In Dominium Sig: Erici pervenit emptus 35 grossis Rigæ Livonum 22 Decemb: Anno. 1600.

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

85 . No 35

Poeta lugubr.

Ut bene extinctum cinerem si sulphure tangas,
Vivet, et ex minimo maximus ignis erit.
Sic nisi vitaris quicquid revocabit ad [illegible]
Flamma redardescet, quæ modo nulla fuit.

Cicero
Nescire quid ante se factum sit puerum esse.

Tranquillis rebus quæ sunt adversa caue
Rursus in adversis, melius sperare ...

35

CHRONICON CARIONIS

EXPOSITVM ET AVCTVM MVL-TIS ET VETERIBVS ET RECENTI-bus historiis, in descriptionibus regnorum & gentium antiquarum, & narrationibus rerum Ecclesiasticarum, & Politicarum, Grecarum, Romanarum, Germanicarum & aliarum, ab exordio Mundi vsque ad Carolum quintum imperatorem,

A PHILIPPO MELANCH-thone & Caspharo Peucero.

Apud Petrum Santandreanum.

M. D. XCII.

ILLVSTRISS. PRINCIPI

AC DOMINO, DOMINO AVgusto, *duci Saxoniæ, ſacri Romani imperij electori & archimareſcalo, landgrauio Turingiæ, marchioni Miſniæ & burggrauio Magdeburgenſi, domino ſuo clementiſsimo.*

VT hæ gratiſſ. vices temporũm, diei & noctis, æſtatis & hyemis & leges motuum cœleſtium vere ſunt a Deo conditæ: ſic dubium non eſt vere Deum authorem eſſe totius ſocietatis humanæ, quæ deuincta eſt inter ſe coniugiis, procreatione & educatione liberorum, mutuis contractibus & officiis, imperiis & multiplicibus diſtinctarum gubernationum gradibus, & regit atque continet hæc vincula inſita animis humanis notitia legis diuinæ tanquam munimentum ſocietatis vniuerſæ. Nec tamen aut conſtitui aut durare imperia: neque exequi legem Dei homines ſine ope diuina poſſent. Ideo Deus non tantum ceu vigilans paſtor agmen ouium circumiens arcet ac depellit lupos: ita elidit ac peſſundat conſilia, molitiones & conatus diabolorum, tyrannorum & ſeditioſorum hominum: ſed ipſe excitat & adiuuat gubernatores, & ſuam ipſe legem exequitur, armat & gubernat manus magiſtratuum in puniendis iniuſtis cædibus, flagitioſis libidinibus, rapinis, furtis, graſſationibus, vt conſeruari ſocietas poſſit. Cumq; hanc ipſi magiſtratus turbãt aut diſſipant, vt cum tyranni fœdis ſeſe polluunt libidinibus, rapiunt aliorum coniuges aut liberos, exercẽt iniuſtam crudelitatem, defendunt & ſtabiliunt manifeſtam idolatriam, aut impia & blaſphema dogmata, mutat Deus ipſe imperia, & vicinos reges aut populos excitat, qui tyrannos puniãt, eccleſiam vindicent, leges & honeſtam diſciplinam reſtituant,

Harum rerum exempla & documenta ſuppeditãt hiſtoriæ. Oppreſſo Sardanapalo diſcerpitur Babylonica monarchia. Excuſſis Chaldæis & Aſſyriis ſumma potentia transfertur ad Cyrũ, qui punit tyrannos, defendit eccleſiã, ſancit labefactatas leges, iudicia, diſciplinã. Nobilitate Romana, in qua ſcelera creuerant ac turpitudines in immenſum, ac tandem Antonio deleto, traduntur habenæ imperij Auguſto, qui mutat reipub. formam. Deus euexit Conſtantinum extinctis tyrannis Diocletiano, Maximiano & Maxentio, qui immanis ſeuitię ſupremo conatu propugnabant idolomaniam ethnicam, & oppugnabant ac perſequebantur eccleſiam Chriſti, & attulit victoria Conſtãtini mutationẽ vniuerſalem orbi terrarum deletis idolis ethnicis robore veritatis euãgelicę. Cum autẽ ordo ipſe aſpicitur & conſideratur ſine perſonis, ſcilicet, ipſa conſociatio hominum, coniugium, ciuiles cœtus, imperia, iudicia, leges, diſciplina, magis apparet & ordinis pulchritudo, in quo lucet ſapientia & iuſtitia Dei architecti, & vtilitas, in qua ſeſe oſtendit mirifica Dei erga nos bonitas & beneficẽtia. Quod poteſt cogitari pulchrius ſpectaculũ hoc ordine, ſi animo ſecernamus vicia, quę diabolus & hominũ improbitas aut infirmitas ordini aſpergũt? Quã eſt in bene cõſtituta œconomia, honeſta ſocietas mariti, vxoris, liberorum, cũ ſe inter ſe amãt, iuuãt, certãt officiis, colloquũtur de Deo, deque eius beneficiis, inuocant vna voce Deum, curant propagari & conſeruari Dei notitiam & veros cultus, cęteri & ſimul Deum recte inuocant, & ſedulo ac fideliter faciunt operas ſuæ vocationis? Quid eſt auguſtius ea vel ciuitatis vel prouinciæ forma, in qua recte conſtitutæ ſunt eccleſiæ, principes & magiſtratus cæteri, ſuo quiſque loco, tuentur diſciplinam, ſubditi ſunt concordes, congrediuntur ſtatutis temporibus exercendæ religionis & celebrãdorum iudiciorum cauſſa in templis, ſcholis, curia, iuuentus excolitur ſtudiis doctrinarũ & aſſueſcit ad pietatis & virtutum omnium exercitia, quærũt victũ ſinguli honeſtis artibus, quibus vitæ opus eſt, cultura agrorum, mercatura, opificiis, ædificãt ad neceſſitatẽ & ad elegantiam, muniunt vrbes aduerſus latrocinia. Et

ſubditorum

ſubditorum omnium voluntates ſpectant ad hunc finẽ, vt in hac ſocietate recte colatur Deus,& vt Deo obediẽtia præſtetur,propter hanc cauſſam defendunt patriam communi animo & cõſilio.Quod ſpectaculũ vel auguſtius vel iucundius hoc ordine animo concipi poteſt?

Sed incurrunt in oculos vitia & confuſiones œconomiarum& politiarum,contumacia liberorum aduerſus parentes,coniugũ diſcordiæ. In imperiis tyrannides ſuperiorum,negociatorum fraudes, libidines principũ & vulgi doctorũ diſſidia ſeditiones,latrocinia,bella,cędes parricidia,excidia regnorum,vaſtationes, triſtes & tragici exitus non tãtũm ſceleratorum,ſed inſontum &immeritorum,& innumera alia.Hæc triſtiſſima ſpectacula & tetra ſpecie deformant ordinem diuinum, ne vere conſpiciatur,neve iudicetur opus & munus Dei eſſe, & vehementer percelluntanimos ſapientum etiam ac labefactant aſſenſionem de prouidentia.

Ideo quæſitum eſt a ſapientibus omni tempore;An ſit aliqua prouidentia diuina in rebus humanis?An ſint certæ aliquæ imperiorum periodi? Et quæ ſint tantarum ac tam ſubitarum mutationum,vt ruinę & interitus florentiſſimorum regnorũ,prouinciarum & vrbium,diſſipationis totarum gẽtium,cauſſæ? Illuſtria ſunt teſtimonia prouidentiæ diuinæ, quæ in rerum natura conſpiciuntur,vt certa corporum cœleſtium & elementorum ſeries,rati ſtatique ſiderum curſus ac reditus, diſtinctæ temporum vices,ſpecierum conſeruatio, & mentis humanæ notitiæ,quæ ſunt artium fontes.

Hæc cum intuentur homines,fateri coguntur eſſe aliquam primam cauſſam mũdi architectatricẽ,a qua condita ſint vniuerſa,& cuius nutu eadem adminiſtrentur ac ſuſtẽtentur.Sed cum aſpiciũt deformitatem imperiorum,infinitas in omnibus ordinibus hominũ,fraudũ,viciorum, ſcelerum & flagitiorum confuſiones, inſtabilitatem & iniquitatem variantis ſeſe in momenta fortunæ,ignauiam,ſtoliditatem aut crudelitatem gubernatorum in eo faſtigio, in quo eminere ac conſpici debebant ſapientia & virtus, triſtes & tragicos horum interitus,excidia totarum gentium aut diſſipationes,attoniti

admiratione ſtupent, conturbatique & in ancipites diſtracti cogitationes hærent dubitantes: An caſu coeant imperia, ac rurſus caſu diſſiliant ac dilabantur, vt formicarum agmina: An non ſolis humanis conſiliis aut viribus cogantur atq; conſtituãtur defenſionis cauſſa, & iiſdem, alias aliis de cauſſis & ex aliis occaſionibus an conuellantur & euertantur: vel, an hæc omnia ab occultis & nulli ſatis peruestigatis cauſſis gubernẽtur hoc modo, præter omnium hominum opinionem & ſpem.

Extant multæ querelæ de inconſtantia fortunæ in imperiis: noti ſunt Lucani verſus: *-- ſummiſque negatum*
Stare diu, nimioque graues ſub pondere lapſus.

Et Seneca:

Non ſic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus,
Non Euxini turget ab imis
Commo a vadis vnda, niuali
Vicina polo, vbi cæruleis
Immunis aquis lucida verſat
Plauſtra Bootes:
Vt præcipites regum caſus
Fortuna rotat.

Nec profecto triſtius vllum ſpectaculum eſt, quã vel oculis vel animo intueri tot florentiſſimorum regnorũ interitus, de quibus ne quidem ἐρείπια reliqua ſunt. Propter hanc euentuum varietatem de iis, quæ dixi, multa quæſiuerunt philoſophi: ſed explicari res, niſi ex doctrina eccleſiæ, nequit.

Omitto Democritea, Epicurea & Pyrrhonia Pompeius prælio Pharſalico victus, multa apud Cratippum philoſophum diſputat cõtra prouidentiã, quod in cauſſa iuſtiore, vt ipſe contendebat, a Deo deſertus eſſet. Et ſimiles cogitationes in rebus aduerſis tentant & exercent non ethnicos tantum, ſed eos etiam, quos eccleſia genuit & inſtituit, nec raro eoſdem, ſi his indulgeant, in horrendos fluctus dubitationũ coniiciunt, aut perturbatos extra ſeſe conſtituunt, aut præcipites agunt in exitium adactos ad deſperationem.

Aduerſus hęc ſcandala quomodo ſint muniẽdi animi, ne

ne desperatione deficiant, inquirendum est: Ac primo euentuum dissimilitudini turbanti aut languefacienti assentionem de prouidentia, opponantur vota & expressa testimonia scripturæ sacræ, quæ ostendunt, cum ordine politicum esse opus Dei, & cōseruari ac defendi a Deo. tum ab eodem & excitari atque adiuuari salutares gubernatores, & cum degeneres magistratus ordinē diuinitus sancitum turbant, aut dissipāt, mutari imperia, excitis vicinis regibus, aut commotis populis, qui tyrānos puniunt, ac leges & honestam disciplinam restituunt. Id docet expresse dictum Danielis: Deus cōstituit & transfert regna. Hoc dictum velut epigraphe præfigatur voluminibus omnium historiarum, & nostras de imperiorum motibus cogitationes dirigat ac moderetur.

Recte & Plato gubernationem rerum humanarum Deo attribuit, cui suo consilio tanquam instrumenta & media adiungit τύχην καὶ καιρὸν, quibus vult obsequi τέχνην, id est, consilia & conatus prudentiæ humanæ. Sed Deo tribuatur, quod docent sacræ literæ, Deum non esse astrictum ad secundas caussas, & multa agere atque perficere, absque his, imo sæpe contra ordinem secundarum caussarum.

Secernantur autem ab ordine politico vicia deformantia opus Dei, & confusiones, quæ non sunt a Deo, qui non est author ἀκαταστασίας, sed oriuntur a furoribus diabolorū & malorum hominum, vel ab humana imbecillitate. Non itaque, vt multi prophani arbitrantur, existimetur temere ac fortuito, sine Dei consilio homines concurrisse, vt se iunctis viribus tuerentur aduersus, bestias aut latrocinia: nec imperia casu oriri aut ruere, & deuolui casu in eas gentes, quarum extollitur potentia, nec eas, quæ accidunt in imperiis florentibus, mutationes casu euenire: sed certum hoc ac firmum sit, Deū architectum esse ordinis in imperiis, & hunc tueri, ac prohibere, ne a diabolis & malis hominibus prorsus dilaceretur vastationibus infinitis.

DE Periodis autem imperioru m, an sint aliquæ, & si sint, certæne ac definitæ sint & perpetuæ, an vero suę singulis sint politiis propriç, cū species politiarū plu

res reperiantur ac diuersæ: & mutationũ quæ ſint cauſſæ, maior quæſtio eſt & perplexior, in qua explicãda cũ hæſerit Plato introducit Socratem, ſententiam de hac quæſtione ſuam Muſis tribuentem, quam illæ vt in re obſcura & inextricabili, velut vaticinantes, arithmetico ænigmate inuoluunt. Politias, inquit Plato, mutari, cũ fundus ſeſquitertius quinario iũctus duas exhibet harmonias ter auctus. Hęc quo tendant, ne Ariſtoteles quidem explicauit, qui locũ hunc interpretãs initia mutationum collocat in momentum tale, quo diagrãmatis a Platone expreſſi numerus fit perfectus. Etſi autẽ Sibyllę foliis obſcuriores ſunt hi Platonis numeri, in quibus, vt in aliis eiuſdẽ authoris euoluẽdis & extricandis plurimi fruſtra laborarunt: tamen hoc videtur velle: imperia ad ſummam ſeu perfectionem ſeu potẽtiam euecta cũ vltra hanc natura nihil inſtituat, poſtea facta cõuerſione, vt compleatur periodus, & fiat reditus ad principiũ, degenerare rurſus ac ruere, ſuccedẽtibus gubernatorib. qui nullis a natura deficiẽte adiumẽtis aut præſidiis inſtructi, ne diſciplina quidẽ excoli aut cicurari poſſũt.

Etſi itaque quanta Plato circumſcribat periodo politias diuinare difficile eſt: tamen mutationũ cauſſas, quas conſtituat, minus obſcurum eſt, nimirum certis vicibus temporũ, vi ac robore naturæ gigni gubernatores bonos ac præſtantes, quorũ virtute imperia tenentur: poſtea lãguefacta vel extincta ea naturæ vi, naſci aut languidiores aut deteriores, qui ſuis ipſi furoribus euertũt imperia. Nec Põpeio ex prouidentia cauſſam ſui caſus, quẽ iniquum eſſe cenſebat, quærẽti, inconcinne reſpõdet Cratippus, Vicioſum reip. ſtatum exigere monarchiam. cumque viciſſim interrogaret Pompeium: Quo nobis argumento perſuadebis, te melius quã Cæſarem ſi viciſſes, fortuna vſurũ fuiſſe? Illo tacente ſubiicit, ſed in Dei arbitrio ac poteſtate poſita relinquamus. Cõiungit itaq. Cratippus cũ moralibus fatales cauſſas: ſed neutras explicat, & fatales etſi mẽtione numinis diuini attingit, quales ſint illæ tamen ignorat.

Ariſtoteles omiſſa prouidentia, & cauſis fatalibus ac phyſicis tanquã remotioribus & obſcurioribus prætermitis,

ritis,ſolas intuetur cauſſas propinquas ac morales:nã & motus cieri, efficique mutationes, & quaſi metas conſtitui,ac definiri circuitus durationum oſtẽdit viciis politiarum ,& hominum cupiditatibus,qui ſeu communibus,ac publicis viciis & morbis politiarũ,ſeu aliis cauſſis irritati atque accenſi,ſi moliantur res nouas, pręſentem rerumpub. ſtatum perturbant.

Sępe vicia tam ſunt enormia, vt emendationem neceſſariam deſiderẽt. Sed conatus etiam optimo conſilio ſuſcepti vel hoc fine,vt e ſtatu deteriore reſpub. transferantur in meliorem,non in eum tamen, qui ſpectatur & quæritur,exitum deſinunt, ſæpe ingẽtem ruinam trahunt, tum res motæ non ab authoribus reguntur amplius,ſed ſemetipſas incitant.& authores impellunt,vrgẽt & implicãt nõpræuiſis difficultatibus. Et effert ſeſe audacia ſceleratorum hominũ ſicut veteri verſu dicitur: Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς. Non enim vt mouere res nouas, ſic euentum præſtare in noſtra poteſtate eſt. Et πᾶσαι μεταβολαὶ πολιτειῶν θανατηφόροι, inquit Xenophon. Et ſecundum Pindarum: ῥάδιον μὲν πόλιν σεῖται, ἀλλ᾽ ἐπὶ χώρας ἕσαι αὖθις μόνον ἐστὶν θεοῦ. Idcirco iubent viri politici aliqua parua incommoda condonare conſuetudini, ne mota repub. velut ægro corpore, maiora mala accidant. Et Plato vt delyri parẽtis, ſic ſeneſcentis ac morbidæ reipub. vicia ferenda tegendaque cenſet,ne intempeſtiuis remediis exacerbata,gangrenarum inſtar aut cancrorum ſerpant & depaſcantur ac conſumant corpus vniuerſum. Polybius duabus potentiſsimis ciuitatibus Carthagine & Roma multorum annorum bello de imperio decertantibus ad extremum ſuccubuiſſe Carthaginem,& victam cõditiones accepiſſe ob eam maxime cauſſam pũtat, quod quo tempore inter eas incidit cõtẽtio,tum & Carthagini multo quã ante negligentius,& Romæ multo quã ante diligentius, mores inſtitutaq; maiorũ colerentur, ſicut de Romanis poeta cecinit: *Moribus antiquis res ſtat Romana viriſq;*. Sed frequentius,nõ tam Reipub.quam rerum priuatarũ reſpectus incitat homines ad innouandum aliquid aut turbandum in bene conſtitutis ac quietis politiis.

Aristoteles publica morbidarum politiarum vicia vno τῦ ἀνίσου nomine complectitur, quod late patet, ac dominatur maxime in Democratiis & tyrannide, quæ cæteris etiam omnibus minus diu durant, & mutationibus maxime sunt obnoxiæ. Vt enim ἰσότης æquatione quadã dissimilium κατ' ἀξίαν copulat animos hominum: sic τὸ ἄνισον eosdẽ disiungit, neque vnquã vera inter se firmaq; beneuolẽtia coalescere patitur. Sed occasiones & ἀφορμαὶ, a quibus initia & caussæ motuũ ac mutationum existũt, in hominũ moribus sunt & cupiditatibus, nec sunt vnius modi. Nec eodem modo mouẽtur aut turbantur politię.

Ac plerunque alia sunt αἴτια, aliæ προφάσεις seu prætextus. Alios impellit φιλοκερδία, & vniuersim omnis πλεονεξία, quæ est νόσημα σύμφυτον τῆς δυναστείας secundum Plutarchum, & eousque sese effert, vt nec profundi maris gurgitibus, nec excelsorum montium cacuminibus, neç vastis solitudinibus, nec Europæ, Asiæ aut Africæ limitibus, nec cognati sanguinis legibus & vinculis definiri atque coerceri possit. Sed regnat ea cupiditas non minus in priuatorum animis. Ac verissimum est Pausaniæ dictum: ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ ἄλλων ἐνόντων, ἐφ' οἷς βιαζόμεθα ἄδικοι γίνεσθαι, τὰ κέρδη μεγίστην ἀνάγκην ἔχει. Hominum animis, cum alia quę insunt, tum maxime lucri cupiditas, quasi vim affert, incitans ad iniuste faciendum. Nec ignoti sunt Euripidei versus, qui Iulio Cæsari in ore fuerunt.

Plurimos vexat & exagitat φιλοτιμία, δεινὸν κακὸν secũdum tragicũ, quę eorũ animos, quos occupauit, occulta inuidẽtia ceu face quadam assidue perurẽs quiescere nõ sinit, & ad ciuilia certamina extrusas, nihil sani aut moderati experiri facit. Desiderio enim crescẽdi nec superiorẽ ferre nec parẽ potest. Vnde de ambitiosis dictũ: ὄφις εἰ μὴ φάγοι ὄφιν, μή ποτε γένηται δράκων. Contra τὸ ἀφιλότιμον μικρὸν εἰς πρᾳότητα πολιτικὴν ἐφόδιον.

Nec parua detrimẽta affert rebuspub. φιλονεικία, & cõtendendi vincendique libido, quæ in pugnacibus & pertinacibus naturis fere non nisi interitu ipsorum aut rerumpu-

rerumpublicarum cineribus extinguitur. Ac recte reprehenditur Lycurgus, quod τὸ φιλότιμον καὶ τὸ φιλονεικὸν οἷ ὑπέκκαυμα τῆς ἀρετῆς, ceu fomitem virtutis lege iniecerit Spartanis. Vtramque enim protinus comitātur alia cognata, nec minus respub. perniciosa vicia. E quorū sūt numero πολυπραγμοσύνη, quauis occasione mouens non necessaria & aliena a vocatione: φιλαυτία despiciens & quasi conculcans alios: ὕβρις contumeliis afficiens aut iniuriis pares aut inferiores: κακοζηλία fingens & somniās ex sua vel aliorū fortuna, persuasione aut perpetuo duraturæ fœlicitatis, aut similis vel sapientiæ vel virtutis, similes successus, qualis erat in Demosth. & Cicer. ἰδιογνωμοσύνη καὶ αὐθάδεια ex admiratione sui, & contemtu aliorū suas cogitationes anteferēs melioribus ac sanioribus aliorū iudiciis, aut pertinaciter retinens & vrgēs semel cœpta, qualis erat in Pericle & Catone: ἀπιστία diffidēs aliis & muniēs sese amicitiis, societatibus, fœderibus attractis sociis dissimilibus aut potētioribus, ac clā struēs insidias æmulis. Sunt enim πλεονεκτικαὶ & φιλότιμοι καὶ φιλόνεικοι φύσεις omnes infidæ & insidiosæ.

Sed cuncta persequi, & hæc quæ commemorata sunt exemplis illustrare, nimis foret longum. Vere hæc autē & recte dicūtur. Certum enim est sæpe maximos motus in politiis ab his caussis extitisse. Sed ἀφορμαὶ tantum sunt καὶ ἀρχαὶ κινήσεων. Hoc quod quæritur nondum explicatur, nimirum, an sint certæ & fatales periodi imperiorum? & si sunt: quæ sint vltimæ earundem ceu metæ: & ad eas metas an cūcta perueniant imperia? aut si non attingant: cur ante tempus deficiant atque concidant? & quibus de caussis tota regna & respub. deleātur, totæ gentes dissipentur? Assentior minus obnoxias esse motibus, atque ideo durare diutius politias, quas cōsociat & continet æqualitas: τὸ γὰρ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ. Contra reliquas æqualitates expertes facilius turbari, ac dissolui & dissilire citius. Sed hanc ęqualitatē Aristoteles metitur tantum gradibus honorum & dignitatū, & lucris atque accessionibus, non virtute, cum hac pauci præditi sint: ac

minus religiosa pietate, qua Deo tribuitur, sibi quod dari exhiberiq; pręcipit. Denique hoc solũ mõstrat quod in præsentia homines mouet ad moliendum aliquid aut turbãdum, non ostendit caussas fatalium & vniuersaliũ mutationum, quas fortasse nullas credidit esse.

Quod ergo neutiquã satisfaciunt hęc sapiẽtibus, nec tamen alia mente percurrentibus hanc totam propiorẽ & oculis obuiam rerum naturã, sese offerũt: ideo ad cœlum & ad astra tãquam fati tabulam conscendũt aliqui vt inde caussas deducant. Partiũtur imperium, orbis terrarũ in Zodiaci trigona ac dodecatemoria, & in stellati orbis distincta sidera ac παρανατέλλοντα cœli, atq; inerrãtiũ insignes synodos, & luminum deliquia. Singulis regnis etiã & regionib., singulas errãtes itidẽq; insigniores inerrãtes stellas pręficiũt quasi opifices & architectos publicorũ fatorũ, quę ad decursus eorũ siderũ vi luminis sese commouẽtes, quasi exundẽt in subiectas terras, inq; his naturis & ingeniis hominũ noua quadã affectione in melius aut deterius perculsis atq; imbutis, & ad cõsilia conatus, molitiones, aut salutares aut perniciosas impulsis, efficiãt mutationes ad alterutrã fortunã, prosperã vel aduersam, alias extollẽdo prostratã ac iacẽtem, alias deprimẽdo florentẽ rerũpub. conditionẽ, pro ratione habitudinis suę ad eas terras vibratiq; luminis & positus in cœlo.

Romę, cum ea conderetur, ex propinquo radiis verticalibus, affulsisse tradũt vltimam stellam in cauda vrsæ maioris, atque hoc positu ei despõdisse imperium orbis terrarum. Inde digredienti successisse latus Persęi & caput serpentis, quę hostilibus radiis idem imperiũ destruxerint. Eandem stellam, cum supra Byzantium constitisset, ex vrbe Romana sedẽ imperii traduxisse, & postea Francis, tãdem Germanis ideas axioma attulisse. Asiam & Gręciam, quando Saracenis & Turcicis armis deuastatę ac sub iug ũredactę sunt, tradunt infestis e vertice radiis capitis Medusę, quod sinistra manu tenet Perseus, pulsatas esse: & ex eiusdẽ sideris affulsione simili, in easdem calamitates præcipitatam esse vlteriorem Italiam, qua hodie late patet regnum Neapolitanum.

Etsi autem hęc & similia alia sagacibus ingeniis ex

euentu

euentu animaduersa,& coniecturis eruditis ad decursus viresque siderum accommodata nequaquã repudio,neq. inficior,magnam & admirandam (sed neutiquam satis peruestigatam)esse vim & efficaciam luminis cœlestis in totũ orbẽ elemẽtarem,quem vt circumflexu suo cœlum cõplectitur:Ita cœlo affixa sidera alias aliter vibratu radiorum feriunt atque afficiunt:denique multas cõcurrere &quasi cõspirare caussas fatales, physicas & morales,de quibus supra dixi,nõ ignoro,cum quasi a fundamentis euulsa corruũt imperia:Tamen quãtum de cœli viribus exploratum est,hoc omne vim tãtum particularem habet.Propterea ratæ & immotæ non sunt periodi imperiorum ex circuitibus cœli aut syderũ deductæ, & ex his quicquid de periodis &caussis mutationũ eruitur atque extruitur,hoc mutilum & imperfectũ est, nec eo cognito mens humana acquiescit. Nisi ergo coniecturis philosophorũ adiungãtur testimonia & exempla ecclesiæ,necesse est eas hac in parte hærere ac deficere.

Vt expleamus autẽ,quod deest, præsidia doctrinæ sacræ assumemus,quæ sola,vt ad authorem custodemque ac vindicem ordinis politici,sic ad primam & vniuersalem mutationum caussam nos deducit,& periodis cõstitutis metas designat,quas rarissime aut nunquam excedunt,non sæpe assequuntur imperia.

Periodus vniuersalis definitur in Daniele septuaginta hebdomadum mentione,quibus tempus exprimitur & ab instauratione templi politiæ post captiuitatem Babylonicam vsque ad Christum.Complectuntur illæ autem annos circiter quingentos.Hãc periodum lege quadam sancita diuinitus,magnis imperiis fatalẽ esse , & vniuersales mutationes afferre,ostendunt omnium temporum historiæ,si a prima antiquitate repetantur.Compertũ est enim magno exemplorũ cõsensu ea circumacta,in ipso quasi articulo anni quingentesimi,vel paulo ante mutationes incidere,quibus vel euersa regna , vel translata alio, esse desinunt,vel in nouam commutantur formam.

Ac seruauit eandem Deus ipse in suo populo. Tot enim sunt anni ab exitu populi ex Ægypto vsq. ad ædificationẽ primi tẽpli.Totidẽ annos stetit vtrũque templũ

& durauit principatus ducum: ac post hos regum successio, & a captiuitate restituta gentis Iudaicę politia. Totidem annos Assyrii tenuerunt Asiam: imperarunt Athenis reges: stetit respub. Laconica: rexerunt rempub. Romanam cõsules: sedes monarchiæ fuit vrbs Romana ab Augusto vsque ad Valentinianum vltimũ Constantij & Placidiæ filium. Vertitur & nũc quingentesimus annus, quo rerum in orbe Christiano potiuntur Germani, & regna sunt, Gallia, Polonia, Vngaria. Nec si pauci anni desint, non absolutam esse periodum putandum est. Sæpe enim magnitudo confirmatorum scelerum vrget ac præcipitat fata.

Sed non est, inquies, hæc periodus perpetua & catholica? Constat enim regna nõ pauca vix dimidium eius exegisse. Monarchia Persica vix annos ducentos triginta: Græca non multo plures compleuit: Romani reges expulerunt anno ab vrbe condita ducentesimo, quadragesimo quinto. Huius dissimilitudinis quę sunt caussæ? Explicat & his caussas vox doctrinæ cœlestis, quas ordine percensebo. Ostendi imperia non esse opera humanę industriæ aut calliditatis, sed a Deo ea condi, euehi & sustineri, ac vicissim ab eodẽ deiici ex alto ac dissipari. Nec eas vicissitudines mutationũ, quæ accidunt imperiis efflorescentibus aut fathiscẽtibus, casu euenire, sed diuina dispensatione propter antecedẽtes caussas. Ita autem extollit imperia, si quos in hoc summo fastigio collocat ad gubernacula, eosdem ornat etiam, armat & munit potentia & authoritate, sicut dicitur in Psalmo: Qui das salutem regibus.

Authoritas enim seu maiestas in principe singulare donum Dei est, & comparatur quatuor rebus præcipue, quæ & ipsæ sunt singularia dona Dei, sapientia, virtute, fœlicitate, & beneuolentia seu inclinatione animorũ in populo. Ac virtutes quidem maxime dignæ principe sunt: vera & religiosa pietas erga Deum, quam pręire ac prælucere oportet cæteris: deinde iusticia, clementia, sedulitas in officiis vocationis, fortitudo, temperantia castitas, munificentia, veritas ἀρχὴ μεγάλων ἀρετῶν, de qua Salomon inquit: Misericordia & veritas custodiunt

diunt regem, & clementia fulcitur thronus eius: At secundum eundem, Principis mendacis omnes sunt ministri mendaces.

In Scipione quanquam adolescente, authoritas tamen & maiestas tanta erat, vt in sententiam pertraheret suam maximam senatus & nobilitatis Romanæ partem, periculosissimo rerum statu. Lucebant in eo sapientia excellens & virtus eximia, & fœlix erat vtraque: illa in consulendo rebus desperatis: hæc in patria defendenda. Vnde apparebat eum adiuuari diuinitus. Incenduntur autem animi hominum admiratione sapientiæ ac virtutis, & opinione præsentiæ Dei seu auxilii diuini. Hæc quãquam multum conducant ad authoritatem parandam ac tuendam: tamen accedere oportet & quartum Dei munus, nimirum inclinationem animorũ diuinitus factam in populo, de qua dicitur in historia Regum: Et abiit cum eo pars exercitus, quorum Deus tetigerat corda. Item, Vt oculus videat & auris audiat, Deus facit vtrunque.

Hæc eadem illustriora sunt & cõspectiora in Dauide, qui cũ esset humili & obscuro loco natus, & pusilli corporis specie cõtemtus, atque inter greges ouium educatus, neque a se quicquam afferret tãto dignum fastigio, regno tamen magno populi studio potitus est. Tales ergo principes si gubernacula teneãt, quibus authoritatem circumdat Deus ipse, his quibus dixi nitentẽ fulcris, florent & consistunt imperia. Mediocritas etiam in iisdem retinet & tuetur imperia cum authoritate. Si contra rerũ potiantur principes impii, stolidi, ignaui, iniusti, rapaces, sæui, mendaces polluti sceleribus, flagitiis & libidinibus: aut si commutata vitæ ratione degenerent a semetipsis: & si hæc vitia regnent etiam in subditis impune, qui fere ad exempla principum sese componunt, præsertim si ita radices egerint, vt extirpari nequeant, amittitur authoritas & sequuntur pœnæ, quæ mutationes accelerando cõstitutos terminos multis seculis anteuertunt. Hæc scelera, vt dixi, non sunt a Deo, sed ab hoste generis humani diabolo, qui, vt testantur literæ sacræ, summis ordinibus infestius astutiusque insidiatur quam aliis, quod horũ saluti publicam vniuersorum salutem inclusam esse intel-

ligit,& accedunt furores malorum hominum, quos occupat & exagitat diabolus.

Etsi autem magna diaboli potentia est, apud impios præsertim, non mutantur tamen politiæ, nisi Deo volente & ordinante: ac punit Deus omnium gentium peccata mutationibus imperiorum & vastationibus. Idē cum sit agens liberrimum, vt se ad caussas secundas non alligat, sic neque iis periodorum metis vincitur aut astringitur, quas constituit, sed abrumpit, aut prorogat, vel etiam variis mutationum vicibus interrūpit cœptos cursus liberrime propter caussas positas in potestate nostra, quibus ipsi fata nobis cudimus & accersimus. Demonstrat hoc Salomō cum inquit: Propter iniustitiam transferuntur regna de gente ad gentem. Item, Propter delicta terræ cito alii post alios fiunt principes, Et propter virum prudentem & intelligentem durabilius est imperium: Propter peccata ergo principum & populi nulli diu regnant, aut multi discordes regnant, quorum alii pellunt alios: aut prorsus destruuntur imperia & traduntur alienis, totis stirpibus excisis, & gentibus deletis, regionibus deuastatis. Et de tyrannis, quibus Deus metas constituit, vltra quas progredi nequeunt, Psalmus inquit: Fient dies eius pauci. Ac sæpe prædicitur: Ideo non dari salutares principes, vt puniantur peccata populi, cum ingrauescunt. Vt Esaiæ tertio: Auferet Dominus bellatorem, & iudicem & prophetam.

Est autem fere initium mutationum & ruinæ ab imprudentia principum, aut eorum qui præsunt, cum scilicet aut per se stolidi & amentes non intelligunt gubernationem: aut recta & salutaria monentibus nō obtemperant: sed mordicus cōceptas sententias retinent & exequuntur: aut pluris faciunt insana & exitiosa furiosorum hominum, quam prudentium recta & moderata cōsilia. De his Psalmus inquit: Fecit eos errare in inuio & nō in via. Et Esaias propheta ait: Dabo pueros principes eorum. Semel turbatis consiliis multi principes sequuntur errores, sicut dicitur: Æger animus semper errat. Paulatim & virtus ipsa languescit, & accedūt infœlices impetus animorum & actiones infœlices, vt moueantur res

non

non necessariæ,& attrahantur certamina maiora viribus,quibus authores succumbunt. Extant in hanc sententiam dulces & elegantes versus in oratione Lycurgi contra Leocratem :

Ὅταν γὰρ ὀργὴ δαιμόνων βλάπτῃ τινά,
Τούτῳ πρῶτον ἐξαφαιρεῖται φρενῶν
Τὸν νοῦν τὸν ἐσθλόν, εἰς δὲ τὴν χείρω τρέπει
Γνώμην, ἵν' εἰδῇ μηδὲν ὧν ἁμαρτάνει. id est,

Iratus ad pœnam Deus si quos trahit,
Auferre mentem talibus primum solet,
Caliginemque offundit, vt ruant suas
Furenter in clades, sibi quas noxiis
Accersiuerunt vltro consiliis malis.

Et Lucani versus noti sunt.

Hoc placet o superi cum vobis vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen :
Cladibus irruimus, nascituraque poscimus arma.

Talia cum fiunt,labefactatur autoritas,aliter iudicat cõsensus bonorum,alio inclinãt animi quam antea.Mutatur vero & cum aduersitate fortunæ beneuolentia populi,& crescit contemtus,ac per se regum atque gubernatorum degenerum,quando tendunt ad interitum,prima pœna est authoritatis amissio,de qua dicitur in Psalmo:Effusus est contemtus super principes.Ingrauescentibus his ruina propinqua est.Nec de singulis tantum regibus aut principibus,sed de totis etiam hæc intelligantur regnis, rebusp.& politiis.

Peccata vero,propter quæ mutantur imperia pœnis& cladibus publicis,tria in doctrina sacra indicãtur maxime insignia,quæ magna ex parte concurrunt atque cõiungũtur:Nimirum ἀσέβεια, ἀδικία, & ἀσέλγεια.Impietas ecclesiam:iniustitia politias & communem generis humani societatẽ:luxuria œconomias turbat aut vastat corrupta propagatione familiarũ adulterino semine.Sed& singulorum detrimenta redundant in vniuersas.Domesticæ disciplinæ vicia penetrant in rempub.reipub.vicia vicissim in domos singulorum.Et cõtagia vtriusque corripiunt ecclesiã.Sicut e conuerso labascẽte ecclesiastica

disciplina, collabuntur cæterę. Pietate enim extincta, frigescit studium honestatis & virtutum. Ac fere perpetuo idololatriam omnē comitantur fœdę commixtiones libidinum, vel Pauli apostoli testimonio ad Romanos. Et vicissim commixtiones aut illegitimæ aut promiscuę & libidinosæ gentium, quæ religionibus discrepant, pariunt earundem confusiones.

De Heliaca vrbe noti sunt versus:

Ἦλις καὶ μεθύει καὶ ψεύδεται οἷος ἕκαστος
Οἶκος, τοίη μὲν καὶ ξυνάπασα πόλις.
Heliaca vrbs simul est mendax atque ebria: talis
Tota vrbs est, domus vt qualibet esse solet.

Et in politiis vsitatum est, vt gubernatorum mores imitentur & effingant subditi: πέφυκεν γὰρ ὡς ἀεὶ πρὸς τὰς γνώμας τῶν ἀρχόντων ἐκτυποῦσθαι τὸ ὑποχείριον. Ἀσεβείας nomine vtrumque complector extremum: Cum δεισιδαιμονίαν, quę superstitione sua sibi comminiscitur ac fabricat numina, ac suos instituit cultus contra interdicta diuina, vnde εἰδωλομανίαι existunt: & ὑπόκρισιν simulato religionis zelo corrumpentē recte tradita malitiose: Tum βεβηλότητα Epicureo contemtu ridentem Deum atque aspernantem religiones omnes pariter, tanquam fabellas aniles, aut commenta inania ociosorum hominum excogitata ad terrendos homines.

Ἀδικίαν cum nomino, vniuersalem iniustitiam significo, qua non tantum tyrannidem & rapacitatem superiorum, ac cæterorum ordinum inter se fraudes, sycophantias, contumelias, iniurias, latrocinia, direptiones, deniq; ὕβριν omnem, sed & negligentiam magistratuum ac singulorum intelligo, in tuenda disciplina, colendisq; officiis, pertinentibus ad conseruationem publicæ tranquillitatis, & in operibus vocationis.

Ἀσελγείας nomen ex ἄση καὶ ἄλγος factum, abusum significat voluptatum omnis generis, non tantum ad tædium, nauseam & fastidium, sed & vsque ad eneruatę ac fractæ naturæ langorem doloremque, complectens libidines, helluationes & luxuriam omnem.

Hæc ſunt peccata,quæ abominatur Dominus, propter quæ fame,peſte,bellis,incendiis, exundationibus, terræ motibus,diſsipat,abſumit,delet totas vrbes,familias,gentes,regiones reſpub.regna,& monarchias: Has clades publicas,quandoque præuiis in natura ſignis portendit ac prænunciat,vt ſint cōciones de ira Dei, & aliquos reuocent ad pœnitentiam. Atque eam ob cauſſam pœnas differt, cōcedens ſpatium ad reſipiſcendum, vt aliqui ſeruentur. Quapropter ſi non protinus ſequantur pœnæ,nec cuncta vno deleantur impetu, id tribuamus miſericordiæ diuinæ,ſicut ſonat dictum Ieremiæ: Miſericordiæ Domini,quod non conſumti ſumus.

Cum ergo cauſſas periodorum & mutationum in imperiis quærimus, non procul vagemur animis,nec ad ſidera euolemus: (etſi nec aſtrorum vim, vt ſecundarum cauſſarum,quibus tanquam mediis vtitur Deus,nec quę proponuntur,oſtenta portentaque contemni vult) ſed quid in eccleſia,politiis & œconomiis fiat,cōſideremus. Si regnant in eccleſia falſæ,impiæ,fanaticæ, blaſphemæ opiniones,aut idola,& cōflictantur inter ſe docentes: ſi in politiis impune graſſantur tyrannides,ſeditiones, latrocinia,impoſturæ,fraudes,& licet cuilibet quod libet: ſi diſſident coniuges, & vagis ac prohibitis libidinibus impune contaminantur œconomiæ,& adulterantur familię: non dubitemus impendere triſtes, atroces & propinquas pœnas.

Contra,ſi in eccleſiis bene conſtitutis ſonet & exaudiatur pura & incorrupta vox euangelij, legitime adminiſtrentur ſacramenta,& Deus recte inuocetur, ſi celebrentur honeſti cōgreſſus in templis religionis cauſſa, & colantur ac exerceantur in ſcholis ſtudia pietatis & literarum: ſi magiſtratus debita cura tueantur leges,iudicia,diſciplinam: ſubditi obtemperent,ſint cōcordes,quęrāt victum honeſtis artibus,quibus vitæ opus eſt,cultura agrorum,mercatura,opificiis,ædificēt ac muniant vrbes aduerſus latrocinia: & magiſtratuum ac ſubditorum voluntates ſpectent ad hunc finem, vt in hac ſocietate Deus recte colatur præceptis diuinitus nō fictæ obediētiæ officiis,vt ſingulis bene ſit: ac ſi propter has cauſſas

patriam communi animo & cõſilio defendant. Denique ſi in domeſtica conſuetudine vitæ mariti & vxores ſe caſto ſinceroq; amore mutuo complectãtur, certent inter ſe officiis mutuæ beneuolẽtiæ, colloquãtur de Deo, recte educent & inſtituant ſobolẽ aſſuefactam ad agnitionem Dei & inuocationẽ, & ad literarum ac virtutum amorem & cultum, ſi grauiter regant familiam, & inuocent vniuerſi vna voce Deum, communicatiſq; inter ſe fideliter conſiliis & operis, conſtituant & adminiſtrent res domeſticas: talem politiam neceſſe eſt diu beatam manere ac florentem.

Hæc de toto ordine politico, de imperiis, imperiorũ cauſſis, periodis & mutationibus pręfari volui, quod huius libri veſtibulo argumẽtũ nullũ aliud videretur eſſe cõuenientius, quod velut exegeſis eſt eorũ, quæ hic diſputantur, & eadem infinita varietate exemplorum illuſtrat. Mouit me & præſentium exemplorum cõſpectus atq; conſideratio. Pleraque enim orbis Chriſtiani regna propemodum ad periodorum ſuarũ decurrerunt metas, Germanicum, Francicum, Pannonicum, Polonicum. Idcirco & nutant omnia & minitantur ruinam. Cum autẽ nõ dubia ſigna oſtendãt appetere nouiſſimos dies, quos glorioſiſſimum reditũ ſuum anteceſſuros prædixit Redemtor generis humani filius Dei, confido hunc Ducem populi ſui & Emanuelem noſtrum, & regnis ipſis & iis mutationibus atq; calamitatibus, quę impendent vndiq; exoptatum & lætum finem aduentu ſuo allaturũ, & pręreptos nos his malis ad vitam & lætitiam cœleſtem tranſlaturum eſſe. Hanc noſtri liberationem vt acceleres, & interea eccleſiæ tuæ calamitates, ærumnas, exilia, parricidia, immanes lanienas vt mitiges, te Fili Dei λόγε καὶ εἰκὼν ἀΐδιε τοῦ ἀϊδίου πατρὸς, ardentiſſimo precor pectore.

Tuæ autem celſitudini, illuſtriſſime princeps, dux Saxoniæ elector, domine & benefactor clementiſſime, hanc chronici in vnum volumẽ coniunctam editionem dedicare, & ſub auguſto nomine tuo poſteritati cõmendare, atque conſecrare volui, non eo tantum quod celſitudo tua lectione & commemoratione veterũ ac recen-

tium

tium historiarũ mirifice delectatur, quam laudem celsi tudo tua communem habet, cum omnium ętatũ & gentium viris heroicis, sed multo magis alterã ob caussam, vt extet ad omnem posteritatem testimonium pietatis, sapientiæ, rectorum & salutarium consiliorum, virtutũ & gubernationis tuæ. Publicarum occupationũ, quę spectarunt & quæsiuerũt conseruationem sinceritatis in re purgata doctrina euangelij atque consensum de hac, & leges honestæ ac seuerioris disciplinæ in ecclesia & politia, documenta sunt academię & scholę, pietatis & omnium harum artium ac disciplinarum cõmuni vitæ necessariarũ, studiis, & illustrissimæ munificẽtiæ tuæ beneficiis florentes. Ecclesiæ de doctrina puriore inter se consentientes, & vna voce, vna fide, vno spiritu Deum in agnitione & fiducia filij vnigeniti Domini nostri Iesu Christi inuocantes. Iudicia tã ecclesiastica quam politica ordine conuenientissimo & sanctissimis atque grauissimisq; legibus constituta. Exempla quotidiana, iustæ, moderatæ, & vbi res exigit, etiã quadam seueritate exasperatæ, & vniuersim ad salutem & quietem publicam attemperatæ disciplinæ.

Priuatam vitam omnem, quãtum huic ocij concessit administratio difficilis, laboriosę, & propter seculi mores ac temporũ fata etiã periculosæ gubernationis, quæ sibi vendicarint & vendicent studia, ostẽdunt omnis generis monumenta priuata, præclara scilicet & elaborata in summis ac difficillimis artibus opera, de quibus contestari nos deceat, qui explorata illa habemus, dissimulare non possim, nõ cognouisse me quemquam, cui in ocio, plus negotij, minus quietis fuerit, & qui indefinenti atq; indefesso studio plura cõplexus sit atq; elaborarit. Inter quæ cum & historica sint, de impẽsa his etiã opera extare ad posteritatẽ hoc argumẽtũ dedicationis publicæ volui, quod vt gratũ acceptũq; tua celsitudo habeat, ea qua possum ac debeo animi subiectione peto. Nomẽ chronici Carionis retinui, quod mutare illud author primus sãctæ beatæq; memorię Philippus Melãchthõ socer meus noluit. Occasio nominis hui⁹ inde extitit, quod cũ Iohãnęs Carion mathematicus ante annos quadraginta

cœpisset contexere chronicon,& regnoscēdum illud atque emendandum,priusquam prelo subiiceretur,misisset ad Philippū Melanchthonem, hic,quod parū probaretur,totum aboleuit vna litura,alio conscripto, cui tamen Carionis nomen præfixit:sed & hoc cum retexuisset, amici nomen & memoriam, a cuius primordiis ἀφορμὴ prima chronici contexendi nata atque profecta esset,titulo posteritati commēdare voluit.Quæ desunt peculiari volumine descripta, & quantum omnino fieri potest,optima fide integre explicata, Deo adiuuante edemus seorsum,de quibus vera explorataque nos edituros profiteri ac polliceri possumus. Commendo autem celsitud.tuam & totam illustrissimam domū, ecclesias, politias,œconomias,scholas harum terrarū misericordi ac propitio Deo,veris & ardentibus gemitibus suppliciter orans,vt ipse omnium nostrum misereatur,& ingentes tempestates publicarum cladium & calamitatū,quæ ex omni parte orbem Christianum vidētur inuoluturas esse & oppressuræ,discutiat ac depellat,& cōfirmet celsitudini tuæ vires animi & corporis, vt diu his terris superstit, benedicat posteritati celsitudinis tuæ vt fiat longæua,beata,florens,& colligat sibi inter nos & in his regionibus æternam ecclesiam celebraturam ipsum in omni æternitate. Datæ XVIII. Calendas Octobris, ANNO M. D. LXXII.

Celsitudini tuæ

subiectissimus

Caspar Peucerus
D.

ILLVST.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI ac domino, domino Sigiſmundo archiepiſcopo Meideburgenſi, primati Germanię, adminiſtratori Halberſtadenſi, marchioni Brandeburgenſi, duci Pomeraniæ, &c. & burgrauio Noribergenſi &c. principi clementiſſimo. S. D.

EXCELLVIT *ingenio, eruditione, conſilio & virtute Hermannus Bonnus qui in inclyta vrbe Lubeca & doctrinæ ſtudia rexit, & euangelium docuit. Is ante annos viginti Germanicū libellum, cui titulus eſt Chronicon Carionis, vt adoleſcentia inuitaretur ad hiſtoriarum lectionem, & illo cōpendio nonnihil adiuuaretur, in quo monarchiarū ſeriem & temporū collationem in præcipuis eccleſiæ, veteris Græciæ, & Romæ negotiis probauit, Latine interpretatus eſt. Eā interpretationē cū poſtea viderē non ſolū in manibus eſſe adoleſcentū, ſed etiā vagari per exteras nationes, retexendā eſſe iudicaui, non tā vt augerē (etſi enim quædam addidi, tamen compendij modus ſeruandus eſt) quam vt phraſin Germanicam, quam interpres ſuo quodam conſilio ſtudioſius retinuerat, cum quidē facundus & diſer-*

tus esset, propter adolescẽtes & exteros mutarem. Nec alia caussa fuit, cur hunc laborem susceperim. Vt enim lectio ametur, intelligi orationem oportet.

Cum autem prima editio illustrißimo principi electori patri tuo dedicata sit, ne transferre munus in aliam familiam viderer, filio dedicare hanc editionem volui, quia patrem ipsum, cui iam historia ecclesiæ & imperiorum notißima est, scio velle talia iam a filiis legi, & se viuo vos in posseßionem doctrinæ venire. Cum igitur non dubitem, eum pro sua excellenti sapientia hanc nostram inscriptionem probaturum esse, te oro, vt hunc librum accipias, ac non tam meum, quam paternum munus esse cogites, & propter patrem principem sapientia, & virtute excellentem, magis ames, & legas sæpius.

Bene.

Est omnino necessaria singulis hominibus historiæ cognitio, sed maxime gubernatoribus, quæ sine temporum serie, sine gentium distinctione, & non monstrato imperiorum ordine, lucem non habet.

Sæpe audiui narrare Capnionem, cum apud Philippum principem Palatinum electorem essent Dalburgius episcopus Vangionum, Rudolphus Agricola & ipse, & non solum in familiaribus colloquiis, sed etiam in deliberationibus de republica sæpe narrarent insignia exempla vel Persica, vel Græca, vel Romana, mirifice accensum esse principem studio cognoscendæ historiæ, sed dixisse, se animaduertere, distinctione temporum, gentium & imperiorum opus esse, eamque ob caussam petiuisse, vt sibi ex tota antiquitate, quãtũ nota esset,

set, ex Hebræis fontibus, & ex Græcis ac Latinis scriptorib. ordine contexerent monarchias, vt mēte complecti tempora mundi, & seriem maximarum mutationum posset. Nulli tunc extabant scripti lingua Germanica libri de veteribus imperiis. Nec Latina præter Iustini confusaneam epitomen, quæ tamen distinctione temporum caret, habebantur. Erat ocium tunc illis doctis viris, & hoc labore delectabantur. Ordine igitur ex Hebræis, Græcis & Latinis monumentis monarchias recensent, & maxime digna memoria suo loco adhibita temporum & gētium distinctione inserunt. Legit auidissime id scriptum princeps ingeniosus, seque lætari dicebat, diuinitus conseruatam esse tēporum seriem, & rerum præcipuarum memoriam. Ostenderant enim ei continuatam esse mundi historiam ita, vt Herodotus inchoet suas narrationes paulo ante finem propheticæ historiæ. Nam & ante regnum Persicum, de quo narrationes luculentæ extant in Daniele, Esdra & Nehemia, regum Assyriorum, & Ægyptiorum aliquot nomina sunt eadem in prophetis & Herodoto. Apryi prædicit exitium Ieremias, quod describit Herodotus. Postquam Ieremiā interfecit Apryes, postea Amasis captum regem superbum strangulat. Agnoscere se etiam princeps Palatinus dicebat testimonia præsentiæ Dei in constitutione monarchiarum, quia solis humanis viribus constitui & retineri non potuerint, & eo diuinitus constitutæ sint, vt essent custodes humanæ societatis, coniungerent multas gentes, restituerent leges, iudicia,

Ita Danielis.

pacem, vt docere homines de Deo possent. Sæpe igitur repetebat Danielis verba: Deus imperia transfert & stabilit. Mutationibus etiam & tyrannorũ pœnis dicebat conspici iudicium Dei, & moneri totum genus humanũ illustribus exemplis, vt agnoscat Deum, sciat ordinasse eum & velle iusta & vere irasci violantibus ipsius ordinem. Tales erant eius principis sermones, considerantis ordine imperiorum incrementa & ruinas.

Etsi autem necesse est iunioribus initia proponi talia compendia, tamen cum accedit ætas, legendi sunt fontes, & historiæ, quæ extant sapienter scriptæ, cognoscẽdæ sunt integræ, quantum fieri potest. Est omnino excellentis sapientiæ & eloquẽtiæ opus historiam recte scribere. Sed sapiẽtia est etiam lectori necessaria considerare, quæ commonefactiones ex historiis sumendæ sint, de quibus hæc regula tenenda est: Sit vitæ norma Decalogus, id est, lex Dei, sicut scriptum est: In præceptis meis ambulate. Postea historias sciamus legum exempla esse, ac monstrare pœnas atrocium scelerum, & liberationes iustorum. Ac in vtrisque non tantum euentus intueamur, sed Dei præsentiam cogitemus, qui sui ordinis custos est.

Historiæ ethnicæ magis proponunt exempla secundæ tabulæ Decalogi, quorum multa pertinent ad præceptum, Non occides, ad quod & hæc regula pertinet: Omnis qui gladium acceperit, videlicet, non datum a legibus, gladio peribit. Quam multi tyranni, quam multæ gentes pœnas dederũt, iuxta hanc regulam. Mouit Annibal non necessarium

sarium & iniustum bellum. Etsi autem vtrinque magnæ clades acceptæ sunt (nam bella communes pœnæ sunt vtriusque partis) tamen Romani vincunt tandem. Plenæ sunt historiæ talium exemplorum. Et in hoc genere multa errata accidunt. Brutus & Cassius existimant se iustam habere caussam interficiendi Iulij. Piso, Marius & multi sapientes contrarium iudicarunt. Et lex diuina inquit: Qui potestati resistunt, incident in pœnas. Monent igitur historiæ, vt recte iudicetur, quod cum in rebus obscuris difficile sit, diligentia adhibenda est, & a Deo consilium petendum est, & non necessaria in magnis rebus non sunt tentanda.

Multa exempla pertinent ad præceptum, Non mœchaberis. cui lex addit comminationem: Omnis anima quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Sæpe igitur propter libidinum confusiones totæ Gentes deletæ sunt. Sodoma, Thebæ, Troia. Cōtra Dauidem horrenda seditio mota est a filio, trucidata multa millia ciuium, contaminatæ sanctæ matronæ. Est & vrbe Roma stirps regia expulsa. Et in conspectu sunt exempla quotidiana. Vagantur pœnæ per regum, principum & priuatorum familias propter adulteria & incestas cōtaminationes.

Multa exempla pertinent ad præceptum, Non furtum facies: cui præcepto addita est comminatio, Væ qui spolias, quia spoliaberis. Cresphōtes defraudatis orphanis fallaci sortitione ocupauit Messenen. Postea ciues eū interfecerunt, & cōiunx Merope furens filios interfecit. Hæc pœna fuit fraude occupati alieni regni deceptis orphanis.

Hæc eo dixi, vt exempla ad regulas prudenter accommodentur, & cogitemus legem Dei normam vitæ esse oportere, & exempla pœnarum ad comminationes diuinas congruere. Nihil dubium est pœnas in hac vita mortali comitari atrocia delicta etiamsi mitigantur iis, qui ad Deum redeunt.

Deinde quantus vsus est chronicorum & historiæ in doctrina primæ tabulæ Decalogi? Necesse est scire seriem patefactionum diuinarum, legis & promissionis gratiæ. Necesse est considerari, quæ & vbi semper vera ecclesia Dei fuerit, quæ fuerit vox veræ doctrinæ, quam horrendæ tenebræ fuerint, & sint in maxima multitudine hominum, qui discesserunt a vero, Deo, & a vera doctrina, & furenter excogitarunt commentitia numina.

Ostendunt etiam historiæ ærumnas ecclesiæ, & testimonia præsentiæ Dei in liberationibus. Ac sapienter accommodanda sunt exempla ad primam tabulam, quomodo toleranda sint ærumnæ, & quomodo petenda & expectãda sit liberatio. Semper certa sit spes salutis æternæ, etiamsi in hac vita mortali magnis calamitatibus opprimimur. Mitigantur tamen hæ quoque recte inuocantibus, vt Dauidi, Iosaphat, Ezechiæ, Manassæ, & aliis innumerabilibus, quorum exempla congruunt ad regulas: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Si fuerint peccata vestra, vt coccinum, & vt vermiculus, eritis candidi vt nix. Vt enim exemplis recte vti possimus, simul & regulas oportet notas esse.

Iam

Iam de controuersiis ecclesiæ quantum refert scire veteres dyudicationes, qui fuerint testes veræ sẽtentiæ, quæ fuerint hostium agmina? Quam dulce est videre consensum Irenæi, Gregorij Neocæsariensis & similium veterum περὶ λόγου, qui antecesserunt synodum Nicenam, sicut & Ignatius scribit, sæpe repetens hæc verba, θεὸς λόγος, & λόγος οὐσιώδης, non sonus euanescens. Et Alexander episcopus Alexandrinus, qui refutationem Arij scripsit ante Nicenam synodum, testimonia superiorum temporum recenset, & inter cætera inquit: ἡ ἐνάγχος ἐπαναστᾶσα τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ, διδασκαλία, ἐβιωνός ἐστι καὶ Ἀρτεμᾶ, καὶ ζῆλος τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως συνόδῳ καὶ κρίσει τῶν ἁπανταχοῦ ἐπισκόπων ἀποκηρυχθέντος τῆς ἐκκλησίας. Hæc omnia, si nõ extarẽt historiæ, prorsus ignota essent, ac ne hoc quidem sciretur, quæ prior, quæ posterior sit doctrina, quod considerari necesse est, quia non contemnendum est Tertulliani dictum: Primum quodque verissimum est.

Cum Meletius seditionem in ecclesia Alexãdrina moueret, de lapsis non recipiẽdis, qui supplices ad ecclesiam redire volebant. Petrus episcopus exempla vetustatis opposuit, & vera consolatione erexit eos, qui ad veram inuocationem redituri erant. Eius iudicij memoriam gratam esse piis contra Nouati rabiem manifestum est. Extant & vera testimonia contra Martionem, Manichæos & Pelagianos edita, in quibus multũ ab historia adiuuamur.

Nec tantum prodest videre, vbi recte iudicatũ

ſit, ſed etiam vbi veritas hypocritarum factionibus oppreſſa ſit. Quia interdum hoc quoque accidit: Ut cum falſa decreta facta ſunt, quæ Romano pontifici tribuũt ſummam authoritatem, non ſolum in eccleſia, ſed etiam in trãsferendis imperijs mundi. Item de adoratione hominũ mortuorum de circumgeſtatione panis in pompa Perſica, de ſacrificio venali, de cœlibatu. Hæc decreta etſi aliquot ſeculorum ſpaciis confirmata ſunt (vt propter temporum longitudinem ſit illud Simonideum δόξα βιάζεται τὴν ἀλήθειαν) tamen deprehenditur vanitas non ſolum ex ſcriptis propheticis & apoſtolicis, ſed etiam ex conſenſu purioris antiquitatis, quẽ hiſtoriæ dignæ fide oſtendunt ab hac recenti turba pontificum & monachorum diſſentire. Semper autem in exemplis anteferenda ſunt ea, quæ cũ norma iudicij congruunt, videlicet cum ſcriptis propheticis & apoſtolicis, iuxta dictum: Si quis aliud euangeliũ docet, anathema ſit.

Conſiderentur autẽ præcipue in hiſtoria eccleſiæ ſemina vtriuſq; imperij huius ſenectæ mũdi, mahometici & pontificij. Utrumque ortum eſt ex diſſidiis de doctrina. Cum in oriente dilacerata eſſent eccleſiæ, non tãtum Ariana peſte, ſed etiam Manichæis & aliis furoribus, & hæc varietas in multorum animis dubitationes & odiũ religionis Chriſtianæ & nominis Chriſtiani accẽderet, & diſciplina laxata eſſet, facile impelli homines potuerunt, vt nouũ dogma, quod obſcuras diſputationes tollebat, & tantum plauſibilia humanis iudiciis proponebat, amplecterentur, præſertim vim & imperium

Roma-

Romanum multæ gẽtes iam & odissent & contemnerent, auide arripuerunt illæ gentes alioqui & curiosæ & leues, Ægyptia, Arabica, Syriaca, opiniones populares, & authorẽ Mahometũ armauerũt.

Præcipue vero potentia Romani pontificis creuit cum attracti sunt Franci in Italiam, quod fiebat Græcorum odio non quidem iniusto. Nam & iniusta eorũ imperia erant, & vires non erant pares iis gentibus, quæ Italiã vastabant. sed tamen alia caussa prætexebatur. accusabãtur Græci quod delerent picturas & statuas templorum. Sciebant autem Romani pontifices, valde abhorrere Gallorum & Germanorũ animos ab εἰκονομαχίᾳ, quare facile persuadebant nostris, vt Græcos tanquã religionis hostes procul ex Italia depellerent. Postea propter regum discordias creuit pontificum authoritas, qui Italiã inclinabant ad quos volebant. In his confusionibus tandem nati sunt monachi, quorum auaritia cumulauit idola & errores.

Harum rerum series cum in historia cõspicitur, accendatur in nobis cura recte discendi, & tuẽdæ coniunctionis in vera ecclesia. Quã ad rem etiam opus est candore & moderatione disputationum & affectuum. Quia nõ sine graui caussa Platonicum illud celebratum est: τὰ μεγάλα κακὰ οὐκ ἄλλως, ἢ ἐκ φιλονεικείας συνίσταται.

Oro autem Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, vt semper ecclesiã sibi inter nos colligat. Horribilis mutatio omnium regnorum generi humano impendet, in qua barbaricã vastitatem fieri in his

regionibus Filius Dei prohibeat. Nos etiam pietate morũ & inuocatione Dei studeamus impetrare pœnarum mitigationem. Et diligentiam in studiis doctrinæ & in fouendis ecclesiis adhibeamus, ne tristißima pœna obruamur, de qua scriptum est: Quia scientiam repulisti, repellam te. Crescit feritas in moribus, negliguntur doctrinæ studia, & ducitur esse virtus laxare disciplinam. His publicis malis omnes gubernatores summi & infimi repugnare debent. Cumque nos, quibus doctrinæ propagatio commendata est, iuuentuti hortatores esse debeamus ad recte discendum, & ad omnia honesta officia auxiliis gubernatorum indigeamus, oro vt boni principes & alij gubernatores considerent singulorum labores, & recte docentes & amantes communem salutem & concordiam adiuuent. Ego quidem hac voce Paulina, & me & alios in his docendi laboribus sæpe confirmo: Non erit inanis labor vester in Domino. Non dubito Deum gubernatorem & βραβευτὴν esse nostrorum laborum, & eum aßiduis gemitibus & votis oro, vt faciat me σκεῦος ἐλέους, & organum vtile discẽtibus: & huius meæ voluntatis conscientiam oppono sycophantarũ crudelitati, & spero sapientum & bonorum iudicia de me esse mitiora, quam sunt inimicorum. Lætabor etiam, si tibi & aliis iunioribus huius libri lectionem gratam fuisse intellexero. Filius Dei Dominus noster Iesus Christus te protegat & gubernet. Anno M. D. LVIII.

Philippus Melanchthon.

INDEX

INDEX RERVM ET

VERBORVM MEMORABILIUM, omnium Chronicorum Philippi & Peuceri partium.

Prior numerus paginam, secundus lineam denotat.

Baldui-

Boleslaus

Crispus

Euty-

ab

Le-

alunt

Theodosius

VV

Vvolga-

FINIS.

CHRONICI CARIONIS

à Philippo Melanthone aucti & expositi.

PARS PRIMA.

PRÆFATIO.

LEGERVNT historias omnibus ætatibus etiam Ethnici,&quia cognitio per sese expetitur,& quia in exemplis multiplices commonefactiones proponuntur, tum de priuatæ vitæ officiis,& de causis calamitatum, tum vero de consiliis publicæ gubernationis,& de causis multarum horribilium mutationum in imperiis, sicut grauissime Polybius inquit: Historiæ cognitionem esse verissimam institutionem & præparationem ad actiones politicas, & illustrem magistram ad præferendas fortunæ vices. Etsi autem de Polybij dicto nunc non disputo, tamen manifestum est, exempla consiliorum in gubernatione multum prodesse: Vt vrbs Roma præcipuas leges,& iudiciorum ordinem accepit à ciuitate Attica. Sæpe etiam singularia exempla illius reipublicæ imitata est, vt cũ vsurarum magnitudo præbuit occasionem seditionibus consilium Solonis secuta est de σεισαχθεία,& redegit vsuras ad centesimas. Item, cum interfecto Iulio sanxit senatus, ἀμνηστίαν, vt fecerat Athenis Thrasybulus. Et vt Lysander in Græcia constituit ὀλιγαρχίαν, ac populo ademit summam autoritatem,&remouit oratores, qui populum concitabant: Sic Romæ Sylla debilitauit tribunitiam potestatem. Postea Augustus totum ius tribunitiæ potestatis ad se vnum transtulit, quia sæpissime fuerunt tribuni tubæ seditionum. Ideo autem Augustus ad sese transtulit, vt etiam cum non erat consul, ius retineret conuocandi senatus, quod habuerat potestas tribunitia. Et regulæ illæ tutiores sunt: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη,

Item, sapientissime constitutus est senatus Electorũ in Germania, qui iam annis quingentis neruus fuit Germanici imperij. Etsi autem autores huius consilij Deus singulari modo rexit: Tamen exempla aliqua considerasse eos consentaneum est. Et pene similempotestatem in Lacedæmone quinque Ephori habuerunt, aut initio septem Principes in Perside.

Nec tantum ad imitationem bonorum consiliorum prodest historia, vt imitatio stratagematum, sed multo magis ad præmonitionem in cauendis causis horribiliũ mutationũ & calamitatum, cum regula vniuersalis sit: Atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac vita. Recitant historiæ omnium temporum exempla de pœnis blasphemiarum, periuriorum, tyrannicæ crudelitatis, seditionum, flagitiosarum libidinum, & rapinarum, quæ pœnæ testimonia sunt prouidentiæ & iudicij diuini, & harum regularum: Non habebit Deus insontem, quicũque vane vsurpat nomen eius. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, de libidinibus, Omnis anima quæ fecerit abominationes has, delebitur. Item: Væ, qui spolias, quia spoliaberis. Et potest ceu commune argumentum inscribi omnibus historiis: Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Deinde de multis peculiaribus negotiis historia monet. Sæpe fuerunt infelicia fœdera, præsertim dissimilium, & quia fiducia propriarum virium est insolens & infelix. Vnde sequitur quod dictum est à Theognide:

Ὕβρις καὶ Μάγνητας ἀπώλεσε, καὶ Κολοφῶνα. Et accedit hoc, quod causæ dissimiles sunt, vbi multi dissimiles coniuncti sunt. Vt, Atheniensium & Corcyræorum fœdus vtrisque exitiale fuit, cum Attici propter cõiunctionem cum Corcyræis, quam fecerant in causa dubia, mouissent bellum Peloponnesiacum. Item, postea propter fœdus cum Phocensibus seditiosis attraxerunt regem Macedonicum. Et regula est de dissimilium fœderibus apud Thucydidem libro tertio: ἐν τῷ διαλλάττοντι γνώμης διαφορᾷ ἔργων καθίστανται. Id est: Dissidentibus opinionibus & voluntatibus fiunt diuersa opera.

Docet item, tantum necessaria facienda esse, nec mo-

uendas

uendas eſſe res non neceſſarias ſtulta πολυπραγμοσύνη, quæ varias habet cauſas. Interdum æmulatio incendit animos. vt, Marius & Pompeius bella ciuilia mouerunt præcipue ex æmulatione. Interdum ingenij pertinacia attrahit bellum. Cauſa belli Peloponneſiaci proxima fuit Periclis pertinacia, nolentis retractare iniuſtum decretum de Megaris. Cato nec morte Pompeij, nec amiſſis tot exercitibus promouetur, vt arma deponat. Sæpe ambitione mouentur res non neceſſariæ ab inquietis ingeniis. Vt, Alcibiades ſuaſor eſt belli gerendi in Sicilia, cũ patria domeſtico bello arderet, & nulla magna cauſa eſſet, tam procul mittendi robur ciuium. Agathocles circumſeſſa vrbe Syracuſana abduxit exercitus in Aphricam, qui ibi trucidantur. Sic aliquoties Galli exercitus in Italiam duxerunt.

Interdum mouetur animi κακοζηλία. Vt, Demoſthenes imaginatur ſuum conſilium eſſe Themiſtocleũ, defendẽdam eſſe Græciæ libertatem cõtra exteros reges. Cicero, qui antea Catilinam oppreſſerat, ſperat ſe ſimili felicitate Antoniũ oppreſſurum eſſe. Hoc modo ſæpe in eccleſia peccatur, vt Zedechias ſcit a prioribus regibus defenſum eſſe tẽplum, ac ſperat ſuam defenſionem fore felicem, quam Ieremias contra ſuperiorum prophetarum exẽpla diſſuadebat. Iudæi aliquoties aduerſus Romanos mouerunt ſeditiones, tanquam imitaturi Ioſuam aut Maccabæos, &c.

Cum igitur legimus, quales habuerit euentus πολυπραγμοσύνη, cogitemus de regula: Neceſſaria facienda eſſe, & quidem cum petitione auxilij diuini: Non mouenda eſſe non neceſſaria. Ideo inquit Paulus: Qua vocatione vocatus es, in ea ambula. 1. Cor. 7:2 Et Syracides inquit cap. 3. Quæ mandata ſunt tibi, cogita ſancte. Qui amat periculum, peribit in eo. 1. Theſſal. 4: Sitis quieti, & agite propria. Vbi præcipit Paulus de vitanda πολυπραγμοσύνη, quæ fuit extra vocationem. Tales multæ admonitiones traditæ ſunt, etiam ab ethnicis ſapientibus. Spartam nactus es, hanc orna. Et Ariſtophanes Periclem exagitat in fabula, cui titulus eſt Acharnẽſis: Ἐρεῖ τις, οὐ χρῆν. ἀλλὰ τί χρῆν εἴπατε. id eſt, Dicat aliquis: Non opus erat

Sed dicite, Quid opus erat? Item: πλείω πάρεργα ἔργων. Denique de multis vitæ conſiliorum regulis hiſtoriç nos monent. Et prudenter in exemplis conſiderandum eſt, ad quas regulas vitæ accommodanda ſint. Sed nunc de nobis in eccleſia dicamus.

Præcipue hiſtoria opus eſt in eccleſia: Primum, quia Deus immenſa bonitate ſua ſe patefecit, & patefactiones ſuas ſcribi voluit. Vult ſcire initia generis humani, eccleſiæ exordia, inſtaurationes, conſeruationem & reuelationem promiſſionis de Filio, glorioſam promulgationem legis, miſſionem filij, & illuſtria teſtimonia, quę ſubinde edita ſunt, vt nos de doctrina confirmaremur. Vult ſciri diſcrimen eccleſiæ, & aliarū congregationum ſiue ſectarum, & cognoſci omnibus temporibus, qualis fuerit eccleſia. Ideo hiſtoriam Deus nobis per patres & prophetas optimo ordine, & numero annorum diligenter tradito, ſcribi voluit. Ac ſingulare decus eſt eccleſiæ, quod non alibi in toto genere humano inuenitur antiquior ſeries imperiorum & temporum. Nec alia gens habet retro annotatos certo numeros annorum.

Præterea non modo decus eſt eccleſiæ, ſed teſtimonium etiam de Deo, de prouidētia, de veritate doctrinæ in eccleſia, quod ordine monarchias quatuor ſtatim initio ſecundæ, videlicet Perſicæ, deſcribit. Simul etiam multa magna bella regum Ægyptiacorum & Syriacorum prædicit. His vaticiniis cum euentus reſpondeat, fatendum eſt, & prædictiones illas a Deo traditas eſſe, & hanc doctrinam ſolā de Deo, quæ ſimul tradita eſt per illos ipſos prophetas, veram eſſe. Item, ſeruari a Deo eccleſiam inter horrendas imperiorū confuſiones, & propter eam Deo curæ eſſe imperia.

Secundo, vt libri prophetici melius intelligantur, omnium temporum hiſtoria complectenda eſt. Et conſiderent iuniores, fere ibi Herodotum ordiri ſuam hiſtoriam, vbi Ieremias deſinit, videlicet in rege Aprye, qui Ieremiam interfecit. Erit igitur cōtinua mundi hiſtoria, Libri prophetici, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Diodorus de Philippo, Alexandro, & ſucceſſoribus, Polybius, Liuius, & deinde alij poſt Liuium.

Tertio ad diiudicationes grauissimarum controuersiarum, prodest nosse historias. Vt statim post Apostolos orta sunt certamina plurima.

Cerinthus, Ebion, deinde Samosatenus & Arius lacerarunt doctrinam de Filio Dei.

Manichæi finxerunt duo principia, pariter æterna, contraria, Bonum & Malum, φῶς ϗ ὕλην. Probauerunt necessitatem Stoicam, damnauerunt certos cibos.

Tacianus & alij multi damnauerunt coniugium. Alij vt Carpocrates, finxerunt raptus diuinos, & voluerunt communes esse mulieres. Multi, & nominatim Pelagius, penitus damnauerunt doctrinam de gratia, & iustitia fidei.

In talibus materiis valde prodest scire, per quos veritas defensa sit, quibus argumẽtis mendacia refutata sint, quæ testimonia diuinitus edita sint. Vt, Ioannes refutauit Cerinthum, & Cerinthum ruina balnei oppressit. Samosatenum refutauit Gregorius Neocæsariensis, clarus miraculis, & Dionysius Alexandrinus. Marcionem & colluuiem Manichæorum refutarunt, Polycarpus auditor Ioannis, & Irenæus auditor Polycarpi. Manem, qui primus autor fuit Manichææ impietatis, interfecit rex Persicus, detracta ei cute, quod in curatione filij comperit eum esse impostorem, non medicum. Marcion Diaconi coniugem ex Cypro abducit, quę postea reuersa multa de sectæ turpitudine narrauit. Arium refutauit tota Nicæna synodus, in qua multi martyres fuerunt: Et ostendit Deus iudicium suum aduersus Arium, qui cum haberet nouam aulæ beneuolentiam, Byzantium iturus ad disputationem, subita consternatione oppressus, declinans de via ad latrinam, ibi sanguinem & intestina effudit. Atque ita pene vt Iudas mortuus est, vt hoc tempore aliquot hypocritę extincti sunt subitis terroribus, qui confessi sunt, se contra conscientiam oppugnasse veritatem. Latomus Louaniensis inter horrendos mugitus cõfessus est, se contra conscientiam aduersatum esse veritati. Pelagium refutarunt Ambrosius, Augustinus, Prosper & alij.

Post ea tẽpora cum Romanorũ imperium dilaceratũ

eſſet à Gothis,Vandalis,& Hunnis,infuſæ barbaræ gentes in Italiam,Græciam,& Aſiam,mutarunt linguam, & multas eccleſias & ſcholas deleuerũt.Inde ſequutæ ſunt in doctrina tenebræ,& noua doctrinę forma nata eſt,& multæ ſuperſtitiones receptæ & confirmatæ ſunt.Vt,ſacrificia pro mortuis,& inuocatio hominũ mortuorum & initia monachorum.Et paulatim creuit Romani pontificis potentia, quæ deinde Germanicorum imperatorum liberalitate inſtructa eſt magnis opibus,qui ei multa oppida in Italia attribuerunt.Hanc potentiam auxerunt poſtea fraudibus & bellis, & ex imperij reliquiis multa occuparunt.

Horum bellorũ cauſæ ex veris hiſtoriis iudicari poſſunt,quæ oſtendunt,quibus occaſionibus regna põtifex Romanus dare & eripere regibus conatus ſit, & finxerit,ſummam monarchiam imperiorum Petro datam eſſe,iuxta verſum ſcriptum in corona Rodolphi, quẽ Papa imperatorem nominauit cõtra Henricum quartum: Petra dedit Petro,Petrus diadema Rodolpho.Leguntur & ſynodi pontificiæ, in quibus confirmati ſunt errores & pontificia tyrannis.Magna igitur vtilitas eſt hiſtoriæ in diiudicatione multarum controuerſiarum.

Poſtremo & hæc ingens vtilitas aſſidue cogitãda eſt, in collatione hiſtoriarum ethnicarum & noſtrarum. In hiſtoriis ethnicis tantum cernuntur exempla iræ Dei contra atrocia ſcelera, iuxta regulas: Qui gladium acceperit,gladio peribit. Item, contra periuros: Non habebit Deus inſontem, qui vane nomen eius vſurpat. Item:Væ qui ſpolias,quia ſpoliaberis. Item:Omnis anima, quæ fecerit abominationes has, eradicabitur, &c. At in hiſtoria eccleſiæ vtriuſque generis exempla proponuntur. Exempla iræ in pœnis, vt diluuij, conflagrationis Sodomæ, interitus Pharaonis, & alia multa, quæ ad legem referantur. Item exempla miſericordiæ ſeu gratiæ, quæ ad euangelium referantur.Et teſtimonia manifeſtæ præſentiæ Dei in eccleſia, quæ docent nos de fide, de vera inuocatione,de veris cultibus, & valde confirmant pias mentes. Vt, poſt lapſum voce Filij recepti & ſeruati ſunt Adam & Eua.Manifeſta prę-

ſentia Dei eſt in familiis Nohæ, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph, & deinde in eccleſia Iſrael in deſerto. Poſtea quoque in gubernatione Ioſuæ, Gedeonis, Samſonis, Samuelis, Ionatæ, Dauidis, Ioſaphat, Eliæ, Eliſæi, Ionæ, Ezechiæ, Eſaiæ, Ieremiæ, Danielis, manifeſta præſentia Dei in eccleſia conſpicitur. Hanc totam ſeriem eccleſię omnium temporum intueri vtile eſt. Ac in vniuerſa hiſtoria diſcernantur narrationes de eccleſia ab ethnicis materiis, & vbi ſingulis temporibus fuerit eccleſia, quã habuerit doctrinæ vocem, quos præcipuos Doctores & teſtes, quæ certamina, quales ærumnas & liberationes, conſideretur.

Hanc admonitionem de vtilitate hiſtoriæ & de eccleſia diſcernenda ab ethnicorum tenebris, initio propter iuniores recitaui, & vt auidius legãt hiſtorias, & vt eccleſiam rectius noſſe diſcant.

DE ORDINE LIBRI.

VTile eſt, ſemper in conſpectu habere, quãtum fieri poteſt, omnium temporum ſeriem, & pręcipuas generis humani mutationes. Ad id maxime conducit noſſe dictũ, quod recitatur in Iudæorum commentariis, hoc modo:

TRADITIO DOMVS ELIAE.

Sex millia annorum mundus, & deinde conflagratio.

Duo millia Inane.

Duo millia Lex.

Duo millia dies Meſſiæ. Et propter peccata noſtra, quę multa & magna ſunt deerunt anni, qui deerunt.

Hoc modo Elias de duratione generis humani vaticinatus eſt, & præcipuas mutationes diſtinxit. Duos primos millenarios nominat Inane, quod ſimpliciſſime ſic interpretor, nondum homines procul diſſitas regiones occupaſſe ante conditam Babylonem. Alii dicunt, nominari Inane, quia nondum certa politia eccleſię cõſtituta fuit, & nondum ſegregata fuit eccleſia à cæteris gẽtibus. Nondum etiam erãt imperia, qualia poſtea in monarchiis fuerunt. Sed quæcunque cauſa eſt, quare ſic dixerit Elias, hoc non dubium eſt, primam ætatẽ fuiſſe

florentiſſimam. Quia natura hominum minus languida fuit, quod oſtendit longæuitas. & fuit excellens decus, quod ſapientiſſimi ſenes, pleni diuinæ lucis ſimul vixerunt, & de Deo, de creatione, de edita promiſſione teſtes fuerunt, & multi artes inuenerunt & illuſtrarunt.

Secundum tempus à Circunciſione numeratur, vſque ad natum Meſſiam ex virgine, quod non multo minus duobus millenariis continet.

De tertio tempore ſignificat fore, vt non compleantur duo millenarij, quia nimium creſcet impietas, propter quam citius delebitur totum genus humanum. Et Chriſtus ſe palam oſtendet in iudicio, vt inquit: Propter electos dies illi breuiores erunt.

Diſtribuemus igitur hiſtoriam in tres libros, iuxta dictum Eliæ.

PRimi libri narratio breuis eſt, etſi haud dubie ante diluuium Deus multa illuſtria teſtimonia de ſeſe edidit, & varia certamina fuerunt eccleſiæ & imperiorum, & multa admiratione digna in artium inuentione excogitata & tradita ſunt.

SEcundus liber erit prolixior, quia tunc & eccleſia habet ſuas mutationes, promiſſio repetitur, & alligatur ad certam ſtirpem, & eccleſia diſtinguitur a cæteris gentibus, & fit promulgatio legis, & collocatur eccleſia in ſede & politia certa. Et in id tẽpus incidunt monarchię, in quibus magnæ mutationes generis humani acciderunt, dignæ conſideratione. Ac prædixit Deus ſeriem quatuor monarchiarum, vt ſignificet Meſſiæ aduentum & finem mũdi, videlicet humanæ generationis, & tempus vltimi iudicij. Intelligas autem Monarchiam non quidem complexam omnes regiones & gentes, ſed tantam quæ magnam partem orbis terrarum tenuit, & tantam habuit potẽtiam, vt cæteros reges compeſcere poſſet. Ideo enim voluit Deus monarchias conſtitui, vt homines legibus, iudiciis, & diſciplina regerentur.

Hoc vt fieret, Deus dedit monarchas inſtructos potentia, qui & leges honeſtas conderent, & iudicia ac diſciplinam armis defenderent. Et mutat Deus imperia,

cum

cum hæc officia negligũtur,& principes vel ipſi faciũt, vel non puniunt iniuſtas cædes,libidinum confuſiones, direptiones,& alia atrocia ſcelera. Vult enim Deus,politicum ordinem teſtimonium eſſe,de prouidentia,& de iudicio ſuo,& vult,hoc modo vtcunque ſeruari ſocietatem hominũ,coniugia,diſciplinam,doctrinas,& vult imperia eſſe hoſpitia eccleſiæ.

Eſt & hoc ſingulare monarchiarum decus,quod aliqui præſtantes reges in numero monarcharum vocati ſunt ad veri Dei agnitionem,& ad ornandã eccleſiam: vt, Nabuchodonozor, Euilmerodach, Darius Medus, Cyrus, Artaxerxes Longimanus, Conſtantinus, Theodoſius, Arcadius,Valẽtinianus,Carolus Magnus,Ludouicus Pius,Henricus Saxo,Ottho primus,vt de cæteris non dicam,

Oſtẽdit autem liber Danielis,Deum ipſum quatuor monarchias numerare,& ſignificare,quartę monarchiæ tempore Meſſiam palã prædicaturum eſſe Euangeliũ, & ſacrificium facturum,ad quod mittẽdus erat, & deinde finem fore generationis hominum, & ſequuturam eſſe reſuſcitationem hominum mortuorum. Voluit enim Deus ſciri,hanc generationem hominum non fore perpetuam. Voluit item ſciri tempora vtriuſque aduentus Chriſti. Ac magna confirmatio eſt piorũ,cum videmus hunc fuiſſe Monarchiarum ordinem & ſucceſſionem,vt prædicitur,non dubitemus,ſequuturum eſſe iudicium. Sic autem numerantur monarchiæ.

1 Prima eſt Chaldæorum,qua & Aſſyrij vicini comprehenduntur. Nã alias ſtatim initio potẽtiores fuerunt reges in Babylone,alias vicini reges in Niniue. Nec dubium eſt Babylonem & Niniuem diuerſas vrbes eſſe.

2 Secunda dicitur Perſarum.

3 Tertia Alexandri & proximorum ſucceſſorum.

4 Quarta Romanorũ,quam ſignificat Daniel tandẽ dilacerãdam eſſe,& pedes partim ferreos,partim luteos fore. Etſi alij ferreos pedes intelligũt regnũ Turcicum, cæteros monarchas luteos pedes:tamen ego exiſtimo Turcicum regnũ,quod manifeſtas blaſphemias cõtra verbum Dei profitetur,& ex profeſſo delere nomen

Christi conatur, nõ annumerari monarchiis, quas Deus legum & disciplinæ caussa constituit. Sed ferreos pedes intelligo aliquot potentes imperatores Germanicos, vt Carolum primum, Ludouicum filium, Henricum Saxonem, quem vsitate Aucupem nominãt. Veteres Germanicæ historiæ nominant eum Humilem, vt sic dicã. Deinde Otthones, Henricum Bambergensem. Postea fuerunt multi imbecilliores, quos significant lutei pedes. Sed mixti fuerunt & fortes Principes, qui res vtiles gesserũt, vt Lotharius Saxo. Nam Turcicum imperium prorsus à monarchiis seiungo, quas Deus legum & disciplinæ caussa constituit.

Sunt igitur peculiares descriptiones Turcicæ tyrannidis. Vt apud Ezechielẽ prophetia de Gog & Magog proprie ad Turcas pertinet. Et cornu loquens blasphemias, & conterens ecclesiã apud Danielem, de toto Mahometico regno concionatur. Singularis furor est ortus à diabolis in hac vltima senecta mundi, Deo permittente propter horribilia hominum peccata. Tyrannis Mahometica dissimilis omnium regnorum: quia ex professo conatur delere nomen Christi, nec ornat genus humanum legibus aut disciplina, sed vastat orbem terrarũ vt & nomẽ Turca vastationem seu vastatorẽ significat.

Sit autem grata nobis consideratio, quod Deus & Germanicam gentem hoc honore ornauit, vt reliquias Romanæ monarchiæ eam tenere, & præcipuos esse custodes Europæ voluerit. Nec dubium est, Italiæ post lõgas vastationes, salutarem pacem & ornamenta ciuilia restituta esse Caroli & Ludouici virtute, & ab his defensam esse Galliam & Germaniam, depulsis a Gallia Saracenis, & a Germania Vngaris, ornatas esse ecclesias, & excitata doctrinarum studia, cum in Ægypto & in Aphrica penitus deletæ essent ecclesię, & in Asiam infusi essent Saraceni & Turci, qui ibi quoque delebant ecclesias & literas. Vt igitur in Europa reliquiæ ecclesiæ & doctrinarũ seruarentur, rursus ibi diuinitus pulchra cõiunctio facta est, Italiæ, Galliæ & Germaniæ, quę ab vno Carolo tenebantur, qui tanquam monarcha erat Europæ, & custos pacis, religionis, legũ & disciplinæ.

Postea

Postea Italiæ & Germaniæ coniunctionem retinuerunt Othones, Henricus Bambergensis, & Conradus Spirensis. Post hunc, cum iam Romanorum pontificum potentia creuisset, furiæ Pontificiæ accenderunt in Germania bella ciuilia, quibus potentia Germanici imperij præcipue languefacta est. Non enim procul abest dies triumphi in quo se filius Dei palam ostendet generi humano, & ecclesiam gloria ornabit, & omnes impios in æternas pœnas abiiciet. Interea tamē, vt minus sit confusionum, optandum est, vt Principes in Germania hoc decus sapientia & virtute tueantur, ne priuatis discordiis Germaniam ipsi dilacerent. Hanc curam præcipuam esse oportebat summi in terris senatus, videlicet collegij electorum, vt Europa & caput & vires haberet contra Turcicam barbariem & tyrannos, qui iniusta bella mouent, perniciosa toti Europæ. Nos autem Deum ardentibus votis & gemitibus precemur, vt in hac turbulenta senecta mundi, & ruinis imperiorum, seruet aliqua ecclesiæ hospitia, & tribuat eis salutarem gubernationem.

ANNORVM SERIES EX PHILONE.

MILLE sexcenti quinquaginta sex ad diluuium.

Ducenti nonaginta duo ad Abraham natum.

Quadringenti vigintiquinque ad Moisen natum.

Octoginta ad exitum ex Aegypto.

Quadringenti octoginta ad templum Salomonis.

Centum triginta octo ad regem Ioas, & finem stirpis Salomonis.

Ducenti nonaginta vnus ad migrationem spontaneā Ieconiæ.

Vndecim ad excidium Ierosolymæ sub Nabuchodonosor.

Septuaginta exilij Babylonici post destructam Ierosolymam.

Triginta sex, Iesus magnus sacerdos, cuius fit mentio in Zacharia sub Cyro.

Octo, Ioiakim absente patre.

Viginti, Iesus reuersus à rege Persico.

Quadragintaocto,Ioiakim iterum.
Viginti & vnus,Eliakim.
Vigintiquatuor,Ioiada.
Vigintiquatuor,Ioathan.
Decem Iaddua ſub Alexandro.
Summa annorum ad Alexandrum vſque:Tria millia quingenti octoginta quatuor.
Tredecim:Simon priſcus:celebratus à Siracide.
Viginti:Eleaſar.
Viginti ſeptem:Manaſſes.
Viginti octo:Simon iuſtus.
Trigenta nouem:Onias filius eius,interfectus ab Andronico præfecto Antiochiæ,quem pecunia corruperat Menelaus ad Oniam interficiendum, vt ipſe Menelaus Pontificatum occuparet.
Anni quinque:Iudas Maccabæus.
Nouendecim:Ionathas.
Octo:Simon frater Iudæ Maccabæi.
Viginti ſex:Ioannes Hircanus.
Vnicus annus:Ariſtobolus.
Viginti ſeptem:Alexander.
Nouem:Alexandra.
Triginta quatuor:Hircanus vltimus.
Triginta ſeptem:Herodes.Natus eſt autem Chriſtus anno 30 Herodis.

Hanc Philonis tabellam addidi,quanquam propter interregna deſunt anni aliquot.Sed propter Philonem & propter ſeriem hiſtoriarum prodeſt ſtudioſis,& hanc tabellam in conſpectu eſſe.

LIBER PRIMVS, QVI COMPLECTITVR DVO MILLIA

annorum inde vsque ab initio mundi.

SINGVLARI consilio Deus in ecclesia extare & semper conseruari voluit initia mundi, & seriem annorum: quæ quidē & testimonium est de ecclesia, & magnū decus. Vult enim sciri Deus originem generis humani, & diuinas patefactiones, & testimonia patefactionum, & quæ doctrina, & quomodo propagata sit. Vult sciri certo, ideo conditum esse genus humanum, vt inde æterna ecclesia colligatur. Vult & causas sciri calamitatum humanarū, & mortis, & agnosci Filium, per quem liberabimur ab his malis, & restituētur iustitia & vita æterna. De his tātis rebus vt certi essemus, anni metæ in motu solis constitutæ sunt, & primis patribus ostensæ sunt, & in doctrina primorum patrum diuinitus tradita, annorum series diligenter perscripta est. Et addidit Deus omnibus temporibus illustria testimonia, quæ ostendunt eam doctrinam à primis patribus transmissam ad posteros, veram & non fabulosam esse. Huic doctrinæ diuinitus traditæ de initiis mundi & generis humani, & de patefactionibus diuinis constanter assentiamur.

Sūmamus igitur ex primo libro Moisis narrationes de creatione mundi & hominum, de hominum lapsu & causis calamitatum, de restitutione ecclesię post lapsum, & de annorum serie, & firmissima assensione eas amplectamur. Nec alias imaginationes, siue Democriti, siue Platonis, siue Aristotelis anteferamus. Itaque hę res maximæ initio actæ sunt, quas Deus voluit notas esse.

I. Creatio mundi & hominum.

II. Institutio ecclesiæ & coniugij.

III. Certum opus quod eſſet teſtimonium obedientiæ.
IIII. Inſtitutio dominij.
V. Lapſus,cauſa mortis & calamitatum.
VI. Reſtitutio eccleſiæ,& pœnæ mitigatio.
VII. Prima promulgatio promiſſionis de Saluatore, redditur o iuſtitiam & vitam æternam : Semen mulieris conteret caput ſerpentis.

Harum maximarum rerum cognitionem in eccleſia neceſſariam eſſe non dubium eſt, & quanta ſit magnitudo,piȩ mentes vtcunque cogitare poſſunt, etiamſi prophani homines has narrationes derident,aut in μυθολογίας transformant.Nos vero credamus voci diuinæ,& in ſingulis narrationibus amplitudinem conſideremus.

I. Primum ſciamus vnicum hunc mũdum creatum eſſe,in quo ſe filius Dei patefecit. Nec eſſe aut fuiſſe alios mundos,quia in Moiſe expreſſe dicitur : Poſtquam homo conditus eſt,Deus poſtea ceſſauit alias res condere & creare,videlicet,alios nouos mundos, aut nouas elementorum aut animantium ſpecies. Et cõdito homine quieuit Deus:quia vult in homine acquieſcere, & eo delectari,& in tota æternitate communicare ſeſe, ſuam ſapientiam,iuſtitiam & lætitiam.

II. Secundo cogitemus, qualis ſit conditus homo, videlicet talis,vt ſit imago ſimilis Deo. Interpretatur autem Paulus imaginem,ad Epheſios 4, iuſtitiã & ſanctitatem veritatis.Cõplectitur ergo imago incorrupta potentiam cognoſcentem,in quam transfuſa eſt lux diuina, quæ vera & firma agnitio Dei & legis, & notitia de vera obedientia,& de iudicio Dei.Deinde complectitur & voluntatẽ & cor, quo ardebat motibus Spiritus ſancti,& integra obedientia, ſine peccato. Ad hæc dona coniuncta fuit libera & non impedita electio voluntatis.Sunt autem in Deo ſumma bona,ſapientia,iuſtitia,& libertas electionis. Horum ſummorum bonorũ radios cum in nos transfuderit teſtimonium oſtendit,vere à ſe hanc creaturam diligi. Et quidem ideo transfudit ea in nos vt hæ ipſæ notitiæ teſtentur,eſſe Deum, & doceant nos,qualis ſit,& diſcernãt eum à malis naturis. Iam cogita,

gita,quantū decus fuerit homo ante lapſum, cum vere eſſet domiciliū & templum Dei,ſine peccato,ſine morte.Et cogita,quāta fuerit ingratitudo,auertere ſe a Deo ad diabolos & excutere deum.Excuſſo autem Deo,qui qui eſt fons vitæ,ſequuta eſt mors,vt poſtea dicetur.

III. Tertio,eccleſiæ initium eſt ipſa creatio hominis,cum illis donis,quæ erant data,vt Deum celebrarēt. Et addidit Deus mandatum de externo teſtimonio,quo oſtenderent obedientiam erga Deum,&vt eſſet occaſio colloquendi de Deo,videlicet mandatum de ligno ſeu arbore ſcientiæ boni & mali.Cæterum radius lucis diuinæ inſitus menti notat mandata moralia,& in his obſcurior erat prohibitio vagarum libidinum.Ideo mox poſt creationem & alterum mandatū expreſſe traditum eſt: Erunt duo in carnem vnam,id eſt,inſeparabiliter iūcti. Hac voce ſancitur coniugium,& expreſſe prohibentur omnes vagæ libidines.

IIII. Quarto recitatur coniugij inſtitutio, & inſertæ ſunt narrationi multæ grauiſſimæ ſententiæ,quarum explicatio nota ſit. Sunt autem initio creati duo quia Deus voluit genus humanum eſſe eccleſiam. Et conditi ſunt mas & fœmina, vt eſſet ordinatus & dulcis amor.

V. Quinto,condita eccleſia,& ſancita lege coniugij, inſtitutum eſt etiam dominium rerum corporalium, quę neceſſarię ſunt vitæ corporali:Ita agnoſcamus res præcipuas ſtatim initio ordinatas eſſe:eccleſiam,œconomiam & politiam. Eſt autem ordinatum dominium in his verbis:ſubiicite vobis terram, & dominamini piſcibus maris,&c.Id eſt,generi humano trado hoc ius,vt de vſu harum rerum tales ordinationes faciat,quæ proſint ad æqualitatem,cōſeruatricem ſocietatis.Hic diſtinctio dominiorum,& contractus comprehenduntur. Poſt diluuium vero hæc eadem lex repetita eſt,& expreſſe addita ſumma lex, quę eſt neruus imperiorum de pœna homicidæ.Hæc lex fons eſt politicæ gubernationis in hac deprauata natura,& initium imperiorum,vt poſtea dicemus.

VI. Sexto recitatur lapſus primorum parentum, &

mox restitutio, & inchoatio vniuersæ ecclesiæ, quæ secuta est post lapsum. Et exponitur causa mortis & calamitatum ignota philosophiæ. Hic rursus maximæ res proponuntur: Concio arguens peccatum, & arcana promissio de venturo semine mulieris, per quod deleto peccato & morte, ostendit Deus restituendam esse iustitiam & vitam æternam. Hæc cōcio fuit initium nouæ ecclesiæ, & vox vna & eadem est, qua colligitur ecclesia, vsque ad postremum tempus generationis mundi. Hac voce tūc cum argueretur peccatum, primi parentes senserunt se amisisse primam naturæ lucem, rectitudinem & lætitiā qua in Deo lætati fuerant Et extincti fuissent terroribus mortis: sed audita promissione, quam Filius Dei patefecit, (qui ideo λόγος dicitur, quia ex sinu æterni Patris hoc arcanum decretum protulit) rursus senserunt se recipi à Deo, & reddi sibi vitam. Hoc primū fuit miraculū post creationem rerum, quod de promissione testimonium fuit, quod Deus morituris opitulatus est sine causis secundis, & ostendit se ecclesiam collecturū & seruaturum esse, etiam extra illum naturæ ordinem, quem antea cōdiderat. Ac prorsus miranda res est. Non potuit Adam ratiocinari, Deum aliud velle, nisi iuxta legem, videlicet homines perituros esse, cum cogitaret: Iustitia Dei immutabilis est: Iustitia Dei est, vt inobediētes pereat: Ergo immutabile est decretum de nostro exitio, &c. Huic argumento nulla creatura respondere posset. Sed Filius Dei responsionem ostendit, qui minorē sic explicat: Iustitia Dei est, vt inobediētes pereant: Nisi satisfiat iustitiæ Dei pœna deprecātis Filii pro genere humano, & in sese iram inenarrabili misericordia deriuantis. Prolata igitur promissione rursus ecclesia cōdita est ac deinceps semper huius promissionis doctrina fuit ecclesiæ propria, & eam ab aliis cœtibus, qui se postea a primis parētibus seiunxerunt, distinxit.

VII Septimo recitantur causæ calamitatum. Pœnæ sunt primi lapsus, mors, ærumnæ ecclesiæ, tristissimæ insidiæ diabolorum, iuxta dictū: Ponam inimicitias inter serpentē & semen mulieris. Simul autem amplissima consolatio proposita est de gloriosa victoria, qua ecclesia

ſia omni tempore ſeruabitur ab illo Domino, qui aſſumpta humana natura erit ſemẽ mulieris. Hæc tota doctrina paulatim illuſtrata eſt, vt non dubito, colloquiis Filij Dei cum parentibus, ſicut Ioannes inquit: Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis. Et ipſe affirmat: ſe initio locutum eſſe in eccleſia, cum inquit: τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Et in prouerbiis Salomonis: Delectatio ſapientiæ filij cum filiis hominum.

VIII Octauo, Paradiſus ſignificat & locum terræ meliorem, & talem hominum ſtatũ, in quo ſine peccato & ſine morte vixiſſent. Et cum quatuor fluminũ fontes in paradiſo fuerunt, ſignificatũ eſt, illam meliorem partem terræ homines fuiſſe habitaturos, quæ irrigatur ab Euphrate, Tygride, Gange & Nilo. Id ſpacium propemodum eſt tertia pars totius orbis terræ. Paradiſus

Eiici autẽ ex paradiſo eſt, ex illo meliore ſtatu eiici, & quidem habere omnia elementa minus felicia. Fuiſſe autem ſedem primorum hominũ in regione vicina Damaſco non dubium eſt. Quare & ibi conditos eſſe credamus. Poſtea deſcribitur generatio primæ Sobolis, & oſtẽditur, qualis fuerit prima eccleſia, & quæ certamina ſtatim inter fratres exorta ſint. Ac ibi cõciones legis recitantur, & ſancitur lex, quæ prohibet & punit homicidia, & expreſſe dicitur de venturo iudicio: Si bonus fueris, eris acceptus: ſin malus, peccatũ tuum quieſcet, donec reuelabitur. Hic ſignificatum eſt, futurũ eſſe, vt aliquandiu differãtur pœnæ. Quanquã autem differuntur, tamen certo venturas eſſe inquit. Ac verbo Quieſcendi horribilis ſecuritas generis humani taxata eſt, quæ cœca & furens cõtemnit iram Dei donec ſentiuntur pœnę.

Poſtea narrãtur pœna Cain & ſeries poſteritatis ipſius & artium inuentio. Neceſſe eſt & anni rationem ſtatim initio cognitam & traditam eſſe, quia ſeries annorum inde vſque ab initio generis hũmani in ſacris libris diligenter recitata eſt. Et poſtea in narratione diluuij, menſes numerantur. Eſt autem magna pars ſcientiæ de motibus aſtrorum, ſcire motus ſolis & lunæ. Quare fatendum eſt, & huius doctrinæ initia à primis parẽtibus tradita eſſe. Et cum Adam ante lapſum aſpiciens totũ cœli

& terræ opificiũ,multa intellexerit, quæ poſtea homines acie mentis penetrare non poterant, non dubiũ eſt, cum ſemina doctrinarum de Deo, de cœli motibus, & de rebus naſcentibus tradidiſſe poſteris.

Longæuitas etiam patrum ſignum eſt,quod oſtendit, doctrinam ab eis propagatam eſſe. Ideo enim longa vitæ ſpacia multis conceſſa ſunt,vt eſſent teſtes de continuis patefactionibus Dei,de forma, collectione & defenſione eccleſiæ,& totius doctrinæ illuſtratores.

Initio & figuras literarum excogitatas eſſe neceſſe eſt. Quia,vt patrum ſeries annotaretur,opus fuit literis. Et citatur prophetia Henoch,quam ſcriptam eſſe conſentaneum eſt.

Ac memoria dignum eſt,quod veteres quidem tempora mundi ſic diſtribuerũt:Vt in homine præcipuæ vires ſunt ἡγεμονικὸν, θυμικὸν & ἐπιθυμητικὸν. ita dicunt initio in genere humano præcipue regnaſſe ἡγεμονικὸν, id eſt,excelluiſſe ſapientiam,cum artes inuentæ ſunt,& gubernatio adhuc paterna fuit,plena ſapientiæ,iuſtitiæ,& autoritatis.

Secunda ætas fuit θυμικὴ,in qua excelluit fortitudo in bellis,& imperia conſtituta ſunt.In hac ętate cõplector quatuor monarchias,ſic vt initium ſit à Nimrod,vſque ad Iulium Cæſarem,poſt quẽ ſecuta eſt ſenectus hominum languida,& dedita voluptatibus.In hac regnat ἐπιθυμητικὸν.Et ſi enim & in poſtrema ſenecta multum eſt bellorum:tamen non geritur res ſimili vigore animorũ & labore.Tumultus aſſidui ſunt,quibus fiunt vaſtationes,non conſtituuntur nec ornantur imperia. Ita paulatim lãguefieri naturã cõſideremus,multa deliria in eccleſia & imperiis ſequutura eſſe, & ardentibus votis petamuș,vt Filius Dei nos in hac ſqualida ſenecta gubernet,vt Eſa.26.dicitur: Etiam in ſenecta vos geſtabo.

Scribit etiam Ioſephus, Adam duas lapideas tabulas collocaſſe,in quibus ſcripſit initia creationis,lapſũ hominum,& promiſſionem.Has tabulas exiſtimo tanquã templum fuiſſe,& certi loci ſignũ, in quem ſolitus eſt conuocare ſuam eccleſiam,&vbi ſacrificia facta ſunt,& recitata doctrina.Fuitque vox promiſſionis teſtimoniũ

diſcernens veram eccleſiam a cœtu Cain, qui ſeceſſerat a patre, & habuit ſuos ritus & ſuam ſectam. Ita ſtatim initio veræ doctrinæ vocẽ & veram eccleſiam pars humani generis deſeruit,& promiſſionem oblita eſt, & tamen condita ciuitate, neceſſe eſt eos aliquam legis particulam retinuiſſe.

Poſtea in Moiſe breuiter annotata eſt ſeries annorũ vſque ad diluuium: quia, vt ſupra dictum eſt,vult Deus ſciri initia rerũ,& tempora ſuarum patefactionũ.Ac res miranda recitatur hęc ſola de Henoch,qui non eſt mortuus,ſed viuens in cœlum trãſlatus eſt.Quod non exiſtimemus clam nemine ſpectante factũ eſſe,ſed vel in eccleſiæ congregatione,vel ſpectantibus aliquot patribus fide dignis. Quia hanc tranſlationem voluit Deus teſtimoniũ eſſe de vita & ſalute ęterna,danda his,qui Deum recte inuocant in agnitione promiſſi ſeminis.Ac duo ſimilia teſtimonia generi humano oſtenſa ſunt ante aduentum Meſſiæ: alterum Henoch ante diluuium:alterum Eliæ poſt diluuium.Hi prophetæ teſtati ſunt,Meſſiam abolita morte,redditurum eſſe vitam æternam, & conculcaturum caput ſerpentis.

Citatur & prophetia Henoch,de poſtremo iudicio in epiſtola Iudæ:Ecce venit Dominus cum ſancto exercitu ſuo,vt faciat iudicium cõtra omnes,& arguat omnes impios, &c. In ea prophetia haud dubie comprehenſa fuit copioſior doctrina de promiſſione,de Meſſia,de futuris mutationibus generis humani.

DILVVIVM.

ANNO a condito mundo milleſimo,ſexcenteſimo, quinquageſimo ſexto,cum Noha inchoaſſet annũ ſexcenteſimũ, menſe ſecundo eius anni,die ſeptimodecimo, ingreſſus eſt Noha cum cõiuge & filiis in arcam, & in ea manſit integrum annum ſolarem. Rurſus enim egreſſus eſt menſe ſecũdo proximi anni, die ſeptimo & viceſimo. Nã ad menſes lunares duodecim,addẽdi ſunt decem dies,qui nominãtur epactæ.Ita congruit ratio ad anni ſolaris periodum.Et numerus menſium & dierũ in hac narratione oſtendit,annum ſolarẽ complexum eſſe duodecim menſes lunares, & dies decem. Ideo dicitur

Noha egreſſus eſſe ex arca, anno ætatis ſuæ ſexcenteſimo primo, videlicet anno a condito mundo, milleſimo, ſexcenteſimo, quinquageſimo ſeptimo.

Interea dum in arca vehitur familia Nohæ, totū genus humanum vniuerſali diluuio periit. Hæc pœna primum ſignificat, conditam eſſe hanc rerum naturam, vt ſeruiat electis & iuſtis. Ideo ſequuturū eſſe vniuerſalem interitum impiorum, & iuſtos manſuros eſſe in poſſeſſione æterna operū mundi. Deinde hoc exemplo teſtatur Deus, ſe deinceps quoque peccata puniturum eſſe, quanquam ſic mitigat iram, vt promittat condita Iride, ſe deinceps non puniturum eſſe genus humanū vniuerſali diluuio. Sed ſimul ſignificat, in extrema pœna igni conflagraturum eſſe mundum, & ſe ex ea maſſa nouam mūdi formam facturum eſſe. Ideo colores ſunt in Iride duo. Cærulæus ſignificat genus humanū aquis periiſſe. Igneus ſeu, purpureus, poſtea periturum eſſe igni, vt in ſecunda epiſtola Petri ſcriptum eſt.

Eodem anno a mundo cōdito 1657, cum Noha egreſſus eſt ex arca, rurſus eccleſiæ data ſunt teſtimonia, cum ſacrificium de cœlo incēſum eſt, & teſtimonio eccleſiæ duæ res additæ ſunt: Promiſſio de māſuro naturæ ordine: & inſtitutio politicæ gubernationis. Tunc enim expreſſe lata eſt lex, vt homicida occidatur ab homine, qui præeſt cæteris hominibus. Hæc lex præcipua in ordine politico eſt, & neruus humanæ ſocietatis. Ita cernis rurſus initia eccleſiæ & politiæ. Deinde recitātur nomina eorū, qui ex filiis Nohæ propagati ſunt, & ſtirpes diuerſarum gētium. Voluit autem hanc ſeriem Deus notam eſſe, vt ſciremus, ex qua ſtirpe voluerit Deus naſci Meſſiam, & vbi fuerit expectandus & conſpiciendus. Nobis ad hoc etiam prodeſt noſſe patrum nomina, vt ſciamus gentium origines, quod nō ſolum iucundū eſt, ſed etiam vtile. Series enim teſtatur, primam doctrinam de Deo eſſe hanc, quæ in ſcriptis Moiſi, & deinceps in prophetarum ſcriptis tradita eſt. Et cum fateantur Græci, ſe ab Iapeto, & Ione ortos eſſe, oſtendunt hanc narrationem Moiſi veram eſſe, & ſe recentiores eſſe hac ſtirpe, quæ hic commemoratur. Recenſebo igitur nomina

filio-

filiorum Nohæ, & eorum qui ex eis propagati ſunt.

Filij Nohæ fuerunt Sem, Cham, & Iaphet. Ex his omnes gentes procreatæ ſunt. Ac poſteritas Sem loca vicina Euphrati verſus orientem occupauit. Cham loca vicina Iordani & Nilo progreſſus verſus meridiem. Iaphet minorem Aſiam verſus occidentem tenuit, vnde multæ gentes in Europa propagatæ ſunt.

FILII SEM QVINQVE.

ELAM, ſtirps eſt Perſarum, quod in lectione prophetarum ſcire neceſſe eſt, vbi cum nominatur Elam, intelliguntur Perſæ. Et fit mentio apud Xenophontem tribus Elamidos de Cyro. Significat autem nomen Elam adoleſcentem. Et inde nomen eſt Alma, Eſaiæ 7, Ecce virgo concipiet.

Aſſur, id eſt, beatus, inde Aſſyrios eſſe vox ipſa oſtendit. Et expreſſe dicitur in textu, ab Aſſur conditam eſſe Niniuen, quam fuiſſe in Aſſyria cõſtat. Significat autem Niniue, Nini domum, ſeu ſimpliciter habitationem.

Ninus, id eſt, filius. Eſaiæ 14. Et ſciant ſtudioſi, diuerſas vrbes eſſe, & interdum diuerſorum regum arces fuiſſe, Niniuen & Babylonem.

Arphachſad, id eſt, ſanans vaſtitatem: Ab hoc orti ſunt Chaldæi: & ab eius nepote Eber, Ebræi, id eſt peregrinatores. Ab hac ſtirpe ortus eſt Abraham, vt Geneſis 11. legitur. Conſtat igitur, Meſſiæ ſtirpem eſſe Sem, filium Nohæ.

Lud, id eſt, natus.

Aram, id eſt, ſublimis. Hinc Syrij orti ſunt. Et metropolis Syriæ eſt Damaſcus, vt Eſaiæ 7. ſcriptum eſt: Caput Aram Damaſcus.

POSTERITAS CHAM.

CHVS, ſtirps Æthiopum in vltima ora Aphricæ, vbi Nili fontes ſunt, vt Geneſis 2 ſcriptum eſt: Circuit omnem terram Chus. Apud Ptolemæum in illa interiore Libya nomen eſt Chuſitæ.

Filij Chus ſunt, Saba & Euila. A Saba ſunt Sabæi. Ab Euila pars Indorum.

Nimrod,id eſt, amarus dominator. Hic in Babylone primus ita dominatus eſt,vt vicinos vi coegerit in vnam imperij formam. Ab hoc igitur initium factum eſt imperia vi & armis cõſtituendi,cum antea plus valeret paterna autoritas, & ſeniori patri cæteri vltro parerent. Poſtea cito,cum mores fierent deteriores,& graſſari aliqui rapinis & cædibus cœpiſſent, nec vellent a perentibus & vicinis coherceri aut puniri, & haberent turbam ſcelerum ſociam & receptus; neceſſe fuit tales præſidiis reprimi, & ad iudicia ac pœnas pertrahi.

Ita primum imperia armis conſtituta ſunt per virum fortem,præſidia ordinantẽ & ducentem,& iudicia præſidiis defendentem. Quia ſine executione lex eſt inanis ſonitus,vt Æſchines inquit: οὐδὲν ὄφελος πολιτείας, μὴ ἰσχύσης νόμοις ἐπὶ ἀδικοῦντας. Ideo dicitur Nimrod fuiſſe robuſtus venator coram Domino, id eſt, venator ducens exercitus,vt armis cogeret homines ad legitimam obedientiam. Additur autẽ,Coram Domino, quod ſignificat, Deo dante ei robur, victorias, & ſucceſſum in conſtituendo & retinendo imperio. Non enim retinetur obedientia,niſi Deo iuuãte,vt ait Daniel:Deus transfert & ſtabilit regna.

Mizraim, id eſt, rebellis. Hic occupauit eam regionem, quæ poſtea nominata eſt Ægyptus. Ac nunc quoque Arabes & Turci, nominant eam Mizri. Filij autem Mizraim,Ludim,a quo Lydios ortos eſſe magis conſentaneum eſt,quam a Lud. Quia ex Ægypto breuis nauigatio eſt ad littus minoris Aſiæ, & mores Lydiæ gentis magis congruunt cum Ægyptiis. Et quia Lydij poſtea nouas ſedes in Italia quæſiuerunt, aiunt ab ipſis ſpectacula nominari ludos.Sed hoc nomen videtur a Lezin factum eſſe,quod eſt ludentes,Mimi,ſubſannatores.

Laabim, vnde ſunt Libyes, fortaſſis ab æſtu. Nam Laab ſignificat flammam.

Phut,vnde ſunt populi in occidua parte Aphricæ,circa Mauritaniam, vbi manet vetus appellatio fluminis Phut. Sic enim nominatur apud Plinium. Apud Ptolemæum ſcribitur Pthtuth, ſed exiſtimo apud Pliniũ rectius ſcriptam eſſe hanc appellationem. Eſt enim vrbs

Phythis

Phythis.Et congruit ſignificatio. Nam Phut ſignificat cardinem.Eſt autem Mauritania finisterræ,Oceano pro xima in occidente. Et ab hoc nomine eſt nomen regis Epaphi,qui certauit cum Phaethonte.

Enamim,ſimpliciter eſt fons aquarum.Et concinnum eſt,quod inde dicũt nomen eſſe Cyrene,quod ſignificat vrbem fontis.Cum autem certiſſimum ſit Ægyptum ci to occupatam eſſe, (eſt enim inter prima regna mundi Ægyptus) credibile eſt, cito & inquiſitam & occupatam eſſe vberrimam regionẽ,quæ nominatur Cyrenaica:nec primos eſſe poſſeſſores poſteros Argonautarum, quorum mentio fit apud Pindarum & Herodotum.

Magis etiam celebrata eſt ea regio propter miraculum fontis,qui in meridie frigidiſſimus eſt,nocte calet, qui nominatur Fons ſolis.Inde nomen videtur eſſe Cyrene,quod ſimpliciſſime, vt ſonat, ſignificat vrbẽ fontis.Ac propter nominis conuenientiam dicitur eam regionem primum occupaſſe hic vir Enamim,qui fuit nepos Cham.Nec procul a fonte iſto fuit templũ Hamonis,quam appellationem fuiſſe eandem,quæ eſt Cham, conſentaneum eſt.

Chanaam,id eſt,mercator.Sidonij enim & Tyrij nautæ & mercatores præcipui fuerunt,propter maris mediterranei opportunitatem. Filij Chanaam recitantur in Geneſi,qui partim littus maris Syriaci occuparunt,partim Libano vicina.

Sidon,id eſt,venator, condidit Sidonem notiſſimam vrbem,ex qua poſtea deducti coloni propter diſſenſionem ciuium,condiderunt in vicina Tyrum.

Heth condidit Hebron, vbi aliquandiu habitauit Abraham,& ibi locum ſepulturæ coniugi emit,in quo & ipſe poſtea ſepultus eſt.

Iebuſeus poſſedit Gabaa & Ieruſalem.Ac expreſſe in Geneſi deſcripti ſunt limites regionis,quam tenuit poſteritas Chanaam,quæ poſtea deleta eſt propter idola,libidines & alia peccata,& diuinitus collocati ſunt in eam poſſeſſionem Iſraelitæ qui fuerunt orti a Sem.

Conſideres autem, poſteros Sem verſus orientem in maiore Aſia ſedes magna ex parte tenuiſſe. Nam He-

uila Indiam eſſe conſtat ex Geneſi, vbi dicitur Ganges fluere per terram Heuila. Natus eſt autem ex Heuila pronepote Sem. Poſteri autem Cham tenuerũt aliquandiu terram Canaam, Ægyptum, Æthiopiam & Libyen. Poſteri Iaphet ſparſi ſunt in minorẽ Aſiam, & progreſſi ſunt verſus Septentrionem, & multas Europæ partes occuparunt.

POSTERITAS IAPHET.

Iaphet, id eſt, dilatatio.

Filij Iaphet fuerunt:

Gomer, id eſt, finiens. Ab hoc orti ſunt Cimmerii, qui poſtea Cimbri dicti ſunt. Nam Ezechiel capite 38, expreſſe inquit: Gomer & Togorma latera eſſe Aquilonis. Fuiſſe autem Cimmerios vltra Thraciam, circa Mæotidem paludem, appellatio Cimmerij Boſphori, & oppidi Cimmerij teſtatur. Nec longa via eſt a Boſphoro Cimmerio per vicinam Ruſſiam, Lituaniam, Liuoniam, & Boruſſiam ad Cimbricam Cherſoneſum, vbi in hoc littore poſtea late regnarunt. Inde & Sicambri dicti ſunt.

Magog, id eſt, de Goh, quod ſignificat tectum. Ait autem Ezechiel, & gentem Magog Septentrionalem eſſe, & quidem poſtremis temporibus, late vaſtaturam eſſe Iſrael, id eſt, Eccleſiam Dei. Quare Scythicam gentem eſſe, id eſt, Turciam intelligimus, quæ olim in plauſtris circumferebat tuguria, vt ſubinde alia loca facilius occuparet. Cumque Apocalypſis oſtẽdat, poſtremo regnaturum eſſe Gog & Magog, & nunc Turci latiſſime dominentur, conſentaneum eſt, Turciam gentem ſignificari appellatione Magog.

Madai, id eſt, modius ſeu menſura. Ab hoc Medi orti ſunt, qui verſus Orientem progreſſi ſunt. Gens clara, vt Daniel & Herodotus teſtantur.

Iauan, vel Iaon, id eſt, defraudator. Ab hoc certiſſimum eſt, gentem Ionicam eſſe ortam. Et firma teſtimonia ex Daniele ſumi poſſunt, quæ oſtendunt, appellatione Ionum comprehendi Græcos. Nam euerſorem regni Perſici nominat regem Iauan, id eſt, regem Græcorum.

Sunt

Sunt autem filij Iauan:

Elisa, a quo sunt Æoles in minore Asia.

Tharsis, a quo condita est Tharsus, quæ fuit metropolis Cilicum.

Cethim, id est, percussores, a quo Macedones ortos esse, certum est ex libro Maccabæorum. Et vetustas non dixit Macedo, sed Μακέτης, quasi dicas, a Cethim.

Adodanim, quod significat cognatos miseros, sunt Dodonæi in Epiro. Adeoque vetus est Dodonæ appellatio, vt ibi Hellum regnasse dicant. Ideo nec reprehendo eos, qui Dodonæos in Rhodũ collocant. Nam & Rhodij fuerunt Doriensium coloni. Et manifestum est, Græcos, id est, natos ab Ione, multas terras occupasse in littore minoris Asiæ, in vicinis insulis, & in Europa. Pars etiam Italiæ oram occupauit. Et cõsentaneum est, hunc Ionem esse, quem Latini Ianum nominauerunt, patrem & Latinæ & Græcæ gentis. Cum autem ex hac narratione in Moise discamus, vnde natus sit Ion, videmus historiam Mosaicam antiquiorem esse gente Græca. Et ignorantiam Græcorum deprehendimus, qui cum nesciant, qui fuerit Ion, alium quendam multis seculis post Iaphet fingunt, natum ex Creusa, Erechtei filia.

Thubal, id est, germen. In his gentium appellationibus quædam certæ sunt, ex nominum similitudine, & testimoniis propheticis, & aliarũ historiarum. Vt Mizraim, Chus, id est, Æthiopes, Sidon, Iauan, Kitthim, & aliæ quædam, nec tamen similis est certitudo omnium interpretationum. Thubal interpretatur Iosephus Hispanos, & nominat Iberos. Fuerunt autem initio Iberi & Chalybes in Asia vicini, inter põtum Euxinum & mare Caspium, metallicis venis clarissimi. Nomen autem Calybes factũm est ex alio vetustiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel, exigua metathesi literarũ. Ac significat Iobel res natas in terra, *Ein gevvechs vnter der erden*. Inde Calibes, *Die dasselbige gesucht haben*. Sicut nos dicemus, *Die Bercklеute*. Hinc nomen vrbis fuit Alybe, quam sic nominat Homerus:

Τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθι ἀργύρου ἐστὶ γενέθλα. Et Argonautas scribit Apollonius ad Chalybes in Asia venisse,

de quibus inquit:

Hæc gens tellurem rigidam non vertit aratro,
Sed ferri venas ſcindit ſub montibus altis,
Mercibus, hæc mutat, quæ vitæ alimenta miniſtrant.

Hos Iberos & Chalybes in Aſia, qui ibi venas metallicas ſcrutati ſunt, ortos eſſe a Thubal conſentaneum eſt. Nam & Ezechiel collocat Thubal in Septẽtrionem, Scribit autem Iuſtinus in poſtremo libro, Chalybes in Hiſpaniã veniſſe, vt credibile eſt, illius gentis homines quæſiuiſſe venas metallicas & in aliis terris, ideo non temere interpretatur Ioſephus Thubal Hiſpanos, quia Chalybes ex Aſia in Hiſpaniam migrarunt. Exiſtimo autem varias gentes etiam initio in Hiſpaniam ex vicino Aphricæ littore infuſas eſſe.

Moſoch, id eſt, extendens, videlicet ab extendendis arcubus ſeu iaculando videtur nomen factum eſſe. Aut certe ſignificat longinquos, & procul extenſos, *Die daweit ligen.* Congruit autem cum appellatione, quæ adhuc manet, Moſchouiæ, quæ eſt à veteribus appellationibus, quæ extant, Μοχικοὶ & Μοσυνοικοὶ, id eſt, Moſchici, & Moſſynœci, in Argonautico carmine. Et ſcribit poeta dictos eſſe a caſis ligneis, quarum nomen fuit μοσσύνοι apud ipſos. Ea gens, vt pleræque aliæ, cum primũ in littore Ponti Euxini ſedes teneret ad fluuium Thermodontem, vbi poſtea Cappadoces fuerunt, deinde verſus Septentrionem progreſſa eſt. Pſalmus inquiens: Hei mihi, quod exulo in Meſech, ſignificat, gentis eius feritatem inſignem eſſe, ſicut in Argonautico carmine deſcribitur.

Tiras, id eſt, deſtructor. Ab hoc Thraces eſſe ortos aiunt. Mirum eſt autem, fluuiorum appellationes durabiliores eſſe, quam terrarum & montium, quum tamen fluuij moueantur, ac ſæpenumero alueos ſuos mutent, contra vero montes ſtent immoti.

Quumque nomen ſit fluuij in Ruſſia, Tiras, quem hodie nominant Niſtrum, conſentaneum eſt, ab hac appellatione filij Iaphet & fluuiũ & gentem nuncupatũ eſſe.

F I-

FILII GOMER NOMINANTVR *Ascanes, Riphat & Togorma.*

COMMVNIS Ebræorum sententia est, ab Ascane ortos esse Tuisconas, exigua mutatione literarũ, præposito articulo, Die Ascanes. Inde Tuiscones.

Etymologia nominis Ascanes significat eum antecelluisse autoritate propter doctrinam & virtutem, cum præesset regioni. Quia Ascanes est sacerdos, aut custos ignis, Esch Cohen. Fuit autem vetustissima superstitio apud ignem ex sacrificiis seruatum dicere precationes.

Terra Ascania fuit, supra Phrygiam, in Bithynia versus Cimmerium Bosphorum. Et in ea regione fuit palus Ascania, quæ diu nomen retinuit etiam Romanis temporibus. Et ductor exercitus inter auxilia Troianorum nominatur. Ἀσκάνιος, Iliados 2, vbi hæc sunt verba:

Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε, καὶ Ἀσκάνιος θεοειδής,

Τῆλ' ἐξ Ἀσκανίης, hoc est, Phrygas ducebat Phorcys, & Ascanius Deo similis, procul ex Ascania. Nec mirum est, posteros Ascanis deinde in alia loca migrasse, vt progressi sunt Cimbri, & ex locis vicinis Bithyniæ Caucones, & Caici, & Heneti.

Denique vsitatas fuisse magnarum gentium migrationes nihil dubiũ est. Sæpe etiam diuersæ gentes coniunctæ sunt, & sedes in vicinis locis ceperunt, vt manifestum est, Teutonicæ genti permixtam esse Henetam, & inde vsque a Carpatho ad Albim sedes promiscuas habuisse.

Quid nunc vsitatius est priuatorum migrationibus? Quarum consideratio commonefaciat nos de imbecillitate rerum humanarũ, vt cogitemus, vnicam esse perpetuam patriam cœlestem, hanc expetendam esse, & ad eam præparandos esse animos nostros.

Riphat, inde Riphei, id est Gigantes. Notissima est autem apellatio Ripheorum montium, de quibus etsi quid alij scribant, non ignoro, tamen in illa parte Septẽtrionis hęc appellatio celeberrima fuit, in qua fuerũt Sarmatæ, & inter Sarmatas Heneti, sicut Ptolemæus inquit: Sarmatarum gentem maximam Henetos esse. No-

mino autem Henetos omnes, vbicunque consederunt, qui lingua Polonica vtuntur, etiamsi dialectis differunt.

Nec discrepat ab hac nostra interpretatione Ripheorum Iosephus, qui ait, a Riphat Paphlagonas ortos esse, quorum appellatio posterior est. Nam in eo ipso loco, quem Paphlagones tenuerunt, fuisse Henetos ex Homero & Argonautico carmine apparet. Sic enim inquit Apollonius:

Παφλαγόνων, τοῖσιν δ᾽ Ἐνετήϊος ἐμβασίλευσε.

Progressi autem Heneti in littore maris Euxini, compleuerunt magnam partem lateris Arctoi in Europa, & adhuc tenent eas regiones, quæ nunc nominantur Russia, Lituania, Polonia. Et lingua & nomē Venetæ regionis ad sinum Adriaticum ostendunt, Henetos in Illyricum & vicinas regiones progressos esse, siue ab Antenore eo ducti sunt ex Asia, siue, cum iam in Europa essent, paulatim aliis occasionibus ad meridiem processerunt in terras mitiores, minus frigidas, & frugum & vini feraces. Inde effusi sunt in has regiones, inter Vistulam & Albim, & occuparunt Bohemiam, in qua antea fuerunt Hermundari & Boij, & compleuerunt littus Balticum, vnde nomen est in Prussia sinus Venedici.

Cum igitur magnam Europæ partem tenuerint Heneti, & adhuc teneant, & magna rēgna cōstituerint, consilio & virtute eos antecelluisse non dubium est. Sunt igitur à Riphat, Riphei, qui sunt Sarmatæ & Heneti. Nomen Heneti, vt sonat, significat Ebræis Vagabundi, vt Græci dixerunt, Νόμαδες, id est, subinde alia pascua & alia loca quærentes.

Sarmata rectius Sauromata est, id est, Dux altitudinis. Quod intelligo de regione ardua, quia assurgit terra versus Septentrionem, quasi dicas, Ducem superioris regionis. Ex nomine Sarmata existimo factum esse nomen Sorabi, paucis literis mutatis, quæ appellatio adhuc est magnæ regionis in Illyrico Seruia. Et in historia Caroli Magni legitur, ad Salam ab eodem domitos esse Sorabos. Vbi adhuc sunt nomina Soben & Sorbek.

Inter filios Sem in primo libro τῶν παραλειπομένων cap. 1. nomi-

nominatus eſt Gether, a quo Getas ortos eſſe conſentaneum eſt.

Getas autem Gottos poſtea nominatos eſſe non dubium eſt, qui progreſſi tenuerant eam regionem, quæ nunc Vvallachia dicitur, & occupauerunt ripam Viſtulæ, & Sueciam & vicinas regiones, vbi nomē hæſit Gotthia. Significat autem Geth molam, Gether dominus molæ, fortaſſis quia poſteritas loca vberrima tenuit.

Getas autem locutos eſſe Teutonica lingua non dubium eſt. Fuerunt ergo mixti genti Teutonicæ, quæ nomen habet Tuſcones ab Aſcane, vt ſupra dictū eſt, quod adhuc vſitatū eſt. Vnde autem ſit nomen Germani, quod olim vſitatius fuit, mirum eſt. Quidam inepte fingunt a Romanis noſtros homines dictos eſſe Germanos, id eſt, fratres Gallorum, quod lingua, habitus & mores Gallorum & Teutonum ſimiles eſſent.

Vnde autem nomen ſit Gallorum, nihil dubium eſt. Nam VVallen in lingua Teutonica ſignificat peregrinari, & aliquas noſtras gentes Rhenum tranſgreſſas, in locis fertilioribus cōſediſſe nomina oſtendunt, vt Tungri, Senones, & aliæ quædam appellationes. Nomen igitur vniuerſi a peregrinando ſibi indiderunt VVallen, quod eſt Galli. Nec vero appellationem Germaniæ Latinam eſſe arbitror, ſed cum iiſdem ſyllabis apud Herodotum inter appellationes Gentium, quæ Perſis vicinæ fuerunt, ſint Γερμάνιοι, Δάοι, Σάκαι, inde etiam a Caſpio mari paulatim progreſſas eſſe arbitror, fugientes bella aut tyrannidem.

Fortaſſis vt diſcederent ab ethnicis idolis, hortatores & ductores Iſraelitas habuerunt, a quibus doctrinam de vero Deo, & alias honeſtas leges multos in Oriente didiciſſe non dubium eſt. Ideo enim diſperſæ ſunt decem tribus, vt ad alias gentes quoque perferretur notitia de vero Deo. Sicut Herodotus ſcribit, in Colchica fuiſſe ritum Circumciſionis.

Nomen Germaniæ congruit cum Germania. Sed etymologia poteſt eſſe, Gerim Ani, id eſt, aduenæ miſeri ſeu pauperes. Nomen Dai ſignificat ſcientes. Sacæ a Sagan, quod interpretantur ſacerdotem ſeu vatem. Vnde

Latinis eſt Saga,& præſagiũ. Et apud Eſaiam & Eſdram eſt pro rectore populi. Inde eſt nomen Germanicum *Segen*,benedictio.

Hæc pauca de multarum gẽtium ſtirpibus & diſperſione addidi, quia eccleſiæ doctrinam antiquiſſimam & primã eſſe inde intelligitur, cum ibi certæ ſtirpes multarum gentium cernuntur,quas ab illis maioribus ortas eſſe nomina & teſtimonia prophetica oſtendunt. Deinde in tantis diſperſionibus quærendũ eſt,vbi & quæ fuerit eccleſia Dei.Ideo enim præcipue voluit Deus extare chronica, ſeu hiſtorias, & annorum ſeriem, vt ſciamus ordinem patefactionũ diuinarum, & vbi & qualis ſemper fuerit eccleſia.

Vixit Nohe poſt diluuium annos trecẽtos quinquaginta. Et rediiſſe arbitror ex Armenia in veterem patriam,id eſt,in loca vicina Damaſco, vbi antea vixerat, & vbi primos parentes conditos eſſe ſciebat.Et poſt diluuium agnoſcere regionem potuit,conſideratis ſpaciis dierum, & vmbris in gnomone. Certũ eſt enim,filium Nohæ Sem rurſus vixiſſe in illa regione,cum fuerit rex Salẽ,quæ poſtea nominata eſt Ieruſalem. Eſt enim Sem ille ipſe,qui nominatur Melchizedek.

Fuit igitur eccleſia Dei in illis locis,vbi fuerunt Nohæ,Sem,& filij Sem tantiſper, donec retinuerunt veram doctrinam. Ac Sem doctrinæ lucem retinuit. Sed cum eius poſteri in Babylone eſſent, ibi paulatim vera doctrina extincta eſt, & impij cultus recepti & ſtabiliti ſunt. Eduxit igitur Deus Abraham ex Babylone ad patrem maiorum ſuorum Sem,vt rurſus inſignem eccleſię cœtum coniungeret ſtatim poſt mortem Nohæ.Nam a Diluuio ad mortem Nohæ ſunt anni trecenti quinquaginta.Poſt mortẽ Nohę ſunt anni ſedecim vſque ad migrationem Abrahæ ex Charam in Palæſtinam, vbi Deo gratias agit,quod eductus ſit ex Vr Chaldæorum,id eſt, ex cultu idolorum Chaldææ.Nam Vr ſignificat lumen, & inde nomen cultus fuit,quia ex igne diuinitus accenſo apud patres ſeruabãtur lychni. Inde nomen fuit Orimaſda,id eſt,lumen ſanctum:Orim Heſed.

Cum igitur veniſſet Abraham cum fratre ad Sem,

cogi-

cogitemus quam pulchrum collegium fuerit Sem, qui viderat diluuium,& deinde aliorum.Fuit autem Abraham natus ex filiis Sem hac ſerie:

Sem ,	Rehu ,
Arphaxat ,	Saruch ,
Sale ,	Nachor,
Eber,	Thare,
Phaleg,	Abraham

Cogitandum eſt autem, quam dulcis conſuetudo fuerit Sem & Abrahæ & cognatorum,cum octauum ex poſteris videret Sem ad eccleſiæ ſocietatem vocatum eſſe, & ei certam ſedem promiſſam eſſe,& promiſſionem ei renouatam eſſe de Meſſia, propter quem deleta morte reſtituenda eſſet vita æterna.Nō igitur cogitemus fuiſſe eccleſiam illo tempore ignotā & futilem turbam:ſed ſciamus ibi generis humani lumina fuiſſe , & vidiſſe multa illuſtria teſtimonia præſentiæ Dei.

Semper autem & doctrina conſideretur,quam præcipui viri in eccleſia profeſſi ſunt, quæ & à cæteris gentibus diſtinxit eccleſiam. Repetita eſt ad Abraham promiſſio de ſemine venturo,quod abolito peccato & morte redditurum eſſet iuſtitiam & vitam credentibus.Hūc verum Deum inuocabant patres,Sem,Abraham , Loth & eorum auditores,qui ſe tradita hac promiſſione patefecerat:& inuocabant fiducia illiusventuri ſeminis,propter quod ſolum ſciebat ſe recipi & exaudiri.Sicut Dominus inquit:Abraham vidit diem meum,& lętatus eſt. Hac fide,inuocatione,& cōfeſſione diſtinguebantur ab aliis gentibus membra eccleſiæ , & damnabant ſectas, quæ ab hac doctrina diſceſſerant,& excogitabant quotidie nouos cultus,noua numina & idola.Voluit Deus etiam ſemper vocem legis repeti in eccleſia,vt ad Nohe repetita eſt lex prohibens homicidia. Ad Abraham repetita eſt lex prohibens inceſtas libidines,&oſtenſa pœna Sodomorum,quæ deleta ſunt :

Anno ab initio mundi 2047.

Anno poſt mortem Nohæ 41.

Anno ab aduentu Abrahæ in Palæſtinam 25. Cum non multo ante Abraham victor pepuliſſet exercitum

regum,qui abduxerant magnam multitudinem ex illis vrbibus,quam Abraham reduxit. Ac semper in sola ecclesia Dei mansit lex diuina incorrupta, vt sit testimonium,qui populus sit ecclesia.

Quanquam autem lex non erat ignota gentibus, tamen, quia gentes noua nomina & nouos cultus fingebant,& permittebant tetras confusiones libidinũ,etiam voce legis distinguebatur ecclesia à cæteris gentibus.Et quia damnabat scelera, gentes sæuitiam exercebant in ecclesiam, quæ tamen mirabiliter à Deo protegebatur. Inde intelligi potest,qualis fuerit ecclesia,scilicet subiecta cruci, cum imperia tenerent multi impij, vt in Babylone & in Sodomis. Interea tamen Deus ostendit testimonia suæ præsentiæ in ecclesia mirandis liberationibus, vt docent historiæ Abrahæ & Loth.

DE MONARCHIIS.

VT semper in historiis quærendũ est,vbi, & quæ ecclesia Dei in genere humano fuerit:ita & series imperiorum consideranda est,quæ voluit Deus cõstitui,& disciplinæ caussa, & propter defensionem cõmunis societatis.Nam si mali non reprimerentur,sed impune raperent aliorum res, coniuges, filios & filias,& trucidarent quos vellent, nulla posset manere honesta societas hominum. Cum autem initio fuissent paterna imperia, & nulla familia sontes reciperet,postea cum multitudo creuisset,& plures essent mali,& sontes haberent socios & receptus, Deus hoc nouo cõsilio muniit societatem, videlicet excitato duce,qui armis & præsidiis coherceret populos ne latrocinia exercerent. & vt ad iudicia& pœnas vi traherentur. Adeoque cito creuit hominum malitia viuente adhuc Noha,vt circiter annum centesimum post diluuium & turris Babylonica condita sit, & gentium diuisio facta sit,& mox Nimrod imperium armis cõstituere cœperit.Significat autem Nimrod amarum dominatorem, quia hæc forma imperij fuit terribilior,quam antea paterna autoritas.

Et nominatur Venator coram Domino,quia & feras & latrones cepit,a Deo & armatus est robore & successibus

ſibus,vt cõſtituere durabilem imperij formam legibus, iudiciis, & præſidiis & ſontes vi trahere ad pœnas poſſet. Ita initium regnorũ in Babylone fuit, poſtea alibi alia orta ſunt. Sed Deus ſingulari conſilio ſocietatẽ generis humani ſic muniit, vt ordine maxima imperia, quæ monarchiæ nominantur,conſtitui voluerit,vt plures gẽtes coniungi poſſent, & vnius ſummi imperij potentia facilius tyrãni punirentur. Ac in ipſis monarchiis exorta tyrannide,ſumma potẽtia vel ad alios duces,vel ad alias gentes tranſlata eſt. Hic ordo imperiorum & cauſſæ mutationis conſiderandæ ſunt, quæ comprehenduntur in dicto Syracidæ, cap.10: Regnum a gente in gentem transfertur,propter iniuſtitiam.

Hactenus in primo libro complexi ſumus duos millenarios, in quibus recitantur initia mundi & generis humani,& primæ eccleſiæ. Poſt diluuiũ poſteritas Nohæ,a quo iterum propagatum eſt genus humanum, & per eum inſtaurata eccleſia: & inde per eius pronepotem Nemrod inchoata forma imperij.

Atque hæc ſunt initia primæ monarchiæ,quę tamen varias vices habuit. Nam à poſteris Cham, poſt annos fere ducentos tranſlata eſt ſumma potentia ad poſteros Sem, videlicet ad Aſſyrios, cum Ninus conderet Niniuen. Prima igitur monarchia alias Chaldæa, alias Aſſyria nominatur. Et Xenophon recte ſcribit,primos hominum Chaldæos late regnaſſe.

LIBER SECVNDVS CHRONICORVM.

ANNO a condito mundo 2007. mortuus est Noha. Deinde 16 anno Abraham cum fratris filio Loth, venit ex Haram in Sichem, vbi quæ fuerint ærumnæ peregrinationum eius, & qualem collegerit ecclesiam, ostendunt narrationes in Moise. Ac iam in Assyria & Babylone monarchiam tenebat Nini filius, post matrem Semiramidem. Ac singulare & potens regnũ in Ægypto esse cœperat, vbi regum communis appellatio erat Pharao, à libertate sumta. Nam Pharaones significat liberos.

Attingit autẽ historia Israelitica res gestas a regibus Babylonicis, Assyriis & Ægyptiis. Ideo recitabo quantũ extat de regno Babylonico, & Assyrio, vt in multis historiis ordo temporum melius cognosci possit, & hic quoque cernatur antiquitas stirpis Israeliticæ, & consideretur, quomodo ecclesia & duriter ab omnibus quassata sit, & tamen seruata diuinitus. & quomodo propagata sit doctrina in has ipsas vicinas gentes.

Nemrod post annos circiter centum a diluuio.

Deinde post annos fere ducentos Ninus cõdidit Niniuen in Assyria, ac summa potẽtia ad Assyrios translata est, qui & Niniuen & Babylonem tenuerunt.

Semiramis vxor Nini, condidit mœnia Babylonis, & fossam fieri curauit, & progressa plures regiones occupauit.

Ninias filius Nini & Semiramidos vixit in ocio, adeo vt deinde in scriptoribus Ionicis propter ignauiam vituperetur, vt narrat Athenæus lib. 2, ἄεργος ἐσθίειν καὶ πίνειν, τὰ δ' ἄλλα κατὰ πετρῶν ἄθει. Hoc regnante, Abraham venit in Palæstinam.

Post hunc in historia Sodomorũ fit mentio regis Sennaar, id est, Babylonis, Amraphel, id est, dicens euersionem. Genesis 14. Credibile est autem, varias mutationes in his vicinis regnis, Chaldæo & Assyrio accidisse. Ac nomina regum Assyriorum recẽsentur, sed quia res gestæ

ſtæ non ſunt additæ,omitto cætera nomina.

Hoc plurimi ſcribunt, ex Aſſyriis regibus vltimum tenuiſſe monarchiam,id eſt.Babylonem &Niniuen, Sardanapalum.Hic fortaſſis & propter vicia,& quia diſtractioni monarchiæ proximus fuit,celebratus eſt.Nomẽ eſt plenum arrogantiæ.Cũ enim ruinæ impendent,creſcit ſuperbia,ſicut dicitur:Tolluntur in altum,vt lapſu grauiore ruãt.Sar,id eſt,Dux:Dan,Iudex:Niphil,Euerſor.Sic & Gigantes nominarunt ſe Niphil.

Aiunt autem hunc Sardanapalum fucis pinxiſſe faciem,& in gynecæis omiſſa imperij cura, obſcœnis voluptatibus deditum fuiſſe.Propterea duo principes,præfectus Babylonicus Phul Belochus , & Arbaces Medus, bellum aduerſus eum mouerunt. Narrant quidam, ab Arbace Medo interfectum eſſe, ſed Duris ſcripſit, eum incenſa regia Babylonica ſeſe & mulieres, & reliquam turbam,quæ ibi fuit,incendio perdidiſſe.& quidem incendium duraſſe dies quindecim.

Hic triſtis exitus ad exempla iræ Dei pertinet, mũtantis imperia propter principũ & populi delicta,&inſignibus pœnis magnitudinem iræ oſtendentis.Sunt autem ab exitu Abrahæ ex Charan , vſque ad Sardanapali interitum,anni mille triginta tres.Ac periit Sardanapalus regnante in Iudæa Oſia.

Poſtea Phul Belochus, id eſt,euerſor vaſtans, præfectus Babylonicus, tenuit Babyloniam & Niniuen,& regnauit annos quadragintaocto:Arbaces vero Medus dominatus eſt Medis & Perſis.Sed nunc pertexo ſeriem regum Aſſyriorum,vſque ad monarchiam Perſicam.Nam Aſſyrij deinceps decem tribus Iſraeliticas, & poſtea tribum Iuda aſſidue adflixerunt.In libro 4.Reg.cap.15.dicitur hic Phul Belochus intuliſſe bellum regi Iſraelitico Menahem.

Succeſſit patri Phulaſſar, id eſt, euerſor Aſſyrius,qui in libro quarto Regum capite 15 nominatur Tiglat Philaſſar: ſiue a traductione Iſraelitarum in exilium:ſiue ab ipſa Galilæa. Quia hic primus Galilæa potitus eſt,& tribum Nephthali abduxit in Aſſyriam.Regnauit annos tres & viginti.

Salmanaſſar, id eſt, pacificus Aſſyrius, regnauit annis decem. Anno quinto Samariã obſidione cinxit. Cumque in tota regione decem tribuum oppida paſſim deleuiſſet, maiorem populi partem abduxit in exilium.

In capite decimo Hoſeæ fit mentio huius regis Salman, vbi dicitur: Sicut vaſtauit Salman domum Arbela in die prælij, matre ſuper filios alliſa: ſic faciet vobis Bethel, propter malitiam ſcelerum veſtrorum. Vbi Latinus interpres lectionem inepte corrupit, cum hæc ſit natiua ſentẽtia: regem Salman deleturum eſſe Samariæ regnum, ſicut euertit vrbem Arbela.

Apud Ptolemæum nomẽ eſt regis Nabonaſſar, a quo numerat ad Alexandri mortẽ annos quadringentos, vigintiquatuor. Hunc eſſe Salmanaſſarem annorũ numerus oſtendit. Nomen autẽ Nebo ſignificat diuinũ, quia idolũ fuit eius nominis, a vaticinando ſic dictũ, vt Greci Pythiũ nominarũt. Nebonaſſar, id eſt, diuinus Aſſyrius.

Sennacherib filius Salmanaſſaris, id eſt, biceps gladius, regnauit annos ſeptem, qui vt imitaretur patrem, reliquam partem populi Dei delere conatus eſt, cinxit obſidione Ieroſolymam, vbi cum Deus ab Eſaia & Ezechia inuocatus eſſet, Angeli miſſi trucidarunt exercitũ Aſſyrium. Rex fugiens cũ rediiſſet in Niniuen, in templo a filiis interfectus eſt. Harum rerum fama tam celebris fuit, vt lib. 2. Herodoti earum mentio fiat, quanquã non recitantur integre. Nomen tamen Σαναχαρίβος retinet, & ſtatuam eius inquit in templo Ægyptiaco ſtare, cum hac inſcriptione. In me aliquis intuens pius ſit: εἰς ἐμέ τις ὁρέων εὐσεβὴς ἔστω.

Aſſarhaddon, id eſt, Aſſyrius acutus, ſucceſſit interfecto patri. regnauit annos 10. Hic rurſus mutata ſunt hæc vicina regna, & Aſſyrij amiſſa monarchia domiti ſunt a Babyloniis. Fuitque monarcha Chaldæus Merodach.

Merodach, id eſt amara contritio. Babylonius, domitis Aſſyriis tenuit monarchiam annos quadraginta. Huius mentionem facit Eſaias cap. 39.

Benmerodach, id eſt, filius prioris Merodach, recuperatoris monarchię apud Babylonios, Regnauit annos viginti & vnum.

Nabu-

Nabuchodonozor primus,id eſt,diuinus iudex,Aſſyrius,vel tribulator,regnauit annos triginta quinq;.Geſſit bellum cum rege Ægyptio Neco,cuius belli mentio fit in hiſtoria Ioſiæ,4Regum 23.Et 2.Paral.35.vbi ſcribitur,Ioſiam interfectum eſſe in Mageddo.Quæ appellatio de eadem hiſtoria extat & in Zacharia, cum inquit Dominus:Aſpicient me,quem confixerunt:In eo die erit planctus, ſicut fuit in campo Mageddon, videlicet interfecto Ioſia.

Herodotus lib.2 mẽtionem facit eius belli,& pugnæ locũ nominat Magdalum, ſicut Ieremias eius nominis mentionem facit. Sed vicina ſunt oppida in littore in regione tribus Manaſſe,Mageddo & Magdalum.

Nabuchodonozor magnus, regnauit annos quadraginta tres. Celebratiſſimus eſt in hiſtoria prophetica, propter exiliũ tribus Iuda in Babylone. Anno ſedecimo ſui regni cinxit obſidione Ieroſolymam regnãte Zedechia. Apud Ieremiam cap.39. ſcriptum eſt, obſidionem duraſſe annum integrum & ſex mẽſes. Proximo menſe poſtquã vrbs Ieroſolyma capta eſt,iuſſit rex Nabuchodonozor deleri vrbem & templum,& tranſtulit Iudæorum multitudinem in Chaldæam, vbi exulauit tribus Iuda annos 70.

Et quanquam ingẽs calamitas eſt exilium, & ita diſſipata erat gens Iudaica,& euerſa vrbs Ieroſolyma,& deleta politia,vt humanis conſiliis reſtitui nõ poſſet:tamẽ Deus mirabiliter & ſeruauit gentem,& reduxit, & in exilio magna gloria ornauit. Nam Danielis confeſſione & doctrina conuerſi ſunt ad veri Dei agnitionẽ quatuor monarchæ: Nabuchodonozor, filius Euilmerodach,& deinde Darius Medus,& Cyrus Perſa. Hæc non ſunt facta ſine inſignibus miraculis, in quibus Deus teſtimonium oſtendit de ſua doctrina & de eccleſia, quorum aliqua in hiſtoria Danielis recitantur, quem hic Nabuchodonozor in Babylonem abduxerat.

Obſerues autem, hunc victorem Nabuchodonozorem ortum eſſe ex Babyloniis regibus, videlicet à Merodach, cum iam poſt Sennacherib rurſus dominarentur Babyloniis Aſſyrii.

Euilmerodach,id eſt,inſipiens Merodach, ſeu iunior Merodach,regnauit annos triginta.Primo anno, cũ patri Nabuchodonoſor Magno ſucceſſiſſet, liberauit Ieconiam ex carcere,& ei regium honorem & victum attribuit,vt in vltimo capite quarti Regum ſcribitur,&in vltimo capite Ieremiæ.

Conſentaneum eſt autem,& hunc amplexum eſſe doctrinam Danielis de vero Deo, quam & pater publico edicto profeſſus eſt,eamque ob cauſam clementiam exercuiſſe erga regem Ieconiam. Et fortaſſis ideo principes impij nominarunt eum ſtultum Merodach.

Balſaar,id eſt,dominus exercitus, regnauit cum fratribus annos quatuordecim. Hic amplexus eſt idolorũ cultum,& vero Deo populi Iſrael palã in conuiuio maledixit,vt ſcriptũ eſt Danielis 5. Tam cito bonorũ principum poſteritas deſeruit proximorum patrum doctrinam & exempla. Sic autem punitæ ſunt eius blaſphemiæ, vt capta Babylone, & ipſo interfecto,monarchia tranſlata ſit ad Perſas.

Cum autem Herodotus in lib.1. nominet Labynitum eum,qui capta Babylone a Cyro interfectus eſt,conſentaneum eſt hunc Balſaarum eſſe apud Herodotum Labynitum,quod ſignificat,gladium tradentem vel inclinantem.

Hic finis eſt primæ monarchiæ, quæ nominatur monarchia Chaldæorum & Aſſyriorum. Ac rurſus hic illuſtre exemplum propoſitum eſt cõmunis regulæ:Regnũ a gente in gentem transfertur propter iniuſtitiam, ac præſertim propter blaſphemias ac ſæuitiam,quæ in eccleſiam exercetur.Excitatus eſt autem Cyrus,vt poſtea dicam,vt populum Iudæorum rurſus mitteret in Iudæã, ad inſtaurationem templi & politiæ. Ipſe enim doctrinam de vero Deo a Daniele didicerat.

Hactenus recitaui catalogum aliquot regum Chaldæorum & Aſſyriorum,præſertim eorum, quorum fit mentio in prophetica hiſtoria, quorum ſeriem in conſpectu habere vtile eſt.

DE

DE ABRAHAM, ET DE CIRcumcisione.

VT patefactionum diuinarum series,& tota historia ecclesiæ conspectior esset, Deus singulari consilio monarchias & instituit,& notas esse voluit. Quare,post quam catalogum regum Chaldæorum & Assyriorum breuiter recensui, rursus dicamus,quæ & vbi fuerit ecclesia.Dictum est autem,Abrahæ migrationẽ in terram Canaan incidere in tempora filij Semiramidos,quia tũc sub rege ignauo & impio creuerunt & tenebrę,& tyrannis contra pios. Ac historia peregrinationis legatur in Moise. Nos breuiter tempora annotamus.

Anno mundi bis millesimo vicesimo tertio, Abraham ex Harã,notissima vrbe in historiis (in quibus nominatur Charræ, & factum est nomen ab æstu) venit in terram Canaan,vbi primum eius domicilium fuit in Sichem,quę vicina fuit illi loco, vbi postea Samaria fuit, & vberrima regio est terrę Palæstinæ.Ac tunc erat Abraham annorum septuaginta quinque. Inde in Ægyptum propter famẽ profectus est ac post aliquot annos rediit.

Anno Abrahæ nonagesimonono instituta est circumcisio,cum iam aliquoties repetita esset promissio de vẽturo semine, propter quod Deus tollit peccatũ & mortem,& restituit iustitiam & vitam æternam. Ac tũc nouo & admirabili signo,videlicet Circumcisione,distincta est Abrahæ posteritas a cæteris gentibus, & promissa est ei certa sedes,& decretũ est,in ea posteritate semper fore ecclesiam Dei, donec nasceretur Messias. Fore etiam membra ecclesiæ omnes,qui doctrinam eius populi amplecterentur, etiamsi ritum circumcisionis non assumerent illi,qui nõ erant nati ex semine Abrahę. Sic voluit Deus certo sciri, quæ & vbi esset ecclesia Dei, & conspici discrimen ecclesiæ a cæteris gentibus, ac intelligi, vocem promissionis de Messia seiungere ecclesiam ab omnibus gentibus. Hanc qui non norant, non erant membra ecclesiæ,sicut scriptum est: Abrahã vidit diem meum,& lætatus est.Et existimo, ipsum Filium Dei visibili specie hospitem fuisse Abrahæ, in cœna, quæ de-

ſcribitur in cap.18.Geneſis. Cogita autē, quam veneran dus cœtus eccleſiæ fuerit,cum ibi conuenirent, Sem filius Nohæ,qui viderat vtrumque mundum,& nominatur Melchizedek,ac rexit oppidū, quod poſtea dictum eſt Ieruſalem. Et Abraham,qui erat in vicina vrbe Hebron, quæ à Ieroſolyma diſtabat circiter quinque Germanica milliaria. Idem Loth & Abimelech Rex in Gerare,quæ diſtabat ab Hebrō circiter duo milliaria Germanica.Et multi alij præſtantes viri.

DE POENA SODOMÆ.

SIMVL autem conſideres teſtimonia patefactionum diuinarū. Eodem anno,quo inſtituta eſt circumciſio & manifeſta miracula addita ſunt: Anus effœta,& quæ antea fuerat ſterilis,fit grauida,& cōfirmata eſt eccleſia dulciſſimis conſolationibus.Mox addita ſunt & alia miracula,quæ ſunt exempla iræ Dei,quibus Deus teſtatus eſt,ſe ſeruare eccleſiam,& puniturum eſſe impios.Tūc enim horribiliter Deus propter tetras libidinum confuſiones flāmis de cœlo ſparſis deleuit vrbes Sodomam, Gomorram,Adamam, Seboim & Segor,quarum ruinis demerſis in terram,in earum vrbium ſede factus eſt lacus exhalans pernicioſos fumos Ἀσφαλτίτης, qui extenditur Germanicis milliaribus octo. Et Strabo inquit: πλέον τι διακοσίων σταδίων. Et manet hodie hoc illuſtre teſtimonium iræ Dei.

Prodeſt & ſeriem annorum conſiderare,vt videamus vtrumque, & exiguo tempore hominū ſcelera magna incremēta accepiſſe,& Deum ſubinde noua teſtimonia in pœnis & liberationib.oſtēdiſſe.Deletæ ſunt hæ vrbes, Sodoma,Gomorra,& cæteræ, anno quadrageſimo poſt mortem Nohæ.Et poſt diluuium anno trecēteſimo,nonageſimo,viuente adhuc Sem,qui & diluuij & huius incendij ſpectator fuit,qui quidem vt teſtis & cuſtos eſſet veræ doctrinæ, vixit poſt Abrahæ mortē anno 35.Hi tales viri, Sem, Abraham,Loth,cum de voluntate Dei illam viciniam docerent,& cum Abrahā recens ciues Sodomorum abductos reduxiſſet, tamen ab impiis adeo ſpreti ſunt,vt tanta ſcelera multi palam facerēt,nec vereren-

reretur oculos talium virorũ, quibus vere adeſſe Deum ex multis nõ dubiis teſtimoniis ſciebant. Profecto horribile ſpectaculum eſt tantus furor impiorum, cũ optimos haberent doctores, voluntatem & iudicium Dei oſtendentes. Sed hoc inſigne exemplum monſtrat, quomodo eccleſia in hoc mundo inter impios ſpreta prematur, & ſeruetur tamen.

Hic cogitentur cæteræ hiſtoriæ, cõprehenſę in Moiſe, de Abraham, de oblatione Iſaac, de filiis Iſaac, Iacob & Eſau, de peregrinationibus Iacob, & filiis eius. Et conſideretur, qualis illa eccleſia fuerit, quæ doctrina, quæ ærumnæ & liberationes, quę teſtimonia pręſentiæ Dei fuerint. Hic enim breuiter annorũ ſeriem annotamus.

Diligentiſſime vero conſideretur hiſtoria Ioſeph, per quem regnum Ægyptium eo tempore florentiſſimum conſtitutum eſt, & propagata vera doctrina de Deo in magna Ægypti parte.

Iacob fuit annorum nonaginta vnius, cum ei ex Rahel natus eſt filius Ioſeph.

Ioſeph anno ſeptimodecimo ętatis ſuę in Ægyptum venditus eſt, viuente adhuc Iſaac, qui in communi dolore & luctu fuit cum filio Iacob.

Vixit aũt Iſaac poſt venditũ Ioſeph annos duodecim.

Ioſeph, cum eſſet triginta annorum, ex carcere liberatur, & conſtituitur princeps in regno Ægyptio, vt capite 14. Geneſis ſcriptum eſt.

Poſtea cum fames ſequuta eſt, forma regni Ægyptiaci cõſtituta, & tributa ordinata ſunt, & ſacerdotum collegio reditus attributi ſunt, vt eſſent doctrinę cuſtodes. Etſi autem doctrina de Deo poſt Ioſeph mutata eſt, & poſt exitum Iſraelitarũ ex Ægypto, & ſæpe poſtea magnæ regni vaſtationes acciderũt: tamen doctrina de motibus cœleſtibus, & de natura rerum in Ægypto conſeruata eſt tot monarchiarum tempore, Aſſyriæ, Perſicæ, Græcę & Romanę, vſque ad barbariem Mahometicam, fere tribus millibus annorum.

Iacob deſcendit in Ægyptum anno ætatis ſuę centeſimo triceſimo, vixit annos cẽtum quadragintaſeptem: Fuit igitur in Ægypto fruens dulciſſima conſuetudine

filij Ioſeph, annos ſeptem & decem, ac videns florentem regni ſtatum, quod tunc habebat regem pium, cum quo ſæpe colloquebatur, & qui late propagari veram doctrinam curauit, & multis vicinis gẽtibus in fame opẽ tulit.

Ioſeph vixit annos centum & decem. Nec inde vſque a Ioſeph ad tempora certaminum Moiſi, alia hiſtoria de Iſraelitis recitatur, præter expeditionem filiorum Ephraim, quæ extat in 1. Paralip. cap. 8. vbi narratur, filios Ephraim duxiſſe exercitum ad occupandã Palęſtinam, viuente patre Ephraim, ſed interfectos eſſe. Conſentaneum eſt autem, eos, cum initia tyrãnidis Ægyptiæ viderent, & ſcirent promiſſiones diuinas patribus de occupanda & tenenda Palæſtina traditas eſſe, humanis cõſiliis voluiſſe excutere ſeruitutem, & confiſos eſſe ſingulari generis præſtantia, quod eſſent orti a Ioſeph, & ampliſſima promiſſione ornatus eſſet pater Ephraim. Hac fiducia humana, cum ſine vocatione diuina bellum mouiſſent, repulſi & interfecti ſunt. Id exemplum monet, ne eccleſia ſine vocatione diuina bellum moueat ad ſeruitutem corporum excutiendam, ſed ſciat, Deum etiam inter medias ærumnas ſeruitutis, tamen ſuas reliquias ſeruaturum eſſe.

Poſtea exaſperata eſt tyrannis regum Ægyptiorum cõtra Iſraelitas, de qua legatur, hiſtoria in Exodo. Ideo autem in regno florentiſſimo, & in tanta multitudine Iſraelitarum in exitu ex Ægypto, & in vicinis gẽtibus, tot illuſtria miracula exhibita ſunt, quia Deus certiſſima teſtimonia de ſeſe, & de ſua lege, de promiſſione, de collectione eccleſiæ conſpici voluit: Quæ quidem cogitari vult omnibus ætatibus, vt aſſenſio de Deo, & de tota eccleſiæ doctrina in nobis confirmetur. Sed priuſquam ad eam hiſtoriam accedimus, breuiſſime de doctrina Iacob dicamus.

Promiſſio tradita Abrahæ de ſemine reddituro nobis iuſtitiam & vitã æternã, deleto peccato, & abolita morte, repetita eſt Geneſis 28 Et hanc recte intellectam eſſe de æternis bonis, & collectione æternæ eccleſiæ conſtat poſtea ex concionibus ipſius Iacob, vt cũ cap. 48. inquit: Deus benedicat his pueris, & Angelus, qui eripuit me

de

de cunctis malis. Hic & Deum nominat, & nominat Angelum, videlicet Filium Dei, λόγον, missum ad patres, & hunc affirmat non esse creaturam: Quia dicit, se per hūc Angelum a cunctis malis, a peccatis & morte liberatum esse. Hæc vetusta testimonia de Filio Dei sæpe cogitemus, vt sciamus, vere Filium esse ὑφιστάμενον, etiam ante assumtam humanam naturam. Et semper adfuisse ecclesiæ, sicut & Irenæus inquit: Semper adfuit generi humano λόγος. Ita sint nostra chronica narrationes, non tantum de rebus politicis, sed multo magis de hoc rege, Filio Dei, & de eius præsentia in omnibus mirandis operibus in ecclesia.

Prædicit etiam Iacob tempus aduentus Saluatoris. Et nominat eum Siloh, vt significet, se respicere ad primā promissionem, in qua dicitur: Semen mulieris conteret caput serpentis. Nam etymologia Siloh est, χόριον αὐτῆς. Sic nominat fœtum vēturæ matris. Expresse autem prima promissio loquitur de restituenda iustitia & vita æterna, deleto peccato & abolita morte. Itaque vocem Euangelij eandem docuit Iacob, quæ in scriptis propheticis & apostolicis de Filio Dei, & æternis eius beneficiis postea scripta est, & quæ est propria ecclesiæ doctrina, & eam a cæteris gentibus discernit.

DE EXITV ISRAELITARVM *ex Ægypto.*

NOn longo tempore post mortem Ioseph reges Ægyptij abiecta doctrina Ioseph rursus idola coluerunt, & magicas artes amplexi sunt. Ita non diu retinēt homines lucem veritatis, nisi diuinitus seruetur, sicut tunc veritas in populo Israel conseruata est. Cum autē Ægyptij odissent Israelitas, & metuerent eorum multitudinem, dura seruitute eos premere cœperunt, & edicta proposita sunt de necandis infantibus. Hæc calamitas longo tempore durauit, videlicet à nato Moise annos octoginta.

Inquit autem textus, in Exodo cap. 12, Ebræos fuisse hospites in Ægypto anno 430. Inde Paulus numerum sumsit, inquiēs ad Galatas cap. 3. post promissionē Abra-

hæ datam vſque ad legis promulgationem annos eſſe quadringentos & triginta. Sunt igitur anni in Exodo & Paulo non numerandi a deſcenſu Iacob in Ægyptū, ſed a prima migratione Abrahæ, cum ex Haran egreſſus promiſſionem accepit, cum eſſet annorum ſeptuaginta quinque. Et mox in Ægyptum profectus eſt propter famem. Horum annorum computatio hæc eſt:

25. Viginti quinque anni, a migratione Abrahæ ex Haran ad natum Iſaac.
60. Sexaginta. Natus Iacob.
90. Nonaginta. Natus Ioſeph.
110. Centum & decem vixit Ioſeph.
65. Sexaginta quinque poſt Ioſeph natus Moiſes.
80. Octoginta a nato Moiſe ad exitum ex Ægypto.
Summa 430. anni.

Legatur autem integra hiſtoria de exitu Iſraelitarum ex Ægypto, & de legis promulgatione in lib. Moiſi. Quia inter res maximas in genere humano veriſſime eſt illa patefactio Dei facta, cum legem cœleſti voce edidit in monte Sinai, audientibus ſexcētis millibus virorum. Et vt non dubium eſſet, hanc eſſe doctrinam diuinam, addita ſunt tot teſtimonia: Eductio populi per mare rubrum, aquis cedentibus, & poſtea Pharaonis interitus, manna de cœlo ſparſum, dum quotidie ſingulis duo χοίνικας dati ſunt, id eſt, quatuor ſextarij, & alia ingentia miracula, quorum conſideratio in nobis fidem de tota doctrina in eccleſia confirmet.

In ea hiſtoria hoc quoq; nobis gratum ſit, quod Paulus affirmat, ipſum Filium Dei & ductorē & cuſtodem Iſraelitis adfuiſſe, & cogitemus, eum ſemper etiam eccleſiæ ſuę adeſſe, vt inquit: Petra autem erat Chriſtus. Et placet mihi veterum interpretatio, qui cum Paulus inquit, legem per manum Mediatoris datam eſſe, intelligunt ipſum Filium Dei, λόγον æterni Patris, fuiſſe oratorem ad populum, dicentem verba legis, qui ipſe poſtea in natura humana etiā inquit: Non veni ſoluere legem, ſed implere. Hæc ſuo loco copioſius declaranda ſunt.

2453. Eſt autem annus a condito mundo ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto bis milleſimus, quadringen-

dringenteſimus, quinquageſimus tertius.

430. Ab exitu Abrahæ ex Haran, quadringenteſimus triceſimus.

406. Poſt conflagrationem Sodomæ, anno quadringenteſimo ſexto.

480. Anno ante fabricationem templi Salomonis quadringenteſimo octogeſimo, vt ſcriptum eſt, 3. Regum, 6 cap.

Conſiderandum eſt autem, quæ regna tunc in genere humano præcipua fuerint, quibus ſpectantibus Deus eccleſiam ſuam in loco certo conſtituere voluit. Magna fuit potentia monarchiæ Aſſyriæ, ſed celebritas maior fuit regni Ægyptij, propter opulentiam & artes. Inter hæc regna collocauit Deus eccleſiam ſuam, & illuſtribus teſtimoniis ſuam patefactionem oſtendit.

Nomina autem regum Ægyptiorum poſteriorum, vt Necao & Apryis, qui extant in Herodoto, ad hiſtorias regum Iuda perſpicue accõmodare poſſumus, quia tempora nota ſunt. Sed priorum regum tempora apud Herodotum & Diodorum non ſunt ordine annotata.

Oſiris, id eſt, auxiliator vir, ſeu beatus vir, qui exiſtimatur vixiſſe tempore Abrahæ, & Iſis coniunx, Iſcha, id eſt, virago.

Orus, id eſt, lumen. Or, qui præcipue doctrinas in Ægypto monſtraſſe dicitur, exiſtimo vſum eſſe conſiliis Abrahæ, & doctrinam de vero Deo populis tradidiſſe. Fuit autem adiuncta doctrina de motibus cœleſtibus.

Filius nominatus eſt Bocchoris, id eſt, primogenitus vir.

Deinde Buſiris, id eſt, munitor, qui maxima opera extruxit. Et Diodorus Siculus ſcribit, eum condidiſſe Thebas Ægyptias. Cum autem celebrata ſit Buſiridis crudelitas, qui dicitur mactaſſe hoſpites, conſentaneum eſt, famam crudelitatis ortam eſſe a ſæuitia, quam erga Ebræos exercuit, necatis ipſorum infantibus. Et cum pyramides aliquas conſtruxerit, labore Ebræorum conſtructas eſſe conſentaneum eſt. Nam prope oppidum buſirim ſunt tres pyramides celebratiſſimæ, quarum Plinius mentionem facit. Apparet autem eodem nomine

plures fuiſſe reges Buſirides.

Poſtea fuit interregnum,quia deleto rege in mari rubro,cum educti ſunt Iſraelitæ,diu in Ægypto varias ſeditiones fuiſſe credibile eſt.

Poſt Buſiridem nominatur a Diodoro poſt longum interuallum rex Miris,id eſt,acerbus vel crudelis. Hic rurſus deterſit Nili alueos , & eduxit lacum Myrin , & inſtaurauit potentiam regni Ægyptij. Ideo clarior eſt multis aliis regibus.

Poſt hunc fuit,tempore Semſonis ante bellum Troianum,filius Miridis Seſoſtris,id eſt,ponẽs exactores, vel direptor,ſub quo Ægyptij regni potentia valde creuit. Hic enim multas vicinas gentes domuit, & late in Aſia regnauit,& nauigiis luſtrauit maria,inſulas & littora,vt terrarũ metas inueniret,quarum cognitio initium fuit doctrinæ coſmographicæ.Fuiſſe eum ante Perſica tempora oſtendit narratio de Dario, qui cum vellet ſuam ſtatuam collocari ante Seſoſtris ſtatuam , a ſacerdote prohibitus eſt,quia Darius nondum magnitudinem rerum geſtarum Seſoſtris æquaſſet.Hanc libertatem ſacerdotis Darius laudauit.

Poſt Seſoſtrin collocat Diodorus filium eodem nomine.Herodotus nominat Theronem , quod exiſtimo commune nomen eſſe Pharao.Hic cæcus factus vixit in ocio.

Poſt eum regnauit Protheus,quem Diodorus nominat Cethem.Exiſtimo autem a Græcis Protea nominatum eſſe,propter magiam,qua varias præſtigias effecit. Ad hunc venit Paris cum Helena , & deinde Menelaus. Congruunt autem Troiani belli tempora ad tempora regis Saul.

Poſt Proteum collocat Herodotus Rampſinitum, id eſt , altum ſcutum , ſub quo narrat furtum inſigne, & fratrem furis, cui rex filiam dedit vxorem propter aſtutiam.

Deinde Cephus, id eſt, petra , apud Diodorum , ſeu Cheops apud Herodotum,ignauus & auarus,qui etiam filiam proſtituit propter pecuniam.

Huius filius fuit Cephrim,id eſt,leo inuiſus populo,

propterea quod templa multos annos clauſit.

Poſt hunc nominatur Mycerinus apud Herodotum, ſeu Cerinus apud Diodorum, id eſt, ordinator, quia hic reſtituit iudicia, iuſtiſſime iudicauit, & recte iudicantibus præmia dedit.

Deinde nominantur Anyſis cæcus, & Sabacus, qui videtur eſſe Seſac, 3. Regum 14. auarus, vnde nomen eſt Saccus munerum.

Sethon, cui bellum illaturus Sennacherib Aſſyrius non potuit progredi in Ægyptum, amiſſo exercitu in Iudæa.

Pſammetichus, cuius patrem Sabacus occiderat, regno potitus expugnauit vrbem Azotum in Syria.

Necos vicit Ioſiam prope vrbem Mageddo. Herodotus nominat Magdalum, quod generaliter arcem ſignificat. Poſtea idem Necos a Nabogdonoſor victus eſt, vt Ieremias narrat cap. 46.

Filius Pſammis.

Deinde Apryes, quem nominat Ieremias Ophrea, cap. 44. Sidonem deleuit, & Ieremiam interfecit. Poſtea ab Amaſi duce, qui Cyrenaicam, quæ defecerat, pacauit, ſtrangulatus eſt.

Hic & nomina regum, & rerum geſtarum narrationes apud Herodotum congruunt cum Ieremię hiſtoria, quare & tempora facile agnoſci poſſunt. Gratum eſt autem videre, vbi prophetiam hiſtoricam continua ſerie Herodotus ſequatur. Simul & hoc cernitur, propheticā hiſtoriam longe vetuſtiorem eſſe Græca. Deinde vero Græcam conſentientem, teſtimonium præbere propheticæ hiſtoriæ.

Hactenus vero ad Amaſin vſque ducta eſt ſeries Ægyptiorum regum, vſque ad Perſicam monarchiam. Quia Amaſis tempora incidunt in Perſicæ monarchiæ initia.

Cum Amaſis tenuiſſet Ægypti regnum annos quadraginta quatuor, vt ſcribit Herodotus, ſucceſſit filius Pſammeticus, hoc eſt, clypeus inclinatus, qui cum ſex menſes regnaſſet, captus eſt à Cambyſe rege Perſico, & aliquanto poſt interfectus. Suntquę apud Herodotum

de Pſammenito hæ narrationes, dignæ memoria: Cum filia duceretur inter captiuas ſeruili habitu, miſſas ad aquam ferẽdam, ſedit pater Pſammenitus inter captos, videns prætereuntem filiam: ac cæteris plorãtibus ipſe tacitus ſedit, oculis in terram defixis. Poſtea cum filius duceretur inter cęteros interficiendus, ſedit eodem modo tacitus. Poſt hos cum familiaris quidam duceretur inter captiuos, plorare & caput ferire cœpit. Hæc cum animaduertiſſet Cambyſes, interrogari eum iuſſit, cur nunc ploraret, cum antea tacitus vidiſſet duci filiam & filium? Reſpondit, Domeſtica mala maiora eſſe lacrymis, ſed amici calamitatem poſſe lacrymis ſignificari. Aiunt autẽ, Crœſum, qui ſimul adfuit, & principes Perſicos illacrymaſſe, & Cambyſen miſericordia motum iuſſiſſe filium ei reſtitui incolumem. Ad quem reducendum cum nuncij mitterentur, iam adoleſcens interfectus erat. Ipſi tamen Pſammenito tunc vitam donauit Cambyſes: & erat ei redditurus Ægyptum, vt eam tanquam regius præfectus gubernaret. Sed cum Pſammenitus non quieſceret, & ſolicitaret Ægyptios ad defectionem, iuſſit eum poſtea Cambyſes interfici.

Deinceps Ægyptum retinuerunt Perſici reges vſque ad Darium Nothum, cuius anno ſexto Amyrteus Saites defecit a Perſis, & in Ægypto regnauit. Et poſt hũc Nepherites, Achoris, & Nectanebos prior & poſterior, quem expulit ex regno Perſicus rex Ochus, qui Sidone incenſa progreſſus recuperauit Ægyptum. Fugiens autem Nectanebos in Æthiopiam, exul ibi mortuus eſt.

Deinde poſt annos fere viginti occupata eſt Ægyptus ab Alexandro: poſt quem nati ex Macedonica ſtirpe reges Ægypti fuerunt, de quibus infra dicemus in tertia monarchia.

Nunc veterum regum Ægyptiorum catalogum contexui, vt aliquo modo conſpici poſſit, quomodo ſeries rerum Ægyptiarum ad primam & ſecundam monarchiam, & ad politiam Iſrael congruat. Excelluit autem Ægyptus artibus & legibus, & aliquantiſper doctrina Ioſeph Eccleſiam ibi plantauerat. Sed reliquis temporibus plena fuit Ægyptus teterrimorum idolorum: ideo

crebris

crebris mutationibus regni, & variis calamitatibus punita eſt. Poſtquam autem de Chaldæis, Aſſyriis & Ægyptiis diximus, in quibus regnis tempore primæ monarchiæ multæ mutationes & vaſtationes acciderunt: nunc rurſus de politia Iſrael dicemus, & breuiter catalogum iudicum & regum inſeremus. Nam res geſtæ legendæ ſunt in prophetica hiſtoria, & ſimul conſiderandum eſt, Qualis ibi fuerit eccleſia, Quæ ſint a Deo illuſtria teſtimonia oſtenſa, Qui prophetę miſſi ſint, Quæ fuerit forma gubernationis, Quomodo defenſa ſit politia Iſrael propter eccleſiam, non humanis conſiliis, ſed a Deo ſubinde excitatis ducibus, ſicut & Zacharias dicit: Non in exercitu, non in robore, ſed in Spiritu meo, dicit Dominus.

IVDICES POPVLI ISRAEL.

CVm Iſraelitæ quadraginta annos in deſerto fuiſſēt, Moiſes moritur, quadrageſimo anno poſt exitum ex Ægypto, cum vixiſſet annos centum & viginti.

Huic ſucceſſit Ioſua, qui fuit dux populi Iſrael, annos triginta duos.

Non fuit autem ſucceſſio ducum ex certa ſtirpe, aut electio certi ſenatus, ſed velut ariſtocratia erat ſeniorū in ſingulis tribubus, & ſumma autoritas erat legis diuinæ, quam ſacerdotes quotidie docebant: Et hi conſulebantur de grauiſſimis negociis, vt in Deuteronomio mandatum erat. Ita lex Dei erat domina & rectrix huius populi, nec quiſquam appetebat regnum, quia ſciebant hunc populum Dei eſſe, & a Deo protegi, nec humanis conſiliis formam gubernationis nouam conſtituendam eſſe, ſicut Gedeon inquit: Non dominabor veſtri, nec dominabitur veſtri filius meus, ſed dominabitur veſtri Dominus. Sic diuinitus conſeruata eſt hæc ariſtocratia annos poſt Ioſua trecentos viginti quinque vſque ad mortem Eli. Excitauit autem Deus alias ex alia tribu felices duces, vt oſtenderet diuina potentia colligi & ſeruari eccleſiam, nec felicem eſſe gubernationem, niſi Deo iuuante. Simul autem defenſionis miracula teſtimonia fuerūt de doctrina huic populo tradita, & oſten-

derunt in hoc populo vere fuiſſe eccleſiam Dei,& præſentem in ea eſſe Deum. Ac duces poſt Ioſua fuerunt:

Othoniel ex tribu Iuda annos octo.

Ehud ex tribu Benjamin annos octoginta. Interfecit Eglon regem Moab, & profligatis Moabitis trucidauit decem millia hominum.

Debora & Barac ex tribu Nephthali, annos quadraginta. Vicerunt Siſaram, ducem regis Iabin, qui tenuit Hazor,quæ tunc adhuc fuit regia Cananæorum, in ſorte Nephthali.

Gedeon ex tribu Manaſſe, annos quadraginta. Vicit Madianitas.

Abimelech, natus ex concubina Gedeon, interfecit fratres ſeptuaginta, & velut tyrannus regnauit in Iſrael tres annos, & interfectus eſt a ſuis ciuibus. Tanta calamitas accidit poſteritati Gedeonis,quem Deus ſingulari modo vocauerat, & ornauerat illuſtribus victoriis & teſtimoniis,quia ipſe tandem inſtituit cultum ſine mandato Dei. Et voluit Deus oſtendere, ſe non velle quenquam occupare dominationem fiducia generis, ſed retinendam eſſe ariſtocratiam, & a Deo expectandam eſſe gubernationem.

Thola, ex tribu Iſaſchar,annos viginti ſex.

Iair, ex tribu Manaſſe,in Galaad,quæ regio fuit vltra Iordanem,verſus Libanũ & Arabiam : poſtea dicta Iturea,id eſt,ſcopuloſa, quod Græcis eſt Τραχωνίτις, id eſt, aſpera. Præfuit annos viginti duos.

Iephte,ex tribu Manaſſe,in Galaad, annos ſex,temerario voto mactauit filiam tanquam hoſtiam.

Abeſan Bethlehemites ex tribu Iuda, annos ſeptem. Quidam ſcribunt, hunc eſſe Boos, patrem Iſai, auum Dauidis.

Elon,ex tribu Zabulon,annos decem.

Abdon, ex tribu Ephraim,annos octo.

Samſon,ex tribu Dan,annos viginti.

Poſtea nõ nominantur duces, ſed præcipua autoritas fuit ſummi ſacerdotis Eli,cuius fuit infelix exitus,amiſſa arca,quam Deus mirãdis modis reſtituit Iſraelitis, vt oſtenderet,eccleſiam ſuam non humanis conſiliis & viribus,

tibus,ſed diuina potentia colligi & ſeruari.

Nec tamen aut veteribus exemplis, aut hoc recenti & illuſtri miraculo moti ſunt Iſraelitæ, quo minus humanis conſiliis mutarent formam gubernationis a Deo inſtitutam. Sunt autem anni Eli vſque ad eius mortem quadraginta.

Samuel & Saul annos quadraginta. Quanquam autem Samuelis gubernatio felix & ſalutaris fuerat, tamen populus expetiuit nouam gubernationis formã. Hunc errorem & hanc cupiditatem populi Deus reprehendit.

At ſi quis interrogat, quod fuerit populi peccatum, cum videatur ſapienter deliberatum eſſe,vt certus dux eſſet? Simplex reſponſio eſt hæc: Duo magna peccata taxari,Diffidentiam,& audaciam nouæ formæ conſtituendæ, humano conſilio, in politia diuinitus conſtituta.Vult enim Deus intelligere eccleſiam protegi, & ſeruari eam a Filio,qui eſt caput eccleſiæ non humanis præſidiis.Et vult eam expectare defenſionem diuinitus ſicut expectauerat liberationem in Ægypto,plus octoginta annis.Hac fiducia tunc ſeniores abiecta, cogitabant de humanis præſidiis.

Alterum delictum eſt, Audacia conſtituendi nouam formam in politia a Deo conſtituta. nam Deus neque doctrinam, neque cultus, neque legem, quam tradiderat,mutari voluit.Quare nec formam politiæ mutari volebat, quia talis mutatio etiam legem & doctrinam labefactat, ſicut vincula legum ſæpe reges ægre ferunt. Multi etiam inflectunt religiones ad ſuas cupiditates, vt reges Samariæ nouum cultum regni cauſſa inſtituebant.Nec deſunt exempla veteris dicti, vlli ætati: pietas,ſanctitas, fides, priuata bona ſunt.Qua iuuat reges eant.

Hæc conſideratio de delictis populi commonefacit nos de protectione eccleſiæ,& de impia pontificũ,& aliorum audacia,qui noua dogmata & nouos cultus inſtituerũt aut ſtabiliunt,relicta puritate primæ eccleſiæ. Item,qui contra vocationem mouent reſpublicas.

Aſſentitur autem Deus,& regem conſtituit.ſed præ-

dicit onera regni:Hoc eſt ius regis, &c. Hic dicunt aliqui deſcribi tyrannum,non regem: nec dici hæc ita,tanquam approbante Deo ſeruitutem.Sed textus nominat Ius regis,& loquitur de oneribus,ſtipendiorum cauſſa impoſitis,non tribuit poteſtatem inſtituendi extremã ſeruitutem cõtra legem diuinam. Quia Deuteronomij 17,præceptum eſt,vt rex diſcat legem , & eam ſequatur in tota gubernatione.Et punitur Achab, qui diſtinctionem dominiorum,in lege ſancitam,tollere voluit,cum Naboth inuito erepturus erat vineam. Quanquam autem & interdum mitis & ſalutaris eſt forma regni, tamen aſperior eſt,quam ariſtocratia. Et pauci in magna potentia moderati ſunt.

Conſtituto autem regno , multa deinceps conſideranda ſunt,bona & mala.Summum bonum in qualibet congregatione eſt conſeruatio veræ doctrinæ de Deo, & eccleſiæ. Quia homines ad agnitionem Dei, & ad æternæ eccleſiæ ſocietatem, non tantum ad huius vitæ mortalis ingentes ærumnas conditi ſunt, ſicut dicitur Matthæi 16:Quid prodeſt homini,ſi totum mundum lucretur,animam vero amittat?Item:Primum quærite regnum Dei,& cætera adiicientur vobis.

Laudatur ergo a Moiſe & aliis prophetis politia Iſrael, quod in ipſa luceat vera doctrina, & quod ibi ſit certo eccleſia Dei. Ideo dicitur Deuteronomij 4: Nec eſt alia natio,quæ habeat appropinquantem ſibi Deum, ſicut adeſt Deus noſter cunctis obſecrationibus noſtris. Ad has laudes pertinet totus liber Salomonis, cui titulus eſt Canticum.

Hoc igitur in regio ſtatu bonum eſt,quod aliquo modo piorum regum labor Deo iuuante profuit ad doctrinæ conſeruationem,vt Dauid,Salomon, Ioſaphat, Ezechias,Ioſias,ſtudia doctrinæ & veros cultus adiuuerunt.

Secundum bonum regij ſtatus fuit, quod in regum victoriis Deus illuſtria teſtimonia ſuæ præſentię in hoc populo oſtendit,ſeſe patefecit, & teſtimonia doctrinæ & eccleſiæ exhibuit,& prophetas regibus adiunxit.Sũmam etiam promiſſionem de Meſſia repetiuit, & ad

ſtirpem

ſtirpem Dauidis alligauit,vt certe ſciretur,vbi & quando Meſſias venturus erat. Et huic promiſſioni hoc bonum adiunctum fuit,quod certo ſciebant, illam politiā duraturam eſſe,donec Meſſias exhibitus eſſet.Hæc bôna non fuerunt in ethnicis imperiis. Ideo hoc regnum longe antecelluit in toto genere humano. Ac interiectum fuit aliis regnis,Ægyptio, Aſſyriaco, Chaldæo,& Perſico,vt inde agnitio veri Dei propagaretur,etiam ad multas alias gentes.

Tertium bonum fuit regij ſtatus,quod vtcunq; profuit ad durationem politiæ.Sunt enim,a principio Dauidis vſque ad mortem Sedechiæ,anni quadringenti, ſexaginta ſeptem. Et tamen poſtea quoque poſt reditum ex Babylone duces fuerunt ex ſtirpe Dauid vſque ad Maccabæos annos trecentos ſeptuaginta tres.

Hæc bona fuiſſe magna & ſingularia opera Dei, agnoſcendum eſt,ſicut ſcriptum eſt:Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Et vt hæc ſumma bona noſtris politiis etiam tribuat,ardentibus votis petamus.Et vbi dātur,agnoſcamus ea eſſe Dei opera, & grati Deum autorem, & cuſtodem celebremus,& retinere ea ſtudeamus.

Vt autem cætera diuina opera diabolus odio Dei corrumpere conatur,vt in ipſa natura humana triſtiſſimam deſtructionem fecit:ſic & ordinem in gubernatione variis furoribus turbat:& infirmitas humanę naturę per ſeſe facile labitur, & extra ordinem ruit. Hæ ſunt cauſſæ innumerabilium vitiorum& calamitatum in gubernatione.Itaque & in regno populi Dei multa magna mala acceſſerunt ad diuina beneficia.Ambitio & æmulatio primū regem Saulem impulit ad crudelitatem & tyrannidem.Dauid voluptati indulſit,ideo per ſeditionem a filio pulſus eſt.Salomon ad voluptates addidit cultum idolorum.ideo poſtea dilaceratum eſt regnum. Hæc dilaceratio peperit aſſidua bella ciuilia,ſeditiones & idolorum cultus.Et poſt annos ab initio Ieroboā ducentos quadragintaquatuor, triſtiſſimam diſſipationem decem tribuum,quæ poſteritatis Iacob pars maxima fuit, ac nequaquā exiſtimauit futurū vt ex hac ſede eiiceretur,

quæ & diuinitus promissa erat, & ingentibus miraculis tradita & defensa fuerat. Sed hoc exemplo multa Deus monet. Ostendit promissionē præcipuā non esse de hoc politico regno, sed de æternis bonis. Et voluit in pœnis disci discrimen promissionū æternarum & temporaliū. Ac profecto oportuit esse excellentem eruditionem sacerdotum, qui docuerunt rectum intellectum promissionum. Et ob hanc caussam Prophetæ missi sunt.

Postea huius regni exemplis monet Deus omnes homines, vt reuerenter donis Dei vtantur, & cogitent de iudicio Dei, & sese ad pœnitentiam & veram inuocationem exuscitent. Ac magnitudo pœnarum vtrumque ostendit, iram Dei aduersus peccatum, & rursus præsentiam Dei potenti dextra inter tantas confusiones seruantis tamen regni partem, quatenus seruatur, sicut inquit Ieremias: Misericordiæ Domini quod non consumti sumus.

Intuentes itaque historiam populi Israel, sciamus nos de multis magnis rebus commonefieri. Ab initio huius Chronici diximus ex his historiis non tantum exempla politicæ gubernationis petenda esse, qualia præbent res gestæ in aliis imperiis: sed multo magis testimonia patefactionum Dei, & iræ ac misericordiæ, & imagines calamitatum & liberationum ecclesiæ. Ac vult Deus his testimoniis confirmari in nobis fidem & inuocationem & cæteras virtutes. Etsi autem hæc cogitatio vtilissima est, & in lectione sacrorum voluminum omnia exēpla diligentius illustranda sunt, tamen in hac temporum annotatione necesse est nos breuiores esse. Sed lectores adhortor, vt mente integras historias intueantur, & cogitent, quare eas Deus ecclesiæ proposuerit.

Dauid vixit annos 70. Regnauit annos 40. 2 Regum 5. In huius historia non hoc tantum considerandum est, quod ornatus est a Deo multis admirādis & salutaribus victoriis, quæ fuerunt testimonia præsentiæ Dei in hoc populo: sed multo magis hoc, quod ad eum repetita est promissio de Messia. Eius promissionis quoque testimonia fuerunt illæ victoriæ. Ac non solum regis officio felicissime functus est, sed etiam doctor fuit præ-

cipuus in hoc populo. Et in suis scriptis non tantum legis doctrinam, sed etiam Euangelium complexus est. Docuit, quis sit Messias, & quæ sint eius beneficia. Et quidem Dauidis dolores typi fuerunt dolorum Christi.

Cumque vir tantus esset Dauid, simul fit exemplum infirmitatis humanæ & pœnarum. Turpiter labitur, & horribiliter punitur, & sustinet non solum suorum scelerum consciẽtiam, sed etiam ingentium scandalorum, quæ peperit seditio. Est enim nimis verum dictũ Thucydidis: ἐν στάσει πᾶσα ἰδέα κακοῦ ἐστί.

Sed idem Dauid testis est misericordiæ & remissionis peccatorum. Vult enim Deus nos tenere regulam. Viuo ego, dicit Dominus: nolo mortẽ peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et vult nos tueri exempla eorum, qui redierunt ad pœnitentiam, ne disperatione opprimamur. Hęc sunt præcipua in Dauidis historia, quẽ, etsi non parua macula deformatus est, tamen cogites fuisse σκεῦος ἐλέους Quia & & ecclesiæ & politiæ eius labores profuerunt, & rursus ad Deum conuersus est.

In hanc totam imaginẽ intuentes, de nobis ipsis quoque cogitemus, & ardentibus votis precemur Filiũ Dei, vt nos quoque faciat vasa misericordię. Confirmemus etiam nos ipsius doctrina & exẽplis, sicut ipse vult suas liberationes testimonia esse de promissione & voluntate Dei, quod & aliis inuocantibus opitulari velit, sicut inquit Psalmo 33: Accedite ad eum, & facies vestrę non confũdentur. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.

Salomon filius Dauidis circiter vicesimum ætatis annum successit patri. Regnauit annos 40. Fuit igitur breue spatium ætatis, anni videlicet sexaginta aut circiter. Vt autem regnà debent esse & defensio & gubernatio in pace, iuxta vtranque tabulam Decalogi, id est, vt vera doctrina de Deo proponatur, & vera inuocatio fiat, regantur mores, exerceantur iudicia, ordinẽtur tributa & præsidia, dedit Deus post bella Dauidis pacem Salomoni, & instruxit eum excellenti sapientia, & adiunxit sapiẽs collegium prophetarum, & aliorum excellentium eruditione & pietate. Sunt igitur eius opera cõueniẽtia

paci,ædificatio templi,ſtudia doctrinæ,monumenta librorum de hiſtoriis eccleſię,de natura rerum,iudicia & ordinatio tributorum & pręſidiorum.Fuitque Salomon & rex & doctor,ſicut ſe nominat eccleſiaſten,id eſt,concionatorem.Extant adhuc tres libelli,qui ſunt teſtimonia fidei ipſius,& doctrinam dulciſſimam continent.Eſt igitur & Salomon exemplar boni regis in pace. Sed tamen idem fit etiam exemplum humanæ infirmitatis. Hæc excellens ſapientia tunc ſeneſcit, cum maxime vigere debebat, & cedit mulierum affectibus quibus ædificauit templa idolorum.Qua in re primum lapſus conſideretur, quod in eccleſia rex & doctor excellens, in quo fuerat Spiritus ſanctus, admittit idolorum cultum. Simus igitur vigilãtes,& petamus nos gubernari a Deo, ne approbemus aut ſtabiliamus idola.Deinde magnitudinem pœnæ intueamur.Tertio Regum vndecimo ſcriptum eſt, hunc lapſum Salomonis cauſſam eſſe dilacerationis regni,quæ poſtea ſequuta eſt, & quæ noua idola,& aſſidua ciuilia bella peperit.Nec dubium eſt,in hac poſtrema mundi ſenecta, orbem terrarum a Turcis vaſtari,& lacerari ciuilibus bellis, ideo, quia Deus horribiliter iraſcitur cum aliis ſceleribus, tum vero præcipue idolis,quæ in ea parte generis humani,quę eccleſiæ titulum habet, dominantur. Quare aſſiduis gemitibus petamus a Deo, vt veram inuocationem vbique accendat, & omnia idola deleat.

Roboam filius Salomonis ſucceſſit patri, cum eſſet annorum quadraginta vnius. Regnauit annos 17. Vixit annos 58. Fuit negligens in tollendis idolis, in imperio ſuperbus & ignauus. Fuit igitur infelix & calamitoſa vniuerſa eius gubernatio.Creuit ſub eo idolorũ cultus. Spretis ſeniorum conſiliis, cum non vellet leuationem onerum publicorum admittere,defecerũt ab eo decem tribus, & aliud regnum conſtituerunt. Geſſit bella infeliciter cum rege Ieroboam,& cum Ægyptiis. Ita poſt auream ætatem Salomonis & peccata cumulata ſunt,& magnæ calamitates ſecutæ.Hęc exempla oſtendunt,nec diuturnum eſſe felicem ſtatum regnorum, nec ſedem eandẽ imperiorũ diu manere, ſicut in Syracide dicitur:

Regnum

Regnum a gente transfertur ad gentem propter iniuſtitiam. Quanquam autem & eccleſiæ nocent imperiorum ruinæ, tamen Deus potẽti dextra reliquias conſeruat, & propter eas aliquãtiſper imperia retinet, ne deſint hoſpitia. Hanc conſolationem prophetæ ſæpe repetunt.

Abia filius Roboam regnauit tres annos in Iuda. Vicit magno prælio exercitum Ieroboam.

Aſa regnauit in Iuda annos 41. Deleuit idola, etiam ſuæ matris impios cultus ſuſtulit. Vicit Æthiopes. Sed poſtea mutatus fecit fœdus cum rege Syrię, & obiurgatus prophetam incluſit in carcerem.

Ioſaphat pius & felix. Regnauit in Iuda annos viginti quinque. Fecerat fœdus cum rege impio Achab, propter quod a Deo obiurgatus eſt. Poſtea domi iudicia conſtituit, & iudicibus pia mandata dedit, quæ recitantur 2. Paralip. 19: Non hominis exercetis iudicium, ſed Dei. Et vobiſcum eſt iudicio, videlicet & adiutor & vindex. Sit timor Domini vobiſcum. Recte cognoſcite, & ſitis executores. Vicit Ammonitas ſine prælio, vt victoria teſtimonium eſſet præſentiæ Dei in iſto populo, & doctrinæ.

Tempore Ioſaphat fuit Elias propheta, & aliquandiu deinceps. Succeſſit huic Eliſæus, quos excitauit Deus immenſa bonitate in regno impio decem tribuum, vt inde reliquias eccleſiæ excerperent, & idola delerent, & docerent populum quærere veram doctrinam & veros cultus in Ieroſolyma, & oſtenderent teſtimonia de vera doctrina, ac vt aliquanto diutius hæ decem tribus in patria retinerentur. Nam poſt hos ſtatim abductæ ſunt. Ac vt autoritas maior eſſet, vterque natus eſt, non ſub rege Iuda, ſed ſub regibus Samariæ. Elias in oppido Thesbi vltra Iordanem, Eliſæus in Galgala, non procul a Iericho. Incidit autem gubernatio, eorum in mediam ætatem mundi. Nam ſub patre Ioſaphat completa ſunt tria millia annorũ a condito mundo. Ita Deus non longis interuallis doctores miſit, quibus addidit illuſtria teſtimonia: Poſt Noe, Abraham, Ioſeph, Moiſen, Ioſua, Samuelem, Dauidem, & mox valde inſignes, Eliam & Eliſæum, Eliſæum audiuit Eſaias: hunc Ieremias, Iere-

miam Daniel: Danielem Aggæus & Zacharias. Deinde fuerunt Malachias, Onias, Maccabæi, Simeon, Zacharias, Iohannes Baptiſta, qui monſtrauit Chriſtū præſentem. Gubernatio autem Eliæ, quātum ex ſcripta hiſtoria ſumi poteſt, complectitur circiter annos vigenti. Eliſæi gubernatio circiter annos ſeptuaginta. Fuit autem ingens beneficium, tales doctores tam longo tempore habere, qui de dubiis quæſtionibus reſpōdere poterant. Ac propagata eſt horum doctrina ad poſteros, quia cœtus diſcentium eos habuiſſe manifeſtum eſt.

Neceſſe eſt autem, totam ſeriem prophetarum, eorū vocem, conſenſum doctrinæ, miracula, coniunctionem inter ipſos, conſiderare Nam conſentiens vox doctrinæ erudit & confirmat pias mentes, & illius pulcherrimi agminis coniunctio oſtendit, & eſſe eccleſiam Dei, & qualis ſit. Monet docentes, vt ipſi quoque coniunctionem inter ſeſe tueātur. Quid pulchrius eſt tali collegio, quale eſt Eliſæi & diſcipulorū, & in quo Deus habitat, & manifeſta teſtimonia oſtēdit, & in quo ſtudia ſunt veræ doctrinæ de Deo, & de natura rerum? Et ordine aliqua prophetarum collegia fuerunt. In hæc intueamur, quærentes, quæ & vbi fuerit eccleſia Dei. Quanquam interea in illo regno Iſraelitico præter hæc collegia fuit magna multitudo impiorum ſacrificulorum, multi reges cultores idolorum, multi ſeditioſi duces, qui regnum occupabant, & patriam dilacerarunt. Sic inter varias confuſiones eccleſiam tamen Deus ſeruat, in qua pij omnes, ac præcipue doctores, eo cōiunctionem magis amare, & omnibus officiis fouere debent, vt ipſa cōiunctio decus aliquod afferat, ornet doctrinam & nomen Dei, & confirmet pios.

Ioram regnauit in Iuda annos 8, diſſimilis patri Ioſaphat. Interfecit omnes fratres ſuos. Coluit idola exemplo materno. Erat enim natus ex matre filia regis Samariæ Achab. Fuit infelix eius gubernatio. Tunc enim Arabes Iudæam vaſtarunt, & filios Ioram interfecerunt.

Ochozias regnauit in Iuda annum 1, captus a rege Samariæ Iehu, & ex vulnere mortuus in Mageddo. Athalia vero mater, nata ex rege Samariæ Amri, impia & crudelis,

lis,vt regnũ retineret, interfecit omnes regni hæredes, præter puerũ Ioas,clã ereptũ sæuitiæ mulieris tyrãnicę. Hoc tẽpore regnũ Iuda à stirpe Salomonis translatũ est ad posteros Nathã,qui etiam fuit filius Dauidis.Hic rursus exemplum proponitur,quod ostendit,regna mutari, & extingui familias propter idola & tyrannidem.Tota posteritas Salomonis deleta est. Interea tamen Deus mirabiliter seruat promissiones de regno Iuda, & de venturo Messia. Transfert enim regnum ad posteros Nathan,ex quibus vult nasci Messiam. Ideo in genealogia Christi apud Lucã omisso Salomone inseritur Nathan.

Athalia tyrannica mulier regnauit annos septem, interfecit posteritatem Salomonis,& publice cultum & sacerdotiũ Baal in Iuda instituit. Ideo Ioiadas summus sacerdos ipsam & sacrificulos Baal interfecit, & cultum Baal sustulit.

Ioas seruatus à coniuge summi sacerdotis, regnauit in Iuda annos quadraginta,instaurauit templum, & fuit initio rex pius & felix, donec vixit Ioiadas summus sacerdos,cuius consiliis obtemperauit. Post eius mortem cœpit idola colere,& interfecit Zachariam illius filium, à quo ipse seruatus erat.Postea Syriaci exercitus populati sunt Iudæã,& Ioas à seruis suis interfectus est. Regnante hoc Ioas mortuus est Elisæus.

Amasias regnauit in Iuda annos 29. initio pius & felix.Vicit Idumęos.Postea coluit idola,& moto bello nõ necessario dissuadentibus prophetis, victus est, & templum spoliatum est. Post aliquot annos ipse Amasias fugiens ex Ierosolyma,interfectus est in Laches.

Tempore Amasiæ Sardanapalus fuit, quo oppresso monarchia Chaldæa diuisa est, & retinuit Phul Belochus Babylonem & Niniuen.Arbaces vero fuit rex Medorũ & Persarum.Hactenus vero Chaldæi & Assyrij nõ intulerunt bellum Israelitis & Iudæis, sed deinceps Assyrij duriter adflixerunt decem tribus,& ecclesia crescẽtem potentiam illorum regnorum magnis calamitatibus experta est.Sed vicit tamen conuersis regibus ad agnitionem veri Dei,Nabogdonosor,Dario Medo,Cyro & aliis.

Ozias,cuius & alterum nomen eſt Azarias, regnauit in Iuda annos quinquaginta duos.Initio pius&felix, vicit Philiſtæos & Arabes.ſed poſtea,cum officio ſacerdotis fungi vellet,&per ſeſe ſacrificaturus eſſet,Deus iram ſuam publica pœna declarauit.Regem enim ſubita lepra percuſſit,quæ poſtea hæſit in eo in longa ſenecta.

Sub eo concionari cœpit Eſaias natus in familia regia,qui cum a Manaſſe ſerra diſſectus ſit,fuit in miniſterio prophetico annos circiter octoginta.Prædixit mutationes præcipuorum regnorũ,quæ poſtea ſequutę ſunt, regni Iſrael, Ægyptiaci, Syriaci,Babylonici, Aſſyriaci, euerſionem Tyri. Et quidem nominatim vaticinatur, Macedones,Citim & Dodonæos potituros eſſe Tyro& Babylone.Doctrinam vero de Meſſia & de gratia ſplendidiſſime illuſtrauit.

Iotham regnauit in Iuda annos ſedecim. Pius & felix,vicit Ammonitas. Anno ſecundo Iotham inchoantur Græcorum Olympiades,ſecundum quas Græcis longo tempore vſitatum fuit ſeriem rerum geſtarum in publicis monumentis perſcribere.Sumi etiam initium certum poteſt,retro numerando.Quia certiſſimum eſt,regni Alexandri mox poſt mortem Philippi initium eſſe primum annum Olympiadis centeſimæ vndecimæ.

Nomen autem Olympias comprehendit annos quatuor.Et factum eſt ab ordinario conuẽtu Græcorum ad Elidem,qui celebrabatur ſemper poſt quartum annum, in menſe,qui Græcis initium erat anni, videlicet in plenilunio,quod ſolſtitio æſtiuo proximum eſt.Sic conuẽtus ille anni initium Græcis erat. Ideo ſeries annorum inde commode ſumebatur.Quæ autem inſignes hiſtoriæ Græcorum anteceſſerinthanc annotationem annorum,infra dicemus.Conſideranda eſt enim temporum collatio,vt ſciamus,eccleſiæ doctrinam antiquiſſimam eſſe.

Achas regnauit in Iuda annos ſedecim , fuit impius, infelix,faſcinatus idolomania multipliciter.clauſit templum Dei in Ieruſalem , & in oppidis idola collocauit, cremauit & filium.in ſacrificio.

Eius tempore Rex Iſrael & Syriæ vaſtarunt Iudæam, & Iero-

& Ieroſolymam obſederunt. Achas igitur ſpoliato templo, mercede inuitauit Aſſyrios, vt regi Iſrael & Syriæ bellum inferrent. Propter hanc ſocietatem obiurgatus eſt Achas ab Eſaia.

Regnante Achas, anno primo 7. Olympiadis Romulus & Remus cōdere Romam cœperunt, vt ſcribit Dionyſius Halycarnaſſenſis, & mœnia primo inchoata ſunt die viceſimaprima Aprilis.

Ezechias regnauit in Iuda annos vigintinouem, pius & felix, rurſus aperuit templum, deleuit idola Achas, & reſtituit veros Dei cultus, & præcepit dari ſacerdotibus ea, quæ lex eis attribuit.

Ipſo regnante res triſtiſſimæ in Iſrael acciderunt, & Deus ipſum inter tantas calamitates ſingularibus miraculis conſolatus eſt. Ita mirabiliter Deus inter ingentes confuſiones generis humani ſeruat eccleſiam. Nam anno ipſius ſexto Salmanaſſar deleuit regnum decem tribuum, & maximam populi partem abduxit, & in Aſſyriam & Medorum regionem collocauit, cuius calamitatis magnitudo non ſatis cogitari poteſt. Quā miſerum eſt eccleſiam & familias honeſtas ex certis domiciliis & fundis excuti, & alibi collocari, vbi aut in ſeruitute viuant, aut non habeant certa hoſpitia. Et tamen triſtiora nunc fiunt a Turcis. Vetuſtas raro diſtrahebat ſingulas familias, ſed colonias deducebat, & familiis alias ſedes diſtribuebat, vt ſimul viuerent parētes, filij & filiæ. Sed Turci diſtrahunt coniuges, parentes, filios & filias, & diſtractos vendunt vel interficiunt.

Deplorat autem Eſaias hanc diſſipationem decem tribuum, inquiens. Iniquitates noſtræ, ſicut venti diſſipauerūt nos. Cum autem videamus vaſtationes ſimiles, petamus vt Deus mitiget pœnas, & ſeruet eccleſiæ reliquias.

Poſtea anno quartodecimo Ezechiæ, Sennacherib exemplo patris conatur delere reliquias populi Dei, & vaſtat terram Iuda, & cingit obſidione Ieroſolymā. Sed Eſaia & Ezechia inuocantibus Deum, ſubito miraculo Deus trucidat exercitum Aſſyrium.

Sequenti anno ægrotanti Ezechiæ promittit Deus

ſanationem, & ſignum additur, ſolis regreſſus. His miraculis Deus & conſolatus eſt eccleſiam, quæ viderat antea triſtiſſimum ſpectaculum, abductionem decem Tribuum, & oſtendit præſentiam ſuam in eccleſia. Vidit autem Ezechias interitum regni Aſſyriaci poſt necē Sennacherib, & filij eius Aſſor Haddon, qui à Merodach interfectus eſt, qui deleta Niniue Aſſyriam rurſus ſubiecit Babyloni.

Manaſſes regnauit in Iuda annos 55. impius & infelix. Coluit idola, cremauit filios in ſacrificiis in valle Hinnon. vnde poſtea nomen factũ eſt Gehennæ, id eſt, vallis prædationis (*Ein Mordergrube.*) Prophetā Eſaiam ſenem ſerra diſſecuit. Cúmque Chaldæi vaſtarent Iudæam, ipſe Manaſſes captus, & in Babylonem abductus eſt, vbi annos decem retentus eſt. Sed cum rurſus ad Deũ conuerſus eſſet, & peteret ſibi remitti peccata, & mitigari pœnas, rurſus in regnum remiſſus eſt. Ac rediens deleuit idola, quæ coluerat. Fit igitur inſigne exemplũ ſalutaris pœnitentiæ. Et tamen prophetæ inter cauſſas excidij Ieroſolymę, quod ſub Nabogdonoſor ſequutum eſt, numerant peccata Manaſſe: Quia conſentaneum eſt, exēpla eius multos & ipſo viuo, & poſtea imitatos eſſe. Ac pœnæ corporales veniunt, quanquā mitigantur, etiā cum culpa remiſſa eſt.

Amon regnauit in Iuda annos duos, fuit impius & infelix, & coluit Idola, nec patris pœnitentiā imitatus eſt. Interfectus autem eſt à ſuis ſeruis.

Ioſias regnauit in Iuda annos triginta vnum, pius & felix, deleuit Idola, & reſtituit veros Dei cultus, & ſacerdotum gradus & officia. Inſtaurauit templum, & reperit librum Moiſi in templo, & rurſus proferri ac legi iuſſit.

Anno eius tertiodecimo Ieremias concionari cœpit, qui annos quadraginta fuit in miniſterio prophetico, vſque ad excidium Ieroſolymæ. Et aliquanto diutius poſtea in Ægypto, vbi ab Aprye rege interfectus eſt.

Regnante Ioſia pax fuit in Iuda. Sed ipſe non neceſſarium bellum mouit aduerſus Necao regē Ægypti, qui Aſſyriis bellum intulerat. Cum igitur in cāpo Mageddo

vulnus

vulnus accepiſſet, aliquanto poſt mortuus eſt. Eſtque exemplũ Ioſias pij principis, reſtituentis veram doctrinam. Talium protectorem ſe eſſe Deus in ipſorum hiſtoriis oſtendit, ſicut inquit: Glorificantes me glorificabo,&c. Sed tamen hi quoque, vt eſt humana infirmitas, ſua errata habuerunt, propter quæ & ipſi puniuntur: ſed Deus eis mitigat pœnas, vt oſtendunt hiſtoriæ Aſſæ, Ioſaphat, Amaziæ, Oſiæ, Ezechiæ & Ioſiæ.

Ioachas regnauit in Iuda tres mẽſes. Poſtquam enim Ioſiam prælio vicit rex Ægyptius Necao, vaſtata Iudæa ſucceſſorem Ioſiæ in Ægyptum abduxit, & interfecit.

Ioakim vel Iehoiakim, regnauit in Iuda annos vndecim, præfectus regno a Necao, fuit impius & infelix. Cumque Nabogdonoſor bellũ inferret regi Ægyptio, in quo interfectus eſt Necao, indixit tributum huic regi Ioakim, & abduxit multos Iudæos in Babylonem, inter quos & Daniel, & alij quidem nobiles adoleſcentes abducti ſunt, quos rex honeſte educari & doceri curauit. Cum autem Ioakim poſtea rurſus defeciſſet a rege Babylonico, reuerſus Chaldæus cepit Ioakim, & eum interfici iuſſit, & proiici cadauer ante vrbẽ Ieroſolymam inter cætera cadauera, ſicut prædixerat ei Ieremias, capite viceſimoſecundo: Sepultura aſini ſepelietur.

Ioachin ſiue Ieconias regnauit in Iuda tres menſes. Cumque Nabogdonoſor vrbem Ieroſolymam obſidione cinxiſſet, ſuaſit Ieremias contra exempla priorum prophetarum, vt fieret deditio. Vtrũque enim prædixit, futurũ vt Ieroſolyma deleretur, & abductos Iudæos in exilio Deo curæ fore, & poſt ſeptuaginta annos redituros, & patriam politiam inſtauraturos eſſe. Huic propheriæ cum crederet Ieconias, fecit deditionem. Quare & ipſe & alij multi Ieremiæ conſiliũ ſequentes in Chaldæam abducti ſunt, quos ibi Deus protexit. Cæteri prophetæ inde vſque a Ioſue ſuaſerant defenſionem, Ieremias diſſuadet, & ſeruatur eccleſia nouo modo, videlicet in exilio, cum diſputarent impij, promiſſam eſſe defenſionem ſtirpi Iuda, in hoc ipſo loco. Sed pij ſapienter diſcernebant promiſſionem æterni regni & ſuæ politiæ, & ſciebant, Deum promiſſa præſtare mirabiliter,

& promiſſiones bonorum corporalium intelligendas eſſe cum exceptione caſtigationis & crucis.Hãc doctrinam in illo excidio politiæ diſcebant, vt vera conſolatione confirmati non deficerent a Deo, & expectarent reditum diuinitus.

Zedecias regnauit in Iuda annos vndecim impius & infelix.defecit a rege Nabogdonoſor.Rediit igitur Nabogdonoſor, & vrbem Ieroſolymam cinxit obſidione integrum annũ,& menſes ſeptem. Etſi autem Ieremias ſuadebat deditionem, tamẽ pertinacia tanta fuit, vt defendere vrbem conaretur,cum quidem fame intra mœnia quotidie multi perirent. Sed confirmabatur furor a malis doctoribus, qui vociferabantur, non poſſe deleri regnum Iuda,quia in promiſſione dicitur: Non auferetur ſceptrũ & doctor de Iuda, donec venerit Siloh. Nec tamen cogitabãt, Deum mirabiliter præſtare promiſſa, & in promiſſionibus corporalibus exceptionem caſtigationis & crucis intelligi oportere.Seruauit autẽ Deus etiam in exilio regiam poſteritatẽ, & populum magnis miraculis ſeruauit & ornauit, quibus & quatuor reges ad agnitionem veri Dei cõuerſi ſunt:Nabogdonoſor & filius eius,Darius Medus & Cyrus. Non igitur defuerũt duces & doctores huic populo, cum dederit Deus exiguo tẽpore illuſtres doctores, Danielem, Ezechielem, & deinde alios,& manifeſtis miraculis oſtenderit ſuam præſentiam in hoc populo.

Capta autem vrbe rex Zedechias ex fuga retractus eſt,& ad regem Babylonicum adductus,vbi filij eius interfecti ſunt, & pater effoſſis oculis Babylonem abductus eſt. Abducta eſt & maxima pars populi in Chaldæa.

Nominatim autem iuſſerat rex parci Ieremiæ, & ei conceſſum eſt manere in patria cum reliquiis populi, quarũ tamen rabies tanta fuit, vt inter ſeſe dimicarent, & contra mandatum Dei, quod eis Ieremias expoſuit, in Ægyptum deſcenderẽt,vbi partim fame,partim crudelitate regum Ægyptiorum perierunt.Ita in pœnis furor eſt ſumma pœna,& calamitates auget.

Hæc tota hiſtoria plena eſt exemplorum multipli-

cium

cium.In pœnis & furoribus impiorũ cernitur ira Dei. Rurſus & miſericordia cernitur,cum inter tantas calamitates reliquiæ eccleſiæ mirabiliter a Deo ſeruantur, ſicut inquit Ieremias:Miſericordiæ Domini, quod non conſumti ſumus.Videmus autem & nos hoc tẽpore ruinas imperiorũ & alias calamitates. Quare agnoſcamus iram Dei,& conuerſi ad Deum petamus & expectemus pœnarum mitigationem, & eccleſiæ conſeruationem.

Tempus exilij tribus Iuda in Chaldæa poſt deſtructionem Ieroſolymæ & templi, fuit annorum 70. vſq; ad Cyri edictum, vt ſuo loco dicemus in ſecunda monarchia.Nam adhuc recitamus res præcipuas,quæ tempore primæ monarchiæ acciderunt, quo tempore fuerunt florentiſſima regna Chaldæorum,Aſſyriorum,Ægyptiorum Ieroſolymæ & Samariæ.

Iam in exilio cõſiderentur teſtimonia præſentię Dei in eccleſia,quæ oſtendit Deus, vt cõfirmarentur pij aduerſus alios,qui vociferabantur,Iudæos,cum amiſiſſent regnum, patriam & templum, nihilo magis curæ eſſe Deo,quam alias gentes,vt iudicant homines ex aduerſis vel ſecundis rebus.Sed ſtatim cũ adoratio ſtatuæ mãdabatur, oſtendit Deus præſentiam ſuam, ſeruatis iis, qui propter confeſſionem in flammas coniecti erant,vbi ſimul conſpectus eſt Filius Dei inter tres viros.

Acceſſerunt & alia multa miracula,interpretationes ſomnij de ordine regnorum, de pœna Nabogdonoſor, & reſtitutione eius,de pœnitentia eius, & haud dubie alia multa illuſtria teſtimonia præſentiæ ſuæ in eccleſia Deus oſtendit,quæ conſideremus,& vt ſciamus,quæ & vbi fuerit eccleſia, & qualis fuerit in cruce, & diſcamus diſcrimen eccleſiæ & imperiorum politicorum.ac ſæpe legatur integra Danielis hiſtoria.

Confirmant autem nos quoque his temporibus hæc miracula,quia teſtãtur doctrinam prophetarum veram eſſe, & ibi tantum eſſe veram eccleſiam, vbi recipitur doctrina prophetica. Iam Iudæi poſt deletam a Tito Ieroſolymam non retinent Danielem,qui prædixit Chriſtum ſtante politia Moſaica venturum eſſe, & numerũ annorum expreſſit.Prædixit & futurum eſſe, vt interfi-

ciatur,& tamen tollat peccatum & mortem, & deinde politiam Iudaicam interituram eſſe,& Iudæos non fore populum Dei. Has prophetias omnes Iudæi ſcelerate corrumpunt.

Monemur autem & hoc exemplo, vt quærentes eccleſiam non ſolũ expectemus,qui retineant ſcripta prophetica,ſed qui retineant ea ſine corruptelis.Vt Papa & hæretici falſo iactitant ſe retinere ſcripta prophetica & apoſtolica,quia affingunt peregrinas opiniones.

Legantur & conciones propheticæ eius temporis, apud Ezechielem, Danielem, Haggæum, Zachariam, Eſdram.Ac de vaticinio Danielis, & de 10 hebdomatibus infra dicetur. Valde prodeſt etiam ad conſolationẽ piorum, conſiderare inſignia exempla conuerſionis regis Nabogdonoſor,Darij, Cyri. Quam illuſtre exemplum eſt regulæ,Gratia exuberat ſupra peccatum, conuerſio regis Nabogdonoſor? Interfecit hic rex multos ſanctos,deleuerat templum,poſtea mãdauit adorari ſtatuas,coniecit in ignẽ viros ſanctos,taxantes impios cultus. Tanta delicta attraxerũt horribilem pœnam,a qua tamen Deus eum propter preces ſanctorum liberauit. Et poſtea commonefactus hac pœna audit prophetas,& verum Deum agnoſcit,& ad eum conuertitur,ac recipitur,quanquam tãta fuerat moles peccatorum,vt magnitudo non cogitari ſatis poſſit.Sic igitur cogitate:Oſtendit Deus iram ſuam aduerſus tantos reges, Dauidem, Manaſſem,Nabogdonoſor,quare nos quoque iudicium metuamus,& verè expaueſcamus agnitione noſtrorum delictorum. Et cum receperit Deus contaminatos tam horrendis ſceleribus,non dubitemus gratiam exuberare ſupra delictum,& Filium potentiorem eſſe toto regno peccati.

Diſcamus etiam recte intelligere dictum Danielis ad regem: Peccata tua remoue iuſtitia: & iniquitates tuas beneficiis erga pauperes: & erit ſanatio delictorum tuorum.Concio eſt pœnitentiæ,in qua prior pars præcipit cõuerſionem:Abiice peccata,& cõuertaris ad iuſtitiam & beneficentiam erga iniuſte oppreſſos. Sicut & Eſaias inquit;Deſinite male facere,& diſcite recte facere. Secunda

cũda pars eſt abſolutio,videlicet promiſſio remiſſionis peccatorum,quam oportet fide accipi.Ac in priori parte,cum præcipitur cõuerſio,non hoc dicitur noſtras virtutes mereri remiſſionem peccatorum, ſed tantum traditum eſt præceptum,in quo &verba recte intelligenda ſunt.Regia concio eſt de toto Decalogo.Quumque nominatur iuſtitia,comprehenduntur vera agnitio Dei,agnitio promiſſi Saluatoris & fides.deinde præcipiuntur beneficia in gubernatione,vt cogitet imperia a Deo cõſtituta eſſe,vt foueant & regant legitimam ſocietatem, ac præſertim oppreſſæ Eccleſiæ opem ferant.

DE REGNO SAMARIÆ.

SVpra dictum eſt, poſt Salomonem dilaceratum eſſe regnum populi Dei,& à Iuda decem tribus auulſas eſſe.Ea dilaceratio regni & bella ciuilia aſſidua peperit & nouos ac impios cultus.Quia reges Samariæ,ne maior eſſet autoritas regum Iuda,propter templum & collegium ſacerdotum,contra legem diuinam inſtituerũt, vt in ſuo regno duobus locis,in Bethel & Dan , conderentur templa, vbi vituli aurei collocati ſunt,vt ſignificarent ibi ſacrificandum eſſe, & ſacerdotes eo attrahebantur mercede vndique ex leuiſſimis hominibus.ita& doctrinæ & cultuum deprauatio regni mutationem ſequuta eſt.Poſtea & alia ethnica idola,Baal & alia,addita ſunt.

Quanquam autem in publica gubernatione talis deprauatio à regibus inſtituta fuit: tamen Deus immenſa miſericordia in hoc impio regno excitauit excellentes prophetas, Eliam, Eliſæum, Amos,Oſeam,& alios, per quos eccleſiam collegit,reuocatam ad veri Dei agnitionem,& ad veros cultus. ita fuit eccleſia ſparſa etiam in regnum Samariæ,quanquam ordinaria gubernatio erat impia,vt ſub Phariſæis & Zadducæis ſparſi erant aliqui pij,Zacharias,Ioſeph,& multi alij, qui recte ſenſerunt, vt nunc ſub regno Pontificio aliqui ſunt recte ſentientes,qui confeſſionem oſtendunt,quorum alij plus, alij minus lucis habent.Et quidem Elias & Eliſæus magnos cœtus docuerunt,annos amplius centum.Regnum vero

durauit annos ducentos quadragintaquatuor. At Salmã naſſar Aſſyrius maximam partem populi abduxit, & collocauit familias in aliis regionibus, vbi aliqui retinuerunt veram doctrinam, & docuerunt multos inter ethnicos. Tales fuerunt familiæ Tobiæ in Niniue, & Raguelis & Gabeli in vrbibus Medorum & paſſim multas fuiſſe conſentaneum eſt. Ita Deus mirabiliter ex decem tribubus aliquas eccleſiæ reliquias etiam inter gentes ſeruauit, & voluit earum diſtractionem gentibus prodeſſe.

Manſerunt & exiguæ reliquiæ decem tribuum in patria ſede, ſed diſſipatæ, & ſine regno, vt in Oſea prædictum eſt: Nonfaciam furorem iræ meæ, quia Deus ego ſum in medio tui ſanctus. ſed non ingrediar in ciuitatẽ: id eſt, cum promiſſionem tradiderim poſteritati Iacob, ſeruabo aliquas reliquias eccleſiæ in decem tribubus, nec penitus eas delebo: ſed non intrabo in ciuitatem, id eſt, regnum deſtruam, nec amplius ciuitatem volo eſſe regiam ſedem, nec defendam eam, ſicut antea dẽfendi.

GRÆCÆ HISTORIÆ QVÆ AD *tempus primæ monarchiæ pertinent.*

NOmen Iapeti Græcis notum eſt, ſed vnde ſit, ignorant. Liber Moiſis narrat, eum eſſe filium Nohæ. Ex Iaphet natus eſt Iauam, a quo Grȩcos ortos eſſe nomen gentis Ionicæ teſtatur. Et non dubium eſt prophetas, cum nominant Iauan, intelligere Græcas gentes. Deinde, vt fit in poſteris & in diuerſis locis, nouæ appellationes acceſſerunt.

Hellas eſt ab Hello, qui regnauit inter Dodonæos, qui ſunt a Dodanim, filio Iaphet. Nomẽ Græciȩ recentius eſt, a Græco, qui filius fuit Theſſali. Sed veterẽ Ionicam gentem excelluiſſe ſapientia ac virtute, magnitudo vrbium & coloniarum multitudo, & vetuſta Homeri ſcripta oſtendunt.

Sunt autem anni a diluuio Nohæ, vſque ad bellum Troianum circiter mille, quod ad tempora Saul refero. inde intelligi poteſt, Græcam hiſtoriam multo recen-

tiorem

tiorem eſſe Moſaica. Etſi autem vetuſtiora quædam recenſentur ante bellum Troianum, tamen illa non multis annis antecedunt. Nihil eſt clarius Argonautica expeditione. Sed hanc anteceſſerunt Erechtheus Athenienſis, qui clarus factus eſt repreſſione Thracum, qui Atticam inuaſerant. Item: Perſeus, qui bellum geſſit cũ Perſis, & Gorgonas occidit in Libya. Poſtea & Cadmus ex Phœnicia in Bœotiam nauigauit, & nomina indicant originem. Cadmus enim lingua Phœnicum ſignificat orientalem. Nomina Semele & Ino fuerunt appellationes ſimulacrorum. Semele prorſus ſignificat effigiẽ ſeu ſimulacrum: Ino fortunam: Theba, nauim. Etſi autem illæ vetuſtæ narrationes plenę ſunt fabularum, tamen nihil dubium eſt, multas res veras illis inuolucris ſignificatas eſſe. Argonautica expeditio poſtea celebratior eſt, ad quam præcipui principes ex vniuerſa Gręcia conuenerunt, qui in Colchicam ad vellus aureum dicuntur profecti eſſe, id eſt, ad venas metallicas. Nam hodie quoque ſunt in illa vicinia locupletes venæ. Ac fieri poteſt, vt profectionis occaſio fuerit crudelitas Æetæ regis Colchicorũ aduerſus Phryxum & eius filios. Fuit propemodum talis præſtantiſſimorum principum vltro ſuſcepta militia, qualis fuit principum Germanicorum, Gallicorum & Italorum, qui duce Godefrido Bilionæo recuperarunt Ieroſolymam, quorum virtute diu repreſſi ſunt Turci, vt tardius potiti ſint Aſia & Gręco imperio. Fuit autem Godefridus dux Lotharingiæ, vt ſuo loco dicemus, in eadem natus familia, in qua nati ſunt duces Bergenſes & Iuliacenſes. Nomen autem Argo certam figuram nauis ſignificat, & Argonautarum expeditio collocanda eſt in tempus vicinum ætati Samſonis cuius coætaneus fuit Hercules. Cætera de Argonautis legenda ſunt in carmine Apollonij.

Sequitur Argonauticam expeditionem Thebana hiſtoria, plena horribilium exemplorũ. Duxerat ignarus matrem Oedipus, qui poſtea hiatu terræ abſorptus eſt, & filij de regno dimicantes, mutuis vulneribus interfecti ſunt. Mater iacens inter filios vulneratos ſibiipſi mortem conſciuit. Filius Polynicis Therſander, qui Thebis

potitus erat, poſtea in expeditione Troiana interficitur a Thelepho. Ita rerũ ſeries oſtendit, non longũ interuallum eſſe inter OEdipi tẽpus & Troianũ bellum. Et pœnæ ſcelerum commonefaciunt lectores de iudicio Dei.

DE BELLO TROIANO.

TRoianum bellum vicinum eſſe temporibus Dauidis, intelligi inde poteſt, quia ab initio regni Albani, ad Romæ initiũ trecẽti anni ſunt, vt Virgilius inquit:

Hic iam ter centum totos regnabitur annos. Sunt autem ab initio Romæ anni retro numerati, videlicet ab anno Achas decimo ad regni Dauidis initium, anni trecenti viginti duo. Quare etſi numerum de Troia non exacte quæro, tamẽ hoc oſtẽdi poteſt, Ebræam hiſtoriam multo eſſe antiquiorem Græca, & Troianum bellum non multo prius fuiſſe Dauidis temporibus. Hęc collatio eo prodeſt, quia oſtendit Ebræam hiſtoriam & doctrinam eccleſiæ multo vetuſtiorem eſſe rebus Græcis. Legatur autem hiſtoria Troiana apud Homerum. Et cauſſa conſideretur, videlicet adulterum Paridis. Deinde & principum diſſimilitudo, virtutes, ſcelera, diſcordiæ, pœnæ vagatæ per omnes familias, & mutatio regnorum Aſiæ, Græciæ & Latij. ita cũ ex vno bello magnæ calamitates in vtraq; parte ſequutæ ſint, agnoſcamus, bella horribilẽ pœnam eſſe, & non temere mouendas eſſe reſpublicas.

Reliquias Troianas duxit Æneas in Latium. Antenor Henetos vicinos Troianorum in Illyricum & Iſtriam. Achilles, & Aiax, duo fortiſſimi viri, & orti ab Æaco, ſic perierunt, vt Achilles ab ignauo Paride per fraudem interfectus ſit. Aiax furens ſibi mortem conſciuit. Palamedes, qui antecelluit ſapientia ab Vlyſſe per calumniam oppreſſus eſt. Agamemnon reuerſus domum a coniuge inceſta interfectus eſt. Vlyſſes diu vagatus, tandem domi a filio Telegono, qui ei ex Circe natus fuerat, occiſus eſt. Diomedes a patria repulſus in Italiam venit, vbi ſocij dicuntur in aues conuerſi eſſe, quo ſignificatum eſt, piratas eos factos, & paulatim interfectos eſſe. Fuit igitur bellum Troianum vere ἰλιὰς κακῶν, non tantum ipſis Troianis, ſed etiam multis alijs gentibus.

De

DE VETERI DOCTRINA IOnum, *Atticorum & vicinorum, de Sibyllis, Atlante, Orione, Lino, Orpheo, Musæo, Homero & Hesiodo.*

CVm a diluuio Nohę sint anni ad Troianum bellũ circiter mille, consentaneũ est, filiũ Nohæ Iaphet & eius posteros aliquandiu retinuisse doctrinã a patre traditam, quam & Sem retinuit, præsertim ante longinquas peregrinationes & bella. Occupauit autem posteritas Iauan Ioniam, vbi extincta doctrina patrum de Filio Dei, tamen plus fuit literarum, disciplinæ ciuilis, & artium quam alibi. Sed ethnici nihil recitant vetustius Sibyllis, quas fuisse multas credibile est. Nomen enim significat Vatidicam, Σίος, Deus, βουλὴ, consiliũ. Sic appellatæ fuerunt mulieres, quæ habuerunt sua quædam vaticinia, siue accepta a piis maioribus, siue quoquo modo dæmonũ præstigiis sparsa. Citãtur carmina Sibyllarum quorum aliqua existimo retẽta esse ex doctrina patrũ, vt sunt quæ congruunt cum decalogo, de fugiẽdis idolis, homicidiis, adulteriis, incestis libidinibus, furtis & mẽdaciis. Hæc carmina cum posterior ætas negligeret, rursus dicũtur a Phocylide aliqua ex parte collecta esse, & eius nomine in populo deinde repetita.

Sciant autem iuniores, aliud doctrinæ genus esse legem, aliud euangelium, id est, promissionem de Filio Dei: Ac gẽtes amantes disciplinam, quia lex natura nota est, ex naturali iudicio multas honestas sententias de moribus tradiderũt. Sed credibile est, has quoque multa legis dicta a patribus accepta retinuisse. At doctrina de Filio Dei apud ethnicos extincta fuit. Quod autem Lactantius citat quosdam Sibyllinos versus de Christo, si non falso tribuũtur Sibyllis, consentaneum est, acceptos esse a patribus tunc, cum adhuc doctrina de Filio nota esset.

Atlas dicitur ex Libya doctrinam de cœlestibus motibus & stellis in Græciã attulisse, cuius auditorẽ fuisse Orionem in Bœotia scribitur, a quo pulcherrimo sideri nomenináitũ est, quia Græcis annũ ordinauit. Et con-

ſentaneum eſt, metas anni deſcriptas eſſe ab ortu & occaſu Orionis, Pleiadum, & Sirij. quia maxime cōſpicuę ſunt hæ ſtellæ inter minores. Nomen Orionis, vt ego exiſtimo, eſt ab ὥρα, quod ſignificat differentias temporum anni, Ver, Æſtatem, Autumnum, Hyemem. Grammatici deriuant ab οὖρον, id eſt, ab vrina, quia coſmicus occaſus in nouembri ciet ſæuas tempeſtates. Vnde Virgilius inquit:

Sæuus vbi Orion hybernis conditur vndis.

Linus quo tempore fuerit, inde colligi poteſt, quia Herculem literas & muſicas docuit: quem cum obiurgaret, adoleſcēs iratus tabulam, in qua literas pinxerat, capiti Lini illiſit: quo ictu Linus mortuus eſt. Scribunt hunc ex Phœnicia doctrinas in Græciam attuliſſe. Reliqui habentur pauci ipſius verſus, quorum hic celebratiſſimus eſt:

Ῥάδια πάντα θεῷ τελέσαι, καὶ ἀνήνυτον οὐδέν.

Orpheus Lini auditor, fuit comes Argonautarum. Scripſit bella Titanum, & expeditionē Argonautarum. Scribitur diſcerptus eſſe à mulieribus in Thracia, ſuperſtitione aliqua, quia mutauerat leges.

Homerus vixit poſt bellum Troianum, cum eſſent exacti anni centum & quinquaginta, & ante conditam Romam annos circiter centum & quinquaginta. Non procul abeſt ab Eſaiæ tempore. Eius carmen oſtendit principū familias eius ætatis, & pingit imagines variarum perſonarum, cōſiliorum, & mirabilium euentuum in vita. Quæ imagines ſunt exēpla & commonefactiones de multis magnis rebus. Simul etiam dulcedo carminis Homerici oſtendit, in Ionica gente excellentem fuiſſe linguæ ſuauitatem, & magna doctrinarum ſtudia.

Heſiodus vixit, cum anni centum poſt Homerū exacti eſſent, aliquāto ante tempus exilij Babylonici. Fuit ſacerdos templi Muſarum in Helicone. Nam Aſcra Heſiodi patria ad radices montis Heliconis ſita fuit. Scribit Pauſanias eius carmen adhuc ſuo tempore in plumbeis tabulis in eo templo ſeruatum eſſe. Eſt autē partim concio de moribus, partim anni deſcriptio, ſeu, vt nos nominamus, Calendariū. Ac talem fuiſſe ethnicorū ſacer-

dotum

dotum doctrinam apparet, videlicet præcepta de moribus, & qualemcunque anni descriptionem, sumtam ab ortibus & occasibus stellarum. Vetustas & alium librũ Hesiodi habuit, astrologicum videlicet, quem Plinius citat, in quo plurium stellarũ descriptiones fuisse apparet, quam in eo libro, qui adhuc extat. Fuit igitur vetus sapiẽtia Græcię particula legis de moribus, cum natura nota, tum accepta a patribus. Item, inquisitio herbarũ & remediorũ, consideratio stellarũ, & qualiscumque anni descriptio. Et in his doctrinis præcipuam partẽ à Phœnicibus & Ægyptiis accepit, ad quos multi nauigarunt.

Hesiodum scribunt senem interfectum esse ab hospitibus, seu errore, seu prædæ caussa. Cõsiderentur autẽ multorum execellẽtium virorũ tristes interitus, quorũ apud ethnicos sæpe caussa fuit confirmatio idolorũ, vt mortis Orphei & Hesiodi. Etsi autẽ fit mentio multorũ aliorum vatum & scriptorũ, in hac antiquitate primæ monarchiæ, tamen eos omitto. Vtcunque enim ex horum monumẽtis, quos recẽsui, intelligi potest, quæ fuerit vetus Græciæ sapientia. quod considerandum est.

Simul autem necesse est mente cogitare, quid intersit inter ethnicorum & ecclesiæ sapientiam, & vbi, & quæ interea fuerit ecclesia Dei. Amiserunt enim gentes doctrinam de promissione Mediatoris, & paulatim lex apud ethnicos obscurata est, & magni furores in excogitandis idolis & libidinibus recepti sunt.

DE INITIO VRBIS ROMÆ.

ANNO mundi 3212, anno primo septimæ Olympiadis, die 21 Aprilis, videlicet quo Palilia celebrabantur, vrbem Romam condere cœperũt Romulus & Remus, nati ex Rhea Syluia, Numitoris regis Albani filia. Plutarchus initium collocat in annum tertium sextæ Olympiadis. Etsi autẽ exigua differentia est, vnius nempe anni, tamen potius sequimur Dionysium Halicarnassensem. Fuit autem annus primus septimæ Olympiadis, annus 10. Achas regis Iuda, qui proxime antecessit Ezechiam, suntque ab initio vrbis Romę ad natum Christum ex virgine, anni septingenti & quinquaginta.

Quæ fuerit forma primæ gubernationis regiæ, quæ Vrbis incrementa, quæ legum & magiſtratuum mutationes inciderint, quanta fuerit ciuium virtus, quæ bella, quam varij motus domeſtici, donec ea vrbs monarchiam orbis terrarũ adepta eſt: Ac deinde quomodo luxu, bellis ciuilibus, & fatali orbis mutatione rurſus amiſerit & virtutẽ & imperium, ex integris hiſtoriis cognoſcendum eſt. Qua in lectione conſiderandum eſt, magna imperia diuinitus conſtitui, ne fiant infinitæ diſſipationes hominũ, aſſiduis vaſtationibus & latrociniis, ſed aliquo modo ſocietas generis humani conſeruetur, & aliquantiſper familiæ in iiſdem ſedibus maneãt, ſint leges, coniugia, procreatio & educatio ſobolis, iudicia, diſciplina, artes, præcipue vero, vt & eccleſia habeat hoſpitia. Simul autẽ Deus per imperia & punit latrocinia & alia ſcelera, & prohibet, ne iniuſti reges & gentes latius graſſentur.

Conſtituit autẽ Deus imperia mirabiliter. Etſi enim armat virtute aliquos inſignes duces, tamen in tanta infirmitate humana experiũtur hi ipſi, humana cõſilia & vires humanas non ſufficere ad conſtituenda & retinenda imperia. ſed fatentur omnes non furioſi, veram eſſe vocem Danielis: Deus tranſfert & ſtabilit imperia.

Perſica potentia complexa erat florentiſſimã partem orbis terrarum, & erat inſtructa ingenti multitudine & robore hominũ, & diuitiis ingentibus. Hanc autem potentiam euertit adoleſcens, natus in horridis montibus Macedoniæ, quod fieri non potuit, niſi Deo & armante ducem, & gubernante euentus.

Quid mirabilius eſt, quam vrbem Romanam, cum eſſet tam turbulenta, & quaſſaretur ſubindedomeſticis diſcordiis, & ſæpe ab externis hoſtibus vinceretur, tamẽ monarchia potitam eſſe? Sed Deus ſubinde aliquos duces dedit, virtuti præſtantes, & euentus gubernauit, Camillum, Fabios, Scipiones, &c. Voluit enim regũ tyrannides punire, & in ea vrbe collocare imperij arcẽ, ſicut ſcriptum eſt: Propter iniuriam regnũ a gẽte in gentem trãsfertur. Et magnam opulentiã ac potentiã comitantur luxus, ſuperbia, diſcordiæ, & alia ſcelera, quæ pœnas & mu-

& mutationes imperiorum attrahunt, ſicut dictum eſt:

-nam cætera regna
Luxuries vitiis, odiiſque ſuperbia vertit.

Intuentes igitur imperia cogitemus de iuſtitia Dei, punientis ſcelera, & de bonitate eius conſeruantis aliquam ſocietatem generis humani, & ordinem, vt colligi eccleſia poſſit, & veris gemitibus petamus, vt det nobis ſalutaria imperia, & caueamus, ne noſtris furoribus turbētur. Initio Roma gubernata eſt à regibus annos 244, teſte Liuio, quem in Romana hiſtoria ſequi rectiſſimū eſt. Apud ipſum etiam rerum geſtarum ſeries legēda eſt, & conſiderandum, creuiſſe potentiam foris militari labore & diſciplina: domi verò modeſtia & iuſtitia gubernationis, & ordinum ac onerum diſtinctione. Poſtea propter tyrannidem & libidines pulſam eſſe familiam regiam, ſicut ſæpiſſimè cauſſæ mutationum in imperiis libidines fuerunt, iuxta dictum vniuerſale: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Hic breuiter nomina regum adſcribemus.

Romulus regnauit annos triginta octo.

Numa annos quadraginta tres.

Tullus Hoſtilius triginta duos. Hic deleuit Albam, & ciues Romam migrare coegit. In his fuit & familia Iulia, ab Iulo orta, quæ regnum Albæ tenuerat. Ideo dixit Homerus Æneæ poſteritatem regnaturam eſſe.

Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Ancus Martius annos viginti quatuor.

Tarquinius Priſcus annos triginta ſeptem.

Seruius Tullius quadraginta quatuor. In huius ſenectam incidit initium Perſicæ monarchiæ, vt mox dicemus. Sed breuitatis cauſſa hic omnium Regum Romanorum nomina recitamus.

Tarquinius Superbus vigintiquinque. Hic expulſus eſt regno propter filij ſcelus, qui Lucretiam per vim cōpreſſerat. Id exemplum notum ſit inter libidinū pœnas.

DE SECVNDA MONARCHIA.

IN fine primæ monarchiæ Deus etiam in regno Babylonico ſummos reges Nabuchadnezar, & eius filium,

ad eccleſię ſocietatẽ ingẽtibus miraculis vocauit. Quia volebat his teſtimoniis oſtendere, quæ & vbi tunc erat vera de Deo doctrina,& vera eccleſia Cum autem tertius a Nabogdonoſor reſtitueret idola,& blaſphemias caneret contra verum Deum excuſſus eſt ex regno , & monarchia à Chaldæis ad Perſas tranſlata eſt.

Hac tranſlatione Deus ſimul & puniuit blaſphemum regem,& eccleſiam exulantem reduxit in patriam,ne ſi finis non eſſet diſſipationis,gens Iudæa funditus periret quam voluit Deus habere certam ſedem & politiam vt ſciretur , quæ & vbi eſſet vera de Deo doctrina & eccleſia,& vbi vellet naſci,conſpici,& audiri Meſſiam.

Legatur autem apud Danielem hiſtoria de cauſſa tranſlatæ monarchiæ, de blaſphemiis Baldaſſari,& de manu ſcribentis in pariete tria verba,quæ ſignificant circumactis periodis regnorũ deficere autoritatem& mox ſequi diſcordias,quæ ſunt exitioſæ imperiis.Quomodo autem congruant appellationes regum Perſicorum à Græcisrecitatæ,ad Danielem & Eſdram, initio breuiter dicam.

Gręci Perſicos reges ſic numerant:

Cyrus regnauit annos viginti nouem.
Cambyſes annos ſeptem ,menſes quinque.
Darius filius Hiſtaſpis annos triginta ſex.
Xerxes annos viginti.
Artaxerxes Longimanus quadraginta.
Darius Nothus,nouemdecim.
Artaxerxes Mnemon,quadraginta.
Ochus annos viginti ſex.
Arſames annos quatuor.
Darius vltimus,annos ſex.

Apud Danielẽ Darius Medus nominatur ante Cyrum.Ioſephus hunc Darium inquit eſſe Cyaxarem filiũ Aſtyagis. quod conſentaneum eſt. Nam & Xenophon Cyrum Cyaxari adiungit.Ordo igitur hic eſt apud Metaſthenem.

Darius & Cyrus ſimul regnarunt annos duos.
Poſtea Cyrus ſolus annos viginti duos.
Artaxerxes Aſſuerus annos viginti.

Darius

Darius Artaxerxes Lõgimanus annos triginta ſeptẽ.
Darius Nothus annos nouendecim.
Artaxerxes Mnemon quinquaginta quinque.
Ocus annos viginti ſex.
Arſames annos quatuor.
Darius vltimus annos ſex.

In hoc catalogo Metaſthenis pleraque nomina cum Grçcorum enumeratione congruunt. Duo autem omiſſi ſunt, Cambyſes & Xerxes, quia Cambyſes regnauit. viuẽte patre. Cum igitur non liceret extra regnum proficiſci regem cum exercitu, niſi domi prius rege creato, Cyrus ducturus exercitum in Scythiam, filium Cambyſen creat regem Perſarũ. ita anni Cambyſis, qui regnauit abſente patre, attribuuntur Cyri annis. Poſt Cyrum hic nominatur Artaxerxes Aſſuerus, qui eſt Darius filius Hiſtaſpis, quem ſcribit Herodotus habuiſſe coniugem filiam Cyri Atoſſam, & nominat inter concubinas Artiſtonã, quam ait valde dilectam fuiſſe à Dario. Hanc cõſentaneũ eſt fuiſſe Eſter, cuius hiſtoria eſt in Bibliis.

Poſt Darium filium Hiſtaſpis nominant Græci Xerxen, qui celebratiſſimus eſt propter magnitudinẽ exercitus, quem duxit in Græciam. Videtur autem ideo hic omiſſus, quia eo diſcedente domi regnauit filius Artaxerxes, Longimanus, cui familiaris fuit Eſdras. Et poſt bellum Xerxes ſtatim interfectus eſt, cum fratrem interfeciſſet, & haberet inceſtam conſuetudinem cum eius coniuge & filia.

DE CYRO PRIMO *rege Perſico.*

CVM imperia diuinitus conſtitui & transferri certum ſit ſicut Daniel inquit, Deus tranfert regna & ſtabilit, ſciamus etiam principes aliquos excellenti ſapientia & virtute à Deo ornari, & ſingularibus motibus regi, vt ſint felices in gubernatione, & ſalutares generi humano, proſint Eccleſiæ, muniant honeſtam ſocietatem hominum legibus, iudiciis, pœnis, diſciplina, commerciis multarum gentium. Tales principes diuinitus inſtructos excellentia virtutum & felicitate nominant

Græci viros Heroicos. Suntque & in hiſtoriis & in quotidiana vita conſideranda diſcrimina gubernatorum heroicorum, mediocrium, & tyrannorum, vt opera Dei diſcernantur ab operibus diaboli, & vaſa miſericordiæ a vaſis iræ, & vt beneficia diuina grati celebremus, & furores tyrannicos deteſtemur. Et multæ inſignes admonitiones ſunt in ſingulorum hiſtoriis. Quanta virtutum præſtantia eſt in Samſone, Hercule, Dauide, Alexandro? Hi tamen & tetros lapſus habent, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc ſpectacula nos admonent de noſtra infirmitate, de modeſtia, ne ruamus extra metas, & de inuocatione Dei, vt ardenter petamus nos à Deo regi & iuuari. Multæ liberationes in periculis iuſtorum in inuocatione ſuſceptis, & ſubitæ euerſiones florentis potentię ſuperborum, qui mouent bella non neceſſaria, manifeſta teſtimonia ſunt præſentię Dei. Vt, Crœſus fiducia potentię infert bellum Cyro gerẽti iuſtum bellũ aduerſus tyrannũ Babylonicum, qui Gobriæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat.

Sic igitur hæ hiſtoriæ legantur, vt mentes ſimul præſentiam Dei, & multa opera diuina conſiderent. Cyrus expoſitus, vt fame moreretur, diuinitus ſeruatur, quocunque modo id factum eſt. Poſtea optima diſciplina Perſica ad virtutẽ aſſuefactus eſt. Cumque velim omnibus notiſſimos eſſe libros Herodoti & Xenophontis, non inſeram eorum narrationes huic breui commemorationi. Danielem familiarem fuiſſe regnanti Cyro manifeſtum eſt. Arbitror autem & tunc, cum rexit Perſiam Daniel, præſes in Suſis, fuiſſe eius auditorem Cyrum adoleſcẽtem, & ab eo didiciſſe veram de Deo & de Meſſia doctrinam, & prædictiones Eſaiæ, in qua nomen Cyri expreſſe poſitum eſt.

Inter diſciplinæ exẽpla recitat hoc Xenophon, quod docet, leges anteferẽdas eſſe propriis opinionibus. Exercebant iudicia adoleſcentes, & poſtea ſententiarum rationem magiſtro reddebant. Venerant autem in iudiciũ duo, quorum alter procerior detraxerat tunicam longiorem breuiori adoleſcenti, & ei curtam tradidit. Cyrus audita vtriuſque oratione, iuſſit procerum tenere

longam

longam tunicam, alterum curtam. Propter hanc sententiam plagas accepisse Cyrus traditur, quia iustitia est æqualitas, non quæ nobis videtur, sed quam lex ordinat. Hæc autem facit hāc æqualitatem, vt suum quisque teneat, & prohibet furta & rapinas.

Egressus ex adolescentia fuit socius regis Cyaxaris, qui a Daniele nominatur Darius Medus, & magna bella gessit annos amplius viginti, antequam cepit Babylonem. Nam rex Assyrius Medis bellum intulerat, & hic socium habebat Crœsum. Nominat autem regē Assyrium Herodotus Labynitum, qui existimatur esse Baldassar apud Danielem. Quia vero res Lydorū & Ioniæ Græcis notiores fuerūt, bellum Ionicum copiosius descriptum est. Fuit autē eo tempore florentissima Ionia, & vrbibus, ingeniis & artibus ornatissima. Sed a Cyro & Harpago multæ magnæ vrbes deletæ sunt, fueruntque tantæ calamitates, vt multitudo nauigiis ex vrbibus fugiens vltro se in mare demerserit. Apparet autem libidinum confusiones caussam fuisse tantarum pœnarum.

Eo tempore Phocea Ionica vrbe circumsessa ab Harpago, ciues, deserta patria, nauigarunt in occidentem, & Massiliam in littore Gallico cōdiderunt, vbi longo tempore Ionicam linguā & doctrinas retinuerunt, & iustitiæ ac disciplinæ laude excelluerūt. Nomen est ab ἁλία, id est, naue piscatoria, & μᾶσαι, id est, alligare vel quærere, quod propter cōmoditatem portus eum locum nauigantes elegerint.

Capto autem Crœso pepercisse hac occasione Cyrus scribitur: Cum in rogum impositus ter clamasset: O Solon, Cyrus miratus, cur in extremo articulo vitæ hanc vocem sonaret, iussit eum liberari. Ibi Crœsus interrogatus, narrauit suum & Solonis colloquiū, qui dixerat, Neminem ante vitæ finem beatum esse iudicandum, quia singulis ante mortē tristia multa accidere possent. Hæc cogitantem ait se deplorasse suam stultitiam, quod confisus præsenti potentia, bellum Cyro intulisset, tunc non cogitans fortunæ inconstantiam, cum quidem & oraculo recte monitus esset, se beatum fore, si se nosset. Quo cū iudicasset se moneri, ne quid moueret: tamē ab

adulatoribus incitatũ ſe eſſe, qui oraculũ ſic interpretati eſſent, vt potentiam ſuam cogitaret maiorem eſſe Cyri potentia, & permotum eſſe, vt bellũ moueret. Hæc cum Cyrus audiuiſſet, ſeruauit eum, & inter viros honoratos & amicos ſecum habuit.

Nominatur ergo Crœſus inter exempla inconſtantię fortunæ Sed cauſſa magis conſideranda eſt. Errore mouetur, vt bellum non neceſſariũ moueat, ita calamitatẽ attrahit. Docet igitur, ne res magnas ſine neceſſitate moueamus, ſed ſimus memores noſtræ infirmitatis, & neceſſaria faciamus, ſicut præceptũ eſt: Subditus eſto Deo, & ora eum, &c. Item: Commenda Deo viam tuam, &c.

Notæ ſint & memorabiles ſententiæ in hac hiſtoria. Apud Herodotum inquit Solon β, pag. verſu vltimo: πᾶν ἐςὶ ἄνθρωπος συμφορή: id eſt, Homo hoc totum quod eſt, eſt obnoxium multis calamitatibus & aduerſis caſibus. Apud Xenophontem oraculum recitatur:

Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις.

Poſt bellum geſtum aduerſus Ionios & Lydos Cyrus Babylonem cœpit obſidere: quam cum occupaſſet, tenuit iam duo maxima regna, Lydium & Babylonicum: & antecelluit potentia omnibus regibus generis humani. Etſi igitur res magnas geſſit Cyrus ante occupatam Babylonem, tamen initium monarchiæ Perſicæ conſtitutũ eſt hac victoria, qua ſummam arcem imperii Babylonem cepit. Et anni ſeptuaginta exilii Iudæorum hoc anno, capta Babylone, finiti eſſe ſcribuntur. Hic nominatur annus primus Cyri, ſcilicet monarchiæ, poſt captam Babylonem, in 2 libro Paralipom. & primo libro Eſdræ.

Cum autem Cyrus victor, domitis duobus præcipuis regibus Aſiã teneret, ſciretque ſemper gentes Scythicas in Aſiam infuſas eſſe, & magnas vaſtationes feciſſe, vt Aſia tuta eſſet bellum Maſſagetis, qui vicini erant mari Caſpio, intulit. Fuiſſe autem Maſſagetas Gothorum ſtirpem nomen indicat, quod a Getis compoſitum eſt, & Mes. Fuerunt autem Mes & Gether poſteri Sem, vt Geneſis teſtatur. Ab illis Getas eſſe conſentaneũ eſt. Et vicini in illa regione fuerũt Maſſagetæ, Sueui & Alani.

In

In hoc bello dum abeſt Cyrus, interea domi Cambyſes regnat annos ſex. Ita miſcētur anni Cyri & Cambyſis. Et quanquã Cyrus primo anno monarchiæ poſt captam Babylonem lætiſſimum edictum de reſtituendis Iudæis in patriam, & de inſtauratione templi & politiæ Iudaicæ ediderat, tamen poſtea filius Cambyſes prohibuit reditum, quia bellum illaturus erat Ægyptiis, & metuebat, ne Iudæi ſe Ægyptiis adiungerent. Ita nouis conſiliis diabolus impediuit reditum Iudęorum, & eccleſiæ inſtaurationem. Fuerunt itaque in luctu pij, præſertim poſtquam Cyrus interfectus eſt.

Herodotus ſcribit, Perſicum exercitum a Maſſagetis ingenti pręlio victum eſſe, & ſimul in acie Cyrum interfectũ eſſe, ac poſtea cadaueri caput præciſum eſſe, quod Tomyris regina in vtrem plenum ſanguine coniecit, addito hoc verbo cum cõtumelia & exprobratione crudelitatis: Quia ſanguinem ſitiiſſet, ibi humano ſanguine ſaturaretur. Antea enim Cyrus & exercitum Maſſagetarum trucidauerat, & filium reginæ ceperat.

Etſi autem inquit Herodotus, diſſimiles eſſe ſermones de Cyri morte, tamen vtrinque magnos exercitus trucidatos eſſe conſentaneũ eſt. Et fieri poteſt, vt Cyrus quanquã Deum recte inuocauit, & fuit veræ eccleſiæ membrum, ac hæres vitæ æternæ, didicerat enim a Daniele veram doctrinam, tamen vt Ioſias, moto non neceſſario bello, cladem acceperit, & inter exempla propoſitus ſit, quæ monẽt, non ſolum impios & iniuſta mouentes, a Deo euerti, vt Pharaonem, Saulem & alios innumerabiles, ſed etiam electis, cum in faſtigium venerunt, metuendos eſſe aduerſos caſus, præſertim ſi fiant ſegniores, vt multorum præſtãtiſſimorum hominũ ſua quædam ſunt errata, quæ comitãtur pœnæ, vt Aaronis, Salomonis, Oſię, Ioſiæ. Et vniuerſaliter vult Deus omnes ſanctos agnoſcere infirmitatẽ humanam, & obtemperare, cum aut puniuntur propter certos lapſus, vt Dauid, Salomon, Oſias & alij multi. Aut ſingulari conſilio Dei onerantur cruce & ærumnis, ſicut ſcriptum eſt: Humiliamini ſub potenti manu Dei. Item: Optortet nos ſimiles fieri imaginis filij Dei,

Narrat autem Xenophon, Cyrum placide mortuum esse,&eius orationē recitat,qua ante mortem filios hortatur ad iustitiam & ad cōcordiam. Et addit commemorationem de immortalitate animæ,& de præmiis & pœnis sequuturis post hāc vitam:ac iudicij diuini. & signū & testimonium esse affirmat, horrendos pauores conscientiæ,qui sunt vindices scelerum,etiamsi quis humana iudicia effugerit.

Etsi autem magnum decus est,quod Deus Cyrum ad imperij fastigium vocauit,& prudētia,iusticia,fortitudine,& aliis virtutibus,felicitate in rebus gerendis instruxit: tamen hoc longe maius bonum fuit, quod pectus eius ad agnitionem & inuocationem veri Dei & Messiæ flexit,& eius imperiū voluit esse salutare ecclesiæ.Hęc sunt summa bona gubernatoris,quia politiæ debent esse hospitia ecclesiæ,& ministerium euāgelij & disciplinam tueri,iuxta dictum:Reges erunt nutritores tui. Et Psalmus inquit:Aperite portas principes vestras aperiamini portæ mundi.

Optandum autem erat plura de Cyro in Daniele extare,sed legamus quantū tradidit antiquitas, & virtutes Cyri diligenter in Xenophōte cōtemplemur. Nusquam irascitur in tota historia,nō certat ambitione,cedit Cyaxari,ait se non effuse lætatū esse, οὐδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως.Diligentia tanta fuit,vt non daret mandata incertis, vt negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam ferendam: Ligna aliquis secato. Sed nominatim certis mandata dedit,& nomina meminit. Iussit præconium fieri in bellis,vt parceretur agricolis, & quam minimū belli esset σμικρότατον τοῦ πολέμου λιπεῖν.Iubet sic vincere,vt possessores maneāt in suis possessionibus.Reprimi vult armatos hostes,& seruari populū pacis cupidū.

DE ECCLESIA.

ANni supra ex Moise & historiis propheticis ordine sumti sunt.

Anni ab initio mundi vsque ad destructionem Ierosolymæ 3355.

Adde 70. exilij Babylonici vsque ad captam Babylonem

nem a Cyro, & vſque ad edictum Cyri de reſtitutione templi, anno mundi 3425.

Vt autem ſemper in ſerie temporũ conſiderandũ eſt, quæ & vbi fuerit eccleſia, quæ habuerit teſtimonia, pericula, liberationes, certamina: ita nũc tẽpore monarchiæ Perſicæ eadem conſideranda ſunt. Dictum eſt autem ſupra, fuiſſe eccleſiam annis 70. in exilio & triſti ſeruitute in Chaldæa, in qua tamen Deus ornauit eam illuſtribus teſtimoniis & ingenti gloria, liberatione virorum triũ qui in flammas coniecti fuerant, & aliis miraculis: ac recẽs ante edictum Cyri Daniel inter leones ſeruatus eſt.

Nunc lætiſſima reductio in patriam ſequitur. Quanquam autem acceſſerunt multæ miſeriæ, tamen monarchia Perſica vſque ad hoc tempus minus aſpera fuit erga eccleſiã, quam aliæ monarchiæ. Cyrus anno primo poſt captam Babylonem edidit decretum, quo conceſſit Iudæis reditum in patriam, & dedit mandata de inſtauratione templi, & attribuit reditus. Fuitque dux populi Iudæorũ Zorobabel, nepos regis Ieconiæ. Deinceps enim ſine regio nomine duces ex ſtirpe Dauid populo Iudæorũ præfuerunt. Et fuit ſummus ſacerdos Ieſus, filius Ioſedek. Hos duos ductores magna multitudo comitata eſt, vt ſcriptum eſt in libro Eſdræ. Hi reuerſi in Iudæam rurſus condere vrbem Ieroſolymam cœperunt & fundamenta templi iecerunt.

Hæc lætiſſima initia turbata ſunt partim a vicinis Samaritanis, partim aulicis calũniis. Cum enim pater Cyrus bellum aduerſus Maſſagetas gereret, & Cambyſes domi regnaret, inchoata ædificatio templi edicto Cambyſis prohibita eſt. Et conſentaneũ eſt, calumniatores in aula hac vſos eſſe occaſione, quod cum bellum illaturus eſſet Cambyſes Ægyptiis, diſputatũ eſt, Iudæos ex Ægyptia ſtirpe eſſe, & cauendum eſſe, ne Iudæi ſe cum Ægyptiis cõiungerent. Ita a Cambyſis tempore vſque ad ſecundum annum Longimani inſtauratio impedita eſt. Ac tunc rurſus noua conſolatione populus per Haggæum & Zachariam confirmatus eſt.

Etſi autem eductio ex Ægypto glorioſior eſt, & maniſeſtis miraculis magis ornata, qua Deus voluit oſten-

dere testimonia de lege,tamen non minus difficile fuit, dissipatas familias colligere,& inermes per tot inimicas gentes ducere,& inter hostes rursus extruere vrbem,& collapsam Rēpublicam restituere post annos 70, quam olim fuerat cum valido exercitu alienam terram occupare.Vtraque res ostendit Deum mirabiliter seruare & regere ecclesiam,& velle peti & expectari diuinum auxilium,sicut & in hac ipsa restitutione cōsolatur Zachariam,anxium de defensione multitudinis,mulierū,puerperarum,infantum,senum,imbecillium familiarum,cū nondum haberent tecta,muros, & præsidia , inquiens: Non in exercitu,nō in robore,sed in Spiritu meo, dicit Dominus.Item:Ego ero murus igneus circum eos.

Quo igitur in loco tunc fuerit ecclesia,& quæ habuerit testimonia,ostendit hæc reductio,in qua multa sunt miracula.Tempus congruit cum vaticinio Ieremię,qui prædixit post annos 70,populum rediturum esse.Et Danielem fuisse prophetam,à Deo missum , recens protectio inter leones ostendit.Erāt igitur ecclesia Dei ipsius auditores,qui professus est doctrinam in libris prophetarum traditam,& hanc ita illustrauit,vt non solum dixerit,quale futurum esset regnum Messiæ, & quæ beneficia,sed etiam numerum annorum expressit,intra quos Messias pro genere humano futurus erat victima. Hæc concio præcipuam euangelij doctrinam complectitur.

Ac valde prodest omnibus hominibus hāc ipsam cōcionem notissimam esse,quæ quidem & perspicue refutat Iudæos. Quia cum affirmet, stante politia Mosaica venturum esse Messiam,non dubium est,errare Iudęos, qui nondum venisse Messiam vociferantur. Sæpe igitur legatur caput nonum Danielis vbi scriptum est:Septuaginta hebdomades decretæ sunt super populum tuū, & super vrbem sanctam tuam,vt finiatur præuaricatio, & obsignetur peccatum,& fiat propiciatio pro peccato,& adducatur iustitia sempiterna,vt cōpleatur visio & prophetia,& vngatur sanctus sanctorum.Scito ergo & cōsiderato:Ab exitu sermonis,vt iterum habitetur & ædificetur Ierusalem,vsque ad Christum Ducem, hebdomades septem & hebdomades sexaginta duæ erunt,& rursum

sum

ſum habitata erit,& ædificata platea Ieroſolymæ,& muri, in anguſtia temporum. Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit populus, & ciuitatem & Sanctuarium deſtruet populus ducis venturi, & finis eius inundatio, & finis belli,definita vaſtitas. Et confirmabit teſtamentum multis hebdomade vna,& in dimidio hebdomadis deficient hoſtia & ſacrificium, & erit ſuper alas abominatio vaſtationis perpetuę,& definita vaſtitas effuſa erit.

In hoc vaticinio & beneficia Meſſiæ recitantur, & mors Meſſiæ prædicitur,& tẽpus aduentus exprimitur. Hebdomades enim intelligendæ ſunt annorum hebdomades,vt in Leuitico capite 25.textus loquitur. Sunt igitur hebdomades ſeptuaginta,anni 490.

Dicit autẽ Daniel: Poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus,ſic tamen vt in dimidio hebdomadis confirmet teſtamentum, id eſt,doceat & teſtimonia oſtendat,& deinde patiatur & reſurgat.

Significat autẽ Daniel,vnde ſit inchoanda numeratio, cum ait: Ab exitu ſermonis,vt iterum habitetur & ædificetur Ieruſalẽ.Hæc ſermonis egreſſio nõ intelligatur Cyri decretum,quia tunc ædificatio rurſus prohibita & impedita eſt,vſque ad Darij Longimani gubernationẽ. Ad hoc interuallum accommodãt aliqui dictum Iohannis 2:Quadraginta ſex annis ædificatum eſt hoc templum.Sed de eo dicto Iohannis hic non diſputo.

Sumatur autem initium hebdomadum ab eo tempore,cum abolitis prohibitionibus iam proceſſit ædificatio,ſitque initium ab egreſſione ſermonis, de proceſſuro opere,cum Haggæus& Zacharias vaticinantur opus proceſſurum eſſe anno ſecundo Longimani, & poſtea Eſdras mittitur anno 7.Longimani.

Concinnius eſt autem egreſſionem ſermonis de diuino ſermone intelligi,qui per Haggęum &Zachariam traditus eſt.Quãquam adiungi Eſdræ miſſio poteſt,quę non longo interuallo ſequitur. Sunt autem a ſecundo anno Longimani vſque ad mortem vltimi Darij iuxta Metaſthenem,anni 145. Adde iuxta Philonem vſque ad triceſimum Herodis,quo natus eſt Chriſtus, annos 310.

Adde 30. annos ad Baptiſmum Chriſti, ita erunt anni 485. Iam 69. hebdomades annorum ſunt anni 485. Sunt igitur ad Chriſti Baptiſmum 69. hebdomades, & in dimidio vltimæ Chriſtus publice concionatus eſt, oſtendit teſtimonia, paſſus eſt, & reſurrexit. Ita in Pentecoſte proxima poſt reſurrectionem Chriſti finis eſt hebdomadũ Danielis. Nam poſtea Iudaica politia reiecta eſt, templum a Deo damnatum eſt, & magis magiſque prophanatum, donec tota gens ſub Tito diſſipata, & templum funditus deletum eſt.

Hæc cõputatio tantum quinquennio differt a Funcciana, qui orditur hebdomades a ſeptimo anno Longimani. Nec abſurdum eſt, adiungere Eſdræ miſſionem ad Haggæi & Zachariæ vaticinia. Et ſi Ptolemæi numeros ſequaris, ab Alexandri morte vſque ad Auguſtũ inuenies a morte Alexandri ad natum Chriſtum annos 324. quibus ſi addes Perſicos annos regni Alexandri poſt Dariũ, tamen incurrent hebdomades in annos Chriſti.

DE STVDIIS DOCTRINARVM *in Græcia.*

PRimi in Græcia doctores, qui vel de natura rerum, vel de moribus, vel de hiſtoriis ſcripta monumenta ediderunt, plerumque carminibus vſi ſunt, vt Linus, Orpheus, Homerus, Heſiodus. Fuerũt igitur primi ſcriptores poetæ. Deinde alij doctores orti ſunt, qui complexi ſunt omnes artes, arithmeticã, geometriam, doctrinam de motibus & effectibus cœleſtibus, phyſicam, de qualitatum actionibus in materia corporũ, & de remediis morborum. Harum doctrinarum partem veteres Ionas a ſuis parentibus Iaphet & Iauan accepiſſe conſentaneũ eſt. Sed magis coluerunt arithmeticen, geometriam, de motibus & effectibus cœleſtibus, & artẽ medicã Phœnices & Ægyptij. Horum eruditi conſuetudine Thales & Pythagoras, circiter Crœſi & Cyri tempora excitauerunt maiorum ſtudia harum doctrinarum in Europa, & cœtus diſcipulorum familiariter docuerunt.

Thales vixit Mileti, & ordinauit annum Ionicis ciuitatibus, & Atticæ, recte monſtratis æquinoctiorum temporibus

poribus & interuallis,& deſcripſit meteora carmine.

Pythagoras natus in Samo adiit Ægyptũ,& inde attulit ſuam philoſophiam Tarentum. Ab his duobus diuerſa genera philoſophiæ orta ſũt. Ionicum a Thalete, quod fuit minus obſcurum,& magis phyſicũ: Alterum Italicum a Pythagora,qui,cum Romæ regnaret Seruius Tullus, docuit in vltima ora Italiæ, magna Græcia, fuitque doctrina obſcura,plena ænigmatum,& ad vſũ communem minus accommodata. Et quia arcanos cõgreſſus & ſuos quoſdam ritus Pythagorici habuerũt, propter tyrannorum ſuſpiciones deleti ſunt.

DE SOLONE.

CRœſi tempore & Solon fuit ciuis, Athenienſis,quẽ cum ſeditio Athenis orta eſſet propter crudelitatẽ fœneratorum, qui cogebant debitorũ filios & filias ſibi in ſeruitutem addici aut vendi,vt vſuræ numerarentur, ciuitas conſentiens elegit,vt legum & iudiciorum acerbitatem mitigaret,& vſuras moderaretur. Hic primam tulit legem, ne deinceps liceret vllum liberum corpus propter debita aut vſuras in ſeruitutem trahi. Item: Vt tunc vſuræ,quæ ad id tempus debebantur,omnes remitterentur,& ipſe primus remiſit quinque talenta, id eſt, tria millia coronatorum. Hunc modum etiam vſurarũ inſtituit,ne plus peteretur,quam vſura,quæ nominatur centeſima,id eſt,centeſimo menſe ſortem æquãs. Poſtea leges veteres Athenienſiũ mitigauit,& iudicia cõſtituit.

Nomen autem erat veterum legum,Leges Draconis ſic nominatæ vel ab authore, vel (vt magis exiſtimo) a loco iudicii,cuius ſignum terribile erat Draco Fuerunt enim pœnæ multorum delictorum aſperiores in illa ſeueriore antiquitate, ſicut Demades inquit: Leges Draconis ſanguine ſcriptas fuiſſe. Fuit autem aliquarum mitigatio honeſta,vt, Ne darentur in ſeruitutem filii aut filiæ pro pecunia ſumta mutuo. Contra vero aliquarum laxatio turpis fuit,vt de adulteriis,quæ omnia olim puniebantur ſupplicio capitali.

Ordinauit & annum ac mẽſes,& ad duodecim menſes lunares adiecit epactas dies vndecim, vt congruerẽt

ad integrum solis circuitum. Initium anni cōstituit cōiunctionem solis & lunæ proximā æstiuo solstitio. Collegit & in integrū corpus Homeri poemata, & in loco publico collocauit, & instituit, vt ordine singuli libri in diebus festis publice legerentur, & ostendit ad gubernatores pertinere curā conseruandi bona scripta. Antecessit autē Homerus Solonem annos circiter trecentos.

Sapienter actiones forenses ita distinxit, vt earū ordo pene ad Decalogum cōgruat. Sunt enim actiones velut exequutio pœnarū, quibus externa delicta contra Decalogum puniuntur. Demosthenes recitat iuramentum iudicum: FERAM sententias iuxta leges, nec suffragia feram, vt debita condonentur, aut agri aut domus locupletioribus eripiantur, nec reducam exules, nec liberabo damnatos aut reos, nec accipiā munera iudicij caussa. Audiam pariter accusatorem & reum, pronunciabo de re, de qua proprie actio instituta est. Hæc & similia multa exempla in historia Solonis continent vtiles cōmonefactiones, quas prodest passim ex scriptoribus excerpere.

CAMBYSES, SECVNDVS *Rex Persarum.*

CVm Cyrus senex exercitum extra regnum aduersus Massagetas duceret, filio Cambysi regium nomen tribuit, & viuens adhuc, Persicæ monarchiæ regem eum esse iussit. Hic Cambyses Ægyptum addidit regno Persico. Est autem insigne exemplum inconstantiæ rerum humanarum, quod natus tanto patre, cuius fuit excellēs virtus, & haud dubie optima disciplina institutus, tamen mores induit nō solum genere & rege indignos, sed omnino tetros. Motus falsa suspicione iussit interfici fratrem. Duxit vxorem sororē suam, & lacrymantē propter fratris necem, excandescens grauidam interfecit. Hanc domesticam crudelitatem alij furores sequuti sunt. Cum Prexaspes reprehendisset eius temulentiam, dixit se ostensurum esse, sibi mētem etiam inter pocula integram esse, ac iussit in cōuiuium adduci filium Prexaspis, quē collocatum ad limen iussit puerū sinistram

manum

manum capiti imponere, & arcum intendit, ac ad cor adolescētis sagittam direxit. Quod cum vulneraſſet icto pectore, hærens in corde ſpiculum patri monſtrat, eumque ridens interrogat, ſatiſne certam manum haberet? Pater ſibi metuens, artem laudat.

Sed talis cum eſſet Cambyſes, aliquanto poſt diuinitus punitus eſt. Cum enim in equum aſcenderet, decidēs ex vagina gladius ferit ei femur. Ex eo vulnere poſt paucos dies mortuus eſt, cum regnaſſet annos ſeptem, menſes quinque. Cum autem viuo patre annos aliquot regnarit, hi anni diſcernuntur a patris annis. Eſt autem & ipſius pœna teſtimoniū regulæ: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Ac talibus exemplis pœnarum Deus cæteros homines de prouidentia & de ſuo iudicio commonefacit.

Iuſtitiæ exemplum de Cambyſe hoc narrat Herodotus: Præſidem Siſamnem, qui pecunia corruptus iniuſtā ſententiam tulerat, interfecit, & toti corpori cutem detraxit, eamq; inſtrauit tribunali. Poſtea filium Siſamnis Otanē in eā ſedē collocauit, ac iuſſit eū intuentē patris exuuias iuſte iudicare, ne ſimili ſupplicio adficeretur.

Sæpe autem dicimus ſocietatem hominum ſimilem eſſe gregi, quem etſi paſſim lacerant lupi & vrſi, tamen fidelis paſtor a cæteris pecudibus eos depellit. Sic, etſi graſſantur diaboli, tyranni & alij ſcelerati in genere humano, tamen Deus ceu fidelis paſtor ſua dextra cœtus aliquos protegit, iuxta illud: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, &c. Et graſſantes tyrannos & latrones tollit. Quanquam igitur & ipſe Cambyſes tyrānus eſt, & mox punitur, tamen quædam in gubernatione diuinitus iuſta fiunt, ne diſſipetur vniuerſa ſocietas generis humani.

DE DARIO, TERTIO *Rege Perſico.*

CVm abeſſet Cābyſes in Ægypto, magi aliquot cōſpiratione facta regnū a familia Cyri ad ſeſe transferre conati ſunt, & vnus ex magis regem ſe nominauit. Sed re prodita, magi a ſeptem principibus interficiūtur. Poſtea deliberatio inſtituitur de forma gubernationis.

Et ſunt orationes tres apud Herodotum dulciſsimæ de optimo ſtatu.

Otani placet nõ creari regem, ſed ſuadet, vt certis legibus principes & ciuitates fœdus faciant de communi defenſione, & ſinguli ſuam libertatem atque æqualitatem retineant. Quia vnum armare ſumma potentia nequaquam tutum ſit. Ipſa enim magnitudo potẽtiæ etiã in bonis mentem deteriorẽ efficit Cumque cupiditas incitata eſt, quia facultas eſt delinquẽdi creſcit audacia, & ruit in omnia ſcelera. Ac tyrãnos inquit delectari malorum familiaritate, & calumniis, optimum eſſe ducere mouere leges patriæ, vi rapere aliorum coniuges, interficere ciues ſine iudicio.

Hanc ſententiam refutat Megabyzus, dicens, Vulgi tyrãnidem minus tolerabilem eſſe vnius tyrãnide: quia vulgus ſit ſine ſapientia, ac ruat in negocia incitatum, vt rapida flumina. Suadet igitur conſtitui paucorum optimorum virorum principatum, & addit tutiſsimam rationem: Conſentaneum eſt, optimorum virorum optima conſilia eſſe.

Darii tertia ſententia fuit, quæ ſuaſit regem creari, quia etiam inter paucos non ſit diuturna concordia: & in magnis imperiis hoc accidere, vt propter diſcordias principum tandem neceſſe ſit, ad vnum ſummam potentiam tranſferre. Rectius etiam eſſe, patrias leges non abolere, quæ regium ſtatum conſtituiſſent.

Hanc Darii ſententiam cum cæteri quatuor approbaſſent, decretum eſt, vt rex crearetur: & ne certamina orirẽtur, ſed vt electio Deo commiſſa videretur, conuenit, vt mane principes in ſuburbio equis inſidentes conuenirent, & cuius equus primus hinnitum ederet, oriente ſole, is rex eſſet. Darius autem cum domum rediiſſet, hæc decreta narrat ſuorum equorum curatori OEbari, & interrogat, an arte rem iuuare poſsit. Ille vero inquit, ſe conſilium inuẽturum eſſe. Ac noctu in eo loco in quo principes mane conuenturi erant, equum Darii ad equam admittit. Mane igitur deſiderio equæ primus edidit hinnitum Darii equus. Sed tamen acceſſit cœleſte ſignum, fulgur & tonitrua ſereno cœlo, quod

iudicatur

iudicatur esse faustum. Desiliētes igitur ex equis omnes principes Persico more Darium adorant, regem salutāt, & ei fausta precantur.

Regnauit autem annos triginta sex, vt Græci numerant. Initio regni, Babylonem quæ a Persis defecerat, post longam obsidionem vicesimo mēse recepit, astutia Zopyri, qui cum sibi nares & aures præcidisset ipse, Babylonem venit cruenta facie, simulās, se a rege hac contumelia affectum esse, quod hortator fuisset relinquendæ obsidionis, vehementer accusans regiam sæuitiam. Hæc credentes Babylonij, præficiunt eum exercitui, qui primum, vt ei plus fidei esset, leuibus præliis vicit Persas, aliquanto post autem vrbem Dario tradidit. Ita secundo a Persis Babylon capta est.

Tanto autem in honore postea Zopyrus apud Dariū semper fuit, vt cum Darius pomum punicum in manu teneret, dixerit, se non optare maiorem thesaurum vllum, quam vt tot haberet Zopyros, quot grana sint illius pomi, significans, regibus nihil vtilius esse fidelibus amicis. Recepta Babylone Darius aliquanto post mouit bellum Scythicum. Vt enim Cyrus a suo regno barbaricas gentes, quæ ex Arctoa regione in Asiam infundebātur, arcere conatus est: ita & Darius infusas iam in Asiam eiicere & longius remouere volebat. Nominat autem Herodotus vicinas gentes Thraciæ ad Bosphorum Getas, Cimmerios, & vlterius Sauromatas, quæ nomina obseruanda sunt, quia ab his Cimmeriis nostros Cimbros ortos esse, & a Getis Gottos, non dubium est. Ac hodie Gottica nominatur regio, vicina Colchicę, & sunt in Taurica Gotti: linguam Germanicam retinentes. Ac tunc quidem Dario Getæ sese dediderunt, sed Scythas nō vicit, ac factis aliquot pręliis rediit in Ioniam. Postea quia Persica monarchia Macedoniam attingebat, vicini potentiores hanc etiam suo imperio adiicere conabantur, præsertim cum ibi & venæ metallicæ vberrimę sint. Missi sunt ergo legati Persici ad Amyntam regem Macedonicum, qui petierunt, vt terram & aquam traderet Dario. Amyntas metuens potentiam Persicam placide respondet, & Persas in cōuiuium vocat. Hic barbari su-

perbe petierunt etiam nobiles mulieres adduci,& inter conuiuas collocari, qui ebrii iam & basia dabant honestis mulieribus, & attrectabant sinus.Hæc cum iuste ægre ferrent pater Amyntas, & filius Alexander, filius patrem hortatur, vt ex conuiuio discedat dormiturus. Qui cum abiisset,simulabat hilaritatem Alexander,ac aliquanto post hortatur,vr concedāt mulieribus,vt aliquantisper surgant,& ait mox redituras esse.Quibus dimissis iubet adolescentes nobiles totidem induere earum vestes, & gladios sumere abditos sub vestibus, & cum Persæ eos attrectarent, ipsos confodere. Hæc ita facta sunt, & lasciuiæ ac petulantiæ pœnas legati iustas dederunt. Fuitque hic Alexander proauus Alexandri Magni.

Aliquanto post & Ionicum bellum sequutum est.Defecerant enim a Dario Iones in littore Asiæ,& incenderant Sardis, qua in re & auxilia Atheniensium habuerant. Fuit autem defectionis præcipuus suasor Istiæus, qui cum esset in Persiam vocatus,ibi intellexit Darium velle Ionas in Phœnicum regionem transferre,& Phœnices in Ioniam collocare. Vt igitur tuto significaret hanc rem suæ genti, hoc consilio vsus est: Nuntio radi capillos capitis iussit, deinde literas,quas voluit inussit, significantes Aristagoræ, capitaneo in Asia,vt bellum moueret.Cu mque rursus creuissent capilli,mittit eum ad Aristagoram, & iubet radi capillos capitis, & aspici caput. Intellecto igitur consilio mouit bellum Aristagoras,sed oppressa seditione magna cum difficultate Aristagoras interfectus est,& postea Istiæus cruci affixus.

Erat hoc tempore exul apud Dariū Hippias Pisistrati filius,qui Athenis tyrannidem tenuerat. Et cum frater Hipparcus interfectus esset propter libidines,& postea Hippias sæuitiā in ciues exerceret, pulsus est Athenis.Profectus igitur ad Darium,petiuit se in patriam reduci.Eo autem facilius impetrauit exercitum,quia Darius iratus erat Atheniensibus propter societatem Ionicam.Quare misit Darius centum millia peditum,& decem millia equitum.qui cū ab Athenis nō plus duobus

nostris

nostris miliaribus abessent, deliberatio erat in vrbe, an obsidio toleranda esset in vrbe, aut an dimicãdum esset acie cum hostibus. Suadet igitur Miltiades, vt dimicetur, qui exercitum decem millium ciuium, & mille Platæenses educit, & magno impetu adortus hostes, ac multis Persis in prima acie trucidatis, reliquam multitudinem Persicam fugere cogit.

Aiunt ante aciem terribiles sonitus auditos esse, & visa spectra, quæ Atheniẽses postea dixerunt fuisse speciem Panos, qui terrorem tantum Persis incusserit, vt fugerent. Inde Panici terrores postea dicti sunt de subitis consternationibus.

Hippiam Pisistrati filium interfectum esse in eo prælio scribunt Cicero ad Atticum, & Iustinus. In Suida vero legitur, vndecunque ea narratio sumta est, profligato exercitu Persico fugisse Hippiam in Lemnũ, & ibi morbo extinctum esse inter magnos cruciatus, cũ amisisset visum, & ruptis venis sanguis copiose per oculos flueret. Periesũt ergo ambo filij Pisistrati tragicis exemplis, etsi Hipparchi sapientiam laudat Plato, citãs eius versus inscriptos statuis Mercurialibus:

Μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου· στεῖχε δίκαια φρονῶν. Item,
Μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου· μὴ φίλον ἐξαπάτα.

Miltiadis vero interitus exemplum est vsitatæ ingratitudinis hominum. Cum enim præcipue ipsius consilio & fortitudine Persicus exercitus profligatus esset, cumque Lemnum adiecisset ad Atticæ ciuitatis imperium, postea infeliciter tentata pace, ab inuidis accusatus est, & publice damnatus, vt quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum penderet. Ac ductus in carcerem, ibi aliquanto post mortuus est.

Postremo de Dario filio Histaspis hoc addo. Hic Darius filius Histaspis est maritus Esther, quem historia sacra nominat Assuerum, cuius tempore quantis in periculis & miseriis fuerit ecclesia, cogitandum est. Nam & in Iudæa adhuc erat impedita ædificatio templi, & Haman per calumniam impetrauerat edictum de tota gente Iudæorum delenda. Sed mirabiliter Deus protexit ecclesiam patefactis calumniis & sceleribus Naman. Nomen

Esther significat abscōditam. Fortassis sic nominata est, quia non prodiit in publicum, ne formæ struerentur insidiæ, aut quia ecclesia tunc duriter oppressa fuit. Apud Herodotum altera coniunx Darij præcipue dilecta nominatur Artistona, quod videtur esse nomen Esther, sicut nomen Vasti est Atossa.

Philo historiam Iudith etiam refert ad tempus Darij filij Histaspis, & narrat hūc Arphaxat seu Arbacem fuisse Assyriorum ducem eo tempore, quo a Cyro absente, cum a Tomyre exercitu eius trucidatus esset, & Chaldæi & Assyrii defecissent. Etsi autem de tempore historiæ Iudith disputare nolim, tamen existimo eam antecessisse excidiū Ierosolymæ & Persicam monarchiam, cum adhuc Assyrij, Medi & Chaldæi inter sese bella gererent, & nondum decem tribus prorsus abductę essent. Non enim vno anno omnia Israelitarum oppida capta sunt. Et textus narrat, Iudith fuisse ex stirpe Ruben, fuitque Dothaim vrbs, cuius in ea historia fit mētio, vicina Samariæ. Significat autem Iudith confessam. Bethulia, virginem Dei, Doth, legem.

XERXES, QVARTVS REX *Persarum.*

GRæci Xerxen proxime post Darium filium Histaspis numerāt. Metasthenes & Philo omisso Xerxe proxime post Darium filium Histaspis collocant Longimanum, qui & Darius & Artaxerxes Lōgimanus nuncupatur. Existimo autem præteritum esse Xerxen a Metasthene & Philone, quia Xerxe descendente ex regno necesse fuit regem aliū nominari. Itaque scriptores isti, qui occidentis historias prorsus omittunt, tantum Longimani mentionem faciunt, qui interea domi regnum tenuit, cum Xerxes in Græcia bellum gereret. Et consentaneum est Xerxen post bellum Græcum non diu superstitem fuisse. Cum enim interfecisset fratrem Masistem, cum cuius coniuge & filia fuerat ei incesta consuetudo, breui post & ipse ab Artabano interfectus est. Nos tamen Xerxis historiam breuiter recitamus, quæ luculenter ab Herodoto descripta est.

Initio

Initio in historia Xerxis memorabile exemplum est modestiæ. Frater Xerxis Artabazanes, maximus natu, sine seditione cessit iudicio patris de regno. Sed pater hãc habuit sui iudicii causam, quia Xerxes natus erat ex filia Cyri Atossa regnante Dario, Artabazanes autem, antequam pater regnaret, ex alia cõiuge natus erat. Prælatus est igitur Xerxes propter Atossæ potentiam, cuius & propter patrem magna erat apud Persas autoritas. Scribunt autẽ fratres interea nõ mutasse mutuam beneuolentiã, ac vsitato more inuicem alterum alteri munera misisse.

DE BELLO XERXIS.

CVm Darii exercitus Hippiam reducturus Athenas pulsus esset, Darius maiori apparatu bellum inferre Græcis decreuit. Sed dũ colligit exercitum, moritur. Filius igitur Xerxes in ipso gubernationis initio cupidus gloriæ, & instructus exercitu, cum haberet incitatorem Mardonium, hoc bellum mouit, dissuadente Artabano patruo Xerxis. Exercitus dicitur fuisse decies centum milliũ hominum, quãtum exercitum non legimus vllum regem duxisse, nisi Tamerlanem Tartarum, qui recens ante annos fere ducentos, regnante Baiazete Turcico tyranno, peruastauit Asiam a Tanai vsque ad Ægyptum & ad Parthos: & captum Baiazetem in cauea circumduxit. Hunc scribunt duxisse quatercentum millia equitum & sexcenta millia peditum.

Ductus est autem Xerxis exercitus trans Hellespontum anno septimo regni Xerxis, & intra Bienniũ Persæ quatuor præliis victi tota Græcia expulsi sunt. Primum terra ad Thermopylas victi sunt. Deinde mari duobus præliis ad Artemisium & ad Salaminem. Quarto ad Plateas, cum post fugam Xerxis Mardonius in Græcia mansisset. Pugna enim ad Thermopylas facta est circiter solstitium æstiuum, cum instarent olympia. Postea decimo mense Mardonius Athenas combussit, videlicet circa Aprilem anni sequentis. Et ad Plateas esse pugnatum constat die quarto Augusti.

Etsi autem non sine magnis cladibus tanta multitudo vinci potuit, tamẽ exemplũ insigne est humanæ infirmi

tatis, quod tantus exercitus tam breui tempore pulſus & trucidatus eſt. Ipſe verò Xerxes parua cymba fugit poſt pugnã ad Salaminem. Vult enim Deus non ſuſcipi bella non neceſſaria cupiditate gloriæ & fiducia humanæ potentiæ. Regula eſt enim: Neceſſaria mandata diuinitus facienda eſſe, & petendum eſſe a Deo auxilium, iuxta dictum: Commenda Deo viam tuam, id eſt, vocationem tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet. Ac narrat Herodotus, Mardonium Thebis in conuiuio ante pugnam ad Plateas, cum diceretur, mirum eſſe tam exiguum numerum Perſarum reliquum eſſe, dixiſſe: Quod Deus decreuit, non poſſe ab hominibus mutari, neque probabilia ſuadentibus homines obtemperare: ὅ, τι δεῖ γενέσθαι ἐκ θεοῦ ἀμήχανον ἀποτρέψαι· καὶ οὐδεὶς τοῖς γὰρ λέγουσι πιστὰ πείθεσθαι ἐθέλει.

Poſtquam exercitus Xerxis trans Helleſpontum ductus eſt, quarto menſe, videlicet circiter tempus Olimpiorum, circiter tempus ſolſtitii æſtiui, pugnatum eſt iiſdem diebus in mari ad Artemiſiũ in Theſſalia, non procul a Pagaſis, & alibi in terra in faucibus, vbi aditus eſt ad Phocenſem regionem ex Theſſalia, quarum nomen eſt a calidis aquis, Thermopylæ. Pugna naualis ad Artemiſium non magna fuit, ſed quia fuit felix, erexit Græcorum animos ad defenſionẽ & curam inſtituendæ claſſis. Pugnam vero ad Thermopylas omnes ætates admiratæ ſunt. Ibi enim cum exiguus exercitus cuſtodiret fauces, trecenti Lacedæmonii, quadringenti Thebani, & ex aliis locis Græciæ circiter tria millia: Phocenſes primi, deinde alii diſceſſerunt ante pugnam, ſed manſerunt ſoli ibi Lacedæmonii, Thebani & Theſpienſes. Hic paruus numerus trucidauit viginti millia in exercitu Xerxis, ſed ipſi ſimul interfecti ſunt, Lacedæmonii & Theſpienſes omnes præter duos. Nec alia ſimilis pugna extat in hiſtoriis præter Helueticum factum ad Baſileam, tẽpore ſynodi, cum Papa in Germaniam miſiſſet Delphinum Gallicum cum exercitu Armoriacorũ, qui cum magnam crudelitatem in Alſatia exercuiſſent, ad Baſileam acceſſerunt, ibi a tribus millibus Helueticorũ millia hominum viginti in Gallico exercitu trucidata ſunt,

ſed

ſed ſimul Heluetij victores occubuerunt, cumque reliquiæ Gallici exercitus fugerent, Germania illo terrore liberata eſt.

Poſt pugnam in Thermopylis Mardonius exercitũ in Græciam duxit: cumque Phocenſes & Thebani ſe ei adiungerent, miſit legatos ad Athenienſes, qui hortarentur, vt certis conditionibus ſe Perſis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, vt non ſint admiſſæ vllæ conditionis deditiones. Cum autem ciuis quidam Athenienſis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demoſthenes Cyrſilum, ſuaſor eſſet accipiendi conditiones, cęteri ciues Athenienſes lapidibus eum obruerunt. Necarunt & mulieres Atticæ vxorem eius lapidibus. Tantus fuit ardor animorũ in defenſione patriæ, quia barbaros ſciebant abolitis legibus & diſciplina Græcię, crudeliter imperaturos eſſe, & coniuges, filios, filias & facultates erepturos, quibus vellent. His malis ſeruitutis mortem anteponendam eſſe ſtatuerunt, vt nunc Turcica tyrãnis ingentia mala ſecum adfert. Etſi igitur pœna Lycidæ atrocior fuiſſe videtur, tamen palam iniuſta conſilia dantes punire iuſtum eſt.

Pugna ad Salaminem inſulam celebratiſſima eſt, in qua Græca claſſis, nauium 378, toto die prælians, Perſicam, quæ multo maior fuerat, ita diſſipauit, vt plurimæ naues Xerxis ſubmerſæ ſint, & trucidata magna pars exercitus naualis, & reliquię fuga euaſerint. Fuitque tanta clades Perſici exercitus, vt Xerxes poſt paucos dies poſt hoc prælium paruo nauigio fugiens redierit in Aſiam. Relictus eſt igitur Mardonius cum exercitu in Græcia, dimicaturus in terra, & ingenti prælio ad Plateas victus eſt, & Græcia toto bello Perſico liberata eſt. Mardoniũ vir Spartanus interfecit, coniecto lapide in caput eius. Hic fuit exitus eius viri, qui præcipue hortator fuerat ſuſcipiendi huius belli.

Sunt autem exempla in hac hiſtoria conſideratione digna plurima. Primum, ne quis fiducia potẽtiæ res non neceſſarias moueat, quia Deus ſubito magnam potentiam delere poteſt, vt hoc bellum ante biennium finitũ eſt. Ad Thermopylas dimicatũ eſt menſe Iunio, & iiſdẽ

fere diebus ad Artemisiũ pulsa est classis Xerxis. Deinde ad Salaminem vicit Græca classis die 16 Martij. Postea trucidatus est Mardonij exercitus die 4 Augusti. Traiecit autem Xerxes in Europam, in vere anni superioris, & post Salaminiam pugnã fugit: quare non multo plus integro anno fuit in Europa. Deinde consideretur studium concordiæ tuendæ propter communem salutem, quod in Atheniẽsibus insigne fuit, qui statim initio summam imperij Lacedæmoniis cesserunt. Postea ante pugnam ad Plateas, cum Arcades ante ipsos collocari vellent, aiunt se non moturos esse seditionem loci caussa, sed vbicũque collocentur, se fore viros fortes. Ipse etiã Themistocles dixit, se vicisse socios patientia, celeritate hostes. Tertio, in hac breuitate temporis consideretùr, quantum prosit celeritas, ne detur spacium perterrefactis hostibus sese rursus colligendi. Sicut Iulius interrogatus, quomodo tantas res perfecisset, respõdit: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος. Et reprehenditur Annibal, quod post captam Capuam non obsedit vrbem Romam. Quarto exẽpla præstãtium virorum in hac historia intueamur, qui post victoriam elati successibus, facti sunt aut negligẽtiores, aut insolentiores, & tragicos exitus habuerũt, vt discamus hæc dicta: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Item: Abominatio est coram Domino, quicquid est sublime coram hominibus.

Pausaniæ Spartani, qui dux fuit ad Plateas, tanta fuit modestia in victoria, vt cum eum adhortarentur quidã, vt capita Persicorum ducũ interfectorũ affigeret cruci sicut Persæ caput Leonidæ regis Spartani simili contumelia affecerant, responderit, se mortuos nulla contumelia affecturum esse, ac satis sibi esse, si iusta faciens & dicens Spartanis suis placeat: fecit & alia modeste: remisit captiuam nobilem ad suos. Sed idem Pausanias, cum postea Byzantium Græci occupassent, factus superbus & crudelis, rapuit filiam præcipui ciuis Byzantij, & hanc noctu in subita cõsternatione interfecit. Id cum fecisset ex statua editus est hic versus, pœnam denuncians:

Στεῖχε δίκης ἆσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

Deinde cũ Persis fœdera facere conatus est, hac conditione

ditione, vt daretur ſibi vxor filia Xerxis, & vt adiutus Perſicis auxiliis rex Græciæ fieret, eamque Perſico imperio ſubiiceret. Reuocatus igitur ex Byzantio, cũ ephori eum prehẽſuri & in carcerem ducturi eſſent, fugit in templum. Ibi cum audiſſent ephori ipſum fatentem crimen, incluſus fame periit. Et mater Alcithea, cum muro fores obſtruerentur, primũ lapidem in ea obſtructione locauit. Hic exitus Pauſaniæ fuit eo triſtior, quod oſtendit tantam eſſe imbecillitatem naturæ hominum, vt nõ ſolum fortuna ſit inſtabilis, ſed virtus etiam, quæ durabilior & firmior eſſe debebat in præſtantibus viris, ſæpe extinguatur. Agnoſcamus igitur & naturæ infirmitatem & diaboli tyrannidem, & petamus auxilium à Filio Dei, iuxta dictum: Tua eſt perditio, tantum in me auxilium Iſrael.

Adeo excelluit ſapientia Themiſtocles, vt præcipue ipſius conſiliis Græcia fuerit victrix Perſarum. Quare his verbis laudatus eſt a Thucydide. Erat Themiſtocles præcipue dignus admiratione præ aliis, quia acie mentis ſuæ non præmonitus, nec diu cõſiderans, in rebus ſubitis optima conſilia habebat, & de futuris, quid euenturum eſſet, rectiſſime coniiciebat. Et quæ in præſentia in manibus habebat, explicare poterat, & quæ non nouerat, non deſtitit inquirere. In obſcuris autem rebus, quid melius aut deterius eſſet, omnium maximè proſpiciebat, & vt in ſumma dicam, Naturę viribus & celerrima deliberatione optime id eligebat, quod maxime profuturum erat.

Tanta cum fuerit ſapientia, & cum optime meritus eſſet, tamen ex tota Græcia expulſus eſt. Ac primum ei iniuſta odia Lacedæmoniorũ nocuerunt. poſtea & apud ciues acceſſit inuidia, quia minus modeſte viuebat. Exul autem Perſas acceſſit, & promiſit ſe ducem fore contra Græcos. Cum autem rex ei exercitum & pecuniam, vt Græciæ bellum inferret, decreuiſſet, deſperatione rei tantæ, ac præcipue metu Cimonis, omiſit expeditionẽ, & mortẽ ſibi conſciuit, hauſto ſeu taurino ſanguine, ſeu veneno, cum quidem vixiſſet annos quinque & ſexaginta. Hic fuit exitus tanti viri, qui quum excelluerit ſa-

pientia,ſtulte tamen ſe adiunxit infidis hoſtibus,& longe maiora viribus ſuis promiſit,& ſeſe in tantum periculum adduxit,vt mortem ſibi cōſciſcere mallet, quam expectare triſtiorem exitum,cum metueret fore,vt vel a Græcis,vel a Perſis interficeretur. Adeo infelix eſt ſapientia humana,cum a Deo deſeritur, iuxta hæc dicta: Nō poteſt ſibi homo ſumere quicquam,niſi ſit ei datum a Deo.Item:Scio,Domine,quod non eſt hominis via eius.Item in epiſtola Iacobi: Si quis indiget ſapientia, petat a Deo, &c.

Cum Lacedæmonij fugientem ex Græcia ſequerentur,vt ipſum interficerent,fugit primum ad Admetum regem Moloſſorum,qui cum ei inimicus eſſet,monitus ab vxore Admeti,factus eſt ei ſupplex,hoc ſingulari ritu quem docuerat eum regia coniunx.Cum domū veniret Admetus,in veſtibulo ad aram Themiſtocles tenens manibus filiolum Admeti & patri oſtendens, propter eum orat ſe ſupplicem recipi,ſibi parci, nec dedi ſe hoſtibus.Hic ritus propter filium petendi iudicabatur eſſe ſanctiſſimus.Dedit igitur ei Admetus aliquantiſper tutum hoſpitium.Sed cum timeret Græcos , qui poſcebāt eum ſibi dedi,curauit eum in Aſiam tranſuehi.

Duo autem viri celebrantur in eo bello,qui ad cæteras virtutes,modeſtiam & iuſtitiam adiunxerunt,Ariſtides & Cimon,qui & res magnas & vtiles patriæ geſſerunt,& cum eſſent in omni officio iuſti & moderati,placidos habuerunt exitus.

Fuit & Xerxis exitus tragicus, qui poſt bellum reuerſus in Aſiam,cū fratris vxorem & filiam amaret , fratrē interfecit.Sequuta eſt igitur pœna inceſtas libidines & crudelitatem,iuxta diuinas regulas: Omnis anima quæ fecerit has abominationes,eradicabitur.Item: Qui gladium acceperit , gladio peribit. Aliquanto enim poſt Xerxes ab Artabano interfectus eſt.

ARTAXERXES LONGIMANVS *quintus Rex Perſarum.*

ARtaxerxen Longimanum ſupra diximus in oriente regnum tenuiſſe abſente Xerxe,Græci ergo numerant

merãt eum poſt Xerxen. Dictus eſt Longimanus, quod dextra longior fuerit quam ſiniſtra. Laudatur eius bonitas, quam etiam oſtendit in munificentia ampliſſima erga eccleſiam. Quare Iudæi tradunt eum fuiſſe filium Darij & Eſther. Fuerat autem impeditus reditus Iudæorum ſub Cambyſe & Dario filio Hiſtaſpis, vt conſentaneum eſt propter Ægyptiaca bella. ſed pacato oriente, Artaxerxes Longimanus renouauit edictum Cyri, & iuſſit perfici ędificationem Ieroſolymę & templi. Ac anno ſexto regni Artaxerxis Longimani templi ædificatio abſoluta eſt.

Cum igitur apud Haggæum & Zachariam nominatur Darius, plerique hunc Artaxerxen Longimanum intelligunt, qui & anno ſeptimo regni ſui miſit Eſdram cum magna multitudine Iudæorum, & cũ ampliſſimis donis Ieroſolymam, ad inſtaurandam politiam.

Cogitemus autem, quam difficilis inſtauratio fuerit, cum vicini bellis eum impedire conarẽtur, & multi Iudæi reuerſi ex lõgo exilio legem & mores patrios obliti eſſent, & difficulter œconomias inſtituerent. Sed hæc incommoda leniit Deus, qui Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & iuuandos Iudæos, vt non videatur vmquã in genere humano alius monarcha erga eccleſiam munificentior fuiſſe. Dedit etiam gubernatores ſapientes & felices, Haggæum, Zachariam, Eſdram, Nehemiam & alios, fuitque inter præcipuos Eſdræ labores propheticorum librorum collectio, & ſtudiorum doctrinæ inſtauratio. Quia eccleſiæ fundamentum eſt doctrina prophetica diuinitus tradita.

Anno viceſimo Artaxerxis, miſſus eſt Nehemias ex Babylone Ieroſolymam, qui & ſumtibus & autoritate adiuuit ædificationem murorum, & vſuras prohibuit, quibus inopes a locupletioribus exhauriebantur. Ita Deo iuuante paulatim certa ſedes eccleſiæ in Iudæa reſtituta eſt, & in magno imperio Perſico nota fuit, vt multi inde doctrinam petere poſſent. Et mediocris in Iudęa pax fuit, vſque ad tyranni Ochi tempora.

RES GRÆCÆ.

SCribit Thucydides hunc Artaxerxen mortuum esse anno septimo belli Peloponnesiaci, quod Græciam grauissime adflixit. Nam & diuturnũ fuit, durauit enim annos septẽ & viginti, etsi breues inducias aliquantisper habuit, & multæ ciuitates partim funditus deletæ sunt, vt Platea, vrbs Corcyræorum, vrbs Meleorum, partim tristi seruitute oppressæ sunt, cum grassarentur perpetuæ cædes in vrbibus, vt Mitylene, & ipsa vrbs Attica, & bella ex bellis noua subinde orta sunt.

Anni a fuga Xerxis vsque ad initium belli Peloponesiaci sunt quinquaginta. Hoc tempore maxime floruit Græcia, & præcipue creuerat Athenarũ potentia, quam Demosthenes inquit tenuisse principatum inter Grçcos annos tres & septuaginta, numerans videlicet annos a Cimonis victoriis vsque ad Lysandrũ Lacedæmonium, qui obsessas Athenas deditionẽ facere coëgit. Erat autẽ cõmune fœdus Græcorum, ne qui aliis bella inferrent, sed vt cõtrouersiæ communi iudicio dirimerentur. Sed inciderunt inter Megarenses & Athenienses de luco incenso contentiones, propter quam Attica ciuitas edictũ proposuit in Megarenses, vt a portu Attico abstinerẽt, ne liceret eis ingredi in terram Atticam. De hac iniuria cum Megarenses apud Lacedæmonios questi essent, petunt Lacedæmonij, vt edictum illud tollatur. Pericles fatetur, caussam ipsam non magni momenti esse, sed exemplum non tolerandum esse. Postea Lacedæmonios maiora imperaturos esse, si nunc in re parua cederent. Hac exaggeratione rem adducit ad bellum, vt suspiciones & astutiæ, ac virulentæ interpretationes sæpe sunt caussa magnorũ bellorum. Ita ab exigua caussa bellum diuturnũ & exitiale toti Græciæ ortũ est, sicut Pindarus inquit: Parua scintilla sæpe magnam syluam comburit.

Secundo belli anno sæua & inusitata lues Athenis, & in vicinia grassari cœpit, quæ corpora inflãmata sic vrebat, vt membra putrefacta intra paucos dies deciderent, in aliis capita, in aliis brachia, in aliis pedes: & accedebant furores, in quibus aliis sese præcipites in puteos

teos abiiciebant, alii, aliis modis sese perdebant,& extinguebatur memoria etiam in his,qui conualescebant. Huius pestilentiæ fit mentio apud Hippocratem,qui tunc vixit,& dicitur hoc consilio eam a Thessalia depulisse,incensis siluis,cum flatus ventorum ab Attica adferebant contagia.Nec tam sæua lues descripta legitur aliis temporibus,nisi anno post natalē Christi 1089. quo anno Sigebertus narrat talem pestilentiam in Lotharingia grassatam esse.

Denunciarunt magnas calamitates eclipsis solis initio belli facta, quæ medio die tenebras fecit,vt stellæ conspicerentur,& cometa,qui arsit sexaginta diebus:Et oraculi vesus:

Ἥξει Δωριακὸς πόλεμος, καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.vbi dubitatum fuit, pestisne an fames significaretur, sed concurrerunt omnia.Legatur autē integra historia apud Thucydidem & Xenophontem, quia insignis commonefactio est de ira Dei aduersus hominū scelera,& de stultis hominum consiliis,qui bella non necessaria mouent o diis aut cæca ambitione,vt initio in bello mouēdo Pericles magis odio Megarensium,quam aliis causis motus est.Postea Alcibiades bellum intulit Siciliæ,tantum stulta & iuuenili ambitione.Hæc cū legimus,commonefiant animi & de timore Dei,& de modestia,vt dicitur: μεγάλα διώκειν, καὶ τὰ παρόντα οὐ φέρειν, μαινομένων οἶδε τρόποι.

DE VRBE ROMA.

TEmpore Artaxerxis Longimani & Romæ insignis mutatio facta est.Scribendarum legum caussa decemuiri creati sunt, quæ historia tota apud Liuium legenda est. Occasionem consilio legum scribendarum præbuerūt,& sæuitia fœneratorum, & nobilitatis superbia,quæ iudicia eludebat.

DARIVS NOTHVS SEXTVS *rex Persarum.*

NOn fuit filius Artaxerxis Longimani,sed,vt dicitur,maritus sororis ipsius. Regnauit annos 19.vt numerant & Metasthenes & Græci.Huius tēpore missa

eſt in Siciliam claſſis Attica, cum exercitu quadraginta millium hominum, ducibus Alcibiade & Nicia. Hic totus exercitus trucidatus eſt, pręter paucos, qui fuga elapſi ſunt. Fuerat autem ſuſcepta hæc expeditio præcipue Alcibiadis ambitione, qui populo perſuaſerat, Athenas tota Sicilia potituras eſſe. Nec cauſſa belli neceſſaria erat, nec par erat Attica potẽtia ſimul domeſtico & externo bello, ſed cupiditate & cæca ſpe incitati homines ſæpe iniuſta & maiora viribus mouent, iuxta dictum: Μάταιοι μάταια λογίζονται, διὰ ἐπιθυμίας. Et Pindarus inquit, Hominum membra alligata eſſe impudenti ſpei: Δέδεται αἰδοῖ ἐλπίδι γυῖα. Tales cauſſæ cum pœnã & magnas calamitates attraxerint, hoc exemplum monet, vt modeſte neceſſaria faciamus, nec ſtulta ambitione moueamus res non neceſſarias.

Dignũ memoria & hoc eſt, quod captiui Athenienſes multi dimiſſi ſunt propter hoc ſolũ officium, quod Siculis communicauerant tragœdias Sophoclis & Euripidis. Tantus honos ab ingenioſis hominibus habitus eſt bonis ſcriptis.

ARTAXERXES MNEMON *ſeptimus Rex Perſarum.*

NE inter fratres de regno certamina orirentur, Darius Nothus ante ſuam mortem filiũ natu maximũ, Artaxerxen, regem conſtituit. Tradidit autẽ ſecundo filio, Cyro, ſine regio nomine gubernãdam Lydiã & Ioniam. Sed poſt mortem patris, Cyrus ſiue a matre incitatus, quæ oderat coniugem Artaxerxis, ſiue alioqui ardens cupiditate dominationis, bellum fratri intulit, & magnum exercitũ ex minore Aſia aduerſus fratrẽ vltra Euphratem duxit. Interea & Artaxerxes contraxit magnũ exercitũ, & cum Cyro dimicauit. In eo pręlio Cyrus fratrem vulnerauit, & partẽ exercitus eius loco pepulit. Sed aliquãto poſt cum paucioribus irrumpens in medios hoſtes Cyrus interfectus eſt. Ita frater qui ſine iuſta cauſſa bellum mouerat aduerſus fratrẽ & regem, quamquã multæ in eo magnæ virtutes fuerũt & robore exercitus antecelluit, diuino iudicio ſuperatus eſt, & inter

ter exempla referendus est,de quibus regulæ concionātur:Qui gladium acceperit,gladio peribit.Qui potestati resistunt,punientur,&c. Virtutes eius a Xenophonte,cuius titulo extat historia huius libelli, honorifice describuntur: Iustitia in imperio, fides in pactis, modestia,& munificentia erga principes & respublicas, fortitudo in dimicando, comitas erga amicos. Nec mirum erat,inquit,superare eum omnes magnitudine donorum, cum ditissimus esset. Sed liberalitati addere comitatē & singularem delectum,mirādum est.Sæpe lagenas semiplenas misit amicis, iubens vt hodie cum amicis biberent, quia diu nullum melius vinum habuisset.Laudat autem semiplenas misisse,vt significet,de eo misisse,quo ipse fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suaue esse.Sic & anceres semesos ait amicis eum misisse.

Post Cyri mortem capta est in castris Aspasia,mulier Ionica,quam Cyrus magis amauit,quam cæteras cōcubinas.Adeo enim & forma & ingenio antecelluit,vt nominata sit σοφὴ καὶ καλή. Hanc captam Artaxerxes valde amare cœpit. Cum autem filium Darium regem creasset,& cōsuetudo esset,vt die quo pater filium regem renuntiauerat,liceret filio donum petere a patre,quodcūque vellet,idque patrē largiri oporteret, filius Aspasiā petiuit.Etsi dolebat eam pater ab se abduci,dedit tamē, nec multo post rursus eripuit.Inde inter patrem & filiū orta simultate,filius incitatus & adiutus a Tiribazo,cōstituto tempore cum armatis irrumpit in cubiculum patris,vt eū interficiat:sed præmonitus pater effugit insidias,& ibi Tiribazus & cæteri comites armati a patris satellitibus interficiūtur,filius Darius capitur,& postea re iudicata in principum consilio(quia pater solus de filio rege statuere noluit)interficitur.Hæc pœna sequuta est incestas libidines.Duxit autem pater vxorem filiam Atossam.Et cum iam Ochus filius regnū appeteret,fratrem Arseman ipse interfecit.Alteri fratrem tantum incussit terrorem,vt ipse sibi mortem cōsciuerit.Hic aditus fuit Ocho ad regnum,qui postea cum filiis periit,& Cyri posteritas prorsus extincta est,& calamitas filiorum Mnemonis,incesta consuetudine polluti,ostendit,

peccata in ſemine poſtea in ſobole puniri. Græci tribuũt huic Artaxerxi Mnemoni annos quadraginta.

RES GRÆCÆ.

CVM Atticus exercitus in Siciliã veniſſet, non multo poſt Alcibiades reuocatus eſt Athenas ad iudicium, qui metuens factionis contrariæ potentiam, non rediit in patriam, ſed hoſtibus ſe adiũxit, ac Spartã venit, vbi trium conſiliorum autor fuit, videlicet, vt mitterẽt Lacedæmonii ducem Gylippum Syracuſanis, & bellum in Attica inſtaurarent, munita Decelea oppido, vbi aſsidue exercitus eſſet oppoſitus Atticæ. Deinde vt Chiis & Lesbiis & aliis, qui defecerant ab Athenienſibus, opem ferrent. Ipſe etiam nauigãs in Ioniam, ciuitates ſocias Athenienſiũ coëgit, vt adiungerent ſe Lacedæmoniis. His cauſis valde diminutæ ſunt vires Atticæ ciuitatis, vnde & magnæ diſcordiæ ciuiũ domi ortæ ſunt. Sed nunquã diuturna eſt beneuolẽtia erga trãſfugas, præſertim cum eorum creſcit potentia. Et videbant Spartani principes, maiorẽ eſſe apud ciuitates authoritatẽ Alcibiadis, quã ſuam, ideo inuidebant ei, & eum metuebant. Quare ephori miſerunt literas ad duces, vt interficerent Alcibiadem. quod & ipſe reſciſcens, animũ Tiſſaphernis Perſici ducis, qui ſtipendia dabat, a Lacedæmoniis alienauit. Cumque amicorũ literæ ſpem reditus in patriam ei facerent, oſtendit Tiſſapherni vtiliorem ei claſſem Atticam fore, & ſuperba & auara imperia Lacedæmoniorũ in odium adducebat. At aliquãto poſt ad exercitũ Atticum, qui in Samo erat, proficiſcitur ipſe quoque, vbi honorifice exceptus eſt. Erat autem hic exercitus Athenas nauigaturus, vt ſtatim quadringentorũ, qui recens in diſcordia ciuium conſtitutus erat, deſtrueret. eam ad rem ducem eſſe Alcibiadẽ voluit. Sed Alcibiades imperium accipere noluit, videns ciues cum nauibus dimicaturos eſſe. Ita tunc ſeruauit patriam: quia imperiũ contra quadringentos non accepit, ac potius hortando ac precãdo vna cum Thraſybulo perfecit, ne iratus exercitus Athenas accederet. Poſtea rurſus Athenis cõcordia facta, publico decreto Alcibiades reuocatus eſt. Sed non mox

rediit Athenas. Vidit enim, necessario tunc occurrēdum esse Lacedæmoniis, qui aliquot præliis in mari, non procul a Cyzico vicerant Atticam classem. Et Mindarus, dux Laconicæ classis ibi erat cum sexaginta nauibus. Aderat & ibi Pharnabazus dux Persicus, cum copiis pedestribus. His occurrit Alcibiades, & consilium viribus addens, parte classis suæ occultata, magno prælio vicit Mindarum & Pharnabazum, in quo Mindarus interfectus est, & litteræ Spartam plenæ desperationis missæ sunt. Rursus igitur adiunctæ sunt Atheniensibus vrbs Cizycena & aliæ multæ. Et in aliis locis victæ sunt hostium naues, & Lacedæmoniis rursus ereptum est imperium maris. Postea & Byzantium accessit, quod aliquādiu Athenienses obsederant. Ibi cum Clearchus dux Laconicus, truculentus, frumentum diuideret militibus, ereptum ciuibus, quorum familiæ fame peribant, Anaxilaus ciuis de patriæ deditione cum Alcibiade pasciscitur. qui absente Clearcho acceptus intra vrbem, dimicauit cum præsidio & milites partim interfecit, partim cepit. Ciuium vero nullus interfectus est, nullus ex patria pulsus, nulla facultatum direptio facta est.

Anaxilaus postea Spartæ propter deditionem vrbis accusatus, cum honestissima excusatione vteretur, absolutus est, cum diceret, bella gerenda esse cum hostibus, non cum natura rerum. Et iniustum esse tristiora facere defensores aduersus ciues, quam facerent hostes captis vrbibus. Hic Clearchus postea a Persis interfectus est. His tantis rebus gestis, liberata patria in maximis periculis, domesticis & externis, recuperato imperio maris, occupatis multis vrbibus, partis victoriis insignibus, Alcibiades, cum iam patriæ gratior eius reditus esset, rediit modeste Athenas, comites habens viginti naues. Et modestiam ac metum hac re significauit, quod non egressus est ex naui, nisi prius conspecto fratris filio, & aliis amicis.

Tertio mense post reditum centū naues ad Andrum duxit, vbi prælio vicit Andrios & Lacedæmonios. Deinde reuersus in Samum, Antiocho gubernatori suo tradidit exercitum proficiscens ipse cum paucis nauibus ad

Helleſpontum,vbi pecuniam colligeret. Diſcedens autē mandauit gubernatori, ne cum duce Lacedæmoniorum Lyſandro dimicaret. Sed cum gubernator temere contra mandata pugnaret, Athenienſes victi ſunt. Hic rurſus inimici Alcibiadis nacti occaſionem criminandi eum,quod abeſſet voluptatũ cauſſa,perfecerunt,vt imperium ei abrogaretur.Diſcedēs igitur ab exercitu,poſtea tãquam in priuata vita degit in poſſeſſionibus ſuis ad Helleſpontũ, vbi ſibi arces aliquot extruxerat. Ita nec longo tempore poſt reditum fuit in patria,nec multum patriæ profuit.Nec tamē ocioſus fuit in illo ſeceſſu,ſed vicinam Thraciam populatus eſt,& vt præda locupletaretur,& vt Græcos colonos ibi defenderet.

Nō multo poſt Athenienſes magno prælio victi ſunt a Lyſandro ad Ægos Potamos,vbi tria millia Athenienſium,cum viui capti eſſent, poſtea crudeliter interfecti ſunt,ante quam pugnam Alcibiades, in vicino loco habitans, cum vtrãque claſſem conſideraſſet, præmonuit Athenienſes,ne dimicarent.Deleto Athenienſium exercitu in mari, Lyſander mox Athenas obſidione cingit, & poſt ſextum menſem dedita vrbe Lyſander triginta viros,qui nominantur triginta tyrãni,vrbi præfecit,inter quos Critias fuit ſæuiſſimus,qui conſilium dedit, vt Alcibiades interficeretur, quia tantum in eo conſilij & induſtriæ eſſet, vt Athenas iterũ liberaturus videretur, ſi viueret. Quare Lacedæmonij ad Pharnabazum ſcripſerunt,vt eum interficeret.Miſſi igitur aliquot milites, domum incenderunt, in qua erat Alcibiades,& erũpentem adorti,cum multi eſſent, & vndique telis peterent, tandem eum ibi interfecerunt. Cadauer eius Timandra concubina ſepeliit. Hic fuit exitus Alcibiadis,cuius fuit excellens ingenium, fortitudo, induſtria, & felicitas in præliando tanta, vt ſemper ea pars, cui adfuit, vicerit. Fuitque erga eum beneuolētia populi eximia,quia alienus fuit a crudelitate, & erga plurimos beneficus & liberalis. Sed in hac naturæ præſtantia etiã hæc vitia fuerunt:Fuit inquietus, nimis magna appetens, nimis auidus popularis beneuolentiæ, impatiens iniuriæ,inconſtans,& diuerſarum partium. Ac propter has cauſſas di-

ctum

ctum est, non potuisse duos Alcibiades sustinere Græciam. Gessit res magnas terra marique in multis locis, sed inutiles sibi & aliis. Estque tota eius historia commonefactio, vt cogitemus, ne quidẽ excellentem virtutem vtilem esse nobis & aliis, nisi Deus consilia, dextras & euentus gubernet. Petamus igitur vt faciat nos Deus organa salutaria, & sui officij metas quisque intelligat.

CAPTÆ ATHENÆ *à Lysandro.*

QVod Thucydides inquit, in seditione omnes formas rerum malarũ esse: ἐν δὲ στάσει πᾶσα ἰδέα κακοῦ ἐστὶ, id conspici potest in bello intestino Græcorum, quod nominatur Peloponnesiacum, quod fuit plenum tristissimorum exemplorum. Multæ vrbes funditus deletæ sunt, multi ciues interfecti, & extincta naturali στοργῇ sæuitiam exercuerunt cognati in cognatos. Tam horrendis pœnis ostendit Deus iram suam aduersus idola & libidines. Vt autem prædictum erat hoc bellum, duraturũ esse tres nouenarios, ita accidit. Anno septimo & vicesimo huius belli vicit Lysander Atticam classem ad Ægos Potamos, & captiuorũ Atheniensium tria millia post prælium nouo exemplo crudelitatis interfecit. Postea statim Athenas terra marique obsidere cœpit. Cumque iam magna multitudo in vrbe fame mortua esset, consiliis Theramenis res eo deducta est, vt fieret vrbis deditio, sexto mẽse obsidionis. Valde cõtenderant Thebani & Corinthij, vt Athenæ funditus delerentur. Sed Lacedęmonij contra senserunt, non delendam esse vrbem, ante hoc bellum sæpe bene meritam de tota Græcia in reprimendis barbaris. Scribitur autem deditionẽ factam esse die decimo Martij, quo die ante annos septem & septuaginta consilio & virtute Atheniẽsium ad Salaminem Persę victi sunt. Qua in consideratione cogitemus instabilitatem rerum humanarũ, & cõsideratione caussarum nos ad veri Dei agnitionem & modestiam hortemur. Bellorum enim variæ vices sunt, quia punit Deus scelera in vtraque parte. Tandem vero grauioribus & vltimis pœnis opprimuntur ij, qui iniusta bella

mouerunt,ſeu odio,ſeu cupiditate maioris potẽtię.Initium huius belli fuit ortum ab Athenienſibus,qui adiunctis Corcyreis potentiam augere conabantur, & Lacedæmonios contemnebant.Acceſſit & odium in Pericle aduerſus Megarenſes.Venit igitur in triſtem ſeruitutem Attica ciuitas. Et vt intelligi poſſet ſingulari exemplo ſuperbiam punitam eſſe,ad cantum tibiarum muri euerſi ſunt,& naues crematæ.

Scriptores nominant hanc Athenarum deditionem finem belli Peloponneſiaci, quia cæteri Græci aliquantiſper quieuerunt,cum potentia Lacedæmoniorum formidabilis eſſet,&aſpera eſſent imperia.Nec multo poſt Ageſilaus exercitum in Aſiam duxit.Atticarum vero calamitatum nondum finis fuit.Nam triginta tyranni,de quibus mox dicetur,plures ciues intra octo menſes trucidarunt,quam decennio ab hoſtibus interfecti fuerãt, vt narrat Xenophon.Poſtea recuperatio libertatis mirabiles caſus habet.Nunc annos annotabimus.

Captæ ſunt Athenæ

2 Anno Artaxerxis Mnemonis.

27 Anno,mẽſe ſexto,ab initio belli Peloponneſiaci.

77 Anno a Salamina victoria.

19 Anno ante captam Romam a Gallis, vt Polybius ſcribit.

Anno mundi 3563.

DE TRIGINTA TYRANNIS.

VT autem victores Lacedæmonij vbique potentiam plebis diminuebant, & oligarchias conſtituebant: ita & Athenis formam gubernationis mutarunt, & triginta viris Atheniẽſibus dederũt ſummam poteſtatem, & addiderunt Laconicum præſidium. Hi triginta initio ſuo conſilio,ſine cognitione, turbulentos ciues, quos fuiſſe ſeditionum autores notũ erat,interfecerunt.Nec id ægre tulit populus,quia nemo ignorabat fuiſſe ſeditioſos,& neceſſe erat palam ſeditioſos e medio tollere. Sed immoderata potentia nõ diu manet intra iuſtas metas.Aliquãto poſt igitur hi triginta viri etiam honeſtos ciues,quos metuebant aut oderant,expulerunt ciuitate

aut

aut interfecerunt. Et vt se munirent maiore præsidio, catalogum scripserunt tria millia ciuiū, quos delectos ex cæteris existimabant sibi fore fideles, & cum his bona damnatorum, & multorum aliorum partiebantur.

Erat inter hos triginta Theramenes, qui vt erat astutus, & antea mutationes quasdam rexerat, & arte deduxerat rem ad deditionem, vt vrbs seruaretur. Hic cogitās hanc sæuitiam non posse diuturnam esse, & sciens præstantiam virtutis in Thrasybulo exule, fuit hortator moderationis. Metuens igitur Critias, qui inter triginta crudelissimus erat, ne, vt erat artifex Theramenes, contra hunc statum aliquid moliretur, accusat eum apud collegas, & petit eum interfici. Theramenes se excusat, & respondet, Sua consilia non cōtraria huic statui, sed potius salutaria esse, quia iniusta sæuitia non possit esse diuterna. Et nosse se inquit magnitudinem animi & consilii in expulso Thrasybulo, qui nactus exulum multitudinem, non sit omissurus consilia recuperandæ patriæ.

Denique lex tuebatur Theramenem recens lata: Ne collegæ, aut illi qui in catalogo scripti erant, sine iudicio interficerentur. At ego, inquit Critias, ne hic lege se tueri possit, nomen eius deleo, & eum condemno. Tacent collegæ, quia vident armatos ex catalogo circumstare. Et cum ad aram confugeret Theramenes, imperat lictoribus Critias, vt eum ab ara abstrahant, & interficiant. Abstractus ducitur ad bibendum venenum. quod cum exhausisset, & aliquantulum, quod reliquum erat, effudisset, iocans inquit: Hoc propino Critiæ. Hic exitus est Theramenis, interfecti sæuitia collegæ propter moderata consilia.

Fuerat autem & antea mutationum in republica & autor, & dissolutor callidus, seu vt reipublicæ, seu vt sibi consuleret, vt in comœdiis exagitatur, quod arte solitus sit se ex periculis euoluere, & se ad occasiones inflectere. Vnde & Cothurnus nominatus est. Et Aristophanes in Ranis ait, cum venit in discrimen, arte eluctatum esse: Πέπτωκεν ἔξω κακῶν ὁ χῖος, ἀλλὰ κῶος, alludens ad ludum talorum. Non vnitas, sed senio victor. Accidit autē hoc in ciuilibus dissensionibus, vt moderati a vehementio-

ribus opprimãtur, vt dici solet: ὄφις ἂν μὴ φάγῃ ὄφιν, μή ποτε γενήσεται δράκων.

DE THRASYBVLO ET ἀμνηστίᾳ.

ETsi autem post hãc cladem nec potẽtia prior Athenarum, nec virtus, nec autoritas restituta est, tamen vtcunque, Deo ita volente seruare vrbem, primum exules oppressis triginta tyrannis recuperarunt patriam, & veterem formam gubernationis restituerũt duce Thrasybulo. Aliquanto post & Conon eripuit imperium maris Lacedæmoniis, & rursus ædificauit muros Athenienses. Horum duorum virtus in restitutione patriæ præcipua fuit.

Post interfectum Theramenem Critias & aliqui eius collegæ maiorem sæuitiam exercuerũt, & scribitur iussisse eos filias quorũdam interfectorum saltare in cruore parentum, quæ se præcipites ex illis locis deiecerunt. Cum igitur Thrasybulus sciret, iã in odio esse Critiam & collegas, adduxit septuaginta in Atticam, & oppidum Phylen occupauit. Qua re cognita, in ipsa vrbe multi ciues recusant militare cum tyrannis. Accersunt igitur tyranni Spartanum regem Pausaniam, qui audiens scelera triginta tyrannorum, & intelligens, Thrasybulum velle societatem cum Lacedęmoniis inuiolatam esse, non impediuit eius reditum in patriam. Thrasybulus itaque dimicans cum exercitu tyrannorum, trucidauit Critiam, & quosdam eius collegas, & præconium fecit, se nõ gerere bellum cum ciuibus, sed velle, vt patria veteribus legibus regatur. ita in vrbem rediit Thrasybulus cum cæteriis exulibus, & leges veteres, ordinem magistratuum & iudicia restituit.

Sed vt ciuitas tranquilla esset, decretum factum est de ἀμνηστίᾳ, id est, vt obliuio esset veterum iniuriarũ. Et quia multi tenebant res alienas, quoquo modo translatas, alii hæreditatibus, alij emtionibus, alii dotibus, alii aliter, & repetitio paritura erat noua bella, sancitum est, ne lites mouerentur de præsentibus possessionibus, sed vt in posterum nihil contra leges fieret. Hęc ἀμνηστίᾳ restituit

ſtituit Athenarum tranquillitatem. Sic in diſſenſionibus ciuilibus ſæpe decurſum eſt ad ἀμνηστίαν, vt futuræ paci conſuleretur, vt cenſuit Romanus Senatus interfecto Iulio Cæſare. Et in aliis hiſtoriis ſæpe dicitur: Pacem faciant ſinguli ἔχοντες ἃ ἔχουσι. Hæc exempla meminiſſe vtile eſt.

Pauſanias poſtea in vrbe Sparta accuſatus, quod non defendiſſet triginta tyrannos, ſe excuſauit: quod iniuſta crudelitas ſociorum non fuerit approbanda aut adiuuãda, & ſatis fuerit Athenienſes retineri in ſocietate Lacedæmoniis promiſſa. Ibi pares calculos tulit, quo more ſignificatum eſt, eum abſolui. Et docet exemplum, ſocios in iuſtam crudelitatẽ exercentes, non defendendos eſſe. Sicut, etſi ſocij erãt Conſtantinus & Licinius, tamẽ Conſtantinus defendit Eccleſiam contra Licinium. Socij Lacedæmoniorum & Thebani erant, cum Thraſybulus in patriã rediret. Et mandauerant Lacedæmonij, ne Thebani exulibus Atticis præberent hoſpitium. Sed Thebani prorſus contrarium edictum propoſuerunt, ſe non impedire exules Atticos, gerentes arma contra triginta tyrannos, ac mandare ſe, vt nulla domus clauſa ſit exulibus Atticis. Sed fuerunt hæc exempla diuini iudicij, contra iniuſtam & atrocem ſæuitiam, ſicut ſcriptum eſt: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

IMPERIVM LACONICVM.

TEnuerunt imperium Lacedæmonij annos nouem & viginti, poſt victoriam Lyſandri ad Ægos Potamos, vſque ad pugnam Leuctricam, quæ facta eſt initio Olympiadis centeſimæ ſecundæ, cum Helice & Bura biennio ante quã terræ motu abſorptę eſſent, anno quarto Olympiadis cẽteſimæ primæ, vt diſerte inquit Pauſanias: Fuit autem aliquantiſper trãquilla Græcia, donec Ageſilaus rex Spartanus & Lyſander duxerunt exercitum in Aſiam: qui cum domi par eſſet, adiicere imperio ſuo Aſiæ partem, & Perſicam potentiam debilitare conabantur. Ac initia Ageſilao lætiſſima fuerunt: magnis aliquot præliis Tiſſaphernem vicit, propter quas clades iratus Artaxerxes, Tiſſaphernem interfici iuſſit, & ſucceſſorem miſit Tithrauſten.

Interea in Græcia tumultus orti ſunt inter Phocenſes & Locros. Quumque Thebani defenderent vicinos Locros, accuſantur à Phocenſibus apud Spartanos. Remiſerat autem Lyſandrum Ageſilaus in patriam propter æmulationem. Etſi autem Spartani alioqui Thebanos oderant, tamen magis eos accendit Lyſander, qui & natura inquietus erat, & ſcribitur in ſenecta propter aduſtã atram bilem, factus iracundior. Hic Thebanis magis quam cæteri iraſcebatur, propterea quod Athenienſibus exulibus hoſpitium præbuerant, contra edictum Spartanorum. Decretum igitur faciunt ephori, vt Thebanis bellum inferatur. Hi ab Athenienſibus auxilium petunt, qui antea in Sparta petiuerant, ne bellum inferretur Thebanis, ſed vt iudicio controuerſia inter Phocenſes & Locrenſes dirimeretur. Poſtea cum Thebani auxilium peterent, Thraſybulus memor beneficij Thebanorum ſuaſor eſt, vt iuuarentur, & accedunt auxilia aliarum ciuitatum. Ita rurſus in Græcia ex leui cauſſa ingens bellum & exitiale Lacedæmoniis ortum eſt. Duxit partem exercitus Laconici Lyſander. Is in oppugnatione Haliarti, erumpentibus Thebanis extra oppidum in pugna interfectus eſt. Hic exitus eſt Lyſandri, qui Athenas ceperat, cuius virtute Spartani imperio potiti fuerant. Sed ſuperbiam pœna ſequuta eſt. Scribitur enim huic primo omnium Græcorum diuinos honores habitos eſſe.

Erant autem tã læti ſucceſſus Ageſilai in Aſia, vt procedere in regnum Perſicum cogitaret. Sed Spartani creſcente potentia Thebanorum reuocant eum, miſſa ſcytala. Hic tanta fuit modeſtia Ageſilai, vt relicta maxima ſpe occupandi Perſicum imperium, mox in patriam redierit. Hæc modeſtia in tanta potentia ita prædicatur, vt longe omnibus ipſius victoriis anteferatur. Tanta autẽ de eius iuſtitia, fortitudine & modeſtia opinio, vt Lacedæmonij ſummum ei imperium, & exercitum in terra, & claſſes in mari, commendauerint. Et ſcribit Theopompus, fuiſſe eum ſummum virum ſuæ ætatis.

Cum autem in Aſia triennio fuiſſet, & multas vrbes Perſis ereptas, imperio Laconico adieciſſet, & ſociis iuſte & mo-

& moderate imperasset, discedẽs reliquit sui dissimiles, auaros & crudeles Harmostas. Classi autem præfecerat Pisandrum vxoris fratrem.

Erat eo tempore Conon, exul Atheniensis apud Euagoram regem Cypri, qui cum octo nauibus fugerat ex pugna ad Ægos Potamos. Hic & Euagoræ & regis Persici pecunia & nauibus instructus, mittitur contra Lacedæmonios, cum Persæ viderent nimium crescere potentiam Laconicam in Asia. Conon magno prælio ad Cnidum vicit Laconicam classem, & interfecit Pisandrum. Hac clade accepta Lacedæmonij rursus maris imperium amiserunt, & paulatim ciuitatum defectio sequuta est.

Hæc clades annunciata est Agesilao in ipso reditu, & ad hanc alia clades accessit. Cum enim in Bœotiam in ipsa solis eclipsi peruenisset ad vrbem Coroneam, cum Thebanis & eorũ sociis dimicans vulneratus est. Ac scribit Xenophon, tam acre prælium fuisse, vt nullum suo tempore fuerit acrius. Ex eo prælio cum multi in templum vicinum fugissent, iussit parci tẽplo, & dimitti incolumes omnes, qui eo confugerant. Concessit & Thebanis petentibus cadauera interfectorum ad sepulturã. Adeo non indulsit iræ, quanquam vulneratus erat.

Iam vero in Asia inclinatione facta Laconicæ potentiæ, rediit Athenas Conon, & patriæ donans quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum, muros ea pecunia refici curauit, a Lysandro euersos. Ita Thrasybuli & Cononis virtute paulatim Athenæ rursus erectę sunt. Nec multo post reditum Cononis, cum Lacedæmonij classem repararent, missus est Thrasybulus ad impediendos Lacedæmonios, qui Byzantium recepit, & res multas feliciter gessit. Sed cum ad Aspendum milites eius populati essent agros, Aspendij irritati noctu erumpentes subito tumultu & Thrasybulum in suo tẽtorio, & milites aliquot interfecerũt. Hunc breui sed honestissimo testimonio ornat Xenophon lib. IIII. Θρασύβουλος μὲν τοι μάλα δοκῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι οὕτως ἐτελεύτησεν.

Vt autem Lacedæmonij rursus crescentem potentiã Atheniensium & refectionem murorum impedirent,

accusant Atticam ciuitatē, & nominatim Cononē apud Tiribazum ducem Persicum, ac monent, periculosam fore potentiam Atheniensium regno Persico, præsertim cum & Enagoram Persæ metuerent. Mittūt igitur Athenæ legatos ad Tiribazum placandum. In his & Conon fuit. Hunc Tiribazus contra ius gentium captum in Persiam ducit, vbi in carcere seu necatus est, seu morbis extinctus. Accusator autem fuerat Antalcidas, Spartanus legatus. Is deinde a rege Persico, quia bello Thebano Lacedæmonij impares erant, impetrauit edictum, quo rex pacem Græcis omnibus imperat, & bellum minatur iis, qui non sint obtemperaturi. Ac simul mādat Thebanis, vt arma deponant, & ciuitatibus pristinam libertatē reddant. Quia vero Lacedæmoniorum cōsilio hæc pax impetrata fuerat, & adhuc magna erat ipsorum potentia, & Agesilai præcipua autoritas, Lacedæmonij se ostenderunt fore huius edicti regij defensores, quod celebri appellatione nominatur Pax Antalcidæ. Iurant igitur Græcæ ciuitates omnes, se obtemperaturas esse. Sed astute Lacedæmonij huius pacis prætextu suam potentiam rursus confirmare conati sunt. occupant fraude Cadmeam Thebarum arcem. Ibi & coniuges & filias honestorum ciuium rapiunt, & Thebis expellunt, quos volunt. Ideo Pelopidas & Epaminondas, & alij exules, fœdere clam facto, magna prudentia & fortitudine irrūpunt in arcem, & eiiciunt inde Laconicum præsidium, aliquot viris interfectis.

Dederant autem hospitium Thebanis exulibus Athenienses qui & postea eos iuuant contra exercitus Laconicos. Tandem rex Spartanus Cleombrotus cum exercitu in Bœotiam veniens, nō procul ab oppido, cui Leuctra nomen erat, cum Thebanis dimicat. Ibi interfectis rege Cleombroto & mille Spartanis, quorum præcipua erat nobilitas, & dilapsis eorum sociis, victores fuerunt Thebani.

Ac locum tantæ cladis voluit Deus testem seu monitorem esse de sua ira. Nam aliquanto ante pugnam quidam ex Spartana nobilitate hospitaliter excepti in Leuctris a Scedaso, postea redeūtes, absente patre, filias eius

duas,

duas, vi ſtupratas, interficiũt, & in puteum abiiciunt. Pater deinde Spartam profectus, ac petens ſceleris autores puniri, deriſus eſt. Et narrantur alia exempla crudelitatis & libidinum, quibus in imperio Spartani & iram Dei irritarunt: & voluntates ciuitatum a ſe alienarunt.

Cum igitur Deus in eo ipſo loco puniuerit Lacedæmonios, qui ſceleris veſtigiũ fuerat, voluit homines & de magnitudine perpetrati ſceleris, & de iudicio diuino cõmonefieri. Denũciata fuit antea pœna oraculo, quod recitat Pauſanias. Id his verſibus reddidi:

Leuctra mihi ſunt curæ & mors triſtiſsima, gnatæ
Occiſæ Scedaſi quæ periere duæ.
Hic atrox fiet pugna & ſæuiſsima cædes,
Fatalis quando venerit illa dies.
Quam prius haud quiſquam norit, quam Dorica pubes
Amittet robur, militiæque duces.

Facta eſt autem pugna Leuctrica,
Anno Artaxerxis 32.
Anno 29. poſt pugnam Lyſandri ad Ægos Potamos.
Initio anni ſecundi Olympiadis centeſimæ & ſecundæ, die quinto Iunij.
Anno ante initium regni Alexandri triceſimoſexto, quod omnium ſcriptorum conſenſu collocatur in annum primum Olympiadis centeſimæ & vndecimæ.

Etſi autem vſque ad Leuctricam cladem numerantur anni principatus Spartani, tamen non mox proceſſerũt Thebani in Laconicam, ſed Lacedæmonij nunciata clade multa grauiter fecerunt, & profuit hæc Ageſilai moderatio ad leniendã triſtitiam. Vſitatum fuit apud Spartanos, vt qui ex acie fugerant, iudicarẽtur infames. Qui quidem ab aliis ciuibus diſcernebantur veſtitu & barba ac licebat cuilibet prætereuntem verberare, nec licebat eis vxores ducere. Cum autem multi nobiles & fortes viri ex fuga domum rediiſſent, & eſſent qui vſitatũ morem de his, qui fugerant, ſeruari vellent, acceſſit ad concionem Ageſilaus, & iuſſit, vt ſinerent leges eo die dormire, quia calamitas accidiſſet, non ignauia ciuium, ſed iniquitate fortunæ. In poſterum autem ab eo die leges

seruandas esse. Hac ἀμνηστίᾳ reuersos ciues infamia liberauit.

Cum igitur mitteretur Archidamus filius Agesilai cū exercitu Laconico in Bœotiam, accersunt Thebani Iasonem Phereum ex Thessalia, cuius tanta erat virtus & autoritas, vt existimaretur in Asiam traiecturus esse, vt bellum Persis inferret. Is cum venisset ad Thebanos, hortator fuit eis, ne dimicarent cum Lacedæmoniis, qui irritati nunc & cautiores & firmiores futuri essent. Et cum vtrisque dissuaderet prælium perfecit, vt certis conditionibus pacem facerent. Ita sine prælio Lacedæmonij domum redierunt, & Iasonis verba recensentur apud Xenophontem: Solet Deus ex paruis magnos facere, & ex magnis paruos.

Hic Iason domum reuersus fraude interfectus est. Cumque in Thessalia contra tyrānos aliquæ ciuitates a Thebanis auxilium peterent, profectus eo Pelopidas, postea a tyranno Alexandro Phereo captus est, cuius tanta fuit sæuitia, vt homines viuos insueret vrsorum pellibus, & canes contra eos incitaret. Ac in prima expeditione Thessalica, cum Pelopidam fraude captū esse Epaminondas audiret, profectus eo cū exercitu, tantum incussit Alexandro terrorem, vt redderet ipsi viuum & incolumem Pelopidam. Ita fide & virtute amici Pelopidas tunc seruatus est. Sed postea reuersus in Thessaliam Pelopidas, in acie dimicans a tyrāni exercitu interfectus est. Tyrannus vero postea domi a cōiugis fratribus, faces tenente coniuge, dormiens trucidatus est.

Interea dum Thebani occupati sunt motibus Thessalicis, & ipsi & Lacedæmonij, & aliæ ciuitates ostendunt, se pacem Antalcidæ non violaturos esse. Mantinei exules freti hac pace conueniunt, & patriam Mantineam instaurare conantur. Fuerat autem Mantinea præcipua vrbs Arcadiæ, condita a filio Lycaonis, cuius nomē fuit Mantineus: quæ cum vicina esset Laconicę, & tamen (vt gens Arcadica inquieta fuit, & mercede militare consueuerat) sæpe adiungeret se hostibus Lacedæmoniorum, & velut arx esset hostilium copiarum, a Lacedæmoniis euersa fuit. Quare cum viderent, non sine periculo

culo

culo viciniæ eam instaurari, Agesilaus impedire instaurationē conatus est. Accersit igitur gens Arcadica Thebanos. Ita nouum bellum in Græcia accensum est, in quo Sparta pene funditus periit. Nam Epaminondas, quem propter ipsius virtutem socij libenter sequebantur, exercitum in Laconicam duxit quadraginta millium virorum, & vastata Laconica & multis oppidis occupatis ad Spartam accessit, nec tamen fluuium Eurotam, qui niuibus intumuerat, transiit. Ac tantus terror incussus est Spartanis, vt seruos amarēt, promissa eis libertate. Cumque speciem iusti exercitus, sex millia armatorum, in vrbe Agesilaus haberet, disposuit eos certis locis, quia Sparta sine mœnibus erat. Ea res deterruit Epaminondam, ne oppugnationem tentaret. Nec Agesilaus, etsi conuitiis prouocabatur ad dimicandum, tunc iudicabat ex vrbe exercitum educendum esse. Steterunt autem ambo in contrariis ripis Eurotæ, Agesilaus & Epaminondas, sese mutuo cōtuentes, & alter alterius virtutem admirantes, & fortunæ vices cogitantes. Erat enim triste spectaculū, cum anni sexcenti essent ab Heraclidarum regno in Laconica, nec vnquam in ea conspecti essent hostiles exercitus, nec incendia & populationes ab hostibus ibi factæ essent, nunc totam regionem vri & vastari: ac, vt Athenæ ante triginta annos deditione facta imperium & libertatē amiserāt, sic Spartæ nunc pene similē calamitatem esse. Ipse etiā Agesilaus exemplum fuit inconstantiæ rerum humanarum, qui & florentissimam patriam acceperat, & formidabilis fuerat regi Persico, & suæ ætatis propter virtutem laudatissimus dux fuerat, nunc senex patriæ videt incendia, & ciuium funera. Profuit tamen patriæ animi robore & consilio. Non enim deseruit vrbem, & ciues armauit. Et cum exercitum Epaminondas propius vrbem adduxit, emissis equitibus, & ex insidiis adortus hostiles copias terrorem eis incussit, ne procederent.

Commoratus autem Epaminondas ad vrbē Spartam quatriduo, cum & dilabi Arcades ad prædam videret in regione opulenta, in qua spolia ex multis gētibus congesta erant, discessit inde ad alia oppida occupanda,

fuitque in Laconica tres menses. Interea Lacedæmonij ab Atheniensibus auxilium petiuerunt, facta commemoratione mutuorum beneficiorum, & orãtes, ne hos qui in maximis Græciæ periculis fuissent, velut παραστάται Atheniensium, deleri sinerent. Ibi, cum ciuitas Attica, vt sæpe alias, oblita offensionum, vellet Græciam saluam esse, decreuit, vt misso exercitu Lacedæmonij defenderentur. Misit & Dionysius Siculus pater viginti triremes, in quibus fuisse Celtas & Iberos narrat Xenophon. Et quidem postea plurimum profuisse Lacedæmoniis Celtas inquit.

EPAMINONDAS.

POstquam vero discessit ex Laconica Epaminondas, Spartani propter societatẽ Atheniensiũ, & instructi auxiliis ex Sicilia missis, paulatim oppida sua recipiunt. Hos cum reprimere Arcades conarentur, nondum finis fuit belli. Cumque Agesilaus propter senectam ducere exercitum non posset, missus est filius Archidamus cum Sparthanis copiis & auxiliis Celticis aduersus Arcades, quos ita vicit, vt magna hostiũ multitudine interfecta, & nullo Spartano amisso, nominata sit illa pugna, ἄδακρυς μαχή. Neq; tamen Arcades tumultuari desierũt. Cũque noua fœdera fecissent cum Eleis & aliis, & deinde Arcades ipsi inter sese disiũcti essent, vt semper fuit genus hominum inquietum & rapax, & pars (Mantinei videlicet) defecisset ad Lacedæmonios, alij a Thebanis auxiliũ peterent, & Messanæ instauratio Thebanis curę esset, rediit Epaminondas in Arcadiã, ducens ex Bœotia & Eubœa & Thessalicis equitibus mediocres copias quas accessione sociorum in Arcadia auxit. Iam & Lacedæmonij mediocres copias habebãt, quia equites Atheniensium, & pars Arcadum, Mãtinei & Achæi, ad eos accesserant. Eduxit igitur Agesilaus exercitum ad Mantineam. Hic Epaminõdas sperans se nactum occasionem rei magnæ perficiendæ, videlicet occupãdæ Spartæ, quia exercitus inde aberat, omisso prælio iter suscipit versus Spartam. Sed re indicata a Cretẽsi milite, Agesilaus redit Spartam cum filio Archidamo & paucis aliis. Quo cum

Epa-

Epaminondas veniſſet,acerrima pugna repulſus eſt.Hic rurſus ſenis Ageſilai virtute patria ſeruata eſt,non vt antea,ſine prœlio.Scribit enim Xenophon diuinitus factũ eſſe , vt Thebani,qui antea Lacedæmonios vicerant & ignem ſpirabãt(his enim verbis vtitur,πῦρ πνέοντες)nunc tam paucis ceſſerint.Nam Archidamus paucisſimos ex vrbe educẽs,cum interfeciſſet aliquot Thebanos in prima acie,tantum reliquis terrorem incuſsit,vt fugerẽt. Adeo nec fortunæ nec virium magnitudini cõfidendum eſt,ſed cogitandum eſt dictum:Victoria a Domino eſt. Vterque autem dux in maiore admiratione fuit, alter propter conſilium oppugnãdæ vrbis,alter propter celeritatem reditus,& defenſionem patriæ.

Regreſſus autem Epaminondas, etſi videbat, ſe non ſine periculo dimicaturum eſſe,tamen,quia pugnandũ eſſe ſtatuerat,non procul a Mãtinea caſtra locat.Ibi intentus in occiſiones,adortus eſt hoſtes præter ipſorum opinionem,& arte aciem ita inſtruxit,vt robur hoſtilis exercitus pelleret.Eo in loco cum ipſe prælium cieret, & cedere hoſtes cogeret,vulnus accipit. Quia autem proptervulnus ducis milites non ſequuti ſunt hoſtem cedentem,minus magna ſtrages facta eſt.Epaminondas viuens relatus in caſtra,non prius ſpiculum ex vulnerẽ euelli permiſit,quam interrogauit, vtri viciſſent. Cum victores Thebanos eſſe diceretur,ſpiculo euulſo patriꝗ gratulans placide mortuus eſt.Hic eſt exitus Epaminõdæ,qui non ſolum propter iuſtitiam,fortitudinem,modeſtiam,& fidem erga amicos valde laudatur:ſed etiam quia doctrinas a Lyſide Pythagorico didicit,quarum ſtudiis in eius pectore magis confirmatus eſt ãmor iuſtitiæ & modeſtiæ.

Cum autem poſt Epaminõdæ mortem vtrique ſe pro victoribus gererent, Thebani & Spartani, eaque ex re paſsim noui motus orirentur,inquit Xenophon in fine ſuæ hiſtoriæ:Cõfuſio & perturbatio maior fuit in Græcia poſt Epaminondæ pugnã,quam fuit ante.Tales bellorum exitus ſæpe ſunt,vt hoc decennio vidimus bella ex bellis nata eſſe,ſicut Pindarus inquit: Facile eſt cuiuis mouere vrbẽ,ſed in tranquillum ſiſtere ſine Dei au-

xilio nemo poteſt. Præcipua tamen fuit tunc potentia Thebanorum, qui non multo poſt Epaminõdæ mortẽ contra Phocenſes, qui templum Delphicum ſpoliauerant, bellum mouerunt, Olympiadis centeſimæ quintæ anno quarto, quod nominatur Bellum ſacrũ, cuius ſępe fit mẽtio in autoribus. Pertinet autem hiſtoria belli ſacri ad Ochi tempora, vt poſtea dicam. Nunc breuiter eius mentionem feci, vt ſeries Græcorum bellorum facilius mente comprehendi poſsit, & cõſideretur, ſemel motis imperiis, non facile pacem reſtitui poſſe. Captis Athenis ſequuta eſt recuperatio, quam adiuuerunt Thebani. Inde Spartani Thebanos adorti, rurſus amiſerunt imperium. Poſtea in bello ſacro Thebani attraxerunt Macedones. Aliquanto poſt ab Alexandro Thebę funditus deletæ ſunt, & horribiles pœnæ per omnes Græcię populos vagatæ ſunt, ac ſimul extincta eſt vbique vetus doctrina ac diſciplina, & perpetua latrocinia in Græcia fuerunt. Has ruinas gentium intuentes cogitemus de cauſis, & ſimilibus omnium temporum miſeriis, & petamus, vt Filius Dei ſit vmbraculum eccleſiæ ſuæ, ſicut texit in Ægypto domos ſanguine agni conſperſas.

RES ROMANÆ.

ANno ab vrbe Roma condita tricenteſimo & ſexageſimo quinto, vrbs Roma a Gallis capta & incenſa eſt, Olympiade nonageſima nona, regnante in Perſia Artaxerxe Mnemone, anno viceſimo poſt captas Athenas a Lyſãdro, vt Polybius ſcribit. Integra vero hiſtoria apud Liuium legatur, vt res Romanę aliæ. Hic tempora tantum inſignium euentuum annotamus. Sed quia illa Celtarum expeditio in Italiam non breuius fuit, & magnarum mutationũ & multorum præliorũ cauſſa fuit, aliquid & de gente, & de occaſione expeditionis addam.

Veteres Græci regionẽ ad Alpes ſitam, verſus Oceanum ſeptentrionalem & occidẽtalem vno nomine Gelticam nominarunt, videlicet totam oram ab Oceano occidentali ad Harcyniam vſque. Deinde ab Harcynia verſus orientẽ vno vocabulo Sarmatias nominarũt. Etſi vicinas aliquas Alpibus diſtinguũt, vt Boios, Noricos, & inde

inde Pœonios,& Myſos.Inquit igitur Herodotus, oriri Iſtrum in Celtis & Pyrene, quod hodie nominatur vff der Bar,& dirimere mediam Europam.

Nomen vero Κέλτος eſt a Γαλάτης. Et ſcribit Appianus ſe nihil de origine nominis aut gentis veriſimilius reperiſſe,quã hoc,quod Polyphemo in Sicilia duo ſint nati filij ex Galatæa,quorum alteri fuit nomen Γαλάτης,alteri Ἴλλυρος.A Galata ortos eſſe Γαλάτας, vnde poſtea factum eſt nomen Celti. Nos vero ſcimus eandem eſſe vocem Galli & Wallen. Significat igitur reuera Galli peregrinatores ſeu migrantes.Et quidem vocabuli origo Ebræa eſt.

Multæ autem & diuerſæ gentes conſederunt in vtraque ripa Rheni,& in illa vlteriore regione verſus Oceanum Occidentalem, & verſus mare Liguſticum. Nam & Maſſilienſes fuerunt Ionum colonia. Et Vienna in Gallia Cretenſium colonia eſt.Fuit enim eodem nomine vrbs Cretæ, vt ſcribit Stephanus, dicta, quod ibi Othus & Ephialtes Martem ceperint. Qua narratione ſignificatum eſt, bella ibi fratrum iſtorum virtute ſedata eſſe, vnde poſtea reliquiæ in Gallia conſederunt. Magnam Galliæ partem & Ligyes tenuerunt, quos Stephanus inquit ex Tarſo veniſſe.Tarſus autem dicitur a Tarſis filio Iauan.

Conſediſſe autem in ora ſeptentrionali Galliæ Senonas certum eſt,qui fuerunt ex noſtra gente Teutonica, quæ nomen habet ab Aſcane Tuiſcones. Et nõ dubium eſt,vicinas gentes in Italiam & poſtea in Græciam duxiſſe exercitus mixtos ex Teutonibus & Gallis.

De expeditione in Græciam poſtea dicemus, in qua Brennus poſt Alexãdrum centum & quinquaginta millia peditum,& viginti millia equitum, & quadringẽtos in Græciam duxit,de quibus ſcribit Callimachus, dicere Apollinem,ſuam & regis Ptolemęi communem fore victoriam, ſe ad Delphos fulmine interfecturum eſſe Celtas,ſed regem Ptolemæum interfecturum eſſe Celtas ad lacum Serbonidem,id eſt, Aſphaltiten. Poſtea enim cum in Aſiã attracti eſſent, Ptolemæus Euergetes multos interfęcit ad Aſphaltiten.

Ex his narrationibus apparet,& magnum robur harum gentium fuiſſe,& magnam multitudinē ex patria eductam eſſe.Sed expeditionem in Græciam anteceſsit Italica, cui occaſionem præbuit pœna libidinis.Tenuerunt Italiæ oram ab Alpibus ad Tibrim vſque,tres gentes:Heneti ad ſinum Adriaticum:Ligures contrarium littus ad occaſum: Media ora, quæ & vbertate ſoli & amœnitate longe excellit,fuit Tyrrhenorum,quorū appellatio antiquiſsima.Vlterior Italiæ pars nominata eſt Auſonia ab Auſone filio Vlyſsis & Calypſus. Fuerunt autem Tyrrheni Lydorum coloni.Lydi autem ab Ægyptiis orti ſunt.Et fuiſſe terras libidinum confuſiones in Tyrrhenia,narrat Timęus,qui circa hęc tempora vixit. Occaſio autem, qua Celtæ & Senones in Tyrrheniam adducti ſunt,hæc fuit.

Adoleſcens nobilis Cluſinus,Lucumon,tutoris coniugē rapuit.Tutor hoc iuſto dolore incenſus,inuitauit Celtas,vt ſedes quærerent in ea parte Italiæ vberrima,& ſcelus Lucumonis punirēt.Ita cum Deus vniuerſæ gentis Tyrrhenæ ſcelera puniturus eſſet, egreſsi ex horridioribus locis Celtæ & alii,Tyrrhenos oppreſſerunt.Et credibile eſt non fuiſſe breuem,& ſubitam expeditionem,ſed paulatim plures exercitus ex Gallia & Teutonicis gentibus eo infuſos eſſe.

Ab his affirmāt veteres ſcriptores Græci & Latini,cōditas eſſe vrbes, Senas a Senonibus,Mediolanum,Veronam & alias quaſdam.Qua autem occaſione Romam attracti ſint,narrat Liuius,apud quem integra hiſtoria legatur.

ARTAXERXES OCHVS
Perſarum rex octauus.

Regnauit annos ſex & viginti,ac regnum occupauit necatis duobus fratribus. Huius gubernatio cum plena fuiſſet crudelitatis aduerſus domeſticos,externas nationes,& aduerſus eccleſiā in Iudæa,quæ mediocrem tranquillitatem & quaſi Halcyonia habuerat,tandē ipſe a quodam ſuo duce interfectus eſt.Initio gubernationis Sidonem proditione cœpit,vbi cum ſupplices interfeciſſet,

ſet, irati Sidonij, ipſi vrbem incenderunt. Ac periiſſe ibi quadraginta millia hominū ſcribitur. Poſtea Euagoram Cypri regem, de quo extat Iſocratis oratio, cum fuiſſet eius ſocius, interfecit.

DE SÆVITIA OCHI *aduerſus Eccleſiam.*

REcuperauit Ochus & Ægyptum. Cumque in vicinia Iudææ bellum gereret, ſæuitiam in Iudæos etiam exercuit, quibus ad id tempus a Longimano vſque Deus tranquillitatem dederat, vt inſtaurari vrbes, templum, doctrinæ ſtudia, & totus ordo gubernationis poſſent. Sed tanta eſt humanæ naturæ infirmitas, vt in rebus ſecundis lætitia afferat negligentiam in frenandis cupiditatibus. Cœperunt igitur iam fratres de ſummo ſacerdotio certare. Summus ſacerdos erat Iohāna. Hunc vt frater eius Ieſus excuteret, petit a Vagoſe Perſico pręſide auxilium, & conatur vi occupare templum. Ibi a fratre Ioanna frater in templo trucidatur. Talia peccata irritarunt iram Dei. Venit igitur Ieroſolymam Vagoſes, & ingreſſus templum, inde ſpolia auexit. Cui cum diceret Iohanna, impie eum facere, reſpondet præſes Perſicus, illum vero magis impie feciſſe, qui ibi fratrem occidiſſet.

Poſtea Ochus & annuas penſiones templo eripuit, donatas a Cyro & Longimano, & indixit tributa populo Iudæorū. Occupata etiā præfectura (id enim ſignificat ἀπόδασμος) multa oppida deleuit, & multas familias procul tranſtulit in Hircaniam ad mare Caſpium. Rurſus igitur eccleſiam exercuerunt magnæ calamitates vſque ad Alexandrum Magnum, qui veniens Ieroſolymam, vt poſtea dicetur, reſtituit Iudæis αὐτονομίαν, & pacem & tributa remiſit.

RES MACEDONICÆ.

NOn dubium eſt, nomen Macedo factum eſſe a Kittim, vt veteres dixerūt μακέτης. Fuit autem Kittim filius Iauan. Et libri ſacri affirmant, Alexandrum ortum eſſe ex Kittim. Ac ſæpe fit mentio huius vocabuli. Significat autem Kittim percuſſores. Cum autem

deinceps in historia mundi rerum Macedonicarum præcipua sit commemoratio, vtile est iuniores scire, quantum de origine regum Macedonicorum tradita est.

Vetustas adfirmat reges Macedonicos ab Hercule ortos esse. Et hanc seriem tradidit Herodotus:

HERCVLES.
HYLLVS.
CLEODEVS.
ARISTOMACHVS.
TEMENVS.
PERDICCAS. Hic primus in Macedonia rex factus est.
ARGAEVS.
PHILIPPVS.
ÆROPVS.
ALCETAS.
AMYNTAS.

Alexander, qui cum esset in castris Mardonii indicauit Aristidi, præliaturum esse Mardonium.

Perdiccas & Alcetas fratres.

Archelaus natus ex patre Perdicca & ancilla Alcetæ, nothus, interfecit auunculum Alcetam & eius filium Alexandrum, & germanum fratrem, Perdiccæ filium. Tenuit regnum annos 24. Gessit bella cum Thracum populis. Tandem interfectus est ab adolescente nobili, quem per libidinem contumelia affecerat. Estque de eo versus traditus:

Τεύχων ὡς ἑτέρῳ τὶ, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει.

Archelai filij fuerunt, Orestes, Archelaus & Pausanias, & ordine regnum annos octo tenuerunt. His extinctis rediit regnum ad legitimos hęredes, videlicet ad Amyntam filium Alcetæ, interfecti ab Archelao.

Amyntas, cum regnasset annos sex, reliquit filios tres, Alexandrum, Perdiccam & Philippum. Cumque patri Amyntæ successit Alexander, natu maximus, interfectus est a Ptolemæo Alorite. Hunc non multo post interfecit Perdiccas, quem deinde in prælio cœperunt Illyrici. Post hunc tertius frater Philippus, qui tunc obses aliquan-

aliquantiſper Thebis fuerat, celeriter in patriam rediēs, fratri in regno ſucceſſit. Fuerat autem adoleſcens ductus Thebas a Pelopida, qui pacem fecerat inter Ptolemæū Aloriten,& fratrem Philippi Alexandrum. Vixit autem Philippus Thebis apud patrem Epaminondę, quem habuit exercitiorum ſocium,& exemplū virtutis. De morte autem Philippi poſtea dicemus. Prius enim pertexenda eſt poſteritas.

Philippo nati ſunt ex Olympiade, Alexander Magnus & Cleopatra: item ex matre Theſſala, Theſſalonice, quę nupſit Caſſandro, interfecta a filio Antipatri, quem deinde interfecit frater ipſius Alexander. Hunc poſtea Demetrius interfecit.

Ex Cleopatra, Sobrina Attali, natus eſt Philippo filius Philippus, quem Olympias vna cum matre æneo vaſi incluſum, & in ignem coniectum interfecit.

Poſtea interfecit Caſſander Olympiadem, & Roxanem, coniugem Alexandri,& filium eius Alexādrum, & Barſenen alteram coniugem Alexandri, & eius filium Herculem. Antigonus vero iuſſit interfici Cleopatram, germanam ſororem Alexandri Magni.

Tales pœnæ vagatæ ſunt per Philippi & Alexandri poſteritatē, quia magna gloria a Deo ornati, facti ſunt inſolentes, voluerunt ſibi tribui diuinos honores. Alexander etiam crudelitatem in amicos exercuit. Cogitemus autem, hæc triſtia exempla in tantis viris & nobiliſſimis familiis propoſita eſſe, vt alios homines de modeſtia commonefaciant.

Nunc ad Philippi hiſtoriam redeamus, qui inter reges præcipuos recenſetur, quia conſilio & fortitudine excelluit,& paruis copiis magnos exercitus vicit.

Laudatus eſt in oraculo, in quo duo deſcribūtur Philippi, quorum priorem ait fore victorem multarū gentium,& felicem regem; poſteriorem vero, videlicet illum, qui cum Romanis bellum geſſit, regni euerſorem. Verſus extant in Achaicis Pauſaniæ:

In Macedum populis clariſſima regna tenebunt
Argiua de ſtirpe, bonum damnúmque, Philippi.

Horum qui prior est, gentes vrbesque domabit,
Sed veteris regni perdet decus omne secundus,
A populus victus, quos mittent vesper & ortus.

Initio autem regni vicit Athenienses, qui Argæo regnum tradere conabãtur. Deinde facta pace cum Atheniensibus vicit Pæonas & Bardyllin regẽ Illyriorũ, trucidatis in prælio 7 millib. Illyriorũ, ac victor recepit oppida, quæ regno Macedonico Illyrii ademerãt. Deinde cepit Amphipolin, & Pydnã, & oppidum Crenidas, vbi venæ auri erant, quod auxit, & nominauit Philippos. Ex iis venis quotannis Philippus reditum habuit mille talenta, id est, sexcenta millia coronatorum.

In ea vrbe postea ecclesiam Paulus collegit, ad quam extat epistola scripta ad Philippenses. Fuit autem antea nomen vrbis Δάτος, vnde prouerbium est, Δάτος ἀγαθῶν. Postea accersitus Philippus in Thessaliam contra tyrannos, ciuitatibus libertatem restituit, & eas sibi fœderibus adiunxit.

Circa id tempus ortum est bellum sacrum in Græcia, cuius sæpe fit mentio, quia magnarũ calamitatum caussa fuit, & præcipue potentiã Macedonicam auxit. Inchoatum esse Pausanias scribit anno quarto Olympiadis centesimæ quintæ, & durauit annos cõtinuos decem. Interuallum est autem inter pugnam ad Mantineam & belli sacri seu Phocensis initium, anni quindecim. Tanta erãt odia intestina Græcorum, nata ex superioribus bellis, vt diu quiescere non potuerint, & attraxerint externa auxilia & seruitutem.

Occasio autẽ belli sacri hæc fuit: In iudicio Amphictyonico damnati erãt Phocenses, & Thessalis & Thebanis petentibus, vt magnam mulctam pẽderent. Hanc mulctam cum dare nollent, quia & agri eis ademti erãt, Lacedæmoniis clam eos incitãtibus, qui & ipsi magnam mulctã debebant, Philomelus Phocensis collecto exercitu columnas Amphictyonum euertit, in quibus decreta mulctæ scripta erant, & agros consecratos recipit, aurum & argentum aufert ex templo. Addit & alteram caussam: Phocẽses veteri morę defensores esse Delphici templi, id ius eripi ipsis a Thebanis queritur. Vt igitur opem

opem ferrent iudicio Amphictyonico,& templo,vicini Locri, Thebani & Theſſali bellum Phocenſibus inferunt.Philomelus victor tribus magnis prælijs, quarto victus ſeſe de rupe præcipitem deiecit. Hic primi ducis Phocenſium exitus fuit.

Secũdus dux fuit Onomarchus,qui cũ in ſomno vidiſſet,ſibi in templo datum eſſe coloſſum,vt altiorem faceret,ſperauit ſuam potentiam maiorem fore.Sedtandem poſt multa prælia ſuſpenſus eſt.Ita coloſſum auxit.

Suppeditabant autem Delphici theſauri pecuniam ad conducendos & alendos exercitus.Nam æſtimatio auri & argẽti,quod initio huius belli inDelphico tẽplo fuit, ſcribitur fuiſſe decem millia talentorum,id eſt,ſexaginta tonnarum auri.Vicit igitur Onomarchus Bœotios,& cepit vrbem Coroneam.Vicit & duobus præliis Theſſalos,& cum his Philippum regem Macedonũ, quem accerſiuerant Theſſali ad belli ſocietatem,& multos Macedonas trucidauit. Sed tertio prælio in Theſſalia Philippus vicit Onomarchum,trucidatis ſex millibus hoſtium,& captum Onomarchum affixit cruci.

Necato Onomarcho dux Phocenſiũ factus eſt Phayllus,cui Lacedæmonij pedites mille, Athenienſes quinque millia,& quadringentos equites,& Theſſali hoſtes Philippi duo millia miſerunt. Sed tribus præliis victus Phayllus a Bœotiis,ipſe poſtea vrbemArycam in Locris cepit,& direptã funditus deleuit. Sed cum Phthiſi mortuus eſſet,dux Phocenſium factus eſt Phallæcus Onomarchi filius, cui Mnaſeas propter adoleſcentiam dux additus eſt.Sed Bœotij Mnaſeam non multo poſt incautum oppreſſerunt & interfecerunt.

Poſtea cum Phocenſes tres munitas vrbes in Bœotia tenerent,Orchomenum,Coroneam & Corſias, ex quibus facile erat populari vniuerſam Bœotiam, Thebani nec pecunia nec viribus ſoli diutius belli molem ſuſtinere potuerunt. Petunt igitur ab Ocho pecuniam, qui mittit eis trecenta talenta, id eſt, centum & octoginta millia coronatorum.Acceſſerunt & Philippum regem Macedonicum Thebani, qui magnum exercitum Macedonum & Theſſalorum adduxit in loca vicina

Bœotiæ,vbi Phocenſium dux Phallæcus erat cum exercitu.Sed cum Phallæcus non auderet dimicare, petiuit a Philippo pacem, qui conceſſit ea conditione, vt relicta terra Phocenſi & Bœotia tranſiret in Peloponneſum.Ita ſine prælio Philippus finem belli fecit, Phocenſes in ſeruitutem redacti ſunt, omnia oppida deſtructa ſunt,& multitudo in villas diſtributa eſt, & agri eis traditi ſunt : ſed ita, vt quotannis penderent ſexaginta talenta,id eſt, triginta & ſex millia coronatorum. Iudicium Amphictyonum reſtitutum eſt, & decretum, vt Philippus ibi & ſucceſſores reges Macedonici duo ſuffragia haberent. Phocenſibus ademptum eſt ius ſuffragij.Decretum eſt etiam,vt Philippus Græcorum dux nominaretur. Finito igitur bello Philippus in Macedoniam rediit,parta non ſolũ victoriæ gloria in cauſſa iuſta & ſpecioſa,quod templum & iudicium Amphictyonum defendiſſet,ſed etiam moderationis in victoria.

Phallæcus poſtea in Creta militans in quadam oppugnatione fulmine ictus periit,& incenſis machinis multi eius milites igni perierunt.Pauſanias ſcribit,finẽ belli ſacri fuiſſe anno primo Olympiadis centeſimæ octauæ, ac fuiſſe eum annum belli decimum.Fuitque hic annus Ochi regis Perſarum decimus nonus.

ARSAMES. NONVS *rex Perſarum.*

OChi crudelitatem & pœnæ ipſius regni interitus ſequuntur, iuxta regulam : Qui gladium acceperit, gladio peribit. Ochus interfectus eſt a principe Bagoa,qui cum regnum in ſe transferre non poſſet,regem fecit Arſamen Ochi filium. Qui cum annos quatuor regnaſſet,etiã ab hoc ipſo Bagoa interfectus eſt,metuente filium,propter necem paternam. Hic finis fuit familiæ Cyri,in cuius cõſideratione deploranda eſt miſeria humana,quod etiam talium poſteritas cito degenerat, in quibus fuit vera agnitio Dei,& excellens virtus.Fuerũt autem in regno Perſico reges Deum recte colentes:Darius Medus,Cyrus & Artaxerxes Longimanus. Hi laudantur in libris Danielis & Eſdræ.

Inter-

Interfecto Arſame Bagoas ad principẽ Armeniæ regnum tranſtulit,qui non fuit ex poſteritate Cyri,ac nomen ei tribuit Darij.Hic Darius vltimus ab Alexandro victus & regnum & vitam amiſit,vt poſtea dicemus.

Nunc ad res Macedonicas redeamus.Cum Philippus Macedo finem belli ſacri ſeu Phocenſis feciſſet, anno primo Olympiadis cẽteſimę octauæ,& pace cum omnibus Græcis facta rediiſſet in Macedoniam, poſtea multas vrbes in Thracia occupauit. Expulit etiã ex Eubœa tyrannum Calliam, de quo dicit Æſchines, fuiſſe eum mutabiliorem euripo maris,cui vicinus fuit.Cum autẽ Athenienſes creſcentem eius potentiam metuerent, & eum irritarent:& viciſſim ipſe debilitare potentiã ipſorum conaretur,tandem rediit in Græciam Olympiade decima. Sunt igitur inter anni belli ſacri finem, de quo diximus,& poſtremum aduentum Philippi in Gręciam circiter nouem.Fuitque occaſio poſtremi aduentus hæc aliena a cauſis prioris belli, in qua tamẽ etiã prætextus religionis oſtenſus eſt,vt ſæpe homines prauis cupiditatibus religionem prætexunt,quia videri volunt,ſe iuſtis & magnis cauſſis ad bella mouenda cogi. Hanc iuſtitiæ ſimulationem grauiores pœnæ ſequuntur. Et Deus ſinit homines in tales furores ruere, vt idolomaniæ puniantur.

Fuit oppidum in Locris, Amphiſſa, quod campum duorum milliarium Germanicorum conſecratum occupauerat,& tradiderat ſuis ciuibus, vt ibi villas extruerent,& colerent agros.Hunc campum cum reſtitui templo Delphico Amphictyones iuſſiſſent, armis etiam euertere villas conarentur, concurſu Amphiſſenſium repreſſa eſt turba,quam Amphictyones adduxerãt. Defenderunt autem & Thebani Amphiſſam, quia Locri Thebanis amici erant.Fit igitur decretum Amphictyonum, de accerſendo Philippo rege Macedonico, præſertim cum iam & ipſe in conſilio Amphictyonum duo ſuffragia haberet.Ac Demoſthenes,inquit, quoſdam pecunia corruptos aſtute perfeciſſe,vt illud decretum fieret, vt eo prætextu Philippus accerſitus Græciam opprimeret. Ego odio Thebanæ potentiæ decretum illud

a pluribus factum esse existimo.

Vocatus igitur Philippus exercitum adduxit in Græciam mense Februario. Ac primum Amphicenses punit. Erant vtrique in metu: Thebani, quia Amphicenses defenderant, Athenienses propter Eubœam. Mittunt igitur legatos ad Philippum, ac petunt ne pacem, quæ in fœderibus antea vtrinque promissa erat, violet. Interea Philippus vrbem Phocensem Plateam vi capit, & totam regionem Phocensem occupat. Cum autem iam & Græciæ partem occupasset, & cæteri in metu essent, suasor fuit Demosthenes, vt Athenienses & Thebani se coniungerent ad Græciæ defensionem. Et mense Maio decretum factum est, vt Philippus armis reprimeretur, & facta est cum Thebanis societas. Postea die septimo mẽsis Iulij ad Cheroneam vrbem Bœotiæ pugnatũ est, fuitque tãta virtus Gręcorum, vt diu anceps prælium esset, ac multis vtrinque cadentibus trepidauerit Philippus, donec adolescens Alexander equites a fronte ad latus duxit, & in medium exercitũ Græcorum irrupit. Ibi inclinatio facta est. Interfecti sunt autem ciues Athenienses mille, & capta duo millia, multo plures vero Thebani & interfecti & capti sunt. Ac præsidium Thebis impositum est. Erat autem inter captiuos Athenienses Demades orator, qui Atheniensibus pacem impetrauit, & obtinuit, vt captiui sine precio redderentur.

Post victoriam Philippus conuocatis Græcarum ciuitatum legatis Corinthum, ibi dux Græcorũ contra Persas nominatus est, & cõstituta pace Græciæ in Macedoniam rediit, ac translaturus bellum in Asiam, misit eo partem exercitus. Sed dum commoratur domi, & ostentat regium splendorem cum aliis spectaculis, tum vero etiam sacrificio, in quo suam statuã inter Deorũ statuas collocauit, in spectaculo quodam a satellite Pausania interfectus est, non diu postquam ad Cheroneam vicit Athenienses & Thebanos, sicut oraculum prædixerat, victorem breui post moriturũ esse. Flet victus, sed victor mortuus est: Κλαίει ὁ νικηθεὶς, καὶ ὁ νικήσας ἀπόλωλε. Ita rex præstantissimus consilio & fortitudine, adhuc ætate florens (tantum enim vixit annos 46, vt in Arcadicis apud

Pau-

Pauſaniã narratur)interfectus eſt, cũ & inter Deos coli vellet,& obſcœnis voluptatibus ſe dederet,quæ delicta Deus horribilib.exẽplis punit etiã in hac vita.Deinde& per cõiuges& filios vagatę ſunt pœnę,vt ſupra diximus.

ALEXANDER MAGNVS.

EXtincto Philippo filius Alexander ex Olympiade, quæ nobilitate alias cõiuges antecelluit, regno Macedoniæ potitus eſt. Ac prodeſt meminiſſe tẽpus initij regni Alexãdri,quia multa inde tẽpora poſt eũ ſumũtur Olympiadis centeſimæ vndecimæ anno primo cœpit regnare Alexãder,cuius temporis propter certitudinem ſæpe fit mẽtio.Fuit autem annus a cõdito mundo 3628. A reditu Nehemiæ ex Babylone in Iudæam anno 88. Cum in Iudæa Pontifex eſſet Iaddus , cuius frater Manaſſes aliud templum cõtra legem Dei in monte Samariæ,qui nominatur Garizin prope Sichem,condidit. Ita tunc non diu poſt reditum ex Babylone ambitio & diſcordiæ põtificum in Iudæa turbabant & politiam & doctrinam,& legitimos cultus.Quod eo magis mirum eſt quia hæc tempora Nehemias attigit, qui vix circiter annos 130.Huius tanti viri autoritatem in ſenecta ſpreuerunt iuniores,cupidi dominationis.

Supra dictum eſt,reges Macedonicos ab Hercule ortos eſſe,paterna origine.Olympias vero, mater Alexandri ex Æacidis eſt hac ſerie :

Æacus.

Peleus,vicit Centauros.

Achilles,filius Pelei,dolo interfectus a Paride.

Pyrrhus interfectus ab Oreſte propter Hermionem, filiam Menelai.

Moloſſus rex Epiri & Pielus , nati ex Andromacha, olim Hectoris coniuge.

A Pielo ſcribitur ortos eſſe ſequentes reges in Epiro, vt narrat Pauſanias in Atticis :

Turymbam ,
Alcetam. Ex hoc,
Neoptolemus & Arymbas.

Olympias Neoptolemi filia,mater fuit Alexãdri ma-

gni,& ſoror Alexandri Epirotæ,qui cum in Italiam traieciſſet, vt Tarentinis opem ferret contra Brutios, in Brutiis periit.

Arymbæ filius fuit Æacides, pater Pyrrhi, qui Pyrrhus poſtea cum Romanis bellum geſſit.

Natus eſt igitur Alexander Magnus ex duabus familiis in Græcia præſtantiſſimis, videlicet ex Hercule & Æaci poſteritate.

DARIVS VLTIMVS REX *Perſarum.*

REgnauit annos ſex. Cœpit enim regnare eodem anno,quo Philippus mortuus eſt,a Bagoa, qui Ochũ & Arſamen veneno ſuſtulerat,accerſitus ad regnũ propter opinionem virtutis.Cum enim Artaxerxes bellum geſſit cum Caduſiis,& quidam Caduſius prouocaret vnũ ex Perſicis ducibus ad monomachiam, hic Darius Caduſium victor occidit. Quare Armeniæ gubernatio ei commendata eſt.Etſi autem vocauerat eum ad regnum Bagoas,tamen vt ſemper in metu ſunt homicidæ, hunc quoque metuens, veneno tollere Darium conatus eſt. Sed re indicata, Darius Bagoam venenum, quod in eo conuiuio regi daturus erat,bibere coegit.Ita Bagoas extinctus tandem ſcelerum ſuorum pœnas dedit.

Cum autem ſciret Darius,iam a Philippo miſſos eſſe exercitus in Aſiam,mittit & ipſe exercitus, & claſſis ducem facit Memnonem Rhodium,cuius peritia fuit excellens,& in Græcia mortuo Philippo concitauit cõtra Alexandrum ciuitates.Demoſthenes etiam, vt fuit inquietus,belli ſuaſor fuit,cui aduerſatus eſt Demades,qui ait,ſe reprehendiſſe Demoſthenis decretum, quod fuerit tantum ὀνόματι καλὸν,& fuiſſet exitioſum reipublicę, ſi Athenienſes obtemperaſſent.Inquit etiam Æſchines, a Demoſthene adeo ſpretum eſſe Alexandrum, vt nominarit eum μαργίτην.

Cum igitur multi in Græcia florentem Perſarum potentiam intuerentur,& cõfiderent auxiliis Perſicis, hortatores fuerunt defectionis a rege Macedonico.Thebani igitur præſidium Macedonicum ex arce deiecerunt, & decre-

& decretum fecerunt, vt qui Græciæ libertatem defenſuri eſſent, ſe cum ipſis coniungerent. Hæc noua belli cauſſa fuit Alexandro.

Poſt mortem Philippi gentes bellicoſæ, vicinæ Macedoniæ res nouas moliebantur, Illyrij & Triballi. Horum ſedatis tumultibus Alexander initio regni Syrmũ quoque regem Getarum, a quo Syrmium poſtea nominatum eſt, coegit pacẽ petere. Ibi cũ cognouiſſet Thebanos bellum mouiſſe, celeriter in Græciam rediit, & cum aliquot prœlia circa Cadmeam & in portis Thebanis facta eſſent, infuſi milites Alexãdri intra portas, ceperunt Thebas, vbi magna cædes in ipſa vrbe facta eſt. Interfecta ſunt ſex millia hominum, capta & redacta in ſeruitutem triginta millia. Vrbs Thebana funditus deleta eſt, quam tamen poſtea Caſſander reſtitui iuſſit. Et de exulibus, qui effugerãt, decretum eſt, ne vſquam eis in Græcia hoſpitium præberetur. Sed Athenienſes memores veteris beneficij, cum conrra Lacedæmoniorum decretum Thebani ipſis hoſpitium præbuerant, nunc receperunt exules, nec eos expulerunt. Hanc gratitudinem poſtea Alexander comprobauit.

Anni ſunt autem ab eo tempore, quo captæ ſunt Athenę a Lyſandro, ſexaginta, nec ſunt plures. Tam exiguo tempore primũ Athenæ & imperium amiſerunt & captæ ſunt. Poſtea Sparta amiſſo imperio duriſſime afflicta eſt. Nec multo poſt vrbs Thebana funditus deleta eſt. Fuitq; annus tertius poſt luctuoſam pugnã ad Cheroneam. Ita cum floruiſſet Græcia ſapientia & virtute, poſtea laxata diſciplina, cum petulantia iuniorũ & ambitione bella nõ neceſſaria moueret, magnorum ſcelerum pœnas dedit, ſicut & hoc tẽpore Turcicã tyrannidẽ attraxit idolorũ cultu, libidinib. & odiis domeſticis.

Dignum vero memoria eſt factũ Timocleæ matronæ Thebanæ, a qua cum poſceret quidam ex Alexandri ductoribus quidquid habebat auri & argẽti, & illa corpori metueret, dixit ſe monſtraturam quo abieciſſet. Educit igitur militẽ ad puteum in hortum, & ait, ibi occultatum eſſe. Cumque oculi militis ad puteum cõuerſi eſſent, ipſa eum impellit, & in puteũ præcipitat. Poſtea

ad Alexandrũ adducitur matrona, qui audiens eius narrationem, & nobilitatem familiæ iussit eam cum filiis & filiabus liberam esse. Reges enim vt aliarum virtutum, ita & pudicitiæ defensores esse debent.

Post Thebarum excidium ab Atheniensibus petiuit Alexander, vt dederent oratores, Demosthenem & Lycurgum, qui bellum suaserant. Et censuit Phocion, sicut olim Erechtei filiæ factæ essent victimæ pro patria, ita ipsi quoque ad hostem accederent, ac se interfici paterentur, vt patria trãquilla esset. Hic Demosthenes recitauit apologum de lupis, qui pastoribus pacem offerebant, ea conditione, si canes dederent. Sed cum populus dubitaret, orator Demades ad Alexandrum profecturũ se esse promisit. Huic populus dat mandata, vt pacẽ petat. Item, vt petat, ne cogantur exules Thebanos expellere. Quæ omnia Demadis legatione impetrata sunt. Hæc Alexandri moderatio in victoria excellens virtus fuit, & opus Dei, qui incenderat eum singulari impetu, ad faciendam imperij translationem, & puniendam sæuitiam & luxum Persarum, sicut Syracides inquit capite 10: Propter iniustitiam regnum a gente in gentem transfertur.

Pace constituta in Græcia communi decreto nominatus est Alexander dux Græcorum contra Persas, & secundo anno duxit exercitum in Asiam, vbi quæ prælia facta sint, quæ vrbes quanto labore captæ sint, quanta victoris magnitudo animi, iustitia & modestia initio fuerit, discendũ est ex integris historiis. Modestiæ testimonium ingens est, quod, cum Darij coniugem, filios & filias cepisset, curauit vt regio more alerentur, & nulla contumelia afficerentur. Quod Persicus nuncius narrãs Dario, his cum verbis ornat: Alexandrum & in præliis acerrimum, & in victoria clementem esse, δεινὸν ἀγωνιζόμενον χρηστὸν δὲ κρατήσαντα.

Quarto anno, cum Asiam & Ciliciam magno labore domuisset, Tyrum post longã obsidionẽ septimo mense cepit, vbi septem millia hominum in oppugnatione interfecta sunt, duo millia postea strangulata sunt, tredecim millia in seruitutem redacta sunt. Hęc calamitas

ab Esaia

ab Esaia prædicta est, qui capite vicesimotertio inquit, Venturos esse euersores Tyri ex terra Cittim.

Inde Alexander ad Iudæam accessit, cui iratus erat, quia Iudæi in obsidione Tyri responderant, se memores magnorum beneficiorum, quæ a regibus Persicis acceperant, nihil facturos esse contra eos. Cum autem Tyro capta Alexander in Iudæam venisset, placaturus eum Iaddus summus Sacerdos ornatus veste sacerdotali, cũ cœtu sacerdotum & seniorum processit ei obuiã, & pacem petiuit. Ibi Alexander de equo descendens summũ sacerdotem reuerenter salutat, & pacem promittit. Duces admirantes interrogant, cur tanto honore hunc sacerdotem exceperit? Quibus respondet, se in Macedonia ante bellum dormientem vidisse talem speciem numinis, ornatam simili veste, vocantem eum in Asiam, & iubentem, vt bellum contra Persas moueret, & dextram porrigentem, tanquam ductricem. Eius speciei cum viderit hunc sacerdotem similem esse, existimare se hunc populum Deo curæ esse: seque ab huius populi Deo adiutum esse, quare ei parcere & benefacere decreuisse. Postea hospitaliter exceptus tributa ab Ocho tyranno imposita remisit, compescuit etiam vicinos in Samaria, qui aduersus Iudæos tumultuabantur. Credibile est etiã narrasse sacerdotes Alexandro Danielis prędictionem, qui ante annos 200 vaticinatus fuerat, regem Græcum potiturum esse imperio Persico. Et non dubium est, de hac tanta generis humani mutatione sapiẽtes multa collocutos esse.

Narrat enim & Diodorus, Seleucum scripsisse, Chaldæos sacerdotes prædixisse sibi Alexandri interitum, & partitionẽ regni inter quatuor duces. Hæc existimo ex Daniele sumta fuisse.

Præcipue vero in hac historia consideretur exemplum, quod in tanta mutatione generis humani Deus ecclesiam, cum nulla habuit humana præsidia, clementer texit, & fuit mediocris ecclesiæ tranquillitas sub Macedonicis regibus, fere vsque ad Antiochi Epiphanis tempora vt postea dicemus.

DE ÆGYPTO.

REgnũm Ægyptium, vt ſupra dictum eſt, inter prima & pulcherrima regna generis humani fuit: & quanquam bella geſsit cum Chaldæis & Aſſyriis, tamen vſque ad Perſica tempora, annos circiter mille, ſemper retinuit proprios reges, & veterem regni formam. Cambyzes vero & deinde Darius regno Ægyptio potiti ſũt. Poſtea, cum ſub Dario Notho defeciſſet, difficili bello recepit eam Ochus, & magnam ibi crudelitatem exercuit. Fuit autem vltimi Darii tempore præfectus ibi Mazabes, qui cum ſciret, Ægyptios odiſſe Perſicum imperium, & quia ad arcendum Alexãdrum imperatus eſſet, venienti ex Syria dedidit ſeſe & Ægyptum ſine certamine. Ita vetuſtum & opulentum regnum Alexãder occupauit, & fortunam ſapienter moderatus eſt. Non mutauit veterem formam gubernationis, ſed veteri more monarchas fecit, & quidem Ægyptios. Nec vni ex ſuis commendauit vniuerſi regni gubernationem, ſed præſidia impoſuit diuerſis locis, & his ductores præfecit, pacis tuendæ cauſſa. Ac ſcribit Arrianus, additos eſſe duos inſpectores, quos nominauit epiſcopos. Quæ omnia ſic conſtituta ſunt, ne, ſi vnus eſſet ſummus gubernator, regem ſe faceret. Et dicit Arrianus, Romanos Alexandri cõſilium poſtea in Aegypti gubernatione ſequutos eſſe. Ita vetus doctrina in eo regno cõſeruata eſt inde vſque a Ioſeph ad Mahometica tempora, annis plus duobus millibus. Scribitur & reditus Alexandro indicatos eſſe ſex millia talentorum, id eſt, ſex & tringinta tõnas auri.

DE PRÆLIO AD *Arbela.*

COnſtituto regno Ægypti, ex vrbe Memphi, quæ nunc eſt Alcairum, rediit Alexander in Syriam, anno ſexto poſtquam regnare cœperat. Cumque Tyrum rediiſſet, multis rebus in Aſia ordinatis, celeriter duxit exercitum aduerſus Darium. Cumque ad Arbela in Aſſyriam veniſſet, vicina fuerunt Alexãdri & Darii caſtra. Ibi menſe Auguſto, vt Plutarchus recitat, eclipſis lunæ cõſpecta eſt, cuius & alii ſcriptores mẽtionem fecerũt,

qui &

qui & eodem menſe, die viceſimoſexto, pugnatum eſſe dicit. Quo in prælio profligatus eſt ingens Darii exercitus, interfectis nonaginta millibus hominum. Fuerunt in acie Darii cum Scythis Dai & Sacæ, vt aliarum gentium nomina omittam. Acies ita inſtructa fuit, vt Alexander in medio eſſet cum Theſſalis equitibus, Clitus teneret dextrũ cornu, Parmenio ſiniſtrum. Vbi etſi multi interficiebãtur a Scythicis & Bactrianis equitibus, tamen Alexander recta ad Darium acceſsit, mediã aciem tenentem, quo pulſo & fugato, poſtea opẽ tulit Parmenioni, vbi acerrima pugna fuit.

Darius pulſus fugit per loca ardua & aſpera in Medos, ſed Alexander recta acceſsit ad Babylonem & Suſa, quæ vrbes vltro deditionem fecerunt. Poſtea duxit partem exercitus in Medos, vt Darium perſequeretur, quẽ Beſſus præfectus Bactrianorum, cum intelligeret Alexãdrum prope eſſe, interfecit.

Etſi autem Alexander poſt necem Darii mox in eum locum venit, vbi tanti regis corpus vidit iacere cruentũ & ſine honore, tamen non vidit viuentem Darium: ſed ipſe regio honore ſepeliri eum curauit. Beſſum vero interfectorem cõprehenſum iuſsit diſcerpi, alligatum duabus arboribus inflexis.

Hic fuit exitus regis Darii, qui etiam eſt inſigne exẽplum inconſtantiæ rerum humanarum. Et quidem tota mutatio imperii, deletis tot vrbibus, & trucidatis tot exercitibus, plena eſt multorum horribilium exemplorum, quæ ſunt commonefactiones de iudicio Dei, qui non leuiter mutat imperia propter multa magna ſcelera hominum, vt ſæpe dictũ eſt: Propter iniuſtitiam mutantur regna.

DE TERTIA MONARCHIA.

MOrtuo igitur Dario, anno ſuæ ætatis quinquageſimo, cum regnaſſet annos ſex, tranſlata eſt monarchia a Perſis ad Alexandrum, cum Perſæ tenuiſſent eam annos ducentos & paulo amplius. Eſtque initium Græcæ monarchiæ annus Alexandri ſeptimus.

Extincto Dario anni aliquot consumti sunt in expeditione Indica, in qua primum peruenit ad Taxilen, qui regnum habuit non minus Ægypto, & vbertate agrorum eximium. Is Alexandri fortunæ cedens, ad eum vltro accessit, inquiens, nil opus esse bello, malle se beneficiis certare. Si sit potentior, se daturum esse munera Alexãdro: si inferior, se gratum fore, si beneficia ab ipso acceperit. Alexander aduersus vltro cedentem nihil hostile faciendum esse cẽsuit, dedit & accepit regia dona, & regnum eum tenere iussit.

Deinde cum Poro rege Indorum bellum gestum est. Nam is dimicare cum Alexandri exercitu ausus erat: Sed cum captus esset, interrogat eum Alexander, quomodo captum tractare conueniat? Respondit ille: βασιλικῶς. Cumque interrogaret Alexander, an præterea aliquid peteret, respõdit Porus, omnia se complexum esse, cum dixerit βασιλικῶς. Ostendit igitur Alexander, clementiam præcipue regiam esse, nec vitam nec regnum ei ademit, tantum pro rege nominari satrapam iussit.

Hæc sapienter & clementer facta maxime decebant regem, ad quem scribens Aristoteles hortatur eum, vt cogitet, regnum a Deo ipsi datum esse ad benefaciendum generi humano: πρὸς εὐεργεσίαν, οὐ πρὸς ὕβριν. Hæc ab Aristotele grauissime scripta sunt. Constituuntur enim regna diuinitus, vt leges, pacem & disciplinam custodiant, & bene sit cõmuni honestæ societati hominum, Sicut Paulus inquit ad Romanos 13: Magistratus Dei minister est, tibi ad bonum. Et Danielis præceptum est ad regem Chaldæum: Libera te a peccato iustitia & beneficiis erga pauperes, id est, iniuste oppressos.

Hunc finem certe intelligere & intueri principes debent. Nec sint imperia similia latrociniorum, quorum finis est, tantum nocere aliis. Nec recte respondit Alexandro pirata captus, qui interrogatus, cur in mari latrocinium exerceret, respõdit: Cur, cum tu exerceas in terra latrocinium, mihi non idem in mari liceat? Nõ enim erat latro Alexander, sed rex legitimũ imperium tenens, & gerens bella iusta, in quibus Deus in eum transtulit monarchiam, vt Persarum tyrannis puniretur, & restituerentur

tuerentur

tuerentur in genere humano leges & diſciplina. Nec de bellis Alexandri plura addam.

Poſt victorias autem in vita domeſtica mores ipſius valde mutati ſunt, vt in ipſo præcipue conſpici poſſit, quod dicit Herodotus, etiam optimum virum in tanta potentia corrumpi. Et nota ſunt dicta:

Luxuriant animi rebus plerunque ſecundis, &c.

Mirum eſt autem non ſolum corpora hominum & poſſeſſiones mutari & deleri, ſed etiam ſapiētiam & virtutem in anima, quæ ſunt res firmiores, languefieri. Vt minus mirum eſt, corpus Iulij interfectum eſſe, quam ſapientiam & virtutem excellentem in Hercule extinctam eſſe, qui furens interfecit filios. Agnoſcamus igitur in his horrendis exemplis imbecillitatem generis humani, & ſciamus petendum eſſe a Deo, vt & corporis & animi bona nobis ſeruet, & cogitemus dictum Ieremię: Scio Domine, nō eſt hominis via eius. & Danielis: Deus dat ſapientiam ſapientibus.

Triſtius eſt igitur in Alexādro, quod tantā virtus languefacta eſt, quā quod corpus immatura morte periit. Ante captam Babylonem fuit modeſtus, temperans, in imperio iuſtus, non indulgens iræ, vt iniuſtam crudelitatem exerceret, ſapiens in præficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipſo rege propter virtutem. Poſtea nihil eo turpius & deformius fuit, Nominari ſe Deum, & coli diuinis honoribus voluit. Hoc tantum ſcelus pœnæ ſequutæ ſunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, a quo ſeruatus fuerat in pugna ad Granicum, & alia multa turpiſſime fecit. Adorari voluit. Et Calliſthenem philoſophum, natum ex conſobrina Ariſtotelis, qui eum adorare recuſauit, includi in caueam iuſſit, & circumduci ſpectandum, ac tandem interfici, verſum addens,

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. hoc eſt, Odi ſapientem, qui ſibi non ſapit. Et creuit furor adeo, vt interficeret ſenem ducem optime meritum Parmenionem, qui præcipuus inter duces Philippi & ipſius Alexādri fuerat. Talis eſt præcipue aulica beneuolentia & gratitudo. Quare dictum eſt:

Sæuum præluſtri fulmen ab arce venit. Et Pindarus inquit: Παλαιὰ γὰρ εὕδει χάρις ἀμνάμονες δὲ βροτοί, Antiqua dormit gratia, & homines ſunt immemores.

Cum autem Alexander ex India reuerſus acceſſiſſet ad Babylonem, Chaldæi vates dixerunt, moriturum eſſe breui, poſtquam vrbem ingreſſus eſſet. Hoc vaticinio motus, aliquot dies extra vrbem commoratus eſt. Poſtea Anaxarcho Phyſico, Epicureo & Cyclopico homine, deridente hæc vaticinia, ingreditur vrbem, & ibi legationes omnium gentium audit, cognoſcit controuerſias, conſtituit prouincias, & legatos regiis muneribus donat. Poſtea dedens ſeſe voluptatibus, certamina potantium tanta inſtituit, vt aliqui in cõuiuiis ſubito extinguerentur. Ipſe tantum ad duos Choas proceſſit, id eſt, octo ſextarios.

Tunc autem inter aulicos colacas familiariſſimus ei fuit Theſſalus quidam nomine Medius, cuius hoc eſt dictum: Audacter calumniare, ſemper aliquid hæret. Ab hoc Theſſalo vocatus ad conuiuiũ cum largius bibiſſet, ſubito ſenſit magnum cruciatum inter ſcapulas, in eo loco, qui nominatur μετάφρενον, vbi orificium vẽtriculi alligatum eſt ſpinæ dorſi, ſicut vſitatum eſt in eo loco cruditates ſentiri. Inde & febris ſequuta eſt, in qua non abſtinuit a vino. Initium febris fuit menſe Dæſio, qui cum noſtro Iunio congruit, die 18. Cumque ægrotaſſet dies vndecim, die viceſimo octauo mẽſis Dæſij mortuus eſt.

Sic Alexander, cũ in tot prælіis inuictus fuiſſet, periit immodico vino, ſicut Daniel Macedonicum regem Pardali ſimilem facit, quæ non capitur, ab armatis venatoribus (ipſorum enim iacula ſua celeritate eludit) ſed ſopita vino & venere.

Eſt autem & huius regis interitus inſigne exemplum inconſtantiæ rerum humanarum, & monet, ne exultantes lætitia laxemus frenos iniuſtis cupiditatibus, & pœnas attrahamus, ſed petamus nos a Deo gubernari, cogitantes & accedere poſſe ſubitas conuerſiones, ſicut dicitur: Magna momento ruunt, & Deum vindicem eſſe ſcelerum.

Vixit annos triginta duos, & menſes octo. Regnauit annos

annos duodecim,& menses octo.Fuit hic mensis primus Olympiadis centesimæ quartæ decimæ, ante Christum natum annis trecentis viginti quatuor.

Iam sine certo rege erat maxima pars generis humani,& accidit,quod Demades dixit, Alexandri exercitum ipso mortuo similem esse Cyclopi effosso oculo,ac mēbra rectore carentia ruitura in mutuam perniciem,sicut interfecto Iulio Romę accidit,& multa sunt similia exēpla.Constantino mortuo filii inter sese dimicarūt.Nunc quoque, postquam Carolus gubernationem deposuit, Germania, Belgicum, Italia sunt velut Cyclopis corpus, amisso oculo. Prædixerat & ipse Alexander, se ducibus suis relicturum esse magnum ἀγῶνα ἐπιτάφιον.

DE SVCCESSORIBVS *Alexandri.*

SIcut Daniel ex Græco rege quatuor cornua oriri vidit,ita accidit. Lacerata est enim eius monarchia in præcipua & maxima regna quatuor.Etsi enim, vt fit,alia parua regna inter tātos tumultus orta sunt,tamen cultissimam partem generis humani quatuor regna cōplexa sunt:Ægyptus,Syria,minor Asia,& Macedonia. Quanquam autem variæ vices & in his regnis fuerunt, tamen Ptolemæus & eius posteritas Ægyptum retinuit, vsque ad Iulium Cæsarem:Seleucus & eius posteritas Syriam. Antigonus initio minorem Asiam tenuit, Antipater Macedoniam. Postea deleta Antipatri posteritate Macedoniam tenuerunt posteri Antigoni, donec Romani eam occupauerunt,rege Perseo capto.

Fuerunt autem inter hos ipsos duces Alexandri statim post eius mortem ingentia bella,dum quilibet solus monarchia se potiturum esse cogitat.

Prima deliberatio post mortem Alexandri hæc fuit, vt frater Alexandri, Arideus, rex esset, & vt expectaretur hæres ex Roxane, coniuge Alexandri. Et quia Perdiccæ summa fuit autoritas, hic præcipuus totius imperii gubernator erat, quia in Arideo erat mentis error. Sperans igitur Perdiccas se imperio potiturum,

esse, coniugium petiuit Cleopatræ, sororis Alexandri, & Ptolemæo Ægyptum eripere conatus est. Id initium fœderum & bellorum inter duces fuit. Ibi enim Ptolemæus & Antipater primum fœdus inter sese fecerunt. Cum igitur Perdiccas exercitum in Ægyptum duxisset, & ad Memphin vsque accessisset, cum infœliciter pugnasset, a suis equitibus interfectus est. Nam & antea in odio erat propter crudelitatem, & Ptolemæus propter iustitiã & beneficentiam diligebatur. Ita Perdiccas, qui primus inter duces bellum mouit, primus interfectus est. Adiunxerat sibi Antipater Craterum, cui dedit filiam, nomine Philam, cuius fuit excellens virtus. Sic enim de ea scribit Diodorus: Hæc mulier virtute excelluit, seditiones in castris sedauit, sororibus & filiabus pauperum militũ dotes dedit, falso accusatos homines liberauit periculis. Sæpe & consiliis eius in gubernatione pater vsus est.

BELLVM LAMIACVM.

ANtipater & Craterus Atticam ciuitatem rursus mouentem bellum aduersus Macedonas, proximo anno post Alexandri mortem coegerunt ad faciendam deditionem, exercitu in viciniam adducto. Vt enim sæpe antea multitudo Attica, somnians veterem libertatem & Græciæ principatum, tumultuata est: Ita tunc mortuo Alexandro sperans repressis Macedonibus rursus sese dominaturam esse Græciæ, Ætolos & partem Thessalorum sibi adiunxit, & Antipatrum ingressum in Thessaliam vicit, & in vrbem Lamiam fugere coegit, quam Leosthenes dux Atticus obsidione cinxit. erantque initia belli Atheniensibus fœlicia. Sed cum dux Atticus Leosthenes ante vrbem lapide ictus in capite vulnus accepisset, & post paucos dies mortuus esset, fortuna mutata est, Antipater enim obsidione liberatus est. Cũque breui post ad eum Craterus firmum exercitum adduxisset ex Asia, magno prælio vicit Athenienses ad Cranonem, vrbem Thessaliæ. Inde Antipater & Craterus exercitũ in Bœotiam ducunt. Ibi multitudo Attica, quæ antea Demosthenis & aliorum inquietorum consilia

proba-

probauerat, metuens obsidionem, pacem expetiuit.

Mittuntur ergo legati, Demades, Phocion, & Xenocrates philosophus, qui semper consilia belli improbauerant. Hos cum audiuisset Antipater, respondit, se non aliter concessurum esse, nisi ea conditione se dederent, quam Leosthenes ad Lamiã ipsi tulisset, vt suo arbitrio omnia permitterentur. Cogebat necessitas Athenienses quoquo modo pacem facere: permittebant igitur ei omnia vt statueret de eis quicquid vellet. Sed Antipatri moderatio salutaris fuit vrbi. Præsidium Macedonicum in vrbe collocatum est, & concessum Atheniensibus, vt suis legibus vterentur, sed ita, vt non admitterentur ad magistratus tenuiores, qui censum non habebant. Et multis ciuibus turbulentis volẽtibus migrare, Antipater agros in Thracia dedit. Pecuniam ne ciuitas Antipatro penderet, impetrauit Phocion.

Nominatim etiam petiuit Antipater dedi sibi Demosthenem & Hyperidem oratores, quorum alter Hyperides, post fugam in Ægina captus est, & cum ad Antipatrum missus esset, lingua ei excisa est, postea trucidatus est. Demosthenes cum in fuga secessisset in templum quoddam, Archias ab Antipatro missus egredi eũ hortatur. Sed Demosthenes incumbens in librum, tanquam scripturus aliquid, venenum ex calamo hausit. Sic extinctus est Demosthenes, anno post mortem Alexandri proximo. Nam pugna ad Cranonem facta est mense Iulio, Athenæ deditæ sunt mensæ Augusto. Demosthenes die decimo sexto Octobris mortuus est, cum non multo ante decreto ciuitatis reuocatus esset ex exilio. Fuerat enim non multo ante mortem Alexandri condemnatus a senatu Areopagetico, quod pecuniam ab Harpalo acceperat, qui cum fuisset custos thesaurorum Alexandri, cum magnis furtis in Græciam fugerat, & Athenis hospitium petiuerat. Is dederat Demostheni poculum & viginti talenta, id est, duodecim millia coronatorum. Sed cũ moto bello aduersus Antipatrum Græcas ciuitates passim hortaretur ad societatem Atheniẽsium, publico decreto reuocatus est. Incidit vrbis deditio in annum 2 Olympiadis centesimæ decimæ quartæ,

Prodeſt & hoc conſiderare, quod memorabile iudicium, in quo Æſchines accuſauit Demoſthenem, quod ſuaſor fuiſſet belli contra Philippum, dilatum eſt in annum decimum Alexandri,in quo iudicio Demoſthenes illam luculentam orationem,quæ extat, cui titulus eſt, pro Cteſiphonte,dixit in magna frequentia hominum, qui ex tota Græcia Athenas venerant,vt huius certaminis auditores eſſent.Et videtur tempus Demoſtheni profuiſſe, quia Alexander procul in India aberat,& dolor iam non erat recens,& multi ſeniores recordatione honeſti conſilij,qualiſcunque fuerat exitus,lætabantur,& rurſus ciuitas nouas ſpes conceperat.

Poſt mortem Demoſthenis non diu ſuperſtes fuit Antipater,ad quem profectus Demades orator cum filio,ibi a Caſſandro, qui ſucceſſit Antipatro, trucidatus eſt,quia deprehenſę erant eius epiſtolæ,accerſentes Antigonum ad defenſionem Græciæ, pendentis tunc, vt ipſe ſcripſerat,a veteri & putri filo,videlicet ab Antipatro.Ita profectione ſponte ſuſcepta in Macedoniam, tãquam fato tractus eſt ad exitium, cum aliquanto ante ſcripſiſſet decretum de pellendo Demoſthene.

Addita eſt autem crudelitas ſupplicio,quod filius Demadis in complexu patris prius interfectus eſt. poſtea necatus eſt pater.Hic fuit exitus ſummorum oratorum: quem cogitantes, primum communia pericula oratorum cõſideremus,qui plerunque inter certamina publica,velut inter contrarios fluxus,opprimuntur. Tales enim ſunt vices in diſſenſionibus, vt alias aliæ factiones vincant,vt dicitur:

Ξυνὸς ἐνυάλιος καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα. Deinde & hoc deplorandum eſt,quod excellentia ingenia plurima inutilibus contentionibus conſumuntur,vt multi ſummi viri fuerunt velut parricidæ patriæ,vt Pericles, Alcibiades,Demoſthenes,Demades,& alij multi. Talia exempla intuentes expaueſcamus,& ardentiſſimis votis Deũ oremus,vt faciat nos vaſa miſericordiæ,& organa ſalutaria eccleſiæ,patriæ & nobis.

DE CASSANDRO.

POst mortem Perdiccæ, Crateri, Antipatri, tunc vero noua & atrox laniena ſequuta eſt. Caſſander occupauit Macedoniam, & tenuit eam annis octodecim. Duxit vxorem Theſſalonicam, Philippi filiam. Cumque Olympias mater Alexandri conaretur regnum paruis filiis Alexandri tradere, vrbem Pydnam, in qua erat Olympias, Caſſander obſidione cinxit tādiu, donec multi homines fame morerentur, & milites hominum cadaueribus paſcerentur. Coacta igitur fame Olympias deditionem fecit, poſtea eā Caſſander occidi iuſſit: cumq; milites primi ad eam trucidandam miſſi reuerētia eius deterriti non feciſſent mandata, miſſi ſunt alij, qui eam trucidauerunt. Deinde coniuges & filias Alexandri veneno ſuſtulit: Roxanen, quę peperit Alexandrum & Barſenen, quæ peperit Herculem. Etſi autem initio Caſſander ſocius fuit Antigoni, tamen, cum in Aſia Lyciam peteret, Antigonus ei hoſtis factus eſt, & vt honeſta ſpecie bellum ei inferre poſſet, accuſauit eum apud exercitū, quod interfeciſſet Olympiadem, coniuges & filias Alexandri. Expulſi ſunt igitur Caſſandri exercitus ex Aſia, & ipſe non multo poſt Phthiriaſi mortuus eſt.

Hæſerunt & in poſteritate maiores pœnæ. Filius Antipater occidit matrem, Alexāder alter filius occidit fratrem Antipatrum, & Demetrium filiū Antigoni in Macedoniam acerſiuit. Hic Demetrius hunc Alexandrum interfecit. Hæc omnia congruunt ad regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Hæc triſtia exempla in hiſtoria Caſſandri commonefaciant nos de ira Dei, & hortentur ad timorem & inuocationem Dei. Hoc tantum laude dignum fecit Caſſander, quod reditum Thebanis, & vrbis inſtaurationem cōceſſit, quam Athenienſes & alij Gręci adiuuerūt. Id factum eſt anno viceſimo, poſtquam Thebæ ab Alexandro deletæ ſunt, videlicet anno octauo poſt mortem Alexandri.

DE ANTIGONO.

OCciſis Caſſandri filijs poſteritas Antigoni retinuit Macedoniam, vt poſtea, dicemus, Qua in re iudi-

cium Dei consideretur.Rediit enim regnum ad eos, qui ex regia stirpe fuerunt.Omnes enim scribunt, Antigonum filium fuisse Philippi nothum,ac inter duces antecelluisse eum virtute, magnitudo rerum gestarum ostẽdit.Ipse etiam in edictis patrem nominat Philippum.

Gessit primum bellũ aduersus Eumenem, quem Perdiccas sibi adiunxerat,cum bellum Ptolemæo inferret, monarchiã ad sese trãslaturus. Cumque Eumenes contra Antipatrum & Craterum duxisset exercitus,& Craterus in prælio periisset, quem Macedones valde dilexerant,irati exercitus Macedonici ducem faciunt Antigonum contra Eumenem. Ita coniunxerunt se contra Perdiccam & Eumenẽ,Antipater, Antigonus & Ptolemæus.Hæc prima cõtraria fœdera facta sunt.Et initium bellorum ortum est a cupiditate dominationis Perdicæ,qui,vt supra diximus,cum ad Ægyptum accessisset, a suis equitibus interfectus est.

Post trienniũ,Eumene victo, secundum bellum gessit Antigonus aduersus Cassandrum, ac victor sperare monarchiam cœpit.Profectus igitur in Syriam prouincias vicinas occupauit,& Seleucum perterrefecit, vt ad Ptolemæum in Ægyptum fugeret.Ita disiuncti sunt Antigonus & Ptolemæus, qui defensionem Seleuci suscepit.Hoc tertiũ bellum asperrimũ fuit,in quo variæ vices fuerunt.Sed cum ingenti pugna nauali ad Cyprum vicisset Demetrius Antigoni filius Ptolemæi classem, captis sedecim millibus militum, & demersis nauibus ducentis,Antigonus sese & filium Demetrium reges nominauit,& diademate regio vti cœpit:Horũ exemplum & Ptolemæus imitatus est,& deinde Seleucus,recuperatis suis prouinciis.Sic noua regna ex Alexandri monarchia orta sunt, sicut Daniel prædixerat. Pugna ad Cyprum facta est post mortem Alexandri, circiter annum sedecimum, videlicet Olympiade centesima & decima octaua. Ac breui post conuersa est Antigoni fortuna,vt superbiam pœnæ comitantur. Nam & Cleopatram sororem Alexandri recens interfici Antigonus iusserat, propterea quod eius coniugium cæteri reges petebant. Cumque iam potentia summa esset Antigoni coniunxerunt

xerunt

xerunt ſed aduerſus eum cũ Ptolemæo & Seleuco Caſſander & Lyſimachus, quos tamẽ ita ſpreuit Antigonus vt diceret, ſe diſſipaturum eſſe eos, tanquam agmen auium, quæ ſpermologi nominantur. Quanquam autem aliquot magnis præliis Antigonus vicerat, tamen tandẽ in acie multis vulneribus acceptis extinctus eſt, cum attigiſſet annum octogeſimum.

Hic fuit exitus Antigoni, qui inter ſucceſſores Alexandri virtute excelluit, ac donec vixit, minorem Aſiam & vicinas regiones vſque ad Syriam tenuit. Poſtea filius Demetrius amiſſa Aſia, regnum Macedoniæ extincta Caſſandri poſteritate retinuit. Sed cũ recuperare Aſiam conaretur, & varia forma bellum gereret aduerſus Seleucum generum, qui Stratonicẽ filiam ſuam, natam ex Phile Antipatri filia, vxorem dederat, tandem a Seleuco genero captus eſt, apud quem captiuus anno tertio mortuus eſt, cũ vixiſſet annos quatuor & quinquaginta, tantam expertus fortunæ varietatem, vt de eo verſus Sophoclis pronuntiati ſint de Lunæ incrementis & decrementis.

POSTERI FVERVNT REGES *Macedoniæ.*

ANtigonus Secundus natus ex Phile Antipatri filia, laudatus propter iuſtitiam & moderationem, Græciæ pacem reſtituit. Quare a Græcis nominatus eſt Εὐεργέτης. Ex hoc Antigono Secundo natus eſt:

Demetrius Secundus, qui non diu regnauit.

Philippus. Hoc impubere tutor regnauit patruelis, cognominatus Doſon. Poſtea Philippus accepto paterno regno fuit crudelis, & a Romanis victus pacem petiuit. Filium Demetrium, falſo accuſatum a Perſeo fratre, interfecit.

Succeſſit Perſeus captus a Romanis.

Hæc exempla congruunt ad regulam, quæ dicit: Iuſtitia ſtabiliri thronũ, & regna propter iniuſtitiã mutari. Hæc de Antigoni poſteritate breuiter annotauimus, vt regum ſeries poſt Alexandrum vtcunque conſiderari poſſit. Daniel cæteris omiſſis, de regibus Ægyptiis &

Syriacis multa vaticinantur, quorum series recensendã est, vt sacri libri intelligantur.

REGES SYRIACI.

SEleucus post mortem Demetrij tenens Babylonem, Syriam & Asiam minorem, bellum gessit cum Lysimacho, in quo tandem Lysimachus anno ætatis septuagesimo quarto interfectus est. Fuitque in Seleuco tanta regni cupiditas, vt extinctis tot regibus monarchiã speraret anno ætatis septuagesimo septimo. Bellum igitur gerens cũ Ptolemæo Κεραυνῷ, primi Ptolemæi filio, fratre Philadelphi, interfectus est 7 mense post Lysimachi mortem. Et hunc Ptolemæum Κέραυνον aliquanto post Galatæ interfecerunt, infusi in Macedoniã & Græciam.

Recensui exitus præcipuorũ principum post Alexandrum: Perdiccæ, Crateri, Eumenis, Antigoni, filiorum Cassandri, Demetrij, Lysimachi, Seleuci, quibus omnibus cupiditas dominationis exitio fuit. Et pertinent exempla ad regulas, quę iubent quenque intra metas vocationis manere, & prohibent mouere bella non necessaria, & ostendunt, iniustam cupiditatem dominationis non habere placidos exitus.

Postquam Antigonus, vt dixi, interfectus est, & Demetrius eius filius captiuus mortuus est, & trucidatus Lysimachus, addita est ad regnum Seleuci, videlicet ad Syriam & ad Babyloniam, Asię pars, a Tauro monte vsque ad Ioniam, vt antea tenuerat Antigonus. Ita deinceps Seleuci posteritas antecelluit potentia cæteros reges. Ac tempus apud Polybium in secundo libro annotatũ est. vbi inquit Olympias erat cẽtesima vigesima quarta, qua mortui sunt Ptolemæus Lagi filius, Lysimachus, Seleucus & Ptolemæus Κέραυνος.

Post Seleucum rex Syriæ, Babylonis & Asiæ a Tauro monte vsque ad Ioniam, secundus Antiochus Soter, regnauit annos nouemdecim.

Antiochus Theos regnauit annos quindecim. Habuit ex Laodice duos filios, Seleucum Callinicum, & Antiochum cui cognomẽ fuit Hierax. Postea Ptolemæus Philadelphus dedit Antiocho Theo filiã Berenicen. Mortuo

tuo autem marito Laodice filium Seleucum hortata eſt ad regnum occupandum, & ad capiendam nouercam. Hanc cum obſidione coëgiſſet ad deditionem, interfecit eam cum paruo filio contra datam fidem.

Ab hac hiſtoria cõtexit Daniel vaticinia de bellis inter reges Ægypti & Syriacos, quia Iudæa interiecta inter hæc regna duriter vtrinq; quaſſata eſt. Prædicit igitur Daniel calamitatem reginæ Ægypti in Syria. Hæc enim poſtea cauſſa fuit & initium, non tantum bellorũ inter vicinos reges, ſed etiam defectionis Babyloniorũ ad Parthicum regẽ Arſacen, & Bithyniæ ad Eumenem.

Cum autem Euergetes rex Ægyptius frater eſſet Berenices, intulit bellum regi Syriaco Seleuco Callinico, & ei magnam regni partem ademit, & coronatus eſt in Syria, vt rex vtriuſque regni nominaretur. Sed Seleucus Callinicus rurſus collecto exercitu in Aſia, quam frater Antiochus Hierax in diuiſione hæreditatis nactus erat, recuperauit Syriam. Poſtea, cum Ptolemæus Euergetes ceſſiſſet ex Syria, & pacem cum Seleuco feciſſet, intulit Seleuco bellum Hierax frater, & Galatas attraxit in Aſiam, quos Brennus in Græciam duxerat, quos fuiſſe multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex vicinia, quæ nunc Gallia nominatur, lingua oſtendit. Et conſtat, vno nomine vetuſtatẽ nuncupaſſe vtranque gentem, Galatas & Celtas, citra & vltra Rhenum, vſque ad Danubium. Et vocabulum γαλάτης, ſignificat peregrinatorem, vnde & noſtrum nomen eſt Wallen.

Vt autem antea multitudo Celtica in Italiam infuſa eſt, quæ Romam cœpit & incedit: ita noua multitudo poſtea ex Pæonia in Macedoniã progreſſa eſt, peditum centum quinquaginta millia, & equitum viginti millia, vt numerum Pauſanias exprimit. Ibi interfecto Ptolemæo Κεραύνῳ, tranſiit multitudo in Græciam. Fama rerum geſtarum, magnitudo corporum, & multitudo terrorem incuſſerunt Græcis ſimilem, vt cum Xerxes in Europam venit.

Nomen autem & huius ducis Celtarum Brennus fuit, qui tamen non eſt Brennus, qui Romam cepit. Anni enim a Roma capta vſque ad hunc Brennum interfe-

ctum sunt cẽtum & nouem, quia Roma capta est, anno vrbis trecentesimo sexagesimo quinto, qui fuit annus primus Olympiadis nonagesimæ octauæ, quæ antecedit Philippum Macedonem annos viginti octo. Scribit autem Pausanias, pulsos esse Gallos ex Græcia, & ex vulneribus mortuum Brennum anno secundo Olympiadis centesimæ vicesimæ quintæ. Erit igitur interuallũ anni centum & octo. Quare diuersis temporibus duos Brennos fuisse necesse est. Et consentaneum est, has bellicosas gẽtes, cũ progredi in alias regiones cœpissent, nõ cito quieuisse, sed subinde nouas expeditiones suscepisse.

Horum Celtarũ reliquias attraxit in Asiam Hierax, vbi, cum late grassarentur, pars interfecta est à Ptolemæo Euergete. Quare Apollo apud Callimachũ inquit, communem esse victoriam sibi & Ptolemæo, quia magna pars Celtarum periit ad templum Delphicum, cum Græci præliantes iuuarentur fulminibus, ventis & pluuiis. Partem dicitur trucidasse Ptolemæus ad Lacũ Serbonidem. Versus Callimachi hi sunt:

Contra hostem fient communia prælia nobis,
Celtica cum contra Græcos gens bella mouebit.
Titanum soboles, extremo cardine terræ
Effusa, Hesperias & sedes effera linquet.
Continuas densasque niues vt spargere bruma
Flante solet Borea, venient sic agmina densa.
Non tamen hæc stolidis Galatis via fausta futura est.

Auxiliis igitur exercitus Galatarum adiutus Hierax, Fratrem Seleucum vicit. Postea sedes ad Halyn fluuium huic peregrinæ genti datæ sunt. Deinde Ptolemæi auxilio rursus vicit Seleucus, & fratrẽ regno expulit. Fugit ergo Hierax ad Ptolemæum in Ægyptũ, à quo cum clam discessurus esset, quia ei diffidebat, retractus ex fuga à militibus Ptolemæi interfectus est. Circa id tempus in Syria Seleucus de equo lapsus mortuus est. Hic exitus fuit duorum fratrum, qui inter sese iniustis & infelicibus armis dimicarunt.

Interea posteritas Seleuci amisit Babylonem & vicinas prouincias, quæ ad Arsacen Parthum defecerunt, quem scribunt iustitia & erga subditos beneficentia, & consi-

cōſilio ac fortitudine in bellis excelluiſſe. Denique poſt eum Arſacidæ in illa parte orientis regnarūt, ex quibus natus fuit is, qui interfecit M. Craſſum, & eius exercitum deleuit.

Alibi etiā Seleuco adēpta eſt Bithynia, in qua regnare cœpit Attalus, cuius vetuſta fuit nobilitas, & præcipue laudata eſt excellēs eius iuſtitia. Ac oraculum ſignificauit ei, quam diu poſteri eius regnaturi eſſent: Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων ἐκ ἔτι παῖδες. Qui verſus memoria dignus eſt, quia in multis familiis hoc accidit, vt tertius aut quartus hæres fuerit vltimus. Vt, Cōſtantius, Cōſtātinus & filii. Poſtea alieni ſucceſſerunt. Sic de primo Othone dici poſſet: Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων ἐκ ἔτι παῖδες.

QVINTVS REX SYRIÆ
Antiochus magnus.

Antiochus Magnus intulit bellū Ptolemæo Philopatori, & victus pacem petiit. Sed cum aliquanto poſt mortuo Ptolemęo Philopatore rurſus ſperaret Ægyptiū regnum, contra fœdera bellū Ptolemęo Epiphani adoleſcenti intulit. Sed Romani, quibus eum commēdauerat pater, iuſſerunt Antiochū abſtinere ab Ægypto. Ideo Antiochus, cum & magnā Græciæ partem ſibi adiunxiſſet, ingens bellum aduerſus Romanos mouit, propter quod & Annibal ad eum profectus eſt. Sed tandem Romani cum viciſſent eum multis magnis prælιis, coēgerunt eum pacem petere, & ademerunt ei florentiſsimam regni partem, ab Ionia vſque ad Taurum mōtem. Poſtea hic Antiochus, cum in Syria ſpoliaret templum Beli, interfectus eſt a multitudine, quæ caſu ad defenſionem templi concurrerat.

Hic fuit exitus tanti regis, qui rurſus cum Aſia Græciam coniunxiſſe videbatur, & ſperabat, ſe Romanam potentiam euerſurum eſſe: ſed initia belli fuerant iniuſta. Talis igitur fuit exitus iuxta verſum:

Κακῆς ἀπ᾽ ἀρχῆς γίνεται τέλος κακόν.

Mediocris autem pax in Iudæa fuit ab Alexandri Magni initio, vſque ad hunc Antiochū Magnum, annos amplius centum. Et poſt Alexandrum Iudæi magis adiun-

xerunt se regibus Ægyptiis. Sed cum interiecti essent inter Ægyptum & Syriā, duriter vtrique quassati sunt, ac sæpe experti sunt, verū esse, quod dicitur: πῆμα κακὸς γείτων. Moto autem bello inter Antiochum Magnum & Ptolemæum Epiphanem, dux Ægyptius Scopas occupauit Samariam & aliquot Iudeæ vrbes, & Iudęos valde adflixit. Postea cum Antiochus Magnus Scopæ exercitum deleuisset ad Iordanem, easdem vrbes sibi parere coegit, & ad Ierosolymam cum exercitu accessit. Sed Iudæi eum data pecunia placarūt, & honorifice in vrbem admiserunt, ac cum eo fœdus fecerunt. Ita rursus aliquātisper Iudæa tranquilla fuit, donec Pontificum furiæ maximas calamitates attraxerunt.

Antiocho Magno tres filii fuerunt,
Seleucus Philopator,
Antiochus Epiphanes,
Demetrius.

Seleucus post patrem non diu regnauit. Alii duo fratres Romæ obsides erant. Huius Seleuci tempore cum Heliodorus templum Ierosolymæ spoliaturus esset, diuinitus repressus est, vt narrat secundus liber Maccabæorum.

Cum autem Antiochus Epiphanes, audiuisset patrem mortuum esse, clam ex vrbe Roma fugiens regnum Syriæ occupauit, filio Seleuci pulso. Huius Antiochi historiam necesse est considerare, & propter Danielem, & propter exempla calamitatum, & mirabilium liberationum ecclesiæ.

Narrat autem Polybius, tantam fuisse petulantiā in hoc Antiocho, vt pro Epiphane dictus sit Ἐπιμανὴς, id est furiosus. Interdū in cōuiuia gestatus est velut funus, & cum scurris & mimis certauit. Talis fuit, qui Deo bellum intulit, & delere ecclesiā conatus est. Regnare cœpit post mortem Alexādri anno cētesimo & trigesimo septimo. Et cum astutus esset, ac nosset Romanorum potentiā, nihil cōtra Romanos mouit, sed prætextu tutelæ adolescentis regis Ægyptii exercitum in Ægyptum duxit.

Nupta fuerat Ptolemæo Epiphani Cleopatra, soror Antiochi

Antiochi Epiphanis. Ex hac natus fuit Ptolemæus Philometor, cuius ętas cum mortuo patre nondum matura esset gubernationi, simulat Antiochus, se, quia auunculus erat, tutorem fore adolescentis, & sperat hoc pretextu se potiturum esse regno Ægypti. Cumque venisset in Ægyptum, præsidia in Memphi & in aliis quibusdam vrbibus, tanquam tutor, collocat.

Erat tunc summus sacerdos Onias, vir sanctus, qui propter legationem aberat. Quare eius frater Iason pascitur cum Antiocho, redeunte ex Ægypto, & promissa ingenti pecunia, petit sibi tradi summum sacerdotium. Excipit ergo in vrbe Ierosolyma Antiochum, qui ingressus templum, multos homines interfecit, & spoliato templo summum sacerdotium Iasoni tradidit.

Hic primus aduentus Antiochi Epiphanis in vrbem Ierosolymam, qui incidit in annum sextum regni Antiochi, etiamsi multum habuit scelerum, tamen secundus aduentus post biennium longe vicit crudelitate & omnibus sceleribus, & calamitatum diuturnitate.

Iason inuisus populo, deinde expulsus in Arabia exul periit. Succeßit Menelaus, qui Oniam absentem interfici curauit. Hũc Menelaum, cum adiuuisset crudelitatę Antiochi, postea filius Antiochi interfecit.

Tales cũ fuerint summi sacerdotes, parricidæ & ethnicorum socii in cogẽdo populo, ad cultum idolorum, non dubium est in vulgo multos fuisse similes ipsorũ, vt dici solet:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum. Itaque cum late vagarentur contagia impietatis & crudelitatis in populo Dei, sequutæ sunt tristißimæ pœnæ.

Post biennium, cum Antiochus in Ægyptũ rediturus esset, adest ibi legatus senatus Romani Popilius, & Præcipit nomine senatus, vt ab Ægypto abstineat, & ex Ægypto præsidia abducat, quia senatus pupillum defensurus sit. Antiochus vt eluderet Romana mandata, tergiuersatur, & ambigue respondet. Ibi legatus baculo in puluere circulum pingit circa Antiochum, & iubet eum plane respondere, priusquam ex eo circulo egrediatur.

Id niſi faciat, populum Romanum ei bellum indicere. Antiochus metuẽs Romanos, promittit, ſe imperata facturum eſſe. Rediens igitur Ieſolymam anno regni ſui octauo iratus, fremens & egens, longe maiorem crudelitatem exercere incipit, quam antea. Proponit edictum vt relicta lege Moiſi adorent omnes idolũ Iouis Olympij, quod ipſe in tẽplum Ieroſolymæ collocauit. Libros Moiſi & prophetarum vndique conquiſitos igni cõſumſit. Munit idolum præſidis ſceleratiſſimorum militum. Iubet Bacchanalia celebrari in vrbe Ieroſolyma. Interficit horrendis ſuppliciis multos ſenes, matronas, virgines nolentes deficere a lege Moiſi. Fuitque tanta calamitas huius populi, quanta nulla fuit antea, vt & verba Danielis prædicunt.

Cum autem multa iudicent homines ex rebus ſecundis & aduerſis, multos hæc triſtia ſpectacula mouerunt, vt a Deo deficerent, exiſtimantes nihilo magis hunc populum eſſe eccleſiam Dei quam alias gentes. Vt igitur pij confirmarẽtur, & ſcirent hanc pœnam breuem fore, ac ſequuturos lætos exitus, & Deum rurſus eiecturum eſſe idolum ex templo, prædixit Deus hanc calamitatẽ & exitium ſcripto Danielis, & quidem dierum numerũ expreſſit. Ait hunc tyrannum, vaſtaturum eſſe Iudæam, & prophanaturum templum duobus millibus dierum & trecentis, id eſt, ſex annis & ſex menſibus. Suntque tot anni a tertio anno Antiochi vſque ad octauum Antiochi, quo anno Maccabæus templum recuperauit. Hiſtoria perſpicue recitatur in libris Maccabæorum, & annorum numerus congruit ad prædictionem Danielis. Ideo nunc præter hiſtoriam nihil addo.

Conſentaneum eſt autem, quod vetuſtas ſenſit, Antiochũ eſſe typum Antichriſti, & quidem regni Pontificij. Alij accommodant ad regnum Mahometicum, de quo iam non diſputo, ſed relinquo iſtas accommodationes iudiciis eruditorum. Et ſigna cum Pontificio regno congruunt: idolum Maozim, prohibitio coniugij, aurea & argentea idola & ornamenta, quibus Pontificij colunt & includunt Deũ, ſicut ipſi loquuntur. Ac nomen Maozim ſonat, vt Maza & vt Miſſa, vt in Miſſa pontificia & circum-

circumgeſtatione adoratur panis. Et hic cultus horribili ſæuitia defenditur. Si quis igitur typum accommodare volet, prudenter conſideret verba Danielis.

Anno poſt mortem Alexandri centeſimo, quadrageſimo octauo, recuperauit templum Iudas Maccabæus, menſe Kiſleu, qui ad menſem Nouembrem congruit, quod & nomen indicat. Eſt enim Kiſleu nuncupatus ab Orione, quem Ebræi nominant Keſil. Fuit is annus treceteſimus quadrageſimus octauus poſt reditum ex Babylone. Fuit & centeſimus quinquageſimus ſecundus ante natum Chriſtum ex virgine. Quare recens memoria fuit huius calamitatis, cum Chriſtus naſceretur. Cumque recuperatio libertatis tempore Maccabæorum felix fuiſſet, multi inquieti homines exemplo Maccabæorum ex Iudæa Romanos eiiciendos eſſe diſputauerunt. Sed ſancti intellexerũt & cauſſas fuiſſe diſſimiles, & temporum aliam fuiſſe rationem. Nam Romani cõcedebant Iudæis αὐτονομίαν in cultibus, & mox finis erat futurus politiæ Moſaicæ. Antiochus autem non conceſſerat αὐτονομίαν in cultibus, & adhuc multũ temporis ad finem politiæ Moſaicæ tunc reſtabat.

Vt autem tota defenſio eccleſiæ tunc plena fuit mirabilium operum Dei, & teſtimoniorum præſentiæ Dei in his qui non defecerant a lege Moiſis: ita tandem interitus tyranni oſtendit eum diuinitus repreſſum eſſe. Cũ audiret Antiochus, profligatos eſſe exercitus ſuos a Iudæis, & idolum ex templo eiectum eſſe, iratus nouam expeditionem ſuſcepit. In hoc apparatu excuſſus ex curru, magnis cruciatibus mortuus eſt, cum regnaſſet annos duodecim.

Poſt ipſum vagatæ ſunt pœnæ ſcelerum ipſius & per eius poſteros, & per totum regnũ Syriacum. Filius Eupator, cum duos annos tenuiſſet regnum, interfectus eſt a Demetrio patruo, qui reuerſus ex vrbe Roma Syriam occupauit. Hunc Demetrium interfecit Alexander, qui ſe filium Antiochi Epiphanis nominauit, & habuit vicinorum regum auxilia. Ptolemęus Philometor etiam filiam Alexandro dedit. ſed poſtea & filiam & regnum ei eripuit, & tradidit Demetrio Nicanori. Alexander acie

victus fugit in Arabiam, vbi interfectus est, & caput eius Ptolemæo missum est.

Demetrius frater Antiochi Epiphanis duos habuit filios, Demetrium Nicanorem, & Antiochum Sedeten. Expulit regno Demetrium frater Antiochus Sedetes, adiutus a duce Tryphone, qui postea dominum interfecit, videlicet Antiochum Sedeten. Hic Tryphon post, cum triēnio regnasset, rursus expulsus, a suis interfectus est. Ita continua fuerunt bella intestina & parricidia in familia regum Syriæ.

Narrationes in hac historia propter rerum confusiones sunt obscuriores. Ideo breuissime excerpimus præcipua, vt in ruinis regnorum & caussas & iudicium Dei consideremus, & precemur Deum, vt nunc quoque ruētibus regnis pœnas leniat, & seruet ecclesiæ reliquias.

Demetrij Nicanoris filius fuit Antiochus Gryphus. Antiochi autem Sedetis filius fuit Antiochus Cyzicenus. Hi duo inter se bellum gesserunt de regno Syrię, & vterque interfectus est. Gryphus ab Herodiano, Cyzicenus a Seleuco Gryphi filio. Horum etiam filii inter sese dimicarunt, quorum tempore accersitus Tigranes rex Armeniæ, Syria potitus est. Huic postea eam Lucullus ademit, ac deinde Pompeius Syriam fecit Romanā prouinciam. Hic finis fuit regni Syriaci postquam Romana monarchia deletis tyrannis in Asia vtcunque pacem restituit. Tunc quoque Pompeius ex vicina Syria ab Hircano accersitus, restituit pacē Iudææ, vt postea dicetur.

REGES ÆGYPTII POST *Alexandrum.*

Ptolemæus filius Lagi, qui inter Alexandri duces iustitia & liberalitate excelluit, retinuit Ægyptū, cum ei bellum inferret Perdiccas, vt supra dictum est.

Ptolemæus Philadelphus, quo regnante pax in Ægypto fuit. Cumque antea in Ægypto doctrinarum possessio tantum penes sacerdotes esset, in lingua ac literis Ægyptiis contineretur, huius regis consilio doctrinæ in Græcam linguam translatæ sunt, & instituta sunt studia Alexandriæ, vbi deinceps cōmunia fuerūt omnibus

bus

bus discere volentibus, & rex vndique doctos viros accersiuit. Bibliothecam instruxit copiosissimam, & inquisiuit apud multas gentes vetera monumēta. Quare Callimachus librum scripsit de gentium originibus & migrationibus, & veterum vrbium cōditoribus & legibus, quo libro amisso multæ veteres historiæ interciderunt.

Quia vero intellexit Ptolemæus, habere Iudæos vetustam patrum seriē, & vidit legem Iudæorum maxime congruere rationi, de vnitate Dei, & de honestis moribus, curauit & Iudæorū libros in Græcam linguam trāsfundi. Quare ad Eleasarum summum sacerdotem, & vasa quæ olim Iudæis ademta erant, & alia splendida dona misit, & ad se mitti interpretes petiuit. Missi sunt igitur duo & septuaginta viri, qui Moisen & cæterorum prophetarum libros, & haud dubie multa alia monumenta in Græcam linguam transtulerunt. Ita libri prophetici multis gentibus facti sunt notiores, & propagata latius vera de Deo doctrina. Et cognitis monumentis Iudæorum rex Ptolemæus tanti fecit istam gentem, vt libertatem captiuis Iudæis in Ægypto donauerit.

Etsi autem multi disputant de Græca interpretatione, quæ hodie extat, qui fuerint autores, & qualis sit: tamen, cum Paulus verba inde citet, apparet eam etiam ante Apostolorum tempora vsitatam fuisse. Et corpus narrationum non male redditum est, etiamsi alicubi occurrunt aliqua errata. Esset & magis perspicua lectio, si diligentius distincta esset. Summa tamen operis est vtile testimonium de significatione Ebræi sermonis.

Huius igitur regis Ptolemæi Philadelphi labore & munificentia generi humano restituta sunt & late propagata doctrinarū studia. Ac scribitur, motum esse consiliis doctissimorum hominum, Aristæ, Stratonis & Demetrii Phalerensis, qui apud eum exul fuit, pulsus Athenis. Fuerunt apud eum & alii docti viri, Callimachus, Apollonius, Aratus, Bion, Theocritus, Conon & Hipparchus mathematici.

III. Regis Philadelphi filius fuit Ptolemæus Euergetes. Intulit bellum regibus Syriacis propter interfectā Berenicen, quæ fuit soror Euergetæ, vt prædixit Daniel.

Et supra narrata sunt parricidia, quæ fecerunt Seleucus Καλλίνικος & Antiochus Ἱέραξ.Cūque Antiochus Ἱέραξ pulsus a Seleuco fugisset ad Euergeten, ibi interfectus est.

Studia doctrinarum instituta Philadelphi tempore, maxime floruerunt Alexandriæ regnante Euergete, qui & erga Iudæos beneficus fuit. Eius tempore collegit in Ægypto Iesus filius Syrach, sententias, quæ adhuc extant, quas inquit ab auo suo scriptas, sed a sese auctas & in Græcum sermonem translatas esse, quarum lectio cū sit & vtilissima & dulcissima, liber ille familiarissime notus sit omnibus. Et sciant iuniores, quod discrimē sit inter gnomas ecclesiæ & ethnicas. Nam ethnicæ, vt Theognidis, tantum sunt præcepta aut admonitiones pertinētes ad secundam tabulam Decalogi. sed in ecclesia tradita sunt præcepta & admonitiones de vtraque tabula Decalogi, de fide & de bonis operibus, vt Syracides inquit capite tricesimo secundo: In omni bono opere credas in anima tua. Hoc est enim seruare mandata. Qui credit in Domino, mandata eius curat, & confidens in illo non peribit. Et in prouerbiis Salomonis multa dicta sunt de Filio Dei, de verbo, de fide, de veris cultibus valde perspicua.

IV. Ptolemæus Philopator vicit Antiochum magnum, afflixit Iudæos. Deinde Eurydice coniuge & sorore interfecta, libidinibus & cædibus cōtaminatus, veneno periit.

V. Ptolemæus Epiphanes successit, cui Antiochus Magnus bellum intulit, sed postea dedit ei filiam Cleopatram vxorem.

VI. Ptolemæus Philometor defensus a Romanis, cum ei Antiochus Epiphanes auunculus regnum erepturus esset.

VII. Ptolemæus Euergetes restituit in regnum Syriæ Demetrium Nicanorem.

IIX. Ptolemæus Physcon dictus a farcimine, propter tumidum ventrem, duxit sororem, eam interfecit, & filium ex ea natum inter epulas ei offerri iussit. Regno expulsus est.

IX. Ptolemæus Alexander, frater Physconis, regnauit pulso

uit pulſo fratre.Poſtea & ipſe expulſus eſt.

x. Ptolemæus Lathurus,id eſt,clam reuerſus, nominatur à Plutarcho Lamyrus,id eſt,dicax.Exulauit in Cypro. Poſtea rediens triginta millia Iudæorũ trucidauit, & coegit captiuos veſci interfectorum cadaueribus.Harum horribilium calamitatum ſpectatores fuerunt multi ſancti homines,qui tũc vixerunt,Simeon, Zacharias, & multi alij, quo tempore ſimul in Iudæa fratres inter ſe parricidiis certabant,Ariſtobulus,Antigonus,& Alexander Iannæus.

xi. Ptolemæus Auletes,pater Cleopatræ Antonij,exulans Romæ. Deinde reductus in regnum per Gabinium.

xii. Ptolemæus Dionyſius, frater Cleopatræ, qui Pompeium interfecit,& poſtea Iulium Cęſarẽ hoſpitio exceptum opprimere conatus eſt.Sed cum Iulius Cæſar magnis præliis viciſſet exercitum regium,rex in ſcapha effugere conatus,inter colliſas naues in tumultu fugiẽtium euerſa cymba in mari periit.Poſtea dedit Iulius regnum Cleopatræ,quæ poſt mortem fratris vſque ad annum Octauij Auguſti duodecimum regnauit,quo anno victi Antonius & Cleopatra ſibi mortem conſciuerunt. Hic finis fuit regni & poſteritatis Ptolemæorum in Ægypto.Poſtea,vt dicemus, Ægyptus facta eſt prouincia Romana ab Auguſto.

DVCES IVDÆORVM POST *reditum ex Babylone.*

ECcleſiam in exilio Babylonico mirandis operibus diuinis & ſeruatam & ornatam eſſe ingenti gloria inter magna pericula,dictũ eſt ſupra in monarchia Perſica.Fuitque poſt reditum ex Babylone mediocris tanquillitas Iudææ vſque ad Ochi tempora.Nam & Nehemiæ longa ętas fuit, videlicet annorum centum & triginta,qui ſi attigit tempora Ochi,vidit nouã populi calamitatem in vltima ſenecta.Teneantur autem nomina ducum poſt Ieconiam.Etſi enim poſteri Dauid vſque ad Maccabæos fuerunt principes populi, tamen non nominarunt ſe reges,vt exiſtimo,propter reuerentiam Perſi-

corum regum,ne viderētur velle pares eſſe monarchis, præſertim, cum ab eis ingentia beneficia accepiſſent. Suntquę appellationes ducum in Luca.

Ieconias,id eſt,erectus,ſtabilitus,in exilio honoratus. Nominatur apud Lucam Neri,id eſt Lucerna mea.

Huius filius fuit Sealthiel,id eſt,populatus a Deo.Fuit autem in reditu dux primus, filius Sealthiel.

Zorobabel dux præfuit annos quinquaginta octo.Etymologia eſt : Alienigena Babylonis.Huius mentio fit in Haggæo & Zacharia.

Reſa Meſollam ſecundus dux ſexaginta ſex annos. Etymologia eſt:Caput pacificum.Huius tempore veniebant Ieroſolymam Eſdras & Nehemias.

Iohanna Ben Reſa,tertius dux,quinquaginta tres.

Iudas Hircanus primus,quartus dux, annos quatuordecim , fortaſſis eo dictus Hircanus,quod eius tempore Ochus tranſtulit partem Iudæorum in Hircaniam, iuxta mare Caſpium.Præfuit Iudææ,cum Alexander vicit Darium.

Ioſeph primus,quintus dux,annos ſeptem.

POST ALEXANDRVM.

ABner Semei dux ſextus,vndecim annos.Huius tempore Ptolemæus Lagi filius Ieroſolymam fraude cepit in Sabbatho,ſimulans ſe ſacrificaturum eſſe.

Eli Matathia ſeptimus dux, annos duodecim.

Aſar Mahat,octauus dux,id eſt,beatus percuſſor,annos nouem.

Nagid Artaxad , nonus dux , præfuit annos decem. Significat Nagid principem , Arta magnum. Heſid ſanctum. Huius tempore miſſi ſunt ſeptuaginta interpretes in Ægyptum ad Philadelphum , fuitque tranquilla Iudæa.

Haggai Eli decimus dux , præfuit octo annos. Significat feſtum Dei mei. Lucas nominat Eſli,id eſt, ſeruatum.

Maſlot Naum vndecimus dux,præfuit annos ſeptem. Significat dominum iucundum.

Amos Syrach duodecimus dux, præfuit annos quatuordecim. Fortis præliator.

Matathia Siloah tredecimus dux, Datus a Deo, felix seu missus, præfuit annos decem.

Ioseph Iunior quartus decimus dux, nominatus Arses, honoratus a Ptolemæo Euergete, præfuit annos sexaginta.

Ianna secundus Hircanus, quindecimus dux, annos sedecim multis præliis vicit Arabes. Postea in defensione arcis cuiusdam, quam oppugnauit Antiochus Epiphanes, interfectus est hic Ianna secundus Hircanus. Fuitque postremus ducum ex posteris Dauid. Nam scelera pontificum attraxerant Antiochum Epiphanem in Iudæam, quem cum armis reprimerent Maccabæi, postea principatũ hi tenuerunt, cũ essent nati ex tribu Leuitica.

Post Maccabæos Iudæam regẽdam dedit Iulius Antipatro Idumæo, cuius virtutẽ & fidem in bello Alexandrino expertus erat. Hic antipater pater fuit Herodis primi. Ita prædictũ fuerat in vaticinio Iacob, venturũ esse Messiam in fine politiæ Iudaicæ, cum iam peregrini in Iudæa reges essent. Et tamen, ne stirps Dauid ignota esset, oportuit non longum tempus esse a postremo duce ex stirpe Dauid ad Christi natalem. Sunt autem anni centum sexaginta. Erat igitur recens memoria postremi ducis, & familiæ eius.

Extat iisdem appellationibus ducum series apud Lucam & Philonem, vsque ad postremum ducem Ianna Hircanum, filium Ioseph. Deinde Lucas attexit quatuor patres, qui non fuerunt duces. Sed multi familiam nosse poterant. Vt autem series in conspectu sit, recitabo hic & Maccabæos.

SERIES PRINCIPVM ET REGVM, *qui ex Maccabæis orti sunt.*

NOmẽ Maccabæi sumtũ est ex literis pictis in vexillo, quæ significabãt: Quis sicut Dominus in Israel? Extat autem series familię in primo libro historiæ Maccabæorum.

Matathias contra Antiochi Epiphanis duces primus

arma cepit,&filiis hortator fuit,vt exercitus colligerēt, & defenderent reliquias eccleſiæ, & rurſus expellerent Antiochi exercitus,ſicut Daniel futurũ prædixerat:Iuuabuntur auxilio paruulo.

Sciendum eſt autem,eius temporis calamitatem, diſſipationes & liberationes,imaginem eſſe poſtremi temporis in eccleſia.

Iudas Maccabæus filius Matathiæ, fuit dux annos quinque.Cum Antiochus poſt ſecundũ reditum ex Ægypto collocaſſet idolum in templo, anno 245, menſe Kſleu, qui nobis eſt Nouember, ſequenti anno Iudas Maccabæus collecto exercitu defendere populi reliquias cœpit,& quatuor duces ordine magnis prœliis vicit Apollonium,Seronem,Georgã & Lyſiam. His profligatis recuperauit & purgauit templum cremato idolo.Eſtq; facta templi repurgatio in fine tertij anni,menſe Kiſleu,eodẽ die,quo idolum ante tres annos in templum collocatum fuerat.Circa id tempus & Antiochus Epiphanes mortuus eſt.Et iamſpes erat pacis,ſed rurſus ſcelere ſummi ſacerdotis Alcimi attracti ſunt hoſtes ex Syria regnante Demetrio.Fuitque difficilius bellũ propter Alcimiperfidiam,qui intra mœnia Ieroſolymæ inſidiabatur Maccabæis.

Fuit autem tanta ſuperbia ducis Syriaci Nicanoris,vt extenſo brachio contra templum iurauerit,ſe hoc templum igni deleturum eſſe. Sed huic Nicanori in acie interfecto præcidi victor Iudas caput & brachia iuſſit, & ſuſpendi ea ante templum,vt conſpiceretur exemplum pœnæ blaſphemi hominis.

His tantis rebus diuinitus, & feliciter geſtis per annos quatuor,deinde fœdus fecit cum Romanis. Poſt id fœdus infeliciter pugnans in acie cecidit.Quia Deus voluit oſtendere,eccleſiam non debere confidere peregrinorum regum præſidiis & fœderibus,ſed ab ipſo petere & expectare defenſionẽ,iuxta dictum:Maledictus, qui confidit in homine.Nam& Ionathæ fratri poſtea exitio fuit perfidioſa regum amicitia.

Ionathas frater Iudæ dux fuit annos nouẽdecim.Fuit amicus regum Syriæ, Alexandri & Tryphonis de quibus

bus supra in catalogo regum Syriæ. Etsi autem rursus tunc mediocris status fuit Iudææ, tamen, cum iam velut conductitij militarēt apud Syriacos reges inter sese dimicantes doctrina, disciplina & mores in Iudæa magis corrumpebantur. Et Ionathas Tryphonis insidiis interfectus est. Ita paulatim status Iudææ ruit in deterius.

Simon frater Iudæ Maccabæi fuit dux annos octo. Repulit Thryphonem & Antiochū Gryphum. Expulit ex arce Sion & ex aliis locis reliquias præsidiorum Syriacorum, ita vt sub eo prorsus fuerint ex Iudęa peregrinæ gentes eiectæ.

Cumque iam non solum pax in Iudæa esset, sed restituta etiam esset vetus forma reipublicę, templi dignitas & vsitati cultus, Simon a genero suo Ptolemæo, cui dederat præfecturam Iericho, interfectus est. Ita postrema ętas in illo populo valde inquieta fuit. Et tamē inter hos tumultus mirabiliter Deus ecclesiæ reliquias seruauit.

Patri Simoni successit filius Ioannes Hircanus, qui fuit dux annis triginta vnum, excellens virtute & felicitate. Repulit Antiochum Gryphum, qui obsederat Ierosolymam. Deinde cepit & destruxit ipse Samariam, quā obsederat totum annum: & templum ibi conditum post Alexandrum ab impiis, deleuit. Cepit & oppida quędam in finibus Syriæ & Idumææ. Sed sub eo, in illa gentis Iudaicæ senecta, inter bella & in permixtione ethnicorum dilacerata est Iudæa sectis. Præcipue vero nominantur Pharisæi, Zadducæi & Essæi.

Etsi autem nomen Pharisæorum aliqui fecerunt a segregatione, tamen multi deriuant ab exponendo, qui iudicant Pharisæos dictos esse, quasi expositores seu interpretes scriptorum propheticorum. Et horum nomē antiquius cæteris videtur. Hi non abiecerunt libros propheticos vt Zadducæi, sed trāsformarunt doctrinam legis & promissionem prorsus in politicam seu philosophicam doctrinam. Dixerunt lege Dei tantum externā disciplinā præcipi, & homines disciplina mereri remissionem peccatorum, & iustos esse coram Deo, & hæredes æternæ vitæ. Item, Sacrificia mereri remissionē peccatorum. Et addiderunt multa exercitia ceremoniarum

ieiunia & lotiones,quæ ipſi finxerunt,vt apud nos monachi.De Meſſia docuerunt,occupaturum eſſe prouincias. Negarunt Meſſiam fore victimam ad placandam iram Dei.Amiſerunt doctrinam de natura diuina Meſſiæ,quæ loquuta eſt cum patribus & prophetis, & ſemper adfuit eccleſiæ.Beneficia Meſſię ſomniarũt hæc fore:Ipſum mille annos in hoc mundo viuentem regnaturum eſſe,lege Moiſi impoſita gentibus. Et Iudæos fore gentium principes,& longæuos fore trecentorum aut quadringentorum annorum,& futuram eſſe dulcem pacem & auream ætatem in toto genere humano. Poſtea ſequuturum eſſe poſtremum iudiciũ,in quo hoſtes populi Iudæorum in æternas pœnas abiecturus eſſet, & ſuis daturus æterna bona.

Zadducæi poſt Phariſæos orti,magnam potentiam in populis adepti ſunt,fuitque grata profeſſio. Quia, cum Phariſæi nimis multis traditionibus oneraſſent populũ hi fecerunt laxationes.Ac non ſolum traditiones Phariſaicas abſtulerunt,ſed etiam abiecerunt prophetas omnes,præter Moiſen.Hunc vnum ſe amplecti ſimulabãt, & tamen negauerunt animas eſſe ſuperſtites extinctis corporibus.Negauerunt & corporum fore reſuſcitationem. Dixerunt autem legi obtemperandum eſſe, quia obedientia mereatur tranquillitatem huius vitæ,& contumacia pœnas. Horum cum & multitudo & potentia magna eſſet,inter Phariſęos & ipſos aſſidua certamina fuerunt, vnde & in gubernatione crebri tumultus orti ſunt.Eſt autem horribile exemplum, quod in tam exiguo populo non ſolum dilaceratio tãta gentis facta eſt, ſed etiam doctrina tã varie a ſectis corrupta eſt. Deniq; quod prophanitas adeo creuit, vt eſſent in hoc populo, qui nomen habebant eccleſiæ Dei,qui palam Epicuręas opiniones defendebant. Plerunque autem peſſimi hypocritæ arroganter ſibi glorioſiſſimas appellationes tribuunt.Ita Zadducæi nominarunt ſe a Zaddic, quod eſt iuſtus,quaſi nominati eſſent iuſti ſeu iuſtitiarij. Alij fecerunt alias etymologias,quas omitto.

Eſſei, id eſt,operarij,ab Aſa, quos ſic dictos eſſe apparet,quia cum viderent alios aſſiduis contentionibus per-

perturbare rempublicam, & retinere vitæ turpitudinē, ambitionem, luxum, odia & alia vitia, ipſi amantes modeſtiæ & pacis, diſceſſerunt ab illis, & oſtenderunt, ſe bonis operibus, non rixis velle Deo ſeruire. Sed cum pauci eſſent, nec peterent gubernationem reipublicæ, ſeceſſerunt ad loca vicina hortis Balſami & Palmarum. Ibi & coluerunt hortos, & artem medicā didicerunt, & remedia appararūt, & cū laboribus medicationis, qui ſunt magni & grati, tum aliis multis officiis beneficentiam erga multos re ipſa exercuerunt, diſputationū vanitate omiſſa. Diſtribuerunt diem in tempora precum, lectionum, laborum, cibi & potus. Lucra etiam contulerunt in commune ærarium ſine ſuperſtitione, vt inde ſuis & aliis honeſtis in egeſtate & in morbis opitularētur. Denique ſchola fuit medica, & eruditione & exemplis virtutum excellens. In Euſebio legitur, dictos eſſe, quaſi θεωρητικούς. Et dicitur ὑπέρτεροι σφόδρα τῶν Φαρισαίων, id eſt, longe antecellentiores Phariſæis. Apparet autem Euſebium nomen feciſſe ab Aza, quod eſt conſiderare, ſpeculari.

Dolendum eſt autem, quod cum manifeſto auxilio Dei Iudæa defenſa aduerſus Antiochum, & tandem liberata eſſet, mox in pace opinionum diſſidiis dilacerata eſt. Poſtea etiam bella ciuilia, & ſtatim fratrum parricidia ſequuuta ſunt. Hæ calamitates poſtremi tēporis in Iudæa ſunt imago extremæ ſenectæ mundi. Vt autem tūc inter tot ſectas & bella mirabiliter Deus aliquas eccleſiæ reliquias ſeruauit, vt fuerunt Simæo, Zacharias, Eliſabeth, Anna, Maria, Ioſeph, & alij multi, alieni a deliramentis Phariſæorum & Zadducæorū, ac retinentes propheticam doctrinā ſine corruptelis, ſicut Eſaias inquit: Obſigna legem in diſcipulis meis. Ita nunc quoque Deus immenſa bonitate reliquias eccleſiæ ſeruat, agmē exiguum, quod retinet fundamētum, & Deum recte inuocat, & fugit idola, cū interea ingēs multitudo ſit defendentium idola, & hoſtium doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ, qui ſunt parricidæ membrorū Chriſti, videlicet, Mahometici, Papa, monachi & eorum ſatellites, & tota iſta colluuies defendentium idola. Monent autem

illa vetera exempla, vt in tātis diſſidiis certo, ſtatuamus ſeruari tamē cœtum aliquem, qui eſt vera eccleſia Dei, & vt ſapienter quæramus, quæ & vbi ſit illa vera eccleſia Dei, & nos ad eam adiungamus, ſicut ſcriptum eſt: Oues meæ vocem meam audiunt. Item Pſalmo 83: Beati qui habitant in domo tua, Domine. Item Pſalmo 91: Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri florebunt.

REGES EX FAMILIA *Macchabæa.*

Filius Iohannis Hircani fuit Ariſtobulus, qui ſe regē nominauit primus poſt reditum ex Babylone, oblitus modeſtiæ priorum ducum. Sed dedit pœnas ſuperbiæ. Non enim diutius anno regnauit. Interfecit fratrē Antigonum præſtantem virum, falſo ſuſpicans, eum appetere regnum. Interfecit & matrem, a qua exiſtimabat adiuuari Antigonum. Poſtea cum dolore conſcientiæ in magnis cruciatibus eſſet, iuſſit ſe in locum fraternæ necis geſtari, ibi vomens ſanguinē mortuus eſt. Hæc horribilia ſcelera in populo Dei fecerunt principes, nati ex viris ſanctis optime meritis. Tales calamitates poſtremi temporis conſideremus, & petamus nos regi a Deo, & ſeruari veræ eccleſiæ reliquias.

Secundus rex Alexander Iannæus, regnauit annos viginti ſeptem, filius Hircani minimus natu. Sub eo triſtiſſima clades accepta eſt, in qua Ptolemæus Lamyrus trucidauit triginta millia Iudæorum, & captiuos interfectorum carnibus veſci coegit: Propter ſeditiones motas a Phariſæis, qui regio nomini aduerſabantur, occidit ipſe ſex millia Iudæorum. Poſtea bellum geſſit felicius contra Arabes.

Succeſſit Alexandro coniunx Alexandra, quæ & Salome nominatur. Gubernatio eius tranquilla fuit, quia adiunctos habuit Phariſæos, quorum conſilio rempublicam adminiſtrauit. Regnauit annos nouem.

Alexandri filij duo fuerunt, Hircanus & Ariſtobulus. Etſi autem Hircanus maior natu erat, tamen Ariſtobulus collecto exercitu regnum inuaſit, adhuc viuente

matre,

matre. Defenderunt autem Hircanum initio Antipater Idumæus & Aretas rex Arabum. Postea cum Scaurus Pompeii legatus corruptus pecunia iuuaret Aristobulū; misit & Hircanus ipse legatos ad Pompeium, qui cognito iam negotio Ierosolymā accessit cum exercitu, & vrbe occupata in Sabbato, tradidit Hircano gubernationem, & summum sacerdotium, & abduxit Romam captiuos Aristobulum, & eius filios, Alexādrum & Antigonum.

In his seditionibus & fratrum parricidiis non solum disciplina Iudaica, sed etiam doctrina magis extincta fuit. Nec finis fuit domesticarum seditionum, donec Iudæa redacta est in formam prouinciæ. Ibi quanquam peregrini magistratus dominarentur, tamen concessa est Iudæis αὐτονομία in doctrina & cultibus, & mediocris tranquillitas fuit, ne ecclesia funditus extingueretur.

Alexander cum patre Aristobulo captiuus cum Romam duceretur, in Cilicia elapsus rediit in Iudæam, & occupata parte Galilææ a Gabinio captus est. Postea tempore belli ciuilis Pompeiani, quia seditiones moliebatur, a Scipione Pompeii socero Antiochiæ securi percussus est.

Antigonus a Iulio post bellum ciuile Pompeianum dimissus, Parthorum auxiliis recuperare Iudæam conatus est, prçsertim mortuo Antipatro, cum Iudæi mallēt ipsi parere, quam filiis Antipatri. Et senex Hircanus, patruus ipsius summus sacerdos, ab eo captus, & in Parthiam subductus est præcisis auribus. Hunc Antigonum tertio anno postquam Herodes rex facturus erat, Antonius capitali supplicio affecit. Herodes autem Hircanum, patruum Antigoni, reuocatum ex Parthia, interfecit octogenarium.

Hic tristis exitus fuit familiæ Macchabæorum, quos Deus ornauerat ingenti gloria. Ex his orti nepotes inter sese horrendam lanienam exercuerunt, peregrinas gentes attraxerunt, & doctrinā, leges & disciplinam patrię valde labefactarunt. Quorum historia imago est postremi temporis in ecclesia, in qua etiam certamina ambi-

tionum inter doctores corrumpunt doctrinam & diſciplinam. Cumque conſiderabimus, quam turpiter degenerauerint Maccabæorum poſteri, non confidamus maiorum meritis aut virtute; ſed ſimus eo modeſtiores, vt Dei dona a maioribus accepta retineamus.

HERODIS POSTERITAS.

CVm Iulius in Ægypto periculoſū bellum gereret, multum ei profuit Antipatri Idumæi prouidentia & fides, quia regiones illæ huic notiſsimæ erāt, & flexit ad amicitiam Iulii Memphitas & alios. Ideo Cæſar Antipatro tradidit Iudæam regendā ſine regio nomine, ſed nomine gubernatoris. Deinceps igitur Iudæa peregrinos principes ex ethnicis natos, habuit. Quod cū ęgre ferrent Iudæi, ac diſputarent, tribui Iuda regnum promiſſum eſſe donec Meſsias naſceretur, ſubinde atroces ſeditiones mouerunt. Ac Antipater, qui ſapienter & moderate dominabatur, veneno necatus eſt a Iudæo Macho, quem poſtea Herodes prope Tyrum interfecit.

Herodes primus filius Antipatri, quem & Aſcaloniten nominant, ab Aſcalon, quę fuit in Idumęa, viuo patre Galilęam magna cum laude virtutis rexit, & ſeditionem motā a quodam Ezechia, oppreſsit. Cumque poſt mortem Antipatri ſperarēt Iudæi, ipſius filios excuti ex regno poſſe, attrahunt exulātem apud Parthos Antigonum, de quo ſupra, qui adiutus a Parthis, potitur vrbe Ieroſolyma. Sed cum aliquot præliis viciſſet Herodes, nominatus eſt ab Antonio totius Iudęæ Tetrarcha. Poſt paucos annos cum Romam veniſſet, Octauio & Antonio dominantibus, regio nomine ornatus eſt, & rex totius Iudęæ appellatus in Capitolium ductus eſt, medius inter Octauium & Antonium, Olympiade centeſima octogeſima quinta.

Tertio anno poſt, cū Antonius veniſſet Antiochiam, ſecuri percuſsit Antigonum. Deinde Herodem aſsiduæ ſeditiones exercuerunt: ſed victor occidit ſummum ſenatum populi Iudaici, quem nominabant ſeptuaginta duos ſeniores.

Anno

Anno triceſimo regni Herodis, natus eſt ex Maria virgine Filius Dei, Dominus noſter IESVS CHRISTVS. Hic numerus anni a multis traditus eſt, quos ſequor. Nec diligentiam illorum improbo, qui tres annos adiiciunt, ſed diſputationem omitto.

Herodes filios Antipatrum, Ariſtobulum & Alexandrum propter ſuſpicionem inſidiarum occidit. Succeſſerunt patri Herodi tres filij, Archelaus, qui Iudæam tenuit ſine nomine regio annos nouē. Huius fit mētio in Matthæo. Herodes Antipas, quem nominamus ſecundū, qui Galilæam tenuit, a quo interfectus eſt Iohannes Baptiſta. Philippus, qui tenuit Trachonitida ſiue Ituræam. Nomen Antipas mutilatum eſt ex Ἀντίπατρος. Trachonitis Græcum eſt, confragoſa, aſpera ſeu ſcopuloſa. Idem ſignificat Ituræa Ebræis, a vocabulo Tira, quod ſignificat turrem, ſiue in montibus anguſtas fauces.

Archelaus & Herodes Antipas relegati ſunt, cum quidem Herodes Antipas Romam profectus eſſet, vt regnū impetraret: quo non impetrato, in reditu Philippi cōiugem duxit vxorē. Poſtea relegatus mortuus eſt in Gallia. Nomen tenuit tetrarchę, quod ſignificat principem, id eſt, non regem, ſed habentem regi ſimilem gubernationem, videlicet agricolas, opifices, curiam & militiā, ſed ita vt ſuperiori domino pareret.

Herodes tertius, cuius cognomen eſt Agrippa filius Ariſtobuli (interfecti a primo Herode) qui interfecit Iacobum Apoſtolum filium Zebedæi. Hunc Herodem Agrippam Tiberius Romæ carceri incluſit, quod familiaris eſſet C. Caligulæ, quem Tiberius imperij ſucceſſorē eſſe non voluit. Poſtea Caligula eum liberauit ex carcere, & dedit ei Trachonitidem, quam Philippus tenuerat, & attribuit regium nomen. Claudius addidit Samariam & Iudęam. Ita rurſus vnus fuit rex Herodes Agrippa, Iudææ, Samariæ, & Galilææ, qui regnauit annos ſeptem, punitus poſtquam necauit Iacobum, ſicut narratur Actorum 12.

Poſt huius Herodis Agrippæ mortem cum filius Agrippa eſſet adoleſcens, & Iudæa plena ſeditionum

eſſet, rurſus per Romanos Magiſtratus adminiſtrata eſt. Sed Claudius tradidit huic Agrippæ Chalcidem in Syria, & regium nomen, & Trachonitidem. Nero addidit aliqua oppida in Iudæa. Huius Agrippæ tempore Ieroſolyma deleta eſt. Fit eius mentio Actorum 21. Regnauit annos viginti ſeptem. Philo ſcribit, huic Agrippæ filium fuiſſe alium Agrippam, ſocium ſeditioſi viri, qui tempore Adriani Imperatoris magnum exercitum collegit, vt reſtitueret & politiã Iudaicam, & ſe nominauit Ben Cochab, id eſt, filium ſtellæ. Poſtea, cum infelix euentus fuiſſet, nominatus eſt Ben Cosban, id eſt, filius mendax ſiue mendacii. Cumque Bethoron triennio obſeſſa fuiſſet, domiti ſunt Iudæi, partim præliis, partim fame, trucidatis amplius trecentis millibus ab Imperatore Adriano. Hic finis eſt familiæ Herodis, quæ annos centum & tres dominata eſt, vſque ad finem Agrippæ, qui fuit filius Herodis Agrippę regis.

BELLA ROMANA TEMPORE *tertiæ monarchiæ.*

IN tertia monarchia breuiter recitaui Perſici regni finem, Alexandri victorias, & poſt eius mortẽ quatuor præcipua regna ſucceſſorum, ſicut Daniel prædixerat, Ægyptium, Syriacum, regnũ Antigoni in minore Aſia, & Macedonicum. Diximus etiã, Iudęæ & eccleſiæ mediocrem fuiſſe tranquillitatem tempore Alexandri, & proximorũ ſucceſſorum, vſque ad Antiochum Magnũ. Interea paulatim in Italia creuit Romana potentia. Fuit autem maxime memorabile bellũ, quod Romani tempore Philadelphi geſſerunt cum rege Pyrrho & Tarentinis, motum anno a cõdita vrbe quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, quia Tarentini & claſſem Romanam diripuerant interfecto duce, & legatos Tarentum miſſos pulſauerant. Vtile eſt autem totam hiſtoriã Pyrrhi noſſe, quæ legatur apud Plutarchum. Virtus fuit excellens Pyrrhi. Sed cum multa bella ſimul moueret, & inchoata non pertexeret, potentia ipſius paulatim languefacta eſt.

Poſt bellum Tarentinum, inſigne exemplum Roma-

næ

næ iuſtitiæ narratur: Romana legio,quã nominant Cãpanam,præſidij cauſa in vrbẽ Rhegium collocata,Rheginos ciues interfecit, & eorũ bona & agros occupauit. Romani igitur,vt oſtenderent,ſe fidem ſociis debitam non velle violare, punire ſuos milites decreuerunt, & potiti vrbe Rhegio trecentos, quia non plures viui in conſulis poteſtatem venerant,ſecuri percuſſerunt. Cæteri ſceleris ſocij in oppugnatione perierunt.

Poſtea anno vrbis quadringẽteſimo,octogeſimo nono,motum eſt primum bellum Punicum,quia Carthaginenſes Hieroni Syracuſano,ſocio populi Romani,regnum eripere conabantur. Etſi autem Carthaginenſes ſæpe magnis præliis victi ſunt, tamen Romanæ clades propter crebra naufragia maiores fuerunt. Ac imprimis Reguli fortuna & fides in primo bello Punico inſignis fuit.

Anno nono eius belli,cum duo conſules, Manlius & Regulus in Aphricam traieciſſent,& poſt reditum Manlij ad vrbem Regulus in Aphrica manſiſſet, vicit acie duos,Aſdrubalem & Amilcarem patrẽ Annibalis. Trucidauit octodecim millia Pœnorum,quinque millia cepit,& octodecim elephantos.

Sequenti anno Regulus victus eſt,& trucidata triginta millia Romanorũ,capta quindecim millia, Regulus catenis vinctus eſt.

Anno quinto poſt hãc cladem,cum Metellus viginti millia Carthaginenſium trucidaſſet, elephantos interfeciſſet ſex & triginta, cepiſſet centum quadraginta ſex, Regulus miſſus eſt Romam, vt pacem aut permutationem captiuorum Carthaginenſibus peteret, diſſuaſit vtrunque. Nec tamen violauit datam fidem de reditu ad Carthaginem.Reuerſus eſt igitur Carthaginem,vbi poſtea crudeli ſupplicio necatus eſt. Poſtea rurſus magnæ clades vtrinque acceptæ ſunt,ſed nono anno poſt Metelli victoriam Luctatius conſul, cum vidiſſet Hannonem adducere nouã claſſem ad Amilcarem, priuſquam duo exercitus coniungerentur, ſtatim dimicauit, ad inſulas Ægates,cœpit Punicas naues ſexaginta tres, demerſit cẽtũ viginti quinque,cepit viginti duo millia hominũ,

trucidauit tredecim millia, postea properauit ad Amilcarem, & eum ex Eryce discedere coegit. Pœni qui fuerant in Eryce vēditi singuli denariis octodecim. Postea petentibus Carthaginensibus data est pax, fuitque hic finis primi belli Punici, anno vicesimoquarto. posteaquā motum est. Estque hic annus Vrbis conditæ quingentesimus duodecimus.

Ac præcipue insignia exempla sunt in hoc bello, fortuna & fides Reguli, & celeritas Luctacij.

DE TEMPORE INTER PRImum bellum Punicum & secundum.

INter finem primi belli Punici & initium secundi sunt anni quinque & viginti. Suntque interea magnis præliis victi prope Mediolanum Insubres & Boij, & Gallorum ac Teutonum noui exercitus, qui ad defendendos Insubres iuga Alpium transierant, & iurauerant se Romam deleturos esse. Nec contemserunt Romani periculum, sed magnos exercitus opposuerūt. Curius & Flaminius Coss. non procul a Mediolano trucidauerunt quadraginta millia Gallorum & Teutonum. Horum dux Ariouistus, quod est Ehrnvest captus est, vt scribit Polybius.

Sequente anno Coss. fuerunt M. Claudius Marcellus, & Cn. Cornelius Scipio. Marcellus is est, qui deinde post Cannensem cladem vicit Annibalē. Cn. Cornelius Scipio patruus fuit Aphricani, a quo in Aphrica victus est Annibal. Cum autem duce Viridomaro, quod est Friedmeier, id est, custos pacis, rursus triginta millia Gallorum & Teutonum ad Mediolanum accederent, & Coss. Mediolanum obsiderent, Marcellus partem exercitus duxit aduersus Viridomarum. Cumque hunc insignem armis auro ornatis ante aciem vidisset, quia ducem esse ratiocinabatur, Marcellus recta impetum in eum facit, & Ioui spolia opima vouet. Non fugit hostis, sed acerrime dimicans, tandem accipit letale vulnus. Interea & exercitus

xercitus

xercitus inter ſeſe confligunt, ſed interfecto duce Viridomaro, prima acie perterrefacta & turbata, Romani alacres inſtant cedentibus. Marcellus ſpolia hoſti detrahit, quæ poſtea reuerſus Romam affixa querno trunco geſtat in Capitolium, exemplo Romuli, ſicut vouerat. Mox vero poſt illam pugnam triginta millibus hoſtium profligatis, ad obſidionem Mediolani redit, vbi cum copiæ Coſs. rurſus coniunctæ eſſent, vi captum eſt Mediolanum Deinde vicina oppida deditionem vltro faciunt. Ita deletis peregrinis exercitibus Italia ingenti terrore liberata eſt. Ac plurimum attulerunt momẽti ad victoriam, conſilium, celeritas, fortitudo & felicitas Marcelli, qui & anno poſt trucidatum Virodomarum nono anno poſt cladem Cannenſem tertio, vicit Annibalem.

Cum talis excellentia in imperiorum conſtitutione conſpicitur, cogitemus Deum conſtituere imperia, & id non fieri ſine ingenti labore, & Deum velle agnoſci ſuã præſentiam in illa virtutum excellentia, & in ipſa imperiorum conſtitutione, qua fit, vt aliqua pars generis humani & honeſtæ ſocietates conſeruentur. Huius Marcelli mentio fit in ſexto libro Æneidos:

Aſpice vt inſignis ſpoliis Marcellus opimis
Ingreditur: Victorque viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallumque rebellem.
Tertiaque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Hæc de Marcello diximus, quia valde prodeſt excellentes viros in omnibus hiſtoriis conſiderare, propter eas cauſſas, quas recitaui, quia diſcendum eſt, imperia a Deo conſtitui, & Deum dare excellentem virtutem & ſucceſſus: & hæc dari non ignauis, ſed laborantibus, ſicut in Æſchylo dictum eſt, ἀλλ᾽ ὅταν σπεύδῃ τὶς αὐτὸς, καὶ θεὸς συνάπτεται.

Polybius inquit, huius belli Gallici pericula & prælia fuiſſe non minora quam vlla in cæteris fuerunt, ſed a Celtis omnia magis impetu, quam conſilio acta eſſe: θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ βραβευθῆναι.

DE ARATO SICYONIO.

EXemplum est Aratus Sicyonius gubernatoris sapientis, iusti, moderati in victoria ciuili, & experti fortunæ inconstantiam, & insidias regum familiaritates. Quem eo præterire nolui, quia Cicero eius mentionem facit. Et in eius historia cõspicitur, quam varii tumultus & quales tyrannides in Græcia tunc fuerint, cum nondũ a Romanis defenderetur.

Aliquanto ante bellum Gallicum, in quo Marcellus victor deleuit magnum exercitum Celtarũ, id est Gallorum & Teutonum, clarus fuit in Græcia Aratus Sicyonius, natus patre Clinia, qui fuit princeps Sicyonius, quem cum interfecisset Abantidas, qui rapuit dominationem, postea filius Cliniæ Aratus exul, adiutus a cęteris exulibus nocte cõscensis muris patriam cepit. Cumque tyrannus fuga euasisset, vetuit Aratus vllum ciuem interfici. Opes tyranni dedit exulibus. Quia vero exulum prædia iam ab aliis ciuibus possidebantur, & multa hæreditatibus, dotibus, aut venditionibus translata erãt, eiectis possessoribus noua bella sequutura erant. Vt igitur paci ciuitatis consuleret Aratus, adhibitis senatoribus transactiones instituit. Precia numerat iis, qui volentes cedebant, aut si qui cedere nolebant, tantundem pecuniæ dat exulibus, quanti æstimabantur fundi. Hãc ad rem sumsit a Ptolemęo talenta centum & quinquaginta, id est, nonaginta millia coronatorum. Hac compensatione pax ciuitatis retenta est. Postea hic Aratus creatus dux Achæorum, liberare & vicinos instituit. Ex arce Corinthi & ex Athenis eiecit Macedonica præsidia. Deinde Cleomenem regem Laconicum conatus est reprimere, qui & ephoros sustulerat, & vicinis bellum inferebat, a quo magno prælio victus est. Cum autem & Cleomenis audaciam & robur Laconicum metueret, ad belli societatem Antigonum regem Macedonicum inuitauit, qui adducto exercitu, magno prælio vicit Cleomenem: qui amisso regno fugit in Ægyptum, vbi captus mortem sibi consciuit.

Postea mortuo Antigono rege, successit in regno Macedonico Philippus Persei pater. Cum autem Ætoli reuoca-

mocarent bellum aduersus Achæos,& eorum oppida caperent, & exercitus funderent, nec pares essent Achæi, rursus accersiuit Aratus auxilia Macedonica. Cumque multa consiliis Arati præclare gererẽtur,factus insolentior Philippus crudelitatem naturæ suæ paulatim detexit:Messenios præcipuos & alios passim iniuste interfecit,deinde & coniugem filij Arati corrupit.Quæ scelera senex Aratus ægre ferens,se ab eo disiungit. Sed Philippus & patrem Aratum & filium veneno necauit.Cũque sanguinem vomeret Aratus pater pręsentibus amicis solitus est dicere: ταῦτα ἐςὶν ἐπίχειρα τυραννικῆς φιλίας, hæc sunt præmia Tyrannicæ amicitiæ. Hic fuit exitus viri præstantis Arati,cuius laudatur in recuperatione patrię,& in multis aliis victoriis moderatio.Estque in patria ei statua posita,cum hac inscriptione:

Venit ad Herculeas quanquam tua fama columnas,
Dum patriam seruas inclyte Arate tuam:
Nos tamen hanc statuam pro libertate recepta,
Virtutis testem fecimus esse tuæ.
Communis tibi cum Diis seruatoribus esto
Hic honor.In patriam nam pia iura refers.

Reprehenditur quod Macedonas rursus in Græciam attraxerit,qui mox Græciam seruitute oppresserunt. Et prudentia necessaria est,considerare quales nobis adiungamus.Valde enim felix coniunctio fuit cum Philippo Macedonico rege,qui & natura crudelis fuit,& obscœnus.Quare dictum est Aratum male fecisse, quod attraxisset Macedonas in Græcorum gynecæa. Quod vero societates fecit cũ inimicis,tempori & sæuitiæ nouorũ hostium tribuitur,sicut vsitatũ est,vt Plutarchus inquit: Καιρὸς δ᾽ οὐχ οὗτοι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν. Et apud Thucydidẽ inquit legatus Atheniẽsis: Ἄνδρα τύραννον δεῖ πρὸς ἕκαστα φίλον ἢ ἐχθρὸν, μετὰ καιροῦ γίγνεσθαι.Sed postea tyrãnus Macedo pœnas dedit,vt infra dicemus.

DE SECVNDO BELLO *Punico.*

ANno ab vrbe Roma cõdita quingentesimo, tricesimo sexto,motum est bellum secundum Punicum,

cum Annibal Saguntū in Hiſpania deleuiſſet. Anni ſunt à fine primi belli Punici ad initiū ſecundi, quinque & viginti. Tanta odiorū incendia fuerunt in his ciuitatibus de imperio dimicātibus, vt nō diu quieſcere potuerint. Et Deus creſcere Romanam potentiam volebat, vt regū tyrannides compeſceret. Durauit ſecundum bellum Punicum, vſque ad annum ſeptimum decimū. Ac numerari poteſt inter acerrima bella generis humani, propter magnitudinem prœliorum, & varias vices. Cumque de multis magnis rebus cōmonefactiones in tantis calamitatibus & mutationibus imperiorum proponantur, hoc præcipue conſiderandum eſt, imperia non ſolum humanis conſiliis aut viribus conſtitui, ſed Dei opera eſſe, vt Daniel inquit, Deus transfert & ſtabilit regna. Et quanquam bellis horribilibus vtrinque ſcelera hominum puniuntur, tamen Deum victorias plerunque illis tribuere, qui iuſtæ defenſionis cauſſa repellunt vim iniuſte illatam, iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit.

Etſi autem perſpicua cauſſa eſt ſecundi belli Punici, tamen quæſita eſt eluſio: In fœdere Romanorum & Carthaginenſium fuit hoc caput: Ne læderentur vtrinq; ſocij. Erant autem Saguntini ſocij Romanorum, quos cum Annibal crudeliter deleuiſſet, Romani accuſarunt Carthaginenſes, violatum ab eis eſſe fœdus. Carthaginenſes contra diſputarunt, Saguntinos non fuiſſe ſocios Romanorum cum illud fœdus fieret. Huic excuſationi cū reſponſum eſſet, fœdus de præſentibus & futuris ſociis loqui, & nō dubium eſſe, violatum eſſe fœdus ab Annibale, vtrinque bellum motum eſt.

Legatur autem hiſtoria integra apud Polybium & Liuium, & cōſiderētur duces, & belli vices. Annibal excelluit calliditate & audacia. Venit in Italiam mēſe Octobri, & ſtatim ad Ticinum & Trebiam Romanos vicit. Poſtea ad Thraſimenum in vere anni ſecundi conſule Flaminio interfecto trucidauit quindecim millia Romanorum. Tertio anno ad Cannas trucidauit quadringenta millia in exercitu Romano, & magna pars Italiæ ad Annibalem defecit. Ita fuerant initia Annibali læta. Po-

ſtea

ftea fortuna paulatim conuerſa eſt. Adoleſcens Scipio, natus annos octodecim patrem conſulem in prælio ad Ticinum ſeruauit, cum hoſtem, qui patrem vulnerauerat, repelleret. Hic Scipio adoleſcens cum tribunus militũ eſſet in pugna Cannẽſi, & multi nobiles Romani poſt infelicem pugnam deliberarent de deſerẽda Italia, ipſe interueniens coegit eos iurare, ſe patriam non deſerturos eſſe. Si quis nollet iurare, necem ei minitatus eſt.

Nullo tempore maior virtus fuit Romanę ciuitatis, quã tunc cũ maximis præliis victa, amiſſa magna Italiæ parte funditus ruitura videbatur. Ibi diuinitus & excitata eſt magnitudo animorum, & conſtantia & vigilantia in rebus aduerſis, & dati magnanimi, ſapientes, concordes & felices duces, fuitque virtus magis cõſpicua inter tantas aduerſitates, vt dicitur: ἐν δυςυχίαις λάμπει τὸ καλόν. Fabius cunctando repreſſit Annibalem. Marcellus anno quinto huius belli primus vicit Annibalem prælio. Poſtea res ſecundæ multæ ſequutæ ſunt. Anno decimo huius belli maxime languefieri Annibal cœpit, interfecto Aſdrubale fratre in Italia prope Senam. Hic exercitum adduxerat in Italiam, & ſe fratri cõiuncturus erat. Id cum Claudius interceptis literis cognouiſſet, relicto Annibale, cui oppoſitus erat in Apulia, ſex dierum ſpatio emenſus Italiæ longitudinem, coniunxit ſe cum altero Conſule Liuio. Ibi cum dimicaretur, Aſdrubal interfectus eſt, & exercitus eius deletus. Redit Claudius in ſua caſtra, & caput Aſdrubalis interfecti abiici ante caſtra Annibalis iubet, & duos captiuos mittit Annibali, ignoranti fratris aduentum & infelicem pugnam, narraturos hæc vt acciderant. Hic Annibal mœſtus longius abduxit exercitum in Brutios, & gemens fortunam ſe Carthaginis agnoſcere dixit. Hoc Claudij conſilium maxime dignum eſt admiratione in huius belli exemplis.

Obiter & hoc exemplum hic inſeram, de captis Macedonum & Carthaginenſium legatis, quod narrat Liuius in tertia decade, libr. 3. Etſi enim vſitatum eſt legatis parcere, tamen id intelligatur de iis, qui non moliuntur hoſtilia, vt tunc Macedones & Carthaginenſes fœdus

facturi erant contra Romanos.Ideo iudicatum eſt, iuſte hos legatos captos eſſe.

Simile exemplum extat apud Thucydidem libro ſecundo,vbi narratur,ab Athenienſibus captos eſſe legatos Lacedæmoniorum ituros ad Perſas,vt auxilia cõtra Athenienſes peterent.Hi legati Athenas adducti interfecti ſunt.Hæc exempla citãtur,cum diſputatur,in quibus caſibus iuſtum ſit legatos capere.

Sed inter duces Romanos, qui tunc multi fuerunt præſtantes virtute, eminet Scipio virtute & felicitate, qui recuperauit Hiſpaniam, & poſtea in Aphrica vicit regem Syphacem & Annibalem. Fracti igitur his cladibus Carthaginenſes, anno ſeptimo decimo huius belli pacem petere coacti ſunt,quam Romani certis cõditionibus dederunt,videlicet,vt abſtinerẽt ab omnibus,quæ iam Romani tenebant,& ab eorum ſociis,& penderent intra annos quinquaginta decem millia talentorum, id eſt,ſexaginta tõnas auri.Scribit Liuius etiam poſtulaſſe Scipionem,vt ſibi traderetur Annibal,ſed reſponſum eſt Annibalem non eſſe in Aphrica.Fugerat enim ad Antiochum in Aſiam,metu ſuorum ciuium.

Extat apud Appianũ narratio,quomodo in pugna inter ſe ipſi dimicauerint,Scipio & Annibal,& deinde Maſiniſſa & Annibal.Scipio telum emiſit in clypeum Annibalis,Annibal equum Scipionis ſauciauit,& cum vulnere equus turbatus reſiliret,interuenit Maſiniſſa.qui cum primum telo ſcutum Annibalis percuſſiſſet,huius etiam equum Annibal vulnerauit.Relicto igitur equo Maſiniſſa pedes adoritur Annibalem,& eius propugnatorem equitẽ interfecit, & nactus aliud telum rurſus petit Annibalem,ſed hæſit telũ in alio equite, qui & interfectus eſt.Tertium telum cum rapere Maſiniſſa conaretur,vulnus accipit in brachio.Interea & Scipio redit,Maſiniſſæ opitulaturus,quem inuenit iam obligato vulnere redeũtem in prælium in alio equo.Hic acerrimum certamen inter Duces & exercitus ortum eſt,donec tumulum proximum Annibal aſcendit,non fugę cauſſa,ſed vt inde cõmodius in hoſtes impetum faceret.Quia vero inde in exercitu Punico conſternatio errore orta eſt,Pœni omiſ-

ſo

ſo prælio diſſipati fugere cœperunt. Euaſit Annibal ſequente Maſiniſſa vſque ad noctem.

Eſt autem & Maſiniſſa inter huius belli præſtãtes viros numerandus, dignus laude propter iuſtitiã, fortitudinem & fidem, quam in tuenda ſocietate Romana pręſtitit. Vixit annos nonaginta. Nomen Maſiniſſa ſignificat remittentem tributo.

Annibal, cum fugiſſet ad Antiochũ, ac deinde ad Pruſiam Bithyniæ regem, anno poſt finem huius belli ſeptimo decimo mortuus eſt, ſumto veneno, cũ Pruſias eũ Romanis dediturus eſſet. Et ſcribitur eodem anno mortuos eſſe Annibalem & Scipionem, qui non ſolum fortitudine, ſcientia rei militaris & felicitate excelluit, ſed etiam iuſtitia, continentia & modeſtia, quam oſtendit ſecedens in rus, nec mouens rempublicam laceſſitus tribunitiis criminationibus.

DE BELLIS MACEDONICIS.

PAucis menſibus poſt finem belli Punici ſecundi, videlicet anno a condita vrbe quingẽteſimo quinquageſimo quinto, motum eſt bellum aduerſus Philippum regem Macedonicum, patrem Perſei, qui initio cum Arati Sicyonij conſiliis regeretur, naturæ ſæuitiam non ſtatim oſtendit, eratque de eo magna induſtriæ & virtutis opinio. Poſtea vero & libidinibus várie ſe polluit, & magnam crudelitatem exercuit. Sed ſcelerum pœnas dedit. Vetus igitur vaticinium diſcernit Philippum Alexãdri patrem ab hoc poſteriore. Extant verſus apud Pauſaniam in Achaicis digni memoria:

In Macedum populis clariſsima regna tenebunt
Argiua de ſtirpe bonum damnumque Philippi.
Horum qui prior eſt gentes vrbeſque domabit,
Sed veteris regni perdet decus omne ſecundus,
A populis victus, quos mittent veſper & ortus.

Vicerunt enim hunc poſteriorem Philippum Romani, adiuti à ſocio rege Attalo, qui tenuit Pergamum & viciniam.

Occaſio belli hæc fuit: Philippus bellũ intulerat Atheniẽſibus, vt reges conãtur opprimere vicinas vrbes, opi-

bus & artibus florentes. Incitabat etiã eũ κακοζηλία prioris Philippi. Quare Athenienses a Romanis auxilium petũt. quia cum alioqui Philippum odissent, propter societatem quam cum Annibale fecerat, & gloriosum esset defendere Athenas, laudatissimam ciuitatem, a quo Romani leges, formam iudiciorum, & multa honesta exẽpla acceperant, bellum aduersus Philippum mouent. Ac initio socios habuerunt regem Attalum & Ætolos.

Fuit autem excellens virtus, felicitas & moderatio ducis T. Quintij Flaminij consulis, qui Philippũ in faucibus Epiri, & deinde in Thessalia vicit. Interea rex Attalus & Lucius Quintus frater consulis, nauali prælio Philippi classem vicerunt, & Eubœam occuparunt. His cladibus fractus pacem Philippus a Romanis petiuit: quæ ei hac conditione data est: vt a tota Græcia abstineret, & penderet Romanis mille talenta, id est, sexcenta millia coronatorum.

Etsi autem hæc victoria Flaminij gloriosa fuit, tamen sequens erga Græciam beneficentia multo gloriosior fuit, cũ superato Philippo Græcæ ciuitates se Romanis adiungerent, & ipse discordiarum intestinarum arbiter factus, dirimeret controuersias sua moderatione sine bello. Postea in Isthmiis & Nemeis iussit decretum populi Romani publice pronunciari: Velle populum Romanum & T. Flaminium, vt tota Græcia libera sit, & suis legibus vtatur. Hunc tantum honorem Roma Græciæ propter doctrinas, leges, & maiorum virtutem habuit, & præbuit imperiis exemplum moderationis in victoria, & monuit, aliter mitiores & bene meritas gentes tractãdas esse, quam illas, quas propter crudelitatem & turpitudines opprimi aut deleri necesse est. Romani beneficij in Delphico templo monumenta suspensa sunt, Clypei argentei, & clypeus Titi Flaminij, cum hac inscriptione:

Tyndaridæ fratres, quorum fuit inclyta virtus,
Custodes inter quos modo Sparta colit.
Leges, libertas & pax sunt optima dona.
Hæc Græcæ genti dat Titus Æneades.

Mansit in Græcia Titus Flaminius circiter quinquennium,

nium, quia poſtquã Philippo pax data eſt, cum bellum biennio duraſſet, reliqui anni conſumti ſunt in conſtituendo Græciæ ſtatu, occupandis aliquot Thraciæ vrbibus, & tyranno Laconico. Nabide reprimendo. Poſtea Romam rediit, ſecumque obſidem Demetrium filium Philippi adduxit, quem tamen ſenatus aliquanto poſt ad patrem remiſit.

Fuit pax Romanis oportuna cũ Philippo, quia mox ſequutum eſt bellum cum Antiocho Magno, quo tempore ſi cõiuncti duo reges fuiſſent, multo difficilius bellum Romanis futurum erat. Motũ eſt bellum cum Antiocho tertio anno poſt reditum Titi Flaminij ex Græcia, anno ab vrbe cõdita quingenteſimo, ſexageſimo ſecũdo, durauit biennium, ſuperato Antiocho a Scipione Aſiatico fratre Aphricani, apud vrbem Magneſiam, anno quingenteſimo, ſexageſimo quarto. Aſia citra Taurũ montem ademta eſt Antiocho. Ita paulatim regũ potentia diminuta eſt, donec prorſus ſtirpes eorũ deletæ ſunt.

Philippus autem dolens Romanorũ potentiam creſcere, vt rurſus bellũ moliri poſſet, annis aliquot in pace munit vrbes, colligit magnos aceruos frumẽti & pecuniæ, & vicinos Thraces, Pæonas & alios barbaros ſibi adiungit, ac oſtendit ſe bellum in Italiam tranſlaturum eſſe Annibalis exemplo, & ingreſſurum Italiam circa Adriam, quare & regem Illyricarum gentium & Celtas vicinos Adriatico ad ſocietatem tanti belli inuitat. Sed hæc apparans moritur, cum quidem filium Demetrium excellentem virtute reſciuiſſet a fratre Perſeo falſo accuſatum & dolo interfectũ eſſe. Cum enim Demetrius antecelleret virtute, & opinio eſſet Perſeũ non eſſe natum ex patre Philippo, inſidias Demetrio ſtruxit Perſeus, metuens eum in regno ſucceſſorem fore.

Mortuo patre furiis vltricibus eum impellẽtibus, vt pœnas parricidij daret, & incitatus ab improbis, bellum Romanis infert, Theſſaliã & vicina loca vaſtat, duobus præliis Romanos vincit, & læta ei initia tanti belli fuerunt, quod a Perſeo motum ſcribitur anno ab vrbe condita quingẽteſimo octogeſimo ſecundo. Vixerat autem Philippus poſt reditum Titi Flaminij ex Græcia circiter

viginti annos. Durauit bellum Persei annos quatuor.

Anno eius belli quarto, videlicet anno a cōdita Vrbe quingentesimo octogesimo sexto, cum prioribus annis Romani exercitus aliquoties infeliciter pugnassent, & Græci Romanorum sociis magnis detrimentis adfecti essent, L. Paulus Æmylius filius Pauli Æmylij interfecti in Cannensi pugna, cōsul iterum factus est, anno sexagesimo suæ ætatis, vt aduersus Macedones dux idoneus mitteretur. Hic, cum bellū ei mandaretur, publice in concione dixit, si alium magis idoneum eligerent, se libenter ei cessurū esse. Sed si vellēt ipso duce hoc bellum geri, postulare se, vt exercitus obtemperarent, nec sumerent sibi ducis officia, nec impedirent eum sua curiositate & suis fabellis: Μὴ παραστρατηγεῖν, μηδὲ λογοποιεῖν.

Mense Septembri acerrimo prælio vicit Perseū, trucidatis viginti millibus peditum. Ante id præliū ait Plutarchus conspectam esse eclipsin lunę, qua ne perterrefierent milites, iussit Æmilius pridie ante eclipsin præmoneri vocatos in concionem oratione Sulpitij Galli tribuni militum, qui & prædixit venturā eclipsin, & docuit certo ordine motuum cœlestium obscurari lunam, incurrentem in vmbram terræ, nec rem in natura ordinatam vt prodigium metuēdam esse. Seneca scribit, eodem tempore conspectum esse Cometam, cui tribuitur nomen Hirci. Cum autem mox non solum finis regni Macedonici sequutus sit, sed etiam Antiochus in Iudæa horrendam sæuitiam exercuerit, apparet signa nō fuisse inania.

Rex Perseus ex fuga retractus est, & ad Æmilium adductus cū duobus filiis, Philippo & Alexandro. Hi postea cum patre Perseo in triumpho ante currum ducti sunt. Cumque in carcerem ducti essent, impetrauit Æmilius, vt alibi in loco minus tetro a certis militibus custodirētur. Perseus & filius Philippus non diu superstites fuerūt. Alexander scriba magistratuum Romanorum factus est.

Ex regiis thesauris, qui fuerunt amplissimi, dedit Æmylius stipendia militibus. Reliquam pecuniam in ærariū inferri curauit. Macedonię deletis vrbibus tributum

impo-

impoſuit, dimidio minus quam regibus dederant, videlicet centũ talenta, id eſt, ſexaginta millia coronatorũ. Ita Romana monarchia initio tyrannis deletis leges & iuſtitiam gentibus reſtituit, & expilationes moderata eſt.

Ex theſauris regiis Æmylius libros regios iuſsit filiis ſuis attribui. Vixit poſt hanc victoriam annos decem, carus ſenatui & populo. Et poſtquam cenſor fuiſſet, placide mortuus eſt, relictis duobus filiis, quorum alterum adoptauit filius eius Scipionis, qui vicit Annibalẽ. Hic enim habuerat coniugem Æmyliam, inde nomen eſt, Scipio Æmylianus. Facultates Æmylii, vt Plutarchus narrat, non ſuperauerũt triginta millia coronatorum & ſeptem millia, cum in ærarium intulerit plus quã quinquagies centum millia coronatorum. Adeo præſtantes ciues tunc magis augere rempublicam quam priuatas opes ſtudebant.

Hoc ipſo tempore, quo Æmylio duce Perſeus victus eſt, Antiochus Epiphanes iuſſus eſt à Popilio legato populi Romani ex Ægypto diſcedere, & abducere inde præſidia. Et tergiuerſanti Popilius circulum virga circũ ſcripſit, ac reſpondere eum iuſsit, antequam inde egrederetur. Cum igitur rediret Ieroſolymam Antiochus, ardens ira magnam ibi ſæuitiam exercuit. Et initia præliorum Iudæ Maccabæi conferuntur in annum ab Vrbe condita quingenteſimum octogeſimum ſeptimum.

TERTIVM PVNICVM *bellum.*

ANno a condita vrbe Roma ſexcenteſimo quarto, anno poſt finem belli Punici ſecundi quinquageſimo ſecundo, motum eſt bellum Punicum tertium. Eius belli anno quarto Carthago vi capta & deleta eſt, duce Scipione Æmyliano, qui natus eſt patre Paulo Æmylio, ſed adoptatus a Scipione, nato ex Scipione victore Annibalis.

Cauſſa belli fuit, quod regi Maſiniſſæ, ſocio populi Romani, bellum intulerant, miſſo exercitu in eius fines quinquaginta & octo millium hominum, qui tamẽ cir-

cumſeſſus ab exercitu Maſiniſſæ,magna ex parte fame periit.Poſtea cum legati a Romanis miſsi viderentur æquiores eſſe Maſiniſſæ bene merito, conditiones pacis Carthaginenſes repudiauerunt. Sequuta eſt igitur poſt legationes aliquoties miſſas deliberatio non tantum de bello, ſed etiam de vrbe Carthagine delenda, quia non quieſceret.Ea de re diſſenſio Romæ in ſenatu fuit. Scipio Naſica ſenſit non delendam eſſe, quia nimis atrox exemplum eſſet, & non conueniens Romanæ clementiæ,tantam hominum multitudinem perdere.Deleta etiam ea vrbe Romanos facilius ciuilia bella moturos eſſe:quia illa imperii æmula ſublata,foris neminem formidaturi eſſent.Catonis fuit contraria ſententia. Quia virtus Romana paulatim fieret languidior, Carthaginẽ occaſione recuperandi imperii aliquando vſuram eſſe.

Conſules in Aphricam miſsi biẽnio vicina oppida occuparunt,& aliquoties infeliciter tentarũt oppugnationem Carthaginis,ac virtute Scipionis Æmyliani, qui tũc tribunus militũ erat,bis magna cũ gloria ſeruati ſũt Romani exercitus. Poſt biennium hic Scipio ante conſularem ætatem creatus conſul,& miſſus in Aphricam, alio conſilio vſus eſt,quam priores duces. Totam vrbẽ circumuallauit,ne frumentum inuehi poſſet. Id opus difficile & magna arte & magno labore perfectum eſt. Fuit enim ambitus vrbis ſex milliarium Germanicorũ. Diameter igitur fuit circiter duorum milliariũ. Interea ſæpe dimicatum eſt acerrimis præliis, præſertim naualibus. Sed tandem vrbs vi capta eſt, cæde intra mœnia horribili facta.Priuſquam autem diriperetur & inflammaretur,iuſsit edici Scipio,vt fugerent qui vellent. Fugerunt igitur ex vrbe quinquaginta millia hominum,reliqui aut interfecti aut flammis abſumti ſunt. Vrbs inflammata arſit dies ſedecim. Scribit autem Polybius, ſe Scipioni aſtitiſſe,ſpectanti vrbis incendium. Qui cum lacrymans verſum recitaſſet:

Illa dies veniet cum fato Troia peribit: interrogat Polybius, quid lacrymæ,hi gemitus,& hæc dicta ſignificent? Reſpondet Scipio, Se cogitare miſerabiles generis humani caſus, & futurum aliquando ſimile vrbis Romæ

excidium,

excidium, sicut & Totilæ Gotthici regis tempore accidit, circiter annum septingentesimum post hunc Scipionem. Steterat autem & Carthago annos circiter septingentos, condita ante vrbem Romam anno centesimo & paulo amplius.

Asdrubal dux Carthaginensium supplex ad Scipionem confugit. Eius vxor, dira marito imprecata, se cum paruis filiis in mediũ ignem præcipitauit. Postea & ipse Asdrubal sibi mortem consciuit. Et leguntur alia horribilia exempla, quæ acciderunt in eo excidio, quæ ostendunt iram Dei aduersus delicta, & monent, ne spreto Dei iudicio cæcis cupiditatibus indulgeamus.

Carthaginem non multo post restituere conatus est Caius Gracchus, deducturus eo coloniam. Sed Lupi signa, quæ murorum spacia significabant, eruerunt. Postea a Iulio & Augusto restituta est, & eo deducti sunt coloni.

EXCIDIVM NVMANTIÆ *vrbis.*

SCipio Æmylius quarto decimo anno post euersam Carthaginem deleuit vrbem Numantiam, sitam in Celtiberia, vbi Romani exercitus aliquoties trucidati fuerant.

Huius autem vrbis excidium terribilius exemplum est excidio Carthaginis. Quia cum propter famem defendere vrbem ciues diutius non possent, inflammarunt eam ipsi, & sese partim igni, partim ferro, partim veneno perdiderũt. Postea Scipio ruinas funditus deleuit, & agros vicinis attribuit, & ordinata prouincia pacẽ in ea parte Hispaniæ restituit.

Absente eo Romæ magnę seditiones motę sunt propter leges Agrarias, quas initio bono studio Tiberius Gracchus tulerat, fauentibus etiam Lælio & Sceuola. Sed ad bonam caussam postea Gracchus addidit turbulenta consilia, & contẽtione discordia creuit, pluresque caussæ cumulatæ sunt, sicut Homerus de Lite inquit:

Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, caput inter nubila condit. Et sæpe

bona caussa male agendo corrumpitur. Quare dicitur à Salomone: Quod iustum est iuste persequaris.

Sciant autem iuniores, in aliis historiis Agrariam legem significare distributiones possessionũ, in quas noui coloni introducebantur. Sed in Tiberij historia lex Agraria significat præfinitionẽ numeri agrorum. Fuerat enim vetus lex: Quando deletis hostibus agri publici diuisi erant, nemini ciuium Romanorum licebat ex his plus quam quingenta iugera possidere. Nec licebat diuitibus emere pauperum ciuium agros, & suis addere, & per mancipia colere, ne pauperum ciuium familiæ redigerentur ad egestatem, & Italia repleretur peregrinis & seruis.

Est autem iugerum quadratum, cuius vnum latus est centum viginti pedum, Græce πλέθρον, id est, sexta pars stadij.

Hac veteri lege neglecta diuites multorum ciuium agros emebant, quos deinde per seruos colebant. Ita multorũ ciuium familiæ nullos fundos retinebãt. Cum igitur Tiberius in prouinciã proficisceretur, passim in viis occurrebãt ei ciues cum paruis filiis & matribus & querebantur, se vagari extorres, qui sanguinem pro patria profudissent, teneri agros a diuitibus, & petebant vetustam legem restitui, consuli saluti Italiæ, ne deessẽt milites, & ne Italia seruis & hominibus barbaris impleretur. Motus misericordia Tiberius pollicetur se hanc caussam acturum esse. Et reuersus ex prouincia, cum factus esset tribunus plebis, fert rogationem de veteri lege restituenda, quæ modum agrorum præscribit. Dicit in concionibus iniustam esse ducum orationem, cum iubent milites præliari pro aris & focis, cum nec aras nec focos habeant. Queritur præliari eos non pro patria sed pro fœneratorum rapacitate. Sed aduersabantur legi diuites, & tribunum Octauiũ sibi abiungunt intercessorem, qui suffragationem prohibeat. Huic nouo exẽplo tribunatum Tiberius abrogauit. Cum autem visus esset violentius agere, creuerunt discordiæ.

Tulit & aliam legem Tiberius, vt pecunia legata populo Romano ab Attalo rege, egentibus ciuibus diuideretur.

deretur. Denique contra leges prorogare sibi magistratum conatus est. Ea res cum speciem haberet tyrannicam, senatui iusta causa visa est, armis opprimendi Tiberium Gracchum. Et iam tota Italia mouebatur. Ideo senatus hortatur Mutium Sceuolam consulem, vt arma capiat ad sedandum tumultum. Qui cum nollet in Vrbe nouo exemplo præliari, senatus ipse, hortante Scipione Nasica pontifice maximo, cum magna multitudine amicorum ascendit in Capitolium, ad interficiendum Tiberium Gracchum. Cumque populus accedenti senatui cederet, & sese desertum Tiberius Gracchus peti videret, fugit. Sed fugientem interfecit collega ipsius Satureius. Sunt & alij trecenti ciues interfecti, & corpora in Tiberim abiecta. Hæc in ciuilibus seditionibus Romæ prima cædes facta est. Postea sequutæ sunt magis cruentæ seditiones. Etsi autem, vt populus placaretur, senatus legem de modo agrorum recepit, extincto autore, tamen odia non sunt extincta.

Interfectus est Tiberius Gracchus anno Vrbis sexcentesimo vicesimo, consulibus Mutio Sceuola & Calpurnio Pisone, cum abesset Scipio Æmylianus ad Numantiam. qui cum audiuisset acta & necē Tiberij Gracchi, recitans Homeri versum, ostendit se quoque seditiones improbare:

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.

Perdatur simili pœna qui talia fecit.

Deinde cum Romam Scipio Æmylianus rediisset, & certamina eadem de agrorū diuisione renouata essent, & accessissent aliæ turbulentæ leges, quarto anno post reditum Scipionis Aemyliani, Tutidano & Aquilio consulibus, anno Vrbis sexcentesimo vicesimo quarto, cum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, vt liceret eundem creari tribunum plebis quoties vellet, & suaderet eam legem Caius Gracchus Tiberij frater, dissuasit eam acerrime Scipio Aemylianus, quia ea rogatio contra veteres leges de tribunis ferebatur, & turbulentos tribunos perpetua potentia armabat. Dixit etiam Tiberium Gracchum iure interfectum esse. Post hanc contentionem mane Scipio inuentus est in cubiculo suo

mortuus,cum pridie recte valuiſſet,fuitque ſuſpicio ab aduerſariis veneno necatum eſſe. Hic fuit exitus præſtantiſſimi ciuis,anno ætatis ipſius quinquageſimo ſexto.Breuiter autem vtrũque Scipionem commemoraui, victorem Annibalis & alterum Æmylianum, quia cum in ſecundis rebus,in magna gloria & rebus geſtis, quæ profuerunt patriæ iuſti & modeſti fuerint, exempla eorum nota eſſe omnibus vtile eſt.

Carbo poſtea ſibi mortem conſciuit.Caius Graechus & Fuluius,cum ſeditioſe Auentinum montem cum armata multitudine occupaſſent, ab Opimio conſule interfecti ſunt, & trucidata ſunt in eo prælio vrbano tria millia hominum.

Caii Gracchi eloquentia ſic laudatur a Cicerone: Grandis eſt verbis,ſapiens ſententiis, genere toto grauis,manus extrema non acceſſit.Legendus eſt hic orator.Non enim ſolum acuere,ſed etiam alere ingenium poteſt,&c.Apud Gellium lib. 11. cap. 10. hæc eius verba recitantur:Omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus,neque vllius rei cauſſa quiſquam ad vos prodit,niſi vt aliquid auferat.Ego ipſe non gratis prodeo.Verũ peto a vobis non pecuniam,ſed bonam exiſtimationem.Qui prodeunt diſſuaſuri,ne hanc legem accipiatis,pecuniam petunt.Qui autem ex eodem loco atque ordine tacent, hi vel acerrimi ſunt, nam ab omnibus precium accipiunt,& omnes fallunt.

DE BELLO ACHAICO.

SVpra dictum eſt,pace facta,cum Philippo rege Macedonum,Romanos Græciæ, qui ab ea doctrinas & leges acceperant,pacem & libertatem reſtituiſſe, & decretum T. Flaminij publice recitatum eſt in Iſthmiis, anno vrbis Romæ quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo. Hoc tanto beneficio Græcia vniuerſa frui & retinere dulcem tranquillitatem poterat, ſed inquieta ingenia ſubinde nouos tumultus mouebant.Et plerunque homines ſingulari petulantia fatales pœnas attrahunt, ſicut Lucanus inquit:

Hoc placet o ſuperi,cum vobis vertere cuncta

Pre-

Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poscimus arma.

Statim post pacem cum Philippo factam rebellarunt Ætoli. Sed longe maius bellum postea mouerunt Achæi & Bœotii anno quinquagesimo post libertatem a Tito Flaminio Græcis restitutam. In eo bello & Achæorum & Bœotiorum exercitus cito trucidati sunt. Dux Diæus interfecit cõiugem, ne fieret captiua, & venenum hausit ipse. Corinthus deleta est a cõsule Mumio. Nec longum fuit, quia & Romana potentia tunc florebat, & horum hostium non magnæ vires erant. Ideo Pausanias inquit: θρασύτης μετ' ἀσθενείας μανία ἐστί: qui & finem Achaici belli fuisse scribit Olympiade centesima & sexagesima, maximeque tunc ait debilitatas esse Græciæ vires. Nec tamen quiescere in ea factiosi ciues potuerunt.

Fuit post annos quinquaginta, anno vrbis Romæ sexcentesimo sexagesimo sexto, bello Mithridatico philosophus Athenis nomine Athinio, qui conductus magna pecunia a Mithridate, ciuibus suasit, vt a Romanis ad eũ deficerent, quia melius esset, vnum esse orbis monarcham regem, quam tot auaros dominos Romanos. Et nominabat Romanum imperium ἀναρχίαν. Iamque Mithridates magnam Asiæ partem & Thraciam tenebat, ac multi sperabant euersurum esse Romanum imperium. Hic philosophus aliquandiu velut tyrannus septus armato satellitio dominatus est Athenis, interfecit multos ciues, multorum facultates diripuit, & magnis aceruis pecunia in Delum missis, fugit.

Successit Aristio tyrannus, sentiens cum Mithridate, conflatus, vt Græci scribunt, ex petulantia & crudelitate. Hic prohibuit, ne Athenæ Romano duci Syllæ se dederent. Quare Sylla vrbem terra marique circumsidens, tandem eam vi cepit, & magnam ciuium multitudinem in vrbe trucidauit. Multi antea fame perierant. Medimus enim frumenti vendebatur mille drachmis, id est, centum coronatis, qui mediocribus annis æstimabatur quinque drachmis. Aristion ab ara auulsus necatus est.

Postea Sylla in Bœotiam transiens vicit Archelaum

ducem Mithridatis duobus magnis præliis, & partem vrbis Thebanæ prorſus diruit, & Thebanis dimidiam Bœotiam ademtam attribuit Phocenſibus. Ita Græcia & vires ſuas & libertatem & veterem reipublicæ formam amiſit, cum bella non neceſſaria & iniuſta ciues aliqui priuatis cupiditatibus mouiſſent.

Hæc de Græciæ ruinis vno in loco breuiter annotaui, etſi in ſerie hiſtoriæ nondum ad Syllæ tempus peruenimus: ſed in hiſtoria continua melius conſpici poteſt, has fatales pœnas paucorum furoribus attractas eſſe, qui fuerunt patriæ Ἀλάστορες. Retinenda eſt igitur modeſtia propter noſtram & patriæ ſalutem.

DE CIMBRICO BELLO.

SVpra dictum eſt, infuſas eſſe in Italiam gentes Celticas tempore Camilli, cum vrbs Roma incenſa eſt, Olympiadis nonageſimæ octauæ anno primo, anno vrbis Romæ trecenteſimo ſexageſimo quinto: in qua expeditione & Brenni ducis mentio fit, & Senonum, quos fuiſſe olim Albi vicinos nihil dubium eſt. Eſtque vrbs Roma incenſa a Gallis ante Alexandrum, regnante Artaxerxe, cuius cognomẽ fuit Μνήμων, anno nonodecimo poſt quam Athenæ a Lyſandro captæ ſunt.

Sequuta eſt alia Celtarum expeditio, qua Græciam vaſtarũt, & ad Delphos interfecti ſunt, Olympiadis centeſimæ viceſimæ quintæ anno ſecundo, vt narrat Pauſanias, videlicet poſt incenſam Romam anno centeſimo ſeptimo. Fuit igitur alius hic Brennus, qui Galatas in Græciam duxit, & trucidauit Ptolemæum Κεραυνόν. Infuſa eſt autem & in Aſiam hæc multitudo, & pars ibi a Ptolemæo Euergete trucidata eſt, vt ſcribit Callimachus, apud quem inquit Phœbus:

Contra hoſtem fient communia prælia nobis,
Celtica cum contra Græcos gens bella mouebit.
Titanum ſoboles, extrema cardine terræ
Effuſa, Heſperias & ſedes effera linquet,
Denſaque ſic veniens late trahet agmina, ſicut
Spargit bruma niues Boreæ, ſpirantibus auris.

Nec

Nec vero dubium eſt apud veteres ſcriptores Celtarum nomen commune fuiſſe gentibus in vtraque ripa Rheni vſque ad Oceanum occidentalem, & vſque ad Harcynios montes, qui nunc Boiemici, Turingici & Harcynij nominantur.

A clade Celtarum accepta in Delphis vſque ad Marcellum cõſulem, qui interfecit Viridomarum, ſunt anni ſexaginta. Hæc in Italiam ſecunda Celtarum expeditio celebratur, in qua nomen ducis Teutonicum eſſe manifeſtum eſt.

A nece Viridomari vſque ad primam victoriam Cimbrorum in Italia, Syllano conſule interfecto, ſunt anni centum & tredecim. Durauit autem bellum Cimbricum a Syllani conſulatu annos octo, vſque ad conſulatum Marij quintum, a quo tandem ad flumen Atheſin deleti ſunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum & Ambronum. Sit igitur hæc tertia in Italiam expeditio earum gentium, quæ terras ab Alpibus verſus mare Septentrionale tenuerunt, quæ omnium maxime terribilis fuit.

Cimbrorum nomen retinet Cherſoneſus Cimbrica. Itaque non obſcurum eſt, quæ gens fuerit Cimbri. Sed nunc magnam partem littoris tenuerunt. Strabo nomen eſſe dicit a Cimmeriis factum quos ſupra Thraciam habuiſſe ſedes nomen Boſphori Cimmeri teſtatur. Et Herodotus lib. 4. collocat eos ad Araxen fluuium. In 1. libro inquit, in Lydiam infuſos eſſe, & a Lydorum rege iterum inde expulſos. Conſentaneum eſt nomen eſſe a Gomer filio Iaphet, & ex oriente progreſſos eſſe Cimmerios ad hoc noſtrum littus, ſicut & aliæ gentes vicinæ progreſſæ ſunt: Getæ, Dai, Syeui. Non enim dubium eſt Getas eſſe Gottos, Daos Danos, & Syeuos, quos nunc Suecos ſeu Suedos nominamus. Vetuſtas nominauit Sueuos & Suionas. Getæ ſignificat milites, Dai ſcientes, Dani iudices, Sueui raptores.

Teutones hic primum nominantur in hiſtoriis. Id nomen in noſtra lingua nunc multis ſeculis multas gẽtes complectitur. Nec tamen extat veſtigium in tanto ſpacio, vnde ſciri poſſit, quę fuerit vetuſta & pręcipua ſedes

Teutonũm. Adeo ſunt inſtabiles & caducę res humanę, vt mutatis imperiis magnæ gẽtes ita deleantur aut diſſipentur, vt nec veteres earum ſedes ſciri poſſint. Sed ex Cornelio Tacito & Ptolemæo cõſtat, Teutones Vveſtualiam & viciniam ad Viſurgim tenuiſſe. Nam Cornelius Teutoburgũ in Vveſtualia collocat, vbi Quintilij Vari legiones ab Harminio trucidatæ ſunt. Et inde eſt nomen ſuburbij ad Coloniam Teutſch.

Origo nominis fit, vt multi exiſtimant, ab Aſcanes, Tuiſcones, quaſi dicas, die Aſcanes. Legimus autem in ſacris libris, fuiſſe filium Gomer Aſcanes. Et appellatio diu manſit in Phrygia, vbi nomen vſitatum fuit Aſcanij, vt ex Homero intelligi poteſt. Interpretor nomen ſiue ſacerdotem ignis, ſiue cuſtodem ignis, videlicet ſacri. Significat igitur talem virum, cui ſacrificia commẽdata fuerunt. Hac appellatione delectemur, & ſciamus reuerentiam ſingularem rerum ſacrarum in illis vetuſtis maioribus noſtris fuiſſe.

Ambronum nomen prorſus interiit. Sed exiſtimo ſignificari Rheni accolas, Cleuenſes & Iuliacenſes, & Tencteros, quaſi dicas, Ambrones, Am Rhein, ad Rhenum. Et fortaſſis inde eſt vrbs Embrica. Non procul ab aquis Sextiis vbi Marius vicit exercitum Teutonum & Ambronum, vrbs eſt Ambrona.

Romani poſt Iulium Cæſarem nomen Germaniæ tribuerunt multis gentibus intra Harcynium ſaltum & Viſtulam, & mare Septentrionale. Etſi autem in noſtra lingua nunc non eſt vſus huius nominis, tamen non exiſtimo Latinam originem eſſe, ſed vt Cimbri, Dai & Sueui ex oriente ad hoc littus Septentrionale acceſſerunt, ita progreſſos eſſe ex Aſia Germanios & Sacas exiſtimo. Nominat Germanios Herodotus in 1 libro, & congruit nomen cum Carmanis, quorum fortitudo laudatur a Strabone.

Etymologia nominis concinna eſt Heerman, vir exercitus, id eſt, militaris, vt vetus appellatio apud Plinium eſt Hermiones.

In hiſtoria Perſica celebratiſſimi ſunt Sacæ, & apud Cyrum res magnas geſſerũt, inde nomen eſſe Saxonum

indico,

iudico. Et est Sacæ aut habitatores, aut pares.

Germanos vetustas distinxit a Noricis & Rhetis. Neq dubium est Noricos tenuisse eas regiones, quæ nũc sunt Bauaria inferior & Austria & vicina pars Alpium. Nomen reliquum est in extrema ora citra Noribergam. Est autem etymologia Norici, a Nort, id est, Septentrione, am Ort vel nach Arcto. Eamque appellationẽ veteribus Græcis notam fuisse existimo. & quidam sic interpretantur apud Homerum Νώροπα χάλκον de Noricis ferramentis.

Rheti tenuerunt Alpes Galliæ propiores & regiones vicinas vsque ad Augustam, quam vetustas nominauit Augustam Rheticam. Appellatio adhuc in extrema ora hæret prope Noringam, & claram fuisse gentem inde apparet, quia inter Gigantes & Centauros Græci nominant Rhetum: id est, impetuosum.

Postea autem magna eius regionis pars Sueuia dicta est, quia Augustus transtulit in eum locum Sueuos, qui ex Pomerania progressi erant in Vvestualiam, & Romanæ prouinciæ ad Rhenum bella inferebant.

Existimo autem cum Getis & Henetos veteribus tẽporibus a Vistula paulatim progressos esse ad regionem Albi vicinam, & ad littus Septẽtrionale, vbi vetustas nominat Venedos, & sinum Venedicum. Et lingua Heneta ostendit, eam gentem, etsi clara & potens nunc quoque est, tamen esse aliam, quam sit illa, quæ nostra lingua vsa est, quam nominamus Teutonicam.

Nomen Heneti significat vagabundos, Νόμαδες, id est, qui late sparsi diuersas regiones occuparint. Celebrata est gens apud Homerum & Herodotum. Postea Ptolemæus inquit, Henetos maximam Sarmatarum gentem esse, vt hodie Russiam & Poloniam tenet, & magnam regionem a Vistula ad Viadrum & ad Albim. Retinet autem nunc quoque gens Heneta eam regionem, quæ antea a Boiis Boiemia dicta fuit. Sunt igitur vicinæ gentes Teutonibus & Cimbris mixtæ, & alicubi nomina mutata sunt imperiis ac migrationibus. Quæ cogitantes agnoscamus instabilitatem rerum humanarũ, & bella ac migrationes maiorum fuisse tristes pœnas, cũ tot

exercitus Romani, Cimbrici & Teutonici trucidati ſunt. Cogitemus autem & hoc, non tantum ad has miſerias conditum eſſe genus humanum, ſed inter tantas confuſiones tamen miranda bonitate ſeruari reliquias, vt eccleſia colligatur, & Deo gratias agamus, quod nos quoque ad agnitionem Filij vocauit, & diu iam honeſtas politias inde vſque a Carolo primo tribuit, etſi poſtea quoque magnæ vaſtationes factæ ſunt. Et virtutem principũ celebremus, quos Deus armauit & adiuuit in patriæ defenſione, & expectemus æternam patriam, in qua erit dulciſſima conſuetudo cum Deo, qui erit omnia in omnibus beatis.

Hæc cogitanda ſunt, cum legimus veterum & bella & migrationes. De reliquis appellationibus partium Germaniæ dicam in hiſtoria Harminij.

Anno vrbis ſexcenteſimo quadrageſimo nono Manlius & Seruilius Cepio proconſules a Cimbris in aditu Alpium victi ſunt, & trucidata ciuium & ſociorum Romanorum octoginta millia. Cepio, cum ei imperium abrogatum eſſet, in carcerem ductus eſt, & a carnifice necatus, & cadauer ad ſcalas Gemonias abiectum, triſte ſpectaculum fuit, & inſigne exemplum inconſtantiæ fortunæ. Nam antea & conſul & pontifex maximus fuerat. Narrant autem punitum eſſe, quod aurum ex templis Toloſanis abſtulerat, quod antea Galli ex Delphis rapuerant. Et accommodatur prouerbium ad pœnas ſacrilegij.

Anno poſt infelicem Cepionis pugnam Caius Marius conſul ſecundum factus eſt, & mandatum eſt ei bellum Cimbricum. Hic nõ ſtatim dimicauit, ſed vſus conſilio mulieris fatidicæ Marthæ, quã Iudæam fuiſſe exiſtimo, primum poſt bienniũ dimicauit ad aquas Sextias cum Teutonibus & Ambronibus, & trucidauit ducenta millia hoſtium, & cepit nonaginta millia. Interea Cimbri ingreſſi Italiam per Noricum, Catuli exercitum ab Alpium faucibus pepulerunt, & ad Atheſin flumen caſtra fecerunt. Huc propere veniẽs Marius, & exercitum Catuli cum ſuo coniungens, trucidauit centum quadraginta millia Cimbrorũ, & ſexaginta, die viceſimo nono

Iulij. Liberata igitur Italia Cimbricis terroribus Marius & Catulus Romam ad triumphum redierunt.

DE BELLO SOCIALI ET *bellis ciuilibus post Cimbricum bellum.*

ADuersus externos hostes magnæ res gestæ sunt vsque ad finem belli Cimbrici. Iamque velut parto summo imperio orta sunt bella intestina inter Romanos & socios Italicos, & deinde inter Romanos ipsos, quæ fuerunt plena crudelitatis. Hæc exempla ostendūt, imperia non humanis consiliis seruari, sed donec durāt, seruari diuinitus, & tamen interea horribiles pœnas accedere. Nec tantum iram Dei aduersus peccata cōspici, sed hoc quoque, quod inter tantos fluctus ipse tamen seruet imperia donec durant. Omnia hæc bella, Sociale, Syllanū & Iulianum, laniena fuerunt ciuium, nobilium & plebis, qualis non alia legitur.

Cæteris autem omissis, pauca de Syllano bello dicam, vt duorum ducum naturæ, magnitudo rerum gestarum & vitia considerentur. In Mario, qui Cimbros vicerat, calliditas, crudelitas & ambitio ingens fuit. Hæc cæca ambitio in sene caussa fuit postea sæuissimi belli ciuilis. Cum Sylla dux contra Mithridatem missus esset, impulit Marius Sulpitium tribunum plebis, vt legem ferret de reuocando Sylla, & mittendo Mario ad gerendum bellum Mithridaticum. Huic legi cum consul Q. Pompeius aduersaretur, filium consulis generum Syllæ occidit Sulpitius. Tāto vrbis tumultu cognito Sylla, priusquam in Græciam nauigaret, Romam cum exercitu rediit, & damnatis Mario & Sulpitio reipublicæ tranquillitatem restituit, Sulpitium tribunum interfecit. Marius clam fugit in Aphricam.

Deinde Sylla profectus contra Mithridatem recuperauit Græciā & alias prouincias a Mithridate occupatas.

Interea Romæ, cum Cinna nouos tumultus moueret, vt Italicis iura suffragij daret, cōsul Octauius eum vrbe expulit. Nactus exercitum Cinna rediit ad vrbem, & reuocato ex Aphrica Mario, præcipuos viros Romanæ

nobilitatis interfecit. Octauium conſulem, Antonium Oratorem, Lucium & Caium Cæſares fratres, Catulum & multos alios.

Cum Cinna Vrbẽ obſideret, duo fratres, alter ex Cinnę exercitu, alter ex contrario, inter ſeſe dimicarunt, cũ neuter alterum agnoſceret. Poſtea victor ſpolians interfectum, agnouit fratrem, & rogo extructo ſeſe impoſitum corpori fratris transfixit. Talia ſunt ſpectacula bellorum ciuilium.

Marius pater proximo anno poſt reditum ſeptuagenarius & errans mente mortuus eſt.

Deinde Cinna & Carbo ſeſe ſine comitiis conſules crearunt in bienniũ. Cumque Cinna metuens Syllæ reditum, ad quem plurimi nobiles viri confugerãt, aduerſus eum ducturus eſſet exercitum, milites nolẽtes ingredi naues eum interfecerũt. Ita pœnas dedit ſuæ crudelitatis, cum initio collegam conſulem Octauium, & deinde innumerabiles præcipuos viros curaſſet interfici.

Poſt tertium annum Sylla redit in Italiam, facta pace cum Mithridate, L. Scipione & Norbano Coſs. ducens triginta millia militũ contra duos conſulares exercitus in quibus erant ducẽta millia. Sed L. Scipionis exercitus vltro ad Syllam tranſiit. Norbani exercitum acie vicit, trucidatis ſeptẽ millibus. Hic Norbanus poſtea in Rhodum fugiens, cum a Sylla depoſceretur ad ſupplicium, in foro Rhodio ſibi mortem conſciuit.

Carbo fugit in Siciliam, vbi a Cneo Pompeio captus & interfectus eſt.

Deinde & Marius filius acie victus eſt, ac ſcripſit Sylla, ſe tãtum viginti milites in eo prælio amiſiſſe, hoſtiũ vero viginti millia cæſa eſſe, & octo millia capta. Marius filius cum in oppidum Preneſte fugiſſet, & circumſeſſus non poſſet effugere, ſibi mortem conſciuit.

Cum aduerſarios Sylla intra biennium a reditu viciſſet, ſenatus comitiorũ cauſſa interregem creauit L. Valerium Flaccum, qui legem ad populum tulit, Syllã videri e republica eſſe dictatorem dici, qui perturbatam rempublicã rurſus ordinaret, de qua lege Cicero inquit contra Rullum: Omnium legum iniquiſſimam, diſſimi-

limam-

limamque legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus interrex de Sylla tulit, vt omnia quæcunque ille fecisset, essent rata.

Sylla dictator factus anno vrbis sex cẽtesimo septuagesimo tertio, adiungit sibi Coss. Tullium Deculam & Dolabellam: ipse regio more supra eos sedit. Dictatura tertio anno deposuit, interea leges necessarias tulit. Donec enim vult Deus imperia seruari, flectit summos victores ad hanc curam, vt leges, iudicia & legitimas pœnas restituant. Id fit alias mitius, alias asperius. Et cum Sylla necessario coerceret inquietos ciues, multi etiam iniuste necati sunt, cum a Sylla, tum scelere eorum, qui familiares erant Syllæ, & aliorum opes occupabant, vt quidam modestus ciuis Aurelius, cũ interficeretur, clamauit: O villa Aurelia quare occidis dominum tuum? Tantamque crudelitatem in proscriptione exercuit, vt postea scriptum sit: Excessit med cina modum.

Retinentur & hodie in Pandectis leges Corneliæ, de sicariis & de falsariis. Sed tulit alias multas, legẽ maiestatis, & de magistratuum ordine, de iudiciis, de repetundis, sumptuariam, & alias quarum pleræque postea cum in bellis ciuilibus iterum abolitæ essent, à Iulio & deinde ab Augusto renouatæ sunt.

Tribunitiam potestatem Sylla non prorsus sustulit. Permisit enim vt tribuni crearẽtur, sed duos neruos incidit; Non concessit, vt prouocatio ad eos fieret, nec cõcessit, vt nouas leges ferrent, sed reliquit eis ius conuocandi senatus, vt intercederent, si quis videretur iniuste opprimi. Ideo Cicero de Syllana lege inquit: Syllã probo, qui tribunis plebis iniuriæ potestatẽ ademit, auxilium ferendi reliquit. Profuit frenari nimiã vulgi potestatem & augeri senatus authoritatẽ, & tamẽ huic quoque frenũ iniici intercessione tribunorũ, vt ἀριστοκρατία esset temperata, nec tamen infinita esset vulgi potentia. Est enim, vt Aristoteles dicit, mera δημοκρατία extrema tyrannis. Et apud Herodotũ grauissima est oratio contra democratiam. Ruere inquit vulgus & impellere negocia sine mente, vt feruntur magno impetu flumina,

Pompeius autem reſtituit tribunitiam poteſtatem. Poſtea Auguſtus totum ius tribunitiæ poteſtatis ad ſeſe tranſtulit, ſimul vt prorſus aboleret eam, & prætextu illo retineret ius conuocandi Senatus.

Hæc conſilia conſiderentur in hiſtoriis, præſertim cū ſimilia multa omnibus tēporibus accidant. Vno & eodem die vrbs Noriberga & Auguſta Rhetica petiuerunt cōtraria a Sigiſmundo Imperatore. Auguſta petiuit inſtitui, ne quid ſenatus conſtitueret, niſi tribunis opificū approbātibus. Noriberga petiuit, ne liceret tribunis impedire ſenatus decreta. Nunc Carolus poteſtatem tribunitiā Auguſtæ rurſus ſuſtulit. Et apparet Ariſtocratiam in magno cœtu optimam eſſe.

Sylla depoſita dictatura vixit biennium. Fuit tanta in eo animi magnitudo, non ſolum vt pericula contemneret, viuēs ſine præſidiis, ſed etiam vt dixerit, ſe rationem rerum geſtarum redditurū eſſe. Etſi autem valde cruenta fuit eius gubernatio, tamen Mario anteferendus eſt, qui primum priuata ambitione rempublicam turbauit, nec egit hoc, vt leges & iudicia valerent: ſed Sylla Marium iniuſte turbantem rempublicam repreſſit: poſtea direxit victoriam ad hunc finem, vt leges, iudicia & legitimæ pœnæ reſtituerentur, quæ officia Deus gubernatoribus commendauit.

BELLVM CIVILE GESTVM *ducibus Pompeio & C. Iulio Cæſare.*

POſt Syllæ mortem anno triceſimo bellū ciuile mouerunt Pompeius & C. Iulius Cæſar, cuius hæc fuit cauſſa: Cæſar petiuerat ſe abſentem fieri cōſulem, antequam ex Gallia decederet, quia ſi priuatus in Vrbem rediiſſet, inimici eum accuſaturi & oppreſſuri erāt. Populus igitur rogantibus tribunis & conſule Pōpeio aſſentiente, iubet Caij Iulij Cæſaris abſentis rationem haberi. Poſtea inimici ſunt hortatores, ne ſenatus id permittat, & Coſs. Lentulo & C. Marcello fit ſenatuſcōſultum, vt ante certū diem Cæſar exercitum dimittat: ſi id non faciat, videri eum contra rempublicam facere, & Pompeium inimici Cæſaris ſibi adiungunt. Aduerſantur Se-

natuſ-

natuſconſulto tribuni plebis,Marcus Antonius,Q Caſſius & Curio,& contẽdunt,ne beneficium antea promiſſum Cæſari eripiatur.Mox & hoc decretũ ſenatus facit, vt videant Coſs.& cæteri magiſtratus NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI CAPERET. Hac forma verborum Senatus vtebatur, quoties tanquã aduerſus ſeditioſos præcipiebat conſulibus, vt arma caperẽt, & vim habebat ſimilẽ proſcriptioni,vt nos nominamus, ſeu interdictioni aquæ & ignis.Diſcedũt igitur ex Vrbe tribuni ad Cæſarẽ.Statim & prouincia Gallia L. Domitio decernitur,& delectus tota Italia a cõſulibus & à Põpeio habentur.Cæſar permiſſurum ſe iudicium populo oſtendit,& Cicero æquas pacis cõditiones proponebat, vt & Cæſar & Pompeius exercitus dimitterent,& Pompeius in prouinciam ſuam Hiſpaniã proficiſceretur, & Cæſar conſul fieret. Has cõditiones recepturus erat Cæſar ſed Pompeiani aduerſabantur.Cũ igitur intelligeret Cæſar & ſenatuſcõſulti atrocitatem, & iã delectus haberi videret, iuſtam ſe cauſſam ſeſe defendendi habere exiſtimãs,cũ exercitu procedit ad loca vicina vrbi Romę. Cognito Cæſaris aduẽtu cõſules & Põpeius ex Italia fugientes in Epirũ,traiiciũt ad vrbem Dirrachium, vbi exercitus quãtos poſſunt ex Græcia & Aſia contrahunt. Hæc initia fuerunt huius belli,quo mutata veteri forma reipublicæ,deinceps in imperio Romano cœpit vnius eſſe ſumma potentia,vt in regno.

Cæſar antequam Romam venit,properauit ad retinẽdum Pompeium,qui adhuc Brunduſij erat, eamque vrbem circumſedit.Sed clam nocte diſcedente Pompeio, Brunduſini Cæſari ſe dediderunt.Poſtea primum Cęſar vrbem Romam adiit,& in ſenatu narrat, ſe neceſſariam defenſionem ſuſcepiſſe, nec ſe crudelitatẽ Syllæ & Marij imitaturum eſſe,hortatur vt ſecum rempublicam gubernent,& legatos de pace ad Pompeium mittant. Nec tũc noui aliquid Romæ conſtituit,ſed properans ad Põpeii exercitum,qui in Hiſpania erat,vrbem Romam Lepido commendat,Italiam M. Antonio.Ipſe poſt paucos dies in Hiſpaniam proficiſcitur, in qua exercitus Pompeij fame coegit ad deditionem, & Hiſpanos ſibi ad-

iunxit. Deinde & laudatiſsimam vrbem Maſsiliam veterem Ionum coloniam, ſociam Romanorum, vi cepit. Interea Romæ Lepidus rogationẽ tulerat, vt Cæſar dictator crearetur. Rediens igitur Cæſar Romam comitia cõſularia habuit, & quædam de iudiciis & de frumento aduehendo in vrbem, tanquam dictator ordinauit. Conſules creauit ſeſe & Seruilium Iſauricum, ac dictaturam poſt diem vndecimum depoſuit, contentus nomine ordinariæ poteſtatis conſularis, & vrbem ac Italiam conſuli Seruilio cõmendauit. Cumque multi turbulenti ciues ſpe nouarũ tabularum cumulaſſent æs alienum, legem tulit de emptionibus & vſuris, paci vtilẽ, Vt æſtimatio rerũ eadem maneret, quę fuiſſet ante bellum. Ac in vſuris ſi quid ſupra centeſimam ſolutum eſſet, in ſortem computaretur. & vt legitimis iudiciis debitores cogerentur numerare quæ debebant. Hæc iudicia defendit poſtea Seruilius conſul, qui vrbe expulit Celium prætorẽ, qui plebẽ ſpe nouarũ tabularũ cõtra Cæſarẽ ad mouendã ſeditionẽ ſollicitabat. Celius ſe cum Milone coniunxit, contrahente fugitiuorum exercitum, vt Romam rediret, ſed ambo interfecti ſunt Milo & Celius.

Anno igitur ſeptingenteſimo quinto, menſe Ianuario, Cæſar cõſul nauigauit in Epirum aduerſus Pompeium. Et cum Pompeius Dirrachium teneret, Cæſar eo acceſſit. Ibi cum multa caſtella faceret, incluſurus Pompeiũ, etſi in aliquo paruis præliis ſuperiores eius milites fuiſſent, tamẽ vno prælio maiore victus eſt Cęſar, in quo nõgentos milites amiſit. Ex eo igitur loco in Theſſaliã diſcedit, cũ quidem & fames eum cogeret loca vberiora quęrere. Sequitur eũ Pompeius ſpe elatus propter Dirrachinum pręlium. Cũ igitur ad Pharſalũ ventum eſſet, nec plus Germanico milliari caſtra diſtarẽt, in ea Theſſalię ora vicit Cęſar, trucidatis quindecim millibus in exercitu Põpeij, & captis viginti quatuor millibus. Nam fugientib. & diſsipatis hoſtibus clamabat Cæſar: Miles parce ciuibus.

Pompeius fugiens acceſsit ad Lariſſam. Inde nauigauit Mitylenem, vbi eius coniunx Cornelia erat. Diuertit autem in hortum Cratippi Philoſophi, non ingreſſus

gressus vrbem: apud quem cum de fortuna quereretur, disputauit an sit prouidentia, cum in caussa meliore victus esset? Respondit Cratippus, fatales esse imperiorũ periodos, & iam conuerti Romanam rempublicam in monarchiam.

Cum autem existimaret, sibi in Ægypto futurũ esse fidum hospitiũ, & ibi posse nouos exercitus colligi, eo accessit. Vbi quia Ptolemæus adolescens regebatur alienis consiliis, deliberarant Pothinus eunuchus, & præceptor adolescentis regis Theodorus Gaius, & Achillas, qui præerat exercitui, an recipiẽdus esset Põpeius quia videbant molem belli attrahi in Ægyptum, si reciperetur. Ac re diu disputata suasit Theodotus, vt interficeretur Pompeius, addẽs dictum: Νεκρὸς οὐ δάκνει. Et apud Lucanum Pothinus inquit:

Exeat aula, qui vult esse pius.

Nulla fides vnquam miseros elegit amicos. Et Pompeium accusat, qui, cum senatus Romanus velit Ægyptũ quietam esse, ipse eo bellum transferat.

Missi sunt igitur ad interficiendum Pompeium Achillas & Septimius tribunus militum, qui olim fuerat centurio in exercitu Pompeii. Hic Romana lingua primum alloquitur Pompeium, deinde Græca Achillas, iubent eum ex sua naue, in qua cum cõiuge & filiis vehebatur, egredi in regiam nauem. Pompeius nihil hostile metuẽs transit in aliam nauem cum liberto Philippo, sed exiens recitat Sophoclis versus:

ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται
κείνου 'στὶ δοῦλος κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

Agnoscit deinde Septimium, & alloquitur. Cumque legeret orationem Græcam, qua Ptolemæum allocuturus erat, Septimius a tergo eum gladio transfodere cœpit, deinde labẽtem fodiunt Achillas & alii. Ipse in tam tristi exitu nullam deformitatem ostendit, sed gemitũ edens caput inuoluit vesti, qua indutus erat. Postea trãsfosso & necato præcidit Septimius caput.

Consideretur autem temporis breuitas, quo hæ tãtæ res in Epiro & Thessalia actæ sunt. Cæsar consul venit in Epirum mense Ianuario, Pugna Pharsalica eo anno

in Septembri aut paulo ante facta est. Pompeius interfectus est primo die Octobris, cum inchoaret annum nonum & quinquagesimum. Natus est enim die vltimo Septembris. Hic fuit exitus Pompeij, qui res magnas patriæ vtiles ante bellum ciuile gessit, & vsque ad id tempus felix & valde carus omnibus gentibus fuerat, in hoc extremo actu perfidiose necatus est a filio eius regis, quem ipse in regnum restituerat. Est autẽ inter insignia exempla, quæ monent non solum fortunam instabilem esse, sed etiam sapientum magna & tristia errata esse, sicut dicitur: οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός. Nec Cæsar quicquam asperius ei obiicit, quam quod dicit, hoc bellũ ab eo non necessario motum esse, & tamen magis accusat incitatores quam ipsum.

Statim autem Deus interfectores puniuit, cum Cæsar mense octobri venisset in Ægyptum, & ipsi quoque insidias struerent Achillas & Pothinus, qui vt videtur, hãc gloriam auferre voluerunt, quod duos summos duces Romanos sustulissent, iussit eos interfici. Ptolemęus ipse fugiens obrutus fluctibus in mari periit, cũ Cæsar exercitum Ægyptium ad Alexandriam profligasset. Theodorum post aliquot annos Brutus, cũ post interfectum Cæsarem Sardes occupasset, cruci affixit.

Hoc etiam considerandum est, Pompeium pene in conspectu Ierosolymæ interfectum esse, quam ante annos quindecim ceperat in ipso Paschate. Et quanquam non spoliauit templum, tamen dehortante summo sacerdote in Sanctum sanctorum ingressus est. Hanc templi violationem sequutæ sunt pœnæ, consiliorum errores & insolentia, qua pericula non necessariis caussis attraxit, vt de Bellerophonte dicitur, cum res magnas Pegaso in fidens gessisset, postea cum in cœlum Pegaso vehi vellet, excussus pedem fregit. Ac nostra ætas similia exempla vidit.

Coniunx Pompeij Cornelia cum ingenti dolore spectatrix fuit necis mariti, in ea naue, in qua cum ipsa Põpeius vectus fuerat. Postea mox cum filiis in Cyprum rediit, inde eos in Aphricam misit Scipionẽ & Catonem. Maior natu filius Cn. Põpeius in Hispania anno quarto

post

post pugnã Pharsalicam, magno prælio victus est, & fugiens retractus a Cæsarianis interfectus est. Vixit diutius alter filius Sextus Pompeius, qui Augustum & Antonium post Iulium interfectum annos octo variis bellis exercuit, occupauit Siliciã, tenuit mare, rediit in Bithyniam, & occupauit Niceam & Nicomediam. Sed deceptus a Titio duce Antonij, cum se ei dedidisset, ab ipso perfidiose interfectus est. Hic fuit exitus duorum filiorum Pompeij, suntque procul dissitis locis interfecti & sepulti, pater in Ægypto, maior natu filius in Hispania, minor natu filius in Asia. Hæc tristia exempla intuentes simus memores regulæ, ne extra metas officii ruamus, nec moueamus non necessaria. Et illud Euripidis sæpe cogitemus: εἴ τις αὖ μεγάλα διώκων, τὰ παρόντα οὐχὶ φέρει, μαινομένων οἶδε τρόποι.

Cum autem post Pharsalicam pugnam Iulius Consul eo anno mense Octobri Alexandriam venisset, primũ ociosus vt scholasticus in turba lectiones doctorũ audiuit. Sed insidias ei struxerunt illi ipsi, qui Pompeium interfecerãt. Ab his insidiatoribus cum exercitus regij aduersus eum contracti essent, magna virtute & felicitate ab eo profligati sunt. In eo bello multum adiutus est Antipatri principis Idumæi consiliis & fide, qui fuit pater Herodis. Quare ei Cæsar Iudæam regendã & fruendam tradidit.

Interea Romæ Cæsari in consulatu successerunt anno septingentesimo sexto Calenus & Vatinius. Vt autem Cæsar nomen haberet legitimi magistratus, dictator a M. Antonio absens creatus est in annum. Ac rediens eo anno Romam, ibi mansit aliquot mensibus.

Proximo anno septingentesimo septimo, tertium Cõsul factus est Cæsar cum Lepido. Eo anno in Aphrica difficile bellum gessit aduersus reliquias Pompeianas, sed vicit tandem. Ibi Petreius Iubam regem & sese interfecit. Scipio quoque & Cato sibi mortem consciuerunt: Afranius cum in potestatem Cæsaris venisset, interfectus est. Inde Romam reuersus Cæsar anno septingentesimo octauo, creatus est dictator tertium in annos decem, & consul quartum sine collega factus est. Egit cę-

ſum, ordinauit iudicia, ſuppleuit ſenatum, & tempora rectoribus prouinciarum præſcripſit.

Anno ſeptingenteſimo nono, menſe Aprili dimicauit ad Mundam cum filiis Pompeij magno cum periculo. Nam cum primus impetum in hoſtem faceret, ducenta in eum tela coniecta ſunt, & ſero ad veſperam vicit, trucidatis triginta millibus hoſtium.

Recepta Hiſpania & pacatis omnibus prouinciis Romam menſe Octobri rediit, vbi ei noui honores decreti ſunt, vt dictator perpetuus & imperator nominaretur, & ſacroſanctus eſſet, id eſt, inuiolabilis, ἱερὸς καὶ ἄσυλος, & vt magiſtratus iurarent in ipſius acta. Ita ſumma poteſtas ei attributa eſt vniuerſæ gubernationis. Eo tempore leges Iulias tulit. Et annum ordinauit, quo hactenus vniuerſa poſteritas vſa eſt, qui & annus Iulianus appellatur; cuius rationem perturbatam in bellis ciuilibus Auguſtus reſtituit. Nam ante Iulium Romani menſibus duodecim lunaribus annum finiebant, & quia ſuperſunt vndecim dies, qui nominantur ἐπάκται, intra octo annos addebantur tres menſes intercalares, quos nominabant ὀκταετηρίδα, ita, vt tres anni poſtremi haberēt ſinguli tredecim menſes. Hæc ratio cum eſſet confuſior, nec initia annorum in diem certum inciderent, Iulius hanc politiam & ſolaris anni rationem de conſilio Soſigenis mathematici inſtituit, quem ex Alexandria Romam duxerat. Nam in imperiis certam annorū rationem eſſe propter multas magnas cauſſas, iudicia, cōtractus, hiſtorias, neceſſarium eſt.

Semper autem etiam mediocres gubernatores in magnis periculis ſunt. Caſſius igitur, cum non obtinuiſſet præturam vrbanam, quam appetebat, & alioqui Cæſarē odiſſet, primus fuit autor conſilij de interficiendo Cæſare, & arte Brutum ad ſocietatem huius conſilij pertraxit. Deinde Bruti autoritas cæteros adiunxit. Facta igitur arcana conſpiratione idibus Martiis, Iulius Cæſar in curia Pompeij a Caſſio & Bruto & cæteris huius conſilij conſciis interfectus eſt, acceptis viginti tribus vulneribus.

Hic exitus tanti viri inter inſignia exempla eſt, non ſolum

ſolum inſtabilitatis fortunæ, ſed etiã ingratitudinis humanæ & perfidiæ. Quia plurimi interfectores a Iulio nõ ſolum ſeruati, ſed etiam honoribus & potẽtia ornati fuerunt. Nec eo ſublato pax eſſe potuit, etſi Cicero & alii ſenatores pacem facere conati ſunt. Ac ſtatim poſtridie in ſenatu factum eſt decretum de ἀμνηστία, id eſt, vt omnium priorum offenſionum & cædis obliuio eſſet, & forma reipublicæ nõ mutaretur, nec noua bella mouerẽtur.

Quam breuis fuerit dominatio Cæſaris poſt reditum ex Hiſpania, pacatis omnibus prouinciis, intelligi poteſt ex temporum ſerie. Menſe octobri Romam reuerſus proximo Martio interfectus eſt, anno ætatis ſexto & quinquageſimo. Anno belli ciuilis a fuga Pompeii ex Italia ſexto. Nec intexam diſputationem de iure. Etſi fecit quædam inſolentius, tamen multo moderatior fuit Sylla & Mario & aliis, qui antea in ciuilibus bellis rempublicam oppreſſerunt. Et cum reuera Iulius magiſtratus eſſet decreto publico confirmatus, quo ei tributa erat ſumma poteſtas, & quo ſanxerat ſenatus eum inuiolabilem eſſe, iniuſtum fuit eum interficere. De initio belli etiam iudico, eum in caſu legitimę defenſionis arma cepiſſe. Sed ſciamus res humanas quamlibet florentes, facilime euerti deſerente Deo, ſicut ſcriptũ eſt: Scio, Domine, non eſt hominis via eius, &c. Et meminerimus dictum Herodoti in Polymnia: Θνητὸν οὐδένα εἶναι, οὐδ᾽ ἔσεσθαι, τῷ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη· τοῖς δὲ μεγίστοις μέγιστα.

Interfecto autem Iulio pax retineri non potuit. Senatus ad reprimẽdum Antonium adiunxit ſibi Octauiũ Cæſarem. Poſtea ſe coniunxerunt Octauius Cęſar, Antonius & Lepidus menſe Decembri eiuſdem anni, quo Iulius interfectus fuit. Horum triumuiratus plenus fuit crudelitatis. Multi præcipuæ nobilitatis Romæ proſcripti & interfecti ſunt. Tunc & M. Cicero ingreſſus annũ ſexageſimum quartum menſe Ianuario interfectus eſt, cuius caput cum dextra in roſtris poſitum eſt.

Anno ſeptingenteſimo, duodecimo, Antonius & Octauius Cæſar Brutum & Caſſium bello perſequuti ſunt. Caſſius ſibi ipſe mortem conſciuit. Brutus poſtea quoque ſe interfici a Stratone iuſſit, cum aliquanto ante

Brutus recitasset hunc versum.

Ζεῦ μὴ λάθοι σὲ τῶνδε ὃς αἴτιος κακῶν: quo versu mala imprecatus est autori tantarum calamitatum.

Tandem & inter triumuiros dissensiones ortæ sunt, vt dicitur:

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas
Impatiens consortis erit. Cumque Antonius sperans se solum potiturum imperio, ex Ægypto magnũ exercitum Romam adduceret, Octauius Cæsar cum exercitu in Epirum traiecit, vbi victum & fugatum Antonium sequutus est Alexandriam. Ibi ante aduentum Octauii Cæsaris domunculam extruxerat, in qua, velut in secessu, dicebat se Timonis μισανθρώπου vitam acturum esse. Postea ab Octauio circumsessus, cũ aliquoties infeliciter dimicasset, & ei falso nunciatũ esset, Cleopatram sibi conscivisse mortem, ipse sese interfecit, anno ætatis suæ quinquagesimo sexto, anno autem duodecimo post mortem Iulii Cæsaris. Deinde & Cleopatra sibi aspides admouit, quæ eam necarunt. Hæc facta sunt anno Vrbis septingentesimo vicesimo secundo. Postea solus tenuit imperium Octauius Cæsar, cui senatus tribuit nomen Augusti.

DE IVDÆA ET DE ecclesia.

CVm in historia consideratio ecclesiæ præcipua esse debeat, dicamus etiam in hac vniuersali mutatione generis humani, cum intra paucos annos & cessisset Romanæ potentiæ pene totus orbis terrarum nobis cognitus, & ipsi inter sese Romani ciues moto bello domestico colligi magnas vastationes in toto imperio fecissent, an Iudæa fuerit tranquilla, vbi sedes fuerit veræ ecclesiæ.

Incidit autem in hanc vniuersalem generis humani mutationem & finis propriæ periodi regni Iudaici, de qua dictum fuit: Non auferetur sceptrum a Iuda donec venerit Siloch. Quare cum articuli illi mutationũ maxime sint turbulenti, Iudæa etiam fuit inquieta, sed ipsa, vt fit, domestica fratrum discordia attraxit ingentes calami-

lamitates, quas tamen Deus mitigauit,ne funditus eccleſia deleretur.Primũ autem de eccleſia in ea ſede hæc conſiderentur. Sacerdotia tenebant homines prophani, doctrinæ genus,quod latiſſime vagabatur in populo,erat Phariſaicum. Nec tamẽ exigua multitudo amplexa eſt Epicureos furores Zadducæorũ. Ita in magna multitudine extincta fuit vera inuocatio Dei,partim ſuperſtitione Phariſæorum,partim Epicurea prophanitate Zadducæorum.Seruauit tamen Deus pias reliquias, Simeonem, Zachariam, parẽtes Mariæ,& cœtum aliquem, qui horum doctrinam pie & conſtanter amplexus eſt,& vere Deum cum ipſis inuocauit in agnitione & fiducia Filij Dei, & ab erroribus Phariſæorum & Zadducæorum abhorruit,&eos,quoties fuit occaſio,refutauit.Hic pius cœtus in quãtis fuerit periculis,intelligi poteſt, ex morte Zachariæ patris Baptiſtæ.Credo enim vetuſtati, quæ narrat Zachariam propter piam confeſſionem interfectum eſſe. Accedebant autem aliæ magnæ calamitates propter aſſidua bella,donec Iudæam Auguſtus in prouinciæ formam redegit. Poſtquam enim Pompeius capta Ieroſolyma anno quintodecimo ante bellum ciuile ſuſceptum aduerſus Iulium,Hircano ſummum ſacerdotium reſtituit,& Ariſtobulum cum duobus filiis Alexãdro & Antigono Romam abduxit,rurſus bella in Iudęa mota ſunt anno poſt iter Pompeij ſeptimo,ab Ariſtobulo,qui ex vrbe Roma clam fugiens in Iudæam rediit.

Cumque Alexander biennio in Iudæa graſſatus eſſet, peruenit in amicitiam Craſſi, cui fuit incitator,vt Ieroſolymam ingrederetur,vbi magnam pecuniam auferre poſſet. Facile perſuadet auariſſimo duci, qui templum violauit atrocius quam Pompeius. Nam & in adytũ ingreſſus eſt,& abſtulit decem millia talentorum , id eſt, ſexaginta tonnas auri,& alia ornamenta. Eius ſacrilegij poſtea pœnas dederunt& Craſſus &hic Ariſtobuli filius Alexander interfectus a Scipione, qui initio belli Pompeiani Syriam regebat.Pater Ariſtobulus ſecundo reuerſus in Iudæam cum duabus legionibus a Iulio datis,veneno extinctus eſt a Pompeianis.

Fugerat Antigonus Ariſtobuli filius ex vrbe Roma

cum fratre Alexandro.Cumq; Iulius ex Ægypto in Iudæam venisset,petiuit sibi regnũ tradi, quod Pompeius Hircano patruo tribuerat, sperans odio Pompeij Iuliũ fore sibi æquiorem.Sed Iulius prætulit Idumæum Antipatrum,cuius sapientiam & fidem probabat. Etsi Antipater moderatus erat,tamen Iudęi impatienter ferẽtes peregrinum dominũ,subinde seditiones mouerũt.Ezechiam ducem seditiosorum fortiter oppressit Herodes, cui pater Galilæam tuendam commendauerat. Postea interfecto Iulio,cum sperarent inimici Antipatri nouã rerum conuersionem,necatur Antipater veneno a Malcho:qui cum regnum appeteret,Cassio interfectori Iulij misso in Syriam se adiunxit. Sed Cassius seditiosum hominem Malchum interfici iussit.

Tertio anno post interfectum Iulium, cum rex Parthorum speraret se potiturum esse Syria,cum & Cassius iam post pugnam in Macedonia periisset, adducit exercitum in Syriam.In tantis cõfusionibus totius orbis terrarum nouas spes & Antigonus habet : impetrat auxilia a Pacoro rege Parthorum,& Ierosolymam in Pentecoste occupat,fitque magnum prælium intra mœnia.Cũque Phaselus, & Hircanus ad Pacorum fraude adducti essent, rex Pacorus regnũ Iudææ tradit Antigono,& retinet captiuos Hircanum & Phaselum. Hircanus truncatur auribus,& in Parthos mittitur, Phaselus contumeliarum impatiens in vinculis capite alliso ad parietem, mortem sibi consciuit.

Interea magno cum periculo primum in Idumæã fugiens Herodes euasit. Postea ad vrbem Romam accessit,vt laudata patris fide erga Iulium,& cõmemorata societate Antigoni cum Parthis, Antigonũ iudicatur hostis populi Romani,& Herodes rex Iudęę appellatur.Et egressus ex curia medius inter Antonium & Octauium, præcedentibus consulibus Domitio Caluino, & Asinio Pollione,& comitãtibus reliquis magistratibus & senatoribus in Capitolium ad sacrificium deducitur.Hæc acta sunt anno quarto post interfectũ Iulium,antenatum Christum tricesimo septimo.Initiũ enim regni Herodis ab hoc anno sumitur,quo rex a senatu Romano appel-

latus

latus eſt. Interea in Iudæa regnat Antigonus, & regnum annos quinque tenuit. Sed inter aſſidua bella, & inter tantas vaſtationes & petulantiã militum, qui ex crudeliſſimis gentibus collecti erant, Iudæis, Parthis, Arabibus, Syriacis & Romanis, familias pias, vt Zachariæ, Simeonis, parentum Mariæ, & ſimiles protectas & ſeruatas eſſe valde mirum eſt. Verum hæc imago docet nos, eccleſiam a Deo protegi, & ſeruari inter horribiles ruinas imperiorum, etiam deſtitutam humanis præſidiis.

Rediit Herodes ſtatim in Syriam cum Ventidio miſſus aduerſus Parthos, & quanquam acceperat partẽ copiarum a Ventidio; tamen intra biennium recuperare Ieroſolymam nõ potuit. Interea milites in vtraque parte trucidabant & ſpoliabant multos inermes, & multorum coniuges & filias rapiebant, quia dux Herodi additus Silo pecunia corruptus erat ab Antigono. Tandem cum Antigonus veniſſet in Syriam, ducem Soſium cum duabus legionibus Herodi adiungit. Has copias cum adiunxiſſet Herodes cum ſuo exercitu, Ieroſolymam quinque menſibus circumſidet, & factis aliquot prœliis ſexto menſe eam capit, eodem die & menſe, quo eam ceperat Pompeius ante annos ſeptem & viginti. Magna cædes in vrbe facta eſt. ~~Antigonus abducitur ad Antonium Antiochiam, & ibi, iubente Antonio, tanquam hoſtis populi Romani ſecuri percuſſus~~ eſt.

Facta igitur regni & regij nominis tranſlatione ad peregrinam ſtirpem, nemo poſtea ex ſtirpe Iuda regnauit. Summum ſacerdotium etiam dederunt reges, quibus libuit, contra legem Moſaicam. Hircanum reuocauit Herodes ex Babylone, datis muneribus regi Parthorum, ſed propter mutilationem aurium non reſtituit ei ſummum ſacerdotium. Poſtea octogenarium interfici iuſſit. Deleuit & ſummũ ſenatum populi Iudæorum, videlicet ſeptuaginta duos ſeniores, quem ſenatũ Iudæi nominarunt Sanhedrin, vocabulo facto ex Græca appellatione συνέδριον.

Cum igitur magna multitudo populi errores Phariſæorum & Zadducæorũ amplexa eſſet, & in aſſiduis ſeditionibus & bellis inter impios milites creſceret pro-

phanitas,& multi pij interficerentur,& ſtudia veræ doctrinæ extinguerẽtur,quam fuerit exigua vera eccleſia cogitandum eſt.Fuit tamen aliqua,in qua manſerũt lux veræ doctrinæ de Deo & de Filio Dei, de lege, de promiſſione gratiæ,de veris cultibus,& veraDei inuocatione & initia ſalutis æternæ:ſcilicet Zacharias,Elizabeth, Simeon,parentes Mariæ,Maria virgo,ſoror eius,& cœtus, qui horum doctrinam amplexus eſt.

Sciamus autem, illud tempus imaginẽ eſſe huius ſenectæ mundi,in qua etiam vniuerſalis mutatio generis humani in cõſpectu eſt.Latiſſime vagatur doctrina monachorum & Papæ, vt Phariſæorum & Zadducæorum, quæ pugnat cum lege Dei ac euangelio, & iubet idola colere:& delere nomen Filij Dei palam conantur Gog & Magog,id eſt,Turci & alij Mahometici, & ſtabiliũt idola plurimi reges,principes & eorum doctores. Inter has confuſiones ſeruat tamen Deus aliquam veram eccleſiam, quæ ſonat veram doctrinã,& recte inuocat eũ in agnitione & fiducia Filij,ſicut expreſſe dicitur de extrema ſenecta mundi: Erit ſicut in diebus Nohæ, vnus aſſumetur,alter relinquetur. Cõfirmemur autem exemplo triſtiſſimi temporis Zachariæ,ne cogitemus nullam eſſe eccleſiam Dei, quia adeo exiguam eſſe videmus & oppreſſam ingentibus calamitatibus:ſed firma adſenſione quotidie pronunciemus articulum in Symbolo:Credo eſſe eccleſiam catholicam,& diſcamus,quæ,& vbi ſit vera Dei eccleſia,& nos in eam includamus,& ſperemus Filium Dei nos protecturum & ſeruaturum eſſe. Et vt nos protegat & ſeruet aſſiduis votis & gemitibus petamus,ſicut dixit,Nemo rapiet oues meas ex manibus meis.

DEO GRATIA.

SECVNDA PARS CHRONICI CARIONIS

A PHILIPPO MELANTHONE AVCTI ET EXPOSITI.

EPIGRAMMA DE MONARCHIIS.

ASpicis vt iaceant disiecti membra colossi,
Quem rex Chaldæa vidit in arce senex.
Stat tantum pars ima pedum ferróque lutoque
Mixta, statim rimis corruitura suis.
Deleuere vrbes Turci populosque potentes,
Nec gens imperium sæuior vlla tenet.
Sunt igitur Turci magnæ pars ferrea plantæ,
Et sunt infirmum cetera regna lutum.
Sed lapis absque manu celso de monte reuulsus,
Moxque aderit iudex Filius ipse Dei.
Totius & plantæ delens ferrúmque lutumque
Regna dabit populo non peritura suo.
Ergo Dei Gnato dedant se pectora nostra,
Ipsius & discant iussa verenda sequi.
Ὦ λόγε Gnate Dei, nostris in mentibus adsis,
Et flatu accendas pectora nostra tuo.

Philippus Melanchthon.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO PRINCIPI ET DOMINO DOMINO Sigiſmundo, archiepiſcopo Meideburgenſi, primati Germaniæ, adminiſtratori Halberſtatenſi, marchioni Brādeburgenſi, duci Pomeraniæ, Sileſiæ, &c. Burggrauio Noribergenſi, &c. principi clementiſſimo S. D.

NON *dubium eſt fateri ſanos omnes, neceſſariam eſſe cognitionem hiſtoriæ omnium tēporum, de ecclesia præſertim, & de ſerie imperiorum, quæ fuerunt in genere humano præcipua, quantum ſciri poteſt. Sed noſtræ commemorationes de vtilitate lectionis hiſtoriarum proponuntur iuniorum cauſſa, vt ad hanc conſiderationem inuitentur, quam ſi qui non expetunt, amentia eorum & deteſtanda & deploranda eſt. Aliquid igitur in veſtibulo primæ partis huius compendij de ſerie temporum mundi, de vtilitate huius lectionis dixi, iuniorum cauſſa, meaſque adhortationes multis prodeſſe optarim.*

Ego quidem bono ſtudio hoc compendium inſtitui, ſed fateor quod res eſt: vt in longo itinere, ita in hoc opere quo longius progreſſus ſum, eo magis defatigatus ſum. Initia mundi & imperiorum habent & res ſplendidiores & ſcriptores meliores.

Quanta magnitudo eſt diuinorum operum in eductione eccleſiæ ex Aegypto, in conſtitutione & defenſione politiæ Moſaicæ: quanta virtus in monarchijs, in Cyro, in Dario Hiſtaſpis, in Philippo Macedone in Alexandro, Antigono Pyrrho: in Atticis ducibus Miltiade, Themiſtocle, Cimone, Ariſtide: in Romanis, Camillo, Fabiis, Marcellis, Scipionibus, Aemyliis, Pompeio, Iulio. hos vtcunque complexi ſumus in priore libello. Et quid dulcius eſt lectione ſcriptorum, ex quibus illorum hiſtoriæ excerpendæ fuerunt, vt prophetarum, deinde Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Diodori, Liuij, Iulij. At poſt Auguſtum præter initia eccleſiæ Chriſti, quid in cæteris eſt, quod delectare legentem poßit.

Cohorresco intuens illa monstra imperatorum, quæ sequuntur plurima, ac deploro hanc ingentem calamitatem generis humani, quod cum in summo fastigio conspici sapientiam & virtutem Deus velit, tamen plurimi imperatores spurcissimæ beluæ fuerunt. Nec habet sequens ætas post Augustum scriptores disertos, & quia ἀπὸ ἔργων μὴ καλῶν οὐκ ἔστιν ἔπη καλά, & quia deterrebantur idonei scriptores metu tyrannorum. Præterea quam tristia spectacula sunt laniena theologicæ, hæreticorum rabies, vlulatus furiarum in impijs dogmatibus, Sinonia consilia in incitandis aulis, præstigiæ sophismatum in tuendis manifestis mendacijs. Quare hic mihi labor priore multo & difficilior & molestior fuit. Prætexui tamen & hanc partem, quia literarum studiosos necesse est integram temporum seriem nosse.

Quod autem voce diuina prædictum est: In senecta mundi maiores fore imperiorum & historiæ confusiones, id in hac parte ecclesiæ conspicitur. In dilaceratione Romani imperij, quantum initio seditionum fuit, postea quam multæ gentes antea ignotæ inter se orbem terrarum partitæ sunt. Interea & doctrinæ extinctæ sunt, & ἀναρχία licentiam præbuit malis ingenijs spargendi infinita deliria. Harum calamitatum consideratio ad quid prodest, inquies?

Existimo bona ingenia moneri primum, vt magis cogitent, in quantis periculis viuant: deinde vt nauigantes in sæuissima tempestate, duas res adhibeant, inuocationem Dei, & diligentiam, qua suo quisque loco mandatas operas modeste facit, ne in ipsa naue seditiosi tumultus oriantur: Ita nunc & assiduis votis petamus, vt Filius Dei suam cymbam gubernet, & semper inter nos aliquam sibi ecclesiam colligat, & præbeat ei mediocria hospitia, nec sinat fieri infinitas dissipationes. Deinde accedat hæc diligentia: Vt gubernator nauis seu ex stellis, seu ex magnetis acie iudicat, qua dirigenda sit nauis: ita nos magna cura circumspectemus, quæ & vbi sit vera ecclesia Deum recte inuocans, quod iudicari ex genere doctrinæ potest. Non enim sunt aut paruæ, aut obscuræ res, de quibus dissensiones sunt.

Facile est iudicium, qui homines, in quibus locis manifesta idola, & manifeste absurda tueantur, & qui ad defensionem errorum paricidia addant. Hæc non tegi possunt grandiloquentia

quentia Staphyli aut præstigiis sophistarum, qui sui theatri plausus captant. Simus memores vo:is Psalmi: Beati qui habitant in domo tua, Domine. Et recte Nazianzenus:

Ζητῶ Νῶε κιβωτὸν, ὅπως μόθον αἰνὸν ἀλύξω.

Deinde, cum constiteris in hac naue, quæ vere est ecclesia, modeste facito mandatas operas, non moueto seditiones inter remiges, quædam incommoda sapienter feras, coniunctionem tuearis, circumspectes quales sint, qui seditiones mouent, & quas caussas habeant. Quidam inscitia peccant, sed multo plures ambitione, cupiditate vindictæ, & auaritia, qui morbi facile deprehendi possunt. Samosatenum ambitio & aulica potentia apud Zenobiam impulit, vt Iudaicas corruptelas sereret.

Quam multi apud Constantinum, & deinde apud Iulianum, vt potentiam aut opes venarentur, veritatem abiecerunt: non indulgeamus his cupiditatibus, de quibus inquit Nazianzenus: Ταῦτα μὲν οἷσι φίλον, καὶ κηρόπαον κράτος εἴη, Αὐτὰρ ἐγὼ Χριστοῦ πλήσομαι ἀτρεμέων. *Anteferamus vniuersæ ecclesiæ salutem nostris commoditatibus. De hac enim fere dici potest illud Sophocleum:*

Ἥδ' ἐστὶν ἡ σώζουσα, καὶ ταύτης ἔπι
Πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα.

Est historia pictura generis humani, in qua & imperiorum & ecclesiæ ærumnæ & pericula cernuntur, quæ aspicientes & in ciuili consuetudine, & in ecclesia modestissimus, intuentes & nostram & alienam infirmitatem, cogitantes etiam illud, exorta incendia non facile restingui, & fere semper ex vno tumultu longi temporis bella & orbis mutationes sequi. Quantam ruinam traxit Ariana discordia? ex qua postea M.hometici furores orti, maximam partem generis humani a Deo auulserunt.

Hæc cogitanda sunt in lectione historiarum, & mentes ad modestiam flectendæ sunt. Prodest etiam scire in ecclesia quid saniores quolibet tempore iudicauerint, & quæ ipsi vetustiora testimonia protulerint. Necesse est enim nosse primæ & purioris ecclesiæ sententias. Spero igitur & hunc nostrum laborem studiosis profuturum esse, & vt prosit opto.

Volui autem & in hac editione mentionem tui nominis facere, illustrissime & reuerendissime princeps: propter easdem

caussas quas exposui in priore editione, ac celsitudinem tuam oro, vt honestas doctrinas & recte docentes authoritate tua contra rabiem sophistarum, qui & doctrinas & disciplinam delere conantur, tuearis.

Toto pectore autem Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum pro nobis & resuscitatum, sedentem ad dextram æterni Patris, ac dona largientem hominibus, oro, vt semper in his regionibus Ecclesiam sibi colligat, eamque gubernet & protegat, Amen. Anno 1560. Die 25 Martii, quo die Filius Dei Dominus noster Iesus Christus ante annos 1526 in cruce pro nobis victima factus est. Et scribitur eo die creatos esse Adam & Heuam ante annos 5522.

Illustriss. celsitudinis

tuæ seruus

PH. MELANCHTHON.

LIBER TERTIVS DE QVARTA MONARCHIA.

CVM Daniel quartam monarchiam nominat & pingit, non tantum a Iulio aut Auguſto eam orditur, ſed complectitur tempus, quo vrbs Roma ſummum imperiũ tenuit, etiã ante bella ciuilia. Et cum adeo terribilem ſpeciem pingit, ſignificat bella ciuilia, & deinde ſæuitiam, quam tyranni in illo imperio in eccleſiã exercuerunt, quia hęc duo mala maximas vaſtationes in genere humano ante Gotthica, Sarracenica & Turcica tempora fecerunt. Iterum vero conſideremus, quare Deus voluerit notam eſſe ſeriem monarchiarum, videlicet: quia vult ſciri, has generis humani confuſiones non fore ſempiternas, ſed aliquando finem futurum eſſe, & ſequuturam meliorem Eccleſiæ vitam. Vult item ſciri, quo tempore Filius Dei ſe oſtenſurus fuerit hominibus, & poſtea, in fine mundi ſit iudicaturus. Ideo monarchias diſtinguit, vt monſtraret tempus aduentus Filii. Ac prædicit Filium in quarta monarchia venturum eſſe. Non igitur deficiamus a Deo, ſed expectemus aliam vitam, & ſciamus illud tempus melioris vitæ non procul eſſe. Hæc & alia multa conſideranda ſunt in lectione Danielis. Nos ad ſeriem redeamus. Vſitatum eſt ordiri quartam Monarchiam a Iulio vel Auguſto, eam conſuetudinem nos quoque ſequimur.

ANNOTATIO ANNORVM.

Ab initio Iulii inchoãtur anni Auguſti, cum Auguſto tribuuntur anni quinquaginta ſex.

Imperator Octauius Cæſar Auguſtus tenuit Imperium ab interitu Iulii annos 56. In his annis incluſi ſunt anni 12, in quibus habuit collegã Antonium.

Cum autem inchoātur anni Augusti ab interitu Iulii, initium erit ab anno vrbis Romæ septingẽtesimo vndecimo.

Anno mundi ter millesimo, nongentesimo vicesimo tertio.

Anno a morte Alexādri vsque ad interfectum Iuliũ, vt Ptolemæus numerat, ducentesimo octogesimo secundo.

Anno ante Christum natũ ex virgine Maria quadragesimo secundo, ab interitu Iulii.

Estque diligenter obseruandum, vbi anni Antonii includantur, aut non includantur.

Mirandi successus Augusti considerentur in integris historiis, & opera Dei esse agnoscamus cõstitutionẽ imperii in horribilibus confusionibus, quales tũc fuerunt, Bruto, Cassio, Dolabella, Lepido, L. Antonio, Sex. Pompeio, M. Antonio passim bella mouentibus. Hos omnes diuinitus oppressit Augustus: cum adolescens primum consul factus fuisset natus annos viginti.

Nomen Cęsaris habuit propter adoptionem, quia Iulius eũ, cũ natus esset ex Accia filia sororis Iulii, adoptauit, & hæredẽ scripsit. Ideo fuit hostis interfectorũ Iulij, Iulia soror Iulii. Accius Balbus maritus Iuliæ.

Accia filia Iuliæ & Accij Balbi nupta Octauio.

Octauius Augustus filius Octauii & Acciæ.

Bellis ciuilibus finitis, extincto Antonio, pręcipua bella gessit Augustus per Tiberiũ in Pannonia & Norico. Itẽ per Drusũ Germanicum in Rhetia & Vindelicis. Postea non procul a Mogũtia Drusus, cum in prælio crus fregisset, mortuus est. Strabo inquit lib. 7. inter Salam & Rhenum præliantem læsum esse. Supra autem de Norici & Rhetię appellationibus dictum est. Noricũ est inferior Bauaria & Austria. Rhetia quæ ab Alpibus vsque ad Augustā Rheticā porrigitur. Tirolẽsis regio & vicinia.

Anno

Anno Augusti imperatoris quadragesimo secũdo natus est ex virgine Maria Filius Dei, Dominus noster IESVS CHRISTVS, qui est λόγος æterni Patris, ac protulit ex sinu æterni patris promissionẽ gratiæ, & alloquutus est primos patres, & semper colligit æternam ecclesiam, & assumsit humanam naturam, vt esset Mediator, redemtor & Saluator, merito & efficacia, de qua tota doctrina Euangelij cognoscenda est, sicut præcipit æternus Pater: Hic est filius meus dilectus, quo delector: hunc audite. Vt autem prædictum fuit, natus est Christus ex Virgine in fine politiæ Mosaicæ, cum iam peregrinus rex esset Herodes, sicut prædictum fuit: Non auferetur sceptrum à Iuda, nec magister à pedibus eius, donec venerit Silo.

Indicto Eliæ etiam tempora mũdi sic distributa sunt. vt significetur, Messiam se ostensurum esse mundo post quatuor millenarios. Natus est Christus ex Virgine anno mundi ter millesimo, nongentesimo, sexagesimo tertio. Ita apparet fere completos esse quatuor millenarios. Estque hic annus a morte Alexandri, annus trecentesimus vicesimus quartus. Annus vrbis Romæ septingentesimus quinquagesimus primus.

DE HARMINIO DVCE *Cheruscorum.*

DIon scribit: Quinto Sulpitio & Poppeo Sabino cõsulibus, trucidatas esse Romanas legiones in Germania, quarum dux fuit Quintilius Varus. Incidit autem horum consulatus in annum vndecimum ætatis Christi, quo tempore Iudæa tranquilla erat. Cum enim Archelaus tria millia ciuium, qui in templum confugerant, in Paschate interfecisset, & summum sacerdotium traderet & eriperet quibus vellet, & magna sæuitia multitudinẽ irritaret, vnde crebræ seditiones oriebãtur, Augustus vocatum Romam relegauit in Galliam & dedit rectorem Iudææ Coponium. Ita nunc primum in formam prouinciæ Iudæa redacta est, cõcessa tamẽ genti αὐτονομία in religione & iurisdictione inferiore. Hoc modo pacẽ Deus

Iudææ tribuit per Romanos magiſtratus, vt Eccleſiæ reliquiæ ſeruarētur,& Zacharias, Simeon, Iohannes, Chriſtus,& deinde Apoſtoli aliquantiſper locum docendi haberent. Nam Herodes & eius poſteri non faciebant finem lanienæ, trucidabant præcipuos viros,& aſſiduis ſeditionibus occaſionem præbebant.

Cum igitur pax eſſet, Coponio regēte Iudæam, Chriſtus anno duodecimo ſuæ ætatis Ieroſolymæ in templo docuit.

Ante eum annū, aut circiter, in Germania tres legiones Romanæ interfectæ ſunt ab Harminio, quem nominant ducē Cheruſcorum, quos fuiſſe inter Salam & Harciniam ſiluam, verſus Goſlariam, nō dubium eſt. Et vox Cheruſci adfinis eſt appellationi huius temporis Nerhiſche. Iā enim Romani, domitis Noricis,& Rhetia, procedebant in arctoam Germaniæ oram, quam & proprie Germaniam vetuſtas nominauit. Sintque notæ appellationes.

Nomen & regionem Boiemiæ adhuc nouit hęc ætas. Quia Boij gens Alpina, in ea loca tranſierant ad ſiluam Gabretam, quæ nunc Bohemica appellatur. Marcomanni vicini ſunt, nunc Moraui.

Ab altera parte fuerunt Hermunduri, qui nunc Miſnenſes nominantur, quia expreſſe inquit Tacitus: Albim in Hermunduris oriri. Et Strabo vicinos eſſe dicit Hermunduros Longobardis, quorum ſedes fuit a confluente Albis & Salæ, in ripa Albis occidentali, quæ nunc eſt regio Meideburgenſis & Halberſtadienſis.

Vltra Salam ad Harciniam fuerunt Cheruſci, ad Northuſen & Goſlariam.

Sub Cheruſcis & Longobardis fuerunt Bructeri, in regione Brunſuicenci, vbi adhuc reliqua eſt appellatio mōtis Bructeri. Sic & Claudianus: *venit accola ſyluæ Bructerus Harciniæ.*

E regione Longobardorū in ripa Albis orientali fuiſſe Senonas manifeſte adfirmat Strabo. quæ regio nunc appellatur vetus Marchia, circa Stendaliam & vicinas vrbes Ac gentis integritatem ita prędicat, vt fingat etymologiam à σεμνός, quod eſt à σέβειν,

Sub

Sub Bructeris fuerunt Cauci seu Cayci ad Visurgim vsque ad Bremam. Est autem vetus appellatio. Nã cum nominat Homerus Pœonas,& Mysos,adiungit eis Cauconas. Quare inde ad nostrum littus cum Cimbris aut Henetis progressos esse existimo.

Caucis proximi sunt Frisii. Deinde Teutones & Ditmarsi,qui tamen progressi a littore tenuerũt orã Vuestualiæ & oram Cleuensem. Fuerunt in Vuestualia & Angriuari,vnde reliquum nomen est Engern. Et appellatio Angli huic adfinis est.

Sicambri,Geldrenses. Et videtur nomen factum, vel a Lacubus & mari,See am Mere, vel a victoribus Cimbris.

Cimbri magnam partem littoris ad Cimbricã Chersonesum tenuerunt,videlicet tractum Megalburgẽsem. His vicini supra Rostochium fuerunt Burgundi.

Versus orientem in littore fuerunt Sueui, qui nũc Pomerani nominantur,& pars Prussiæ.

Deinde Getæ, quos Plinius Gutones appellat. Obseruandum est enim nomina eadem alios magis, alios minus agresti & horrido sono pronuntiasse. Placet etymologia Gedani, quod dicunt a Getis & Danis nominatum esse,nec aliud nomen Gothinos, quam Getas esse iudico.

Progressiones gentiũ etiam considerandæ sunt. Nam Iulii tempore Sueui in Vuestualiam transiuerunt.Postea eis ab Augusto sedes datæ sunt in Rhetia, vbi nunc reliquum est nomen Sueuiæ.

Catti sunt Hessi, & aliquousque vicini, vnde est Cattenelnbogen.Et nomen Catti idem est quod Hasi, aliquantulũ mutata veteri pronũciatione. Hos scribit Tacitus cum Cheruscis bella gessisse de fontibus salis.Intelligo igitur,Hessos & proximos Turingos,gessisse bella cum Harciniis de salinis, quæ sunt nobis vicinæ in ripa Salæ.

Cattis versus Rhenum vicini fuerunt Tencteri, qui sunt a Frãcofordia,quæ est in ripa Meni,versus Moguntiam & ripam Mosellæ, vsque ad Coloniam Agrippinã, tractus Wederaw,& Nassaensis,& Vuidensis.

Idem nomen esse iudico Tencteros & Tungros. Nominantur autem Tungri infra Coloniam Iuliacenses, et si postea longius progressi sunt.

Sunt e regione Coloniæ versus occidentem Vbii, die Eiffel. Supra Vbios sunt Treuiri, & Vāgiones, von Gaw, qui sunt Vvormacienses.

Supra hos sunt Nemetes, Spirenses.

Charitini tractus Vuirtebergensis. Idque nomē factū est ab Hortis, Gertner

Supra hos ad meridiem sunt Rhetii.

Ad occidentem sunt Eluetii.

Ad septentrionem sunt Vsipii, qui nunc Franci nominantur. Sunt autem multa nomina gentium migrationibus & imperiis nouis mutata, vt cum Franci late dominarentur, magna pars Germaniæ & Galliæ, Francia dicta est.

Heneti a Vistula ad Albim procedentes, dederunt nouas appellationes Silesiis & multis vicinis, etsi ego quidē existimo, Henetos etiam ante Gothica tēpora mixtos, fuisse gentibus Teutonicis, quia Dion expresse scribit, Albim oriri in montibus Vandalicis.

Apud Tacitum sunt Elysij, videlicet Silesij aut Lysatii, mutata voce in sonum elegantiorem.

Hac breui nominum explicatione in hoc cōpendio contenti simus.

Pugna Harminii facta est in Vuestualia, non procul à Padelborn, inter fluuios Lippiam & Amisiam. Sic enim Tacitus expresse inquit: Quacunque vastatū haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionū, eæque insepultę dicebantur. Ibi Harminius dux Cheruscorum & Longobardorum. vt Velleius narrat, id est, harum regionum inter Albim & siluam Harciniam, quæ nunc proprie nomen habent Saxoniæ, seu regionis Meideburgensis, Gassariensis & Brunsuicensis, deleuit tres Romanas legiones. Quintil. Varus sibi ipse mortem cōsciuit. Romæ ideo tanta cōsternatio fuit, vt Augustus sæpe exclamaret: Quintili, redde legiones: quia metuebāt Harminium recta in Italiam transiturum esse, vt olim Cymbri fecerant. Sed arte repressus est Harminius, quia aduer-

aduerſus eum vicini conducti ſunt,ab altera parte Boie mi,ab altera Sueui.

His hoſtibus domitis creuit Harminij potentia, cum iam teneret has regiones continuas,quę nunc nominan tur Vveſtualia,Harcinia,Saxonia, Marchia, Myſnia & Bohemia,quarum,ſi ſunt coniunctæ & concordes, magnum robur eſſe manifeſtum eſt.

Cum autē annos duodecim poſt deletas Quintilij legiones patriā & vicinas regiones victor tenuiſſet, & nō ſolum virtus eius,ſed ætas etiā formidabilis eſſet: dolo Tiberij imperatoris cognati ipſius conducti,domi eum interfecerunt.Et narrat Tacitus, interfectum eſſe anno ætatis ſuæ triceſimo ſeptimo.Fuit igitur ſingularis natu ræ præſtantia,cum iuuenis res tantas geſſerit. Tantum enim triennio ſuperauit Alexandri ætatem.

Exiſtimo Virgilium ad hunc Harminium alludere, cum alium quendam hoc nomine deſcribit. Fuit enim Cheruſcus Harminius Romæ obſes.

Deiicit Harminium,nudo cui vertice fulua
Cæſaries,nudique humeri,nec vulnera terrent.
Tantus in arma patet.

Hæc de Auguſti temporibus annotaſſe ſatis ſit, de qua cogitantes præſentiam Dei in imperiis agnoſcamus.Cū totus orbis terrarum extincto Iulio, ciuilibus bellis arderet,Deus hunc iuuenem,qui non erat præliator,mira biliter texit & adiuuit.Et per eū reſtituit in imperio pacem,leges,iudicia,& gubernationis ordinem quo ſtetit aliquantiſper ad poſteros hæc monarchia.Eſt igitur Au guſtus inter ſapientes, bonos & vtiles generi humano principes numerandus:& conſiderandum eſt, magnam ſequentium diſſimilitudinem eſſe,vt dona Dei diſcerna mus a peſtibus generis humani.

Anno mundi ter milleſimo,nongēteſimo ſeptuageſi mo nono.

Anno a condita Roma ſeptingenteſimo ſexageſimo ſeptimo.

Anno a nato Chriſto ex virgine ſeptimo decimo.

Tiberius Imperator ſucceſſit Auguſto: & ſtatim initio ſenatus in eius acta iurauit. Fuerat autem ado-

pꝛatus ab Augusto, cum esset Liuiç filius, & prudentiam ac circumspectionem eius in regēdis exercitibus Augustus probasset. Tenuit imperium annos viginti tres.

Mores priuati quales fuerint, significanter ostēdit descriptio pręceptoris, cum nominauit eum lutum sanguine maceratū. Fuit enim natura insuauis, ironica, & sæuitiam aliquantisper occultans, & tamen impura, sæua ac lupina.

Anno quintodecimo Tiberij, Christus anno tricesimo ætatis suæ baptizatus est a Iohanne Baptista. Suntque illustria testimonia baptismo addita, in quib. se Deus manifeste patefecit, quæ cogitāda sunt quotidie in inuocatione, cum discernimus nostram inuocationem ab ethnica, agnoscentes æternum Patrem, Filium Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctū, & cogitātes cur miserit æternus Pater filium & Spiritū sanctum.

Hic rursus admonendi sunt iuniores de prædictione Danielis, cuius verba cum de multis magnis rebus nos doceant & confirment, sæpe cogitanda sunt. Complectuntur enim euangelij summam, & simul indicant tempus, quo Messias & concionaturus & passurus erat, stante adhuc Ierosolyma, & adfirmāt futurum, vt postea deleatur politia Mosaica.

Hæc prædictio perspicue refutat multos Iudæorū errores. Negant natum esse Messiā, negant passurum esse, ignorant doctrinam de remissione, & de iustitia, quam donat Messias, somniant instauraturum esse politiā Mosaicam. Hæ blasphemiæ omnes refutantur testimonio Danielis, quod extat in capite 9 his verbis: Septuaginta Hebdomades præfinitæ sunt super populū tuū, & super vrbē sanctuarij tui, vt finiatur præuaricatio & obsignetur peccatū, & fiat propiciatio pro iniquitate, & adducatur iustitia sempiterna, & cōpleatur visio & prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum.

Scito igitur & intelligito: Ab exitu sermonis, vt redeat populus, & ædificetur Ierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomades septē, & hebdomades sexaginta duæ erunt. Et habitabitur, & ędificabuntur plateę & muri in angustia temporum.

Et post

Et poſt hebdomades ſexaginta & duas excindetur Chriſtus. Et non erit ei populus & ſanctuarium. Et vaſtabit populum dux veniens. Et finis eius in inundatione. Et poſt finem belli definita deſolatio.

Et cōfirmabit teſtamentum multis hebdomade vna. Et in dimidio hebdomadis ceſſabūt hoſtia & ſacrificiū. Et ſuper alam erit abominatio deſolatrix. Et vſque ad finem durabit præfinita deſolatio.

Expreſſe inquit: Poſt hebdomades ſeptem & ſexaginta duas, id eſt, poſt hebdomades ſexaginta nouem paſſurum eſſe Meſſiam. Et inſigni verbo vſus eſt, Karath, quod ſignificat excindere.

Intelligantur autem annorum hebdomades, vt Leuitici viceſimo quinto capite lex loquitur. Nec de initio horum annorum prolixe diſputabo.

Etſi Cyrus conceſſerat Iudæis reditum in patriam, tamen abſente eo res impedita eſt. Quia Cambyſes mouens bellum aduerſus Ægyptios noluit Iudæos cum Ægyptiis coniungi.

Rurſus autem poſt annos quadraginta ſex, cum anno ſecundo Longimani decretum eſſet, vt Iudæis reditus cōcederetur, ædificatio templi & reditus proceſſerunt. Nam anno Longimani ſexto, templum completum eſt. Eo tempore per prophetas, Zachariam & Haggæum promiſſus eſt reditus.

Ac rectius eſt ſumere initium hebdomadum a diuino ſermone, videlicet prophetico, a ſecundo anno Longimani, aut a ſexto.

Sunt autem ab anno Longimani ſecundo, iuxta Metaſthenem, ad initium Alexandri, centum quadraginta quatuor. Ab initio Alexandri, poſt Darij mortem, iuxta libros Maccabęorum & Ioſephum, ſunt anni trecenti & decem vſque ad Chriſtum natum. Adde triginta annos a Chriſto nato vſq; ad eius baptiſmum. Erunt igitur a ſecundo Lōgimani anno vſque ad baptiſmū Chriſti, quadringenti octoginta quatuor. Sunt autem Hebdomades ſexaginta nouem, anni quadringenti octoginta duo. Deinde in dimidio ſequentis hebdomadis Chriſtus concionatus & paſſus eſt.

Nec magna discrepantia erit computationum, si certiores historias sequamur, etiamsi exiguæ differentię occurrent, quia in regū annis interdū pars anni duobus attribuitur. Hæc annorum Danielis congruentia cum tēpore aduentus Christi piis grata sit. Deinde excidiū vrbis Ierusalē perspicue testatur, Messiam exhibitum esse, cum exhiberi eum adhuc stante politia Iudaica oportuerit, in qua cum esset inchoata euangelij prædicatio, postea deleto hoc populo ecclesia colligitur ex gentib.

Hic considerandū est, & quæ sint discrimina doctrinarum legis & euangelij, quod sit discrimen veræ ecclesiæ a politia Iudaica, & quomodo Ecclesia inde vsque ab initio generis humani collecta sit.

Anno Christi tricesimo quinto, anno Tiberij decimo nono, Paulus iter faciēs ad Damascu m conuersus est ad agnitionem Christi, cū iam annus post Christi resurrectionem exactus esset.

Commoratus aliquot diebus in vrbe Dama sco, cum ostenderet suam confessionem, Iudæi hostes euangelij struxerunt ei insidias. Demissus igitur ex muro in calatho, discessit in Arabiam, & ibi triennio docuit.

Postea venit Ierosolymā, & ibi quindecim dies apud Petrum mansit. Hic congressus Petri & Pauli, factus Ierosolymæ incidit aut in vltimum annum Tiberij, aut in Caligulæ initia, videlicet in annum Christi tric. simum octauum.

Deinde Paulus Tarsum profectus est, vnde rediit in Syriam regnāte Claudio, cum Herodes Agrippa phthiriasi mortuus esset, & in Seleucia & in Cypro docuit. Sunt autem anni ab initio Caligulę vsque ad mortē Herodis Agrippæ octo, videlicet vsque ad annum Christi quadragesimum sextum, qui est annus Claudij quartus. Tamdiu Paulus in ora vicina Tarso in Cicilia docuit.

Ex Syria rediit in Ciliciam, quo tempore in Iconio & Lystris concionatus est. Inde rediit Antiochiam in Syriā vnde missus est ad synodum apostolorum, cuius mētio fit in Actis capite 15. Ea synodus incidit in annum Christi quinquagesimū primū, qui est annus Claudij nonus. Annus a conuersione Pauli sedecimus Ideo Paulus inquit,

quit,ſe poſt quatuordecim annos rurſus Ieroſolymã veniſſe,& ibi cum præcipuis viris de doctrina colloquutum eſſe.

Eo tempore fames in Aſia & Europa fuit tanta,vt modius ſex drachmis emeretur, cuius preciũ mediocribus annis erant tres ſeſtertij,id eſt, numuli noſtrates viginti quatuor.Erat lege modius tribus ſeſtertiis,inquit Cicero in Verrinis.Drachmę autem precium eſt tres noſtrates groſſi.Plus igitur quintuplo ſuperabatur vſitatũ præciũ.Ideo in Apocalypſi dicitur de fame, in qua chœnix, cuius precium erant tres noſtrates nummuli,valeret denario,id eſt,tribus groſſis.De hac fame loquuntur & liber Actorum apoſtolicorum,& Suetonius,& Dion.

Poſt ſynodum Paulus rediit in Lyſtram,& ſibi Timotheum adiunxit,anno a ſua cõuerſione ſedecimo, & longius proceſſit in Galatiam,Phrygiam & Myſiam.

Inde traiecit ad vrbem Philippos,anno decimo ſeptimo a conuerſione.Liberatus ex carcere diſceſſit ex Philippis ad vrbem Theſſalonicen. vbi,cum Iudæi contra eum concitaſſent populum,a nobilibus defenſus eſt.

Inde Athenas nauigauit, vbi amplexus eſt eius doctrinam Dionyſius,qui fuit ſenator Areopagiticus. Inde Corinthum venit,anno a cõuerſione decimo octauo, vbi commoratus eſt annũ & ſex mẽſes. Corinthi ſcripta eſt epiſtola Pauli ad Romanos,circiter viceſimũ annum a conuerſione.

Poſtea rurſus in Aſiam nauigauit, & Epheſi biennio & tribus menſibus commoratus eſt. Adit & Laodiceã, vbi ad Timotheum ſcripta eſt prior epiſtola.Inſpexit& Galatarum eccleſias.Expreſſe enim in Actis cap. 19. dicitur,diu commoratum eſſe in Aſia.

Inde ſecundo rediit in Europam,ac in vrbe Philippenſi ſcripſit duas epiſtolas ad Corinthios.Rurſus ex Philippis in Aſiam nauigauit, anno a conuerſione viceſimo quarto,aut circiter,quo tempore Neronem tenuiſſe imperium Romanum,annorum ratio oſtendit.Nauigatio in Paſchate inchoata eſt, vt expreſſe in Actis dicitur, voluiſſe Paulum ante Pentecoſten Ieroſolymam venire:quo cum veniſſet,captus tota æſtate circũducitur.In

hyeme nauigat Romã, cum quidem in itinere tres menses in insula Melite Paulus & cæteri, qui simul nauigauerant, commorati essent.

Romæ fuit in libera custodia, vbi ad eum accedere multi poterant. Et a Nerone interfectus est anno Christi septuagesimo, qui fuit postremus annus Neronis. Et quidem post paucos menses Nero sese ipse interfecit, cum pridie ingens terræmotus fuisset, in quo species Neroni fugienti obuersata est, quasi dehisceret terra & erumperent animæ interfectorum ab ipso, impetũ in eum facturæ. Ita sensit Nero initia æternorum cruciatuum.

Tantum fuit curriculum Pauli, in quo bonam partẽ Asiæ minoris peruagatus est, & bis in Europam venit, antequam Romam missus est, vbi narrat liber Actorum biennio eum habitasse in domo conducta. Ostendit autem temporum ratio, aliquanto diutius eum ibi fuisse. Nec vero tãtum voce multos docuit, sed etiam optimis scriptis doctrinam ecclesiæ illustrauit. Et Deus eius ministerium resuscitatione mortuorum & aliis testimoniis confirmauit.

Hæc ingentia Dei beneficia grati celebremus, & consideremus, ad quarum rerum intellectum Pauli scripta præcipue conducant. Non tãtum dimicat de abrogatione ceremoniarum, vt eum monachi interpretati sunt, sed doctrinam omnibus temporibus necessariã tradit. Planissime ostendit legis & euangelij discrimen. Pugnat de exclusiua Gratis, vt discernat promissionem gratiæ a legis promissionibus. Docet quæ sint beneficia proprie per euangelium donata. Quomodo homo sit iustus coram Deo. Quomodo tollatur peccatum, & reddatur iustitia sempiterna. Quid intersit inter iustitiam Spiritus & iustitiam politicam. Harum maximarum rerum doctrina omnibus temporibus necessaria illustratur a Paulo, qui quidem est lumen propheticarum cõcionum, & eo lecto prophetæ intelliguntur, & consensus agnoscitur.

CATALOGVS ANNORVM PAVLI.

Anno Christi	Anno post conuersio. Pauli	
35	1	*Annus conuersionis Pauli.*
36	2	*Iuit Paulus in Arabiam.*
37	3	
38	4	
39	5	*Iuit in Tharsum, Actor.9.*
40	6	
41	7	
42	8	*Barnabas Paulum ex Tharso Antiochiam ducit, Actor.11.*
43	9	
44	10	*Iuit in Cyprum, Acto.13. comitante eum Barnaba,& iubente Spiritu sancto. Ibique Sergius proconsul conuertitur.*
45	11	*Profectus in Pergen Pomphiliæ, Antiochiam Pisidiæ, Iconium & vicinas vrbes, Actor. 14.*
46	12	
47	13	
48	14	*Fames prædicta ab Agabo totum terrarum orbem affligit. Iosephus.*
49	15	
50	16	
51	17	*Synodus Ierosolymæ, cui Paulus interfuit, Actor.51.*
52	18	*Rediit in Iconium & Lystram, vbi Timotheum sibi adiunxit, & traiecit in Macedoniam. Et fuit Corinthi, vbi scripsit epistolam ad Romanos.*
53	19	
54	20	
55	21	*Rediit in Asiam, & cum fuisset biennio Ephesi, Timotheo ecclesiam abiens commendauit.*
56	22	*Rediit in Phrygiam, vbi Laodiceæ scripsit primam epistolam ad Timotheum.*
57	23	*Rediit Paulus in Macedoniam, prius peragrata,*

Anno Christi	Anno post conuersio. Pauli	
58	24	*Phrygia & finibus Galatarum, cumque venisset in Macedoniam, scripsit in Philippis vtramque epistolam ad Corinthios non longo interuallo. Postea rediit in Asiam, ac venit Mytilenen, Item in Samum & Miletum, Actor.20.*
59	25	
60	26	*Postremum iter ad Ierosolymam, quo cum venit capitur, & biennio Cæsareæ captiuus tenetur.*
61	27	
62	28	*Remissus Romam. Sed tunc liberatus ex ore leonis, vt 2.Timoth.4.narrat.*
63	29	
64	30	
65	31	
66	32	
67	33	*Fuit biennium in conducto.*
68	34	
69	35	*Interfectus Paulus à Nerone, paulo ante eius mortem.*
70	36	*Decimus quartus Neronis, quo Nero sibi consciuit mortem.*

Dion scribit, auem, quę nominatur phœnix, ante postremum annum Tiberij cõspectam fuisse. Quod si verum est, cum phœnix sit pictura renascentium ex morte, significatum est, eo tempore Christum ex morte reuixisse, & doctrinam euangelij spargi, quæ affirmat mortuos reuicturos esse.

Anno mundi, quatermillesimo primo.
Anno Romæ, septingentesimo, octogesimo nono.
Anno Christi, tricesimo nono.

CAIVS CALIGVLA.

CAius Caligula successit Tiberio, tenuit imperium annos tres, menses decem. In cuius historia vtrunque deplorandum est, quod horribiliter degenerãt nati ex pa-

ex parẽtibus, qui excelluerunt naturæ bonis, & quod in fastigio rerum humanarum sæpe tetra portẽta dominãtur. Natus fuit C. Caligula ex laudatissima stirpe.

Drusus frater Tiberii mortuus in Germania accepto vulnere.

Antonia coniunx, filia Antonii ex Octauia.

Claudius imperator,

Germanicus mortuus in Syria, veneno interfectus a Pisone iussu Tiberii. Excelluit virtute, rexit Germaniã, & inde Armeniam & Syriam. Latino carmine reddidit Aratum.

Agrippina vxor Germanici Agrippæ & Iuliæ filia, vnde nomen est Coloniæ Agrippinæ ad Rhenum.

Ex his natus est Caligula teterrima belua.

Voluit se adorari. Statuam suam misit collocandam in templum Ierosolymæ. Tres suas sorores stuprauit. Multos senatores & alios crudeliter interfecit, cuius dictum est: Oderint dum metuãt. Conatus est abolere Homerum & Virgilium, & libros iurisconsultorum. Sed cum non diu regnasset, interfectus est a Phereo tribuno militum.

Anno mundi, quatermillesimo quinto.
Anno Romæ, septingentesimo, nonagesimo tertio.
Anno Christi, quadragesimo tertio.

CLAVDIVS.

Claudius successit Caligulæ. Tenuit imperiũ annos tredecim, menses octo, & dies viginti. Vixit annos sexaginta quatuor, natus patre Druso, quem supra diximus inter Salam & Rhenum vulnus accepisse, patruus Caligulæ. Regnare cœpit, cum annum ageret quinquagesimum. A militibus ex latebris est tractus, ac primus imperium mercatus est, promittens singulis militibus quaterdena sextertia, id est, trecentos coronatos & quinquaginta.

In studiis eloquẽtiæ eo processit, vt historias scripse-

rit,qua in re magiſtrum habuit Liuiū.Sed fatuitas eius multipliciter exagitata eſt,cum præcipue regeretur a libertis,quorum ingentia furta & ſycophāticam populus deteſtabatur. Fuitque in eos pronuntiatus verſus in Theatro:

Ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας,vt vulgo dicitur: Aſperius nihil eſt miſero,cum ſurgit in altum.

Claudii tempore dira fames fuit in Aſia & Europa,vt ſupra diximus,in qua fame modius frumenti emtus eſt ſex drachmis,cum alias mediocribus annis vſitatū precium tres ſeſtertii eſſent,id eſt,noſtrates nummi viginti quatuor.Eius famis initium fuiſſe anno quinto Claudii ſcribitur.

In eccleſia hæc facta ſunt:Maria virgo,mater Chriſti, ex hac vita diſceſsit Claudii tempore,cum, vt Nicephorus ſcribit,annum agere nonū & quinquageſimū. Fuit ergo ſuperſtes poſt reſurrectionem Filii annos aliquot, & vidit initia eccleſiæ eius temporis,multa ingentia miracula & ſupplicia ſanctorum,& conſiliis ſuis rexit apoſtolos.

Apud vnicum Clementem legitur & Petri cōiunx affecta eſſe ſupplicio,vbi dicitur: Voce Petri confirmata eſt,qui iuſsit eam recordari Domini.Id ſi verum eſt,circiter idem tempus factum eſſe videtur , quo Maria deceſsit.

Sub Claudio & Iacobū interfecit rex Herodes Agrippa,qui & ipſe non multo poſt phthiriaſi periit. Deinde Claudius Iudęam rurſus in formam prouinciæ redegit.

Nec multo poſt ſynodus fuit apoſtolorū anno poſt reſurrectionem Chriſti ſedecimo, qui fuit annus Claudii octauus,aut circiter.In ea ſynodo doctrina de gratia & fide repetita eſt,& aſſeueratio tradita eſt,non eſſe neceſſariam obſeruationem ceremoniarum Moſaicarum. Hanc aſſeuerationem apoſtoli nō authoritate humana condiderunt,ſed cum ſcirent doctrinam de fine politiæ Iudaicæ,& de diſcrimine regni politici & regni Chriſti, & iuſtitiæ ceremoniarum & iuſtitiæ æternę à Deo,per prophetas reuelatam eſſe, has diuinas prædictiones repetiuerunt & illuſtrauerunt.

Sed

Sed hi,qui contendunt ſynodos & epiſcopos habere autoritatem condendi nouas leges, quas amplecti eccleſiam neceſſe ſit,citãt decretum in ea ſynodo factum de idolothytis,ſcortatione,ſuffocato & ſanguine. Ad hanc obiectionem reſpondendum eſt:Scortationem & eſum idolothytorum prohiberi vniuerſaliter omnibus temporibus autoritate decalogi. Ergo quod ad iſta attinet,nihil noui conſtituerunt apoſtoli, ſed tantum repetiuerunt decalogum, qui eſt lex æterna & immutabilis.

Sed de ſanguine & ſuffocato cõſuetudinem veterem traditam a Noe retinuerunt.Qua vſitatum fuit, cum caperentur vrbes ex ethnicis,eis tantum imponere præcepta moralia, non ceremonias Moſaicas. Has vrbes etiam volebant retinere conſuetudinem a Noe traditam,ne homines veſcerentur ſanguine & ſuffocato.Fuitque forma decreti apoſtolici ſumta illa veteri forma, qua ſemper vſi erant Iſraelitæ captis vrbibus ethnicis. Quare nec in hac re aliquid noui conſtituerunt,ſed prohibitio idolothytorum,& ſcortationis, repetito præceptorum erat de vitando cultu idolorum,& de vitandis libidinum confuſionibus.

Claudii tempore & Simon Magus Romam venit,qui magicis præſtigiis tantum venerationis adeptus eſt, vt ſtatua ei cum inſcriptione poſita ſit: SIMONI DEO SANCTO, cum quo magna certamina Petro apoſtolo fuiſſe ſcribitur.Cumque Simon Magus tandem iactitaret ſe in cœlum aſcenſurum eſſe,ſublatus eſt a diabolis in aerem. Sed Petrus imperauit diabolis, vt eum abiicerent.Ita decidens in terram extinctus eſt. Ac leguntur illis primis temporibus contra apoſtolos a diabolis multa hoſtium genera excitata eſſe, Iudęi & ethnici manifeſtam ſęuitiam contra veram eccleſiam exercebant. Magi & hæretici variis præſtigiis eam turbabant. Multi ſeditioſi prætextu nouæ libertatis magnos tumultus mouebant,vt Ægyptius,qui a Fœlice præſide oppreſſus eſt.

Hæc exempla conſideranda ſunt, ne multitudine hoſtium frangamur hoc tempore: ſed quæramus veram

eccleſiam, quæ perſpicua teſtimonia habet ex ſcriptis propheticis & apoſtolicis & ſymbolicis. Huic nos conſtãter adiungamus, etiamſi aliæ factiones, quarũ magna eſt potentia & multitudo, eam oppugnant.

Anno mundi quater milleſimo decimo nono.
Anno vrbis Romæ octingenteſimo ſeptimo.
Anno Chriſti quinquageſimo ſeptimo.

DOMITIVS NERO.

CVm Claudius veneno necatus eſſet a coniuge Agrippina, imperator factus eſt a militib. Domitius Nero, anno ſeptimo decimo ætatis, cum promiſiſſet eis tantundem pecuniæ, quantum Claudius dederat, videlicet, ſingulis trecentos quinquaginta coronatos. Vixit annos triginta, menſes nouem. Regnauit annos tredecim, menſes octo. Interfecit matrem, duas coniuges, Octauiam & Popeam, & multos præſtantes viros. Exercuit magnam ſæuitiam in Chriſtianos hac occaſione, quod, cum magna pars vrbis Romanæ incendio periiſſet, quod ipſo volente eius familia direptionũ cauſa excitauerat, falſo dixit authores eſſe Iudæos, quo nomine & tunc Chriſtianos comprehendebant. Interfecit Paulum & Petrum. Et quidem de Paulo idem omnes affirmant.

Reliquam Neronis hiſtoriam omitto, in qua repetenda eſt querela: & quod degenerant tam multi a maioribus, qui naturę bonis & virtute excelluerũt: & quod in ſummo faſtigio generis humani, in quo pręcipue eminere ſapiẽtia & virtus debebant, tam multa tetra portenta dominantur.

Anno Chriſti ſexageſimo tertio, videlicet poſt reſurrectionem Chriſti triceſimo, Iacobus filius Alphei, epiſcopus eccleſiæ in Ieroſolyma collectæ, interfectus eſt ſæuitia Ananię ſummi ſacerdotis, qui & iuuenis & Sadducæus erat. Etſi enim non licebat Iudæis quenquam vltimo ſupplicio afficere, tamẽ abſente præſide multũ valuit autoritas ſummi ſacerdotis, præſertim, cum alioqui Iudæa plena eſſet ſeditionum.

Erat

Erat autem mortuus Festus,& nondum venerat Ierosolymā successor Albinus. Hac vsus occasione Ananias suam factionem incitat ad interficiendum Iacobum, & alios multos accusatos propter euangelium suppliciis afficit,etiam contra Romanorum iudiciorum ordinem. Hæc acta sunt anno decimo ante excidium Ierosolymę. Anno Neronis septimo.

Post Iacobum frater eius Simeon,filius Cleopæ, episcopus Ierosolymæ factus est,qui vixit vsque ad Traiani tempora,functus episcopi officio plus quadraginta annis. Eduxit ecclesiam ex Ierosolymis aliquanto ante obsidionem trans Iordanem in oppidum Pellam. Deinde multos reduxit ad ruinas,vbi eum Iudæi odio Christiani nominis apud Traianum accusauerunt,quod,cum esset ex stirpe regia,videretur nouam seditionem moliri. Quare cum annos cētum & viginti vixisset,vltimo supplicio affectus est.

Hic exitus duorum fratrum fuit,qui sanguine proximi fuerūt Christo. Nati sunt enim ambo ex vna matre, sorore Mariæ virginis:sed Iacobi pater fuit Alphæus. Simeonis Cleopas.

Cur autem ecclesia cruci subiecta sit, discendum est ex fontibus doctrinæ, quam Deus in euangelio patefecit,vbi dicitur, oportere nos similes fieri imaginis Filij Dei.

Neronis tempore arsit ingens cometa sex mensibus, progrediens ab ortu ad occasum,nonnihil deflectens ad meridiem,vt scribit Seneca,quem vellem tempora certius commemorasse,& dixisse,quo in loco, prope quas stellas accensus esset. Quid significauerit, euentus ostenderunt: multorum ciuium interitus in mutatione imperij post Neronem, vt postea dicemus. Sequuta est & totius Iudææ vastatio.

Erat autem Galliæ præses vir iustus & fortis, Iulius Vindex, qui, cum non toleranda esse Neronis scelera palam ostenderet,præsertim,cum & Gallia nouis expilationibus oneraretur, facile persuasit vniuersæ Galliæ & suis exercitibus,vt a Nerone deficerent, fuitque hortator Sergio Galbæ in Hispania, vt contra Neronem ad

vrbem Romam accederet, & orbem terrarum tam tetro tyrãno liberaret, ſeque promittit ſuos exercitus ipſi adiecturum eſſe. Defecerunt a Nerone & Germanici exercitus.

Interea & ſenatus legatos ad Sergium Galbam mittit, & Neronem iudicat hoſtem, & Hiſpanici exercitus Sergium Galbam nobilitate & autoritate præſtantem ſenem, qui iam ſeptuageſimum tertium annum attigerat, imperatorem ſalutarunt. Ita conſenſu ſenatus, præcipuorum ducum, & exercituum iuſte decretum eſt, vt tyrannus tolleretur. Quia ſummus ſenatus & ſummi duces debent punire tyrannos, manifeſtam crudelitatem ſine fine exercentes. Et in hac pœna Deus oſtendit vtrunque, conſeruare ſe imperia honeſtorum ducum conſenſu, & tamen punire crudelem & obſcœnum tyrannum.

Cognito aduentu Sergij Galbæ, Nero fugit ex vrbe Roma. Qua in fuga ingens terræmotus factus eſt. Et terra Neroni dehiſcere viſa eſt, & ſpectra occurrerunt interfectorum ab eo. Cum autem audiuiſſet prope eſſe equites a ſenatu miſſos ad eum interficiendum, ipſe gladio ſe transfixit. Hic exitus teſtimonium eſt iudicij diuini, & congruit ad regulas: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Et: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Fuit autem poſtremus eorum, qui ex Auguſti filiabus & neptibus nati ſunt.

Domitius Nero, pater Neronis imperatoris.	Agrippina vxor Domitii, filia Germanici, proneptis Auguſti.

Nero imperator.

Poſt eũ multiplex laniena ſequuta eſt. Sergium Galbam interfecit Otto. Deinde ſuperatus Otto prælio a Vitellio, qui rexerat Germaniam, ſeipſum occidit. Vitellius adueniente Veſpaſiano fugiens, ex latebris extractus a militibus interfectus eſt, & cadauer a canibus laceratum eſt.

Anno

Anno mundi quater milleſimo triceſimo tertio.
Anno vrbis Romæ octingenteſimo viceſimo primo.
Anno Chriſti ſeptuageſimo primo.

VESPASIANVS.

HOc anno inchoamus imperium Veſpaſiani, mox a Neronis interitu. Etſi enim amplius anno durauerunt bella ciuilia, Galbæ, Ottonis, Vitellii: tamen his præteritis, quia eodem anno inter ſe dimicarunt, mox a Nerone Veſpaſianum numeramus, qui illis viuentibus in Iudæa imperator ſalutatus eſt. Regnauit annos decem, minus ſex diebus. Per hunc Deus reſtituit formam imperii, ordinem prouinciarum, diſtinctionem exercituum, leges & iudicia, cum ſub tot portẽtis, Caligula, Claudio, Nerone, & in laniena Ottonis & Vitellii magnæ confuſiones in toto genere humano extitiſſent. Sed tamen aliqui fuerunt in prouinciis honeſti magiſtratus, quorum virtus retinuit vtcunque imperii ſpeciem. Nũc Veſpaſiani cõſiliis & virtute melior ſtatus eſt. Numeratur ergo inter ſapiẽtes, iuſtos & vtiles principes. In aureo eius eſt capricornus, globum tenens prioribus pedibus.

Cum ex Iudæa diſcederet, Romam profecturus, filio Tito mandauit, vt bellũ Iudaicum gereret, quod viuo Nerone inchoatum erat. Cum enim Flori, quem Nero in Iudæam miſerat, rapacitas & crudelitas præbuiſſet occaſionem mouendi ſeditiones, & Ceſtius Syriæ præſes vicinus, & Florus infeliciter cum Iudæis pugnaſſent: multitudo Iudæorum palam rebellare cœpit, nacta ducem turbulentum Manaimum, id eſt, Caſtrenſem, qui milites Romanos vbicunque deprehẽdit occidit, & fuit hortator ad recuperandam libertatem. Hic magnitudo periculi coegit in Syriam mittere ducem virtute præſtantem. Miſſus igitur eſt Veſpaſianus, qui initio Galilæam recepit, deinde filium iuſſit obſidione cingere Ieroſolymam. Ea obſidio inchoata eſt in feſto Paſchatos, videlicet 14 Aprilis. anno ſecundo Veſpaſiani. anno Chriſti ſeptuageſimo ſecundo. anno poſt reſurrectionem Chriſti fere quadrageſimo.

Initio belli Manaimus occiderat ſummum ſacerdotem Ananiam, cum Romanis ſentientem. Sic Ananias, qui Iacobum epiſcopum Ieroſolymæ, & alios ſanctos multos interfecit, pœnas dedit. Succeſſit ei ſummus ſacerdos Ananus Romanorum hoſtis. Hunc zelotæ aliquanto poſt interfecerunt. Nam Iudæi & inter ſeſe & cum Romanis dimicarunt. Legatur autē integra hiſtoria, & non ſolum magnitudo calamitatum, ſed etiam cauſſæ conſiderentur. Oſtendit Deus in hoc horrendo exemplo iram ſuam aduerſus omnia peccata, & præcipue aduerſus ſæuitiam, quæ exercetur contra veram eccleſiam Dei, Vocatque Deus hoc triſti ſpectaculo omnes homines ad conuerſionem, ac denunciat pœnas æternas & præſentes omnibus, qui non cōfugiunt ad Mediatorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ſecundus Pſalmus expreſſe concionatur: Oſculamini Filiū, ne quando exardeſcat ira eius, &c.

Cogitemus autem, cum Deus non pepercerit illi ſtirpi, quam antea prætulit omnibus gentibus, in qua multa de ſeſe teſtimonia ediderat, ex qua nati erant patres & prophetæ: quanto minus parcet aliis regnis & gentibus, quæ habēt ſimilia delicta, vt & Paulus monet. Cum naturalibus ramis non pepercerit, nec tibi parcet. Voluit autem Deus & alia multa ſignificare deletione politiæ Iudaicæ.

Primum, vult hāc vltimam euerſionem teſtimonium eſſe, quod miſſus ſit Meſſias, quem ſtante hac politia conſpici & audiri docentem & oſtendentem teſtimonia, & morientem & reſuſcitatum oportuit, vt Daniel prædixerat.

Secundo, hæc rudera, & hi cineres oſtēdunt Meſſiam non miſſum eſſe ad conſtituendum regnum politicum: ſed ad reſtituenda bona æterna, vt Daniel inquit: Adducetur iuſtitia ſempiterna.

Tertio hæc rudera & hi cineres oſtendunt ceremonias & forenſes leges Moſi non oportere imponi eccleſiæ, vt & tunc multi contendebant, & ſæpe aliis temporibus ea quæſtio prębuit occaſionem magnis tumultibus.

Die decimo Auguſti templo ignis iniectus eſt, quo

conſta-

conflagrauit,nec poſtea vnquam reſtitutum eſt,etſi Iudæi politiam ſuam & templũ magnis ſeditionibus motis ſæpe reſtituere conati ſunt Sed euentus oſtendit,omnes humanos conatus,contra decretum Dei,infelices & irritos eſſe.

Deinde die octauo Septembris, quantum vrbis reliquum fuit,combuſtum eſt.Sunt autem anni ab exitu ex Ægypto vſque ad hanc vltimam politię Iudaicæ deſtructionem, mille quingenti octoginta duo. Hic numerus diligenter conſiderandus eſt, vt nunc quoque non procul abeſſe tempus cogitemus, quo Filius Dei rurſus ſe generi humano oſtendet,& omnia regna impia delebit. Hæ commonefactiones in hac inſigni hiſtoria adiungẽdę ſunt ad triſtiſſimi exempli lectionem.Interea tamen & eccleſia,quæ Ieroſolymæ fuerat,ſeruata eſt trans Iordanem.Et poſtea,cum mediocris tranquillitas rurſus in Iudæa eſſet,ad Ieroſolymæ ruinas rediit.

Anno mundi quater milleſimo quadrageſimo tertio.
Anno Romæ octingenteſimo triceſimo primo.
Anno Chriſti octuageſimo primo.

TITVS VESPASIANVS.

Titus Veſpaſianus patri ſucceſſit.Tenuit imperium annos duos,menſes duos,dies viginti.Vixit annos triginta nouem, menſes quinque, dies viginti quinque. Laudatiſſimus fuit,ac propter iuſtitiam& beneficẽtiam nominatus eſt Amor & deliciæ generis humani.Patrem viuentem debita pietate coluit,& tamen cõſilia gubernationis adiuuit.Cumq; diſertus eſſet in Latina& Gręca lingua, plurima edicta formauit,& plurimas orationes in ſenatu,patris nomine,habuit.

Imperium eius fuit incruentum, nec recepit accuſationem contra eos,qui dicebantur maledixiſſe imperatori,inquiens : Ego, cum nihil faciam dignum, propter quod contumelia afficiar,mendacia nihil curo.Delatores etiam, qui propter prædam alios accuſabant (nam pars bonorum delati,ad delatorem perueniebat) cæſos flagellis aut fuſtibus deportari iuſſit. Fratri Domitiano

cum insidias ei strueret, pepercit, eumque lacrymans hortatus est ad mutuum amorem, cum quidem successorem eum iam nominasset. Sed tamen opinio fuit, veneno extinctũ esse Titum, quod frater dari ei curasset.

Anno mũdi quater millesimo quadragesimo quinto.
Anno Romæ octingentesimo tricesimo tertio.
Anno Christi octogesimo tertio.

DOMITIANVS.

Domitianus successit fratri. Tenuit imperiũ annos quindecim, dissimilis patri & fratri, crudelis, occultator, diffidẽs, suspicax & insidiator, obscœnus & rapax.

Domitiani tempore bellum aduersus Romanos motum est a Decebalo, qui Daciam & vicinas regiones tenuit ad Istrum. Nec dubiũ est, tũc Daciam dictam esse, quæ nunc est partim Transsiluania, partim VValachia.

Virtus Decebali a Dione his verbis descripta est: Δεινὸς μὲν συνεῖναι πολέμια, δεινὸς δὲ καὶ πρᾶξαι, ἐπελθεῖν εὔστοχος, ἀναχωρῆσαι καίριος, ἐνέδρας τεχνίτης, μάχης ἐργάτης, καὶ καλῶς μὲν νίκῃ χρήσασθαι, καλῶς δὲ καὶ ἧτται διαθεῖναι εἰδώς.

Tanta virtus cum fuerit Decebali, Romanos exercuit annos circiter sedecim, & vix tandem a Traiano imperatore victus est, vt infra dicetur. Etsi autem Domitiãnus aduersus eum suscepit expeditionem, tamen non accessit ad hostes, sed abdidit se in lustra libidinum, & multos amicos interfici iussit. Cumq; C. Fuscus missus contra Decebalum cum legionibus trucidatus esset, pecunia pacem emit, ac rediit triũphaturus, & passim trophæa victoriæ collocauit. Poetæ etiam, quia videri non rudis poeticæ voluit, fictis laudibus vtranque expeditionem, priorem aduersus Cattos, & posteriorem contra Dacos celebrant, vt Statius inquit:

--Frena tenentem
Rhenus & attoniti vidit domus ardua Daci. Item:
Et coniurato deiectos vertice Dacos.

Sed de expeditione in Germaniam contra Cattos Dion inquit: Profectus in Germaniam, ne quidem conspectis hostibus rediit. Cattos autem tenuisse Hassiam & vi-

& vicinas aliquas regiones, veſtigia veterum appellationum indicant, Caſſella & Cattenellenbogen. Et Traianus poſtea, cum eos compeſceret, in vicinis locis exercitum habuit, & in vrbe Colonia Agrippina primum accepit decretum de ſucceſſione in imperio.

Exercuit autem Domitianus multiplicem crudelitatẽ. Trucidauit multos Chriſtianos, Iudęos, & ethnicos. Fortaſſis autem & propter Iudæorum tumultus aſperior Chriſtianis factus eſt, quos paſſim interfici iuſſit. Hæc poſt Neronem proxima perſecutio in Chriſtianos numerata eſt, in qua & Iohannes Euangeliſta, cum eccleſiam Epheſinam doceret, relegatus eſt in inſulam Pathmon.

Cum autem Domitia coniunx reperiſſet catalogum interficiendorum, ſcriptum in pagella, in quo & ipſius & multorum amicorum & libertorum nomina erant: re deliberata cum illis, liberti Domitianum interfecerunt. Sed amici prius cum Nerua egerunt, vt imperium illo interfecto reciperet, ne milites ſeditionem mouerent.

DE ECCLESIA
eius temporis.

DOmitiani tempore ſuperſtites fuerunt in ea parte orbis terrarum, quæ nobis propter Romanum imperium nota eſt, Iohannes ſcriptor Euangelij, qui poſt reſurrectionem Chriſti vixit annos ſeptuaginta duos. Dicitur enim ex hac vita diſceſſiſſe anno quarto Traiani, anno Chriſti centeſimo ſecundo, anno ætatis ſuæ octogeſimo nono.

Simeon filius Cleopæ, epiſcopus Ieroſolymæ, interfectus tempore Traiani, cum attigiſſet annum centeſimum viceſimum.

Ignatius epiſcopus Antiochiæ, qui affirmat ſe Chriſtum poſt reſurrectionem vidiſſe.

Clemens epiſcopus vrbis Romæ, cuius mentionem fecit Paulus in epiſtola ad Philippenſes. Et hic Traiani tempore epiſtolam ad Corinthios ſcripſit, quam diu eccleſia Corinthiorum quotannis relegere ſolita eſt.

Titus in Creta, qui attigit annum ætatis suæ nonagesimum quartum. Et his adiuncti fuerunt multi eorum auditores, qui cum eis incorruptam euangelij doctrinam retinuerunt.

Polycarpus auditor Iohannis, passus sub Marco Antonino Philosopho, & Vero, imperatoribus. Hi & similes multi, & auditores cum eis consentientes, fuerunt vera Dei ecclesia. Et hi doctores quos nominaui, testes & assertores fuerunt veræ & incorruptæ doctrinæ.

Simul autem illo tempore horribiles cōfusiones fuerunt. Ethnici & Iudæi palam erāt hostes Filij Dei. Deinde alia organa diabolorum tetros furores sparserūt. Ita multos diuersos hostes ecclesia habuit: sicut nunc non soli Türci & Papistæ sunt hostes veræ ecclesiæ, sed etiā multi fanatici homines, Anabaptistæ, Seruetistæ, Stēckfeldiani, &c. Plurimi autē impostores tunc Domitiani tempore exorti sunt, & vt fit in erroribus & dissensionibus, vno capite Hydrę præciso, postea tria nata sunt. Nec singulorum furores recitabo, sed hanc considerationem iudico vtilem esse, de quibus cōtrouersiis præcipua fuerint certamina in ecclesia, quorum similia deinceps mota sunt, & hoc tempore mouentur.

Quatuor fuerunt præcipuæ controuersiæ.

Prima de Filio Dei. Cerinthus & Ebion contenderunt, tantum esse humanam naturam in Christo. Et nihil esse Christum antequam ex virgine natus est: sicut & postea Samosatenus, & recens Seruetus contenderūt.

Secunda controuersia fuit similis Anabaptisticæ, vt Carpocratis & multorum, qui finxerunt, Christianos oportere facultates conferre in commune, & probauerunt confusiones libidinum.

Tertia fuit Ebionis & multorum aliorum, qui contenderunt oportere seruari ceremonias Mosaicas.

Quarta fuit tetra cōfusio, orta ex quæstione de caussa mali. Marcion, & ante eum Basilides, posuerunt duo principia contraria, coæterna, bonum & malum, φῶς ϗ σκότος, & finxerunt Stoicam necessitatem in bonis & malis actionibus, & multa portentosa deliramenta addiderunt.

Harum

Harum quatuor ſectarum cōtagia ſemper poſtea hæſerunt in eccleſia. Omnes autem ſectæ, de iuſtitia communem errorem habuerunt, homines eſſe iuſtos propter propria opera: & alij impoſtores plus, alij minus præſtigiarum addiderunt, vt Menander fuit Magus: aliqui imitati Theogoniam Heſiodi, finxerunt magnam turbam deorum, quam allegorice interpretati ſunt, vt eluderent doctrinam de Filio Dei, & de Spiritu ſancto.

Hæc præfari in genere volui, quia diabolus ſimiles furores omnibus temporibus ſpargit, paulum mutata ſpecie. Neceſſe eſt igitur conſiderare integrum corpus veræ doctrinæ, & tenere confirmationes & refutationes.

Primum autem confirmentur pij aduerſus hoc ingens ſcandalum, videlicet, quod in tot diſſidiis dubitatio oritur, vbi ſit veritas: & an aliqua ſit eccleſia Dei, diſtincta a cæteris gentibus. Huic ſcandalo opponamus articulum fidei: Credo eſſe eccleſiam ſanctam catholicam: & quæramus, quæ & vbi ſit illa eccleſia, ſcilicet quę retinet ſcripta prophetica & apoſtolica & ſymbola: & intueamur miracula, quæ Deus voluit eſſe teſtimonia huius doctrinæ. Diſcamus etiam ex ipſa doctrina a Deo tradita, ſemper horribile odium eſſe in diabolis & eius organis aduerſus eccleſiam, vt in prima concione dicitur: Inimicitias ponam inter ſerpentem & mulierem. Non igitur excutiant nobis fidem hæc triſtia ſpectacula. Cogitemus & hoc cum in illo flore eccleſiæ tantum fuerit diſſidiorum, hanc vltimam ſenectam non fore tranquilliorem.

Quia vero eaſdem controuerſias diaboli ſæpe renouant, pertinet ad hiſtoriam, ſciri, qui fuerint aſſertores veritatis, quibus vſi ſint teſtimoniis. Iohannes refutauit Cerinthum & Ebionem. Fuit auditor Iohannis Polycarpus epiſcopus Smyrnę: Polycarpi, Irenæus, cuius extat liber, qui perſpicue defendit hanc ſententiam: Quod in Chriſto, nato ex virgine Maria, ſint duæ naturæ: λόγος, & natura humana aſſumta ex virgine: Et quod λόγος non ſignificet ſermonem euaneſcentem, ſed λόγον

ὑφιστάμενον,qui ſemper adfuit eccleſiæ, & cum Abraham & aliis patribus locutus eſt.Huius ſcriptoris teſtimoniū prodeſt ad confirmandam veritatem περὶ λόγου,quæ poſtea in ſymboloNiceno recitatur.Nam Irenæus anteceſſit ſynodum Nicenam fere ducentis annis.

Scribit idem libro tertio. Polycarpum narraſſe hiſtoriam de morte Cerinthi. Cum Ioannes Epheſi veniſſet in balneum,& ibi videret ſedere Cerinthum inter ſuos applauſores,diſputantem,& blaſphemias contra Filium Dei ſpargentem,dixit Iohannes ſuo comitatui: Diſcedamus,quia ſtatim domus obruet ſonantem has blaſphemias,& auditores.Egreſſo Iohanne,domus ſtatim collapſa Cerinthum & turbam reliquam oppreſſit.

Sunt apud Irenæum & aliæ refutationes,vtiles noſtris temporibus aduerſus Anabaptiſtas & alios,de magiſtratibus & ceremoniis Moyſi. Rurſus autem infra de pleriſque controuerſiis. Hęc nunc monuiſſe ſatis ſit de controuerſiis temporum Domitiani.

Anno mundi quater milleſimo,ſexageſimo primo.

Anno vrbis Romæ octingenteſimo, quadrageſimo nono.

Anno Chriſti,nonageſimo nono.

NERVA.

NErua Cocceius interfecto Domitiano ſucceſſit, agens annum ſextum & ſexageſimū. Tenuit imperium annum vnum,mēſes quatuor,& dies nouem. Princeps iuſtus & beneficus fuit, iniuſte damnatos ſub Domitiano reſtituit.Prohibuit ſæuitiam , quæ in Chriſtianos exercebatur,& ſycophantas quoſdā occidi iuſſit,inter quos fuit &Sura Philoſophus.Iuſſu eius delecti ſunt ſenatores,qui agros emerēt data pecunia ex publico, & diuiderent egenis ciuibus.Suſtulit ſumtuoſa ſpectacula. MarcumVlpium Traianum natum in Hiſpania propter virtutem adoptauit,& ſucceſſorē fecit præſente ſenatu, eique inſignia imperij miſit in Germaniam, ad vrbem Coloniam Agrippinam.Poſtea febre mortuus eſt.

Scribunt Suidas & Nicephorus, Neruæ tempore Iohannem apoſtolum ex Pathmo Epheſum , rediiſſe , vbi poſt

post reditum annos quatuor vixit. Et reditum eius ornauit Deus illlustri testimonio, quia Drusianæ, quæ efferebatur, cum Iohannes in vrbẽ ingrederetur, per eum vita restituta est.

Anno mundi quater millesimo, sexagesimo secundo. Anno vrbis Romæ octingentesimo, quinquagesimo. Anno Christi nonagesimo nono.

TRAIANVS.

VLpius Traianus Hispanus anno suæ ætatis quadragesimo secundo imperare cœpit, cum ad eum Nerua decretum de adoptione ad vrbem Coloniam Agrippinam misisset. Tenuit imperium annos nouendecim, menses sex, dies quindecim, princeps sapiens, iustus, cõsilio & fortitudine in bellis excellens. Neruæ acta confirmauit reductis exulibus iniuste condemnatis, & Romæ leges & iudicia restituit, ius frequenter ipse dixit. Estque senatus decreto hic honos ei habitus, vt Princeps optimus nũcuparetur. Bibliothecas instruxit, inter quas vnam a gentilitia appellatione Vlpiam nominauit. Familiarem doctorem habuit Plutarchum, cuius extant vtilia scripta. Præfecto prætorito tradens gladium, dixit: Hoc gladio pro me vtaris, donec iusta facio: si iniusta fecero, contra me vtaris. Hæc verba si intelligantur de depulsione notoriæ & atrocis iniuriæ, iusta oratio est, præsertim ad duces exercitus.

Bella tria præcipua gessit. Primum contra Decebalum, qui circiter annos sedecim Romanos bello exercuerat, & recens Iazygas, qui nunc Transsiluani nominantur, vexauerat. Tandem mora & præliis aliquot victus mortem sibi consciuit.

Pontem fecit, quo Istri ripas coniunxit in Bulgaria magno & mirando opere nec procul inde Nicopolin condidit, ad quam magno prælio victus est Sigismundi imperatoris exercitus a Baiazete imperatore Turcico.

In secundo bello orientẽ adijt, vbi Armeniam occupauit: & progressus in Assyriã ad Arbela vsque Parthos repressit. Ac, vt gloriæ fuit auidior, dixit se Alexandri exemplo in Indiam processurũ esse, si esset iunior. Fuit

autem fatalis limes imperij Romani, Aſſyria.

Et vt ingens felicitas nec diuturna eſt, nec ſine aliqua inſigni calamitate: ita Traianum tunc fortuna deſeruit. Quia & ipſe ſæuitiam aduerſus eccleſiam exercuerat. Numeraturque ea perſequutio Tertia, in qua Simeõ filius Cleopæ, natus ex ſorore Mariæ virginis, epiſcopus Ieroſolymę, anno ætatis ſuo centeſimo & viceſimo interfectus eſt, cum quidem Iudæi eum accuſaſſent, quod natus ex poſteris Dauid, videretur aliquando ſeditionem moturus eſſe.

Eſt & Ignatius Antiochenus epiſcopus Romam ductus, & beſtiis obiectus, iam ſenex: qui familiaris fuerat apoſtolis, & epiſtolas ad eccleſias aliquot ſcripſit, in quibus teſtimonia ſunt de Filio Dei, quod ſit λόγος ὑπώδης. Hoc enim vocabulum extat in quadam eius Epiſtola.

Reuocarunt autem Traianum ex Aſſyria crudeliſſimæ ſeditiones Iudæorum, qui in Ægypto & Cyrene & Cypro quadraginta millia hominum tanta immanitate trucidarant, vt carnes interfectorũ comederint & cruore eorum facies ſuas pinxerint. Hic furor Iudæorum eo magis admirandus eſt, quod recẽs adhuc erat memoria excidij Ieroſolymæ. Nam a ſecundo Titi anno vſque ad Traiani decimum octauum tantum ſunt anni triginta quatuor.

Sed cum impendent fatales pœnæ, homines abiecti a Deo ſingularibus furoribus attrahunt exitia, vt oſtendunt non ſolum Iudæorum, ſed etiam aliarum gentium hiſtoriæ. Talia exempla intuentes cohorreſcamus, & metuentes iram Dei doctrinæ diuinæ obtemperemus, & regi nos a Deo veris gemitibus petamus.

Hos Iudaicos tumultus anteceſſit ingens terræmotus in Syria, qui durauit aliquot dies, & multa ædificia euertit, quorum ruinis magna hominum multitudo oppreſſa eſt. Ipſum Traianum ſcribit Dion a ſpectro eductum eſſe in locum tutiorem ex domo Antiochiæ, in quam diuerterat.

Vt igitur ſeditiones in ea vicinia opprimeret, bellum mouit contra Agarenos: qui fuerunt pars Arabum, dicti

ab

ab Agar ancilla Abrahæ.

Exiſtimo autem eo colluuiē Iudæorum confluxiſſe.

In eius belli apparatu,cū cœpiſſet ægrotare hydrope Traianus,profectus in Ciliciā, ibi mortuus eſt anno ætatis ſuæ ſexageſimo quarto,cum imperaſſet annos decē & nouem,menſes ſex,dies quindecim. Ita cum poſtremam hanc expeditionem ad orientem multæ calamitates exceperint, etiam in hoc principe cernitur Fortunæ inconſtantia.

Anno mundi quatermilleſimo,octogeſimo.
Anno vrbis Romę octingēteſimo,ſexageſimo octauo.
Anno Chriſti centeſimo,decimo octauo.

ADRIANVS.

PVblius Ælius Adrianus ſucceſsit Traiano. Tenuit imperium annos viginti, menſes vndecim, filius Adriani ſenatoris,qui cōſobrinus fuit Traiani,fuitque paterna origine ex oppido agri Piceni Adria.

Diſcedens Traianus ex Syria æger, regendam eam Adriano dederat. Quare moriente eo,cum exercitus pręcipui in iis locis eſſet, & magna eſſet autoritas Adriani propter cognationē Traiani,& propter ipſius induſtriam,nemo ei prælatus eſt. Et adoptatus a Traiano dicebatur, ſeu vere ſeu fingente Plotina,coniuge Traiani,quæ amabat Adrianum.Scripſit ad ſenatum,ſe non accipere imperium,niſi & ſenatus id iuſsiſſet.

Initio imperii,vt citius Romam venire poſſet,& prouinciæ in oriente tranquilliores eſſent, cum adhuc in Aſſyria eſſet, volens ceſsit de Aſſyria, & pacem fecit, contentus veteri limite: & Syriæ & aliis prouinciis rectores dedit. Ipſe Romam venit,vt ibi iudicia reſtitueret, & prouincias ordinaret. Et quia Iudæi non deſinebant tumultuari, Iulium Seuerum ex Britannia accerſiuit,& in Syriam miſit,vt Iudæos opprimeret: qui non auſus magna prælia facere & dimicare cum audaciſsimis latronibus, traxit bellum. Interea vires Iudæorum confirmatæ ſunt.

Vt autem propter religionis ſpeciem & plures concurrerent & creſceret audacia, dux ſeditioſorū tribuit

ſibi titulum Meſsiæ. Et vt alluderet ad vaticinium: Orietur ſtella ex Iacob, nominatus eſt Bencochab, id eſt, filius ſtellæ. Alii ſcribunt Barcochab, quod prorſus idem eſt. Nam & Ben & Bar ſignificat filium. Hic annos aliquot in ipſa Iudæa tenuit quinquaginta caſtella, & nongentos & octoginta vicos, & muniit oppidum Bethorõ, ſitum in Beniamin & Ephraim, quod olim & Salomon munierat. Ex ea arce cum irruptiones facerent, ſępe Romanos profligarunt.

Sed rediit in Syriam Adrianus, & oppidum Bethorõ obſedit annos tres, & ſex menſes. Ibi cum multi in præliis interirent, & plures fame & peſtilentia morerentur, tandem oppidũ vi captum eſt, & interfectus eſt Dux ſeditionis, Bencochab, quem poſtea Iudæi nominarunt Bencosba, id eſt, Filium mendacii, quod falſo iactitaſſet, ſe Meſsiam eſſe, & recuperatorem Iudææ.

Numerus interfectorũ ſcribitur fuiſſe quinquies cẽtum millia hominum. Alii, qui peſtilentia & fame perierunt, non potuerunt numerari.

In hoc bello potentia Iudæorũ, quanta reliqua fuit, fracta eſt. Et exẽplum eſt dignum conſideratione, quod oſtendit, quales furores ſint in impiis a Deo abiectis, cũ fatalibus pœnis vrgentur: & ſimul monet, ne falſo prætextu religionis ſeditiones moueantur, ſicut noſtro tempore fecerunt Anabaptiſtæ Monaſteriẽſes, quorum rex vere fuit BenCosba, id eſt, filius mendacii.

Iudæi ipſi hanc hiſtoriã atrociſsime narrant, & dicũt bellum hoc continuatum eſſe ſex annos. Ipſe Adrianus ſcripſit ad ſenatum Romanum, ne hanc victoriam paruo labore partam exiſtimarent: & ad pacem orientis ſcirent plurimum cõducere huius ſeditionis oppreſsionem.

Nec tantum Romanis, ſed etiam Chriſtianis fuit hoſtis ille BenCosba. vbicunque enim occaſio fuit, crudeliſsime interfecit Chriſtianos in Palæſtina. Cum igitur poſtea Adrianus pelleret Iudæos, diſtinxit ab eis Chriſtianos: & cum in Ieroſolymæ ruinis rurſus ædificari vrbem ſinerent, quã nominauit a ſuo nomine Æliã, cõceſſit, vt ibi Chriſtiani habitarẽt: fuitque primus epiſcopus

ibi

ibi Marcus, non ex Iudæis parentibus natus. Adeo igitur tunc mutata eſt vrbs Ieroſolyma, vt nec ritus nec ciues Iudæos, nec nomen vetus retinuerit, vt clare conſpici poſſet, deletam eſſe politiam Iudaicam, & Deum nolle eam reſtitui.

Hæc Iudaica hiſtoria in vita Adriani præcipue digna eſt cõſideratione. In ipſo vero, quæ magnitudo ingenij, eruditionis, induſtriæ & conſilii fuerit, legatur apud alios. Studia doctrinarum intellexit, & ornauit. Remouit a munere docendi parum idoneos, datis alimẽtis, & magis idoneos præfecit. Certauit cum doctis ſcribendo & diſputando. Quotannis ſibi ſcripſit ipſe prædictiones aſtronomicas. Reſpondit & inepte iocãtibus. Quidam Poeta verſus ei exhibuerat:

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas. Huic mox reſpondit, deridens eius Cynicam ſimulationem:

Ego nolo Florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos. Moriturus pronunciauit hos verſus.

Animula, vagula, blandula,
Hoſpes comeſque corporis,
Quę nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, vt ſoles, dabis iocos.

Talis eſt querela & dubitatio in mentibus non confirmatis luce doctrinæ Chriſtianę. Mortuus eſt anno ætatis ſuæ ſexageſimo tertio, imperii viceſimo ſecundo. Oſſa condita ſunt in mole Adriani, quæ nunc Romę eſt Arx ſancti Angeli.

Anno mundi quater milleſimo, centeſimo primo.
Anno Romæ octingenteſimo, octogeſimo nono.
Anno Chriſti centeſimo, triceſimo nono.

ANTONINVS PIVS.

Antoninus pius adoptatus ab Adriano tenuit imperium annos viginti tres. Solus omnium principũ sine ciuili sanguine fuit. Senatus autoritatem plurimi fecit. In iudicando iurisconsultos adhibuit Vlpium, Marcellum & Iabolenum. Stipendia literarũ & philosophiæ doctoribus etiam in prouinciis attribui constituit.

Nemini bellum intulit, sed inferentes repressit: ac in limitibus nominatim scribuntur repressi Daci & Alani. Sæpe repetiuit dictum Scipionis: Malle se vnum ciuem seruare, quam mille hostes occidere. Facete dicta etiam placide tulit. Ingressus in domum amici, cum ibi vidisset porphyreticas colũnas, interrogauit vnde allatæ essent. Respondit paterfamilias: In aliena domo surdum & mutum esse decet, id est, Nec fabellas efferentem, nec curiose sciscitantem aliena, nec petacem. Delectatus est imperator hac libertate. Mortuus est anno ætatis suæ septuagesimo.

M. ANTONINVS PHIlosophus.

M. Aurelius Antoninus Philosophus successit Antonino Pio, volente senatu. Tenuit imperiũ annos decem & nouem, dies vndecim. Initio Imperij collegã fecit fratrem L. Verum. Ac primum tunc regnare duo Augusti pari potestate cœperunt.

Sciendum est autẽ, non fuisse eos natura fratres, sed adoptione. Et, vt discerni familiæ possint, sciendum est, ab Adriano adoptatum fuisse initio Æliũ Verum, quo mortuo ante ipsum, deinde adoptauit Antoninũ Pium.

Ælius Verus | L. Verus natus ex Ælio Vero.	Antoninus Pius adoptauit Marcum Antoninũ Philosophũ, natum ex fratre vxoris Antonini Pij, videlicet ex Antonio Vero. Adoptauit Pius & L. Verum, filium Ælij Veri.

Mores collegarum dissimiles fuerunt. L. Verus voluptatibus deditus fuit, sed Marci virtus texit vitia Lucij & moderatione ac patientia Marci cõcordia retenta est, sicut

ſicut inter diſſimiles non poteſt retineri concordia, niſi alterius ſapientia & ſanet & ferat deteriorem.

Mota & repreſſa eſt ſæuitia aduerſus Chriſtianos Marci tempore, vt poſtea dicam. Sed in omnibus aliis partibus gubernationis princeps optimus fuit, ſapiens, iuſtus modeſtus, beneficus, amans & intelligens doctrinarum. Nec infeliciter geſſit bella. Extat eius laudatio inſignis, & digna memoria apud Dioné his verbis: ὅμοιος διὰ πάντων ἐγένετο, καὶ ἐν οὐδενὶ ἠλλοιώθη. οὕτως ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς ἀνὴρ ἦν, καὶ οὐδὲν προσποιητὸν εἶχε· πάμπολλα μὲν γὰρ καὶ ὑπὸ παιδείας ὠφελήθη.

Sunt autem duæ egregiæ virtutes, in magnis & in paruis: conſtantia in perferédis aduerſis, quæ ferre neceſſaria cauſſa eſt, & miſericordia erga ciues, vbi decet leniri aſperitaté: vt Cyrus, Scipio, fuerunt firmi aduerſus hoſtes pertinaces, miſericordes erga cedentes, iuxta dictum:

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Quia iuſtitia & beneficentia ſunt neceſſariæ virtutes. Has etiam prædicat in Antonino Dion his verbis: Ὁ δὲ Μάρκος ἄτεγκτος ὢν, οἷος ἅπασι τοῖς αἰτιαθεῖς ἀντέχειν, ἔσχετο φερόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν ἐς τὸ ἀνθρώπινον. Acceſſit ad auditoria philoſophorum etiam cum eſſet imperator, egreſſus annum quinquageſimum. Et cū ſumptuarias leges ferret, non caruit obtrectatoribus, qui calumnioſe interpretati ſunt eius ſeueritatem, & dixerunt eum tyrannidem exercere prætextu philoſophiæ, ſicut vſitatum eſt rectiſſimas volūtates calumniis lacerare.

Extat liber M. Antonini de ſeipſo, qui & recens editus eſt. In eo libro ſunt cōmonefactiones de virtutibus principi neceſſariis: de iuſtitia, de beneficentia, de patienti in ferendis iniuriis, ne maiora mala oriantur, iuxta dictum Periandri: μὴ ἴα κακὸν κακῷ.

Bella geſſit præcipua quatuor. Oppreſſit ſeditiones in Britannia, Cattos depulit a Rhetia & compeſcuit. Aduerſus Parthos miſit fratré L. Verum, qui māſit Antiochiæ indulgens voluptatibus. Sed duce Caſſio Parthi repreſſi ſunt, & facta eſt pax hac conditione, ne in Syriam Parthi tranſirent.

Maius autem bellum fuit, ad quod ipſe cum fratre

profectus est aduersus Marcomannos & Quados. Nec vero dubiũ est Marcomãnos fuisse eos, qui nũc Moraui dicuntur, & vicinos aliquos. Quia Ptolemæus expresse inquit, fuisse Boemię limites Sudetes mõtes, qui sunt iuga versus meridiẽ, Voitlãdos & Mysos, Et e regione Siluam Gabretam, id est, altitudinem latam. Et sub ea silua fuisse Marcomannos, vbi nunc est Morauia.

Vicini Marcomannis fuerunt Quadi: videlicet Silesiæ pars, & regio inter Vratislauiam Cracouiam, & ad Carpathum. In hoc limite imperij semper bella difficilia Romani gesserunt. Tunc vero ad alias difficultates accesserat tanta siccitas, vt milites & equi siti perirent. Erat autem in exercitu Romano Christiana legio, quæ nomen habebat a Melite, vbi Paulus semina euangelij sparserat. Hæc legio non solum ferro, sed etiam precatione præliabitur: & cum publicam precationem indixisset, qua peteretur pluuia & bonus exitus belli, mox ingens tempestas orta est, in qua simul Deus & largam pluuiam Romano exercitui dedit, & crebra fulmina cõtra Quados iaculatus est. Hac victoria precibus Christianorum parta, Imperator huic legioni nomen dedit, Κεραυνοβόλος, id est, fulminatrix.

Hoc exemplum memoria dignum est, quia ostendit legitimam militiam Deo placere, & Deum propter ecclesiam imperiis sæpe benefacere, sicut benefecit Cyro, Constantino, Theodosio propter ecclesiam, vt scriptum est: Si quis dederit potum aquæ vni ex minimis meorũ, habebit mercedem, sicut exemplum viduæ Sareptanæ ostendit. Ac post hanc victoriam M. Antoninus decreta contra Christianos aboleuit.

In bello Marcomannico biennium consumtum est. Fitque mentio inter socias gentes Hermundurorum & Nariscorum. Certum est autem Hermunduros esse qui nunc superiora loca in Misnensi regione tenent. Nariscos esse Voitlandos & proximos vicinos, facta appellatione a Norico.

In reditu ex bello Marcomãnico collega L. Verus mortuus est apoplexia. Marcus cum superstes fratri fuisset, an-

ſet annos octo,mortuus eſt anno ætatis ſuæ ſexageſimo primo.

Horum imperatorum tempore creuit eccleſia,non ſolum multitudine, ſed etiam eruditorum numero: quia principes eruditi fuerunt multi. Ad eos ſcripſerunt apologias pro Chriſtianis Iuſtinus, Ariſtides, Athenagoras, & alii fere ſimilibus vſi argumentis.

In collatione doctrinæ Chriſtianæ & ethnicæ oſtenderunt rectius ſentire Chriſtianos, vnũ eſſe Deum, omnium creaturarum conditorem:& improbarunt turbam deorum,quam finxerunt ethnici. Oſtenderunt & leges Chriſtianorum de caſtitate & coniugiis honeſtas eſſe,& improbauerunt libidinum confuſiones,quas ethnici admittebant & probabant.Improbauerunt &gladiatorum pugnas,in quibus per ludum homines interficiebantur. Et hac demonſtratione damnarunt ethnicas opiniones & ſuperſtitiones, quod impoſſibile ſit eſſe cœtum Deo placentem,qui probet legem cõtrariam legi naturæ.Iuſtinus etiam tempora confert,& oſtendit doctrinã Chriſtianam antiquiorem eſſe ethnica, & hiſtoriã Moſaicam vetuſtiorem Græcis eſſe. Inde & dictum eſt Tertulliani: Primum quodque veriſſimum eſt.

Tempore M. Antonini Romam venit & Polycarpus Smyrneus epiſcopus, Iohannis apoſtoli auditor, ac vidit ibi & refutauit Marcionem hæreticum, & multos ab eo ſeductos ab errore reuocauit. Cum Marcion ei obuiam factus interrogaſſet,an ſe agnoſceret? inquit ille:Agnoſco primogenitum diaboli. Nam quæſtio de cauſſa mali tunc quoque ingentia certamina peperit. Marcion conſtituit duo principia pariter æterna,inter ſe pugnantia,videlicet duos, quorum alterum dixit eſſe cauſſam peccati, ſicut poſtea Manichæi nominarunt ὕλην, & ortos ab hoc principio dixerunt non poſſe conuerti ad bonum. Alterum dixit eſſe bonum, quod Manichæi nominarunt lucem, & dixerunt ortos a luce non poſſe damnari,quicquid faciãt: ac Stoicam neceſſitatem in bonis & malis conſtituerunt.

Hæc tetra deliramenta late ſparſit Marcion in Aſia & Romæ:quę nata ſunt ex Stoicis diſputationib. de neceſſi

tate,quæ eo ſunt pernicioſæ moribus, quia, cum fundamentum hoc poſitum eſt, Omnia neceſſario fieri, diligentia abiicitur regẽdi mores,& accedit aut deſperatio, aut in ſecuris confidentia. Si quis cogitat, ſe ab ὕλῃ ortum eſſe,non expetit conuerſionem.

Vt autem & ſpecies inuſitatæ ſanctitatis offunderetur hominum oculis,Marcion prohibuit coniugium. Et tamen ipſe diaconi in Cypro cõiugem abduxit,quæ poſtea reuerſa ad maritum narrauit magnam turpitudinẽ iſtius ſectæ.

Talia fuerunt certamina in illa aurea ætate primæ eccleſiæ, mox poſt apoſtolos. Polycarpus ſupplicio affectus eſt Smyrnæ,tempore M.Antonini, anno ſexageſimo poſt Iohannis apoſtoli mortem, cum quidem diceret, ſe octoginta ſex annos Deo ſeruire. Audiuit igitur Iohannem anno decimo ſexto ætatis ſuæ, aut circiter. Doctrinam fuiſſe Polycarpi eam, quæ recitatur in Irenæo,non dubium eſt.Nec alia fuit Iohannis. Et quidem cum voce eccleſiarum noſtrarum plane congruit Irenæus.

Anno mundi quater milleſimo centeſimo,quadrageſimo tertio.

Anno vrbis Romæ nongenteſimo, triceſimo primo.

Anno Chriſti,centeſimo octogeſimo ſecundo.

COMMODVS.

COmmodus ſucceſſit patri,M.Antonino Philoſopho. Regnauit annos duodecim & menſes nouem,a prima ſtatim pueritia turpis & crudelis.Videturque Romanæ monarchiæ tempus a Iulio vſque ad M. Antoninum Philoſophũ velut ἀκμὴν fuiſſe. Poſtea plurima tetra mõſtra regnarunt.Sequutæ ſunt aſſiduæ ſeditiones & multa bella ciuilia.Nobilitas deleta eſt partim a tyrannis, partim in bellis ciuilibus: exercitus ex barbaris gentib.collecti:diſciplina vetus extincta:magiſtratuum & militum in prouinciis rapacitas & libidines creuerunt.

Cum autem tantas in genere humano confuſiones intuemur,deploremus miſerias humanas, & cogitemus ſimul,non tamen vniuerſum genus humanum tantũ ad

hæc

hæc horrēda mala nasci:sed vere Filiū Dei missum esse vt inde ecclesiam æternam excerpat,cuius efficiamur ciues:& protegi ac seruari nos in ea petamus,sicut Israelitæ seruati sunt intra domos, quarum limina sanguine Agni conspersa erant.

Hæc breuiter dicere malui, quam horrenda flagitia Commodi recitare:qui cum multos seruatores & alios iniuste interfecisset,tandem per præfectū prætorio Lætum & concubinam Martiam strangulatus est.

Interea tamen creuit ecclesia. Nam sub Commodo scribunt magnam frequentiam fuisse collegij Alexandrini:& floruisse eo tempore interpretes doctrinæ propheticæ & Apostolicæ, Pantænum & Clementem, qui narrat se fuisse auditorem Pantæni. Dicitur autem Pantænus postea euangeliū docuisse in India. Ac fuisse plures tunc,qui nominabantur Euangelistæ,id est,quorum singuli euangelium in multis prouinciis docebant. Vnde intelligi potest, quid Paulus nominauerit euangelistas,cum discernit eos a prophetis,apostolis,pastoribus & doctoribus.

Clementis libri extant, in quibus refutationes sunt ethnicorum,Iudæorū,& multorum hęreticorum,quorum plerique doctrinam similem Anabaptisticæ sparserunt,& addiderunt furores superiorum,de duobus principiis contrariis & pariter æternis bono & malo,& contenderunt in Christo tantum esse humanam naturam: prohibuerunt certos cibos:iusserunt omnia in commune conferri:alij coniugia prohibuerunt:alij promiscuos concubitus approbauerunt.

Narrat de prohibitione coniugij hęreticos citasse colloquium Christi & Salomes, quod ait in euangelio Ægyptiorum scriptum esse.Interroganti Salomæ,quando venturum esset regnum Dei, respondet Christus:Cum cessabit opus mulieris.Inde ait Clemens hæreticos argumentatos esse,desitura coniugia,postquā Christus natus sit,& iam inchoata sit euangelij prædicatio. Tales ludi sunt hæreticorum, detorquere dicta in peregrinas sentētias.Christus nominat opus mulieris,scilicet Heuę peccatum & mortem:illi generationē interpretati sunt,

quæ est Dei institutum, vt fiat copulatione maris & fœminæ.

Sic & definitionem iustitiæ male detorsisse eos narrat: Δικαιοσύνη ἐστὶ κοινωνία θεοῦ μετὰ ἰσότητος. Ergo omnes omnium rebus & vxoribus æqualiter vtātur. At definitio, si non reiicienda est, loquitur de æqualitate ordinata lege Dei, quæ dicit: Non mœchaberis: Non furtum facies. Talis sit æqualitas, qualis lege ordinata est.

Cæterum ipsa definitio, si non insulse enarretur, legalis est, non euangelica, quia non facit mentionem Mediatoris, sed loquitur de effectu, videlicet de nouitate, iuxta primam & secundam tabulam Decalogi. Nouitas iuxta primam tabulam est communicatio, qua se Deus nobis cōmunicat, id est, qua fulget in nobis, recte agnoscitur, & accēdit in nobis verbo timorem, dilectionem, fiduciam Dei, &c. Deinde in secunda tabula iustitia est æqualitas, id est, dilectio proximi ordinata lege Dei. Hæc interpretatio congruit cum Osiandrica definitione de iustitia essentiali. Necesse est autem prius teneri definitionem iustitiæ fidei, qua propter Mediatorē persona placet Deo per misericordiam, iuxta dictum: Iustificati fide, pacem habemus.

Hæc de libris Clementis breuiter dixi, vt sciant iuniores, contineri in eis & historias, & disputationes aliquas consideratione dignas.

Anno mundi quater millesimo centesimo, quinquagesimo sexto.
Anno Romæ nongentesimo, quadragesimo quarto.
Anno Christi, centesimo nonagesimo quarto.

PERTINAX.

Pertinax successit Cōmodo interfecto, regnauit menses duos, dies viginti quinque, natus libertino patre, docuit grāmaticam. Postea factus miles virtute creuit. Rexit Rhetiam, Noricum, Mysiam & Daciam. Et quia præfectus vrbis erat, interfectores Commodi, vt defensionem haberent, imperium ad eum detulerunt. Mox & a senatu appellatus est imperator. Sed cum milites prætoria-

torianos,qui Commodi tempore infinitam licētiam habuerant, coerceret,venit in odium,& ab ipſo Leto præfecto prætorio,qui eum imperatorem fecerat, interfectus eſt,annò ætatis ſexageſimo primo.

DIDIVS IVLIANVS.

CVm autē in illa ſeculi turpitudine nec in principibus autoritas eſſet,nec in militibus modeſtia, Sulpitianus præfectus vrbis & Didius Iulianus palam & impudenter mercati ſunt imperium.Sulpitianus promiſit ſingulis prætorianis quingentos coronatos,videlicet ſeſtertia viginti. Iulianus promiſit ſexcentos coronatos & viginti quinque,videlicet ſeſtertia viginti quinq;. Ita vincit Iulianus,qui tenuit imperium duos mēſes,&dies quinque.Cumque eſſet heluo & aleator, nec daret promiſſa militibus,ſtatim venit in odiū. Et alibi exercitus in Pannonia imperatorem appellauit Seuerū, cuius fuit excellens ingenium & virtus.Inde ciuile bellum ingens ortum eſt inter Seuerum & Peſcenium Nigrum. Syriæ rectorem , & Clodium Albinum Britanniæ rectorem, quod ſignificarunt Parelia in primo ſacrificio Iuliani conſpecta.

Anno mundi quater milleſimo,centeſimo,quinquageſimo ſeptimo.
Anno Romæ nongenteſimo quadrageſimo quinto.
Anno Chriſti centeſimo nonageſimo quinto.

SEVERVS.

SEuerus imperator ſucceſſit interfecto Iuliano. Regnauit annos octodecim.Natus fuit in vrbe Aphricę Lepti , equeſtri loco , Romæ educatus a M. Antonino Philoſopho.Propter induſtriam primum quæſtor in Betica factus eſt:deinde quatuor legionibus prępoſitus eſt in Hiſpania. Poſtea Lugdunenſem prouinciam magna cum laude rexit:deinde Pānoniam & Germaniam.Cum interfectus eſſet Iulianus,Romam acceſſit & honorifice a militibus & ſenatu exceptus eſt, & imperator appellatus,

Scribit Dion, ſe nullam vidiſſe ſplendidiorem pompam,quam ingreſſum eius in vrbem Romam.Vbi,cum ad portam veniſſet, deſcendens de equo pedes acceſſit ad Capitolium.Deinde milites qui Pertinacem interfecerant exautoratos expulit ex imperio.Interfecit & Lętum præfectum prætorio,qui autor fuerat necis Commodi &Pertinacis.Iudicia reſtituit,& pace in occidente conſtituta,in orientem profectus eſt contra Peſcenium Nigrum,qui ex Syriaco exercitu imperator appellatus erat.Cum hoc vetus ei amicitia in Gallia fuerat : & non defuit virtus Peſcenio. Vicit autē tribus magnis prælijs Seuerus.Primo ad Cizycum: deinde ad Niceam : tertio ad Iſſum in Cilicia, vbi Darium vicit Alexander. Cumque in exercitu Peſcenij viginti millia trucidata eſſent, fugiens Peſcenius Antiochiam,ibi interfectus eſt,& caput pilo infixum circumlatum eſt.

Initio belli occupauerat Peſcenius Byzantium,quod Seuerus obſidione cinxit totum triēnium.Ac defenſum eſt tanta pertinacia , vt ad humanas carnes ventum ſit. Tandem vero , cum Byzantij & fame & tempeſtatibus coacti deditionem facerent, Seuerus iuſſit demoliri muros.Ita vrbs a Carthaginenſibus condita,& quæ diu floruerat,deleta eſt.Nam a Philippo Macedone (quanquā vrbs multo vetuſtior eſt ad Seuerum imperatorem,ſunt anni circiter quingenti.Poſtea a Conſtantino inſtaurata eſt.

Interuallum a Seuero ad inſtaurationem ſunt anni centum & amplius triginta.

Cum autem Seuerus iam maximā Romani imperij partem teneret,rediens in Italiam,bellum mouit aduerſus Albinum,quem antea collegā fecerat. Rexerat Britāniam Albinus,& Friſios domuerat,ac propter nobilitatem Romæ ſenatoribus carus fuit:Fitque primū in hiſtoria Romana Friſiorum mentio in rebus geſtis huius Albini.Obiecit autē Seuerus Albino , quod ſocietatem non bona fide coluiſſet.

Vicit Albinum ad Lugdunum magno prælio,in quo ipſe Seuerus ictus de equo decidit,& extinctus putabatur.Victor Albini caput præciſum Romā miſit. Deinde

ſolus

ſolus tenens imperium magnam crudelitatem exercuit. Interfecit aduerſariorum amicos,& multos alios prædę cauſſa.

Vxorem habuit primam Martiam, quam Romæ duxit tempore Marci Antonini, ex qua ei filius natus eſt Caſſianus. Hac mortua noluit vxorem ducere, niſi quæ haberet regiam γένεσιν, vt fuit ſtudioſus & peritus aſtrologiæ. Duxit igitur in Syria Iuliam, ex qua natus eſt ei alius filius Geta, quem, vt poſtea dicemus, interfecit frater Baſſianus.

Poſtremam expeditionem Seuerus in Britanniam ſuſcepit, vbi mortuus eſt Eboraci. Vixit annos ſexaginta quinque, menſes nouem, dies viginti quinque. Moriturus deplorans humanas miſerias dixit: Omnia fui, & nihil mihi prodeſt: Πάντα ἐγενόμην, καὶ οὐδὲν ἐμοὶ λυσιτελεῖ.

Filiis miſit legendam Micipſæ orationem, quæ extat apud Saluſtium, in qua hæc ſunt verba: Concordia paruæ res creſcunt: diſcordia maximæ dilabuntur.

Apud Dionem hæc de eo verba ſunt: Erat corpore robuſtus, niſi quod ſenex podagra laborauit. Acies mentis fuit acerrima & validiſſima. Doctrinas appetiuit, & intellexit, nec tamen garrulus fuit. Non ingratus amicis, ſed aduerſus inimicos acerrimus. Intentus in ea, quæ agenda erant, nihil morabatur fabellas & rumuſculos qui de ipſo ſpargebantur.

In eius hiſtoria exemplum eſt inſigne aulici Plautiani, qui ſummam potentiam nactus, poſtea ea abutitur, & a domino tollitur.

Plautianus enim Afer ex tenui loco euectus eſt ad ſummam potentiam, & maximas opes a Seuero: adeoque carus ei fuit, vt filiam eius dederit Seuerus Baſſiano. Sed ſcribit Dion de Plautiano: Omnia concupiſcebat, omnia petebat, omnia accipiebat, nec gentem, nec vrbem vllam relinquebat non ſpoliatam, ſed omnia & vndecunque rapiebat. Cætera magis tetra omitto. Talis cum eſſet, nō potuit diuturna eſſe felicitas. Sed primum hoc furore punitus eſt, vt vitæ Seueri & Baſſiani inſidias ſtrueret, quibus deprehenſis, Plautianus a Seuero in Palatium vocatus ibi interfectus eſt: & cadauer monſtra-

tum Iuliæ, vt lætaretur, & filiæ Plautiani, vt dolore afficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui fiducia potentiæ ſuæ nimiam licentiam ſibi ſumſerat, oblitus huius præcepti:

Fortunam reuerenter habe, quicunque repente
Diues ab exili progrediere loco.

Exercuit Seuerus etiam ſæuitiam contra Chriſtianos, in qua Leonides pater Origenis propter confeſſionem ſupplicio affectus eſt, qui quidem filium magna cura doceri curauit.

Eſt igitur Origenes factus catechetes in Alexandrina eccleſia, agens annum decimum octauum. Variam hiſtoriam continet tota eius vita, quæ legatur apud Euſebium.

Iuniores hoc ſtudij & diligentiæ exemplum meminerint, quod linguam Ebræam ſtudioſe didicit, & interpretationes contulit. Opus igitur contexuit, quod nominauit ἑξαπλον, id eſt, diſtinctum in ſex lectiones ſeu columnas.

Prima erat Ebræa, ſcripta Ebræis literis.
Secunda Ebræa, ſcripta Græcis literis.
Tertia, Græca interpretatio ſeptuaginta interpretũ.
Quarta Aquilæ.
Quinta Symmachi.
Sexta Theodotionis.

Hoc modo voluit & linguam Ebræam conſeruare: & cõſideratis interpretationibus eligi maxime propriam: Hi libri in Ierichunte aſſeruati ſunt, quorum ſimiles ad hunc Hieronymi tempore reliquos fuiſſe apparet, quia ſæpe recitat illorum interpretum verba. Tales libri non ſine magno ſumtu, & multorũ collatis operis adornari potuerunt. Quare inde illius temporis liberalitas in iuuandis ſtudiis æſtimetur.

De doctrina Origenis olim quoque magnæ contentiones fuerunt, ſed non multa ipſius ſcripta ad nos peruenerunt. Quæ in Latinam linguam conuerſa ſunt, apparet mutila eſſe, & non recte conſuta. Poteſt etiam fieri, cum tam multa ſcripſerit, vt non ſemper fuerit intentus, ſicut dicitur: χρεὶς πάσι εἰπεῖν πολλὰ καὶ τὰ καίρια. Et

mani-

manifestum est eum in enarratione epistolæ Pauli ad Romanos scriptæ sæpe errare.

Hoc notum est, fuisse eum immodicum in allegoriis, quod ita accidit. Cum ethnici deriderent Mosaica scripta propter ritus de cibis & sacrificiis, Origenes tradidit interpretationes allegoricas, vt reconditam sapientiam continere viderentur, sicut Pythagoræ dicta, aut poemata. Verum est autem, vmbras aliquas in ritibus, traditas esse, quæ aliud significant, vt Agni mactatio, significat Christi mactationem. Cum Psalmus dicit: Asperges me, Domine, hysopo, & mundabor: Hysopus tincta in sanguine vituli, significat ibi sanguinem filij Mediatoris. Arca in adyto templi significat ecclesiam, quæ est custos doctrinæ a Deo traditæ, sicut in arcam tabulæ decalogi collocatæ erant. Sed talium figurarum oportet concinnam accommodationem ad res significatas fieri, oportet etiam modum esse.

Sed Origenis tempore, gustata harum picturarum dulcedine, hic ludus nimium creuit. Cum enim solus homo habeat naturam imitatricem, vsitatum est noua, & præsertim admirabilia, vt in vestitu, imitari. Quare ætas illa nimium delectata est allegoricis picturis, & amisit principalem doctrinam.

Ideo Epiphanius & multi alij reprehenderunt scripta Origenis, & monuerunt, non omnia in allegorias transformanda esse, sicut erudite inquit Epiphanius: τὰ ῥήματα θεοῦ οὐ πάντα ἀλληγορείας δεῖται, ἀλλ' ὡς ἔχειν θεωρείας ἢ δεῖται καὶ αἰσθήσεως, εἰς τὸ εἰδέναι ἑκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν. Hoc est, Verba Dei non omnia indigent allegoriis, sed sicut se habent. Indigent autem speculatione & sensu ad sciendam cuiuslibet rei substantiam. Nam in articulis fidei, in lege morali, & in promissione gratiæ necesse est retineri natiuam verborũ significationem. In aliis materiis, vt in ritibus, picturæ sunt, quæ aliud significant. Et tamen iudicio opus est, vbi etiam verborum proprietas retineatur.

Ait autem Epiphanius, speculatione opus esse, id est, grammatica & dialectica, videlicet cõsideratione phra-

ſis,collatione locorum,definitionibus,diſtinctionibus, & iuſta conſequentia in argumentis.

Ait & ſenſu opus eſſe,id eſt, experientia monſtrante vocabula,vt experientia oſtendit,quid ſignificent, vita, mors,dolor,timor,conſolatio,lætitia,fides,&c.

Hæc de Origene ideo breuiter dixi , vt iuniores diſcernant materias,& conſiderent,vbi allegoriæ locus ſit. Quia non omnia in allegorias transformanda ſunt.

Anno mundi quater milleſimo centeſimo ſeptuageſimo quinto.
Anno vrbis Romę nongenteſimo ſexageſimo tertio.
Anno Chriſti ducenteſimo decimo tertio.

ANTONINVS BASSIANVS.

ANtoninus Baſſianus Caracalla,Seueri filius ex prima coniuge Martia regnauit annos ſeptem. Nomen Caracallæ habuit a figura veſtis , qua & ipſe vſus eſt,& cuius ſimiles militibus & populo donauit.

Crudeliſſimus & inceſtus.Initio imperij fratrem Getam natum ex Iulia, quem pater voluerat fratris collegam eſſe , interfecit pendentem collo matris Iuliæ , & clamantem:Mater,opem fer mihi, interficior. Ac mater non tãtum ſanguine filij reſperſa eſt, ſed etiam vulnus in manu accepit. Hæc tamen poſtea Priuigno Baſſiano nupſit, & quidem inuitans eum. Cum enim quaſi per negligentiam coram eo nudaſſet ſinum,&ille diceret : Vellem ſi liceret,illa contra ait : Si libet, licet. An neſcis te imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? publice igitur eam duxit,& vxoris loco habuit. Quare & poſtea Alexandrini eam Iocaſtam,& ipſum nominarunt OEdipum. Sed huius ioci magnas pœnas dederũt. Trucidauit enim in vrbe Alexandria Baſſianus multa multa ciuium.

Romæ iniuſte plurimos ſenatores & alios interfecit,& inter hos Papinianum iuriſconſultum prǣfectum vrbis docentem ius, quod excuſare necem Getæ noluit. Cum enim iuſſus eſſet eam excuſare , recuſans reſpondit:

dit:Non tam facile eſt excuſare parricidium, quam facere. Hæc fortitudo neceſſaria eſt, malle mori, quam defendere iniuſtam cauſſam.

Cum vellet Baſsianus in omnibus rebus imitator eſſe Alexandri, ſcholas Ariſtotelicas Alexandriæ aboleuit, & libros Ariſtotelis comburere conatus eſt, dicẽs Ariſtotelem iuuiſſe conſilium mittendi venenum ad necandum Alexandrum.

Venit in Galliam, vbi proconſulem Narbonenſem & multos alios magiſtratus occidit. Inde acceſsit Rhetiam, & trucidatis aliquot millibus Germanorum, nominauit ſe Germanicum. Satellites etiam multos ex Germanis ſibi delegit. Poſtea tranſiuit in Aſiam, & mouit bellum Parthicum, vbi cum multa turpiter & crudeliter feciſſet, conſilio Macrini præfecti prætorio, a ſatellite Martiali, cuius fratrem interfecerat, occiſus eſt.

Cadauer miſſum eſt nouercæ & vxori Iuliæ, quæ Antiochia erat. Illa ſupra corpus Baſsiani iacens, ſibi mortem conſciuit. Hic fuit exitus inceſtæ conſuetudinis. Vixit Baſsianus annos quadraginta tres.

Anno mundi quater milleſimo centeſimo octogeſimo ſecundo.
Anno Romæ nongenteſimo ſeptuageſimo.
Anno Chriſti ducenteſimo viceſimo.

POPILIVS MACRINVS.

POpilius Macrinus præfectus prætorio, poſt Baſsiani necem factus eſt imperator ab exercitu, qui in Aſſyria erat, ne milites tam procul ab Italia ſine principe eſſent. Regnauit menſes quatuordecim. Fuit libertinus, & factus eſt tabellio ſub Commodo. Fecit Cæſarem filium Diadumenum.

Initio imperii ſui & reipublicæ conſulens, pacẽ emit a Parthis data pecunia. Deinde Antiochiæ ludis deditus, venit in odium militum propter aſperitatem & tenacitatem.

Inter cætera eius facta hoc narratur. Cum duo milites hoſpitam vi compreſsiſſent, incluſit eos in duos boues, exertis capitibus, vt colloqui poſſent, donec extincti ſunt.

Quia autem Baſsiani memoria grata fuit militibus, & filius Baſsiani dicebatur in Syria eſſe, qui poſtea nomen habuit Heliogabali, exercitus pecunia corruptus ab auia Heliogabali, ad eum defecit, & mox ſeditionem mouit aduerſus Macrinum, qui poſt infelicem pugnam fugit in Bithyniam. Ibi, cum audiuiſſet filium Diadumenum interfectum eſſe, latitans in ſuburbano quodam Macrinus & ipſe interfectus eſt.

Hic fuit exitus eius, cum nō multo ante ſcripſiſſet ad ſenatum Romanū, ſe nolle imperium accipere, niſi volente ſenatu. Quia multi mallent interfici imperatores, quam viuere non potiti hoc ſummo faſtigio honorum, quod & ipſi accidit.

Etſi autem totam Heliogabali mentionem prodeſſet deletam eſſe ex omnibus monumentis, propter horrendam ſpurcitiem, tamen ſtirps recitatur propter Alexandrum Seuerum. Quia ex eadem ſtirpe turpiſsimum mōſtrum & honeſtus princeps nati ſunt.

Iulia, nupta Seuero, & deinde Baſsiano, de qua ſupra diximus, ſororem habuit Mæſam, quæ Romæ apud Iulium diu vixit.

Hæc Mæſa filias duas habuit. Alterius nomen eſt Soæmis, alterius Mammæa.

Soæmis conſuetudinem habuiſſe cum Baſsiano dicitur, cum Romæ adoleſcens eſſet. Inde natus dicitur hic Heliogabalus.

Auia & mater ſequutæ Baſsianum cum Iulia, redierunt ad vrbem Emeſam in Syriam.

Ibi & Mammæa vixit, nupta viro nobili Vario Marcello. Ex hoc Vario & Mammæa natus eſt Alexander Seuerus. Fuerunt igitur ſororum filii duo diſsimilimi cognati, Heliogabalus & Alexander Seuerus.

Sorores

Sorores

Iulia nupta Seuero, deinde Baſſiano. Mæſa, filiæ

Soæmis concubina Baſſiani. — Mammæa nupta Vario Marcello.

Filius Heliogabalus. Filius Alexander Seuerus,

Nomen Heliogabali eſt ab idolo, cuius ſacerdos fuit hic Soæmidis filius. Fuit autem nomen vrbis in Phœnicia Gebal, clara, artificum induſtria. Inde nominatum eſſe idolum exiſtimo, El Gebal, id eſt, Deum Gebal. Poſtea Græci El mutarunt in ἥλιος. Fortaſſis partim Græca, partim Syriaca vox eſt, ἥλιος & Gabal, quod ſignificat terminum ſeu metam, quia Sol terminator eſt, & metas annorum facit, fuitque ſtatua figura trianguli, vt Phœnicum & Chaldæorum idola ſignificarunt multa de aſtris.

Anno mundi quater milleſimo centeſimo octogeſimo quarto.

Anno vrbis Romæ nongenteſimo ſeptuageſimo ſecundo.

Anno Chriſti, ducenteſimo viceſimo ſecundo.

VARIVS HELIOGABALVS.

VArius Heliogabalus filius Baſſiani, vt exiſtimabatur, Mæſæ auiæ calliditate, & largitionibus factus eſt imperator. Regnauit biennium, & ſeptem menſes. Superauit turpitudine omnes, qui in hiſtoriis infames ſunt propter libidines. Nominatus eſt Sardanapalus, ſed multo fuit contaminatior. Fecit Cæſarem conſobrinum Alexandrum, perſuaſus a matre & Mammæa, quæ metuebant oppreſſo iſto, imperium perueuturum ad alienum. Sed poſtea miſit milites, qui Alexandrum trucidarent. Hoc cum prætoriani milites reſciuiſſent, qui Alexandri

mores probabãt:ipſum Heliogabalum in cloaca in quã fugerat,interfecerunt. Poſtea tractũ per circum carnifices in Tibrim abiecerunt. Deinde & mater Soæmis,& multi ſcelerum miniſtri interfecti ſunt.

Anno mundi quater milleſimo centeſimo octogeſimo ſeptimo.
Anno Romæ nongenteſimo ſeptuageſimo quinto.
Anno Chriſti ducenteſimo viceſimo quinto.

ALEXANDER SEVERVS.

ALexander Seuerus natus ex Mammęa, factus eſt imperator,cõſenſu prętorianorum & ſenatus.Tenuit imperiũ annos tredecim,menſes tres.Mores fuerũt caſti & iuſti.Initio imperii mox remouit ab officio infames,qui antea ſub turpiſsimo tyranno creuerant. Delegit autem ex ſenatu & ex doctis viris præcipuos, excellentes ſapientia & virtute, quos ad conſilia adhibuit & ad domeſticam familiaritatem.Græce eleganter doctus fuit,adeo,vt vitas bonorum principum Græco carmine deſcripſerit.Ex Latinis legit plurimum Ciceronis Officia,& libros de Republica. Familiariſsimus ei ex omnibus iuriſconſultis Vlpianus fuit,quem & cũ milites in eum impetum facturi eſſent texit ſua purpura,& milites repreſsit.

Nihil fecit aſperius toto imperii ſui tempore, quam quod fumo necauit Thurinum Verconium,quia ſolitus eſſet fumos vendere,id eſt,fingere reſponſa imperatoris accepta pecunia,cum cauſſas nũquam ad imperatorem retuliſſet, iuſsitque præconem clamare: Fumo punitur,qui fumos vendit. Compererat enim, ſæpe eum ab vtraque parte pecuniam accepiſſe. Supplicii exemplum ſumtum fuit ab Auidio Caſsio. Scribit autem Lãpridius,Alexandrum deinceps in cauendis fumi venditoribus cautiorem fuiſſe, nec paſſum eſſe, vt de aliis quiſpiam male apud ſe loqueretur. In eos,qui corrupti pecunia iniuſte iudicauerant, duriter animaduertit,ſæpe hunc verſum recitans: ὁ πολλὰ κλέψας καὶ ὀλίγα δοὺς ἐκφεύξεται.

Diſci-

Diſciplinam militarē ſeuere rexit, exautorata ſemel integra legione & tribunis militū affectis capitali ſupplicio. Cū fuſtibus ſubiiciebātur milites, qui ſocios iniuria affecerant, iuſſit præconem clamare: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Hęc mandata tribunis militum dedit: Si vis tribunus eſſe, imo ſi viuere vis, manus militum contine: nemo ſegetes atterat: nemo ſalem, oleum, ligna auferat: nemo ouē alterius rapiat: annona ſua miles contentus ſit: ex præda hoſtium, nō ex lacrymis prouincialium habeat.

Stipendia conſtituit non ſolum docentibus literas & artes, ſed etiam diſcentibus pauperum ingenuorum filiis. In templa aurum inferri vetuit, recitans Perſij verſiculos ex Satyra ſecunda:

Dicite Pontifices, in templis quid facit aurum?
Quin ſuperis iuſtos mores, caſtoſque dicamus.

Expeditiones magnas duas ſuſcepit: Priorem verſus orientem contra Perſas, vicit Artaxerxem qui antea regem Parthorum Artabanum interfecerat, & a Parthis regnum ad Perſas rurſus tranſtulerat. Altera expeditio ſuſcepta eſt verſus occidentem, in Germaniam, vbi cum milites aſperius regeret, venit in odium, & quidem matris Mammææ accuſata eſt auaritia, quæ dicebatur expilare prouincias, & impedire liberalitatem filij erga milites.

Erat autem barbarus Thrax inter duces Maximus, ad quem deferebatur imperium. Hoc duce milites ſeditioſi Moguntiæ Alexandrum cum matre Mammæa trucidarunt. Vixit annos viginti nouem, menſes tres, dies ſeptem, mortuus die ſuo natali, qui fuit dies mortis Alexādri Magni, videlicet 28 Iunij.

Inter ſigna quæ mortem eius præceſſerunt, fuit hoc quoque: Mulier fatidica, in Gallia ex ſacerdotum familia, qui Druidæ nominabantur, proficiſcenti in Germaniam dixit: Vade, nec ſperes victoriam: nec confidas militi tuo. Fuerunt autē Druidæ ſacerdotes gentis Gallicæ nominati, vt ego exiſtimo a fidelitate, quaſi dicas, Die Trewen.

Anno mundi quater milleſimo dncenteſimo.
Anno Romæ nongenteſimo octogeſimo octauo.
Anno Christi ducenteſimo triceſimo octauo.

MAXIMINVS.

MAximinus occiſo Alexandro filio Mammææ, natus in Thracia infimo loco, factus eſt imperator ſine ſenatus authoritate. Regnauit annos tres. Filium Maximinū Cæſarem fecit. Cum Paſtor in Thracia fuiſſet, Romam venit Seueri tempore, vbi propter robur corporis, quum curſu pedes æquaret currentem Seueri equum, receptus eſt inter cuſtodes corporis Seueri. Poſtea ſub Baſſiano tribunus militum factus eſt. Sub Macrino rediit in patriam, & ditatus prædia emit. ſub Heliogabalo Romam rediit, ſed ſub tali portento militare noluit. Poſtea ſub Alexādro rurſus Tribunus factus tanto in honore fuit, vt Alexander ſororem filio ipſius coniugem dare voluerit, niſi mater ſoceri crudelitate deterrita fuiſſet.

Cum imperator factus eſſet, non ſolum in milites in caſtris crudelitatem exercuit, ſed etiam Romæ delatos ſenatores cito multos interfecit, & multis facultates eripit. Ac alij eum Cyclopem, alij Buſiridem, alij Antæum propter ſæuitiam nominarunt.

Cum igitur in Africa procurator fiſci, quem ipſe eo miſerat propter rapacitatem interfectus eſſet, exercitus, qui ibi erat, ſenem nobiliſſimum, materna origine a Traiano ortum, Gordianum, propter iuſtitiam imperatorem fecit, recuſantem, quia iam octogenarius erat.

Erat autem tanta iuſtitia & modeſtia eius, vt Africanę ciuitates ſibi Scipionem aut Lælium redditum dicerent. Oppreſſi ſunt tamen Gordiani duo, pater & filius, a Capelliano duce Maximini. Sed Romæ ſenatus eum iudicauit hoſtem, & imperatorem fecit Gordianum tertium, adiunctis duobus conſularibus, Pupieno

pieno Maximino præfecto vrbis, & Celio Balbino. Maximinus iratus ſenatui, & Romam ducturus exercitum, in via retinetur ad Aquileiam, quæ eum recipere noluerat. Hanc cum obſideret cum filio, & fames in caſtris eſſet, milites cognita voluntate ſenatus, medio die quieſcentem in tentorio Maximinum patrem & deinde filium interfecerunt. Hos verſus in theatro coram ipſo Græce quidam recitauit, ſignificans eum crudelitatis pœnas daturum eſſe, quantumlibet confideret ſuo robore:

Elephas grandis eſt, & occiditur.
Leo fortis eſt, & occiditur.
Tigris fortis eſt, & occiditur.
Caue multos, ſi ſingulos non times.

Cum autem Græce loquentem non intelligeret Maximinus, & interroganti alia ſententia diceretur, euaſit mimus ſine ſupplicio.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo tertio.
Anno Romæ nongenteſimo nonageſimo primo.
Anno Chriſti ducenteſimo quadrageſimo primo.

GORDIANVS TERTIVS.

Gordianus tertius interfectis Maximinis ad Aquileiam, & Romæ occiſis in ſeditione militari Balbino & Pupieno, imperare cœpit anno ætatis ſuæ ſedecimo. Regnauit annos ſex. Vixit annos vigintiduos, amans iuſtitiæ, pudicus & alienus a crudelitate. Sapientem & iuſtum gubernatorem habuit ſocerũ Miſitheum quẽ fecit præfectum prætorio. Duxit exercitum contra Perſas, qui Antiochiam occupauerant, & eã recepit profligatis Perſicis exercitibus. Sed mortuo ſocero Miſitheo, Philippus Arabs, cum fieret præfectus prætorio, adoleſcentem Gordianum interfecit.

Triſtia ſigna initio imperii Gordiani fuerunt:Eclipſis ſolis tāta,vt medio die nocturnæ tenebræ fierent:& terræmotus tantus,vt magnæ vrbes corruerint, & multi homines ruinis oppreſſi ſint.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo nono.
Anno Romæ nongenteſimo nonageſimo ſeptimo.
Anno Chriſti ducenteſimo quadrageſimo octauo.

PHILIPPVS ARABS.

PHilippus Arabs obſcuro genere natus,factus eſt imperator necato Gordiano. Regnauit annos quinque. Facta pace cum Perſis acceſſit ad vrbem Romam , vbi anno ſecundo imperii ſui ludos ſeculares fecit ingenti pompa calendis Maii , cum milleſimus annus eſſet vrbis Romæ. Quia Roma ædificari primum cœperat die viceſimo primo Aprilis,vt ſuo loco dictum eſt.

Diligenter autem hic milleſimus annus vrbis obſeruandus eſt, quia temporum annotatio in multis hiſtoriis inde ſumitur.Magna pars vrbis Romæ in illis ludis ſecularibus propter nocturnos lichnos conflagrauit.

Narrāt hunc Philippum Arabem primum ex imperatoribus Romanis factum eſſe Chriſtianum. Quumq.in Paſchate ad cœnam Domini acceſſurus eſſet, non admiſſus eſt ab Epiſcopo Romano Fabiano,niſi prius inter cæteros,quorum explorabatur pœnitentia , in templo ſtaret: ſicut mos fuit reos manifeſtorum ſcelerum per aliquot dies ſtare certo loco , & egredi ex templo ante adminiſtrationem cœnæ Domini. Poſtea cum viderentur ſerio emendationem promittere, ad cœnam Domini admittebantur.

Rituum pœnitentiæ memoria tradita eſt , & magna certamina tunc quoque fuerunt: An peccata remitterentur ſine illis ritibus.Vnde ſatis apparet tūc a multis non perſpicue traditam eſſe doctrinam de fide gratis accipiente remiſſionem peccatorum, propter Mediatorem. Quid igitur intellexerit ille Arabicus miles , & qualis eius pietas fuerit neſcimus.Sed tamen odio Chriſtiani nominis defecit ab eo Decius,qui regebat exercitum in Illyrico,

lyrico,vbi cũ imperator nominatus eſſet,aduerſus eum expeditionem Philippus ſuſcepit.Sed Veronæ a ſuis militibus interficitur.Romę filius Philippus a prætorianis trucidatus eſt.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo decimo quarto.
Anno Romæ milleſimo ſecundo.
Anno Chriſti ducenteſimo quinquageſimo ſecundo.

DECIVS.

DEcius imperator factus regnauit annos duos. Natus in Pannonia inferiore in familia nobili, creuit virtute & ſcientia rei militaris. Filium Decium Cæſarẽ fecit volente ſenatu.Etſi autem breue eſt tẽpus imperij illius,tamen duæ magnæ res eius tẽpore acciderunt.Atrociſſimam perſecutionem contra Chriſtianos Decius mouit.Occidit Romæ Fabianum epiſcopum: in vrbe Ieroſolyma Alexandrum.Antiochiæ Babylam ſenem,qui cum tribus filiis ſuis iuſſus erat ſacrificare idolis: quod cum facere recuſarent,ducti ſunt ad ſupplicium pater & tres filij. Cumq; ſupplicio afficiẽdi eſſent, pater petiuit prius interfici filios, ne ſpectantes patris necẽ fierent lãguidiores.Ipſe interea & mater aſtantes confirmauerũt filios.Poſtea mater,cũ fuiſſet ſpectatrix necis mariti & filiorũ,eos ſepeliit.Hęc conſtantia fidei & fortitudo Babylæ epiſcopi & filiorũ in hiſtoria Decij præcipue recitatur,etſi paſſim magna agmina Chriſtianorum trucidata ſunt.

Interea Decius & Getas, qui poſtea Gotti nominati ſunt,qui Iſtrum tranſierant, reprimere conatus eſt. Et priore prælio triginta millia Gottorum interfecit.Ac in poſteriore prælio,cum Gotti arte traxiſſent Decium in loca paluſtria,filius fortiter dimicãs in prima acie interfectus eſt.Pater ira & dolore lõgius procedẽs,merſus eſt in paludẽ,& ibi periit,cũ vixiſſet annos quinquaginta.

In hac hiſtoria primum ſcribitur,Gottos bellum intuliſſe Romanis,& intra limites Romani imperij trãſiſſe.

Nec dubiũ eſt, eandem gentem nuncupatam eſſe Getas & Gottos: & linguam eorũ Teutonicã eſſe manifeſtum eſt. Vbi olim in Aſia ſedes fuerint, ex Herodoto apparet.

Inde progreſſi acceſſerunt ad Thraciã. Et poſtea longum tractum a Pannonia vſque ad littus Balticum & vicinas inſulas complerunt. Inde rurſus effuſi, primũ Pannoniam, deinde Italiam occuparunt. Nomen Getæ Gedid, militem ſignificat.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo decimo octauo.
Anno Romæ milleſimo ſexto.
Anno Chriſti ducenteſimo quinquageſimo ſexto.

VALERIANVS.

Valerianus iam ſenex ab exercitu in Rhetia factus eſt imperator. Regnauit annos quatuor, natus in familia Romana nobiliſſima, videlicet Cornelia propter iuſtitiã & fortitudinem ſenatui adeo charus, vt antea cẽſor conſentientibus Decij imperatoris & ſenatus ſuffragiis factus fuerit. Poſtea cum alibi alij imperatores ab exercitibus creati & interfecti eſſent, hunc libenter & ſenatus & omnes exercitus receperunt.

Fuit initio mitis erga Chriſtianos, ſed poſtea a mago Ægyptio incitatus eſt, vt perſecutionem moueret, qui perſuaſit etiã ei, vt humanas hoſtias mactaret. Non diuturnus fuit hic furor. Profectus enim anno quarto imperij in orientem Valerianus contra Perſas, victus & captus eſt a Rege Perſico Sapore, qui aliquot annos quoties equum conſcendit, pedem ceruici Valeriani imponens, pro ſcabello eo vſus eſt. Tandem in extrema ſenecta viuenti cutem a ceruice ad pedes detraxit.

Id inſigne exemplum inconſtantiæ fortunæ conſideremus. Sed ſimul etiam iudicium Dei agnoſcamus, qui ſic puniuit crudelitatem, quam aduerſus eccleſiam exercuit, & impietatem in mactatione humanarũ hoſtiarũ. Et deploremus tãtos furores in ſũmo imperij faſtigio.

Eius tempore Cyprianus in Africa trucidatus eſt.

Dionyſius Alexandrinus, qui multis erroribus aduerſatus

uerſatus fuit in exilium pulſus eſt.

Cheremon epiſcopus in vrbe Nicŏpoli, cū in exiliū pulſus eſſet cum magna multitudine Chriſtianorum,& propter ſenectā ipſe & coniunx procedere non poſſent, ſpectante multitudine in cœlum ſublati ſunt Cheremō & coniunx. Ita Deus teſtimonium præſentiæ ſuæ inter exules oſtendit.

Tempore Valeriani & Nouatus presbyter Romanus, atrox diſſidium in eccleſia excitauit, negans recipiendos eſſe lapſos, qui cum metu ſuppliciorum negaſſent ſe Chriſtianos eſſe, poſtea ad pœnitentiam redibant. Nec ſpecies ſeueritatis multos traxit, vt Nouati ſententiam ſequerentur. Et hæc durities poſtea tranſlata eſt ad alios lapſus. Quare nominabātur Cathari, qui nō recipiebant lapſos in manifeſta delicta.

Non multo poſt Alexādriæ Meletius eodem dogmate eccleſiam diſtraxit.

Sed refutauit hunc errorem firmiſſimis teſtimoniis Dionyſius Alexandrinus, citans etiam exempla ſuperiorum ætatum. Et exemplum Petri notum eſt, de quo cum antea dictum eſſet: Beatus es Simon, caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus cœleſtis: tamen ipſe poſtea & lapſus & receptus eſt. Et Paulus recipit Corinthium, qui poſt inceſtum redit ad pœnitētiam. Et dulciſſima vox omnibus nota ſit: Quoties remittam? Non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Quibus verbis ſignificatur & ingens infirmitas, & ſimul ampliſſima conſolatio proponetur. Et Apocalypſeos 3. dicitur: Age pœnitentiam: Ecce ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis audiet vocem meam, & aperiet, ingrediar ad eum.

Recitatur & digna conſideratione hiſtoria de Iohanne apoſtolo, qui adoleſcētem ex ſodalitio latrunculorū reduxit. Sitque grata piis hæc vera commonefactio, & magis ament doctrinam, quæ in eccleſiis noſtris de hac quæſtione traditur, cum videant eccleſias noſtras cōſentire cum iudiciis ſynceræ antiquitatis. Magis etiam amēt ritum priuatæ abſolutionis, quia veteres etiā hunc ritū citarunt, tanquā teſtimoniū de recipiendis lapſis. Nota ſit autē integra explicatio cōtrouerſię huius alibi

tradita,vt ſint pręmuniti animi contra Anabaptiſtas,qui noſtro tempore etiam Nouati &Meletij errorem ſparſerunt.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo viceſimo tertio.
Anno vrbis Romæ milleſimo vndecimo.
Anno Chriſti ducenteſimo ſexageſimo primo.

GALLIENVS.

GAllienus filius Valeriani patre capto regnauit annos vndecim,ſimilis Neroni aut Domitiano,deditus obſcœnis voluptatibus & crudelis.Quare,cum ducibus & exercitibus inuiſus eſſet,numerantur eius tēpore triginta duces,qui a ſuis exercitibus facti ſunt imperatores,qui partim inter ſeſe dimicarunt,partim a ſuis militibus interfecti ſunt. Hæc laniena ducū vires Imperij duriter afflixit,& gubernationem vbique turbauit.

Vnus fuit ex ducibus excellens vir Poſthumus,qui Galliam rexit.Hic cum ſeptem annos teneret imperatoriū nomen, & Gallienus exercitum aduerſus eum miſiſſet, Francos ſibi adiunxit , qui tunc ad Rhenum acceſſerant. Hic primum fit Francorum mentio in bellis Romanis.

Semper autem prudentes viri quæſiuerunt gentium, ac præſertim maiorum ſuorum ſtirpes:&quia στοργὴ inuitat ad cogitationem de parentibus , & quia gratum eſt, virtutem & honeſta exempla maiorum intueri , & quia honeſtæ gentes diſciplinam maiore cura retinuerunt.

Fuiſſe autem excellentem virtutem gentis Francicę, oſtendit magnitudo rerum geſtarum,quod in Gallia regnum cōſtituerunt,quo multis ſeculis nullum eſt in genere humano magis ornatum legibus,doctrinis & iudiciis:& quod Italia dignos eſſe cenſuit , in quos transferret Romani imperatoris dignitatem: & quod voluit totius Europæ præcipuos cuſtodes eſſe.

Laudanda eſt igitur diligentia eorum , qui Franciæ gentis originem quæſiuerunt. Sed iuſte reprehenduntur inepti ſcriptores qui fabulas ex ſeſe finxerunt , de filiis Hecto-

Hectoris, quas omitto, & ex Troia Francos educunt.

Nomen Francorum celebre eſſe cœpit tempore Gallieni imperatoris, quia Poſthumus eos armauit contra Galliemum. Sed tunc fuiſſe eos in ripa Rheni, & vicinos Galliæ, Poſthumi hiſtoria oſtēdit. Deinde expreſſe ſcribitur Aurelianum triginta millia Francorum prope Moguntiam trucidaſſe. Poſtea Conſtantinus dimicauit cum Francis & Alamanis, & reges eorum captos obiecit beſtiis. Et Hieronymus in vita Hilarionis inquit: Inter Saxones & Alemanos Franci ſunt, gens non tam lata quam valida.

Alemanos autem nominatos eſſe, qui ſunt inter ſiluā Martianam, Alpes & Noricum, non dubium eſt, propemodum vbi nunc ſunt Sueui. Interiecti autem inter Sueuos & Noricos & ſiluam Turingicam ſunt Franci nunc quoque, ſicut & Strabo inquit Francos eſſe inter Noricos & Vindelicos, vt inter hos nunc quoque interiecti ſunt. Et nomen Francus eſt a Frey, quod liberum ſignificat. Et principū nomina ſunt noſtræ linguæ voces, Watmund, Ludwig/Helffrich, & alia multa.

Satis igitur perſpicuum eſt, non tranſiiſſe Francos ex Gallia in noſtras regiones, inter Rhenum & ſaltum Turingicum: ſed tranſiiſſe eos ex noſtris regionibus a ſaltu Turingico ad Rhenum, & inde ad Galliam.

Sed quæ prima ſedes Francorū fuerit, dubitatur. Beatus Rhenanus vicinos Friſiis fuiſſe, & inde ad ripā Rheni aſcendiſſe exiſtimat: quia non dubium eſt, Conſtantini tempore Francos tenuiſſe Sycambrorum regionem, & Batauiam, id eſt, Hollandiam. Et Claudianus ſcribit ad Stilliconem:

--Rhenumque minacem
Cornibus infractis adeo m teſcere cogis,
Vt Salius iam rura colat, flexoſque Sycambri
In falcem curuent gladios, geminaſque viator
Cum videat ripas, quæ ſit Romana requirat:
Vt iam trans fluuium, non indignante Cayco,
Paſcat Belga pecus: mediumque ingreſſa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Intelligi autem & Salios Francos ex Marcellino no-

tum eſt. Quod nomen cum a Sala flumine factum eſſe ſcribatur, tunc quoque Francos regionem ad Salam verſus Mœnum & Rhenum tenuiſſe apparet, vnde & Salingi franci dicti ſunt.

Oppidum eſt e regione Coloniæ Agrippinæ Teutſch, vbi tabula in veteri monaſterio reperta eſt, in qua ſcriptum fuit, eam arcem a Conſtantino extructam eſſe in terra Francorum, vt ibi præſidium ad defenſionem Coloniæ Agrippinæ collocaretur.

An autem deſcenderint a ripa Mœni, quæri poteſt. Strabonis & Hieronymi dicta magis ſignificāt deſcendiſſe eos ad Rhenum, quam primum in littore Friſiaco natos eſſe.

A Gallieni imperatoris morte ad Honorij imperatoris tempus ſunt anni circiter centum & triginta. Interea hoc tempus Franci cum multis imperatoribus dimicarunt, & late in ripa Germanica Rheni proceſſerunt. Sed Honorij tempore trans Rhenum potiti ſunt vrbe Treuirorum, & longius in Celticam & in Belgium progreſſi ſunt.

Scribitur autem hac occaſione vocatos eſſe a Treuiris. Quia præſes Honorij Lucius rapuerat vxorem viri nobilis. Vt igitur libidinoſus Præſes expelleretur, accerſita ſunt auxilia Francica, ſicut ſæpe propter libidines magna regna mutata ſunt. Primum autem Regem Franci poſt tranſitum in Galliam Vuarmundum nominant. Ab hoc initia pulcherrimi regni Francici, quod Celticam, & Belgiū, & magnam Germaniæ partem tūc complexum eſt, recenſentur, vt poſtea ſub Honorio dicetur. Nunc ad ſeriem temporum redeo.

Poſthumus cum haberet auxilia Gallica & Francica, ſeptem annos tenuit imperium, & ſæpe vicit exercitus Gallieni. Tandem fraude interfectus eſt Lolliani ducis inſidiis, quem ſtatim Victorinus præſes Coloniæ Agrippinæ interfecit. Gallienum poſtea interfecit prope Mediolanum Cecropius Dalmata. Multiplex enim ducum inter ſeſe, qui tunc imperatores dici voluerunt, laniena fuit.

Anno mundi,quater milleſimo ducenteſimo triceſimo tertio.
Anno Romæ,milleſimo viceſimo primo.
Anno Chriſti,ducenteſimo ſeptuageſimo primo.

FLAVIVS CLAVDIVS.

FLauius Claudius imperator factus eſt ab exercitu ad Mediolanum,cuius iudicium poſtea cōprobauit ſenatus.Regnauit annū vnum & menſes nouem.Quanta fuerit ipſius virtus,ex ſenatus teſtimonio apparet, in quo hæc verba recitata ſunt: Claudi Auguſte,tu frater, tu pater,tu amicus, tu bonus ſenator,tu vere princeps. Hæc prȩconia multas eximias virtutes complectuntur.

Dum autem Gallienus in luxu & popinis viuit,& per ſeditiones multi ſe imperatores nominant, & inter ſeſe dimicant, trecenta millia Gottorum & Herulorum ad fluuium Tyram collecta, trāſierunt partim in Myſiam, partim in Macedoniam, & late graſſati ſunt rapinis & ſedibus. Obſiderunt etiam magnas vrbes Theſſalonicam & Caſſandream.

Aduerſus hos Claudius duxit exercitum, & magna celeritate, diſperſos in diuerſa loca, oppreſſit, tantamque multitudinem fœliciter deleuit. Aliquāto poſt hæc prælia morbo extinctus eſt. Poſt eius mortem ſenatus honoris ipſius cauſſa clypeum aureum, in quo imago eius expreſſa fuit,in Capitolio collocauit.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo triceſimo quinto.
Anno Romæ milleſimo viceſimo tertio.
Anno Chriſti ducenteſimo,ſeptuageſimo tertio.

VALERIVS AVRELIANVS.

VAlerius Aurelianus, natus in Syrmio, in familia ignobili,matre ſacrificula Solis, cum ſub Claudio præcipuus dux eſſet contra Gottos, & ductor equitum, poſt eum ab exercitu imperator factus eſt, cuius iudicium cōprobauit ſenatus, Regnauit annos ſex:Militari

virtute excelluit, ſed propter crudelitatẽ venit in odiũ.

Fuit autem digna laude ſeueritas eius in regenda diſciplina. In pœna militis, qui hoſpitam per vim compreſſerat, imitatus eſt Beſſi ſupplicium: inflexis duabus arboribus eum alligauit, quæ cum rurſus erigerentur, miles diſcerptus eſt.

Antequam factus eſt imperator Aurelius, pugnauit cum Francis ad Moguntiam, vbi triginta millia Frãcorum trucidata eſſe ſcribitur.

Poſtquam autem ſucceſſit Claudio, terribilis expeditio Marcomannorum & Sueuorum retraxit eum in Italiam, qui iam Mediolanum ceperant, & terrorem vrbi Romæ ſimilem Cimbrico incuſſerant. Munito igitur limite imperij, properans in Italiam, apud Placẽtiam deleuit Marcomannos & Sueuos, ſed magna clade Romani exercitus prius accepta.

Fuerunt autem Marcomanni partim Boiemi, partim Moraui & Auſtriaci, vt nunc nominamus, Sueui Alpibus vicini, qui ſe cum Marcomannis coniunxerant. Pacata Italia Romam profectus Aurelianus, ſeditiones vrbanas ſedauit, & multis ciuibus interfectis, vtcunq; iudicia reſtituit, & conſtituto vrbis ſtatu, duxit exercitum aduerſus Zenobiam, quæ Syriam & vicina loca tenebat, & filiis regna quærebat.

Hæc regina velut Semiramis duxit exercitus, & antea fortiter repulit Perſas. Poſtea, cũ Syriam Romanis ademtam tradere filiis conaretur, repetenti eam Aureliano, ceſſuram ſe eſſe negauit. Facta ſunt igitur aliquot prœlia in quibus Zenobia duce aliquoties Romani exercitus pulſi ſunt. Tandem circumſeſſa Palmyra, cum Zenobia ex ea vrbe in loca tutiora diſcederet, conſpectam in eo itinere Aurelianus cepit. Hic belli finis fuit. Viua Romam ducta eſt, vbi in triumpho ſplendidiſſime ornata, currum Aureliani, in magna turba captiuarum, anteceſſit cum filiis & filiabus. Poſtea cõceſſum eſt Zenobię, vt Romę more priuatę matronę cũ filiabus viueret.

Romæ Aurelianus cum alia quædam paci vtilia conſtituit, tum etiam ἀμνηστίαν ſanxit, ne audirentur, qui deferebant male locutos de principibus. Deinde rurſus ex

vrbe ad bellum Vindelicum discessit, vbi Boios, quos nunc Bohemos nominamus, egressos ex saltibus suis, & populantes oram Vindelicam, repulit. Inde rediturus in orientem non procul a Byzantio interfectus est a militibus, incitatis a scriba Mnesteo, cui Aurelianus necem minitatus fuerat, sed statim exercitus de Mnesteo pœnas sumsit, eumque bestiis obiecit.

DE ECCLESIA.

DVm inter sese Romani duces sub Gallieno belligerantur, creuit ecclesia. Multi enim libentius amplexi sunt doctrinam de vero Deo, cum viderent scelera, furores, & pœnas impiorum principum, qui idola defēdebant. Simul autem, vt fit in confusionibus imperiorū, praua ingenia sparserūt impias opiniones. Ac præcipue duæ furiæ diuersis locis valde perniciosæ fuerunt: Manes in Persia, a quo Manichæi nominati sunt, & Paulus Samosatenus Antiochiæ. Attigit Aureliani tēpora vterque. Imposturæ autem dissimiles fuerunt.

Manichæa pugnans cum iudicio rationis & ciuili consuetudine vitæ, absurda, monstrosa, barbarica, spectro similis, seu Chimeræ seu Empusæ, conflata ex Stoicis deliramentis, & fanaticis furoribus, ac simulatis afflatibus.

Samosatenica vero, vt bella meretricula fucata philosophicis coloribus, lasciuiens, & blandis illecebris inuitans curiosa ingenia, non tunc primum nata, sed antea Plotini disputationib. Alexādrię compta. Cognosci vtraque ex nostræ ætatis spectaculis potest. Furores Anabaptistici similes sunt Manichæorum. Seruetus Hispanus, qui diu fuit in academiis Mahometicis in Numidia, Samosatenicam illam meretriculam in theatrum reduxit.

Cum autem necesse sit, vetera certamina, & veræ ecclesiæ iudicia nosse, non prætereundę sunt hæ maximarum rerum controuersiæ, præsertim cum res ostēdat, id quod Thucydides inquit accidere, vt, donec eadem hominum natura manet, similia multa accidant.

Vt autem de nostræ ætatis controuersiis rectius iudicare possimus, prodest collatio veterum certaminum & iudiciorum.

Nec difficilis eſt refutatio Manichæorũ,quia multi ſunt manifeſti furores.Et extãt vetuſtę refutationes ſcriptæ ab Irenæo contra Marcionem,& ab Auguſtino contra Manichæos,quas legere eruditos vtile eſt, & multæ recentes contra Anabaptiſtas.

Fuerunt autem hæc præcipua capita Manichææ ſectæ.Vt Stoici dixerunt: Duo principia eſſe pariter æterna,νοῦν καὶ ὕλην:Ita Manichæi duo principia pariter æterna,& inter ſe pugnantia finxerunt, Bonum & Malum. Bonum nominarũt lucem, malum tenebras & materiã, quam dixerunt malorum omnium cauſſã eſſe.Ortos a malo nominarunt χοϊκοὺς καὶ ὑλικούς. Hos dixerunt, quia haberent ſemina malæ materiæ,neceſſario ſcelerate facere,nec poſſe ad Deum conuerti. Contra vero ortos a bono Deo,neceſſario recta facere,nec dãnari eos poſſe, quia ſint in eis lucis ſemina. Nec teneri eos lege, etiam cum contraria legi faciant, quia lex tantum iudicet ortos a materia.

Ita docuerunt omnia neceſſario fieri,bonas & malas actiones, & prorſus nullam eſſe humanæ voluntatis libertatem in bonis & malis actionibus, interioribus & exterioribus.

Reiectis etiã propheticis & apoſtolicis ſcriptis,nouum Euangelium ſcripſerunt, & vt antecellere cõmuni hominum multitudini & ſemidei viderentur,ſimularunt enthuſiaſmos ſeu afflatus,ſubito in turba ſe in terram abiicientes,& velut attoniti diu tacentes,deinde tã quam redeuntes ex ſpecu Triphonio,& plorantes multa vaticinati ſunt.Prorſus vt Anabaptiſtæ recens fecerũt in ſeditione Monaſterienſi. Etſi autem in quibuſdam manifeſta ſimulatio fuit, tamen aliquibus reipſa a diabolis furores immiſſos eſſe certum eſt.Finxerunt etiam coniugium,politicum ordinem,magiſtratus & iudicia, opera eſſe non lucis ſeu boni Dei, ſed mali principij.

Hi furores multi tetra ſcelera, libidinum confuſiones,& ſeditiones pepererunt, ſicut hiſtoriæ Clementis, Epiphanii & Euſebii,inde vſque a Marcionis tempore narrãt, in quibus ſcribitur, colluuiũ Marcionis oppidũ

Phrygiæ

Phrygiæ Pepuzam nominaſſe Ieroſolymam,& ibi ſeditionem mouiſſe, prorſus vt Anabaptiſtæ ſeditionem in vrbe Monaſterienſi mouerunt.

Tandem vero Manes dicitur hoc modo periiſſe: Cum ſe pro medico venditaret apud regem Perſicum, & filium eius in curatione, ſeu dolo, ſeu inſcitia necaſſet, rex Perſicus cutem ei detrahi iuſsit, & ſic eum interfici.

Cohorreſcamus autem hæc monſtroſa dogmata legentes, & conſiderantes, quanta multitudo faſcinatorũ in ea ſecta fuerit,& quam diu hęc peſtis durauerit.Nam vt Marcionis tempora omittam.poſt Aurelianum Manichæi magnos cœtus in Perſia, Ægypto, Africa,& in multis Aſiæ locis habuerunt amplius ducentis annis.

Hæc cogitantes agnoſcamus & eſſe diabolos & horribiliter inſidiari eccleſiæ, & non aſſentiamur inexploratis dogmatibus, ſed doctrinam eccleſiæ recte diſcamus, & aſsiduis votis a Deo petamus, vt nos doceat & gubernet,ſicut propheta clamat: Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam,& iuſtificationes tuas doce me.Sintque in conſpectu firmæ refutationes, ſumtæ ex perſpicuis teſtimoniis diuinis,quæ affirmãt eſſe vnũ & æternum principium bonum , Deum verum creatorem omnium creaturarum,& vniuerſæ materiæ corporum.Nec eſſe aliud æternum principium pugnans cum bono:nec peccatum ortum eſſe ab ęterna natura,nec ex materia,ſed a voluntate diabolorũ & primorum parentum,qui ſe libere auerterunt a Deo, quia ſcriptum eſt: Non Deus volens impietatem tu es.Item Ioan.8:Quando mendacium diabolus loquitur,ex propriis loquitur, quia mendax eſt,& pater mendacii.

Falſum eſt etiam, propter materiam diuerſam, alios poſſe conuerti,alios non poſſe cõuerti,quia certum eſt, non eſſe diſcrimen in propagatione hominum,propter diuerſas materias,quod ad peccatum attinet,ſed omnes homines ex Adam & Heua propagatos,ex commixtione maris & fœminę naſcẽtes,adferre peccatum originis, vt capite quinto ad Romanos perſpicue dicitur.

Rurſus etiam omnes, qui in veris doloribus vice

euangelij, id est, promissione gratiæ eriguntur, fiunt hęredes æternæ salutis, nec consolatio excutienda est his imaginationibus, quæ fingunt discrimen in hominum materia esse, aut in Deo προσωποληψίαν. Sed vtraque concio vniuersalis est: Accusatio peccati in omnibus, qui nati sunt ex commixtione maris & fœminæ, & promissio gratiæ, iuxta hæc dicta: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Iohannis cap. 3: Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum Filium dederit, vt omnis qui credit in eum, nō pereat, sed habeat vitam æternam. Item: Deus vult omnes homines saluos fieri. Item: non est in Deo προσωποληψία, & c.

Quod etiam Manichæi dixerunt: Omnia necessario fieri, bonas & malas actiones, tetrū & diabolicum mendacium est, cōtumeliosum cōtra Deum, & perniciosum moribus. Manifestum est enim Paulum affirmare, esse aliquam iustitiam carnis, quæ est externa gubernatio, qua homo libere regit externa membra, ne faciant contra legem Dei. Ideo inquit: Lex pædagogus est. Aliqua igitur libertas est & in non renatis, videlicet regendi externas actiones, seu, vt nos loquimur, regendi locomotiuam.

Multo verius est libertas in renatis. Ioseph adiuuatur a Spiritu sancto, vt heri cōiugem fugiat, & tamen libere & volens, non coactus fugit. Dauid libere & volens, non coactus rapit alterius cōiugem, & poterat imperare externis membris, ne alienam attingeret, præsertim cum antea domicilium fuisset Spiritus sancti. Posse igitur labi renatos, ostendunt exempla Pharaonis, Saulis, Dauidis, Petri & aliorum innumerabilium, quorum aliqui rursus ad Deum conuertuntur, vt Aaron, Dauid: aliqui ruunt in æternum exitium, non quod sint ab alia materia orti, sed suæ voluntatis malitia.

Errores Manichæorum de coniugio & politico ordine, cū manifeste impii sint, testimonia sunt, eam sectam & similes diabolorū organa esse. Cum igitur Filius Dei velit discerni veram ecclesiam ab impia colluuie doctrinarum voce, sicut scriptum est: Oues meæ vocem meam audiunt. Item: Ex fructibus eorum cognoscetis

eos.

eos. ſciamus Manichæos & ſimiles, cũ manifeſte impios furores defendant, nequaquam eſſe ciues eccleſiæ Dei, & fugiamus & execremur eos, tanquam hoſtes Dei, & agmina diabolorum.

Extant autem ſcripta de coniugio & politico ordine in noſtris eccleſiis edita, quæ Manichæis, Anabaptiſtis & aliis fanaticis opponi volo. Nam huius ſcripti modus non patitur ea repeti: ſed nota ſunt piis, & alibi ſæpe repetita ſunt. Et mihi gratum eſt, prorſus eadem ab Irenæo dicta eſſe.

Adiiciam pauca & de Paulo Samoſateno, qui blaſphemiam renouauit, quem non tantũ ab Ebione & Cerintho poſt apoſtolos ſparſam eſſe iudico, ſed exiſtimo primum a diabolis impulſum eſſe Cain, vt doctrinam de Meſſia irrideret, & negaret tunc adeſſe eccleſiæ Filium Dei. Deinde ſecutæ ſunt maiores tenebræ & ethnica idola. Poſtea in populo Iſrael Phariſæi & Zadducæi etiã negauerunt in Meſſia fore diuinam & humanam naturam. Ita deinceps ſemper habuit diabolus ſua organa, quæ filium Dei contumelia affecerunt, ſpretis teſtimoniis propheticis & apoſtolicis, donec tandem eam blaſphemiam horribilis potẽtia regni Mahometici late propagauit & ſtabiliuit. Hæc ingentia mala conſideremus, & propheticæ & apoſtolicæ doctrinæ teſtimoniis nos confirmemus, & ſimul petamus nos ab ipſo filio Dei doceri & confirmari.

Exiſtimo autem Samoſateno tunc fuiſſe hanc occaſionem ſpargendæ blaſphemiæ. Zenobia mulier Arabica, quæ Antiochiam & Syriã tenebat, didicerat, vt multi alij Arabes, doctrinam Iudaicam. Huic reginæ cum familiaris eſſet Paulus Samoſatenus Antiochenus epiſcopus, vt eam ad Chriſtianos inflecteret, doctrinam de Meſſia transformauit in Iudaicas opiniones. Et recens in ſchola Alexandrina Plotinus allegorias περὶ λόγου ſuæ philoſophiæ miſcuerat. Et apparet multorum diſputationibus hæc agitata eſſe. Inde ſumſit præſtigias Samoſatenus, & contendit in Chriſto tantum eſſe naturam humanam, & λόγον in Iohanne non intelligi oportere aliquid ſubſiſtens ſeu ὑφιστάμενον, ſed poſſe intelligi decretũ

ſeu ſonũ euaneſcentem promiſſionis. Hæc in illo gynæceo Zenobiæ, & inter alios homines curioſos magnos plauſus ciebant. Eſtque defenſus Samoſatenus a Zenobia circiter decennium.

Aliquoties autem vicinarum prouinciarum epiſcopi ad refutandum Samoſatenum conuenerunt. Fuitque pręcipua autoritas duorum, qui Samoſateno cõtradixerunt, Dionyſij Alexãdrini, & Georgij Neocæſarienſis, qui miraculis clarus fuit. Huius extat confeſſio, quam prodeſt omnibus notiſſimam eſſe, quæ recitatur in libro ſeptimo hiſtoriæ Euſebij.

Vnus Deus, Pater Verbi viuentis, ſapientiæ ſubſiſtentis & imaginis ſuæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filij vnigeniti. Vnus Dominus, ſolus ex ſolo, imago Patris, verbum efficax, Filius verus veri Patris, & inuiſibilis ex inuiſibili, ſempiternus ex ſempiterno, immortalis ex immortali. Vnus Spiritus ſanctus ex Deo ſubſtantiam habens, qui per filium apparuit, ſanctificans, & per quem Deus ſuper omnia in omnibus cognoſcitur.

Talia vetuſtatis iudicia & teſtimonia recenſeri in hiſtoriis vtile eſt, quia, cum ſeruet Deus eccleſiam, nec ſinat eam prorſus deleri, excitat aliquos, qui veritatem in propheticis & apoſtolicis ſcriptis & teſtimoniis traditam retineãt, & aliis oſtendant, ac in magnis certaminibus eos adiuuat, & ſuis teſtimoniis ornat. Hanc eccleſiam vult Deus tanquam monitricem audiri, ſicut ſcriptum eſt: Niſi vitula mea araſſetis, non inueniſſetis. Vult autem fontes conſiderari, ex quibus hi teſtes doctrinam hauſerunt. Tunc igitur oſtenderunt pij ſenes, ſemper & prophetas & deinde apoſtolos idem docuiſſe. videlicet, miſſum eſſe ad eccleſiam ab initio Filium Dei, & hunc allocutum eſſe patres, & cuſtodem fuiſſe eccleſiæ, ſicut Paulus inquit, adfuiſſe Chriſtum patribus in deſerto. Et Iacob inquit: Benedicat his pueris Deus, & angelus, qui eripuit me omnibus malis.

Ac dicta, quæ affirmant affuiſſe eccleſiæ Meſſiam, antequam aſſumſit humanam naturam, perſpicue oſtendunt, τὸν λόγον, qui aſſumſit humanam naturam, nequaquam

quam esse sonum euanescentem, sed aliquid viuum, intelligens, subsistens & ὑφιστάμενον, sicut ipse Dominus inquit: Antequam Abraham natus est, ego sum. Item: Glorifica me ea gloria, quam habui apud te, antequam esset mundus. Item: Nemo ascēdit in cœlum, nisi qui ex cælo descendit, Filius hominis, qui est in cœlo. Et dicta prophetica multa congruunt, Mich. 5: Egressus eius ante dies mundi. Zachar. 12: Aspicient me, quem cōfixerunt. Deinde omnia dicta in propheticis & apostolicis scriptis, de omnipotentia & inuocatione Messiæ, firma testimonia sunt de eius diuinitate, qualia hæc sunt: Ego vitam æternam do eis. Item: Sine me nihil potestis facere. Ego sum vitis, vos palmites. Et Ephes. 1: Qui est caput, omnia in omnibus perficiēs. Et valde illustria sunt dicta Coloss. 1: Per Christū condita sunt omnia, & ipse est ante omnia, & omnia per eum cōsistunt. Hęc cum de Christo iam manifestato dicantur, necesse est in eo esse naturam diuinam. Et ad Ebræ. 1, dicitur: Per quem secula fecit, qui est ἀπαύγασμα gloriæ, & character substantiæ eius, ferens omnia verbo potentiæ suæ, &c.

Talibus dictis nos confirmemus, & testimonia veteris ecclesiæ adiungamus, Irenæi & aliorum. Et quidem affirmat Irenæus, se doctrinam suam accepisse a Polycarpo Iohannis auditore. Discernit igitur Paulus Christū a cæteris sanctis: ait in eo habitare diuinitatem σωματικῶς, quasi dicat: In cæteris, vt in Elia, Dauide, habitat diuinitas effectiue & separabiliter: at in Christo inseparabiliter, & ita, vt humanæ naturæ vnita sit mirādo modo vnione hypostatica. Vetustas vsa est qualicunque similitudine, quæ extat apud Athanasium, Cyrillum & Iustinum: Sicut anima gestat corpus humanū, sic gestari, inquiunt, ab imagine coæterna Patri naturam humanā in Christo. Verba apud Iustinum hæc sunt: Τινὲς μὲν τὴν ἕνωσιν ὡς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα νοήσαντες, οὕτως ἐκδεδώκασιν· καὶ ἁρμόδιόν γε τὸ παράδειγμα, εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα, κατά τι γοῦν.

Hæc breuiter inserui historiæ, vt lectores & veteris ecclesiæ iudicia considerent, & ab his commonefacti testimonia in fontibus quærant, & confirment in mentibus veras sententias de Filio Dei, vt ardeat inuocatio,

& alacriter confugiant ad eum, ſicut præcipit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo quadrageſimo primo.
Anno vrbis Romæ milleſimo viceſimo nono.
Anno Chriſti ducenteſimo ſeptuageſimo nono.

TACITVS.

Tacitus imperator factus eſt ex ſenatuſcõſulto, cum ſex menſibus ſine imperatore exercitus eſſent, & ſenatui iudicium permitterent, qui propter virtutem elegit Tacitum. Sed & ſenex fuit, & ſexto menſe imperii mortuus eſt in vrbe Tarſo. Quanquam autem Florianus Taciti frater ſuccedere ei conatus eſt, tamen exercitus elegit imperatorem Valerium Probum, cuius virtus exercitibus nota erat.

Cum igitur in concione militari dictum eſſet, quærendum eſſe imperatorem fortem, ſanctũ & PROBVM, tota multitudo quaſi omen ſequens acclamauit: Probe Auguſte, dii te ſeruent.

Anno mundi quater milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſecundo.
Anno vrbis Romæ milleſimo triceſimo.
Anno Chriſti ducenteſimo octogeſimo.

VALERIVS PROBVS.

Valerius Probus factus eſt imperator ſuffragiis exercitus, qui Tarſi erat, & libenter receptus a ſenatu & omnibus exercitibus. Regnauit annos ſex, & menſes tres. Natus fuit in Syrmio ex patre tribuno, vir iuſtus & fortis.

Initio imperii duxit exercitus ex oriente in Galliam, quia & Franci eam inuaſerant, & Lugduni Proculus, & dux limitis Rhetici Bonoſus, nominauerant ſe imperatores.

tores. Depulsis igitur ex Gallia Francis, & interfecto Proculo, pacata Gallia Probus, Bonoso, qui Rhetiā tenebat, & Alemanis bellum intulit, quos vltra Nicrum cedere coegit.

In hac historia primum inuenio nomē Alemanorum quæ appellatio aboleuit nomen Rhetiæ. Nec dubium est, proprie hanc vocem in veteribus historiis tribui populis, qui sunt inter Alpes & Moguntiam.

Vnde nomen factum sit, quæritur. Quidam deducunt a lacu Lemano. Alij existimāt esse, quasi allerley man, id est promiscuam multitudinem, quæ concurrit ad libertatem recuperandam propter tyrannides Romanorum ducum. Agathias a Græca voce dictos esse scribit, quasi ἀλήμονας, id est, errantes seu vagabundos. Ego existimo idem nomen esse Alanorum & Alemanorum.

Sunt autem hodie Alani non procul a Constantinopoli, quorum tanta est virtus, vt adhuc retineant libertatem & ecclesias. Fuisse eos olim Getis & Dacis vicinos, apparet ex Dionysii versibus, vbi dicitur:

Δάκων δ᾽ ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντες Ἀλανοί. id est,

Lataque Dacorum regio, fortes & Alani. Est & apud Marcellinum libro 21, longa Alanorum descriptio. Bella cum Hunnis gesserunt tempore Valentis.

Etsi autem nomen Alemani vicinum est, & effusam esse Alanorum gentem in occidentem constat: tamen non affirmo inde factam esse appellationem Alemanorum. Cæterum etymologia ducis est, Alman ab Elam, quod est iuuenis, vnde & Alma est, quod virginem significat.

Vt autem Francorum primum fit mentio in Gallieni historia: ita obseruabis inter gentes a Probo victas primum nominari Alemanos. Repressit autē Probus vtranque gentem, Francos & Alemanos, trucidatis quadringentis millibus hominum. Franci in Belgio victi sunt, & receptæ Gallicæ ciuitates sexaginta, Alemani ad Nicrum profligati sunt.

Simul in Rhetia Bonosus, qui se imperatorem nominauerat, & Alemanos cōcitauerat, victus est. Hic laqueo sibi vitam finiuit. Et quia fuerat heluo, & habuerat ven-

trem deformiter tumidum, iocus militaris ſparſus eſt. Non hominem pendere,ſed amphoram.

Pacatis his regionibus,Probus in Aſiam duxit exerci tus per Thraciam,vbi Gottos repreſſit, & multa millia in agris imperij collocauit. Latrocinia in Cilicia ſuſtulit. Cum Perſis & Parthis pacem fecit, ac regreſſus ad bella magis neceſſaria,Sarmatica & Gottica,cum in Syrmio milites oneraret labore ſiccandi paludes,aliqui tumultuantes, ſeditionem aduerſus eum mouerunt,& fugientem Probum imperatorem in ſpeculam interfecerunt.Reliquus exercitus dolens extinctum eſſe iuſtum, fortem,felicem & vtilem imperatorem, ſepulchrum ei fecit, cum hac inſcriptione: HIC PROBVS IMPERATOR VERE PROBVS SITVS EST, VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM.

Quanquam autem excellens in eo virtus fuit, & gubernatio felix:tamen exemplum eſt non ſolum inconſtantiæ fortunæ,ſed potius ingratitudinis,leuitatis & furorum vulgi,quod eum temerario impetu & ſeditioſe oppreſſit. Et ad regulam congruit: ὄχλος σὺν ἀμαθίᾳ μέγιστον κακόν. Item:

Λαῷ μὴ πίστευε, πολύτροπος ἐστὶν ὅμιλος.

Anno mundi quater milleſimo, ducenteſimo, quadrageſimo octauo.

Anno Romæ milleſimo triceſimo ſexto.

Anno Chriſti ducenteſimo octogeſimo ſexto.

CARVS NARBONENSIS.

CArus Narbonenſis, cum præfectus prætorio eſſet, propter virtutem ſuffragiis militaribus imperator factus eſt. Regnauit biennio. Filios nuncupauit Cæſares,Carinum & Numerianum.

Probus honorificum teſtimonium de eo ad Senatum ſcripſit his verbis:Felix eſſet noſtra reſpublica, ſi plures Cari ſimiles haberemus.Ideo ſenatus libenter comprobauit militarem ſuffragationem, præſertim cum virtus eius nobilitate generis & eruditione ornata eſſet.

Quia

Quia vero audita Probi morte vicini Pannoniis Sarmatæ rurſus in Pannoniam & Thraciam irruptiones faciebant, primum omnium Carus Sarmatas repreſſit, ſedecim millibus interfectis & viginti millibus captis.

Pacata vicinia tranſiuit in Aſiam ad bellum Perſicū. Cumque ad fatalem imperij Romani limitem, ad fluuium Tigridem perueniſſet, mortuus eſt.

Succeſſurus erat filius Numerianus, qui propter nobilitatem, optimos mores, eruditionem, & patris memoriam a ſenatu & exercitu diligebatur: ſed eius ſocer Arius Aper, vt imperium in ſeſe transferret, occidit eum. Id cum comperiſſet exercitus, in concione accuſato Apro, imperatorem elegit Diocletianum, qui mox Aprum palam ſpectante exercitu interfecit. Id factum congruit cum vaticinio mulieris in Tungris, quæ vna Druidum fuit. Sunt autem dictæ ſacerdotes Druidæ, a fidelitate Trew, quaſi dicas, Die *vertrawetten*. Hæc prædixerat Diocletiano obiurgans eum, quod parce ſolueret in hoſpitio, futurum eſſe imperatorem, cum Aprum occidiſſet.

Facta autem pace cum Perſis. Diocletianus exercitum reduxit in Europam, & Carino in Dalmatia nomināti ſe imperatorem occurrit. Carinus diſſimilis patri & fratri, cum flagitioſiſſimus eſſet, & Heliogabali mores imitaretur, ab exercitu deſertus & occiſus eſt.

Cum igitur & orientis & occidentis exercitus Diocletianum feciſſent imperatorem, ſenatus militarem ſuffragationem comprobauit.

Anno mundi quater milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo.
Anno vrbis Romæ milleſimo triceſimo octauo.
Anno Chriſti ducenteſimo octogeſimo octauo.

DIOCLETIANVS.

Diocletianus natus in Dalmatia, patre ſcriba ſenatoris Amilini, matre Dioclea, imperator factus eſt. Regnauit annos viginti,

Initio imperii reducens exercitum ex Aſia vicit Carinum in Dalmatia, qui patri Caro ſuccedere conabatur. Poſtea, cum multi noui motus in prouinciis orti eſsēt, & metueret futurum, vt alibi alii crearentur imperatores, maluit ipſe collegam fidum ſuo iudicio eligere. Adiunxit ergo ſibi collegā Maximianum, fortem & peritū rei militaris, ſed truculentum & libidinoſum. Hunc pari poteſtate Auguſtum nominauit. Horum integra manſit concordia, & Diocletianus ſe Iouium nominauit, Maximianum Herculeum. Cumque propter diuerſarum gentium motus opus eſſet pluribus fidelibus ducibus, duo Auguſti rurſus nominant duos Cæſares: Diocletianus Galerium Maximinum, natū in Thracia ripenſi. Maximianus Flauium Conſtantium χλῶρον, cuius virtus tanta fuit, vt Carus imperator, ſi vixiſſet, interfecturus filium flagitioſum, decreuerit ſucceſſorem nominare hunc Conſtantium.

Coniugiis etiam fœdera confirmata ſunt. Diocletianus filiam Valeriam dat Maximino: Maximianus Herculeus priuignam Theodoram Conſtantio. Duo in oriētem proficiſcuntur. Diocletianus Ægyptum recipit, obſeſſa Alexandria octo menſibus, magnam multitudinem trucidauit, Achilleum, qui ſe nominauerat imperatorem, obiecit beſtiis dilaniandum.

Maximinus contra Narſum regem Perſarum miſſus, primum victus eſt. Poſtea vicit capta regia Gaza.

Maximianus primum in occidente Galliam pacauit, oppreſſo Æliano, qui vt ſe Imperatorem faceret, agricolas cōcitauerat. Deinde cum in Africa Milites Quinquagenarij ſeditionem mouiſſent, qui volebāt dimiſſionem fieri, & dari agros Quinquagenariis, profectus eo Maximianus eam ſeditionem repreſſit.

Difficillima pars bellorum mādata fuit Conſtantio, vt Francos & Alemanos domaret, qui cum ſæpe cum eis conflixiſſet, tandem ſexaginta millibus Francorū & Alemanorū trucidatis recuperauit Belgium & Rhetiam. Eo tempore Spiram ad Rhenum condidit, vbi matrem Claudiam ſepeliit. Natus eſt enim Conſtantius ex Romana ſtirpe nobiliſſima, patre Eutropio, & matre Clau-

dia

dia filia imperatoris Claudii, qui anteceſſit Aurelianum.

Pacatis iam omnibus prouinciis, imperatores Diocletianus & Maximianus, cum circiter decem annos regnaſſent, Nicomediæ conueniunt, & de delendis Chriſtianis deliberant: quia diſſenſio religionis magnas diſcordias in familiis & in imperio pariebat. Et quia inter ipſos Chriſtianos multa diſſidia erant, diuulſos inter ſeſe facilius opprimi poſſe ſperabant, iuxta dictum: Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Erāt etiam multi transfugæ & alij ſycophantæ inter eos, qui Chriſtiani nominabantur, qui tanquam furiæ & ἀλάστορες incitabant & armabant imperatores.

Durauit hæc ſæuitia circiter decennium, & numerari poteſt inter exēpla diuturnæ crudelitatis præcipua, quæ Eccleſia ſenſit, qualem in Ægypto Pharaonum tempore, & deinde Antiochi experta eſt.

Edictum propoſitum eſt, ſimile Antiochi edicto: Vt omnes homines vbique ſacrificarēt Diis imperatorum: nō ſacrificaturi afficerētur ſuppliciis: & vt tēpla & libri delerentur. Nulla magna vrbs fuit in qua non quotidie circiter cētum raperentur ad ſupplicia. Cōſpectum eſt, beſtias parcere multis, qui eis obiecti erāt. Abſtinere etiam a ſanctorum cadaueribus. Ita oſtendit Deus, beſtias mitiores eſſe tyrannis. Et tamen beſtiæ ſæpe lacerarunt ipſos carnifices & impios ſpectatores. Annotatum eſt, in vno menſe ſeptendecim millia in diuerſis locis interfecta eſſe. Hæc fiebāt Diocletiani, Maximiani & Maximini crudelitate: poſtea etiam Maxentij. Conſtantius, qui Galliam & Germaniam regebat, non fuit huius ſæuitiæ ſocius, ſed Chriſtianis in hac parte imperij, quam ipſe tenuit, pepercit.

Militabat eius filius Conſtantinus apud Diocletianum in Ægypto, vbi & Diocletianus & Maximinus inſidias ei ſtruxerunt, vt eum e medio tollerent, ſed effugiens rediit ad patrem in Galliam.

Ita cum in Aſia, Syria & in Italia nobiliſſimi homines interfecti eſſent, & in multis vrbibus ſolitudo eſſet, Diocletianus & Maximianus imperium vno die volentes

deposuerunt:vel dolore,quod perfici non posse viderũt ea,quæ moliti fuerant,vel metu Constantini. Diocletianus sibi ipse postea mortem consciuit,cum Maxentium Constantinus interfecisset.

Qua in re considerandæ sunt vehemẽtes naturæ,quæ incendia animorum dissimilima habent, nec secundas res nec aduersas moderate ferunt. Mouent iniustas res cæco& ingenti impetu.Postea frustrati opprimũtur magnitudine dolorum,sicut accidit Antonio& aliis multis.

Magis ostendit metum Maximianus, qui Romam rediit,vt a Prætorianis reciperetur,& rursus nominaretur imperator. Sed cum filius Maxentius eum expelleret, fugit Massiliam ad generum Constantinum, cui cum strueret insidias,filia maritũ patri prætulit,quæ detexit insidias.Ita cum Deus Maximianum Constantino mirabiliter obtulisset, interfectus est Maximianus Massiliæ. Hic exitus fuit duorum sæuissimorum tyrannorum, Diocletiani & Maximiani.

Romæ Maxentius, Maximiani Herculei filius eo dominabatur crudelius,quia Seuerum ad Rauennam vicerat,qui exercitum contra eum Romam ducturus erat. Cumque & sæuitiã contra Christianos Maxentius exerceret,& raperet honestas matronas & virgines,& militibus concederet licentiam omnium scelerum, senatus Constantinum ex Gallia accersiuit,cui dubitanti an Romam duceret,exercitum,ostendit Deus illustre signum victoriæ.Nam medio die in clara luce vidit Cõstantinus in cœlo igneam crucẽ,cum literis:ΕΝ ΤΟΎΤΩι ΝΊΚΑ: id est, IN HOC VINCE.

Scribit Eusebius, hanc se narrationem ex ipso Constantino audiuisse.

Itaque tanquam ducente Domino nostro Iesu Christo Romam cum exercitu properat.Etsi Maxentius imparatus erat,tamen occurrere fortissimo exercitui vsq; ad pontem Miluium ausus est.Ibi prælio victus,& cum magna multitudine in flumen mersus periit.Ideo Christiani dixerunt,interitum Maxentij similem fuisse pœnæ Pharaonis.

Sustulit ergo initio Constantinus duos tyrannos: Maximianum

ximianum & eius filium Maxentium, cum quidẽ Constantinus a Maximiano Cæsar nuncupatus esset. Cum igitur potitus esset Constantinus occidẽtis imperio, teneretque eam partem, in qua plurimum roboris erat: Italiam, Hispaniam, Africam, Galliam, Germaniam & Britanniam, cum Licinio tenente Illyricum, quem Maximinus Cæsarem nominauerat, facit fœdus, eique sororem Constãtiam dat vxorem, & mittit eum in Asiam contra Maximinum. Interea pacem in occidente restituit: abolet decreta tyrannica, & vetat Christianos iniuria affici: & in prouinciis iudicia & præsidia ordinat.

Victus autem Maximinus a Licinio ad Tarsum, postea phthiriasi inter sæuos cruciatus periit, cum examina verminum ei in inguinibus nata essent. Quo pœnæ modo significatum est, libidines eius puniri.

Extinctis igitur quatuor tyrannis: Diocletiano, Maximiano, Maxentio & Maximino, tenẽt imperium postea collegæ, Constantinus & Licinius, & paulisper in imperio pax fuit.

Initium autem imperii Constantini collocatur paulo ante Maxentium:
videlicet in Annum mundi quater millesimum ducentesimum septuagesimum secundum.
Annum Romæ millesimum sexagesimum.
Annum Christi trecentesimum decimum.

Sunt ergo ab initio Diocletiani ad hunc annum, qui est initium Constantini Magni, viginti duo anni. Intra hos annos in toto genere humano horrendam lanienam aduersus ciues & hostes, & inter sese, exercuerunt imperatores.

Suntque anni a Iulii initio, vsque ad primum annum Constantini, trecenti quinquaginta septem, qui mutationem in imperio insignem fecit. Ac a Iulii initio vsque ad captam Romam ab Alarico, sunt anni quadringenti sexaginta & vnus.

CONSTANTINVS MAGNVS.

COnstantinus Magnus tenuit imperium annos triginta duos minus duobus mensibus. Vixit annos sexaginta sex. Natus est in familia, cuius fuit præcipua nobilitas in Dardanis, ex Romana stirpe, cuius hæc series traditur:

Eutropius.	Claudia vxor, filia Crispi, fratris Claudii Imperatoris.

Constantius χλωρὸς imperator, conditor Spiræ: qui vicit Francos & Alemanos.

Helena Britannica, prima coniunx Constantij.	Theodora Maximiani Priuigna, secunda coniunx Constantij.

Constantinus Magnus.	Annibalianus Dalmatii pater.	Constantius pater Galli & Iuliani.	Constantia Licinij cōiunx.

Constantinus Magnus.

Mineruina prima coniunx Cōstantini Magni.	Fausta secunda coniux Cōstantini Magni, filia Maximiani. Eius filii.

Crispus.	Constātinus secundus.	Constātius.	Constans.	Cōstātia coniunx Galli.	Helena coniunx Iuliani Imperatoris.

Dalmatium orienti præfecit Constantinus patruus, sed postea regnante Constantio interfectus est. Gallum Constantinus Cæsarem fecit, & post Dalmatium orienti præfecit. Hunc quoque crudeliter dominantem Constantius interfici iussit. Iulianus post Constantium imperator factus est,

Post

Poſt hunc ſucceſſor Iouinianus Pãnonius ex alia familia fuit. Suntque anni ab initio Conſtantini Magni vſque ad mortem Iuliani, quinquaginta octo.

Poſt Maxentii interitum rexit occidentem Cõſtantinus: Licinius vero orientem, qui Maximinos deleuerat. Deinde pax fuit in imperio Romano, & imperatorum concordia circiter quinquennium.

Cum vero Licinius paulatim odiũ aduerſus Chriſtianos oſtẽderet, & aliquot nobiles viros, propterea quod abiicere profeſsionem Chriſtianam noluerant, interfeciſſet, multorum etiam raperet facultates & coniuges, multi exules ad Conſtantinum confugiũt, & petunt ſuſcipi defenſionẽ Chriſtianorum. Erant fœdera inter collegas, Licinium & Conſtantinum, & Licinius coniugem habebat ſororem Conſtantini Conſtantiam. Primũ igitur hortatur Conſtantinus Licinium, vt iuxta edicta, quę antea ſimul ediderant, parcat Chriſtianis. Ille contra ſuperbe reſpõdet: Se non impediendũ eſſe in ea parte imperii, quam regeret: & bellum minatur. Cùm autem iã Licinius violato priori edicto fœdus rupiſſet: & iuſta ſit defenſio etiam contra ſocios, ad depellendam manifeſtam ſæuitiam. Cõſtantinus cum Filio Criſpo exercitũ in Thraciã ducit, vbi ad vrbem Adrianopolin, quæ nunc quoque nota eſt, fuitque olim Odriſſa, magno prælio vi- A. Chri
cit Licinium, de quo & miracula narrantur: Conſpectas 324.
eſſe in aere flammas ſupra exercitum Conſtantini. Scribit Marcellinus, in exercitu Conſtantini, qui cõtra Licinium ductus eſt, fuiſſe Francorum auxilia, qua ex rẽ apparet, Conſtantinum Francorum virtutẽ magni feciſſe.

Fugit ex Europa Licinius in Bithyniam, & rurſus exercitum collegit. Sed ibi quoque victus, pacem petit, miſſa ad victorem ſorore ipſius Conſtantia, quæ vitam Licinio marito impetrauit: ſed ita, vt priuatus Theſſalonicæ cum coniuge viueret.

Aliquanto poſt Licinius, cum res nouas moliretur, a Conſtantini præſidio Theſſalonicæ interfectus eſt. Extinctis igitur quinque tyrannis: Diocletiano, Maximiano, Maxentio, Maximino & Licinio, tenet monarchiam ſolus Conſtantinus, qui cum leges & iudicia deleta eſ-

sent, & non solum bellis ciuilibus, sed etiam sæuitia, quam tyranni contra Christianos exercuerant, vastatæ essent prouinciæ, victor Constantinus & ecclesias & imperium restituere cœpit.

Estque hæc mutatio vna inter præcipuas generis humani mutationes, difficilior quã fuit Augusti, victo Antonio, aut Iulii, victo Pompeio. Bellũ certe cum Licinio longe maius fuit, quam vel Iulij vel Augusti bella. Nam & ducum par fuit magnitudo animi & potentia, & caussa maior fuit, quam Iulii vel Augusti. Dimicarunt enim, in vtram partẽ fieret inclinatio, an deinceps totus orbis pareret Christianis principibus, deleturis ethnicas religiones: an vero pareret ethnicis, deleturis Christianos, Et multi erant duces & milites nobilissimi in exercitu Cõstãtini, quorum patres & matres crudelissime interfecti fuerant. Fuit igitur caussa longe maior, quam vlla in imperiis vnquam fuit. Et habebat robur imperii Cõstantinus, vt de eo dici possit:

Et caussaque valet, caussamque tuentibus armis.

Vt autem Deus victoriam dedit Constantino, ita postea eum adiuuit in constitutione imperii. Restituit leges & iudicia, & multas nouas leges condidit: præsertim de cõiugiis & pudicitia sanxit, vt capitali supplicio afficerẽtur mœchi, & omnes qui se deinceps polluerent libidinibus cõtra naturã, & scorta mascula iussit vbique interfici. Prohibuit & ciuibus polygamiam. Sanxit, ne Christiani vlla iniuria propter confessionem afficerentur: & vt ad honores admitterẽtur. Nominatim vero excepit hæreticos. Curauit rursus ædificari Christianorũ templa, & reditus attribuit pastoribus.

Pro militum vtilitate sanxit, vt prædia, ex quibus milites antea habuerant stipendia, transirent ad hæredes, & fierent propria familiariũ, sed ita, vt certum numerũ militum præberent. Id initium est eius moris, qui nunc seruatur in feudis, vt nominamus, id est, prædiis militum.

Hoc beneficio tenuit Constantinus obligatos omnes honestos milites. Ideoque hunc morem instituit, vt mallent in coniugiis honeste viuere, & procreare sobolem,

quam

quam vagari vt antea.

Anno mundi quater millesimo ducentesimo nonagesimo septimo.

Anno vrbis Romæ millesimo, octogesimo quinto.

Anno Constantini vicesimo sexto.

PAcatiano & Mecellio coss. inchoata est instauratio murorum Byzãtii, qui a Seuero imperatore destructi fuerant. Estque interuallum inter destructionem factam tertio anno Seueri, ad hanc instaurationem, anni centum & triginta. Suntque ab instauratione, donec a Mahometo capta est, mille centum & octodecim anni. Capta est enim a Mahometo anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo tertio.

Sũt vrbium & imperiorum fatales periodi. Et multa heroici viri faciunt fatali impetu, de quibus secus videtur aliis.

Verum est, vrbis Romæ, Italiæ & imperii statum valde languefactum esse, translata dignitate, & trãslatis familiis & opibus ex Italia in Thraciam. Nec quæro, quæ res mouerit Constantinum. Etsi situs Byzantij valde opportunus est ad tuendum occidẽtis & orientis imperiũ. Et tunc assiduis præsidiis in eo loco aduersus Gottos & Sarmatas opus erat, quæ quidem ibi commodissime ali poterant. Sed potiorem caussam tãtæ mutationis fatum fuisse existimemus. Cum Deus puniturus esset Italiam & Romam aduentu peregrinarũ gentium, prius voluit alibi arcem imperii & doctrinarum condere.

Ipsa vrbs Byzantium olim a Carthaginensibus condita esse scribitur, & nominis etymologia concinna est: Bethzona, id est, domus cauponæ, seu meretricis: quia propter vbertatem soli & loci opportunitatem, copia ibi magna est omnium rerum necessariarum.

Constantinus nominauit νέαν ῥώμην, quia voluit has duas ciuitates vnã esse, & ciues in hac noua Roma tam fieri consules, quam eos, qui in vrbe Roma nati erant & habitabant. Vicit autem consuetudo, vt hæc vrbs dicta

fit Constantini vrbs, quæ quidem ab instauratione vsque ad hanc postremam expugnationem factam a Mahometo, etiam præcipua omnium doctrinarum sedes fuit.

AN CONSTANTINVS VRBEM ROMAM ET OCCIDENTIS *imperium Romano episcopo dederit?*

VSitate nominatur Liber decretorum, in quo & vetera & recentia decreta multa partim vera, partim commentitia & notha, & sententiæ scriptorum truncatæ recitantur. In eo libro distinct. 96, extat fabulosa narratio, in qua fingitur Constantinus Romano episcopo Syluestro donasse vrbem Romam & occidentis imperium, Italiam, Galliam, Hispaniam, Germaniam, & alias vicinas prouincias. Huius fabulæ refutatio scripta est a multis doctis viris. Et has disputationes nosse eo prodest, vt discrimen intelligatur potestatis politicæ & ministerij euangelici, nec existimetur, apostolis, aut eorum successoribus mādatum esse noua imperia constituere, aut regna transferre, sicut falso dicitur in versu:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Considerandum est igitur in historiis, quomodo paulatim creuerint opes episcoporum, & quando accesserint imperia.

Pastoribus & aliis, qui in templis & scholis docent, victus debetur. Quare initio cōtulerunt pecuniam homines locupletes & benefici, & ad doctores alendos, & ad iuuandos egentes, dignos publica beneficētia, videlicet ægrotos & exules. Hæ collationes omnibus tēporibus vsitatæ fuerunt, & lege Mosaica ordinatæ sunt. Fuerunt igitur & in ecclesiis publica æraria, sicut & Tertullianus Stipis mentionem facit, & nomen Missa tales contributiones significat, Deuteron. 16.

Sed imperia nec apostoli, nec episcopi, nec pastores, nec præfecti ærariis habebāt; sed hi, vt alii ciues priuati, pare-

parebant quolibet loco ſuis magiſtratibus armatis. Nec ante Pipinum Caroli patrem legimus habuiſſe Romanos epiſcopos Italiæ partem: aut tenuiſſe imperium in ea parte. Sed cum Longobardi pulſis hexarchis, qui Ranennam & alias quaſdam vrbes rexerant, eam partem occuparent, & iam Romæ minitarentur, accerſitus eſt Pipinus Caroli pater, qui repreſſit Longobardos, & vrbibus quas hexarchi rexerant, libertatem reſtituit.

Et quia magna erat pontificum autoritas, vrbes, quæ Romæ propiores erant, cum defenſione indigebant ad põtifices confugiebant. Ita paulatim aliquæ velut propriæ Romanæ ſedis factæ ſunt. Poſtea igitur Ludouicus Pius tenens omnia, quæ Longobardi tenuerant, & tenes cæteras vrbes vſque ad vrbem Romam, expreſſe diſtinxit loca, quæ volebat Romanã ſedem, tanquam propria tenere, ab iis quę voluit imperij partem eſſe. His initiis pars illa Romæ propior cœpit eſſe propria pontificum, non Pipini aut Caroli donatione, ſed Ludouici Pij.

Præterea tradere imperium eſt iuramento obligare ſenatum Romanum & exercitus, vt illi obtemperẽt, cui imperium traditur. Manifeſtum eſt autem, nec ſenatum nec exercitus tunc iuraſſe Romano epiſcopo. Sed Conſtantinus Iulianus, & deinde ſucceſſores ſoli fuerũt exercituum domini. Romæ etiam præfectos vrbis cõſtituerunt: Conſtantius Leontium, qui ſeditiones Romæ ortas oppreſſit, & autorem ſeditionis vrbe expulit, & poſtea, cum nobilem virginẽ vi ſtupraſſet, vltimo ſupplicio adfecit. Iulianus imperator præfectum vrbis conſtituit Apronianum, & deinde alij alios. Iuſtinianus in Italiã miſit Beliſarium, qui & Syluerio pontifici, Gottos reuocanti ad Romam occupandam, dignitatem ademit, eumque relegauit. Poſtea Narſes annos ſedecim Italiæ rector fuit. Deinde hexarchi imperatorum vicarii fuerunt circiter annos centum & ſexaginta a Iuſtiniano ſecundo vſque ad Pipinum. Teſtis eſt igitur hiſtoria, Romanos epiſcopos non tenuiſſe imperium vrbis Romæ aut occidentis.

Additur & argumentum a perſona ſeu officio epiſcopi. Primũ hoc manifeſte falſum eſt, quod multi ſcribunt

Petro datam esse summam potestatem, etiam imperij constituendi. Quia hæc dicta discernunt ministerium euangelii & politica imperia: Sicut pater meus misit me, ita ego mitto vos. Regnum meum non est de hoc mundo. Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Arma militiæ nostræ nō sunt carnalia. Ergo etiamsi mittitur Petrus ad ministerium euangelij, non tribuitur ei simul autoritas politica, constituendi aut mutandi imperia, aut colligendi exercitus, aut bella mouendi. Sicut horum nihil fecit Paulus, etiamsi flagitiosissimam beluā Neronem tenere florētissimum imperium videbat. Sed quanquam dolebat talem pestem hoc fastigiū generis humani tenere: tamen ordinem politicum imperii sciebat Dei opus esse, & venerabatur.

Quod vero in constitutione Bonifacii citant dictum: Ecce duo gladii hic, nō sequitur, hac voce armatum esse Petrum imperio. Nam & ipse Filius Dei præliari eum prohibet. Et cū Christus inquit: Satis est: significat querelam de duplici genere hostium. Satis est & pontificum & Pilati gladios aduersus vos stringi.

Cum autem distincta sint officia: euangelicum & politicum: & de hoc politico expresse dictū est, Omnis anima potestati, quæ præest, sit subdita, contrarium esset mandato diuino & seditiosum, rapere dominationem, quam legitimus magistratus tenet. Fuisset igitur seditiosus & prædo Romanus episcopus, si Constantini potestatem, aut exercitus, aut prouincias subditas, non donatas, ad sese transtulisset; vt reuera seditiosi fuerunt deinde pontifices, qui vrbem Romam aut alias, quæ fuerūt propriæ imperatoris, non donatas occuparunt.

II. ARGVMENTVM.

Etsi historia testis est, vt dixi, non esse factam donationem Vrbis aut prouinciarum a Constantino: tamen etiamsi oblata esset potentia illa Siluestro, non licuisset eam ipsi accipere in ea functione in qua erat, & successoribus tradere. Quia vnusquisque facere debet officia suæ vocationis, iuxta dictū: In hoc sitis ambitiosi, vt sitis quieti,

quieti,& faciatis propria: Paſtor debet docere: rex gubernare exercitus,ſtipendia,bella, pacem corporum. Non ſunt hæc igitur mandanda paſtori, ſed vnuſquiſque ſuo loco memor ſit regulæ: Propria facite. Item: Vnuſquiſque, ſicut eum vocauit Deus, ita ambulet. Et Syracidæ tertio: Qui amat periculum peribit in eo. Altiora te nō ſtolide quærito. Quæ tibi Deus præcepit,ea ſancte cogita. Itaque dictum: Vos non ſic,non tantum ſic intelligatur, quod cum miniſterio euangelii non tradat Chriſtus politicam poteſtatem: ſed etiā ne accipiatur & exerceatur a tenente miniſterium. Huc adiungatur dictum: Nemo militans implicat ſe negotiis ſecularibus. Ita nec paſtores vult Paulus occupatos eſſe negotiis impedientibus miniſterium euangelicum. Hæc breuiter commemoraui de fabula donationis, vt moniti iuniores,& hiſtorias conſiderent: & recte diſcernant miniſterium euāgelicum,& politicam poteſtatem.

DE NICENA SYNODO.

FEcerat pacem in imperio Cōſtantinus deletis tyrannis, & tulerat honeſtas leges: & reſtituerat iudicia: prohibuerat ſæuitiam exerceri in Chriſtianos: fouebat eccleſias,& attribuerat reditus: ademerat templa hæreticis Marcionitis,Manichæis & Samoſatenicis.

Hanc tranquillitatem & imperii & eccleſiarum turbauit diabolus,qui odio Dei ab initio poſt lapſum contumelia affecit Deum,& primis parentibus exitium machinatus eſt. Idem ſemper agit. Ac tunc quoque horribile incendium in Ægypto excitauit,quod vagatū eſt per totum orientem. Impulit presbyterum Alexandrinum Arium, vt sereret impium dogma,aſtute fucatum cōtra diuinitatem Chriſti. Scribunt autem dolore repulſæ motum eſſe Arium, cum non eſſet factus epiſcopus, vt aduerſaretur epiſcopo Alexandro.

Exiſtimo autē Arium reipſa idem ſenſiſſe, quod ſenſerunt Ebion,Samoſatenus & ſimiles, ſicut & Alexander epiſcopus Alexādrinus de eo ſcribit: Scitis recens motam doctrinam contra eccleſiæ pietatem, eſſe Ebionis

Artemæ & Samosateni contagium: qui in synodis & iudiciis episcoporum vbique ex ecclesia eiecti sunt.

Arius.

Sed cum nō auderet Arius expresse negare λόγον esse ὑφιστάμενον, astute alia specie struit insidias. Dicit nō esse coæternum Patri λόγον, sed summā creaturam ex nihilo conditam. Et vsus est his formulis loquendi: ἦν πατὴρ, ὅτε οὐκ ἦν λόγος, hoc est, Erat Pater, cum nondum esset λόγος. Item dixit esse λόγον ἐξ οὐκ ὄντων, ex non existētibus, id est, nihilo. Hæc est summa sententiæ Arii, quam si quis proprie aspiciet, deprehendet eam vicinam esse Samosateni impietati. Negat autem reipsa Filium esse de essentia Patris, & omnipotentem, quia dicit esse ἐξ οὐκ ὄντων.

Pii opposuerunt caput primum Ioannis, vbi dicitur: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος Item dicta de omnipotētia Filii, vt mox Iohannis primo dicitur: Omnia per ipsum facta sunt. Item: Ego vitam æternam do eis. Et: Sine me nihil potestis facere. Matthæi decimo octauo. Vbicunque sunt duo aut tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Adesse vbique, exaudire & opitulari vbique propria sunt diuinæ naturæ. Coloss. 1: Omnia per ipsum & in ipsum condita sunt, & omnia per eū consistunt. Ebr. 1: Per quem & secula fecit, qui est fulgor gloriæ, & effigies substantiæ eius, sustentans omnia. Dicta etiam de inuocatione testantur Filium omnipotentē esse, sicut ecclesia semper dixit Χριστὲ ἐλέησον.

Talia testimonia sint in conspectu, & in quotidiana inuocatione cogitētur. Ac confirmati testimoniis vere sententiæ: legamus & historiam & certamina.

Cum autem Arius traxisset in suam sententiā aliquot episcopos, & iam non obscura discordia esset: Constātinus edictum mittit in omnes regiones, quo conuocat omnes episcopos ad vrbem Bithyniæ Niceam, vt ibi in synodo confessio singulorum, & confessionis testimonia audiantur & quantum fieri posset, discordia tollatur. Curat & publicis vehiculis eos aduehi.

Conuenerunt igitur trecenti decem & octo episcopi. Inter hos martyres multi fuerunt mutilati aliqua corporis parte, cum adhuc sæuitiam exercerent Maximinus, & Licinius. Aduenerunt presbyteri legati episcoporum

porum, qui propter senectam & morbos accedere non potuerant. Adfuerunt & laici multi, viri docti & pij. Hęc synodus inchoata est anno trecentesimo vicesimo octauo Christi, anno imperij Constantini decimo nono.

Est autem dignissimum opus sapientibus & magnis regibus, iusto modo & ordine tollere dissidia ecclesiarum: indicere, & recte regere synodos, sicut fecerunt Constantinus, Theodosius primus, & Theodosius secundus, & Martianus, vt infra dicetur.

Nec recte sentiunt, qui dicunt, hanc curam indicendi synodos, ad solos episcopos pertinere: Quia lex diuina, & politicæ potestati, & doctoribus præcipit tollere blasphemias & idola. Cum igitur dissidia oriūtur, etiam politica potestas curet legitimam cognitionem institui, in qua doctores & alia mēbra ecclesiæ idonea, & ipsi principes, re inquisita, dicant suas sententias. Quia iudicium illud non est vnius gradus, sed omnium membrorum ecclesiæ, quæ sunt idonea ad iudicandum. Postea, cum veritas patefacta est, fiat exequutio. Doctores refutent & damnēt blasphemias. Potestas politica prohibeat externā professionem impiam, remoueat blasphemos, ne virus suum afflent aliis.

Hanc sententiam verissimam esse non dubium est. Et singuli principes in sua ditione piam concordiam hoc modo tueātur, sed nō seruiant alienis odiis: nec sine pia cognitione gladios stringant: sed audiant vtranque partem, sicut Deus sæpe præcepit. Et iuramentum Atticum erat: ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροᾶσθαι, & sint normæ iudicij, scripta prophetica & apostolica & symbola.

Assedit igitur Constantinus inter episcopos, sede non altiore: & initio hortatus est eos ad placidam collationem, & ad inquisitionem veritatis omissa sophistica, & deposita animorum acerbitate.

Primam sententiam dixit Εὐστάθιος Antiochenus Episcopus. Post longa certamina scriptum est symbolū Nicenum, quod adhuc in ecclesiis retinetur, quod plurimi sua subscriptione comprobarunt: & subscripsit ipse Cōstantinus, qui ait, se adfuisse ceu vnum ex ipsis: Ac valde lætor, inquit, me fuisse vestrum comministrum, donec

omnium conueniens inquiſitio facta eſt, & veritate in lucem prolata, concordia conſtituta eſt.

Tres autem fuerunt magnæ cauſſæ, quæ ad doctrinā pertinuerūt, de quibus præcipue ſynodus teſtimonia oſtendit. Rurſus damnatum eſt impium dogma Samoſateni. Deinde & Arianum. Poſtea & Nouati & Meletij error damnatus eſt, qui docuerunt, lapſos redeuntes ad pœnitentiam non recipiendos eſſe. Qua de re imperator ſalſe reprehendens arrogantiam Aceſij Nouatianorum epiſcopi, inquit: Scalas Aceſi admoue, & ſolus in cœlum aſcende. Hac ironia ſignificabat, illum falſo fingere, ſe & ſuos ſine peccato eſſe.

Poſtea deliberationes aliæ acceſſerunt: vt eodem die omnes eccleſiæ Paſcha celebrarent: Nec alij Iudaicum diem, alij alium obſeruarent. Item, vt Alexandrinus epiſcopus inſpector eſſet eccleſiarum orientis, Romanus occidentis.

Quædam etiam de temporibus publicæ pœnitentiæ ordinarunt, quod ritibus eius ætatis tributum eſt. Nec vero æſtimandum eſt, voluiſſe eos hæc decreta paria eſſe articulis fidei.

Propoſitum etiam fuit a quibuſdam, vt ſacerdotibus maritis prohiberetur conſuetudo coniugalis.

Sed ſenex Paphnutius, cui & in confeſſione oculus ef foſſus erat, & qui epiſcopus erat in Ægyptiaca Theba, diſſuaſit hanc legem, dicens coniugia non diſſoluenda eſſe & coniugalem conſuetudinem caſtitatem eſſe. Synodus Paphnutij ſententiā ſequuta, cenſuit nequaquam recipiendam eſſe contrariam.

Decreta etiam hęc facta ſunt: Ne quis ſe caſtraret. Itē: ne clerici vſuras acciperent, & ne haberent ſecum mulieres, quæ non eſſent coniuges. Inde apparet, in ea ſynodo de multis negotiis deliberationes incidiſſe, quæ diſcernendæ ſunt.

Accidit hoc quoque: Cum multi epiſcopi priuatas inter ſe accuſationes imperatori exhibuiſſent, vt imperator obſignatas omnes aſſeruari iuberet, dicens, prius publicam cauſſam agēdam eſſe, deinde ſe de illis acturum eſſe. Hunc faſciculum in exitu ſynodi proferri iuſſit, &

adhuc

adhuc obſignatum in ignem coniici, inſpectantibus omnibus epiſcopis, & addidit hæc verba: Sacerdotum crimina non efferenda eſſe in publicum, quia talibus ſcandalis hominum animi a doctrina alienētur. Ac ἀμνηστίαν priuatarum offenſionū ſanxit: & hortatus eſt, vt eandem vocem doctrinæ ſonarent omnes, & eccleſiarum cōcordiam tuerentur.

Hic fuit exitus ſynodi Nicenæ, quæ durauit trienniū, & aliquanto diutius.

Ipſo ſynodi tempore imperator celebrauit viceſimū annum imperij ſui. Inde ſciri poteſt tempus, quo hæc ſynodus conuocata eſt.

Profuit piis huius ſynodi confeſſio, & prodeſt nunc quoque. Sed tunc neque prorſus extinctum eſt Arianū incendium, & aliquanto poſt latius in Aſia vagatum eſt, quam antea. In ea diſtractione eccleſiarum, quia dubitatio odium doctrinæ parit, deinde multitudo pertęſa obſcurarum diſputationum & rixarum inter Chriſtianos, libētius recepit Mahometi dogma plauſibile prophanis ingeniis, quia tantum eſt particula legis, propoſita ad tuendam pacem inter ciues.

Seneca inquit: Nunquam vitia, bona fide mãſueſcunt, ac repreſſa aliquantiſper, tamen erumpunt: Ita, cum alii qui impij epiſcopi clam ſentientes cum Ario, metu imperatoris ſimularent, ſe Nicenum ſymbolum amplecti, paulatim ſeſe aperuerunt: Sicut in Euripidis verſibus dicitur:

ὁ μὲν πονηρὸς οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός.
ὁ δ' ἐσθλὸς ἐσθλὸς, οὐδὲ συμφορᾶς ὕπο
φύσιν διέφθειρε ἀλλὰ χρηστός ἐστ' ἀεί.

Cumque inflectere animum imperatoris conarētur, nacti ſunt ad eam rem artificem idoneum ſacerdotem, qui apud Conſtantiam ſororem imperatoris, quę fuerat nupta Licinio, erat. Is afflauit Conſtantiæ Arij contagia, & perfecit, vt fratri hortatrix eſſet, vt Arium ab exilio reuocaret, & cauſſam rurſus cognoſci iuberet. Accenditur & odium contra Athanaſium.

Procedunt in aula artificia Sinonis & aniculæ. Reuocat Arium Conſtantinus, & mandat cauſſam rurſus

cognosci in Tyro. Ac verba sunt in epistola imperatoris Si quis recusabit venire, mittam qui eum doceant non aduersari huic edicto: & mandat seuerissime, ecclesiam liberari a blasphemiis. Cōfluunt ergò episcopi, sed præcipue colludentes cum Ario. Et eo accessurus erat imperator. Nam & in Iordane decreuerat baptismum accipere. Sed dum hæc apparat, in morbum incidit in vrbe Nicomedia. Ibi cum baptizatus esset, aliquanto post in suburbano mortuus est, anno ętatis suę sexto & sexagesimo, anno imperij tricesimo secundo, minus duobus mensibus.

Verum ante mortem vocauit Constantinopolim imperator episcopos, qui in vrbe Tyro conuenerant. Ac simul Arium ex Alexandria accersiuit. Voluit enim corā huius iudicij gubernator esse. Eo cum venisset Arius, ortū est ingens certamen inter Alexandrum Constantinopolitanum episcopum, recte sentientem: & Eusebiū Nicomediensem, qui astutissime subleuabat Ariū. Cum autem instaret magnum certamen, post aliquot dierum congressus, Alexander episcopus noctu manens in templo precatur Deum, vt ipse veritatē tueatur. Mane, cum longa esset expectatio, tandem factio Ariana ad publicum consessum accedit. In eo itinere Arius deflectit de via, subita consternatione oppressus, ac considens in latrinam ibi effudit intestina & extinctus est. Multitudo cognito eius interitu dilapsa est, & rursus cœpit autoritas maior esse rectè sentientium.

Id exemplum & pios commonefaciat, veritatis defensionem petendam & expectandam esse a Deo: & puniri insignibus exemplis hostes veritatis, vt supra de Montano & Priscilla dictum est, qui sibi ipsis fregerunt gulas laqueis. Ita & pœnas dedit Arius insigni exemplo, quod pene simile est Iudæ exitio.

Aliquanto post mortuus est Constantinus imperator, cuius virtutem & fortunam fuisse heroicam, euentus ostendunt. Quia singulari fœlicitate, deletis tyrannis pacem orbi terrarum restituit: & fecit insignē mutationē in imperio Romano, quæ tamen postea profuit generi humano, cum illa pars mundi versus orientē defensa est

per

Constantinopolitanos principes, Italia occupata a Gottis & aliis peregrinis gentibus.

Fuit iustus & seuerus, sed domesticas duas calamitates insignes habuit: Filium præstantem virum Crispum, natũ ex prima coniuge Minerunna, quem iam Cæsarem nominauerat, falso accusatúm a nouerca, interfici iussit. Fuit autẽ nouerca Fausta filia Maximiani Herculei, quę ad suos filios trãsferre imperiũ volebat. Postea Cõstãtinus deprehensa calũnia & coniugẽ Faustã iussit necari.

Nec tantum his domesticis calamitatibus senectus Constantini afflicta est: sed accessit etiam consiliorũ inconstãtia, quæ auxit ecclesiarum discordias. Arium exulantem reuocauit. Contra vero Athanasium in exilium misit in vrbem Treuirorum. Etsi igitur fundamenta cõcordiæ ecclesiarum in synodo Nicena iecerat, & maxime cupiebat ecclesiam relinquere trãquillam, tamen id non perfecit, sed creuerunt discordiæ diabolorũ fraũdibus, qui organa habuerũt aliquot episcopos & sycophãtas, qui sinoniis artificiis senem imperatorẽ deceperunt.

Nec imperij pax mortuo Constantino fuit diuturna: nec posteritas eius fœlix fuit. Nam fratres ipsi inter sese dimicarunt. Adeo nulla est quantumuis magna fœlicitas in hac vita, cui non multæ calamitates misceantur. Suntque digna consideratione verba Herodoti in Polymnia: εἶναι δὲ θνητὸν οὐδένα, οὐδ᾽ ἔσεσθαι, τῷ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη, τοῖς δὲ μεγίστοις μέγιστα. Monent autem talia exempla, vt simus modesti, retineamus timorem Dei, & non moueamus non necessaria, & ardentius petamus nos a Deo regi & protegi.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo tertio.
Anno Romæ millesimo nonagesimo primo.
Anno Christi trecentesimo quadragesimo primo.

Filij Constantini successerunt patri, diuisione imperij in testamento hoc modo facta: Constantinus natu maximus tenuit Hispaniam, Galliam, Alpes & Britanniam: Constans Italiam, Africam, Græciam, & Illyricum: Constantius minimus natu orientem tenuit Hic cum non esset par ingenio fratribus, tandem monar-

chia potitus eſt. Cum enim maximus natu Conſtātinus ſuperbior & inquietior eſſet cæteris, non contentus ſuis prouinciis, fratri Cōſtanti bellum intulit, vt Italiam occuparet. Sed cū ad Aquileiam perueniſſet, prælio victus eſt a Conſtantis exercitu: & cum equus vulneratus Conſtantinum excuſſiſſet, multis ictibus confoſſus eſt, anno ætatis viceſimo quinto, imperij, nōdum finito triennio.

CONSTANS IMPERATOR.

ACceſſerunt igitur Cōſtanti ad ſuam partem omnes prouinciæ, quas frater Conſtantinus tenuerat. Regnauit annos tredecim, vixit annos triginta. Fratrem vicit anno ætatis ſuæ viceſimo. Fuit initio iuſtus & ſtrenuus, ſed poſtea propter morbum articularem deditus voluptatibus neglexit gubernationem, & multa crudeliter fecit. Quare in vrbe Auguſta Rhetica contra eum factus eſt imperator Magnentius, qui tunc præerat Rheticæ. Hic interfecit Conſtantem quieſcentem in cubiculo. Eſtque mors eius eo inſignior, quod Magnentium antea in Illyrico ipſe ſeruauerat, tectum ſua purpura, cum milites eum interfecturi eſſent. Nunc talem gratiam ſeruatori reddidit, qualem Caſſius & Brutus Iulio reddiderunt. ſed ſe ipſum quoque aliquanto poſt interfecit, vt mox dicam.

CONSTANTIVS IMPERATOR.

COnſtantius enim tertius frater, vt puniret Magnentium, ſeptuaginta millia hominum aduerſus eum duxit. His occurrit in Illyrico cum exercitu triginta millium Magnentius, confiſus robore Gallico & Germanico. Etſi autem victor fuit Conſtantius, tamen cædes tanta facta eſt, vt in eo prælio vires Romani imperij ita cecidiſſe dictum ſit, vt peregrinæ gentes, quæ poſtea in Galliam & Italiam infuſæ ſunt, reprimi non potuerint. Magnentius victus Lugdunum fugit, vbi cū necaſſet amicos, quorum ei fides ſuſpecta fuit, poſtea ſibi ipſe mortem conſciuit.

Solus igitur Cōſtantius monarchia potitus, regnauit

annos

annos viginti quatuor, mortuus anno ætatis ſuæ quadrageſimo. Succeſſit igitur patri adoleſcens, circiter annum decimum octauum ætatis ſuæ, qua in ætate facile ab aſtutis hypocritis deceptus eſt. Ac idem ille presbyter, qui Conſtantiam ſororem Conſtantini Magni ad Arianos inflexerat, huius principis animum ad eos inflexit, quia cuſtos teſtamenti patris fuerat. Idque primum Conſtantio exhibuit.

Fuit autem fœlix in bellis ciuilibus. Poſtea duxit exercitum aduerſus Alemanos, cum quibus, cum pacem peterent, fœdus fecit. Id factum eſſe in Rauracis ſcribit Marcellinus. Nec vero dubium eſt Rauracos fuiſſe, vbi nunc vrbs eſt Baſilea ad Rhenum. Poſtea nominantur reges Alemanorum ad Argētoratum Feſtradus & Gnademarius. Vndecunque igitur appellatio Alemanorum fuit, tunc eas gentes complexa eſt, quæ ſedes tenuerunt ab Alpibus ad Moguntiam vſque. A Moguntia, Rheni ripam & Belgium, Franci tenuerunt. Hæ duæ appellationes illis temporibus præcipuæ fuerunt in hac regione, quæ ab Alpibus inter Rhenum & ſaltum Thuringicum vſque ad mare porrigitur. Ac ſæpe cum Romanis Alemani & Franci dimicarunt. Poſtea inter ſeſe magna bella geſſerunt, donec Francorum fortuna fuit victrix.

Sed redeo ad Conſtantium. Is ex oriente diſcedens aduerſus Magnētium, præeſſe iuſſit orienti filium Conſtantij, qui fuit frater Conſtātini Magni, nomine Gallū, eumque adoptatum Cæſarem dixit. Sed multa crudeliter & petulanter facientem iuſſit interfici, cum annos quatuor orienti præfuiſſet. Deinde Iulianum Galli fratrem, natum patre Conſtantio, qui fuit Conſtantini Magni frater (vt iam dictum eſt) adoptatū Cæſarem dixit, eumq; aduerſus Alemanos miſit, quos Iulianus magno prælio ad Argentoratum vicit. Idem poſtea deſcendens ad Agrippinam Coloniam, recepit eam, occupatam a Francis, quos Salios nominant, a flumine Sala dictos, vt Marcellinus dicit. Hi Tungrorū ſedes, id eſt, regionem Iuliacenſem tunc tenebant. Poſtea & Francos Attuarios vicit, qui fuerunt vbi nunc Leodium eſt.

Interea Constantius imperator bella cum Sarmatis & Persis gessit. Cum autem audiuisset, Iulianum imperatorem & Augustum dici, & cum exercitu ad Byzantium accedere, relicto Persico bello exercitum contra eũ duxit. Sed in reditu in Cilicia febre extinctus est, anno imperij vicesimo quarto, ętatis quadragesimoprimo.

Ipse narrauit, se speciem, quam antea in secundis rebus sæpe lætam vidisset, tunc, cum ægrotaret, vidisse mœstam, & lugenti similem: qua de re eruditi disputarunt, fuisse genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari: & citantur Græci versus:

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινομένῳ.
Ἅπαντος ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

ECCLESIÆ CERTAMINA

post mortem Constantini Magni.

ETiam sapiētum & bonorum principum animi sunt mutabiles. Ita Constantinus Magnus biennio ante mortē a sorore Constantia persuasus, exulātem Arium reuocauit, & Athanasium relegauit. Ea mutatio voluntatis in principe rursus accēdit Ariana certamina. Nam, cum pulso Athanasio reuersus esset Alexādriam Arius, veluti triumphans, valde confirmauit suam factionem: & multi episcopi, qui antea metu tacuerant, aperte eius sententiam propugnare cœperunt, pręsertim post Constantini mortem.

Latuit autem exul Athanasius apud Maximinum episcopum Treuirorum annos duos & menses quatuor. Nam filius Constantinus vir magnanimus, qui ex testamento patris Gallias tenebat, perfecit, vt Athanasius in Alexandriam reduceretur. Iamque Arius mortuus erat, vt antea dictum est: & adolescens Constantius nondum aperte tuebatur Arianos, etsi familiares ei erant episcopi quidam Ariani.

Receptus Athanasius, triennio retinet gubernationē. Interea artificiis Eusebij Nicomediensis & aliorũ magis alienatus Constantius ab orthodoxis, pellit ex Constantinopoli Paulum, & ex Alexandria Athanasium recte

recte sentientes. Cum exercitu Georgius quidam præficitur ecclesiæ Alexandrinæ. Abdidit igitur se in latebras Athanasius. Cumque ab aduersariis ad necem studiose quæreretur, aliquanto post effugiens Romam profectus est. Rursus igitur exulat: & Romæ aliquantisper manent apud Iulium episcopum, & ipse, & Paulus Constantinopolitanus. Deinde ad Constantem imperatorē accedunt, qui victor occidentem tenebat. Apud hunc tandem res eo deducitur, vt consensu fratrum Constantis & Constantii synodus indicta sit, quæ in Illyrico in vrbe Sardica conuenit, anno decimo post mortem Constantini Magni, anno Christi trecentesimo quinquagesimo primo.

Conuenerunt in vrbe Sardica ducenti quinquaginta episcopi. Inter hos fuerunt Athanasius & Hosius Cordubensis episcopus, quem epistola synodi dicit grandem natu fuisse, εὐγηρότατον, & maxime dignum honore, propter perpetuam constantiam in cōfessione veritatis, inter multas afflictiones. Hæc synodus testata est, se amplecti Nicenum symbolum, & damnat ab eo dissentientes. Extat synodi decretum apud Theodoretum, in quo hæc verba sunt: Μηδέ ποτε πατέρα χωρὶς υἱοῦ: μήτε υἱὸν χωρὶς πατρὸς μήτε γενέσθαι, μήτε εἶναι δύνασθαι.

Tāta fuit autem eius ætatis calamitas, vt eodem tempore ἀντισύνοδος in Thracia in vrbe Philippopoli cōuenerit: quod accidit, quia non fuit vnicus gubernator, vt fuerat Nicenæ synodi Constantinus: & iam non erat imperatorū consensus: & adolescens Constantius a suis assētatoribus deprauabatur. Talia mala oriūtur ab iis, qui principum voluntates distrahunt. Et quarto anno post hanc synodum sequuta est Synodus Syrmiensis, cui interfuit Constantius, contraria Sardicensi.

Cogitandum autem est, quanta calamitas fuerit, cum subinde concurrerent synodi, antisynodi, & retractationes priorum synodorum. Fuerunt enim impiæ synodi frequentiores post Sardicensem sex, corrumpentes Nicenum symbolum, videlicet, in Syrmio, Arimino, Mediolano, Seleucia Isauriæ, Constātinopoli, Antiochia, de quibus mox pauca dicam, vt considerentur ecclesiæ ca-

lamitates. Prius enim Athanaſij hiſtoriam breuiter com plectar.

Poſt Sardicenſem ſynodum Cõſtans imperator a fratre Conſtantio petiit, vt Athanaſio gubernationem Alexandrinæ eccleſiæ reſtitueret:& palam minatus eſt, ſe eum reducturum eſſe, ſi frater non reſtituat. Ibi, quanquam diu res arte differtur, tamen Conſtantii amici metuentes fratri ſuadent, vt potius reditum Athanaſio concedat, quam bellum ciuile attrahat. Tandem igitur concedit Athanaſio reditum Conſtantius, ſed aliquãto poſt mortuo conſtante rurſus iubet eum eiici Conſtantius, quia fuerit fratri incitator ad bellũ mouendum. Exulat igitur tertio Athanaſius, latitans in Lybia ſex annos vſque ad mortem Conſtantii.

Interea magnam crudelitatem exercuit Alexandriæ epiſcopus Georgius. Virgines duxit ad ignes, minitans eis necem, niſi iurarent ſe abiecturas eſſe doctrinam Athanaſij.

Rediit autem Iuliani tempore Athanaſius, & poſtea, quanquam Iulianus eum interfici iuſſerat, tamen mãſit in gubernatione eccleſiæ Alexandrinę, vſque ad annum ſeptimum Valentiniani. Sũtque anni ſex & quadraginta ab initio gubernationis Athanaſij vſque ad eius mortẽ. Interea quantas viderit eccleſiæ calamitates, & quas ærumnas ipſe tulerit, in quibus tamen diuinitus ſeruatus eſt, ſeries hiſtoriæ oſtendit.

Nicenæ ſynodi finis incidit in annum viceſimum primum Conſtantini. In annum Chriſti trecenteſimum viceſimum nonum.

Anno triceſimo Conſtantini, anno Chriſti trecenteſimo triceſimo nono fuit ſynodus Tyria, & receptus eſt Arius, qui tamen aliquanto poſt Conſtantinopoli mortuus eſt, cum ex Tyro ſynodus eo vocata eſſet.

Anno decimo poſt mortem Conſtantini.

Anno Chriſti trecenteſimo quinquageſimo primo.

Anno poſt Nicenam ſynodum triceſimo primo, fuit ſynodus Sardicenſis, pia, confirmans Nicenam.

Anno Cõſtantii quinto decimo, videlicet quinto poſt Sardicenſem ſynodum, fuit ſynodus Syrmienſis, in qua

&ipſe

& ipſe Conſtantius affuit, moto bello aduerſus Magnentium, contraria Nicenæ.

Sequuntur Syrmienſem exiguis interuallis ſynodi impiæ. Ariminenſis, Seleucienſis & Antiochena.

Occaſio autem conuocandæ ſynodi Syrmienſis hæc fuit: Vt ſemel motis rebus multi exemplo fiunt audaciores, & nouos tumultus mouent, & ἀναρχία concedit licentiã, Photinus Syrmienſis eccleſiæ præsbyter & Arianos & orthodoxos vituperare cœpit, & abiecta vtraque ſentẽtia renouauit blaſphemiam Samoſateni. Negauit eſſe duas naturas in Chriſto nato ex virgine. Ac λόγον in Iohanne interpretatus eſt, decretum de redemtione hominis, & reſtitutione vitæ æternæ, per hunc hominẽ, quem ad id miſſurus eſſet. Et contendit, nequaquam eſſe λόγον ὑφιστάμενον, qui fuiſſet antequam hic homo Chriſtus ex virgine natus eſt.

Fuit autem tanta Photini confidentia, vt ſe audiri coram ipſo imperatore Conſtantio poſtularit. Aderant ex Aſia præcipui epiſcopi, inter quos cum excelleret Baſilius Ancyræ in Galatis epiſcopus Arianus, hic acerrime refutauit Photinum. In ea cauſſa decreta facta ſunt laude digna, Quod λόγος ſit ὑφιστάμενος. Extant ea decreta in Socrate Scholaſtico, quæ digna ſunt conſideratione.

I. DECRETVM.

Εἴ τις, τὸ, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ἌΝΘΡΩΠΟΝ μὴ τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν λέγοι ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκέναι ἀνάθεμα ἔστω. Hoc eſt. Si quis hoc, Faciamus Hominem, non Patrem ad Filium dixiſſe, dixerit: ſed ipſum ad ſeſe Deum dixiſſe, anathema ſit.

II. DECRETVM.

Εἴ τις τῷ Ἰακὼβ μὴ τὸν υἱὸν ὡς ἄνθρωπον καταπεπαλαικέναι ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον θεὸν, ἢ μέρος αὐτοῦ, λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc eſt: Si quis cũ Iacob nõ filium tanquam hominem colluctatum eſſe dixerit, ſed non genitum Deum, aut partem Dei, anathema ſit.

III. DECRETVM.

Εἴ τις τό, ἜΒΡΕΞΕ ΚΥΡΙΟΣ ΠΑΡΑ ΚΥΡΙΟΥ, μὴ ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκλαμβάνοι, ἀλλ' αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ λέγοι βεβρεχέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Ἔβρεξε γὰρ Κύριος ὁ υἱὸς παρὰ κυρίου τοῦ πατρός. Hoc eſt, Si quis hoc: Pluit Dominus a Domino, non de Patre & Filio accipit, ſed ipſum a ſeipſo pluiſſe dixerit, anathema ſit. Pluit enim Filius Dominus a Patre Domino.

Hæc recito, quia oſtendunt, & vetuſtatem hæc dicta in Moiſe de Filio intellexiſſe.

Agitata eſt etiam tunc quæſtio de his modis loquendi: Pater natura genuit Filium, non genuit voluntate, id eſt, contingenter, ſicut contingenter creaturas condidit.

De his modis loquendi extant commonefactiones in Nazianzeno & in Longobardo, libro 1. diſtinct. 6.

Cætera acta ſynodi Syrmienſis, impia & pernicioſa fuerunt. Proceſsit enim ſynodus ad controuerſiam Arii, cui vt humano conſilio mederetur, conata eſt ſilentio obruere mentionem vocabuli ὁμοουσίου, & voluit in ſymbolo poni ὅμοιος pro ὁμοούσιος. Hunc cothurnum ſi vtraque pars acciperet, exiſtimabant diſcordiæ finem fore, quia vtraque pars Filium eſſe fateretur, & quidem ſimilem Patri, omiſſa quæſtione, An ſit ὁμοούσιος? Subſcripſit huic decreto & pius ſenex Hoſius Cordubenſis epiſcopus, coactus vt narrant, cum tamen antea veritatem conſtanter defendiſſet. Ita diſceſſum eſt ex Syrmio. Sed mox ambiguitas ab orthodoxis repudiata eſt, quod inſidioſa eſſet, & ſemper in docẽdo ambiguitas diſſenſiones parit.

Poſt bienniũ Cõſtantius Mediolanũ venit cum iam victus eſſet Magnẽtius. Vt igitur Syrmiẽſia decreta confirmarentur incitant eum Ariani, vt in Italia ſynodos conuocet. Et ſcribit Theodoretus de leuitate Cõſtantii hæc verba: τὸν πάντα ῥᾳδίως πειθόμενον, quod facile ad mala cõſilia impelleretur. Vocat igitur epiſcopos Mediolanum, vbi Ariani auſi ſunt primum poſtulare, vt ſynodi Tyriæ acta confirmarentur, & rurſus ex Alexandria pelleretur Athanaſius. Huic poſtulationi conſtantiſsime aduerſati ſũt Paulinus epiſcopus Treuirẽſis, & Dionyſius, epiſco-

epiſcopus Albæ in Latio,intelligentes moliri ipſos oppreſſionem ſymboli Niceni.Cum igitur imperatori coram dicerent,iniuſta peti,diſceſſerunt.Ita ſubito hæc ſinodus diſſoluta eſt.Sed ſequenti anno plures Ariminum conuocat.Ibi maiora & longiora certamina fuerunt. Palam petita eſt Syrmienſis decreti confirmatio. Et nominatim poſtulatum eſt,vt deleretur in ſymbolo ὁμοούσιον. Sed occidentales circiter ducẽti contradixerunt, qui ad Conſtantinum legatos & ſcriptum de ſua cõfeſſione miſerunt.Sed Cõſtantius, vt eluderet acta contando, reſcripſit,ne ex Synodo diſcederent, donec legatos auditos remitteret. Cum aurẽ mora lõgior eſſet,pij ad ſuas eccleſias redierunt. Hic fuit exitus ſynodi Ariminenſis.

Interea vero dat mandata Conſtantinus in oriente & occidente,vt Syrmienſi decreto ſubſcribatur, & pellantur ex eccleſiis, qui nolint ſubſcribere.

Eodem tempore ſynodus fuit orientalium in vrbe Iſauriæ Seleucia,vbi maior fuit numerus Arianorum,ac plurimi receperunt vocabulum ὅμοιον.Sed cum magnæ altercationes ortę eſſent de hoc cothurno,an ὅμοιον intelligendum eſſet de eſſentiæ ſimilitudine,an vero volũtatis,& aperte affirmarent plurimi, ſe tantum voluntatis ſimilitudinem intelligere,ſurrexit legatus Cæſaris, & dixit ſe non adfuturum ſine rixantibus. Cum igitur hic nollet in conceſſum redire,diſceſſerunt & multi epiſcopi.Hic fuit exitus ſynodi Seleucienſis.

Concurrerũt paſſim alibi alij.Sed breuiter recito frequentiores ſynodos, quarum triſtia exempla intuentes cogitemus,quanta fuerit eccleſiæ calamitas,cum ſubinde maiores diſtractiones ex ſynodis orirentur.

Poſt biennium,cum iam Conſtantius Antiochiã veniſſet propter bellum Perſicum,ſynodus eo conuocata eſt,quæ magis turbulenta fuit prioribus, & cumulauit blaſphemias. Quia ibi ne hoc quidem recipere impij voluerunt:Filium ſimilem eſſe patri, & cõtenderunt eſſe diſſimilem Patri Filium.

Exemplum vero extat ſophiſtices in hac narratione inſigne.Vſus eſt enim Acacius hoc argumento:

Pater neminem colit:

Filius colit Patrem.

Ergo ſunt diſſimiles.

Cumque vſus eſſet hic præſtigiator verbo, ἀσεβής, pro non colente alium, quod alioqui ſignificat impium, totius populi clamore reprehenſa eſt prophanitas vocabuli. Poſtea etſi vocabulum aliter interpretabatur, tamen iuſto odio ſophiſtices exploſus eſt. Et addit hiſtoricus: περὶ τοιαύτας ἀσχολούμενοι λέξεις, τὴν ἐκκλησίαν διέσπασαν. Circa tales occupati dictiones eccleſiā diſtraxerūt. Vt omnibus ætatibus in defenſione falſorū dogmatum ſingulares argutiæ excogitātur, quæ ipſa nouitate capiūt rudes.

Synodi autem Antiochenæ finis fuit Conſtantij diſceſſus, qui rediturus erat Byzantium, vt Iulianum reprimeret. Sed in reditu in Cilicia morbo extinctus eſt.

Breuiter autem de his impiis ſynodis dixi: vt videant iuniores, ſæpe etiam ſynodis frequentibus magnos errores confirmatos eſſe: Nec anteferēdas eſſe ſynodos perſpicuis teſtimoniis, quæ tradita ſunt in ſcriptis propheticis & apoſtolicis.

Ac iuſte reprehenditur πολυπραγμοσύνη Conſtantij, qui toties conuocauit diſſimillimos homines, fuitque infœlix, quia malorū conſiliis regebatur, qui aut ſtabilire impia dogmata, aut arte maiores diſtractiones facere conabantur, ne ipſorum authoritas labefactaretur. Sicut & noſtro tempore arte factas eſſe diſtractiones vidimus.

Duæ autem fuerunt piæ & vtiles ſynodi tempore Cōſtantij: altera, Sardicenſis, de qua ſupra dictum eſt, viuente adhuc Conſtante: altera circa id tempus fuit Gangrenſis, in oppido Galatarum Gangra, quod nomen ſcribunt ſignificare capream, lingua Heneta. Et hodie Boemis id vocabulum capream ſignificat.

Narratur occaſio, quod Euſtathius quidā ſeceſſus quęſiuerit, tanquā monachus, hūc imitati multi, ritus nouos inſtituerunt: Prohibuerunt coniugiū, & multas nuptas ad ſe attraxerunt, quarum aliquæ etiā virili veſtitu tectæ latere voluerunt. Fuitque cum multis ſtupri conſuetudo. Damnauerunt habentes propriū. Noluerūt accedere ad cōmunis Eccleſiæ ſacramenta, quia adminiſtrarētur per Sacerdotes maritos. Inſtituerūt & delectum ciborū, &c.

Anno mundi quater millesimo.
Anno Romæ millesimo centesimo decimo quinto.
Anno Christi trecentesimo sexagesimo quinto.

IVLIANVS APOSTATA.

IVlianus Apostata, regnauit solus annum & menses septem, cum antea a Cōstantio Cæsar dictus, collega eius fuisset sexennio. Natus est patre Constantino, fratre Constantini Magni,& matre Basilina nobilissima fœmina. Adolescens ab episcopo Nicomediæ doctrinam ecclesiæ didicit, & professione Christianus fuit, ac institutus in Collegio Nicomedensi, cum valeret ingenio & eloquentia, cito factus est lector in ecclesia. Interea clam auditor fuit Libanii, qui tunc Nicomediæ rhetor fuit, studiosus Atticæ elegantiæ, vt ostendunt eius scripta, quæ adhuc extant. Ille inflexit eum ad ethnicos. Paulatim & aliis ethnicis disertis & philosophis familiaris factus, Iamblico, Maximo Byzantio & aliis, cœpit superbe fastidire ecclesiæ doctrinam,& anteferre opiniones ethnicas natas in humana ratione,& palā hostis factus est Christi.

Postea ingenii vanitate dedidit se & magicis artibus, & ex magorum præceptis mactauit humanas hostias diuinationum caussa. Ac solus imperio potitus edidit edicta cōtra Christianos,& rursus iussit aperiri templa idolorum & eis sacrificari, & in numismate symbolum fecit: Iouem diadema ipsi imponentem, Palladem circumdantem ipsi chlamydem, Mercurium tribuētem ipsi sceptrum. Reditus ecclesiis eripuit, ne possent ali docentes & discentes, & virulentos iocos addidit: Se facere expeditiores ad regnū cœleste spoliatos facultatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: Beati pauperes, quia eorū est regnum cœlorum. Vetuit Christianis tribui honores militiæ. Prohibuit Christianorum filios admitti in scholas rhetoricas, dicens: οἰκείοις πτεροῖς βαλλόμεθα, propriis pennis ferimur. Scripsit & ipse libros contra ecclesiæ doctrinā, in quibus præcipue exagitat prohibitiones vindictæ. Ait tolli magistratus, iudicia, pœnas, legitima bella, cōfirmari latrocinia in infinitū. Denique pugnare eā doctrinā cū sensu cōmuni,& tollere neruos humanæ societatis.

Refutarunt has calumnias Nazianzenus & Cyrillus, qui tamen & ipsi frigide respondent. Distinguunt consilia & praecepta, cum responsio vera, firma & luculenta haec sit, Euangelio maxime confirmari & muniri politicum ordinem: Nec prohiberi vindictam ordinatam, quae ad officium magistratus pertinet, sed inordinatam, quam priuati exercent, sicut haec distinctio Dei beneficio in nostris ecclesiis perspicue illustrata est.

Iudaeos etiam hortatus est odio Christianorum, vt suam politiam instaurarent, & eis defensionem, & immunitatem promisit. Conuenit igitur ingens multitudo Iudaeorum, & magna spe collatis sumtibus & opibus Templum aedificare coepit: sed cum fundamenta iacerent, magno terraemotu dehiscente terra inter fulmina totum opus disiectum est, & multa milia Iudaeorum ruinis oppressa sunt. Ita didicerunt Iudaei se frustra niti contra Dei decretum. Inter aedificandum signa crucis in vestitu & in panibus passim Iudaeis facta sunt, ac similia exercitui Iuliani facta sunt ante annum, accedenti ad Byzantium initio imperii.

Caeterum & priuatim propter Christianam perfectionem aliquot interfecit, multis honores ademit, vt Iouiniano, Valentiniano & Valenti. Cum scripta legisset, in quibus doctrina Christiana defenderetur, reddidit ea cum hac breui inscriptione: ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων.

Vicissim autem & nostri scripta contra eum ediderunt. Et extant Nazianzeni duae orationes, in quarum altera & gestuum ipsius descriptio est, memoria digna, quae significat ex gestibus coniecturam de ingeniis & voluptatibus fieri. Verba haec sunt: Fecit me vatem, gestuum ipsius deformitas & ingens admiratio, siquidem optimus vates est, qui ex coniecturis optime ratiocinatur. Nequaquam vero mihi haec boni hominis signa esse videbantur: Colli crebrae conuersiones, humeri alternis subsultantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddam contuentes, pedes instabiles, crebrae geniculationes, nasus contumeliam & contemtum spirans, figura vultus derisionem significans, quoquo modo variabatur. Risus crebri altum crepantes, nutus, renutus sine sermone, sermo

inter

interruptus, non complens ſententiam interrogationes crebræ,confuſaneæ,& ſtultæ, reſponſiones inconcinnæ, coaceruatæ, inter ſe diſſidentes & ſine ordine. Quis ſingula deſcribat? Talem vidi ante facta, qualem eſſe poſtea facta ipſa oſtenderunt.Et ſi adeſſent,qui tũc mecum fuerunt, & eadem viderunt, teſtes eſſent huius meæ narrationis,qui meminerunt etiã,me edidiſſe hanc vocem:Quantam peſtem Romana monarchia nũc alit?

Fuit autem Athanaſij vaticinium verum,qui, cum eccleſiæ paſſim in magno dolore & metu eſſent,dixit hũc tyrannum Nubeculam eſſe cito tranſituram. Congruit enim exitus eius cum Pſalm.55.Viri ſanguinum& doloſi,non attingent dimidium dierum ſuorum. Cumulauerat ſcelera,cultum idolorum,blaſphemias,magiã,ſæuitiam erga Chriſtianos,ſeditionem cõtra imperatorem.

Quanquam igitur antea,cũ Cæſar eſſet,fœliciter repreſſerit Alemanos & Frãcos:tamen ſolus imperio potitus cito periit.Nam bellum gerens cumPerſis,in prǽlio vulnus in hepate accepit a milite,qui quis fuerit, neſcitur.Relatus in caſtra ſanguinem caua manu excipiens surſum ſparſit,clamans:Viciſti tandem Galilæe.Hac voce emiſſa,qua fatetur impiam ſuam voluntatem & oſtẽdit ingentem fremitum,& ſenſum pœnarum,extinctus eſt,anno ætatis ſuæ ſecundo & triceſimo.

Narrant Didymum Alexandrinum in ſomnio vidiſſe candidos equos,& in his equites dicere:Narrate Didymo,hac hora Iulianum interfectum eſſe.

Iam lector integram Iuliani hiſtoriam intueatur,quę exiguo tempore inſignes mutationes habuit.Decennio cum collega eſſet Conſtantij,in bellis legitimis aduerſus Alemanos & Francos,fuit fœlix.Poſtea mouit ſeditionem,& occupauit Conſtãtij prouinciam.Oſtendit ſe hoſtem eſſe Chriſti, ſæuitiam exercuit in Chriſtianos gladio , ſtylo & variis technis, bonorum & facultatum ereptione, & incitatis Iudæis. Palam etiam exercuit magicas artes. Hæc ſcelera triſtis exitus cito ſecutus eſt.

DE TEMPLO DELPHICO.

VTiliſſimum eſt autem in hiſtoria Iuliani hoc conſiderare, quod Deus duobus illuſtribus miraculis oſtendit eodẽ tempore ſuã iram aduerſus Iudæos & ethnicos. Dixi antea quid acciderit Iudæis, cum Ieroſolymę concedente Iuliano rurſus condere templum cœpiſſent. Terræmotu diſiectæ ſunt moles, & abſorpti multi homines, & pars operum & machinarum; & homines fulminibus accenſi perierunt.

Eodem tempore in alia orbis terrarum parte Delphicum templum, quod ethnicis pręcipuum fuit, diuinitus non hominum manibus, deletum eſt terræmotu & fulminibus, cum Iulianus legatos eo miſiſſet, interrogaturus de euentu belli Perſici. Sæpe antea direptum, & aliquoties deletum eſt Delphicum templum, ſed rurſus extructum & ornatum. At poſt hanc euerſionem diuinitus factam, Iuliani tempore, nunquam deinde inſtauratum eſt.

Primi narrantur Phlegyæ, qui fuerunt in Theſſalia Iapithæ, combuſiſſe Delphicum tẽplum. Deinde partes aliquas, Xerxis milites. Poſt hunc Phocenſes ipſi: deinde Brenni exercitus accendit. Toties & inſtaurationes factæ ſunt. At poſt Iulianum nulla facta eſt inſtauratio.

Horum duorum templorum, Iudaici & Delphici euerſio diuinitus facta eodem tempore, inſolentiam Iudæorum & ethnicorum valde repreſſit, & pios confirmauit. Hæc miracula in Iuliani hiſtoria conſiderare valde prodeſt.

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo viceſimo nono.

Anno vrbis Romæ milleſimo centeſimo decimo ſeptimo.

Anno Chriſti trecenteſimo ſexageſimo ſeptimo.

IOVINIANVS.

IOuinianus militum ſuffragiis factus eſt imperator. Vixit in imperio ſeptem menſes, Notus enim fuit militibus,

tibus,

tibus,& quia ductor fuerat ordinis domesticorũ,& quia pater Varronianus clarus fuit,qui fuit Pannonicus, comes ordinum agri Singidunensis, qui non procul abest ab Vlpia Traiana,quæ nunc Corona nominatur. Initio professus est se Christianum esse,& amplecti Nicenam synodum.Pacem fecit cum Persis,reddita ipsis Mesopotamia. Quia cum sciret imperiũ a Iuliano turbatum esse,redire in Asiam cogitabat,vt tranquillitatem ecclesiis & multis gentibus restitueret.Iussit reuocari exules,qui pulsi erant propter veram professionem. Mandauit ecclesiis restitui partem redituum, quos eis Iulianus ademerat,ac testatus est propter famem nunc veteres reditus integros non posse restitui.Iussit rursus claudi idolorum templa.

Cum autem Antiochiæ aliquandiu moraretur,multis prodigiis sequentia mala significata sunt.Cometa interdiu conspectus est. Conflagrauit locupletissima biliotheca Antiochena.Breui post Iouinianus,cum ad Bithyniam accessisset,mortuus est morbo,qui ex intemperantia ortus esse existimabatur.

Anno mũdi quater millesimo trecẽtesimo tricesimo.
Anno Romæ millesimo centesimo decimo octauo.
Anno Christi trecentesimo sexagesimo octauo.

VALENTINIANVS PRIMVS.

VAlentinianus imperator militũ cõsensu factus est, cum iterum tribunus militum a Iouiniano factus esset.Nam sub Iuliano dimissus erat, eo, quod sacrificulum pugno percusserat,aspersus lustrali aqua, in ianua templi,vbi idolo Iulianus sacrificabat. Tenuit imperiũ annos vndecim. Natus fuit Pannonia in oppido Bibalis in ripa Saui,quod nõ procul fuit a Taururo,quod nunc est Belgradum.

Post triginta dies accersiuit inde Valentem fratrem, eumque consortem imperij fecit, & Augustum nuncupauit,aliquanto post & Gratianũ filium Valentinianus imperij consortem fecit,& Augustum nominauit. Fuit autem infelix fratrum dissimilitudo,Sunt initio imperij

ingenti terræmotu significata mala, quæ ex impietate & sæuitia Valentis orta sunt: Magnis spatiis & horrendis hiatibus mare terras reliquit. Commendauit autem Valenti orientem frater. Ipse audita fama nouorum bellorum, quæ Alemani & Saxones mouerant properauit in Galliam. Dux enim Alemanorum Brãdo, Moguntiam ceperat, & inde magnam Christianorum multitudinem, viros & mulieres, abduxerat. Aliquot magnis præliis Valentinianus Alemanos repressit. Ad Nicrum etiam condidit arces. Deinde infra Coloniam Agrippinam in Tungris repressit Saxones.

In vrbe Constantinopoli Valentinianus æneum modium collocauit, ne mensurę diminui possent, & quibusdam qui diminuerant, præcidit manus, quas ibi suspendit. Hæc Suidas.

SAXONES.

PRimum autem hic in bellis imperatorum fit mentio Saxonum, cum quibus & postea tanto cum periculo dimicatum est, vt Sidonius Apollinarius episcopus Arelatensis scribat: Nullus hostis hoste Saxone truculentior est, nec robore tantum & audacia, sed etiam consilio & arte vincit. Ac limites veteris Saxoniæ fuerunt ad occasum Amasis, ad Ortum Albis, ad meridiem Boiemi & Franci, ad septentrionem Cimbrica Chersonesus, & in vicino littore Heneti.

Vt autem ex oriente cæteras vicinas gentes progressas esse verisimile est, Getas, Daos, Cimmerios, Germanios, Syeuos: ita & horum vicinos Sacas ex Asia progressos esse existimo, & inde originem & nomen esse Saxonum. Alij nomen Saxones faciunt ab Ascanes, sed sonus propior est vocabulo Sacæ, & fuisse Sacas inter præcipuas gentes Persici regni, ex Ctesia, Herodoto & Xenophonte apparet.

Nomen Ascanes significat custodem ignis: nomen Sacæ æquale est, quasi dicas, iusti & liberi, vel vates. Dum autem Valentinianus reprimit Alemanos, & Saxones interea Theodosius magister equitum, qui postea factus

est

est imperator, bellum gerit in Rhetia, inde mittitur ad pacandam Africam contra Firmum. Redit inde Valentinianus in Pannoniam, commendata Gallia & vicinis prouinciis filio Gratiano. Intulerant enim Quadi bellũ vicinis Pannoniis: sed territi aduentu Valentiniani pacem petunt. Ibi cum in excusatione quædam falso dixissent, iratus Valentinianus magna vocis contentione eos obiurgauit. Eam commotionem subita febris secuta est, qua intra paucos dies extinctus est, anno ętatis quinquagesimo quinto, cum tenuisset imperium annos quindecim, menses octo, & dies viginti. Defendit Ecclesiæ pacem, amplexus symbolum Nicenum. Fratri Valenti sæpe hortator fuit, vt & veritatem amplecteretur, & ne sæuitiam in recte sentientes exerceret.

Valentinianus duas vxores habuit, Seueram & Iustinam. Ex Seuera natus est Gratianus, qui imperator factus, postea Theodosium & Valentinianum secundum sibi collegas adiunxit. Interfectus est autem Gratianus a præside Galliæ Maximo, qui deinde apud Aquileiam a militibus suis vinctus Theodosio traditus est, qui eum occidit.

Ex Iustina nati sunt Valentinianus secundus, Iusta, Grata & Galla, quã postea duxit Theodosius. Postquam autem Valentinianus secundus a Gratiano fratre consors imperij factus est, cum in vrbe Galliæ Vienna non cauet insidias, ab Arbogasto interficitur. Hi tristes exitus fuerunt filiorum imperatoris, qui iustitiæ cultor fuit.

Redeo autem ad Valentem, qui superstes fuit fratri circiter triẽnium, cum antea simul cum fratre tenuisset imperium annos fere vndecim, indoctus & crudelis, amplexus Arianam impietatem, fratre eum dehortante. Orthodoxos episcopos in exilia misit. Initio bellum gessit cum Procopio Iuliani cognato, qui rapere imperium conatus est. Hunc acie victum milites tradiderunt Valenti, qui eũ occidi iussit. Deinde repressurus Persas duxit exercitum ad Antiochiam. Eo tẽpore multa fecit crudeliter cõtra orthodoxos. Reuocatus autem in Thraciã, quia Gotti vrbem Constantinopolim oppugnabant, in

quorum exercitu nominatur dux Fridigernus, nominantur & Thuringi: reprimere Gottos cœpit. ſed cum ad Adrianopolim præliaretur cum eis, vulnere accepto decidit ex equo, & in proximum tuguriũ ductus eſt, quod cum ſequentes hoſtes incendiſſent, ipſe quoq; flamma conſumtus eſt. Ita pœnas dedit iniuſtæ ſæuitiæ, quam aduerſus orthodoxos exercuerat, & quidem proficiſcẽti ad prælium prædixit vir ſanctus, igni periturum eſſe.

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo quadrageſimo quarto.

Anno vrbis Romæ milleſimo centeſimo triceſimo ſecundo.

Anno Chriſti trecenteſimo octogeſimo ſecundo.

GRATIANVS.

MOrtuo Valente, Gratianus Valentiniani primi filius natus ex Seuera in vrbe Syrmio: & Valentinianus ſecundus, Gratiani frater, natus ex Iuſtina, ſucceſſerunt. Fecit autem Gratianus conſortem imperij Theodoſiũ, cum quo annos quatuor regnauit, cum antea cum patre annos octo, cum patruo tres regnaſſet. Fuit eruditus. Scripſit carmen eleganter, & oratoribus ætatis ſuæ præcipuis annumeratus eſt. Extat eius epiſtola ad Ambroſium Mediolanẽſem epiſcopum ſcripta, in qua profitetur ſe amplecti ſymbolum Nicenum, & in fine addit epiphonema, agnoſcere ſe hanc ſuam cõfeſſionem non ita ſplendide ſcriptam eſſe, vt magnitudo rei poſcit, ſed dicere ſe de Deo, quantum in hac infirmitate humana iuxta ſcripta prophetica & apoſtolica poſſit, non tantum, quantum de magnitudine rerum diuinarum ſe dicere poſſe optet.

Mortuo Valente reuocauit exulentes epiſcopos orthodoxos, & eiecit ex eccleſiis hæreticos, & ſymboli Niceni profeſſionem omnes eccleſias communi conſenſu amplecti iuſſit.

Viuo Valente poſt mortem patris ad Argentoratum Alemanorum triginta millia trucidauit. In eo prælio ſo

cios

cios habuit Francos, vt ſcribit Marcellinus, & addit poſt eam victoriam vicinas prouincias aliquandiu tranquillas fuiſſe. Quare Gratianus Pannoniam adit, vt Valenti contra Gottos opitularetur. Sed Valens non expectato eo dimicans periit.

Cum igitur Gratianus fortem, fidelem & peritum collegam quæreret, adiũxit ſibi Theodoſium. Hic Gottos in Thracia repreſsit. Ipſe Gratianus in Galliam rediit, vbi omiſſa cura gubernationis deditus venationi & ludis & Alanos milites domeſticis anteferens in odium venit, & Lugduni a Maximo Galliæ Præſide interfectus eſt anno ætatis viceſimo nono.

Interea Valentinianus Mediolani fuit adoleſcens, vbi Iuſtina eius mater fauens Arianis Ambroſium epiſcopum pellere conata eſt; & miſſis Gotticis ſatellitibus, vi iuſſit eum ex templo eiici. Hi cum irrupiſſent ad eum armati, affirmat Ambroſius ſe non diſceſſurum eſſe a ſuo grege, ſed ſi velint eum interficere, in templo ſe expectare omnes caſus. Ipſe ſcribit de Gottis hæc verba: Olim plauſtra eis domus erant, nunc templa pro plauſtris habent. Vociferantur omnia imperatoris eſſe, ſed Deus affirmat ſuas domos eſſe templa, in quibus ſonat vera doctrina: Domus mea domus orationis vocabitur. Citat & hoc: Date Deo, quæ Dei ſunt, & Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.

Cum autem Valentinianus Maximum fugiens, auxilium a Theodoſio peteret: reſcripſit ei Theodoſius, puniri eius impietatem, ſe ipſi non defuturũ eſſe, ſi veram ſententiam amplecteretur. Occurrit igitur Maximo venienti Aquileiam Theodoſius, vbi cum prælio ſuperatũ Maximũ ſui milites Theodoſio tradidiſſent, iuſſit eum Theodoſius interfici, quia & Gratianum occiderat, & poſtea miſſo ad eum Ambroſio Moguntiam, cedere de Imperio noluerat. Scribunt & epiſcopum Martianum, cum ei familiaris eſſet, dehortaturũ fuiſſe belli aduerſus Theodoſium mouendi.

Ambragatius dux Maximi ſeſe in mare præcipitauit. Pacata Italia & vicinis prouinciis Theodoſius Romam acceſſit, vbi & templa idolorum claudi curauit, &

multa turpia exempla ſuſtulit. Valentinianus vero in Galliam diſceſſit, quam poſt Maximi interitũ rexit annos circiter quinque. Erant autem apud eum Eugenius ſcriba, & dux exercituum Arbogaſtus vir Gotticus, qui Francos repreſſerat. Per hos duos, Eugenium & Arbogaſtum corrupti cubicularij Valentinianũ in vrbe Galliæ Vienna laqueo ſtrangulant. Eugenius, qui ſe imperatotem nominauerat, poſtea captus non procul a Mediolano poſtratus ad pedes Theodoſij a militibus trucidatus eſt. Arbogaſtus ſibi manu ſua mortem cõſciuit. Ita ſeditioſi & parricidæ pœnas dederunt.

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo quadrageſimo quinto.
Anno Romæ milleſimo centeſimo triceſimo tertio.
Anno Chriſti trecenteſimo octogeſimo tertio.

THEODOSIVS.

Theodoſius patre Honorio, matre Termantia, Hiſpanus genere, natus in familia nobili, cuius origo ad Traianum refertur, haud dubie literarũ & veræ pietatis cultor, iuſtitia & fortitudine excellens, poſtremus Romanum imperium in occidente & oriente tenuit integrum. Nam ſub filio Honorio Franci in Galliam progreſſi ſunt, & mox VVaramundus regio nomine in Gallia regnare cœpit, & Roma capta eſt ab Alarico rege Gottorum.

Tenuit autem imperium Theodoſius annos decem & ſeptem, quibus cõprehenduntur anni duodecim, quibus Gratiani & Valentiniani ſecundi collega fuit. Cum magiſter equitum eſſet ſub Valentiniano primo, pacauit Rhetiam & Africam. Deinde poſt mortem Valẽtis, factus Gratiani collega, multis prœliis vicit Gottos, donec Athalaricus rex Gottorum, qui Fridigerno ſucceſſerat, pacem petiuit, inuitatus Conſtantinopolin, vbi cum ordinem gubernationis ſenatorum & ducum, & principis pietatem, iuſtitiam & modeſtiam conſideraſſet, dixit ſe agnoſcere a Deo hoc imperium ordinatum

eſſe, nec fore felices eos, qui euertere conentur.

Poſtquam vero Maximus Galliæ præſes Gratiano interfecto & Gallia occupata in Italiam trãſiit, & multos crudeliter interfecit, neceſſe fuit eum parricidæ occurrere. Hunc cum viciſſet, & interfici iuſsiſſet, Romam profectus, multa ibi emendauit, ac Valentinianum ſecundum in Galliam miſit, ipſe Conſtantinopolin rediit, vt diſcordias in eccleſia tolleret, & eo conuocauit epiſcopos ex multis prouinciis, ac monitus a Nectario epiſcopo iuſsit ſcripta veterum patrũ proferri, qui ante diſſidia vetuſtæ & purioris antiquitatis teſtimonia ediderant. Quia verba prophetica & apoſtolica prauis interpretationibus hæretici eludebant. Hæc ſynodus ſua decreta Romã ad Damaſum Romanum epiſcopum miſit, cuius nomine extant aſſeuerationes de multis quæſtionibus, quas poſtea recitabo. Interea Theodoſius nõ ſolũ claudi idolorum templa in multis locis iubet, ſed etiam prorſus deſtrui. Et ſacrificia ethnica & Orgia Bacchi, quę tẽpore Valentis adhuc durauerant, prorſus aboleuit. Ita pacis tempore eccleſias, honeſtas leges, & iudicia reſtituit. Hoc exemplo commonefacti pij principes ſciãt ſe debere idola, blaſphemias & impios cultus abolere.

Hæc dum in pace vtiliter agit in oriente, nouum & terribile bellũ in altera orbis parte mouetur. Interfecto Valentiniano, Eugenius & Arbogaſtus adducunt ingentem exercitum ad Alpes, vt Italiam occupent, & oſtendit Eugenius ſe Iuliani exemplo inſtauraturũ eſſe ethnica ſacra. In vexillis Herculem pingit. Iam Theodoſio non ſolum de imperio aduerſus ſeditioſos & parricidas dimicandum erat, ſed etiam Chriſtiani defendẽdi erant. Redit igitur ex Thracia in Italiam, & exercitum adducit, cui decem millia Gottorum adiunxerat. In vexillis pingi litteras curat Χ Ρ Σ, ſignificãtes nomen Chriſti. Sic & aureos cudi iuſsit, in quibus tenet vexillum, in quo erant hę literæ Χ Ρ Σ. Videbat autem Theodoſius difficilem & periculoſam pugnam fore, quia magna multitudo & magnum robur fuit Gallici exercitus, & prælium in anguſtiis Alpium duces diſſuadebant. Sed ipſe cum noctem in precatione conſumſiſſet, eique ſomno

ſpecies oblata eſſet, quæ fuerat hortata eum ad prælian- dum, ducit exercitum intra fauces Alpium, & acerrimo prælio vincit hoſtem, cum quidem & diuinitus adiuraretur magnis ventorum flatibus, qui contrarii erant hoſtibus. Quare & Claudianus ſcripſit:

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Eugenius adductus ad Theodoſiũ, cumque proſtratus ad pedes eius veniam peteret, a militibus aſtantibus capite truncatus eſt. Arbogaſtus in fuga, ne retractus in conſpectu victoris pœnas daret, ipſe ſibi manu ſua mortem conſciuit.

Pacato rurſus imperio in oriẽte & in occidẽte, Theodoſius Mediolani manſit, & Stilliconem ducem, natum in gente Heneta, ad reſtituendam pacem in Gallia & Germania miſit: quia ſeditioſis Eugenio & Arbogaſto cõiunctæ fuerant. Eo tempore Stillico has regiones vicinas Albi & Harciniæ peruagatus eſt, vt ex Claudiano intelligi poteſt, qui inquit:

Germanus reſponſa dabat legeſque Caycis
Arduus, & flauis ſignabat iura Sueuis. Item:
——non indignante Cayco
Paſcat Belga greges.——

Et quidem dicit, non armis, ſed opinione iuſtitiæ, motas has gentes quieuiſſe:

Nec fama fefellit
Iuſtitiæ videre pium, videre fidelem.
Quem veniens timuit, rediens Germanus amauit.
Ante tubam nobis audax Germania ſeruis.

Inuenio & tunc Saxonicos & Thuringicos exercitus collocatos eſſe ad defenſionem limitis imperii contra Sarmatas, ſiue ad Viadrum ſiue ad Viſtulam.

Recitatis bellis Theodoſij, quæ & iuſta & eccleſiæ neceſſaria fuerunt, vita domeſtica & acta in pace conſiderentur. Natus ex Chriſtianis parẽtibus in Hiſpania, recte didicit eccleſiæ doctrinã, amplexus eſt ſymbolum Nicenum, & nullius hereſeos contagio infectus fuit. Coniugem habuit priorem, Placillam, ex qua nati

ſunt

ſunt Arcadius & Honorius. Huius matronę caſtitas, pietas ac beneficentia erga pauperes valde prædicatur. Hac mortua duxit filiam Valentiniani primi Gallam, ex qua nata eſt Placidia Galla, quæ poſtea nupſit Conſtantio. Baptiſmum accepturus Theſſalonicæ, vbi ægrotauerat poſt prælia Gottica, interrogauit epiſcopum de doctrina, ne ab hæretico epiſcopo baptiſmum acciperet. Is cum confeſsionem ſuam & ſuæ eccleſiæ expoſuiſſet, & oſtendiſſet ſe amplecti ſymbolum Nicenum, Theodoſium baptizauit. Hæc circunſpectio pietatem eius oſtendit, quam declarant & acta ipſius in ſynodis & euerſione idolorum.

Exemplum eſt pœnitentiæ & reuerentiæ erga eccleſiam, quod ab Ambroſio excluſus ex templo, & lamẽtis oſtendit pœnitentiã, & octo menſibus non rediit in templum, donec acciperet ſententiam abſolutionis ab Ambroſio. Fuit autem hæc cauſſa, cur ab eccleſia arceretur: Victo Maximo, cum Mediolani eſſet Theodoſius, per ſeditionẽ multitudinis in vrbe Theſſalonica interfecti ſunt Vdericus pręfectus, & multi nobiles viri. Iratus igitur imperator eo cohortes aliquot miſit, quæ ſeptem millia hominum interfecerunt. Ambroſius iniuſtã crudelitatem eſſe ſentiens, quod nõ inquiſitis ſontibus promiſcua cæde ſæuitum eſſet in turbam innocentẽ & ſontes, iubet Theodoſium agnoſcere delictum.

Etſi autem ſeueritas Ambroſij pia fuit, tamen cauſſa conſideretur indignationis Theodoſii. Non fuit cauſſa euerſio ſtatuæ imperatoris aut coniugis, aut petulantia conuitiorum, vt aliqui narrãt. Talia errata atrociter punire tyrannicum eſt. Nec id ſolum mouit Theodoſium, quod præfectũ & multos viros nobiles multitudo iniuſte trucidauerat, etſi hic dolor mouere principem non leuiter debet: ſed alia fuit in principe caſto maior cauſſa dolorũ. Rapuerat auriga gubernator ludorum Circenſium adoleſcentem ad ſtuprum. hunc aurigam præfectus vir honeſtus incluſerat carceri. Quia vero populus huius aurigæ induſtria delectabatur, poſcit, vt impunitus dimittatur, quod cum denegaret præfectus, per ſeditionem occiſus eſt.

Tria igitur magna ſcelera concurrunt: Quod noluerunt puniri tantum ſcelus aurigæ: quod ſeditionem in cauſſa turpiſsima mouerunt: quod præfectũ & alios viros nobiles trucidauerunt. Propter has tantas cauſſas cũ princeps iuſto dolore exarſerit non exiſtimetur deliquiſſe more tyrannorum, qui propter nullas aut leues cauſſas, magnam ſæuitiam exercent, etſi exceſsit modum. Sed in magnis viris Nemeſis valde inflammatur. Hanc excuſationem Theodoſij addidi, quia multi de cauſſa errant.

Cum autem inſtaret feſtus dies mẽſe Decembri, quo publice celebratur recordatio natiuitatis Chriſti ex virgine, acceſsit Theodoſius ad templum, & reuerenter petiuit abſolutionem, quam pronunciauit ei Ambroſius. Addidit autem commonefactionem, vt ferret legem, vt poſt reſcripta imperatoris differãtur ſupplicia capitalia dies triginta, ne rei iniuſta ira rebus non ſatis inquiſitis, interficerentur. Sumtum eſt autem exemplum ex Attica conſuetudine.

Vt autem maxime prodeſt diſcernere bonos principes a malis, vt Dei opera, & virtutum exempla conſiderentur: ita non eſt vtile conferre bonos. Conſtantinus bella maiora geſsit, & terribilior fuit. Sed Theodoſius etiam magnis rebus geſtis, in toto imperio pacem fecit, eccleſias protexit, & diſsidia ſuſtulit, conuocata pia ſynodo, fuitque in coniugiis felicior. Vterque veritatis eo fuit ſtudioſior, quia literas norunt, & fontes doctrinæ melius cognoſcere potuerunt quam indocti. Vtrunque Deus protexit, ne a tyrannis vincerentur. Quia ambo Deum recte coluerunt, & eccleſiis benefecerunt. Congruit exitus ad dictum: Plãtati in domo Domini, etiam in ſenecta florebunt.

Mortuus eſt autem Theodoſius Mediolani, anno ætatis ſexageſimo quinto, die Septembris decimo ſeptimo, anno imperii decimo ſeptimo. Corpus Conſtantinopoli ſepultum eſt. Extat laudatio Theodoſii apud Ambroſium, qui inquit: Dilexi virum, qui cum corpore ſolueretur, magis de eccleſiarum ſtatu, quam de ſuis periculis angebatur.

Poſt cum imperium in Pannonia,Italia & Hiſpania a Gottis & Vandalis, deinde ab Hunnis dilaceratum eſt. Galliam vero partim Franci,partim Burgundi occuparunt.Prius autem,quam de ſucceſſoribus dicam, aſpiciamus eccleſiam,qualis fuerit poſt mortem Cõſtantij,ſub Conſtantio, Iuliano, Iouiniano, Valentiniano primo, Valente,Gratiano & Theodoſio.

In oriente,quia Conſtantinus deceptus blanditiis ſororis reuocauerat Arium,in eccleſiis paſſim rurſus excitatum eſt incendium Arianæ impietatis,& crebris ſynodis diſſidia aucta ſunt. Hæc mala cum imperator Conſtans,qui occidẽtem tenebat,reprimere conaretur,perfecit, vt ſynodus pia conueniret in vrbe Sardica anno poſt Nicenam ſynodum viceſimo.Etſi autem Sardicenſis ſynodus pia decreta fecit,& occidenti profuit:tamen Conſtantius,cum non ſolum propter adoleſcentiam leuis eſſet,ſed etiam natura futilis,& domi ab aſſentatoribus regeretur,fauit Arianis,& permiſit, vt late ſpargerent errorem.

Fueruntque poſt mortem Cõſtantij,aliæ ſynodi contrariæ Sardicenſi:Prima Syrmienſis anno poſt Sardicenſem.Mox ſequuta eſt Ariminenſis,vbi cothurnus factus in Syrmio profertur, videlicet pro ὁμοούσιος in ſymbolo legeretur ὅμοιος.Diſcedẽtibus igitur piis ex Arimino, cum imperator faueret impiis,audacia in oriente creuit, & impia ſynodus futilitate imperatoris in vrbem Iſauriæ Seleuciam conuocata eſt.

Biennio poſt ſynodum Seleucianam rurſus frequens ſynodus impiorum conuenit Antiochiæ,quo Conſtãtius propter bellum Perſicum exercitus duxerat, vbi, vt fit inter malos,diſſidia creuerunt. Natum eſt ibi tetrum ſophiſma,de quo ſupra diximus: Pater eſt ἀσεβής, Filius eſt ἀσεβής.Ergo eſt inæqualitas.

Mota eſt cõtentio de Spiritu ſancto:An ſit ὑφιστάμενος, de qua controuerſia poſtea dicam, regnante Theodoſio in ſynodo Conſtantinopolitana & in Damaſi decretis,vera doctrina reſtituta eſt.

Ex Antiochena ſynodo Cõſtantius rediturus in Europam aduerſus Iulianum,in itinere mortuus eſt, cum ec-

clesias dilacerasset multis impiis synodis.

Secuta est maior calamitas sub successore Iuliano apostata, anno Christi trecētesimo sexagesimo sexto. Ad priora dissidia accesserunt multa mala: Iulianus ipse palam defecit ad ethnicos, & ecclesiis reditus ademit, & in multos Christianos sæuitiam exercuit. Publica etiam ethnicorum sacrificia restituit, & multi exemplo principis a vera ecclesia defecerunt, vt dicitur:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Post biennium extincto Iuliano, lenitæ sunt hæ calamitates. Iouinianus enim symbolum Nicenū amplecti se professus est, & ecclesiis pios pastores & redituū partem restituit. Sub Valentiniano etiam mediocris tranquillitas fuit ecclesiarum occidentis. Sed Valens in oriente cōfirmauit Arianorum impietatē & multos pios episcopos ex ecclesiis expulit. In his tristissimis spectaculis dubitet aliquis, an & vbi fuerit vera ecclesia, cum tantum esset dissidiorum & furorum in maxima parte generis humani. Etsi autem vera ecclesia exigua fuit, & oppressa Constantij, Iuliani, & Valentis tyrannide: tamē Deus seruauit reliquias. Romæ erant duo episcopi: alter præerat piis, alter Arianis. Erant & duo Cōstantinopoli: Nazianzenus recte docebat: sed regium templum tenebat Demophilus Arianus. Basilius Cæsareæ propugnator fuit veræ doctrinæ, Ambrosius Mediolani. Hilarius in Gallia. & quidem in occidente minus contagiorum fuit, quam in oriente.

Non igitur cogitemus, nullam esse Dei ecclesiam, cum horribiles generis humani confusiones intuemur, sed firma assensione teneamus articulum: Credo esse ecclesiam catholicam. Et simul sciamus hunc esse cœtum, qui fundamentum retinet, & nos in hunc cœtum includamus, & testimonia diuina aspiciamus, quibus suam doctrinam Deus confirmauit. Deploremus etiam miseriam generis humani, quod semper horrendæ confusiones sunt, fuerunt & erunt, quarum caussæ notæ sunt ex doctrina ecclesiæ, & veris gemitibus petamus nos regi & protegi.

Hæc admonitio in historiis sæpe repetēda est, & contra

tra talia ſpectacula nos confirmemus. Deinde tales hiſtoriæ multa de ſynodis monent. Vult Deus eſſe iudicia eccleſiæ, vult cōuenire pios, vt confeſſionem oſtendant, & falſa dogmata reiiciant, ſicut Actorum decimoquinto conueniunt apoſtoli.

Multæ fuerunt piæ ſynodi, vt anno Chriſti ducenteſimo ſeptuageſimo tertio Antiochena, in qua ſenes multi conuenerunt, qui dixerunt teſtimonia contra Samoſatenum. Deinde anno Chriſti trecenteſimo viceſimo octauo Nicena, contra Arium & Nouatianos. Anno trecenteſimo quinquageſimo Sardicenſis, quæ Nicenam confirmauit. Anno trecenteſimo octogeſimo quinto Conſtantinopolitana initio Theodoſii primi, in qua vera doctrina de Filio & Spiritu ſancto illuſtrata eſt.

Interea vero multæ concurſationes impiæ fuerunt, in quibus magna frequentia fuit epiſcoporum: vt paulo ante mortem Conſtātini ſynodus Tyria fuit, anno Chriſti trecenteſimo quadrageſimo quinto, contraria Nicenæ. Deinde Conſtantii tempore, anno Chriſti trecenteſimo quinquageſimo ſexto Syrmienſis, cui interfuit imperator, contraria Nicenæ. Anno trecenteſimo ſexageſimo ſecundo Ariminenſis. Anno trecenteſimo ſexageſimo ſecundo Seleucienſis. Anno trecenteſimo ſexageſimo quinto Antiochena, cui Conſtantius imperator interfuit paulo ante mortem. Hæ tres etiam corruperunt ſymbolum Nicenum. Sunt igitur in conſpectu etiam impiæ ſynodi, vt refutari poſſint hi, qui vociferantur, ſynodos non poſſe errare.

Cum autem in eccleſia oporteat eſſe iudicia, ſciamus normam eſſe iudiciorū ſcripta prophetica & apoſtolica & ſymbola. Curandū eſt igitur vt ſynodi recte regantur, nec diſcedāt a norma, vt aut multitudini, aut tyrannis aſſententur, ſicut tunc ſententiæ gratæ Cōſtantio dicebantur, & regula tenēda eſt: Δεῖ δικάζειν οὐ πλήθει, ἀλλὰ ἐπιστήμῃ.

Fuit Cōſtantini tempore & Gangrenſis ſynodus, quæ pia fuit. Eſt autem Gangra vrbs vicina Galatis, in ea parte, quam Heneti tenuerunt. Et ſcribunt veteres, lingua Heneta Gangram ſignificare capream, vt nunc quoque Heneti capream nominant, Ibi aduerſus Euſtathium

quendam & eius imitatores decreta facta sunt, qui certos cibos & coniugia prohibebant, & nolebant accedere ad eas ecclesias, vbi sacerdotes erant mariti. Huius synodi memoria retinenda est, vt & hoc vetus testimonium contra superstitiones de cibis, & prohibitione coniugii notum sit.

Deinde post Valentem regnante Theodosio, ex prioribus fluctibus aliquantulum emersit ecclesia. Hic enim synodum conuenire iussit Constantinopoli, in qua contra Arianos & contra Macedonium & Eunomium & similes, qui negabant Spiritum sanctum esse ὑφιστάμενον, decreta facta sunt.

Eodem tempore & Damasus Romæ synodum conuocauit, & decreta facta sunt communi deliberatione Piorum, qui Constantinopoli & Romæ erant, quæ recitantur a Theodoreto libro quinto. Sunt quoque reuocati exules pulsi ex ecclesiis tempore Valentis. Consilium etiam Theodosii memoria dignum est, qui, cum hæretici eluderēt testimonia prophetica & apostolica, iussit proferri testimonia ex piis scriptoribus, qui ante dissidia illa fuerunt, & codices ex veteribus bibliothecis suo sumtu protulit, vt consensu purioris antiquitatis conuicti hæretici cederent. Idem si nūc fieret, multæ dissensiones recte tolli possent. Etsi enim vociferantur aduersarii nostri, se defendere veterem cōsensum, tamen oppugnant re ipsa, ac ludunt nomine consensus, cum intelligunt tātum recentium temporum consuetudinem, pugnantem cum antiquitate. Manifestum est enim multa tetra deliria recepta esse, ignota vetustati. Etsi autem fides nititur verbo Dei, & norma iudicii esse debent scripta prophetica & apostolica & symbola: tamen vocem purioris ecclesiæ docentis & commonefacientis, audire pium est, iuxta dictum: Nisi arassetis vitula mea, non inuenissetis.

Consideremus autem ætates scriptorum, & fide dignos discernamus ab impuris. Ætas Theodosii habuit laudatos scriptores: Basilium, Ambrosium, Nazianzenum, Theodoretum. Extat & Hieronymi confessio ad Damasum.

Vixit autem Hieronymus annos viginti post Theodosium

doſium,& mortuus eſt Bethlehem anno ætatis nonageſimo primo,anno Chriſti quadringẽteſimo viceſimo,die Martij vltimo.

Interfuiſſe ſcribitur ſynodo Treuirenſi,cum Martino Turonenſi & Ambroſio,cum aliquanto ante Damaſus eſſet mortuus.

Poſt Damaſum Romanus epiſcopus fuit Ciricius, qui presbyteros cœlibes,cum ducerent vxores, remouebat a miniſterio:& presbyteris maritis prohibuit conſuetudinem coniugalem,& nõ obtemperantes remouit a miniſterio.Extãt verba eius in libro decretorum, diſtinct. 82,vbi contra coniugium & declamatio contumelioſa edicto inſeritur,& inſulſe citatur dictum Pauli : Qui in carne ſunt , Deo placere non poſſunt. Hic cogitetur, quantum ſcelus ſit,tali ſophiſtica ludere in eccleſia.Certum eſt enim apud Paulum dici, in carne eos eſſe, qui reguntur carne,non Spiritu ſancto, & amittentes fidem & bonam conſcientiam,obtemperant cupiditatibus carnis , vel non frenant cupiditates carnis , quæ pugnant cum lege Dei.

Poſt Ciricium decreta de cœlibatu magis etiam exaſperata ſunt.Nã & Gregorius iuſſit remoueri ab officio presbyteros maritos,qui oſtendebant ſe nolle abſtinere a conſuetudine coniugum.Hæ diſtractiones præſentiũ coniugiorum,& prohibitiones futurorum,per ſeſe magna peccata fuerunt,& cauſſæ fuerunt multorum ſcelerum.Sed de ſequentibus decretis ſuo loco dicetur.Conſideranda enim ſunt tempora,vt oſtendi poſſit,leges de cœlibatu poſt apoſtolos,humana audacia conditas eſſe.

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſecundo.

Anno Romæ milleſimo centeſimo quinquageſimo.

Anno Chriſti quadringenteſimo.

ARCADIVS.

MOrtuo Theodoſio ſucceſſerunt filij , Arcadius in oriente , & Honorius in occidente , quos viuos Theodoſius conſortes imperij fecerat,& imperatores&

Auguſtos nominauerat. ſed propter ætatem adiunxit tutores præcipuos duces, Arcadio Ruffinum, Honorio Stilliconem, Gildonem Africę præeſſe voluit. Hos cum putaret fidos fore, quanquam ſapiens princeps, tamen deceptus eſt. Impulit enim eos ad perfidiam regni cupiditas, vt ille inquit: Si violandum eſt ius, regnandi gratia violes, in aliis pium eſſe decet.

Ac primus Ruffinus natus in gente Gallica attraxit Alaricum regem Gottorum, qui antea duxerat Gottica auxilia ſub Theodoſio gerente bellum aduerſus Eugenium. Terrebat enim metu Gottici exercitus Arcadium & poſtulabat ſe fieri collegam Arcadij, & imperatorem nominari. ſed hoc petentem ante tribunal Italici milites trucidarunt. Hic exitus perfidiæ fuit Ruffini.

Poſt Ruffini mortem & alius dux Gotticus & Arianus, nomine Caianus, ſeditionem aduerſus Arcadium mouit, in qua manifeſtis miraculis Deus oſtendit, ſe vrbem Conſtantinopolin & Arcadium protexiſſe. Anteceſſit autem hunc tumultum ingens cometa, qui flammas ad terram vſque ſparſit. Ac diſerte inquit hiſtoricus: Neminem fuiſſe, qui talem cometam antea vidiſſet.

Primum autem, cum incēdere regiam Arcadij in vrbe Conſtantinopoli Caianus noctu conaretur, conſpectus eſt exercitus angelorum, qui depulit Caiani milites. Conſtabat enim domum non cuſtoditam eſſe humanis præſidiis.

Cum autem cognitis conſiliis Caiani Arcadius præſidia accerſeret, aperte bellum Caianus molitur. Occupat Phrygiam, & paſſim direptiones & vaſtationes facit. Tandem ratibus ad Vrbem Conſtantinopolim accedit. Huic claſſis Arcadij occurrit, quæ habuit ventos ſecundos, qui rates Caiani euerterunt, & exercitum eius in mare demerſerūt. Ipſe, cum euaſiſſet, poſtea in vicinis montibus deprehenſus, interfectus eſt. Hæc diuina teſtimonia confirmauerunt pios in vera doctrina, & autoritatem Arcadij auxerunt, qui & ipſe conſtanter retinuit ſymbolum Nicenum, nec fuit crudelis.

Reprehenditur autem, quod nimiam potentiam per-

miſerit eunuchis & vxori Eudoxiæ, quæ Iohanni Chryſoſtomo inimica fuit, taxanti eius faſtum. Et quidem eunuchus Eutropius, cuius fuit ſumma potentia, iuſtas pœnas dedit. Hunc talem fuiſſe præſtigiatorem ſcribunt, vt Gorgoni comparatus ſit, vt ſæpe in aulis regnant tales peſtes, quales apud Tyberium fuit Seianus, apud Seuerum Plautianus. Hic Eutropius cum venderet magiſtratus & ſententias, daret ac eriperet prouincias, quibus vellet, & tandem conſul factus eſſet, transferre in ſe imperium conatus eſt. Sed in ipſo conſulatu Arcadius ei caput præcidi iuſſit. Scribunt autem hunc ipſum Eutropium fuiſſe ante id tempus ſuaſorem legis, vt liceret ſontes ex templis vi abducere, qua lege poſtea & ipſe ex templo extractus eſt. De Eudoxiæ odio aduerſus Iohannem Chryſoſtomum, poſtea dicetur.

Vixit Arcadius annos vnum & triginta, tenuit imperium poſt mortem patris annos tredecim, ac filium reliquit pium & ſalutarem orienti, quem pater viuens Auguſtum nominauerat.

Fratres.

Valentinianus habuit duas vxores. — Valens.

Seueram, ex ea filius eſt Gratianus. Hic collegam fecit Theodoſium, interfectus Lugduni a Maximo.

Iuſtinam, ex qua

Valentinianus ſecundus, ſtrangulatus Viennæ in cubiculo, fraude Eugenij.

Iuſta, Grata. ambæ factæ monachæ.

Galla, quam duxit Theodoſius.

Theodosius collega Gratiani, cuius vxores

Placilla, ex hac sunt Arcadius, Honorius.

Galla, ex qua est Placidia Galla abducta ex vrbe Roma per Alaricum, & data Athaulpho Gottico, postea recepta per Constantium. Ex his scilicet Constantio & Placidia sorore Honorij natus est Valentinianus tertius.

Ex Arcadio sunt

Theodosius secundus, habuit coniugem Εὐδοκίαν filiam Leonis philosophi Atheniensis. Filia Eudoxia nupta Valentiniano tertio, abducta in Aphricam per Gensericum cum duabus filiabus, Placidia secunda, & Eudoxia tertia.

Pulcheria, Placilla, & Marina.

Placidiam duxit Olibrius, qui septem mensibus Romæ imperator fuit. Eudoxiam tertiam duxit filius Genserici, cui filium peperit Hildericum. Deinde relicto marito propter Arianam sectam, Ierosolymæ mortua est.

Ex priore Placidia, filia primi Theodosij & Constantio, quem Honorius collegam fecit, natus est Valentinianus tertius, interfectus propter adulteria, & necem Aetij, vltimus occidentis imperator vsque ad Carolum Magnum etsi multi interea se imperatores nominarūt, & variæ fuerunt dilacerationes. Valentiniani filiæ fuerunt Placidia secunda, nupta Olibrio. Eudoxia tertia, nupta filio Genserici,

DE HONORIO.

HOnorius Theodoſij primi filius, frater Arcadij, tenuit occidentem annos vnum & triginta. Inito imperij edicto prohibuit gladiatorum pugnas. Promulgator legis obrutus eſt lapidibus.

Anno eius octauo, anno videlicet Chriſti quadringentesimo ſexto, Franci occuparunt vrbem Treuirorum accerſiti a ſenatore, cuius vxorem rapuerat Lucius, præſes Romanus. Ita libidines occaſionem mutationis imperij præbuerunt, vt ſæpe accidit. Cumque ex vrbe Treuirorum, deinde in Belgicum & Celticam progreſſi ſunt, initium regni Frãcorum ab occupatione vrbis Treuirorũ ſumitur. Et quanquam antea quoque reges Francorum nominentur, priuſquam in Galliam tranſierunt: tamen poſtquam in Galliam tranſierunt, in hac ſerie primus rex nominatur VVaramundus.

Supra de gentis origine dixi, de qua citaui Strabonem, qui Francos inquit ſedes habuiſſe inter Noricum & Vindelicos. Et Hieronymus inquit Francos inter Saxones & Alemanos habitare, gentem non tam latam quam validam. Fuiſſe eos vicinos fluuio Salæ, ex Marcellino apparet. Progreſſi igitur a Meno ad ripã Rheni acceſſerunt, vbi cum Aureliano, Probo & Conſtantino dimicarunt, & quidem fuiſſe exercitum Francorum inter auxilia Conſtantini contra Licinium ſcribit Marcellinus. Deinde paulatim confirmatis viribus in Galliam tranſierunt, & ſumitur initium ab occupatione vrbis Treuirorum.

Hæc fuerũt initia dilacerationis imperij Romani verſus Galliam. Altera dilaceratio a Pãnonia verſus Italiam a Gottis facta eſt. nec dubium eſt Gottos Getas eſſe, qui olim in Aſia fuerunt, vt Herodoti hiſtoria oſtendit, inde paulatim, vt multæ aliæ gẽtes, progreſſi ſunt verſus Pannoniam. Inde acceſſerũt ad Viſtulam, ad littus Balticum & Scãdiam occuparunt. Cum enim primorum hominũ ſedes in oriente fuerit, conſentaneum eſt inde verſus occidẽtem progreſſos eſſe poſteros, nec primũ natos eſſe in ſcopulis noſtri maris, vt quidam inepte fabulantur.

Alexander non procul ab insula Peuce,quæ notissima est,paululum supra Byzantium,dimicauit cum rege Getico Syrmo,vnde Syrmium dictum est. Aliquanto post Lysimachus a rege Getico acie victus & captus est, & liberaliter dimissus concessit, vt ad Istrum Getæ sedes haberent & regi Getarum filiam dedit vxorem, vt narrat Pausanias. Tunc igitur regionem vicinam Byzantio ad Istrum tenuerunt,&Grę̨cis noti fuerunt,& paulatim latius dominati sunt. Nominat enim Strabo ducem Getarum VVarfestum, qui Thraciam Romanis temporibus populatus est. Deinde notissimũ est Romanos imperatores in vicina ora Pannoniæ cum Getis & Gottis sæpe dimicasse.Narrãt & hodie Gottos tenere Chersonesum Tauricam,quæ non procul abest a Constantinopoli, & lingua eos nostra loqui affirmant. Diu igitur Getarum sedem fuisse eas regiones ad Tyram & ad Istrum constat,quæ nunc sunt partim VValachia, partim Bulgaria.

Valens imperator non procul a Constantinopoli ab eis victus est.Deinde repressit eos Theodosius. Auxilia etiam eorum sibi adiũxit contra Maximum& Eugeniũ, & stipendia eis dedit.Hæc cum deinde Arcadius & Honorius pendere nollent, bellum contra eos mouerunt. Erat autem Stillico ortus ex gente Heneta,inimica Gottis. Ideo contra Gottos & Francos attraxit in Galliam Burgundos,Sueuos,Alanos,& alias gentes littori Baltico vicinas.Hæ fuerunt occasiones bellorũ Gotticorum & Vandalicorum, quibus in occidente imperium dilaceratum est.

Anno autem Honorij decimo octauo, anno Christi quadringentesimo nono,Radagisus ducenta millia Gottorum in Italiam duxit.Sed cum trãsisset Apennium ad Fesulam,multitudo fame dissipata,a Stillico cõsule oppressa & deleta est.Radagisus fugiens captus & strangulatus est. Captiuorum greges singulis aureis venditi sunt. Etsi autem hæc initia Gottis in Italia non fuerunt læta,vt plerũque Deus scelera vtriusq; partis variis bellorum vicibus punit:tamen non mox finis fuit horũ bellorum.Reliquiæ crearunt regem Alaricum, qui ductor

fuerat

fuerat exercitus apud Theodosium contra Eugenium. Cum his pasciscitur Stillico, vt in Gallias discedant, vbi simulabat se eos Francis oppositurũ esse. Discedunt igitur ad Alpes, ibi die Paschatos, cũ iussu Stilliconis quidam ex eius ducibus fraude eos adortus esset, Gotti fuerunt victores. Aliquanto post Honorius seu vere seu falso suspicans Stilliconẽ imperium ad se trãslaturum esse, iubet eum & filium eius Eucherium interfici.

Cum igitur Italia duce orbata esset, Alaricus omissa Gallia pergit Romam, & circumsessam biennio, capit calendis Aprilis, anno decimo tertio Honorij anno Christi quadringentesimo decimo quarto. anno Romæ millesimo centesimo sexagesimo quarto. anno post Radagisi mortem quinto.

Vrbs non est deleta, multitudo etiam, quæ in Christiana templa cõfugerat, non interfecta est, sed ex templis, & ex aliis thesauris publicis & priuatis ingens præda congesta est, & Placidia Galla filia primi Theodosij, imperatorum Arcadij & Honorij soror, capta est, & desponsata cognato Alarici Adaulpho. Nam Alaricus iam senex erat.

Vt autem reliquam Italiam occuparet & spoliaret Alaricus, duxit exercitũ in Campaniam, & ad Siciliam, vsque accessit, vbi in vltima Italiæ ora morbo extinctus est rex Gotticus. Post eum factus est Adaulphus, rex qui exercitum in Italiam reduxit, vbi Placidiæ intercessione lenitus non deleuit Vrbem, vt fuerant hortatores Gotti, & pace facta cũ Honorio propter affinitatem discessit in Galliam, & inde in Hispaniam, cuius magna pars iam a Sueuis, Vandalis & Alanis occupata erat, qui ex Gallia a Constantio pulsi erant. Anno autem tertio post discessum ex Italia Adaulphus in Hispania a suis interfectus est. Aduersus hunc misit Honorius ducem Constantium patricium Romanũ, qui Galliam Narbonensem & vicinam partẽ regebat, & feliciter inde Vandalos expulerat. Hunc iussit repetere Placidiam, spem ei & coniugij & imperij faciens.

Erãt autẽ in Hispania discordiæ inter Gottos & Vandalos, & Constantius malebat fœdera cum Gottis reno-

uari,ne nouum bellum Galliæ & Italiæ attraheret. Redit igitur volens Placidiam,quam Honorius dedit Constantio vxorem,& ipſum cōſortem imperij fecit.Ex his videlicet ex Conſtantio & Placidia filia Theodoſij primi natus eſt Valentinianus Tertius,vltimus imperator occidentis vſque ad Carolum Magnum.

Vvallia in Hiſpania bellum Vandalis infert. Franci procedunt in Belgico, in Italia & Gallia Narbonenſi. Poſtquam Conſtantius, Cæſar factus eſt, pax fuit: ſed poſt reditum Placidiæ,tantum biennio vixit Honorius, & aliquanto ante eam mortuus eſt Conſtātius,poſt quē Galliā rexit Aetius natus in Myſia,id eſt,Vvalachia,dux ſapiens & fortis. Præfecerat Honorius Africæ Bonifacium Thracē,ad quē multæ ſunt Auguſtini epiſtolæ.Ac fuerunt tunc pręcipui gubernatores occidētis.In oriente tunc imperator erat Theodoſius ſecūdus adoleſcens, Arcadii filius,cui pater tutorem dederat virum excellentem ſapientia & virtute Anthemium, de quo inquit Græcus hiſtoricus: φρονιμώτατος καὶ ἐδόκει καὶ ἦν.

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo quarto.
Anno Romæ milleſimo centeſimo ſexageſimo ſecundo.
Anno Chriſti quadringenteſimo duodecimo.
Anno Honorii decimo quinto.

THEODOSIVS.

Theodoſius Secundus, Arcadii filius, natus ex Eudoxia filia,ſeu Gratiani,ſeu Botonis,ſucceſſit mortuo patri natus annos fere nouem. Tenuit imperium orientis a morte patris annos quadraginta duos. Vixit annos quinquaginta vnum. Tutorem habuit Anthemium,cuius ſapientia, non tantum publica negocia feliciter gubernata ſunt, ſed etiam adoleſcens ad doctrinas,pietatē & optimos mores aſſuefactus eſt, cum plerique tutores indulgentiores ſint principibus.Sed adiutricem habuit Anthemius Pulcheriam Theodoſii ſororem

rem excellentem ingenio, eruditione & pietate, cuius consilio etiam postea regnante Theodosio res maximæ gubernatæ sunt.

Fuit Theodosius princeps eruditus, firmus in doctrina symbolorum, & recte inuocans Deum. Vt Gotti tranquilli essent, pacem cum eis fecit, & eorum auxiliis vsus est contra Hunnos & Persas. Cum Persas duobus magnis præliis vicisset, tamen de pace facienda victor legatos ad eos misit. Ita postea oriẽtem tenuit pacatum, nec in pace voluptatibus se dedidit, sed vtiles leges cõdidit, quarum multæ adhuc extant, vt de cõiugiis. Et in ecclesiis concordiam constituit. Conuocauit piam synodum Ephesinã, in qua Nestorii impietas damnata est, vt postea dicemus, qui cõtendebat in Christo non fuisse duas naturas vnitas inseparabiliter, sed humanæ naturæ affuisse λόγον, vt cæteris sanctis, Dauidi aut Esaiæ.

Mos fuit Theodosio mane precationes dicere, & psalmos canere cum coniuge & sororibus. Habuit autem coniugem Εὐδοκίαν filiam Leõtii Philosophi Atheniensis, adeo eruditam, vt poemata scripserit de victoria Arcadii, & de victoriis mariti. Ab ipso dicuntur esse congesta ὁμηρόκεντρα. Scripsit Theodosius sua manu libros noui Testamenti, quorum aliquam partem quotidie legit. De dogmatibus cũ doctissimis viris ita disseruit, vt intelligi posset, eum non inferiorem esse eruditione. Bibliotecham Byzantii vndique veteribus libris ecclesiasticis & ethnicis coemtis valde auxit. Talis cum domi esset, tamen & militiæ labores patienter tulit. Duces habuit præcipuos, Gratianũ, Ardaburiũ, Asperẽ, Ariobindam, quos fuisse Gottos historiæ ipsæ narrãt, & appellationum sonus ad nostram linguam cõgruit. Misit Asperem & Gratianum in Africam, sed Gensericus eorum exercitum vicit. Martianum captum dimisit, quia viderat eum inter reliquos captiuos dormientẽ tegi ab aquila. Is postea in imperio successor fuit Theodosii. Placide autem mortuus est Constantinopoli Theodosius Secundus, cum vixisset annos quinquaginta vnum. Sepultus est in sepulchro Theodosij primi, & patris Arcadii. Mortẽ eius antecessit terræmotus qui durauit sex men-

ſes, concuſsit Conſtantinopolin & multa Aſiæ loca. Dehiſcēte terra multa oppida abſorpta ſunt, Mare alibi fugiens hiatu abſorptum, alibi in terram effuſum multa oppida obruit. Hæc prodigia ſequētes imperii ruinas & Mahometica initia ſignificarunt.

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſecundo.
Anno Romæ milleſimo, centeſimo octogeſimo.
Anno Chriſti quadringenteſimo triceſimo.
Anno Theodoſii ſecundi nono.

VALENTINIANVS.

MOrtuo Honorio cōſortem imperii fecit Valētinianum tertium Theodoſius ſecundus natus ex Conſtantio & Placidia prima, Honorii ſorore. Tenuit imperium Valentinianus tertius annos triginta. Coniugem habuit filiam Theodoſii ſecundi Eudoxiam ſecundam. Fuit vltimus imperator occidentis vſque ad Carolum Magnum, etſi interea multi ſeditioſi nominari imperatores voluerunt, qui tamen vix exiguam partem Italiæ habuerunt. Pœnas autem cumularunt & Valentiniani mores, qui mœchus, magus, & ducum bene meritorum parricida fuit.

Duo tunc precipui duces in occidēte fuerunt: Bonifacius, quem ſcribunt Thracem fuiſſe, qui rexit Africam, & Aetius natus in Vvalachia, qui rexit Narbonenſem Galliam. Inter hos cum ſimultas eſſet, Bonifacius metu imperatoris dicitur attraxiſſe Genſericum in Africam. Alii magis ſignificant Gēſericum poſſeſsione Hiſpaniæ pulſum a Vvallia rege Gottico, quæſiuiſſe ſedes in Africa. Quæcunque cauſſa fuit, ingreſsi in Africam Vandali, vicerunt Bonifacium & alios Romanos exercitus, & Carthaginem occuparunt.

Anno Theodoſii ſecundi triceſimo quarto.
Anno Valentiniani tertii decimo ſeptimo.
Anno Chriſti quadringenteſimo quadrageſimo quinto.

Cum autem Gensericus defensor esset Arianæ impie tatis, magnam crudelitatem in pios exercuit. Metuens igitur odia suorum, cum Valentiniano pacem fecit, qui concesſit ei partem Africæ, quam vsque ad Bellizarii tē pus retinuerūt, annos nonaginta sex. Attraxit autem Gē sericus Attilam & Hūnos contra Gottos in Hispaniam. Progressus igitur Attila ex Pannonia cum quingentis millibus, in Germaniam & Italiam peruenit ad Tolosā vsque, ibi Aetius optimo consilio ad societatē belli adiunxit Francos, quorum rex tunc fuit Meroueus nepos Varamundi, & Gottos, quorum rex fuit Theodoricus, qui Vvalliæ successerát. Nunquam duos maiores exerci tus inter sese oppositos fuisse scribitur.

Pugna facta anno secundo Martiani, anno Vālentiniani tertii vicesimo septimo, prope Tolosam ab hora nona diei tota nocte vsque ad sequētem diem, & trucidata sunt centum octoginta millia hominum. Attila fractus hac clade, & metuens filiū Theodorici regis Gottici, reliquias sui exercitus abduxit. Ita victores existimati sunt Aetius, Franci & Gotti. Et regis Gottici Theodorici interfecti filius Dorismundus ardens iusta ira fugientem Attilam sequendum esse censuit.

Etsi autem Aetius vidit vtile esse reliquias exercitus deleri, ne Attila Italiam inuaderet: tamē sequi eum noluit, cuius consilii quam habuerit caussam, non disputo: Fortasſis, vt sapientes dicunt, hosti fugienti argenteum pontem faciendum esse, cogitauit non sine maiore periculo rursus dimicaturos esse, aut Valētinianum propter malos mores odit. Interea enim, dum hæ res magnæ ab Aetio geruntur, Valentinianus Romę adulteria exercet.

Fuit inter præcipuos viros tunc Romæ Maximus, ex eius Maximi stirpe, quem Theodosius ante annos aliquot bello vicit. Huic Maximo cum in ludo annulū detraxisset Valentinianus, mittit eum ad Maximi coiugē, & eā, simulans maritum hæc agere, vocat ad coniugem, imperatoris. Hac fallacia adductam in aulam, Maximi coniugem vi comprimit. De hac iniuria cum illa apud maritum queritur, cœpit is & de imperio rapiendo, & de Valentiniano necādo cogitare. Alienat eius animum

ab Aetio,quem fingit appetere imperium. Falſa igitur ſuſpicione motus Valentinianus,iubet interfici Aetium optime meritum,vt Alexander Parmenionem interfecit. Poſtea cum interrogaret Valentinianus quendam, an exiſtimaret iuſte interfectum eſſe Aetium,neſcio,inquit ille,an iuſte interfeceris eum.hoc ſcio , te dextram tuam ſiniſtra præcidiſſe. Nec multo poſt incitat Maximus duos milites Aetij,vt Valentinianum imperatorem īnterficiāt.Ita pœnas dat libidinum,magiæ & necis Aetii Valentinianus tertius.

Deinde Maximus rapit imperium , & ducit vxorem Eudoxiam ſecundam, quæ fuerat coniunx Valentiniani tertij.Apud hāc cum iactaret Maximus, ſe amore ipſius & ſpe huius coniugij motum interfeciſſe priorem maritum Valentinianum , irata mulier accerſit Genſericum ex Africa Romam,hoc veniente Maximus, cum fugere conaretur,interficitur a Romano milite Vrſo. Genſericus Romam ingreſſus cum ingenti exercitu , flectitur a Leone epiſcopo & Eudoxia,ne vrbem incendat,dies tamen quatuordecim direptioni,& quærendæ prædæ tribuit.Eudoxiam auexit cum filia Eudoxia tertia. Matrē duxit Genſericus,filio autem dedit filiam Eudoxiam tertiam,vt poſtea dicetur.

Cōſiderentur autem hic inſignia exempla iudicij diuini in Valentiniano & Maximo iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit,gladio peribit. Tempora etiam conferantur,vt videas quam breui ſpatio pœnæ aliæ alias ſecutæ ſint,in imperij ruinis:Bis capta eſt Roma intra annos quadraginta quatuor. Primū ab Alarico Gottico rege,anno Chriſti quadringenteſimo decimo quarto,tempore Honorij. Deinde a Genſerico rege Vandalico,anno quadringenteſimo quinquageſimo nono, anno Martiani ſexto.

DE ECCLESIA.

ARcadii tempore fuit epiſcopus Conſtantinopolitanus Ioānes,cui nomen Chryſoſtomi tribuerūt, quem antea presbyterum Antiochenum fuiſſeſcribunt. Huic eloquentia authoritatē & potentiam auxit. Quare

multa

multa & in aula egit, & aduersus vicinos, quibus præerat.

Fuit autẽ ingrata eius seueritas, quæ aliquibus nimia visa est, cum verum sit, in gubernatione iustitiã temperatam ἐπιείκεια dominari debere. Luxum & spectacula, quæ multa vitia alebant, iuste taxabat, quare in odium multorum, ac præcipue cõiugis Arcadij venit Eudoxię, quæ statuam sibi non procul a templo in columna marmorea collocauerat, apud quam histriones & mimi crebras comœdias exhibebant. Hanc statuam & hos ludos præsertim templo vicinos tolli Chrysostomus voluit. Quamobrem, cum Eudoxia ei irascitur, arte res eo deducta est, vt excussus episcopi dignitate in exilium mitteretur. Ad tales machinationes opus est sycophanta.

Habuerat apud se Chrysostomus hypocritam astutum & facundum Seuerianũm, cuius auxit existimationem, quia sæpe iubebat eum publice concionari: Sed aulæ, spes potentiæ, & ambitio sæpe mutant homines. Hunc Seuerianum Eudoxia cõtra Chrysostomum incitat, qui nactus cum alias caussas, tum vero & hanc, quod inter Epiphanium & Chrysostomũ magna dissensio de libris Origenis orta esset. Adiunxit igitur se factioni episcoporum, qui alioqui Chrysostomum oderant. Cum adiuuaretur ab Eudoxia, perficit, vt Chrysostomus eiiceretur, qui in concione Eudoxiam comparauerat Herodiani, inchoans concionem: Iam iterum insanit Herodias. Etsi conuicium fortassis asperius fuit, tamen reprehensio statuę & ludorum iusta fuit, sed accesserant odia aliorum ex aliis caussis.

Cæterum de Origenis libris iustior fuit Epiphanij sententia, qui eos condemnari voluit, quam Chrysostomi, qui cõdemnationi aduersatus est. Improbauerat eos & ante Constantini tempora Methodius Lyciæ episcopus. & deinde Tyri, vir sanctus, qui propter allegorias comparauerat eum Sirenibus. Idque reprehendit, quod intempestiuis allegoriis discesserit a natiua sententia in scriptis propheticis & apostolicis. & dogmata quædam corruperit. Nec dubium est, errores quosdam dogmatum insignes sparsos fuisse in libris Origenis, vt ostendi

Epiphanius. Libri autem Origenis, qui tunc extāt, partim sunt mutili, partim sunt centones ab aliis assuti, & in his quoque obuia sunt manifesta errata.

Sunt & in Chrysostomo contagia quædā errorū, quæ pius lector & recte eruditus agnoscere & iudicare potest. Multa tamen, præsertim de moribus honeste dicit. Cum episcopi cæteri in synodo statuere vellent, lapsos post baptismū & redeuntes ad pœnitētiam, semel tantū recipiendos esse: ille cōtra dixit: Imo millies agens pœnitentiam ingredere: χιλιάκις μετανοήσας εἴσελθε. Hanc vocem tunc reprehensam, iudico probandam esse, si recte intelligatur, quia fuit opposita errori Nouatianorum.

Mortuus est autem Chrysostomus in exilio in Armeniæ limite, anno ante mortem Arcadij, qui mortuus est anno Christi quadringētesimo duodecimo, biennio antequam vrbs Roma ab Alarico capta est. Vir eloquens fuit, sed scripta magis declamatoria sunt, quam διδασκαλικά. Quare interdum extra metas currit, vt in hyperbolis laudum vitæ monasticæ.

Tempore Theodosij secundi celebres synodi de his cōtrouersiis fuerūt, Pelagiana & Nestoriana, anno Christi quadringentesimo vicesimo primo, anno Theodosij secundi decimo, anno Honorii vicesimo quinto Carthaginensis synodus, in qua fuerunt episcopi ducenti decem & septem, inter quos præcipue clarus fuit Augustinus egressus annos sexaginta, damnauit Pelagii errores.

Fuit autem Pelagius monachus Romæ, qui doctrinam euangelii de lege, de peccato, de gratia prorsus in Pharisaicam seu Philosophicam transformauit. Contendit non esse peccatum originis, & homines libero arbitrio posse satisfacere legi Dei. Vocabulo gratiæ dixit significari nō remissionem peccatorum gratuitam, & donationem Spiritus sancti, sed ipsam doctrinæ promulgationem. Satisfieri autem legi Dei externa obedientia: nec peccata esse prauas inclinationes, & hominem externa disciplina coram Deo iustum esse, etiam sine Spiritu sancto, & mereri remissionem peccatorū & vitam

æternam:

æternam: fidem esse notitiã legis & historiæ, vt vulgus loquitur, cum de professione vtitur vocabulo fidei. Hæc cum sint plausibilia rationi, quæ disciplinam externam intelligit, summa huius doctrinæ omnibus temporibus late vagata est. Apud Iudæos Pharisaica erat, postea Origenica, reprehensa a Methodio viro sancto. Deinde Pelagiana, nec aliud est doctrinæ genus re ipsa in Scoto & Occam & similibus.

Hæc collatio vtilis est ad iudicanda doctrinarum genera. Opposuit autem refutationem Augustinus, qui affirmat esse peccatum originis, & discernit externam disciplinam ab obedientia interiore. Concedit in homine, etiam non renato, esse libertatem seu facultatem facien di externa legis opera, sed negat sine Spiritu sancto posse fieri interiora opera, scilicet verum timorem Dei, veram dilectionem Dei, lætitiam acquiescentem in Deo, fiduciam accipientem remissionem peccatorum. Pugnat acerrime, ne vocabulo gratiæ, intelligatur doctrina, sed donatio Spiritus sancti. Extabat illis temporibus decretum illud: Impossibile est legem fieri sine gratia, quod prodest notissimum esse, & sic declaratum est, vt complectamur, & gratuitam imputationem iustitiæ, & donationem Spiritus sancti. Renati faciunt legem per gratiã, id est, placent Deo imputata iustitia propter Mediatorem, & simul Spiritus sanctus in eis inchoat fidem & nouam obedientiam, quæ tamen non satisfacit legi Dei, sed placet propter Mediatorem fide.

Sunt autem discernenda tempora librorum Augustini, quia & ipsi accidit in hac caussa, vt fuerint δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. Et ipse inquit, se scribendo proficere. Quãquam autem in posterioribus libris alicubi sunt ἀκυρολογίαι: tamen certum est reipsa congruere eius sententiam cum nostris ecclesiis, sed accidat in iudicando dexteritas & candor.

De eadem controuersia & alia synodus Meleuitana in Aphrica fecit decreta cõtra Pelagium. Scripsit autem vtraque synodus ad Innocentium episcopum Romanũ eumque hortatur, vt & ipse improbet errores natos Romæ, nec propagari eos patiatur. Extant epistolæ &

ſynodorum & Innocentii in libro epiſtolarum Auguſtini. Fugiens igitur Pelagius ex vrbe Roma peruagatus eſt orbem, vt ſuffragatores quæreret, ſicut factionum duces variis modis attrahunt ſocios. Venit Ieroſolymam, vbi Hieronymus ei adhuc viuens aduerſatus eſt. Inde in Britanniam diſceſſit, quæ iam defecerat a Romano imperio. Quare tutius ibi hoſpitium habuit.

Hæc certamina etiã viuente Pelagio diu durauerunt, quod indicant tot ſynodi & ſcriptorum tempora. Nam Hieronymus decennio ante mortem Auguſtini deceſſit. Dixi enim ſupra, Hieronymum Stridonẽſem mortuum eſſe in Bethlehem, anno ætatis ſuæ nonageſimo primo. Anno Chriſti quadringenteſimo viceſimo.

Extant autem nominatim contra Pelagianos Hieronymi ſcripta, in quibus hęc ſunt verba: Tunc iuſti ſumus cum nos peccatores eſſe cõfitemur: Et iuſtitia noſtra nõ ex proprio merito, ſed ex Dei miſericordia conſiſtit.

Auguſtinus autẽ mortuus eſt anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſexto: anno Chriſti quadringẽteſimo triceſimo, regnantibus Theodoſio ſecundo & Valẽtiniano tertio, obſidente vrbẽ Hipponem Genſerico, vbi Auguſtinus fuerat epiſcopus annos quadraginta, inde vſque ab initio Arcadii fere ad finẽ Theodoſii ſecundi, inter magna certamina. Refutauit enim Manichæos, Donatiſtas & Pelagianos, & ſcriptas refutationes poſteritati vtiles reliquit.

Menſe tertio obſidionis mortuus eſt, ſæpe deplorans, non ſolum imperii ruinam, ſed multo magis eccleſiarum dilacerationes, quia Genſericus Arianus erat, & ſucceſſores magnam ſæuitiam cõtra recte ſentientes exercuerant. Cum igitur magnarum calamitatum ſpectator eſſet, & præuideret triſtiora mala ſecutura eſſe (nã poſt Vandalicorum regum impietatem, deinde ſtatim Africani furores Mahometici oppreſſerunt) aſſiduis & ardentibus votis eccleſiam Deo commendauit.

DE SYNODO EPHESINA.

NOn diu poſt Auguſtini mortem conuocata eſt ſynodus Epheſina Theodoſio ſecundo. Expreſſe

enim

enim ſcribitur, Theodoſium literas miſiſſe ad omnes archiepiſcopos, ac præcepiſſe, vt Epheſum venirent cum epiſcopis: ſi quis non veniret, reum fore. Eſt autem pronuntiatum de controuerſia a Neſtorio mota, qui cum natus eſſet in Syria, factus eſt epiſcopus Conſtantinopoli propter facundiam. Aiunt fuiſſe indoctum & ſpreuiſſe probata veterum ſcripta, & cum eſſet iuuenis, audax, loquax, & gloriæ cupidus, accidit, quod in verſu veteri dicitur:

Νέος φιλοδοξῶν ἀτρόφιμος πονηρία.

Dogma ipſius reipſa hoc fuit: τὸν λόγον affuiſſe homini Chriſto per aſſiſtentiam, ſic enim loquitur, ſeu ſocietatem, ſicut affuit Heliæ & aliis prophetis, nec fuiſſe duas naturas in Chriſto vnione hypoſtatica vnitas. Ideo ſolitus eſt dicere: Noli gloriari Iudæe. Non enim Deum crucifixiſti, ſed hominem. Hoc cum plauſibiliter diceretur, habuit multorum ſtudia. Cumque ſaniores, qui inſidias intelligebant, aduerſarentur ei, excuſabāteum ſui, quod certamē inter ipſum & aduerſarios λογομαχία videretur. Sed reipſa nequaquam fuit λογομαχία. Etiam veteres quidam iudicauerunt eum reuocare Iudaicum Samoſateni dogma, etiamſi aliquanto aliter pingeret, ſicut ſæpe renouatum eſt, & exiſtimo eum ſuas præſtigias ad illam metam direxiſſe.

Oſtendunt & decreta contra Neſtorium facta controuerſiam fuiſſe de re maxima, non λογομαχίαν. Sic enim loquitur decretum: Si quis in Chriſto diuidens ὑποστάσεις poſt vnionem, & dicens λόγον coniunctum fuiſſe homini ſocietate ſeu poteſtate, non naturali vnione, anathema ſit. Hinc & doctrina de communicatione idiomatum tradita eſt. Pugnatū eſt de his propoſitionibus, loquētibus de Chriſto: Deus eſt paſſus: Deus eſt crucifixus vt ſciretur hanc perſonam Chriſtū eſſe Deum, nec λόγον tātum affuiſſe ei, vt Eliæ aut aliis prophetis. Nominatur enim figura loquendi communicatio idiomatum, cum proprietas vni naturæ conueniens tribuitur perſonæ in concreto, vt ſignificetur in ea perſona duas naturas eſſe vnitas vnione hypoſtatica. Vetuſtas vſa eſt hac ſimilitudine: Sicut anima & corpus ſunt vnum compleſum

ὑφιστάμενον, ita, vt anima geſtet corpus, quod diſſoluitur ab anima deſertum: ſic λόγος geſtat naturam humanam animam & corpus, ſed inſeparabiliter.

Extat hæc ſimilitudo apud Athanaſium, Cyrillum & Iuſtinum, qui tamen addit correctionem: Τινὲς μὲν τὴν ἕνωσιν ὥσπερ ψυχῆς σῶμα νοήσαντες οὕτως ἐκδεδώκασιν, καὶ ἁρμόδιόν γε τὸ παράδειγμα, εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα, κἂν πῃ γοῦν. Et tamen vt retineatur diſcrimen naturarum, non dicitur: Diuinitas eſt paſſa, quia vocabulum in abſtracto ſignificat naturam ſecundum ſe conſideratam: ſed concreta ſignificant perſonam, in qua ſunt duæ naturæ.

Et hac doctrina de cõmunicatione idiomatum opus eſſe, intelligi poteſt ex multis dictis Chriſti: Antequam Abraham natus eſt, ego ſum. Vbicunque ſunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum. Aſpicient me quem cõfixerunt. Talia dicta plurima obuia ſunt, quę illuſtrantur ex doctrina de communicatione idiomatum.

Hæc commemoro, vt intelligi poſſit, Neſtorij cõtrouerſiam nõ fuiſſe λογομαχίαν, etſi tunc quoque alij aliter iudicauerunt. Synodus Epheſi conuenit anno Chriſti quadringenteſimo triceſimo quinto, anno Theodoſij ſecundi viceſimo quarto. Fuit turbulenta. nam Cyrillus Alexandrinus epiſcopus cum ſuis ſuffragatoribus damnauit Neſtorium. Iohannes Antiochenus & eius ſuffragatores excuſarunt eum, & Cyrillo aduerſati ſunt. Sed Cyrillus rectiſſime docuit, aliter λόγον in Chriſto eſſe, aliter in Helia & aliis prophetis. Poſt diſceſſum, cum eccleſia Conſtantinopolitana probaret Cyrilli ſententiam Neſtorius in loca barbarica infra Thebas Ægyptias relegatus eſt, vbi in exilio ſcribitur mortuus eſſe, lingua conſumta a vermibus. Exiſtimo ipſum phthiriaſi extinctum eſſe.

Ante Neſtorij certamen, accidit Conſtantinopoli in templo tragicum exemplũ, quod tunc quoque multi dixerunt ſignum eſſe futuri diſſidij. Confugerant in templum aliquot ſerui, quibus dominus eorum atrocia minatus erat. Cumque iuberentur egredi, gladiis repellebant homines, tandẽ & interfecto ſacerdote & alio vulnerato

nerato seipsos ibi interfecerunt. Ea de re recitati sunt versus digni memoria:

> Σημεῖα γὰρ τοιαῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ,
> Ὅταν τι ναοῖς ἐγκατασκήψῃ μίσος.

Fuit Theodosius secũdus princeps laude dignus propter pietatem, iustitiam, castitatem & modestiam. Profuit eius gubernatio ecclesiis, in qua multa recte egit Pulcheriæ sororis consilio, & Deus eum cõtra inimicos Ruffinum, Cainam, Persas & alios barbaros mirabiliter defendit. Protexit etiam eum aduersus Attilã, a quo tamen pacem emit data magna pecunia.

Hoc ipso tempore non multo ante mortem Theodosij mota est primum Eutychis cõtrouersia. In hoc postremo actu fuit incautior Theodosius, sed culpã ipse quoque in vxorem Eudoxiam contulit, quæ fuerat æquior factioni Eutychis, sicut extremus actus Cõstantini, cum reuocauit Arium, fuit infelix, quem etiam mulier soror Constãtini rexerat. Cum autem discordia inter Pulcheriam & Eudoxiã incidisset, cessit Pulcheria, & abstinuit a cõsiliis gubernationis, ideo facilius fuit Eudoxię tueri & euehere quos volebat.

Indicta est synodus altera Ephesi infelix, in qua iudices armatis militibus septi fuerunt, & cõfirmata est Eutychis opinio factione Dioscori episcopi Alexãdrini. Flauianus episcopus Constantinopolitanus recte sentiens, calcibus ex cõsessu expulsus, & triduo post mortuus est. mortuũ etiam Dioscorus pedibus calcauit. Est & Theodoreto, cuius extãt scripta, ademta dignitas. Deniq; ita acta sunt omnia, vt hæc synodus sit infamis, & nominata sit λῃστρική, id est, latronum concursus.

Monet igitur exemplum, vt in conuocandis synodis circumspecti sint principes, & quod Theodosio alioqui bono principi hęc acta notam asperserũt, simus memores humanę infirmitatis, de qua dictũ est: Non est iustus in terra, qui cum bona fecit, non etiam peccet. Item: Μόνου θεοῦ γέρας τελεία ἀρετή. Postea Theodosius agnoscẽs errorem, obiurgauit coniugem, quę simulans votũ, profecta est Ierosolymam. Ita post septem annos Pulcheria in aulam reuocata est, nec diu post Theodosius vixit,

cuius morte,& Attilæ bellis impedita eſt cognitio controuerſiæ Eutychis vſque ad tertium annum Martiani. Quæ fuerint pręſtigiæ Eutychis,tunc exponam,cum de Chalcedonenſi ſynodo dicetur.

DE CRETENSI MOSE.

IN temporibus Theodoſij extat narratio apud Socratem hiſtoricum de Cretenſi Moſe,quam propter ſcriptoris grauitatem nolui omittere. Poſſe enim accidere miras impoſturas,etiam noſtra ætas vidit in exẽploMonaſterienſi, vbi fanatici homines ſimularunt enthuſiaſmos,& nouũ regnũ conſtituere cœperunt:ſicut & olim in oppido Phrygiæ Pepuza,fanatici homines concurrerunt,& magnam pecuniam prætextu vaticiniorum collegerunt,donec tandem Montanus eorum magiſter ſibi laqueo vitam finiuit,& alij aliis caſibus perierunt.

Talia exempla meminiſſe vtile eſt, ne præſtigiatoribus inexplorato doctrinæ genere credatur,& vt precatio ſit ardentior,vt Deus regat mentes, ne laqueis diaboli implicentur,ſicut vidimus ipſi ingenioſos homines horribiliter euerſos eſſe in ſeditione agricolarum, & vrbe Monaſterienſi.

Hiſtoria vero Cretenſis hæc eſt: Quidam impoſtor ſimulauit ſe eſſe Moſen,cœlo demiſſum, vt reducat Iudæos in patriam per mare. Vagatur integro anno per Cretam,& Iudæis diem conſtituit. Fingit vaticinia, colligit pecuniam,& tandem die conſtituto adducit multitudinẽ ad littus,vbi iubet primos deſilire in mare,quorum aliqui cum deſiliiſſent,perierunt. Mox ad eum locum vicini nautæ properant,& aliquos recipiunt, & ad multitudinem vociferantur, ne deſiliant. Ita multitudo ſeruata eſt,&impoſtor ſe ſubduxit.Hęc fuitoccaſio multis, vt relicto Iudaiſmo amplecterentur doctrinã Chriſti. Cum autem ſingulis ætatibus aliqui tales ſint Cretenſes Moſæ,qui falſo prætextu religionis tumultus excitant,commonefaciat lectores hæc hiſtoria,vt ſint memores dicti: Probate ſpiritus,an ex Deo ſint. Et cogites illud Epicharmi: Νῆφε καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Anno

Anno mundi quater milleſimo quadringenteſimo decimo ſexto.

Anno Romæ milleſimo ducenteſimo quarto.

Anno Chriſti quadringenteſimo quinquageſimo quarto.

MARTIANVS.

MArtianus Theodoſio ſecundo in Orientis imperio ſucceſſit, cum fuiſſet antea ductor exercitus Theodoſij ſecundi in Africa contra Genſericum, & deinde in Syria contra Perſas, non ſolum propter militiam antecellens authoritate, ſed etiam propter iuſtitiam & pietatem. Cum igitur magna eſſet authoritas Pulcheriæ ſororis Theodoſij ſecũdi, hæc Martianum iam ingreſſum ſenectam propter virtutem ad coniugium & imperium inuitauit, ſed hoc pacto, ne eam attingeret, quia iam grãdiuſcula moritura eſſet virgo. Tenuit imperium Martianus annos ſex & menſes ſex. Et vt eccleſiæ diſcordias ſedaret, fecit & cum Perſis & cum Vandalis in Africa pacem. Nam ibi olim captiuus promiſerat Genſerico, ſe, ſi imperator fieret, non illaturum bellum Vandalis. Genſericus enim contemplans captiuos, viderat ei dormienti in campo & in æſtu aquilam tegere caput, ne radiis ſolis læderetur. Hoc ſpectaculo delectatus dimiſit eum, præſagiens imperatorem fore, & pactus eſt, ne Vandalis bellum inferret.

Anno ſecundo Martiani Attila victus eſt ad Toloſam magno prælio, vt ſupra diximus. Inde egreſſus cũ vires in Pãnonia reparaſſet, Italiã inuaſit capta Aquileia Mediolanum & Ticinum diruit, & cum Romam acceſſurus eſſet, miſſi obuiam Leo Romanus epiſcopus, & pars ſenatus petiuerunt pacẽ, & ſupplices orauerunt, vt parceret vrbi Romæ, quæ tot excellẽtes viros olim genuiſſet, quorum virtus in toto orbe clara ſit. Flectitur præter omnium opinionem Attila, & exercitum in Pannoniam reducit. Interrogatus cauſſam, cur ſubito oratione ſupplicũ motus eſſet, dixit ſe vidiſſe ſenem aſtantem Leoni Romano epiſcopo, ſpecie ſupra humanam

terribili, minitantem ei mortem, niſi ſupplicibus parcẽret. Ita etiam terribilium tyrannorum impetum ſæpe Deus frangit.

Redit inde in Pannoniam, & vt natura fuit inquieta, minitatur vicinis omnibus. Sed iam fatalis finis inſtabat tantæ ſæuitiæ. Etſi multas habuit coniuges Attila more gentis, tamen iuuenculam ducit, quam nominant Hildico, filiam regis Bactrianorum. In iis nuptiis cum & laboribus certaminum equeſtrium, & vino & venere corpus eius inflammatum eſſet, nocte extinctus eſt, ſanguine copioſo in fauces exundante, & ex ore erumpente. Tantum enim hic euentus deſcribitur, & epiphonema additur: Iuſtum fuiſſe ſuo ſanguine necari, qui tam multum humani ſanguinis hauſerat. Sed aut venæ ruptæ ſunt, aut apoplexia anteceſſit, cum qua hæc effuſio ſanguinis facile accidere potuit. Nec tantum ipſius mors exemplum eſt iudicij diuini, ſed etiam filiorum interitus poſt ipſum, & regni diſſipatio.

Conferri monarchæ aliter alij poſſunt, ſed in his tribus hæc ſimilia ſunt: in Alexãdro, Attila, & Tamerlane, quod ex paternis regnis anguſtis progreſſi magnos exercitus duxerũt, & magna parte orbis terrarũ potiti ſunt, quam tamen non diu tenuerunt. Et cum eſſent mortui, regna varie dilacerata ſunt, iuxta dictum:

--Summiſque negatum eſt

Stare diu. Ac oſtendunt hæc exempla, non ſolis humanis conſiliis & viribus parari & teneri imperia: ſed veram eſſe Danielis vocem: Deus transfert, & ſtabilit regna.

De annis Attilæ narrationes diſſimiles ſunt, ſed ab expeditione, in qua in Germaniam & Galliam eduxit ex Pannonia quingẽta millia hominum, vſque ad mortem, inuenio annos circiter duodecim. Proſper enim ſcribit, coſs. Theodoſio & Albino, Attilam interfecto fratre Buda, ſolum regno potitum, multarum gentium exercitũ duxiſſe. Hic fuit annus Chriſti quadringenteſimus quadrageſimus ſeptimus.

Pugna ad Toloſam, in qua victus eſt ab Aetio, facta eſt ſecundo Martiani anno. Hic fuit annus Chriſti quadrin-

dringenteſimus quinquageſimus quintus. Cōſumti ſunt igitur anni circiter ſex in vaſtatione Germaniæ & Galliæ, quo tēpore multi ſancti viri & matronæ paſſim interfecti ſunt: captæ & dirutæ præcipuæ vrbes, Colonia Agrippina, Tungria, Argentoratum, vrbs Rauracorum, Lugdunum, & aliæ multæ. Sed vrbs Aurelianenſis pietate epiſcopi Anniani mirabiliter defenſa eſt. Nam cum Attilam fruſtra precatus eſſet, vt vrbi parceret, poſtea veniente Aetio ſæua tempeſtas inter prœliandum magnam multitudinem Hunnorum perdidit. Ita reliquit obſidionem Attila. Deinde poſt pugnam ad Toloſam circiter quadriennium vixit: mortuus eſt enim viuente Martiano, cui dormienti ea nocte, qua mortuus eſt Attila, ſpecies in ſomnio oſtenſa eſt fracti arcus Attilæ.

Quanquam igitur regnum tenuit ampliſſimum, tamen vaſtationes tantum fecit, nec cōſtituit formam regni, nec vni ex filiis monarchiam tradidit, nec prouincias eis diſtribuit. Fuit igitur tyrannus, & curſus eius Europæ fatalis pœna fuit, & de filiis accidit, quod ſcriptum eſt: Semen impiorum peribit. Rurſus enim in Pannonia Gotti regnum recuperarunt. Cum enim filij Attilæ inter ſe de ſucceſſione circiter triennium diſſiderent, rex Gepidarum Ardericus bellū mouit aduerſus Hunnos, & trucidatis triginta millibus Hunnorum, & filio Attilæ Ellac maximo natu, potitus eſt regno Pannoniæ. Alter autem frater Chaba cum parte Hunnorum in veterem patriam diſceſſit. Pars in Pannonia manſit, etſi regnum Gotti tenuerunt annis circiter centū, donec Hunni & Auares Iuſtiniani imperatoris tempore, tunc effuſi ſunt in ea loca, quæ nunc Bulgari & Vualachi tenent, & in vicinam Pannoniam.

Variæ mutationes in omnibus regnis acciderunt, vt ſunt res humanæ inſtabiles. Et Deus omnium gentium peccata mutationibus imperiorum & vaſtationibus punit, ſed propter regionis fertilitatem & opportunitatem præcipue in Pannoniam ſæpe infuſæ ſunt peregrinæ gentes.

Hoc igitur loco facta inſigni mutatione poſt Attilā, aliquid de veteribus appellationibus inſerere volui.

Notiſſimum eſt vocabulum Cethim, vnde nomen eſt Μακέτης, id eſt, Macedo, & liber Maccabæorum ait, Alexandrum egreſſum eſſe ex terra Cethim. Hodieque fluuius dirimens Macedoniam & Illyricum nominatur Cethim. Quæ autem & vbi ſit Macedonia notum eſt.

Fuerunt autem vicini Macedonum Thucydidis tempore Pœones ad Strymonem, & ſignificatio vocabulorum eadem eſt. Nam Pœon Græcis idem eſt, quod Hebræis Cethim, quod ſignificat percuſſores. Alij nomen Pœon fecerunt a Pœan, quod vetuſtis eſt carmẽ triumphale, aut eſt nomen patris Philoctetæ, qui fuit Herculis comes.

Siue igitur a victoriis, ſiue ab Herculis comite nominati ſunt Pœonij, nomen eſſe antiquiſſimum teſtantur Homerus, Euripides & Thucydides. Et quia vox Græca eſt, coloniam eſſe Græcam apparet. Cum vero paulatim a Strymone progreſſi ſunt ad Iſtrum, deinde nominata eſt Pannonia voce aliquantulũ deflexa a Pœonia. Cumque ſtirps fuerit Greca, vrbes veteris Pannoniæ magis ornatæ fuerunt legibus, ædificiis, diſciplina, quam aliæ vicinæ. Poſt prędicationem apoſtolorum, cito etiam eccleſię ibi cõſtitutæ ſunt, & ſtudia Græcæ linguæ ibi floruerunt. Nam Irenæus epiſcopus in Syrmio, ſupplicio affectus eſt. Fuiſſe autem Thucydidis tempore Getas vicinos Pœoniis manifeſtum eſt, & Alexãder cum Getico rege Syrmo bellum geſſit, inde Syrmium denominatum eſſe a Syrmo, conſentaneum eſt.

Diu autem Romani Pannonios defenderunt contra vicinos Getas & Dacos, donec tandem Valentis imperatoris tempore Getæ victores Pannoniam occuparũt, & eoſdem eſſe Getas & Gottos non dubiũ eſt. Vetuſtior autem ſedes Getarum in Aſia quæ fuerit, ex Herodoto intelligi poteſt.

Valentiniani tertij tempore Attila Hunnos in Pannoniam adduxit, & late regnauit, cui & Gotti parere nõ recuſarunt. Vbi autem veteres Hunni fuerint, ex Plinio intelligi poteſt, qui collocat eos apud Thocaros, qui Bactrianis vicini fuerunt. Sonus vocabuli certe cõgruit cum verbo Chana, quod eſt caſtra poſuit. Inde poteſt

eſſe

esse Hunni, quasi castra ponentes. Sed tertio anno post Attilę mortem Gotti rursus potiti sunt regno Pānonię. Nam Gepidæ, qui nunc sunt Sepusij, pars fuerūt Gottorum. Fuit autem Ardaricus, qui filium Attilæ vicit, rex Gepidarum.

Post annos centum tempore Iustiniani redierunt Hunni, & adiuncti eis fuerunt Auares, qui occuparunt Thraciam & vicinas regiones & Pannoniam. Fuerunt autem Auares Hunnorum vicini, ex ea regione, quæ hodie retinet nomen Iura, vltra Moscouiam. Et nomen Vngari vsurpari cœpit, compositum ex Hunnis & Iura, sicut apud Iornandem scribitur Hunniuar, quod Hunni & Auares mixti fuerunt.

Etsi autem tunc Longobardi Noricum & vicina loca tenuerunt, tamen inde cito discesserunt, & Vngari possessionem regni tenuerunt inde vsque a Iustiniano ad regem Matthiam annos circiter octingentos. Interea magna bella cum Bulgaris, postea cum Longobardis in Italia, deinde cum Germanis post Arnolphum imperatorem, tempore Henrici Aucupis, & deinceps gesserunt, sed tamen possesio Pannoniæ penes Hungaros mansit qui recens circiter centum annos, Deo iuuante, fortiter represserunt Turcos, ac velut murus reliquæ Europæ aduersus eos fuerunt. Quod vero quidam narrant, Carolum potitum esse Pannonia, & coloniam eo deduxisse, inanis fabula est. Sed Teutonicam linguam retinentes ad Carpatum, & in vicinia, reliquiæ sunt Gottorum veterum.

Hæc breuiter hic recitaui, vt series rerum Pannonicarum aliquo modo in conspectu esset.

Vt autem Ardaricus vicit filium Attilę Ellac: ita circa Budam VVallemir rex Gotticus vicit alium filium Attilæ Dincionem. Reliquit autem hęredem fratrem Theudomir, cum quo summa concordia vixerat. Is Theudomir pater est Theodorici Veronensis, vt nos nominamus, qui a Zenone in Italiam missus Odoacrum oppressit, & Italiam rexit annos triginta tres.

QVO TEMPORE CONDITA *sit vrbs Veneta in sinu maris Adriatici.*

GEntem Henetam vicinam fuisse Phrygiæ manifestum est ex Homero & Apollonio. Ea regio postea dicta est Paphlagonia a Paphlago Phinei filio. Deinde Galatis in ea regione sedes datæ sunt, quos in Asiam attraxit Antiochus Hierax inter Phrygiam & Chalybes, qui venas ferri & argenti habuerunt, vnde nomen fuit Alybe, ab Hebræa voce Iobel, quod proprie significat metallum. Ex voce autem Alybe factum est nomẽ Chalybes.

Mentionem facit Henetorum & Herodotus: sed tunc, cum tenuerũt littus maris Adriatici. Consentaneum est autem vetustiorem sedem fuisse, quam tenuerunt belli Troiani tempore, prope Phrygiam. Ac narrant post bellum Troianum ab Antenore ad sinum maris Adriatici Henetos ductos esse, fortassis idem duxit eos in vicinam Illyriam.

Ptolemæus scribit Henetos esse maximam gentem Sarmatiæ. Compleuerunt enim magna spatia, quæ nunc nominantur Russia & Polonia. Inde & ad littus maris Baltici effusi sunt. Vnde Ptolemæi tempore nomen fuit vsitatum sinus Venetici.

Nomen Heneti prorsus, vt sonat, significat Hebræis vagabundos seu νόμαδας, qui late processerunt. Non poterant autem sine consilio, iustitia & fortitudine tã late dominari, & regna constituere. Hæc de vetustate & virtute gentis Henetæ considerentur.

Cumque linguæ discernant gentes, comprehendo appellatione Henetorum nationes, quæ linguam retinent, cuius hodie vsus est apud Henetos sparsos ad sinum maris Adriatici, qui & nunc appellantur Veneti. Retinent nomen & Heneti in littore Arctoo lingua illa vicina mari Adriatico vtentes.

Quanquam autem in dialectis exigua dissimilitudo est: tamen eandem esse originem harum gentium consentaneum est, Illyricæ, Polonicæ & Boiemicæ, & nostrorum Henetorum, & alibi loquentium eadem lingua.

Nomi-

Nominabatur autem olim tota regio in littore ſinus Adriatici Venetia, videlicet circa Patauium, & Vincentiam. Et ſcribit Polybius, in eo littore aliam eſſe linguā, quam ſit alibi in Italia.

Cum autē Attila obſideret Aquileiam, & magnas vaſtationes in vicinia faceret, multi homines nobiles & honeſti, ſperantes ſe tutos fore in aquis, occuparunt in vicino mari locum, qui adhuc vocatur Riuus altus: & cumulata arena, domos extruxerunt, & vrbi nomen Venetiæ a vicina regione indiderunt.

Inchoatam eſſe ædificationem ſcribunt anno Martiani tertio, videlicet anno Chriſti quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo. Ac ſingulari felicitate vrbs adeo creuit, vt multis ſeculis vnica ſit vrbiū regina in toto genere humano, antecellens cæteris omnibus, forma gubernationis optima, excellentia artium, & gloria rerum geſtarum.

Anni ſunt autem ab inchoatione vſque ad hunc annū Chriſti 1559. mille centum & duo. Tot annis nūquam in externi hoſtis poteſtatem venit, etſi multa bella varia fortuna geſſit, in quibus ſæpe victrix multarum inſularum & vrbium domina facta eſt.

DE SYNODO CHALcedonenſi.

ANno ſecundo Martiani Synodus conuenit in vrbe Chalcedone, quę e regione Byzātij ſita eſt, in qua ſexcenti & triginta epiſcopi fuerunt edicto Martiani imperatoris conuocati, qui & ipſe diſputationi interfuit, ne ſeditioſis tumultibus facultas dicēdi ſententias impediretur. Et verba Martiani recitantur diſtinct. 96: Nos ad confirmandam fidem non ad oſtendendam potentiam, exemplo Conſtantini imperatoris pij ſynodo intereſſe volumus, vt inuenta veritate diſſidia tollantur.

Dictum eſt autem ſupra non multo ante Theodoſij ſecundi mortem, conuocatam fuiſſe ſynodum alteram ad Epheſum, quæ propter necem Flauiani & alias ſeditiones ibi motas, nominatur λῃστρικὴ ſynodus. Ibi cū Eu-

tychis factio impediret cognitionem, creuerunt postea discordiæ. Statim igitur Martianus post mortem Theodosii doctrinam Eutychis cognosci voluit, & piam concordiam restitui.

Fuit Eutyches monachus Constantinopoli eo tempore, quo fuit ibi episcopus Nestorius, quem cum damnatum esse sciret, quod contenderat λόγον tantum affuisse homini Christo tanquam socium, vt affuit Eliæ & aliis sanctis: ipse Eutyches postea, ad contrariam hyperbolen delapsus, confusionem naturarum finxit: dixit naturam humanam conuersam esse in λόγον. nec tribuit proprietates suas cuique naturæ: sed cōtendit, τὸν λόγον mortuum esse, & naturam humanā esse ipsam τοῦ λόγου naturam. Denique vniuersam doctrinam ecclesiæ de cōmunicatione idiomatum deleuit. Extant acta synodi apud Nicephorum.

Vtile est autem piis, tenere aliquas illustres refutationes errorum, quæ sunt accurate scriptæ a Theodoreto, qui cum in synodo, quæ ληστρικὴ nominatur, officio episcopi iniuste spoliatus esset, nunc in Chalcedonensi restitutus est. Is recte scribit duas in Christo nato ex virgine naturas esse, λόγον, & assumtam naturam humanam, & vtranque retinere suam proprietatem, nec faciēdam esse confusionem naturarum. Vere natura humana est, non spectrum, assumta a λόγῳ, nec est ipsa natura assumta τοῦ λόγου, vt & Petrus distinxit naturas, 1. Pet. 4: Cum Christus passus sit pro nobis carne. Et in Actis cap. 2. Non relicta est anima eius in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Et Luc. 24: Spiritus carnem & ossa non habet.

Hæc & similia testimonia sint in conspectu, quæ perspicue affirmāt, vere humanam naturam in Christo esse, & simus memores dicti Iohannis in epistola: Omnis spiritus, qui non fatetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est.

Ibi etiam Theodoretus narrat, quomodo vetustas de humana natura loquuta sit, citata sentētia Irenęi: Quiescente λόγῳ in crucifixione & morte, præsente tamen apud humanam naturam in perferendo & resurgendo:

do:

gendo: ἐν τῷ ὑπομένειν καὶ αἰκίζεσθαι, ἡσυχάζοντος τοῦ λόγου ἐν τῷ σταυροῦσθαι καὶ ἀποθνήσκειν. Sic & Athanasius loquitur in libro de incarnatione Verbi: Cum non esset Possibile ipsum mori λόγον, quippe immortalẽ Patris Filiũ, corpus, quod mori posset, accepit.

Sic vetustas locuta est, & tamẽ retinet hos modos loquendi in concreto de persona: Christus mortuus est. Et de Christo Deus mortuus est, vt significetur hanc personam Christum, vere Deũ esse. Ac Nestorij impietas refutetur, qui fingebat τὸν λόγον adesse Christo vt socium, sicut omnibus sanctis adest. Latini nominarunt hanc loquendi formam communicationem idiomatum, de qua Theodoret⁹ ait: Κοινὰ τοῦ προσώπου γέγονε τὰ τῶν φύσεων ἴδια.

Tandem post longa certamina Martianus perfecit, vt decretum communi cõsensu plurimorum fieret, in quo primum omnes testati sunt, se amplecti Nicenæ synodi symbolum. Deinde damnata sunt dogmata Nestorij & Eutychis.

Hic labor Martiani etsi multis profuit, tamẽ nõ vbique extinxit dissidia: sed in vrbe Ierosolyma mulier inquieta Eudoxia vidua, quæ fuerat Theodosii secundi vxor, fouebat reliquias factionis Eutychianæ.

Aliquanto post, cum contra Zenonem imperatorem Basiliscus seditionem mouisset, vt armaret se multorum episcoporum fauore, publice edictum proposuit, quo acta synodi Chalcedonensis prorsus damnauit. Huic edicto subscripserunt episcopi plures quingẽtis. Fuit & huic Basilisco incitatrix vxor.

Miror autem rabiem ingeniorum, quod tanta fuit pertinacia in manifesta absurditate, videlicet in hoc prodigioso errore, quod non humana natura, sed diuina mortua fuerit.

Vt autem Nestorius tecte Samosateni impietatem restituit: ita suspicor Eutychen idem voluisse, etiamsi aliter pinxit suum dogma. Sed Basiliscus breui pœnas dedit sui furoris. Captus enim a Zenone, missus est cum vxore & aliis quibusdã in carcerem, vbi in magno frigore & fame captiui se mutuo complexi, & deplorantes suam calamitatem extincti sunt.

VANDALORVM SÆVITIA *in Africa.*

CVm initia sæuitiæ Vandalorum in Martiani tempora incidant, breuiter hic complectar seriem regni, quod in Africa Vandali tenuerũt annos nonaginta quinque. Numerat Plinius Vandalos inter Germanos in littore maris Germanici, vbi nunc Megalburgenses & Pomerani sunt. Non dubito autem Vandalos ex Heneta stirpe esse, sed credibile est, cum vicini crebra inter se bella gesserint Heneti & Germani, vsque ad recentia tẽpora, alias alios victores fuisse, & partem Henetorum linguam & leges Germanicas accepisse. Eam partem existimo Vandalos a Plinio nominari.

Cum autem linguæ discernant gentes, facile intelligi potest, aliam esse gẽtem Henetam, aliam Teutonicam. Et adhuc in eo litore gentes quędam Heneta lingua loquuntur. Et arbitror non recens in ea loca venisse Henetos sed olim cum Getis & Dais paulatim progressos esse.

Dion scribit, fontes Albis esse in Vãdalicis montibus. Diu igitur diuersæ gentes ibi fuerunt in ea regione, quæ habuit Boiemiæ nomen. Boij, Marcomanni & Heneti. Boij significat aduenas, Marcomanni limitaneos, Heneti late vagantes.

GENSERICVS, PRIMVS VANdalorum rex.

ANno quadringentesimo tricesimo quarto, cum de Hispaniæ possessione inter sese Gotti & Vandali dimicarent, Gensericus rex Vandalorum impar Gottis, incitatus a Bonifacio duce Valentiniani adduxit in Africam quinquaginta millia Vãdalorum. Et occupata parte Africę cõcedente Bonifacio, deinde Hipponẽ, Carthaginẽ & aliias vicinas vrbes fraude & armis cepit. Vexauit Siciliam. Populatus est vrbem Romã & Campaniam Martiani tempore. Post Carthaginẽ captam tenuit regnum

gοum annos triginta ſeptem, vir aſtutus, intentus in occaſiones varias, fœdera faciens & violans pro opportunitáte. Interdum victus, arte ſe rurſus erexit: pene Sertorio ſimilis. Regnum in aliena terra non magnis copiis adeptus. Addictus Arianis, expulit epiſcopos recte ſentientes.

HONORICVS II.

HOnoricus ſucceſſit Genſerico, anno Chriſti quadringenteſimo ſexageſimo ſexto. Tenuit regnũ annos ſeptem, cuius tempus inſigne eſt ingenti crudelitate regis, fame & peſtilentia Africæ, & tetro exitu tyranni. Honeſtas matronas & virgines nudatas ſuſpendit, facibus vſſit corpora, præcidit mamillas & brachia nolentibus aſſentiri Arianæ impietati. In ipſo ſupplicio Dionyſia matrona nobilis filium vnicum Maioricum raptum ad necem confirmauit inquiens: Memento fili, te in nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti baptizatum eſſe.

Cum talibus ſuppliciis & exiliis multa millia hominũ ſuſtuliſſet Honoricus, ſecuta eſt ſterilitas propter ſiccitatem, in qua & homines & pecudes fame perierunt, & late vagata eſt peſtilentia, in qua & φθειριάσει regis corpus ita putrefactum eſt, vt alia membra poſt alia deciderint. Vxor Eudoxia filia imperatoris Valentiniani, mater Gilderici pii regis, diſceſſit a marito tanquam voti cauſſa Ieroſolymam proficiſcens, vbi in lacrymis & precatione vixit.

III REX.

GVndamũdus natus ex fratre Honorici ſucceſſit, qui regnum tenuit annos duodecim. Exercuit & hic ſæuitiam aduerſus recte conſentientes.

IIII REX.

THraſimundus regnauit annos viginti ſeptem, qui, quanquam erat Arianus, tamen ſęuitiam non exercuit.

V. REX.

Hildericus natus ex Eudoxia, recte ſentiens, reſtituit eccleſias in Africa. Tenuit regnum annos ſeptem. Sed per ſeditionem a Gilimero captus eſt, & aliquanto poſt necatus.

VI. REX.

Gilimer natus ex fratre Honorici, fuit audax & peritus rei militaris, mouit ſeditionem aduerſus Hildericum, quia Vandali eum oderant diſſentientem ab Arianis. Capto igitur Hilderico & filiis, & quibuſdã cognatis eius, regnũ tenuit Gilimer annos quinque. Hildericum etiam poſtremo anno interfecit.

Quia vero Iuſtiniano cum Hilderico fœdus erat, liberare captum ſtudebat. Sed cum Gilimer ſuperbe reſponderet, & multi in Africa defenſionem cõtra impium & crudelem regem peterent, miſit eo Iuſtinianus ducẽ Belliſarium excellentem iuſtitia, ſcientia rei militaris, fortitudine, beneficentia & modeſtia. Huic, cum primo prælio viciſſet Gilimerum, Carthaginenſes vltro vrbem patefecerunt. Poſtea fugientem Gilimerum ex aliis locis in alia, & in ſolitudines, coegit Belliſarius fame, vt ſe ſe dederet, & duxit eum captiuum Conſtantinopolin: vbi cum in triumpho Belliſarii ſupplex ad Iuſtinianum duceretur, cogitans fortunæ vices in hac calamitate, in quam ſenex inciderat, hæc verba edidit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Ita pœnas dedit Gilimer crudelitatis, quam exercuerat aduerſus Hildericum & multos alios. Et ſimul cum eo reliquiæ Vandalorum in Africa deletæ ſunt, quam tenuerant Vandali annos nonaginta quinque. Ac rurſus Africa Romanorum prouincia facta eſt vſque ad Heraclii tempora. Poſtea eam Saraceni inuaſerunt.

Fuit autem Iuſtinianus beneficus erga Hilderici filios & nepotes, & eis in Thracia dedit prædia & victum. Sed Gilimerum longius in Galliam relegauit.

Hanc ſeriẽ regni Vandalici in Africa breuiter hic cõprehẽdere volui, vt tota in cõſpectu eſſet, etiãſi poſteriora bella ad ſequentium imperatorũ tempora pertinent.

Anno

Anno mundi quater millesimo quadringentesimo vicesimo tertio.

Anno Romæ millesimo ducentesimo vndecimo.

Anno Christi quadringentesimo sexagesimo primo.

DE LEONE.

LEo natus in Thracia, factus ex tribuno militari imperator Cõstantinopoli senatus & exercitus suffragatione, coronatus ab Anatolio patriarcha Atque hunc primum inuenio a patriarcha coronatum. Nec vero coronatio seu patriarcha dedit imperium, sed testis fuit, eum qui electus erat, Christianum esse, & alienum esse a falsis dogmatibus, eamque ob causam professio doctrinæ ante coronationem petebatur, vt postea in Anastasij imperatoris coronatione dicetur. Tenuit imperium Leo annos septemdecim. Princeps iustus, & eo vtilis, quia, cum ipse alienus esset a falsis dogmatibus, ecclesiæ minus turbatæ sunt, nec episcopi recte sentientes ex suis sedibus expulsi sunt.

Fuit autem tunc magna potentia duorum principum, qui quanquam Gotti erant, & Ariani, tamen inter patricios asciti fuerant, Asparis & Ardaburij, quorum suffragatione præcipue adiutus erat Leo. Sed hi, cum postea insidiarentur vitæ Leonis, ac dicerent φαγῶμεν τὸν λέοντα πρὶν αὐτὸν ἡμᾶς ἀριστῆσαι, iussu Leonis interfecti sũt

Iam vero in occidente ruere imperiũ Romanum cœperat. Franci magnam Germaniæ & Galliæ partem tenebant. Ostgotti Pannoniam, VVestgotti Hispaniam, Gensericus Africam. In Italia multi imperatores creabantur, qui nec diu tenebant imperium, nec exercitus magnos habebãt. Cumque verum sit illud Homericũ, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη--, mox post Leonis mortem inuasit Italiam Odacer Rugianus, & crudeliter in ea grassatus est annos quatuordecim, vt postea dicetur.

Voluit autem Deus in oriente aliquãtisper adhuc durare Romani imperij formam, quod complectebatur Thraciam, Macedoniam, Græciã, Illyricum, minorem Asiam, Syriam & Ægyptum. Fuitque Leonis guberna-

tio mediocriter tranquilla.

At in Italia interfecto Valentiniano Maximus, vt supra dictum est, inuasit imperium, qui, fugiens Gensericum, captus, discerptus & in Tiberim abiectus est, mense imperij secundo.

Post hunc senatus creauit imperatorem Auitum, cum quo Martianus fecit fœdus. Nondum finito anno cœpit Auitum Richimer Gottus apud Placentiam, & deponere eum imperium coegit. Interea Rauennæ Maioranus cuius virtus laudatur, imperator factus est. Cumque bellum Vandalis Africa inferret, tertio imperij anno mortuus est. Successit Rauennæ Seuerus, qui Romæ tertio imperij anno extinctus est.

Misit igitur Martianus, Anthemium generum in Italiam, vt imperium occidentis teneret. Hic collegam fecit generum Richimerum Gottum, qui vt Arianis in vrbe Roma traderet ecclesiam, cum socero id prohibente in ipsa vrbe Roma dimicauit, & victor socerum interfecit anno imperij quarto, & bona ciuium diripuit: Quadragesimo autem die post soceri mortem, morbo extinctus est Richimer parricida.

Tales confusiones accidunt ruentibus imperiis. Agnoscamus igitur non durare imperia, nisi Deo conseruante, & petamus a Deo salutares gubernatores.

Richimero successit Olybrius, missus a Leone Romã, quia adfinitas imperatorum ei autoritatem addebat. Habuit enim vxorem Placidiam filiam Valentiniani, sed septimo imperij mense mortuus est.

Post hunc a militibus Rauennæ imperator factus est Glycerius, cui, cum non totum annum regnasset, eripuit imperium Iulius Nepos, & fecit eũ episcopum in Dalmatia. Cum autem Iulius Nepos Orestem fecisset magistrum militum, hic Orestes instructus exercitu imperatorẽ fecit Rauennæ filium adolescentem, qui nominatur Augustulus, ac fœdus fecit cum Vãdalis in Africa.

Iam autem Odoacer Rugianus exercitum in Italiam abduxerat. Vt igitur defenderet Italiam Orestes, contra eum ad Ticinum vsque exercitum ducit. Ibi robur Italiæ extinctum esse scribitur, Orestes victus fugit in vr-

bem Ticinum, qua expugnata Odoacer Placētiam adduci Oreſtem iuſſit, ibique eum ſpectāte exercitu interfecit. Vrbes vicinæ conſternatæ deditionem fecerunt. Auguſtulus fugiens imperio ſe abdicat, quod circiter annum vnum tenuerat, ac deinde in Campania priuatus vixit tanquam exulans.

Hic finis fuit imperatorum Italicorum, Anno Chriſti quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto, cum adhuc Leo Conſtantinopoli viueret.

Odoacer autem Romam ingreſſus, regem ſe vrbis Romæ & Italiæ nominauit, & triumphans in Capitolium aſcendit. Magnæ cędes & direptiones in vrbe Roma & alibi factæ ſunt. Agrorum tertiam partem ſuis attribuit, ac regnauit annos quatuordecim. Miſit enim Zeno Theodoricum Gotticum regem in Italiam tanquam vicarium ſeu ſocium, qui duobus magnis prælijs Odoacrum occurrentem vicit, altero ad Aquileiam, altero ad Padum. Victus Odoacer fugit Rauennam, vbi triennio circumſeſſa vrbe multa prælia facta ſunt, donec tandem Odoacer a Theodorico Gottico rege interfectus eſt. Ac reſpondit euentus voci, quam in Apennino audierat tyrannus Odoacer: Vade pellite, non enim redibis.

Anno mundi quater milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo primo.
Anno Romæ milleſimo ducenteſimo viceſimo nono.
Anno Chriſti quadringenteſimo ſeptuageſimo nono.

Zeno gener Leonis regnare cœpit. Tenuit imperium annos ſeptemdecim. Natus in Cilicia obſcuris parentibus, ductor exercitus ſub Leone, raro exemplo a filio factus imperator. Nam Leo imperatorem fecerat Leonē ſecundum, natum ex Zenone genero & Ariadna, quæ fuit filia primi Leonis. Moriturus autem filius imperatorem fecit patrem. Præcipue memorabilia in eius imperio hęc acciderūt: Baſiliſci ſeditio, Theodorici Gottici regis in Italiam expeditio, & mors ipſius Zenonis.

Primum igitur pauca de Baſiliſco dicam,qui fuit frater ſocrus Zenonis.Hæc abſente Zenone in Cilicia imperium in fratrem tranſtulit, qui vt confirmaret vires, adiunxit ſibi factionem epiſcoporũ, qui aduerſabantur ſynodo Chalcedonẽſi, vt ſæpe religio prætexitur prauis cupiditatibus: epiſcopi recte ſentientes ex ſuis ſedibus pulſi ſunt.

Hæc cum fiunt,redit Zeno,ac duces Baſiliſci obuiam miſſi defecerunt ad Zenonem. Quo reuerſo in vrbem Byzantium,Baſiliſcus fugiens in templum,quod pollue rat,inde eductus & captus,& cum vxore in exilium miſſus eſt,vbi cum frigore & fame morituri eſſent,complexi ſe mutuo Baſiliſcus & vxor & cognati aliquot, calamitatem deplorauerunt.

Hic fuit exitus ſeditioſi hominis, & qui factionem impiam confirmauerat,vt regno potiretur.

Priuſquam vero ad Gotticasres in Italia geſtas accedo,de morte Zenonis dicam. Scribunt eum crapula extinctum eſſe.Narrant autem ab vxore,temulentum,adhuc viuentem,in ſepulchrum incluſum eſſe,atq; ita necatum.

Anno mundi quater milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo quinto.
Anno Romæ milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio.
Anno Chriſti quadringenteſimo nonageſimo tertio.

DE THEODORICO GOTTICO *Rege, & Gottorum regno in Italia.*

THeodoricus rex Gotticus,qui Pãnoniã tenuit,miſſus a Zenone in Italiam,quam tenuit annos triginta tres,adoleſcens fuit obſes apud Martianũ & Leonem, vbi Romana diſciplina inſtitutus eſt,& poſtea ad paternum regnum remiſſus, ſocius Romani imperij fidelis fuit.Conſideretur autem,quo patre natus ſit.

Regnum Pannoniæ Gotti tenuerũt ante Attilam: ſed Attilæ potẽtię cedentes,donec is vixit,in ſeruitute fuerunt,

runt. Cum autem filij Attilæ post eius mortem discordes essent, tres fratres Gottici recuperarunt Pãnoniam: Vvalamir, Theodmir & Vvidemir. Inter hos primus regnauit Vvalamir, maximus natu, cum Attilæ filios aliquot prœliis superasset, ipse deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quæ nunc est Austria periit.

Deinde regnauit Theodmir. Hic pater Theodorici huius, quem nominamus Veronensem, fuit, & victores Sueuos & Alemanos a Pannonia depulit.

Tertius frater Vvidemir, ducit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia vero Theodoricus absente patre Sarmatas, qui Gottorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerant, Zeno imperator eũ ad se vocat, & facit eum patriciũ & Consulem. Ac misit eum in Italiam contra Odoacrum Rugianum, quem duobus magnis præliis vicit, & deinde cum Rauennam triennio obsedisset, interfecit. Potitus Italia vrbem Romã senatui regendam cõmendauit: sui regni arcem Rauennam esse voluit. Seditiones Romæ ortas propter electionem põtificũ sedauit. Et extat in Græco scriptore laudatio ingenij & iustitia eius: δικαιοσύνης ὑπερφυῶς ἐπεμελήσατο, ξυνέσεώς τε καὶ ἀνδρείας εἰς ἄκρον ἐλήλυθεν. Sed postremus eius actus cruentus fuit. Iohannem episcopum, quia Arianis templa tradere nolebat, carceri inclusit. Nam & ipse Theodoricus, vt plerique Gotti, Arianus fuit. Hic Ioannes episcopus in carcere mortuus est.

Cum magna autoritas Romæ duorum senatorum esset, Symmachi & Boetij, qui gener Symmachi fuit, euocauit eos Ticinum, & diu captiuos tenuit, quia aliquibus eius decretis aduersati fuerant: & vt ego existimo, quia impedierant ne Arianis ecclesiæ traderentur, & bona eorum publicauit, & tandem ipsos interfici iussit. Hanc iniustam crudelitatem hæc pœna secuta est: Non multo post eorum necem, cum cœnanti propositum fuisset in mensa grande caput piscis, visus est sibi cernere caput Symmachi horribili rictu, & flammeis oculis minitantis ipsi. Subito igitur cõsternatus & tremens iussit se in lectum collocari, & accersito medico Elpidio nar-

rauit amicis terribilē illam Symmachi speciē conspectā & in deploratione sceleris sui paulo post extinctus est.

Gregorius pontifex scripsit, quendam in solitudine in insulis Æoliis viuentem vidisse deiici Theodoricum in illarum insularum voragines, quæ eiiciunt globos flammarum sicut Ætna.

Extant scripta Boetij de præcipuis disciplinis, ex quibus iudicari potest, fuisse eum omnium Romanorum, quorum reliqua sunt scripta eruditissimum. Ad hoc decus addidit & veræ doctrinę de Deo professionem, & vtiliter scripsit de discrimine naturæ & personę. Et hortādi sunt studiosi, vt eius libros legant. Coniugem eius filiam Symmachi scribit Procopius Totilæ tempore inter cæteros mēdicos patricios victum mendicando collegisse. Hunc autem Symmachum Boetij socerum multo recentiorem esse lector sciat illo superiore Symmacho, qui Theodosij tempore contra Christianos scripsit, & cui respondet Ambrosius.

Habuit autem coniugem Theodoricus filiam regis Francisci Ludoici, cuius nomē fuit, Adelheda, quod aut est ἀλήθεια, aut Germanicum a nobilitate dictum.

Sororem habuit Amelfredam, quam regi Vandalorum in Africa despondit. Huius filiam Amelbergam dedit regi Turingorum Hermanfrido, Filia vero Theodorici fuit Amalosuntha. Hæc nomina putant alij a cœlo dicta esse, quasi Himelfried Himelschonheit. Sed verius est, esse a dictione Hamel, quod est agnus seu aries. Id enim nomen fuit familiæ Theodorici, quæ sic a vellere Iasonis dicta est. Inde enim Gotti ex Colchica in Europam progressi fuerant, vt adhuc in Taurica Chersoneso Gotti sunt nostra lingua loquentes. Erit igitur etymologia Amalosunthæ. Amalorum Schonheit.

Hanc filiam suam Theodoricus desponsit Eutarico Vviderici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Ex his parentibus Eutarico & Amalosuntha natus est Atalaricus, qui orbatus patre successit Theodorico in regno Italiæ, natus annos octo. Sed mater excellēs prudentia & virtute aliquandiu iuste & fœliciter gubernauit. Decreta extant filij nomine de eccle

siarum

ſtarum libertate,& canonica epiſcoporum electione,& ſtipendiis docentium in ſcholis.

Offendit autem Gottorum voluntates duabus rebus: inſtitutione filii, quem literas doceri voluit, & iuſtitia, qua licentiam ducum & militum cohercebat, ne ciues in Italia iniuriis afficerent. Permiſit autem mater,vt filio tres ex Gotticis principibus prępficerētur,qui & adoleſcentem ad militaria exercitia aſſuefacerent, & conſilia publica regerent. Hi plus licentiæ in ocio & adoleſcenti & militibus permiſerūt. Sed adoleſcens,dum voluptatibus indulget,mortuus eſt,poſt quam annos octo cum matre regnauit.

Mater deinde tres illos gubernatores filij interfici curauit,& vt ſe muniret,Theodatum Gottum ſibi ad regni ſocietatem adiunxit, & cum Iuſtiniano imperatore fœdus facit. Prætulit autem cæteris Amaloſuntha hunc Theodatum, quod & natus erat ex Amalfreda ſorore Theodorici, & rexerat Hetruriã, & exiſtimabatur propter ſtudia doctrinarum,quia Platonicus haberi voluit, fore iuſtior:ſed longe eam fefellit opinio.Nam auaritia generis nobilitatem in eo dedecorabat, & naturæ prauitatem in eo non emendauerant litteræ iuxta dictum:

Sincerum eſt niſi vas,quodcunque infundis, aceſcit.

Imponebat Italiæ iniuſta tributa, & multos excutiebat ex facultatibus, qualicunque prætextu circumuentos calumniis.

Hanc iniuſtitiam cum reprehenderet Amaloſuntha, incluſit eam in carcerē.Ibi aliquanto poſt fraude Theodati interfecta eſt:qui tamen non multo poſt ingratitudinis pœnas dedit, iuxta dictum:Non recedet malum a domo ingrati.

THeodatus regnauit duos annos poſt necatã Amaloſuntham, auarus, inſolens in rebus ſecundis, in aduerſis timidus. Cum bellum ei inferret Iuſtinianus propter necem Amaloſunthæ,initio trepidus Italiam ſe ei traditurum eſſe promiſit.Sed cum in Illyrico diſſipatus eſſet Iuſtiniani exercitus,elatus noua ſpe legatos Iuſtiniani retinet incluſos carceri. Ibi vero Iuſtinianus

Bellisariũ, cuius virtus & felicitas iã cognita erat multis gentibus, & cum in oriente Persas vicisset, & recens deletis Vandalis Africam recepisset, misit in Italiã. Hic recuperata Silicia ingressus Italiam, primum obsedit Neapolin: in qua, etsi vi eam ceperat, tamen seuere pręcepit, ne sæuitia exerceretur in ciues, eorum coniuges & liberos: iussitque ciues domos & res suas tenere. Et quidem hac vsus oratione ad milites scribitur: Diuinitus se potitum esse vrbe, quæ putabatur inexpugnabilis, & Deo hanc gratiam referẽdam esse, ne quid crudeliter aut libidinosę fieret, pepercit & Gottico præsidio, cui concessit, vt fide publica tuto discederet.

Interea Romę erat Gottorum rex Theodatus, qui seu metu, seu spretus a suis, non parabat se aduersus peritissimum hostem. Itaque Gotticus exercitus vicinus vrbi Romæ iratus Theodato creat regem Vitigem, virum bellicosum, qui feliciter duxerat exercitum Theodorici tẽpore. Cognita noui regis electione ex vrbe Roma fugit Theodatus Rauennam cõcessurus, quem Optares iussu Vitigis fugientem interfecit. Cupidius enim hic Optares mandatis Vigitis paruit, quia cõiugem ei ademerat, eamque alteri pecunia corruptus tradiderat. Ita pœnas dedit Theodatus, cum aliorum scelerum, tũ ingratitudinis erga Amalosuntham. Venit Romam Bellisarius, & eam magnis operibus muniit.

Vitiges quartus rex Gottorũ regnauit annos quinque. Ac belli Gottici epitasis in huius Vitigis, & deinde Totilæ tempora incidit, in qua ingens Italię vastatio facta est. Roma sæpe capta est. Mediolanum funditus deletũ a Gottis, qui triginta millia ciuium ibi interfecerunt. Sunt & aliæ multæ vrbes vtrinque captæ, magni exercitus trucidati, magna multitudo hominum pestilentia & fame absumpta est, matres filiorum carnibus in Liguria pastæ scribuntur.

Initium autem belli cum Vitige gesti Romæ factum est, quam Vitiges anno integro & diebus nouem obsedit. Multa ibi magna prælia facta sunt. In primo autem maxime virtus Bellisarij cõspecta est. Exercitus Vigitis

erat

erat centum & quinquaginta millium Gottorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi cum vidiſſēt Belliſarii exercitum, qui egreſſus erat ad ſpeculāda hoſtium caſtra, contenta paucitate prælium cient. Et quia agnoſcebatur equus Belliſarii giluus & albo capite, Gotti, recte exiſtimātes duce interfecto facilē fore victoriā, ſeſe cohortātur, vt quā plurimi conglobati in vnum hunc impetum faciant, continuo clamore hāc vocem ſonantes: in Falam, id eſt, giluum equum.

Semper autē veteri Laconico more proximos apud ſe delectos equites habuit Belliſarius, excellentes fortitudine, ſciētia rei militaris, iuſtitia & fide. Ab his tunc quoque fideliter defenſus eſt, & pugnauit ipſe ſuo loco fortiſsime, donec in collē interuallo mediocri a caſtris diſsitū euaſit, quo Gotti, cū iam nox inſtaret, progredi non ſunt auſi. Ita diuinitus ſeruatus rediit intra vrbis Romæ mœnia, cum iam periiſſe diceretur, ac rediens multos dubitantes ad officium reuocauit.

Poſtea durante obſidione, cum ſæpe tentaretur oppugnatio & in ipſis mœnibus crebra prælia fierēt, vno die triginta Gottorum millia perierunt. Ea clade cum fracti eſſent Gottorum animi, lenta deinde fuit obſidio. Cum vero in vrbe ad cæteras miſerias fames acceſsiſſet, venerunt in ſuſpicionem ſenatores quidam Romani, & cum his Pontifex Syluerius, quod de vrbe tradenda cum Gottis agerent. Quare Belliſarius & pōtificem & alios, qui accuſati fuerunt, in exilium miſit, & ſucceſſorem dedit Syluerio Vigiliū, qui fuerat diaconus. Hæc in libro quoque Decretorum, vt nominatur, recitantur, cauſſa 23, quæſtione 4. vbi Syluerius narrat, ſe propterea contra Belliſarium & Vigilium edidiſſe fulmen excommunicationis.

Vitiges tandem omiſſa obſidione Romæ, cum ſexageſies ſepties ibi dimicatum eſſet, ducit exercitū ad oppugnationem Arimini. Poſtea obſidionum & deditionū variæ vices fuerunt. Mediolanum etiam a Gottis deletum eſt, magna ibi cæde facta. Tandem ad Rauennam Belliſarius acceſsit, vbi granaria conflagrauerant. Ibi cum de pacis conditionibus ſæpe colloquia haberentur,

tandem aſtute Belliſarius obtinuit, vt Rauenna dederẽtur, in qua erat Vitiges, quem captum honorifice cuſtodit.

Etſi autem nondum tota Italia pacata erat, & adhuc multas vrbes ad Padũ & Atheſin Gotti tenebant: tamen quia inclinatio magnæ potentiæ Gotticæ Belliſarii conſiliis & virtute facta erat, ipſe Conſtantinopolin rediit, & eo Vitigem captum abduxit. Reuocatum autem ſcribunt a Iuſtiniano, propter bellum Perſicum a Coſroe motũ. Sed exiſtimo facilius ex Italia eum diſceſsiſſe propter Iuſtiniani ſuſpicionem, & cæterorum ducũ Iohannis & Narſetis maleuolentiam, quorum voluntates ab eo alienatæ erant, SICVT excellentem virtutem inuidia comitatur.

In hunc Vitigem adductum Conſtantinopolin Iuſtinianus nihil aſpere conſtituit, quia perfidia ſuorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium. Gotti regem crearunt Ildobadum, qui, cum Vitigis cognatũ interfeciſſet, nõ diutius anno regnauit. Nã & ipſe in conuiuio obtruncatus eſt. Mox & ſucceſſor eius interfectus eſt. Ita intra biennium duos reges Gotti interfecerunt.

Cum igitur & Romanis bellis & domeſticis diſcordiis potentia Gottica languefacta eſſet, rex Gottorum Totila factus eſt, qui breui magnam partem Italiæ recepit, cum initio exiguas copias ageret, quia Græci duces & præfecti propter rapacitatem in odio erant, & in gubernatione non erant concordes.

TOtila penultimus rex Gottorum, regnauit annos decem. Res Gotticas ſingulari virtute & fœlicitate rurſus erexit, etſi tandem ipſius etiam fortuna conuerſa eſt, ſicut ei Benedictus abbas prædixit, qui inquit ad eũ, Multa mala facies, Romam ingredieris, nouem annis regnabis, decimo morieris. Ac flexiſſe eum Benedicti adhortatio dicitur, vt minus crudelis in victoriis fuerit.

Initio ad Placentiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem ſuo, inſigni ſtratagemate. Nam Gotticus exercitus erat tãtum quinque millium virorum. Deinde pro-

procedens occupauit magnam Italiæ partem,& vbicunque cepit nobiles matronas,virgines & pueros,misit inuiolatos additis præsidiis ad suos. Itaque propter iustitiam plures ad eum deficiebant. Neapolin fame coegit ad deditionem:quam cum occupasset,mox frumentum inuehi curauit,& præsidium addidit,ne in tãta fame frumentũ subito diriperetur, sed vt ordine,vendi,& egentibus distribui posset. prohibuit vrbis Neapolitanę direptionem,& pręsidium Romanũ dimisit,additis etiam nauigiis & viatico.

Cum autem Iustinianus intellexisset Gottos rursus superiores esse in Italia, & iam a Totila Romam obsideri,Bellisarium secũdo in Italiam mittit,sed neque accedere ad obsessam vrbem Bellisarius potuit,nec exercitum habuit parẽ hostibus. Interea dum vrbis Romæ obsidio fere biẽnio durat, simul alibi multæ vrbes iam a Totila,iam a Bellisario & ab aliis ducibus occupãtur, multi fame & pestilentia, multi in præliis pereunt, & fit vniuersæ Italiæ vastatio. Placentia tandem Gottis dedita est, cum præsidium ibi vesci humanis carnibus cœpisset. Romæ etiam tanta fames fuit,vt pater,qui multos filios habuerat,spectantibus multis sese de ponte in Tibrem præcipitauerit, iubens filios petentes cibum se sequi.

Milites igitur Isaurici portã Asinariam Totilæ patefecerũt.Gotti ingressi vrbem passim obuios interficiũt. fit direptio, & magna pars ædificiorum incendio perit. Iubet Totila & muros dirui. Cumque totam vrbẽ Romam Gotti delere vellent, Pelagio põtifice deprecantẽ prohibuit Totila cædes & incendia.Etsi fuit ante Roma ab Alarico & Genserico capta & direpta,tamẽ destructa non fuit.Sed in hac tertia occupatione destructa est, sicut prædictum fuit a Sibylla:

ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται καὶ δῆλος ἄδηλος.

Admoneant autem nos exempla ruentium imperiorum & magnarum vrbium de iudicio Dei. Pleræque propter idola,tyrannidem & libidinem delentur. Romæ ad hæc scelera accesserat sæuitia aduersus Christianos inde vsque a Nerone. Tãdem igitur Italia vniuersa

horribiliter vaſtata eſt, & in exterarum gentium poteſtatem venit. Repeto autem & tempora, quibus & antea capta eſt.

ROMA QVOTIES CAPTA SIT.

I. Tempore Honorii Alaricus Gottorum rex Romam biennio circumceſſam cepit, anno Romæ milleſimo ſexageſimo quarto. Anno Chriſti quadringenteſimo decimo quarto.

II. Tempore Martiani Genſericus Vandalus Romam ſpoliauit, abducta inde Eudoxia, quæ fuerat coniunx Valentiniani, anno Romæ milleſimo ducenteſimo nono. anno Chriſti quadringenteſimo quinquageſimo nono.

III. Tempore Iuſtiniani Totila cœpit & deſtruxit vrbem circumſeſſam circiter biennium, anno Romæ milleſimo ducẽteſimo nonageſimo ſexto. anno Chriſti quingenteſimo quadrageſimo ſexto. Ab Auguſto anno quingenteſimo quarto. anno poſt deſtructionem Carthaginis ſeptingenteſimo. Quod eo adiicio, quia Scipio incendium Carthaginis aſpiciens, ac lacrymãs dixit: Se cogitare ſimile fore aliquando excidium Romæ. Deinde cum Belliſarius, qui Romam deſtructis muris receperat diſceſsiſſet, triennio poſt deſtructionem Totila rurſus eam cepit, & aliqua ex parte inſtaurauit.

NARSIS BELLA IN ITALIA.

INterfecto autem Totila poſt triẽnium recepit vrbem Romam Narſes, anno Chriſti quingenteſimo quinquageſimo ſecũdo. Poſt id tempus vſque ad Agilolfum regem Longobardorum, nemo peregrinus vrbem Romam obſedit. Has vices ſimul complecti hic volui, vt cogitari poſsit, quantæ fuerint calamitates cum tot obſidiones exiguis interuallis acciderint. Nunc Totilæ interitum addo.

Cũ Belliſarius ex Italia diſceſsiſſet, cuius fortuna in hac poſteriore expeditione non fuit ſimilis priori, Iuſtinianus ſummum ducem in Italia eſſe iuſsit Narſen, qui pecunia

pecunia instructus magnum exercitum collegit. Adiũxit sibi etiam Herulorum & Longobardorum auxilia. Cum igitur collecto exercitu Rauẽnam venisset, mittit legatos ad Totilam, pacem certis conditionibus facturus. Totila nullam pacis conditionem audire volens, respondet, dimicandum esse armis, & exercitum aduersus Narsen ducit vsque ad Apenninum. Ibi magno prælio facto Gotti tandem victi, & in fuga dissipati sunt. Totilam insignem equo, aureis armis, purpura, & proceritate corporis, fugientem cum quinque comitibus, sequitur vir Gepida Asbadus, a quo vulneratus in castra vehitur a quatuor comitibus, vbi paulo post mortuus est. Quintus comes, qui Asbadum, ne sequi posset, repressit & vulnerauit, etiam suo vulnere periit.

Hic exitus est Totilæ, qui etiam exemplum est inconstantiæ rerum humanarum. Inclinatam potentiam Gotticam, cum haberet exiguas copias, fœliciter restituerat. Postea res magnas toto decennio gesserat. Tandem spreta pace superatus vno prælio, & fugiens interficitur. Reliquiæ tamen Gottorũ regem faciunt Teiam, qui in vrbe Ticino erat, vbi sũta ex veteribus thesauris pecunia, exercitum colligit, & a Francis auxilium petit. Interea Narses ad vrbem Romam accedit, eamque vi capit pulso Gottico præsidio.

TEias rex Gottorũ vltimus, in Italia interfectus est nõdum primo anno regni exacto. Cũ enim exercitum duceret in Campaniam, vbi præsidium, quo Romæ fuerat, Cumas se contulerat, idque Narses obsederat, ibi magno prælio Narses ad Nuceriam vicit Gottos. In eo prælio prorsus & vires Gottorum conciderunt, & ipse Teias prælians interfectus est. Illi qui Cumis erant, deditionem fecerunt concessa vita. Addita est autem conditio, vt vniuersæ Gottorum reliquiæ ex Italia discederent.

Hic finis fuit regni Gottorum in Italia, quod ab initio Theodosij Veronensis vsque ad mortem Teiæ durauit annos fere sexaginta. Fuitque post Amalosunthæ mortem continua Italiæ vastatio annos fere triginta.

Poſtea Narſes rexit Italiam tanquam proconſul annos ſedecim. Deinde Italiam Longobardi & exarchi lacerarunt, donec Caroli Magni virtute & fœlicitate Italiæ pax vtcunque reſtituta eſt.

Conſiderentur autem in hiſtoria Gottica viri præcipui. Theodoricus Veronenſis fortis & fœlix fuit in bellis Italicis & Germanicis, & initio iuſtus & moderatus in gubernatione. Sed tandem crudeliter interfecit Symmachum & Boetium, & terribili conſternatione extinctus eſt.

Totila initio fœlix, & Benedicti Abbatis adhortatione repreſſit iracundiam. Poſtea in rebus ſecundis factus inſolentior, periit fugiens.

Iuſtiniani duces tres fuerunt, ſapientes, fortes & fœlices: Belliſarius, Iohannes & Narſes.

Clarior eſt autem cæteris Belliſarius, qui Perſica bella & Vandalicum in Africa fœliciter geſſit. Fuit & prior expeditio Italica contra Vitigem glorioſa magna parte Italiæ recuperata. Poſterior vero contra Totilam nequaquam priori par fuit. Iuſtus fuit erga ſocios, ac ſeuere cauit ne frumentum aut aliæ res ciuium & ſociorum raperentur. Sæpe militibus pauperibus de ſuo pecuniam largitus eſt, &, vt medici vulneratis aut alioqui ægrotantibus opem ferrent, diligenter curauit. Cumque eo tempore ducum in imperio Romano præcipuus eſſet, & cæteros gloria & potentia antecelleret, dignitatem & opes ei Iuſtinianus eripuit falſis ſuſpicionibus ab eo abalienatus. Hæc narrat Zonaras. alij addunt, oculos ei effoſſos eſſe, & mendicaſſe eum ſtipem. Tantus igitur vir exemplum eſt non ſolum inconſtantiæ fortunæ, ſed etiam ingratitudinis aulicæ, de qua in Pſalmo dicitur: Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, &c. Et noti ſint verſus:

Viue tibi, quantumque potes prælustria vita,
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.

Narſes

NArſes eunuchus quæſtor primũ fuit Iuſtiniani, ſed tãta induſtria, vt poſtea sũmus dux in Italia factus ſit, ac deſcribitur his verbis: Εὔφρων ἐς τὰ μάλιστα καὶ δραστή-ριος, καὶ δεινὸς ἁρμόσασθαι τῷ παρεμπίπτοντι, καὶ παραστῆσαι οἷός τε ἰὼν τῷ λόγῳ τὰ βεβουλευμένα. Cumque Italiam rexerit ſedecim annos, & ex magnis calamitatibus vtcumque eã recreauerit, ſapientiæ & iuſtitiæ ſignum eſt illuſtre. Sed huius etiam potentia ſuſpecta fuit aulæ, & poſt Iuſtinianum Iuſtinus ſucceſſorem ei miſit Longinum, ſceleratum hominem, & coniunx Iuſtini iuſſit Narſen redire ad penſa in gynæceo, exprobrans ei mollitiem, quod eunuchus eſſet. Sed ipſe reſpondet ſe telam exordiri, quam non poſſet ipſa ſuperba mulier pertexere. Inuitauit enim Longobardos in Italiam, quorum auxilio antea aduerſus Gottos vſus erat. Ac vt tutior eſſet, non rediit Conſtantinopolin, ſed vt priuatus Neapoli vixit, donec ibi mortuus eſt.

Anno mundi quater milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſexto.

Anno Romæ milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quarto.

Anno Chriſti quadringẽteſimo nonageſimo quarto.

ANASTASIVS.

ANaſtaſius Dicorus factus eſt imperator, regnauit annos viginti ſeptem, menſes tres. Euexit ſenem ad imperium anus Ariadne cõiunx Zenonis, cum antea fuiſſet ſcriba Aulicus. Initio fauorem populi ſibi conciliauit, abolito grãdi tributo annuo. Seditiones quaſdam repreſſit, & cum Perſis inducias fecit, vt poſtea dicã, nec magnas res bello geſſit, eccleſias valde turbauit.

Hunc ſecundum legimus coronatum a patriarcha. Sed prius data ſyngrapha, qua promiſit Anaſtaſius, ſe a Chalcedonenſibus decretis non diſceſſurum eſſe, nec moturum nouos tumultus in eccleſia. Hac ſyngrapha accepta Euphemius patriarcha eum coronauit. Sed non multo poſt Anaſtaſius delirans ſyngrapham repoſcit,

& palam defendit Eutychianos, & epiſcopos ipſi aduerſantes expulit ex ſuis eccleſiis. Euphemium, a quo coronatus fuerat, expulit ex Conſtantinopoli. Deinde eius ſucceſſorem Macedonium etiam interfecit. Conuocata eſt ab eo & impia ſynodus Sidonia contra Heliam epiſcopum Armeniæ, & alios recte ſentientes. Talis erga eccleſiam fuit.

De bellis hæc digna memoria recitantur: Vitalianus mota ſeditione exercitum contra Anaſtaſium ad Conſtantinopolin adduxit, vbi nauali prælio Marianus dux Anaſtaſii ſeditioſos vicit. Et ſcribitur a Proclo mathematico, naues ſeditioſorum veteri exemplo Archimedis incenſas eſſe. Facta ſunt enim caua ſpecula, a quibus radii ſolis accenſi vicinas naues inflammarunt.

Fuit eo tempore & Perſarum rex Cabades, id eſt, glorioſus, cui Perſæ, quia legem tulerat, ne adulteria ſine violentia facta punirentur, regnum ademerunt eumque in carcerem incluſerunt. Cum autem eius coniunx aditum ad eum peteret, tandem cuſtos carceris ea conditione promiſit ſe aditum cõceſſurum eſſe, ſi ſecum concumberet. Illa marito hoc ſignificat, qui ſpe liberationis iubet vxorem voluntati cuſtodis parere. Quod cum faceret, mulier poſtea familiariter intromiſſa virum tandem liberauit, indutum muliebri veſte, qui cum euaſiſſet, adiutus ab amicis regnum recuperauit, & fratrẽ, qui biennio regnauerat, interfecit. Cum hoc Cabade diu Anaſtaſius bellum per duces geſſit, quod poſtea Iuſtini tẽpore finitum eſt.

Ideo autem huius Cabadæ mentionem hic feci, quia & noſtro tempore ſimili pacto mulier virum liberare conata eſt. Cum Gõzaga Mediolani pręſes eſſet, Caroli quinti imperatoris tempore, in vicina quadam vrbe præfectus Hiſpanus virum nobilem cõiecerat in carcerem. Vxor captiui magna pecunia redimere maritum conata eſt. Ea pecunia accepta, Hiſpanus promittit ita ſe redditurum eſſe virum, ſi illa noctẽ promitteret. Refert mulier poſtulata Hiſpani ad maritum, qui aſſentitur. Illa promittit Hiſpano. Poſtridie cum maritum peteret, reddit Hiſpanus, ſed prius interfectũ. Illa miſera calamita-

tem

tem & ſuam & viri exponit Gonzagæ præſidi, qui mox Hiſpanum prehendi iubet, & primum mulieri omnes facultates Hiſpani addicit: deinde eum capitali ſupplicio affici iubet.

Hoc exemplum iuſti iudicis memoria dignum eſt, & pœnæ oſtendunt iram Dei aduerſus vtrunque, & eum, qui admiſit adulterium, & eum qui fecit.

Recenſetur inter calamitates temporum Anaſtaſij & hoc, quod primum tunc nomen Bulgarorum in Thracia & Illyria auditum eſt, qui tunc Illyriam populati ſunt.

Exiſtimatur autem Anaſtaſius fulmine periiſſe, quia inuentus eſt mortuus, cum vixiſſet annos octoginta octo, regnaſſet annos viginti ſeptem & tres menſes.

Anno mundi quater milleſimo quadringenteſimo octogeſimo tertio.
Anno Romæ milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo primo.
Anno Chriſti quingenteſimo viceſimo primo.

IVSTINVS.

IVſtinus factus eſt imperator, regnauit annos octo, & menſes aliquot, natus obſcuro loco in Thracia, patre armentario: ſed miles factus virtute creuit. Cumque præeſſet excubiis Anaſtaſij, & autoritate apud milites valeret, dedit ei ingentem pecuniam. Anaſtaſio mortuo, Eunuchus Amantius, vt militum ſuffragia emeret cuidam Theocretiano, quem Eunuchus imperatorem creari volebat. Prudenter autem Iuſtinus accepta pecunia ſibi militum ſuffragia emit, & quia virtus eius ſenatui probabatur, ſenatus & militum conſenſu Iuſtinus factus eſt imperator. Primum ei periculum ab Amantio & Theocretiano fuit, quorum cum deprehendiſſet inſidias, iubet eos interfici.

Fuit vtilis orieti. Nam & Chalcedonenſem ſynodum mox initio imperij ſe amplecti oſtēdit, & conſtanter in ea ſententia permanſit, & epiſcopos, qui errores contra

receptas ſynodos defendebant, remotos ab officiis, expulit in exilia. Seuero Antiocheno epiſcopo linguam præcidi iuſſit, vt blaſphemiarum pœnas daret. Hæc ſeueritas eccleſiis orientis profuit.

Cumque & Arianos pelleret, miſit ad eum legatos Theodoricus Veronenſis bellum minitans, niſi deſiſteret. Hic & Romanum epiſcopũ Iohannem incluſit carceri, vt ſupra dictum eſt, propterea quod Conſtantinopoli Iuſtinum coronaſſet. Ac primum hunc a Romano epiſcopo coronatũ eſſe imperatorẽ legimus. Sed Theodoricus, vt ſupra diximus, poſt quædam ſęuitiæ exẽpla mortuus eſt. Pax etiam cum Perſis a Iuſtino facta eſt, quam tamen cito Perſæ violarunt. Memoria dignum & hoc eſt, Manichæos tunc in Perſia deletos eſſe, quod filium regis ad ſua deliramenta pertraxerant.

Quia autem Iuſtinus ſenex erat, & tandem morbi ad ſenectam accedebant, viuens quarto menſe ante mortem ſuam imperatorem creauit Iuſtinianum ſororis ſuę filium, præſentibus Epiphanio patriarcha, & præcipuis ſenatoribus. Epiphanius patriarcha Conſtantinopolitanus & Iuſtinianum & Theodoram coniugem eius coronauit.

Anno mundi quater milleſimo quadringenteſimo nonageſimo.
Anno Romæ milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo octauo.
Anno Chriſti quingenteſimo viceſimo octauo.

IVSTINIANVS.

IVſtinianus regnare cœpit, collega Iuſtini quatuor menſibus. Regnauit annos triginta octo. Natus ex ſorore Iuſtini. Valuit conſilio, & fuit eo felix, quod induſtrios & fœlices duces habuit, per quos in magnis bellis in Aſia defendit imperiũ. Alibi recuperauit prouincias aliquas amiſſas. Vituperatur eius auaritia, quod omnes gentes onerarit magnis tributis, quod omnes circumuentos calumniis excuſſerit ex facultatibus, quod doctoribus

ctoribus stipendia ademerit. Sed fortassis magnitudo bellorum & ædificationum eum excusat.

Initio Persæ repressi sunt per Bellisarium, cum quibus, cum pax facta esset, Bellisarius in Africam missus est, vbi recepta Carthagine, & capto Gallimero rege Vandalico, qui interfici regem Hildericum iusserat, recuperata est Africa, & finis ibi fuit regni Vandalici. Bellisarius cum magna gloria domũ Constantinopolin rediit. Ibi cum Gilimer in triũpho ad Iustinianum supplex duceretur, dixisse barbarus scribitur hæc verba: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas: fortassis cogitans inconstantiam rerum humanarum, & imperatori significans, ne durior esset in victoria.

Cum autem in recuperatione Africæ virtutem & fœlicitatem Bellisarij conspexisset Iustinianus, mittit eum in Italiam aduersus Gottos, cum nono anno regnaret. Suntque res magnæ gestæ in prima expeditione Bellisarii Italica, intra annos quinque. Primum recepta Neapolis, & cæteræ vrbes in Campania & Apulia.

Interea Gotti rege Theodato, qui Amalosuntham interfecerat, deserto propter auaritiam & ignauiam, regem Vitigem crearũt, qui Theodatum interfecit. Cumque vrbem Romam Ludero duci Gottico custodiendam tradidisset, ipse Rauennam adiit, vt exercitu collecto cum Bellisario dimicare posset. Cum autem Bellisarius ad vrbem Romam accessisset, & defensionem desperaret Luderus, qui tantum quatuor millia Gottorum secum habebat, & ciuium animi ad Bellisarium inclinarent, vrbs Roma sine prælio patefacta est Bellisario. Milites Gottici eodem die egressi sunt alia porta. Luderus dux missus est Constantinopolin. Hanc vrbis Romæ recuperationem ponit Procopius in annum vndecimum Iustiniani, qui est annus Christi quingentesimus tricesimus septimus. Estque sexagesimus annus, postquam ab exteris gentibus occupata fuit. Quod plane intelligendum est de Odoacro, qui vrbem Romam circiter annum Christi quadringentesimum octogesimum occupauerat.

Reuersus autẽ Vitiges vrbẽ Romam obsidione cinxit,

quæ durauit annum integrum & dies nouem. Cumque fierent crebræ oppugnationes, magna pars exercitus Gottici ibi periit. Sed dira fame & morbis vbique in tota Italia multi absumebantur,&in quibusdam locis matres filiorum carnibus pastæ sunt.

Eodem tempore Gotti Mediolanum funditus deleuerunt,interfectis triginta millibus hominum.

Tandem vero relinquit obsidionem vrbis Romæ Vitiges,cum alibi Arminum amisisset,& Rauennæ metueret.Sequitur ergo Bellisarius Vitigem, & inclusum obsidet,quem vt Gotti dederent,fraude eos persuasit. Ibi captiuum regem Vitigem custodit.Ita valde inclinata potentia Gottica Bellisarius reditCōstantinopolim,regem Vitigem secum adducens, cum in Italia annos quinque in summis difficultatibus res magnas gessisset.

Etsi autem nōdum belli Gottici finis fuit:tamen gloria Bellisarij magna erat,quod vt antea regem Vandalicum,ita nūc regemGotticum captiuum adduxit,victor duarum bellicosarum gentium , Vādalicæ & Gotticæ. Sed inconstantiam fortunæ metuere nos multa exempla & in hac historia docent.

Nullius viri tunc in toto orbe terrarum virtus& gloria maior fuit,quam Bellisarij.At reditus in Italiam fuit infelix.Fuerat inclinata Gottorum potentia, sed rursus Totila regnante erecta est. Hoc interfecto intra decēnium rursus concidit.Sæpe igitur hanc admonitionem cogitemus:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu quæ valuere,ruunt.

Vrbis Romæ calamitates etiam fuisse magnas, cum toties obsideretur & caperetur,necesse est.

Post Bellisarij abitum anno septimo rursus vrbs Roma circiter annum obsessa est a Totila,qui cum eam cepisset,& partem murorum demolitus esset, Bellisarius reuersus exThracia vrbem non munitam recipit,nec tamen diu retinet.Cumque ibi Cononem præfectum reliquisset,milites eum, quod frumentum iniuste vendebat,& inæqualiter diuidebat,interfecerunt.

Aliquanto post Bellisarius reuocatus,cum fere quin-

quennio

quennio in Italia vagatus esset, rebus multis frustra tentatis, sine gloria in Thraciam rediit. Ibi Totila Romam iterum obsidet, & capit anno quarto, postquam antea cepit. Nec multo post interfecto Totila Narses eam recipit. Post id tempus non est obsessa vsque ad Longobardorum regem Agilolfum.

Narses Persamenius successor Bellisarij feliciter ex Italia Gottos expulit. Sed postea Longobardos attraxit vt suo loco dicam. Scribitur autem Bellisarium postea dignitate & opibus spoliatum esse a Iustiniano. Id apud Procopium non legitur, qui tamen de Iohanne duce, cuius præcipua fuit potentia post Bellisariũ, expresse hoc scribit, Iustinianũ ei dignitatem & opes eripuisse, cumque diu mendicando victum quæsiuisse. Extat apud Suidam huius Iohannis Cappadociæ præsidis descriptio: φύσεως ἰσχυΐ δεινότατος γνῶναι τὰ δέοντα, καὶ λύσιν ἀπόρεις εὑρεῖν. ἱκανώτατος, πονηρότατος δὲ, &c. Annumeretur autem exemplis inconstantiæ fortunæ aulicæ, vt Seianus apud Tiberium, Seuerianus apud Seuerum, Eutropius apud Theodosium secundum.

Etsi autem Iustiniano hæc gloriosa fuerunt, expulsio Vandalorum ex Africa, & expulsio Gottorum ex Italia: tamen clades alias in imperio magnas accepit. Hunni vastarunt magnam Thraciæ partem, & Pannoniam recuperarunt, domitis ibi Gotris. Et quia coniunctæ gentes fuerunt Hunni & Auares, nomen Hungari ex vtrisque factum est, Hunniuari, vt Iornandes scribit.

Tria pacis opera in Iustiniani gubernatione principi conuenientia, & digna laude sunt. Legum collectio: synodus, quæ nominatur quinta οἰκουμενική: & ædificationes ad repressiones barbarorum factæ.

De legibus non dubium est, principes debere hoc efficere, vt extat Ius recte scriptum & certum, quo & regantur homines, & in iudiciis consensus iudicum constituatur. Ideo & in politia Israel Ius scriptum fuit diuinitus traditum, & collegium interpretum.

Fuerunt & Athenis scriptæ leges νομοφύλακες, & Romæ leges scriptæ fuerunt, & iurisconsulti, quorum magna fuit authoritas, postquam duodecim tabulę Roma-

narum legum populo propositæ publice fuerunt. Et vt nunc sunt in Academiis studia discentium & docentium leges, & respondentium de iure: ita fuerunt olim Romæ, deinde in vrbe Beryto, postea Constantinopoli cœtus docentium & discentium.

Cumque in Italiam Gotti deinde Longobardi & Fräci patrias leges intulissent, tandem Lotharius Saxo imperator admonitus ab Irnerio iuris interprete, qui auditor doctorum in vrbe Constantinopoli fuerat, rursus ex bibliothecis proferri libros Pandectarum iussit, & enarrari eos libros Bononiæ, & iudicari in Italia controuersias ex illis Romanis legibus mandauit. Ita vetus iurisconsultorum doctrina ex Constantinopoli rursus in Italiam illata est.

Etsi autem quidam vituperant Iustinianum, quod ex vetustioribus integris scriptis tantum breuem epitomẽ excerpi iusserit: tamen iudico valde benemeritum esse. Nam cũ illa vetera volumina propter magnitudinẽ alioqui peritura fuerint, valde prodest reliquias superesse plenas eruditionis, quę ęqualitas alias arithmetica, alias geometrica proportione sapienter quæsita est, & multæ demonstrationes traditæ sunt. Nec assentior Procopio, qui Trebonianum ait leges venales habuisse, cum quidem ille ipse fateatur eum eruditione excelluisse, φύσεως δυνάμει ἐχρῆτο, καὶ παιδείας εἰς ἄκρον ἀφίκετο, ἀμύλος δὲ ἦν καὶ φιλοχρηματίας νόσημα ὑποσκιάσαι ἱκανὸς τῇ παιδείας περιουσίᾳ.

Sæpe autem turbulenti homines excitarunt tumultus non solum contra legum doctrinam, sed etiam cõtra politicum ordinem: sustulerũt distinctionem dominiorũ: instituerũt communicationem facultatum Platonicam: damnarunt magistratus, iudicia & legitimas pœnas.

Tales furores olim sparserunt Carpocrates, Marcion & alij, & adhuc circumferunt nostro tẽpore Anabaptistę. Carolastadius non volebat videri prorsus abolere leges: sed contendebat oportere iudicia exerceri iuxta forenses leges Moisi.

Hæc delиramẽta omnia ex his tenebris oriũtur, quod autores eorum & applausores non intelligunt discrimẽ iustitiæ, de qua proprie cõcionatur Euangelium, & vitæ politicæ:

politicæ: nec cogitant missum esse Filium Dei, vt in corde nouam lucem, agnitionem & inuocationem veri Dei, & iustitiam æternam restituat, sicut Daniel perspicue inquit: Adducetur iustitia sempiterna. Hāc restituit Filius Dei in cordibus. Vt autem in diuersis regionibus vtimur dissimilibus dierū spatiis, ita in politica vita sinit nos in diuersis imperiis vti legibus ciuilibus, quæ tamen cum lege naturæ congruunt.

Extant autem plurima scripta nostrarū ecclesiarum, quibus muniuntur pii contra fanaticos & seditiosos furores, & ornatur dignitas politici ordinis & legum.

Id obiter hic cōmemoro, cum de Iustiniani libris dicendum esset. Quia vtile est considerari omnium temporū certamina, de legum & ordinis politici dignitate.

Dixi inter insignia facta Iustiniani esse & synodi cōuocationem, de qua mox dicemus in ecclesiæ historia, quam attexo cæteris narrationibus. Omitto etiam ædificationū descriptiones, quæ legantur apud Procopium. Muniuit limites imperii in oriente & occidente. Et fit mentio Istri, in cuius ripa multas vrbes & arces condidit. Et Traiani pontem refecit in Dacia, quæ est Vvalachia. Suntque verba Procopij de Istro hæc: Κάτεισι μὲν ἐξ ὀρέων τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἴστρος. Loquitur enim Herodoti more.

DE ECCLESIA.

QVinta synodus οἰκουμενικὴ à Iustiniano Cōstantinopolin conuocata est anno Christi 552. Quia & reliquiæ Nestorij & Eutychis adhuc turbabant ecclesias in oriente, & monachi in Palæstina renouabāt Origenica deliramenta. Fingebant omnes animas humanas initio mundi conditas esse ante corpora. Item, diabolos habituros finem pœnarum, & saluos futuros esse. Deinde spargebant, & alij plures monstrosas opiniones. Repetita est igitur confirmatio symboli Niceni, & condemnatio Samosateni, & Arij, Nestorij & Eutychis.

Scribit Nicephorus interfuisse huic synodo Romanum episcopum Vigilium.

Retinetur in Græca Liturgia cantilena, quæ continet breuem confeſſionẽ contra multos errores. Eam dicunt a Iuſtiniano poſt eam ſynodum compoſitam eſſe. Sed exiſtimo & communi deliberatione ſynodi & ſcriptam & eccleſiis traditam eſſe. Verba hæc ſunt: Vnigenite Fili & Verbum Dei, qui cum immortalis ſis, aſſumpſiſti humanam naturam propter noſtram ſalutem ex ſancta Dei genitrice, & ſine mutatione naturarum homo factus, & crucifixus es Chriſte Deus, mortem morte proculcans, & ſimul glorificaris cum Patre & Spiritu ſancto, ſalua nos. Μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθείς τε Χριστὸς ὁ θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατήσας. συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς.

Durauit autẽ ſynodus circiter biennium. Ac de Origene magna certamina fuerunt. Agitatæ ſunt quæſtiones: Quid ſit anima hominis? Sit ne ex traduce? An tunc ex nihilo creetur, cum infunditur? Aut improbanda ſint Origenis deliramenta, qui dixit ſimul omnes humanas animas initio cõditas eſſe, eaſque in cœlo lapſas, poſtea in corpora mitti.

Filius Dei perſpicue & ſine vlla ambiguitate affirmat ſe corporibus hominum mortuis redditurũ eſſe vitam. Hæc ſententia firmiſſima fide amplectenda eſt, & expectandum iudicium poſt hanc vitam.

Verum de anima ſeparata obſcurior eſt doctrina. Sed tamen hæc dicta ſignificant animas hominum, ſpiritus ſeparabiles eſſe, & viuere ſeparatos: Hodie mecum eris in Paradiſo: Nolite timere eos, qui corpus occidũt, quia animam occidere non poſſunt: Cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto. Rom. 8. Corpus mortuorum eſt propter peccatum, Spiritus autẽ viuit propter iuſtitiam. Deus eſt Deus Abrahæ. Viuit igitur Abraham. Hæc dicta opponamus iis, qui imaginantur, animas humanas eſſe flammulas, quæ nominantur a medicis ſpiritus vitales, qui extinguantur, ſicut in pecudibus.

Quod vero animæ hominum non ſint creatæ initio mundi ante corpora, narratio in Moſe oſtendit, quæ ait

prius

prius formatum esse Adæ corpus,& deinde in faciẽ,scilicet iam formatam,inspiratũ esse vitę spiraculum. Nõ igitur prius erant conditæ animę. Quare & in Psalmo 139.qui est confessio de præsentia & opere Dei, in singulorum formatione & vitæ conseruatione,aliquoties repetita est insignibus verbis hæc doctrina,quod in vtero formetur homo.Iam si potior pars prior fuisset,nõ diceretur de toto homine,formari eum in vtero,& nominatim inquit:Pinxisti me in inferioribus terrę. Ergo animæ non fuerunt prius in cœlo.quasi dicat,organis & sẽsuum diuersitate variasti corpus informe. Hęc variatio fit per animam.Tunc igitur anima creatur in terra, nec fuit antea in cœlo. Eadem sententia extat in Iob capite 31, sine metaphoris. Et si fuissent animæ ab initio mundi,quæ esset absurditas,nihil eas ex tot seculis meminisse?

Tertia quæstio est:An de nouo creentur animæ ex nihilo extra corpora, & deinde infundantur corporibus? An vero intra corpora ex traduce fiant?Vtrum vero dixeris,non est excludenda Dei præsentia in formatione & viuificatione,sed firmissime statuẽdum est,formationem & vitam Dei opus esse, sicut totus Psalmus 139, affirmat,nos formari,viuificari & foueri a Deo, Formasti me in vtero matris meæ.Ac vtile est aduersus Epicureas imaginationes confirmari fidem illustribus testimoniis, qualia hæc sunt:Deut.30: Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

Actor.17: In ipso sumus,viuimus & mouemur.

Coloss.1:Omnia per eum consistunt.

1 Timoth.6:Coram Deo,qui viuificat omnia:

Psalm.104: Auferes spiritũ eorum, & peribunt, & in puluerem reuertentur.Emittes Spiritum tuũ,& recreabuntur,& renouabis faciem terræ.

Psal.33:De cœlo respicit Dominus,videt omnes filios hominum,format sigillatim corda eorum.

Psal. 99: Scito quod Dominus ipse est Deus,ipse fecit nos,& non ipsi nos.Nos autem populus eius,& oues pascuæ eius.

Iob,14:Numerus mensium eius apud te est.Cõstitui-

ſti terminum ei,quem non præteribit.

Tal·bus teſtimoni:s confirmari certo ſtatuamus,vitã nobis a Deo dari & conſeruari,& quotidie eis gratias agamus,agnoſcamus conditorem,& petamus,vt nos ſeruet,gubernet & protegat.Hæc cogitare vtilius eſt, quã profanis diſputationibus implicare mentes.

Interrogant autẽ aliqui,qui fiat,vt peccatum ſit in animabus,ſi recens creantur? Ideo concinnius eſſe dixerunt aliqui dicere: Creari eas in corporibus ex traduce immundo. Seruari autem & propagari naturam talem, qualis nunc eſt, vt qui pedem, quamuis claudum, retinet.Et hæc de traduce conueniunt ad dictum: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea. Sed hæc conſideranda iis,quorum ætas maturuit,relinquo.

In cæteris controuerſiis huius ſynodi minus eſt difficultatis.Ideo hic eas non repeto.

Anno mundi quater milleſimo quingenteſimo viceſimo octauo.
Anno Romæ milleſimo trecẽteſimo decimo ſeptimo.
Anno Chriſti quingenteſimo ſexageſimo ſexto.

IVSTINVS.

IVſtinus ſecundus,nepos Iuſtiniani ex filia,imperator factus a Iuſtiniano viuente,tenuit imperiũ annos duodecim. Vt imperii initium gratius eſſet,leniit tributa & vſuras, & cõiunx Sophia quædam debita ex ſuis facultatibus ſoluit,breui tamẽ poſt noua tributa inducta ſunt. Non multa per ſeſe imperator morbis impeditus adminiſtrauit.

Bellum cum Perſis quadriennio geſsit per ducẽ Martinum,in quo vtrinque magnæ clades acceptæ ſunt. Sed cum tandem victi eſſent Perſæ,rurſus aliquantiſper pax facta eſt.Duç res valde dignæ memoria in huius Iuſtini gubernationẽ incidunt.Initia exarchatus in Italia,& initia regni Lõgobardici in Italia. fuerũt autẽ exarchi velut vicarii imperatorũ ex Cõſtãtinopoli miſsi.Durauitque eorũ gubernatio poſt Narſẽ annos cẽtũ & ſexagĩta.

Arx autem & sedes exarchorum Rauenna fuit. Priores bella cum Longobardis infœlicia gesserunt. Postremis varia certamina cum Romanis pōtificibus fuerunt, donec Longobardi vrbibus illis, quas exarchi reliquas tenuerant, potiti sunt, quas tamē relinquere Longobardos Pipinus coegit.

Fuit autem primus exarchus a Iustino secundo in Italiam missus Longinus, cuius mores ita describuntur, vt non sit mirum Græcos in maius odium venisse. Dicitur aluisse γυναικοϊέρακας, qui vi & fraudibus alienas coniuges & nobiliū filias ad ipsum pertraherent. Prius autem res Longobardicæ breuiter recitandæ sunt, postea series exarchorum addenda erit, ita magis perspicua erit narratio.

DE LONGOBARDIS.

OMitto fabulosas ineptorum narrationes, quæ Longobardos ex insulis arctois educunt, & sequor Strabonis ac Ptolemæi descriptiones, qui Longobardos & Senonas in ripis Albis collocant, & diserte inquit Ptolemæus, Longobardorum sedem ad medium Albis esse, qui tractus nunc ad diœceses Meideburgensem & Halberstatēsem pertinet. E regione fuisse Senonas in eo tractu, qui nunc vetus Marchia appellatur, etiam ex vtroque scriptore intelligi potest. Nec limites immotos cōstituo. Interdum longius hæ bellicosæ gentes progressæ sunt, interdum regressæ, vt fortuna bellorum erat.

Ex hac sua patria Longobardi in illis terribilibus gētium migrationibus accesserūt cū familiis suis ad eam Pannoniæ oram, quę Italię propior est, vbi manserunt annos quadraginta duos. Ac deinde ab eis auxilia aduersus Gottos in Italiā Narses accersiuit. Gottis ex Italia expulsis aliquāto post Lōgobardi siue a Narse inuitati, vt aliqui narrant, siue quod magis credibile est, conspectis antea pulcherrimis Italiæ vrbibus & splendore, vltro Italiam ingressi sunt, anno Christi quingentesimo sexagesimo octauo, cum imperator esset Iustinus secun-

Tenuerunt regnum in ea Italiæ parte, quæ eſt inter Alpes & Apenninum, annos ducentos & quatuor. Vnde adhuc ea pars nomen habet Longobardiæ, ac in Italica expeditione mixtos fuiſſe Longobardis Saxones & Suenos, id eſt, Pomeranos, hiſtoria oſtendit. Vaſtationem Italiæ denuntiauerunt, multa prodigia: Conſpectæ ſunt igneæ acies in aere dimicantes: Sanguis ex terra & parietibus ſcaturiens, & alia multa, vt ſemper magnæ calamitates prodigiis denuntiantur. Nomen a longis cuſpidibus vel bipennibus deducere concinnius eſt, quam a barbis.

PRimus rex Longobardorum in Italia fuit Alboinus, regnauit annos quatuor. Initio occupauit Vincentiam & Veronam. Deinde ad Mediolanũ acceſſit, quod ſuadente Honorio epiſcopo deditionem fecit. Nam & propter famem obſidio tolerari non poterat.

Ticinum quod a Longino præſidio munitum fuerat, triẽnio obſedit, quod cum tandem cepiſſet, rediens Veronam, in conuiuio iuſſit afferri poculum factum ex cranio Cunimundi, quem occiderat, & coegit coniugem filiam Cunimundi ex cranio patris ſui bibere. Illa tunc diſſimulato dolore poſtea hortatur Helmechildum nobilem Longobardum, vt Alboinum interficiat, & promittit ei regnum. Helmechildus dormientem Alboinũ interfecit, deinde coactus fugere cum Roſimunda coniuge Alboini acceſſit Rauẽnam ad Longinum, vbi cum aliquandiu fuiſſent, Longinus nouas ſpes concepit potiturum ſe & muliere Roſimunda & Lõgobardorum ſocietate, quam adeptus, velit ſe nominare regem Italiæ, perſuadet mulieri, vt venenum det Helmechildo, eique promittit coniugium. Illa præbet marito egredienti ex balneo venenum, quod cum auide hauſiſſet, veneni vim ſentiens cogit Roſimundam reliquum haurire, quæ ſimul cum Helmechildo extincta eſt.

In hac breui hiſtoria multa ſunt inſignia exẽpla: ſinguli ſuorum ſcelerum pœnas dederunt, rex Alboinus, mulier perfidioſa, & miniſter mulieris perfidioſæ. Hæc fuerunt initia regni Longobardici in Italia.

Secundus

SEcundus rex Longobardorum, Clephes, regnauit annum vnum & sex menses, statim post interfectum Alboinum electus, pulsa coniuge Alboini. Multa Italiæ oppida occupauit, sed cum in subditos & domesticos crudelis esset, interfectus est a viro præcipuę nobilitatis, qui in eius familia fuit.

Post eius mortem interregnum fuit annos decem, in quo triginta duces aliquandiu mediocri concordia non solum eam Italiæ partem rexerunt quæ prius a duobus regibus occupata fuit, sed progressi etiam in Vmbriam, Picenum & Campaniam multa oppida occuparunt, & direptiones magnas sacrarum & prophanarum rerum fecerunt, propter quas nominati sunt veteri exemplo Triginta tyranni. Nec diu fuit inter eos concordia, sicut dicitur:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Defecit ad Longinum exarchum vnus ex triginta, Sueuus, nomine Dotrula, cum oppidis, quæ tenuit, qui vicinum, vnum ex triginta Feroaldum cepit, & occidit profligato exercitu.

In hac historia nominatim fit Saxonum mentio, qui, cum fuissent in Longobardorum exercitu, ægre ferētes eorum dominationem, redierunt in patriam adiuti a rege Francico Sigeberto, & non sine magnis præliis veterem patriam recuperauerunt. Quia Sueui, id est, Pomerani in ea loca transierant. Ideo Lōgobardi bellum Galliæ vicinæ Narbonensi intulerunt. In his difficultatibus, cum viderent duces vno gubernatore opus esse, rursus creauerunt regem.

TErtius rex Longobardorum Autharus filius Clepsis, regnauit annos sex, mitior patre, & iustior in gubernatione, cōditis legibus inter suos latrocinia prohibuit. Cumque recuperato Brixello Dotrulam Sueuum expulisset fugientem Rauennam, inducias fecit cum exarcho Smaragdo. Pacem etiam fecit cum rege Francico. Coniugem duxit filiam regis Bauarorum Garibaldi Theudelindam, celebratam a Gregorio Magno, quæ, cum pie agnosceret & coleret Dominum nostrum Iesum Christum, viro ad iustitiam & pacis studium hor-

tatrix fuit. Sed non diuturna fuit hæc Longobardorum tranquillitas. Nam Autharus veneno extinctus esse Ticini scribitur.

QVartus rex Longobardorum Egilolphus cognatus Authari, regnauit annos viginti, cum dux Taurinensis esset delectus a Theudelinda ad coniugium & regnum, quia tanta fuit Theudelindæ virtus, vt Longobardi dubitantes quem eligerent, arbitrio viduæ permitterent electionem. Hæc Egilolpho & coniugium & regnum obtulit, & nati sunt ex eis Adoaldus, qui postea in regno successit, & Gutbirga.

Initio Egilolphus pacem cum Francis fecit, qui & captiuos reddiderunt. Mox & in suo regno duces rebelles compescuit. Fecit & cum exarcho inducias. Ecclesiis ademta restitui curauit: aboleuit barbaricas superstitiones, quas antea Longobardi ex patriis moribus retinuerant, & Christianam doctrinam doceri curauit, qualem Gregorius Romanus episcopus præscribebat.

Cum autem exarchus Callinicus Parmam cepisset, & inde filiam Egilolphi natam in priore coniugio, & eius maritum abduxisset, irritatus tanta iniuria, & liberaturus filiam & generum Egilolphus bellum aduersus exarchum mouit, & primum ad vrbem Patauium accessit, in quã cum faces multas iaculatus esset, magna parte ædificiorum incendio consumta, facta est deditio. Quod reliquum fuit vrbis, dimissis ciuibus, combustum est anno centesimo & octogesimo, postquam ab Attila fuerat deleta.

Rursus igitur magna multitudo inde migrans, auxit Venetam vrbem. Postea Cremonam deleuit. Mãtua deditione seruata est, sed nudata mœnibus. Deinde totius Italiæ imperium sperans exercitum ad vrbem Romam adduxit, quam integrum annum perpetua obsidione fatigauit, sed tandem propter malas tempestates & luem vbique grassantem abduxit exercitũ, deprecatione etiã Gregorij episcopi Romani motus, qui perfecerat, vt Smaragdus exercitus restitueret & filiam & generum & vrbem Parmam. Domum rediens despõdit filio vxorem

filiam

filiam regis Francici, & pacem cum Phoca imperatore facit, qua conſtituta aliquanto poſt mortuus eſt.

QVintus rex Longobardorum filius Egilolphi Adoaldus, qui regnauit cum matre Theudelinda, quæ & propter filii adoleſcentiam, & propter alias cauſſas bella moueri noluit, ſed mortua ea Adoaldo Longobardi, pertæſi eius ignauiam, regnum ademerunt.

SExtus Longobardorum rex Arioaldus.

SEptimus Longobardorum rex Rotharis leges condidit Longobardis, & vicit exarchum Theodorũ trucidatis octo millibus, & vrbes aliquot regno Longobardorum adiecit.

OCtauus rex Longobardorum Rodoaldus, interfectus in adulterio.

NOnus rex Longobardorum Aribertus, filius fratris Theudelindæ. Huic duo filii ſucceſſerunt, Godebertus regnans Ticini, & Bertarius Mediolani regnans. Orta autem inter adoleſcentes fratres diſcordia, Godebertus accerſit Grimoaldum ducem Beneuentanum, vt haberet auxilia contra fratrem. Grimoaldus veniens Ticinum interfecit Godebertum & eius filium, & ſeſe regem Longobardorum fecit. Bertarius fugit primum ad Caganum regem Hunnorum, poſtea ad regem Francicum Dagobertum, & abfuit exul, donec regnauit Grimoaldus DECIMVS rex annos nouem, qui cum rupta vena ſanguinis fluxu mortuus eſſet, rediit Bertarius, quẽ regem VNDECIMVM numero, cuius iuſtitia & pietas laudantur. Sed mox poſt eum nouæ diſcordiæ inter ſucceſſores ortæ ſunt. Cum regnaſſet annos octo Bertarius ſucceſſit filius eius.

DVodecimus rex Lõgobar. Cunibert. Bertarii filius pulſus regno ab Alachiſo duce Tridẽt. quẽ ipſe ſeruauerat, cũ pater Bertarius eũ interfecturus eſſet. Sed cũ Alachiſus crudelitatẽ in ſacerdotes exerceret, reducitur Cunibertus, & cũ prælio Alachiſum viciſſet, caput & pedes ei præcidit. Moriens Cunibertus, reliquit paruũ filiũ

Ludbertum, quem Asprando duci cõmendauit. Sed Reginbertus Taurinensium dux bellum puero & Asprando infert, & victor se regem facit. Huic TREDECIMO regi, qui iniuste regnum occupauerat, quod non diutius vno anno tenuit, successit filius Aribertus secundus.

QVartusdecimus rex Lõgobardorum Aribertus secundus, qui quanquam regnum a patre iniuste occupatum armis retinuit annos duodecim: tamen tandem pœnas dedit, & simul regnum & vitam amisit. Reducturi erant legitimũ hæredem Ludbertum duces Asprandus & Rhotaris, & cum magnum prælium ad Ticinum factum esset, Ludbertus regni hæres captus est, & aliquanto post interfectus. Fugiens in Bauariam Asprãdus ibi annos nouem exulat. Inde adiutus a Dithberto Bauarico duce redit in Longobardiam, & magno prælio vincit tyrannum Aribertum, qui in fuga in Ticino periit.

QVintusdecimus rex Asprandus reuersus ex Bauaria tenuit regnum tres menses: princeps iustus, & qui in tutela fidem pręstiterat, reliquit successorem Ludbrãdum filium, qui cæteris regibus Longobardorum omnibus antecelluit.

SEdecimus rex Longobardorum Ludbrandus, regnauit annos viginti duos. Initia gloriosa habuit Mouit bellum aduersus exarchũ, vt defenderet episcopos, quos Græci propter εἰκονομαχίαν spoliabant. Cum Rauennam obsidione frustra aliquandiu fatigasset, duxit exercitum in Tusciã, vbi Clusiũ vi captum crudeliter diripuit. Auxilia ad vrbem Romam pontifici misit, quæ exarchum eo venientem repulerunt. Postea Bononiam. Forum Liuii, Auximum, & alias quasdam vrbes occupauit. Pace deinde facta cum exarcho Erithio, impetrauit a Romano pontifice, vt exarchum liberaret excommunicatione. Misit auxilia Carolo Martello gerenti difficile bellum cum Saracenis, quorum trecenta millia in Galliam infusa fuerant.

Vt autem sunt mutabiles sociorum animi, præsertim Roma-

norum pontificum, cum Ludbrandus Spoletum capit, vt cognatos rebelles ad officium reuocet, pontifex Romanus addit exercitum duci Spoletano cōtra Ludbrādum, vbi, etſi pars copiarum Ludbrandi trucidata eſt: tamen ſingulari pugna Rachiſij ducis Foroiulienſis victus eſt Spoletanus. Iratus igitur Ludbrādus Romano pontifici, Romam duxit exercitum, eamque obſidione cingit. Ibi pōtifex, quia nec poterat a Leone imperatore auxilium ſperare, & magna tūc autoritas erat Caroli Martelli, petit a Carolo Martello, vt vel autoritate vel armis perficiat, vt Ludbrandus ab vrbe Roma diſcedat, & eccleſiæ Romanæ ademta reſtituat.

Recens Carolus Martellus profligato Saracenico exercitu trecentorum millum ingenti terrore Galliam & Italiam liberauerat, & amicitia erat ſumma inter hos duos principes Carolum Martellū & Ludbrādum, quorum virtus tanta fuit, vt longe antecellerēt omnibus regibus & principibus eius ætatis. Impetrat igitur Carolus Martellus, non minis, ſed pro ipſorum amicitia petēs amanter, vt propter eccleſiæ reuerentiam pontifici & vrbi parceret.

Hac amiciſſimi & præſtantiſſimi principis oratione motus Ludbrandus diſcedit ab vrbe Roma. Sed Rauennam obſidere rurſus incipit, quo cum ad eum Romanus pontifex acceſſiſſet, ſoluit obſidionem. Redeuntem ad Padum ſequitur pontifex, quo reuerenter excepto & audito, vniuerſæ Italiæ pax reſtituta eſt, nec multo poſt Ludbrandus ex hac vita placida morte diſceſſit.

SEptimus decimus rex Longobardorū Hildebrandus regnauit ſex menſes, filius fratris Ludbrandi. Die coronationis egredienti ex templo, & ritu gentis haſtam gerenti ſederat in ea cuculus, id exiſtimatum eſt eſſe infauſtum omen. Nec multo poſt regnum ei adētum eſt.

OCtauus decimus rex Longobardorum Rachiſius dux Foroiulienſis, qui ſingulari pugna Spoletanum vt ſupra dictum eſt, vicerat, regnauit annos quatuor. Pacem a Ludbrando factam cum Romano pontifice &

pacem a Ludbrando factam cum Romano pontifice & Rauennatibus initio confirmauit. Sed poſtremo anno Peruſiam cepit, quo cum ad eum Zacharias Romanus pontifex veniſſet, perſuaſit ei, non ſolum vt bellum finiret, ſed etiam vt relicto regno pietatis ſtudio monaſticę vitæ ſeſe dederet.

NOnus decimus rex Longobardorum Aſtulfus Rachiſij frater, regnauit annos octo, tyrannus crudelis & timidus, Rauennam occupauit, & oppida quædam Romanę ſedi ademit. Et quia proceſſurus erat ad vrbem Romam, Stephanus pōtifex fruſtra petito auxilio a Cōſtantino imperatore diſceſſit in Galliā, petiturus vt rex Francicus Pipinus tyrannum reprimeret. Quanquam Pipino oblata erat occaſio regni Longobardici occupādi: tamen ſine cupiditate tantum publicæ paci conſuluit bis ingreſſus Italiā. In prima expeditione Aſtulfus, cum in faucibus Alpium infeliciter pugnaſſet, fugit in vrbē Ticinum, ibi metuens obſidionem, promiſit pacem, & dedit obſides. Redit igitur Pipinus in Galliam, ſperans Italiam periculo liberatam eſſe. At Aſtulfus poſt abitū Pipini contra pacta ad vrbem Romā accedit, facit magnas vaſtationes, & ſuburbana incendit. Rurſus opem implorat pontifex a Pipino, qui rediens non contentus promiſſis, cogit Aſtulfum relinquere Rauennam & alias Italiæ vrbes, quas partim pontifex, partim exarchi tenuerant. Nec tamen ei regnum Longobardicum ademit.

Hæc moderatio excellentibus monarchis congruit, qui cum iuſta & neceſſaria bella geſſerunt, oſtendunt ſe magis publicæ ſaluti conſulere, non hoc agere, vt priuatam potentiam augeant, vt cum Romani Græciæ integram libertatem reddiderunt, & repreſſione Macedonum contenti, nō occuparunt eorum regnum. Aſtulfus poſt factam pacem res nouas moliens apoplexia in venatione extinctus eſt.

VLtimus rex Longobardorum fuit Deſiderius, dux Etruriæ, tenuit regnum annos octodecim. Contra

pacis

pacis conditiones Pipino promissas occupauit Rauennã & alia vicina oppida. Fecit episcopum Rauennatẽ contra canones qui antea non fuerat in ecclesiastico ordine. Cumque reprehensus ab Adriano episcopo Romano exercitum Romam duceret, & Adrianus a Carolo rege Francico auxilium peteret, regressus Desiderius veniẽti Carolo exercitum in faucibus Alpium opposuit. Sed victus Ticinum fugit, vbi decem mensium obsidione & fame coactus fecit deditionem. Interea Mediolanum & Veronam exercitus Caroli occupauit. Quia vero pacta Longobardi toties antea violauerant, seuerius egit Carolus, quam antea Pipinus, vt scriptum est: Propter iniustitiam transferuntur regna. Carolus in sua potestate regnum Longobardorum retinuit, & Francicos præsides eis dedit. Regem Desiderium captiuum relegauit Leodium. Filius Desiderij Adelgisus ad Græcum imperatorem fugiens, patricius Constantinopoli factus est. Postea cum a Græcis instructus exercitu regnum paternum recuperare conaretur, a Francis captus & interfectus est.

Hic finis fuit regni Longobardici in Italia, quod ab Alboino vsque ad huius Desiderij deditionem annos ducentos & quatuor durauerat. Præcipua virtus fuit Egilophi, Theudelindæ, Bauaricæ, Cuniberti, Ludbrandi. Cæteri crudeles, & quidam sanguine cognatorum polluti fuerant, quorum pœnæ testimonia sunt iræ diuinæ, quæ etiam posteritatem hoc monent, quod dicitur in rota clamare Ixion :

Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

Incidit hic finis regni Longobardici in annum, postquam natus est Christus ex virgine, septingentesimum septuagesimum tertium.

Carolus Romã profectus honorifice a Romano pontifice exceptus est, & factus patricius Romanus. Iurauit Francos perpetuo amicos fore Romanæ sedi & populo Romano. Nondum tamen imperator factus est: Sed hęc initia fuerunt potentiæ Francorũ in Italia, quæ diu profuit ad Italiæ pacem.

DE EXARCHIS.

RECitabo & continua ſerie exarchos, qui fuerunt vicarij imperatorum Græcorum, & partem Italiæ rexerunt. Fuitque arx eorum ſeu aulæ domicilium Rauēna. Incidit eorum initiū in Longobardici regni initium. Sed citius aliquanto deſiit exarchatus, quā regnum Longobardicum, videlicet cum Pipinus in Italiam contra Aſtulfum vocatus eſt.

Anni tribuuntur exarchis centū & ſeptuaginta quinque. Vocabulum non a ſex vrbibus dictum eſt: Sed ἔξαρχος eſt eximius ſeu præcipuus princeps. Horū tempore fuit eo inquietior Italia, quia, cum Lōgobardos exarchi irritarent, quibus non erant pares, & ſuos ſpoliarēt, magnæ vaſtationes & direptiones fiebāt, magnos etiam tumultus contra Romanos pontifices propter εἰκονομαχίαν & alias iniuſtas cauſſas excitarūt. Sæpe enim pontifices impediebāt expilationes, ac Mauricij imperatoris tempore ſcribit Gregorius Romanus epiſcopus, qui primus ſic nominatus eſt: Malitia exarchi aduerſus nos gladios Longobardorum vicit, qui nos rapinis & fallaciis perdit.

Cum igitur in odio eſſent Græci propter rapinas, libidines & diſſenſiones de religione, & aſſidua bella in Italia eſſent, nihil mirum fuit a Francis peti defenſionem, quorum iuſtitia, fortitudo, modeſtia & pietas tunc cognitæ erant. Nec facile in eadem familia continuos quatuor tales principes inuenire poſſimus, quales fuerunt Carolus Martellus, Pipinus, Carolus Magnus, & Ludouicus Pius, ac Deus, donec vult gentes aliquas ſeruare, deletis tyrannis transfert imperia ad iuſtiores, & natura fit, vt a iuſtioribus, pręſertim vicinis, defenſio petatur.

PRimus exarchus ab imperatore Iuſtino ſecundo, poſtquam Narſes mortuus fuit, in Italiam miſſus eſt Longinus, cuius nulla virtus celebratur, raptus virginum & matronarum narrantur, ad quos ſceleratos miniſtros habuit, qui nominati ſunt γυναικοϊέρακες.

Secun-

SEcundus fuit Mauricij imperatoris tempore Smaragdus, qui nactus occaſionem gerendi aliquid contra Lōgobardos ex domeſtica eorum diſcordia, Dotrulam Sueuum, qui ab eis defecerat, cōtra eos armauit. Is Veroaldum ducem Longobardicum cepit & interfecit. Recepit & oppida quædā Smaragdus. Sed rurſus pulſo Dotrula Smaragdus cum rege Lōgobardico inducias fecit.

TErtius fuit nomine Romanus, a Mauricio imperatore ſucceſſor miſſus Smaragdo, turbauit inducias, & aliquot oppida recepit, ſed cũ Romę aliquandiu graſſatus eſſet expilationibus & rapinis, non multo poſt Rauennæ mortuus eſt.

QVartus dictus eſt Callinicus, qui fortem & iuſtum regem Egilolphum irritauit capta Parma, & abductis filia Egilolphi & genero. Moto igitur bello non ſolum Callinicum reprimit, ſed etiam oppida quędā recipit, & iratus exercitum ad vrbem Romam obſidendam ducit. In hoc tanto Italiæ incendio Callinicus Rauennæ moritur. Rurſus igitur Smaragdus a Mauricio in Italiam miſſus eſt.

QVintus exarchus Smaragdus iterum. Huius tempore Egilolphus, cum Romam obſidione integri anni fatigaſſet, Cremonam vi captam prorſus deleuit. Deinde Mantuā deditione cepit. Cum igitur Smaragdus videret ſuas vires nequaquā pares eſſe Longobardicis, pacem fecit cum Egilolpho, quem & coniunx Theudelinda & Gregorius pontifex ad pacem flectebant. Suntque redditi captiui Egilolphi & eius filia cum honorifico comitatu dimiſſi.

SExtus Iohannes Lamigius Thrax a Phoca miſſus, adduxit magnum agmen mulierum & ſpadonum. Congruit hic prouerbiũ de ſimilitudine domini & miniſtri: Quales dominę, tales catellæ. Miſerat Phocas non meliorem vicariũ, quam erat ipſe. Rauennates igitur ægre ferentes imperia Thracum, ſpadonum & mulierum, & rapinas ac libidines, trucidarunt Lamigium & familiam.

SEptimus Eleutherius ab Heraclio miſſus, initio feliciter oppreſſit Neapoli ſeditioſos, quorum dux nominatur Iohannes. Deinde facta pace cum Lõgobardis in annos decem, quia Egilolpho mortuo mater Theudelinda propter filij adoleſcentiam pacis cupida erat. Eleutheriu videns Italiam tranquillam eſſe, ſeſe regem Italiæ nominat. Sed cum Romam exercitum ducit, a ſuis militibus interfectus eſt, & caput miſſum eſt Conſtantinopolin ad Heraclium imperatorem.

OCtauus Iſaacius ab Heraclio miſſus, pacem cum Longobardis factam confirmauit, & decem annos addi voluit ad cõditiones pacis. Romam autem veniens vt electionem Romani epiſcopi Seuerini confirmaret, pecuniam, quæ in Lateranenſi templo repoſita erat, rapuit, & parte diſtributa militibus, reliquum auexit Rauennam. Ad hoc ſacrilegiũ vſus fuerat miniſtro, cui nomen fuerat Mauricius Carthularius, quem Romæ præfectum vrbis fecit. Hic vt Iſaacium excuteret, criminatus eſt eum palam apud iudices Romanos & præſidium velle eum Eleutherij exemplo regio nomine in Italia dominari, & iam cõtra eum in oppidis aliquot præſidia collocauerat. Re cognita Iſaacius mittit exercitũ aduerſus eũ, iam deſertus a ſuis, cum in tẽplum fugiſſet, inde extractus eſt, & ſecuri percuſſus, caput haſtæ infixũ diu Rauennę in circo pependit. Nec diu poſt Iſaacius ſubita morte extinctus eſt. Hæ tragœdiæ oſtendunt, quales & mores & gubernationes exarchorum fuerint.

NOnus Theodorus Calliopa, miſſus ab Heraclio Lõgobardis bellum intulit, qui amplius viginti annis quieuerant, ſed magno prælio ad Mutinam victus eſt a Rothari. Poſt eam victoriam Rotharis occupauit Liguriam.

DEcimus Olympius miſſus a Conſtantino, mandata Romam attulit, vt epiſcopus Romanus errorem Monotheletarum amplecteretur. Cumq. Martinus Romanus epiſcopus refragaretur, percuſſorem in templũ miſit, qui interfecturus Martinum ſubito cæcus factus eſt. Quo miraculo motus Olympius Romano epiſcopo

adeo

adeo amicus factus eſt, vt & Rauennatem epiſcopum coegerit ſe Romano ſubiicere, cum antea voluerit par eſſe. Deinde Romanus epiſcopus hortator fuit Olympio, vt a Sicilia Saracenos depelleret. Quod cum feciſſet, ibi morbo extinctus eſt.

VNdecimus Theodorus Calliopa iterũ Romæ Lateranenſem baſilicam ingreſſus, tanquam ſalutaturus Martinum epiſcopum, vi eum cepit, & captum miſit Conſtantinopolin, vnde in Cherſoneſum deportatus, vbi exulans aliquanto poſt mortuus eſt.

DVodecimus Iohannes Platina miſſus a Iuſtiniano ſecundo, cum Romæ diſſenſio eſſet de electione põtificis, venit eo pecunia corruptus, vt Paſchalẽ crearet Romanum epiſcopum, quod tamen perficere non potuit. Quia Paſchalis damnatus eſt, quod magicas impoſturas exercuiſſet, qui & in monaſterium incluſus eſt, vbi dolore animi extinctus eſt. Rediit Iohannes Rauennam ſpoliatis Romæ templis.

TErtiuſdecimus Theophilacius miſſus ab Apſimaro, prius ex Sicilia Romam venit, quam acceſſit Rauennam. Cumque direptiones & cædes metuerentur, præſidia quæ Romæ & Rauennæ erant, ſe contra eum coniunxerunt. Sed Romanus epiſcopus, cum inter exarchum & exercitum velut arbiter eſſet, perſuaſit eis, ne inter ſe dimicarent, & vt Rauennam ſine latrociniis diſcederent.

QVartuſdecimus Paulus a Leone tertio miſſus, Gregorium tertium Romanum epiſcopum capere iuſſus fuerat, quod Leoni tertio propter εἰκονομαχίαν tributa negari iuſſerat: ſed a Romanis cum filio interfectus eſt.

VLtimus exarchus Eurichus a Leone tertio miſſus cum literis Romanos ciues contra Gregorium incitaret, edidit contra eum Gregorius fulmen excommunicationis. Aliquanto poſt Aſtulfus rex Longobardorum Rauennam cepit. Contra hunc Stephanus Romanus epiſcopus accerſiuit Pipinum, quo tempore

finis fuit & nominis & gubernationis exarchorum, cui tribuuntur anni centum ſeptuaginta quinque.

Feci continuos catalogos regum Longobardicorum & exarchorum, vt mores & exitus principum in vno loco propoſiti magis conſpici poſſint. Nunc ad imperatores redeo.

Anno mundi quater milleſimo quingenteſimo triceſimo nono.
Anno Romæ milleſimo trecenteſimo viceſimo ſeptimo.
Anno Chriſti quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo.

DE TIBERIO.

Tiberius Conſtantinus aſcitus ad imperium a Iuſtino adhuc viuente propter eximias virtutes, quæ in eo in gubernatione aulæ conſpectæ erant. Tenuit imperium annos ſeptem. Coronatus eſt a patriarcha Eutychio cum coniuge Anaſtaſia.

Manſit conſtans in profeſſione piarum ſynodorum, nec permiſit turbari eccleſiam. Fuit iuſtus in gubernatione, placidus, & ſine πολυπραγμοσύνη, ſine auaritia. Noua quædam tributa aboleuit. Adeo multa diſtribuit ad alendas pauperes familias, vt a Sophia Iuſtini vidua reprehenderetur. Sed Deus viciſſim ei & opes auxit, & victorias egregias donauit. Dum enim auream crucem marmori inſertam in terra leuari iubet, nolens eam pedibus calcari, magnos theſauros ſub ea reperit.

Peruenerunt ad eum & theſauri, quos Narſes ex Italia miſerat. Cum Longobardis pacem fecit. Cõtra Perſas miſit ducem Mauricium Cappadocem, qui feliciter victis Perſis Meſopotamiam recepit. Captiuos veſtitos Tiberius in Perſiã remiſit. Mauricio reuerſo dedit filiã Conſtantinam vxorem, eumque viuens imperatorẽ fecit laudatum oratione ſua apud exercitum. Sic, cum relinqueret ſucceſſorem generum iudicio delectum, aliquanto poſt morbo ex hac mortali vita placide deceſſit.

Anno

Anno mundi quater milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto.

Anno Romæ milleſimo trecenteſimo triceſimo quarto.

Anno Chriſti quingenteſimo octogeſimo quarto.

MAVRICIVS CAPPADOX.

MAuricius Cappadox gener Tiberii ſucceſsit ſocero. Tenuit imperium annos viginti, coronatus a patriarcha Iohanne Ieiunatore. Fuit ſcriba Iuſtini ſecũdi, ac propter induſtriam conſilio Sophiæ factus eſt comes prætorianorum. Deinde Tiberius eum præfecit exercitui miſſo contra Perſas. Initia habuit glorioſa: Tiberij tempore vicerat Perſas ſuo ductu. Deinde, cum eſſet imperator, miſit contra eos ducem Philippicum, cui nupta erat Gordia ſoror Mauricii.

Etſi autem variæ vices erant in eo bello, & crebræ exercituum ſeditiones: tamen Romani tandem fuerunt victores propter diſcordias Perſarum, qui ſuo regi Orimaſda oculos effoderunt, quem & filius Coſroes poſtea occidi iuſsit. Propter id parricidiũ, cum Coſroes ad Romanos confugiſſet, in his diſcordiis Perſæ victi ſunt. Et quia rex Coſroes ad Romanos fugerat, ſapienter Mauricius pacem hac occaſione fecit. Reſtituit Coſroen in regnũ, limitibus imperiorũ diſtinctis, & pace vtrinque promiſſa, quæ durauit vſque ad Phocæ initium. Trãſlatum eſt igitur bellum in Europam, & exercitus ex Syria reuocati ſunt ad reprimendũ regẽ Auarum Caganum. Sed ante huius noui belli initium domeſticas res conſtituit: filium Theodoſium imperatorem creat, quem & patriarhca Iohannes Ieiunator in Paſchate coronauit, ac filia Germanici patricii, nata ex ſorore coniugis Mauricii Theodoſio deſponſata eſt.

Hactenus felix & glorioſa fuit Mauricii gubernatio, ſequens tempus non ſolum exemplum eſt inſtabilitatis fortunæ, ſed etiam in principe pio conuerſionis ſeu pœnitentiæ maxime dignum conſideratione. Apparet autem in illa indulgẽtia fortunę mores factos eſſe aſperiores, cũ initio fuiſſet iuſtus, &, vt ſcriptor Grǽcus inquit,

συγκεράσας τὴν σεμνότητα καὶ πραότητα ἐλεύθερος τῆς ὑπερο-ψίας. Poſtea iracundior factus eſt & ſuſpicax, & magis contemſit ſuos & alienos.

Eodem tempore bellum intulit duabus gentibus bellicoſis, Lõgobardis in Italia & Vngaris. Etſi autem Lõgobardi propter ſuas diſcordias quędam oppida amiſerunt, tamẽ non ſunt domiti, & Italiam exarchi, vt ſupra dictum eſt, non leuiter afflixerunt.

Bellum Vngaricum atrocius fuit. Rex Auarum ſeu Hungarorũ Caganus nominatur, cuius magna fuit potentia, & magnus vſus militiæ. Nam in Aſia bellum antea cum Turcis geſſerat, quorum nomen Mauricii tempore primum in hiſtoria legitur, de quibus poſtea in rebus Saracenicis dicemus. Hic Caganus occupato Syrmio proceſsit ad Anchialum, quę aut Varna eſt, aut oppidum vicinum Varnæ. Inde Mauricius progreſſus obuiam hoſti recepit Anchialum, & rediens Conſtantinopolin fecit ducem exercitus priſcum, qui poſt aliquot prælia inducias cum Cagano fecit, miſſo oratore, qui hac narratione regem ferocius reſpondentẽ flexit. Dixit olim Ægyptium regem Seſoſtrin vehi ſolitum aureo curru, qui a quatuor regibus domitis trahebatur. Cum autem vnus ex illis regibus ſæpe reſpiciens rotam intueretur, interrogat Seſoſtris, cur toties reſpiciat? Intuens, inquit, rotæ volubilitatem, in qua cito ea, quæ ſumma fuerant, fiunt ima: cogito de noſtra fortuna. Hac admonitione motus Seſoſtris factus eſt modeſtior, & reges liberauit. Delectatus hac narratione Caganus fecit inducias, quæ tamen breui poſt violatæ ſunt, & duces Mauricii trucidarunt triginta millia Auarum, Sclauorum & Gepidarum, & ceperunt tredecim millia hominum, quos Mauricius ad Caganum remiſit.

Deinde Caganus cepit duodecim millia Romanorum militum, ſeu ducis Commentioli Thracis perfidia, ſeu alio caſu. In ea vero expeditione Caganus templa deleuerat, & oſſa martyrum ex monumentis eiecerat. Sequuta igitur peſtilẽtia, in qua ſeptẽ filios vno die Caganus amiſit, domum redire properat. Quare oſtendit poſſe redimi captiuos, & pro ſingulis vnũ aureum petit.

Negat

Negat Mauricius ſeu auaritia, vt ſcribitur, ſeu pertinacia, ſe redemturum eſſe captiuos. Iratus igitur Caganus, omnes trucidari iuſſit. Horum interitus cum magnum dolorem multis afferret, ortæ ſunt in reliquis exercitibus ſeditiones, præſertim quia & Petrus frater Mauricij dux ſtipendia indigne pendebat, & in tantum odium venit Mauricius, vt in die natali Chriſti ingrediens in templum pene lapidibus obrutus ſit.

Nec tantum beneuolentiam populi in aduerſa fortuna amiſit, ſed etiam virtus languefacta eſt, & multi errores conſiliorum ſecuti ſunt, ſicut dicitur: Æger animus ſemper errat. Philippicum ducem, cui nupta erat Mauricij ſoror, incluſit in carcerem, falſo ſuſpicans eum regnum appetere. Germanus, cui nupta erat ſoror vxoris Mauricij, cum eum prehēſurus eſſet, fugit in templum: filius Theodoſius, cui Germani filia nupta erat, cæſus eſt fuſtibus, quia pater ſuſpicabatur eum adiuuare conſilia ſoceri contra ipſum.

Talia exempla nos de infirmitate humana commonefaciant, quæ oſtendunt non ſolum fortunam mutari, ſed, quo multo triſtius eſt, in magnis viris extingui ſapientiam & virtutem.

Auxerunt conſternationes Mauricij & prodigia & ſomnia. Conſpectus eſt cometa Xiphias. Accurrit monachus quidā ſtricto gladio ad ſtatuam imperatoris clamitās: Imperatorem ferro periturum eſſe. Ipſe ſomniauit ſe tradi iugulandum ſuo militi Phocæ. Quare Philippicum ex carcere eductum interrogat, qualis ſit Phocas? Reſpondet, Centurionem ambitioſum eſſe, ſed timidum. Addit igitur Mauricius hoc vetus dictū. Si timidus eſt, homicida eſt: vt vetuſtas dixit, πᾶν δειλὸν φονικόν.

Cumque varij eſſent in vrbe & in caſtris tumultus, milites ad Iſtrum centurionem Phocam virum Thracium ſublatum in clypeum iubent imperatorem a toto exercitu nominari. Hic cū turbæ militaris acclamationibus nominatus eſſet imperator, properat Conſtantinopolin, vbi eum in ſuburbano coronat patriarcha Cyriacus, ingreſſum in vrbem populus recipit. Et quia ad Chalcedonem Mauricius ægrotus cum coniuge & paruis

filiis & filiabus fugerat,ſequi eum Phocas tyrannus iuſſit.Suntque in portu ſpectante Phoca primũ duo iuniores filij Mauricij necati,deinde tres filiæ,poſt has mater Conſtantina filia boni principis Tiberii.

Spectauerat Mauricius filiorum & filiarum neces mirando ſilentio: ſed cum videt ſanctam coniugem etiam feriri,hanc edidit confeſsionẽ ſuorũ delictorum, IVSTVS es Domine, & rectum eſt iudicium tuum. Poſtea & ipſi Mauricio caput præciſum eſt. Cadauera in littore abiecta ſunt,vt a populo conſpicerentur,quæ deinde ab eunucho quodã in templo ſepulta ſunt.Filius Theodoſius præmiſſus erat a patre,vt ad Perſas fugeret.Hunc quoque ex fuga retractum Phocas trucidari iuſsit.Mox interfecti ſunt & Germanus ſocer Theodoſii,& filia eius Theodoſii cõiunx. Ab his decem cognatis corporibus initium horrendæ ſæuitiæ factum eſt,quæ poſtea latius graſſata eſt in amicos Mauricii.Hæc tanta ruina nobiliſsimæ familiæ digna eſt conſideratione.

Etſi fuit in Mauricio virtus: tamen vel iracundia vel pertinacia peccauit,cum exercitum non redemit,& acceſſerunt alia peccata communia humanæ infirmitati. Pœna igitur ipſius nos de ira Dei admoneat,vt ſimus modeſti, & viuamus in timore Dei, & in inuocatione.

Simul autem & magnitudo pœnitentiæ cõſideretur, quam optarim magis perſpicue deſcriptã eſſe pluribus teſtimoniis inuocationis Dei recitatis.Sed hæc expreſſa confeſsio in tanto dolore:iuſtus es Domine & c.ſimilis eſt cõfeſsioni Danielis:Tibi Domine iuſtitia,nobis autem confuſio faciei,& c. Significat non defuiſſe veram fidem & inuocationem. Adiungamus ergo hoc inſigne exemplum ad hæc dicta:Humiliamini ſub potenti manu Dei.

Item:Viuo ego,nolo mortem peccatoris,ſed vt conuertatur & viuat.

Item:Gratia exuberat ſupra delictum.

Item: omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Nec vero multo poſt & Phocas & illi ſcelerati exercitus puniti ſunt,vt mox dicetur.

Anno

Anno mundi quater milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſexto.
Anno Romæ milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quinto.
Anno Chriſti ſexcenteſimo quarto.

PHOCAS.

PHocas ignobilis centurio Thracius, per ſeditionem creatus imperator, occiſo Mauricio tenuit imperiũ annos ſeptem, coronatus in ſuburbano Conſtantinopoli a patriarcha Cyriaco. Cum Mauricium interfici iuſſiſſet, mox crudelitatem in eius amicos exercuit. Poſtea toto imperij tempore, vt homo ignobilis iniuſte nactus potentiam, tantum ea ad priuatam nequitiam & crudelitatem vſus, deditus luxu & libidinibus, rapuit aliorum coniuges, multos innocentes interfecit, exhauſit prouincias tributis. Domi igitur temulentia & ſtupris retentus ſinebat imperium alibi a Perſis, alibi ab Hunnis & Cagano vaſtari, ac ſceleratus exercitus, qui conſperſus fuit ſanguine Mauricii mox in oriente pœnas dedit. Victor enim Coſroes duobus magnis præliis trucidata magna multitudine, reliquos abduxit captiuos. Eripuit Romanis Ieroſolymam, & inter theſauros crucem auexit, & magnam Chriſtianorum multitudinem occidit. Occupauit Syriam & multas prouincias populatus eſt.

Cum igitur tyrannus Phocas in odio eſſet, non ſolum populi, ſed etiam principum, coniungunt ſe Priſcus, qui Mauricij tempore inter præcipuos duces fuerat, & tunc Phocæ gener factus erat, & Heraclianus Aphricæ præſes, & Photius cuius vxorem Phocas rapuerat, reſque ita inſtruitur, vt eodem tempore Priſcus Thracium exercitum, & Heraclianus Aphricanum ad Conſtantinopolim adducãt, & Photius cum parte militum regiam occupet. Quanquã autẽ prætoriani arcere venientes conati ſunt, tamen Aphricanus exercitus trucidatis paucis temulentos illos diſſipauit, & vrbem ingreſſus eſt. Photius occupata regia cœpit Phocam, & ad Heraclium filium Heracliani ducis Aphricani exercitus adducit. Ibi milites adducto Phocæ brachia & pedes mutilarunt. Scribunt

& execta esse pudenda, postea caput præcisum est.

Hic fuit exitus tyranni, qui antea imperatorem suum Mauricium interfecerat, & postea multa scelera addidit. Agnoscatur ergo & in hoc templo ira Dei, denuntiata in his regulis: Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes eradicabitur.

Laudat Phocam Gregorius Romanus pontifex odio Mauricij, & deinde Romani episcopi Phocę tyranni decreto freti, prætulerunt se cæteris episcopis. Quia hic fortassis, vt Romani haberet minus contumacem, iussit Romanum episcopum superiorem Constantinopolitano, & cæteris omnibus dici & haberi. Qua de re & antea rixæ motæ fuerunt, cum Constantinopolitanus se οἰκουμενικὸν nominaret, quẽ reprehendens Gregorius inquit: O tempora, o mores, ardet vndique bellis orbis terrarũ? trucidantur ab idolorum cultoribus Christiani: delentur a barbaris vrbes & templa, & tamen sacerdotes velut insultantes publicis calamitatibus vanitatis nomina vsurpant, & profanis titulis se ostentant.

Anno mundi quater millesimo trecentesimo septuagesimo tertio.
Anno Romæ millesimo trecentesimo sexagesimo tertio.
Anno Christi sexcentesimo duodecimo.

HERACLIVS.

Heraclius Heracliani præsidis Aphricæ filius, natus in familia patricia, cum occisus esset Phocas, mox consensu senatus & exercituum imperator factus est: tenuit imperium annos triginta. Eodem die & coronatus est a patriarcha Sergio, & ducit vxorẽ Fabiam Eudoxiã, quæ simul coronata est. Duabus rebus maximis insignis est ipsius gubernatio, quarũ altera felix fuit repressio Cosroę Persici regis, altera calamitosa vniuerso generi humano, videlicet initia sectæ & regni Mahometici.

De his ordine dicendum est. Heraclius pace facta cũ Cagano, per legatos etiam pacem petiuit a Cosroe, qui

iam

iam & Hierosolymam populatus erat, & Syriã occupauerat, & nonaginta millia Christianorum trucidauerat, quo tempore Iudæi multos Christianos emerant, vt eos interficerent. Respondit autem Cosroes, se non depositurum esse arma, donec perfecisset, vt Deus Persicus coleretur, abolita inuocatione eius Dei, qui diceretur crucifixus esse. Auxerant superbiam Cosroæ priores successus Phocæ tempore, & magnæ difficultates erant Heraclii etiam propter ducum perfidiam. Sed eo alacrius hosti occurrit, quia non imperii caussa tantũ, sed multo magis propter defensionem ecclesiarum & Christianæ doctrinæ dimicandum esse intelligebat. Erectus igitur spe auxilii diuini exercitum in Syriam ad Azotum ducit. Inde cum Cosroes fugeret, ter dimicat Heraclius cum Cosroæ exercitibus, quibus profligatis domestica calamitate Cosroes oppressus est, vt insigni exemplo eius superbia & blasphemia punirentur.

Cum filium secundum Mardasan neglecto primo filio Siroe successorem in regno Persico constituisset, cepit patrem Cosroen maior natu filius, & trucidato fratre Mardasa spectante patre, deinde & patrem interfecit. Hoc modo regnum adeptus Siroes, vt securior esset, pacem cum Heraclio fecit, redditis captiuis, inter quos erat Zacharias Patriarcha Ierosolymorum, & reddita cruce. Vicissim Heraclius restituit captiuos, & Syriam & Ierosolymam recepit. Durauit hoc ingens bellum annos sex.

Reuersus Heraclius Byzantium ingressus est, sedens in curru sine ornamentis triumphalibus, tenens crucem in manibus, ac Filio Dei palam gratias agens pro victoria, cuius recordatio vt celebraretur, feriæ exaltatæ Crucis institutæ sunt. Ac profecto pœna blasphemiarũ Cosroæ, vt Senacherib, Antiochi, Nicanoris & similium memoria digna est.

DE MAHOMETI SECTA *& regno.*

INgens & horrenda mutatio generis humani & quidẽ celeriter facta est, sparso dogmate Mahometi, quod

primum amplexi ſunt Arabes,qui nũquam legitimis imperiis paruerunt, ſed vel domi latrocinia exercuerunt, vel ſuo arbitrio foris, alii apud alios mercede militarũt. Huic genti cupidæ libertatis & militiæ, legem accommodatam ad amplificationem libertatis & politiæ Mahometus ſcripſit.

In Arabia natum eſſe Mahometum plurimi tradunt, ac primum ſibi adiunxiſſe Saracenicum exercitum, vnde poſtea Saracenici regni appellatio facta eſt. De quo cum dicturi ſimus, prius quæ fuerit gens Saracenica, & vbi fuerit,expono.

Ex Moſe notum eſt poſteros Iſmaelis,qui ex Agar natus eſt, tenuiſſe Arabiam. Inde Agra vrbs nominata eſt ab Agar matre Iſmaelis,& gens Agræi,qui in primo lib. Paralip.capite quinto nominantur Agareni, vbi & limites vicini Galaad monſtrantur. Nomen idem Agareni extat Pſal.82.

In ea regione,in qua fuiſſe Agarenos certum eſt,collocat Ptolemæus Saracenos, & nomẽ Saracenorum extat in hiſtoria Zenobiæ in victoriis Aureliani. Exiſtimo autem ipſam gentẽ Agarenam maluiſſe nominari Saracenam,a Sara. Quia glorioſius erat, dici ortos a Sara, quã ab ancilla Agar.Ipſe Mahometus etiam poſtea glorioſi nominis mentione confirmauit exercitum,vociferans pertinere ad eos promiſſionem regni mundi,Abrahæ poſteris traditam,quia eſſent filii Saræ, ſicut prætextu religionis ſæpe homines incitantur.

Militauerat autem exercitus Saracenicus apud Heraclium contra Perſas.Et quia ſtipendia non dabantur, defecit ab Heraclio. Aiũt & contumelia irritatos eſſe,cum Heraclii quæſtores dixiſſent, ſe vix poſſe Romano & Græco militi ſtipendia dare, nec tantum ſe habere pecuniæ, vt huic canum turbæ ſatisfacerent. Vſitata ſunt autem alioqui Arabicæ genti latrocinia. Quare exercitus Saracenicus, qui defecerat, diripit oppida Damaſco vĩcina. Multi inopes etiam a Mahometo adiuti, qui ducta vxore ditiſſima facile perfecit largitionibus, vt milites eum audirent, ſuaſit, vt ducem crearent, &, vt firmior eſſet conſenſus, tollerent religionum diſſidia,

eligerent

eligerent doctrinæ genus vtile concordiæ. Ipſe doctrinæ formã propoſuit, addidit ſe habere colloquia cœleſtia & enthuſiaſmos, vt augeret autoritatem. Creatus igitur dux paulatim initia regni confirmauit in vicinia Damaſci annos nouem.

Initium regni Mahometi collocatur in annum Chriſti ſexcenteſimum viceſimum tertium.

Succeſſit ei Amiras gener, qui Damaſcum cepit, & regni caput conſtituit. Deinde capit Gazam & Hieroſolymam obſeſſam biennio.

Ahumar tertius rex magna Syriæ parte domita occupat Ægyptum.

Muhauias quartus rex Cæſaream Palæſtinæ ſeptenni obſidione capit, & victo Coſroæ filio Orimaſda Perſiã regno Saracenico addidit, & ei legem Mahometicam impoſuit. Ita intra annos triginta Saraceni potiti Arabia, Palæſtina, Phœnicia, Syria, Ægypto & Perſia magnam potentiam adepti ſunt. Poſtea Aphricam totam occuparunt, ac paulatim in Aſiam proceſſerunt, ac late cum imperio legem Mahometicam propagauerunt.

Etſi autem inter ipſos quoque ſeditiones & regnorũ diuiſiones ſecutæ ſunt, vt in aliis regnis: tamen Saracenorum principes Sultani pręcipuam potẽtiam in Syria, Ægypto, Aphrica, & magna parte Aſię retinuerunt circiter quadringẽtos annos, donec rex Saracenicus, qui Perſiam tenuit, contra Babylonicũ Turcos attraxit, qui paulatim accepta lege Mahometica excuſſerunt ex regno Perſico regem Saracenicum tempore Conſtantini Monomachi, ſeu Conradi Franci, non multo ante Gotfridi expeditionem ſuſceptam ad Palæſtinam.

Ac de Turcis eo loco plura dicemus, quos etiam veteribus temporibus nec ignotam nec exiguam gentẽ fuiſſe apparet ex Plinio, qui Turcos nominat tanquam vicinos Tyſſagetis, & ſunt apud Herodotũ in Melpomene, Tyſſagetis vici Ἰύρκαι, quod eſt aut Turcæ aut Iura.

Conſentaneum eſt autem gentem Turcicam ſignificari appellationibus Gog & Magog, quos Ezechiel ait gentem ſeptentrionalem eſſe capite 18, & 19.

Apparet & Danielem de Saracenico regno loqui, cũ prædicit quartæ monarchiæ distractionem, postquam tale regnum venturum esse inquit, quod & nouam doctrinam contumeliosam contra Deum propagabit, & bella geret aduersus sanctos.

Id perspicue congruit ad regnum Saracenicum, in quo doctrina expresse contraria euangelio traditur, quæ vt inuitaret animos militares, astute laxat in priuatis moribus licentiam, in publica consociatione beneficentiam, concordiam & decus militiæ confirmat. Et quia sciebat dissidia oriri de difficilibus articulis, qui non iudicantur ratione, remouit doctrinam de tribus personis diuinitatis & contendit tantum vnicam personam esse Deum. Negat in Christo duas esse naturas.

Hæc auide accipiebant Iudæi, & plurimi, qui Samosatenica contagia in illis locis habebant, sicut & narratur, in Alcorano scribendo Sergium monachum, & alios quosdam hæreticos & Iudæos adhibitos esse, quorum deliberatione popularia dogmata electa sint, & res ostendit hæc duo astute confusa esse, enthusiasmorum simulationes, & dogmata popularia, sicut ab Anabaptistis.

Deinde taxauit Mahometus euangelium, quod prohibeat vindictam, & non cogat gladio populos ad obedientiam. Vt igitur legem suam armaret Mahometus, dicit imperium suæ genti, quia sit orta a Sara, promissum esse, & id armis occupandum esse, & cogendas esse omnes gentes, vt aut legi Mahometicæ obediant, aut viuant oppressi seruitute. Hæc enim verba leguntur in verbis excerptis ex Alcorano, ὅτι οὐκ ἦλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους δοῦναι τὸν νόμον, καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῷ, θάνατος ἔσται ἢ τιμωρία ἢ φόρους δοῦναι.

Ordinat igitur militares gradus, & attribuit ducibus & militibus certa stipẽdia ex pensionibus publicis, quas non licet ad alios vsus transferre. Deinde seditiosos, desertores & taxantes aliquid in Alcorano iubet interfici,

vt legitur in excerptis: εἴ τις λόγων ἀπορείας εἴποι εἰς τὸ κόρραν, παρευθὺς θανάτῳ τελευτήσει.

Vt autem & illecebras addat, concedit πολυγαμίαν, & sinit fieri diuortia priuato arbitrio, sine cognitione iudicum, & sine manifesta caussa. Deinde, vt sit occasio beneficentiæ, quæ prodest ad concordiam, non solum iubet largiri pauperibus, sed etiam pro delictis ordinat mulctas dandas pauperibus. Ita remissionem peccatorum transfert in satisfactionem: & si quis fecit stuprum aut adulterium, aut iurauit falso, diues vestiat decem inopes, aut redimat precio captiuum. Inops vestiat duos pauperes. Homicidia & furta punit sicut lex Moisi. Ita duo præcepta vtilitatis caussa vtcunque retinet: Non occides, & Non furtum facies.

Deinde vt distinctionē suæ multitudinis a cęteris gentibus faceret, & aliqua religionis species esset, ceremonias addidit, sed paucas, quia turba militaris non patitur multa talia vincula.

Retinuit circumcisionem, vt confirmaret persuasionem de regno promisso posteritati Saræ. Instituit diem festum, qui nobis est sextus dies hebdomadæ. Iubet quotidie dici precationem quinquies: Concedit vesci omnium quadrupedum, volucrum & piscium carnibus, excepta suilla carne. Seruantibus hanc legem promittit victorias & opes in hac vita, & post hanc vitam in paradiso, vt ipse nominat, delicias & gaudia sine fine, ac certo beatos fore affirmat omnes fortiter præliantes in acie.

Has leges cum turba militaris libenter acciperet, cito creuit multitudo, & victorię legis autoritatem auxerūt. Est autem forma propemodum Laconicæ similis, præcipue ad militiam directa.

Scripserunt refutationes Græci, quas inspicere vtile est, in quibus hoc recte dicitur:

Nullam doctrinam de Deo posteriorem apostolis,

quibus Filius Dei reſuſcitatione mortuorum teſtimonium dedit, diſſentientem ab Euangelio veram eſſe.

Manifeſtum eſt autem Mahometi doctrinam plus quingentis annis poſteriorem eſſe apoſtolica, & ab apoſtolica diſſentire.

Non eſt igitur vera.

Huic argumento & hoc addatur:

Impoſſibile eſt eſſe eccleſiam Dei cœtum ex profeſſo reiicientem ſcripta prophetica & apoſtolica.

Mahometiſtæ ex profeſſo reiiciunt ſcripta prophetica & apoſtolica.

Non igitur ſunt eccleſia Dei.

Hanc cōfirmationem toto pectore teneamus, & primum nobis præmonitionem Danielis proponamus, qui ait, Hoc cornu vẽturum inclinata monarchia, potẽtius cæteris regnis, habiturum oculos, & ſermonem grandiloquum, & ſermones contra verum Deum locuturum eſſe, & bella geſturum contra ſanctos, & habiturum victorias.

Hæc omnia congruunt ad Saracenicum regnũ, quod ortum eſt initio tribus cornibus a Romana monarchia auulſis, Syria, Ægypto & Aphrica. Oculi vero ſignificāt legem aſtute cogitatam, & eos loquens contra verum Deum ſignificat blaſphemias contra Filium Dei.

Hac prædictione Danielis commonefacti poſtea videamus, vbi & quomodo diſſentiat Mahometi doctrina a ſcriptis propheticis & apoſtolicis. Qua in cōſideratione neceſſe eſt diſcerni legem & euangelium, & vſum legis qui proprius eſt miniſterij eccleſię, & vſum politicũ. Quanquam enim politica quædam in lege Mahometi plauſibilia ſunt, ſicut Daniel ait, hoc cornu oculos habere: tamen ſciamus totam legem Mahometi tantum eſſe politicam formam, pene Laconicam. Interea vero deleri a Mahometo propriam euāgelij vocem de Filio Dei, neque quis ſit, neque cur miſſus ſit, recte dicit. Hæ igitur regulæ firmiſſime teneantur:

Qui non honorat Filium, non honorat Patrem.

Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Ieſum eſſe Chriſtum.

1 Iohan.2:Omnis negans Filium, neque Patrẽ habet.

Iohan.14:Nemo venit ad Patrem, niſi per Filium.

Iohan.3:Qui non credit iam iudicatus eſt, quia non credit in vnigenitum Filium Dei.

Item:Qui non credit Filio,non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

1 Corinth.3:Fundamentum aliud poni non poteſt,prçter id quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus.

His perſpicuis & firmis teſtimoniis muniti execremur Mahometũ,qui primum negat in Chriſto eſſe duas naturas. Negat hæc dicta : Mundus per ipſum factus eſt: Antequam Abraham natus eſt,ego ſum.Deinde de cauſſis miſſionis audaciſſime negat Chriſtũ miſſum eſſe, vt eius mors ſit precium pro peccatis noſtris,vt propter eũ dẽtur remiſſio peccatorum,imputatio iuſtitiæ,Spiritus ſanctus,& hæreditas vitæ æternæ. Negat per eum & propter eum fieri reſuſcitationem mortuorum. Negat hãc vocem prophetarum & apoſtolorum : Ponit animam ſuam hoſtiam pro peccato,Sanguis Chriſti purificat nos ab omni peccato.Iuſtificamur fide gratis per redemtionem,quç eſt in Chriſto Ieſu,quem poſuit pro nobis propiciatorem.Tantum dicit Chriſtum fuiſſe legiſlatorem, & quidem inermem & inutilem imperio.

Cum igitur Mahometus manifeſte blaſphemus ſit, doctrinam de perſona Chriſti,& de officiis corrumpẽs, & palam contradicat prophetis & apoſtolis, confirmemus nos regulis ſupra recitatis ex prophetis & apoſtolis:Qui non manet in doctrina Chriſti,Deum nõ habet.

Hæc cogitantes etiam quotidie ſeiungamus inuocationem noſtram a colluuie Mahometica,& Deo gratias agamus,quod nos eccleſiæ ſuæ inſeruit. Quanquam enim ingens multitudo eſt,& potentia gentiũ in maxima parte generis humani, quæ Mahometi blaſphemias amplectuntur:tamen firmiſſime ſtatuamus, impoſſibile eſſe,tales eſſe eccleſiam Dei,qui ex profeſſo reiiciunt ſcripta prophetica & apoſtolica, & negant Chriſtum eſſe redemtorem.Deinde fingunt ſe ſuis eleemoſynis & labore militiæ mereri remiſſionem peccatorum & vitam æternam.

Hæc refutatio Mahometica ſumta ex euangelio eſt illuſtris. Alij legalia quædam taxant. Sed deletio euangelij eſt longe maius ſcelus. Poſtea & legalia aſpiciantur.

Semper confuſiones libidinum ſunt ſigna impietatis. Mahometus reipſa delet coniugium, concedens diuortia pro cuiuſque arbitrio, etiāſi nullæ probabiles cauſſę ſint. Nam ducere & abiicere cum libet, reipſa eſt vulgaris ſcortatio. Diſſentiunt etiam a doctrina diuina, prohibitio vini & ſuillæ carnis.

Nec diſputandum eſt, Quare ſinat Deus tantam multitudinem tā horribiliter decipi & perire? & quare blaſphemos occupare ſumma imperia ſinat? ſed dolendum eſt potius, tantam eſſe potentiam diabolorum, & tantam miſeriam & malitiam generis humani.

Tradidit Deus illuſtribus teſtimoniis ſcripta prophetica & apoſtolica. Hæc nota ſunt, & amplecti eas omnes debebant: ſed multi volentes aſpernantur. Quare impietas & ingratitudo puniuntur cœcitate & furoribus. Deinde intuentes tam triſtia exempla exitij maximæ partis generis humani, firmius amplectamur doctrinā propheticam & apoſtolicam, & ſimus memores dicti ęterni Patris: Hic eſt Filius meus dilectus, hunc audite. Et aſſidua inuocatione Filij Dei nos doceri, gubernari & cōfirmari petamus. Ipſe nos ad ſeſe vocat, inquiens, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.

Quod vero ſumma imperia Mahometici diu tenuerunt, conſolemur nos doctrina euangelij, quæ oſtendit eccleſiam ſubiectam eſſe cruci, & non eſſe parem multitudini impiorum, iuxta dictū prophetæ: Reliqui mihi populum pauperem in terra, inuocātem nomen meum. Et tamen erigamus nos articulo fidei: Credo eſſe eccleſiam catholicam: qui affirmat eſſe aliquem mediocrem cœtum placentem Deo, & diſcamus, qui ſit, & vbi ſit ille cœtus, & non in eum includamus, iuxta dictum: Plantati in domo Domini, in atriis Dei noſtri florebunt.

Forma etiā inuocationis noſtræ diſcernat nos a Mahometicis & aliis impiis, & ſit commonefactio de naturis in

ris in Christo, & propriis eius beneficiis, ac læti verum Deum inuocemus fiducia Domini nostri Iesu Christi, & nos ab omnibus hostibus Christi seiungamus.

Intueamur etiam mente patefactiones Dei, hunc verum Deum certis testimoniis patefactum alloquentes, sicut primum præceptũ dicit: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. & adiungantur dicta de Filio: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. In hac cogitatione & gratias agamus Deo, quod nos veræ ecclesiæ ciues fecit. Hac igitur forma vtor.

OMnipotens, æterne, viue & vere Deus, æterne & vnice Pater Domini nostri Iesu Christi, qui vna cũ Filio tuo coæterno Iesu Christo, & Spiritu tuo sancto creasti cœlum & terram, & homines & alias creaturas, sapiens, bone, verax, caste, iuste, iudex, liberrime & misericors, diligens & exaudiens nos, qui dixisti: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Confiteor tibi me miserum peccatorem esse, & doleo, quod offendi te. at supplex oro, vt miserearis mei, remittas mihi omnia peccata mea, & me iustifices & salues per & propter Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, quem voluisti pro nobis esse victimam, καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην, miranda sapientia & immensa bonitate, & sanctifica me Spiritu tuo sancto, viuo, casto & veraci. Collige inter nos ecclesiam, & eam guberna. Da ecclesiæ politias honestas & tranquillas, Da nobis victum, vires corporis, rege studia doctrinarum, & fac me vas misericordiæ, nec sim vas iræ. Mitiga pœnas publicas & priuatas propter Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum πρεσβεύοντα ὑπὲρ ἡμῶν, & propter tuam gloriam, vt te in tota æternitate celebremus, & tibi gratias agamus, Amen. Credo Domine, opẽ fer imbecillitati meæ: Sicut dixit Dominus noster Iesus Christus: Petite & accipietis.

Hæc inserui historiæ, quia series rerum gestarum simul commonefactio est de doctrinis.

Porro in historia Heraclij consideranda est & incesti cõiugij pœna. Prior cõiunx Heraclij fuit Fabia Eudoxia,

ex qua natus eſt filius, qui nominatus eſt Conſtantinus iunior, cuius poſteri aliquot retinuerũt imperiũ, quanquã nouerca ipſum veneno necauit, vt imperium ad filium natum in coniugio inceſto trãsferret. Nam Heraclius poſt mortẽ Fabiæ duxit fratris filiam Martinam, ex qua natus eſt Heraclionas. Hunc vt faceret imperatorem mater, veneno tollit Conſtantinum, ſexto menſe poſtquam patri Heraclio ſucceſſerat. Adiuuit hæc conſilia Pyrrhus patriarcha, qui oderat Conſtantinum recte ſentientem.

Tenuerunt imperium Martina & filius Heraclionas non toto biennio. Nam ſenatus eos cepit, & matri linguam præſcidit, ne oratione populum concitaret. Filio nares præciſæ ſunt, & miſſi in exilium in Cappadociã, ibi in carcere mortui ſunt. Pyrrhus patriarcha ex fuga retractus & interfectus eſt.

Hæ pœnæ ſecutæ ſunt inceſtum coniugium, parricidium & impietatem.

Anno mundi quater milleſimo ſexcẽteſimo quinto.
Anno Romæ milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſexto.
Anno Chriſti ſexcenteſimo quadrageſimo quarto.

CONSTANS.

Conſtans filius Conſtãtini iunioris, nepos Heraclij, pulſa Martini inceſta cum filio, a ſenatu factus imperator: tenuit imperium annos viginti ſeptem, infelix aduerſus Saracenos. Domi fratrem Theodoſium interfecit, & fauens Monotheletis, pios aliquos taxantes errorem occidit. Ipſius mandato Theodorus Calliopa exarchus fraude cepit Martinum Romanũ epiſcopum, vinctumque Conſtantinopolin miſit, vbi Conſtans eum in Thraciam Cherſoneſum incluſit, in qua Martinus fame & ſqualore carceris aliquanto poſt extinctus eſt.

Adeo autem creuerant res Saracenicæ ab initio regni Mahometici, quod collocatur in annum Chriſti ſexcẽteſimum viceſimum tertium: annũ Heraclij decimum tertium, vſque ad hunc annum Chriſti ſexcenteſimum quinqua-

quinquageſimum quintum, annum Conſtantis decimũ tertium, vt iam claſſe ex Phœnicia miſſa Aſię littora popularentur.

Cõſtans anno decimo tertio ſui imperii ſcribitur magno prælio in Lycia a Saracenico duce Muthauia victus eſſe. Tunc & Rhodum Saraceni ſpoliarunt, vbi quæ de coloſſo ſolis narrantur, omitto, quia Plinius ſcribit, multo ante fuiſſe euerſum terræmotu. Sed prædæ magnitudo ex toto littore dedit occaſionem illi fabulæ. Conſtãs tandem & in Italiam venit, vbi victus a Lõgobardis cum eis inducias fecit, ſpoliataque vrbe Roma in Siciliam rediit, vbi infelix imperator perfuſus feruẽte aqua in balneo ſtrangulatus eſt.

Anno mundi quater milleſimo ſexcenteſimo triceſimo ſecundo.
Anno Romæ milleſimo quadringenteſimo viceſimo tertio.
Anno Chriſti ſexcenteſimo ſeptuageſimo.

CONSTANTINVS.

Conſtantinus Barbatus ſeu Pogonatus cœpit regnare, cum pater eum ante Italicam expeditionẽ conſortem imperii feciſſet, & coronari iuſsiſſet. Regnauit annos decem & ſeptem, felicior patre.

Saracenica claſsis tunc ad Byzantium vſque acceſsit, vnde repulſa Cyzicum occupauit. Cumque toto ſeptennio in eo loco commoraretur, ſæpe dimicatũ eſt ad Byzantium, donec tandem architecti Callinici arte ignes ſub aqua facti naues Saracenicas incenderũt, qua re magna multitudine deleta, reliqui fugere coacti ſunt. Ad Maleam, vbi contrarii flatus ſæpe efficiunt turbines, reliquæ Saracenorũ naues partim illiſæ ſũt ſcopulis, partim demerſæ in mare. Cum igitur circiter triginta millia Saracenorũ periiſſẽt, dux Muthauia pacem a Romanis petit. Facta eſt igitur pax annos triginta.

Poſt hoc bellum noua gẽs arctoa Bulgari ad Myſiam inferiorem, quæ non procul a Byzantio abeſt, acceſſerunt, primumque tunc celebarari nomen Bulgarorum

cœpit,quos existimo dictos esse a Bolga fluuio, cuius fontes sunt non procul a Liuonia in paludibus Moscouiæ.Adeo autem crescit fluēs versus orientem,vt vigintiquinque nauigalibus ostiis influat in mare Caspium. Cum autem Bulgari Romanum exercitum vicissēt,imperator pacem cūm eis fecit,deditque eis sedem in Mysia inferiore,quæ nunc quoque Bulgaria dicitur.

Anno duodecimo huius Constantini Barbati, videlicet anno Christi sexcētesimo octogesimo primo,synodus οἰκουμενικὴ, ab imperatore conuocata est Byzātium, quæ nominatur Sexta, in qua de contagiis Samosateni disputatum est. Erant enim,qui cōtendebant in Christo tantum esse vnicam voluntatem,qui ideo Monotheletę nominati sunt. Hi tecte significabant hoc quoque: se sentire vnicam tantum esse in Christo naturam. Huius synodi mentionem rursus faciam,cum infra de ecclesia eius temporis dicam.Decessit placide Constantinus imperator,facta pace in imperio orientis & in ecclesia.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo quadragesimo nono.
Anno Romæ millesimo quadringentesimo quadragesimo.
Anno Christi sexcentesimo octogesimo septimo.

IVSTINIANVS.

IVstinianus filius Barbati factus imperator a patre, tenuit imperium annos decem ante exilium,deinde restitutus regnauit annos sex.Fuit vltimus stirpis Heraclii, inquietus,crudelis & infelix.Ac multarum ei calamitatum caussæ fuerunt duo eius domestici assentatores & sycophantæ,qui nimiam potentiam sibi sumserunt, vt apud Theodosium iuniorem Eutropius, quem Gorgonem cognominarunt.Horum sycophantarum alter fuerat monachus nomine Theodosius, cui cum summam autoritatem tribueret, nominauit eum Generalem. Alter Stephanus nominatur Sacellarius, qui regit consilia de religione, etiam matrem imperatoris verberare

rare

rare ausus est Hi duo assentatores crudelitatem in duces exercebant: Leontium ducem biēnio in carcere retinuerunt, qui cum euasisset e carcere, adiuuante patriarcha factus est imperator. Hic Iustiniano nares præcidit, eumque Chersonem relegauit, cum annos decem imperium tenuisset: Duos sycophantas aulicos Theodosium & Stephanum funibus ad pedes alligatis per vrbem traxit, postea combusit.

Hic exitus aulicorum sycophantarũ fuit nõ mitior, quam Seiani apud Tiberium, apud Seuerum Plautiani, apud Theodosium iuniorẽ Eutropii. Nec diutius triennio Leontius imperium tenuit. Nam Tiberius Apsimarus, qui rediens cum exercitu ex Africa pulsus a Saracenis, metuens Leontium, a suo exercitu dictus est imperator. Hic Leontium truncatis naribus in monasterium inclusit. Contra Saracenos in Syriam misit fratrem Heraclium, qui aliquantisper eos represit.

Tenuit imperium annos septem. Rediit autem Iustinianus adiutus a Bulgaris, qui Leontium & Apsimarum per forum vinctos duci iusit, prostratis coram ipso colla calcauit, deinde eis capita præcidit, Callinico patriarchæ oculos effodit, Heraclium fratrem Apsimari suspensum strangulauit. Cum autem aduersus Chersonem classem misisset, exercitus Philippicum Bardanem imperatorem fecit, qui properans ad Constãtinopolin, Iustinianum & filium eius Tiberium abstractos ab ara occidit. Ita tres imperatores exiguis interuallis occisi sunt.

Anno mundi quater millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

Anno Christi septingentesimo decimo tertio.

PHILIPPICVS BARDANES.

PHilippicus Bardanes factus imperator ab exercitu, qui a Iustinano defecerat, tenuit imperium annos

duos,deleuit imagines in templis, ſextæ ſynodi decretā oppugnauit,& Monotheletas rurſus defendit.Sed Artemij ſecretarij conſiliis oculis priuatus in carcerem coniectus eſt.

Anno mundi quater milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo.
Anno Romæ milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo.
Anno Christi ſeptingenteſimo decimo quinto.

ARTEMIVS.

ARtemius, qui nominatur Anaſtaſius ſecundus, tenuit imperium annum vnum, & tres mēſes,vir eruditus. Fuerat enim inter ſecretarios præcipuus,cumque amans eſſet concordiæ in eccleſia, repreſsit eos,qui ſextam ſynodum oppugnabāt, ſed in bello infelix fuit, quia exercitus corrupti ſeditionibus proximorum imperatorum,cum licentiam frenari ægre ferrent, Theodoſium Adramittenum imperatorem fecerunt,qui pulſo Artemio & in monaſterium incluſo, tenuit imperiū non amplius vno anno,idque volēs ceſsit Leoni Iſauro. Sed Artemius poſt annos aliquot, collecto ex Bulgaris exercitu,recuperare imperium conatus eſt,verum proditus Leoni,interfectus eſt.

Anno mundi quater milleſimo ſexcenteſimo octogeſimo.
Anno Romæ milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo primo.
Anno Chriſti ſeptingenteſimo decimo octauo.

LEO TERTIVS.

LEo tertius hoc nomine,Iſaurus Conon antea nominatus,rexerat Alanos.Poſtea ab Artemio contra Saracenos miſſus, cum audiuiſſet contra Artemiū factum imperatorem Theodoſium, ipſe tanquam defenſurus Arte-

Artemium redit Nicomediam, & capto filio Theodosij paciſcitur cū patre, vt imperio cedat. Ita Leo Iſaurus ſibi duces & exercitus omnes iurare iubet. Tenuit imperium annos viginti quinque.

Digniſſima vero conſideratione ſunt huius Leonis Iſauri tempore bella Saracenica, quæ legentes tempora conſiderent, quam celeriter potentia Saracenica creuerit, & quam triſte exemplum ſit, tot gentes faſcinatas a diabolis ſubita amentia deficere a filio Dei. Clare enim in hac hiſtoria cōſpicitur, verum eſſe verſum Sophoclis:

Ταχεῖα πειθὼ τῶν καλῶν ὁδηπορεῖ.

Agnoſcamus autem & diuinitus depulſos eſſe a Gallia pulcherrimis victoriis Caroli Martelli ducis Brabantiæ, qui fuit auus Caroli Magni imperatoris.

At tempora primum conferantur. Mahomet cœpit regnare anno ſexcenteſimo viceſimo tertio Chriſti. Ab hoc anno vſque ad initium Leonis Iſauri, videlicet vſque annum Chriſti ſeptingenteſimum decimum octauum, ſunt anni centum & quinque. Intra hoc ſpatium Mahomet & ſucceſſores eius, qui Saraceni & Agareni nominantur potiti ſunt Arabia, Palæſtina, Syria, Perſia, Ægypto, Africa. Traiecerūt & ex Africa in Hiſpaniam: quam cum decem annos tenuiſſent, in Galliam vſque ad Turonum trecenta & ſeptuaginta millia Saracenorum infuſa ſunt. Alibi vero progreſſi in minorem Aſiam, obſederunt regnante Conſtantino Barbato Byzantium circiter annum ſexcenteſimum ſeptuageſimum quartum, vnde repulſi redeūt cum maiore claſſe ſub Leone Iſauro, poſt annos circiter quadraginta, videlicet Leonis Iſauri initio. Tunc rurſus biennio Conſtantinopolin obſident duce Maſgada, ſed rurſus ſingulari ope diuina repulſus eſt. Nam Saracenicus exercitus fama & peſtilentia periit: naues fulminibus ſubmerſæ ſunt: aliquæ ignibus arte ſub aqua factis incenſæ ſunt. Ita rurſus aliquantiſper Saraceni repreſſi ſunt, ne Aſia minore & Byzantio potirentur.

Sed maiora bella duo in Gallia mota ſunt. Primum enim in Galliam rex Abidiramus duxit multitudinem Saracenorum, cuius numerus traditur fuiſſe triginta

millia hominum. Hunc Eudo Vveſtgottus Aquitaniæ dominus cõtra Francos attraxerat. Iamque Burdegalam Saraceni vi captam diripuerant, & vſque ad Turonum magna multitudine Chriſtianorum trucidata peruenerant. Erant in ſummo periculo Gallia & Italia.

Relictis igitur bellis Saxonicis & Friſiacis Carolus Martellus dux Brabantiæ, robur regni Francici ducit contra Saracenos. Clam etiam ab Eudone petit, ne Chriſtianum nomen in Europa deleri ſinat, eumque monet, vt relicta ſocietate Saracenorum coniungeret ſe cum Francico exercitu. Prælio igitur facto, Deo iuuante vincit Caroli Martelli exercitus, & tota illa multitudo Saracenorum trucidatur periit in acie rex Abidiramus.

Hac tanta clade accepta Saraceni, tamen nondum quieuerunt. Nam aliquanto poſt rurſus ex Hiſpania duo ingẽtes exercitus Saracenici in Galliam effuſi ſunt, freti ſocietate Vveſtgottorum in Aquitania & Narbonenſi Gallia. Rex Saracenorum Athinius cum magna claſſe Galliam Narbonenſem inuaſit, & Auinionem ſubita vi cepit, eamque belli arcem fecit. Hãc obſidione cinctam rurſum Carolus Martellus magna cum difficultate expugnatam recipit, & Saracenos magno numero trucidato expellit. Rex Athinius cum parte copiarum in naues fugiens, Narbonem delatus eſt. Hanc vrbem cum obſideret Carolus Martellus, alter rex Saracenorum Amorræus, vt circumſeſſis opẽ ferret, ex Hiſpania venit. Properat Carolus ne hoſtium exercitus coniungantur, & in valle Carbona ad fluuium Birram cum Saracenis dimicat. Ibi inter primos occiſo Amorręo acies perculſa morte regis fugere cœpit, exercitus partim in flumine ſubmerſus eſt, partim trucidatus.

Cognita Amorræi clade Athinius ex Narbone cum ſuo exercitu fugit, & præda ex inſulis Liguriæ vicinis auecta in Hiſpaniã rediit. Narbonam Carolus, ne Vveſtgotti inde noua bella molirentur, deleuit.

Repreſſi his cladibus Saraceni, qui ſe Gallia & Italia potituros eſſe ſperauerant, deinde ſemper inter Pyrenæos montes ſe continuerunt. Nec exiſtimo bellum vtilius & difficilius poſt id tẽpus vllum geſtũ eſſe: quia non

ſolum

ſolum Galliæ vaſtatio,ſed etiam propagatio Mahometicæ impietatis in reliquam Europam prohibita eſt.Quid eſt autem melius, quam ſimul & tot ciuium corpora & familias defendere, & in præſentia & ad poſteritatẽ manifeſtas blaſphemias depellere?

Hæ ſunt iuſtæ & magnæ cauſſæ, cur viri fortes arma induant,vt in ſymbolo Hiſpanicus rex Alphonſus auem pelecanum ſibi pectus fodientem,& ſanguine ſuos pullos alentem pinxit, & adſcripſit:Pro lege & pro grege, ſignificans has duas eſſe iuſtas bellorum cauſſas: Depulſionem latrociniorum a corporibus, & depulſionẽ blaſphemiarum.

Profuit autem etiam hæc victoria in Hiſpania, quia reliquiæ Chriſtianæ ex gente Gottica retinuerant loca horridiora vicina Pyrenæis montibus,Cantabriam & Aſturiam. Inde progreſſæ paulatim domitis Saracenis recuperauerunt Hiſpaniam.Ex illis Gotticis reliquiis orta eſt ſtirps proximorum regum Hiſpanicorum,ex quibus materna origo eſt Carolo imperatori.

Agnoſcamus igitur Dei beneficia, & ei gratias agamus ſubinde reſtituenti mediocrem ſtatum, ſicut tunc Carolum Martellum ad iuſta bella excitauit, & conſilia & dextram eius rexit.Fuitque propter has victorias mediocris pax Europæ annos circiter centum, regnantibus Pipino,Carolo Magno,& Ludouico Pio. Horum etiam principum virtutẽ celebremus, qui fuerunt organa Dei, & non contumaciter ei repugnarunt,ſicut faciunt tyranni,qui volentes iuſtitiæ ſuas cupiditates anteferunt.

Vt autem, qui fuerit Carolus Martellus, conſideretur, ſciendum eſt in hiſtoria Francica maiores domus nominari,qui fuerunt poſt reges ſummi gubernatores aulæ vel regni, vt nos dicimus Hoffmeiſter. Illi dixerunt Heusmeier, quod Latini ſcribæ interpretati ſunt, Maiorem domus.Hũc gradum dignitatis regi proximum tenuit Martellus, cum eſſet dux Brabantiæ. Iuuenem nouerca Vvoldruda mortuo Pipino patre carceri incluſit in Colonia Agrippina: inde tamen diuinitus euaſit. Recuperata dignitate paterna compeſcuit Friſios. Deinde in Aquitania vicit Eudonem. Poſtea Francici

principes regnum ei obtulerunt, quod recipere noluit, contentus paterna dignitate. Deinde Saracenos infusos in Galliam magnis prælijs deleuit, in quibus auxilia habuit regis Longobardorum Ludbrandi, Landfridi ducis Alemanorum, & Odillonis ducis Bauariæ.

Ex tot gentium fortissimarum auxilijs æstimari potest magnum Europę periculum a Saracenis fuisse, singulari etiam sapientia tot gentes coniunctas esse ad tanti belli societatem, in quo recte de Martello dici potest, vt de Themistocle dictum est: Victos esse ab eo Persas fortitudine, socios vero lenitate: τοὺς μὲν πολεμίους ἀνδρείᾳ, τοὺς δὲ συμμάχους εὐγνωμοσύνῃ νικηθῆναι.

Tanta igitur eius autoritas fuit, vt, cum Ludbrandus rex Longobardorum vrbem Romam obsideret, & Romanus episcopus auxilium peteret, Carolus Martellus tantum legatione missa perfecerit, vt Longobardus ab vrbe Roma discederet, ac cum episcopo Romano pacem faceret.

Tenuit paternam dignitatem annos viginti sex. Decessit anno Christi septingentesimo quadragesimo primo, vndecimo Calendas Nouēbris, non multo ante mortem imperatoris Leonis Isauri. Sepultus est autem inter reges Francicos in æde Dionysii, & sepulcro additum est hoc epitaphium:

Ille Brabantinus dux primus in orbe triumphans,
Malleus in mundo specialis Christicolarum:
Dux dominusque ducum, regum quoque rex fore spernit.
Non vult regnare, sed regibus imperat ipse.

Hæc de Saracenis, & de Caroli Martelli victoriis, & excellenti virtute nolui omittere, quia harum tantarum rerum consideratio propter multas grauissimas caussas vtilissima est. Nunc ad Leonis Isauri postremum actum accedo.

Cum repulsis a Byzantio Saracenis Leo Isaurus aliquid otii nactus esset, edictum proponit, quo iubet deleri imagines in templis. Inde nominatus est εἰκονομάχος. Omitto fabulas, quæ narrant eum a Iudæis incitatum esse. Hæc res adeo ingrata fuit Romano episcopo Gregorio tertio, vt fulmen excommunicationis contra Leonem

nem Iſaurum propter εἰκονομαχίαν ediderit, prohibuerit etiam in Italia tributa ei ſolui.

Hæc initia fuerunt cõiunctionum, & fœderum pontificiorum cum Francis. Erant alioqui magno in odio Græci imperatores, & exarchi magnam crudelitatem in Italia exercebant. Florebant autem Franci non ſolum potentia, ſed etiam fama iuſtitiæ & pietatis. Ideo defenſio ab eis poſtea aliquoties petita eſt, ſicut vſitatum eſt contra tyrannos vicinam defenſionem quærere, & ſcriptum eſt: Propter iniuſtitiam regna transferuntur. Tũc vero & prætextus religionis acceſſit, quod Leo Iſaurus & deinde filius imagines & ſtatuas delebant.

Anno mundi quater milleſimo ſeptingenteſimo & quarto.
Anno Romæ milleſimo quadringenteſimo nonageſimo quinto.
Anno Chriſti ſeptingenteſimo quadrageſimo ſecũdo.

CONSTANTINVS.

Conſtãtinus Copronymus filius Leonis Iſauri, viuo patre coronatus eſt a patriarcha, cui nomen fuit Germanus. Tenuit imperium annos triginta quinque. Nominatus Copronymus, quod infans in ſacro baptiſmi ritu in aquam baptiſmi ſtercus ex vẽtre eiecit. In delẽdis imaginibus templorũ vehemẽtior fuit patre. Ideo contra eum factus eſt imperator cõſenſu patriarchæ & nobilitatis Artabaſdus, quem prælio victum poſt biennium Copronymus cepit, & ipſi & duobus eius filiis oculos effodit. Patriarcham verberare iuſſit, & impoſitũ aſino conuerſa facie ad caudam, quam manibus teneret, circumuehi. Cum Bulgaris varia geſſit bella. Tandem, poſtquam variam crudelitatem exercuit, morbo mortuus eſt.

Ipſius tempore deſiit exarchatus in Italia, & Pipinus filius Caroli Martelli, cum fuiſſet maior domus annos decem, conſenſu procerum factus eſt rex Francorum, anno Chriſti ſeptingenteſimo quinquageſimo primo.

Scribitur Romani pōtificis Zachariæ autoritate proceres iuramento liberatos coegiſſe Hildericum, vt regium nomen deponeret. Hilderico in monaſterium incluſo Pipinum Bonifacius Sueſſione coronauit. Deinde Pipinus bis in Italiam vocatus eſt contra Longobardorum regem Aſtulfum. In vtraque expeditione modeſtia Pipini vere heroica fuit, quam fortaſſis eo maiore cura præſtitit, quia fuit educatus apud regem Lutebrandum. Ideo ſic conſuluit paci, vt regnum Longobardorum nō deleuerit, ac ne quidem veſtigium in Italia occupauerit.

In priore expeditione cum Aſtulfum Ticini circumſeſſum coegiſſet promittere pacem, datis obſidibus, hac pactione cōtentus mox in patriam rediit. Sed Aſtulfi ferocia magis irritata quam repreſſa fuit. Poſt abitum Pipini Aſtulfus contra pacta maius bellum mouet: ducit exercitū ad vrbem Romam, & obſidet eam tres menſes. Cum autem Pipinus rediiſſet in Italiam, relinquit obſidionem Romæ Aſtulfus, metuens regno Lōgobardico. Hic magis conſpicitur modeſtia Pipini: tantum priores conditiones pacis ſeruari poſtulat, iubet contentū eſſe paterno regno, & abſtinere ab vrbe Romana & a reliqua Italia. Nec verbis contētus eſt Pipinus, vt antea, ſed manet in Italia, donec præſidia Aſtulfus ex vrbibus Rauenna & aliis deducit.

Fabula vero de donatione, quam a Pipino factam eſſe aliqui narrāt, manifeſte refutatur ex Ludouici pij hiſtoria, qui diſtinxit Italiæ vrbes, quas vellet eſſe imperatoris. Reddidiſſe pontifici eas, quas ei Lōgobardi ademerant, conſentaneum eſt. Fortaſſis & in Latio aliquas addidit, cæteras voluit eſſe liberas.

Cum diſceſſiſſet ex Italia Pipinus, ducit exercitum contra Saxones & Bauaros. Rex Bauaricus Taſſillo ſine dimicatione rediit in gratiam cum Pipino, qui iuſſit eum retinere regnum. Erat enim ſororis Pipini filius. Sicut in Italia oſtendit reges decere iuſtitiam & modeſtiam: ita & in Germania modeſtiæ exemplum oſtēdit. Saxonibus acie victis etiam ita pax data eſt, vt ſuo contenti nihil adimerent regno Francico, & ſuis legibus viuerent, tantum quotannis adducerent ad regem Franci-

cum

cum trecentos bellatores equos.

A Pipino etiam ſcribunt ſummum iudicium in Gallia, quod Parlamentum nominant, Lutetiæ initio conſtitutum eſſe, quod ſapiẽtia iudicum, ordine cognitionis, ſeueritate executionis longe antecellit omnibus iudiciis in genere humano. Hęc vere heroica ſunt, iuſta bella gerere, & in victoria iuſtitiam & modeſtiam retinere, & legitima iudicia profutura toti poſteritati cõſtituere. Hæc præcipua ſunt, quæ in occidente Copronymi tempore acta ſunt. Interea in oriente ex portis Caſpiis effuſi Turcæ in Colchicã & Armeniam irruperunt vbi & cum Saracenis præliati ſunt. Hanc fuiſſe cauſſam exiſtimo, cur Saraceni aduerſus Copronymum nihil memorabile egerint.

Etſi autem Mauricii tempore bella geſſerunt Turcæ contra Perſas: tamen, quia tunc a Perſis repreſsi ſunt, ea eruptio minus celebris eſt quã hæc ſecunda, in qua primum Saracenica arma experti ſunt, quæ in tempora Copronymi & Pipini incidunt. Sunt autem montes Caſpii vicini Iberiæ, vbi nunc quoque ſunt vberes venæ metallicæ. Quare dictos eſſe exiſtimo quaſi argenteos, quia Keſeph argentum ſignificat. Quãdo autem Turcæ & Saracenis eripuerint imperium Aſiæ, poſtea dicemus.

Anno mundi quatermilleſimo ſeptingenteſimo triceſimo nono.
Anno Romæ milleſimo quingenteſimo triceſimo.
Anno Chriſti ſeptingẽteſimo ſeptuageſimo ſeptimo.

LEO QVARTVS.

Leo quartus Copronymi filius patri ſucceſsit. Tenuit imperium annos quinque. Coronatus a patriarcha viuo patre, qui ei deſpondit cõiugem Irenen Athenienſem. Patrem imitatus eſt in delendis imaginibus. Exercitum in Syriã miſit, qui magis irritauit Saracenos quã repreſsit. Nam aliquanto poſt Irene pacem cum Saracenis fecit promiſſo tributo. Filium puerum coronari a patriarcha curauit, nec multo poſt febre pater extinctus eſt.

Anno mundi quater milleſimo, ſeptingenteſimo quadrageſimo quarto.

Anno Romæ milleſimo quingenteſimo triceſimo quinto.

Anno Chriſti ſeptingẽteſimo octogeſimo ſecundo.

IRENE.

IRene cum filio adoleſcentulo ſimul regnat annos decem. Poſtea domeſticæ diſcordiæ varias confuſiones pepererunt. Sed hæc prima gubernatio Irenes fuit tranquillior. Anno igitur ſeptimo ſynodus οἰκουμενικὴ Niceę congregata eſt, quæ nominatur Septima, in qua decretum factum eſt de reſtituendis imaginibus. Nec ea res ſine magno tumultu acta eſt. Cum epiſcopi & doctores in templo Byzantij conſediſſent ad dicendas ſententias, magna multitudo irrumpens diſſipauit eos armis, quia nolebat ſtatuas & imagines reſtitui, ne impij cultus & inuocationes ſtatuarum aut hominum cõfirmarentur.

Erat autem eunuchus Irenes Aetius, qui præcipua conſilia aulæ regebat, & hoc agebat, vt Irene nuberet ſuo cognato præſidi Thraciæ. Suaſit igitur, vt ad comprimendam ſeditionem præſes ille cum ſuo exercitu accerſeretur. Hoc vocato ciuibus arma ademta ſunt, & multi impoſiti in naues paſſim in inſulas miſſi ſunt.

Deinde ſynodus tranſlata Niceam ex ſententia Romani epiſcopi decretum condidit, vt ſtatuæ & imagines reſtituerentur.

Poſtea cum filius Conſtantinus natus annos viginti regere imperium ſuis conſiliis vellet, & quoſdam matri addictos remoueret, ipſa cum ſuis ſollicitauit partem exercituum, vt iurarent ſe filium nõ admiſſuros eſſe ad imperium. Sed Armeniaci exercitus rem iniuſtam deteſtantes filio iurauerunt, quorum exemplum deinceps & cęteri omnes ſecuti ſunt. nec tamẽ finis fuit inſidiarum. Cum annos ſeptem regnaſſet Conſtantinus, mater nacta occaſionẽ, quod filius vxorem dimiſerat, & in monaſteriũ incluſerat, & aliã duxerat, mittit certos homines, qui filium caperent. Hi capto effoderunt oculos, qua ex

re poſt

re poſt paucos dies dolore extinctus eſt.

Irene poſtquam filius oppreſſus eſt, regnauit ſola tantum tres annos. Intra hoc triennium, cum Græci nō ſolum deſpecti eſſent propter muliebre imperium, ſed etiam inuiſi propter multorum tēporū tragica exempla, & propter recentem matris crudelitatem erga filiū, & ipſius patruos, & Italia defenſione indigeret contra Longobardos & ſeditiones: nam & Romæ pontifex per ſeditionē captus & verberatus fuit: accerſitus eſt Carolus propter iuſtitiam & ceteras virtutes, præſertim cum & antea iuſtitiam & modeſtiam Caroli Martelli & Pipini Italia experta eſſet. Ita cum nomine imperatoris gubernatio Italiæ ad Carolum Magnum tranſlata eſt. Fuitque pulchra coniunctio Italiæ, Galliæ & Germaniæ.

Omiſſis igitur Græcis imperatoribus, quorum plerique fuerunt tyranni & poſtremi tandem domeſticis diſcordiis Turcas attraxerunt, breuiter recitabo res geſtas noſtrorum imperatorum, quorum initia lęta fuerunt, & Italię & Germaniæ ſalutaria. Poſtea diſcordiis pontificum & imperatorum huius imperij potentia & autoritas languefacta eſt.

ECCLESIASTICA EIVS *temporis.*

IMperatorum Mauricij & Phocæ tempore fuit Gregorius Romanus epiſcopus, primus eius nominis, qui vt vir Romanus, politica negotia multa egit. Sed duas res in eccleſias pernicioſas auxit, Inuocationem hominum mortuorum, & ſacrificia pro mortuis, quæ res horribiliter nocuerunt eccleſiæ, vt alibi copioſe exponitur.

In Heraclij tempora vt ſupra dixi, incidunt initia horrendæ blaſphemiæ Mahometicæ & regni Saracenici, quod eas blaſphemias multiplici crudelitate propagauit.

Poſt Heraclium Conſtantinus quintus, natus ex Conſtante filio Conſtantini, filij Heraclij, ſynodum vocauit Byzantium, quæ nominatus ſexta ſynodus οἰκουμενική, in qua damnati ſunt, qui contendebant tantum vnicam in

Christo voluntatem esse. Vnde & μονοθελῆται nuncupati sunt. Quomodo pinxerint errorem nō scribitur, sed cōtagia Samosateni aut Nestorii fuisse existimo, de quibus supra dictum est.

Sciant autem studiosi de hac quæstione in Petri Longobardi commentariis lib. 3. distinctione decima septima disputari, vbi consideratio horum quatuor graduum in Christo vtilis est, videlicet appetitionū cibi & potus affectuum, qui sunt proprii neruorū, vt dolorum in laceratione corporis, deinde affectuum cordis. tertius gradus est voluntatis, quæ est propria naturæ humanæ.

Hos gradus in Christo esse manifesta testimonia ostēdunt, sed sunt ordinati omnes, & sine peccato, nec ruūt extra legem Dei. Sitio, inquit: quod primi gradus est. Secundi gradus sunt dolores in laceratione corporis. Nec enim imaginādum est, Christum fuisse scopulum, cum quidem ipse dicat: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et nerui ordine naturæ sentiebant destructionem. Sic & cor ordine naturæ sine peccato sentiebat destructionem.

Hi dolores neruorum & cordis aliquo modo ad animam quoque penetrant, sicut dicit: Non sicut ego volo. Nec sunt peccata, sed tantum cruciatus patiētis Christi, sicut ipsa mors: & concurrebant ad neruorum & cordis sensum alii dolores in Christo, qui animam feriebāt: Sensus iræ Dei aduersus peccata generis humani, iuxta dictum: Iniquitates eorum ipse portabat. Interea tamen voluntas humana in anima Christi retinet firmitatem propositi. & se ad obedientiam offert: Non vt ego volo, sed, vt tu vis. Ita manet harmonia & congruentia cum Deo.

Testimonium vero de voluntate, quæ est propria diuinæ naturæ in Christo, firmum est. Nemo nouit Patrē, nisi Filius, & cui vult reuelare Filius: ᾧ ἐὰν βούληται υἱὸς ἀποκαλύψαι. Id velle est naturæ diuinæ, quæ cum Patre & elegit ecclesiam, & est in ea efficax. Diligenter autem & ob hanc caussam id dictum considerandum est, quia refutat Samosatenum, & testatur τὸν λόγον esse ὑφιστάμενον.

Hæc breuiter attigi, vt cōsiderent studiosi disputationem

nem illius temporis res grauiſſimas complexam eſſe, quas cogitare ad agnitionem & inuocationem Chriſti vtile eſt,& alit eruditionem hæc conſideratio.

Tempore Irenes ſynodus, quæ nominatur Septima οἰκουμενική, in vrbem Niceam tranſlata eſt, quæ decretũ fecit de ſtatuis & imaginibus reſtituendis. De qua controuerſia non addo diſputationem. Sed manifeſtum eſt cultum idolorum cumulatum eſſe ſtatuis.

Fuit Pipini temporibus in Germania Bonifacius, cuius epiſtola extat, quę oſtendit eum in Turingia & vicinis locis multos eccleſiarum abuſus emẽdare conatum eſſe. Queritur crebra eſſe adulteria ſacerdotum,& pœnam ſancit deprehenſo carcerem vnius anni. Prohibuit & ethnica ſacrificia, vt ipſe nominat, quæ dicebant ſe ſanctis facere. Exiſtimo barbarica conuiuia fuiſſe. Prohibuit & magica, quorum vbique apud ethnicos magnus vſus fuit. Scribit ad Anglicum regem, quem obiurgat propter adulteria. Gentem Saxonicam etiam antequam audiuit doctrinam eccleſiæ, adeo deteſtatam eſſe ſtupra & adulteria, vt ſtupratas & adulteras ſtrangulatas deinde cremauerint. Ac ſupra rogos ſuſpenſos & vſtulatos eſſe ſtupratores & mœchos, donec morerentur. Hæc ſeueritas in pœnis ſtupri & adulterij digna memoria eſt, & optandum eſt, vt commonefacti magiſtratus hoc exemplo, hac ipſa in re ſint ſeueriores, ſicut Deus præcipit, qui leges caſtitatis tradidit,& earũ legum contentum horribiliter punit, vt pœna Dauidis & alia exempla omnium tẽporum oſtendunt. Tandem Bonifacium a Friſijs occiſum eſſe ſcribitur. Corpus doctrinæ ipſius integrum non extat, ſed conſentaneum eſt Gregorij doctrinam & exempla ſecutum eſſe. Precor autem Filium Dei, vt ſemper eccleſiam in his regionibus colligat, & ipſe eam gubernet & protegat, Amen.

CHRONICON CARIONIS

A

CASPARO PEVCERO

EXPOSITI ET AVCTI.

TERTIA PARS.

Apud Petrum Santandreanum.

M. D. XCII.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,

Domino Sigismundo, archiepiscopo Meideburgensi, primati Germaniæ, & administratori Halberstatensi, marchioni Brandeburgensi, duci Pomeraniæ, &c. burggrauio Noribergensi &c. Domino suo clementissimo S. D.

DE operibus pictoris Apellis Plinius tradit diuum Augustum in delubro patris Cæsaris versibus Græcis dedicasse Venerem exeuntem e mari, quam ἀναδυομένην vocant, ab Apelle pictam, cuius inferiorem partem corruptam, qui reficeret non potuisse reperiri. Inchoasse vero Apellem & aliam Venerem Cois, vt superaret illam priorem, sed inuidisse mortem peracta parte, nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inuentum esse. Quanto fuit in hac parte beatior Apelles, quã vir reuerendus Philippus Melanchthõ, piæ sanctæque memoriæ, præceptor, patronus, socer, & pater omni mihi reuerentia in perpetuum colendus. In illius enim operibus, adeo qui notare aliquid vellet, repertus est nemo, vt qui de mutilis absoluendis polliceri quid auderet, non sese obtulerit quisquam. Huius sancti, ecclesiæ & reipubli. vtiles, & æternitate digni labores, qua petulantia exagitentur & lacerentur palam est.

Reliquit is autem chronici sui opus imperfectum, de quo quæ extant, etsi qualia sint, quantoque sint studio iudicioque scripta, quanta prudentia, simplicitate, ac perspicuitate elaborata, denique quanta dexteritate ad vsum in vita communi accommodata, res docet: tamen, quæ nunc est audacia & impudentia multorum, futuros non dubito, qui & in hoc genere, vt in aliis, cum eo superbe certare audebunt. Hos, quicunque illi fuerint monere mihi ipsorum pace liceat, ne is, qui, vt Plinij verbis vtar, successerit operi ad præscripta lineamenta attexturus, quæ desunt, somniet suas additiones partes priores artificis facile in hoc genere primi obscuraturas esse.

Relicta est enim pars operis pene difficillima, in qua dicen-

dum erat de mutationibus, quas perpessa est ecclesia, de inuectis in eam ac cumulatis abusibus atque idololatriis, de abolita memoria legis diuinæ, superstitiosa obseruatione traditionum humanarum, de obruta multipliciter puriore doctrina euangelij, & extincta pene vera Dei inuocatione, de conditis nouis dogmatibus, & institutis contra mandatum Dei cultibus, & sancitis legibus impiis, de conuerso ministerio verbi in monarchiam politicam, & rapta atque occupata a pontificibus Romanis tyrannide in ecclesia & imperio. Erat & de occasionibus harum rerum, deque initiis ac progreßionibus aliquid explicandum, & collatio dogmatum primæ & purioris ecclesiæ ac recentis Romanæ facienda, & vtraque ad normam verbi diuinitus traditi exploranda.

Præterea celebranda erat & illustranda sapientia, virtus, pietas, ac felicitas nostrorum principum, quorum multi excitati & adiuti diuinitus gesserunt res orbi Christiano salutares domi forisque, repreßis externis gentibus, & orbe Christiano pacato. Aliqui enim imperium occidentis, velut de collectis ex naufragio tabulis instaurarunt, vt Carolus magnus. Aliqui a maioribus acceptum amplificarunt, vt Henricus Auceps, Otto Magnus. Aliqui poßeßionem imperij Germaniæ tradiderunt & confirmarunt legibus & virtute, vt Otto Tertius. Aliqui dignitatem & maiestatem imperij contra efferentem sese atque ad summa enitentem pontificum rabiem ac tyrannidem armis & autoritate defenderũt, vt Henricus Tertius & Quartus. Et quanquam pontifices religionis impio & falso prætextu, hoc sceleratis artibus & crudelibus seditionibus oppugnato atque euerso, successores quasi in seruitutem redegerunt, secuti sunt tamen, qui pene profligatam atque proiectam imperatorum autoritatem vindicare rursus atque asserere sunt conati, vt Ludouicus Bauarus, Henricus Septimus, & alij. Aliqui ex Europa bella transtulerunt in Asiam aduersus Turcos & Saracenos, Godefridus Bilioneus Lotharingiæ princeps, Conradus Tertius, Fridericus Primus, & Fridericus Secundus imperatores. inter quos Fridericus Primus omni laude dignus princeps plurimum consuluit publicæ paci & tranquillitati in Germania. Secundus nepos eius augescentem potentiam Turcorum tunc velut in herba concidisset, nisi eum pontificum perfidia velut ex medio victoriarum cursu retractum, nouis seditio-

seditionibus implicasset.

De his tantis rebus quam sit difficile ex falsis supposititijs, tyrannicis & impiis recentiorum canonum decretis, ex intricatissimis labyrinthis doctrinæ scholasticæ, & mendaciis ac superstitione refertis commentis monachorum, quæ aliena sunt a norma & analogia fidei Christianæ, denique ex ijs, quæ ab assentatoribus pontificum aut non bona fide recitata, aut calumniose deprauata sunt, vel ex mutilis, obscuris, confusis, sæpe discrepantibus annotatis cæterorum, qui res gestas imperatorum memoriæ prodiderunt: Ex his igitur quanti sit iudicij, doctrinæ, experientiæ, excerpere insignia, vero consentanea, vitæ communi vtilia, & ea recte explicare, ita vt monstrentur veri fontes & caussæ mutationum, quæ in hæc tempora inciderunt maximæ, sapientes intelligunt.

Vtinam Deus vitam concessisset longiorem Philippo ad hæc pertexenda, in quibus superaturus priora fuisset. Nam & labyrinthos scholasticæ doctrinæ peruestigarat, & totam sinceriorem antiquitatem perspexerat, & de rerum in imperio gestarum momentis, caussis, occasionibus, prudenter poterat iudicare, vt de orationis perspicuæ facilitate & dotibus in eo cæteris ad rem tantam necessariis taceam. Sed negauit Deus ingrato seculo lucens historiæ de iis temporibus, quibus ob confusiones religionum & politicæ potestatis, atque negligentiam scriptorum maxime opus erat sapienti, erudito & exercitato scriptore.

Illi rebus humanis exemto ego in pertexendo opere successor datus sum, qui si vt operæ atque laboris, ita doctrinæ, iudicij, prudentiæ, & perspicuæ planæque orationis hæreditatem simul adiissem, minus repugnassem voluntatibus meorum collegarum, & de me etiam minus laborassem. sed cum nihil istorum in me sit, cessi tamen autoritati illorum, qui rem tantam mihi imposuerunt, non quod confiderem, nauare me aliquid aut efficere posse his rebus dignũ, sed quod persuaderer, me, quæ desint, adiicere debere, quod autoris de multis rebus sententiam hisce annis quindecim, quo cum eo vixi, cognouissem & multa ex sermonibus familiaribus quotidianis meminissem posteritate digna, in quibus si non satisfacerem omnibus, eo minus tamen mihi periculi fore, quod non expectaretur aliquid priori simile.

Obsequutus ergo & mandatis illorum, & multorum aliorum votis, partem eius historiæ, quæ adhuc restat, paucis, vt Chronico conuenit, descripsi, quæ complectitur annos circiter quingentos a Carolo Magno vsque ad Fridericum secundum. De hac si, vt futurum spero confidoque, & vt fiat, opto precorque, fuerit iudicatum candide, excitabor ad reliqua maiore cura præscribenda: si acerbior in eam censura acta fuerit, existimabo nihil mihi accidisse noui, & communi me fato multorum bonorum, ac meæ voluntatis testimonio consolabor, quod ex discrepantia & confusione magna studuerim elicere vero maxime consentanea, quantum omnino in tanta recentium scriptorum negligentia fieri potuit. Cuius culpa si quis erret quandoque aut impingat, mirum prorsus non est. Ideo bonos omnes & candide iudicantes erroribus veniam sponte daturos omnino mihi persuadeo. Cæteros Aristarchos seueriores vt idem faciant, reuerenter oro. Si quem offenderit notatio durior pontificum Romanorum, is cogitet Sophocleum illud:

Ἀπ' ἔργων ἐκ καλῶν ἐκ εἶτ' ἔπη καλά.

Mitto autem & hanc partem ad celsitudinem tuam, illustrissime & reuerendissime princeps, cum propter easdem caussas, quæ recitatæ sunt in prioribus partibus, tum scio quod celsitudinem tuam magno studio versari in lectione & cognitione historiarum, idque agere, vt velut ideam rerum præcipuarum animo comprehendat cum serie temporum. Ad quod consequendum spero hanc qualemcunque χρονογραφίαν aliquid celsitudini tuæ profuturum esse: quam vt clementi animo suscipiat, meque suo patrocinio complectatur, ea qua par est, animi subiectione peto & simul oro, vt celsitudo tua honestas doctrinas & recte docentes contra rabiem sophistarum, qui doctrinas & disciplinam delere conantur, tueatur.

Iniit iam periodus quingentesima postrema, secundum dictum Heliæ prophetæ, de qua voce diuina prædictum est vtrunque, quod & dogmatum atque opinionum confusiones maiores in ecclesiam inuectura, & imperiorum paritura sit collisiones inter sese maiores: & tamen Deus seruaturus sit ecclesiam aliquam, vsque ad gloriosum aduentum Filij sui Iesu Christi. Horribiles ergo impendent mutationes omnibus regnis & ecclesiis, quæ ne barbaricam vastitatem afferant his regionibus, toto precemur pectore.

Oro

Oro igitur Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum pro nobis & resuscitatum, ut semper ecclesiam sibi inter nos colligat, eamque gubernet ac protegat, & tueatur celsitudinem tuam, ut diu salutari gubernationi & defensioni doctrinarum ac publicæ pacis superstes sit.

Bene & feliciter valeat celsitudo tua. Datæ Vvitebergæ, nono Calendas Martij, qua dies natalis fuit illustrißimo principi Ioachimo primo marchioni Brandeburgensi electori auo tuo, anno 1562.

Celsitudinis tuæ

deditißimus

Caspar Peucerus.

LIBER QVARTVS CHRONICORVM.

CVm liber Chronicorum quartus ordiendus eſſet ab ea imperij Romani mutatione, quæ occidentem ab oriente auulſit, & occidenti peculiares gubernatores dedit, inter quos primi fuerunt Franci, qui imperium armis partum, virtute ac ſapientia conſtituerunt, oppreſſis Longobardis in Italia, cæteris vicinis gentibus aut repreſſis aut domitis atque in ſeruitutē redactis: exiſtimaui non alienũ fore a propoſito, ſi initio velut per ἀνακεφαλαίωσιν ex iis mutationibus, quæ imperium occidentis euerterunt, repeterem pauca quædam, & de gentibus in Europa, quibus cum Carolo fuit dimicandum, & de Germaniæ ſtatu in primis, quæ monarchiam tandem ad ſe traxit, & huc vſque obtinuit.

Romanum imperium, quod maximas Aſiæ, Europæ, & Aphricæ partes comprehēderat, inteſtinis bellis præcipue fractum atque eneruatum, cœperat prædæ eſſe ac direptioni multo ante illam ſub Carolo mutationem, partim exteris gentibus, vel inuitatis conductiſve mercede ad bellorũ ſocietatem, vel ſua ſpõte infuſis: partim ſubditis ipſis, odio impotentis, ſuperbæ aut libidinoſæ dominationis præſidiũ, in libertatem ſeſe vindicãtibus.

Aſiæ & Aphricæ maximam partem imperatoribus Conſtantinopolitanis ereptam ſubegerat potentia Mahometica, noui ac blaſphemi dogmatis horribili furore velut flammis ſubiti incendij momentaneo volatu ſeſe diffundentis propagata, celeritate tanta, vt pene citius prehenderit omnia, quam animaduerſa ſit ſeſe commouere. Et haud ſcio, an vllius regni potẽtia inualuerit celerius, cum ſeſe paucorũ annorum ſpatio in præcipuas Aſiæ Aphricæque prouincias, quæ Romanis paruerant, extenderit, & his adiecerit alias regni Perſici, ſumto initio ex Arabum vaga & latrociniis dedita gente. In mare etiam ingreſſa plurimas inſulas maris mediterranei edomuerit,

edomuerit, & per Hispaniam Gottis, qui Vandalis, Alanis & Sueuis debellatis ante totam suam fecerant, ac cęteris imperitabāt, partim deletis, partim coactis in eas angustias, quas sepiunt ac concludunt montes Cātabrorum Austurum & Callaicorum. Vt inde ergo penetrarit in ipsas Gallias, vbi vix magna cum difficultate virtute Francorum tandem rętusa est atque depulsa.

In occidente Italiam Vandali, Gotti, Hunni, Longobardi: Hispaniam, vt dixi, Vādali, Alani & Sueui, & deinde Gotti: Galliam Gotti & Burgūdi: tandemque oppressis vtrisque Franci: Pannoniam Gotti & Hunni Germaniam veterem Rheno vicinam & Rhetorū Vindelicorum ac Noricorum terras ex vlteriore Germania progressi noui coloni, & rursus ab his desertas sedes gentes Sarmaticæ ac Henetæ, iuris sui ac ditionis fecerant.

Britanniæ partem humiliorem Angli e Saxonibus accersiti ad defensionem insulæ cōtra Pictos Scotosque Germanorum gentes, colonis prioribus eiectis: alteram sublimiorem & in septentrionem elatam Scoti occuparunt, nomen a sagittandi peritia adepti.

Mysiæ vero Thraciæque, & Triballorum ac Dardanum finibus imminebat ex vicina Sarmatia potens gens Heneta, quæ semel cōmota non quieuit, nisi postquam regiones appetitas nouis coloniis Rasciorum, Bulgarorum, Bosnensium & Seruiorum compleuit.

Quam fuerit ergo angusta ac tenuis potentia imperii Byzantini tot spoliati prouinciis, & assiduis præterea attriti ex parte vna Saracenorum incursationibus ac Turcorum, qui ex angustiis Caucasi montis effusi in anteriore sese Asia paulatim confirmabant: ex altera Sarmatarum infestis irruptionibus a populationibus: calamitates quæ secutæ sunt ostendunt. Idcirco cum Italia per annos trecentos & amplius a peregrinis gentibus bellis continuis diuexata, segniterque defensa a Græcis, & tandem horū auxiliis prorsus destituta, quod vix sese tueri possent, Saracenos, qui aucti imperio maris littora aliquoties ex vicina Sicilia tentarant, metuerent, & odisset Longobardos qui oppressionem Italiæ molirentur, attraxit cōtra vtrosque Frācos, qui sedibus in Gallia fixis

ac ſtabilitis, etiam magnæ parti Germaniæ dominabantur. Hac de re poſtea plura dicam. Nunc qualis tunc fuerit Germania, & a quibus culta ſit atque habitata gentibus, paucis exponam. Longe enim alii tunc fuerunt limites Germaniæ, quam antiquitus, & quam nunc conſtituuntur. Alia etiam, quam nunc eſt, fuit Romanis temporibus Germaniæ primæ ſeu ſuperioris a ſecunda ſeu inferiore diſtinctio, quas Vbiorum & Tungrorum potentes vrbes ſecludebant. Et Caroli Magni ac ſucceſſorũ virtute limites Germanię verſus omnes mundi cardines prolatati ſunt.

Veterem Germaniam longo tractu a Rheno Danubioque tendentem verſus ſeptẽtrionem Viſtulam vſque: ad meridiem vero vltra Tyram amnem porrectam pene vſque ad Boryſtenem & Danubii oſtia, definiunt geographi veteres vtrinque ora littorali maris Beltici, Sueuicique, & Hercynia, Sudetis, Carpatho, ac Sarmaticis montibus, qui continuo iugo, alicubi quidem nonnihil in ſeſe ſubſidente, ſed nulla longa planitie interrupto, excurrunt in ſeptentrionem ab Alpibus, quæ ſunt montium in Europa parens, vt Caucaſus eſt Aſiaticorum, Atlas Africanorum.

In hunc tractum Plinius quinque genera Germanorum collocat, nõ annumeratis Vindelicis, Rhetis & Noricis ab occaſu: neque ad ortum additis Gottis & Dacis. Nominat hos autem Vandalos, Ingeuones, Iſteuones, Hermiones, Peucinos, quibus coniungit Baſtarnas. Tacitus & hos ipſos enumerat Germaniæ incolas, non tamen ſeruata eadem diſtinctione gentis, & plurium appellationes recenſet, quas origine Germanicas eſſe ſonus cognatioque & ἔτυμον indicant.

Ingeuonum & Vandalorum nomina non petitis procul deriuationibus, nec aſſumto etymo alieno aut violenter detorto, coniicio contraria eſſe. Ingeuones, ſono ſignificatoque ſuffragante, ſignificant indigenas & αὐτόχθονας, quaſi Inwoner. Vandali aduenas ſeu peregrinos & nouos homines. Wandeln enim Germanica lingua vſitatiſsima & notiſsima idem eſt quod peregrinari. Nec repugno, ſi quis Vãdalos ideo nominatos eſſe exiſtimet, per-

peruulgata his temporibus consuetudine, & significato vsu trito, quod negociorum & mercimoniorum cõmutandorũ caussa, lõga susceperint itinera & diuersas obierint terras. Vt Ingeuones fuerint coloni & agricolæ, qui colenda terra domi: Vandali vero negociatores, qui euehendis inuehendisq; mercimoniis alibi victũ quęsiuerũt.

Hermionum vox bellatorem sonat: hac indicatam in dico partem gentis deditam militiæ, indeque viuentem, quod vetustissima consuetudine Germanica militarit & suis & alienis stipendiis domi forisque.

Isteuonibus nomen dedisse cardinem occidentis mutilato κατ' ἀφαίρεσιν principio, non habeo cur dubitẽ. Fuerunt enim Germanorũ ad occasum vltimi, Rheno Danubioque proximi, nec aliud significant Isteuones, quã Westwoner detracta litera W, sicut nunc VVestualen nominantur, quorum sedes ad Rhenum vsque pertingunt. Scio alias esse aliorum coniecturas, vt Beati Rhenani, quem nõnulli sequũtur, sed singulis suas relinquo rationes & iudicia. Mihi placuit sequi & retinere etymologias, quæ vel naturam, mores & ingenia gentis, vel sedes habitatas exprimerent, nec a natiuo sono vocum procul discederent.

Peucinos & Bastarnas Dacis proximos Plinius facit & Tacitus, qui Fennos Venedosque Henetam gentem admiscet. Ibidẽ eosdem Plutarchus reponit Galatis additis. Galatarum vox eadem est, quæ Celtarum, & retinemus vtramque exigua mutatione in nostra lingua hodie, qui cõmuniter peregrinos omnes Wallen, & Welsche, id est, Galatas & Celtas & Belgas nominamus. Peucinos nominatos esse Bastarnas, postquam insulam Peucen ad ostia Danubii sitã occupassent, Strabo prodidit. Peucinos ergo postremorum seu Germanorum seu Galatarum ad Danubium eam partem fuisse coniicio, quæ versus ortum ad ostia Danubii habitauit proxime: Bastarnas cæteris remotiores, voce id monente, Bastarnæ enim significat nostra lingua aratores seu colonos occidentales, Westarnen, vel respectu cæterorum Germanorum occidentalium Ostarnen.

Ingeuones ergo, Plinio his includente Cimbros, Teu

rones & Chaucorum gentes, antiquitus comprehenderunt eas gentes, quas Frisios hodie, Danos, Holsatos, Ditmarsos, VVestualos & Saxonum partem maximam nominamus.

Vandali, quibus subiiciuntur Burgundiones, Varini, Carini, Guttones, tenuerunt sedes Polonorum ad Vistulæ caput, & Megelburgensium, Pomeranorum, Marchicorum, Prutenorum, & Saxonum ex parte.

Ad Isteuones recte referũtur Sicambri, Battaui, Mattiaci, Tencteri, Vsipii, Bructeri, Chamaui, Angriuarij, Tubantes, Busactori, Vangiones, Nemetes, Vbij, pars Saxonum, & hodie Franci, Sueuique, & Rheni Danubiique accolæ.

Hermionum nomine comprehenduntur Sueui, Hermunduri, Catti, Cherusci, Narisci, Marcomanni, Ligij, Arij, Elisij, Quadi &c. Horum ergo sedes hodie obsidẽt & incolunt, Turingi, Misnenses, Boiemi, Lusatij, Silesii, pars magna Polonorum, Moraui. Reliqua Lituanorum & ex parte Rutenorum ac VValachorum, partim Iazygas, partim Bastarnas habuerunt colonos.

Germanicarum gentium, quarum meminerunt Cornelius Tacitus & Ptolemæus, appellationes fere hæ sunt. Teutonum nomen, vt Germanorum, & totius gentis fuit, sicuti & hodie est, & certæ partis. Id a Tuiscone conditore gentis deriuant, de quo omitto fabulas Berosi. Illud vero consentaneum est, Gomer filium Iaphet authorem fuisse gentis Cimbricæ, quæ non exiguam septentrionis partem in Asia, atque Europa compleuit. Huic fuit filius Ascanes, a quo orti & propagati traduntur Tuiscones, quasi de Ascane nati. Germanos dictos arbitror, quasi Hermenner, id est, viros militares, etsi hæc appellatio apud Herodotum etiam reperitur inter gentes Asiaticas, qua de re postea dicam. Omnino vetustiorem esse Germanorum appellationem puto, quam vt a Romanis orta primum, atque profecta sit.

Marsi nomen adhuc hodie Saxonibus vsitate Epeirũ significat, id est continentem mari contiguam, vel terrã humiliorem ac palustrem. Inde Marsos appellatos coniicio maris accolas, quasi Epirotas, ad differentiam Holsa-

Holsatorum nemora & continentem incolentium. Inde sunt Ditmarsi, Stormarsi, VVistermarsi, & Crampermarsi. Vtriusque gentis nomen & Teutonum & Marsorum quorum in Sylla meminit Plutarchus, coniunxerunt hodie Ditmarsi, quos vel propter nomen, Teutonum & Marsorum veterum reliquias esse iudico. Illa enim loca obtinuerunt, & vicini fuerũt Cimbris, a quibus est Cimbrica Chersonesus, quam nunc Daniam vocant, a colonis Danis, profectis in ea loca a ripis Istri, multo post, & Danomarchiam a præfectura limitanea, quam ad coercendos & reprimendos Danos instituit perpetuoque muniuit & præsidio Henricus Auceps.

Marsorum & Cimbrorum latera versus mediterranea clauserunt Gambriuij, vbi Holsatorum regio est, quos quia ad ripam Albis borealem habitarunt, postea Nordalbingos ante inuectum Holsatorum nomen vocarunt. Hæsit Gambriuiorum appellatio in eo tractu, qui est circa Hamburgum, sicut multarum regionum limites vel expressas veteres appellationes, vel cognatum aliquid retinuerunt. Nec Hamburgum aliud exigua mutatione sonat quam Gambriuium.

Vandalos Gotticam gentem fuisse Procopius author est, eosdem lingua Germanica vsos esse, & a Germanis oriundos fuisse, moueor appellationibus, quæ Germanicæ prorsus sunt, & aliis rationibus. Etymon vocabuli quod putem esse, recitaui antea. Sed quę de Gambriuio, Sueuo & Vandalo Berosus & Tacitus fabulose commemorant, repudio.

Inter Hercyniam syluam, Rhenum & Menum amnes, Tacito sederunt Heluetij & Boij, quos Gallicis gentibus annumerans Celticas intelligit. Celtas enim veteres vocarunt vno nomine Gallos & Germanos, qui a Pyreneis montibus ad Pontum vsque, longo latoque tractu habitarunt. Boij cum in Cisalpina Gallia inter Alpes & Padum omnia tenuissent, Bononiam extruxerunt, inde pulsi, commigrarunt in Germaniam, occupata amœnissima valle pene in Germaniæ medio, quam cingit pars Hercynij saltus, quam Gabretam vocãt, & Sudeti montes. Hæc vallis Boiorum nomen semper retinuit, quan-

quam sæpe mutatis colonis. Nominatur enim apud Tacitum Boiemium. Apud Paterculum Boiohemum, quasi patria vel sedes Boiorum, Boien Heim. Apud Strabonẽ Bubiemum. Fugatis inde Boiis Marcomanni Maroboduo duce successerunt in vestigia eorum & appellationem: Et his rursus exturbatis, gẽs Heneta, quę in locum subiit, idem nomen consensu vicinarum gentium vsurpauit. Veteres Boios, qui a Marcomannis eiecti, trans Rhenum habitarunt, & in agrum Noricum transierunt, Cæsar collocauit in finibus Boiorum Marcomanni hæredes nominis & terræ Boiorum, tandem migrare coacti, assumti Nariscis & Hermunduris transmisso Danubio Norici & Rhetiæ magnam partem ad Alpes & Athesin vsque occuparunt. Vnde Bauarorum appellatio manauit, quam vel Boiorum & Auarorum vicinorũ coniunctæ voces, vel crassior ac plenior pronunciatio solius nominis Boiorum peperit.

Heluetii forte nomine iidem, qui nunc Alsati. Heluetiorum eremus Martiana silua est in marchionatu Badensi.

Hercynia silua continuo tractu ab Heluetiis, Venetis & Rauracis, ad Dacos vsque sese antiquitus extendit, cuius initium qui se vidisse vel audisse dixerit, fuisse nemi nem, vel si dierum sexaginta iter processisset, Cæsar scripsit. Hodie Hercynia vocatur silua, quæ latus Turingiæ & Saxoniæ claudit, Boemicis contigua montibus. Alibi nominatur saltus Turingicus. Nomen nõ aliunde nisi a piceis factũ est arboribus. Martianæ siluæ nomẽ, quod apud Marcellinum est, Ptolemæo vero eremus Heluetiorum vocatur, Sueuis hodie der Schwartzwald/ etiam a pice ductum esse videtur, sed deprauatum peregrina pronunciatione minus cum Germanico congruit.

Treuiri populi medii inter Germaniam primam & secundam, dirimente vtramque Mosella amne, Romanorum distinctione, postquam in prouinciæ formã eas terras redegissent. Metropolis gentis nomen retinet, olim Augusta Treuirorum, celebrata versibus Ausonii.

Rauraci Basilienses sunt: Augustæ Rauracorum nomen conseruauit tenuis supra Basileam vicus Augst.

Medio-

Mediomatricum sedes in diœcesi Metensi fuit & parte VVestrichii, cui appellatio occidentalis regni tributa est Caroli Magni tempore, vt ab orientali regno discerneretur, de quo adhuc Austriæ nomen reliquum est, Osterreich. Antiquitus, quæ nunc Lotharingia & VVestrichium dicitur, Austrasiæ nomē habuit, cū Neustria corrupte pro VVestria vocaretur is tractus, qui nunc Franciam & Normandiam complectitur.

Triboci & Triboces hodie sunt Alsati circa Argentoratum.

Nemetes, Spirenses. Spira videtur Græcū nomen esse, quæ vox cohortē prætoriam significat, quod in eam vrbem Constantius, a quo vel cōdita vel ornata est, cohortem prætoriam collocauit, velut in speculam ad custodiā ac defensionem totius viciniæ. Cum enim in locis Spiræ vicinis diu commoratum esse cum exercitibus Constantium constet, neque absurda est, neque aliena a veritate historica coniectura, Spiram nomen adeptum esse a Græcis cohortibus. Ladeburgum, quod sedes est episcopi VVormaciensis, a castris Latinis. Heidelshemiū ab Helena Constantii coniuge, & magni Constantini matre. Brettam a Britannis, qui cum Helena Constantium sequuti sunt. Sunt & alia Romanorū exercituum ad Rhenum monumenta, vrbes scilicet, quæ Latina nomina cōseruarūt, vt a Bacchi ara, Bacheracum. A Traiani domo, Drechsusen. Ab ara Lunæ Arlunum, Colonia Agrippina.

Vangiones, VVormatienses, Wom Gеu. Vogesus mons qui Vangionibus imminet ad Lotharingiam, VVasgau. Vbi tractus ad Mosellam hodie Hundsruck. Apud Ptolemæum enim Mosella fluuius vocatur Obrinca. Vnde regio, per quam labitur, nomen contraxit. Berberomagum in Vangionibus vetustissimum oppidum, Wormbs.

Ex aduerso Vangionum fuit Intuergorum sedes antiquitus, quæ regio postea Capellatium & Pallas vocata est, vnde nomen extitit Palatinorum, hodie tractus circa Heidelbergam.

Vbi regio circa Coloniam, die Eyffel.

Mattiaci,seu Cleuenses sunt, seu Seelandi. Sed de his inferius dicam, nunc ad Mediterranea reuertor.

Decumates agri,in confinio Germaniæ Rhetiæque, fuerunt Rheno Danubioque inclusi vbi Ptolemæus collocat Charitinos populos, qui hodie sunt in ducatu VVirtebergensi.

Post Decumates agros intra Rhenum, siluam Hercyniam & montes Abnobios, qua ceu interlabitur Menus, vicinæ fuerunt gentes Catti & Vsipii: vocantur & Vispi a Ptolemæo,& infra vtrosque Tencteri, qui sunt Tungri Ptolemæo.

Catti iidem sunt qui Hessi. Horum limites ad occidentem consentaneum est fuisse Cattenelnbogen, quæ vox seu Cattimelibocos, hoc est, Cattos a Meliboco progressos ad Rheni ripam, seu Cattorum Anconem significat. Nec a Cattorum appellatione dissonat Ottenwald/ quasi Cattenwald, hoc est,saltus Cattorum. Possederunt autem Catti quidem Hassiam superiorem seu montanam versus Saxoniam: Buchoniam item & Franconiam circa VVirtzburgum:comitatū Hennebergensem cum vicinæ Turingiæ parte. Vsipetes vero reliquam Franconiam prope decumates agros vsque ad Rheni Menique confluentem, & ad vtranque Rheni ripam, vbi hodie sunt Ringonia, Vuedorauia, VVestervvaldia. Sic enim vocant Hercyniæ tractum, tendentem in occasum per montes Abnobios, das Hessische Gebirge. Celebratur apud Græcos Nili nomen, quod exprimat numerum dierum anni. Idem multo concinnius præstat dictio Menus: quod eleganter his versibus monuit Philippus Melanchthon:

Ἔξοχα τῶν ἄλλων τὰς φοίβου φράγγοι πορείας
μάνθανε οὐρανίους καὶ θεοῦ ἔργα φρενός.
ὅττι ἔτους συνόλου ἕλκει πόσα ἤματα κύκλος
τοῦ ποταμοῦ φράζει, τοὔνομα ὑμεδαποῦ.

Discite præcipue solis motumque vias que,
Vos quibus est patrium Francica terra solum.

Namque

Namque dies totus quot traxerit ambitus anni,
Id fluuij vestri vox bene nota sonat.

Μ	40.
Ε	5.
Ν	50.
Ο	70.
Σ	200.
	365.

Tencteri infra Cattos & Vsipetes dextram Rheni ripam incoluerunt. Rheno tantum ab Vbiis distincti, vbi sunt ducatus Cliuensis & Bergensis, cum aliquot Comitatibus. Pars horum Rheno transmisso, Tungris in Belgico originem dedit apud Cæsarem.

Angriuarij antiquitus sedes habuerunt ad Albim, vbi vetus marchia est. Oppidum Angermundum ad confluentem Anagri & Albis, gentis nomen retinet. Posteà in Bructerorum loco emigrarunt, vt Tacitus refert. Engern in VVestualia ad Amisi caput, & Visurgis Lippiæque ripam.

Chamaui pars VVestualorum ad Osnabrugum & Monasterium.

Cattuarij Cattorum pars circa Cassellas, versus Gottingam & Padebornum, vbi est aditus ad VVestualiam a montibus Abnobiis.

Frisij nomen retinent, & sedes antiquas ad mare. Secundum Ptolemæum enim τὴν παρωκεανῖτιν κατέχουσιν. Hodie distinguuntur in orientales & occidentales, fluminibus Amiso & Albi conclusi, medio Visurgi diremti, Ostfrisen & VVestfrisen.

Cauci minores ad Visurgin fluuium, vbi Brema vrbs, Ptolemæo Phabiramus, itemque episcopatus VVerdensis & Mindensis.

Cauci maiores ad Albim, vbi ducatus Luneburgensis, & vetus marchia.

Cimbricæ Chersonesi extrema tenuerunt Cimbri, dorsum Saxones, quorum in hac ora ante Ptolemæum non meminit Tacitus scriptor antiquior. Ibidē Nordal-

bingorum sedes superioribus fuit annis: olim Teutonũ, Marsorum & Gambriuiorum. Hodie vero regio est Diemarsorum ac Stormarsorũ. Ptolemæus Saxonibus subiungit multas gentes vsq; ad Sueuum fluuium, qui nũc Sprea est, vulgatissimo fortasse errore, plurimorum geographorum de Sueui alueo. Plerique enim hũc peculiari alueo ducunt in mare boreum per ea loca, in quibus est ducatus Megalburgensis.

Non dubito autem Sueuorum situm veterem recte explorare volentem, ad hanc quanquã aberrantem Sueui fluminis deriuationem oportere respicere. Oritur autem Sueuus in montibus Sudetis, duobus supra meam patriam Budissinam milliaribus, & Lusatiam, Marchiæque partem emensus, cursu a septẽtrione in occasum reflexo, miscetur Hauelo ad oppidum Marchiæ, Spõdam.

Reliquam Cimbricæ partem inter Cimbros & Saxones, vbi Holsatia hodie iacet & Iutlandia, quæ Gutarum nomen retinuit, quos & Vitas vocãt, tribuit Ptolemæus Sabalingiis, vbi fortasse legendum, Albingij, id est, accolæ Albis. Deinde Sigulonibus ad Slesuicum, Cobandis, Chalichalis ad Coldingam, Phundusis & Charudibus ad Horudem.

Cherusci Hercyniæ populi cum bona parte Turingorum adiacẽtium Semanæ siluæ, quæ Ptolemæo Cheruscos a Sueuis disiungit, die Hertzischen, vbi ditiones sunt principum Anhaltinorum, & aliquot comitũ Stolbergensium, Mansfeldensium, Schwartzburgensium.

Bructeri sub Goslaria, vbi hodie der Brockersberg, quẽ Melibocum nominant appellatione veteri: sub quo Semana silua versus Brunsuigum & Halberstadium, & mons Asciburgius ad Ascaniam, cuius nomen conseruauit oppidum Aschersleben. De Bructeris Lucanus:

-- Venit accola siluæ

Bructerus Hercyniæ. Bructeros Ptolemæus Busactores nominat, & distinguit eos in maiores & minores.

Dulbigini, Ptolemæo Dulgumnij circa Brunsuigam & Hildesium.

Sueuorum amplissima & potentissima gens intra ripam

pam Albis orientalem & Viadrum, ac mare Sueuicum quod Pomeraniam alluit, ad Sueuum Hauelumque flumina late regnauit. Ex his egressi terris seu sponte seu coacti, nouas quæsiuerũt sedes in Rhetia Vindeliciaque prouinciis Romanorum: quam migrationẽ Iulium Cæsarem antecessisse Strabonis testimonio liquet, qui Sueuos ad Danubij fontes locat, quos Herodotus describens ait: Ἴστρος ποταμὸς ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν καὶ Πυρρώνης πόλεως ῥέει μέσην σχίζων τὴν Εὐρώπην. Aliter Plinius, qui inquit: Ortus hic in Germania iugis montis Abnobiæ, ex aduerso Rauraci Galliæ oppidi. Abnobam vocat locum fontis, quod nomen videtur esse factum ab eo, quod Germani dicunt, Ein Aw, hoc est, vallem cultam inter montes & saltus. In veteribus codicibus scribitur Arnobiæ, quod ad locum scaturiginis propius cõgruit, qui dicitur, In der Bar. Fõtes eius sunt ad pagum Eschingen, vbi non procul ab origine recipit duos riuulos magnitudinis eiusdem, quorum alter vocatur die Prigen: alter die Bregen. ab his vicina regio Pregena, quam vocẽ videtur Herodotus in Πυρρώνης nomen commutasse. A Sueuorum transitu in Rhetiam nomen acquisiuit oppidum Franconiæ Schweinfurt, quod Sueuorum traiectum significat, secuta Francis Francofurtum, a Cattis Hessisve Ochsenfurtum. Strabo de Sueuis: τὰ τῶν Σοήβων ἔθνη, τὰ μὲν ἐντὸς οἰκεῖ, τὰ δὲ ἐκτὸς τοῦ δρυμοῦ, ὅμορα τοῖς Γέταις· μέγιστον μὲν τὸ τῶν Σοήβων ἔθνος. Multas enim Sueuorũ gentes recẽsent Tacitus & Ptolemæus. Tacitus videtur quosdam Aquilonares facere, vt Sennones, Lõgobardos, Rudignos, Auiones, Anglos, Varinos, Eudoses, Suardones, Suithones. Quosdam Australes, vt Termunduros, Nariscos, Marcomannos, Quados. Alios orientales, Pannoniæ Sarmatiæque finitimos, vt Lygios, Arios, Helueconnes, Manimos, Elisios, Naharualos. Quosdam littorales aut maritimos, vt Gottones, Rugios, Lemouios, Suiones Æstiones, Sitones. Sed neque an hoc velit, certo sciri potest, & ex tã breui atq; obscura narratione sedibus recte discerni nequeunt: sicut neque ex Ptolemæo, qui plures miscet gentes, & appellationes veteres magis deprauat.

Saxonibus Ptolemæus subiungit Pharodenos, qui

Tacito sunt Suardones, fortasse ad Suerinum. His Sidenos, vbi Stetinum. Post Sidenos collocat Ruticlios, qui Reudigni sunt Tacito vsque ad Vistulā, vbi hodie Cassubiorum regio.

Sueui Angli, Ptolemæo sunt gens maxima in mediterraneis. Ab his in Pomerania nomen oppidi Angleem, quasi patria vel domicilium Anglorum. Beda Presbyter hos prodidit inter Vitas & Saxones sedisse, & inuitatos a Vitigerno Britannorum rege, his contra Scotos & Pictos insulā perpetuis depopulationibus infestantes subsidio venisse, Martiano & Valentiniano imperantibus, anno Christi 449. Sed tandem potētia auctos vtrosque, vt fieri solet, oppressis incolis, partitaque insula & imperio, ac limitibus ad Caledoniam siluam interiectis, Britannorum nomine abolito & regno, Anglos parti australi insulæ, Scotos boreali imperasse.

Vitas Saxones, Iuttas interpretantur, a quibus Iutlandiæ nomen. Forte Guttę sunt, quos in Scādia Ptolemęus collocat, aut rectius Gotti.

Sueui Senones, inquit Ptolemæus, incolunt loca post Albim ad Sueuum fluuium, a parte orientali. Ergo sedes eorum fuit, vbi hodie est marchia Brandeburgensis, ad oppida Brādeburgum, Berlinum, Spondam & partem Lusatiæ inferioris. Ptolemæus, cum meminit Senonum in Gallia, ciuitatem eorum nominat Agendicum. Cum ergo prope veterem sedem Senonum, in hac ora Germaniæ, adhuc hodie sit oppidum retinens idem nomen, quod κατ' συγκοπὴν vocāt, Aken, moueor similitudine vocum, vt horum Senonum in Germania progeniem esse credam tam Gallicos quam Italicos Senones, qui in Cisalpina Gallia condiderunt vrbes Tridentum, Mediolanum, Veronam, Bergomum, Vincentiam, Senam, Germanici nominis & originis.

Post Senones collocat Ptolemæus Ilingos, quos Elisios nominat Tacitus. Hi ab Elistro amne, cuius nomen genti inhæsit, ad Lygios vsque habitarunt, vbi Lusatia superior hodie est cum parte Silesię. Alludit nomen Lusatiorum ad Elisios.

Calucones sub Ilingis ab vtraquę parte Albis, vbi hodie

hodie electoratus Saxoniæ. Meminit Ptolemæus oppidorum Argeliç ſeu Argeuiç, vt aliqui malunt legere, & Calegiæ. Argeuiæ Torga ſono reſpondet. Calegiæ oppidum Galba, quod ſupra confluentem Salæ Albiſque poſitum, vtriuſque fluminis nomen complectitur & exprimit, non aliena ſyncope, quaſi Salelcb.

Teutonoari & Viruni inter Saxones & Sueuos, vbi Roſtochium & VViſmaria.

Teutones inter Pharadenos & Sueuos, vbi Prignitium & epiſcopatus Hauelburgenſis.

Longobardorum ſedes fuit circa medium Albis ad ripam occidentalem, vbi ditiones ſunt epiſcopatuũ Magdeburgenſis & Halbeſtadenſis, cum parte marchiæ veteris. Hi duce Alboino per Noricum & Pãnoniam intrarunt in Italiam imperante Iuſtino, totaque pene Ciſalpina Gallia ad Appenninum vſque occupata regnum excitarunt. Reliquum adhuc eſt Longobardorum nomẽ, in eo tractu ad Magdeburgum, qui vocatur auff der Bord. In hiſtoriis etiam incolæ Bardi vocantur. Nec a longis barbis, ſed vel a longis ſecuribus, quibus vſi ſunt pro armis: vel ab hoc loco, qui fertilis eſt & planus, nomen Longobardorum factum eſſe exiſtimo, quod longam planitiem mõtibus ſubiectam denotat. Vocabulũ Bord, videtur ſignificare agrum oneratum redditibus de prouẽtu annuo frugum: & exiſtimo hanc regionẽ propter vbertatem ac fœcunditatem fuiſſe velut horreum cæterarum partium aridiorum.

Buguntas Ptolemæus Rutícliis adiungit, & includit vtriſque Ælueones qui Helnecones Tacito ſunt ad Elbingam Pruſſiæ, flumine antiquæ gentis nomen retinẽte. Buguntæ inhabitarunt mediterranea a Caſſubiis verſus Poloniam vſque ad Regium montem, vbi Bregela, quæ Chronus eſt Ptolemæo, in mare ſeſe exonerat.

Neuter vel Tacitus vel Ptolemæus inter has gentes Sueuicas, Vandalorum vel Burgundorum meminit, niſi quis Buguntas Ptolemæi, Burgundos eſſe velit. Sed Burgundines poſtea & Guttones numerat Ptolemæus inter gentes Sarmaticas, Venedis vicinas, non procul a capite Iſtulæ verſus extrema Poloniæ, qua illa ad Rutenos &

Podolios accedit.Moueor his, vt magis credam Taciti temporibus Vandalos & Burgundos in illis locis, quos Ptolemæus illis attribuit, prope Sarmatas & Henetos, Peucinoſque & Baſtarnas,ſupra Dacos & Gottos habitaſſe,quam vt nonnullis videtur,in ducatu Megalburgēſi & Pomeraniæ parte. Sed poſtea paulatim in hæc loca tranſiiſſe, a Sarmatis pulſos:inde etiam ſubmotos, Alemānorum ſedem in Cappellatio, vbi ad Heidelbergam eſt ditio Palatini,inuaſiſſe: tandemque cum hinc etiam extruſi eſſent,ſub Theodoſio iuniore,e Germania in Sequanos & Heduos tranſgreſſos eſſe non inficior.

Nuithones Taciti,mea opinione iidem ſunt, qui Githones Ptolemæi.Hos cum vicinis Burgūdis e priſtinis ſedibus in maximam Sequanorum emigraſſe,&tractui Auenticenſi,ad Bernam & Friburgum oppida,Nuitlandiæ nomen attuliſſe conſentaneum eſt.

Auiones Boruſſorum pars ad Conicium oppidum. Varini,Boruſſi,Varmienſes ab epiſcopali oppido Varmia.

Sed harum gentium limites diſtinguere, qui ne illis quidem vetuſtis ſcriptoribus recte explorati fuerūt, difficile eſt:prę ſertim cum fixas,ſtabileſque,& tranquillas ſedes nullæ diu poſſederint, vicinarum gētium aſſiduis incurſationibus turbatæ aut profligatæ. Sequor tamen libenter fluminum indicia,quæ fere nomina ſua conſeruarunt,quando terræ eadem cum ipſis incolis mutarūt.

Hermunduros in aditu Boemiæ habuiſſe regionem, quam Albis & Sala flumina monteſque Sudeti trianguli forma definiunt, vbi hodie Miſnia eſt,& Voitlandiæ pars,Strabonis & Taciti teſtimonio certum eſt.Tacitus Cattos refert cum Hermunduris dimicaſſe de fontibus Salis, ijs ipſis fortaſſe,qui ad Salam amnem in hac vicinia perantiqui ſunt ac celebres,quos Otto primus attribuit epiſcopatui Magdeburgenſi. Fuiſſe & in exercitu Marcomannorum ac Quadorum, contra Antoninum, Hermunduros,teſtis eſt Iulius Capitolinus.

Albim oriri in Hermunduris, Tacitus annotat.Nomen Albi dediſſe vndecim fontes, de quorum confluxu atque corriuatione profluit,doctis placet.Cōgruit enim ad Albis nomen vocabulum, quo vndenariū numerum

Germa-

Germani efferunt.

Sudetorum montium,qui hodie Boemiam & Miſniā diſterminant, denominatio, vt ſitus, auſtro reſpondet, quem Sud Germani vocant,non alieno vel abſurdo etymo,cum reſpectu ſaltus Hercynij,qui in boream aſſurgit,demittant ſeſe in meridiem.

Supra Sudetos Ptolemæus reponit Tyriochemas,vbi Voitlandia ſubmittentibus ſeſe montibus declinat in Turingiā. Alludit appellatio ad Turingos,etſi a Tyrigetis hos ortum nomenque ducere opinor.

Marcommannorum ſedes partim in Morauia vlteriore fuit, vbi Olmuntiū eſt & Brunna:in bonaque parte Auſtriæ ad Danubium vſque & Piſonium vrbē, quæ Lunæ ſyluæ præiacet,qua Boemicus ſaltus humilior eſt & rarior:partim in Boiemia. Pars enim Marcomannorum Boiis exactis, in eorum conceſſit locum. Nomen Marcomannorum limitaneos ſignificat, ſcilicet, quod limites Pannoniam & Sarmatiam verſus clauſerūt. His & Hermunduris interiecti fuerunt Nariſci,quos Variſcos Ptolemęus nominat,vbi Franconia montana,& Bauariæ ſuperioris pars aliqua,ad Noricum vſque protenditur, complectens Egram, Coburgam, Bambergam, Neagoram, Ambergam.

Ptolemæus Variſcos diſiungit a Marcomānnis interiectu ſyluæ Gabretæ, cui contermina fuit Lunæ ſylua verſus Danubiū. Cabreta, *Boemer wald gegen Francken vnd Beyeren.* Sylua Lunæ, *gegen Oſterreich.* Nariſcorum nomen eſt a confinio Norici.Gabreta, quaſi *Hohebreite* id eſt,edita & montana planities,qualis eſt in Norico.

Lygij partem Sileſij citeriores intra Viadrum & Boemicos montes,quorum metropolis Vratiſlauia, & poſt hanc Ligneſium oppidum alludens ad Lygiorum nomen : partim vltra Oderam Poloni, vbi Gneſna vrbs & Poſnania Henetorum Boſſinorum caput. Sileſiorum appellatio a Sclauorum nomine non prorſus diſſonat.

Quadi inter Lygios & Marcomannos incoluerūt inferiorem Sileſiam,vbi ſunt epiſcopatus Niſſenſis,ducatus Opolienſis:& citeriorem Morauiam,bonamque Poloniæ partem verſus Cracouiam, vbi eſt oppidum Pe-

tercouium, a regni conuentibus celebre. Horum extremi Burij ad Vistulam, versus Tornaniam Prussię secundum Vistulam.

Infra Burios Gottini prosapia Gottorum in vlteriore Pomerania Dantiscum vsque. Conuenit ad hos appellatio sinus Codani prope Dantiscum, quę appellatio vrbis vel a Gottis & Danis facta est, vel Heneta prorsus, portū significat Danis oppositum.

Marsigni inter Sarmaticos montes, & Carpatum pars Polonorum versus Cepusium.

Post Quados Ptolemæo sunt συδηρωρυχεῖα in Carpato & Sarmaticis montibus, versus metallicas vrbes Panoniæ, in agro Opoliensi & Teschinensi.

Rugiorum nomen insula Rugia, tractus in continenti Pomeranico, qui vocatur das Rugerland, & in Liuonia Rigensis vrbs ad Rubonem fluuium, quem Dunam hodie incolæ vocant, conseruarunt. Potentem enim & amplam fuisse gentē docet expeditio Odoacri in Italiam, qui totam peruastauit. Habitarūt ergo Rugij partim in insulis maris arctoi, partim in maritimis vlterioris Pomeraniæ & Liuoniæ circa sinum Venedicum.

Arij & Manimi, vbi Curetes hodie & Samogethi.

A Lemouiis Liuonienses sunt, quos Effluuos vocant hodie. Colonos hos esse puto Leuonarum, quos in Scādia ponit Ptolemæus. Sicut Reualienses Danorum, & Rigenses Bremensium hodie sunt coloni.

Naháruallos sic nominatos quasi Nortwallen, dicerē esse Refalienses & Neruios in Liuonia extrema, vtriusque gentis appellatione κατ᾽ ἀποκοπὴν & ἀφαίρεσιν in vnum nomen coacta, quasi Nerwallen, id est, Nerui Valij, nisi hoc obstaret, quod hos procul in orientem videtur remouere Tacitus. Neruios enim quasi Nortinos vel Nordios dictos puto.

Æsthionum etiam nomē reliquū est in Liuonia. Linguam enim, qua vtuntur, qui circa Refaliam habitant longo ambitu, Æsthonicam vocant, quæ prorsus est diuersa a Liuoniorum patria lingua, itemque Curetum, & tertia, quam VValachorū & Lituanorum noui in Liuonia coloni Latino vocabulo, sed corrupto nomināt die

Lettische

Lettische sprach. Discrepant enim inter se hæ linguæ, & ab Heneta atque Germanica, vt nulli alteros sua lingua loquentes intelligant.

Sub Lunæ Silua Ptolemæus gentem magnam collocat, quam Bæmas nominat. Per hos Boios, qui recens eiecti a Marcomãnis sonum patrii nominis adhuc retinuerunt, intelligere eum existimo.

Suiones sunt, quos nunc Suedos & Suecos appellant. Apparet autem & gentes cognatas & vocabula fuisse affinia, Suionum, Sueuorum & Sitonum. Mare Sueuicum ad Pomeraniã fuit, per quod Sueuos ex vltimis oris Pomeraniæ, colonos duxisse in oppositi littoris continentem, consentaneum est. Nunc Suedicum mare vocatur sinus inter Sueciam & Finlandiam. Eginhartus scriptor rerum Francicarum, ex his Normãnos prodiisse perhibet, qui Normaniæ in Gallia nomen nouum, cum gente noua attulerunt, & consentaneum est, Suecos irritatos a Gottis, qui Gotlandiam insulam compleuerant, & in continenti Sueciæ Ostgottos & VVestgottos condiderant, nouas sedes quæsiuisse. Sunt qui hos a Noruegis deducunt.

Tacitus ad extremum Peucinis & Bastarnis, sicut & Ptolemæus, miscet Sarmaticas gentes, Venedos & Finnos. Ab his Finnonia est & Finlandia. A Venedis sinus Venedicus inter Russiam seu Moscouiã & Finnoniam. Ptolemæus addit Githones, Bulanes, Burgundiones, Auarnos. Peucinis nomen dedisse πεύκην insulam ad Istri ostia, consentiunt omnes.

De Bastarnis supra diximus.

Non annumerabantur autem Germanicis gentibus antiquitus Gotti & Daci, qui ab ortu: Nec Norici, Rheti & Vindelici, qui a meridie: Nec qui vltra Rhenum ab occasu limites Germaniæ veteris claudebant. Belgicum enim totum ad Galliam pertinebat.

Norico comprehendebatur Bauaria inferior & Diœcesis Salisburgensis, cum parte Austriæ, Styria, Carinthia, Carnis, eratque duplex: Rigense, Danubio imminebat: Mediterraneum aberat longius. Appellationis vetustæ vestigia retinuerũt vrbes Noriberga & Nordinga,

atq; is tractus, qui Nortgouiæ nomine notus, Noribergæ & Ratisbonæ interiacet.

Rhetia vtraque magna ex parte Sueuis cessit, quorũ & nomen induit. Solus enim ager Norlingensis, & comitatus Oetingensis Rhetiæ nomen non mutarunt. Dicuntur enim adhuc hodie siti esse, Im Rieß.

Vindelici in Rhetia secunda habitarunt, quam a prima distinguit Lycus amnis, a quo nomen defluxit Vindelicorum.

Daci & Gotti, qui Getæ, & apud Plinium Guttones vocantur, ad vtramque habitarunt ripam Istri, ὅμοροι inter se & ὁμόγλωττοι secundum Straboñe, vbi hodie VValachia est, Transsyluania & Bulgariæ pars in confinio Mysiæ.

Diu autem illa loca tenuerunt. Cum Syrmo enim Getico rege Alexãder dimicauit. Postea Lysimachus a rege Getico Dromicheto captus est. Apparet ex Herodoto, iam Darii tempore Getas ad Istrum potentes fuisse, qui magna eos laude ornat, cum vocat ἀνδρειοτάτους καὶ δικαιοτάτους Θρηκῶν, & inter cæteros Thyssagetas nominat fortasse Getas ad Thyssam seu Tybiscum amnem. Diu autẽ cum Romanis de finibus bello contenderunt, donec tandem Valentis tempore victores Pannoniam imperio Romano ademptam sibi vẽdicarunt. Multa de his libro septimo Strabo.

Hæc veteris Germaniæ qualiscunque designatio est, ex Strabone, Tacito & Ptolemęo, qui cęteris duobus posterior est. Plerosque horum, sicut & recentiores, qui in loca & vestigia veterũ multo post successerunt, ex Asia prodiisse multa argumenta ostendunt.

Herodotus inter regni Persici gentes recenset γερμανίους, δάους, σάκας. In Thalia, cum νόμους seu Satrapias Persicas enumerat, Sacas etiam nominat, & eorũdem postea meminit in exercitu Xerxis. Cyrũ a Massagetis in Asia interfectum esse scribit, & ad Tyran fluuium Tyrigetas collocat. Cimmeriis sedem tribuit ad Araxem fluuium, hi inde a Scythis Nomadibus pulsi in Chersonesum cõcesserunt. Hinc Cimmerii Bosphori nomen in Taurica. Ex Taurica in Asiam irruperunt populabundi, vnde reiecti

iecti ab Haliatte Lydorum rege, commigrarunt in Europam.

A Cimmeriis, ſunt Cimbri. A Sacis, Saxones. Daos, Dacoſque & Danos eoſdem eſſe cur dubitem nō video. Fuerunt vtrique Sacę & Dai in exercitu Darii cōtra Alexandrum. Nec ita procul ſono diſsident Germani & Carmani. De Getis antea recitaui Herodoti teſtimonium.

Valde ergo conſentaneum eſt, has gentes primas & vetuſtiſsimas ſedes habuiſſe in Aſia, indeque paulatim proceſsiſſe in Europā, ſeu quod peregrinationibus delectarentur inquieti natura, ſeu quod terras quærerent vberiores & opulentiores, ſeu quod a tergo vrgerentur a barbaris gentibus multitudine infinitis, natura feris, lingua diuerſis, quæ per vaſtiſsimas illas orientis ad boream ſolitudines aſsidue vagantur, ac ſedes ſubinde transferunt migrationibus turbulentiſsimis, ſicut oſtendunt Tartaricæ in Aſiam minorem & Europam irruptiones.

Græci vniuerſas vno nomine Scythas nominarunt, ſicut nos hodie Tartaros. Et haud ſcio, an non ſit Germanicum vocabulum Scytha. Sic enim iaculatorem ſeu ſagittarium Saxones vocant. Scythæ vero pro armis plurimum arcubus vtuntur.

Ptolemęus in eodem Aſię tractu plurimum meminit gentium, quæ veteres Germanicas nominibus referunt. Nam & Saſſones & Syebos ſeu Sueuos & Alanos nominat, & ſub Alanis in Sogdiana, quę hodie eſt Coraſena ad fluuium Iaxarten, collocat partem Maſſagetarum. Eoſdem & Sacis miſcet, & in Margiana coniungit cum Dais ad fluuium Oxum. Ita non in Europa tantum ad Iſtrum, ſed in Aſia ſemper vicini fuerunt Dai & Getæ. Sacis regionem tribuit peculiarem.

Dion Alanos a Maſſagetis propagat in hiſtoria Adriani, vbi Alanos ait Mediam inuaſiſſe ac diripuiſſe Pharaſmano duce, quæ vox ex Germanici nominis deprauatione nata, idem ſignificat quod VVaramundus, quem Gallici ſcriptores Pharamundum nominant. Sunt igitur Alani gens Gottica. Eoſdem ad Mæotidem

paludem Germanis Dacisque & Getis Dionysius admiscet:

Τῶν μὲν πρὸς βορέην τετανυσμένα φῦλα νέμονται
Πολλὰ μάλ᾽ ἑξείης μαιώτιδος εἰς στόμα λίμνης
Γερμανοὶ Σαρμάταί τε Γέται θ᾽ ἅμα, Βαστάρναι τε
Δακῶν τ᾽ ἄσπετος αἶα καὶ ἀλκήεντες Ἀλανοί.

Ergo paulatim ad Europæ milites ex Asia vna cum aliis accesserunt.

Supra Phrygiam in Bithynia versus Cimmerium Bosphorum, fuit terra Ascania, & in ea terra fluuius Ascanius & palus Ascania, quæ hoc nomine etiam Romanis temporibus nota fuit. Terræ meminit Homerus 2. Iliados,

Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδὴς
Τῆλ᾽ ἐξ Ἀσκανίης.

Ascaniæ vicini fuerunt Caucones & Cayci sub Hormimio monte, quos Pæonibus & Mysis Homerus adiungit. Hos cum Cimbris ad hæc littora nostra progressos esse, & Caucos gentem Saxonicam condidisse non est vero absimile. Ad Herciniam Ascaniæ nomen adhuc reliquum est in ditione principũ Anhaltinorum, qui quidem terræ Ascaniæ domini sunt.

Ab Alanis reliqui sunt Albani populi Mediæ & mari Caspio proximi, Caucaseis conclusi rupibus, quæ quod niuosæ sunt & excelsæ, quodque abruptarum ac præcipitum vallium profundissimis & sinuosissimis ductibus catenatim inter se connectuntur, arcent vim hostilem omnem Turcorum ac Persarum. Habent autem Albani *αὐτονομίαν*, & æquitatu valent, militant stipendiis, interdum Turcis, interdum Persis.

Vicini his Iberi & Colchici, quorum illos Gregorianos, hos Mengrellios hodie nominant.

Ibi metallici sunt. Vox ipsa fossorem significat. In Colchide adhuc vsurpari linguam Germanicã, sunt qui constanter affirmant. Gottorum reliquias in Taurica Chersoneso oppressit tandem Mahometes secundus imperator Turcorum, duobus eorũ ducibus cæsis, qui quidem & Gottos se appellarunt, & loquuti sunt lingua nostra. Nec apud Galatas vicinos, & in Armeniæ parte desiisse

ſiſſe vſum Germanici ſermonis, ex hiſtoria Friderici Barbaroſſæ notum eſt.

Quod igitur ex Aſia primi & vetuſtiſſimi, qui reperiuntur Germaniæ cultores prodierint,& poſt hos cæteri,quos fatales mutationes de priſtinis ſedibus pepulerunt,cur dubitem non habeo.

Vtile eſt autem ſtupendas has noſtrarum gentium errationes ac diſperſiones diligenter conſiderare, quod in his vel maxime conſpicitur rerum humanarum inſtabilitas & fugacitas. Cumque legimus has mutationes & cum totas gentes vel deletas vel patria exutas audimus, præparemus animos ad excipiendos ac perferendos omnes fortunæ caſus & iniurias, & cogitemus, hanc vitam aliud eſſe nihil,niſi triſtiſſimum exilium erroribus ac iactationibus obnoxiũ perpetuis,nec tranquillam ſedem vllis vſpiam fore,niſi in illa æterna & immortali vita patriæ cœleſtis,ad quam nos vocat & ducit Filius Dei ἀρχηγὸς eccleſię. Vbiq. terrarum,omnibus ſeculis,omnes gentes,omnia imperia,imo priuatæ familiæ velut Euripi ſubinde nouis & calamitoſis mutationibus diſſipãtur: vt nos de exilio & inſtabilitate vitæ præſentis, & huius exilij cauſſis admoneant,& teſtentur, non ad huius fragilis & caducæ vitæ ærumnas non conditos eſſe, ſed ad aliam vitam meliorem.

Nunc de mutationibus quædam adiiciam, quas pœnæ ſtupendæ & prorſus fatales migrationes gentium veteri Germaniæ attulerunt,magna veterum colonorum parte vel ſedibus ſuis emota vel extincta. Finibus vero ortum verſus contractis,ad occaſum ampliatis. Cœperũt illæ poſt annum Chriſti ducenteſimum.

Veteribus Germanis ab ortu in Aſia atque Europa incubuerunt Gotti, Daci, Alani, Tyrigetæ, gentes ὁμόγλωττοι,vt iam oſtenſum eſt,quibus circumfuſæ fuerunt atque interſperſæ ampliſſimæ gentes Sarmaticæ & Henetæ,quæ ab illis lingua diſtinctæ,inter ſe cognatæ,ſemper illorum veſtigiis inhæſerunt.

Sarmatorum appellationem,cumque eadem eſt Soraborum,borealibus, qui ſupra Pontum & Mæotidem habitarunt:Henetorum qui & Veneti nominantur, cæ-

teris qui latus Ponti meridionale accoluerunt, tributum existimo, vt Bithyni, Paphlagones, Cappadoces collocantur, quæ gentes Heneta lingua vſæ ſunt. Habuerunt autem ſedes contiguas in Aſia atque Europa: Vtroſque ab ortu preſſerunt & vrſerunt gentes feræ & Scythicæ, numero maximæ, lingua ac moribus diuerſiſſimæ, vt Hunnicæ, Tartaricæ, Turcicæ ex Tartaris oriundæ. Ex his gentibus ego cum prioribus vel ſponte cedentibus, vel vi profligatis proximæ e veſtigio deſertas ſedes occuparent, factum eſt, vt non Germaniam tantum, Galliam, Italiam ac Hiſpaniam, Sueui, Alani, Gotti, Burgundiones, Dani, Vandali, ſed veterem etiam ad Danubium, Viſtulam, & Pontum harum gentium patriam, itemque Germaniæ partem maximam Sarmatæ & Heneti: Sarmatarum loca atque Henetorum Scythicæ gentes compleuerint, quæ quidem ex angulo illo ſeptentrionis effuſæ agminibus infinitis, velut ex equo Troiano, progreſſæque tandem per Aſiam Europamque longe lateque vagatæ ſunt.

Daci ad Iſtrum Romanis bellum intulerunt, hos repreſſit tandem Traianus, cæſo duce eorum Decebalo, & Iſtrum ponte ſtrauit, quem Adrianus metu deiecit. Poſtea iidem & cum his Alani repreſſi ſcribuntur ab Antonino Pio. Quod autem propter belli ſtudium & conſuetudinem quieſcere non poſſent, non dubito ſub hoc tempus partem harum trium gentium, Dacorum, Alanorum, & Getarum ab Iſtro & Viſtula fluminibus, in veterem Germaniam eripuiſſe vel coniunctim vel ſeorſim. Nam Dacos, Gottoſque ad mare arctoum ſimul conſediſſe, & inſulas vlterioraque verſus ſeptentrionem littora excoluiſſe, limitibus, vt in Aſia antea & ad Pontum, coniunctis, teſtantur ampliſſimæ horum Coloniæ in Dania, Gottia, & tractu Danis Suecisque interiecto, quem Vveſtgotti & Oſtgotti tenent. Eo enim tempore nouos colonos veterum incolarum nomina in Cimbrica aboleuiſſe, vel ex Ptolemæo oſtendi poteſt, qui cum Antonini tempore ſcripſerit, harum gẽtium in illis locis non meminit, cum paulo poſt ibidem fuerint celebres.

Alani

Alani in mediterranea ſuperatis anguſtiis Hercyniæ, ſeſe diffuderunt. Ab his Alemannos non diſcerno, quorum nominū illud in hoc migrauit exigua mutatione, quam non aliter accidiſſe exiſtimo, quam euenit, vt qui Alani in oriente vocati ſunt, nunc Albani nominentur, cum magna cognatio ſit vocis vtriuſque, Albanorum & Alemannorum propter cognatas literas b & m.

Francos dubito vtrum ab Alanis ducam, an ſinam eſſe indigenam & vetuſtam gentem Germanicam, quæ contra aduenas iura vetera libertatemque defenderit, depulſo a ceruicibus ſuis iugo ſeruitutis, quod peregrinæ gentes intentarunt, & conſeruatam libertatis memoriam nouo glorioſoque Francorum titulo oſtentarit ac celebrarit, nominibus gentiliciis abolitis, ſicut eos nonnulli Caucorum progeniem faciunt, ſed in hanc poſteriorem ſententiam magis inclino. Nomen ipſum aſſertæ libertatis argumentum in hiſtoriis illorum temporum nouum eſt, quæ meminerunt pene circa eadem tempora vtrorumque, Alemannorum & Francorum. Francos contra Decium primum armauit Poſthumus, deinde triginta horum millia ad Moguntiam trucidauit Aurelianus. Conſtantinus tandem dimicauit cum vtriſque, Francis & Alemannis, & reges eorum captos beſtiis obiecit. Fit igitur primum mentio Francorum in Decii hiſtoria, quos inter Alemannos & Saxones, interque ſaltum Turingicum & Rhenum ad Salam & Me num flumina habitaſſe, indeque paulatim ſecundum Rheni ripas ad eiuſdem oſtia vſque in Sicambrorum Ba tauorumque regiones deſcendiſſe, quibus in locis Conſtantinus eos reperit: tandemque Rheno ad Vbios tranſmiſſo, in Galliam penetraſſe, ex hiſtoriarum annotatis non eſt obſcurum. Marcellinus Francos Salios nominat a Sala amne, vnde legis Salicæ nomen profectum eſt.

Alemannorum prima reperitur mentio in Valerii Probi hiſtoria, qui repreſſit vtranque gentem, Francos & Alemannos, trucidatis quadringentis millibus hominum. Hi Rhetorum Sueuorumque nominibus abolitis, ſuum in ea loca importarunt, in quibus ſeſe rurſus

aliquanto poſt Sueuorum nomen extulit, illo viciſſim obtrito. Eius celebritas tunc inualuit maxime, cũ a Francis, qui Alemannis iam olim regnum abrogarant, imperium in Saxones tranſlatum eſt.

Gottorum ſeu Getarum partem, Dacos in occidẽtem ſequutos eſſe, ſupra dixi, a quibus Gottorum origo eſt in mari arctoo. Et Tyrigetas in Alanorum comitatu per mediterranea loca progreſſos, Turingos condidiſſe exiſtimo. Nec improbo, ſi quis nomen Hieræ, quæ Erphortum interlabitur, idem quod Tyræ, & Turingorũ idem quod Tyrigetarum eſſe cenſeat.

Myſos, vt Tyrigetis ad Iſtrum vicini fuerunt: ita eodem tempore in Hermundurorũ terra prope Turingos in his regionibus cõſediſſe arbitror, quos poſtea Sorabi oppreſſerunt. Hermunduros enim cum Boiis Danubiũ tranſiiſſe in agrum N .icum, ſupra dixi.

Tandem cum Henricus Auceps Soraborum regionem, ſubacta gente, prouinciam Romani imperii feciſſet, præfectis nouis impoſitis, Myſorum nomen reuocatum rurſus ſeſe exercuit & inclaruit. Eandem fuiſſe Myſorum linguam, quæ Getarum fuit, autor eſt Strabo, Germanicam ſcilicet vtramque, cum de Getica id certo conſtet.

Cæteri Getæ, qui patriis ſedibus non exceſſerunt, ſub Valente populabundi ad ipſam vſque Conſtantinopolin acceſſerunt. Sed repulit hos Valens primũ, poſtea Theodoſius, qui ſtipendiis eos ſibi adiunxit contra Maximum & Eugenium. Hæc cum filii Arcadius & Honorius ſoluere recuſarent, cauſſam præbuerũt maximis bellis, quibus imperium in occidente dilaceratũ eſt a Gottis, Francis, Burgundis, Alanis & Sueuis.

Memorantur & Saxones in Valẽtiniani hiſtoria, quod cum Alemannis Brando duce Moguntiã cœperint. Hos cum etiam a Ptolemæo inter arctoas gentes enumerentur, credibile eſt creuiſſe interea amplificatos potentia, ſocietatibus & fœderibus vicinarum gentium cõtra peregrinorum aſſiduas irruptiones.

Burgundi pulſi a Gottis, quorum pars fuerunt & Heruli, quæſiuerunt nouas ſedes apud Alemannos, qui inter

Alpes

Alpes & Moguntiam habitarunt.

Imperante ergo Honorio, Franci accerſiti contra Lucium præſidem Romanum, qui in vrbe Treuirorum rapuerat Senatoris cuiuſdam coniugem, vrbem Treuirorum occuparunt. Hoc fuit initium regni Francici in Gallia: inde enim progreſſi ad Moſam flumen & ſyluam Arduennam, paulatim totam Belgicam & Celticam Galliã ſubegerunt. Contra Francos exciti, artibus Stilliconis, Burgundi, Vandali, Sueui & Alani, partim etiam vicinorum iniuriis cõpulſi, maximis exercitibus in Gallias irruerunt, aditum Francis intercluſuri, vel potius Gallias præoccupaturi. Burgundi quidem Nuithonibus ſociis, fruſtra prohibente Aetio Romano præſide, maximam Sequanorum & Heduorum partem Francis præripuerunt, & mox confirmatis in noua terra viribus, regnoq; excitato paulatim fines prolatarunt, Allobrogum regione cum prouinciæ & Galliæ Lugdunenſis parte regno adiecta. Sed ante Francos regnum conſtituerunt, quibus cum poſtquam diu de finibus diſceptaſſent armis, tandem aſſiduitate bellorum & pertinacia Francorum fracti, his ſeſe ſubdiderunt.

Vandali, Alani & Sueui prope littora Belgici progreſſi ad Ligerim vſque omnia compleuerunt. Vandalorum gens in aditu Celticæ nomen Flandriæ iudicatur indidiſſe. Sed inde a Conſtantino patritio Romano profligati, peruaſtatis Galliis in Hiſpaniam proruperunt, vbi diſiuncti inter ſe & partiti prouinciam, alij alias partes inuaſerunt.

Sueui Gallicìæ regnum conſtituerunt, quod Septimus rex finiit. Vandali ſuas in Betica ſedes fixerunt a quibus ad Betim fluuium circa Hiſpalin, in Turdetanorum veterum tractu, ad hæc vſque tempora Vandaliæ & Vandaluſiæ & Andaluſiæ nomen ſupereſt.

In Caſtellanorum regione cis Iberum ſubſtiterunt Gotti, Alani, vel potius Catti & Alani. Cattos enim vel Francorum vel Saxonum, inter quos fuerunt medij, iniuriis vexatos cum Alanis diſceſſiſſe conſentaneum eſt. Vnde Catalaunia regio, in qua hodie celebris eſt ducatus Cardone,

Sed Hiſpania non diu poſſeſſa a Vandalis, paulo poſt ceſſit Gottis, qui VVallia duce, Genſerico Vandalo excluſo, vltraq; fretum Herculeum in Aphricam reiecto, poſſeſſionem ac dominium Hiſpaniȩ traxerunt ad ſeſe. Eiuſdem enim Honorij principatu Radigiſus ducenta millia Gottorum in Italiam duxit, quorũ magna parte fame diſſipata, & Radagiſo capto ſtrangulatoque reliquiȩ Alaricum regem crearunt, qui Romam cepit. Huic Coſentiæ mortuo, Adaulphus ſuffectus pacem fecit cũ Honorio propter affinitatem, & relicta Italia, diſceſſit in Galliam, occupata ex pacto parte Prouinciæ & Aquitaniæ. Inde in Hiſpaniam mouit, & bellum Vandalis intulit, quod illo interfecto confecit VValia.

Horum Gottorum progenies Hiſpaniam rexit vſque ad irruptiones Saracenorum, qui Roderico rege Gottorum cæſo reliquias in Aſturum intra Pyreneos montes anguſtias compulerunt. Attractum contra hunc ſcribunt Muzam Miramolani Maurorum regis ducem, quod Iuliani comitis cuiuſdam filiam per vim ſtupraſſet, circiter annum Chriſti ſeptingẽteſimum decimum quartum. Ita ruina & mutatio regni Gottici extitit a libidinis pœna. Vocati ſunt autem VVeſtgotti ad diſcrimen illorũ, qui poſtea a Zenone imperatore in Italiam miſſi ſunt cum Theodorico rege eorum, contra Odoacrum Rugianum, qui ex Rugiis & Herulis arctoi maris accolis conflato exercitu, Italiam prædabundus totam percurrit.

Oſtgotti tandem in Italia re iectis Græcis conſederunt, & regnum condiderunt, quod Longobardi deſtruxerunt. Vandali excuſſi Hiſpania traiecerunt in Africã Genſerico duce, vbi Græci Gottique a partibus diuerſis eo perſecuti, reliquias prorſus deleuerunt.

Interea Franci in Belgica & Celtica Galliis regnum exorſi ſunt, quod primus Merouæus VVaramũdi nepos titulo regio adminiſtrauit. Hoc regnũ poſtea cum Burgundorum & Alemannorum acceſſione amplificatum eſſet, limitibus ſituque diſtinctum eſt in regnum occidentale Celticæ Galliæ, quod ſcriptores Neuſtriam corrupta voce vocant ex VVeſtrichio, & orientale Belgici

atque

atque Germaniæ,quod Auſtraſiam quaſiOſtrichium nominant.Durauit hæc diſtinctio vſque ad Carolum Magnum,qui regum Boiorum perantiquo ſtemmate ſublato,prolatiſque in Pannoniam finibus,hoc recens acquiſitum regnum Oſtrichium,reliquũ omne VVeſtrichiũ nuncupauit,vnde ad Lotharingiam VVeſtrichij, id eſt, occidentalis regni nomen reliquum eſt.

Hæc dum in occidente geſta ſunt; interea ab ortu & ſeptentrione Sarmatæ & Heneti, quos Ptolemæus ſcribit eſſe maximam gentem Sarmatiæ, partim veterem Germaniam verſus occaſum occuparũt ad Albim vſque tot migrationibus & bellis exhauſtam ac deſolatam, reliquis veterum colonorum aut cæde ſublatis, aut ſummotis loco partim verſus meridiem Gotticas & Romanas prouincias depopulari cœperunt.Et ex vaſtis ſolitudinibus Aſiæ,Attila duce,Hũni gẽs Scythica,quos χοῦνοι Ptolemæus nominat, Sarmatarum terras adorti progreſſique, Gottos in Pannonia oppreſſerunt, indeque promotis caſtris per Germaniã & Italiam ad Toloſam vſque Galliæ vrbem acceſſerunt,vbi Aetius præſes Romanus magna ſtrage victos repulit,adiutus ſociis armis Frãcorum,quorum rex tunc fuit Merouæus: Gottorũ, quorum rex tunc fuit Theodoricus, & Burgundorum. Attila mortuo Gotti rurſus ſuperatis reliquiis Pannoniam recuperarunt,duce Ardarico Gepidarum rege, a quibus Cepuſij ſunt. Ita Gotti Pannoniam recuperatam tenuerunt vſque ad reditum Hunnorum ſub Iuſtiniano. Ab Hunnorum & Auarũ progenie ſunt Hungari,ſicut ex vtriſque & nomẽ factum eſt, cum quibus imperatores occidentis magna bella geſſerunt.Iidem Gotti, vt dixi, ſub Zenone in Italiam miſſi contra Odoacrum,Græcis exturbatis regnum ibi inchoarunt: contra hos a Narſe euocati ſunt Longobardi,qui a ripa Albis in Noricum ad Danubium, indeque in Pannoniam recens cõmigrarant,Sclauorum,vt opinor,violentia extruſi.Hi aliquanto poſt,capti ſcilicet allectique pulchritudine Italiæ ſua ſpõte reuerſi.Cenomannorum & Inſubrum veterum ſedem intra Alpes & Padum occuparũt regno fundato,& Gottorum reliquias bellis continuis

attritas prorſus extirparunt, vt ne quidē veſtigia aliquā coloniarum Gotticarum reliqua eſſe permiſerint. Longobardis rurſus tandem regnum eripuerunt Franci. Ita Oſtgotti, Rugios & Herulos: Oſtgottos Lōgobardi: hos Franci vlti ſunt.

Recitaui qua potui breuitate vaſtationes & mutationes non tantum Germaniæ veteris, ſed totius pene Europæ. Has cogitemus fatales fuiſſe pœnas peccatorum generis humani, cum aliorum, tum vero inprimis blaſphemia contra Filium Dei in Ariano dogmate & aliarum ſimilium impietatum, quas Gottos præcipue & Vādalos non tantum amplexos eſſe ac fouiſſe, ſed etiam magna ſæuitia defendiſſe conſtat. Nec video, quid cogitari poſſit triſtius & horribilius excidiis tot regnorum, tantíſque eorundem colliſionibus inter ſe atque conflictibus mutuis, & tot gentium cædibus tam funeſtis, tot deletionibus vel diſſipationibus & exiliis earundem, denique confuſionibus atq; commixtionibus illarum inter ſe tam fœdis. Diluuij inundationibus abſorptum eſt totum genus humanum. Sed haud ſcio, an non præſtiterit ſemel mori, quam ſpectare ac perpeti tantum malorum toties variatis vicibus, quantū in his mutationibus accidit. Nec dubito Deum punire voluiſſe occidentem cladibus harum vaſtationum: orientem Mahometicæ gentis furioſis opinionibus & bellis.

Nunc paucis exponam eum Europæ ſtatum & præcipue Germaniæ, qui emerſit ex his regnorum concuſſorum ac diſiectorum ceu naufragiis, cum bellorum fluctibus ſedatis & bellandi rabies atque libido nonnihil deferbuiſſet, & ex tot iactationibus gentes nonnullæ alicubi ſedibus fixis ſubſtitiſſent atque conquieuiſſent, denique quale acceperit imperium occidentis Carolus Magnus, accerſitus in Italiam ad Longobardos retundendos.

Omnem terram a Ponto & Rha flumine, cui Vuolga hodie nomen eſt, ab ortu in occaſum, verſus meridiem quidem incluſam Sarmaticis montibus, Carpatho, totoque ambitu Bohemicorum montium: ad boream vero littore Sueuici Balticique maris, ad Albim vſque longe

lateque

lateque compleuerant Heneti, Sarmatæ, & Sclaui magna varietate ac diuersitate.

Fuisse autem has gentes ὁμογλώττους reperio. Sed Henetorum & Sarmatarum nomina vetustiora sunt ac celebratiora. Sclauorum enim primum innotuit imperãte Mauritio Cæsare, qui ducibus Commentiolo & Prisco Prætore magna affectos clade ad Istrum accidit nonnihil & lãguefecit. Iam tum enim, Gottis ibidem propter continuas & migrationes, & bella, numero viribusque attenuatis, eo vsque accesserant. Suidas de his inquit: τὸ Σκλαβικὸν γένος, τὸ πέραθεν τοῦ ἴστρου. Henetorum meminit Homerus in vicinia Paphlagonum, quos Henetum ducem in exercitu Troiano habuisse prodidit, & sinus Veneti atque vrbis Venetę in mari Adriatico ab his originem esse cõsentiunt omnes, siue Antenore, siue quocunque alio duce eo appulerint: sicut iidem sinui Veneto in Sueuico mari supra Prussiam cognomen dederunt. Nec alia Henetorum, alia Venetorum seu Vindorum, quos Germani Wenden nominant, appellatio est. Denique vt Sarmatis a Ptolemæo admiscentur: sic in Asia atque Europa vtrasque simul ac mixtim habitasse, aut contiguas possedisse terras non dubito.

Sarmatarum nomen, quos σαυρομάτας Græci nominant, quod Sorabi referant & Seruii manifestum est. Sclauorum nomen (Henetorum enim & Sarmatarum etyma quæ sint supra iudicatur) Illud ergo cum recentius multo sit, vnde extiterit dubito: præsertim cum pene toti genti tributum ceu commune nomen consensu gentium reperiam: An a celeritate famæ atque iactantia gentis sit tractum, vt aliquibus placet? An, quod potius credo, a gentis ferocitate, vt in Quadorum nomen successerit, quod nostra lingua feroces vehementesque significat & immites. Sed quodcunque sit ἔτυμον vocis, antiquissimas esse has tres gentes ὁμογλώττους appellationes, historiæ docent.

Propagarunt hæ autem ad solem orientem vltra citraque Mæotidem paludem supra Pontum, amplam ac potentem Circassorum gentem, quæ ante Tartaricas, irruptiones late ibi dominata est, & postea, cũ iugo Tarta

rico oppreſſa eſſet, mirandis modis occaſione ſeruitutis illius ad faſtigium regni Ægypti peruenit. Inde verſus ſeptentrionē & occaſum circa Rha & Tanaim flumina vſque ad ſinum Venedicum, vbi hodie ſunt Moſcouia, Liuonia, & Ruſſia alba, ex iiſdem gētibus deriuati ſunt atque diffuſi Roſſi, qui & Roxani & Roxolani vocātur, hodie Moſchi. Hi, ſi progenies ſunt Moſſinæcorū, quos in Argonautico carmine deſcribit Apollonius, vt nomen oſtendit, & vero eſt conſentaneum, ſique patrios mores adhuc retinent, vix hodie viuit alia gens turpior. Apollonius, quo cum Ptolemæus & Strabo cōſentiunt, ſedem his tribuit ad Moſchinos montes, quibus in ſuperioribus partibus Ponti, Cappadocum, Colchidi Armenia iungitur.

In Roſſorum vicinia Boruſſi conſederunt etiam ab oriente profecti, ſicut indicat nomen, quod Henetum eſt, & colonos Ruſſis contiguos denotat. Ab his Prutenorum ſeu Pruſſorum nomen defluxit.

Ad Rha ſeu Vvolgam fluuium hæſerunt Bulgari. Ad Boryſthenem Boſſini, qui & Pazinacæ. Prope ſinum Venedicum Liuonij vetus Liuoniorum nomen conſeruarunt. His & Boruſſis interiecti Curetes & Sudini mare, Samogethi Lituanorum confinia hodie attingunt, quorum nomen cōgruit cum Sarmatis & Getis in Dionyſij carmine. Hi paulatim ab oriente & aquilone progreſſi, ſtatim, vbi deſeri loca ad Boryſthenē, Tyram & Iſtrū a Gottis ſenſerunt, his incumbere, infeſtareq; Romani imperij limites cœperunt, neque vrgere deſtiterunt, donec in Myſia, Thraciaque & Macedonia, ac vicinis Triballorum & Dardanum regionibus Græcis imperatoribus aſſiduitate irruptionum ac depopulationum defatigatis, ſedes extorſerunt, vbi in Myſia inferiore Sarmatæ a Vvolga profecti gentem Bulgarorum: in ſuperiore & finitimis locis Roſſi vel Roxolani Raſcios: Sarmatæ Sorabos & Seruios: Pazinacæ Boſſinos: Cæteri Croatas Dalmatas, totamque pene Epiri & præcipue partis in Græcia gentē procrearūt, ſicut teſtatur autor Epitomes in Strabonem. Inquit enim: νῦν δὲ πᾶσαν ἤπειρον καὶ ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκύθαι, Σκλάβοι, νέμονται.

Sub

Sub Borussis, qui ad mare veterem Sueuorũ patriam inuaserunt, a sinu Pomeranorũ nomen contraxerũt: sic dicti quasi maris accolæ Hos a Cassubiis maris interstitium & syluarum densitas seiunxit, Cassubii enim a littoribus versus mediterranea Poloniæ & Porussiæ sese extend runt. Nomen eos a plicis vestium acquisiuisse volunt, quibus cæterorum vestes caruerunt. Hinc secundum littus mari Balt ci per Pomeraniæ partem ducatumque Megalburgensem, vsque ad Albim & per marchium Brandeburgensem, quæ quad uplici terræ distinctione ab Odera ad Albim, & vlt a flumen vtrunque secundum Sueuum Hauelumque amnes porrigitur. In hoc ergo tractu, sedes & domicilium fuit Henetorũ seu Venetorum. Huic enim gentis parti hoc nomẽ proprie inhæsit. Sed multa fuerunt Henetorum genera, locis nominibusque distincta, qui suis singuli paruerunt ducibus: Vni vero regi subiecti fuerũt omnes, quem genuit stirps regia, de qua prodierunt duces Megalburgenses: sed regium nomen vsurpare desierunt, postquam accisa potentia, imperij Romani principes esse cœperunt. Alij quanto ante imperio sese cõiunxerũt Pomeraniæ principes, quorum adhuc superest prosapia.

A Viadro secundum Sueuum & Hauelum ad Albim vsque sedes fuit Lebusiorum, vbi Lebusium oppidum, item VVilinorum & Stoderanorum, vbi Berlinum & Brandeburgum, & Herulorum seu Helueldorum, vbi episcopatus est Hauelburgensis.

Supra Lebusios in cõfinio Pomeraniæ & Megalburgensium, cis Panim fluuium, Cycini ad oppidum Gucegouiũ: Circipani vbi Gripsvvaldia, VVolgastium, Sondium. Vltra Panim Tolensij sederunt & Rhedarij, Tolensij ad Tolensum amnem alluentem nouum Brandeburgum in Megalburgensi terra. Rhodarii intra Panim & Oderam, vbi ducatus est Stetinensis. Brizanorum sedem nomen prignitiorum indicat. Hos omnes a Lupina rapacitate cognominarunt VVelicos. His proximi Lingones, vbi Luneburgum & VVarnaui, vbi Rostochium: Obotriti, vbi Megalburgum: Polabi, vbi episcopatus Raciboriensis. Dehinc supra Traue-

nam fluuium Vvaggerij, vbi epiſcopatus olim Aldeburgenſis, nunc Lubecenſis.

Luticij ſupra Sueuum ad Albim vſque Luſatiam inferiorem: Sorabi reliquum ſupra Albim vſque ad montes Sudetes verſus meridiem, ab ortu vero ad caput Sueui fluminis, ab occaſu ad confluentem Albis ac Salæ incoluerunt, vbi hodie eſt Luſatia ſuperior, Miſnia tota, & principiũ Saxoniæ ſuperioris ad Hercyniam. Ita in hac extrema ora terrarũ, quas occuparunt Sarmatæ & Heneti, vt in Aſia olim & poſtea in aditu Europæ ſedes finibus cõiunxerunt, nominũ diſcrimine ſeruato. Et vtriq; diu multũque Frãcica & Saxonica arma exercuerũt, cũ non contenti amplitudine occupatæ terræ, vltra Albim Saxonum agros ac Luneburgum, Francorum ad Salam depopulando terraſque carpendo, potentiam extẽdere conarentur. Sæpe ægre illi ac difficulter vim bellicoſſiſſimarũ gentium ſuſtinuerunt & repreſſerunt. Sæpe hæc iugo, quod bellorum diuturnitate & victoriarũ de ipſis partarum crebritate fractæ ſuſceperãt, rurſus abiecto ad arma redierunt, donec tandẽ maxima multitudine contuſa conſumptaque cædibus, in locum eius nouas colonias duxerunt Henricus Leo, & Albertus Vrſus, de quibus mutationibus ſuo loco dicetur. Soraborum nomen reliquiæ in Luſatia ſuperiore adhuc vſurpant, & de veteribus colonis teſtantur oppida Sorbecum & Serueſtum. Henricus Auceps Sorabis domitis præfectos dedit, qui hanc oram tutarentur contra Boemos, inde origo eſt præfecturæ limitaneæ, quam hodie marchiam Miſnenſem vocant. Contra Henetos marchiam Brandeburgenſem conſtituit.

Nunc terminum earundem gentium ad ortum auſtrinum ducam, & mediterraneas ſedes referam.

Mediterraneam verſus ſub Boruſſis ſedes eſt Maſouiorum, quos a fronte verſus ortum longo tractu cum Moſchis coniungunt intermedij Lituani, a Moſchis fere Boryſthene fluuio diremti, qui hodie dicitur Neper.

Sub his Ruſſi & Podoli vſque ad Sarmaticos montes, & Tyram fluuium ſeu Neſtrum, vt hodie incolæ vocant, Hos a Vvalachis diſterminant Iazyges nõ mutato

veteri

veteri nomine. Tergum horum ab occasu claudunt Poloni, qui inhabitant amplissimā planitiem, quæ patria fuit Burorum, Quadorum, Lygiorum & aliorum.

Reliqua Quadorum & Lygiorum terra intra Viadrum & Boemicos mōtes excepit Silesios, quos vt Sclauorum & Quadorum veterum nomina expressisse opiner, vocum cognatione & significato moueor. A Sclauorum traiectu Vratislauia nomen adepta esse videtur. Ad Lygios veteres Lignitij appellatio alludit.

In Marcommannorum locum Moraui subierūt, nomen, vt nonnullis placet, a Moraua flumine sortiti.

In vallem amœnissimam his & Sorabis interpositam, Gabretaque Sudetis ac Hercinia vndique cinctam, quæ Boiorum fuit antiquitus, inuolarunt Zechi, quos vsitate non patrio Zechos, sed vetustissimo & inde a Boiis vsque propagato nomine Boiemos vocamus.

De Silesijs & Morauis inter Polonos & Boiemos bella diu fuerunt. Polonos Lechum, Boiemos Zechum ducem sequutos, vt ex gētis vtriusque appellatione aliqui coniectant, interque sese linguę, sanguinis & multarum aliarum rerum societate deuinctos, non origo, quæ eadem est, sed soli mutatio disiunxit, contentione de finibus & imperio ex æmulatione potentiæ exorta. Morauí Boemis, Silesij Polonis semper adhæserunt, vsque ad eam mutationem, quæ de veterum regum Poloniæ stirpe, de qua relictum est stemma ducum Silesiæ Lignicensium & Bergensium, regnum in nouam gentem Iagellonum translatum est. Ea enim mutatione alienatis Silesiorum animis à Polonis, artibus ac cōsilio Iohānis Lucelburgensis regis Boemici qui fuit filius Henrici VII. Imperatoris, & pater Caroli quarti, perfectum est, vt Silesia prorsus a Polonis discederet, & insereretur regno Boemico, fieretque prouincia imperij Romani.

Terminarunt ergo Germaniam versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boemici. Sed versus occasum, quos limites constituam non reperio. Nam Francica potentia Gal-

liæ partem maximam Germaniæ coniunxerat. Belgicā enim omnem complexa erat ac Celticam, præter minorem Britanniam,in quam coloni Britāniæ veteris qui ab Anglis Saxonibus pulſi eo tranſfretarant,Britanniæ nouum nomē attulerant,cum a Cæſare ibidem Armoricæ ciuitates collocentur: Aquitaniæ item prouinciæque partē maximam.De eo vero quod ſupererat contendebat bellis aſſiduis cum occiduis Gottis, a quorū reliquiis Languedocia nomen ſumſit,vbi Toloſates olim,Volcæ,Nitobriges,& Tectoſages ſederūt. Metropolis eius hodie eſt Narbo ciuitas.

Belgicum & Celticam Franci,Alemani,Burgundi,& Vandali compleuerant,& aliæ gentes Germanicæ, quæ & diſtinctionem & nomina veterum habitatorum aboleuerunt:quanquam eā mutationem tam paulatim cœpiſſe opinor,cum Gallia Romanis armis ſubacta & in prouinciam redacta eſt.

Franciæ nomen Pariſiēſibus regni Francici ſedes impoſuit.Hoc,vt dixi,ante Pipinum & Carolum diſtinctum fuit in duo regna.Horum occidentale Galliam Celticam, Neuſtrię ſeu rectius Vveſtrichii nomine orientale Belgicam Galliam,Auſtraſiæ vel rectius Oſtrichii nomine comprehendit:hinc Neuſtriæ nomen reliquum eſt in parte Normanniæ.Sed hanc diſtinctionē poſtea aboleuit Carolus Magnus regibus Boiorum ſublatis.Nam recens debellatis regnis in Germania,orientalis:Gallicis prouinciis occidentalis regni nomen tribuit. Hoc poſtea Lotharius Ludouici Pii filius cui ex diſtributione Belgica Gallia cum parte Lugdunenſis prouinciæ obtigerat,abrogauit,ſuo nomine ſubſtituto. Inde & Veſtrichij appellatio reliqua eſt ab occiduo regno,& Lotharingiæ a Lothario.

Sed vetus Lotharingia deinceps partim a Francis, Burgundis & Germanis direpta, partim diſtributione inter poſteros Lotharij in munitiores particulas diſcerpta,in eas deuenit anguſtias,quas Vogeſus & Iura montes fluuiuſque Sequana & Belgicum definiunt:Eam regionem nouæ diuiſiones in alias adhuc tenuiores conciſam vel mutilatam potius particulas, plures guber-

narunt

narunt Principes.

Fuerunt enim Lotharingiæ partes, Lotharingia superior eodẽ hodie nomine nota: Lotharingia inferior, quæ Brabãtia postea nominata est, nomine ex prouincia per deprauationem facto.

Ducatus Mosellanus ad fluuium Mosellam, vbi olim Romanduorum sedes fuit, hodie est Lucenburgum.

Ducatus Arduennæ a sylua Arduenna seu Boloniensi, Godefridi Hiesolymorum regis imperio celebris, in confinio Namurci, Leodij & Hannoniæ. Sunt autem Namurci hodie, vbi olim Condusij, & comitatui Namurcensi proximi Segni.

Leodienses hodie, qui olim Eburones & Tungri. Leodiensis à regione Romana ibi hybernante, & cæsa cum quinque cohortibus ab Ambiorige Eburonum regulo, nomen acquisiuisse putantur.

Eburones sic dicuntur quasi Eyburen, id est, Eiorum coloni: Eyfflia vero, quæ protenditur ad Vbios vsque, quasi Eyfelt, id est, campus Eiorum. Ex eo enim loco cis Rhenum transierunt in Galliam, qui adhuc hodie comitatus nomine insignis, vocatur die En oder die Hoy.

Eburonibus annumerantur Rucini, Betasij, Toxãdri, Masaci. Runicorum nomen pars Belgici retinuit, das Runzerland. Sic legendum enim pro Sucinis apud Tacitum, & pro Rinucis apud Plinium. Masacorum oppidũ infra Traiectum superius, Maseck. Betasiorum multa ad Mosam oppida desinentia in Bech, Dippenbech, Schonbech. Toxandria fuit oppidum inter Mosam & Traiectum, hodie vocatur Visetum, multa in eo repeRiuntur monumenta vetera. Horum sedes primum vltra Rhenum Franci inuaserunt vltra citraque Mosam, vsque ad mare.

Iuliacenses olim Menapij.

Colonienses olim Vbij.

Geldrenses, Motenses, & ex parte Phrysij olim Sicambri, quasi See Cimbri, id est, Cimbri maritimi. At Sicãbris videntur esse reliqua Segeberg & Sigen.

Hollãdia a cauernis subterraneis sic dicta est, post inundationẽ factam anno Christi octingẽtesimo sexage-

ſimo quod ſubruta terra & eluuione cauata cœpit eſſe σομφώδης & cauernoſa, olim Battauia. Fuitque Battauia duplex: Superior ad Geldriam pertinet: Inferior Hollādia eſt, cuius pars inter Vvahalim & Leccam Rheni brachia vetus nomen retinet, die Betaw.

Brabantiam olim incoluerunt Aduatici, nunc Boſleduci: Ambuariti nunc Antuerpienſes, a quibus marchia Antuerpiēſis nomen habet, quæ conſtituta fuit in limite Armorica contra Anglos, multo ante Carolum Magnum.

Grudii, vbi Louanium & Mechlinia: Brabantia, Lotharingiæ inferioris nomine amiſſo, id nomen adſciuit Henrico IIII. imperante. Id ex Latino prouincia factum eſt.

Flandriam tenuerunt olim Gorduni, vbi Gandauum & Bruxella: Pleumoſij, vbi Brugæ, vnde Flamingorum nomen vel a Flandris: Neruij, vbi Tornacenſes: Verocaſſes, nunc Caſletenſes, Geſſoriacum ſeu Iccius portus, hodie Caletum. Habuit autem Flandria comites peculiares ſtirpis Francicæ, a Carolo magno vſque ad Balduinum vltimum, qui cum hæredem inſtituiſſet Carolum Daniæ regem, hoc mortuo ſine hærede, contentio orta eſt inter regem Galliæ & imperatorem de comitatu.

Pannoniæ bona pars ſub Belgica Gallia comprehenditur.

Nomen Germanicum κατ' ἀφαίρεσιν priorum ſyllabarum ex Arduenna factum videtur Hennigaw, id eſt, Arduennæ ſubiecta vallis vel planities, quam Germani vocant ein Aw.

Picardia hodie complectitur veteres Ambianos, Sueſſiones, Bellouacos, Veromanduos, & ex parte Morinos. Pars enim Morinorum ad Flandriam pertinet. Campania Remos & vicinos: Arteſia Atrebates.

Burgundi Heduis & Sequanis ſucceſſerunt. Late patuit potētia eorū, quæ ad Allobroges & Taurinos vſque pertinuit, qui ſunt hodie Sabaudi & Pedemōtani. Nunc inferior Burgundia ducatus titulo Heduos, Mandubios, Lingones & partem Sequanorum habet, quæ fuit Verdunenſium,

dunensium, Bibractarum, Diuionensium, Matisconensium, & Cabillonensium. Superior comitatus nomine Sequanos reliquos, & præter hos Bisuntinos & multos alios. Alemannorum etiam pars in superiore Burgundia consedit, quos hodie Iurassos vocant.

Normanniæ nomen à noua gente multo post inuectum est in ea loca, quæ tenuerunt olim Ambilates, Bellocassi, Lexouij, Eburonices, Aulerci. Sed omnium mutationum momenta & caussas recitare nimis foret longum.

Hoc satis sit scire, quod maxime parti Galliæ Germaniæque Franci tunc imperarunt, cum mutatio imperij facta est, & habuerunt partes singulæ suos vel principes vel comites ex Francorum familiis, aut Alemanorum, de quibus reliquæ fuerunt gentes Gibellinæ & Vvelphæ. Sed Francis paruerunt.

Erat autem tunc Germania vniuersa distributa inter potentissimas gentes tres, quæ inter se infestis odiis armísque perpetuò decertabant. Duas extremas partes Saxones & Boij, mediam Franci tenebant.

Forma gubernationis apud Saxones Aristocratica erat, domi rempub. æquo iure administrãtibus duodecim principibus, e quibus dux belli, cũ opus erat eligebatur, cui ituro contra hostes concedebatur in exercitum potestas regia, vt olim apud Spartanos Romanos. Boij Francíque monarchias habebant.

Extrema ad septentrionem, ab arcto mari Baltico & Oceano: a meridie iugis Hercyniis: ab ortu Albi fluuio, ab occasu Rheni Oceanique parte circundata, Saxonum erat, quos distinguebat Visurgis in Vvestualos & Ostualos, his ad Albim, illis ad Rhenum accedentibus. Extremam ad meridiem per Alpes ac Cecios montes, perque Rhetiam superiorem & Norici agros extensam ad Italiam & Hunnorum in Pannonia fines vsque possidebant Boij, iam olim in ea loca delati, qui Hunnos aditu Germaniæ prohibebant, & reprimebant Norico imminentes Boemos.

Media inter has longe latéque ad vtranque Rheni ripam & per Alemanorum Francorum oriẽtalium ac Tu-

ringorum agros ad Salam vſque & Albiin, parebat Frãcis, horũ armis edomita. Paulatim enim Franci non Galliam ſolum vniuerſam Vveſtgottis euerſis; ſed & Germaniæ populos ſubegerant, & Turingorum Alemanorúmque regna demoliti erant: cúmque propterea formidabiles eſſent vicinis, Saxones, a quibus a parte vna ſaltu Hercynio, ex altera Rheni alueo dirimebantur, partim amore libertatis priſtinæ & metu iugi Frãcici, odioque peculiari gentis, partim ſuæ religionis pertinaci ſtudio, quam extinctam Frãci cupiebant, perpetuo contra hos in armis erant. Sed potentia Franci cæteros ſuperabant, qui regni ſui fines recentibus contra Saracenos victoriis procul in Hiſpania vltra Iberum propagarunt. Beticam enim totã, & Tarraconenſis ac Luſitanicæ Hiſpaniæ magnam partem bello Gottis ademtam multo ante Saraceni obtinuerant. Hicque Galliã adiecturi arma mouerant in Francos, attracti a Vveſtgottis, qui in Aquitania & Narbonenſi ſupererant. Sed cæſi deletique a Francis, rege amiſſo, magnam Hiſpaniæ partem amiſerunt, donec tota rurſus exciderunt, oppreſſi a Gottis, qui mox poſt Francicas victorias, reſpirare, & fractas vires reficere atque inſtaurare cœperunt. Recuperarũt enim Gotti Hiſpaniæ regnum, eſtque ab his origo materna imperatorum Caroli V. & Ferdinandi fratrum.

Cimbrica Cherſoneſus totaque vltra mare Balthicũ continens, partim Danorũ erat & Gotthorũ, partim Suecorum, cum quibus bellum erat Saxonibus aſſiduum.

De Italiæ principatu contendebant cum Græcis Longobardi, eo quod, quæ ad exarchatum pertinuerunt, hi inuaderent, ſcilicet vt occupatis illis viam ſternerent ad imperium vrbis Romæ. Cum autem põtifices Romani ſuæ potentiæ amplificandæ cauſſa eadem appeterent, odiſſentque Longobardos multis de cauſſis, & viderent Græcos defenſioni Italiæ impares eſſe, cõmiſerunt cum Longobardis Francos.

Talis fere Germaniæ & magnæ partis Europæ ſpecies fuit tunc, cum imperium occidentis conſtitutum eſt diuiſione Italię inter Gręcos & Francos, Græcorum aſſenſu.

Nec

Nec de Germanicis gẽtibus circa illa tempora plures, celebrantur, quã Saxones, Franci, Turingi, Alemanni Burgundi, Boij, quorum Turingi, Alemanni & Burgundis Francis subiecti fuerunt: cæteri horũ obscurati amplitudine ac potentia latuerunt. sed aliquanto post ex iis mutationibus, quæ secutæ sunt, rursus inclaruerunt atque creuerunt, aucti opibus, victoriis, laude bellica & imperii dignitate, de quibus suo dicetur loco. Profuit autem plurimum toti Europæ hæc & imperii translatio, & trium regnorum Germaniæ, Italiæ & Galliæ cõiunctio, sine qua nulla harum regionum, suis, quibus obiecta fuit, hostibus arcendis reprimendisque suffecisset. Germaniam assidue infestabant Heneti: eidem & Italiæ imminebant Hũni: Italiam & Galliam appetebant Saraceni: Galliæ & Germaniæ formidabiles erant gentes arctoæ. Harum plerasque domitas bellis & mansuefactas, potentia nouæ monarchiæ, conflatæ ex hac coniunctione, ad societatem fidei & religionis Christianæ perduxit, solis Saracenis magna ex parte deletis. Sed de his in singulorum imperatorum rebus gestis dicetur.

CAROLVS MAGNVS.

Certissimum est, ordinem politicũ in genere humano, opus & beneficium Dei esse, quo societatem honestã conseruat, sicut scriptum est: Iudicium Domini exercetis. Item: Libra & pondus iudicia Domini sunt. Et quidem hæ res optimæ, leges, coniugia, distinctio dominiorum, contractus, magistratus, iudicia, pœnæ, sunt testimonia de sapientia, bonitate & iustitia Dei, & de eius præsentia in genere humano: quia ipse Deus custos est sui ordinis. Discernendus est autem ipse ordo a personis. Vt coniugii leges multi violant: ita multi gubernatores ordinem in imperiis conturbant, & fiunt tyranni grassantes iniustis homicidiis, confusionibus libidinum, & aliis sceleribus, vt Caligula, Nero & alii innumerabiles. Hos Deus non approbat, qui vt priuatos latrones punit: ita istos legum & iustitiæ hostes excutit ex imperiis, vt conspiciantur

ipſius iuſtitia & præſentia in generis humani conſeruatione, ne prorſus fiat diſſipatio hominum, ſed aliqua maneat ſocietas, vt eccleſia colligi & doceri poſſit: Ac fiunt in pœnis mutationes non ſemper ſalutares, ſed tamen alicubi, vt interfecto Caligula ſuccedunt non meliores, Claudius & Nero, & tamen poſtea ſuccedunt vtiles principes, Veſpaſianus & Titus, ſic interualla miranda ſunt: Et pœnæ tyrannorum ad regulas referendæ ſunt: Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. Omnis anima quæ fecerit has abominationes, exſtirpabitur. Omnis qui vſurpauerit nomen Dei vane, punietur. Væ qui ſpolias, quia ſpoliaberis.

Sunt & ipſæ tyrannides gentium pœnæ, ſicut ſcriptum eſt: Propter peccata populi multæ ſunt principum mutationes. Certum eſt autem ſingularia Dei beneficia eſſe, cum dantur ſalutares ſucceſſores, iuxta dictum: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Et Daniel inquit: Deus transfert regna & ſtabilit. In quibus mediocris ſtatus eſt aliquantiſper, illa certum eſt conſeruari diuinitus.

Hæc primum conſideranda ſunt in hac mutatione, Caroli tempore facta. Punita ſunt à Deo ſcelera & imperatorum orientis, & gentium. Exortum eſt in oriente impium regnum Saracenicum: ea mutatio nequaquam fuit ſalutaris, vaſtauit eccleſiam, & extinxit veri Dei inuocationem, leges & doctrinas, deleuit ornatiſſimas vrbes. Eſt igitur horribilis pœna, ſed iuxta dictum: Miſericordiæ Domini, quod non conſumti ſumus, ſalutaris fuit occidenti tranſlatio ſummæ potentię ad Carolum: poſt quem etſi inter ſucceſſores etiam bella ciuilia orta ſunt, vt nulla regna diu quieta ſunt, tamen profuit poſteritati circiter trecentos annos, videlicet vſque ad Henricum quartum, cuius tempore ſceleribus pontificum hoc imperium languefactum eſt. Antea Carolus, Ludouicus Pius, Arnolphus, Ottones, Henricus Bambergenſis, Conradus Francus, Henricus tertius geſſerunt res vtiles Italiæ, Germaniæ, Pannoniæ & aliis vicinis.

Quomodo autem fiant iuſtæ & ſalutares mutationes,

& quo-

& quomodo a latrociniis & seditionibus differant, sapienter considerandũ est. Regula discrimen facti: Omnis qui gladium acceperit, scilicet nõ datum a legibus, gladio peribit: Est igitur iusta mutatio, cum is qui arma gerit, vere est ἀμυνόμενος, id est, qui non prior atroci iniuria alios afficit, sed est defensor.

Fiuntque iustæ mutationes iure belli, id est, cum caussa belli iusta est: & fiũt salutares, cum Deus armat victorem sapientia, iustitia & fortitudine. Erat Augustus vere ἀμυνόμενος aduersus Antonium: & quanquam non erat par bellator, tamen Deus eum adiuuat. Fuit igitur victor ac iure dominus, & fatendum est a Deo adiutum esse.

Sic, cum imperia iuste transferuntur, vtrunque concurrit, iusta caussa & Deus armans ac regens ducem. Erant Cõstantinus & deinde Theodosius vere ἀμυνόμενοι, & erant armati a Deo sapientia, iustitia & fortitudine. Ex his fundamentis intelligi potest, & quæ trãslationes imperiorum sint iustę, & quomodo intelligenda sit sententia Deus transfert & stabilit imperia.

Sunt autem iustæ caussæ translationis, cum victor habuit iustam belli caussam, aut cum illi, quorum est iusta authoritas, eligunt dominos, vt Rex Dauid prętulit Salomonem cæteris fratribus. Henricus Auceps prætulit iuniorem filium Ottonem primum, principes Persici elegerunt Darium.

Disputatur ergo de translatione Italiæ & axiomatis imperij in Carolo, an iuste hæc in eum translata sint. Respondeo, iustissime factam esse translationem iure belli & transactione. Rex Longobardorum Desiderius mouerat bellum in Italia, & occupauerat vrbes, quarum aliæ ad imperium pertinebant, aliæ ad Romanam ecclesiam: Interfecerat etiam Præsidem in ea parte, quæ erat Caroli. Erant & Romæ seditiones, & Græci imperatores, nec Italiã, nec Romam defendebant. Vocatus igitur Carolus vere fuit ἀμυνόμενος, & regi Desiderio capto regnum ademit. Id iure belli iuste retinuit. Cumque iam Italia, Galliæ & Germaniæ iustus dominus esset, retinuit ea, quæ olim nominabantur imperium occidentis

Itaque Italica nobilitas ἀξίωμα ei imperatoris tribuit, quo tamen Carolus non vſus eſt, niſi facta tranſactione cum iis, qui imperium Conſtantinopoli tenebant. Hæc omnia iuſte acta ſunt.

Quod autem Romani epiſcopi fingunt, Petro datam eſſe authoritatem regna mundi vel occupandi, vel aliis tradendi, & a Petro ſucceſſores eam authoritatem habere, id commentitium eſt. Quia apoſtolis traditum eſt miniſterium euãgelicum, ſine poteſtate politica, iuxta dictum: Reges gentium dominentur eorum, vos autem nõ ſic. Recte igitur dicitur, Carolum iuſtis modis Italia & imperij dignitate potitum eſſe iure belli, & via tranſactionis.

Cumque Deus det victorias, dicendum eſt diuinitus factam eſſe tranſlationem, & congruere hunc euentum ad dictum Danielis: Deus transfert & ſtabilit regna: Nec minor fuit Italicæ nobilitatis authoritas in eligendo imperatore, quam alibi Byzantinorum. Nec pontificia renuntiatio tribuit imperium: ſed eſt publica teſtificatio, quæ oſtendebat hanc perſonam iuſtam eſſe, & iuſte potitã imperio: Vt paſtor eccleſiæ non dat ſponſam ſponſo, ſed teſtis eſt legitimi coniugij. Romæ conſulatus dabatur ſuffragiis ſenatus & militum, ſed is, qui anno proximo Conſul fuerat, publice indicauit, quis eſſet electus. Talia exempla multa adhuc ſunt in vſu. Hæc initio præfatus ſum, vt cogitemus ſalutarem fuiſſe mutationem Occidenti, & grati beneficium Dei celebremus, ſeruantis legitima imperia & eccleſiarum hoſpitia. Deinde & iuſtas cauſas humano iure conſideremus.

AVus Caroli Magni fuit Carolus Martellus. Pater fuit rex Franciæ Pipinus, qui moriẽs regnum duobus filiis reliquit Carolomanno, & Carolo Magno. Sed Carolus Magnus, Carolomanno fratre mortuo, anno tertio, poſtquam regnare cœperat, ſolus regno Franciæ potitus eſt. Adoleſcens ſtudioſe linguam Latinam didicit, in qua doctorem habuit familiarem, Petrum Piſanum diaconum. Poſtea cum veniſſet Lutetiam, Al-

coinus

coinus Anglus Bedæ auditor, erudiit eum in dialecticis & doctrina ecclesiæ, cuius summam Alcoinus contraxit in librum, qui adhuc extat: & apparet Augustini doctrinam sequutum esse, sicut & postea Hugo de sancto Victore, & alij eum sequuti sunt, vsque ad Thomæ & Scoti labyrinthos. Narrant Alcoini consilio constitutam esse Academiam Parisiensem. Ego ante quoque docentium & discentium cœtus ibi fuisse existimo. Sed scribitur disciplinam & studia valde ibi corrupta fuisse, & multos ibi fuisse magicę impietati deditos, fortassis quædam Alcoinus emendauit. Ticinensem quoque Academiam institutam esse a Carolo scribitur. Tanta fuit facundia, vt non deesset ei copia & splendor in patrio & Latino sermone. Versus etiam fecit de Rolando sororis filio:

Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis,
Te tenet aula nitens, nos lachrymosa dies.
Sed qui lustra geris octo & binos super annos,
Ereptus terris, iustus ad astra redis.

Græcos legatos Græce loquentes intellexit, sed non respondit longo sermone Græco. In collegio Osnaburgensi Græcum lectorem dato amplo stipendio constituit. Denique fundationes veterum collegiorum, quæ tunc doctrinarũ scholæ erant, ostendunt eum iudicasse ad principis officiũ pertinere, curare, vt doctrina ecclesiæ & aliarum honestarum artium propagetur, & recte doceãtur homines. In monasterio Heluetico sancti Galli adhuc extant literæ Caroli Magni, quibus addita est imago faciei & pectoris in toga Romana, vnde apparet speciem fuisse virilem & plenam maiestatis.

Addam hic primum & cætera, quæ leguntur de domestica vita, quam optãdum esset copiosius descriptam esse, quia domesticæ virtutes sunt commonefactiones omnibus vtiles.

Bella cognoscenda sunt, vt mutationes generis humani & mutationũ caussæ considerentur. Cumq; vitæ norma decalogus esse debeat, prima huius virtus fuit pietas. Amplexus est symbola, & recte eruditus est ab Alcoino Bedæ auditore, & legit ipse Carolus multum Augu-

ſtini libros. Vnde conſentaneum eſt, fulſiſſe in eo lucem veræ fidei, ac recte eum inuocaſſe Deum in agnitione & fiducia mediatoris. Hanc inuocationem publice oſtendit. Quandocunq; enim fuit in vrbibus, acceſſit ad pſalmodiam, vt hiſtoria nominat, & vna cecinit ipſe, & filiis & principibus diſtribuit lectiones canendas, & precationem ſuam cum piis ſerio coniunxit. Quam pulchrum exemplum fuit toti orbi terrarum, tãtum principem acie iam dimicaturum ſtare in templo, & ſe & eccleſiã, & imperium Deo commendare, & precationem cum piis omnibus coniungere ipſum imperatorem, & filios virtute præſtantes, & duces omnes cataphractos in panopliis diſtinctis auro & ferro, & ad cœnam Domini reuerenter accedere, vbi oſtendebant ſe & ſerio amplecti doctrinam de Filio Dei, & propter iuſtas cauſſas bella gerere, & auxilium a Deo bona conſcientia petere?

Vſus eſt autem Carolus Magnus Alcoino præceptore nõ tantum in doctrina ſacra, ſed & tota philoſophia, in qua didicit diligẽter cum alia, tum vero imprimis doctrinam motuum cœleſtium ac numerorum. Nam & ephemerides eum computaſſe ſcribunt, & anni menſibus & ventis nomina impoſuit: quorum aliqua vſus huc vſque retinuit. Eſtque omnino domeſtica eius vita, pietatis erga Deum & parentes, philoſtorgiæ erga liberos, temperantiæ & aliarum virtutum: publica autem, veræ & non ſimulatæ pietatis erga Deum, & ardentis ſtudij erga religionem Chriſtianam & eccleſiam, ſapientiæ item & fortitudinis, iuſtitiæ, clementiæ & beneficentiæ erga pauperes inſigne exemplum.

Bella geſſit plurima & maxima, & inter hæc longiſſima & difficilima, Saxonicum & contra Hunnos. Cũ ergo patre Pipino extincto octauo Calendas Octobris, anno ſeptingenteſimo, ſexageſimo octauo, partitus eſſet cum fratre Carolomanno regna paterna, Sueſſione frater, Vvormatiæ ipſe conſedit. Primum bellum geſſit contra Aquitanos, relictum a patre Pipino: vbi reliquiæ Gottorum, odio imperij Francici, nouis ſubinde rebus ſtudebãt, ſollicitante tum ad eos ad defectionẽ principe

Hunoldo

Hunoldo Aquitaniæ duce. Hunc fugientem ad Lupum Vaſconum ducem, cum miſſis legatis tradi ſibi poſtulaſſet, Lupus & illum & ſeſe dedidit. Amiſit autem paulo poſt Carolomannum fratrem, anno Chriſti ſeptingenteſimo, ſeptuageſimo primo: cuius vxor Berta cum filiis, conſilio Adomari cuiuſdam, fugit in Italiam ad Deſiderium regem Longobardorum, vel odio vel metu Caroli: quæ res in magnam ſpem erexit Deſiderium, antea cupidum & vrbis Romæ, & imperij in Italia poſt eiectos exarchos, & metuentem Francos, quorum cum Romanis coniunctio ei non poterat non eſſe ſuſpecta. Perfecturum enim ſe confidebat vt Carolomanni filij reges Franciæ a pontifice renuntiarentur. Id ſi fieret, ſperabat aut Francos ad hos a Carolo ſponte defecturos, aut bella inter vtroſque inteſtina exoritura eſſe, quibus inter ſe colliſa frangeretur potentia Frãcica. Cum itaque aliquanto ante Paulum Aniartam Græci imperatoris cubicularium incitaſſet ad repetendum imperium vrbis Romæ, & ſæuitiam in ciues exercendam, & epiſcopatus Rauennatenſis conſtitutionem ſibi ſumeret, his vero nihil ſe proficere experiretur: offert ſe ad fœdus cum pontifice & Romanis ineundum, & petit a pontifice, vt Carolomanni filios reges Franciç renuntiet. Vtrumque recuſante põtifice fiducia auxiliorum Francicorum, Deſiderius rem aperto bello aggreditur.

Hæc cauſſa fuit & occaſio belli Longobardici. Euocatus enim a Romanis Carolus ad vrbis Romanæ defenſionem, primo miſſis legatis hortatur & rogat Deſideriũ, vt abſtineat ab exarchatu & omnibus iis, quæ eſſent Romanorũ, & parcat vrbi, reddat enim occupata: quibus cum ille nil moueretur, Carolus irritatus conuertit partem apparatus bellici, quem in Saxones inſtruebat, contra Deſiderium, & tranſmiſſis Alpibus deſcendit in Italiam, vbi cum Deſiderio apud Vercellas congreſſus, hunc acie victum in fugam coniecit. Deſiderius diffidens rebus ſuis, Adalgiſium filium cum Carolomanni coniuge & liberis Veronam collocat, ipſe Ticinum munit, ibi Carolum, & belli euentum expecta-

turus. Concluſum ergo intra Ticinum Deſiderium Carolus obſidet,cumque produceretur obſidio, mēſe ſexto, relicto ad Ticinū Bernhardo patruele, ipſe copiarū partem Veronæ admouet.Hanc ſtatim capit deditione, Adalgiſio Deſiderij filio clam fugiente ad imperatorē Græcum, metu Bertæ coniugis Carolomanni, quæ vrgebat,vt fieret deditio. Potitus ergo Verona & magna parte ditionis Longobardorum, Romam proficiſcitur, vbi quod Italiā vindicaſſet in libertatem , & vrbi a metu Longobardorum liberatæ defenſionem præſtitiſſet, ac porro ſe præſtiturum recepiſſet, denique Pipini patris donationem ſanxiſſet,vt imperatoriȩ dignitatis fieret capax, inter patricios aſcriptus eſt. Collata quoque tunc eſt in eum authoritas omnis imperatoris propria, & ipſius etiam pōtificis creandi poteſtas. Sed nec dignitatem accepit,nec titulū vſurpauit, nec poteſtatē exercuit imperatoris ante debellatos tota Italia Longobardos,& factam cum Græcis tranſactionem.

Reuerſus ad obſidionem Ticinenſem,decimo tādem menſe vrbem cepit, peſte intus & fame grauiter afflictam,& Deſiderium regem cum cōiuge & liberis comprehenſum relegauit Leodium , vbi in exilio mortuus eſt.Etſi autem Adalgiſius aliquanto poſt adiutus auxiliis Græcis repetere patrium regnum conatus eſt,tamen a Francis repulſus & interfectus eſt.

Hic finis fuit regni Longobardorum in Italia , quod durauit annos ducentos quatuor, gubernatum a regibus diſſimilibus:inter quos aliqui excelluerunt virtute, aliqui cum crudelitatis , iniuſtitiæ, auaritiæ, & parricidiorum ſuorū dederint pœnas, teſtimonia præbent iræ diuinæ aduerſus iniuſtos & tyrannicos conatus. Deſiderius appetēs aliena,amiſit ſua. Italiam oppreſſurus,ipſe in ſeruitutem venit,regno exutus,iuxta dictum:Væ qui ſpolias,quia ſpoliaberis. Etſi autem Carolus potitus regno Longobardorum, regem ſuſtulit:tamen nec gentis nomen,aut ſedem mutauit,nec cæteris eiuſdem gentis ducibus , vt Spoletano, Eporegienſi , & Foroiulienſi ea quæ tenebant eripuit.Exarchatum autem nomine mutato appellauit Romandiolam, vt tota memoria imperij

rij Græcorum in Italia deleretur. Incidit hæc mutatio in annum Christi septingentesimum septuagesimum tertium.

Longobargo bello profecto, rediit Carolus in Germaniam, & totum sese ad bellum Saxonicum cõuertit, quod ante expeditionem Italicam inchoauerat, anno Christi septingentesimo septuagesimo secũdo, deuictis magno prelio & fugatis Saxonibus ad fontes Lupiæ amnis. Caussa belli Saxonici, præter eas ęmulationes & odia, quæ solent esse inter vicinas gentes ex suspicione & metu crescentis potentiæ, præterque contẽtiones de finibus, fuit religionum diuersitas, Francis Christianam, quam erant amplexi, Saxonibus ethnicã veterem mordicus retinentibus, ac tuentibus. Sæpe itaque armis petitus, sæpe iniuriis lacessitus Carolus magnus a vicinis Saxonibus tandem in bellum Saxonicũ, quod etiam a patre & auo gestum fuerat, totis viribus incubuit. Hoc bellum longum fuit ac difficile. Durauit enim annos totos triginta tres, Saxonibus ad quascũque defectionum occasiones bellum reparantibus: Etsi autem Saxones irruptionibus crebris & subitaneis sępe & terruerũt Frãcos, & quæ horum erant diripuerunt, tamen vt plurimũ virtute Francorum, qui ad limites in excubiis erant, repulsi succubuerũt. Bis tantum iusto prælio inter eos decertatum esse scribitur, Frãcis ipso Carolo magno duce victoribus, & quidem vno mẽse, paucorum dierum interuallo. Vno ad montem, cui sacellũ postea impositũ memoratur diuini auxilii nomine, altero ad fluuium Hasam, vtriusque prælii locum adhuc hodie incolæ mõstrant. Excursiones vero & velitationes, quæ crebræ fuerunt, multos vtrinque præstantes viros mutuis cędibus confectos peremerunt.

Apud Saxones præcipua fuit potentia VVidechindi ducis Angriuariorũ, qui imperauit terris ad Vigursin, vir animi magnitudine ac robore, arte & vsu belli, consiliorum celeritate ac promptitudine præstantissimus. Hunc non tam aduersa belli fortuna, quam sua lenitate ac mansuetudine expugnatum, imo delenitum potius, cũ in suas partes, & suam de religione sententiã tãdem

pertraxiſſet, quod factū ſcribitur Bardouici, reliquum huius belli non magno negotio cōfecit per duces ſuos, edomitis ac ſubactis reliquis, qui mutationi religionis, quam Carolus moliebatur, aduerſabātur. Quoſdam ex his pertinaci ſtudio ſuæ religionis, & odio imperij Frācici, exilij ſpōtanei gratia mutato ſolo patrio traieciſſe in ea ſeptentrionis loca reperio, quæ ſunt Boruſſorum. Poſt Vvidechindum celebrant hiſtoriæ Albionem, qui ad Albim fluuium & Hercyniæ iuga ſedes habuit & imperium. Horum principum familiæ fuerūt tunc præcipuæ in Saxonia, inter eas quæ celebrātur numero duodecim. A Vvidechindo propagati ſunt Henrici duo, Auceps & Bambergenſis, Ottones tres. In eandem referunt originem ducum Saxoniæ, & marchionum Miſnēſium, quos a Vvidechindo eius filio deriuaui. In Italia ducum Sabaudiæ, vbi olim habitarunt Allobroges, & marchionum montis Ferrati. In Gallia regum, qui nunc rerum potiuntur, numerata origine ab Hugone Capeto per annos quingentos. Albionem nonnulli faciunt principem eius familiæ, quæ nunc eſt principum Aſcaniæ, quæ hāc totam oram Albi & iugis Hercyniæ vicinā poſſedit, & fortiter defendit armis amplius ſexcentis annis, & diu potentia ac rebus bello fœliciter geſtis claruit, ex qua ſe familia ortos gloriantur nobiles Vrſini in vrbe Roma. quod valde veriſimile eſt, cum non ſit dubium, cum ab aliis imperatoribus alibi, tum a Conrado tertio præfectum Hetruriæ datum eſſe ex hac familia. Alij verius inſerunt eum poſteritati Sighardi, & tradunt patruelem fuiſſe Vvidechindi primi, natum Edelhardo patre, qui frater fuit Vvernechini, patris Vvidechindi. Vtriuſque Edelhardi & Vvernechini, patrem Dittericum nominant Sighardi filium. Reliquæ principum in Saxonia familiæ interierunt, & quæ nunc dominantur, aut nouæ ſunt in his terris atque inſititiæ, aut Henetæ.

Carolus Magnus ergo deuictis inter initia belli Saxonibus duobus prœliis, paulatim progreſſus, vt de vero Deo gens Saxonica recte doceretur, & aſſuefieret ad veram Dei inuocationē, cuius rei cauſſa bellum tātum ſuſceperat, deſtruxit & ſuſtulit idola in aliis locis alia, ad quæ

quæ fiebant concurſus,& condidit eccleſias,quarũ curam & gubernationẽ commendauit epiſcopis viris piis & ſanctis.Primo vltra Viſurgin occidentẽ verſus, pecu culiarẽ epiſcopũ collocauit Oſnaburgi,citra Viſurgin alium,in oppido quod nominant hiſtorici Selingſtet. Vnde poſtea ſedes epiſcopalis tranſlata eſt Oſtervvigum,& inde Halberſtadium. Ac memor dicti Eſaiæ,Reges erunt nutritores tui, eccleſiis attribuit certos reditus,quibus epiſcoporum & miniſtrorũ eccleſiæ,& aliæ pauperes familiæ alerentur.Id factũ ſcribitur circa annum Chriſti ſeptingenteſimum ſeptuageſimum ſextũ. Cõſtituit aliquanto poſt plures epiſcopos alibi,extructis ac diſtinctis eccleſiis, & reditibus deſtinatis, vnde ſuſtentarẽtur:vt Padebornæ,vbi audiuit legatos miſſos ad ſe a regibus ex diuerſis partibus orbis terrarũ. Item in oppido Mingeroda,de cuius tranſlatione extitit monaſterienſis: Hildeſij, Bardouici, vnde VVerdam commigrauit.Adiunxit autem docẽtium & diſcentium collegia,ſicut adhuc teſtantur diſtincta canonicorum nomina,quæ illi,omiſſa cura rerum & officiorũ quę titulis hõneſtiſſimis profitẽtur,& oſtẽtant, ſolam vmbram veteris conſtitutionis & cõſuetudinis cum opũ poſſeſſione retinuerunt,& populo terriculamentis vanę falſęque ſuperſtitionis faſcinato,pro ſalutari doctrina in tẽplis theatrica ceremoniarũ ſpectacula obtruſerũt,quæ fuerunt ſuperſtitionis nerui.In collegio Hildeſiano ſcribunt educatum eſſe & inſtitutum Henricum ſanctum. Bremenſem eccleſiam condidit anno a nato Chriſto ſeptingenteſimo octogeſimo octauo,cui epiſcopum præfecit VVilhadum natione Anglum.Mindẽſem aliquanto ante fundaſſe memoratur ãno ſeptingẽteſimo,octogeſimo quinto, quo VVidechindus depoſita cũ armis ſuperſtitione Ethnica, ſuſcepit profeſſionẽ religionis Chriſtianæ.

Sed huius belli tempore,quod productum eſt in annum Chriſti octingenteſimum octauum,multo geſſit alia bella difficilia & magna cõtra Saracenos,qui occupatas Hiſpanias fuerant partiti in duo præcipua regna, ſedibus conſtitutis Cordubæ & Illiberi, quam hodie

Granatam vocant,& ſæpe Galliam ante tentarant infeſtis armis.Contra illos ergo magnum duxit exercitum, comparatum ex Francis, Longobardis & Italis, anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo octauo,ac recepta Pompelone,præcipua Vaſconum vrbe,congreſſus cum Saracenis ac victus,amiſit quadraginta millia hominum. Cecidit in eo prælio Milo Anglerius Rolandi pater. Poſt reparato & aucto exercitu denuo cum illis conflixit, in quo conflictu,cum Saracenorum dux Egolandus interfectus eſſet,Carolus diſſipatis reliquiis Sarracenici exercitus,totã citeriorem Hiſpaniam vſque ad Betim fluuium recepit. Paulo poſt copiæ Francicæ perfidia Vaſconum denuo a Sarracenis circumuentæ,magnam acceperunt cladem,in qua Rolãdus filius ſororis Caroli ſiti extinctus eſt,cum quidem inter præclara eius diei facinora ſua manu iugulaſſet Maſurium ſummum ducem exercitus Saracenici. Hunc Rolandum quãti fecerit Carolus Magnus,indicãt verſus epitaphii ſupra recitati, quibus mortem eius deplorat.Vltus eſt hanc perfidiam in Vaſconibus Carolus grauiſſime & repulſis Saracenis,quæ in Hiſpania ſubegerat,præſidiis confirmauit.

Debilitati hac ſtrage Saraceni,etſi nullas poſtea vindicandæ cladis & recipiendæ Hiſpaniæ occaſiones prætermiſerunt,tamen nihil profecerũt.Paulatim enim ſeſe erexit rurſus & promiſit Gottorũ virtus,qui nõ paſſi reſpirare Saracenos,dum inter ſe Franci dimicarunt,interea armis repetiuerunt illa,quæ occupata olim a Saracenis,& recepta recens a Francis,non ſatis firmo præſidio contra barbaros defendebantur. Cum autem plures eſſent Gottorum principes factum,vt cum ſinguli in iis quæ occupaſſent,regna conderent, Hiſpania in plura ſit regna diuulſa,quæ tandem ad vnam regum Tarraconẽſium ſtirpem redierunt.

Hiſpanico bello confecto,cum reliquiæ Longobardorum in Italia tumultuarẽtur,Carolus ingreſſus in Italiam cum exercitu,bellum intulit Agariſo duci Beniuentano:qui ſtatim,vt de aduentu Caroli cognouit,pręmiſſis obuiã filiis Rimoldo & Grimoldo ſeſe in fidem

eius

eius tradidit. Ita pace impetrata, sese & sua conseruauit, filioque natu minore relicto apud Carolum obside, alte rum beneficio victoris recepit. Scribunt & ante Hispanicam expeditionem Carolum Longobardos in Italia tumultuantes compescuisse: & Forouiulij ducem capite truncasse, vt exemplo cæteri a defectione exterrerentur: ac deinceps Romam profectum esse sacrorum caus sa, ducta eo secum coniuge & liberis.

Inde reuersum bellum Bauaricum excepit, quod mouit Tassilio rex Boiorum, gener Desiderij regis Longobardorum, metu imminentis ex propinquo potentiæ Francicæ, & persuasu coniugis, quæ maritum instigabat, vt patrem e carcere vi & armis extractum reduceret in regnum. Carolus ergo occurrit Tassiloni duobus distinctis exercitibus, quorum vnum duxit Pipinus filius, per Iulias & Carnias alpes. Hac celeritate territus Tassilo pacem petiuit & impetrauit. Factam pacem scribũt Augustæ Vindelicorum ad Lycum amnem, qui distinxit Alemannos a Boiis. Sed non multo post Tassilo violatis pactis, & fœdere inito cũ vicinis Hunnis & Auaris renouauit bellum: in quo non destitutus tantum, sed insuper accusatus etiam a suis violatæ fidei, ac Carolo traditus, lege Salica condemnatus est ad regni abdicationem. Carolus ergo regno mulctatum vna cum filio Dedone, vt nouarum conspirationum ac molitionum occasiones omnes vtrique adimeret, in monasterium vtrumque inclusit, quod adhuc non procul ab Hei delberga nomen Laureaci retinet. Ita Tassilo metu & vindictæ cupiditate, moto non necessario bello, in ea sese pericula coniecit, quæ depellere voluit: sicut sæpe, quæ arcere aut elidere conantur homines mala intempestiuis consiliis, his ea attrahunt & accelerant in sui suorumque perniciem. Regno excussus, pœnas dedit tẽtatæ vindictæ priuatæ, & perfidiæ ac seditiosorum cona tuum iuxta dictũ: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Et de bellis non necessariis, præclare Pindarus inquit: ἔα μάχαν, ἔα πόλεμον χωρὶς θεοῦ.

Hic finis fuit regni Boiorũ, quod cœpisse scribũt anno a nato Saluatore quingentesimo quinquagesimo sexto,

quo Hunnorum irruptiones præcipuas Europæ gentes ad arma concurrere,& immanem ſæuitiam a ſeruicibus ſuis depellere coegerunt. Et cæpiſſe quidem cum Adalgerio primo Boiorum rege,deſiiſſe autem longa ſucceſſorum ſerie in hunc Taſſilonem,anno Chriſti ſeptingẽteſimo octogeſimo octauo. Durauit ergo annos trecentos trigenta duos. Bauarorũ nomen ſunt qui exiſtimant compoſitum eſſe ex Bois & Auaris, quos Carolus deuictis ac depulſis Hunnis regioni Boiorum adiecit. Tenuit autem Bauariam poſteritas Caroli Magni vſque ad Ottonẽ primum,qui eam fratri Henrico tradidit,cuius Henrici nepos fuit Henricus ſanctus, qui cum ſobole careret,coniugis Cunigundæ fratrem Henricum Bauariæ impoſuit,quo extincto rediit Bauaria ad Hẽricum tertium imperatorẽ. Hunc quæ ſunt ſequutæ mutationes,ſuo loco dicetur.

Poſt euerſum regnum Boiorum,Carolus ſuſcepit expeditionem in Sorabos,qui eam regionem,quæ nunc eſt gentis Myſorum,ad montes Sudetos & ad Albim ac Salam flumina tenuerunt: vltraque hæc progreſſi, crebris incurſionibus deuaſtarunt Saxoniam & Turingiam atque in his terris multa occuparunt. Ab hoc bello retractus eſt ad defenſionem regni Boiorum recens occupati,contra Hunnos & Auaros:qui ex fœdere & pacto cum Taſſilone rege ſupra Amaſum fluuium, qui limes fuit Boiorum & vicinorum Hunnorũ atque Auarum, ductis exercitibus terram Boiorum cœperant depopulari. Hos octo annorum continuo bello primum debilitatos,tandem edomitos,& toto eo tractu,quem incolebant Boiis vicinum ſummotos, depulit vltra Arrabonẽ amnem,qui antiquitus ſuperiorem Pannoniam ab inferiore diſcreuit. Primo belli anno,qui fuit annus Chriſti ſeptingenteſimus nonageſimus primus,maximam partem nobilitatis Hunnorum fœlici prælio deleuit,cui ipſe & affuit & præfuit:reliquis ſeptẽ annis,adminiſtrationem rei bellicæ commiſit Ludouico filio.

Hoc bello victor Pannoniam ſuperiorem conſtituit limitem regni ſui verſus orientem contra Hunnos & Auaros:cumque Germaniam Galliæ coniunctam in duo diſtin-

diſtinxiſſet regna, illud quo ad Galliam pertinuit, vocari cœptum eſt Germanico nomine Vveſtreich, id eſt, occidentale regnum: hoc, quod Orientem ſpectauit, Oſterreich, id eſt, orientale regnum, cuius cum limes eſſet verſus ortum recens Hunnis erepta Pannonia, abolito Pannoniæ nomine, tractus ille dici cœpit Marckoſterreich, id eſt, limes regni orientalis. Ex appellatione Germanica Oſterreich, factum eſt nomen Auſtriæ. Sed Marchiæ nomen cum dignitate mutatum eſt in ducatũ multo poſt a Friderico primo imperatore. Ante hanc mutationem rexerunt eam terram marchiones, qui Latinis ſunt præſides limitum: inter quos hiſtoriæ primum celebrant Leopoldum cognomento illuſtrem, ex familia ducum Sueuiæ & Alberti comitis Bambergenſis, temporibus Henrici Aucupis. Ex prioribus pauci nominantur, & ſine commemoratione rerum ab ipſis geſtarum. Huius Leodolphi ſtirps cum defeciſſet, Rodolphus Habsburgenſis imperator, ducatũ Auſtriæ tradidit filio Alberto, a quo origo eſt ducum Auſtriæ hoc tempore.

Pannoniam ſuperiorem poſtquam Romani occuparunt, dederunt eam incolendam duabus legionibus Germanis vndecimæ, & decimæ quartæ: & conſentaneum eſt, partẽ eius etiam tenuiſſe veteres Gottos. Fuiſſe autem Germanos veteres Pannoniæ citerioris vel ſuperioris colonos, multorum locorum appellationes teſtantur, quæ plane originem Germanicam referunt. Nomen Budæ prorſus idem eſt cum Germanico Baden, factum a Vicinis Thermis, quarum circa Budam magna copia & varietas eſt, & congruit appellatio cum Vngarico Beſten. Veſprimum Vngari nominant, quod Germani dixerunt Weisbrun, ab albo fronte, qui adhuc eo in loco ſub arce epiſcopi oſtenditur. Vlteriorem Vngariam tenuerunt Gotti.

Hunni ergo duce Attila infuſi a ſeptentrione Gottos oppreſſerunt, ſed Attila mortuo, rurſus a Gottis excuſſi, pars eorum remigrauit in patriam veterem, pars in Vngaria remanſit ſuſcepto imperio Gottico. Dominati itaque ſunt Gotti in Pannonia rurſus vſque ad Iuſtinianum imperatorem, annis poſt Attilam amplius centũ

Sub Iuſtiniano reuerſi Hunni cum ſociis ſeu Auaris ſeu Iuuaris,quorum vetus patria vltra Rha fluuium & ſupra Caſpium mare, verſus ortum & ſeptentrionem veteri nomine adhuc hodie nota eſt, Pannoniam denuo ſubegerunt,Gottis partim deletis, partim intra Montana compulſis, & finibus prolatis per Pannoniam ſuperiorem vſque ad Amaſum fluuium.

Tenuerunt autem Hunni & Auari Pannoniam vſque ad Carolum magnum,cuius imperio & ordinatione ſuperior Pannonia marchiæ nomen accepit, cum regni orientalis adiectione:huic Auſtriæ nomen profectum eſt, quæ complectitur hodie Pannoniæ ſuperioris partem & Noricum Ripenſe.

Marchiam Stiriæ tunc etiam conſtitutam eſſe exiſtimo,partim contra eoſdem Hunnos, partim contra Græcos imperatores,& ſubiectos his Illyricos ac Dalmatas. Quæ vero deductis ex Saxonia colonis a Carolo in Daciam, quæ nunc Tranſſyluania eſt,feruntur, fabuloſa ſunt. Tranſſyluanos enim Dacorum & Gottorum veterum reliquias eſſe non dubito:quibus acceſſiſſe coniicio Pannoniæ ſuperioris colonos Germanos, quando pulſi ab Hunnis & Auaris nouas ſedes quæſiuerunt.

Fracti hoc bello Hunni & Auari ,quieuerũt vſque ad Ludouicum Arnolphi filiũ,quo imperante denuo inſtauratis viribus & irruptionibus aliquoties iteratis, Germaniæ Italiæque cædibus,incẽdiis ac direptionibus,damna maxima & detrimẽta intulerunt:donec aliquot funeſtis cladibus grauiter afflictos ab Hẽrico Aucupe & Ottone primo,& iam ex longa cum vicinis conſuetudine manſuefactos nonnihil, & aliquo Chriſtianæ religionis guſtu imbutos, tandem Henricus ſanctus fœderibus ac ſocietate cum imperio coniunxit.Stephanum enim ducem eorum regio diademate ornatum poſt conuerſionem ad fidem Chriſtianam,affinitate ſibi deuinxit: data ei in vxorem ſorore Giſela, & dotis loco addita parte Pannoniæ ſuperioris infra Leucam amnem, vbi ſita ſunt oppida,Piſonium,Sempronium,Odenburgum, & alia.

Huius belli tempore ſcribunt Carolum deliberatio-

ñes habuisse de coniungendis Danubio & Rheno, flumine Alemãno, qui Danubio miscetur, ducto in Regnessum, qui in Menum influit: Meno tandem ad Moguntiam in Rhenum sese effundente: sed operis impossibilitate coactum tandem ab incepto destitisse.

Posterior aliquanto fuit suscepta a Godefrido Danorum rege expeditio aduersus Carolum. Sed Godefridus, cum post occupatam Frisiam comperisset Carolum accelerare ad huius defensionẽ, regressus cum classe, a suis est interfectus. Carolus ergo insequẽdo hostem fugientem progressus est ad Nordalbingos vsque, qui nunc Holsati sunt, & Ditmarsi, sic dicti, quod vltra Albim ad septentrionem habitent. Referunt autem hæc in annum Christi septingentesimum nonagesimum octauum. Anno proximo sequente cum Romanis inuolantibus in ea, quæ erant imperii, Leo pontifex sese opponeret vim prohibiturus, exortus est in vrbe Roma tumultus: in quo Leo pontifex male mulctatus, & in carcerem detrusus, cum opera Albini cubicularii inde euasisset, confugit ad Carolum in Saxonia, tunc cum exercitu hærentem ad Padebornam. Carolus cognitis querelis pontificis, iussit eum præcedere, ipse cum exercitu sequutus, venit Romam octauo Calendas Decembris, anno octingentesimo. Ibi compositis cõtrouersiis & tumultibus sedatis, octauo Calendas Ianuarii, id est, ipso die natalis Domini nostri Iesu Christi, imperator Romanorum renunciatus est a Leone põtifice, populo his verbis acclamante: Carolo Augusto a Deo coronato, magno & pacifico Romanorum imperatori, vita & victoria.

Tenebat imperium orientis tum sola Irene mater Constantini, qui a Leone Isauro quartus fuit. Hæc cum filio primum conciliasset nuptias filiæ Caroli Magni, & fœdera cum Francis fecisset, postea irritata iniuriis filii, excæcatum eum inclusit in monasterium, ac ruptis fœderibus incitauit reliquias Longobardorum suis copiis adiunctis, vt ex Italia Francos expellerent. Sed re infeliciter tentata, cum Carolum cõfirmata potentia videret Italia potiri, missis legatis trãsegit cum

eo,& totum occidentis imperium ei concessit,coniugio insuper promisso:quod indigne ferens Nicephorus, excussa Irene, rapuit imperium orientis: sed mox eodem modo cum Carolo transegit Salisburgi,vt quod occupa rat imperium occidentis retineret. Hæc pacta postea reuocauit Michael Curopalates, anno octingentesimo duodecimo, qui Nicephoro acie victo & cæso a Bulgaris successorem eius Stauratium filium imperio exuit. Confirmauit eadem Ludouico filio Caroli, Leo imperator post Michaelem. Ita Carolus Magnus factus est imperator occidẽtis:primum iure belli:occupata armis Italia & vrbe Roma, Longobardorum regno destructo & pace restituta, atque legibus ac præsidiis commutata: deinde transactione cum imperatoribus Græcis, qui vt veri domini, omne ius, quod habuerunt in imperium occidentis, Carolo concesserunt. Neque enim accepit imperium à pontifice, cuius renunciatio, neque electio fuit,neque traditio:sed declaratio saltem, quod Carolus esset vere imperator iure belli & concessione imperatorum orientis consensuque & subiectione populi Romani. Nec pōtifices in vrbem Romam iuris quidquam sibi vindicasse,aut vsurpasse tūc,sed ea tantum,quæ ad res sacras pertinerent procurasse prodiderunt omnes.

Est autem Carolus Magnus vnus inter summos & salutares monarchas orbis terrarum,qui excitatus & adiutus diuinitus,imperium occidentis post vltimi Valentiniani cædem à diuersis gentibus appetitum,tentatum & horribiliter laceratum primus restituit, ceu de collectis tabulis ex naufragio trecentorum annorum, & legibus id cōstituit ac sanciuit, coniunctis Germania, Gallia & Italia,& comparata potentia, quæ par esset vicinis hostibus ex omni parte: Saracenis tenentibus Hispaniam vltra Iberum versus occasum:Sclauis accolentibus Albim & Salam ad ortum & septentrionem: Hunnis & Auaris ad ortum & meridiem: quas gentes omnes cum opprimere non posset, fractas tamen repressit ac domuit, & hac potentia opposita,intra certos limites coercuit: nec pacem tantum reddidit occidenti, sed quod multo maius est, & tanto principe dignius, deletis idolis, eccle-

siam

ſiam filij Dei propagauit,& templis conditis, conſtitutis doctorũ virorum collegiis,ordinatis epiſcopis ac deſtinatis reditibus,vnde hi viuerent & alerentur, perfecit,vt homines recte de Deo docerentur, & ad veram Dei inuocationem aſſuefierent.

Sexto anno poſt acceptum imperium, cum bellum Saxonicum anno præcedente finiuiſſet, filiis hæreditaria & acquiſita regna teſtamento diſtribuit.

Habuit autem vxores plures:primam Hermingardin filiam Deſiderij regis Longobardorum,quam repudiauit: ſecundam Hildegardin natã ex nobili familia Godefridi ducis Alemãnorum,quæ cum peperiſſet ei filios tres,Carolũ,Pipinum,& Ludouicum & quatuor filias, mortua eſt pridie Calendarum Maij,anno ſeptingenteſimo octogeſimo tertio.Poſt Hildegardin duxit Faſtradam,filiam comitis Francorum,quæ deceſſit quarto Idus Auguſti,anno ſeptingenteſimo nonageſimo ſecundo,& ſepulta eſt Moguntiæ in templo ſancti Albani.Ex hac natæ ei ſcribuntur filiæ duæ. Poſt Faſtradam duxit Luitgardam Alemanam.

Suſcepit & naturales liberos plures ex concubinis diuerſis,quorum Pipinum gibboſum propter cõſpirationem initam cum quibuſdam contra ipſum coniecit in monaſterium.Ex legitimis filiis Ludouicum Galliæ & citerioris Hiſpaniæ:Pipinum Italiæ: Carolum Germaniæ regem fecit, qui contra Sorabos profectus, rege eorum Miloduco cæſo,arces extruxit ad Albim & Salam.

Extat in hiſtoriis forma teſtamenti Caroli Magni,in quo filiis præcipue curam eccleſiarum commendat.Sed filiorum duo viuo patre deceſſerunt ex hac vita:Pipinus octauo Idus Iulij, anno octingenteſimo decimo, relicto filio Bernhardo, & quinque filiabus: Carolus pridie Nonas Decembris anno ſequenti. His extinctis, cum Saraceni & Mauri inuaderent Italiam, miſit ad Italiæ defenſionem Bernhardum nepotem. In hac expeditione duæ vrbes a Saracenis captæ & direptæ ſunt, Nicea, in Gallia Narbonenſi, & Centum cellæ in Hetruria.Alioquin his poſtremis annis nulla inſignia bella

geſſit, contra Sclauos & Sorabos. Fuit autem terrori & admirationi omnibus exteris regibus, ita vt Perſarum rex & Maurorum principes expetiuerint amicitiam eius miſſis legatis, qui ab eo auditi eſſe ſcribuntur ad vrbem Padebornam. Inter munera a Perſico rege miſſa ſcribitur fuiſſe horologium αὐτόματον, mira arte fabrefactũ, quod ſonitu tintinabuli horas diſtinxit & indicauit. Id præcipue Carolus admiratus eſt & imitatus.

Poſt partam pacem & munitum contra vicinos hoſtes imperium, præcipue ei curæ fuit conſtituere eccleſias, & regna exornare ædificiis. Extruxit ergo regias duas, vnam in Ingelheim, vbi natus eſt, alteram Neomagi: & ad Moguntiam Rhenum ponte ſtrauit, cuius longitudo fertur fuiſſe quingentorum paſſuum. Hic pons anno ante mortem eius proximo ſubito & fortuito incendio intra horas tres totus conflagrauit: in cuius ædificatione totos annos decem, & pecuniæ ingentem vim conſumſerat: Aquiſgrani templum cõdidit, in quo ſepultus eſt. Annis mortem quatuor proximis, crebris laborauit febribus, quibus grauiter afflictus, cũ ſe non diu ſuperſtitem fore ſentiret, accerſitum ad ſe ex Aquitania Ludouicum filium, imperatorem Romanum creauit & renuntiauit. Bernhardum ex Pipino nepotem regem Italiæ fecit, anno octingenteſimo decimo tertio. Tandem menſe Ianuario anni ſequentis ardente febre correptus, laterum dolore, quem vocant pleuritidem, extinctus eſt, quinto Calendas Februarij hora diei tertia, cum vixiſſet annos ſeptuaginta duos, imperaſſet quatuordecim.

Anno Chriſti Saluatoris octingenteſimo decimo quarto

Anno a mundo condito quatermilleſimo, ſeptingenteſimo ſeptuageſimo ſexto.

Mutationi autem, quæ in orbe Chriſtiano hoc tempore facta eſt ſeparatione imperij occidentis ab orientali, cauſſam præbuit præter tyrannidem, ignauiam, luxuriam, & luxum exarchorum Græcorum in Italia, certamen de adoratione ſtatuarum & imaginum cultuque ſanctorum: de quo crudelia certamina fuerunt in eccle-

ſiis

ſiis Græcis, epiſcopis vrgentibus & propugnantibus, imperatoribus prohibentibus & abolentibus cultum ſtatuarum. Leo Iſaurus enim imperator Græcorum, abauus huius Conſtantini, qui Caroli magni filiam duxit, cultum ſtatuarium, qui ſuperſtitioſa cõſuetudine paulatim inoleuerat: & iam in obſeſſis hominum animis penitus inſiderat, ac radices egerat: Illum ergo cultum tãquam impium & idololatricũ abrogarat, & imagines omnes ac ſtatuas ex templis eiici præceperat, vnde εἰκονόμαχος vocatur. Extiterunt inde motus maximi in Græcia, quod epiſcoporum plurimi imperatori aduerſati ſunt, & has eius actiones, vt impias, calumnioſe traduxerunt. Cumque patris exemplum etiam imitatus eſſet Conſtantinus Copronymus: Romani põtifices, qui alioquin imperatores Græcos oderant multis de cauſſis, occaſione ſumta ex his actionibus, quas improbabant, ab imperatoribus Græcis cœperunt paulatim & ſeſe & res Romanas ad Francos inflectere: quod fidem præſtare & obedientiam imperatoribus, quos ipſi iudicarent impie facere, non tenerentur. Eſtque de hac re diſputatum, donec Italia tota Franci potiti ſunt, ſub hoc Conſtantino, genero Caroli Magni: ſub quo certamen de cultu ſtatuarum tandem eo deductum eſt, artibus epiſcoporum & conſenſu imperatoris vtriuſque, vt celebrata ſit ſynodus Nicææ, quæ vocatur œcumenica, ſeptima, in qua publico decreto ſtatuæ reſtitutæ ſunt, & confirmata eſt adoratio earundem impia & idololatrica, & anathemate ſunt notati, qui in his oppugnandis, imperatoribus operam ſuam accommodarant. Motum & tunc eſt certamẽ de pane conſecrato abiiciente ſuam naturam: quod fieri κατὰ μεταποίησιν ſcripſit Iohannes Damaſcenus, qui prima huius noui delirij fundamenta iecit.

LVDOVICVS PIVS.

LVdouicus ſolus de Caroli filiis ſuperſtes poſt patrem, cognita patris morte, ex Aquitania reuerſus, adminiſtrationem imperij ſuſcepit Aquiſgrani. A religioſa ſuperſtitione cognominatus eſt Pius, Nam & feſta, & idolatricos cultus ſanctorum, &

ſuperſtitioſas obſeruationes ordinis monaſtici auxit: ſed patri neq; ſapiẽtia, neq; virtute, neque induſtria par fuit: cœpitq; cum hoc non degenerare tantũ præſtantia virtutis, quæ fuit in maioribus, patre auo & abauo, Carolo Martello, ſed & authoritas minui. Venit in odium apud imperij proceres propter ſæuitiã, quam exercuit in fratris filium Bernhardum regem Italiæ & huic coniunctos: apud filios vero propter nouercæ molitiones, quæ patrem contra priuignos concitabat, vnde & ciuile bellum inter patrem & filios exarſit. Habuit enim primo vxorem Ludouicus Irmengardin, filiã Ingrami Andium ducis, ex qua ei nati ſunt filij tres, Lotharius, Pipinus, & Ludouicus. Hac mortua biennio ante ſuſceptum imperium, duxit alterã Iudittam filiam Guelphi primi comitis Altorfenſis in Sueuia, ſororem Conradi & Rodolphi principum, ex qua ſuſcepit Carolum cognomento Caluum. Ante imperium magnas res geſſit, præcipue cõtra Saracenos in Hiſpania. Imperio potitus exemplo patris, primum Lotharium regem Boiorum: Pipinum regem Aquitaniæ creauit: Ludouicum minimũ natu retinuit apud ſe, ſed titulum regis Italiæ ei tribuit. Ea res, & quod imperator mox inter initia gubernationis ſuæ Danico bello implicaretur, mouit Bernhardum Italiæ regem filium Pipini, vt arma expediret contra imperatorem, & hunc aditu Italiæ prohibere ac regno Franciæ exuere inſtitueret. Incendebatur autem & aſſentatorum vocibus quibus perſuadebatur regnum Franciæ ipſi deberi, & non Ludouico. Ergo Ludouicus Danicis rebus compoſitis, cum magno exercitu Italiam ingreditur. Cuius aduentu territi pleriq; ex ſociis Bernhardi diffugiunt. Bernhardus deſtitutus a ſuis, tradit ſe imperatori, cum Pipino filio & nepotibus ex hoc tribus Bernhardo, Pipino & Eriberto. Imperator eum in Germaniam abductum, & Aquiſgrani ad capitis ſuppliciũ cõdemnatum, ſed vita donatum, oculis priuat, & in monaſterium includit, in quo paulo poſt mœſtitia extinctus eſt. Factum id eſt anno Chriſti octingenteſimo decimo octauo. Alienauit hoc nouæ crudelitatis exẽplum animos multorum ab imperatore.

Eodem

Eodem anno Normannum Britonum præfectum, qui se regem appellarat per seditionem, acie victum interfecit, & totam Britanniam citeriorem recepit. Bernhardo rege Italiæ sublato fecit regem Italiæ Lotharium filium, & simul Cæsarem. Vxorem ei despondit Irmengardin, Hugonis cuiusdam filiam, anno octingentesimo vicesimo primo. Eundem postea in Italiam missum curat designari & proclamari imperatorem a pontifice Paschali: quem cum elegisset populus Romanus imperatore inscio, ad quem electio pertinebat, Ludouicus hoc grauiter tulit, sed placatus pontificis deprecatione, tandem acquieuit. Oderant autem, vt dixi, imperij proceres, præsertim episcopi, Ludouicum: idcirco maxime, quod ex coniuge totus pendere, & de huius consilio pleraque facere & administrare existimaretur. Propterea filios prætextu odiorum & clandestinarum molitionum nouercæ incitarunt, vt in patrem conspirarent, & de abrogando ei imperio cōsilia caperent. Conspirationis initium fuit in Gallia apud Pipinum filium. Sed hæc prima incendia pater facile restinxit, cũ quidem filij nondum coiissent. Renouarunt ea autem nō multo post, & viribus in Alsatia coniunctis, patrem adegerunt eo, vt in ipsorum sese potestatem dederet, & nouercam dimitteret. Captum patrem & aliquandiu circumductum Ludouicus intrusit in monasteriũ Suessioni, anno imperij Ludouici decimo nono. Carolũ fratrem relegauit Brumiam, quod fuit monasterium in Lotharingia: nouercam Dertonam in Italiam. Huius tam præclaræ erga patrem pietatis, vt multorum deinceps aliorum scelerum, authores fuerunt episcopi. Sed pœnas dedit Ludouicus sæuitiæ & ignauiæ suæ, & vicissim impietatem erga patrem mox filij luerunt. Cum detineretur a Lothario pater, reliqui fratres mutatis animis miserti calamitatis paternæ, postularunt cum magna parte procerum Germaniæ, vt dimissum in imperiũ restitueret: quod cum aut non vellet, aut metueret facere, fugiens in Galliam, bellum reparauit fratrum conatus impediturus, sed destitutus ab omnibus, supplex veniam a patre petiuit & impetrauit. Ita rediit ad imperium Ludouicus, anno sequente

& cum filiis deprecantibus culpam ignouisset, cõiugem ab exilio reuocauit, quę tandem expugnato mariti animo perfecit, vt Carolum filium regem Neustriæ, id est, Celticæ & Lugdunensis Galliæ declararet. Cumque paulo post Pipinus obiisset, relictis filiis Pipino, & Carolo, & Pipinus regnum Aquitaniæ affectaret, auus eo in Germaniam relegato, Aquitanos Carolo iurare coegit. Ex eo itinere cum Ludouicus deterius habere cœpisset, nouerca metuens Lotharium regem Italiæ, conciliandi eius studio perfecit apud fratrem, vt ex Italia euocato traderet coronam auream imperij & ensem, & cõmendaret ei simul curam Caroli & nouercæ. Quod indigne ferens Ludouicus Boiorum rex, denuo se in patrem armauit, cui pater occursurus cum morbo inualescente Moguntiæ substitisset, Ludouico ibidem reconciliatus, diem clausit extremum duodecimo Calend. Iulij, anno Christi octingentesimo quadragesimo: Anno mundi, quatermillesimo octingentesimo secundo: imperij vicesimo septimo: vitæ sexagesimo quarto, & sepultus est in vrbe Metensi prope Hildegardin matrem.

LOTHARIVS IMPERATOR.

EXtincto Ludouico Pio, inter filios ciuile bellum exarsit funestum admodũ & cruentum, quod vires potentiæ Francicæ adeo attriuit, vt ex eo pene conciderint. Plus quam cẽtum millia hominum in primo conflictu cecidisse perhibentur. Lotharius enim occupato imperio iure successionis & nominationis, quod a Patre successor esset designatus, reliquos fratres eo adigere voluit, vt Ludouicus Bauaria, Carolus Aquitania beneficio ipsius & concessione contenti, a reliquo imperio abstinerent, & ipsi tanquam imperatori parerent. Fratres indigne ferentes, se a iusta hæreditate excludi, coniunctis armis bellum Lothario inferunt, & hunc ad Fontanedum vicum Antissidoriensem in Gallia Lugdunensi prælio victum profligant, exercitu eius pene ad internecionem cæso. Pugnatum est autẽ anno Christi octingentesimo quadragesimo primo, septimo Calend,

Calend.Iulii.

Lotharius ex fuga Aquiſgranum delatus,bellum reparat:cui denuo fratres ad Argentoratũ occurrunt decimo ſeptimo Calend.Aprilis,anno ſequẽti.Sed Lotharii exercitus memoria cladis ſuperioris dilapſus,deſertum eum fugere coegit. Non quieuit tamen Lotharius: ſed reuocatis ex fuga ac recollectis copiis, caſtra locat ad Maſticonem vrbem Burgundię. Eo accedentibus fratribus proceres imperii ſeſe interponentes, rem eo deducunt conſtituta tetrarchia, vt Ludouicus Germaniam, vnde & Germanici nomen adeptus eſt, Carolus Franciam, Lotharius Italiam cum imperio, & In Germania quæ inter Rhenum & Moſellam flumina ad veteres Medriomatrices, Leucos & Treuiros pertinuerunt, Pipinus Pipini filius Aquitaniam teneret. Hæc tranſactio promulgata eſſe ſcribitur Veroduni,anno octingenteſimo, quadrageſimo tertio. Lotharius deinceps Ludouicum filium ſibi in imperio adiunxit,& inſtructum exercitu miſit in Italiam contra Saracenos. Quæ in hac partitione Ludouico attributa fuerunt, regnum orientale: quæ Carolo,occidentale regnum dicta fuerunt: vt ab imperio, quod Lotharius retinuit, diſcernerentur. Ea vero pars Germaniæ, quæ vtrique regno interiecta, vtrumque ceu limes dirimeret,a Lotharii nomine tum primum Lotharingiæ cognomen acquiſiuit.

Diſtractis ad hunc modum & occupatis ciuili bello fratribus, peregrinæ gentes his occaſionibus vſæ, ſeſe rurſus ex omni parte commouerunt. In Saxonia ſeruile bellum excitatum eſt,quod Ludouicus magna celeritate cõpreſſit.Normanni claſſe littus Gallicũ depopulati, & per Ligerim amnem intra Galliam inuecti, penetrarunt populabundi ad eam vſque Pariſiorum vrbem,quibus cum impar eſſet Carolus rex,vt regno excederent,pecunia perſuaſit. Exiſtimo autem Normannos vel partem eſſe Danorum Cimbricam Cherſoneſum incolentiũ,eam ſcilicet,quæ altius in Boreã ſũmota eſt:vel quos hodie Noruuegos vocant,nomine a Suedis diſtĩcto,a ſedibus altioribus & in ſeptẽtrionẽ lõgius

porrectis. Hi primo Galliam tenuerunt ſub Ludouicô primo,& poſtea bonam eius partem occuparunt.

Nec Bohemi, Sorabi & Marcomanni ab ortu & meridie ſibi in his occaſionibus defuerunt. Contra quos bella continenter geſſit Ludouicus Germanicus. Etiam inter ipſos fratres ſubinde recruduerunt diſſidia: vt fit cum ſemel in exulceratis animis, præſertim agnatorũ, altius odia inſederunt. Lotharius bellum minitatus eſt Carolo, quod Giſelbertus Caroli præfectus filiam eius clam rapuiſſet: Sed, ne ad bellum res perueniret, Ludouici ſapientia præſtitũ eſt. Carolus vero Pipini filios Pipinum & Carolum Aquitaniæ principatu deiectos, in monaſteria incluſit, hunc in Corbeienſe, illum in Sueſſionenſe, & cuſtodia elapſos, poſtea retraxit. Carolum tandem Ludouicus Germanicus epiſcopatui Moguntino præfecit.

Denique furiæ vltrices impietatis erga patrem perſecutæ ſunt Ludouici filios, & ad pœnas hos adegerunt: Sicut dicitur Orphei verſu, qui cum cõminatione quarto præcepto annexa congruit: δειναὶ γὰρ κατὰ γαῖαν ἐρινύες εἰσὶ τοκήων.

Talibus nepotum Caroli diſſidiis cum externæ gentes inuitarẽtur ad imperij aggreſſionem ac dilacerationem, paulatim auctæ viribus & animis, multum detrimenti rebus Chriſtianis intulerũt. Neque irruptionum & dilacerationum finis fuit vſque ad gubernationem Saxonum, ex qua gente rurſus excitauit Deus præſtantes principes ad inſtaurationem imperij pene euerſi.

Lotharius quod intellexiſſet Romanos incitantib. Põtificibus, ſeu tædio præſentis imperij, ſeu libertatis ſtudio, propendere ad imperatores Græcos, & cõſilia clandeſtina agitare de reddenda illis vrbe Roma cum imperio, profectus eſt Romam anno octingenteſimo quinquageſimo quarto: & ſupplicio ſumto de authoribus huius conſilij mutauit magiſtratus, & pacta vetera de poteſtate imperatoris in confirmando pontifice Romano renouata, maiore ſeueritate aſtrinxit & ſanciuit. Reuerſus ex Italia, filiis tribus regna auita partitus eſt, Ludouico imperatore declarato ac domino Italiæ: Carolo in

Galliam

Galliam Narbonenſem, qui minimus natu erat, Lothario in Lotharingiam collocato. Ipſe tædio, vt exiſtimo, vitæ præſentis, doloreque de patrato in patrem facinore, & ſenſu iræ diuinæ ac præſentium pœnarum, cōſilio denique facinoris expiandi, imperio ſponte depoſito, in monaſteriū Brumiam apud Treuiros ingreſſus eſt, anno Chriſti octingenteſimo quinquageſimo quinto, vbi anno ſequente e viuis exceſſit, tertio Calend. Octobris.

Carolus filius non diu poſt patrem ſuperſtes fuit. Lotharius, cum in vxorem duxiſſet Ditbergam ſororem Hugoborti abbatis, quem ducatui ad montem Iuram & Coccias alpes præfecerat: eamque repudiaſſet amore Baldradæ concubinæ, ſororis Guntheri epiſcopi Colonienſis: ex conſenſu epiſcoporum Colonienſis & Treuirenſis, fratres Ditbergæ hoc indigne ferentes perfecerunt, vt a pontifice propter repudium legitimæ cōiugis anathemate ſit mulctatus. Cuius expiandi cauſſa Romā profectus, poſt adeptam ab anathemate abſolutionem & nauatam fratri operam in reprimendis Saracenis, in reditu Placentiæ peſte extinctus eſt, ſeptimo idus Augusti, anno octingenteſimo ſexageſimo nono, amiſſa magna parte exercitus. Ex hac concubina Lothario nati ſunt duo filij, Lotharius tertius & Hugo dux Lotharingiæ. Hoc Hugone nati Hugo filius & Lotharius nepos, Italiæ regnum obtinuerunt, accerſiti contra Berengarium. Ab eodem Hugone deſcendit ſtirps comitum Lucelburgenſium, quæ produxit imperatorem Henricum ſeptimum, & ex hoc natos, Bohemiæ regem Iohannem, & huius filium Carolum quartum imperatorem, & ex Carolo natos Vvenceſlaum & Sigiſmundum imperatores.

Ludouicus Germanicus cū Sorabis, Bohemis & Marcomannis longa bella geſſit. Suſcepit filios tres ex Hemma vxore Hiſpana: Carolomannum natu maximum, Carolum minimum, cognomento Craſſum, Ludouicum medium, & filiam Ludgardam, quæ vitam cœlibem egit in monaſterio virginum ad Chiminum lacum Noricorum. Poſt mortem Ludouici ſecundi imperatoris, cum Carolus rex Franciæ Italiam inuaderet, ipſe re-

tracturus eam, ex Italia, suscepit expeditionem in Franciam: inde reuersus vitam cum morte cõmutauit Francoforti ad Menum, decimo quinto Calendas Septembris, anno ætatis septuagesimo, anno Christi octingentesimo, septuagesimo sexto, & a Ludouico filio sepultus est Laureaci in agro Vangionum. Carolomannus filius recuperata, vt dicetur, Italia, apoplexia correptus, cum Arnolphi filii curam Ludouico fratri commendasset, tandem extinctus est duodecimo Calendas Aprilis, anno octingentesimo octogesimo, Ottingæ. Ludouicus frater decessit, anno octingentesimo octogesimo secundo, duodecimo Calend. Februarij: cum triduo ante decimo quinto Calend. Februarii, cometa exarsisset. Sepultus est Laureaci prope patrem. Susceperat is filium ex Ludgarda cõiuge, qui cecidit in prælio contra Hugonem naturalem filium Lotharii supra dictum, eum scilicet, qui Lotharingiam grassationibus vastarat. Ad tertium Ludouici Germanici filium cognomento Crassum post Ludouicum Balbum tandem peruenit imperium.

LVDOVICVS SECVNDVS.

POst Lotharii mortem Italia pene nunquã fuit tranquilla ad Ottonem primum vsque. Nam & iis certaminibus, quæ inter Caroli posteros extiterunt, grauiter afflicta est, & ad imperii fastigium, illis exclusis, postea vel extulerunt sese, vel euecti sunt Italorum opera dissimiles: imo eodem tempore interdum plures, qui continentibus sese mutuo bellis exercuerunt: denique quicquid vltra Latium versus Apuliam & Calabriam mare attingi, direptionibus perpetuis patuit Saracenorũ, negligentibus scilicet defensionem illis, quibus vnum hoc curæ erat, vt sese confirmarent, oppressis æmulis aut exterminatis. Nec longa pax Germaniæ concessa est, quam discordiæ agnatorum & irruptiones vicinarum gentium non siuerunt quiescere.

Ludouicus filius natu maximus Lotharii, statim, vt fuit a Patre ascitus in societatem imperii, cum exercitu descen-

descendit in Italiam profligaturus Saracenos ex agro Beneuentano. Contra hos dimicauit fortiter ac fœliciter, auxilio potissimũ fratris Lotharij: sed exercitu magna ex parte peste & aliis morbis absumto, defensionẽ Beneuenti commendauit Adalgisio Longobardo Salerni principi, qui imperatore absente Græcorum promissis illectus desciuit ad Græcos cum omnibus Samnii, Campaniæ & Lucaniæ oppidis. Hanc perfidiam Ludouicus vlturus, rediit in Italiam: cumque recepisset oppida, quæ defecerant, Capuam vero quæ repugnabat, obsidione ad deditionem adegisset: ab Adalgisio tamen fraude circumuentus iurauit, se nec Beneuentũ vnquam venturum, nec in ipsum ob perfidiam animaduersurum: sed absolutus iuramento authoritate pontificis Iohannis, Adalgisio fuga elapso in Corsicam insulam de sociis Adalgisij supplicium sumsit.

Rebus in Italia compositis, tandem Mediolani mortuus est anno Christi octingẽtesimo septuagesimo quarto, cum imperasset annos nouendecim. Excelluit eruditione liberali, pietate, comitate, & beneficentia, & ingenij dexteritate valuit ac celeritate consiliorum. Gessit & res magnas contra Sclauos. Coniunx eius fuit Luitgarda filia Etichonis Vvelphi, qui filius fuit Vvelphi primi seu comitis seu ducis Sueuiæ in Altorf, cuius frater Henricus ab imperatore impetrauit partem Bauariæ, vt suo loco dicetur. Ex hac filiam reliquit Hermingardin, quam Carolus Caluus despondit Bosoni principi, attributa ei prouincia cum titulo regis. Sororem enim huius Bosonis Richilden ipse Carolus duxerat in vxorem. Ex hac Hermingarde Boso suscepit filium Ludouicum regem Italiæ, quem Berengarius Veronæ excæcauit, de quo infra.

CAROLVS CALVVS.

LVdouico secundo sine masculo hærede defuncto, Carolus Caluus filius Ludouici Pij ex altera vxore, Iuditta, quam primũ de imperatoris obitu cognouisset exercitu cõparato transiit in Italiam, vt imperium Ger-

manis præreptum traheret ad Francos. Qua re animaduerſa, Ludouicus Germanicus filios duos, Carolomannum, & Carolum, qui poſtea cognominatus eſt Craſſus, fratri obuiam miſit, vt Italiæ aditu eũ prohiberent: ipſe inuaſit Franciam, ſed filios a Carolo Caluo vel muneribus perſuaſos, vel potẽtia territos, rebus infectis rediiſſe ſcribunt. Progreſſus ergo Carolus Caluus Romam, renunciatus eſt imperator, octauo Calendas Ianuarij,

Anno Chriſti octingenteſimo ſeptuageſimo quinto.

Metu fratris muniturus ſeſe amicitiis & fœderibus, quorum præſidio firmius retineret imperiũ Italiæ, Bosoni affini ſuo deſpõdit Hermingardin filiam Ludouici imperatoris, & ducẽ Italiæ primum, mox etiam regem prouinciæ creauit. Berẽgarium vero ac Guidonem Romanæ nobilitatis proceres ex veterum Longobardorum ſtirpe, alterum Foroiulienſium, alterum Spoletanorum ducem fecit.

Quæ res, vt nunquam ſunt fœlicia fœdera ſpe augendæ ſtabiliendæque potentiæ, aut ſtudio mouendi res non neceſſarias cõtracta ad opprimendos alios: ita poſt ea exitio fuit ſtirpi Carolinæ, totamque euerſam pene radicitus extirpauit: Italiã ſeditionibus inuoluit, a Germania Franciaque auulſam, de qua cum diu contendiſſent armis vtrique, Francis excluſis, Germani recuperatam rurſus pacarunt. Sed & imperio tandem, & regno Francico ſtirps Carolina excidit: & quos ad defendendam contra agnatos Italiam authoritate potentiaque Carolus armarat, hi interea ſibi imperiũ Italiæ illo excluſo acquiſiuerunt.

Reuerſus autem Carolus in Franciã, comperta morte Ludouici Germanici, mox filius eius de regno paterno bellũ intulit, coacto ingenti exercitu, fruſtra Ludouico, qui ex tribus fratribus medius erat & periculo proximus, deprecante, ne pergeret, & pacem petente. Callide Carolus ſuſpendens reſponſionẽ de pace, ſtruebat inſidias Ludouico, quibus incautum opprimeret: ſed cum inſidiis proditis Ludouicus periculũ cognouiſſet, cum eo congreſſus ad Andernacum, prælio ſuperatum fudit fugauitque, & fugiẽtem inſequutus per Lotharin-

giam

giam desertam a Francis, recuperauit amissa. Ita pœnas dedit Carolus & iniustæ auaritiæ atque ambitionis, & moti belli non necessarij. Dimicatum autem est inter eos octauo Idus Octobris, anno Christi octingentesimo septuagesimo sexto. Interea Carolomannus cum fratre Carolo repetiuit Italiam armis, cui imperator occursurus, ad Veronam oppressus, & in fugam coniectus, ægre euasit. Ex ea fuga Mantuam delatus, profluuio ventris extinctus est, non sine suspicione dati veneni a Sedechia Iudæo medico, quem familiarius dilexit.

Anno Christi octingentesimo septuagesimo octauo,
Anno mundi quater millesimo octingentesimo quadragesimo.

Cum tenuisset regnum Franciæ annos triginta sex, imperium biennium. Cadauer amici exenteratum & aromatibus conditum cum ad sepulturam in Franciam trãsferre decreuissent, putredinis virulentia coacti Vercellis sepeliuerũt: vnde post annos septem refossum, & in Franciam deportatum est. Fuit princeps auarus, insolens & ambitiosus, iactabundus, θρασύδειλος, infelix.

Vxores habuit duas, Richilden sororem Bosonis, de qua dictum est. Alteram Hermindrudin, ex qua sustulit filios quatuor & vnam filiam. Ludouicum cognomento Balbũ, cui Iohannes papa post patrem contulit in Francia titulũ imperij. Lotharium, qui ante patrem decessit, Carolum Aquitaniæ, Carolomannum Prouinciæ duces. Carolum præferocẽ iuuenem, Albinus athleta in lucta humi prostratum ita afflixit, perfracto dorso, vt mox expirarit. Carolomannum sacris destinatum, & iam initiatum, cum is vitæ religiosæ tædio, hic repudiata, sacrũ ordinem bello ac direptionibus persequeretur, pater aliquoties, frustra obiurgatum, tandem oculis priuauit, & in vincla coniecit. Solum ergo Ludouicum habuit superstitem. Hic Carolus Caluus contra Normannos conduxit operam Vvidechindi Saxonis, cuius origo existimatur pertinere ad illum Vvidechindum, quo cum Carolus Magnus bellum gessit. Præfecit eum in Gallia Lugdunensi Andibus seu Andegauensibus. Hoc Vvidechindo procreati censentur reges Francici, qui annos

amplius quingentos ad noſtra tempora vſque regnum Gallicum rexerunt. Nam filium huius Rupertum, Carolus Caluus fecit ducem exercitus Francorum contra Normannos,qui & in prælio occubuit.

Ruperti filius Otto permiſſu Arnolphi imperatoris procurauit regnum Franciæ, cum Carolus Simplex ad gubernationem per ætatem nondum eſſet idoneus. Ex fratre Ottonis Ruperto,natus eſt Hugo magnus Pariſiorum comes, cui ex ſorore Ottonis Magni,natus eſt Hugo cognomento Capetus rex Francorum, conditor regiæ ſtirpis,quæ nunc rerum potitur.

LVDOVICVS TERTIVS, *cognomento Balbus.*

CArolo Caluo mortuo, & proceribus Romanis ad Carolum cognomento Craſſum, qui cum fratre Carolomanno Italiam receperat,inclinantibus, pontifice Iohanne refragrante, qui magis fauebat Francis, pontifex per ſeditionem captus eſt: ſed amicorum opera liberatus, profugit in Franciam ad Ludouicum regem,a quo cum eſſet humaniter exceptus viciſſim eum imperatoris titulo ibi remuneratus eſt: ſed Ludouicus, cum eſſet valetudine imbecilliore, vix biennium imperatoris titulo gauiſus,morbo periit,cum adornaret expeditionem contra Benhardum marchionem Italiæ, Idibus Aprilis:anno Chriſti octingenteſimo octogeſimo,anno mundi quater milleſimo octingenteſimo quadrageſimo ſecundo:relictis ex Anſcarda nobili muliere quam patre inſcio duxerat, duobus filiis, Ludouico & Carolomanno,& coniuge Adelheide grauida, quam pater illi deſponderat. Hæc paulo poſt enixa peperit Carolum cognomento Simplicem & poſthumum regem Franciæ. Fratres Ludouicus & Carolomannus tutorio nomine regnum Franciæ adminiſtrarunt annos quinque:qui & Boſonem aſpirantem ad regnum repreſſerunt,& Normannos ad Ligerim fluuium magno prælio vicerunt:ſed neuter diu ſuperſtes fuit, etſi de genere mortis ſcriptores diſſentiunt.

CA-

CAROLVS IVNIOR, COgnomento *Craſſus*.

CArolus filius Ludouici Germanici, cum a Carolomanno Italiam, ab altero Ludouico Germaniæ regnum iure hæreditario accepiſſet, Saracenos in Italia graſſantes & vrbi imminentes, inde feliciter abegit, totaque Italia pepulit, quo tempore a Iohanne pontifice imperator renunciatus eſt.

Tertium ergo hunc imperatorem intra annos quatuor occidentis imperium habuit, quæ tam crebræ mutationes, præterquam quod hoſtium vicinorum & pontificum Romanorum audaciam & potentiam, vulgique licentiam confirmarunt, imperium etiam ipſum ceu eneruatum grauiter afflixerunt, & commutatis animis, ſtudiis ac moribus vulgi, ſicut fieri in mutationibus ſolet, perturbationes ac diſtractiones pepererunt magnas. Non enim fiunt tales mutationes ſine magnis calamitatibus publicis & priuatis, ſicut veriſſime dixit Xenophon: πᾶσαι μεταβολαὶ πολιτειῶν θανατηφόραι. Nec minus incommodi eſt in gubernatorum crebra mutatione, quam ſi formæ politiarum, legum & gubernationis innouentur, ſicut vulgo dicitur: Nouus rex, noua lex, quod non tam de ſcripta lege, quam de principum moribus intelligatur, qui ſæpe efficacius mouent animos ſubditorum, quam leges ipſæ. Sicut Oſeæ 4 dicitur: Qualis populus, talis ſacerdos, & Claudianus inquit:

--Non ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, vt vita regentum.

Prouerb. 28, inter pœnas peccatorum generis humani recenſentur crebræ mutationes principum, vt nulli diu regnent, vel vti multi diſcordes regnent, & alij alios pellant: Propter delicta terræ cito alij poſt alios fiunt principes, & propter virum prudentem & intelligentem durabilius eſt imperium. Apud Pauſaniam extat præclarum dictum in eandem ſententiam: μάλιστα πῶς ἔτι πλάσμασιν ἐθέλει μεγάλοις προαφαιρεῖσθαι τὸν ἡγεμόνα ὁ δαίμων.

Cum autem Carolus Crassus eiecisset ex Italia Saracenos, reuersus in Germaniam, Franciæ administrationem tutorio nomine suscepit, quod Ludouicus Balbus Carolum Simplicem posthumum reliquisset.

Irrumpentibus autem Normannis in agrum Atrebatum, Morinorum & Menapiorum, Godefrido & Sigefrido ducibus, Carolus oppressis opitulaturus, cum res parum succederet, facta cum hostibus pace, Sigefrido Giselam Lotharii patruelis filiam despondit, adiuncta dotis loco Frisia. Sed ne tunc quidem cessantibus Normannis, verum Rollone duce Neustriam antiquitus dictam inuadentibus, Carolus ita cum hostibus pepigit, vt fœdere facto & societate inita, tradiderit eis partem Neustriæ, quæ ab Epta flumine ad Britones terminatur, & oceano Gallico clauditur, cuius regni caput est Rotomagum.

Ab his nouis colonis Normannia dici cœpit, quæ antea Neustria dicta fuit. Huic Rolloni initiato sacris Christianis, vocatóque Ruperto, Carolus Simplex tandem filiam in vxorem dedit, quod aliqui Carolo Crasso tribuunt. Ab hoc Ruperto descendunt longa serie duces Normãnorum, quorũ Richardus secundus Apuliam, Siciliam & Calabriã bello acquisiuit, exturbatis inde Græcorum reliquiis & Saracenis oppressis. Carolus Crassus tandem, quod ob aduersos in bello casus, & iniquas cum hostibus pactiones in odiũ venisset & contemtum apud suos, morboque fractus, nec mente constaret, nec valeret corpore, imperio cedere iussus est. In locum eius collocatus est Arnolphus filius Carolomanni, a quo cum per Bernhardum filium naturalem vix impetrasset victũ ad reliquum vitæ tempus, paucis post diebus in ignobili pago Sueuiæ vitam finiit, Idibus Ianuarii.

Anno Christi octingentesimo octogesimo octauo.

Anno mundi quater millesimo octingentesimo quinquagesimo, cũ imperasset annos septem, vel, vt alii scribunt, decem. Conditus est in Augeo maiore prope Constantiam humili monumento.

Vxorem habuit Richardin regis Scotiæ filiam, quam ob conceptam falso de adulterio suspicionem repudiauit.

uit. Talis fuit exitus Caroli Craſſi, imperatoris alioquin neque ignaui, neque ſtolidi, ſed ad extremum infœlicis. Auitis enim regnis omnibus ſine cæde potitum, & principio gubernationis ſucceſſu rerum ac multis victorijs illuſtrem, ſubito conuerſa fortuna, & odiis ſuorum obiecit, & de imperij faſtigio deiecit, ſpoliatumque dignitatibus omnibus ac fortunis, in extrema paupertate vitæ reliquum exigere coegit.

Hoc moniti exemplo magni principes cogitent eſſe Deum, qui & procurat res humanas, & imperia ſuſtentat: Nec retineri imperia aut fœlicem eſſe ac ſalutarem vllam gubernationē ſine præſentia & ope diuina: Nec fiducia noſtrarum virium aut potentię quicquam tentādum aut moliendum eſſe, ſed cum inuocatione Dei & expectatione auxilij diuini, quod vt peti expectarique firma fide poſſit, cauſſas etiam bellorum, conſiliorum & actionum oportere eſſe pias, iuſtas & honeſtas.

ARNOLPHVS IMPERATOR.

IN Carolo Craſſo coniunxit fortuna vtrumque, ſummam fœlicitatem, cum monarcham, eum effecit ac dominum regnorum auitorum omnium: & ſummā infœlicitatem, cum viciſſim e faſtigio deturbatum, abiecit infra omnes infimos homines, vt videatur vires extremas in hoc vno experiri & oſtendere, fataque Carolinæ ſtirpis complere voluiſſe. Statim enim, cum eo ab imperio depoſito, in locum eius ſuffectus eſſet Arnolphus, quem diximus fuiſſe filium naturalem Carolomanni ex Carentina nobili fœmina, regnum Francię in aliquot diſceſſit partes: Italia in tumultus ac ſeditiones ſeſe effudit. Cum enim Franci Carolo Simplici tutorem præfeciſſent Ottonem filium Ruperti ducis Andiū, nepotem VVindechindi Saxonis, tandem regem eum ſalutarunt. Mox alij etiam alia, quæ fuerunt regni Francici in Aquitania, Narbonenſi & Celtica diripuerunt. In Italia Berengarius & Guido Spoletanorū duces, quos paulo ante Carolus Caluus ad eam dignitatem & potentiam euexerat, de regno Italiæ inter ſe certarunt.

Arnolphus igitur initio gubernationis implicitus bello cõtra Sclauos Morauos, priusquam hos repressisset, nec Italiam adire, nec Frãciam potuit. Domitis illis suscepturus bellum contra eos, qui seditionibus regnum Franciæ dilacerarant, Ottone deprecante a bello abstinuit, & cõsensit, vt Otto regnum administraret nomine regio vsque ad annos pubertatis Caroli Simplicis: quæ res caussam præbuit iis conspirationibus, quibus postea prætextu iuris hæreditarij Carolus Simplex a Ruperto fratre Ottonis oppugnatus est, eo vsque, donec Ruperti posteritas regnũ Carolinæ stirpi ademtum in se transtulit. Ottone enim mortuo, Carolus Simplex regni administrationem repetiuit, cui bellum intulit Rupertus Ottonis frater, auus Hugonis Capeti, partem regni Frãcici hæreditatis nomine propter fratrem sibi vendicans. In eo bello etsi victus est Rupertus, tamen Carolum tandem fraude circumuentum Heribertus, cuius sororem Rupertus habebat vxorem, in carcerem Peronæ inclusit. Filius Caroli Ludouicus cum matre in Angliã profugit: inde Ruperto interemto, cum reuocatus esset ad regnum, cõsuetudo obtinuit, vt vocaretur Transmarinus. Is cum viginti septem annos gubernasset regnum Franciæ, reliquit id filiis Lothario & Carolo. Lotharius filium Ludouicũ & nepotem eiusdem nominis reliquit: quo veneno sublato, vi & fauore militum regnum Frãciæ traditum est Hugoni Capeto filio Hugonis comitis Parisiorũm, nepoti Ruperti ducis Andium, quem cum Carolo Simplice dimicasse & victum esse iam dixi. Carolum vero Lotharij fratrem scribunt obtinuisse ab Ottone secundo imperatore Lotharingiam. Ita regnum Franciȩ a stirpe Carolina peruenit ad alienos prorsus ac peregrinos, postquam id tenuissent posteri Caroli annos ducẽtos triginta septem. Hoc tempus propemodum dimidium est de quingentorum annorum periodo, qua fere regnorum limites & metas circumscriptas esse historiæ testãtur. Est & hic Ludouicus vltimus, a Carolo Caluo quintus rex Franciæ ex Caroli Magni stirpe. Constat vero ex historiarũ annotatis, paternas aut dignitates, aut fœlicitates raro vltra quintum eadem prosperitate perdurare:

durare:

durare:sed incidere fere mutationes vel aliquãto ante, vt sæpe filiis aut nepotibus accidit,vel tunc cum res redierunt ad abnepotes,qui vel euertunt, vel labefactant ea, quæ a parentibus propagata sunt.

Sed ad Arnolphum redeo, qui viribus omnibus conuersis in Normannos depopulantes Lotharingiam, internecione pene eos deleuit, cæsis duobus regibus, & Sclauorum inter se dissentientium defectione retractus, cumque his ad ripas Mosæ congressus, victor rediit in Lotharingiam, cui filium naturalem Senebaldum præfecit.In Italia dissensionibus inter Berengarium & Guidonem crescentibus,euocatus a Berengario in auxiliũ, Longobardiam inuasit,& Verona deditione capta cum aliquot aliis vrbibus,expugnatoque Bergomo, & vrbis comite Ambrosio,cui defensionem vrbis Guido commendarat,suspenso,Guidonem tota Longobardia exclusit,ac persequutus eum vlterius, Romæ prius cõpositis motibus,Formosoq; pontifice confirmato,qui eum accersiuerat, declaratus est ab eo imperator, anno postquam imperij gubernationem suscepisset decimo.

Guidone fuga elapso, imperator recuperatis, quæ ille occuparat,rediturus in Germaniam, ex itinere reuocatus est Romam ab Honorio pontifice per seditionem pontificatu excusso,quem cum vinculis exemtum restituisset,mouit in Lambertum Guidonis filium, qui patre in exilio mortuo,regem Italiæ se appellaret, expugnatoque Spoleto, copias arci Camerinæ admouit, in qua vxor Guidonis latuit.Mulier astuta, cum desperatam videret arcis defensionem,per vnum ex familiaribus imperatoris auro corruptum,Pharmacum ei propinauit,quo ille hausto,statim profundo sopitus somno ad diem tertium vsque stertiuisse scribitur.Tandem cũ expergefacto paralysis linguam ac partes inferiores resoluisset,videreturque non diu superstes fore, in Germaniam reductus est,insequente eum a tergo & exercitum carpente Lamberto, sed quod veneni vehementia totũ infecerat corpus putrefactione incurabili, φθειριάσις,etiam accessit.Ita mortuus est erũpentibus toto corpore vermibus,tertio Calend,Decẽbris, vel vt nonnulli

annotarunt, sexto Calendas Decembris,

Anno Christi noningentesimo,

Anno mundi quater millesimo octingentesimo, sexagesimo secundo.

Regni duodecimo, Ottingæ in Bauaria, vnde cadauer Ratisbonam delatum est, vbi sepulchrum eius ostenditur in templo ad D. Emeranum.

De posteritate huius Arnolphi diuersas reperio authorum sentẽtias. Plurimi scribũt vxores eum habuisse duas: primam Agnetem filiam regis Græcorum, quam duxerit, cum adhuc Carinthiæ ac Bauariæ dux fuit. Et post hãc Iuttam, quam alij Ludgardam appellant, filiam Guelphi ducis Bauariæ. Ex Agnete sustulisse eum prodiderunt, duos filios, Arnolphum cognomento Malum, & VVernerum comites in Schiern: quorũ Arnolphus pater est Palatinorum ad Rhenum & ducum Bauariæ. Ex Iutta vero Ludouicum quartum regem Romanorum in imperio successorem, & Ludgardam filiam nuptam Ottoni Magno duci Saxonum. Hac matre & Arnolpho patre volunt etiam aliqui natũ esse Conradum orientalis Franciæ ducum, comitem Lotharingiæ, quem Albertus comes Bambergensis interfecit, vt fuerit Germanus frater Ludouici imperatoris. Sed qui ex diplomatum & historiarum annotatis diligentius origines & propagationes familiarum inuestigarunt, negant hunc Conradum ex Francorum sanguine ortum esse, etsi de origine eius nihil certi vel explorati affirmant. Arnolphum Malum autem, cui non VVernerum, sed Bertoldum fratrem addunt, tradunt, non Arnolpho imperatore patre, sed Leopoldo quodam eius præcipuo duce ortum esse, qui in prælio Ludouici conta Hungaros interfectus est: sed hunc Leopoldum tamen fuisse sanguine iunctum Ludouico quarto, ex eadem a Carolo Magno origine, non explorato tamen agnitionis gradu perhibent. Atque hæc de Arnolpho veriora esse iudico. Filios autem naturales habuit plures: Senebaldum ex Helingarda concubina, cui attribuit Lotharingiam, quæ illo a regulis Lotharingiæ obtruncato postea sæpe mutauit dominos. Nam & Franci interdum armis, interdum

benefi-

beneficio atque conceſſione imperatorum obtinuerunt: & his amotis, ſucceſſerunt alij, donec multiplici partitione in plures diſcerpta partes, plures eſt ſortita dominos.

Habuit & Rapoldum filium conditorem ſtirpis Andechſianę in Bauaria, ex qua nati comites, qui poſtea diu tenuerunt ducatum Iſtriæ & Meraniæ, cum Voitlandia. Genuit hæc familia aliquot præſtantes viros, inter quos celebratur Otto Bambergenſis, cancellarius Henrici ſexti, qui Pomeranos ad fidem Chriſtianam conuertit. Ex eadem familia natæ ſunt ſorores, Gerdrudis regina Hungariæ, mater ſanctæ Eliſabethæ, & ſancta Heduigis, nupta Henrico Barbato duci Sileſiæ. Cum defeciſſet autem in Ottone vltimo, qui Plaſſenburgi interfectus eſt, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo octauo, quæ huius fuerant in Voitlandia, partiti ſunt inter ſe epiſcopi Bambergēſis & VVirtzburgenſis & Burggrauius Noribergenſis.

Arnolphi tempore, nouæ & maiores Hungarorum copiæ effuſæ ex Scythia, ſuperatis fluminibus Tanai & Boryſthene, Thraciaque peragrata atque expilata, coniunxerunt ſeſe cæteris, qui in Pannonia a bello Hunnico ſuperfuerant, & magnis agminibus progreſſi, intermiſſa bella redintegrarunt.

LVDOVICVS QVARTVS *imperator.*

LVdouicus poſt patrem Arnolphum ſuſceptum Forchemij imperium, aliquandiu opera & conſilio tutorum, Ottonis ducis Saxoniæ & Hattonis archiepiſcopi Moguntini adminiſtrauit. Cum ergo per ætatem nōdum eſſet ad res gerendas idoneus, inteſtina diſſidia, quæ ſeſe ceu germina, patre viuo, exercuerant, vbique magis magiſque creuerunt. In Italia Lamaerto filio Guidonis in venatione occiſo ab Hugone Mediolanēſi, Albertus Tuſcus & Albertus Eporedus Ludouicum filium Boſonis regis prouincię in Italiam accitum regem ſalutarunt, quem Berengarius captum excæcauit. In

Germania noua bella exarserunt, Alberto comite Bambergense vna cum fratribus Adelhardo & Henrico, filiis Henrici comitis, bellum inferente episcopo Virtzburgensi: defendente hunc contra Conrado duce Franconiæ orientalis. In qua expeditione cum Albertus Bambergensis amissis duobus fratribus, horum cędem vlturus Conradum Francum fraude interceptum interfecisset, Ludouicus imperator propterea eum in iudicium vocauit ad dicendam caussam, & cum non compareret, proscripto bellum indixit & intulit. Sed cum Albertus persuasu Hattonis episcopi Moguntini dedidisset se in fidem imperatoris, Ludouicus eum capitis condemnatum securi percussit, quinto Idus Decembris, anno Christi noningentesimo quarto. Hic Albertus Tarissę sepultus est in agro Bambergensi. Posteritas eius, vt supra dixi, postea adepta est præfecturam limitis orientalis, seu marchionatum Austriæ.

Fuerunt & in Lotharingia bella inter vicinos, quorum dux fuit Conradus dux ad Mosellam, ex veteri Francorum prosapia, cum filiis Gebhardo, & Conrado.

Fracto ergo imperio tot bellis ciuilibus, & nouis motibus turbato, hisque imperatore iuuene implicito, Hungari ex Thracia per Pannonias progressi, limites Bauariæ vastare & depopulari cœperunt, Anno noningentesimo septimo: quibus Ludouicus imperator occurrit quantis potuit copiis, & congressus cum illis continuo trium dierum prælio, a quinto Iduum Augusti vsque ad tertium Idus, tandemque victus & fugatus perdidit præcipuam & florentissimam partem nobilitatis Germanicæ. Cecidit in prælio præter alios præstantes principes, Ludouicus oriundus ex Caroli Magni prosapia, pater Arnolphi & Bertoldi, ad quos referūt originem ducum Bauariæ & Palatinorum ad Rhenum. Auentius contra reliquorū historicorum annotata pugnatum esse scribit contra Hungaros, non ad Lycum amnem prope Augustam Vindelicorum, sed ad Danubium in Bauaria prope oppidum Ansburg, quod verissimilius est. Et fuit error facilis propter cognationē appella-

pellationum Germanicarũ Ansburg & Augsburg. Hungari victores progreſſi, longe lateque incendiis,direptionibus ac cædibus omnia peruaſtarunt,donec pacem Ludouicus multo ab illis auro redemit,quæ res ei cauſſa mortis fuit. Ex animi ægritudine enim in morbum delapſus diem ſuum obiit, duodecimo Calendas Februarii,

Anno Chriſti noningenteſimo vndecimo.

Anno mundi quater milleſimo octingenteſimo,ſeptuageſimo tertio,

Imperii duodecimo.Sepultus eſt Ratisbonæ in templo diui Emerani prope patrem.

Vxorem habuit Madhildam, quam alii Ludgardam vocant,filiam Ludolphi ducis Saxoniæ,ſororem Brunnonis & Ottonis Magni, ſed nullam ex ea ſuſcepit ſobolem.

Hunc Ludouicum aliqui vltimum faciunt imperatorem in Germania ex Caroli magni poſteris,& fuit a Carolo ſextus,ſecundum ſeriem maiorum.Suntque ab initio imperii Caroli vſque ad mortem huius Ludouici anni centum vndecim.Reliquit moriens res valde turbatas:nam & inteſtinis diſcordiis arſerunt Italia & Germania,ad quas acceſſit noua cõtentio inter principes de ſucceſſione in imperio,& vicinæ gentes,quas vtcunque coegerat quieſcere potẽtia imperatotum Francicorum, velut allectæ his diſſentionibus principum vndiquaque ſeſe infuderunt.In Italiam vlteriorẽ rurſus irruerãt Saraceni Germaniam ex parte vna Sclaui, ex altera Hungari aſſiduis depopulationibus ac cædibus vexabãt,& Hungari quidem in Galliam vſque penetrarunt.Nec fuit pene vllus in Germania locus ab iniuriis & ſæuitia Hũgarorum immunis,donec conſenſu principum ad imperii faſtigium Henricus Auceps euectus eſt.

CONRADVS PRIMVS.

EXtincta ſtirpe Caroli Magni in Germania,& rebus propter hoſtium irruptiones & inteſtina bella fluctuantibus, Moguntinus epiſcopus & Otto dux Saxo-

niæ, cumque his proceres Francorũ, imperium detulerunt ad Conradum ducem Franconię orientalis: ſed Arnolphus cognomento Malus, dux Bauariæ, Giſelbertus Lotharingiæ & Burghardus Sueuię duces illo recuſato, accerſiuerunt ex Gallia Carolum Poſthumum, cui & Lotharingia tunc ſeſe ſubiecit, & paulopoſt Ottone Saxone mortuo, cum iiſdem ſeſe filius eius Henricus coniunxit contra Conradum. Hæc diſſenſio ne protinus in bellum ciuile erumperet, ſola Hungarorum irruptione impeditum fuit, qui poſt Ludouici mortem aggreſſi Arnolphum Bauariæ ducem, ſed fortiter repulſi, pace cum eo facta, conuerterunt ſeſe in Italiam, vbi Berengarius rex metuens ſæuitiam eorum, & multitudinem, ne progrederẽtur, prohibuit, non vi & armis, ſed muneribus, magna pecunia pacem mercatus. Regreſſi ergo Hungari ab Italia, & denuo Germaniam adorti, primum Saxoniam, Thuringiã & Franciam, deinde Rheno tranſmiſſo, Lotharingiam & Alſatiam, Baſilea euerſa, horribili graſſatione percurrerunt, & Conradum ad pacem quibuſcunque conditionibus redimendam annua penſione adegerunt. Liberata hoc modo ab Hungaris Germania, cum nihil remitterent de hoſtilibus molitionibus principes, qui ſe Conrado oppoſuerant: imperator anno Chriſti noningẽteſimo decimo ſexto, ſynodo indicta ad duodecimum Calend. Octobris, & paulo poſt Nonis Octobris imperij cõuentu habito, hoſtes ſuos proſcripſit: moxque Arnolphum Bauaria pepulit, qui poſtea imperatore mortuo ſua recuperauit. Fratres duos Giſelberti ducis Lotharingiæ, Eringerum & Bertoldum bello captos ſecuri percuſſit. Pacata tandem Germania, morbo correptus, cum de vita deſperaſſet, vero grauique iudicio, odiis priuatis ſepoſitis, quod præſtantis naturæ argumentum fuit, anteponentis ſalutem publicam iniuriis priuatis, ſuaſit, vt imperium commendaretur Henrico aucupi, nepoti Arnolphi imperatoris ex filia Ludgarda, cui & per fratrem Eberhardum inſignia imperij miſit, adductus admiratione virtutis & ſapientiæ Henrici: quod hunc vnum erigere afflictas peneque collapſas res imperij, & cõtra

barbaras

barbaras gentes patriam vindicare posse,ex iis consiliis & conatibus didicisset,quos,cum hostē eum habuisset, fuerat expertus.

Decessit autem anno Christi noningentesimo decimo nono,

Anno mundi quater millesimo octingentesimo octo gesimo primo,

Regni septimo,decimo Calēdas Ianuarii,& sepultus est in monasterio Fuldensi.

Retentus in Germania bellis intestinis,Italiam non adiit. De origine eius & familia,vt dixi,scriptores dissentiunt. Nam aliqui patrem eius Conradum prodiderunt natum esse patre Arnolpho imperatore,ex eadem, qua Ludouicus imperator,matre. Negant id alij. Vxorem habuit Placentiam, filiam Ludouici senioris regis Germaniæ,ex qua nullam suscepit prolem.A fratre huius Conradi Eberhardo vtrum descendant imperatores Frācici,ad quos a Saxonibus rediit imperii administratio,non plane constat.Sunt enim,qui eos a Cōrado Magni Ottonis genero deriuant,quem in prælio contra Vngaros occubuisse infra referemus ad Augustam.Hoc filium Ottonem,nepotem Henricum,quem Hermānum aliqui nominant, pronepotem Conradum Salicum natum tradunt.At de Cōradi illius patre dissentiūt,quem Eberhardum alii,VVernerū rursus alii nominant. Mihi hi videntur omnes ex eadem stirpe Cōradi interfecti ab Alberto Bambergense prodiisse. Cuius filium fuisse hunc primum Conradum imperatorem testantur veriores historiæ,etsi series familiæ non reperitur integre descripta.

Ad hunc modum imperium occidentis primo discordiis successorum conuulsum,paulatimque velut neruis incisis ac solutis compagibus inclinatum ad ruinam: postea exterarum gentium impetu ac violentia grauius impulsum, pene corruit, his per ruinas inuolantibus & rudera diripientibus, nemine prohibente,imo consternatis omnibus ac trepidantibus.

Cōcidit & ipsa Caroli posteritas,redacta in nihilum, cui successit noua Saxonun stirps,quæ ceu ex afflatu di

uino receptis animis,dilapſa & aliquoties direptionibus expoliata,deuaſtataque cædibus,rudera recollegit & inſtaurauit.Hæc cõſiderantes cogitemus de perpetua Dei in imperiis præſentia,deque iuſtitia eius & immẽſa miſericordia ac bonitate. Punit Deus iuſto iudicio totas gentes & Principes ipſos colliſionibus inter ſe regnorũ, mutuis principum cædibus,& terrarum deuaſtationib. Rurſus cum interitura regna vidẽtur,producit aliquos præſtantes viros ordine,qui aut res labantes fulciant ac ſuſtentent,aut collapſas reſtituãt,vt conſeruetur ſocietas humana,eccleſiæ cauſſa,quales fuerunt, qui ſequuti ſunt,Hẽricus Auceps,Otto primus,Otto tertius,& Hẽricus ſanctus,Conradus Salicus.

Conſideremus & cauſſas mutationum. Tranſfert Deus regna non tantum de gente in gentem,ſed & de ſtirpe in ſtirpem,cum propter peccata hominũ & alias cauſſas,tum ne ſomniemus, regna poſteris neceſſario deberi lege & iure ſucceſſionis,ideo quod maiorũ virtute acquiſita primum, & ab iiſdem lõga annorum ſerie poſſeſſa ſint atque adminiſtrata.Hæc opinio multos impulit ad bella non neceſſaria,in quibus perierunt ſæpe totæ familiæ:ſicut & reges Francici fruſtra cum Saxonibus de recuperatione imperij contenderunt,& tandem amiſerunt vtrumque,& tota eorum poſteritas deleta eſt.

DE REBVS ECCLESIÆ.

POteſtas eccleſiaſtica præcipue conſiſtit in duabus rebus,in miniſterio doctrinæ & ſacramentorum, & gubernatione diſciplinæ externæ. Miniſteriũ doctrinæ & ſacramentorum diuina authoritate inſtitutum,& eccleſiæ commendatum eſt.Inquit enim Chriſtus:Ite in orbem vniuerſum, & prædicate euangelium vniuerſæ creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit.Item Ioannis 20,Sicut miſit me Pater,ita & ego mitto vos.& inſufflauit in eos dicẽs:Accipite Spiritum ſanctum.Quorum remiſerit peccata,remittentur eis.Miſſus eſt autem Filius Dei, non ad conſtituendũ imperiũ politicum, ſed regnum ſpirituale, & æternum, quod

colli-

colligitur voce & ministerio euangelij,nō armis aut potentia politica,aut vlla vi corporali.

Pertinet autem ad ministerium doctrinæ non tantū munus docendi in ecclesia & administrandi sacramēta, sed & cura cognitionis diiudicationisq; controuersiarū quæ incidunt de dogmatibus ecclesiæ propriis de Deo & de rebus æternis, de lege Dei, de peccato & caussis peccati,de euangelio,de gratia,de iustitia coram Deo, de sacramentis.

Sed alligata sunt iudicia ecclesiæ ad normam verbi diuini. Credimus ecclesiæ tanquam doctrici demonstranti veritatem ac certitudinem in dubiis sententiis ex fontibus Israel,id est,ex scriptis propheticis & apostolicis, quæ non sunt Sphingis ænigmata aut oraculorum Delphicorum inuolucra,sed perspicua,illustria, firma. Et nititur fides non testimonio ecclesiæ,sed verbo Dei. Expressis autem interdictis adimitur ministris omnis potestas mutandi aliquid in dogmatibus diuinis, & iis quæ authoritate diuina tradita sunt,cū dicitur:Nihil addatis,neque dematis.Item:Qui aliud euāgelium annunciauerit vobis,anathema sit.Item:frustra me colunt mādatis hominum.

Et obligantur omnes in ecclesia,vt audiant vocem euāgelij,quæ per ministros traditur,quatenus sonant vocem doctrinæ patefactæ a Filio Dei, inquit enim Christus:Qui vos audit, me audit.

Gubernatio disciplinæ externæ scādala prohibet omnis generis doctrinæ & vitæ,animaduersione, inspectione & censura seueriore doctrinæ, vitæ & morum externorum,& constituit pertinentia ad ἀταξίαν, vt omnia ordine & decenter fiant,distinguit gradus & officia ministrorum,distribuit horas & materias lectionum,cantionum,exercitiorum,examinum,congressuum,ordinat& digerit cœtus docentium in certas classes.Prçcipit enim Paulus,vt in ecclesia omnia decenter & ordine fiāt. Nō vult esse cōfusiones,aut licentiā infinitam & ἀναρχίαν in ecclesia,aut tyrannidem,quanquam ἀναρχία infinita est tyrannis:sicut inquit Paulus : Deus non est author ἀκαταστασίας.

Conſtituit autem eccleſia hæc,quæ ad gubernationē diſciplinæ externam & εὐταξίαν pertinēt, ſua,id eſt, humana authoritate,non diuina:neque alligata eſt eccleſia ad vllas leges conditas ab hominibus, neque ad vllam ordinariam ſucceſſionem miniſtrorum,aut ad ſtatum vllum quantũuis pulchrum,ſed ad euāgelium Filii Dei, quod vt ſonet in miniſterio,Deus ſubinde excitat aliquos recte docentes,etiamſi inter hos alii plus,alii minus lucis habent. Et dicta de audiendis paſtoribus, non conſtituũt regnum aut tyrannidē in eccleſia,ſed præcepta ſunt & conſolationes,Iubent,vt vocem a Deo traditam audiamus,& affirmant Deum voce docentiũ certo efficacem eſſe,accēdere mentes ac percellere corda noſtra,perinde ac ſi palam nos ipſe alloqueretur.

Habet & iudicia ſua poteſtas eccleſiaſtica,quæ nō vi corporali,ſed verbo exercet:Non tyrānice,& pro cuiuſque affectu,ſed adhibita cognitione & legitima diiudicatione.Nō enim armata eſt gladio,vt poteſtas politica: ſicut expreſſe Chriſtus dicit Matthæi decimo:qui cernũtur imperia tenere,dominātur gētibus: & principes earum poteſtatem habent in eas,vos autem non ſic.

Sed multum intereſt inter iudicia eccleſiæ & iudicia politica:ſicut multum differunt,quæ in eccleſia humana authoritate condita ſunt,ab iis,quæ expreſſo Dei verbo ſunt promulgata & ſancita.

Politica iudicia etſi etiam ſonare debent decalogum, tamen & de circumſtantiis addere leges poſſunt,& ambigua interpretari,valetq; interpretatio propter authoritatem regiam ſeu prætoriam,& vi corporali exequuntur ſententiam,eademque authoritatem ſuam tuentur.

Iudicia eccleſiæ diſſimilia ſunt.Quædā enim ſunt de iis rebus,quæ immediate ſunt prohibitionis diuinæ,& quarum violatio ſine vlla dubitatione eſt peccatũ mortale, ſiue ſint dogmata pugnantia cum euangelio, ſiue delicta manifeſta contra legem Dei.Quædam ſunt de delictis cōtra leges,inſtituta boni ordinis cauſſa,humana authoritate.Differt,autē ab his iudiciis, quæ ſunt iuriſdictionis miniſterium verbi.Tantum enim fiunt illa de manifeſtis & notoriis,nō de occultis:cum miniſteriũ

verbi

verbi potestatem habeat remittendi peccata petentibus vniuersa, siue nota sint, siue ignota: & rursus annunciandi iram Dei & pœnas æternas omnibus perseuerantibus in erroribus contra fundamentum, aut delictis contra conscientiam.

Primus gradus iudiciorũ prorsus est alligatus ad doctrinam Euangelij. Hanc enim vult Deus normam esse illorum, & moderatricem, nec contra eam decerni aut sanciri, nec sine ea tanquã ex ea natum atque profectum proponi quidquam: nec aliunde, nisi ex hac, dubiorum declarationes, obscurorum interpretationes, confusorũ explicationes, aberrantium emendationes peti vult. Hinc vero desumtæ interpretationes nõ valent propter iudicum authoritatem, sed quia congruunt cum verbo Dei & confessione veræ ecclesiæ. Nam verbum Dei est iudex, quo cum consentiunt piorũ confessiones. Conuicti his iudiciis de errore aliquo in fundamento, aut de criminibus publicis & manifestis, nisi mutẽt sententiam aut pœnitentiam agant, incidunt in pœnas ecclesiæ proprias, quas illa non vi corporali infligit, sed verbo, scilicet segregatione vel exclusione a cœtu ecclesiastico & sacrorum communione. Non enim fas est ecclesię decrẽtas & pronunciatas sententias vi corporali exequi.

Alia ratio est eorum, quæ disciplinæ & ordinis caussa constituuntur in ecclesia ab hominibus. Non enim diuina authoritate obligant, vt illa, quæ immediate præcipiuntur a Deo, neque vt edicta prætoria, de quibus expresse scriptum est: Obedite non tantum propter irã, sed etiam propter conscientiam. Diserte enim traditum est: Frustra colunt me mãdatis hominum. Quare neglectio eorũ aut violatio, si absit petulantia & ministerij contẽtus, non est peccatum mortale. Vult enim intelligi Deus discrimen inter obedientiam debitam ministerio & doctrinæ, & inter obedientiam præstandam traditionibus humanis: vt sciamus de Deo & de voluntate Dei nihil quæri aut fingi extra traditum verbum debere. Vt autem, si præstentur opera traditionum humanarum cum opinione iustitiæ, cultus aut necessitatis, horribile peccatum sunt: ita si omittantur quandoque sine scandalo,

vt dixi,& ministerij contemtu,non protinus delinquens reus peragi debet æternæ condemnationis, aut iis affici pœnis,quas ecclesia indicit & irrogat:sicut, qui in leges magistratuum peccat,a prætore punitur mulcta aut corpore.Discernit & vetus ecclesia inter αἵρεσιν & σχίσμα.Cōtrouersia Arij,hæresis,certamē de paschate,schisma fuit.

Sed vt iudicia de publicis & notoriis: ita pœnas suas habet ecclesia,quibus nō corpora hominum lacerat aut vitam petit,sed excludit a societate externa contumaciter delinquentes contra ministerium, & perseuerantes in delictis contra conscientiam, vt in erroribus contra fundamentum,& aliis peccatis manifestis ac notoriis conscientiis horribili denuntiatione iræ Dei æternæ,& æternarum pœnarum territis,nisi resipiscāt.Hæ pœnæ vocabantur ἐπιτίμια in veteri ecclesia.nec recipiebantur in ecclesiam,quibus propter lapsus ἐπιτίμια imposita erant, nisi editis veræ pœnitentiæ & emendationis signis,impetrassent publicā absolutionem:nec hos,si ad alias se conferrent ecclesias,admittere fas erat, nisi afferrent literas συστατικὰς,seu testimonia περὶ λύσεως τῶν ἐπιτιμιῶν.

Erant autem gradus pœnarum tres: Ἀνάθεμα vel ἀναθεματισμὸς,καθαίρεσις, & ἀφορισμὸς. Ἀνάθεμα commune erat vtrisque,clericis & laicis, & hos eiectos ex ecclesia, atque ab omni societate,tāquam aliena membra abscissos atque exterminatos,nō tantum a cōmunione sacrorum, sed ab omni cōsuetudine vitæ æternæ arcebat. Καθαίρεσις proprie ad clericos pertinebat, qua illi deponebantur ab officio.Erant autem & καθαιρέσεως gradus. Aliquibus enim officio motis sola adimebatur tractatio & celebratio sacrorum, ita vt a communione Cœnæ Dominicæ,vel a publicis sacris non arcerentur, aliqui simul & excommunicabantur,id est ab vsu & communicatione Cœnæ Dominicæ repellebantur,& a reliquis publicis & communibus sacris remouebantur. Ἀφορισμὸς pertinebat ad vtrosque,clericos & laicos, & reos abigebat a sacris publicis,quosdam ab omnibus,aliquos tātum a Cœnæ communicatione,qui vocabantur ἀκοινώνητοι.Separati fere in loco solitario seorsum cōsistere cogebātur, eratque certi temporis pro ratione delictorum.

Hæc

Hæc ita constanter seruauit prima ecclesia post tempora apostolorum: sicut piarum synodorum decreta & canones, historiæ, ac piorum doctorum scripta testantur. Viguit in ea puritas doctrinæ, de cuius conseruatione certamina fuerant maxima, quibus hoc perfectũ est, vt doctrina magis illustrata, & testimoniis scriptorum propheticorum atque apostolicorum certius cõfirmata sit. Fuit & disciplina ecclesiastica optimo constituta ordine, distinctione officiorum, classium, temporum, lectionum, exercitiorum, inspectionum, examinum, & aliorũ vtilium rituum.

Sed cũ primo turbassent ecclesias nugacissimæ rixæ de tempore, quo esset celebrandum Pascha, & inde ortæ distractiones præbuissent occasionem aliis certaminibus, quæ mouit Arius de Filio Dei: tandem crescente licentia, & nouorum errorum seminibus subinde suppullulãtibus, horribiliter ecclesiæ cõuulsæ & laceratæ sunt, donec Mahometicus furor & potẽtia, magnam partem ecclesiarum in Asia & Africa oppressit: occidentem vero dilacerarunt Gotticæ, Vandalicæ, Francicæ, Hunnicæ, & Henetæ gentes.

Ex his ecclesiarum orientalium & imperii in occidente ruinis creuit potentia Romanorum pontificum, quæ ambitione, auaritia, & tyrannicis consiliis aucta, tota a cura administrandæ ecclesiæ & tuendæ puritatis doctrinæ, conuertit sese ad curam & studium constituendæ monarchiæ in ecclesia. Occupatis ergo pontificibus & episcopis certaminibus de primatu, & cura cõstituendæ monarchiæ, atque iis comparandis, quæ hanc instruere opibus, præsidiis bellicis, neruis politicæ potentiæ, ac stabilire possent, paulatim doctrina negligi cœpit: & creuerunt superstitiones, vt semper fit, cum homines de rituũ externorum vero vsu, in quo plus intuentur, quam in doctrinam ipsam, non recte docentur.

Superstitione ergo inualescente, non negligi tantum sed & deprauari doctrina cœpit: & inuecta sunt paulatim noua dogmata, excogitatique ritus noui κακοζηλία Israeliticæ politiæ, in oculos pulchra specie incurrẽtes, quos postea pontifices horribili & furiosa audacia cumularũt,

additis idololatricis prophanationibus ſacramentorum. Retenta eſt veteris diſciplinæ ſola vmbra, quam ſuo inſtituto ita accõmodarunt, vt fuerit hactenus monarchię illius neruus. Tandem confirmata potentia, & captis ac dementatis hominum animis ſuperſtitione multiplici, eo vſque audaciæ pontifices progreſſi ſunt, vt & dogmata & cultus diuinis contrarios condiderint, & crudelitate noua ſtabilierint, & traditiones ſuas cũ opinione cultus diuini ac neceſſitatis obſeruari voluerint.

Doctrinæ deprauationes manifeſtæ ſunt in partibus, de peccato, de lege Dei, de pœnitentia, de iuſtificatione hominis coram Deo, de bonis operibus, de gratia, de fide iuſtificante coram Deo, de ſacramentis, de eccleſia, quæ ab expreſſis teſtimoniis tum prophetarum & apoſtolorum, tum primæ & purioris eccleſiæ recedunt & diſcrepant. Nota ſunt commenta pluſquam anilia de purgatorio, impoſturæ indulgentiarum, ſatisfactiones canonicæ, quibus corruperunt conſuetudinem veterem τῶν ἐπιτιμιῶν. Manifeſti ſunt & cultus, qui contra mãdata Dei ſunt efficti & inſtituti: vt inuocationes mortuorũ hominum, adorationes ſtatuarum & imaginum, ἀρτολατρεία, id eſt, adoratio repoſiti & eleuati panis, ethnicæ põpæ proceſſionum & ſupplicationum, quibus panis eſt circũgeſtatus, prophanationes Cœnæ Dominicæ in miſſis theatricis, quæ celebratæ ſunt pro viuis & mortuis. Item conſecrationes magicæ rerum naturalium, vt aquæ, vini, olei, ſalis, & ſimiles.

Manifeſtæ ſunt & leges, quæ præcipiunt onera, quæ ſine peccato ſuſtineri non poſſunt, vt leges de cœlibatu. Aliæ verò traditiones, quarum ſuperſtitio & abuſus etiã à rudibus intelligitur, quantum habent admixtum errorem? vt, traditiones de certis ciborum generibus, certæ formæ ieiuniorum, battologię in precationibus, quas & condiderunt, & recipi obſeruarique cum opinione cultus & neceſſitatis voluerunt, contra libertatem ſancitam in euangelio, quæ mutari aut aboleri nulla humana autoritate poteſt.

Quid dicam de illa impudentia, qua ſuam extulerũt authoritatem pontifices, cum ſeſe & caput eccleſiæ, &

dominos

dominos regnorum mundi cōſtituerunt, & monarchiā fabricarunt imperiis politicis ſimilem, in qua alligarūt eccleſiam ad pontifices & epiſcopos,& horum collegia, id eſt, ad ordinariam ſucceſſionem pontificum,epiſcoporum,& collegiorum, hoſque authoritate diuina tenere miniſteriū,neque errare poſſe,neq; horum aduerſari decretis licere contenderunt.Pro hoc ſtatu, qui ex Idololatria,abuſibus,ſuperſtitione,impiis decretis, ſceleribus parricidiorum, rapinarum & libidinum conflatus eſt,pertinaciter pugnant,& hæc illis eſt religio.

Si quis hiſtoriam eccleſiæ diligentius conſiderarit inde vſque a temporibus Chriſti & apoſtolorū per annos mille quingentos:reperiet primis annis quingentis,etſi inciderunt ingentia certamina de Filio Dei, & aliis rebus,viciſſe tamen veritatem,mendaciis diſcuſſis atq; eliſis,&tradita eſſe poſteritati vera,firma ac perſpicua teſtimonia de doctrina apoſtolorū publice in ſynodis,& in priuatis ſcriptis eorum,qui apoſtolorū diſcipulos viderant & audierant:denique optimæ ac neceſſarię diſciplinæ ſeueras leges conditas ac deſcriptas eſſe,quibus ſtetit,floruit & viguit eccleſia,etiam inter calamitates ingentes ac horribiles perſecutiones ethnicorum & Arianorum.

Sequentibus annis quingentis ita colluctatum eſt cū veritate mendacium,cum fidei ſinceritate ſuperſtitio,cū veris Dei cultibus idololatria,vt mortuorum hominum inuocationes,imaginum & ſtatuarum adorationes, ἀρτολατρία,quanquam hæc tardius aliquanto cœpit:cum rectitudine ſententiarum ſophiſtica, cum ſeueritate diſciplinæ & ordine laxatio & confuſio,cum humilitate ambitio,ſuperbia,dominādique cupiditas,vt paulatim hęc inualuerint ac ſuperarint, illa elanguerint & conciderint:denique ex gentium confuſionibus,vt morum , ita dogmatum & religionum extiterunt confuſiones admirabiles,&ex his emerſerunt germina multiplicium abuſuum,quæ ſenſim adoleſcendo radices egerunt, & ſeſe confirmarunt.

Reliquis annis quingentis maturuit & creuit, regnauitq; in eccleſia idololatria,ſuperſtitio & ambitio,præ-

ſertim pontificum & epiſcoporum. Ceſſit cultus Dei verus, qui fieri debet in agnitione & fiducia Filij Ieſu Chriſti, hic inquam ſanctorum cultui ceſſit: diſciplinæ ſeueritas in inanem vmbram vetuſtę cõſuetudinis exoleuit, cuius, ne diſſiparetur neruus, fuit inſtillata animis ſuperſtitio, qua maluit & auxit agmen monachorum. Doctrinam euangelicæ cõtrariam, ex Platonis dogmatis & argutiis Ariſtotelis texuerunt ſcholaſtici. Poteſtatem eccleſiaſticam pontifices & epiſcopi commutarunt in monarchiam politicam, & omnibus ſeſe imperiorum negotiis admiſcuerunt, adeo vt poteſtatem ſibi arrogarint tradendi regna mundi, quibus vellent, authoritate diuina. Semper tamen fuerunt aliqui pij & docti, qui huic tyrannidi pontificum contradixerunt, & abuſus atque errores taxarunt atque improbarunt.

Hęc eſt cauſſa quod cum hiſtoria eccleſiæ primorum annorum quingentorum extet deſcripta accurate, poſterioribus annis mille aut pauca reperiantur annotata aut nulla. De confuſionibus enim quid ſcribi potuit? Cũ ergo ſynodis pene omnibus, quas hiſtoriæ celebrant, his proximis annis quingentis vſque ad emendationem doctrinæ recens factam a Luthero, Philippo & aliis fiant aut publica authoritate ſanciãtur decreta impia, vel cõtra doctrinam & cultus diuinos traditos in ſcriptis propheticis & apoſtolicis, vel de pontificum epiſcoporum & vniuerſim ſatellitum ſedis Romanæ ambitione, rapacitate & tyrannide contra imperatores & reges Chriſtiani orbis, vel de iis, quæ cœcitatem & obſtinatiam inueteratæ ſuperſtitionis in vulgo confirment: omiſſis illis de rebus geſtis in vtroque imperio orientis & occidentis dicemus. Cũque ſeſe põtifices & ſuas res miſcuerint monarchiis & regnis, nõ plus eorũ meminiſſe volumus, quam exegerit vel ſeries hiſtoriarũ in ſingulis imperatoribus, vel mẽtio nouorũ errorum atq; abuſuum, quibus ſcilicet hi in eccleſiam ſint occaſionibus introducti.

Cum autem & profiteantur ac iactitent titulum eccleſiæ pontifices propter ordinariam ſucceſſionem in ſua politia monarchiæ ſimilem, & poteſtatem ſibi iuris mãdatiq; diuini prætextu arrogent infinitam, non in poli-

tias tantum, ſed ea etiam, quæ Dei & eccleſiæ ſunt propria, & hoc fulmine terruerint ac terreant omnes ordines orbis Chriſtiani, ſummos infimoſque, cõtra has falſas perſuaſiones & impoſturas ſciamus non poſſe eſſe eccleſiam apud illos, qui dogmata & cultus inſtituunt ac defendunt aduerſantes expreſſis & euidentibus ſacræ ſcripturę teſtimoniis, etiamſi habent regnum in eccleſia & ordinariam poteſtatem ad externam ſpeciem rituum ſuperſtitioſorum legibus pulchre cõpoſitam. Non enim hoc regno pontificum, ſed fundamento Chriſti & apoſtolorum nititur eccleſia.

Deinde ſciamus non deberi obedientiam vlli poteſtati præcipienti, vt impia doceamus aut faciamus. Cõſtat enim talia eſſe doctrinas dæmoniorum, nec obediendũ eis eſſe, ſed redeundũ ad illas regulas: Oportet Deo magis obedire quam hominibus. Sunt autem multæ traditiones põtificiæ palam impię, ſicut abuſus cœnæ Domini, inuocatio mortuorum, lex de cœlibatu, magicæ conſecrationes creaturarum: vt de erroribus in doctrina, quibus monachorũ & ſcholaſticorum libri referti ſunt, taceam, quæ veteri eccleſiæ fuerunt ignotiſſimæ, & recens irrepſerunt, & epiſcoporum potentiam amplificarunt, monachorũ opes auxerunt. Primum decalogi mãdatum inquit: Non habebis deos alienos. Non igitur inuocandi ſunt mortui, ſed vnus verus omnipotens Deus, qui ſe patefecit dato euangelio & miſſo Filio Domino noſtro Ieſu Chriſto, & ſic eſt inuocandus, ſicut docuit, fiducia Filij. Etiam traditiones de rebus adiaphoris fiũt impiæ & doctrinæ dæmoniorum, propter errores, qui admiſcentur, ſcilicet, quod mereantur remiſſionem peccatorum, aut ſint cultus Dei, quibus ſe Deus iudicet honore affici, aut ſint neceſſarij, aut quod epiſcopi habeant poteſtatem inſtituendi tales cultus.

Nec propterea eleuatur authoritas miniſterij euãgelici. In his enim, quę iuris diuini ſunt, cõſciẽtia neceſſario debet obedire paſtoribus, iuxta illud: Qui vos ſpernit, me ſpernit. De ritibus adiaphoris, qui boni ordinis cauſſa inſtituti ſunt, pręcipit euangeliũ, ne ſentiamus cultus aut neceſſarios eſſe: Sed ſeruari concedit ſine opinione

iustitiæ ac necessitatis. De pugnantibus cum mandatis diuinis, simpliciter pronuntiat vox diuina: Fugite idola. Item: Oportet Deo plus obedire quam hominibus. Itē: Si quis aliud euangelium annunciauerit vobis, anathema sit. Nec dictum, Qui vos audit, me audit, transferri potest ad opiniones aut leges pugnantes cū euangelio, quod prorsus non constituit regnum politicum. Eoque magis detestanda est impietas & impudentia pontificiorum, quod authoritatis & nominis diuini prætextu tituloque ecclesiæ, fingere sibi potestatem condendi decreta impia contra tot manifesta scripturæ testimonia, non verentur. Sed de his satis sit dictum. Nunc ex historiis Græcorum imperatorum, quorum pleriq; impurissima monstra fuerunt & portenta generis humani, paucula quędam subiiciemus, vt series rerum gestarum sibi constet: & quidem præcipue eam ob caussam, vt res a nostris in Asia gestæ & initia potentiæ Turcicę rectius intelligantur, quod Gręcis res fuerit cum vtrisque, nostris argonautis, cum recuperarunt Palæstinam & Syriam, & Turcis.

IMPERATORES
ORIENTIS.

IMperium occidentis dilacerari cœptum est a diuersis gentibus mox post Constantini Magni ætatem, a quo vsque ad Carolum magnum caruit occidens certa & constante monarchia, Romanis oppressis, Græcis exclusis a gentibus diuersis, quæ conflictatæ sunt inter sese de sedibus & principatu in Italia, Germania, Gallia, Hispania, & Pannonia, alibi inuitatæ ruinis imperij ex discordiis intestinis dehiscentis atque collabentis, alibi conductæ ad bellorum, quæ vel inter se, vel cōtra externos hostes gesserunt, societatem: alibi accersitæ ad coercendam petulantiam Romanorum præsidum, qui ruente imperio prouincias licentius administrarunt.

Inter hos populos præcipui fuerunt Hunni, Sarmatæ, cumque his Heneti, & ὁμόγλωττοι gentes Germanorum.

Non

Non enim lingua,ſed idiomate tantum ac dialecto diſcerno Gottos,Francos,Burgundos,Longobardos, Alanos,Sueuos,Anglos,ſicut reipſa linguis nõ diſcreparũt. Hunni ex Italia Galliſque repulſi intra Pannoniam ſeſe continuerunt.Sarmatæ,Henetique totam verſus orientem Germaniam veterem ad Albim vſque ſubiugarunt. Germanicę gentes cum his Romaniſque imprimis,&inter ſeſe contenderunt,per annos quadringentos & amplius,donec Angli Saxones,Britannia:Gotti, Hiſpania: Franci &Burgũdi,Galliis:Longobardi Italia potiti ſunt, & Franci rurſus tota Germania perdomita, vnoque regno comprehenſis tribus potentiſſimis prouinciis Germania, Gallia & Italia,quæ antiqua imperij ſedes fuit, occidentis imperium inſtaurarunt,vt dixi.

Has dum colliſiones inter ſe gentium nouarum atq; cõflictationes pertulit occidẽs,interea etiã orientis imperium grauiter afflixerunt,peneque diſcerptum deſtruxerũt diuerſæ gentes in Aſia & Europa.In Aſia creuit ſubito Saracenorum potentia,qui cum,Heraclio imperante,& a religione Chriſtiana & a Romano imperio defeciſſent, Mahomete authore, breui tempore tantis ſucceſſibus vires auxerunt ſuas,vt non tantum Palæſtinam, Syriam, Arabiam, Meſopotamiam,& bonam Aſiæ partem celerrime occuparint,ſed antiquum etiam Perſarũ regnum & Romanis infeſtum ac formidabile, ſublatis regibus antiquiſſimi ſtemmatis, ceperint, & Africam littoralem omnem ad montẽ Atlantem vſque cum multis maris mediterranei inſulis complexi ſint.Tantis aucti acceſſionibus,duo condiderunt præpotentia regna, vnum in Aſia alterum in Africa.Huius ſedem conſtituerunt Alcairum Ægypti vrbem,quæ Memphis eſt: illius Babylonem,quam Bagadat & Baldacum ſua lingua vocitarunt, etſi Baldacum aliqui Suſam eſſe volunt. Vtrique præfecerunt vnum monarcham,Calipham nomine qui populo domi foriſque dux eſſet exemplo Moſis & Ioſuæ.

Collocant autẽ principium regni Mahometici aliqui in annum Chriſti ſexcenteſimum viceſimum tertiũ.Sed Saraceni annos hegyræ,vt vocant, altius ordiuntur ab

anno Chriſti quingenteſimo nonageſimo primo. Inde enim annorum ſuorum ſeriem detexuerunt.

Græcos imperatores Saraceni, dum inter ſe conſenſerunt, magnis affecerunt detrimentis: ita vt potentia labefactata, deinceps illi nec retinendæ Italiæ, pellendiſque quæ inuolarant peregrinis gentibus, neque arcēdis ac reprimendis nouis hoſtibus, quos e ſeptentrione excitabant occaſiones acquirendæ prædæ & nouæ potentiæ, pares eſſe amplius poſſēt. Sed cum diſſenſiones domeſticæ horum etiam animos mutuis odiis incenſos, ad arma in ſe mutuo capienda perpuliſſent, robore partim diſtracto, partim mutuis cædibus comminuto, deſperatio imbecilliores coegit accerſere peregrina auxilia. Ita adducti ſunt Turci, qui cum militaſſent ſultano Perſico contra calipham Baldacenſem ſeu Babylonicúm, poſtea vtriſque oppreſſis, ſibi regnum conſtituerunt, a Perſide intra Pontum & Armenios montes ad Helleſpontum, & inde per totam anteriorē Aſiam ad Syriam vſque dilatatum. Sic concidit Saracenorum in Aſia regnum, vt fere omnis magna potentia, non alienis & externis, ſed ſuis diſſolutum atque diſſipatum viribus.

Turcos rurſus attriuerunt primum in Aſia noſtri argonautæ profecti ad recuperandam terram ſanctam, & condendū regnum Hieroſolymorum: deinceps eoſdem prorſus regno Aſiæ exuerunt Tartari, euocati ab Armeniis. Sed cum hos viciſſim aliquanto poſt diſſipaſſent atque excuſſiſſent Turci, vt dicetur, redintegratis viribus reſtituerunt regnum, quod cætera tandem abſumſit vniuerſa, Perſico excepto.

Interea in Europa, Henetæ & Sarmaticæ gentes immenſis copiis delatæ ad Iſtrū & Helleſpontum a ſeptentrione, incurſionibus perpetuis Thraciam, Myſiam, Epirum, omnemque vexarunt Macedoniam. Primi inter hos Bulgaros ſeſe nominarunt, vt opinor, a Vvolga fluuio Roſſię, qui apud veteres eſt Rha fluuius, Rhapōtici plantæ appellatione celebris, & ex paludibus Roſſiæ profluens non procul ab eius gentis metropoli Moſcouia. hodie enim ſeu Moſchos ſeu Roſſos ea regio habet, deuoluitur in mare Caſpium. Horum prima fit mentio

in hiſtoria Conſtantini Pogonati, circa annum Chriſti ſexcenteſimum octogeſimũ. Adorti autem Myſiam inferiorem, Græcos imperatores irruptionibus ac depopulationibus crebris fractos fatigatoſque adegerunt ad conditiones pacis, quas tulerunt, accipiendas.

Roſſi Bulgaros ſequuti, tamen Raſciæ nomen dederunt in ea regione, quæ olim Triballorum ſedes fuit & pars Myſiæ ſuperioris. Horum meminerunt hiſtoriæ in Conſtantino Monomacho pene eodem tempore, quo Turcorum.

Pacinacas ſeu Boſſinos vltra Tanain fluuium habitaſſe ratiocinor. Ab his conditum eſt Boſnenſiũ regnũ in confinio Dalmatiæ & Croatiæ ad veteres Dardanos & Triballos. Mentio eorum fit aliquanto poſt in Iohanne Zimiſce.

Seruios originem appellationemque a Sorabis & Sarmatis trahere non dubito. Vſæ ſunt autem & vtuntur adhuc hodie hæ gentes lingua Heneta, vocanturque vno nomine Sclaui, & diu Græcos imperatores exercuerunt donec ex pacto & fœderibus Myſiam vtramque, Thraciæ bonam partem, Macedoniam item & Epirum obtinuerunt. Sed nunquam diu in officio manſerunt, & fide: verum quibus potuerunt occaſionibus, iuſſa & authoritatem Græcorum detrectarunt iugũ amolituri: ſuntque inter ſeſe colluctati vtrique eo vſque, donec vtrique libertate & imperio amiſſo, venerunt in poteſtatem Turcorum, quos ad defenſionem imperii contra Bulgaros Græci ex Aſia accerſiuerunt.

Ita Saraceni primum & deleuerunt regnum Perſicum, & inclinationem fecerunt imperii oriẽtis in Aſia, vt Henetæ gentes in Europa. Saracenos viciſſim debilitarũt Turci. Hos Tartari compeſcuerunt. Tartaros rurſus Turci, cum ſeſe recollegiſſent, Aſiæ imperio & domicilio ſpoliatos, profligarũt, vbi paulatim confirmati in Aſia & Europa, cum ſibi eos Græci contra Bulgaros & cæteros Sclauos adiunxiſſent, deuorarunt vtroſque, & conſumtis his, deleuerunt etiam Saracenorum in Ægypto regnum, ſultanis ſublatis, & Armeniorum in Aſia, quod diu inter Perſas & Turcos medium natura

loci magis quam robore contra gentis vtriusque vim sese defenderat.

Reliqua sunt adhuc in Turcorum confinio Tartarorum regna, per amplissimas & vastissimas orientis ac septentrionis solitudines dispersa, & Persicum, quod Turcis oppressis pulsisque eodem cum Tartaris tempore, potentissimus Parthorum sultanus Gempsas in libertatem vindicauit, atque erexit, cuius posteritas adhuc rerum potitur, & cum Turcis continentia bella gerit.

Ab his gentibus imperatores Græci circumuenti vndique, conclusique, & assiduis incursionibus exagitati, paulatim perdiderunt quicquid de veteri imperio fuit reliquum, culpa potissimum suorũ scelerum ac latrociniorum, quibus in se mutuo grassati sunt, & ignauiæ ac libidinum, propter quæ cõtemtui fuerunt, ludibrioque & prædæ ac direptioni vicinis hostibus.

Et habuit imperiũ orientis præstantes viros, vel mediocres saltẽ, perpaucos post reparatũ a Carolomanno imperium occidẽtis: Sceleratos, ignauos, flagitiosos, luxu perditos, parricidiis & incestu pollutos plurimos, inter quos si qui nauarunt aut præstiterunt boni aliquid, hoc laudem meretur, quod maiorum exemplo nõnulli, quamquam perpauci, cultum idololatricum & inuocationem hominũ mortuorum ad imagines & statuas tollere studuerunt. Virtus bellica emollita atque eneruata voluptatibus perierat. Veteres familiæ interierant: nouæ irrepserant, defecerant & nerui bellorum, partim prouinciarũ direptionibus atque auulsione decisi, partim exinaniti, non tam apparatibus bellicis, quam profusionibus inutilibus. Hostes vero etiam cõspectus domesticorum bellorum, odiorumque mutuorum ac lanienæ mutuæ acuebat, & accedebat contemtus, quẽ pariebant socordia, imperitia rei militaris, sæpe frustrati conatus, imperia muliebria apud Græcos.

Est ergo tota sequens historia Græcorum verissima imago comminationis, quæ extat apud Esaiam capite tertio, de excidio & interitu regni Iudaici, vbi inter cætera de principibus dicitur: Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis, Prout enim

Deus

Deus affligere vult gentem aliquam: ita tribuit & accommodat ei principes. Eſt & exemplum regularum, de quibus ſæpe dicitur: Non habebit Deus inſontem eum, qui vſurpauerit nomen Domini in vanum. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit abominationes has, euometur ex terra. Item: Διὰ ὧν τις ἁμαρτάνει, διὰ αὐτῶν καὶ παιδεύεται. Item: Οἷα τ' ἀνὴρ ῥέζει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει. Atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis, etiam in hac vita. Nec cauſæ tantum ſunt, ſed & ſigna indubitata propinqui interitus, creſcētia in imperiis populi & gubernatorum peccata, & quidem certiora multo, quam vlla in natura rerum prodigia vel oſtenta. Admiramur veſtigia ſapientiæ diuinæ & præſentiæ expreſſa in rato ſtatoque ordine cauſſarum phyſicarum, cumque præter conſuetum naturæ ordinē & curſum aliquid euenit, expaueſcimus & cohorreſcimus, concipientes omina ſiniſtra & triſtium euentuum præſagia. Sed nec minor ſapientia Dei architecti lucet in ordine politico, & multo maior ineſt deformitas in enormibus hominum vitiis, quæ cum ingraueſcunt, certius quam errata naturæ pœnas præſagiunt ac denunciant, & celerius attrahunt.

NICEPHORVS.

Leone quarto Copronymi filio mortuo, Irene coniunx, Conſtantino filio adhuc impubere, regnum ſuum ſuo conſilio & arbitrio adminiſtrauit, initio quidem ſatis fœliciter & tranquille: ſed poſtea diſcordiæ domeſticę & motus nouos & nouas diſtractiones pepererunt. Nā & mater filio inſidias ſtruxit, quod quoſdam ipſi addictos remouiſſet, quorum opera ſe clauum gubernationis retēturum in manibus atque poteſtate ſperarat, & cum perfcciſſet, vt capto oculi eruerētur, propter exemplum immanis in filium ſæuitię, cœpit inuiſa eſſe omnibus & publico flagrare odio. Erat vero & Conſtantinus petulās admodum, cumque alia multa iniuſte atque inſolenter feciſſet, tum vero coniugē etiam præter cauſſam repudiauit, ducta alia. Quod ergo Conſtan-

tino amoto, imperium & crudelitatem matris Irenes odissent ac metuerẽt Græci, Nicephorus ea dolo excussa, & in Lesbum relegata imperium rapuit.

Is cum Carolo Magno & de imperio occidentis, & de limitibus in Italia iisdem transegit conditionibus, quibus antea pepigerant Constantinus & Irene, vt ambo Augusti, alter orientis, alter occidentis: ambo fratres dicerẽtur. In Italia verò Neapoli & Sipunte distinguerentur limites vtriusque Imperij, vt quantum a Neapoli & Sipunte versus Alpes sursum, id Francici: quãtum deorsum protenderetur versus Magnam Græciam & Siciliam, id Græci iuris esset atque ditionis. Veneti vero ceu medij neutris addicti essent, sed amici vtrisque, retinerent αὐτονομίαν, & pace bellóque neutrius censerentur.

Bello contra Persas infœliciter gesto, cum in Bulgaros moueret, emuncturus argentum, quo pactam de pace Persis pecuniam dissolueret, acie victus & cæsus est, cum imperasset annos nouem. Cranio eius deargentato Bulgarus pro poculo vsus est in conuiuiis. Filium Stauracium, quem imperij consortem fecerat, ob corporis deformitatem & ingenij stoliditatem, Byzantini repudiatum, coniecerunt in monasterium, suffecto in locum eius genero Michaelo Curopalate, ne prorsus imperio posteritas excideret.

MICHAEL CVROPALATES
cognomento Rangabes.

MIchael Nicephori gener a Byzantinis constitutus in imperio, soceri exemplo renouauit fœdera cũ Francis. Socors fuit, timidus & infœlix. Contra Bulgaros profectus, cum exercitus fuga dilapso, rem infœliciter gessisset, & intelligeret insidias sibi parari propter imperium a Leone Armenio, quem successus contra Saracenos animatum in spem regni erexerant, desperatione imperio sponte cessit, seque in monasterium abdidit in insula Prota.

LEO ARMENIVS.

DEsertum a Michaele imperiũ cum Leo Armenius inuasisset & consequutus esset. Theophilactũ Michaeli filium, quem pater imperatorem appellarat, mutilatum ea parte, qua vir erat, vna cum matre in exilium egit. Fuit vir acer & industrius, sed crudelis & malus. Ante imperium Saracenos, in imperio Bulgaros magnis cladibus affecit. A coniuratis in suo conclaui obtruncatus est, cum imperasset annos septem, menses quinque.

MICHAEL BALBVS *Amorræus.*

MIchael Balbus obscuris ortus parẽtibus in oppido Phrygiæ superioris, quod vocatum scribũt Amorium, post cædem Leonis Armenij ad imperium peruenit. Dimicauit de imperio cum Thoma quodã, qui mutato nomine, se Constantinum appellarat, regnumque affectarat euentu vario. Sed tandem cum Bulgarorum opera, quibus cum triginta annorum inducias pepigerat, captum, brachiisque & pedibus truncatum interemit. Saracenos a Creta & Sicilia depulsurus classe, duobus magnis præliis victus est. Periit profluuio ventris, quod dysenteriam vocant, ad quod accessit phrenitis, cum imperasset annos octo, menses nouem. Hoc imperatore Dalmatia excusso iugo imperij Græci, sese in libertatem asseruit. Vnde regnorum Dalmatiæ, Bosnensium Croatiæque origo est, quæ aliquandiu his proximis annis reges Pannoniæ tenuerunt.

THOPHILVS BALBI *filius.*

THeophilus hic Balbi filius in gubernatione iustus & seuerus, in vita priuata honestus & castus fuit. Cultum imaginum tanquã idololatricum vehemẽter est abominatus, vsurparique in templis vetuit. Vrbem muniuit & ornauit magnifice, instauratis mœnibus, quę collapsa erant, & altius eductis. Cum calipha Babylonico certauit munerum magnificentia per legatos. Contra Saracenos in Asiam profectus quinquies, ductoribus

Theophilo & Manuele, bis Victor rediit, ter ſuccubuit.

In poſtrema expeditione, cum Amerūnes Saracenus cepiſſet Amorium patriam Michaeli, & præcipuas inde familias abduxiſſet in ſeruitutē, imperator vero captiuos, quos vi & armis liberare fruſtra tentarat, pecunia redempturus vt dimitterentur, impetrare non poſſet, vehemēter perturbatus animo, quod inter captiuos multi eſſent conſanguinei ipſius, præ doloris magnitudine a cibo omni abſtinuit, ſolaque frigida potione contētus, cum hæc læſiſſet viſcera, dyſenteria correptus interiit, cum imperaſſet annos duodecim, menſes tres: relicto filio impubere Michaelo, quem cum imperatorem deſignaſſet ante mortem, conſtitutis tutoribus, qui imperii res interea procurarent, ipſum & matrem Theodoram ſenatui Byzantino commendauit.

MICHAEL THEOPHILI FILIVS.

THeophilo mortuo, cum filius Michael per ætatē nondum eſſet idoneus ad gubernationem, mater Theodora interea imperium adminiſtrauit. Hæc reſtituit & imagines in templis, & earum cultum idololatricum, reuocatis ab exilio epiſcopis, quos Theophilus, quod pertinaciter idola tuerentur, pepulerat. Cum Bulgaris pacem fecit, reddita Regi ſorore, quam bello Græci ceperāt. Hæc cum eſſet in Chriſtiana religione recte inſtituta, perſuaſit fratri, vt pro ethnica Chriſtianam amplecteretur. Hac occaſione Bulgari peruenerunt ad agnitionem Chriſti.

Filius Michael, cum adoleuiſſet, matrem omni poteſtate priuatā, relegauit in monaſterium. Fuit malus, ſtolidus, petulans, ebrioſus, deditus voluptatibus, ludis, ac certaminibus equeſtribus & curulibus. Relictam in ærario a matre pecuniam omnem in luxum, crapulas, ludos, mimos, adulatores & alios id generis homines effudit, & eo redactus eſt inopiæ, vt veſtes etiam regias vendiderit. Bis profectum contra Saracenos, & in fugam verſum peneque cæſum ad vrbem Samoſatam, tertio

tio vltus est ad Petronas auunculus eius, deletis magno prælio Saracenis,& rege eorum Amero interfecto, filio regis capto.

Mortuo Petrona cum rex suarum voluptatum studio negligeret imperij defensionem: Saraceni, qui Cretam occuparant, Cycladas insulas inuaserunt: cæteri in Syria reparatis viribus, denuo Græcos prouocarunt, quibus cum occurrisset, re infecta domum reuersus, Basilium Macedonem, cuius opera in domandis & exercendis ad cursum & aurigationem equis vsus fuerat, Cæsarē creauit, tradita ei in vxorem concubina Eudocia. Ab hoc Basilio postea interfectus est, cum vino madidus Basilium remigem, porrectis eis calceis purpureis, eadem dignitate ornasset. Imperauit annos tredecim cum matre Theodora, solus annos vndecim. Hoc imperatore, Rossi classe ad pontum Euxinū comparata, primū in limites Græci imperij irruerunt, sed res non successit.

Est autem appellatio Rossorum & gens, lingua & moribus eadem cum Roxolanis veteribus & recentioribus seu Moschis, seu Rossis: Rossos enim hodie nominamus Moschos, seu a Metropoli Moschouia, seu a vetusta gente Mossenicorum, quorum meminit Apollonius in carmine Argonautico. Antiqua enim eorum sedes fuit in Asia ad Moschicos montes, quorum meminerunt Ptolemæus & Apollonius. Inde progressi, ad Tanaim fluuium consederunt. A Rossis, vt dixi, reliqua est appellatio Rasciorum. Nam inita cum Græcis pace, partem regionis obtinuerunt, quam olim possederunt Triballi. Sclauorum appellatio in historiis antiquior est. Nam meminit eius in Iustiniano Procopius, sed tempore Mauritij imperatoris & sequentium magis celebratur, cum quidem hæc gens Græcos diu multumque exagitasset.

BASILIVS MACEDO.

Basilius Macedo obscuro & ignobili genere ortus & venalis inter captiuos Constantinopolin adductus, commendatione medici in notitiā Michaeli venit, apud quem tantum creuit gratia & beneuolentia, vt tandem

cubicularij dignitatem consequutus, & Michaelo interfecto imperio sit potitus. Pecunias publicas, quas alter in largitiones exhauserat, hic repetiuit, publicato edicto, vt qui pecunias accepisset a Michaelo absque caussa iusta, is eas restitueret.

Saracenis Cretensibus classe bellum intulit, sed superatus vix fuga se seruauit, moxque instaurata classe, denuo eos aggressus, alieno ductu vicit. Hoc bello confecto, mouit in Saracenos Syriacos, contra quos cum primo fœliciter rem gessisset, postea cum oppugnationes vrbium parum prospere succederēt, relictis in Syria ducibus & præsidiis, sese Constantinopolin recepit. Tenebant autem tunc imperatores Græci ex pacto ac transactione in Italia Apuliam adhuc, & vicinos tractus quam Saraceni Carthaginenses vastabant. Eos per Nicephorū Phocam inde expulit, Ragusio etiam recuperato, quod illi occuparant. Venetis & Ludouico secundo imperatore occidentis rem Christianā iuuantibus, fregit in mari potētiam Saracenorum, & multos ex Iudæis ad fidem Christianam conuertit.

Pace facta cum Rossis, persuasit eis, vt discederent ab ethnicismo ad religionem Christianam. Tandem, cum imperasset annos viginti, in venatione lethaliter sauciatus a ceruo, qui cornibus violento insultu in imum ventrem adactis, equo eum excussit, paulo post ex eo vulnere mortuus est, relictis ex Eudocia vxore tribus filiis, Leone, Alexādro & Stephano. Nam quartum Constantinum aliquanto ante amiserat, & filiabus totidem, quas omnes sacris initiatas monasteriis inclusit.

LEO PHILOSOPHVS.

LEo filius Basilij a studiis philosophicis, quæ coluit & amplexus est, cognomētum adeptus est. Princeps fuit in repub. moderanda diligens, & in vrbe custodienda tuēdoque semetipso cōtra insidias solicitus & solers quod quidē & res exegit, cum & vrbs vndequaque a vicinis barbaris hostibus ex propinquo circumsideretur, qui imperio inhiabant, & ipse multiplicibus insidiis peteretur. Anno imperij decimo quinto, in festo Pentecostes

stes

ſtes ſub publicis ſacris, ictu baculi grauiter læſus, ex inſidiis, cum mentis alienatione ſanguinem vomuit, adeo vt pro ſemimortuo ſit e templo elatus.

Bulgaros violata pace deficientes ſuis & ſociis Turcorum armis repreſſit, etſi ſemel ab eorum rege ſimulatæ pacis conditionibus deluſus, & ex improuiſo circumuẽtus, magnã cladem accepit. Fitque prima Turcorũ mentio in hiſtoria huius Leonis, ſed iidem & Turci & Vgri nominantur, atque ad Iſtrũ collocãtur, quæ gentes alibi diſcernuntur, & differre eas cõſtat origine, lingua & moribus, etſi fortaſſe in Aſia contiguas ſedes habuerũt. Sed de Turcis paulo poſt plura. Occupato Leone ædificandis templis (plurima enim condidit, vel religione vel ſuperſtitione) Saraceni Siciliam deuaſtarunt, & Lemnum occuparunt, indeque vicinas Cycladas perpetuis & improuiſis depopulationibus vexarunt, quibus cum claſſe Niceta ductore conflixit, ſed pugna ancipiti. Vxores habuit quatuor, ex quarum poſtrema filium ſuſcepit Conſtantinum, quẽ moriturus cum imperio fratri Alexandro cõmẽdauit. Extinctus eſt morbo cœliaco, cum imperaſſet annos viginti quatuor, menſes tres.

ALEXANDER.

ALexander Baſilii Macedonis filius frater Leonis fuit, cuius mandato imperii adminiſtrationem ſuſcepit, ſed ſtudiis & moribus fratri diſſimilimus fuit. Totus enim prouolutus ac demerſus in heluationes & libidines, curam imperii commiſit adulatoribus, præſtigiatoribus, & flagitiorum ſociis, cumque non niſi a balneo prandiũ ſumeret, aliquando immoderate impletus, cum conſcenderet equum, corpore vehementius extenſo, venam interius rupit, e qua largiſſimo ſanguine ſupra infraque effuſo, animam ſimul euomuit, porci inſtar iugulatus ſua ingluuie, cum imperaſſet annum vnum, & mẽſem vnum, quo vaticinium fratris Leonis compleuit.

CONSTANTINVS LEONIS *filius.*

ALexander moriturus tutelam Conſtantini, qui Leonis fratris filius & puer ſeptennis erat, cum

imperio, matri & nobilibus quibuſdam commendauit, cōſtituto duce copiarum terreſtrium Phoca, claſſi vero præpoſito Romano Lacapeno Armenio, viro ignobili & obſcuro. Sed male res Græcorum adminiſtratæ ſunt effœminatorum, mulierum, & puerorum conſiliis. Nam & appetitum eſt, & tentatum imperiū a plurimis, & magnis cladibus affectum.

Mox a morte Alexandri ad illud aſpirauit Conſtantinus Ducas Andronici filius, quæ familia id tandem conſecuta eſt, ſed cito oppreſſus eſt. Bulgari quaternis expeditionibus vrbem Conſtantinopolin bis obſederunt: Adrianopolin bis ceperunt & diripuerunt, ſed non retinuerunt. In vltima expeditione peruaſtata Thracia, penetrarunt in Macedoniam vſque.

Præfectus claſſis Romanus, cum matre Conſtantini a gubernatione remota in monaſterium, Conſtantino filiam ſuam deſpōdiſſet, hoc etiam excluſo, ſe & filios imperatores conſtituit, tenuitque imperium annos viginti ſex. Sed tandem a filiis captus & in exilium actus eſt. Filios rurſus Conſtantinus comprehēſos, tonſoſque in ordinem redegit, & ſolus imperio potitus, id prudenter adminiſtrauit. Recepit in Italia Beneuentum, Longobardis ereptum. Contra Saracenos infœlix fuit. Turcos depopulantes imperii limites aſſiduis incurſionibus, cum armis cohercere non poſſet, muneribus placatos, eo perduxit, vt aliqui ex ducibus cum magna multitudine ad Chriſtianam religionem ſeſe conuerterent. Correptus ingentibus totius corporis doloribus ex hauſtu infecti poculi, quod filius Romanus ei cum coniuge adornarat: his aliquantulum ſedatis, ſeceſſit in montem Olympum ad Theodorum Cyzicum virum pietate illuſtrem ac celebrem, precum cauſſa, cum imperaſſet cum patre Leone, Alexandro patruo, & matre annos tredecim, cum Romano Lacapeno ſocero annos viginti ſex, ſolus quindecim. Ibi cum totum ſeſe Deo cultuique diuino addixiſſet & conſecraſſet, reliquum vitæ precibus & lectionibus ac ſtudiis ſacris conſumſit, imperii cura depoſita. Nec metu inſidiarum ad imperium eſt reuerſus.

ROMA-

ROMANVS IVNIOR.

ROmanus Iunior, cum patrem veneno submouisset, imperium eo viuo possedit. Vir malus, ignauus, luxuriosus, crudelis, impius in matrem & sororem. Duce Nicephoro Phoca contra Saracenos in Creta fœliciter rem gessit. Eundem inde reuocatum opposuit cum exercitu grassantibus in Syria Saracenis, qui recẽs Chalepum receperant, oppidum a Saracenis ex ruderibus vel Hierapoleos vel Epiphaniæ instauratum. Hic Saracenis victis, vrbem recuperauit. Imperator tandem libidinibus & crapulis extenuatus & cõfectus, vitam finiit anno imperij decimo tertio. Vxores duas habuit, primam Bertam filiam Hugonis regis Italię, qua mortua patre viuo duxit Teophaniam, ex qua suscepit filios duos, Basiliũ, cognomento Porphyrogenitum & Constantinum: filiam vnam Theodoram, quæ nupsit Iohanni Zimiscæ, qui ante filios imperauit.

DE TVRCORVM ORIGINE.

PLinius & Pomponius Mela Turcos collocant inter Scythicas gentes ad latus septentrionale Caucasi mõtis, qui velut in ramos brachiatus, cõtinuis montium iugis, & interruptarum vallium angustiis cõplectitur Iberiam, Albaniam, Colchidem, & Chalybes, extensus versus põtum Euxinum & Mæotidem paludem ad occidẽtem, versus mare Caspium ad orientem, estque feracissimus metallorum omnis generis ad hũc vsque diem. Vbi vero ceu dehiscens populis sese aperit, portarum nomina ab adapertis ac ceu diductis expansisque vallium hiatibus sortitus est, quæ alibi Armœniæ, alibi Sarmaticæ, alibi Caspiæ vocãtur, scilicet quod per eas maris Caspij accolas ad Armœnios, Assyrios, & Hyrcanos proximo itinere ducũt. Alexandrum has obstruxisse historiæ tradunt, obditis ad fores trabibus ferratis, vt arcerent trãsitus ferarum gentium septentrionis. Ibidem Herodotus ὕρκας ponit, quæ appellatio a Turcorum nomine nõ est aliena: etsi sunt, qui a Teucris Turcos deducunt.

Quæcunque vero sit, seu origo vocis, seu cum vetustis

appellationibus cognatio,hoc cōſtat,per Caucaſi anguſtias Turcos irrupiſſe ex ſeptentrione in Aſiam. Sed de tempore non inter omnes conuenit. Aliqui Turcos Carmaniam inuaſiſſe & obtinuiſſe prodiderunt, tum cum Parthi excuſſo Macedonum dominatu, Perſiam retraxerunt ad ſeſe.Nam poſt Alexandri mortem, Macedonibus inter ſe dimicantibus,etſi poſteri Seleuci Babylonem aliquandiu retinuerunt, vlterioribus tamen nō ita multo poſt potiti ſunt Parthi duce Arſace,a quo, qui ſecuti ſunt reges longo ordine vſque ad annum quartum Alexandri Mammeæ, qui fuit annus Chriſti ducenteſimus,viceſimus octauus: a morte Alexādri,quingenteſimus,quinquageſimus,Arſacidæ ſunt nominati:eo enim anno Artaxerxes quidem Perſa,trucidato Artabano Parthorum rege,qui Arſacidarum vltimus fuit, Perſiam a Parthorum dominio liberatam,ſui iuris fecit.

Huius Artaxerxis poſteritas gubernauit regnum Perſicum vſque ad Heraclium imperatorem, & initium Saracenicæ potentiæ,id eſt, ad annum Chriſti ſexcenteſimum,triceſimum ſecundum, per annos continuos trecētos, viginti nouem,cumque imperatoribus Grçcis cōtinenter bella geſſit. A penultimo Syrocho Heraclius recepit ex pacto, quæ imperio Cōſtantinopolitano maiores illius ademerāt.Succeſſorem Orimaſdam Saraceni prælio victum interfecerūt,cum potiti Syria,Cilicia, Cappadocia,Meſopotamia,& in mari Cypro inſula, improuiſa irruptione regnum Perſicum obruerunt. In eo regno abolitis legibus & inſtitutis prioribus,nouā prorſus politiæ formam condiderunt.Sedem regni cōſtituerunt Babylonem.Eam tribuerunt ſummo principi Caliphæ,penes quem ſumma & religionis & imperij poteſtas fuit.Caliphę addiderunt Seriphen,qui illo extincto, proxime ſucceſſit.Prouincias diſtribuerunt inter præfectos,quos nominarunt Suldanos,ſicut veteres Perſici reges prouincias per ſatrapas adminiſtrarūt.Significat autem vox Calipha dominum generalem. Seriphes principem, cuius eſt certa definitaque poteſtas. Suldanus præfectum.

Suldanorū fuit magnus numerus,qui prouincias ex

deſtinatis

destinatis sedibus rexerũt, vt Damasci, Antiochiæ, Iconij in Laconia, Cæsareæ in Cappadocia, Edessæ, quæ hodie est Orpha in Mesopotamia, Sebastiæ, quę hodie Suias dicitur, Tigranocertæ, quæ Suldania dicta fuit. Soli Armenij, Iberi & Alani, quorum regnum vno nomine Cumaniam vocãt, fortiter depulsis Saracenis primo impetu, postea semper sese cõtra vim horũ tutati sunt, & religionis Christianæ possessionem inter tot hostiles incursiones & tam crebras mutationes cõstanter retinuerũt.

Sunt ergo qui sub hoc tempus irruptionis Saracenicę in Persiam, Turcos ab Orimasda e septẽtrione in auxilium excitos esse scribũt: Alij e Carmania euocatos prodiderunt. Vndecunque vero prodierint, dubium nõ est, cõtra Saracenos eos Persis subsidio venisse, cumque rege Orimasda cæso, regnum iam in potestatem Saracenorum deuenisse comperissent, captos amœnitate & fertilitate soli ad mare Hircanum in terra Chorasenorum, quæ antiquitus Sogdiana fuit vel Hircania, consedisse, tandemque cum Calipha Babylonio initis cõditionibus pacis ita transegisse, vt terram, in qua cõsederant, possiderent & colerent, vicissimque accepta religione Mahometica Caliphæ parerent.

His cõditionibus cum Turcæ acquieuissent, rem pecuariam in loco vbere & fertili exercuerunt sine peculiaribus principibus sub imperio Babylonico. Fuit autem imperiũ Asiæ & Persiæ penes Saracenos annos centum nonaginta octo, quo tempore hi nihil admodũ detrimenti vel ab externis hostibus, vel ab intestinis dissidiis passi sunt, sed graues ipsi imperatoribus Constantinopolitanis clades intulerũt, quam diu solus Calipha rerum potitus, Suldanos in officio & metu cõtinuit. Quã tranquillitatem cum exortæ ex dominãdi cupiditate & æmulatione inter Suldanos & Caliphã dissẽsiones turbassent, secuta est inclinatio potentiæ, & ruina. Cum enim dimicassent Suldani inter sese, & cum ipso Calipha, tandem Persidis, Sogdianæ & Mediæ Suldanus, Mahomet nomine, viribus Caliphæ impar, armauit Turcos, quorum opera cum vicisset, quod pacta stipẽdia soluere recusaret, mox ab illis hac iniuria irritatis, rursus vi-

ctus & regno eiectus est.

Ab eo tempore, quod potentia Saracenorum intestinis bellis esset attrita, Turcæ paulatim progredi, prædarique, & bello continenter incumbere cœperũt, donec ditati spoliis, deque successu prospero bellorũ aucti plurimis regionibus ad põtum Euxinũ, in Armenia minore & maiore, Cappadocia, Galatia & Bithynia, peculiare regnum inchoarũt. Quanquam autem Calipham Babylonium nõ sustulerunt, tamen spoliatum regno Asiæ & Persidis eo adegerunt, vt eum, quem sibi delegerant principem, sit coactus creare imperatorem Asiæ, quod factum est anno Christi millesimo, quinquagesimo primo. Eo enim cœperunt in Asia Turci dominari, Saracenis partim bellis intestinis, partim ab imperatore Diogene Græco attenuatis & languefactis.

Turcos rursus annis centum nonaginta duobus post, Tartari attracti ab Armeniis, deturbatos principatu & in seruitutem redactos, sibi parere coegerunt. Etsi enim sparsim quædam retinuerunt in Cappadocia, Galatia & Bithynia: Principe tamen caruerunt, & nihil admodum gesserunt, donec Tartarorum imperio paulatim labefactato circa annũ Christi millesimum, trecẽtesimũ, rursus sese erexerunt & roborarunt. Tunc enim euocati ab imperatoribus Constantinopolitanis, & traducti in Europam ad tumultuantes Bulgaros compescendos, captique fertilitate & amœnitate Thraciæ, bello confecto, id dederunt operam, ne domum reuerterentur, sed ad terram vberem suo principi aditus pararent.

In Asia vero post annum Christi millesimum, trecentesimum, quinquagesimum, Suldanus Parthorum Gempsas, Tartaris excussis, Persidem recepit. Ita denuo ad Parthos regnum Persiæ redit, quos pene solos Romanam semper potentiam contemsisse legimus, & tunc quidem, cum pene totum terrarum orbem perdomuissent. A Gempsa descenderunt reges Persarum vsque ad Malaonchrem, quo fraude perempto, Magnus Vsumcassanus vnus ex satrapis Persicis, sed originis Turcicę, regnum inuasit. Huius Vsumcassani filium Iacuppum, Ismael Sophus oriundus ex prosapia Gempsæ, bello

superatum

ſuperatum interfecit,& regnum auitũ reduxit ad veros hæredes. Cum hoc Iſmaele dimicauit Selinus Turcicus imperator in Caldarenis campis ad Coin vrbem Armeniæ,quæ eſt Artaxata:cum filio Tamaſo & nepote, qui nunc regnum tenet,bella cõtinenter geſſit Solimannus.

PRIMI IMPERATORES TVRCICI.

REcenſentUR autem primi Turcorum principes vſq; ad irruptionem Tartarorum in Aſiam hoc ordine.

Primum Zadocum nominãt, qui incredibili ſucceſſu, breui tempore maiorem Aſię partem intra Taurũ montem & pontum Euxinum bello ſubegit, & Turcici regni fundamenta iecit.Hunc Calipha Babylonię imperatorem Aſiæ creauit.

Secundus Dogriſſa filius prioris plurima Conſtantinopolitanis imperatoribus in minore Aſia ademit, & per quendam ex agnatis, Artotum nomine, expugnata Edeſſa, quæ eſt in hiſtoria Tobiæ Rages, obtinuit Meſopotamiam. Artotus Suldani nomen & authoritatem vſurpauit.

Dogriſſam ſecutus eſt filius Aſpaſalem, hic nepotem habuit Solimãnum,qui magnas res geſsit in Aſia. Acceſſit enim ad Helleſpontum vſque, & Niceam, vi expugnatam, arcem belli fecit contra Græcos, ſeque Sultanum Turciæ nominauit.Cum hoc Solimanno dimicarunt noſtri Argonautæ in aditu Aſiæ qui duce Godefrido Bilionio recuperarunt terram Sanctam,complexi regno Hieroſolymorum,Meſopotamiam, Syriam ac Ciliciam.

Meleclas quartus Turcorum dominus,ante aduentũ Godefridi per Solimannum & Artotum Suldanos Antiochiã cepit.Reliquit filios duos, quorum natu maximus Belchiarocus patri ſucceſſit,ſedem regni habuit in Perſide,& Turcis Antiochiæ a Godefrido obſeſſis ſubſidio miſit exercitum ex Perſide duce Carbagato, quem Godefridus fudit ac diſſipauit. Hoc Belchiaroco mortuo, frater imperiũ occupaturus,cõſpiratione Suldanorum

oppreſſus & interfectus eſt.

Suldanis ergo de imperatore diſſentientibus,& vnoquoque prouincias,quas adminiſtrabat,ſibi aſſerente,regnum Turcicum diſtractum eſt : qua occaſione vſi & vicini Armenij, Iberi, atque Alani, & noſtri Argonautæ, Turcos regno Aſiæ expulerunt, quorum pars maxima ad Aladinum Suldanum Turciȩ,qui Solimanno ſucceſſerat,aliqui ad alios regni Aſſyriæ,Suldanos ſeſe contulerunt.Hos tandem quomodo Tartari oppreſſerint, poſtea dicetur.

Habuerunt autem Turciæ & Turchomaniæ nomen prouinciæ octo,ſitæ inter Pontum Euxinum & Armeniam verſus Helleſpōtum & maria Ægæum, Icarium ad Myrtoum, ſcilicet,Aëolis,Phrygia,Bithynia,Pōtus, Galatia,Iſauria,Cappadocia,Paphlagonia: Nunc reuertor ad imperatores occidentis,

IMPERATORES OCCIDENTIS EX STIRPE VVIDECHINDI SAXONIS.

HENRICVS AVCEPS.

CAroli magni ſapientia,virtus & felicitas diuinitus excitata,inſtructa & gubernata, imperium occidētis poſt dilacerationes multiplices & lōgas oppreſſiones reſtituit,bello coactis in vnam monarchiam Italia, Gallia,& Germania,quam ad eum firmauit & communiuit modum,euerſo regno Longobardorum in Italia, & facta cum Græcis pace:In Germania deleto regno Boiorum:Saxonibus vero non tam bello victis,quam humanitate allectis imperioque ſubditis:Sclauis repreſſis:Hūnis pene ad internecionem cæſis : Saracenis tota Gallia depulſis,& in Hiſpania procul vltra Iberum reiectis: vt & robore ac mole ſua rerumque geſtarum recēti memoria fuerit exteris hoſtibus terribile,& coniunctarum gētium conſenſu atque cōcordia,ſtudioque erga imperatorem,

torem, & præcipue ipſius imperatoris pietate, virtute, ſapientia, ac ſucceſſibus eminuerit præ cæteris regnis orbis terrarum ac floruerit.

Sublato illo, cum a virtute aui nepotes degenerarēt, & accederet æmulatio, regnādi cupiditate accenſa, quæ in diſſidia domeſtica, & mox in bella inteſtina exarſit, ſecuta eſt & procerum imperii diſiunctio diſtractioque voluntatum, aliis ad alios ſeſe inflectētibus, & cum certatim principes ipſi alii alios ſeſe traherēt, ſui muniendi cauſſa, propter imperii ſpem & cæterorum metū, irrepſit paulatim in animos contemtus horū, qui tandem ad res nouas moliendas multos impulit, præſertim cum non deeſſent occaſiones turbādi ex diſſidiis domeſticis.

Ita factum eſt, vt primo monarchis ipſis inter ſe odia exercentibus ac bello decertantibus, poſtea cōtagia diſſidiorum ac bellorum ciuilium, priuatos etiam corriperent, quibus conuulſa & eneruata imperii maieſtas pene concidit, Gallia prorſus auulſa, Italia dubio atque incerto ſtatu fluctuante, Germania ægre ſeſe ſuſtinente.

In Gallia poſteritas Ottonis Magni, qui origine Saxo fuit, Carolinam progeniē & vi & fraude oppugnauit, donec ea exciſa penitus, Hugo Capetus, Hugonis comitis Pariſiorum filius ad regnum ſeſe extulit, conſenſu & ſuffragiis militum potiſſimum ac procerum euectus.

In Italia cum Berengarius Foroiulienſium, & Guido Spoletanorum Duces a Carolo Caluo conſtituti, cōſpiraſſent contra Galliam, repulſi inde inter ſe dimicarunt, donec Guidone mortuo, & Lāberto filio eius interemto, Berengarius ſolus rerum potitus eſt, qui Ludouicum Boſonis filium, nepotem Ludouici tertii imperatoris regem Italiæ cepit & excæcauit.

Berengario interfecto, cum inteſtini motus ingraueſcerent, & Itali de induſtria bella alerēt, accitis ſubinde aliis atque aliis regibus, Rodolphus Burgūdiæ rex Italiam armata manu adiit, cui cū ſe opponeret Berengarius ſecūdus, nepos prioris ex Giſela filia, quam dederat in vxorē Alberto marchioni Eporregii, profligatus ab eo fugit ad Hūgaros, ſed mox Itali pertæſi gubernationis Rodolphi, accerſiuerunt Hugonem comitē Arela-

tenſem, filium Lotharij regis, qui occupatam Italiam tradidit filio Lothario.

Hunc Lotharium Berengarius reuerſus interemit, & perfecit, vt ipſe Romæ a pontifice in imperatorē, filius Albertus in regem Romanorum crearetur: hic tenuit Italiam vſque ad Ottonem Magnum.

In Germania cum aliæ, tum exortæ propter Conradū diſſenſiones, & concepta erga eum odia adeo non deflagrarant, vt ad ſucceſſorem quaſi hęreditario iure ſint deuoluta. Et nihil non mouerent reges Gallici, vt ἀξίωμα monarchię orbis terrarum, cum ſtirps Carolina defeciſſet, a Germanis retraherent ad ſe, vt qui vellent hæredes eſſe.

Nec turbatas ad hunc modum, ac fluctuantes vbique res imperij neglexerunt hoſtes externi. Hungari reuerſi Germaniam & Italiam crudeliter deuaſtarūt. Inferiora Italiæ (vbi eſt Apulia & Calabria) Saraceni ex diuerſis locis Syriæ & Africæ appulſi, cum bello ſubiugaſſent, grauiter exagitarunt. Nec Germaniæ limitibus ad Albim pepercerunt Sclaui.

Tota autem hæc ſeries rerum & viciſſitudo in ſtirpe Carolina, diuulſio diſiectioque inſtaurati imperij, & dignitatis trāſlatio ad alienos, eſt illuſtre exemplum iudicij Dei trāſferentis imperia propter peccata principum, & populi, & teſtimonium iræ diuinæ aduerſus iniuſtas, molitiones, ambitionē, ſuperbiā, dominandi cupiditatē, violationem pietatis erga parentes, atque imprimis aduerſus ſuperſtitiones & idololatriā. Creuit enim his imperatoribus maxime ſuperſtitio, nouorū & ſuperſtitioſorū rituū traditionibus aucta & cumulata. Cōtra leges & inſtituta eccleſiæ veteris ſtabiliti ſunt cultus ſanctorū & amplificati. Deſtinati his ſunt & cōſecrati dies feſti, extructa tēpla & locupletata atq; inſtructa immēſis opibus, indictæ, ac celebratę πανηγύρεις, in quibus ad tēpla ſanctorum prorſus ethnico more concurſum eſt.

Sparſa ſunt etiā tunc ſemina, & fundamēta iacta mutationis & profanationis cœnę Dominicæ & ἀρτολατρείας pontificiæ, quæ pro Chriſto coluit Deū Maozim prorſus ritu & furore ethnico, qui cultus eſt idolum vaſtans,

de quo

de quo vaticinatus eſt Daniel propheta.

Vſus pretioſarum veſtium in diſtributione cœnę Dominicæ primum introductus eſt Caroli Magni liberalitate. Priuatarum miſſarum ſtudium & conſuetudo cœpit ſub Ludouico Pio eius filio, quando conſtitutum eſt in ſynodo Agatenſi, vt quouis anno laici ter tantum ad ſacram ſynaxin admitterentur. Hanc cõſuetudinem poſtea ad vnum tempus reſtrinxit Clementis tertii conſtitutio, qui & ritus in celebratione miſſæ obſeruandos deſcripſit, cum paulo ante Alexander tertius Pontifex, vſum panis azymi inſtituiſſet circa tempora Friderici Barbaroſſæ, & laicis alteram partem ſacramenti ademiſſet. Creuitque audacia & improbitas pontificum eo vſque, vt tandem totam cœnam Domini prophanarint, atque in idoli cultum conuerterint, vero vſu abolito. Circumgeſtationi enim conſecrati panis, peculiare feſtum dedicauit tandem Vrbanus quartus inſtinctu Thomæ Aquinatis, paulo ante imperium Rodolphi Habſpurgenſis.

Sunt & canones conditi ad vſum miſſæ, iique diuerſi. Primus a Gratiano, quem poſtea nouis & tetriorib. blaſphemiis auxerũt Gregorius nonus circa annum Chriſti milleſimum, ducenteſimum, viceſimum ſeptimum, & poſt eum Bonifacius octauus circa annum milleſimũ, trecenteſimum, triceſimum. Huius profanationis cœnæ Dominicæ & idololatriæ pœnas dedit, & datura eſt hæc pars orbis Chriſtiani, ſicut Arii blaſphemias adhuc luit oriens dicerptus Saracenis, Turcicis, & Tartaricis armis, & ex clariſsima luce doctrinæ, atque ex optima & ſanctiſsima eccleſiæ diſciplina, præcipitatus in tetros furores Mahometicos & vitiorum ethnicorum turpem ac flagitioſam licentiam.

Tot modis ergo laceratum imperium occidentis, & tot cædibus ac graſſationibus funeſtũ & miſerabile. Cõradus moriturus tradidit Henrico Aucupi, adductus admiratione virtutis & ſapientiæ, qua Henricus excelluit, quod hunc ſolum collapſis rebus opem ferre, & imperium erigere ac fulcire poſſe conſideret.

Henricus ergo, cognomento Auceps, cum accepiſſet

imperium ab Eberhardo Conradi fratre, anno Christi noningentesimo decimo nono, mox in id incubuit, vt motus sedaret intestinos, ac Germaniam pacaret. Quare, cum Arnolphus Bauariæ dux recuperata Bauaria Hẽrico Aucupi propter imperium aduersaretur, imperator ei obuiam profectus cum exercitu, colloquio quam armis dirimere controuersiam maluit, euocatoque ad sese, publica fide persuasit, vt depositis armis publice cederet imperio, & amicitia iuncta, nuptiisque confirmata, filiam Gerbirgam Arnolphi filio, Iudittam Arnolphi filiam suo filio Henrico despondit.

Germania hoc modo pacata vires in Sclauos conuertit. Fuerunt autem in his terris vicini Sarmatę & Heneti, vt olim in Asia, & postea in Europę aditu intra Tanaim & sinum Venedicum, vbi Sarmatiæ duæ collocantur, Asiatica & Europea. Supra enim dixi partem harum gentium ad meridiem conuersam Græcię magnam partem compleuisse: quarum adhuc tanta est potentia, vt his cõstet robur exercitus Turcici, & lingua Heneta in aula Turcica vsum linguæ patriæ pene obscurarit.

Pars altera ad occidentem maximam partem veteris Germaniæ, vbi Vandalorum, Marcomannorum, Quadorum, Ligiorum, Elisiorum, Boiorum, Sueuorum, & Hermundurorũ sedes fuerunt, partitis agminibus, & ducibus ac nominibus mutatis, occupauit. Nã qui in terra Vandalorum veterum, & parte aliqua Marcomannorũ ac Quadorum consederunt, Polonos sese vel a camporum planitie, vel a duce Lecho nominarunt. Qui vallẽ montibus Sudetis conclusam subegerunt, Boiis pulsis consuetudine obtinente Boiorum cognomen conseruarunt: cumque patria lingua Zechi vocẽtur, Boiemi dici maluerunt. Qui ad ortum inter Boiemos & Polonos Montana incoluerunt, Moraui nominati sunt, vel deprauata Marcomannorum appellatione, vel a flumine Moraua. Silesiorum appellatio, quæ inhæsit iis, qui post Morauos obtinuerunt loca ad Viadrum inter Boiemos & Polonos, eadem est cum nomine Sclauorum, voce exprimente significatum Germanici vocabuli, Quadi, quod veterum colonorum fuit nomen.

Sorabo-

Soraborum antiquiſſimum nomẽ a Sarmatis retinuerunt ij, qui in Hermunduris intra Sudetos montes & Albim ad Salam vſque habitarunt. Vvindorum ſeu Venetorum ſeu Henetorum appellatio tributa eſt illis, qui ad ſinum Venedicũ & mare Balthicum atque ad oſtia Albis vſque incoluerunt, quorum diſtinctæ fuerunt familiæ locis & appellationibus, vt Vagrij, Polabi, Obotriti, Pomerani, Caſſubij, Circipani. Qui inter Henetos & Sorabos medii ad Sueuum amnem incoluerũt, Luſatij nominati ſunt ab Eliſiis veteribus.

Cum his poſtremis, quod ad extremos limites, Saxones vicinos, & Thuringos perpetuis deprędationib. carperent atque infeſtarent, vtrique genti Francicæ & Saxonicæ longa bella fuerunt, donec paulatim domiti, & commerciorum atque aliorum officiorum conſuetudine manſuefacti, tandemque religionis Chriſtianæ cognitione ac ſtudio prorſus deliniti, feritatem cum bellorum ac prædandi conſuetudine exuerunt, & imperio ſeſe Romano ſubdiderunt.

Hos ergo primum Henricus Auceps aggreſſus, Brandeburgum, quod fuit arx belli Heneti, obſedit & expugnauit, anno Chriſti noningenteſimo viceſimo ſeptimo, aſperrima hyeme caſtris poſitis ſuper glaciem. Tenuerunt enim tũc Heneti Brandeburgum pulſis Harlungis, quos eo collocarat Carolus magnus, tranſlatos ex Alſatia circa annum Chriſti ſeptingenteſimum, octogeſimũ nonum.

Domitis Henetis & Sorabis, totam hanc oram diſtinctã in præfecturas limitaneas, quas noſtra lingua vocamus marchias, diſtribuit præſidibus & gubernatoribus, eccleſias condidit, vt gens Heneta, quæ a religione Chriſtiana aliena erat, recte de Deo erudiretur, & ad pietatis atque humanitatis cultum aſſuefieret.

Gormone Danorũ rege deuicto, huic genti marchiã Schleſuicenſem in Cimbrica Cherſoneſo oppoſuit præſidio firmatam, quod ad arma reuertentem cohiberet atque arceret. Inde reliquum eſt nomen Danomarchia.

Cõtra Henetos vltra Oderam ſtatuit marchiã Brandeburgenſem, cui præfecit Sigfridum fratrem coniugis

Mechtildis,quo ſine liberis extincto,Otto primus tradidit eam cuidam Gereoni, ob quam cauſſam Tanguardus frater Ottoni bellum intulit.Gereonem ſecutus eſt Brunnico,cuius ſepulchrum extat Brandeburgi in monte Harlungorum.Hic filios habuit Menfridum,Hermannum,Hugonem,& Sighardum. Hugo Ottanem tertium ſeruauit Romæ in ſeditione,poſtea mortuus eſt Piſtorii anno milleſimo primo,& Florentiæ ſepultus eſt.Sighardo natus Theodoricus temporibus Henrici ſecũdi marchiam amiſit, pulſus inde a Miſtoueo rege Obotritorũ. Recuperauit eandem Vdo comes Soltvvedelenſis auxiliis Conradi tertii imperatoris,& archiepiſcopi Magdeburgenſis.Hoc nati Vdo ſecundus & Rodolphus,& rurſus Vdone Henricus, Rodolpho natus Otto, vltimi ex hac familia marchiam Brandeburgenſem tenuerunt. Nam Priſmilaus regulus Obotritorum inſtigatus ab Henrico quarto eripuit eam rurſus Vdoni ſecũdo,quod coniurarat cum Saxonibus,qui Henrico bellum fecerãt. Hoc Primiſlao mortuo, marchiam Brandeburgenſem obtinuit Albertus Vrſus de quo ſuo loco.

Præfectura limitanea Sorebis oppoſita antiquior fuit, cuius etiam in Francorum hiſtoriis fit mentio. Ex ea enim Sorabos tumultuantes repreſſerunt, ac ne progrederẽtur inhibuerunt. Reliquam de ea eſſe iudico marchiam Landsbergẽſem, quam peruetuſtam eſſe certum eſt.Nec dubium eſt,in hæc ipſa loca Francos limitanea præſidia collocaſſe. Per Sorabos autem Henricus Boiemos mouit,captoque deditione Vvenceſlao eorum duce cum Praga regionis Metropoli, Boiemiam imperio fecit tributariam.Contra hos & Polonos Sileſioſq; condidit Marchias Miſnenſem & Luſaticam.marchiã Miſnenſem commendauit vni ex poſteris Vvidechindi iunioris,qui beneficio eiuſdem Henrici tenuerunt præfecturam Soraborum ad Salam,Eliſtrum,Pleuſam, & Albim titulo dominorum Bithyniæ & Sorbeci.Recenſentur autem aliquorum nomina in hiſtoriis & res geſtæ. Ridacus ægre Miſniam defendit contra Boiemos.huius filio Carolo excluſo, Otto ſecundus prouinciam tuendam cõmiſit Echardo filio Guntheri comitis in ea parte Miſniæ

te Miſniæ quæ peculiariter a ſitu orientalis regio vocata eſt. Hic Echardus, eiectis rurſus Boiemis, marchiam Miſnenſem recepit, & vt fieret hæreditaria impetrauit. Reliquit Hermannum & Echardum, quos ſecuti ſunt Dedones duo & Henricus ex familia dominorum Bithyniæ vſque ad tempora Henrici quarti, qui Marchiã Miſnenſem tradidit Timoni domino Bithyniæ & Soraborum. Hoc Timone orti & procreati ſunt marchiones Miſniæ, qui poſtea Miſniç comitatum prouincialem Turingiæ, & ducatum atque electoratum Saxoniæ adiecerunt. Sunt qui Echardi fratrem Guncelinum nominant, quem Hermannus bello eſt perſequutus, de quibus ſuo loco.

Marchiam Luſatiæ Henricus commendauit Gereoni comiti Stadenſi, qui Sigefrido Brandeburgenſi ſucceſſit. Gereonem Chriſtianus ſequutus eſt, cui Gereo ſororem ſuam deſpondit. Hic filium Ditmarum reliquit, ex quo natus filius nominis eiuſdem genuit Ottonem, quo mortuo ſine liberis, marchiam Luſatiæ obtinuit Dedo frater Timonis marchionis Miſniæ. Geſſerunt autem hi marchiones magna bella cum vicinis Polonis & Boiemis, & aliquot ex illis fortiter præliando occubuerunt. Boleſlaus Polonus penetrauit populabundus ad vrbem Miſenam vſque genti ὁμώνυμον, vi expugnata Budiſſina, poſt primi Echardi mortem. Nec finis bellorum fuit, antequam Otto tertius Poloniam imperio coniunxit amicitia ac fœderibus.

Cum ad hunc modum præfecturas limitaneas Henricus diſtinxiſſet, ac præſidiis muniuiſſet, condidit etiam eccleſias, Miſnenſem, Brandeburgenſem & Hauelburgenſem, ſed pleraſque ab ipſo tantum inchoatas Otto primus filius abſoluit.

Hæc dum geſſit contra Sclauos, interea Vngari poſt finitas nouennales inducias reuerſi, Saxoniã depopulari cœperant. His præpropere occurrit ad Mersburgum, vbi amplius quadraginta millibus, eorum internecione deletis, reliquos fugatos tota Germania exegit, qua hoc terrore liberata, deinceps domeſticas diſſenſiones ſopiẽdo & controuerſias inter vicinos reges Gallicos com-

ponendo,partam pacem confirmauit. Quod eo facilius ei factu fuit,quia recens victoria de Vngaris & suis & exteris eum formidabilem fecerat.

Ita pacata Germania,cum iter in Italiā pararet, correptus est apoplexia,quæ in paralysin desiit.Ea recrudescente,cum Ottonem filium natu maximum imperatorem designasset,decessit ex hac vita anno ætatis sexagesimo,imperii decimo septimo.

Anno Christi Saluatoris noningentesimo , tricesimo septimo.

Anno mundi quater millesimo,noningentesimo quadragesimo quinto.

Sexto nonas Iulij,sepultus Quedlinburgi.

Vxorem habuit Mecthildem filiam Diterici Saxonis sororem Sigefridi,quem dicimus Henricum fecisse primum marchionem Brandeburgensem. Fuit autem origo vtriusque ex iisdem maioribus,de quibus hoc annotatum requiro.

Sighardo,qui cōtra Dagobertum Francum bella gessit,patre natus Ditericus,quem Carolus Martellus oppugnauit,reliquit filium VVernechinum ducem Angriuariorum & Iburgi.Hoc nati sunt VVidechindus & Brunno fratres: VVidechindus cum Carolo Magno dimicauit. Brūnone natus Ludophus ,quem Ludouicus Pius ducem Saxoniæ constituit,procreauit filios quatuor, & inter hos Ottonem Magnum,patrem Henrici Aucupis,& Ludegardin sororem , quæ nupsit Ludouico Arnolphi filio.

Ex VVidechindo nati sunt VVidechindus iunior,Sorabor ū præfectus,& VVigbertus.VVidechindus filios habuit VVidechindū & Ditgremum.Ille conductus a Carolo Caluo , profectus est in Galliam militatum contra Normannos,ducto secum in Galliam Ruperto filio,qui postea factus est dux Andium. Ex hoc Ruperto nati sunt reges Gallici.Habuit enim duos filios,Ottonem regem Franciæ, & Rupertum, qui cum fratre mortuo regnum Galliæ affectarat,Carolo Simplici capto, tandem interfectus est,& reliquit filium Hugonem Magnum,comitem Parisiorum,nepotem Hugonem Capetum , qui regnum

gnum Franciæ deleta Caroli posteritate occupauit.

Ditgremum alterum VVidechindi filium Otto Magnus patruelis pepulit Saxonia, filium eius Ditmarum Henricus Auceps restituit. Huius Ditmari filius Ditericus pater est marchionum Misniæ, qui nunc tenent electoratum Saxoniæ.

VVigbertus VVidelinchi iunioris frater ex VValberto filio, nepotes habuit quatuor fratres, Regenbertum, Ditericum, VVidechindum, Immodum, quem alii Amadeum vocant. Regenberti opera fœliciter vsus est Henricus Auceps in bellis Danicis. Ditericus, cuius filia Mechtildis nupta fuit Hērico Aucupi, celebratur in historiis titulo Comitis in Ringelheim. VVidechindi filius Almarus vtroq. parente religionis ergo profectis in Galetiam & laboribus itineris extinctis, infans educatus est in Italia, vbi tandem potitus ducatu Taurinatium & Eporregiæ, primus sese marchionem montis Ferrati nominauit, consensu Ottonis Primi, cuius filiam Adelheiden, quam alii Alasiam, alii Volescam deprauate nominant, rapuerat. Ab hoc origo est marchionum mōtis Ferrati.

Quartus Immodus seu Amadeus pater est stirpis ducum apud Allobroges, quos vocant duces Sabaudiæ.

Tantum de origine & propagatione familiæ Saxonicæ reperio.

Henricus autem ex Mechtilde coniuge filios suscepit tres, Ottonem imperatorem, Henricum, cui Otto post mortem Bertoldi fratris Arnolphi tradidit ducatum Bauariæ, filiis Arnolphi Hermanno & Arnolpho exclusis a ducatu, sed donatis parte Bauariæ titulo comitum in Schiern, qua contentos esse oportuit vsque ad Ottonem VVitelsbachium conditorem ex eadem prosapia stirpis comitum Palatinorum ad Rhenum & ducum Bauariæ. Tertium filium Brunonem Otto frater episcopum Coloniensem fecit. Natæ sunt & filiæ Henrico, quarum vnam Gerbirgam Giselberto Duci Lotharingiæ dedit in vxorem, quæ coniunctio effecit, vt Franci a Lotharingia abstinerent, quam bello erant repetituri. Alteram Adelheiden despondit Hugoni Magno comiti Parisiorum, quæ Hugonem Capetum genuit. Tertiam Rixam

Rodolpho duci Bauarię filio Arnolphi, qui postea ab Vngaris interfectus est. Quartam comiti de Eberstein in Sueuia. Quinta ordinem sacrum amplexa est. Ante coniugium susceperat ex concubina filium naturalem Tanguardum, hunc prælio victum Otto interfecit. Fuit autem excellens virtus, sapientia, moderatio & fœlicitas Henrici, cum non tantum collapsas res Germaniæ instaurarit, sed & amplificarit imperium adiectione plurimarum regionum, Sclauis domitis, & ecclesiam propagarit conuersione gentis Henetæ ad agnitionem Christi, & munierit atque instruxerit vtrumque accurate: Imperium quidem pace & præsidiis, ecclesias recens conditas episcopis & doctoribus, vt non sit dubium, & vocatum eum esse diuinitus ad imperium, & gubernatum atque adiutum.

OTTO PRIMVS.

HEnrico Aucupi successit filius Otto, cui Magni cognomentum peperit rerum gestarum amplitudo, quas pace belloque, pacata Germania, & regnis externis confirmato imperio, & ecclesiis plurimis fundatis, fœliciter confecit. Aquisgrani vnctus in regem ab episcopo Moguntino Hildeberto, anno Christi noningentesimo, tricesimo septimo.

Initia gubernationis, quæ difficilia habuit & periculorum plena, exorsus est a bellis domesticis, quæ vndique sese commouerant tanta, vt videatur tum Europa in caput perniciemque Ottonis conspirasse. Cum enim Arnolpho Malo duce Bauariæ mortuo, ducatum attribuisset fratri eius Bertoldo, filiis Arnolpho & Hermanno iussis vsurpare nomen comitum prouincialiũ, vt fuit antiquitus vsitatum, hi indigne ferentes se spoliari hæreditate paternæ dignitatis, bellum mouerunt in Bertoldum patruum & imperatorem.

Decessit eodem tempore Sigefridus marchio Brandeburgensis, nullo relicto hærede. Eius prouinciam occupauit Tanguardus frater Ottonis, ex concubina, repulso Gereone, cui Otto prouinciam destinarat. Tanguardo

guardo

guardo ſe adiunxit Eberhardus dux Frãconiæ odio Ottonis & inuidentia, inque belli ſocietatem pertraxit Giſelbertum Lotharingiæ ducem, ſimulata pollicitatione inductum in ſpem regni. Eberhardus armatus ſuis & ſociis auxiliis ſubſidio venturus Tanguardo obſeſſo Heresburgi, vel, vt alij malũt, Brandeburgi, a copiis Ottonis in itinere expugnata arce, quam ſcriptores nominãt Baſilicum, cepit Henricum Ottonis fratrem, & captiuũ abduxit.

In Boiemia eodem tempore Boleſlaus dux trucidato fratre VVenceſlao, quod ad Chriſtianos trãſiiſſet, arma expediuit in imperatorem, & vicini Vngari periclitaturi vires & fortunã noui imperatoris, infeſtis armis in Frãconiam irruerant, hac peruaſtata, Saxoniam aggreſſuri.

His bellis tam difficilibus atque diuerſis imperator implicatus, Bauaricos motus primo compreſſit, & dedẽtibus ſeſe Brandeburgenſibus, cum Tanguardo a militibus interfecto ſedaſſet motus inteſtinos hac in parte, duxit copias in Boleſlaum Boiemum, cuius belli initia cum proſpere ſuccederent, mox & Vngaros repulit. Sed paulo poſt fortuna mutata, Boleſlaus ex illata imperatori clade tantos ſpiritus concepit, vt bellum ſæpe renouatum produxerit in annum quintum decimum, quo tandem diuturnitate fractus, in imperatoris fidem ſeſe tradidit.

Interea Eberhardus interitu Tanguardi, & imperatoris ſucceſſu territus, Henricum ſpe regni incenſum dimiſit. Conſpirarunt ergo in imperatorem Henricus frater, Eberhardus Francus, & Giſelbertus Lotharingus, copiiſque in Lotharingia coactis, & rebus omnibus ad bellum neceſſariis comparatis atque expeditis, ſe inſtruxerunt: quibus cum re comperta imperator ad Rhenum congreſſus, copiis diſſipatis, ipſos in fugam egit. Henricus frater Mersburgum euaſit: vbi obſeſſus ab imperatore, & vrbe capta elapſus, cum triginta dierum inducias impetraſſet, bellum in Lotharingia inſtaurauit con fœderatorum ope. Ab his tum etiam Ludouicus Tranſmarinus Caroli Simplicis filius, rex Franciæ in auxilium accitus, ſpe recuperandæ Lotharingiæ Alſatiam inuaſit,

Otto ergo vniuersis copiis in Alsatiam adductis, & Ludouico regredi coacto, qui Brisacum præsidio munierat, se in hostes socios conuertit: ad quos ex castris imperatoris transfugerant episcopi Moguntinus & Argentinensis, sed perrupit & vicit fortuna imperatoris, Eberhardo ad Andernacum oppidum in acie cæso, Giselberto submerso in Rheno, Henrico fratre coniecto in fugam.

Adest enim ordinariæ & legitimæ potestati Deus, & hanc tuetur, huius dirigit & fortunat consilia, conatus & industriam, cum scriptum sit: Qui potestati resistit, Deo resistit: non dubium est, sicut & hoc Ottonis exemplum testatur, seditiosos puniri diuinitus, etiam in hac vita.

Gessit hoc bellum auxiliis & virtute Hermanni ducis Sueuiæ, & fratrum eius Vdonis atque Conradi, qui cognominatus est Sapiens: cui propterea Ludgardam filiã collocauit in vxorem, addita dotis & præmij loco Lotharingia, cum Henricus Giselberti filius ex sorore imperatoris Gebirga obiisset. Hermanni vero Sueui filiam despondit filio Ludolpho, ad quem Hermanno defuncto ducatus Sueuiæ hæreditatis & successionis iure peruenit. Huius Ludolphi ex Ottone filio nepotes fuerunt Brunno, quem Otto tertius creauit pontificem Romanum cognomento Gregorium quintum, & Echardus marchio Saxoniæ interfectus a ducibus Saxoniæ Lothario & Bennone, quod aduersaretur electioni Henrici Sancti: sed de Brunnone nonnulli aliter sentiunt, vt dicetur.

Transegit & cum Ludouico Transmarino, atq; vt pacta firmiora essent, dedit ei in vxorẽ viduam Giselberti, quæ peperit filios Lotharium regem Franciæ, & Carolum beneficio Ottonis ducem Lotharingiæ.

Henricus frater rebus omnib. desperatis Ottoni supplex factus, venia impetrata vitam conseruauit, sed custoditus aliquandiu in arce Ingelheimense, tandem matris intercessione liberationem, & post mortem Bertoldi ducis Bauariæ, qui anno noningentesimo, quadragesimo octauo absque liberis decessit, ducatum Bauariæ a fratre obtinuit. Huius Henrici cognomento Rixosi ne-

pos

pos fuit Henricus Sanctus imperator.

Sopitis hoc modo ciuilibus bellis in Germania,& affinitate iuncta cum rege Franciȩ Ludouico,cum in Gallia Hugo Parisiorum comes, capto regi Ludouico regnum Franciæ conaretur eripere,& insolenter minitaretur Germaniæ, quod ἀξίωμα monarchiæ totis viribus repetiturus esset,Otto cum exercitu accessit ad vrbem Parisiorum, & Hugone grauiter afflicto adactoque ad pacem petendum,& regno affini Ludouico reddito,Belgas & Burgundos Gallico regno detractos, Germaniæ adiecit.

Hac expeditione occupatus, amisit coniugem Edittam Anglicam. De alia ducenda deliberanti, venit in mentem Adelheidis vidua Lotharij regis Italiæ, de quo supra dictum est, filia Rodolphi regis Burgundorum. Hanc post Lotharij mortem Berengarius tenuerat captiuam Papiæ.Suscepit ergo expeditionem rogatus ad Italiā a tyrannide Berengarij liberandam.Hic Berengarius filius fuit Alberti marchionis Eporregiæ,& Giselæ filiȩ Berengarij primi, qui auo materno Berengario primo extincto,cum Rodolpho rege Burgundorum primum, postea cum Hugone Arelatense comite, Germanicis auxiliis de regno Italiæ decertauit. Sed Hugo metuens potentiam Berengarij,transegit cum eo talibus conditionibus,vt Berengarius cum filio ipsius Lothario pari iure regnaret,ipse tota Italia decederet.

At Lotharius vix biennium post patris discessum superstes, soli Berengario regnum reliquit, qui cum viduam Lotharij in vincula coniecisset,& vsurpato titulo imperatoris pontificum assensu, filio vero creato rege Romanorum,multa tyrannice faceret, Otto accersitus, præmissis filio Ludolpho & Conrado sapiente genero, fregit Berengarii vires, moxque secutus Adelheiden carcere exemtam duxit in vxorem, Berengarium vero cum Alberto filio captiuum abduxit in Germaniam,relicto Papiæ Conrado genero,sed hos paulo post captiuitate solutos in Italiā remisit, & in Longobardia regnare iussit. Quare Conradum generum, vt nuptiis secundis Ludolphum filium grauiter offendit. Inde enim

mox nouum bellum extitit, conſpirantibus contra Ottonem filio & genero, quibus adhærebat epiſcopus Moguntinus Ottonis partes tuente fratre Henrico Bauaro.

Reuerſus ex Italia Otto, exercitum filij obſedit Moguntiæ. Filius, vt ſeſe confirmaret, occupata Ratisbona Henricum patruum eiecit Bauaria, auxiliis Hermãni & Arnolphi comitum Schirenſium, qui ſe hac occaſione ducatum, quo erant exuti, recuperaturos ſperabant. Sed Otto mox re comperta, obuiam filio proceſſit, eoq; ſine prælio fugato, & intra vrbem Ratisbonam cum Arnolpho Schirenſi cõcluſo, vniuerſas copias vrbi admouit, quam poſt longam obſidionem tandem fame expugnauit, cum paulo ante Arnolphus Schirenſis, cuius virtute vrbs defenſa fuerat, in velitatione quadam trucidatus eſſet. Capta Ratisbona & mox copiis etiam, quæ Moguntiam tenebant, diſſipatis, omnes hoſtium conatus eliſit. Filio & genero nudis pedibus ad genua ipſius aduolutis, & culpam multis lachrymis deprecantibus, ignouit.

Tantis tamque continentibus bellis Vngari rati potẽtiam Ottonis attritã, & Germaniæ vires exhauſtas eſſe, copiis denuo quantis antea nunquam, per Bauariam in Germaniam irruperũt populabundi. Contra hos ſubito coegit exercitum ex Bauaris, Sueuis, Saxonibus, Francis & Boiemis: cumque illis congreſſus ad Lycum amnem non procul ab Auguſta totum exercitum ad internecionem cecidit, perpaucis captis, inter quos ſcribuntur fuiſſe tres reguli, quos Henricus Bauarus ſuſpendio necauit.

Pugnatum eſt cum Vngaris ab Ottone eodem die, quo ante annos quadraginta octo deletus fuit ab iiſdem exercitus Ludouici Tertij trium dierum cõtinenti prælio, id eſt, quarto Idus Auguſti, anno Chriſti nongenteſimo, quinquageſimo quinto, altero anno poſt motum Ludolphi filij.

Ceciderunt in hoc prælio multi præſtantes viri, & inter cæteros Conradus Sapiens, gener imperatoris, ſagitta traiectus, cum propter æſtum galea aperta reſpirationis cauſſa faciem nudaſſet, cuius cadauer VVormatiam

matiam delatum est, itemque Burghardus dux Sueuorum, gener Henrici Bauari, cum Henricus propter ægritudinem prælio interesse non potuisset: qui quidem eodem anno paulo post pugnam e viuis excessit, Calendis Nouembris.

Liberata ab hoc terrore & periculo Germania imperator bellum parauit in vicinos Danos & Henetos. Bellum enim contra Sclauos reliquerat pater Henricus, quanquam inclinatum accisis eorum viribus, non prorsus tamen confectum. Nullas enim excutiēdi noui iugi, nullas religionis, ad quam armis coacti erant, abiiciendæ, veterisque reuocandæ occasiones neglexerunt.

Dani legatis imperatoris, & primo marchione Schlesuici obtruncatis, coloniam Saxonum, quam eo Hēricus Auceps deduxerat, funditus deleuerant. His ad Schlesui cum deuictis magno prælio, regem eorum Haroldum coegit, & fidem Christianam accipere, & iugo imperij sese subdere. Locus pugnæ nomen Ottonis retinuit Ottensund.

Eo tempore Dania opera Adaldagi episcopi Hamburgensis conuersa atque confirmata, & in tres distributa episcopatus in Christianæ religionis confesione constanter perseuerauit.

Obtinuit & victoriam contra Henetos, quibus leges & religionē mutauit, pro idololatrica veteri, noua Christiana imposita. Constituit & episcopatus, a quibus regerentur in iis, quæ ad religionem pertinerent, & præfecturas, quibus corpora subiecta essent cum fortunis, certis conditionibus, quibus etsi toto tempore imperij Ottonum perstiterunt, tamen postea nacti occasiones nouas ex principum de imperio contentionibus, iis repudiatis, imperioque detrectato, ac multis illatis damnis, sese inde rursus exoluerunt, & idololatriam veterem renouarunt. Hanc cum princeps ipsorum Godescalcus institutus in religione Christiana sub Cōrado Saliquo denuo aboleuisset, a suis est obtruncatus, qui in idololatriam pristinam relapsi, in hac permanserunt per annos octoginta quatuor vsque ad Henricum Leonem & Albertum Vrsum Principes. Hi tādem Sclauorum familiis

multa cæde attenuatis,& extirpatis, inque eorum locũ nouis colonis adductis ex Belgico præcipue & VVestualia,perfecerunt,vt reliquiæ oppressæ nouorum colonorum multitudine,nihil moliri amplius aut turbare possent vel auderent.Henricus enim ducem eorum Bribislaum tota ditione pepulerat. Eundem postea ab exilio reuocatum,sibi adiunxit contra vicinos hostes. Ab hoc Bribislao origo est ducum Megalburgensium.

Hæc dum bella domi gessit Otto, Ludolphus compescuit in Italia Berengarium, crudeliter & sine discrimine sæuiẽtem in quoscunque:& cædibus atque exiliis patriam desolantem.Vbi re fœliciter gesta, mortuus est anno Christi nongentesimo,quinquagesimo septimo. Cadauer eius frater VVilhelmus,quẽ pater fecerat Moguntinum episcopum post Friderici obitum, sepeliuit in æde diui Albani. A morte Ludolphi, cum Berengarius resumto animo sæuitiam exasperasset,vrgẽtibus & exulibus Italis,& pontifice Romano Iohanne XII. Otto ipse decreuit & indixit bellum Berengario. Ad id gerendum antequam profectus est, habito conuentu procerum imperij Ratisbonæ, Ottonem filium septennem,imperatorem declarauit, & VVilhelmo fratri episcopo Moguntino educandum atque erudiendum tradidit, indeque primo vere superatis Alpibus Italiam ingressus Ticinum vi, cæteras vrbes deditione cepit.

Berengarium fugientem insequutus, ex itinere Romam adiit,vbi salutatus imperator a Iohanne pontifice vrbem occupauit,iurantibus in verba imperatoris senatu populoque,& se in potestate eius fore, ac fidem præstituros pollicentibus.Factum id est anno Christi noningentesimo,sexagesimo secundo. Sed vix ab vrbe discesserat ad obsidendum Berẽgarium,qui cum vxore VVilla abdiderat sese in montem Leonis, vbi & cepit eum deditione,& abductum in Germaniam, condemnauit ad perpetuos carceres Bambergæ,in quibus vitam finiit cum cõiuge.Eo igitur vix ab vrbe cum exercitu mouerat,cum pontifex mutata voluntate & fide Alberto Berengarij filio clam intromisso in vrbem tradidit. Eo cognito

gnito imperator iratus rediit cum exercitu ad vrbem:& quia pontifex cum Alberto aufugerat,denuo vrbem religione iuſiurandi oblatam coegit renouare promiſſionem renunciati iam olim iuris in electione pontificis, ſcilicet,non ſeſe vllum poſthac pontificem creaturos ſine conſenſu imperatoris.

Celebrauit & ſynodum in vrbe veterum imperatorum exemplo, in qua Iohannē x i i.propter perfidiam, turpes libidines & alia crimina mouit pontificatu,& in eius locum ſuffecit Leonem i i x. Hic Leo in eadem ſynodo facto decreto Ottoni ſicut Adrianus antea Carolo Magno,contulit ius & poteſtatem eligendi & conſecrandi pontificem Romanum, & ordinandi ea, quæ ad ſedem apoſtolicam pertinent: item epiſcopos conſtituendi atque confirmandi. Fecit & declarauit irritam electionem omnem non approbatam conſenſu imperatoris. Denique omnes,qui vel labefactarent decreti authoritatem, vel ſeſe ingererent non expectato aſſenſu imperatoris, eiiciendos ex eccleſia, & anathemate feriendos cenſuit.

Extat hoc decretum diſtinctione 63. cui paulo poſt ſubiungitur formula iuramenti,quo ſe ferunt Ottonem deuinxiſſe Iohanni pontifici, quod nullum velit papæ creare periculum vitæ neque honorem illi, aut dignitatem abrogare. De rebus vero ad vrbem pertinentibus, quod nihil deliberare velit aut decernere, niſi ex ſententia pontificis.Quam iuramenti formulam impudenter confictam eſſe,& ſuppoſititiam,ſicut & donationem Ludouici Pij,quæ mox hanc antecedit,manifeſtũ eſt ex veriſſimis teſtimoniis hiſtoriarum, quæ hæc mendacia refutãt.Etſi enim neque Otto quis fuerit expreſſum eſt, neque quotus Iohannes pontifex, tametſi fuit Otto primus,& Iohannes x i i. quomodo inter ſe congruunt Leonis conſtitutio &promiſſum Iohanni factum,quod oportuit præceſſiſſe? aut promiſſo quomodo conſentiunt, quæ amoto & pulſo Iohanne de imperatoris authoritate in ſynodo decreta Leo promulgauit? quæue & Otto primus & ſequuti eum aliquot imperatores ad bella Henricorum vſque in vrbe, & contra

pontifices statuerunt aut sanxerunt?Sed sit fides horum vt plurium aliorum penes authores ipsos.

Sedatis motibus in vrbe, imperator profectus est ad constituendos principatus Spoletanum & Camerinum. Interea Romani corrupti ab Alberto filio Berengarij, Iohannem reuocarunt, Leonem pepulerũt vrbe, & Iohanni post reditum procaci libidine turpiter extincto, contra datam paulo ante & iuramẽto obstrictam fidẽ, in pontificatu surrogarunt alium nomine Benedictum. Hac perfidia grauiter offensus imperator, reduxit exercitum ad vrbem, atque ad defensionem paratam obsidione cinxit, tam arcte omni vndique concluso & obsepto aditu, vt penuria cõmeatus ciuibus pene deuentum sit ad humanas carnes: Vrbe in deditionem accepta, ciuibus pepercit. Sed Benedictum pontificem mulctatum exilio, Adaldago Hamburgẽsi episcopo tradidit custodiendum, apud quem mortuus est.

Consumsit his bellis totum biennium: quo exacto, Italia liberata tyrannide Berengarij, cõquieuit aliquantulum, cum ante Ottonem per annos sexaginta, multiplicem sæuitiam experta, dominos vario bellorum & fortunæ euentu crebro mutasset, perfidia præcipue põtificum, & nonnullorum, qui pontificibus addicti, nunc hos, nunc alios factionem studio attrahebant, qui quidem & hanc ipsam virtute & sapientia Ottonis reparatam quietem non siuerunt esse diuturnam. Vix enim reuerso in Germaniam Ottone, Leo pontifex excessit e viuis.

Missi sunt ergo ad imperatorẽ, qui de huius obitu significarent, & successorem decerni peterent. Designatus est autoritate imperatoris Iohannes XIII. Hunc aliqui ex nobilitate, imperatoris odio, & studio euehendi alterius, in carcerem detruserũt. Quo comperto imperator, cum domi res Germanicas cõposuisset, ratus exemplo fore opus ad retundendam toties iteratam contumaciam, Romam accelerauit. Etsi autem ante aduentum imperatoris ad vrbem, authores captiuitatis metu dimissum pontificem restituerant, nihilominus perrexit imperator, & tredecim ex illis, quos compere-

rat fuisse principes consilii de pontifice capiendo, suspendio puniuit.

Diutius commoratus Romæ, vt diuturniore præsentia frangeret improborũ audaciam ac molitiones, euocatum eo Ottonem filium, curauit renunciari imperatorem, quod conspectum successoris certi profuturum ad majorem vrbis tranquillitatem censeret. Ante huius aduentum Nicephorus Constantinopolitanus imperator metuens potentiam Ottonis, missis legatis renouauit pacta vetera, quæ cum imperatoribus Francicis maiores fecerant. Otto vicissim confirmandæ amicitiæ caussa per legatos petiuit filio coniugem Theophaniam, priuignam Nicephori, filiam Romani. Id indigne ferentes Græci, legatos Ottonis in itinere violarunt. Hac iniuria irritatus imperator Apuliam & Calabriam, quæque in Italia Græcis adhuc parebant, longe lateque depopulatus est. Tandem adductam Theophaniam filio dedit in vxorem, & nuptiis peractis rediit in Germaniam, vbi cum se absente venæ metallicæ, apud Bructeros ad Goslariam repertę fuissent, oppidum illud exornare cœpit.

Priusquam expeditionem in Italiam suscepit, quod amissis Ludolpho filio & Conrado genero neminem haberet ex suis, cui tuto Saxoniæ gubernationẽ committeret, se absente, in tam dubia fide vicinorum, quos recens bello domuerat, prætulit cæteris nobilem quendam Hermãnum humili loco natum, patre, quem historiæ vocant Bilichium, cuius fidem, integritatem, sapientiã & industriam sæpe antea rebus difficillimis perspexerat, ac probarat. Hũc ex Italia reuersus creauit ducem Saxoniæ, attributa ei in Saxonia hæreditate Gereonis marchionis Stedensis. Ab hoc defluxerunt duces Saxoniæ, qui tenuerunt tractum circa Luneburgum vsque ad Magnum vltimum ducem, quo ab Henrico quarto capto & carceris squaloribus enecato, sine superstite prole mascula, Henricus quintus ducatum Saxoniæ attribuit Lothario imperatori. Henrici Aucupis prosapia tenuit Brunsuigam titulo marchionum Saxoniæ vsque ad eundem Lotharium, Echardo postremo Marchione

ad Brunſuigam in molendino interfecto.

Cum autem imperia diuinitus conſtituantur & con ſeruentur præcipue, non propter otium & voluptates hominum, ſed propter eccleſiam, vt ſint aliqua eccleſiæ hoſpitia, vbi homines legibus & diſciplina cicurati, excultique artib. ac doctrinis manſueſcāt, atque ad humaniorem viuendi rationem traducantur, & muniti ac tecti monarchiarum potentia Deum recte agnoſcere diſcant & inuocare: Otto intelligens propagationem religionis & eccleſiæ præcipue ad munus ſuum pertinere, bella quæ geſsit, non tantum ad eum finem retulit, vt ampliatis finibus imperii firmatiſque, dulcem ſuis tranquillitatem compararet, ſed etiam vt eccleſias ante conſtitutas exornaret, & iis gentibus, quę adhuc alienę erāt a profeſsione Chriſtiana, ad Deum conuerſis, ceu proferret limites regni Chriſti in genere humano.

Præſtitit ergo Danis & Henetis, quod antea Saxonibus Carolus præſtiterat. Fundauit eccleſias diſtributas in epiſcopatus, ordinatis reditibus annuis, quibus miniſtri eccleſiarum alerentur. De Danis ſupra dictū eſt. Henetis condidit epiſcopatus Aldeburgenſem, Hauelburgenſem & Brandeburgenſem, quos ſubiecit metropolitæ Hamburgenſi. Sorabis Magdeburgenſem, Mersburgenſem, Cicenſem, & Miſnenſem: Magdeburgēſi attribuit fontes ſalis, qui ſunt in ſalinis Saxonicis.

His tantis rebus confectis, cum anno Chriſti noningenteſimo ſeptuageſimo quarto feſtum aſſenſionis Domini celebraſſet Mersburgi, inde profectus Quedlinburgum verſus, ſubitaneo correptus morbo, quem apoplexiam fuiſſe ratiocinor, e vita exceſsit nonis Maii, anno regni triceſimo ſeptimo, imperii decimo tertio.

Anno a nato Chriſto noningenteſimo ſeptuageſimo quarto.

A mundi initio quater milleſimo noningenteſimo triceſimo ſexto.

Viſcera Ottonis condita perhibentur in Turingia ad Oreſtrum fluuium, vbi fuit cœnobium Mimlebē, quod adhuc hodie ſupereſt. Cadauer ſepultum eſt Magdeburgi. princeps, quo poſt Carolum Magnum Germania

mania

mania vix habuit præstantiorem, siue ardens veræ pietatis erga Deum ac religionis propagãdæ studium, siue rerum gestarum magnitudinem, sapiẽtiam in gubernatione, atque industriam militarem, siue cęteras mitiores virtutes, iustitiam, clementiam, mansuetudinem, moderationẽ in victoria spectemus. Restituit enim imperiũ, quod erat horribiliter dilaceratũ: pacauit Germaniam, Galliam & Italiam: contudit Vngaros eiectos Italia & Germania: Danos, Sorabos, Henetos, Boiemos perduxit ad societatẽ ecclesię. Tot modis lacessitus, nihil seuere crudeliterque statuit, sed victis clementer ignouit ac pepercit, deleta ex animo omni offensionum memoria, quod inprimis magni & heroici animi argumentũ fuit. στρεπταὶ γὰρ φρένες ἐσθλῶν, inquit Homerus. Et:

Quo quisque est maior, magis est placabilis iræ,
Et faciles motus mens generosa capit.

Vxores habuit duas: primã Editam, Eduardi Anglorum regis filiã, ex qua nati filii Ludolphus, Sueuiæ dux, de cuius posteritate dictũ est, & VVilhelmus episcopus Moguntinus. Filia Ludgarda, quę fuit coniunx Conradi Sapientis Francorum ducis. Hanc amissam anno noningentesimo quadragesimo octauo, septimo Calendas Februarii, sepeliuit Magdeburgi: Alteram Adelheiden viduam Alberti regis Italiæ, ex qua genuit filios Henricũ primogenitum, Brunnonem, & Ottonem II. successorem, filiam Adelheiden, quam in vxorem tradidit Hugoni Capeto comiti Parisiorum, regi Franciæ.

Tribuunt Ottoni primo & filiam Alasiam seu Volescam, quã Alramus filius VVidechindi Saxonis, comitis in Ringelheim rapuit. Propter eam Ottoni reconciliatus obtinuit ducatum Eporregię & Taurinatium titulo marchionum Montis ferrati, quod nomen inde extitisse ratiocinor, quod ea pars Alpium distingueret regnum Franciæ ab imperio versus Italiam.

OTTO SECVNDVS.

OTto secundus Magni filius, puer septennis Aquisgrani in Germania, postea, cum adoleuisset, Romę,

anno Chriſti noningenteſimo,ſexageſimo quarto,declaratus patri in imperio ſucceſſor,prima militię tyrocinia patre viuo magna cum laude fecit in bello contra Græcos & Saracenos in Italia vltiore, quod extitiſſe a violatis legatis,ſupra diximus,quos Cõſtantinopolin Otto pater miſerat,confirmatum amicitiam cum Nicephoro imperatore orientis,& petitũ filiam Theophaniam Ottoni filio in vxorem.Id bellum enim præcipuum geſsit Otto filius,Græcoſque tunc tota pene Calabria & Apulia eiecit,Saracenis,qui recẽs Conſentiam inopinato aduentu oppreſſam receperant,& cum Græcis ſocietatem inierant,partim cęſis,partim diſsipatis.Tantam hęc proſpera & læta initia & formidinẽ hoſtibus iniecerunt, & authoritatem ipſi pepererũt, vt patre mortuo facile imperium obtinuerit citra cuiuſquam aduerſationem,vno excepto Henrico duce Bauariæ patruele,quem Hezelonem cognominãt. Hic enim Ottoni imperium inuidẽs, pertractis in ſuam ſententiam aliquot epiſcopis, ſe Ratisbonæ imperatorem nominauit.Sed Otto,quod potẽtia antecelleret, & beneuolentia ac ſtudio ſubditorum, Henricum ad cauſſam dicendam accerſitum, ſine armis coëgit pacem petere, depoſito quem aſſumſerat titulo imperii. Propter hanc molitionem exilio eum mulctauit, & Bauarię adminiſtrationem commẽdauit Ottoni Sueuorum duci,nepoti ex fratre Ludolpho.

Henrico Bauaro ſub iugum redacto, arma vertit in reges,Danicum Heroldum,Polonicum Meſiconẽ, Boemicum Boleſlaum,quos fœderibus ſibi adiunctos,cõcitarat in Ottonem Henricus. Sed hi ſtatim armis poſitis, cum imperatore in gratiam redierunt.

Succeſsit ergo patri Otto anno Chriſti noningenteſimo, ſeptuageſimo quinto, & quanquam præclare ſeſe dederunt initia, tamen fortuna, quæ ſecuta eſt,principiis non reſpondit.Aduerſam enim hanc ſępius,quam, ſecundam in reliquo gubernationis & bellorum curſu expertus eſt.

Iis quæ diximus bellis domeſticis ipſo diſtento, Lotharius Franciæ rex Lotharingiam armis repetiit,quam etſi Lothario ad famam aduentantis imperatoris cedente,celeri-

te,celeri-

te, celeriter recuperauit, tamen cum incautius & confidentius Aquisgrani diuersaretur, præpropero & improuiso Lotharii reditu pene oppressus est: vbi, nisi fuga euasisset, in Francorũ deuenisset manus. Irritatus hac ignominia cum exercitu populabundus ad ipsam vsque Parisiorum vrbem penetrauit, & Lotharingiam receptam denuoque Germaniæ copulatam, sed tractuum quorundam auulsione diminutam, quos episcopis Coloniensi & Leodiensi attribuit, donauit Carolo fratri Lotharij, ea tamen lege, vt beneficio imperatoris tãquam prouinciam Germaniæ possideret. Inde cum reuerteretur, reditu intercluso Axonę fluminis inundatione, magna passus est detrimenta, multis amissis, quos partim aquarum impetus absorpsit, partim interfecerũt ij, qui nouissimo agmini prædæ spe inhæserunt.

Rebus domi expeditis adornauit expeditionem in Græcos & Saracenos. Nam Basilius & Constantinus imperatores Græci, fratres Theophaniæ cum superatis prospere in Syria, & ex Creta insula exturbatis Saracenis, comperissent Ottonẽ domi bellis domesticis distineri, conductis pecunia ad belli societatem Saracenis Siculis, Apuliam omnem, & Calabriam recuperarunt, quas Nicephorus nuper amiserat. Has Otto repetiturus, vt suas prouincias, coegit copias vniuersas Germanicas & Italicas, atque in descensu ex Alpibus per Ottonem Sueuorũ ducem depulsis ex Istria & Dalmatia Græcorum præsidiis, eo vsque limites imperij produxit.

Prima castra contra Græcos, fiducia auxiliorum Saracenicorũ feroces, vniuersis copiis finxit ad Beneuẽtum: vbi commissum est prælium atrox. Sed Romanis & Beneuentanis scelerate aciem deserentibus, reliquæ copiæ imperatoris fusæ fugatæque sunt: ipse abiectis armis & vestibus ad Sinum Tarentinum Rosanamque eius littoris vrbem, vbi Theophania vxor, & Theodoricus Mediomatricum episcopus substiterant cum impedimẽtis, cursu contendit, spe euadendi in vrbem: verum cum vrgentium Saracenorum interuentu terra exclusus esset, in mare desiliit adnataturus ad vrbem, sed ab hostium nauibus interceptus est, vbi cum non agnosceretur, pretio

ſeſe a nautis redemit. Sunt qui in Siciliam traductum, & poſtquam agnitus eſſet, piratis ereptum reductumque in Italiam Siculorũ opera affirmãt, quod veriſimile nõ eſt.

Sed quoquo modo ſe res habet, euaſit ex hoſtium manibus ſeruatus diuinitus admirabiliter. Eſtque hæc ipſa Ottonis conſeruatio exemplum inſigne, cum inconſtantiæ rerum humanarum, tum præſentiæ diuinæ in imperiis, quod adſit Deus imperiis iuſtis, ea tueatur & ſeruet, & bonos ac iuſtos principes protegat, atque ex circunfuſis malis admirandis modis eripiat, cum omnibus humanis præſidiis deſtituti videntur.

Græci, ſi perrexiſſent, tota Italia nullo negotio fuiſſent potituri, ſed accidit eis, quod omni tẽpore euenire conſueuit, vt tunc a ſociis Saracenis impediti, & paulo poſt oppreſſi, penitus tota Italia & Sicilia exciderint, quas terras non longe poſt Normanni a Georgio Maniace contra Saracenos inuitati, eripuerunt vtriſque.

Otto cum exercitum amiſiſſet, & pene imperium, diuinitus ſuis redditus, diſiectas dilapſasque reliquias, quantas potuit, collegit, bellum inſtauraturus: in quo eum nonnulli ſcribunt Saracenorum auxiliares copias ad internecionem deleuiſſe, indeque adeptum eſſe cognomentum, vt vocaretur pallida mors Saracenorum. Deinde puniiſſe profugos Beneuentanos & Romanos, illos vrbe patria exciſa ac ſolo æquata, hos domi cędibus & ſuppliciis.

Ad hunc modum cum Italiam a Saracenis liberaſſet, Ottonem ducem Sueuiæ remiſit in Germaniam, qui antequam fines patriæ attigit, e vita emigrauit, pridie Calendas Nouembris, anno Chriſti noningenteſimo, octogeſimo tertio. Hunc Otto ipſe paulo poſt ſequutus eſt. Mortuus eſt enim ventris profluuio, ſexto Idus Decembris.

Anno Chriſti noningenteſimo, octogeſimo tertio.

Anno mundi quater milleſimo, noningenteſimo, quadrageſimo quinto, imperij decimo. Conditus Romæ in Baſilica S. Petri ſepulchro porphyretico, princeps alioquin egregius, ſed patre multo inferior, vt qui fœlicitatis & virtutis paternæ memoria, plus initio, quam induſtria

ſtria propria geſſit poſtea.

Ex Theophania ſuſcepit filios Ottonem III. puerum, Hugonem, quem alii Vlricum nominant marchionem Saxoniæ, & filios quinque. Narrant eum aliam etiam habuiſſe coniugem ex familia marchionũ Auſtriæ, ſed quæ fuerit illa, quibuſve ſit orta parentibus, non annotant. Tribuuntur ei & filiæ plures, inter quas vnã prodiderunt fuiſſe coniugẽ trium regum, primo Meſcouis Poloniæ, deinde Boleſlai Bohemiæ, poſtremo Vngariæ regis, ſed hæc, quod certi & explorati nihil de eis reperiam, omitto.

OTTO TERTIVS.

CVm Ottone ſecũdo mortuo, filius Otto cognomẽto puer, per ætatem nondum idoneus eſſet ad imperium, nouæ de ſucceſſione contentiones exortæ ſunt. Romanis author erat Creſcentius, vt ſuum ſibi crearent imperatorem, nec Germanos amplius admitterent. In Gallia Germanis bellum inferebat Lotharius de erepta ipſi ab Ottone Secũdo Lotharingia, & de axiomate imperii. In Germania Henricus Bauarus denuo fiducia nõnullorum ordinum ad imperium aſpirabat. Is poſt mortem Ottonis Sueuici ab exilio reuerſus, Bauariam receperat, & vt prætextu tutelæ facilius imperium conſequeretur, patre mortuo Ottonem puerum ad ſe tranſtulerat. Plurimi ex proceribus Germaniæ Ottonem ab Henrico repoſcebant, & huic vt hęredi legitimo imperium deferebant. Vicit tamen ſentẽtia eorum, qui Ottonem imperatorem eſſe volebant.

Otto ergo & ſuffragiis conſenſuque procerum, & ſucceſſione adeptus imperium, quam primum ætas maturuit, rebus domeſticis conſuluit. Interea Lotharius, qui Lotharingiam repetiuerat, deſiit eſſe in viuis. Ludouicus filius eius tantum vnum annum poſt patrem ſuperſtes, fato & ipſe functus eſt. Interiit & Carolus Lotharii frater ab Hugone Capeto oppreſſus & captus, dum e Lotharingia regnum Francicum, tanquam ſibi debitum iure hæreditario occupare conatur. Ita Hugo comes Pariſiorum, ſtirpe Carolina prorſus abſumta,

dudum appetitum affectatumque regnum Franciæ tandem obtinuit: de quo ne cogeretur cũ Germanis dimicare, citra controuerſiam axioma imperii Ottoni conceſſit,& Caroli filium Ottonem ab omni ſpe regni Frãcici excluſum, ſiuit Lotharingiam beneficio imperatoris poſſidere. Hic Hugo, vt dixi,conditor eſt tertiæ ſtirpis regum Franciæ,quæ & res magnas geſſit pro repub. Chriſtiana in Europa,& adhuc regnũ tenet. Prima enim a Meropheo in Hilderico rege,quẽ Pipinus Caroli Magni pater in monaſterium ingredi compulit:Secunda Pipini & Caroli magni in hoc Ludouico vltimo deſiit.

Cum ergo in Germania a domeſticis & externis motibus tranquillitas eſſet,Italia vero aut cum ſeditionibus conflictaretur perpetuis,aut, ſi quieſceret, non deſineret tamen occaſiones quærere, quibus a Germania & ſeſe auelleret, & axioma monarchiæ transferret vel ad ſuos, vel ad alienos ſuo arbitrio, pernicioſo prorſus nimiæ libertatis amore ac ſtudio: quæ res magnorum & continuorum motuum cauſſa fuerat per annos ſexaginta:Otto totus in eam curam cogitationemque incubuit,quomodo ſaluti & quieti Italiæ conſuleret, & Germaniæ illam copularet ad eum modum, vt æquabili ſeruitutis ac libertatis temperamento, Germania bello partam monarchiæ Romanæ atque Italiæ poſſeſſionem retineret: Italia viciſſim Germaniæ & axioma imperii relinqueret, & certis legibus pareret,atque ab hac,cum opus eſſet,defenderetur.Hanc tantã rem quomodo ordiretur, & quibus artibus atque conſiliis perficeret non dubito diu eũ ſecum & cum aliis deliberaſſe.

Quod autem comperiſſet, Creſcentium vſurpata poteſtate conſulari vel tribunitia Romæ tumultuari, & põtificem vrbe pepuliſſe,eo cum exercitu profectus eſt.In itinere,cum ad Rauennam ſubſtitiſſet,allatus eſt opportune nuncius de morte pontificis. Statim ergo decreuit ei ſucceſſorem agnatum ſuum Brunnonem filium Ottonis ducis Sueuiæ,Ludolphi nepotem,qui nomine mutato Gregorius quintus appellatus eſt. Nonnulli nepotem fuiſſe tradũt Conradi Sapientis. Huius opera & conſenſu, vt dicetur, quod de imperio conceperat, exequutus

eſt:

eſt. Præmiſit autē pontificē Romam. Ipſe cum exercitu ſequutus eſt, & intromiſſus in vrbem Creſcētio ignouit.

A pontifice declaratus imperator, conſtituerat redire in Germaniam, ſed cum, illo vix digreſſo ab vrbe, Creſcentius rediret ad ingenium, & eiecto Gregorio pontificem feciſſet priuata autoritate Iohannem Placentinum hominem prędiuitem, inſtauraſſet mœnia vrbis, & apparaſſet neceſſaria ad defenſionem, & ſi foret opus, etiam ad ferēdam obſidionem, re cognita imperator Romam quātis potuit itineribus reuerſus, Creſcentium in vrbe obſeſſum cepit & vili iumento facie auerſa impoſitum, circūmduxit per vrbem, tandemque longo cruciatu laceratum, ad portam cum duodecim aliis ſeditionis ſociis ſuſpendit, Iohannem Placentinum naſo truncatum & exoculatum præcipitauit de Capitolio. Cæteros ſenatores conſiliorum & molitionum Creſcentij conſcios, exilio mulctauit deportatos in Saxoniam.

Ex his ſeditionibus ſumta occaſione, cum Gregoriū reſtituiſſet, decretum fecit pontifice aſſentiente, idque ſanciente & promulgante, vt in poſterum ius omne atque poteſtas eligendi Romanum imperatorem eſſet apud ſolos Germanos, nec liceret Romano pōtifici quenquam proclamare imperatorem, niſi quē proceres Germaniæ ad id faſtigium euexiſſent.

Huius cōſtitutionis ſine dubio cauſſas habuit grauiſſimas. Meminerat enim, quanta inter Francos de imperio orbis Chriſtiani bella extiterant: quoties maiores ipſius cum iiſdem de eodem decertarant: quoties nō imperatores, ſed tyrannos mutarit Italia, & quantis fuerit iniuriis ac direptionibus Græcorum ac Saracenorū obnoxia, Germanorum defenſione ac præſidiis deſtituta: nec quieturos norat Francos tantiſper, donec aliqua de imperio ſpes ſupereſſet, quos omnibus inhiare occaſionibus retrahendæ ad ſe monarchiæ didicerat.

Meminerat etiam, quomodo ex pernicioſis de imperio contentionibus creuerit tyrannis & potentia pontificum Romanorum, & licētia principum Italiæ, & ſimilia multo magis in poſterū conaturos animaduertebat poſt auulſam a Germanis Frāciam, memoria veterum bello-

rum inter Longobardos & Francos, quos pontifices inter ſe commiſerant, donec Longobardi ſuperati cum ſpe imperij regnum ſuum perdiderunt.

Præterea intelligebat, orbi Chriſtiano neceſſariam fore Germaniæ & Italiæ cõiunctionem cõtra imminentem vim externam a Græcis, Saracenis, Henetis, Vngaris, Turcis, quorum tunc in Aſia creſcebat potentia: præſertim ſi vtramque teneret imperator ex gente bellicoſa & potente, qui nõ tantum Germaniæ & Italiæ defenſor eſſet, ſed etiam præcipuus inter reges orbis Chriſtiani publici cõſilij princeps & cæterorum dux in tuendo pio conſenſu eccleſiarum, & in reprimendis barbaris gentibus, quibus Italia a vicinis deſerta ſemper fuerat impar. Hanc coniunctionem effici poſſe firmariq; videbat, cum animorũ etiam inter ſeſe mutuo coalitu, nõ aliter, quam ſi certis legibus Germani imperarẽt, Itali parerent, quibus ad imperandum vires deerant ac nerui.

Denique nec finem fore ſeditioſarum cõſpirationum ſuperbæ gentis Italicæ contra quemcumque imperatorem, digladiationumque inter ipſos Italiæ principes de imperio, aut irruptionis peregrinarũ gentiũ aſſiduę nec reprimi aut prohiberi contentiones de eodem, ac certamina alibi, nec Francis ſpem recuperãdæ monarchiæ adimi, nec Germanis, quod ſua virtute acquiſiuerũt ἀξίωμα imperij, confirmari aliter poſſe proſpiciebat, niſi hoc obtineretur, vt nec aliis quam Germanis, nec aliunde quam ex Germanicis familiis imperatorem creare liceret. Ad externos enim hoſtes terrendos, & in metu atq; officio cõtinendam Italiam, denique ad ſtabilitatem ac firmitatem imperij tuendam, hoc fore accommodatiſſimũ videbat, ſi certo cõſtaret, imperatorẽ nõ aliunde expectari oportere, quã ex vicina gẽte Germanica, quę exteris gentibus bellica virtute, ſucceſſibus & potentia magnũ terrorẽ incuſſerat, & axioma imperij Frãcis eripuerat, & Italiã recẽs magnis terrorib. ac periculis liberarat.

Has exiſtimo Ottonem habuiſſe cauſſas conſilij de transferenda omni poteſtate eligẽdi imperatoris Romani in ſolos Germanos, quo perfectum eſt vt poſſeſſi imperij apud Germanos perpetua fuerit inde vſque

ab Ottone,

ab Ottone,nec propagata sit successione, sed tradita iudicio delectis, & vt ordines Germaniæ non tantum regem Germaniæ, sed imperatorem Romanorum & orbis Christiani designarint.Pontificibus non est plus relictum iuris aut potestatis ab Ottone, quam habuerunt antea beneficio & concessione Caroli Magni,qui a Romano episcopo renunciationem imperatoris solẽnem, id est,electionis aut decreti legitime facti promulgationem fieri voluit,qua notum fieret orbi Christiano,hunc imperatorem rite electum esse. Non enim tradit hac renunciatione pontifex imperium electo, sed profitetur ac testatur,huic ab iis, penes quos est potestas electionis,curam & gubernationẽ orbis Christiani impositam esse atque commendatam,idque facit non iure diuino, sicut adulatores pontificii impudenter comminiscuntur sed concessione,vt dixi,imperatorum.

Ad hanc tamen renunciationem non est alligata potestas imperatoris,sed ad suffragia & sententias eorum, a quibus confertur. Confertur autem Ottonis decreto atque instituto a principibus Germaniæ,qui hoc eis ius & potuit tribuere,& recte tribuit tãquam verus monarcha,occidẽtis& Italiæ dominus. Nec magis tradit imperium electo pontificis vox & consecratio,quam consulatum tradebant successoribus consules Romæ magistratu abeuntes,cum ad populum de creatis a senatu cõsulibus referrent.Etvalde consentaneum est,vel in eum præcipue finem Ottonem hanc constitutionem voluisse facere,vt iniiceret frenos tyrannidi pontificum. Meminerat enim, quanta hi perfidia dissidia excitarant & aluerant in orbe Christiano, quoties & quanta immanitate attractis in Italiam interque sese commissis peregrinis gẽtibus,patriam cędibus ac sanguine cõpleuerãt, vt vel cupiditates explerent suas,vel tollerent, quos officere iis rebus experiebantur,quas moliebantur: denique qua ambitione,quos vellent,accerserent,quos odissent,vel repellerent,vel deponerent.

Illorum vero detestanda est impudentia, qui pontifici collocato supremo loco inter principes orbis Christiani & armato potestate summa,subiiciũt imperiũ &

regna cætera, authoritate, vt nonnulli contendunt, diuina: vt cæteri modeſtiores humana, ſcilicet conceſſa ab imperatoribus, quorum illud expreſſę prohibitiones diuinæ, ne miniſtri eccleſiæ rapiant, vel vſurpent poteſtatem politicam: hoc hiſtoriarum conſenſus redarguit atque refutat.

Primum de eccleſia certiſſimum eſt regnum Chriſti non eſſe politicum, ſed ſpirituale, ſicut inquit Chriſtus: Regnum meum non eſt ex hoc mundo. Nec colligitur & gubernatur eccleſia aliter, niſi voce & miniſterio verbi & ſacramentorum, Filio Dei per verbum & ſacramēta effundente Spiritum ſanctū in corda credētium. Nec caput eſt eccleſiæ aliud niſi Filius Dei, ſicut vocatur: κεφαλὴ καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας.

Deinde non modo non conceſſum eſt permiſſu diuino miniſtris eccleſiæ inuadere quocunque prætextu regna mundi, ſed ſeueriſſime interdictum. Nota ſunt teſtimonia plurima, Iohānis viceſimo: Sicut miſit me pater, ita ego mitto vos. Cumque hæc dixiſſet, inſufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittūtur eis, quorū retinueritis, retenta ſunt. Hoc teſtimonio diſerte exprimitur, ad quas res ſancitum ſit miniſterium. Marci cap. decimo: Scitis, quia hi, qui videntur præeſſe gentibus, dominantur eis & principes eorum poteſtatem habent ipſorum. Non ita eſt autem in vobis. Sed quicunque voluerit fieri maior, erit veſter miniſter, & quicunque voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus. Nam filius hominis nō venit, vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret, & daret animam ſuam redemtionem pro multis. Lucæ XII. Quis me conſtituit iudicem inter vos?

II. Corinth. X. Arma militiæ noſtræ nō carnalia ſunt, ſed potentia Dei, redigentes in captiuitatem omnem intellectum in obſequium Chriſti.

I. Corinth. IIII. Sic nos æſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum eius.

II. Corinth. I. Non dominamur fidei veſtræ, ſed adiutores ſumus gaudij veſtri Nam fide ſtatis.

II. Corinth. III. Euangelium eſt miniſterium Spiritus.

Ex his

Ex his omnibus manifestissimum est, non pertinere ad pontifices imperia politica, cumque ea rapuerunt, fecisse eos contra vocationis suæ leges, diuinitus præscriptas. Et quidem si conferant ecclesiam, quam suis condiderunt decretis post Henrici quinti tempora, ad ecclesiam primorum quingentorum proxime a Christi ascēsu ad cœlos, quomodo hæc ad illam congruat, reperirent, quanquam non ignorant hoc, neque ignorare possunt. Sed non est eis religio curę, verum cōfirmatio suæ tyrannidis, quæ nititur idololatria, superstitionibus & abusibus.

Alterum figmentum euidentissime redarguunt historiæ vtræque ecclesiasticæ & politicæ. Sed omissis vetustioribus, quarum iudicio manifeste condemnantur, ex recētioribus, paucula summatim referā. Prorsus non est dubium, pontifices ita fuisse subditos imperatoribus, vt nullius sit rata habita electio, quam imperator non approbasset: cumque adhuc Henrico tertio imperante tria portenta contentione ambitiosa de pontificatu turbassent vrbem Romam, imperator depulsis & duriter castigatis omnibus his, alium suo iudicio cōstituit, renouata vetere lege de pontificum electione. Hoc iugum cum impatiēter ferrent, nec amoliri a sese vi manifesta possent, excusserunt id tādem arte cōcitatis in Henricos quartū & quintū fraude Germanicis principibus, vt suo dicetur loco, quibus suffectus Lotharius postulatis pōtificum assensit. Ita hi tum sese subtraxerunt potestati imperatorum, de qua maiores acriter pugnarāt, cōtra ciues Romanos, cōstitutoq; senatu cardinaliū eligi vt monarchę voluerunt, & paulatim iura imperatorū cōuellendo ac labefactando vrbi Romę etiam dominari cœperunt.

Hoc cum perfecissent, postea aliud maius aggressi sunt, vt quibus ipsi paruerant antea, hos sibi subiicerent. Ante Saxones, cum stirps Carolina rerum potiretur, patres ex filiis quos volebant creabant & nominabant imperatores. Idem fecerunt Saxones, ad imperij fastigium euecti, etsi iam tum a deliberationibus de monarcha & suffragiorum iure cæteri principes excludi noluerunt. Post Ottonis constitutionem etiam cum a parentibus

filij summæ rerum præficerentur: oportuit tamen accedere cõsensum cęterorum ordinum omnium. Sed hi nõ regem tantum, sed imperatorem crearunt, cui, quæ sunt imperatoris propria, tribuerunt vniuersa, sicut testatur sanctio Friderici Barbarossæ & historiarum consensus. Hanc ergo principum Germaniæ authoritatem & potestatem, cum euersam cuperent pontifices, sed labefactare nec vi nec dolo possent, finxerunt impia & in Deum contumeliosa audacia, diuino mandato pontificij iuris esse constitutionem & translationem imperij: qua de re multa extant impudenter condita & defensa decreta, quæ recensere non est opus, cum nota sint vulgo. Isto figmento cum sese armassent, nihil non postea tentarunt. Nam & iuramentis peculiaribus imperatores obligarunt, quorum extat formula in Clementina, & ausi sunt ab archiepiscopo Mogũtino postulare sub iuramẽto, quod Pium secundum fecisse ex recentibus historiis constat, ne, nisi consulto & consentiente pontifice, ad electionem imperatoris electores conuocaret.

Innocentij tertij epistola, etsi reliquit ius & potestatem eligendi regem in imperatorem postmodum promouendum, iis principibus, ad quos iure & antiqua consuetudine pertinet, tamen pontificibus arrogat authoritatem ac potestatem iisdem tradendi confirmandique imperium, iis de caussis, quod Romanus pontifex & in Carolum primum axioma transtulerit a Græcis, & principibus Germaniæ hanc facultatem cõcesserit. Quæ omnia falsa esse sæpe ostendimus. Quid tribuere enim alteri potuerunt põtifices, de quo nec diuina vlla, nec humana mandata acceperunt vnquam? Quæ enim iactare mandata, aut quas concessiones possunt reuicti & condemnati voce Christi & historiarum euidentibus testimoniis? Carolum enim iure belli & transactionis imperium occidentis occupasse: Ottonem potestatem electionis principibus Germanię tribuisse authoritate sua, id est, imperatoria, quam a patre consensu ordinum acceperat, bellique iure confirmata: pontifices vtrique subditos, vtriusque authoritate creatos, sacrorum tantum curam egisse, & ab omni tali gubernatione, qualem

lem posteriores superbia & ambitione instituerunt, abstinuisse, euidentius est, quam vt longa indigeat ex historiis demonstratione.

Illa vero mentio de promouendo rege electo in imperatorem, si concedit conferri in electum potestatem omnem, quam maiestas imperatoria complectitur, sententiis suffragantium, sed titulum vult decerni, tribuiq; a pontifice solo, vt non liceat hunc electo vsurpare ante proclamationem pōtificis, lis est de iure nominis seu tituli, non de iure rei. Quod ipsum tamen, vt plane stolidum & ridiculum est, sic si tueri id volent, vt, a quo ante Carolum acceperint, ostēdant necesse est. Quos vero producent authores, Deumne, vt faciunt, an vero imperatores orientis? Sed refragatur vox diuina, quæ politicam episcopis potestatem omnem denegat, imperatores orientis ius suum Carolo, cum bello Italiam subegisset, non pontifici, concesserunt.

Post Carolum vero, si retexantur historiæ veteres, reperietur, neque hoc consilio & fine Carolum a Romano episcopo renunciationem fieri voluisse, vt quod beneficij esset, in ius verteretur certū atque potestatem, neque si authoritas atque potestas imperij confertur eligentium sententiis, vsum tituli pēdere voluisse ex collatione pontificum: denique ante renunciationē a pontifice factam imperatoris titulum Ludouico Pio ac Lothario tributum esse. Et qualis est superbia contendere de iure conferendi titulos, cum rem titulorum, id est, dignitatem & potestatem imperatoriam conferant alij: maiestatem ac fœlicitatem successumque in gubernatione præstet solus Deus?

Neque est obscurum, quibus occasionibus hūc etiam rapuerint, nescio qualem prætextum tyrannidis, quem semper affectarunt. Ante dissidia & contentiones inter posteros Caroli Magni partes, vt Carolus, Ludouicus Pius, Lotharius, ex se natos appellabant imperatores, non vsurpata ad eam declarationem lingua pontificum. Etsi huius decreti imperatorum quasi præcones publicos esse volebant pontifices Romanos. Postea disceptantibus de imperio & Italia Germanis & Francis,

Carolus Caluus Francorum rex metu Germanicæ potentiæ, Italia præoccupata imperator appellari voluit a pontifice, quod huius artibus ſe Italiam obtinere poſſe arbitraretur. Hoc exemplum ſucceſſores verterunt in ius, vt cum nulla re alia, vel ſola authoritate conferendi titulum imperatores obſtrictos haberent.

Honeſtiſſimum eſt ac piiſſimum, fieri renunciationē monarchiæ orbis Chriſtiani in magna frequētia publica, ſolennibus ritibus, cũ ardenti ac ſeria precatione ad Deum pro re omnium in genere humano maxima, pro ſalute totius orbis Chriſtiani, pro incolumitate ac fœlicitate illius, cui cura, gubernatio, protectio ac defenſio eccleſiæ & reipublicæ commendata eſt, cuius ſaluti ſingulorũ ſalus eſt incluſa. Sed hoc ius cur Romanus pontifex ſibi vendicat præ aliis? quod nec diuino nec humano iure vllo, ſed conſuetudine tyrannica ſuum fecit. De Deo ſcriptum eſt, quod transferat imperia mundi. De miniſtris eccleſiæ aliter præcipit ſcriptura, quos nõ vult adminiſtrare regna politica. Sed poſſet ei cõcedi ius renunciandi propter Caroli exemplum, ſi non ex eo falſo fingeret aliud commentitium ius, quo ſtabiliendæ tyrannidis ſuæ cauſſa, ad ſuam vocem ita alligat imperatoris authoritatem, vt ſine ea nullam eſſe contendat: deinde ſi ad renunciationē vſurparet atque adhiberet non inanium ceremoniarum theatrica ſpectacula, quæ ſunt vmbra ſanctiſſimi & laudatiſſimi ritus veteris, ſed preces veras & ſerias, quibus Deo Patri æterno Domini noſtri Ieſu Chriſti eccleſiam Chriſti & rempublicam commendaret, denique ſi id daret operam, vt imperatoris authoritate emendarentur vitia doctrinæ & rituum ſuperſtitioſorum in eccleſia, & conſuleretur, cum trãquillitate publica, ſaluti animarum.

Vtut vero ſe res habeat, conſtitutio Ottonis a cæteris gentibus ius eligendi imperatorem Romanum trãsfert in ſolos Germanos ea conditione, vt aſſumatur natus in familia Germanica, nec admittãtur exteri & peregrini, quod ſeruatum eſt deinceps ea lege, vt vel nominaretur Francorum veteri conſuetudine a patre filius, qui, ſi accederet conſenſus & approbatio ordinum imperii, ſuccederet,

cederet, vel ſine alicuius indicatione fieret electio, libera deliberatione & ſuffragiis ordinum. Hoc decretũ quo anno factum ſit non traditur, ſed non multo ante mortem Ottonis factũ eſſe narratur, qua in re flagitioſa ſcriptorum negligentia deteſtanda eſt, vt in pleriſque aliis rebus maximis. Scribit Abbas Vrſpurgenſis Ottonem tertiũ mortuũ eſſe anno milleſimo primo, quinto Cal. Februarii. Blõdus annotat decretum de electione imperatoris ſancitum eſſe biennio ante, & conſentaneum eſt deliberationem de re tanta non fuiſſe ſubitam, præſertim cum ſecum in Italiam adduxerit pontificem, quem huic rei perficiendæ ex compoſito idoneum fore notat.

Sed maior hic oritur quæſtio, quibus ſcilicet ordinib. in Germania poteſtas electionis ab Ottone ſit attributa, & an certis ſit ordinibus attributa, an vero nulli fuerint certi deſignati electores, ſed paria ſuffragia habuerint omnes? Recẽtiorum ſcriptorum plerique ſenatũ ſeptem electorum, qui nunc eſt, trium nimirum epiſcoporum, Moguntini, Coloniẽſis, Treuirenſis: Quatuor principũ politicorum, Palatini ad Rhenum, ducis Saxoniæ, marchionis Brandeburgenſis, & regis Bohemici, tradunt inſtitutũ ab Ottone. Nonnulli & cauſſas addunt, cur in eũ ſenatum, Palatinum ad Rhenum & marchionem Brandeburgenſem cooptarit, præteritis agnatis, qui de ipſius familia reliqui erant. Item, cur eccleſiaſtico numero æquarit politicis, & addiderit vtriſque velut arbitrum ac diſceptatorẽ regem Bohemiæ, ſi qua diſſentio inciderit.

Huius conſtitutionis author an fuerit Otto, vt multi dubitent, non leues ſunt cauſæ. Si euoluantur enim & diligenter expendantur, quę de imperatorum rebus geſtis extant literis monumentiſq; vetuſtioribus prodita ante interregnum, quo poſt Fridericum II. & Conradum eius filium, atque eas, quæ exortæ ſunt de imperio, concertationes, & in electione diſſenſiones, imperium annos amplius octodecim certo gubernatore caruit, principum aliis nouo exemplo contra leges veteres Alfonſum Hiſpanum, aliis Richardum Anglum ad imperium depoſcentibus. illa ergo ſi perluſtrentur, nulla reperietur mentio vel horum ſeptem electorum, vel inter

ordines, qui imperatorem crearunt, Palatini ad Rhenum, marchionis Brandeburgenſis, & regis Bohemici, qui regiam dignitatem ante Henricum tertium non habuit. Sed ſcriptores plerique veteres vno conſenſu meminerunt cunctorum ordinum imperii. Nec certos nominant, nec cæteros a communi deliberatione & ſuffragiorum iure excludunt, etſi, dum ſtetit & floruit imperii maieſtas, ſæpe potentia plus valuit & authoritas, quam conſultationes & calculi ſuffragantium. Nam fere potentiores familiæ in imperii poſſeſsione ſemel occupatæ conſenſu ordinum, ita ſeſe munierunt, vt neque excuti inde facile potuerint, neque oppreſſerint tamen cæteros tyrannice, ſed tum etiam, cum petiuerunt filiis imperiũ decerni, rem totam permiſerint arbitrio ordinum, quorum fere pars maxima iis, quorum virtutem, ſapientiam, authoritatem & fœlicitatẽ perſpexerat pro fuiſſe patriæ: poſtea ſententiis, volũtatibus & ſtudiis ſeſe adiunxit, donec æmulatio, quæ fuit inter Francos & Saxones, poſt reuolutum a morte Hẽrici Sancti imperium in Francos, in bella ciuilia erupit, pontificum impulſu potiſsimum, quorum finis fuit nullus, dum ex vtraque ſtirpe aliquis fuit reliquus.

His familiis mutua cæde cõſumtis, cum in eorum loca aliæ nouæ ſucceſsiſſent, in magna Germaniæ parte, quarum nec magnæ nec confirmatæ erant vires, creuit potentia & authoritas Sueuorum, inclinantibus ad eos imperium cæteris tanquam ad potentiſsimos, quibus quanquam grauiter aduerſaretur Henricus Lotharii gener, qui, quod recens ſoceri beneficio cum Bauaria Saxoniam coniunxiſſet, magnas habebat vires, fruſtratus tamen ſpe ſua, non tantum imperiũ, ſed & potentiæ partem præcipuam amiſit, vincente Sueuorum fortuna, quibus Deus, cum vellet eos euectos ad hoc faſtigium, ſucceſsibus authoritatem adiũxit. Iis etiam deletis fraude & perfidia pontificum, talis horum artibus & machinationibus excitata eſt in Germania & voluntatum diſtractio, & imperii iam labefactati perturbatio, vt diſsidiorũ magnitudo non facile aliquẽ ex Germanis ad hoc faſtigium peruenire, nec, ſi perueniſſet, conſiſtere in eo ſit

paſſa,

paſſa,& aduocati ſint domini peregrini,qui tamen præter nomen inane conſequuti ſunt aliud nihil.

In his motibus ac perturbationibus ſæpe plus epiſcopos reliquos potuiſſe,itẽque principes, quam hos,apud quos poteſtas eligendi nunc eſt, hiſtoriæ docent, vt omnino quibus legibus,quo numero,quoue ordine in electione ſententiæ dictæ, & lata ſint ſuffragia,certo nequeat oſtendi.

Poſt Fridericum ſecundum & numerus ſeptenarius exprimitur crebroque repetitur, & familiæ indicantur ſuffragantium. Etſi vero quod certo affirmem non hábeo,moueor tamen hiſtoriarum annotatis, vt ſub Sueuorum imperio numerum ſuffragiorum in electione ad ſeptenarium redactum eſſe horum authoritate , conſilio & opera , & ex conſuetudine antiqua idipſum cœpiſſe atque extitiſſe coniiciam. Nam valde conſentaneum eſt, in tanto procerum numero , tum etiam obſeruatum eſſe,quod nunc in vſu eſt,vt cum de rebus arduis deliberandum aliquid eſſet vel decernendum,deligerentur ex ſingulis ordinibus aliqui antecellentes authoritate,potentia & ſapientia,qui vel προβουλεύματα facerent , quæ cæteris in deliberationem proponerentur, vel quod a cæteris iam conſultatum atque in omnem partem penſitatum eſſet concluderent , exigente id ſalute publica & neceſsitate,cum & ambitione nonnullorum,& pontificum artibus ſæpe conſultationes aut turbatæ eſſent aut prorogatæ, cum graui detrimento reip. Huius conſuetudinis cum alia reperio argumenta , tum hoc, quod expreſſe tradunt hiſtorici , Henricos patrem & filiũ, Superbum & Leonem,qui ad imperium aſpirarunt, hoc prætextu oppugnaſſe electionem Conradi & Friderici Barbaroſſę,quod non cũctis ſuffragiis,ſed authoritate paucorum decreta eſſet,qua illos armarat conſenſus cæterorum, qui Henricos propter potentiam & faſtum imperare nolebant. Quod vero conſuetudinis fuit,id iuris eſſe cœpit, accedente non comprobatione tantum,ſed ordinatione & conſtitutione imperatorũ,de qua etſi mandatũ literis nihil reperio,tamen vt eam Sueuis tribuam , moueor cum expreſſa ſeptem electorum

mentione pōst horum imperium, tum mutatione dignitatum, quæ & antecessit hos, & ab iisdē facta est, & multo maxime immani in hos pontificum sæuitia ex fastu plus quam diabolico profecta, quæ coegit principes optimos, & patriæ amantissimos cogitare de aliqua ratione, qua pontificum tyrannis cohercеretur & afflicta imperij maiestas fulciretur ac confirmaretur.

Habuerunt bella Hēricorum quarti & quinti exitum talem, vt veteres Francicas & Saxonicas familias pene extirparint, & auxerint pōtificum tyrannidem, nimium his indulgente Lothario: qui quidem & generum Henricum Superbum euexit, adiectione totius Saxoniæ auctum propter successionis spem, & alterum generum Ludouicum comitem prouincialem Turingiæ constituit. Opes Francicas diripuerunt, imperator auulsa Hassia, & episcopi vicini, quarum partem bonam rapuit Vvirceburgensis cum titulo ducum Franconiæ, Conrado tertio imperatore mortuo, cui eum concesserat Henricus quintus, Sueuiæ ducatus cesserat Friderico in Hohenstauffen: Misnensis marchia Thymoni, marchioni Landsburgensi: Brandeburgensis Alberto Vrso comiti Ascaniæ in Ballenstet & Soldwedel.

Cum vero post Lotharium Henricus Superbus Conradum, Henricus Leo Superbi filius Fridericum Barbarossam grauiter aliquandiu exagitassent, & suæ inuidentiæ ac superbiæ & pontificum instinctu, quibus cum conspirarant Fridericus, postquam Leonem omni principatu exutum pepulisset in exilium, Bauariam cum Palatinatu ad Rhenū Otton i VVitelsbachio: Saxoniæ partem cū ducis titulo Bernhardo Anhaltino Alberti Vrsi filio, vtrique propter egregie nauatam in bello operam attribuit.

Post has mutationes coniicio vel hunc Fridericum vel posteros, pene coactos memoria veterum contentionum de imperio & recens perpessæ a pontificibus iniuriæ, cum opportunas occasiones attulissent consuetudo vetus & hæ ipsæ mutationes, rationem iniisse, quæ consulerent tranquillitati Germaniæ, & dignitati imperatorum tot modis a pōtificibus impugnatæ, quod propter

propter duas caussas præcipue factum esse res ostendit,& considerata historiarum veritas euincit. Primum vt tollerentur incommoda, quæ ex suffragiorum multitudine & diuersitate,& concessa omnibus horum ferendorum potestate oriri ac prouenire consueuerant, quæque ruinam imperio attulerant, sicut fieri solet, cum in magna suffragantium dissimilitudine sententias dicunt: alij affectu magis quam iudicio, alij ambitione, alij conducti mercede & pretio, alij factionum studio, alij spe maiorum opum & dignitatum ex ruina & interitu meliorum, sicut dicitur veteri versu.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς:

Quales multi sunt semper,quibus bello ciuili opus est. Quas clades enim perpessa sit Germania ex dissensionibus obortis de electione Henrici Sancti & Conradi Saliqui,quas ex conspiratione Saxonum in Henricũ quartum,qui primo Rodolphum Sueuum,& hoc cæso Hermannum cognomento Knuffloch Lucemburgi comitem: tandemque filios Conradum & Henricum & Ecbertum marchionẽ Saxoniæ Henrico opposuerũt, quas ex oppugnatione Sueuorum ab Henricis Bauaris patre & filio,in recenti versatum est omnium memoria.

Deinde propter pontificum sceleratam perfidiam, qui per has occasiones toties cum Francis Saxones com miserant,& Sueuos crudelem in modum exagitarant,& Germaniam intestinis bellis toties pertubarant, cum quos odissent,aut ad imperium non admitterent, aut si id obtinuissent, quando vellent excuterent. Vt ergo tyrannis pontificia his velut metis constringeretur, & amputarentur occasiones turbandi publicas deliberationes,constitutum fuisse omnino mihi persuadeo sapientissimo ac grauissimo consilio,vt suffragantium numerus cõtraheretur in pauciores,quod eo fuit facilius factu, qui alia & pene noua Germaniæ discerptæ, exhaustæ & eneruatæ fuit facies,alia ordinum distributio,aliæ familiæ in priorum vestigia successerant, quarum quædam nouæ erant,quædam de veteribus reliquæ ex obscura conditione & humili rursus excreuerãt & inclaruerant.

E conuerſo de ordinibus imperij hoc quoque cõſentaneum eſt, quod huic conſtitutioni ideo libentius aſſenſerint, quod intelligerent electores imperatoribus adiungi, non aliter quam in regno Perſico, ſenatus ſeptẽ principum, aut in republica Spartana ephori regibus fuerũt adhibiti, qui moderarentur potentiam imperatoris, regerent conſilia, reprimerent conatus iniuſtos, & cuſtodes eſſent publicæ dignitatis ac libertatis, prouiderẽtque ac perficerent, ne vel creſceret nimium potentia vnius, vel ne quid reſpublica detrimenta caperet, ſi nimium extolleretur authoritas vnius. Quæ enim ante determinatam ac velut circumſcriptã his metis ac legibus poteſtatem imperatorum Germania pertulerit ſub Saxonibus & Frãcis, qui multa ſuo arbitrio & libitu ſine conſilio cæterorum conſtituerant ac mutarant, non ignorabant.

Sed dolendum eſt adeo de hac tanta re nihil vllorum ſcriptis expoſitum eſſe, vt vel quorum authoritate & cõſilio, vel quibus de cauſſis, vel quo tempore grauiſſimus ſeptem electorum ſenatus primum ſit cõſtitutus, vel cur in hunc ſenatum hi ipſi aſciti ſint, & non alij, nec plures nec pauciores, vix coniecturis explicari poſſit, niſi quod authoritate moueor in eccleſiaſticis, quæ inde vſque a principio imperij maior fuit apud iſtos tres epiſcopos, quam cæteros: potentia in politicis, qua poſt monarchiã Sueuorum Palatinus ad Rhenum, dux Saxoniæ & marchio Brandeburgenſis ſuperarunt cæteros, quorum nullus fuit, qui his compararetur, marchiones Auſtriæ potentiam tunc habebant imbecillem, quæ poſtea creuit acceſſionibus nouis. Ducum vero Brunſuuicenſium ac Luneburgenſium vires valde attriuerant ac diminuerãt bella Sueuica.

Fortaſſe authores huius cõſilij vt ex politicis principibus hos aſſumerent, præter potẽtiam id etiam mouit quod cum deliberatio de imperatore eligẽdo pertineat ad omnes ordines, & debeat eſſe communis, ſicut fuerat antea conueniat ex ſingulis imperii ordinibus adhiberi vnum, quod de cauſſa ad omnes pertinente oporteat eſſe deliberationem communem, iuxta verſum Apollonii:

Κοίνη

Ξοίνη γὰρ χρειώ, ξοίνη δέ τι μῦθοι ἴασιν. Ideo ne vllus ordo se præteritum vel exclusum esse posset queri, voluerunt ascribi in senatū electorū vnū ex regibus, vnū ex ducib. vnū ex marchionibus, vnū itē ex comitibus, qui præ cæteris eminuerunt opibus, authoritate & robore.

De septenario numero verisimile est eosdē respexisse ad consuetudinem regni Persici, vel quod voluerunt numero exæquare politicos ecclesiasticis, & vtrorumque arbitrum esse septimum, qui regia authoritate antecelleret omnibus. Quod vero Bohemiæ rex cæteris prælatus est, eius rei caussas postea exponam, etsi & vicinitatis & amicitiæ atque confœderationis, & non magnæ potentiæ, quæ non esset formidabilis, nec grauis futura imperio, rationem habitam esse existimo.

De tempore sunt, qui constitutos septem electores tradunt, sub pontificatu Gregorii decimi, paulo ante imperium Rudolphi Habspurgensis, persuasi cum aliis coniecturis, tum quod circiter eadem tempora senatus cardinalium in Italia esse cœpit, & huic leges in pōtificum electione obseruandæ descriptæ sunt. Sed vetustiorem esse non est dubium.

Siue ergo hoc Gregorio, siue quocunque alio ex successoribus hæc septem electorum constitutio facta est, si qui mirabuntur, cur pōtifices cum in tolerando abusu iniustæ & impiæ tyrannidis imperatores ipsos & cætera horum instituta atque decreta eo tempore non tantum oppugnarint, sed etiam conculcarint, cur huic non fint aduersati constitutioni, quam sine dubio intellexerunt suæ tyrannidi offecturam esse: iis veniat in mentem, quod non aliam ob caussam id fecerint, nisi vt hac seu concessione seu conniuentia vicissim in præsentia obtinerent, ne quam tum moliebantur institutionem noui senatus cardinalium, quo munituri erant in confirmata & instructa monarchia potestatem electionis pontificiæ imperatoribus recens extortam: ne ergo illam principes imperii vi & armis impedirent atque eliderent. Nam quibus artibus huius etiam senatus authoritatem cōuellere studuerit deinceps, docent historiæ Ludouici Bauari & aliorum.

Etsi ergo nec quibus authoribus institutus sit, nec quãdo esse cœperit senatus septem electorum, certis argumentis historiarum concludi potest, tamen nullam eorum fieri mẽtionem ante Sueuorum imperium certum est. Secutus tandem Carolus quartus ordines imperii accuratius distinxit, & leges cum electoribus, tum cæteris principibus imposuit, etiam imperatoribus ipsis, quæ extant comprehensæ in ea formula, quam vocant Bullam auream, sicut infra dicemus.

Sed Deo imprimis conditori imperiorum, deinde Ottonis tertii sapientiæ, industriæ & virtuti debetur, quod Germania occupatam semel possessionem imperii huc vsque conseruauit. Hac re perfecta Otto rediit in Germaniam, inde profectus in Poloniam, Boleslaum principem Poloniæ, amicum imperii Romani & regem salutauit, imposito tributo. Ab hoc Boleslao reliqui sunt duces Silesiæ, qui nunc Lignicium & Bregam tenent. Cœpit ergo beneficio Ottonis tertii Polonia regnum esse. Eodem tempore Vngaria regni titulum vsurpauit, quẽ post Ottonem confirmauit Henricus Sanctus.

Sub idem tempus regnum Franciæ deuenit ad Hugonem Capetum, extincto Ludouico vltimo ex prosapia Caroli. Concidunt ergo initia monarchiæ in Germania, regnorum Vngariæ ac Poloniæ, & principatus familiæ Hugonis Capeti in Gallia, a quo tempore cum elapsa sit fatalis periodus annorum quingentorum, metuendum est his regnis omnibus magnas & fatales imminere mutationes, quas clementer Deus mitiget, & seruet aliqua ecclesiæ hospitia, ne doctrina de Filio Dei, & inuocatio vera, honestæque leges & studia prorsus aboleantur.

Tandem tumultuantibus Romanis præcipue propter amissam omnem in ferendis suffragiis, cum fieret electio imperatoris, potestatem, Otto Romam rediit postremo, & sedatis motibus, cum in vxorem Crescentii quem antea supplicio capitis affecerat, deperiisset, illa quod imperatore in Germaniam reditum parante, videret se spe coniugii excidisse, chirothecis veneno infectis donatum eum necauit.

Decessit

Decessit autem anno Christi Saluatoris primo supra millesimum.

Anno mundi quater millesimo noningentesimo, sexagesimo tertio.

Anno imperij decimo nono, quinto Calendas Februarij.

Cadauer in Germania deferri curauit Henricus Bauarię dux successor in imperio,& intestina cōdidit Augustæ,quorū sepulchrum insigni marmoreo monumento ornauit Fridericus tertius elector Saxoniæ. Reliquū corpus Aquisgranum delatum est.Princeps fuit ingenij, magnitudinis animi,industriæ,cōsiliorum & sapientiæ argumentis summus, sed quem mors citius abripuit, quam ex ætatis & iudicij maturitate de naturæ præstantia iudicium fieri exactum potuit.

Vxorem habuit Mariam Arragoniam, mulierem impudicæ & procacis libidinis,quam adulterij conuictam ad Mutinam vrbem viuam cremauit.

HENRICVS COGNOMENTO SANCTVS ET CLAVDVS.

OTtone tertio veneno extincto, ordines Germaniæ de recenti illius constitutione designarunt imperatorem Henricum Bauariæ ducem, sanguine Saxonem, patria Bauarum,Ottonis agnatum, progenitum patre Henrico Hecelone,auo Henrico Rixoso,cui frater Otto Magnus Bauariæ ducatum tradiderat,exclusis,vt dictum est,Arnolphi Bauari posteris, quos comitatu Schirensi contentos esse oportuit. Natum scribunt Henricum Sanctum, anno Christi noningentesimo, sexagesimo nono,& educatum atq; institutum in doctrina sacra & optimarum artium studiis in collegio Hildesiano, quod postea,perceptorum beneficiorum memor,locupletauit & amplificauit.

Cum imperij administratione suscepisset anno Christi millesimo secundo,primum eos compescuit, qui electioni aduersati,ne consequeretur imperium impedire studuerāt,inter quos fuit Echardus marchio Saxonię

nepos Ludolphi ducis Sueuiæ ex Ottone filio, pronepos Ottonis Magni. Hunc interfecerunt duces Saxoniæ fratres Lotharius & Benno filij Hermanni primi ducis. Hẽricum etiam marchionem Auſtriæ ex proſapia comitũ Schirenſium res nouas molientem ſpe recuperandæ Bauariæ, & huic fauentem fratrem Brunnonem epiſcopum Auguſtanum repreſſit.

Inteſtinis motibus domi ſedatis, Henetos, qui repudiata fide Chriſtiana, cui ſeſe ſub Ottone primo addixerãt, ad priſtinam idololatriam redierãt, & templa deleuerãt, trucidatis epiſcopis, denuo domuit, & epiſcopatus Mersburgenſem, Miſnenſem, Magdeburgẽſem barbarorum armis dirutos ac deuaſtatos inſtaurauit, nouiſque donationibus auxit. Præcipue vero Mersburgenſem locupletauit, cui attribuit maximam partẽ comitatus Mersburgenſis, poſt mortem Eſici comitis, quod factum ſcribũt, anno Chriſti milleſimo ſeptimo, poſtquam bellum Bohemicum confeciſſet. Nam Henetis domitis, Boleſlaos duos, alterum Bohemiæ ducem, alterum Poloniæ regẽ noui imperatoris authoritatem aſpernãtes, bello adegerat ad obediẽtiam præſtandam, & vetera pacta tuenda.

Eodem anno Rinoldo comite Bambergẽſi, qui filius Henrici comitis, ſine maſcula prole extincto, condidit epiſcopatum Bambergenſem, quem ita muniuit, vt præcipuos omnis Germaniæ principes huius epiſcopi vaſallos eſſe, & ea fide, quæ domino feudi debetur, huic obligatos eſſe voluerit. Ex ea conſtitutione adhuc hodie electores imperij vaſalli ſunt epiſcopi Bãbergenſis, quæque illi electorum nomine & titulo tenent, ab eodem eis vt feuda conferuntur.

Habebat imperatoris Henrici coniunx Cunegunda fratres plures, Fridericum ducẽ Lotharingiæ, ad Moſellam fluuium Henricum, cui imperator dedit ducatum Bauariæ, Theodoricum epiſcopum Metenſem, & Adalberum, qui tunc ambiebat epiſcopatum Treuirenſem. Ex his Henricus & Theodoricus conſpirarunt in imperatorem, quod dotem Cunegundæ ſororis, qua ſe illa mortua ſperabãt potituros, diſtribueret ocioſis ſacrificulis & adiũcto ſibi Guelpho principe in parte Sueuię bel-

lum

lum ei intulerunt, occupata primum Augusta,& pulso inde Brunnone imperatoris fratre. Sed imperator acie victos disiecit ac dissipauit, & Henricum ducatu mouit, quem paulo post in gratiam receptum restituit. Theodoricum expugnata Metensi vrbe, ad deditionem coegit.

Interea Stephanus Vngariæ rex miserat legatos, qui peterent in vxorem regi suo Giselam sororem imperatoris, quam despondit illi ea conditione, si suscepto baptismo accepturum se professionem Christianam & in hac perseueraturum promitteret. Quod ille cũ fecisset, & coniugem impetrauit, & vt regni titulus ei confirmaretur, obtinuit. Ab hoc Stephano, qui cognomentum Sancti a religiosa in fide Christiana perseuerãtia adeptus est, religionem Christianam in Hungariam introductam posteri sancte retinuerunt, & coluerunt huc vsq;.

Hermanno Sueuiæ duce mortuo, ducem Sueuis dedit Ernestum priuignum Henrici marchionis Austriæ, maritum Giselæ consobrinæ ipsius, quam scriptores tradunt primo nuptam fuisse Brunnoni marchioni Saxoniæ, auo Ecberti fundatoris collegij Naumburgensis, deinde huic Ernesto Sueuo, tandem Conrado imperatori. Hanc Giselam aliqui Francam fuisse perhibent Lotharij filiam, ex Caroli Magni posteris, aliqui originem eius ex Henetorum stirpe deducunt. Ernestum ipsum scribunt nepotem fuisse Alberti comitis Bambergensis, quem supra retulimus a Ludouico tertio Arnolphi filio capite plexum esse. Aliqui volunt filium fuisse eum Hermanni ducis Sueuiæ ex Gerbirga filia Conradi regis Burgundiæ. Hoc constat, quod non multo post adeptum ducatum Sueuiæ a quodam comite Alberone in venatione confossus sit, anno Christi millesimo, decimo quarto: quod aliqui casu, ictu scilicet aberrante, dum feram petit: aliqui consulto, scilicet in gratiam Conradi imperatoris, in quem arma mouerat, factum perhibent.

Rebus in Germania constitutis, imperator suscepit profectionẽ cum exercitu in Italiam. Huius profectionis caussæ fuerunt tres: Prima, vt possessionem imperij

Italia occupata Germanis confirmaret. Secunda, vt Arduinum marchionem, quem episcopi & nobiles Italiæ Mediolani imperatorem declararant, opprimeret. Tertia, vt in Italia tumultuantes Gręcos & Saracenos compesceret ac depelleret. Ingressus in Italiam Arduinum duobus magnis pręliis victum trucidauit. In eo bello captum Henricum, & cum deceptis custodibus elapsus de muro se pręcipitasset, luxato fractoue crure, postea claudicasse scribũt: vnde cognomẽtum Claudi habuit. Post hanc victoriam renunciatus est imperator Romæ a Benedicto põtifice, inde versus Apuliam & Calabriam directis aciebus, Græcos pariter & Saracenos adortus est: qui, dum contenderunt inter sese de vlterioris Italię imperio, interea non pepercerunt iis, quæ erant Romani imperatoris. Apuliam & Calabriam adhuc tenebant Græci magna ex parte, etsi aliquam partem ademerat eis recens sub Ottone tertio Guilhelmus Normannus, cognomento Ferrabachus, natus patre Tãcredo, de quo postea dicemus: partem aliam vexabant continuis direptionibus & populationibus Saraceni. Vtrosque ergo afflictos imperator compressit in Italia. Troiam vrbem Apuliæ, quam Gręci munierant, expugnatam euertit. In Apuliam & Calabriam Normannos collocauit, vt tuerentur eam Italiæ oram contra vtrosque. Hoc tempore postremo Græcis pariter ac Saracenis tota vlteriore Italia depulsis, Apulia & Calabria cesserunt. Normannis, quod quibus occasionibus acciderit, postea paucis exponam, vbi de rebus Siculis post Græcorum imperatores aliquid dixero.

Imperator pacata Italia, victor per vrbem Romam in Germaniam rediit. Sunt qui affirmant a reditu congressum eum cum Roberto Francorum rege, & fœdere inito, de communibus orbis Christiani rebus collocutum esse.

Tandem Bambergæ mortuus est tertio Idus Iulij, anno Christi millesimo vicesimo quarto.

Anno mundi quater millesimo noningentesimo octogesimo sexto.

Imperij vicesimo quarto, si cõnumerẽtur duo anni in terregni,

terregni,

terregni, quo vacauit imperium, diſcordantibus de electione proceribus. Princeps fuit religione maximus, munificentia erga eccleſias & pauperes, caſtitate, clementia & rebus bello fortiter geſtis inſignis.

Vxorem habuit Cunegundam Franconiæ ſtirpis Palatinam. Pater enim Sigefridus dicitur fuiſſe pronepos Ludouici regis Franciæ ex matre Cunegunde, & auia Hermendruda. De huius Cunegundis continentia & caſtitate plurima leguntur literis monumentisque prodita, multis affirmantibus, quod virginitas eius violata nunquam fuerit.

Henrico Sancto mortuo, imperium occidentis & Bauaria deſierunt eſſe apud ſtirpem Saxonicam Henrici Aucupis, reuolutum ad Francos. Bauariam imperator conceſſit Henrico nepoti ex fratre coniugis Cunegundæ e Lotharingia Moſellana, etſi ſupereſſent agnati principes, qui in Saxonia amplis regionibus dominabãtur titulo marchionum Saxoniæ. Erant enim Henrico Bauaro Ottonis primi fratri nati Henricus Hecelo Sancti pater, qui in Bauariæ principatu ſucceſſit, & Bruno marchio Saxonię, cuius filius Bruno cognominem filiũ & Ludolphum reliquit, Ludolpho filij fuerunt Bruno, Ecbertus vltimi Ecberti pater, & Otto dominus terrarum ad Viſurgin prope Vueſtualiam, qui ab Henrico quarto Bauariam recepit. Sed ob cõſpirationem factam in imperatorem, iterum excuſſus, Henrico Craſſo ſeu pingui filio comitatum in Ringelheim cũ dominio terrarum ad Viſurgin reliquit, vt dicetur. Sed Henricus Sãctus hos teſtamento præteriit. Id vel perſuaſu coniugis, vel ob præſtitam in bellis operam, factum eſſe ratiocinor. Tranſlatio vero imperij ad Francos quanta & quã diuturna ac funeſta commouerit bella, poſtea commemorabimus, cum prius ſtrictim percurrerimus Græcorum imperatorum hiſtorias, quorũ gubernatio incidit in eandem cum iam expoſitis imperatoribus ætatem, narratione deducta vſque ad ea tempora, quibus a noſtris expeditiones in Aſiam ſuſceptæ ſunt, & recepta eſt Palæſtina atque ipſa vrbs Hieroſolymorum, quam Turcæ Saracenis ereptam anno quarto, vel, vt alij malunt,

duodecimo imperij huius Henrici Sancti, occuparũt, Saracenis oppreſſis. Sed non ita multo poſt Saraceni eam recuperarunt, templo, quod a Conſtantino ſplendide fuit exædificatum, direpto ac diruto.

IMPERATORES ORIENTIS.

SVpra dixi, me ex Græcorum imperatorum hiſtoriis tantum decerpturum, quantum ſatis fore iudicauero ad intelligendas res Aſiaticas noſtras, Turcicas & Saracenicas. Etſi autem vix dignæ ſunt, vt commemorentur, tamen ne interrupta ſeries narrationis alicubi licet & mutila ſit, atque afferat obſcuritatem cæteris, ordine imperatores recenſeri neceſſe eſt, in quibus hoc tamen admiratione dignum eſt, & argumentum eſt illuſtre præſentiæ, prouidentiæ, iuſtitiæ, clementiæ, bonitatis, ac miſericordiæ diuinæ, quod conſtiterit tam diu imperium orientis, a talibus gubernatum portentis generis humani, idololatris, luxu perditis, parricidiis, libidinibus, rapinis & aliis ſceleribus multipliciter pollutis, & quidẽ circumſeſſum vndique, totieſq; & impetitũ atque oppugnatum & diſcerptum ab hoſtibus tam potẽtibus, ex parte vna Saracenis & Turcis, ex altera Roxolanis, Bulgaris, Boſſinis. Conſeruatum eſt autem immenſa Dei miſericordia imperium inter tot laniena & parricidia inter ſe pollutiſſimorũ principum, & cõflictus eorũdem cũ potentiſſimis & ex omni parte circumfuſis hoſtibus, ſine dubio propter eccleſiæ reliquias, vt eſſent aliqua eccleſiæ & bonarum artium ac diſciplinarum hoſpitia reliqua in oriente.

Etſi enim magna fuit & principũ petulantia καὶ ὕβρεις, & populi principum exemplo licentia in Græcia, præſertim temporibus poſtremis, cum licentiam & auxerunt latrocinia Turcica, tamen libros veterum hiſtoriarum, mathematum, artis medicæ, doctrinæ legum, ac ſacrarum literarum ibi conſeruatos, indeque exilio tranſlatos eſſe in Italiam: ex Italia in Germaniam &

Galliam;

Galliam : ex his tandem doctrinæ vtriuſque cæleſtis ac philoſophicæ puritatem reſtitutam,& eccleſiam ab erroribus atque abuſibus repurgatam eſſe certum eſt, vt Græciæ debeatur non minima pars inſtauratarum cum eccleſia diſciplinarum. Sed interea tamen,dum conſeruatur imperium,tyranni pœnas dant ſcelerum ſuorum, ac ſuis exemplis confirmant regulas : Qui gladium acceperit,gladio peribit. Item : Omnis anima quæ fecerit hæc,delebitur de terra. Recenſebimus ergo imperatores, qui inciderunt in tempora Saxonum, quorum res geſtas hactenus expoſuimus,,vſque ad Alexiũ Comnenum,& res geſtas ſingulorum paucis ac ſummatim perſtringemus.

NICEPHORVS COGNOMENTO PHOCAS.

DEceſſit, vt ſupra diximus,Romanus iunior relictis impuberibus filiis Baſilio & Cõſtantino,& filiabus Theodora & Theophania, quarum Theodora nupſit Iohanni Cimiſcæ, Theophania Ottoni II. imperatori occidentis. Cum ergo filiis propter ætatem committi non poſſet gubernatio imperij tot periculis expoſiti, conſilio procerum ſummæ rerum præfectus eſt Nicephorus cognomento Phocas, Nicephori Phocæ filius, clarus ob res præclare geſtas in Sicilia & Apulia contra Saracenos.

Hic Theophaniam Romani viduam matrimonio ſibi iunxit, & bella geſſit cõtra Saracenos præcipue, terra marique. Terra fœliciter in Cilicia,primum duce Iohanne Cimiſce,poſtea ſuo conſilio, recepta magna parte Aſiæ & Syriæ,ac metropoli Antiochia : mari autẽ infœliciter ad Siciliam duce Manuele,qui locis aſperis & anguſtis a Saracenis concluſus, amiſſis copiis vniuerſis in hoſtium poteſtatem venit.

Fuit in Nicephoro auaritia inexplebilis,adeo vt nullas extorquẽdæ a ſubditis pecuniæ,& quæſtus cõficiendi occaſiones prætermitteret, & fame graſſante etiam inſultaret egentibus, frumenti pretio plus æquo adaucto.Sed dum prætextu bellorũ deglubit & expilat ſub-

ditos,& numiſmata,diminuta vſitati pōderis parte,attenuat,incurrit in odium ciuium, cuius occaſione a Iohāne Cimiſce,quē antea offenderat,trucidatus eſt in cubili:conſiliū cædis & operam adiuuante Theophania cōiuge,vt imperium, quod Nicephorus in fratrē Leonem trāsferre decreuerat,redderet filiis ex priore marito natis.Imperauit annos ſex,vixit annos quinquagintaſeptē.

IOHANNES CIMISCES.

NIcephoro obtruncato imperium occupauit Iohānes Cimiſces maritus Theodoræ,quę filia fuit Romani iunioris,& Theophaniæ.Hic ab exilio reuocauit, quos metu inſidiarum Nicephorus pepulerat,& affines Baſilium atq; Conſtantinum fratres in imperij ſocietatem aſciuit. Ante imperium adeptum plus ,poſt illud minus ipſe per ſeſe bello geſſit. Per duces ſuos , inter quos præcipuus fuit Bardas Sclerus, Saracenos ab obſidione Antiochena depulit. Roxolanos auxiliis Bulgarorum Thraciā deuaſtantes vicit,fuſo ac diſſipato exercitu trecentorum millium, Suendoſlao duce eorum ad pacē petendam adacto, quē pace impetrata reuertētem cum reliquiis Boſſini oppreſſerunt, atque interfecerūt.

Vrbes quaſdam Aſiæ defectionem molientes,vi retinuit in fide, a qua expeditione reuerſus cū hauſiſſet poculum lento veneno infectum,a quodam Baſilio eunucho , cui ſe potentiam derogaturum fuerat interminatus,lenta tabe conſumtus pœnas dedit & parricidij & idololatriæ. Manichæos enim ex Aſia in Europam deductos collocauerat in vrbe Philippopoli. Interiit cum imperaſſet annos ſex,menſes totidem.

BASILIVS PORPHYROGENITVS ET CONSTANTINVS FRATRES.

MOrtuo Cimiſce rediit imperiū ad filios Romani iunioris,quorū Baſilius viceſimum,Conſtantinus decimum ſeptimum tūc egit annum. Baſilius gubernationē a ciuili bello exorſus eſt.Nā Bardas Sclerus elatus

fortuna

ſortuna ac ſucceſsibus ſub Cimiſce,& cōfiſus fauore ac ſtudio militum,magnam imperii partē ſuā fecerat. Cū hoc bis conflixit terra marique infœliciter, tertio victū duce Phoca Barda,& omni exercitu exutum coëgit fugere ad Perſas,ſed tandem eum in gratiam recepit. Poſtea & Phocam recentis victoriæ inſolentia ad res nouas aſpirantem, acie ſuperauit, & filios eius, patris fortunā vlturos,oppreſsit,altero cæſo,altero capto.

Poſt inteſtina bella ad externa ſeſe conuertit, Georgium fratrem Dauidis,dominum interioris Iberiæ,carpentem limites imperii,coëgit pacem pecunia redimere,& eandem dato obſide filio ſancire, quem tandem, cum nō ſeruatis pactis bellum renouaret,magna ſtrage deuictum profligauit.Saracenos etiam,qui Phœniciam, & vicinam illi Syriam depopulabantur,domuit. Bulgaros duce Nicephoro Vrano magno prælio debellauit,& nouo crudelitatis exemplo ad cæteros terrendos, quindecim captiuorum millibus oculos eruit,in ſingulis centuriis relicto vno monoculo,qui dux itineris eſſet ſociis domum reuertentibus.

Tandem totam perdomuit, & ſuo imperio ſubiecit Bulgariam,& regioni ducem peculiarem impoſuit. In Italia ducibus Baſilio Sanio, & Conto Leone Cephalonio res infœliciter geſsit contra Melen Barenſem. Poſtremo,cum inſtrueret claſſem cōtra Saracenos Siculos, fatali morte præreptus,expeditionem illam non abſoluit. Obiit anno ætatis ſeptuageſimo ſecundo, cum regnaſſet annos quinquaginta duos.Princeps acer & belli coſu',ſed tyrannide,auaritia,& fraudulentia ac ſubdola calliditate infamis.

CONSTANTINVS FRATER BASILII.

POſt Baſilium ſuſcepit imperium frater Conſtantinus,ætate illo paulo minor,& gubernationis prorſus imperitus,vt qui viuo fratre res imperii neque attigerat,neque curarat,ſed voluptatibus ſuis indulſerat,& iam tum ætate fractus, tum effœminatus otio, ignauia, luxu,ac libidinibus languebat, Itaque imperio potitus,

cum nihil de prioris vitæ indulgẽtia vel mutaret vel remitteret, tyrannidem inſuper adiunxit, quod eſſet iracundus & ſuſpicax.

Hoc imperãte Conſtantinus Diogenes Syrmij & Bulgarię præſes Boſsinos vltra Iſtrum reiectos compeſcuit, & Sami præſes claſſem Saracenorum Cycladas depopulantẽ diſsipauit, duodecim nauibus captis. Contra eoſdem in Sicilia & Italia, quanquam bis reparato exercitu proſpere nihil geſtum eſt, propter imperitiam & audaciam ducis Oreſtis. Ipſe imperator, cum annos tres, vno menſe dempto, imperium tenuiſſet, in fata conceſsit. Vxorem habuit Helenam Alipii prædiuitis viri filiam, ex qua ſuſcepit filias, Eudociam, Theodoram & Zoën. Hanc cum imperio deſpondit & tradidit Romano Argyro, fraude diuulſo coniugio Romani priore, & vxore eius in ordinem redacta. Incidit autem imperium Conſtantini huius in principium annorum Conradi Salici. Qui ſequuntur Græci, σύγχρονοι fuerunt poſteriorum huius Conradi vſque ad Henricum quintum.

ROMANVS ARGYRVS.

ROmanus Argyrus vxore priore relicta, alteram Zoën Conſtantini filiam duxit vna cum imperio, ipſe ſexagenarius, Græcarum literarũ, doctrinæ legum, philoſophiæ, ac rerum plurimarum cognitione excellens, & natura moderatus, quinquagenariam procaciſsimæ & intemperatiſsimæ libidinis fœminam. Initio gubernationis cum beneficum ſeſe & iuſtum exhiberet omnibus, poſt acceptam a Saracenis cladem ad Alepum Syriæ, moribus mutatis, facultates priuatorum immoderatis & acerbiſsimis exactionibus exhauſit.

Saracenos deprædantes Cycladas inſulas, & littoralẽ Græciam, duce Nicephoro Caranteno depulit, victos duobus naualibus præliis, in quorum priore claſsis Saracenica partim incendio, partim tẽpeſtate in mari Siculo abſumta eſt. In altero plurimi viui venerũt in poteſtatẽ Græcorum. Paulo poſt cum apud coniugẽ impudicã venisset in odium, quę Paphlagonem quendam Micaëlum deperire ceperat, morbo contracto ex veneno, quod v-

xor

xor propinarat, toto corpore intumuit. Sic affectus cũ ingrederetur in balneũ, inſidiis adulteri capite in dolium aqua plenum demerſus, & cum iam expiraturus eſſet, retractus, atque in lectulo collocatus, vitã finiit, poſtquam imperaſſet annos quinque, menſes ſex.

MICAEL PAPHLAGO.

CVm hoc Micaëlo conſueuerat Zoë marito Romano viuo, quo mortuo imperatorem eum inſtituit. Hic clementem ſeſe, iuſtum & beneficum in imperio præbuit: hoſtibus formidabilem. Cũ Calipha Ægyptio inducias pepigit trecẽnales. Edeſſam ab Arabũ obſidione liberauit. In Sicilia Saracenos per Georgium Maniacen fortiter debellauit. Et quanquam ex eo morbo, quo magna cũ deformitate ſæpe proſterni atque horribiliter diſtorqueri fuerat ſolitus, ex vindicta diuina pœnas dans periurij, tandem incidit in hydropem, cumq. hæc ingraueſceret, mole ventris augeſcente, parum videretur idoneus ad res gerendas, tamen Bulgaros rebellantes compeſcuit. Cumq. nepotem ex ſorore ſuum Micaelem Calaphaten imperij hæredem inſtituiſſet, ipſe in monaſterium ſeſe abdidit, cum prẹfuiſſet imperio annos ſeptem.

MICAEL CALAPHATES.

MIcael Calaphates ex ignobili & obſcura origine a Paphlagone & Zoë adoptatus, cum gratia vtriuſque & ſimul ſpe imperii excidiſſet, tamẽ per auunculum orphanotrophum obtinuit apud Zoën, prouolutus ad genua imperatricis, poſtquam Paphlago ſeſe imperio abdicaſſet, vt propter adoptionem vel titulũ ſaltem imperij illi concederet, quem conſecutus mox rediit ad naturam, quã callide diſſimularat. Et vt fuit ingenio vafer, inſtabilis, mendax, iracundus: ſic vix ingreſſus in imperium, mox primã tyrannidem in auũculum, cuius opera obtinuerat id omne quod habebat, & in Zoën atque eius cognatos cõuertit, Zoë relegata in inſulã habitu Monaſtico. Id indigne ferẽtes cæteri, cõcitata ſeditione Zoẽ reuocarũt ad imperiũ adiũcta ei ſocia in gubernatione

ſorore Theodora. Micaelem vero fugientem cum fratre Conſtantino retractum oculis priuarunt, cum rerũ eſſet potitus menſes quatuor, dies quinque. Fuit ergo aliquandiu ſumma rerũ penes duas ſorores Zoën & Theodoram, quo tempore Georgius Manicaes, opera Normãnorum, qui recens in Italiam venerant, oppreſsis Saracenis Siciliam recepit, quam paulo poſt rurſus amiſit, iniuſtitia & auaritia ſociorũ animis alienatis. Sed cum Zoë quanquam decrepita, tamen adhuc impotẽti libidine arderet, maritum ſibi delegit Cõſtantinum Monomachũ quem ab exilio reductum in imperio collocauit: ſed nõ diu cum eo vixit, extincta iam ſeptuagenaria.

CONSTANTINVS MONOMACHVS.

Conſtantinus ergo ab exilio reductus, & ex priuato ad imperium beneficio imperatricis euectus, quod pertæſus eſſet laborum atque ærumnarum, quas in exilio ſuſtinuerat, totũ ſeſe libidinibus & quieti dedidit, & conſilia gubernationis omnia compoſuit & inflexit ad affectus & voluntatem mulieris, vir moribus quidẽ facilis, ſed effœminatus ac luxurioſus, literarũ ignarus, ſed literatorum amans.

Bella geſsit domeſtica & externa. Domeſtica duo, vnum cum Georgio Maniace in Epiro, qui ob bella in Sicilia fortiter & fœliciter confecta, enitebatur ad imperiũ, fretus copiis, quas habebat inſtructas & exercitatas. Hoc bellum cito vno ſecundo prælio, & Maniacis interitu finitum eſt. Alterum geſsit cũ Tornitio Leone ad Oreſtiadem, de qua extructa eſt Adrianopolis, hunc de inſidiis ſuſpectum habebat ex vaticiniis, quibus Leoni imperium promitti compererat. Propterea in exilium hũc relegarat: vbi Leo iniuriam vindicaturus, cum exercitũ cõparaſſet, & ab hoc imperator eſſet ſalutatus, arte pertractis ad ſe copiis orientalibus, ad vrbem Conſtantinopolin caſtra poſuit. Sed aliquot præliis victus, & viuus in hoſtium poteſtatem redactus, oculos amiſit.

Externa bella contra Roxolanos & Boſsinos geſsit. Turcos Aſiam longe lateque deuaſtantes neglexit Ro-

xolanos classe vicit, Bossinis debellatis locum tribuit inter Bulgaros, vnde Bosnensium reliquiæ sunt, vbi antiquitus Dardani habitarunt. Publicæ pecuniæ fuit profusissimus. Cumque fisco exhausto inopia pecuniæ gentibus etiam, quæ suo sumtu fines tutabãtur contra vicinorum hostium irruptiones, ideoque a publicis onerib. immunes erant, his ergo cum tributa imperaret, factũ est, vt imperium orientis & belli neruis & præsidiis spoliatum, vndique externis hostibus patuerit.

Hoc ergo imperante extulit & dilatauit sese potentia Turcorum, qui oppressis Saracenis in Perside & Babylone, magna celeritate in anteriorem Asiam effusi, ibidẽ Græcorum viribus attritis regnum constituerunt, quod quando & quibus initiis atque occasionibus cœperit, supra exposui. Magnam orientis partem Monomachus amisit, cum nec pecuniæ, quas inconsultis largitionib. dilapidarat, ad bellum suppeterent, nec ipse ex incontinenti luxuria & delicatione viuendi ratione articulorũ morbo eneruatus, rebus gerendis esset idoneus.

Sub eodẽ Normãni paulo ante irritati auaritia Georgij Maniacis, quo cum socia arma coniunxerãt ad opprimendos in Sicilia Saracenos certis pactionibus, Calabriam & Apuliam omnem Græcis ademerunt, exturbatis etiam inde Saracenorũ præsidiis, quibus non ita multo post Siciliam eripuerunt.

Cum autem ingrauescente articulorũ morbo, & cruciatibus augescentibus nec incedere posset, nec consistere, & humorũ acumen in corpore summum esset, pleuritide accedẽte extinctus est, cum imperasset annos duodecim, menses octo. Imperium reliquit Thodoræ sorori coniugis, quę maritum in imperii societatem nullum adduxit, sed sola imperium administrauit. Quanquam autem ætate effœta, corpore tamen nõ fuit inualida, sed iliaco morbo correpta, cum vitam desperatam esse sentiret, suasu procerum delegauit imperium viro Byzantino Micaelo Stratiotico, admodũ seni, cum post Monomachum sola rebus præfuisset annum vnum, menses nouem. Hæc & mulierum & virorum imbellium imperia labefactatam antea & accisam dignitatem ac poten-

tiam adeo debilitarunt,vt ex eo tempore nunquam ſeſe poſtea recollegerit.

MICAEL STRATIOTICVS.

COnſecutus imperium adoptione Micael ſenex, cū beneficus eſſet erga populum & ſenatū, delectiſq. ex hoc ordine dignitates decerneret, & prouincias diſtribueret,atque præfecturas:duces militiæ vero & militares copias non tantum negligeret, ſed aduerſaretur etiam ac pene aſpernaretur:venit in odium apud exercitum, a quo Iſaacius Comnenus imperator ſalutatus miſſum contra ſe Theodorum acie vicit ac profligauit, Nicea in belli arcem occupata. Etſi autem Micael inita cum Comneno pace,inter conditiones cæteras ſe teſtamento eum hęredem imperii nuncupaturum aſſenſerat, tamen cum mutata voluntate clam largitionibus corrumperet animos populi,& optimatum,ne id ratum haberent. Comnenus re cognita opera patriarchæ, imperium ei derogauit,cum id tenuiſſet annum vnum.Ita loco motus reliquum vitæ priuatus tranſegit,nec,quod ſapientiæ ac virtutis adminiculis deſtitueretur,ac propter ætatem inualidus eſſet,tantæ moli rerum par fuit.

ISAACIVS COMNENVS.

COmnenus,cū patriarchæ auxilio Micaelum imperio exuiſſet,mox in authorē beneficii odio concepto,patriarchatu depoſitum miſit in exilium.Bellū geſſit cum Vngaris & Boſſinis,quibus vtriſque pacē petentibus inducias conceſſit,perpeſſus non exigua detrimenta a cœli & tempeſtatum inclementia. Extinctum ſcribunt,cum imperio præfuiſſet biennium & menſes tres, alii pleuritide oborta ex cōmotione corporis nimia ſub cœlo gelidiore,alii morbo ſeu caduco, ſeu attonito,cū inter venādum circa Neapolin aprum aſpectu horrendū perſecutus,quē ſpectrū fuiſſe cōſentaneum eſt, & hoc in mare demerſo ipſe ſubito fulgure territus ex equo pręceps decidiſſet.Vir morib.arrogās & ſæuus, cætera mediocris,etſi ab iis,qui in eius ætatē inciderunt,laudatur.

CON-

CONSTANTINVS DVCAS.

Conſtantinum Iſaacius ante mortẽ nominauit imperatorem, virum iuſtitiæ quidem & pietatis opinione celebrem, ſed ingenio tardum & hebetem, ac incredibili corradendæ pecuniæ ſtudio, neglıgẽtem imperii defenſionem contra Turcos. Dum enim inexplebili auaritia pecuniȩ inhiat, nec prȩſidia neceſſaria defenſioni comparat, interea ab oriente Turcæ magis magiſque progreſſi, ad littus contra vrbem Conſtantinopolin vſque acceſſerunt. Ab oriente Vſi gens Scytica Macedoniã & Græciã depopulati ſunt, qui maiora damna daturi fuiſſent, niſi plurimis peſte abſumtis, reliquias domũ redituras cum magna præda Bulgari interneciones deleuiſſent.

Irruptionem hanc nouorũ hoſtium, & Turcorũ progreſſum anteceſſit Maio mẽſe cometa, qui poſt ſolis occaſum effulſit plenæ lunæ fulgore, & paulatim deflagrauit. Secutus poſtea viceſima tertia die Septembris terræ motus, plurima ædificia Cyzici, Niceæ & alibi euertit. Anno vno poſt imperium, longo morbo extenuatus, deceſſit ſexagenario maior, cum præfuiſſet imperio annos ſeptem cum dimidio. Commendauit autem imperium Eudociæ coniugi iuramento obligatæ, ne id cuipiã concederet, niſi natis ex ipſo filiis Micaelo, Andronico & Conſtantino. Fratrem Iohannem Cæſarem nominauit. Cuius filius Andronicus poſtea patrueles adiuuit in imperio recuperando.

Eudocia ergo ſuſcepta adminiſtratione, etſi, vt erat ingenio aſtuto & ſolerti, temporibus trãquillis imperium filiis impuberibus conſeruare potuiſſet, tamen quod ingruentem vndique vim hoſtium pertimeſceret, & lacero ac ruenti imperio videret ſtrenuo propugnatore opus eſſe, oblita iuramenti, quo marito viduitatem ſpoponderat, alium ſibi delegit, natum ex familia militiæ laudibus celebri, Romanum Diogenem, ſex poſt obitum prioris menſibus, & aliquot diebus elapſis.

ROMANVS DIOGENES.

Romanus ergo Diogenes propter cõnubiũ Eudociæ imperio potitus, quod Turcis priorum imperatorũ

ignauia animatis,& ſucceſſu proſpero in ſpem occupandæ Aſiæ erectis, ac longe lateque graſſantibus nemine prohibente,mature occurrendum cenſeret, mox contra datam fidem,excluſa Eudocia,ſuo conſilio & arbitrio omnia adminiſtrare cœpit.

Summa rerum apud Turcos tunc erat penes tertium ex iis, quos imperatores Aſiæ Calipha Babyloniæ creauerat,nomine Aſpaſalem. Hic ſedem habebat in Perſide,& per Suldanos cum prouincias cæteras regebat,tum finibus prolatis regnum ampliabat. Hic bipartito agmine Diogenem aggreſſus, vno verſus ſeptentrionem Cappadociam occupauit,& vicinas regiones deuaſtauit, altero verſus meridiem Syriam inuaſit,cui Diogenes cũ occurriſſet,Turcis repulſis,Calepum, Hierapolin,& aliquot vicina oppida recepit. Verno tempore cum Turci ex Cappadocia Lycaoniam popularentur, reduxit exercitum ex Syria.Sed quod iam Turcos præda onuſtos, & ſponte recedẽtes Armenii magna ex parte trucidaſſent, ipſe in hiberna ſeſe recepit. Sequentes expeditiones eius infœlices fuerunt,nam & ducum aliquos amiſit, & ipſe tandem ad Theodoſiopolin pugnãs,equo ex lethali vulnere collapſo venit in hoſtium poteſtatem. Adductum ad ſeſe Axan Sultanus honorifice tractauit, & pactus cũ eo fœdus certis conditionibus, ſanciendum connubiis liberorum, incolumem ac muneribus ornatum dimiſit. Interea,quod in odio eſſet apud Eudociam cõiugem, & liberos ex priore marito natos, Byzantini abſenti imperium abrogatum Micaeli natu maximo Conſtantini Ducæ filio tradiderant, qui Dio[illegible]eni reduci præter iuriſiurandi fidem capto, oculos eru[illegible], ex qua re cum vulneris curatio negligeretur,capite t[illegible]o intumeſcẽte & verminante, miſere mortuus eſt,poſt annum tertium,& menſem octauum imperii.

MICAEL COGNOMENTO PARAPINACIVS.

CApto a Turcis Romano Diogene, imperium odio illius obtinuit priuignus Micael,cui ingens fames, quæ

quæ ſub eo graſſata eſt, a Pinacio medimni quadrante cognomentum Parapinacij attulit. Anteceſſit hanc famem natiuitas monſtri,quod pedes habuit caprinos, in media fronte oculum vnum. Secuta eſt mox ingens peſtilentia.Micaël etſi in liberalibus artibus ac diſciplinis bene profecerat,opera Micaëli Pſelli philoſophi, cuius adhuc arithmetica circumferuntur,tamen imperio non fuit idoneus.Id cum imperitia rerũ & ignauia negligeret,factum eſt, vt regiones Aſiæ verſus Pontum omnes Turcis ceſſerint,& ſit ibi conſtitutum regnum,quod vocatum eſt Turcomanniæ regnum, hodie adhuc nomen retinet. Ab occaſu Croatæ gens Heneta progreſſi paulatim ad ipſam vrbem regiam vſque acceſſerunt populabundi,& tãdem obtinuerunt ſedem in ea Illyridis vel Pannoniȩ parte, quæ olim Liburnia vocata, nunc diciturCroatia.Domi defectionibus nouis turbarũt omnia, Naſtor præfectus limitum ad Iſtrum.Cumque hic deſperato imperio ad Boſsinos tranſiiſſet, Nicephorus Botoniates, attractis in Aſiam Turcis:Nicephorus Briennius Dyrrachij dux iiſdẽ adductis in Europam. Sed Briennio profligato a Ruſelio Latino, cum Botoniatæ potentia Turcicis auxiliis fulta inualuiſſet, Micaël imperio, quod cõſeruare non poterat,ſponte abdicato,monaſticũ habitum induit,& in ſolitudinem cumMaria Alana cõiuge ſeceſſit,poſt annum imperij ſextum & dimidium.

NICEPHORVS BOTONIATES.

HIc Botoniates ortus ex poſteris Nicephori Phocæ, cum & ignauia Micaelem exoſum ciuibus reddidiſſet,& ipſe ſocietate Turcicorum armorum eundem terruiſſet, imperium ſibi aſſeruit, quod etſi confirmarat cæde Briennij Baſiliaci, qui idem affectabat, & redacto in ordinem Conſtantino Duca Micaeli filio, quem ad Chryſopolin exercitus imperatorem proclamarat,tamen conſpiratione Comnenorum fratrum violenter oppreſſus, monaſterium imperio relicto ingredi coactus eſt,tertio imperij anno,cum pœna talionis luiſſet iniuriam,quam Micaelo intulerat.

ALEXIVS COMNENVS.

AMoto ergo Nicephoro Botoniata imperium inter ſeſe partiti ſunt Comneni fratres, ea lege, vt titulum imperij vſurparet, & exerceret poteſtatem Alexius, alter Iſaacius vocaretur σεβαστοκράτωρ nouo nomine: tertius Adrianus nominaretur πρωτοσέβαστος: minimus σέβαστος. Affinium vero, qui ſorores duxerant, Micael Taronites πανυπερσέβαστος, Meliſſetius vero Cæſar nuncuparetur, & cederent ſingulis ex imperij reliquiis certi reditus annui, ſcilicet ne quid ex ambitione & æmulatione diſſidij inter eos exiſteret, quod familiam euerteret, imperio nondum ſtabilito.

Cum autem dilaceratis hac partitione reditibus imperij, ea quæ ad imperatorem redibant, non ſufficerent defenſioni limitum ac vicinorũ hoſtium incurſionibus, Alexius cõuerſus ad rapinas & exactiones, ſubditos immanem in modum expilauit, cumque corrupta moneta pro aurea & argentea æneam ſignaſſet, tributi loco tamen auream dependi voluit. Ingenio fuit verſuto, vafro, ſuſpicaci, auaro & rapaci, bello infœlix. A Normãnis ad Epidamnum victus fugatuſque, magnam cladem accepit. Amiſit in mari Chium, Lesbum, Samum & Rhodum inſulas, quas Turci duce Zachabo occuparunt ſubacta littorali Aſia, Cretam & Cyprum recepit. Bello petitus a Boſsinis & victus, fœdus cũ eis pepigit, pacem mercatus parte ſuę ditionis ad Moglenem, quam incolendam eis attribuit.

Hoc imperante ſuſcepta eſt a noſtris Argonautis inſignis illa in Aſiam cõtra Turcos & Saracenos expeditio duce Godefrido Bilioneo, a quo Syria omnis & Palæſtina cum prouinciis vicinis recepta, & regnum Hieroſolymitanum conſtitutum eſt, de qua expeditione cum dixerimus, crebra fiet mentio huius Alexij, cui fortunæ aduerſitas multa poſtea in natura, & moribus correxit, auaritia ac rapacitate in liberalitatem & beneficẽtiam, occulta ſæuitia in clementiam commutata. Deceſſit tandem ſeptuagenarius, diuturno & graui morbo fractus, cum imperaſſet annos triginta ſeptem, menſes

quatuor

quatuor cum dimidio. Vxorem habuit Irenen neptem Iohannis Cæſaris, fratris Conſtantini Ducæ, ex qua ſuſcepit filios, Iohannem, Andronicum, & Iſaacium: filias, Mariam, Theodoram & Eudociam. Iohannem ſucceſſorem in imperio deſignauit.

His imperatoribus etſi de oriente conuulſo atque diſcerpto armis Henetis & Turcicis ſuperfuerunt exigua rudera, tamen hæc ipſa conſeruauit Deus, & in his aliquam eccleſiam admirandis modis vſq;ad extremam euerſionem, repreſsis Turcis, primum virtute eorum, qui ab occidēte oppreſſæ Aſiæ ſuppetias tulerunt multis annis. Deinde excitatis Tartaris, qui Turcis omne Aſię imperiū ademerunt, & ſuſtētat ac protegit adhuc aliquas eccleſiæ reliquias in Armenia, Iberia, Alania, & in ipſa Græcia ſub tyrānide Turcica, ſicut ſeruauit eccleſiam in Babylone, & poſtea graſſantibus tyrannis Nerone, Diocletiano, Maximino, & aliis.

Etſi autem eccleſiæ Græcæ non ſunt ſine erroribus & abuſibus multiplicibus, ſicut omni tempore eccleſia alias plus, alias minus lucis habet, tamen retinent fundamenta, ſcripta prophetica, & apoſtolica, & ſymbola, & ſacramentorum vſum, vtuntur vtraque parte cœnæ Dominicæ, cum ſit diſtributio in vna communi miſſa. Hoc exemplo confirmati ſtatuamus manſuram eſſe certo aliquam eccleſiam in hac vita, quicquid euenerit de imperiis: neque ad monarchias & politica regna reſpiciamus, neque horum aut potentia atque amplitudine, aut colliſionibus inter ſe, & ruinis moueamur, neque ad hæc ita eccleſiam alligemus, vt cum eis ſurgentibus & efflorеſcentibus naſci, atque conſiſtere, collabentibus interire eccleſiam fingamus, ſicut homines prophani iudicāt. Eſt enim eccleſia cœtus Deum recte agnoſcentium & inuocantium, fiducia Ieſu Chriſti Mediatoris, diſperſus in totum orbem terrarum. Cōſideremus & pœnas, ſicut dixi, idololatriæ, tyrannidis, parricidiorum, auaritiæ, libidinum, & aliorum ſcelerum, quibus polluti gubernatores & ſubditi mutationem imperij accelerarunt.

R ij

DE OCCVPATA A NORMANNIS SICILIA.

Siciliam poſt eiectos inde Carthaginenſes ſemper tenuerunt Romani, aut Romanorum imperatorum titulo Græci vſque ad Saracenos, qui cũ occupaſſent Ægyptum, primũ inde circa annum Chriſti ſexcẽteſimum quinquageſimum Rhodo capta, Siciliam etiam claſſe aggreſſi ſunt, ſed direptione contenti ſuam non fecerunt, vel quod metuerent vicinam Italiam, vel quod propinquam Ægypto Africã, Vãdalis & Gottis expulſis, prius ſubiugãdam eſſe cenſerent. Omiſſa ergo Sicilia promotis ex Ægypto caſtris, & multis in littore Africano vrbibus captis, non procul a Carthagine in belli arcem cõdiderunt Caruenum vrbem, ſic dictã, quod fuerit ceu receptaculum exercitus & arx belli. Inde reliquam Lybiã omnem, Africam minorem, Numidiam & Mauritaniam vtramque domuerunt. Carthaginem, quam anno ſecundo ſupra centeſimum, poſtquam a Scipione iuniore deleta eſt, Auguſtus inſtaurarat, annis ſexcentis octoginta poſt, funditus exciſam, ſolo æquarũt. Dehinc freto Herculeo traiecto, Bethicam occuparunt in Hiſpania, vbi regnum Granatæ inſtituerunt, & Rhoderico Gottorum rege cæſo progreſsi, Toletum etiam expugnarunt.

Omnis autem illa Africæ pars, quæ hodie Barbariæ nomine celebris, interiacet Cyrenaicæ, & monti Atlanti, & a littore maris mediterranei verſus ampliſſimas Æthiopũ ſolitudines extenditur, in quatuor regna tũc fuit diuiſa, quorum vnum in Mauritania Tingitana ad montem Atlantem, metropolin habuit vrbẽ Marocum, quæ antiquitus fuit Boganum Hemerum, & ſedes regni Bogudis. Fuit autem hoc regnum cæteris amplius ac potentius diſtinctum in regiones ſeptem. Alterum in eadẽ Mauritania prope anguſtias freti Herculei, ſedẽ habuit in vrbe Feſa, quæ apud Ptolemæum eſt Volubilis, & adhuc hodie regni Feſani caput eſt. Hoc totidem regionibus diſtinctum a flumine Cuſa, pertinuit vſque ad fretũ Herculeum. Tertium in Mauritania Cæſarienſi Romanorum colonia, Metropolin habuit Trem eſinũ vel Te-

leſinum

lesinum vrbem:cuius cognomentum vetus fuit Tinice. Huic subiectæ fuerunt regiones tres. Quartum Tunetanum, quod complexum totam Africam minorem, & magnam Numidiæ partem, caput regni habuit vrbem Tunetum non procul a ruderibus veteris Carthaginis, vnde pulsum Muleassem ab Ariadeno Barbarossa Carolus V.imperator restituit anno millesimo, quingentesimo tricesimo quinto.Sed rursus excidit regno Muleasses excæcatus a filio Amida.Fuit autẽ distinctum in regiones quatuor.Ex his quatuor regnis progressu temporis conflictu inter sese mutuo debilitatis ac dilaceratis, postea emerserunt plura minora regna, positis sedibus Hipponæ,Bugiæ,vbi antiquitus fuit Salda colonia:Bisertæ,vbi olim fuit Vtica;Algieræ,quæ olim fuit Iulia Cæsarea, & sedes Iubæ,regis Mauritaniæ : item Constantinę & alibi.

Ex his ergo regnis in Africa Saraceni sæpe Siciliam classe adorti ac depopulati sunt, sub Constantino patre Constantini Barbati & cæteris, multoque crebrius tũc, cum maximæ partis Italiæ ab imperio Græco auulsione potentia Græcorum debilitata,paulatim corruisset.Tãdem ab Euphemo exarcho,qui spe obtinendæ Siciliæ & Italiæ se nominarat imperatorem, cõtra Micaëlum Balbum attracti e Carueno certis cõditionibus, cũ in subigenda Siciliæ magna parte strenuam ei operam nauassent,illo trucidato & cæteris Græcis in seruitutem redactis,insulam sibi vendicarunt. Factum id est imperante apud occidentales Ludouico II.Etsi autem postea & de Sicilia,& de Apulia atque Calabria cum Græcis & Francis continenter dimicarunt,tamen per annos ducentos, quinquaginta octo de occupatis aliquid retinuerunt.

Dimicantibus ad hunc modum inter sese Græcis & Saracenis,interea paulatim sese collegerant rursus reliquiæ Lõgobardorum circa Neapolin.Et res Siculas turbarant dissidia orta inter reges Saracenos fratres Apollopharum & Apocaphen,inclaruerat virtus Normannorum in bellis Berengarij contra Hunnos.His occasionibus rei gerendæ contra Saracenos Græci vtendum rati,

miserunt cum classe in Siciliam Georgium Maniacem. imperantibus cum Zoë coniuge, Micaëlo Paphlagone & Calaphate, qui ascitis in belli societatem Longobardis & Normānis, Saracenos nouarum copiarum accessione auctos magna strage deuicit, & tredecim præcipuas Siciliæ vrbes recuperauit. Sed cum contra pacta auare & inique partam prędam inter socios dispertiretur, Normanni irritati Apuliam Guilielmo Ferrabacho duce Græcis eripuerunt. Paulo post Georgio Maniace in Epero acie victo & obtruncato, Saraceni etiam Siciliam recuperarunt, imperante apud Græcos Constantino Monomacho, apud Romanos Conrado Franco. Hæc fuerunt initia potentiæ Normannicæ in Italia.

Normannos autem Rollone duce e Cimbrica Chersoneso eam regni Francici partem classe inuasisse ac diripuisse, postea vero ex transactione cum Carolo Simplici Franciæ rege obtinuisse, quæ quod in occidentem vergeret, corrupta voce Neustria antiquitus dicta fuit, quasi regnum occidentale, supra commemoraui. Conditor stirpis Rollo nomine cum religione mutato post baptismum susceptum appellatus est Robertus. Ab hoc Rollone quintus fuit Tancredus, natus patre Roberto comite, tenuis fortunę ex vxore plebeia. Is cum ex duabus vxoribus duodecim suscepisset filios, & res domesticę essent angustiores, quam pro tot filiorum numero, ad ampliores quærendas in Italiam profectus, primum militauit Berengario contra Hunnos. Deinde Pandulpho Longobardorum duci contra Guaimarum Salernitanum. Moriturus cæteris filiis præfecit Guilielmum, qui a corporis robore nominatus est Ferrabachus. Præter hunc Guilielmum celebrantur ex fratribus Robertus cognomento Guiscardus, quod nomen Normannica lingua aiunt significare erronem victorem, & Rogerius cognomento Bossus a corporis proceritate & crassitie.

Guilielmus cum adiuuisset Georgium Maniacen in Sicilia recuperanda, anno Christi millesimo quarto, illo

promissam

promiſſam mercedem negante, primus Apuliam occupauit, moxque, cum Græci per ignauiam negligerent Italiam, Calabriam omnem Apuliæ adiecit. Paulo poſt illo mortuo fratres Robertus Guiſcardus & Rogerius inuitati a Bettumeno Saraceno, qui a cæteris odio defecerat, conſilio eius & opera expugnarunt Meſſanam in Sicilia, anno Chriſti milleſimo, ſexageſimo. Inde progreſſi, continentibus triginta annorum bellis poſt Saracenos aliquoties profligatos, Sicilia vniuerſa potiti ſunt, anno Chriſti milleſimo, nonageſimo.

Robertus febre deceſſit apud Caſſiopam Epeiri vrbem, debellatis Epeiro, Acarnania & Dyrrachio, anno Chriſti milleſimo, octogeſimo tertio, anno ætatis ſexageſimo tertio, relictis filiis Rogerio Apulię duce, & Boemūdo, quem expeditio Hieroſolymitana celebrē fecit. Rogerius fratri diu ſuperuixit, obiit Mileti Calabriæ, anno Chriſti milleſimo, centeſimo primo, ætatis ſeptuageſimo, rebus magnis bello geſtis vſque ad extremā ſenectam. Filios reliquit Simonem & Rogerium, qui anno Chriſti milleſimo, centeſimo ſecundo, potitus Sicilia, & tota propemodum Apulia, atque Calabria, primus Regium nomē vſurpauit, tranſlato eo cum regni hæreditate deinceps in filium Guilielmum, primum cognomento Malū. Cui ſucceſſit Gulielmus ſecundus cognomento Bonus. Quo ſine liberis extincto, Siculorum aliqui regem declararunt Tancredū nothum filium Rogerij regis. Id ægre ferens Henricus filius Friderici Barbaroſſæ imperatoris, qui regnum ſibi vendicabat propter Conſtantiam vxorem, filiam regis Rogerij, quam duxerat in vxorem quinquagenariam, cum exercitu profectus in Italiam, cum Neapolin fruſtra obſediſſet, peſte exercitum depopulante, regredi coactus eſt, re infecta. Sed Tancredo mortuo, qui Rogerio filio regnum tradiderat, reuerſus, cum ſe ne tum quidem vi profecturum quicquam cerneret, fraude propoſitis conditionibus de regno partiendo, vt Neapolin ipſe, Siciliā Rogerius teneret, adoleſcenti vt aſſentiretur perſuaſit. Ad cōfirmandas ergo cōditiones intromiſſus in vrbem

Panormum, pridie Calend. Decemb. anno Christi millesimo, cẽtesimo nonagesimo quinto, nulla admissa deliberatione, regem se statim Siciliæ & Neapolis proclamari curauit; Rogeriumque oculis priuatũ & virilibus, cum tribus sororibus, Alteria, Constantia & Madonia in Germaniam abduxit. Ita regnum Siciliæ cum Apulia & Calabria a Normannis, qui id annos centum triginta quinque tenuerant, deuolutum est ad Sueuos: qui quando id amiserint, suo loco dicetur.

IMPERATORES ROMANI IN OCCIDENTE EX FRANCIS ORIENTALIBVS.

CONRADVS SECVNDVS COgnomento *Salicus*.

VVlt sciri Deus, imperia non rapi aut obtineri viribus, nec regi aut sustineri cõsiliis humanis, nec cõsistere aut ruere casu: sed constitui ac seruari diuinitus; & rursus, crescentibus gubernatorum aut subditorũ vitiis & impunitate, vel deleri, vel mutari ac transferri diuinitus, non tantum de gente in gentem, sed & de stirpe in stirpem. Vix enim in vllis historiis diuturnã fuisse eiusdem familiæ potentiam, & vltra quintum successorem pari sese fœlicitate extendisse reperias. Sicut & oraculi versu dicitur:

Καὶ σὺ καὶ παῖδες καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.

Sæpe etiam ostendit Deus totarum familiarum deletione regnorum conseruationem non ita esse alligatam ad successionẽ ex certa stirpe, vt his fastigiis posteri excidere nequeant, & propterea vel perpetuam potẽtiam, vel certum atque immutabile ius sibi somnient. Nec si quæ mutationes accidant bello, aliisve de caussis, quenquam

quam fiducia generis inuadere & occupare dominationem, aut recuperandę potētię ſtudio moliri aliquid, vel muniendi ſui cauſſa præſentem formam gubernationis turbare debere. Denique nullam eſſe fœlicem gubernationem, niſi Deo adiuuāte. Quam infœlices ſint magnæ potentię extra vocationem & ordinem affectationes, oſtendunt exempla hiſtoriarum.

Transfertur legitima electione imperium a Saxonibus in Conradū Salicum, & huius poſteros, quibus cū Saxones fiducia generis, quod Henrico Aucupe nati & propagati eſſent, qui primus in eam gentem faſtigium imperii intulerat, & alieni iugi impatientia parere recuſarunt, funeſta bella ciuilia accenſa ſunt, flammas etiam ſubdentibus Pontificibus. Hæc bella vtriſque familiis abſumptis, & pluribus aliis, nō ſolum Germaniā præſtantiſsimorum virorum præſidio orbarunt, vt deſineret eſſe formidabilis exteris regibus, ſed & imperii formam mutarunt, & Pontifices ſeditioſis conſiliis ac molitionibus implicitos, noua tyrannide armarunt.

Sint etiam in conſpectu cauſſæ innumerabilium vitiorum & calamitatum, quibus imperia opprimuntur, & tandem euertuntur. Ordo in imperiis, vt in rerum natura, ſine dubio eſt opus Dei. A Deo ſunt & boni ac præſtantes humanoque generi vtiles principes, & fœlix ac ſalutaris gubernatio. Huius ordinis confuſiones nec vult nec approbat, nec adiuuat Deus, etſi permittit, & metis conſtitutis, quo vſque toleraturus ſit, tandem authores confuſionum grauiſsime vlciſcitur, ſarcitque ac reſtituit labefactata. Oriuntur autem confuſiones in gubernatione a diabolorum furoribus, qui odio Dei ordinem diuinum, quibus poſſunt modis, turbare conantur, & ab hominum imbecillitate, quæ & per ſeſe facile labitur, & furoribus Diabolorum incitata magis ruit extra metas & ordinem, idololatriis, libidinibus, tyrannide, quæ fere ex ſuperbia orta, vel auaritia deſinit in ſeditiones, in quibus vere ſecundum Thucydidem, πᾶσα ἐνέστι ἰδέα κακοῦ, ſicut Germania experta eſt in bellis Henricorum. Et omni tempore vel in ſeditionibus extulit ſeſe improbiſsimorum hominum audacia,

& creuit eorundem potentia, ſecundum verſum veterem:

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς, ſicut ex noſtris diſſenſionibus emerſit, & confirmauit ſeſe tyrannis pontificia, quam priores imperatores repreſſerant, vel propter ſeditiones attracti ſunt homines peregrini, qui domi inter ſe confligantes oppreſſerũt, vt hiſtorię omniũ temporum teſtantur. Etiam imperia, quæ amplitudine ſua fulta ac maieſtate, ſolius potentiæ nixu, & ſeſe ſuſtentarunt, & omnem vim externam reſpuerũt, tandem inteſtinis quaſſata conuulſaque motibus, corruerunt.

Nunc ad Conradum venio: Ad hunc de iudicio & ſententia Henrici Sancti ſcribunt eſſe imperium delatum, cum poſt interregnum biennii diſcordantium inter ſe principum ſententiæ tandem in eum conſenſiſſent, rem promouentibus epiſcopis Moguntino & Bambergenſe, refragantibus paucis inter quos Conradus patruelis imperatoris imperium ambiebat: Erneſtus vero priuignus imperatoris Sueuiæ dux, & Guelphus dux Bauariæ occidentalis, partes ambientis contra iam deſignatum imperatorem fouebant. Sed horum molitiones initio cęterorum ope facile retudit imperator, quę tamen illo in Italia abſente rurſus ſeſe commouerunt.

Inũctus a Moguntino mox comitantibus regibus, Rudolpho Burgundiæ, qui erat Giſelæ vxoris auunculus, & Canuto Cimbrorum, Italiam adiit, vt compeſceret ad defectionẽ cupiditate libertatis inclinatos, & Italiæ occupatione confirmaret recenti conſtitutione traditã Germanis imperii poſſeſsionem, ac proclamaretur imperator. Priuſquam exceſsit e Germania, Henricum filium annum agentem X I I. declarauit imperatorem atque eundem tertio anno poſt Henrico Bauaro, fratre Sanctæ Cunegundæ extincto, collocauit in ducatum Bauaricum.

Ex Italia reuerſus denuo bellum mouit in eos, qui cõſpiratione renouata res patrię ipſo abſente turbarãt. Erneſtum, cum non quieſceret, tandem Satellites imperatoris biennio poſt fuſum acie fugatumque, & in ſilua circumuentum atque concluſum interfecerunt.

Authores

Authores ſunt qui affirmant antiquiſsimas in Sueuia gẽtes fuiſſe Gibellinorum & Guelphorum, interque ſeſe capitalibus ſemper odiis diſſediſſe, etiam ante imperatorum & pontificum diſſenſiones, illis imperatori adhęrentibus, his aduerſantibus, & vtraſque tandem velut colonias Sueuorum temporibus in Italiam traductas eſſe, ibidẽque veterum diſcordiarũ ſemina ſparſiſſe & aluiſſe, iis qui Gibellinorũ nomen profitentur, imperatorias, Guelphis põtificias partes bello paceq; acriter tuẽtibus. Harum factionũ memoria adhuc in Italia durat, ſciſſis in diuerſum ciuium animis, Gibellini ab oppido Sueuiæ VVeblingen, vbi Fridericum Barbaroſſam natum tradunt, Guelphia ſtirpis conditore nomen traxerũt. Si quis principia gentis vtriuſque altius repetat, Gibellinos cognoſcet Francis procreatos, & Sueuiæ, cum Alemannia Francorum armis edomita eſt, inſitos eſſe, vt præeſſent ac dominarentur: Guelphos origine ſeu Sueuos, ſeu Alemannos retinuiſſe auitas & patrias ſedes ea conditione, vt nouis dominis ſubiecti eſſent atque parerẽt. Ex ea vero mutatione nata odia, ac nouis ſubinde iniuriis vel æmulatione potius exacerbata magis magiſque atque audacta ita ætatę inueteraſſe, peneque occaluiſſe in animis vtrorumque, vt ſanari nunquam potuerint. Apud Italos, Sueuis imperantibus, vtraque factio primum innotuit & inoleuit.

Ex Gibellinorum veterum proſapia, quæ origine Francica eſt, ortum eſſe prodiderunt hunc Conradum II. VVelphus noſtra lingua catulum ſignificat. Proſapia VVelphorum, quæ initio anguſtas ſedes habuit ad Altorphum & Rauenſpurgũ, oppida Sueuiæ, illuſtrauit primus VVelphus, cuius filia Iuditta nupta Ludouico Pio peperit Carolum Caluum. Fratribus Iudittæ Rodolpho & Conrado genitus Etycho reliquit filium Henricum & Ludgardam filiam nuptam Ludouico Germanico Bauarorũm & Franciæ regi. Hic Ludouicus Henrico affini in Bauaria attribuit, quæ a Lyco ad Ambronem & a Gelone amne ad Alpes Penninas pertinent. Hæc fuerunt principia VVelphorum in Bauaria. Henrico patre nati ſunt Conradus epiſcopus

Conſtantienſis, Etycho conditor ſtirpis dominorum Sui tēſium in Rapoldſvvil, & Rodolphus pater VVelphi, quē ſecundū aliqui, aliqui primū nomināt, quod ſcilicet inter illos, qui Bauarię partē obtinuerūt, ſit primus. Huius ex Rodolpho filio nepos fuit VVelphus ſecūdus qui electioni Conradi ſecundi aduerſatus eſt. VVelpho ſecundo ex coniuge Irmengarda, quæ ſoror fuit Diuæ Cunegundæ Auguſtæ, natus eſt VVelphus tertius, & Cunegunda filia, quæ nupſit Aſoni marchioni Ferrariæ. Cum autem frater Cunegundæ VVelphus tertius moriens non reliquiſſet maſculā ſobolem, mater obtinuit apud Henricum quartum, vt auunculi hęreditas cederet nepoti ex filia Cunegunda VVelpho filio Aſonis Ferrarienſis, quem etſi poſtea imperator proſcriptum rurſus ducatu mouit, quod ad pontifices ſe contuliſſet cōtra ipſum, tamen, cum ab illis rurſus diſceſsit, poſt viginti annorum exilium reſtituit. Hic VVelphus pater eſt ſtirpis ducum Brunſuicenſium ac Luneburgenſium, vt ſuo loco dicetur, & tenuerunt Bauariam VVelphi annos centum & nouem. Hæc de Gibellinis & Guelphis, deque Guelphorum origine monuiſſe hoc in loco ſatis eſt.

Conradus pacata Germania bellum fecit Stephano Vngarorum regi, repetēti Bauariam hoc prętextu, quod filio eam aſſereret nato ex ſorore Henrici Sancti. Hoc bello poſt vltro citroque datas acceptaſque clades morte Emerici filii finito, res ad pacificationes deducta eſt. Inde turbatam a Meſicone Poloniam, qui fratrem Ottonem regno pepulerat, in tranquillum reſtituit, tumultuātes Francos, Gallos, ac Boiemos compeſcuit. Fuit enim virtus & potentia adhuc tāta imperatorum Germaniæ, vt vicinis regibus formidabilis eſſet, & vt cæteri imperatorem tanquam ſummum monarcham orbis Chriſtiani agnoſcerent ac venerarentur.

Cum autem delegatum ipſi teſtamento regnum Burgundiæ a Rudolpho rege, qui interea deceſſerat, Otto Belgici pręſes intercepiſſet, quod Rodolphi nepos eſſet ex ſorore, Conradus illi deuicto Burgūdiam omnemvſque ad Rhodanum fluuium ademit, & rurſus cū Germania coniunxit. Ab eo tempore imperatores Germanici

iura

iura & titulum regni Arelatensis vsurparunt, quæ Carolus quartus alienauit. Desiit ergo Burgundia regnum esse, cum post mortem Caroli Calui per annos centũ, quadraginta quatuor, suos reges habuisset, decem ordine, inde vsque a Rodolpho fratre Bosonis regis Italiæ, filio Conradi, comitis cuiusdam in Burgundia, qui a Carolo Caluo constitutus dux Burgũdiæ, eo mortuo sub Arnolpho regium nomen vsurpauit. Sed aliquanto post Burgundia in tres est partes discerpta: Ottonis Belgici posteris vnam partem comitũ in titulo circa Vesontionem: Guidone Grosso alteram ducum titulo, tertiã & maximam Humberto Allobrogum duce occupante.

Quod autem interea Italia seditionibus turbata esset, imperator cum exercitu in Italiã regressus, præter alias vrbes Longobardiæ Mediolanum obsedit & cepit, episcopum seditionis auctorem exilio mulctauit. Inde Apulia, Calabria, totaque littorali Italia, quæ tunc erat Normannorum, perlustrata, & in fide erga imperatorem Romanorum cõfirmata, rediit in Germaniam. Absente eo Belgici præses violatis pactis atque conuentis in agrum Lotharingicum irruperat, sed iam cæsus erat a Gottelone præfecto imperatoris ad Tullum vrbem Leucorum. Quare reuersus in Germaniam imperator, Burgundos Soloduri in verba filij Henrici iurare coegit, & Hermãno duce Sueuorum peste extincto in Italia, ducatum tradidit Ottoni nepoti Ottonis tertij imperatoris ex Sorore, agnato Hermanni. Tandemque pridie nonas Iunij repentina inopinataque morte decessit, anno imperij decimo quinto.

Anno Christi Saluatoris millesimo, tricesimo nono.
Anno Mundi quinquies millesimo primo.

Corpus sepultum est Spiræ in templo, quod extruere cœperat magnifice, vbi adhuc patris, filij, & nepotũ monumenta visuntur, cum hac inscriptione:

Filius hic, pater hic, auus hic, proauus iacet istic.
Hic proaui coniunx, hic Henrici senioris.

De stirpe huius Conradi non conuenit inter omnes. Aliqui originem referunt in Ebernhardum fratrem Conradi primi. Aliqui in Conradum Sapientem, generum

Ottonis Magni,quem in prælio contra Vngaros ad Augustam cecidisse supra docuimus,sed dissimiliter. Nonnulli pronepotem faciunt Conradi Sapientis ex filio Ottone, nepote Henrico. Aliqui abnepotem eiusdem ex Ottone filio,nepote Cunone,pronepote Hermanno,sed quæ fuerit origo Conradi Sapientis non annotant.Ego, vt supra dixi,e primi Conradi prosapia descendisse eum ratiocinor.Cognominat' est Salicus,quod originis esset ac sanguinis Francici a Francicis Saliis veteribus accolis Salæ amnis,qui & nomen hoc genti tribuit.A Francis Saliis vero vt authoribus profectum est nomen legis Salicæ,cuius verba sunt:

IN TERRA SALICA MVLIERES NĖ SVCCEDANT.

Fit eius mentio in libro Feudorum,& retinuit eam legem regnum Franciæ constantissime,nec vllis eā familiarum mutationibus labefactari passa est.

Fuit autem vir præstans hic Conradus,& princeps salutaris,qui maiorum exemplo & ecclesias fouit, quāquā iam multiplici superstitione obrutas,&acceptum a moribus imperium virtute ac sapientia stabiliuit,restitutione Burgundiæ auxit.

Dixi & de Giselæ prosapia variare authorum sententias. Plerique tamen eam decimo quarto gradu Carolū Magnum attigisse affirmant,sed non enumerata maiorum serie.Superuixit marito annos quinque,mortua anno Christi millesimo,quadragesimo quarto, decimo sexto Calendas Martij. Tertio eam nupsisse diximus Conrado imperatori,cum primum Brunoni marchioni Saxoniæ Ludolphum filium : deinde Ernesto Sueuiæ gemellos,Ernestum scilicet seditiosum & Hermannum peste in Italia extinctum peperisset. Habuit Gisela agnatum Ludouicum nomine ex veteri stirpe Francica , cui nonnulli tribuunt titulū comitum Aurelianensiū. Huic Conradus intercessione cōiugis impetrauit ab Hugone episcopo Moguntino fratre partem quādam Turingiæ. Huius Ludouici nepotem auo homonymum,postea Lotharius imperator comitem prouincialem , seu,vt vocant,

cant,Landgrauium Turingiæ constituit,auctum opibus & ampliore ditione.

Meminerunt etiam historiæ circa hæc tempora Ottonis tertii, Henrici secundi & Conradi secundi præfectorũ limitis orientalis,seu marchionum Austriæ,& nominatim quidem Bertholdi,quem in eã prouinciam collocauit Otto tertius,& filiorum eius Alberti, Henrici & Ernesti. Albertus patri successit, Ernestus ducatum Sueuiæ adeptus est.

Henricus,cum Austriam administraret tutorio nomine,fratre Alberto defuncto,opposuit se Henrico Sancto. Alberto genitus Leopoldus, Conrado & filio eius Henrico Nigro imperantibus. Petrum Vngariæ regem, quem post Emerici filii mortem Stephanus rex Vngariæ adoptarat, mandato imperatoris reduxit in regnum, vnde ab Ouone quodam tyranno fuerat pulsus. Hæc stirps marchionum Austrię ab Alberto Bambergense,vt aliqui prodiderunt,propagata, tenuit Austriam vsque ad familiam comitum Habspurgensium, quæ nunc rerum potitur in imperio. Sed aliquanto post nomen cum dignitate mutauit,pro marchionum nomine ducum titulo & dignitate aucta,vt suo loco dicetur.

HENRICVS TERTIVS IMperator,*cognomento Niger.*

HEnricum cognomẽto Nigrum,quem aliqui secundum,excluso scilicet ex imperatorum numero Hẽrico Aucupe,quod Italiam non adierit, aliqui tertiũ nominant. Hunc ergo Conradus pater procerum consensu designauit successorem, cum esset Italiam petiturus. A morte patris imperium capescẽtem duo grauia bella exceperunt,quorum priore Boemos,qui noui imperatoris authoritate spreta,Vratislao duce, annua tributa contumaciter detrectabant, Vngaricis auxiliis freti,hos ergo altero prælio(cum primam expeditionem interclusa obseptaque siluarum succisione itinera reddidissent irritã) grauiter afflictos coegit solutis tributis pristino sese

iugo rurſus ſubdere. Altero reduxit Petrum Vngariæ regem, Stephani nepoté, quem inuiſum ſuis & ſuſpectum ob ſtudium & affectionem erga peregrinos, Chriſtianæ religionis cauſſa, & quod inſolẽtius atque crudelius multa faceret de conſilio paucorum, ex quibus pẽdebat, Ouo quidam cõſpirationis dux regno pepulerat. Huic Ouoni primum opera Leopoldi marchionis Auſtriæ, qui a rebus fœliciter contra Vngaros geſtis, fulmen terrorque Vngaricæ gentis cognominatus eſt, magna regni Vngarici parte exuto, & pacem ſimulata humilitate ſuppliciter petenti, clementer ignouit. Poſtea cum violata fide bellum atrocius redintegraſſet, magno prœlio victum ad Scaurinum, quod hodie Iaurinum eſt, in fugam coniecit, in qua alii obtrũcatum eum ab Vngaris, alii captum deductumque ad Petrum, & de ſententia procerum regni ſupplicio capitis mulctatum ſcribunt. Pugnatum eſt anno Chriſti milleſimo, quadrageſimo quarto, quarto Nonas Iulii. Sed cum de priſtina ſæuitia Petrus nihil remitteret, nec repudiata Chriſtiana religione vellet redire ad veterem ſuæ gentis, Vngarorum cõſpiratione, qui ad regnum Andream Petri cognatũ ab exilio reuocarunt, oppreſſus & excæcatus, diem clauſit extremũ Albæ regiæ.

Interea domi turbarat patriam Godefridus Lotharingiæ Moſellanæ dux, inito fœdere primum cum vicino Franciæ rege, poſtea cum Balduino Flandriæ comite, coacturus imperatorem armis, vt excluſo fratre Gottelone ducatus partem vtramque ſoli ſibi concederet. Hãc ducis perfidiam etſi ægre tulit, tamen culpam confitenti ac deprecanti, veniam dedit, & carceri cum eum incluſiſſet in arce vicina Salinis Saxonicis, quæ nunc eſt archiepiſcopi, rurſus dimiſſum adiunxit Leoni nono pontifici ad reprimendos Normannos.

His bellis domi occupato imperatore, commouerant Italiam & vrbem Romam tria teterrima mõſtra ſeditioſa & ſcelerata de pontificatu contentione, contra leges traditas & confirmatas ab imperatoribus, ſcilicet Benedictus nonus, Sylueſter tertius, & Gregorius ſextus. Hanc contentionem imperator diremturus, & cõtumacem audaciam ac ſcelera, quibus certatim alter alterum depule-

depulerat,vlturus Italiã adiit,deiectiſque ſententia ſynodi, quam authoritate imperatoria celebrauit, & ſacro ordine motis vniuerſis,ſuffecit Suidigerum epiſcopum Bambergenſem,qui Clementis ſecundi nomẽ aſſumſit.

Eodem tempore cum alia ſtatuit ad imperij tranquillitatem neceſſaria,tum vetus interdictum de non creando pontifice ſine imperatoris aſſenſu denuo ſanciuit,cuius abrogandi cauſſa nihil non mouerunt pontifices.

A Clemente renunciatus imperator exercitum duxit in Italiam vlteriorem,vbi inter Normannos & veterum Longobardorum reliquias bella erant,quibus compoſitis,præſidiiſque depoſitis, quæ vtroſque in officio continerent,& Normannos,ſi pergerent tumultuari, compeſcerent,exercitum in Germaniam reduxit. In ea expeditione cum Hẽricum Bauariæ ducem, nepotem ex fratre diuæ Cunegundæ,& Ottonem Sueuiæ ducem,Ottonis tertij ex ſorore nepotem, Hermanni Sueui,cui ſucceſſerat, agnatum amiſiſſet: illi Conradum quendam, huic Ottonem Schweinfurt ſucceſſorem dedit.

Nondum reuerſo in Germaniam imperatore Clemẽs ſecundus veneno ſublatus deceſſerat, moxque poſt illum alter Damaſus. Tertium ergo ante diſceſſum ex Italia conſtituit pontificem cognomento Leonem Nonum.Hic ſequutus imperatorem in Germaniam, cum Moguntiæ in frequenti ſynodo, quam imperator indixerat eius loci epiſcopo ſeſe anteferret,hoc illa iura allegante ac tuente,cedere coactus eſt.Nondũ enim pontifices Romani tyrannice imperabant epiſcopis cęteris, & multo minus imperatoribus, quorum authoritate & patrocinio nitebantur & conſiſtebant. Sed poſtea hanc tyrannidem ſæpe quidem ante appetitam, & mirificis artibus quæſitam,bello etiam & ſeditionibus tentatam, nunquam tamen obtentam, tandem Henrico quinto, huius tertij nepoti, crudeli perfidia extorſerunt,quam ſucceſſor Lotharius confirmauit.

Poſt reditum ex Italia duabus expeditionibus Andream Vngariæ regem, vt Petri necem vlciſceretur, fruſtra aggreſſum eſſe,& cum Henrico Franciæ rege ad Burgundiæ fines fœderis feriendi cauſſa coiuiſſe, &

Conradum Bauarũ ob male & crudeliter administratã prouinciã,& inita cum Vngaris fœdera exilio puniuisse scribũt. Vngari pacem mulcta pecuniaria redemerũt, annua pensione & auxiliis promissis, sicubi foret opus.

Conradus in exilio periit, cuius loco Bauariam filio Henrico tum bimo destinauit, cum obtinuisset, vt ab ordinibus imperij imperator crearetur: quod factum est anno Christi millesimo, quinquagesimo secundo, cum nouus imperator Henricus quartus natus esset anno præcedente quinquagesimo primo, vel, vt tradunt nonnulli quinquagesimo, tertio Idus Nouembris, quæ res ἀφορμὴν & occasionem præbuit mutationibus, quæ sequutæ, Germaniam ita afflixerunt, vt pene totam euerterint, & maiestatem imperatorum conuulserint: pontificum tyrannidem extulerint.

Leoni pontifici in Italiã reuertenti magnum exercitum addidit, duce Godefrido Lotharingo, cuius ante meminimus, qui augescentem Normannorum potentiam retunderet, cum illi ab iis etiam, quæ imperij erant, non abstinerent. Sed cum Godefridus rebus contra hostes nõ admodum fœliciter gestis, potitus esset nuptiis Beatricis, viduæ Bonifacij marchionis Italiæ, & videretur aspirare ad maiora, imperator metuens dubiam turbulenti & ambitiosi hominis fidem, ipse cum exercitu in Italiam rediit, rebus turbatis opitulaturus, & Godefridum, vt a molitionibus suis desisteret, territurus. Ante hoc iter filium quadrimum Aquisgrani in imperatorem coronauit.

In Italia annum integrum commoratus, & rebus omnibus compositis, reuersus exercitum instruxit contra Sclauos Lusatios, qui ad internecionem cæsus est. Quã iacturam cum grauiter tulisset, non ita multo post ægritudine correptus, diem suum obiit, buccella panis grandiore, vt nonnulli tradunt, suffocatus, tertio Nonas Octobris.

Anno a nato Christo ex Maria virgine millesimo, quinquagesimo sexto.

Anno mundi quingentesimo, decimo octauo, cum imperasset annos decem & septẽ, vixisset quadraginta.

Princeps

Princeps bonus & ſalutaris, clemens erga deuictos, hoſtibus formidabilis, qui poſtremus maieſtatem imperij & iura contra pontificum artes ac molitiones, & defendit acriter, & conſeruauit fœliciter. Conditus Spiræ prope patrem Conradum, quinto Calend. Nouemb. quo die natus fuit.

Vxores habuit duas : Primam Cunegundam Anglicam Cynetonis regis Anglici filiam, de qua diſsimiles extant ſcriptorum ſententiæ: aliis peſte extinctam ante nuptias, aliis repudiatam ob ſuſpicionem adulterij affirmãtibus. Alteram Agnetam filiam Vuilhelmi Pictauienſium principis & Aquitaniæ ducis. Ex hac nati ei filij duo, Henricus quartus imperator & Conradus, cui pater Bauariam attribuit. Sed hic non diu patri ſuperuixit. Filiæ tres, quarum primam Iudittam deſpondit Salomoni filio Andreæ regis Vngariæ. Altera Mathildis nupſit Rodolpho comiti in Reinfelden Sueuorum duci. Tertia Itha Leopoldo quarto marchioni Auſtrię, & duci Sueuię.

HENRICVS QVARTVS IMPERAtor, *cognomento Senior.*

ANnus iniit a nato Chriſto milleſimus, quinquageſimus ſeptimus, ab inſtaurato per Carolum Magnũ imperio occidẽtis ducenteſimus quinquageſimus ſeptimus, quando Henricus quartus puer ſeptẽnis imperium adiit. Primum autem in hac hiſtoria conſiderentur fatales periodi regnorũ, quas & propheta Daniel definit, & ſeries hiſtoriarum oſtẽdit rebus humanis inſignes afferre mutationes. Fere enim aut integra quingentorum, aut dimidia ducentorum quinquaginta annorum periodo circumacta, accidere ſolent mutationes quaſi fatales nõ regnis ſolum & rebuſpublicis, ſed etiã eccleſiæ, quę quales inciderint in hæc tempora, eo diligentius cognoſci debent, quod inuexerunt in eccleſiam regnum nouum politiis ſimile, & ab illo Chriſti regno, quod promittunt & deſcribunt literæ ſacræ, diuerſiſsimum.

Eccleſia indę vſque a prędicatione apoſtolorũ, anno

milleſimo completo,& periodum inchoauit tertiam,& doctrinam:diſciplinam,atque formam ipſam gubernationis, in nouam prorſus & priori diſſimilem commutauit.Prima eccleſię quaſi renaſcentis ætas prioribus annis quingentis tāto fuit integrior & purior,quanto apoſtolis & horum auditoribus propior:Et quanquam certamina ſuſtinuit grauiſſima cum ethnicis & hæreticis multiplicibus,vicit tamen ſinceritate veræ doctrinę defenſa,confirmataque exemplis confeſſionis ac teſtimoniis conſtantiæ inter exiliorum ærumnas,& in ipſis ſuppliciorum cruciatibus:erroribus contra exploſis ac profligatis.Sub extremum ſeu ſeneſcens labeculam contraxit ex inuectis ſuperſtitione vulgi,& doctorum nōnullorum errore vitiis,quæ poſtea in dilaceratione imperij infuſæ peregrinæ gentes cumularunt, cum diſciplina vetus laxata eſſet,& ſuperſtitiones creuiſſent, cuius generis fuerunt opiniones de monachatu,votis cœlibatu, veneratione ſanctorū,& de ſimilibus traditionibus humanis,quarum ſemina cōſtat paulatim irrepſiſſe &adoleuiſſe poſt ſynodum Nicenam, cuius, propter tradita graui authoritate teſtimonia de controuerſiis dogmatum & ſuppliciis plurimorum obſignata,præcipua ſemper fuit authoritas.

Etſi vero in hac ipſa ſynodo & politica quædam ordinata ſunt de gubernatione eccleſiarum, vt Alexandrinus epiſcopus præeſſet eccleſiis in Africa: Antiochenus Aſiaticis: Romanus Europæis vicinis: Item, vt epiſcopi ordinarentur a vicinis epiſcopis, tamen nec politia conſtituta eſt monarchiis ſimilis, nec vllus ex epiſcopis armatus eſt authoritate & potētia tali,vt cæteris poſſet imperare, neq; hæc decreta in eum finem facta ſunt,vt haberentur pro articulis Fidei,quæ cum ſint extra verbum Dei,& temporibus mutentur, ſicut deleta ſunt cum eccleſiis ipſis illarum regionū,proprie non pertinent ad eccleſiam,quæ non ad dogmata,cultus aut leges humana authoritate traditas,neq; ad rituum & politiæ externæ conformitatem,ac ſimilitudinem, ſed ad verbum Dei alligata eſt.

Non licuit autRomano tūc,aut Antiocheno,aut Alexandrino

xandrino

xandrino indicere & conuocare ſynodos, aut onera nouorum rituũ aliis eccleſiis imponere, multo minus noua condere dogmata, aut fingere cultus alios ab illis, quos requirit vox cœleſtis. Sed valuit ſola authoritas verbi diuini, vt teſtantur aliquot piarum ſynodorum decreta & ſententię poſt Nicenam, quales fuerunt Conſtãtinopolitana prima, quæ damnauit Eunomium: Epheſina, quæ Neſtorium: Chalcedonenſis, quæ Eutychen, & aliquot aliæ his poſteriores. Sed hæ poſteriores, cum de dogmatibus recte ſtatuerint ac pronuntiarint, legum tamen ac traditionum humanarum authoritatem ex ea ſuperſtitione, quæ iam inuaſerat, nimium extulerunt, vt Laodicea, cum recte damnarit Nouatianos, non recte taxat digamos laicos. Mileuitana ſynodus, cui interfuit Auguſtinus, recte defendit doctrinam de peccato originali, de gratia & iuſtificatione, ſed non recte confirmat ſuperſtitioſam opinionem de votis. Anchyrana ſynodus conceſſit coniugium diaconis: poſtea in Carthaginenſi conſequuta eſt prohibitio. Ita paulatim inualuit ſuperſtitio, cum pluris fierent & vrgerentur vehementius conſtitutiones humanæ, quam diuinitus traditæ.

Poteſtas autem congregandi ſynodos, præſertim œcumenicas, ſemper fuit penes ſolos imperatores, ſicut & aliquot pij principes Conſtantinus, Theodoſius & alij conuocarũt epiſcopos ad diiudicationes cõtrouerſiarũ, & collationibus ſententiarũ ipſi interfuerunt ac præfuerunt. Hanc poteſtatem qui ſequuti ſunt imperatores lõgo ordine ad Lotharium Saxonem vſque conſeruarunt & vſurparunt.

Sequuta eſt deinceps ætas proxima, quæ accepta ex priore errorum ac ſuperſtitionum ſemina auxit & cõfirmauit, & paulatim lõgius diſceſsit a norma verbi diuinitus traditi, donec ſuperſtitionum & errorum multitudo lucem doctrinæ prorſus obtriuit & extinxit. Cum enim multæ barbaricæ gentes influxiſſent in Italiam, vt Gotti, Longobardi, & horum ſocij, non ſolum ſtudia literarum conticuerunt, & eccleſiæ ſunt neglectæ, ſed etiam illę ipſę barbaricæ gentes, quæ tenebãt Italiã, ſecum inuexerũt aut facile receperũt multas ſuperſtitioſas opi

niones. Inde breui tempore valde cumulati sunt abusus.

Persequutiones primæ ætatis præbuerunt caussam secessibus & monarchatui: postea accesserunt dilacerationes horribiles imperij, & peregrinarum gentium confusiones. In illa dilaceratione Italiæ, cum videretur esse peculiaris fœlicitas abesse a repub. procul in aliqua solitudine degere, sine familia, sine liberis, non spectare vrbium excidia, & vastationem patriæ, homines modesti, qui habebant familias, gratulabantur monachis suam trãquillitatem. Inde creuit & opinio de cœlibatu & admiratio monachorum, vt plures cœperint expetere & quærere secessus.

Deinde homines barbari natura, mirantur nouos ritus, qui præ se ferunt speciem eximiæ pietatis, & cuiusdam quasi commercij cum Deo. Nihil mirum est igitur, tunc & monachorum cœtus creuisse, & opiniones de hoc vitæ & operum genere plausibiles late vagatas esse, quæ tandem extinxerunt euangelij lucem de vera fide & veris cultibus.

Grata fuit barbaris veneratio sanctorum: postquam autem receptum erat semel hos statutis & templis peculiaribus ornare, creuit mos imitatione potentum: & paulatim accessit tantum pietatis, vt nihil differret veneratio sanctorum a manifestis furoribus ethnicorum.

Talia ergo cum iacta essent impiarũ superstitionum fundamenta initio, & ætate confirmata, iam alte insedissent in hominum animis, accessit publica authoritas Gregorij Magni pontificis Romani, qui põtificatum adiit anno Christi quingentesimo, nonagesimo tertio. Hic publicum ritum inuocationis diuorum instituit, & ossibus ac pulueribus sanctorum templa dedicari iussit. Auxit plurimum falsam persuasionẽ de monachatu, & de operibus sine mandato Dei excogitatis, de satisfactionibus canonicis, de votis, de cœlibatu, quo onerauit diaconos Siculos, qui eo vsque iuxta consuetudinem ecclesiæ Græcæ & synodorum veterum decreta, retinuerant coniugia in omnibus gradibus ecclesiasticis. Irrepsit tũc etiã opinio de oblatione corporis & sanguinis Christi faciẽda pro mortuis, quę horribilẽ peperit prophanationẽ

sacramenti,

ſacramenti, hanc Gregorius cõprobauit motus ſpectris.

Hi errores publica authoritate ſanciti, ac ſtabiliti magnam deinde traxerunt ruinam, quæ doctrinã de iuſtitia coram Deo & gratuita remiſſione peccatorum ac reconciliatione, de meritis Filij Dei, de vero cultu inuocationis, qui fieri debet fiducia vnici Mediatoris Filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti, de vero vſu ſacramẽtorũ, horribilibus erroribus, abuſibus, & idololatriis polluerunt. Et, vt ſemel dicam, doctrinã legis diuinæ falſa de humanis traditionibus perſuaſione: euangelij promiſſionem de beneficiis Filij Dei gratuitis, & Chriſto vno mediatore & opitulatore, impio & blaſphemo de meritis operum & cultuum humanorum, deque interceſſionibus atque auxiliis diuorum figmẽto oppreſſam prorſus deleuerunt. Ipſorũ vero pontificum Romanorum adeo creuit ambitio ac ſuperbia, vt non niſi velut in ſeruitutem redactis ac ſuæ ſubiectis tyrannidi eccleſiis cæteris conquieuerint.

Victor primus pontifex circa annum nati Saluatoris ducenteſimũ, eccleſiis orientalibus nouas ferre leges, & has, ſi recuſarent, anathemate minitari fuit auſus. Huic acriter reſtitit Irenæus Lugduni epiſcopus, auditor Poly carpi. Poſtea ſeruata eſt conſtitutio ſynodi Nicenæ authoritate Conſtantini Magni cõprobata, vſque ad tempora Mauritij & Phocæ imperatorum, quibus quidã Iohannes patriarcha Conſtantinopolitanus ex vita monaſtica ſimulatæ humilitatis commendatione ad epiſcopatum euectus, non cõtentus ſuo loco & munere, ſe οἰκουμενικὸν dici, & cæteris ſuperior eſſe voluit. Huic cum ſe opponerẽt Pelagius ſecundus, & Gregorius Magnus, aſſenſit illi tamen Mauritius imperator. Sed Phocas, cum interfecto Mauritio metueret Italiæ defectionem ab imperatoribus Græcis, vt per pontifices eam retineret in fide, titulum hunc Gregorio detulit, qui cum tragice declamitet ſe abhorrere ab vniuerſalis epiſcopi appellatione, id ſe tamen, quod titulus profitetur, vehementer cupiuiſſe, re ipſa declarauit, cum imperium in alienas ſibi eccleſias ſumſerit. Certarant tamen de principatu cum Græcis & Africis etiam ante

Mauritium Sosimus, & Gelasius, sed conatu irrito. Post Gregorium eundem titulum sibi vendicauit episcopus Rauennas, cum grassantibus in Italia Gottis, & Roma capta ac vastata, Valentinianus iunior imperij sedē collocasset Rauennam, & missi ad defensionē Italiæ exarchi eandem muniissent. Sed hoc oppresso, post Gregorij mortem, idem certamē inter Romanum & Græcum episcopum recruduit sub Bonifacio tertio, & agitatum est vehementius, cum quidem caussam cognoscente ac disceptante Phoca, decretum factum est, vt titulus vniuersalis episcopi tribueretur Romano. Hoc decreto freti Romani episcopi, postea, cum orientales ecclesias deleuisset Mahometicus furor, paulatim augere suam potentiam in Europa, frustra reclamantibus aliis episcopis, Græcis præsertim, & cum gentes barbaras superstitione captas sibi deuinxissent atque adiunxissent, cōfirmare sese magis magisque atque extollere harum assensu, collationibus & opera cœperunt.

Hæc initia fuerunt monarchiæ pontificiæ in ecclesia: His occasionibus arripuerunt & occuparunt primatum inter episcopos, vsi occasionibus, quas attulerunt ruinæ atque interitus ecclesiarum in oriente & inuectæ in ecclesias occidentales superstitiones atque idololatriæ, quas nouæ gentes auidissimæ arripiebant, impense colebant pertinaciter tuebantur.

Hoc potiti principatu, etsi ambitio eos, vt paulatim progrederentur, impulit, tamen initio nondū arbitrio priuato omnia administrare in ecclesia & gerere, aut cęteris episcopis tyrannice imperare, & leges pręscribere, atque imponere onera, multo minus iura imperatorum inuadere ausi fuerunt, refragantium episcoporū aduersatione & imperatorum authoritate ac potentia cohibiti, qui inde vsque a Carolo Magno veterum imperatorum exemplo, & creabant pontifices atque episcopos, & loco atq; ordine suo indigna facientes rursus abigebant suffectis aliis, & synodos cogebant, nec concedebant pontificibus, vt ipsi vel indicerent vel gubernarent synodos authoritate regia aut prætoria, vel sine imperatorum & aliorum episcoporum authoritate & cōsensu

quidquam

quidquam ſtatuerent. Sæpe celebrabant ſynodos in Germania & Italia pōtificibus non conſultis, multo minus adhibitis.

Etſi vero hæc pontificibus ſeruitus grauis admodum ac moleſta fuit, eam enim vt excuterent, nihil intentatum reliquerunt, tamen, quod imperatores intelligerēt, quo conſilio & initio hęc ita conſtituta eſſent a Carolo, legibuſque munita peculiaribus, & poſtea a ſucceſſoribus crebro renouata armiſque defenſa, & quid molirentur pontifices, quoq;, ſi eam obtinerent licētiam ac libertatem quam affectabāt, euaſuri eſſent, & quantum ad ecclesiæ & imperii tranquillitatē ac ſtabilitatem referret, pōtifices imperatoribus ſubditos atq; obnoxios eſſe, ne abiecto iugo eniti eo poſſent, quo vellent & contenderent, prohibuerunt, vſque ad hunc Henricum quartum.

Etſi autem hac ſecunda periodo errores, ſuperſtitiones, abuſus & idololatriæ ita inualuerunt, vt in maxima parte orbis Chriſtiani ad extremum lucem purioris doctrinæ oppreſſerint, multi tamē fuerūt viri docti & pij, omnibus temporibus, & plures quidem initio huius ſecundæ periodi vſque ad medium & vltra, in Græcis & Romanis eccleſiis, qui recte cenſerunt & docuerunt de præcipuis doctrinę Chriſtianę capitibus, etſi ſuos etiam habuerūt errores, vt Vigilius, Beda, Alcuinus, Caroli Magni pręceptor & alii. Iohannem Scotum Ludouici Pii ſeculo enarrantem libellum Dionyſii de hierarchia, & taxantem opinionem tunc receptam in eccleſia de oblatione cœnæ Dominicæ pro viuis & mortuis, diſcipuli graphiis confoderunt. Talis ergo fuit eccleſia temporibus ſecundæ periodi.

Secuta eſt deinceps tertia periodus eccleſiæ, quæ cœpit huius Henrici quarti ætate, in quam incidit dimidia imperii, inde vſque a Carolo. Hæc inſignem mutationem eccleſię atque imperio attulit. Cōfirmata eſt enim tyrannis & ſuperſtitionum atque idololatriæ in eccleſia contra regnum, id eſt, doctrinā, cultum atque inuocationem Filii Dei, & nouæ poteſtatis pontificiæ cōtra iuſtā & legitimam poteſtatem imperatorum. Introductus eſt in eccleſiā ad priores idololatrias & abuſus cultus idoli

Maozin, quod occupauit in ecclesia locum & honorem adorationis soli Deo debitum, & ad se oculos hominũ mentesque conuertit. Hoc sese in processionum & theatricę missę spectaculis vndique ostentante, cõticuit vox doctrinæ, hoc ordinis ecclesiastici dignitatẽ euexit, amplificauit potentiam, auxit opes, muniuit regnum. Hoc monasteriis compleuit orbem Christianum, vbi infinita monachorũ agmina quotidiana sacrificia missæ, & alia sua opera pecunia vendiderunt aliis, & velut in statione & excubiis pro regno pontificio non destiterũt alias ex aliis texere carnificinas conscientiarum, ad captas fascino idolomaniæ atque irretitas multipliciũ figmentorũ laqueis mentes in eo carcere retinẽdas, in quo cruciatus conscientię manibus commentorum & traditionum humanarũ terriculamẽtis iniectos, sustinere difficilius fuit quam vllas corporum lacerationes. Inde creuerũt opes monasteriorum in immensum. Prodiit & nouum doctorum genus, quod doctrinam traditam in scriptis propheticis & apostolicis de peccato, de lege, de iustitia coram Deo, de operibus Deo placentibus pene prorsus aboleuit, & abusuum, errorum atque idololatriæ regnum forumq; indulgẽtiarum nouis atq; ab analogia fidei Christianæ alienis præstigiis pinxit atque defendit.

Imperii maiestas & dignitas artibus pontificum labefactata peneque euersa concidit, quibus perfectum hoc est, vt non tantum pontifices colla sua iugo imperatorũ subtraxerint, sed iura eorundem, præcipue ecclesiastica in creando pontifice, cõstituendis episcopis, agẽdis synodis, ad se traxerint, & hos sibi subiectos crudelem in modum presserint atque exagitarint: vt monarchia sit constituta, quę complexa est totum orbem Christianũ, denique vt tota ecclesiæ, imperii Romani & Germaniæ sit facies mutata.

Prima fuit cura pontificum, vt cum sępe antea frustra & infœliciter tentassent abrogationem legis, quæ imperatoribus tribuit potestatem in põtificem & episcopos, prætextum quærerent, quo accensis bellis ciuilibus, disiungerent principes Germanię, & quos possent incitarẽt contra imperatorem. Hoc perfecto, cum Germania arderet

deret inteſtinis bellis,& conſpiratione Saxonum diſtractæ,fractæque vires imperatoris labaſcerent, cœperunt aperte idem flagitare. Ideo vero cum tandem obtinuiſſent multo Germanorum ſanguine,& præcipuarum familiarũ interitu,veteribus legibus & moribus abolitis, atque imperatorum poteſtate antiquata prorſus & abrogata,fatali quodam ſucceſſu ius creandi põtifices & epiſcopos ad ſe trãſtulerunt,conſtitueruntque ſenatum,cuius ſuffragiis pontifices legerentur, qui imperarent non epiſcopis tantum , ſed monarchis ipſis & regibus orbis Chriſtiani,& religiones ac imperia moderarẽtur ſuo iudicio ex ſuis emolumentis ac dignitate,regnaque & epiſcopatus,quibus vellent,traderent & adimerent. Imperatores & reges cæteri orbis Chriſtiani, velut ſatellites præſto eſſent Pontificibus,& ad eorũ iuſſa hanc monarchiam propugnarent contra hoſtes externos, ac prouiderent & præſtarent, ne quid domi detrimenti caperet. Arma etiam ad ipſorũ iuſſa,quoties opus eſſet , & cõtra quos illi vellent,ſtringerent. Ad hanc audaciam,quæ ſucceſsibus creuit ex diſsidiis noſtris, addiderũt flagitioſam ac deteſtandam impudentiam.Omnem enim tyrannidẽ, qua nulla maior de vllo vnquam ordine ſacro cognita eſt,exercuerũt titulo authoritatis diuinæ,& poteſtatis diuinitus conceſſę,faſtu plane diabolico,ſicut oſtẽdit vox & exemplum Alexandri pontificis ad Fridericum imperatorem.

Talem adduxit eccleſiæ & imperii ſtatum periodus tertia,quem etſi multi præſtantes viri hiſce annis quingentis ſæpe improbarunt & oppugnarunt voce & ſcriptis,conſtitit tamen ſua nixus potentia,& faſcinatę multitudinis ſtudio fultus, ad periodum compleuit annorũ quingentorum,vſque ad Lutherum. Tam diu enim monarchia Romanæ eccleſiæ ſtetit.

Hæc digna eſſe iudico, vt conſiderentur initio in hiſtoria Henrici quarti,qui etſi acerrime contra inualeſcẽtem pontificum tyrannidem imperatorum maieſtatem & iura armis belloque tutatus eſt, nec ceſsit quanquam proditus,deſertus atq; oppugnatus a ſuis,& põtificii anathematis fulmine ictus,tandẽ tamẽ fatali ruina imperij

oppreſſus ſuccubuit. Cogitentur vero & cauſſæ harum mutationum, quæ ſunt idololatriç & alia peccata, quę idololatriam comitari conſueuerunt, vt libidines turpes, parricidia & ſimilia, diabolo homines a Deo auulſos & irretitos errorum laqueis impellente ex vno ſcelere in aliud. Punit enim Deus ſæpe peccata peccatis, cæcitatem cæcitate, errores erroribus, & aliis ſceleribus ac flagitiis, quibus ingraueſcentibus tandem totas gentes his pollutas, bello, fame, peſte, & ſimilibus pœnis publicis delet, ſicut de gentibus Paulus ait: διότι παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας. Itē: παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς νοῦν ἀδόκιμον, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, qualia multa ſpectarunt & pertulerunt magno cū dolore & gemitu pij ſuperiore ſeculo, & adhuc non tolerat tantum, ſed etiam fouet & excuſat regnum pontificium.

Væ terræ, cuius rex puer eſt, inquit Eccleſiaſtes, & inter comminationes diuinas apud prophetam eſt: Dabo pueros principes eorum. Id, ſi vlla alia terra, certe Germania ſub principatu Henrici quarti experta eſt Egit is annum ſeptimum cum pater e viuis exceſſit, qui moriturus tutelam filij & gubernacula imperii matri: curam & educationem eiuſdem Conrado cuidam nobili Sueuo commendauit. Mater annos quinque res imperii prudenter adminiſtrauit. Poſtea depulſa a gubernaculis conſpiratione quorundam Saxoniæ principum, abdidit ſeſe in monaſterium. Abductum hi a matre filium fraude tranſtulerant in Saxoniam, conſilium inſtruentibus & adiuuantibus epiſcopo Colonienſe, & Ecberto Saxoniæ marchione patruele imperatoris: Ottone vero Saxone, cui nuper imperatrix aſſenſu Filii Bauaria ceſſerat, vt ab eo defenderetur, colludente. Huic rei prætexebant imperium muliebre & molliorem ac delicatiorem adoleſcentis in gynecæo educationem, qua effœminaretur generoſus animus, ea ætate, quæ in gubernatione & negotiis militaribus eſſet exercēda, cum reuera inſidiarentur imperio, quod ſe vel ita cum adoleſcente recuperaturos, vt pro eo omnia ſuo arbitrio iudicioque conſtituerent atque adminiſtrarent, vel, ſi is interiret, conſuetudine

tudine tamen imperandi interea ita confirmaturos esse sperabant,vt facile id retinerent,exclusis cæteris,freti scilicet potentia familiæ.Nam & Ludolphus Ecberti pater Conradi auxilio,quę Ottones tenuerant in Saxonia,post Henrici Sancti mortem,receperat vniuersa titulo marchionum Saxonię,& recens Otto dux terrarum in Saxonia ad Visurgin nouas intulerat in familiam vires,Bauariæ principatu beneficio imperatoris ditatus , & multorum ei studia conciliarant recentes de Sclauis victoriæ. Fuit autem hic Otto vnus ex posteris Henrici,fratris Ottonis Magni Bauariæ Ducis,Ecberti agnatus.

His ipsis annis pubertatis Henrici in viuis esse desierant Conradus Carinthiorum,&Otto Sueuorum duces. Hos ducatus pater Henricus tertius permiserat Bertholdo duci Zuringiæ in Sueuorum Brisgoia. Sed Henricus filius excluso illo ab vtroque , Carinthiis Ludolphum quendam cognatum suum,Sueuis Rodolphum comitē in Reinfelden ducem dedit, qui consilio & opera Rimoldi episcopi Constantiensis recens potiturus erat nuptiis Mathildis sororis Henrici quarti , qua iniuria Bertholdus grauiter offensus cœpit de vltione cogitare , & fuit hæc seu præteritio seu exclusio Bertholdi non minima sequentium turbarum caussa.Duces Zaringiæ nonnulli propagant a Hugeberto fratre Dibergæ coniugis Lotharij,qui filius fuit Lotharij imperatoris: nonnulli ab Esterno Sueuo supra memorato.Prosapia eorum extincta est sub Friderico secundo. Rodolphum Reinfeldensem deriuant a comitibus Auentici, qui sunt Habspurgenses.

Creuerat interea & licentia apud Saxones, militibus, abusu indulgentiæ & licentiæ sub impubere rege, a bellis ad latrocinandi consuetudinem conuersis.Horum numerus auctus magnę multitudinis concursu,cum nactus esset ducem idoneum Ottonem fratrem ex ignobili cōcubina VVilhelmi marchionis Turingiæ, grassari iusto exercitu,pulsisq; principibus, igne ac direptionibus deuastare Saxoniam cœperat. Hunc latronum exercitum Bruno & Ecbertus fratres marchiones Saxoniæ copiis imperatoris adiuti supra Mersburgum dissiparunt ac

deleuerunt,cum quidem imperator puer ad exercitum in terrorem hostium adductus, non procul a conflictu substitisset. Ceciderunt in eo prælio Bruno Ecberti frater & latronum ductor Otto,cuius in Turingia hæreditatem adiit Ecbertus Saxonum marchio,qui etiam paulo post mortuus est relicto filio Ecberto,quam Echardum alij nominant. Condidit Ecbertus ille collegiũ canonicorum in oppido Naũburgo,sede episcopali ex Cyzico eo translata.

Sed sedari hæc initia malorum ab imperatore,vbi adoleuisset,& sanari offensiones potuissent, nisi accessissent alia maiora. Iisdem enim occasionibus ex imbecilliore ætatę imperatoris insana ambitio & Romano imperio fatalis furor pontificum accẽsus,denuo sese & multo quam ante vehementius commouerat ad tentandam denuo potentiæ pontificiæ amplificationem & imperatorum oppressionem,Hildebrando, qui se Gregorium septimum nominauit, fiducia Normannorum cõtra leges veteres,quæ paulo ante Henricus tertius renouarat, audacter transferente ad se ius atque potestatem constituendi de electione põtificum ordinandique episcopos, ac prohibente,ne peteretur confirmatio ab imperatore, quod exemplum cum successores,Desiderius, Vrbanus & Paschalis imitarentur,& incitarent episcopos & principes in imperatorem sua iura tuentem,Germania odiis inflãmata mutuis,suisque inter se viribus crudeliter collisa,non tantum ex mutuis cędibus suo inundauit sanguine,sed exhausta viris,eneruataque belli ac dignitatis præsidiis pene interiit.

Prætexuit pontifex nouæ tyrannidi liberiorem vitam & dissolutiores mores imperatoris adolescentis, quem, cũ auulsus a matre velut a custode sui iuris esse cœpisset, ex occasione liberioris vitæ degenerasse in luxum & lasciuiã,pontificum assentatores declamitant: Fatentur tamen indulgentia potissimum episcoporum id factũ esse,quibus regendi formandique adolescentis cura demãdata fuit,& accusatur præ cæteris Bremensis episcopus. Alij etsi aliquid desiderant in moribus primæ adolescentiæ imperatoris,tamen in pontificibus ambitionem,superbiam,

perbiam,& cupiditatem dominandi grauius & verius accuſant. Vt maxime enim fuerit adoleſcentia imperatoris diſſolutior,nulla potuit tamen vllius vel diuini,vel humani iuris ſpecie Romanus põtifex,nec debuit propterea,rapta & occupata tyrannide in eccleſia & imperio, conuellere & euertere leges diuinas & humanas, demoliri aut ſaltem labefactare monarchiam orbis Chriſtiani,bellis ciuilibus committere inter ſe principes Germaniæ,& prætextu impio religionis ſæuitiam exercere in optimos principes & reipub.amantiſſimos quauis Cyclopica crudelitate immaniorem.

Sed redeo ad Henricum.Hunc fata ruentis imperii annum agentem decimum tertium pene puerum e cunis extruſerunt ad gubernacula,obiectum crudeliſsimis ſuorum odiis,perfidioſiſſimis pontificũ machinationibus,& callidiſſime ſtructis inſidiis , difficilimis bellis externis ac domeſticis,quibus patria cõflagrauit,per ętatẽ tamen nulla re parem iis auertendis aut amoliendis , quæ vndique parabantur & intentabantur vi & fraude in reipublicæ perniciem. Ex domeſtica matris diſciplina protinus in aciem productum velut ex vmbra in lucem cõtra fortiſſimos hoſtes , & dimicando fortunam belli experiri, priuſquã arma aut geſtare poſſet, aut tractare didiciſſet, & imperatoris obire præſtareque munus oportuit, priuſquam quæ militem decerent cognouiſſet.

Primo auxilium tulit Salomoni Vngariæ regi , affini ſuo,quem Bela regno exegerat.Hunc magna ſtrage copiis Belæ fuſis diiectiſque repoſuit in regnum. Inde in Sclauos Luſatios mouit,á quo bello fœliciter cõfecto reuertentem exceperunt ſeditioſæ conſpirationes Saxonum,quas non habuiſſe aliam cauſſam reperio, niſi odiũ imperii alieni conceptum ex opinione & fiducia generis ſui,confirmatumque dolore repulſæ, quod præterirẽtur ab imperatore in gubernatione, & de negociis imperii, quod conſilia cõmunicarentur cum aliis ſecus ac ſperarant. Acceſſit deinde innata genti libertatis cupiditas, quam longi temporis licentia acuerat.Huic aduerſabantur , qui res imperii pro imperatore adminiſtrabant ac moderabãtur,illo vel propter imbecillitatem ætatis, ve

nimio studio suarum voluptatum, si modo, quæ de eo scriptis pontificiorum prodita leguntur, vera sunt, non tantum negligente gubernationis curam, sed nimiũ permittente atque indulgente illis, ex quibus pendebat. Cõsentaneum est etiam, hos ipsos multa iniuste, auare, & insolenter ex affectibus vel commodis suis statuisse ac fecisse, concessæ potestatis abusu, quæ irritatis & alienatis antea, πρόφασιν præbuerunt speciosissimam ad imperatorem criminandum. Vsitatum est enim errata in gubernatione ab aliis commissa asscribere & imputare principibus, quos opinio est corrigere multa ac mutare posse, si res ipsi cognoscerent & administrarent, vel suo iudicio, vel admoniti. Sed postea, vt fit, semel exulceratis animis, accesserunt plures aliæ caussæ.

Author & dux conspirationis fuit Otto Bauariæ dux, quem paulo ante imperator ablegarat in Italiam cum episcopis, Coloniense & Tridentino, vt obligatam iurisiurandi religione Italiam confirmarent in fide erga imperatorem, & exigerent tributa vsitata. In eo itinere, quod familiarius se insinuasset principibus Italicis Otto, venit in suspicionem affectati imperii: nec temere. Socios primos conspirationis habuit episcopos Magdeburgensem & Halberstadensem, Magnum & Hermannum Saxoniæ duces, Vdonem primum marchionem Brandeburgensem, Ecbertum marchionem Saxoniæ & alios. Hos cum primo occursu fudisset ad Onestrũ Turingiæ fluuium, auxiliis Rodolphi Sueui, VVelphi Bauari, Godefridi Lotharingici, Ernesti marchionis Austriæ & aliorum, Rodolphus bellum diremturus sese interposuit, & Saxonibus, si positis armis deditionem facerent, persuasurum se imperatori promisit, ne quid in illos durius statueret. Id cum non obtinuisset, principibus deditione captis, & in vincula cõiectis, sed e custodia rursus elapsis, animi vehemẽtius incanduerũt, & odia magis sunt exacerbata. Otto Bauarus, etsi prælio non interfuit, conuictus tamen de insidiis vitæ imperatoris structis, Bauariam amisit, occupante eam VVelpho, beneficio & concessione Cæsaris. Quare accẽsus Otto, percursa Germania, quos potuit ad belli societatem concitauit.

Edi-

Edixerat Gregorius pontifex epiſcopis contra leges antiquas, ne diſtribui epiſcopatus ab imperatore paterentur, qui conferret vel indignis, vel non idoneis, neve ab imperatore in poſterum peterent ſui confirmationem, & multo minus ab hoc tot, vt ferebatur, contaminato vitiis. Pertinere curam illam & ordinationem non ad principes politicos, quos rerum ſacrarum deliberationem tractationemve attingere nefas ſit, ſed ad ſacrũ ordinem & huius prędidem inprimis pontificem Romanum. Quæ res propter libertatis & potentiæ maioris ſpem epiſcopis gratiſsima, pontificibus ad eam tyrannidem adipiſcendam & exercendam, quam affectarant dudum, accommodatiſſima erat. Idcirco facilius aſſenſerunt epiſcopi, & põtificios conatus libentius adiuuerũt. Ad eas enim opes, quas ex maiorũm pia beneficentia iam ante poſſidebant maximas, ex hac cõſtitutione hoc accedere intelligebant, quod religiones & res imperij in poſterum moderaturi, & alterum in curia pedem, alterum in eccleſia habituri eſſent.

Formula Gregoriani decreti extat quæſt. 16. cap. 7. Hoc edicto, quod fax fuit incendij, quo maieſtas imperij abſumta eſt, hoc ergo fiſſa Germania diſceſsit in partes. Saxones enim protinus ad pontificias partes cõceſſerunt, impium & tyrannicum edictum amplexi, eo quod imperatorem odiſſent, & ſublatum cuperent, quidquid euenerit de imperatorum iure, authoritate, & poteſtate: cui enim ſoli bello pares eſſe nequibant, eo ſe pontificij anathematis fulmine armatos facile ſuperiores fore confidebant.

Imperator Romam pontifice citante profectus, vt religioſa humilitate crimina, quibus prægrauatus erat, partim excuſando dilueret, partim pœnitendo expiaret, dum ſtatutas atque indictas tyrannica pontificum ſententia pœnas pro ipſorum libidine luit, ad valuas & limina templorum ſeſe volutato, domi pontificis & Saxonum conſpiratione imperio excidit. Interea enim pontifex, vt alienaret ab imperatore ſtudia nationis Germanicæ, quem hãc tyrãnidem & hos conatus vlturum eſſe ſciebat, decretum in Germania promulgarat

quo Hēricum ex ecclesia proscripsit,& miserat hortatu Saxonū ad Rodolphū Sueuorum ducē,nouo & inusitato exemplo coronam auream cum hac inscriptione:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

Et præceperat episcopis, Moguntino atque Coloniensi,hunc,deserto altero,vt complecterentur, ac sicubi opus esset,instruerent.

Rodolphus,etsi alienum a boni ciuis officio videbatur, principis, cui fidem dedisset, maiestatem lædere, & talis principis, a quo affectus esset maximis beneficiis, persuasus tamen episcoporum argumentis, quæ in speciem plena pietatis erant,non seruandam esse fidem excommunicato,quo cum nulla iuris aut officij societas esse debeat, ne iudicaretur contra religionem facere, si non obtēperaret pōtifici,suscepit Cæsaris titulum.Moguntiæ ergo coronatus, mox imperium inuasit, fretus & sua potentia,& studiis atque auxiliis Saxonum, bellumque, quanta potuit vi molitus est.Cōtulerunt se ad eum plures alij, aut veteribus aut nouis iniuriis imperatoris irritati,vt Bertholdus Zaryngiæ dux,Vvelphus, immemor acceptæ ab Henrico Bauariæ paulo ante,anno millesimo, septuagesimo primo. Et præter hos episcoporum magna colluuies,inter quos præcipui fuerūt Moguntinus, Coloniensis, Salisburgensis, Vuirtzburgensis,Magdeburgensis & Halberstadensis.

Rhenani contra & Franci detestati & pontificum & cæterorum, qui defecissent,perfidiam,duce Godefrido Bilioneo, dum abfuit imperator, quantas potuerunt copias ad imperatoris defensionem coëgerunt, quibus imperator, cum admonitus ab episcopo Argentinensi, clam ex vrbe Roma in Germaniam sese proripuisset, mox Rodolpho occurrit,immisso prius in Sueuiam nouo duce Friderico in Hohenstauffen, & Rodolphi præsidio Moguntia exturbato.

Conflixit cum Saxonibus nouem iustis præliis.Quarto Rodolphus profligatus & lethaliter sauciatus ad Elistrū Mysiæ occubuit,amissa dextra, anno Christi millesimo,octogesimo,Idibus Octobris.Vbi cum iam expiraturo dextra,quam in prælio amiserat,allata esset,nimis

ſeſo ſcelera & perfidiam pontificum deteſtatus: Hæc (aſtantium epiſcoporum agmen allocutus) dextra eſt, inquit, qua imperatori promiſſam fidem confirmaui. Hæc violatæ a me vobis impulſoribus fidei argumentum, & nefariæ perfidiæ veſtræ teſtis eſt, de qua vobis rationes reddendæ erunt Deo. Dextram Rodolpho in eo prælio præciſam eſſe perhibent a Godefrido Bilioneo.

Imperatorem, cum ſignificatum eſſet Rodolpho regium extrui monumentum, reſpōdiſſe affirmant: Non ſe inuidere ei ſepulturæ honorem, ſed optare ſe potius, vt hoſtes ſui omnes talibus monumentis conditi ſint.

Rodolpho cæſo totam belli molem e Germania cōuertit in pontificem, diſcordiarum facem, repetiturus occupata ab illo Cæſarum iura, & labefactatam authoritatem eorundem vindicaturus patris exemplo: ſed prius coacta Brixiæ epiſcoporum ſynodo, emiſſa anathematum fulmina a Gregorio, in authorem retorſit, illo pontificatu deiecto, & ſucceſſore deſignato Clemente epiſcopo Rauennate. Hunc armata manu in vrbem, poſt biennij obſidionem vi captam, introduxit, & pontificis loco collocauit ſolenni ritu conſecratum. Ab eodem imperator eſt renunciatus cum vxore Bertha, anno Chriſti milleſimo, octogeſimo quarto.

Sed qui ſucceſſerūt Gregorio, quanquā pulſi vrbe & exules, tamen telam ſcelerum & malorū ab illo inchoatam præclare pertexuerūt. Omnibus enim perfidiæ & ſæuitiæ modis imperatorem oppugnarūt. In ea expeditione caſtigauit etiam Normānos, qui pōtifici adhærebant.

Abſente imperatore VVelphus Auguſtam occuparat, quam mox vbi rediit Cæſar recepit. Saxones reparatis a Rodolphi interitu viribus, imperatorem pōtificis iuſſu fecerant Hermannum Lotharingiæ Lucelburgicæ principem Iſlebij ad Hercyniam, qui Henrico ad Vurceburgum ſuperato vrbe potitus, ſed mox inde repulſus, cum recepiſſet ſe in Saxoniā, inſtauraturus bellum, deſertus eſt a ſociis. Is tādem in oppugnatione quadā vel lapide e muro præcipitato, vel, vt alij malūt, ruina portæ cū multis aliis oppreſſus, miſerabiliter interiit

anno Christi millesimo, octogesimo septimo. Huius exemplo nil territus Ecbertus marchio Saxoniæ, imperium arripuit, sed is quoq; anno quinto post in molendino prope Brunsuigam a satellitibus Henrici circumuentus & obtruncatus est.

Tot aduersis præliis vindictæ diuinæ exemplis Saxonum impetus retusus, nõnihil deferbuit. Sed pontificum rabies e diuerso adeo nõ est mitigata, vt furiosius exarserit. Nam Vrbanus secundus, cum hac non successisset, alia aggressus imperatorem via, concitauit in eum Conradum filium ex prima coniuge natum, quem Italiæ pater præfecerat, & hoc immatura morte peremto, Paschalis secundus alterum Henricum, quem pater alterius ingratitudinem puniturus, illo præterito designauerat successorem. Hic rursus ope Saxonum adiutus, patri certaminibus longis & exagitationibus crudelibus grauiter afflicto, & auxiliis sociorũ insigni perfidia nudato imperium tandem extorsit, Moguntino episcopo põtificis iussu nimis insolenter & crudeliter omnia ornamenta regia in conspectu filij ei detrahente. quam iniuriam & cõtumeliam vlturus senex, cum bellum repararet auxiliis Lotharingicis, Leodij mortuus est, anno ætatis quinquagesimo sexto, septimo Idus Augusti.

Anno Christi millesimo, centesimo sexto.

Anno mundi quinquies millesimo, sexagesimo octauo, cum regnasset annos quadraginta nouem.

Hoc fine vitam in terris clausit suam Hẽricus quartus imperator fortissimus & bellicosissimus, patriæ amantissimus, maiestatis imperij vindex postremus & acerrimus, qui cum sexagies bis acie dimicarit, expertus difficultates asperrimarum aduersationum, nũquam tamen despondit animum, neque semetipsum, aut eas res quibus maiestas imperij maiorum constitutione continebatur, destituit aut prodidit.

Etsi autem vicerunt magnanimitatem & fortunam imperatoris aduersa fata publica, ostendit tamen Deus illustribus & tragicis summorum principum exemplis, adesse se ordini politico & legitimis magistratibus, hosq; egere ac tueri, & iniustas ac seditiosas molitiones elide

re ac pessundare, iuxta dictum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Dederunt enim pœnas, quotquot seditiosorum cōsiliorum fuerunt authores & socij, ex ordine vtroque, politico & ecclesiastico. Nam & in authores pontifices atque episcopos scelera redierunt sua: plurimi enim ex his in acie interfecti sunt, & veteribus principum in Saxonia familiis extinctis deuenerunt principatus ad alienos.

Ceciderunt in his bellis Otto dux terrarum ad Visurgin cum filiis Cōrado patre stirpis comitum Bichlingensium in Turingia, & Henrico Crasso Northemio, qui à Frisiis ex insidiis trucidatus est. Ottonem hūc Ludolpho patre ex posteritate Henrici Bauari, fratris Ottonis primi ortum esse supra dixi. Ducum Saxoniæ stirps defecit in Magno duce Saxoniæ, quem squalor & sordes carceris consumpserunt: Ecberto marchione Saxonię iugulato, concidit posteritas Henrici Aucupis. Vdone marchione a Bribislao Obotritorum regulo pulso, & posteritate eius extincta, cessit marchia Brandeburgensis Alberto Vrso comiti Ascaniæ. Interfectus est & Gebhardus Lotharij Cæsaris pater.

Mutauit tunc & marchia Misnensis dominos. Cum enim mortuo Dedone marchione, qui inter primos cōiuratos fuit: & eius filio Dedone etiā a proprio ministro confosso, marchiam obtinuisset Henricus, Dedonis patruelis, Cæsar, quod ad Saxones ille transiisset, eandem decreuit & donauit Thymoni Magno, patrueli Henrici, præmium præstitæ fidelis in bello operæ, fuerat enim educatus apud Cæsarem. Sed hic eam, quod adhuc teneretur a Boemis, cum vicina Lusatia, qui Henricum mandato imperatoris expulerant, non possedit. Sed aliquanto post Conradus filius Thymonis, Lotharij Cæsaris auxiliis, Boëmis eiectis, totam recuperauit, adiectis pluribus, quę fuerant iuris ac ditionis comitum VViperti Groicensis & Hermāni Bincebergensis. Hic Thymo conditor est stirpis marchionum Misniæ, quæ paulatim aucta, illustrataque opibus, authoritate, potētia ex vbertate venarum metallicarum & accessionibus Turingię, Saxoniæ ac dignitatis electoralis, magnam consequuta

eſt celebritatem,virtute præcipue, ſapientia, moderatione, & iuſtitia, quorum extant documenta pulchre conſtituta iudicia,reſpub.honeſtiſſimis legibus ornatę, ſcholæ & eccleſiæ florentes doctrina & diſciplina gens exculta literis & humanitate.

Luſatiæ bonam partem Miſnenſibus ademerunt Boemi,quorum ducem Vratiſlaum ob præſtitam contra Saxones fidam operam Cæſar creauit regem ſeptimo decimo Calend.Iulij, anno Chriſti milleſimo, octogeſimo ſexto,in vrbe Pragenſi.Tribuunt hoc alij Friderico Barbaroſſæ.

VVelphum, quem ad Rodolphum deſciuiſſe diximus,captum in acie carceri incluſit, ex quo elapſus, & cum viginti annos exulaſſet,imperatori reconciliatus, Bauariam recepit.

Dedit pœnas & Henricus quintus filius,iiſdem artibus pontificum euerſus,quibus ipſe patrem excuſſerat,ſicut veteri verſu dicitur:

Ταῖς αὐταῖς τέχναις τις ἁλίσκεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν.

Anteceſſerunt hos motus prodigia plurima. arſit cometa aliquot menſes, fulſere igneæ acies,exauditi ſunt ſtrepitus confligentium exercituum,viſa arma in cœlo cruenta & obſeſſæ ciuitates,faces ardentes, iacula ignita,monſtroſi partus editi, loquuti infantes in vtero materno,panes fracti fluxere ſanguine.Durauit autemhoc bellum perfidia pontificum excitatum annos totos triginta octo a reditu Henrici ex vrbe Roma vſq; ad obitum eius,in quo etſi vicit ipſe crebrius quam victus eſt, ceſsit tamen tandem pertinaci ſuperbiæ & improbitati filij,nō animo fractus,ſed ſuperatus fatali ruina imperij perfidia & pontificum & ſuorum euerſi, hoc fœlicior hoſtibus,quod inter tanta certamina & pericula, interque tot modis ſtructas inſidias,tantum ſeruatus diuinitus præſentiæ ac vindictæ diuinæ exempla,in ruina hoſtiū atq; interitu ſpectarit,florēs adhuc authoritate&potētia,cū pręcipui ſeditioſę cōiurationis ſocijintra annos decem & ſeptē interierint tragice. Rurſus poſt mortem duabus de cauſſis infœlicior iiſdem, primum quod illis

ritu

ritu Chriſtiano honorifice ſepultis, ipſe caruit honore ſepulturæ totos annos quinque, pōtificibus non cōtentis crudeli exagitatione viuentis, ſed hyænarū inſtar rabie immani in cadauer etiam deſæuientibus. Nam poſt quintum annum demum Leodio Spiram tranſlatus, & prope patrem collocatus eſt. Deinde quod ab adulatoribus pontificū, illi a ſeditionibus propter obedientiam erga pontificem celebrātur: Hic pro rebus ex vſu & dignitate imperij fortiter geſtis non multo clemētius tractatur, quam exagitatus eſt a pōtificibus ipſis. Sed compleri oportuit, quod de idolo vaſtaturo eccleſiam Filij Dei prædictum eſt a Daniele & Chriſto. Oportuit pontifices parricidiis & perfidia irruere in eccleſiam, & oppreſſis iis, qui idolomaniæ abominationes piorum opera prohibituri fuiſſent, tyrannidē cōſtituere conflatam ex idololatria, erroribus, abuſibus, libidinibus & iniuſtis cædibus. A qua liberatos nos eſſe Deo gratias agamus, & precemur ardentibus votis Filium Dei, ne lucem doctrinæ ſuæ, quam immenſa bonitate nobis ex caligine tenebrarum pontificiarum reddidit, & veram Dei inuocationem ſinat extingui.

Vxor Henrici prima fuit Bertha filia Ottonis marchionis Italiæ, ex qua nati filij Conradus & Henricus. Conradus, cum a patre conſtitutus eſſet gubernator Italiæ, perſuaſu pontificis ducta filia Rogerij Normanni, regem ſe Italiæ nominauit, pontifice proclamante. Sed paulo poſt diem ſuum obiit, Florentiæ ſepultus. Henricum Conrado præterito pater regem fecit, anno Chriſti milleſimo, nonageſimo nono; quæ res, ſi Conradus vixiſſet, ciuile bellum paritura fuiſſet. Sed malam patri gratiam degener filius reddidit. Natæ ſunt ex eadem duæ filiæ. Primam Agnetam, pater deſpondit Friderico in Hauhenſtauffen, cui, Rudolpho affine cæſo, Sueuiam attribuit. Filius Henricus Friderico mortuo, eandem Leopoldo, marchioni Auſtriæ iunxit. Altera Bertha nupſit Marquardo ſeniori duci Carinthiæ & marchioni Stiriæ. Prima vxore mortua anno Chriſti milleſimo, octogeſimo ſeptimo, & Moguntiæ primum, deinde Spiræ ſepulta, duxit aliam Praxeden

viduam Vdonis marchionis Brandeburgenſis, filiam regis Ruſſorū, cum qua nuptias celebrauit Coloniæ, anno Chriſti milleſimo nonageſimo quinto. Ex qua an ſobolem ſuſceperit, non conſtat.

Hoc Henrico imperante ſuſcepta eſt expeditio in Aſiam ad vrbem Hieroſolymam recuperãdam duce Godefrido Bilioneo, de qua paulo poſt.

Idem pontifex Gregorius ſeptimus vẽdicatæ potentiæ & vſurpati noui iuris primus author, prohibuit etiam ſacerdotibus vxores interdicto ſeueriſſimo, & cõtracta coniugia diuulſit in Germania. qua lege horribilis impuritas in mundum introducta & accumulata eſt, ſed pontifices hanc turpitudinem & obſcœnitatẽ inſuper confirmarunt immanitate. Iugularunt enim ſacerdotes, qui vxores caſtitatis cauſſa duxiſſent, quos quidẽ veteres canones tantũ officio priuant. Euangelium docet coniugium nulli mortalium ad hoc idoneo interdicendum eſſe, & leges prohibentium vocat doctrinam dæmoniorum. Et inter ſigna Antichriſti apud Danielẽ recitatur, quod ſit futurus oſor mulierum, quo dicto ſignificatum eſt odium cõiugij & turpitudo flagitiorum. Sed accommodata fuit hæc lex opibus, potentiæ, luxui, & otio collegiorum, cui vt dignitatem ordinis amplificarent, aſſuerunt commentum aliud aperte blaſphemum ex profanatione cœnæ Dominicæ: Neminem niſi ſacerdotem cœlibem & ritu pontificio initiatum conſecrare, id eſt, ſubſtantiam panis & vini in miſſis theatricis mutare poſſe in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, quæ cum alterius ſint loci, nõ prolixius hic eam attingam.

HENRICVS QVINTVS, *cognomento Iunior.*

HEnricus filius, Henrico patri incitatione põtificum ſeditioſo ac parricidiali bello improbe & inclemẽter diuexato, & tandem debilitato, imperium primo, mox etiam crudeli parricidio vitã inſuper eripuit, enecto illo doloribus animi, anno Chriſti milleſimo, nonageſimo

gesimo septimo. Id quanquam errori potius tribuo, in quem superstitionis & falsæ persuasionis fascino a pontificibus inductus fuit, quã cupiditati imperii, quod hãc non plus valuisse in animo & per se generoso & religione Christiana delibuto, quam pietatem erga parentem memoriamque accepti ab eo imperij plane mihi persuadeo, & mirifice moueri percelliq; animos mentione & prætextu religionis certum est, dedit tamen pœnas, iisdem inuolutus seditionibus, põtificum artibus, & eadẽ de caussa, propter quam patrem ipse oppugnarat; verun tamen quod statim mutata voluntate litẽ mouit ac bellum pontificibus de eadem caussa, quam bello contra patrem defenderat, excusari iniusta eius crudelitas erga patrem non potest. ostẽdit enim caussam illam patri iusta arma induisse. Quod rursus deinceps seu motus magnitudine seditionum, seu fractus anathematum diris, cessit importunitati pontificum, & prodita his libertate ac dignitate imperii suscepit exitiale reipublicę & ecclesiæ tyrannidis pontificię iugum, odio digna est neglecta vel violata potius pietas, & fides erga patriam.

Solus rerũ potitus est post obitũ patris, initio pœnas bello exegit ab iis, qui sollicitati ad defectionem, discedere ab imperatore legitimo noluerant, inter quos fuerunt Henricus Lotharingiæ dux, & Robertus, qui Flandrensium comes fuit, cum aliquot ciuitatibus, quarum præcipua Colonia. Noribergam enim paulo ante captã funditus euerterat. His vindicatis atque in fidem deditione acceptis, Almo Vngarico regi opem tulit contra Colomannum, adiutus a Suantopulto Boëmo, sed conatu irrito. Mox eodem socio tentauit Polonus, qui tributa imperio ex pacto & oblatione debita denegabant. Sed quod dilapsis ob cædem clãdestinam sui ducis Suantopulti Boëmis, diffideret reliquis copiis, abduxit exercitum ab obsidione Glogouiæ consilio VVipperti comitis Groicensis, & cum Polonis transegit.

Hinc Romam profectus est exercitu, vt renunciaretur imperator, & vt vetera iura conferendorum episcopatuum vindicaret atque assereret: quę põtifices iam tãquam sua vsurpabant. Qua de re quam primum inno-

tuiſſet imperatoris cōſilium, Paſchalis pontifex tātā cōcitauit in eum repente ſeditionē,vt imperatorem ipſum dimicare de vita & fortunis ſuis oportuerit.Idcirco poſtquam multa ciuium cæde ſeditionem compreſsiſſet,diſceſſit ex vrbe ad montem Soractis, abducto eo ſecum pōtifice,vbi tranſactis rebus,annuit pōtifex,ſe nihil derogaturum poteſtati imperatorum.Reuerſis itaque ambobus ad vrbem, pōtifex & Henricum proclamauit imperatorē,& publica tranſactionis ac decreti promulgatione vetera iura cōfirmauit;quod factum eſt anno milleſimo,centeſimo vndecimo.

Anteceſsit hoc motus cometes,qui diu fulſit,& iudicatus eſt minitari Italiæ.

Sed vix erat ab vrbe digreſſus imperator,cum pontifex decreta illius reſcidit vniuerſa,& ſua retractauit promiſſa,additis inſuper diris atque execrationibus,& incēſis atque impulſis Saxonibus ad nouas ſeditiones,qui iā ante extincto Vlrico Saxonię marchione, quem Echardo ſucceſſorem datum eſſe coniicio,etſi de origine certi nihil annotatum reperio,armis inter ſe contendebant de illius hæreditate.Fax ſeditionis fuit Albertus epiſcopus Mogūtinus,vir ſceleratus.Hic peruolitata Saxonia, quos potuit ad bellum excitauit ac compulit.

Coniunxerunt ſeſe ergo cum Lothario Saxonum duce,qui,vt dicemus, Saxoniæ omni magna ex parte beneficio Hērici quinti dominabatur,multi alij,vt VVippertus comes Groicenſis,Rodolphus marchio Brandeburgenſis,Otto comes Aſcaniæ in Ballenſtet,Sigefridus Palatinus Saxoniæ, cui non multo ante conuicto criminis læſæ maieſtatis, imperator vitam condonarat, & pœnam perpetui carceris, ad quem fuerat condemnatus iudicio & ſententia procerū imperii. Hos cū magno ſuperatos prelio diſsipaſſet,in quo Sigefridus Palatinus occubuit, celebrauit deinceps nuptias Moguntiæ cum Mathilde Anglorum regis filia; vbi etſi Lotharius Saxo longa indutus cinerea veſte,ſupplex coram imperatore deprecatus eſt moti belli culpam,tamen paulo ſe a data fide rurſus auertit.

Poſt nuptias arma moturum in Friſios nouę principū de-

defectiones retraxerũt. Magnas enim coegerant copias Saxones ducibus Lothario & epiſcopo Halberſtadenſi, quibus cum congreſſus ad ſiluam in comitatu Mansfeldéſi, VVelphici ſaltus nomine in hiſtoriis ab hoc prælio celebrem, victus ac repulſus amiſſo pręcipuo duce Hogero comite Mansfeldenſe, fugit. Dimicatum eſt tertio Idus Februarii, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, decimo quinto. Enituit in hoc bello virtus & inclaruit nomen Ottonis comitis Aſcanię in Ballẽſtet, qui duo Sclauorum millia auxilium latura Henrico, itineribus interclufis concidit eodem tempore. Hic antiquiſsimo propagatus ſtemmate comitum Aſcaniæ ad Hercyniam, genuit Albertum Vrſum cõditorem trium ampliſsimarũ familiarum in Germania, priorum Saxoniæ ducum marchionum Brandeburgenſium veterum, & principũ Anhaltinorum.

Quod ergo & odia ingraueſcerent, & diſsidia domeſtica augeſcerent indies magis magiſque atq; gliſcerent, imperator ceſſurus furoribus hoſtiũ abiit in Italiam, acitus ad capeſſẽdam hæreditatem viduæ Mathildis, quæ ſoror fuit Ecberti marchionis Saxoniæ. Sed cum pontificum rabies iſtic quoque conſiſtere eum nõ pateretur, irritatus tot iniuriis, Gelaſium, qui Paſchali ſucceſſerat, deiectum de pontificatu vrbe pepulit, ſuffecto alio Burcino Hiſpano epiſcopo Bracharenſi, quem Calixtus Gelaſii ſucceſſor Sutrii captũ miſit in exilium, imperatore excõmunicato. Fruſtratus ergo omni in Italia conatu, rediit in Germaniam, Moguntinos propter perfidiam epiſcopi multiplicem puniturus; ſed territus cõtrario apparatu Saxonum, quos per Mogũtinum pontifex inflammare non ceſsabat, deſtitit ab incepto.

Sic expugnatus tandem & perpulſus põtificum pertinacibus machinationibus & ſuorũ infinitis ſeditionibus fatali furore in perniciem patriæ commotus, cum vrgere & flagitare epiſcopi non deſinerent, de ſuo iure aliquid vt remitteret, tranquillitatis publicæ cauſſa, cõſenſit in Pontificum poſtulata. Quod cum VVormatiæ in magna hominum frequentia publicatum eſſet, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, viceſimo ſecundo, nono

Calend. Octobris, applauſus ſequutus eſt ingens populi ſtolide acclamantis, & inani ſpe tranquillitatis futuræ gratulantis ſibi tyrannidis pontificiæ impium & crudele iugum.

Ita conſtituta magna ſapientia & quodam quaſi præſagio malorum, quæ ambitio & ſuperbia pontificũ imperio & eccleſiæ eſſet inuectura, ſi non coërceretur. Ita ergo conſtituta ſancitaque a Carolo Magno iura imperatorum, & annos trecentos conſeruata atque defenſa, ſeditioſa domeſticorũ cõſpiratio fatali ſucceſſu in pontificum gratiam pene vno momento eliſit atque euertit. Quibus malis in eccleſia & Republica hęc cõceſsio cauſſam præbuerit? quæ damna dederint pontifices hac tyrannide armati? quid non tentarint, vt labefactatam peneque proiectam imperatorũ authoritatem penitus conculcarent? denique quoties horum crudeli impulſu Germania concitata ruerit in ſeſe, & ſuo perfuſa cruore maduerit ac rubuerit, ſenſerũt & deplorarũt maiores noſtri

Eripuerunt pontifices huius ceſsionis prætextu vniuerſę eccleſię violenter legitimam clauium poteſtatem, ſeque finxerũt conſtitutos eſſe diuinitus dominos & iudices omnium eccleſiarum, epiſcoporum, paſtorum, regum: denique orbis Chriſtiani totius in negotiis vniuerſis, eccleſiaſticis & politicis epiſcopos coëgerunt a ſe accipere ius exercẽdi muneris ſui, & ad claues annexuerũt licentiam inſtituendi nouos cultus diuinos, & ferendi leges nouas, quas qui tranſgrederentur, eos licere pronunciare amputata & reiecta membra corporis Chriſti, ſeditioſos, hęreticos, ſchiſmaticos, & addicere perpetuis ſupliciis. Denique telo excommunicationis, terrenas ditiones acquiſiuerunt, reges ſtabilierunt & euerterunt.

Ex his quę ſecuta ſint, ante oculos & in conſpectu eſt. Germania ſpoliata & ornamentis dignitatis & præſidiis ſtabilitatis ſuæ, redactaque in captiuitatem turpiſsimã, pauit & expleuit immania odia, & turpem luxuriã Romanorum pontificum, mutuis inter ſe cædibus principum in bellis ciuilibus pene continẽtibus, & pecunię ad luxum Romanum profuſione. Imperatorum quæ fuit alia conditio, quam viliſsimorum mancipiorum? quorũ

qui

qui non annuerunt omnibus pōtificum postulatis quas diras & execrationes, quas aduersationes perpessi sunt? Religio vero, quod omnium maxime deploradum est, doctrina & ritibus a Deo auersa, & ad idola ac superstitionem conuersa, seruiuit superbiæ, auaritiæ & tyrannidi eorundem, sicut ostendūt repetiti inde vsque ab Henrico quarto canones, dogmata, noui & idololatrici cultus, commenta indulgentiarum & totum chaos errorum atque abusuum, quibus fuit huc vsque ecclesia oppressa. Tantam vim habet superstitio, quando occupatas & obsessas hominum mentes deuinxit & excæcauit.

Sed ne ita quidem Henricus placatis vti Saxonibus potuit. Nam & per se Lotharius nouis studuit rebus, & sororem viduam Hollandicam impulit ad res in Belgico nouandas: quas cum sedasset Henricus subsidio venit socero regi Anglico bellum gerenti cum Ludouico Gallo. Tandemque rebus in Germania superiore Bambergæ compositis, profectus Traiectum, illi quoque oræ redditurus pacē, in morbū incidit, quo extinctus est decimo Calend. Augusti,

Anno Christi millesimo, centesimo, vicesimo quinto.
Anno mundi quinquies millesimo, octogesimo septimo, cum regnasset annos nouemdecim.

Ex vxore Mathilde cum sobolem non suscepisset, Franconiam attribuit Conrado Sueuo filio Friderici ducis Sueuiæ in Hohenstauffen, qui post Lotharium imperauit. Hic instaurauit vrbem Noricam, & monasterium ibi condidit ad S. Ægidium. Nam vt vera pietas initio necessarios propagandæ doctrinæ episcopatus: ita superstitio postea monasteria velut præsidiarias arces & propugnacula pontificij regni condidit, cumulauit & locupletauit, inuecto & stabilito cultu idoli in missa priuata, & repositione, circumgestatione & adoratione panis.

Huius Henrici seculo, circiter annum Christi millesimum, cētesimum, vicesimum quartum, Otto episcopus Bambergensis, de cuius stirpe supra quędam monuimus. Gentem Pomeranicam conuertit ad fidem Christianā, ducibus Bertislao & Casimiro Christianis sacris initiatis: vnde cognominatus est apostolus Pomeranorum.

Caſimirus Ottonis ſuaſu epiſcopatum condidit in celebri emporio gẽtis Iulimo; quo a Danis deleto ſedes epiſcopi tranſlata eſt Caminum. Filiis Bertiſlai Bugiſlao & Caſimiro Fridericus Barbaroſſa in bellis Saxonicis ducali dignitate & priuilegiis decoratis, locum tribuit inter principes imperij. Graſſata eſt & peſtis ſæuiſſima, qua extincta eſſe perhibetur pene tertia pars hominum.

LOTHARIVS SAXO.

INterierat, vt dixi, in bellis Henricorum flos principũ & nobilitatis Germaniæ: neque vlla fere reperiebatur pars, quæ dominos nõ mutaſſet. Imperatores enim alibi alios in loca cæſorum promouerunt, vel tranſlatos in ordinem ſuperiorem, vel ornatos noua dignitate pro meritis & fide in bellis præſtita. Nondum deflagrarant tamen ex æmulatione & inuidentia cõtentioneque de imperio nata odia, quæ in ſucceſſores velut lege hæreditaria propagata, in nouum mox erupuerunt bellum.

Ex mutationibus creuerat præcipue potentia Conradi & Friderici patruelium in Sueuia & Francia orientali, de quibus paulo poſt, & Lotharij in Saxonia. Inter hos, Conradum ſcilicet & Lotharium, graue certamen de imperio exortum eſt, Lothario ſubnixo nouorum clientũ in Saxonia ſubſidiis, & Hẽrici Superbi Bauari ſocietate, cui filiam deſponderat: Conrado freto coniunctis Francorum ac Sueuorum viribus, ſtudiiſque cæterorum principum & ordinum, qui memores ſeruitutis perpeſſæ ſub Saxonibus ne amiſſam imperij poſſeſſionem illi recuperarent, prohibere cupiebant. Erat vero Conradus natus ex Henrici quinti ſorore, cuius pater Sueuiam ſoceri Henrici ſenioris, ipſe Franciam orientalem iunioris beneficio obtinuerat. Idcirco imperium etiam quodam iuris titulo propter matrem ſibi vendicabat. Hunc ſequebantur Fridericus Sueuus patruelis, & Leopoldus Auſtriacus.

Saxones e conuerſo indignum arbitrati & ſua & maiorum virtute, ſe gentem liberam & imperio aſſuetã ab omni gubernatione excludi, & aliorũ authoritate velut

mancipia regi, præsertim cum hisce proximis annis imperatores Francicos parum clementes essent experti, repetendum censebant imperium, quod maiores magna cum laude gesserant, & magno suo cum cōmodo, velut coloniis principum ex Saxonia in reliquam Germaniam deductis, atque in prouincias distributis: vnde & opes & vires gentis creuerant. Hæc opinio vehementer extimulabat & acuebat in animis natura genti insitam dominādi cupiditatem ac libertatis amorem & studium.

Lotharius cæteros antecellebat authoritate & opibus. Is natus patre Gebhardo comite in Supplēburg & Arnsberg antiqua stirpe comitum Querfordi ad Hercyniam, Henrico quinto adhæserat contra patrem. Ab eo nauatæ operæ pręmium consequutus erat Saxoniam vniuersam. Etsi enim filias magni ducis Saxoniæ, qui masculam sobolem nō reliquit, duxerant in vxores, vnam Heliceen Otto Ascaniæ comes, alteram VVlffhilden VVelphus Bauarus spe potiundi Saxonia: tamen his Henricus prætulerat propter auxilia contra patrem præstita Lotharium, cui iam antea Rixa coniunx, nata Henrico comite Northemii, de quo dictum est, & Gertrude sorore Ecberti marchionis, attulerat dotis loco consensu imperatoris & subditorum auitam regionem eam, quæ ad Visurgin est, a patre Henrico, alteram quæ ad Brunsuuigam, vbi marchionum Saxoniæ sedes fuit, a matre Gertrude: Et munierat sese Lotharius affinitate potentis principis Henrici Superbi. His confisus rebus, & opinione virtutis ex memoria primorum successuum, quibus Henricum quintum debellarat, & eneruarat, accedentibus insuper incitationibus sociorum, præsertim episcoporum, inuasit imperium contra Conradum: sunt qui pertractum eum ad imperium fuisse perhibent Alberti Moguntini & legati pontificii consiliis. Hos consentaneum est, res ad Lotharium traxisse opinione & spe, quam de eo conceperant, quod religione & fide non minore susceptu rum eum defensionem & amplificationem dignitatis pontificiæ confiderent, collocatum in imperio, & publica armatum authoritate, quam fecisset antea priuatus

Et cœperant iam pontifices, quanquam repugnantibus principibus, ingerere ſeſe ac miſcere cōſultationibus publicis, quæ de imperii ſumma & electione inſtituebātur, non eo tantum, vt extortam recens Henrico poteſtatem creandorum epiſcoporum conſuetudine & vſu ratam facerent, ſed vt huic aliam inſuper adiicerent, quam vſurparant paulo ante, cum nouo & inuſitato exemplo Henrico quarto in ordinem redacto ſucceſſorem dederant, ſcilicet, vt imperatores, quos vellent, admitterent, quos nollent, aut reiicerent, aut amouerent.

Conradus vbi præſidio firmaſſet vrbes imperii præcipuas, Vlmam, Noribergam, Auguſtā, relicta Germania in Italiam contendit, omni ſpe poſita in celeritate, ſcilicet, vt imperium Lothario impetrata renūciatione præriperet, & iam occupata Longobardia, rem eo deduxerat, vt Modoeciæ Mediolanenſis archiepiſcopus coronam ferream ei impoſuerit. Sed ſpe pariter & imperio excidit, repulſus ex Italia anathemate Honorii pontificis, qui Lothario fauebat, Lotharii in Germania ſucceſſibus territus, qui ad imperium adipiſcēdum plus poſitum ratus in Germanico robore, cum vrbes, quas Conradus munierat, præſidiis vel vi eiectis, vel deductis recepiſſet, Vlma diruta, non magno negotio eum ex Italia retraxit, in qua propter factionum ac diſſenſionum ſtudia Germanicis orbatus auxiliis alioquin conſiſtere non poterat, domi aditus ad Italiam omnes præcludente & commeatus intercipiēte Henrico Bauaro, qui & Fridericum Sueuum patruelem illius depulerat, & Boemos ſubſidio venturos Friderico auerterat.

Reuerſum in Germaniam Conradum & ſpem imperii abiicientem Lothario recōciliauit S. Bernhardus Clareuallēnſis, qui illa ætate floruit. Huius Bernhardi ſcripta, etſi plena ſunt ſuperſtitioſis opinionibus illius temporis, tamen doctrinam de Iuſtificatione hominis coram Deo ex miſericordia per fidem in vnicum Mediatorem Filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum recte eum intellexiſſe ac tradidiſſe teſtantur. Extat in concione de annunciatione dictum, quod perſpicue & proprie recitat ſententiam Pauli & noſtrarum

ecclesiarum

eccleſiarum de Iuſtificatione: Neceſſe eſt primo omnium credere, quod remiſſionem peccatorum habere non poſsis, niſi per indulgentiam Dei. Sed adde, vt credas & hoc, quod per ipſum peccata tibi donantur. Hoc eſt teſtimonium, quod perhibet Spiritus ſanctus in corde tuo, dicens: Remiſſa ſunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apoſtolus, iuſtificari hominem per fidem. Et ſimilia teſtimonia plura leguntur in eius ſcriptis, quæ oſtendunt minus aliquanto illo adhuc tempore corruptam fuiſſe aliquorum capitum doctrinam, quam regnum ſuperſtitionum deinceps tyrannide pontificum ſtabilitum & amplificatum, munimentiſque regnorum & maximarum opum ſubſidiis fultum prorſus extinxit.

Apparet etiam monaſteria tunc nondum a prima & vetuſtiſſima forma atque cõſuetudine ſcholarum prorſus fuiſſe mutata, ſed priſtini moris aliquid conſeruaſſe exercitiis pietatis, doctrinæ & ſtudiorum. Collegia eccleſiarum initio conſtituta erant, vt eſſent ſcholæ, & mos fuit in his collegiis adoleſcentiam Chriſtianis & literis & moribus formare, quod inſtitutum cum videretur vtile moribus publicis, maiores noſtri pio ſtudio ea locupletarunt, ne vnquam deeſſent ſumtus neceſſarij diſcentibus. Poſtea cum pietati ſuperſtitio ſucceſsiſſet, & pro Euangelij doctrina receptæ eſſent leges pontificum, collegia, quæ fuerant hactenus conuentus ſtudioſorum, paulatim ad ſacrificos tranſlata, opes vero collegiorum in luxum Romanæ ſuperbię atque otioſorum hominũ voluptates profuſæ ſunt, ſcholis abolitis. Docendi vero prouincia delegata eſt familiis monachorum, non Chriſti, ſed Benedicti & Bernhardi nomen profitentium, & ſectantium, vt iactitant præcepta. Sed collegiorum exemplum hi quoque ſequuti, cum ſuperſtitionem quæſtuoſiorem docendi laboribus experirentur, literas vna cum docendi munere deſeruerunt nouã viuendi formam commenti. Redactæ ſunt ergo ſcholaſticæ operæ, ſtudiis, pene vbique ſepultis, poſt Sueuorũ imperium ad nouos regni põtificij fœtus, ſcilicet ad mẽdicantium monachorũ agmina, qui fœcundiſsimo pro-

uentu his poſtremis annis ducentis vbique locorum & gentium, matre ſuperſtitione, patre pontificum tyrannide editi, ſed diuerſitate ac diſsimilitudine profeſsionis pene infinita, commentis ſuis compleuerunt orbem terrarum, & tyrannidis pōtificiæ leges, cum exaſperarunt, tum executi ſunt acerbius multo quam pontifices ipſi, eoque res tandem perduxerunt, vt ipſis etiam pontificibus formidabiles eſſent. His doctrinæ cuſtodibus & occiderunt literę & interiit pietas Chriſtiana antiquata doctrina euangelij, rectioribus ſtudiis deletis, ſuperſtitionibus cumulatis, ita vt neceſsitas coegerit bonos & ſalutares principes cogitare de ſcholarum inſtauratione, in quibus poſtquam cœptę eſſent reſtitui & excolui liberalium artium ac linguarum ſtudia, paulatim depulſa barbarie philoſophicarum opinionum & putidę ſordidæq; orationis, redditus eſt tandem etiam Dei immenſa benignitate ſuus nitor ſplendorque doctrinæ cœleſti. Hæc ita inueniſſe manifeſtiſsimum eſt hiſtorias cōſideranti.

Sed ad Lotharium redeo. Is bis duxit exercitum in Italiam. Primum rogatu Innocentij ſecundi pontificis, vt excitatos, cōtra eum tumultus in vrbe Roma electione Anacleti ſopiret. Quo tempore, poſtquam reduxiſſet pontificem quem factio cōtraria vrbe eiecerat, viciſsim ab eo renunciatus eſt imperator, ſed vetera imperatorū iura cum ſe repetiturum oſtēdiſſet, pontifice ne id tentaret deprecante, ceſſit perſuaſus S. Bernhardi, quem ſecū adduxerat, precibus ſeu religione, qua nihil in animis magnorum principum potentius eſt, ſeu ſpe firmioris concordiæ atque coniunctionis inter diſtractos animos ordinis vtriuſque, ſacri & politici, ſeu metu ſæuiorum bellorum, quod intelligebat, non quieturos eſſe pontifices. Sed nocuit plurimum, vt dixi, eccleſiæ & reipublicæ hæc conceſſio. Nam vere patefecit feneſtram illis ad omne nequitiæ & crudelitatis genus impune exercendum.

Secundo venit in Italiam euocatus contra Rogerium Siciliæ regem, qui in bona eccleſiæ inuolarat. In ea expeditione, quod tota vltra citraque Apenninum Italia domita, captis vrbibus, Rogerioque profligato, auxit

opes

opes,dignitatem,& potentiam Romani pontificis,vnus cum Carolo Magno confertur,quam fortaſſe non meruiſſet laudem,ſi minus indulſiſſet pontificibus:aut ſi tã imperij,quam Romanæ ſedis potentiã extuliſſet. Cum enim excelluerit ſapientia,pietate,virtute, induſtria & fœlicitate, & Italiã beneficiis affecerit maximis,non tamen tam hæc celebrantur,quam quæ in pontifices collocauit.

Sunt reuera hæc beneficia ſumma, reſtitutio dulciſsimæ pacis ex longis & aſperrimis bellis, & iuſtitiæ ac legum ex longa rerum perturbatione.Vtroque autem nomine de Germania &Italia,Lotharius pręclariſsime meritus eſt. Nam & pacem vtrique, quantum in ipſo fuit, reddidit,etſi diuturnam eſſe non ſiuerunt pontifices,& eandem ceu muniuit præſidio legum, reuocatis in lucem & ad vſum veteribus legibus Romanis. Eo enim tempore, quo Italiam Longobardi & Franci dilacerarũt,paulatim ibi,cum forma iudiciorum mutata eſſet, barbarici mores recepti erant, & Romanę leges his oppreſſæ conticuerant. Conſeruauit tamen ſtudia veteris illius doctrinæ ſicut aliarum artium Græcia Conſtantinopoli,& extant adhuc commentarij in ius Romanum ſcripti Conſtantinopoli ſimiles gloſſematis &enarrationibus doctorum Italicorũ.Ideo cum Italia a Germanis pacata Ottonum tempore quaſi reſpiraſſet, & paulatim mores barbaricos emendaret,homines ingenioſi excellentes dexteritate iudiciorũ in negotiis, & inſtituti atq; exculti doctrina Conſtantinopolitana odio & faſtidio barbaricarum conſuetudinum,cœperunt iusRomanum deſiderare.Ita paulatim celebrari hoc ſtudiũ cœptũ eſt.

Sed Henrici quinti tempore fuit in Italia vir ſummæ authoritatis Irnerius, qui gubernauit eas partes, quæ tum erant Romani imperij. Is cum eſſet eruditus, fortaſſe Conſtantinopoli,aut ab iis,qui audierant Conſtantinopolitanos, ſæpe ritus barbaricos in ſucceſsionibus & aliis negotiis ex iure Romano aut correxit aut moderatus eſt. Grauiter autem quaſſarant Italiam bella Henrici quarti, quibus, vt fit in bellis ciuilibus,patrimonia multorum tranſlata fuerunt ad alienos. Ex ea

calamitate nonnihil recreauit eam prudentia & moderatio Irnerij, qui, cum poſteritati etiam conſulēdum putaret, cupiebat authoritate imperatoria proferri rurſus ius Romanū, vt certæ leges & erudite ſcriptæ extarent, & vitarentur occaſiones diſcordiarum, quæ ex incerto iure naſci conſueuerant. Hic Irnerius, cum fides eius & integritas perſpecta eſſet in gubernatione eius, & integritas perſpecta auxiſſet authoritatē, nactus imperatorem Lotharium Saxonem, minus impeditum bellis ciuilibus, & qui plurima ad trãquillitatem retinendã neceſſaria conſtituit, fuit huic hortator, vt præciperet cauſſas diiudicari ex legibus Romanis, & vt curaret Romæ & Bononiæ eaſdē publice enarrari, ſicut fieret Cõſtãtinopoli, & antiquitus Athenis, in Beryto, & inſtituto Theodoſij Bononię fuiſſet vſitatū, & ne deeſſet doctrinę copia, produxit libros ſcriptos. Fertur & ipſe Romæ ac Bononiæ docuiſſe, & primus ex Italis gloſſemata textib⁹ addidiſſe

Conſilio ergo Irnerij, authoritate Lotharij reuocata ſunt ſtudia doctrinæ legum, & reductus eſt quaſi poſtliminio vſus earum in forum, a quo annos amplius ſexcentos exularant. Neceſſe eſt autem eos, qui reſtituerunt quaſi imaginem veteris imperij, non ſolum ingeniis & prudentia excelluiſſe, quam vſus rerum acuerat, ſed etiam diligentiam mirabilem atque acre & ardens ſtudium adhibuiſſe, in legibus conferendis & conſiderandis fontibus eruditiſsimarum conſtitutionum, quas ex lege naturæ deriuatas eſſe atque extructas rationes oſtendunt demonſtrationibus reductæ ad fontes & principia, quod fuit res maximi negotij, mutata veteri reipublicę forma, prorſus antiquata fori conſuetudine, amiſſa proprietate linguæ, ſtudiis ſqualida tetraque barbarie deformatis. Certe Italiæ, Galliæ, & Germaniæ plurimum eam profuiſſe doctrinam res docet.

Secuti poſtea Irnerium auditores ipſius Bulgarus Azo & alij in ſchola pariter & reipub. adminiſtratione floruerunt: deniq; capta admiratione doctrinæ huius Italia certatim in eam incumbere cœpit, & prodierunt ex illis ſcholis plurimi, qui docendo, ſcribendo, & de iure reſpondendo, regendis imperiis, de vita hominum optime

me

me ſunt meriti. Accurſus attigit tempora Friderici ſecundi, & Caroli quarti ætas celebrat Bartholdum, Baldũ & plurimos alios horũ auditores, qui doctrinam quaſi per manus traditam docendo propagarunt, & commentando illuſtrarunt.

Eſt autem vere diuina res rerumpub. conſtitutio, legumque ſeu emendatio, ſeu mutatio in melius, quę niſi regatur diuinitus, nec procedit, nec euenit fœliciter: quod cum ſapiens antiquitas agnouerit, prudenter cauit mutationes omnes & ſæpe inueteratæ cõſuetudinis vitia, ſi non prorſus eſſent enormia, ſapienter tulit ac diſſimulauit, ſicut næuos corporum, qui ſine deformitate multo maiore elui vel expungi nequeunt. Facile eſt, inquit Pindarus, cuiuis mutare ciuitatis ſtatum, ſed commotum turbatumve ſedare & in tranquillum reſtituere ſolius Dei opus eſt. Et apud Thucydidẽ Alcibiades cẽſet: τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἢν καὶ χείρω ᾖ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύωσι. Idcirco cum euentus oſtenderit vel in ipſa fori iudiciorumque emendatione, conſilium de reſtitutione iuris Romani a Deo profectum eſſe, diuinitus Lotharium adiutum atque gubernatum fuiſſe agnoſcamus, & tueamur hoc beneficium, & Deum primo, deinde optimum imperatorem authores huius beneficij grati celebremus.

Vixit Lotharij ætate Gratianus, qui pontificum decreta cõgeſsit, etſi & ante Gratianum ſimilis liber in hominum manibus fuiſſe traditur, opera cuiuſdam epiſcopi Vuormatienſis collectus. Intexuit his decretis ex veterum ſynodorum canonibus, quæ ad hierarchiæ Romanæ dignitatem extollẽdam & amplificandam facere viſa ſunt, & recentes ac præſenti ſtatui accommodatas cõſtitutiones miſcuit, ſed ſeueriſſimas ſanctioris diſciplinæ leges, quibus eccleſia purior ſtetit, cõmutauit in otioſa ac theatrica ſpectacula ceu ludorum quorundam. Hic Gratiani liber cauſſam præbuit, vt pontifices deinceps infinita audacia conderent ac cumularent decreta, quibus quæ liberet in doctrina cœleſti & ciuilibus legibus imperatorum mutarunt, & ſeſe aduerſus vim o-

mnem, vt exiſtimarunt, ſuperam terrenamque, armarunt. Inde æmula ſtudia exarſerunt.

Feruebat recens excitatum ſtudium doctrinę legum Romanarum, certatim in id incumbentibus ingeniis Italicis & Germanicis, vt eſt natura humana rerum nouarũ auidiſſima, quod, quia imperatores muniebat atq; armabat, videbatur minitari recenti nec dum ſatis confirmatæ pontificum tyrannidi. Pericula ergo, quæ inde emerſura eſſent, ſi inualuiſſet, vt mature auerterentur, extolli cœpta eſt canonum authoritas, & legibus Romanis anteponi: vtpote quę de rebus ad eccleſiam pertinentibus cõſtituerent, cuius ſit maior authoritas, & poteſtatẽ quæ habeat moderãdi ac determinãdi ciuilia. Itaq; ferri cœptæ ſunt leges, quibus de Romanis aliquid derogaretur, authoritate eccleſiæ ceu correctũ ac limitatũ. Cũque nouo iuri ac legibus nouis patronis etiam ac defenſoribus opus eſſet, cito cõmouit ſeſe duplex genus hominum, canoniſtæ & ſcholaſtici, quorũ illi hierarchiam & tyrannidem Romanam propugnandam ſuſceperunt ex canonum decretis non minore cõtentione, quam cæteri imperatoriam poteſtatẽ ex ſacris literis & iure Romano tuebãtur. Hi dogma nouũ excogitarũt ad faſcino errorum ac ſuperſtitionis capiẽdos & irretiẽdos hominũ animos, quibus laqueis hi vincti permanerẽt in obedientia erga ſedem Romanam. ſcholaſticæ theologiæ nomine id celebre eſt & reliquas doctrinę purioris ſcintillulas, de lege, de euangelio, de peccato, de gratia, de fide, de Iuſtificatione coram Deo, de vero vſu ſacramentorum, de vera Dei inuocatione, de operibus Deo placentibus prorſus obtriuit atque extinxit. Cum enim errores & abuſus, vel recepti conſuetudine, vel a pontificibus orti aut approbati, defendi, ſi exigerentur ad regulam verbi ſacri, non poſſent, illo neglecto, quæſita ſunt alia præſidia. Huius doctrinæ fundamenta Petrus Longobardus ſententiarum Magiſter, imperante Friderico primo, contraxit in libros quatuor, quibus excolendis illuſtrandiſque ita occupata fuit omnis ſcholaſticorum & monachorum colluuies deinceps, vt præ illo Biblia ſacra e manibus & pene ex animis illorum

aſſeclarum

asseclarum exciderint, atque in pulpitis & suggestibus non Christi aut Pauli, sed Magistri sentẽtiarum nomen assidue sonuerit, & auditum sit. Interpretes Thomas Aquinas & Scotus, cum inter se certassent subtilitatibus, ecclesiã ita quæstionibus partim ineptis, partim impiis, partim inextricabilibus referserunt, ac simul philosophiam corruperunt ac polluerunt, vt recẽtioribus Vvilhelmo Occam, & aliis necessitatẽ attulerint dissentiendi ab ipsis. Inde nati sunt mirabiles conflictus, quos lux doctrinæ restitutæ tandem diremit ac sustulit.

Fuit autem hoc doctrinæ genus consutũ ex male detortis scripturę sacræ sententiis & confusis cũ Platonicis & Aristotelicis disputationibus, ethicis, physicis, & metaphysicis, sed alicubi deprauatis, & pontificum constitutionibus, quod labyrinthis inextricabilibus inuolutũ, particulam doctrinæ legis seu potius philosophiæ moralis enarrat prorsus more philosophorum. euãgelij vocem obruit atque abolet, sublata certitudine promissionis & fidei, amotoq; Mediatore. Estque totum attemperatum tyrãnidi pontificum, & præsenti regno superstitionũ nititurque hypothesibus impiis & falsis, quod, quæ a pontificibus cõduntur, vel approbãtur, aut in doctrina vel ritibus vetustis mutantur etiam contra normã verbi diuini, sint iuris mandatique diuini, & valeant propter ecclesiæ authoritatem, quæ labi & errare nequeat, cui aduersari nefas sit, denique cuius sit caput Romanus pontifex. Et quod quale fuerit, ostẽdunt libri, qui extant, cuius pudet iam plærosque, qui nisi cõuinci possent, essent id abiuraturi. Hoc præclarum illum consensum complectitur, quẽ toties pontificij iactitant & tam ambitiose prædicant atque inculcant, ad quem tanquam canonum decreta in ecclesia inflecti ac dirigi, & opiniones ac iudicia exigi atque explorari volũt, pertinacia tã cæca, vt euidentia testimonia doctrinæ sacræ ac primæ puriorisque ecclesiæ repudient potius, quam conuelli hunc patiantur, scilicet, ne labefiat aut inclinetur status regni pontificij, qui his decretis insistit atque innititur.

Peperit autẽ hoc nouum doctrinæ genus ambitiosissimas æmulationes & mirificas cõtentiones inter iuris-

conſultos, theologaſtros, & canoniſtas. Hinc factionum extiterunt ſtudia, orbe Chriſtiano ſciſſo in partes, aliis imperatores Gibellinorum, aliis pontifices Vvelphorū titulo ſectātibus, & ſuum vtriſque ducē pertinaci odio, & inſidiarum crudeli conatu cædiumque ac ſeditionum ſæuitia propugnantibus. Nos de reddita nobis luce verę doctrinæ Deo gratias agamus, & ardētibus votis precemur, vt has & alias ſimiles veteres & nouas præſtigias a noſtris eccleſiis procul arceat, & colligat ſibi inter nos æternam eccleſiam miniſterio veræ doctrinæ per Filium, & ſanctificet eam Spiritu ſancto.

Redeo ad Lotharium. Hic Italia ex cōfuſionibus difficillimis explicata, in tranquillum locata, cōſtitutaque & ornata legibus & iuſtitia, rediturus in Germaniā per vallem Tridentinā, morbo correptus eſt, cumque properaret in patriam, ingraueſcētis morbi ſæuitia ſuperatus inter Enum & Lycum amnes in pago ignobili diem ſuum obiit, octauo Idus Decembris, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, triceſimo octauo, anno mundi quinquies milleſimo, centeſimo, cum imperaſſet annos tredecim. Sepultus eſt in Lotharia Cæſarea monaſterio Saxoniæ, cui a ſe nomen indidit. Ante poſtremam expeditionē in Italiā coërcuit tumultuantes in vicinia reges, Magnum Danicum & Bribiſlaum Obotritum. In huius victoriæ memoriam trophæum erexit arcem Sigeburgū, & deinde prouincias huius Germaniæ, quę cis Hercyniam, conſtituit.

Vxorem habuit Rixam, vt diximus. Ex hac nati ei, filius Lotharius, qui annos pubertatis non attigit: filiæ Gertrudis & Heduuigis, quarū illam collocauit Henrico Superbo Bauaro, hāc Ludouico Barbato comiti Turingię, nepoti illius Ludouici, cuius meminimus in Cōrado Salico. Hunc Lotharius ſupra cæteros Turingiæ comites, quorum numero erāt duodecim, extulit, noua ornatū dignitate comitis prouincialis ſeu Lādgrauij, & vt antecelleret viribus ac potentia iis quibus imperaret, auctum adiectione cōiunctarum terrarū Haſſiæ & Turingiæ. Ab hoc defluxit ſtirps Landgrauiorū Turingiæ, qui regionem vtramque tenuerūt vſque ad Ludouicum

vltimum,

vltimum, quo ſine maſcula ſobole extincto, auulſa eſt Turingia ab Haſſia, hanc occupante Henrico, duce Brabantino, illam Hērico Marchione Miſniæ, de quibus ſuo loco indicabitur.

Henrico ſuperbo attribuit Saxoniam. Fuit hic nepos VVelphi filii Aſonis Ferrarienſis, cui cum VVelphus vltimus abſque maſcula ſobole deceſsiſſet, mater impetrauit Bauariam ab Henrico quarto, ſicut ſupra dixi. Huic nati filii VVelphus & Henricus, quorum vterque Bauariam poſſedit. Sed VVelphus, cum ex vxore Mathilde marchioniſſa Veronenſi ſobolem non ſuſtuliſſet, relicta illa domum reuerſus, vitam cœlibem egit. Henrico ex VVlffhilde Magni ducis Saxoniæ filia nati ſunt VVelphus & Henricus Superbus, quorum hic potitus Saxonia cum filia Lotharii Gertrude, procreauit ex ea Henricum Leonem parentem totius ſtirpis ducum Brunſuuicenſium ac Luneburgenſium. VVelphus in Italia principatum Sardiniæ, ducatum Spoletanum & Tuſciæ marchionatum beneficio Friderici Barbaroſſæ conſequutus, VVelphum filium huius nominis vltimum genuit. Horum cum Conrado Sueuo & Friderico primo contentiones de imperio poſtea perſtringemus, Ducum Saxoniæ ſedes prima fuit ad Luneburgum. Hi poſitā contra Danos & Henetos Nordalbingorum regionem, quæ hodie Holſatorum eſt, tanquam ſuam adminiſtrarunt per aliquem ex familia natum, vt tunc moris erat, comitum titulo, annos circiter centūquinquaginta. Magnus ab Hermanno primo vltimus commiſerat eam gubernationem vni, quem hiſtoriæ nominant Godefridum, quo obtruncato a Vandalis, Lotharius Holſatiam ſubdidit Adolpho comiti Schaumburgio, a quo deſcendit ſtirps ducum Schleſuici & Holſatiæ, quæ produxit proximos reges Danicos & comites Oldemburgios ac Schaumburgios.

Auxilio Lotharii & Conradus Myſniæ marchio, Boëmis tota ditione exterminatis, hæreditatem paternam acquiſiuit, cui eiuſdem promiſſo & deinceps Conradi Sueui conſenſu adiūxit, quę tenuerat VVipertus comes Groicenſis ad Pliſſam & Eliſtrum amnes. Fuit enim

Conradus natus ſorore Henrici comitis Northemii, cuius filia Lotharii vxor erat.

Marchia Brandeburgenſis pertinuit tunc ad Henricum Vdonis ſecundi filium, primi nepotem, qui & Stadenſes marchiones nominati ſunt. Vdoni ſecundo eripuerat eam Bribiſlaus Obotritorum regulus, inſtigatus ab Henrico quarto, quod fuerat inter coniuratos.

Cum ergo Bribiſlaus conuerſus ad religionem Chriſtianam adoptaſſet Albertum Vrſum, Henrico mortuo ſine liberis, hæreditatem Albertus permiſſu Conradi Sueui adiit. Fuit autem natus Albertus patre Ottone comite Aſcaniæ, cui a coniuge filia magni ducis Saxoniæ acceſſerat comitatus Solduuedelenſis.

Lotharingia etiam bellis Hēricorum quaſſata & exagitata grauiter, varieque diſcerpta dominos crebro ſuos vario euentu mutauit. Lotharingiæ ad Arduennam tractus tenuit Henrico quarto inperante Godefridus, is qui poſtea, ducatu Bilioneo vendito, memorabili in terram ſanctam cum Balduino & Euſtathio fratribus expeditione victricia arma per Aſiam Syriamque in vrbem Hieroſolymam intulit, Turcis procul ex anteriore Aſia abactis ad Pontum: Saracenis depulſis atque concluſis in Ægyptum, & regnum excitauit, quod ipſo mortuo adminiſtrauit Balduinus frater. Tertius Euſtathius domū ex Palæſtina rediit, a quo Iuliacenſes principes ortum ducere exiſtimantur.

Godefrido in Lotharingia ſucceſsit Henricus ex ſtirpe Limburgenſium comitum, is qui Henrici quarti partes ad extremum vſque defendit. Filios hic reliquit Conradum & Henricum. Henricus in Hiſpaniam militatum abiit, vbi cum multa præclare geſsiſſet contra Mauros & Saracenos, in præmium militiæ impetrauit ab Alphonſo ſexto rege Caſtiliæ & Legionis notham ex pellice filiam Tireſiam & Portugallię regnum, circiter annum Chriſti milleſimum, centeſimum, decimum. Ab hoc origo eſt regum Portugalliæ. Conrado abſque ſobole maſcula mortuo, Henricus quintus Lotharingiam tradidit Godefrido & VVilhelmo fratribus, Louanii comitibus. Hi partiti ſunt inter ſe Lotharingiam:

tharingiam: Godefridus retinuit inferiorem & mari Rhenoque proximam Brabantiæ nomine, quod de prouinciæ corrupto nomine extitit. VVilhelmo ſuperior ceſsit ad Arduennam ſiluam & Moſæ fontes. Hic Lotharingicos procreauit principes vſque ad Carolum vltimum, a quo deuolutus eſt ducatus ad Fridericum comitem de Vadimont, authorem ſtirpis ducũ, qui nunc Lotharingiam tenent. Godefridus Brabantinos duces & Haſsiæ Landgrauios produxit. Sed cum Brabantinorum ſtirps interiiſſet, tranſlatus eſt ducatus ad Hollandiæ comites. Inde ad comites Lucelburgenſes, qui originem trahunt ab Hugone comite, nepote Lotharii, qui filius fuit Lotharii primi imperatoris.

Sed huius loci non eſt, mutationũ omnium viciſsitudines recenſere. Has recitaui, vt aliquid lucis afferrent præſertim commemorationi, & exempla monerent lectorem de ortu & interitu imperiorum & familiarum. Non caſu accidere tantas mutationes cogitemus: ſed reſpiciamus, & ad Deum authorẽ imperiorum, & ad mutationum cauſſas. Quam longam texuit malorum ſeriem perfidia pontificum? Quantam exigua initia pepererunt ruinam? Quantam poſtea confirmata pontificum tyrannis dedit cauſſam euerſioni religionis & imperij? quam ſequutæ ſunt aliæ pœnę, irruptiones & graſſationes Turcicæ & ſimiles. Hæc cum videant, legant, cognoſcant, & intelligant pontificum ſatellites, tamen quæ poſſunt impudenter conquirunt, vt illis patrocinentur, & tyrannidem tueantur.

DE REBVS ÆGYPTIIS ET TRANSLATO A CALIPHIS *ad ſultanos regno.*

ETſi ordo rerũ poſtulabat, hoc in loco dicere aliquid de occupata a noſtris Argonautis Aſia & cõdito regno Hieroſolymorum, tamen cum in ea ipſa expeditione decertandum fuerit illis pręcipue cum Turcis & Saracenis, & crebra fiat mentio calipharum & ſultanorum,

qui Ægyptum rexerunt, prius quando horum in Ægypto regnum cœperit, quas & hoc pertulerit mutationes, & quos tunc rectores habuerit, paucis monere volui quę illis afferrent perſpicuitatem.

Ægyptum Auguſtus Cæſar poſt deuictos Antonium & Cleopatram ad Actium promontorium, redegit in formam prouinciæ. Ex eo tempore, etſi, vt fuit gens ſuperba & contumax, inuita admodum paruit alienis dominis, & ſæpe ad quaſcunque occaſiones conata eſt ſeſe aſſerere in libertatem, tamē ſuperata & cohibita magnitudine potentiæ Romanæ vndique circumfuſæ, iugū excutere nequiuit.

Poſt tranſlatam vero ſedem imperij in Græciam & interitum Romani nominis, Græcis ceſſit, a quibus cum ſuperbe auareque imperitaretur, Ægyptij pertæſi ſeruitutis euocatis in auxilium Saracenis, qui in Aſia longe lateque graſſabantur, perque eos ſubinde exturbatis atq; reiectis Græcis, Calipham Saracenorum ducem regē ſibi delegerunt. Is a Mahomete, quireligionem nouam ex Arij hæreſi & diſciplina Iudaica conflatam oriēti dedit, originem duxit. Factū hoc eſt circiter annū a nato Chriſto ſeptingenteſimum tertiū. Fuit autē hic alter gentis Saracenicæ calipha religionis pariter & imperij dominus, ab eo, quem aliquanto ante gens eadem occupata Perſia in Babylonem collocarat, diuerſus imperio & ſuperſtitione. Authorem enim profeſſus eſt ſuæ ſectæ Halim, altero Baldacenſe Homarum iactante. A Calipha cæteri reges, qui eum varia ſucceſſione ſecuti ſunt per annos circiter quadringentos quadraginta ſeptem, omnes veluti repetita veterum Pharaonum & recentiorum Ptolemæorum conſuetudine, Caliphæ nomen acceperunt, quod ſupra monui linga Saracenica ſignificare rectorem ſeu imperatorem generalem, quia huic paruerunt cæteri.

Vltimus regū eius nominis incidit in id tempus, quo Chriſtiani Godefrido duce Aſiam Syriamq. victricibus armis peruagati ereptam Saracenis Hieroſolymam regni ſedē fecerūt. Is ab Almerico, qui Hieroſolymis Balduino ſucceſſerat, bello laceſſitus, cum tantam belli mo-

lem

lem ægre ſuis viribus ſuſtineret, a Sultano Syriæ, qui Alepo præſidebat, & a Perſis alienus, Ægyptiæ ſectæ leges & rationes magis probabat, contractis, vt ratiocinor, cõtagiis ex vicinia, ab illo ergo ſubſidia duce Sarracone impetrauit, circiter annum Chriſti milleſimum centeſimũ quinquageſimum tertium.

Sarraco cum repreſſo Almerico Chriſtianos tota Ægypto exegiſſet captus amœnitate regionis vbertate terræ, opulentia regni, & multiplicibus occaſionibus inuitatus ad ſpem regni, præſertim infirmis Caliphæ viribus, hunc nihil tale expectantem, regno ſpoliauit, & in carcerem incluſit. Ex eo in poſterum Caliphæ regia dignitate & poteſtate prorſus exuti, ſolis præfuerunt ſacris. Reges tamen põtificum Romanorum ritu inaugurarunt. Ita Sarraco patria Hyrcanus, excuſſo Calipha Ægypti regnum ſibi & poſteris confirmauit. Nomen ſignificat lingua Ægyptia dominum certum ſeu confirmatum.

Sarraconi Saladinus illius ex fratre nepos ſucceſſit. Hic Chriſtianos in Syria & Palæſtina proſperrimo ſucceſſu debellauit, & ad extremum afflictis opibus atque acciſis viribus eorum regnum Hieroſolymorum euertit. Nomen ſignificat inſtauratorem iudiciorum, eo quod regno leges nouas dederit, prioribus calipharũ ritibus & moribus abolitis, & certam iudiciorum formam deſcripſerit & ordinarit. Moriẽs fratri regnum reliquit, a quo plures filij nepoteſque ex ordine Ægyptum rexerunt vſque ad Melechſalam, qui liberorum regũ poſtremus ex Sarraconis poſteritate cum Chriſtianis continenter bella geſſit.

Melechſala ergo, cum veteranos, vt accidere tot præliis fuit neceſſarium, & fortiſſimos ſuorũ amiſiſſet, Aegyptiorum ingeniis & opibus diffiſus, noui generis præſidia ex venalitiis ſeruis comparauit. Inuaſerant ſub id tẽpus Aſiam per Caſpias portas Tartari, gens Scythica. Hi Comanos populos ad Cappadociã pertinentes, vbi Colchici, Iberi, & Albani habitant, longo tractu iuxta pontum Euxinum, hodie Mengrellinorum, Georgianorum, Siberiorum nominibus celebres ac noti, hos ergo recens

ſubiugatos,belli iure vendiderãt ſub corona.Ex his Comanis Melechſala egregiam manum non magno coemtam precio in Ægyptum traduxit, & armis inſtructos, ſpeque ingentium præmiorum, ſi egregia fortitudinis documenta in præliis contra hoſtes ederent, excitatos, magna cura ad militares operas aſſuefecit,cumque opera eorum D.Ludouicum Gallorum regem ad Daniatam Ægypti vrbem,quæ Heliopolis ſeu Peluſium fuit, memorabili prælio victum cepiſſet viuum,& fratrem regis Robertũ longius in Ægyptum progreſſum deleuiſſet, tanti eos fecit,vt inde cohortem prętoriam deſcripſerit, cui vitam corpuſque ſuum credidit,& phalangem inſtituerit,in qua poſuit ſpem victoriæ contra hoſtes. Sed non multo poſt victoriam conſpiratione ſeruorum Melechſala trucidato,regnum ſerui arripuerunt,cum id Saraconis poſteritas annos circiter centum tenuiſſet, exẽplo vſitatiſſimo plurimorum,qui ad defenſionẽ vel inuitati,vel conducti rebus confectis ſocios oppreſſerũt.Nomen Melechſala ſignificat regem ſaluantem,quod ei tributum opinor propter partas de Chriſtianis crebras victorias atque Aegyptum fortiter defenſam, nouoque præſidio munitam.Sedes regum fuit in vrbe ſeu Mẽphi ſeu Babylone Aegyptia,quam Alcayrum appellarunt,id eſt,ciuitatem.

Qui poſt Melechſalam Aegyptum rexerunt,ex hoc nouo coemtorum militum ordine,vel vi regnum inuaſerunt,vel ſuffragiis id obtinuerunt conſeruorum. Quo quiſque enim,cum e literario militarique ludo exiiſſet, celerius virtute ac magnitudine rerum geſtarum ſingulorum ordinum honores percurrit,atque promeruit, eo ad regnum citius peruenit.Viciſſim autem hi lege & inſtituto gẽtis ordinem,ne minueretur ac deficeret,inſtaurarunt atque expleuerunt nouo milite,aut mercede comparato ab eadem gente,aut allecto ſpe honorum & præmiorum Aegyptij Comanos ipſos caphac nominarunt, id eſt,plagio abreptos ad ſeruitutem.

Fuerunt autem fere præcipui omnes Heneti, Sarmatæque & Gętæ ac Baſtarnæ,qui ad Pontũ & Mæotidem habitarunt, ab ea maxime parte, qua Corax amnis in Euxi-

Euxinum effunditur. Regionem recenti vocabulo Cercassiam vocant a Cercitis populis, qui in Colchidē vergunt. Eum enim Euxini maris tractum incolunt, qui a Colchis ad Bosphoros contra Tauricam Chersonesum extenditur. Aquilonis flatibus obiectus, perpetuoque rigens gelu, & propterea squalidus, rerumque prope omnium inops. Eadē hi lege atque iisdem ceremoniis Christum Deum adorant, quibus vicini a Septentrione Moschi & Roxolani Græcorum ritus sequentes vti solent. Hos Cercassos VValachi antiquitus Getti, qui Istro adiacent, & Tartari, qui Tauricam ad Dromon Achillis inhabitant, aliæque finitimæ gentes, Podolii, Sarmatæ, Roxolani, vel ab vberibus matrum abstractos, vel aliis interceptos casibus vendiderunt mercatoribus, e quibus postea delectu habito, si qui eorum corporis & viriū robore, vel generosi animi indole præstiterunt, hos illi nauibus Alexādriam atque inde ad Memphiticum regem perduxerunt, vbi adultiores abiurato Christo circumcisos, lanistæ ad hoc destinati primum in ludo literario religione Mahometica erudierunt, postea inde eductos ad militiā armorū equorumque tractatione exercuerunt. Mamaluchi hi deinceps dici cœperunt, quæ vox circumcisos significat.

Fuerunt autem Mamaluchi Christianæ religionis desertores omnes, a captiuitate Mahometanis sacris initiati, cumque contumelioso in Filium Dei decreto constitutum esset, ne ad regnum admitterentur alii, quam ex hac gente orti, vel ex hoc saltem ordine delecti, cautum etiam fuit, ne in equitum numerum adscriberētur, nisi Christianis parentibus nati, & Christiana religione imbuti, si fidem Christianam iuramento prius abdicassent: Mahometani & Iudæi arcerentur. Ex hac lege neque ad Mamaluchorum filios iura dignitatis equestris transibant, nec ob filios a Sultanis regnum transmittebatur.

Primus e seruis qui post interfectum Melechsalam arripuit imperium & nomen sultani, quod regibus omnibus post sublatos Caliphas commune fuit a primo sultano, gentili nomine vocatus est Turquemenius, qui cum

priſtinæ conditionis immemor, cõſeruos, a quibus principatum acceperat, inſolentius deſpiceret, a Cotho pariter equite Comano domi obtruncatus eſt.

Cothus ſalutatus rex ab exercitu ſeruorum, cum relictos ab Hyalone in Syria Tartaros late cæcidiſſet, victor domum rediturus in itinere oppreſſus eſt. Interfector Bẽdocader regnum obtinuit. Vocatus eſt autem Cothus Melechmoes a tributorum exactione, quæ maiora quam cæteri Ægyptiis ad bella Tartarica extorſit, id eſt, rex tributi exactor.

Bendocader regnum adeptus Melechdaer dici cœpit, id eſt, rex vehemens & acer. Hic mamaluchorum potentiam plurimum auxit, Ricardo Britãniæ rege & reliquis Chriſtianorum copiis tota Syria profligatis. Recuperauit Antiochiam anno a Chriſto nato milleſimo, ducẽteſimo, ſexageſimo octauo. Indeque progreſſus magnas clades Armeniis intulit. Damaſci obiit veneno necatus.

Melechſait filius Bendocaderis, id eſt, rex ordinarius aut legitimus. Hunc patri ſucceſſurum depulit Elpis.

Elpis, quod nomen, ſi Ægyptium eſt, geſtientẽ ſignificat & exultantem, regnum cæde conſequutus, Tripolin Chriſtianis ademit, anno a nato Chriſto milleſimo, ducenteſimo, ſeptuageſimo nono, trucidatus eſt ab vno ſatellitum ſuorum in caſtris.

Melech Vſtrephus vel Melechſeraph, id eſt, rex vrens a ſæuitia & crudelitate. Hic Ptolemaidem, quæ ſola inter omnes Chriſtianis ad extremũ reliqua fuit, vi expugnauit, anno Chriſti milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo primo, interfectus eſt a ſuis in venatione.

Secundũ hos lõga ſerie plures eiuſdem conditionis viri fortes Ægyptum rexerunt, vt Melechnaſar, id eſt, rex aquila, vel ſublimis, item Melechadel, id eſt, rex cunctator vel ceſſans, qui metu & ſuorum & Tartarorum ſeſe continuit intra vrbem Alcayrum, aliique quorum & nomina obſcura ſunt, & ignorantur res geſtæ vſque ad Caitbeium ſultanum. Hic patrum noſtrorum memoria deuictis ſemel ad Adenam, iterũ ad Tarſum copiis Turcicis non magno mamaluchorum numero, & captis duobus præcipuis ducibus, Meſithe Paleologo & Cherſeogle

Baiazetis

Baiazetis genero, mamaluchis illustrem gloriam peperit, Turcis ingẽtem incussit terrorem. De hoc Caitbeio & successoribus vsque ad vltimum Tomumbeium, quo ad portam Memphiticam suspenso, Selimus Turcorum tyrannus regnum mamaluchorum demolitus est, infra dicemus.

Tenuerunt autem Ægyptum mamaluchi annos circiter ducentos sexaginta, serie numerata a Turquemenio vsque ad Tomumbeium.

Ita Ægyptus, quæ ecclesias primas & florentissimas habuit, plantatas apostolorum prædicatione (Alexandriæ enim primum docuit Marcus euangelista Petri apostoli ex sorore nepos) quæque regnum fuit pulcherrimum, conuersa est iusto Dei iudicio in arcem blasphemiæ, & stabulum pessimorum latronum. Et tota inde vsq; ab Ario hæretico historia Ægypti plena est turpissimorum exemplorum & tristissimarum pœnarum. Natum est Alexandriæ dogma Arij. Id gens Ægyptia magna leuitate, vt fuit in superstitionem pronissima, repudiata doctrina saniore, celeriter amplexa est. Postea simili leuitate desciuit ad detextos inde furores Mahometicos, & odio magis Christianę religionis, quam fastidio præsentis imperij Græcorum, attraxit Saracenos. Sequutæ sunt ergo pœnæ, quæ blasphemiam etiam in hac vita comitantur, in quibus adhuc hæret Ægyptus, horribilis & perpetua cæcitas in mentibus auulsis a Deo, scelera abominanda, crudelis seruitus corporum, quam sustinuit Ægyptus per annos octingentos, toties mutatis barbaris & impotentibus tyrannis. Sed multo tristius malum est, vagari sine Deo, esse abiectum & desertum a Deo, & tandem ruere in æternas pœnas. Seruitutem hanc vtramque, & animorum occupatorum opinionibus blasphemis, & corporum, accersiuit ac imposuit sibi sua leuitate gens Ægyptia. His exemplis exuscitemur ad amorem & studium veræ doctrinæ, & timorem Dei atq; inuocationem, & regi nos petamus diuinitus, ne ex securitate incidamus in furores similes, quibus postea in exitium nosmetipsos præcipitemus. Vt autem tyrannis Mahometica Arianos furores vlta est, sic cogitemus ma

maluchorum in Syria & Turcorum postea in Asia & Europa successus idololatriã multiplicem Romanæ ecclesiæ, atque illam pręcipue, quæ fuit in ethnica statuarum adoratione, in abusu missę & cultu idoli Maozim vindicasse, & vindicaturam esse multo grauius, nisi emendatio suscepta fuerit, sequuturamque tãdem, extincta luce doctrinæ, cęcitatem similem cum tristissima corporum seruitute, quam a nobis, vt auertat atque depellat Deus misericors Pater Domini nostri Iesu Christi, assiduis votis precemur.

Considerentur & tragici tyrannorum exitus, & mutuę inter se eorundem lanienæ.

DE SVSCEPTA IN ASIAM EXPEDITIONE, DVCE GODEFRIDO BILIONEO, ET DE *Constituto regno Hierosolymorum.*

INcidit in Henrici quarti imperium memorabilis illa nostrorum Argonautarum expeditio in Asiam, suscepta non cupiditate opum orientis, vt olim principum Græciæ in Colchidem ad rapiẽdum aureum vellus, quę tot poetarum est celebrata monumentis, sed cõsilio sanctissimo studioque acerrimo & ardentissimo, scilicet, vt proferrẽt notitiam Filij Dei ecclesiæ ampliatione, & orientem ereptum tyrannidi blasphemi dogmatis & crudelis iugi Mahometici, vindicarent ac lucrarentur Christo, denique vt pro conseruata ac multis præclaris monumentis illustrata & communicata nobis doctrina primæ ecclesiæ, vicissim dispersas tota Asia reliquias Christianorum, & sine certa sede sineque publica doctrinæ voce errantes prædicatione verbi, & sacramentorum libera solennique administratione colligerent rursus, conditis templis, vel repurgatis, instituto ministerio, legibus & iudiciis descriptis. Hæc enim vera fuit caussa susceptæ tam longæ, difficilis, & periculosæ expeditionis, ad quam accesserunt & alię caussæ, quod huius sacrę militiæ duces dilacerationis & ruinę patrię ex cõflictu inter sese

ter ſeſe mutuo ciuium collabentis, ſpectatores amplius & adiutores eſſe nollẽt, & quod ſe abrupturos inteſtina bella ſperarent, Germania milite exhauſta.

Dux militiæ præcipuus fuit Godefridus Bilioneus Lotharingiæ princeps, cuius induſtria, magnitudine animi & virtute Henricus quartus hactenus in bellis ciuilibus fuerat ſuperior, vir armis pariter & conſilio animoque promtiſſimus & acerrimus. Hic impetrata miſſione ab imperatore, & conſenſu eiuſdem ducatu paterno vendito epiſcopo Leodienſi, pecuniam omnem in belli apparatum inſumſit, adiunctis ſibi fratribus Balduino & Euſtathio. Acceſſerũt ad eum ex Germania, Gallia & Italia, Robertus Flandriæ comes, e vetuſtiſſima Francorum ſtirpe: Hugo frater Philippi regis Francorum: Robertus dux Normannorum Anglici regis filius: Boemundus Tarentinorum princeps, Roberti Guiſcardi Normanni filius, & plures alij, quorum aliqui terra, aliqui claſſe ducem ſequuti, ſe ad Byzantium cæteris coniunxerunt.

Godefridus contractis terreſtribus copiis vniuerſis ex Lotharingis, Friſiis, Sueuis, Saxonibus, Francis & Bauaris, iter ingreſſus eſt decima quinta die menſis Auguſti, anno Chriſti milleſimo, nonageſimo ſexto.

Præceſſerant Godefridum tres alij exercitus numeroſiſſimi & inſtructiſsimi, quorum primus duce Petro Heremita peragratis finibus Vngariæ, Bulgariæ & Thraciæ, ſuperatoque Helleſponto, euaſerat in Aſiam, nullas niſi a ſolis Bulgaris paſſus iniurias. Hunc Solimannus Turcus Niceæ ſultanus totum ad internecionem iam ceciderat. Reliquos duos deleuerant Vngari, quorum poſtremus circiter ducenta peditum millia & tria equitum millia habuiſſe traditur. Sequutus ergo Godefridus, quartum exercitum Conſtantinopolin vſque perduxit ante anni finem, imperante Græcis Alexio Comneno, quo primo vere & cęteri ſocij claſſe copias ſuas adduxerunt. Ibi cum Græcis auxiliis, traductas in Aſiam copias vniuerſas, & ad Chalcedonem, quæ hodie Scutarium eſt, congregatas, atque ordine diſtributas luſtraſſent, ſexcenta peditum millia, equitum loricatorum centum

millia numerata sunt, qui sponte militatum profecti sunt suis stipendiis, pietatis studio.

Imperabant tum toti Asiæ anteriori Turci a Ponto ad mare mediterraneum vsque ad Hellespontum: eam vix triginta aut quadraginta annis ante irruptiones nostrorum hominum subegerant, exclusis Græcis & Saracenis, & accisa potentia Caliphæ vtriusque, Babylonij & Ægyptij: promouerant enim imperij limites vsque in Palæstinam, expugnata vrbe Hierosolymorum, quam Ægyptius calipha postea recepit. In Syria eos ab Ægyptiis dirimebat Laodicea. Turcis autem sub id tempus imperabat Belchiarochus a primo Zadoco quintus.

Prima igitur σύῤῥαξις in ipso Asiæ aditu, & quidē asperrima ac difficilima fuit nostris, cū acerrimo Turcorum sultano Solimanno, qui Niceā Bithyniæ vrbem, synodi Nicenæ memoria celebrem, firmo præsidio tutabatur contra Græcos. Hac post viginti sex dierum obsidionem vi effracta captaque quinto Idus Iunij, anno millesimo, nonagesimo septimo, fœliciterque repulso exercitu Solimanni, qui digressis ab vrbe incubuerat, reliquas Asiæ prouincias Lycaoniam, Ciliciam, Syriam, Mesopotamiam, Comagenam, quatuor annorum spacio pene omnes partim cęsis, partim fugatis inde Turcis perdomuerunt: qua celeritate tantum iniecerunt terrorem Saracenis, vt calipha Ægyptius desperatione quadā obuiam missis legatis amicitiam & fœdus petiuerit.

Antiochiam ad Orontem fluuium nouem mensium difficili obsidione fatigatam, tandem proditione ceperunt tertio Nonas Iunij; anno Christi millesimo, nonagesimo octauo. Sed repentino & improuiso aduentu auxiliorum Persicorum, quæ a sultano Belchiaroco adduxit Cardagatus Persa, rursus intra vrbem nullo commeatu instructam conclusi, obsidionem sustinuerunt rerum necessariarum inopia multo difficiliorem, quam pertulerant hostes, cum natura scilicet luctati simul & hostibus. Tandem fame compulsi ad dimicādum magno ausu conatuque eruptione facta, & copiis Persicis fusis fugatisque, obsidionem soluerunt.

Hierosolymam tum Saraceni tenuerunt. Nam paulo

ante

ante eam Turcis pulsis receperant, cum Turci, vt supra monui, Saracenis ademtam, possedissent annos octo. Nostri vicissim Saracenis excussis, ceperunt eam Idibus Quintilibus anni sequentis, triginta octo dierum continua oppugnatione grauiter quassatam: cum pene desperatis rebus essent reuocati ad nouam aggressionē ostento, quod ex monte Oliueti præfulgidi clypei agitatione fecerat spem victoriæ. Ibi regni sede constituta, consentientibus sentētiis regem Hierosolymorum declararunt Godefridum ducē qui solenni initiatus ritu, spinea exēplo Christi Saluatoris, non aurea corona, ornari voluit.

Occuparat iam ante Ciliciam, Comagenam & Mesopotamiam Balduinus frater regis, qui Edessani comitis titulum vsurpauit. Est enim Edessa Comagenæ ciuitas, quæ Rages dicta in historia Thobiæ, hodie Orphæ cognomine dignoscitur. Tiberiam recens captam beneficio regis obtinebat Tancredus nepos Roberti Guiscardi ex sorore.

Syriam ex Antiochia administrabat Boëmundus, hæc in sacris literis Reblata est.

Cum ad hunc modum regni sedes & arx belli in Hierosolymorum vrbem collocata esset, deinceps in reliquam Palæstinam, Syriā & Phœnicū regionem debellarunt circum circa Godefridi successores. Ipse enim vno tantū anno rerū potitus, decimo quinto Calend. Augusti, anno Christi millesimo, centesimo, fato functus est.

Godefrido succesit Balduinus frater comes Edessanus, hic ad regnum euectus cesit Edessam Balduino de Burgo consobrino, & Antipatridem, Cæsaream, Ptolemaidem, Tripolin, & Berythum vi expugnatas regno adiecit, edita ingenti strage Saracenorum.

Expugnatæ etiam tunc sunt Apamea & Laodicea Syriæ vrbes, & Carræ Mesopotamicæ ex Abrahæ historia notæ, Tancredo & Raimundo Tolosano ducibus. Decesit autem Balduinus anno Christi millesimo, centesimo decimooctauo, regni decimo octauo postquam reuersus esset ex Ægypto, capta insula Pharo, quo tempore repetiuerunt patriam Robertus Flandriæ comes, Eustathius regis frater, & Boëmundus Apulus.

Poſt Balduinum tertius regnum poſſedit Balduinus de Burgo. Hoc rege maturo & ſalubri conſilio inſtitutus eſt Hieroſolymis equeſtris ordo militiæ ſacræ, qui excubias ageret pro Chriſtiano orbe perpetuas, & regi adeſſet in reprimendis & extirpandis hoſtibus nouo regno infeſtis, finibuſque tutandis, & præſtaret accedere terram ſanctam volentibus tuta itinera terra marique latronibus depulſis. Hic ordo a profeſsione S. Iohannis nomen adeptus initio, poſtea dominorum Rhodiorum titulo celebratior notiorque euaſit, cum plurimas maris mediterranei inſulas bello domitas perpetuo contra Saracenos & Turcas, præſidio muniuiſſet, magno Europæ vniuerſæ cum commodo. Plurimum enim profuit orbi Chriſtiano horum equitum vigilantia & virtus, dum viguit. Diu enim repreſſerunt hoſtes vtroſque magno ſucceſſu, adiuti vicinorum regum & imperatorum auxiliis. Nunc deſerti ab omnibus, & imperij Turcici circumfuſa potentia fracti, Rhodo amiſſa, ægre ſeſe intra Melitæ inſulæ anguſtias tuentur & ſuſtinent.

Cum autem aſsidue magna multitudo certatim partim religionis, partim militiæ cauſſa in Palæſtinam cõuolaret, exemplo illorum aliis ſimiliter ſeſe cõiungentibus, nouæ duæ ibidem familiæ ſacrorum militum conditæ ſunt, Templariorum & Teutonicorum. Feruebat enim in animis hominum ardor belligerandi pro gloria Dei & eccleſia, ſucceſſus creſcentis ſuperſtitionis opinione & victoriarum exemplis.

Templarij cœperunt, authoribus, vt vocantur, Hugone de Paganis, & Ganfredo de S. Adelmar. Hi primo ad vrbem Hieroſolymam conſederunt, deſtinati adducendis tuto reducendiſq; iis nauibus appulſi peregre ad vrbem commearent & remearent, vrbiq; cuſtodiendæ. Nam limites longius ab vrbe tutabantur cæteri, continentibus aduerſus hoſtes bellis. Sed breui tempore in præcipua diſperſi regna orbis Chriſtiani, & pia largaque beneficentia hominum immẽſis locupletati opibus, cum ſeſe in aulas principũ inſinuaſſent, ita degenerarunt a ſua, maiorumq; virtute, grauitate, fide, priſtinoq; inſtituto, vt de tollendis illis principes cogitare oportuerit.

tuerit. Et quidem inita in illorũ cædem cõſilia, ſtructaſque inſidias monarchis miro ſilentio occultantibus, paſſim toto orbe Chriſtiano pene vno momento ſimul excisi ſunt atque extirpati vniuerſi, ducenteſimo fere ex quo cœperant anno, imperante Hẽrico ſeptimo. Supremus familiæ magiſter ſedem habuit Hieroſolymis.

Teutonicorũ familia, quos a profeſſione & ſymbolo Marianos nominant, initiũ habuit ad Ptolemaidẽ imperante Henrico VI. anno Chriſti milleſimo, centeſimo nonageſimo, decimo tertio Cal. Decembris authoribus quibuſdam ciuibus vrbium Bremæ & Lubecæ, qui magnis ſumtibus ædificato & inſtructo ibi xenodochio in vſum eorum, qui familiæ inſererentur, poſtea cũ numerus creuiſſet, ceu colonias inde in Germaniam deduxerunt. Gubernatio familiæ commendata fuit cuidã Henrico Vvalpodio, qui primus munus, vt vocant, magiſtri obiit. Nouæ coloniæ in Germania auctæ & roboratæ numero, opibuſque ditatæ, Friderici ſecundi imperio Pruſſiam, & aliquanto ante Liuoniam domitis barbaris gentibus imperio adiecerũt, & diu exceptis repreſſiſque fœliciter ferarum gentium irruptionibus, velut murus has regiones protexerunt, de quibus ſuo loco.

Conſilium inſtitutionis fuit optimũ & ſanctiſſimum, quo ſpectatum aliud nihil eſt, niſi plantatio & propagatio eccleſiæ in genere humano, & imperij ampliatio. Quid vero poteſt ſuſcipi gerique pro gloria nominis diuini laudabilius, iis operibus, quibus dilatatur eccleſia, abolentur idola, multi adducuntur ad verã Dei agnitionem? exuitur barbaris feritas, & præſtatur defenſio? Conſilio etiam reſpondit euentus initio, cũ ex vero zelo profectos, acres & ardentes animorum impetus homines pij ad rem tantam adferrent, & conatus regeret atque adiuuaret Deus. Sed vt nihil eſt in rebus humanis perpetuum, aut durabile; ita cum pericula ſuperata eſſent, paulatim conſuetudine ex opum & ocij abundantia deciderunt hæ familiæ a pietate, integritate, & fortitudine, in Epicuream ſecuritatem, luxum, mollitiem & ignauiam, & nimio ſtudio ſuarũ voluptatũ prorſus abiecerunt curam eccleſiæ, religionis & diſciplinæ, in qua

vt rudis & imperita multitudo recte institueretur, & assuefieret ad cultum humaniorem, abducta ab idolis & beluina feritate, præcipue prestare debebant.

Sequutæ sunt ergo pœnæ, quas cernimus. Liuonia, quę per annos fere quingentos virtutis Germanicę pręmium, victoriarum de barbaris partarum trophæum, imperij aduersus eosdem præsidium fuit, auulsa ab imperio discerpitur a vicinis regibus impune. Prussia aliquāto ante periit. Sic acquisita virtute multoque maiorum sanguine, flagitiosa ignauia perduntur.

Sed redeo ad reges Hierosolymitanos. Balduinus depulit aliquot magnis præliis ex parte vna Turcos, qui Damascum tenebāt, ex altera Saracenos Ægyptios. Expugnauit Tyrum, anno millesimo, centesimo, vicesimo quarto, tertio Calēd. Iulij, & postea Raphaneas in Cassiotide. Decessit anno Christi millesimo, centesimo, tricesimo primo, regni decimo tertio, vndecimo Calend. Septembris.

Hoc mortuo principes distracti dissidiis mulierum ambitione excitatis, cœperūt inter se belligerari, refrixit paulatim ardor pietatis & elāguit virtus. Ita neque virtus est diuturna, neque fœlicitas, & cito discedūt posteri a vestigiis & exemplis maiorum. Creuerūt & dissensiones, belli duces defecerūt & præsidia, mulieres administrationem rerum & imperia hereditarij iuris prętextu traxerūt ad sese, & in quos deperierūt insana libidine, eos ad regnum per cōnubia sustulerūt. Ex his creuit animus hostibus acerrimis, & in omnes occasiones rei gerēdę intētissimis, qui sibi nō defuerūt & suis rebus.

Fulconem comitem Andegauensium Balduini generum cōstitutum in regno cōtentiones domesticę exercuerunt, motæ de principatu Antiocheno. Interiit is anno Christi millesimo, centesimo, quadragesimo secundo, regni vndecimo. Ibibus Nouēb. præcipiti lapsu concitati equi terrę allisus in venatione ad Ptolemaidem, relictis impuberibus filiis Balduino & Almerico.

Balduino impuberi auxilium tulerūt Conradus Sueuus imperator terra, Ludouicus Frācorum rex mari. Sed imperator magnas in itinere perpessus clades, infœliciter

ter tẽtata oppugnatione Damaſci & Aſcalonis, domum re infecta miſerabiliter rediit, poſtquã amiſiſſet omnẽ exercitum, partim alieni atque inſueti cœli iniuriis, partim itinerum difficultatibus & commeatus penuria abſumptum. Aſcalonẽ tandem Balduinus deditione cepit. Is deceſsit in Berytho, Idibus Februarii, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, ſexageſimo ſecundo, regni viceſimo quarto.

Almericus frater Balduino ſucceſsit. Inuaſit Ægyptũ, dimicauit cum Saracone ſuldano qui Ægypto recẽs occupata, abrogat caliphis imperium, & ſucceſſore eius Seladino, ſed infæliciter. Suppetias tulit Almerico Fridericus imperator, ſed ante res confectas præpropera morte abreptus, animum Saladino, quem victoriarũ ſucceſſu ei ademerat, interitu ſuo reddidit. Deceſsit Almericus anno milleſimo, centeſimo, ſeptuageſimo tertio, regni duodecimo, Idibus Iulij, relicto Balduino filio impubere, qui elephãtiaſi correptus cũ de prole deſperaſſet regem inſtituit Balduinum VVilhelmi Lõgateſpatę marchionis Montisferrati filium, nepotem ex ſorore Sibylla, cui etſi Raimundum comitem Tripolitanum teſtamento tutorem deſignarat, tamen Guido Luſignanus pueri vitricus, cui Sybilla Balduini mater nupſerat, illo extruſo, in adminiſtrationem regni, & tãdem priuigno mortuo in regnum ipſum vi ſeſe ingeſsit. Ob quam rem cum veniſſet in ſuſpicionẽ dati puero veneni, bello petitus a Raimundo, attraxit Saladinũ ex Ægypto, qui vt fit, cum inuitantur ad belli ſocietatẽ potentes & infeſti vicini, oppreſſo vtroque magnas rebus Chriſtianis in Palæſtina Syriaque & Meſopotamia clades intulit, & tandem regnum deſtruxit, acceptis in deditionem vrbibus, Ptolemaide, Azoto, & Berytho, & Aſcalone, ipſaque regia vrbe oppugnatione vnius mẽſis capta, anno Chriſti milleſimo, cẽteſimo, octogeſimo ſeptimo, poſtridie Calend. Octobris, anno poſtquam a Godefrido occupata fuit, octogeſimo octauo.

Hic finis fuit regni Hieroſolymitani vere heroica virtute, concordique conatu primorum regum inſtaurati, vt terra ſancta repurgata ab inquinamentis blaſphemię

Mahometicę,rurſus fieret ſedes eccleſię Dei:ambitione vero & diſcordiis ſucceſſorum proditi atque euerſi.

In ipſo captę vrbis tumultu Sibylla cũ quatuor liberis occubuit,cuius ſoror Iſabella maritum habebat Honfredum Toronium,a quo vi eam abripuit Cõradus marchio Monferratenſis, regnum ſibi coniugis prętextu vt vendicaret,ſed a ſicariis, quos Saraceni arſacidas vocãt, in foro trucidatus eſt.Ita de ſtãte & florẽte regno odiis, ambitione ac perfidia:de amiſſo cædibus etiam certatũ eſt. Marchionis Conradi crebro meminerunt hiſtoriæ Græcæ.Magna enim illi cum imperatoribus orientis interceſsit coniũctio ac neceſsitudo.Iſabellam Henricus Campaniæ comes,Tyri dominus ad ſe trãſtulit,ſed titulum regis Hieroſolymorum recuſauit,quod eundem ſibi liberiſque ex Sibylla natis arrogaret Guido Luſignanus.Hic cum Ricardum Angliæ regem,inclinatas peneque collapſas res Chriſtianorum in Aſia inſtauraturum, pecunia adiuuiſſet,Cyprum,quam Ricardus recens Alexio Comneno tyranno capto relegatoque in exiliũ occuparat,pro ea pecunia obtinuit. Huius poſteri tenuerunt Cyprum vſque ad Iacobum Luſignanum regem vltimum,quo mortuo Veneti memoria patrum Cyprum ſuam fecerunt,vidua, quæ Veneta mulier erat e Corneliorum gẽte,exaggeratione periculorum,quæ a Turcis impenderent,perſuaſa,vt abdicato regno,cui nouum regem matrimonio erat inductura,in patriã reuerteretur.

Poſt Guidonem regnum Cypri Americus frater excepit,adiecitque ducta in vxorem vidua Iſabella, regni Hieroſolymitani titulum & Tyri principatum. Hunc, quod negligentius adminiſtraret reliquias Chriſtiani regni in tanto rerum diſcrimine,Iohannes de Bregna nobilis Gallus Tyri dominatu exuit. Hic Iohannes iuuit Andream Vngariæ regem Belæ tertii filium,Auſtrięque ducem & comitem Niuernenſem oppugnantes Damiatam Ægypti,in qua oppugnatione ardenti tragula ictus vſtulatuſque,induciis cum ſultano factis,rediit in Galliam,& regnum Hieroſolymorum cũ Iole filia,quam ex Iole Conradi marchionis Montisferrati & Iſabellæ filia ſuſceperat,dotis loco tradidit Friderico ſecũdo imperatori

peratori,a quo titulus regni deuolutus eſt ad reges Neapolitanos. De hoc Friderico & cæteris imperatorib. qui ante eum res Chriſtianas in Aſia erigere ac reſtituere conati ſunt,ſuo loco dicemus.

Nauarunt aliquid in his bellis reſpub. Italicæ, Veneta, Genuenſis & Piſana,quæ tunc opibus antecellebant & viribus,ſed eo conſilio & euentu,vt belli ſumtus,labores & pericula deriuarint in ſocios,præmia & fructus trãſtulerint ad ſeſe,potitis & præreptis interceptiſve tota Syria ſpoliis,e quibus peramplæ ei opes acceſſerunt, & maris imperio,quo confirmatæ ſunt vires, quarum fiducia & mouerunt multa deinceps, & Veneti cæteris oppreſſis Italiæ imperium affectare ſunt auſi,quod eſſet imperatorum potentia pontificum artibus languefacta.

Late dominatæ ſunt in mari hæ reſpubl. poſt excluſos ab hoſtibus tota Aſia Chriſtianos. Genuenſium imperiũ toto mari incommode diſperſum ad ipſam vſque Tauricam Cherſoneſum ſeſe extendit per Ægeum mare, Helleſpontum, Boſphorum Thracium & Pontum Euxinũ. Diu enim tenuerunt Capham celebre in Taurica emporium,quæ eſt Theodoſia veterum, & defenderunt fortiter Byzantini imperij limites, vrbemque ipſam contra augeſcentem & ex propinquo vndique imminentem Turcorum potentiam. Corſicæ & Chio inſulis adhuc hodie imperant.

Veneti rectiore conſilio ex Creta, quæ nunc Candia eſt, Iſtriæ Illyricoque peropportuna ad firmum ſtabileque imperium commoditate,coniunxerunt Peloponneſum & Cycladas inſulas longo tractu Theſſalonicam vſque ex parte vna,ex altera Ionij maris inſulas & littora. Sed cito aliena virtute parta opulentia in æmulationẽ abiit,æmulatio in bellum exarſit, quod cum ad Ptolemaidem ex leuibus initiis natum eſſet,Piſanis oppreſſis, reliquas duas lõgo tempore exercuit. Diu enim inter ſe de maris imperio decertarunt vario euentu,quaternis vicibus bello redintegrato, donec Genuenſes ad extremum magno prælio victi ad Methonen,imperium maris Venetis reliquerunt.

IMPERATORES ORIENTIS VSQVE AD FRANCOS.

CALOIOANNES ALEXII *Comneni filius.*

IMperatores oriẽtis pro innata gẽti malitia pene plus nocuerunt rebus Chriſtianis in Aſia occulta perfidia, quam hoſtes vi manifeſta. Nam ne progredi poſſent ſeque confirmare impediuerunt, vbicumque fuit occaſio, cõmeatu aut denegato, aut interuerſo, aut infecto & adulterato, auxiliis interceptis, clam inſtigatis, ſi quieſcerent, atque adiutis hoſtibus, vel Chriſtianis ſpe amicitię, aut fictis occaſionibus rei contra Barbaros gerendæ in diſcrimẽ adductis, denique depopulatione occupatarũ prouinciarum amicitias & fœdera fide dubia coluerũt, extimeſcentes ſuſpicaci metu efflorescentem potentiã nouorum hoſpitum, & inuidentes gloriæ ac ſucceſsibus eorundem, & dolentes ab exteris & alienis quaſi prę foribus intercipi, quæ nõ multo ante, maioribus barbarorum violentia extorta, reditura ad ſeſe ſperabant.

Accidit autem hoc ipſum paulo poſt, vt excuterentur a Francis. Fere enim aut in ea nos mala pręcipitamus ipſi, quibus occurrere immaturis conſiliis, quęque aut virium humanarũ, aut ſapientiæ vel calliditatis fiducia ſine Deo amoliri ac depellere conamur, aut cũ fatalibus vrgemur pœnis, dum contra fata mirifico, vt videtur, aſtu apparatuq; tẽdimus, in fata ipſa ruimus, vt apud Platonem dicitur, fugiẽtes fumum ſeruitutis, in ignem ſeruum incidimus. Sed nec Franci diu imperarũt, aſtutis leuium ingeniorum artibus euerſi, quod incertæ dubiæq; beneuolentiæ fiducia nimium ſeſe & aperirent & crederent animo ſtudioque alieniſsimis, ex ſuarum naturarũ ſimplicitate & rectitudine illorum ſubdola & fraudulenta ingenia non recte æſtimantes.

Vituperatur præcipue Alexii Comneni perfidia. huic Coloioãnes filius ſucceſsit, patre & victoriis bellicis & opibus ſuperior & vir melior. Nã in Aſia Turcos repreſ

fit, in Europa Scythas, Tartaros Thracia Macedoniaque expulit, in quas Alexio Comneno imperante ex septentrione inuolarant tantis agminibus, vt locustarum instar omnia obruerint atque compleuerint. Hæc Tartarorum, quos Græci vniuersos veteri nomine Scythas appellant, prima fuit in Europam irruptio, inde per Vngariam effusi, Poloniam, & magnam Silesiæ partem celeri per loca plana atque expedita progressu, cædibus, incēdiis, rapinis, ac deprędationibus horribiliter peruastarunt. Paulo ante per Caspias portas Asiam adorti tentarēt regnum Turcicum ad Pōtum. Sed de his infra plura. Tartaris summotis bellum fecit Hunnis, quibus ad Saui Istrique confluentē profligatis prope Belgradum in loco nobilitato strage Francorum, quos in Asiam militatū profecturos ab Vngaris diximus esse cæsos, φραγκοχώριον enim nominatum in historiis reperio, tunc ergo bonā inferioris Pannoniæ partem edomuit. Legatos misit ad Lotharium Saxonem gratulatum depulso ex Apulia Rogerio. Postea & cum Conrado Sueuo fœdus fecit, & affinitatem contraxit, dato filio Manueli in vxorem sorore Getrudis coniugis Conradi, filia comitis Sultzbachici.

A Raimundo principe Antiocheno emit vrbem Antiochiam, cum esset pecuniosus: hanc occupaturus, cum prohiberetur ab episcopo Gabulensi iratus Syriam depopulatus est. In reditu, vbi Cilicum fines attigisset, memorabili exitu vitam finiit, manu ad digitum minimū venenatæ sagittæ illapsu strictim læsa, quam vna cum aliis aper ab eo sauciatus subito insultu pharetra excusserat, ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Locum in quo id accidit Coruorū nidos cognominatum fuisse, & ambiguo oraculo indicatum tradunt: ὁπῶς γλυνήσῃ βρῶμα δεινῶν κοράκων. Fuit enim gens Græca dedita plurimum atque addicta χρησμολόγοις, qui magiam prætextu diuinatricis physicæ exercuerunt. Ab his sicut antiquitus ab oraculis responsa petita sunt, vt sit extincta vera inuocatione & corrupta doctrina ecclesiæ. Decessit, cum imperasset, secundum Nicetam, annos viginti quatuor, secundum alios viginti

quinque, menses octo. Filios habuit quatuor, quorũ duo Alexius & Andronicus obierunt vno patre: de duobus reliquis Manuelem natu minimum maiori Isaacio, tanquã ad gubernacula parum idoneo, prætulit.

MANVEL COMNENVS.

MAnuelem hunc humili natum loco, & Tryphonis cognomine a pueris derisum, sunt qui vxorẽ Alexij principis ob consuetudinem interiorem ad imperiũ extulisse prodiderunt. Nicetas ex Caloioanne natum scribit. Princeps fuit ingeniosus, leuis, turbulentus, infidus, perfidiosus, infœlix, sed eloquens, exercitatus in disciplinis, amans sophistices & nouarum opinionum, in disputando acer & curiosus. Venetos bello lacessitos cum sustinere non posset, restitutione eorũ, quæ eripuerat, rursus placauit. Cõradum Sueuum imperatorem, cũ ad fœdus & amicitiam inuitasset propter affinitatẽ pollicitationibus blandissimis, postea fiducia amicitię securius se transmisso Hellesponto Asiæ committentem, insigni perfidia pene grauius hostibus ipsis afflixit, ferro, fraude & veneno exercitũ depopulatus. Magnam enim partem eius perdidit, submissis panibus, qui parati erant ex farina infecta commoliti gypsi tenuissimo puluere. Huius perfidiæ pœnas Rogerius Siciliæ rex bello persequutus, Corcyra, Ætolia, Acarnania, Corintho, & Acrocorintho partim vi, partim deditione captis atque direptis, classem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto suburbia flammis iniectis exussit, ægre sese cum imperij titulo intra mœnia imperatore conseruante. Pax demum inter vtrumque Romano pontifice conciliante facta est.

Cum Scythis etiam, Turcis, Persis & Hungaris ei res fuit, sed raro successu.

Curiositate naturæ & ingenij leuitate multa turbauit in doctrina ecclesiæ. Cum enim & ingenio valeret, & eloquẽtia, & delectaretur monstrosis opinionibus atque ostentatione ingenij in disputationũ conflictibus, nouis ac sophisticis interpretationibus, multa ecclesię dogma

ta,

ta,quæ per ſe plana fuerunt atque explicata, labefactauit & implicuit,præſertim de Filio Dei nato ex Maria virgine,deque his in conſenſu epiſcoporum motis controuerſiis diſſeruit, ac declarationibus veteribus repudiatis, vt illos,quibus cũ conflictari libuit exerceret,affinxit noua καὶ σοφὰ φάρμακα iam olim condemnatis erroribus, audacia tanta,vt Mahometicas blaſphemias etiam præſtigiis ſpecioſis lenire mollireque veritus non ſit, & hæc aliaque his ſimilia excuſarit, verum eſſe Deum, τὸν ὁλοσφυρὸν, τὸν μὴ γεγεννημένον, ἢ γεννήσαντα θεόν. Quod etſi ingenii ludus eſſe debuit, indignum tamen Chriſtiano fuit principe & malicioſæ leuitatis argumentum. Fuit enim ethnicis etiam ἐχθρὰ σοφία, λοιδορῆσαι θεὸν,ſiue ioco id fiat ſiue ſerio.

Agitata tunc eſt & quæſtio de oblatione,quæ fit in miſſa,pro viuis & mortuis,profecta ſine dubio ex ſcholis Latinorũ,& in Græciã a monachis introducta. Diſputatum eſt de verbis canonis Græci, qui verecundius loquitur quam Latinis Canon, τὸν σεσαρκωμένον θεὸν προσφέρειν τε ὁμοῦ καὶ προσφέρεσθαι, quod in miſſa Filius Dei offerat ſeſe Patri, & offeratur manu ſacerdotis, ſicut obtulit ſeſe in cruce pro peccatis generis humani. Cui figmento quot quot contradixerunt, ſacro ordine moti, & extorres acti ſunt. Nam eo vſque iam perſuaſio falſa de idololatrico cultu,& miſſa theatrica,& huius pro viuis & mortuis applicatione proceſſerat, vt non audirentur euidentia doctrinæ ſacræ teſtimonia, quæ & vnica oblatione Filii Dei conſummata eſſe omnia, teſte Paulo ad Hebræos, & beneficiorum omnium Filii Dei applicationẽ vnicuique fieri fide propria conuincunt, & hæc blaſphema cõmenta redarguunt, ſed vt pluris fieret conſuetudo, qua cœna Domini magna ex parte ad mortuos tranſlata & horribili idolomania contaminata eſt.

Manuel imperio, cui præfuit annos triginta octo,ſpõte relicto,incluſit ſeſe in monaſteriũ,in quo nõ ita multo poſt iam ſexagenarius obiit.Imperii finem hoc verſu ei prædictum tradunt:

Ἀλλ' ὑστάτη σε κερδανεῖ λάβη λόγου.

Poſtremæ enim literæ nominis Μανουὴλ Græcis triginta octo ſignificant. Vxores habuit duas, vnam de qua ſupra dixi Germanam, ſororem coniugis Conradi imperatoris: Alteram Conſtantiam filiam Raimundi Antiocheni principis, ex qua reliquit ſucceſſorem.

ALEXIVS COMNENVS.

ALexium filium pater regno decedens, puerũ prorſus, Andronici patruelis tutelæ commendauit. Hic Andronicus ſtatim, vt in imperium ingreſſus eſt, amouit æmulos omnes, quos impedituros ſuſpicabatur, ne quod animo conceperat de imperii raptu perficeret: moxque omni metu liberatus Alexium quoque pupillum, imperii hæredem, cum vix annum attigiſſet decimum quintum, neruo arcu eliſo immaniter ſtrãgulatum, incluſumque arcæ plumbeæ demerſit in mare, acclamantibus cædis ſociis velut ἐπιτάφιον ᾆσμα Homericum illud:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς.

ANDRONICVS COMNENVS.

ANdronicus iugulato Alexio rerum potitus, deſpõſatam illi Annam regis Francorum filiam in vxorẽ duxit. Vir fraudulenta calliditate, & lupina ſæuitia nulli ſecundus. Nam & ſuos & Alexii patruelis conſanguineos amicoſque, quoſcũque arripuit, vel crudelibus ſuppliciis tortos enecauit, vel oculis priuauit. In Nicenos & Pruſaẽſes, qui Theodoro Cantacuzeno, & Iſaacio Angelo adhęſerant, cum ſeſe poſt Cantacuzeni viri impigri & ſtrenui interitum dedidiſſent, nullum crudelitatis genus prætermiſit. Cum Theſſalonicenſibus egit paulo mitius, deprecante epiſcopo Euſtathio, viro doctiſſimo, cuius extant in Homerum commentarii. Iſaacium Angelum recepit in gratiam. Bello petitus a VVilhelmo Siciliæ rege, vindicaturo iniuſtam cædem impuberis Alexii, & prælio victus, cum ob immanem ſæuitiam

publico

publico flagraret odio, Angelo, quem ad supplicium corripi mandarat, seditionem concitante, dum fugam parat, comprehensus est, mutilatusq; altera manu & oculo, & scabro camelo facie ad posticam versa per vrbem circũductus, vulgiq; tumultu vocis & harpagonibus pene frustillatim concerptus, pœnas dedit parricidij, raptę tyrannidis, & iniustæ sæuitiæ, cum biennio rebus præfuisset. Odiũ quo laborauit pater, & crudelitatis ab illo vsurpatę pœnas expiarũt & filij Iohãnes & Manuel oculis capti, nulla sua culpa, sed propter patris tyrannidem.

Ita propter scelera parentum grassantur pœnæ publicæ in totas familias, non vno tempore, sed multis interdum seculis, sicut de iustitia diuina concionatur vox Decalogi: Visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, & congruunt ad hanc veteres versus de talibus pœnis:

Ἀλλ᾽ αὐτῶν κεφαλῇσι καὶ ἐν σφετέροισι τέκεσσι
Εἰλεῖται, καὶ πῆμα δ᾽ ὁμοῖς ἐπὶ πήμασι βαίνει.

Plenæ sunt historiæ exemplis calamitosarum familiarum, vbi parẽtum scelera pœnas posteris attraxerũt, quæ in plurimos vagatæ sunt, & totas absumserunt stirpes, aut perpetuis exiliis dissiparunt, quale est exemplum OEdipi Thebani & similium.

ISAACIVS ANGELVS.

ISaacium Byzantini collocarunt ad gubernacula, destinatis ab Andronico tyranno suppliciis ereptũ. Hic simulatione iustitiæ & moderationis, cum esset natura timidissimus, & idcirco truculentus ac sæuus, initio res afflictas Byzantinorum rursus erexit aliquantulum, & exiliis desolatam vrbem ab Andronico, exulibus restitutis instaurauit. Bellum mouit in Siculos, qui Thessalia occupata & expugnata Amphipoli vrbi ipsi & imperio imminebant, accitis in societatem belli Alanis, in quo bello classe Sicula ad Thessalonicam dissipata, exercitus partem mari fuga exclusam, fame necauit, captis ducibus Richardo & Balduino comite. Sed postea cum VVilhelmo rege Siculo vltionem meditante pa-

cem fecit.

In VValachos, quos & Blachos nominant Græci scriptores, in hos ergo, nouis defectionibus imperiũ detrectantes, aliquoties infœliciter mouit. Insignibus enim cladibus repulsus est. Primum autem, quantum ego memini, nominantur VValachi in hac historia, quorum nomen quo tempore & quibus occasionibus innotuerit, aut quando gens ipsa in ea intra Tyram & Istrum regione cõsederit, certo non scio. Inhabitat enim veterem Daciam, quam postea tenuerunt Gotti. Ea diuidebatur antiquitus a Sarmatiæ parte, vbi hodie sunt Russia & Podolia flumine Tyra, quem incolæ Nestrum appellant. Ab occidente sole attingebat Iazygas Metanastas, quorum regionem Transsiluani possident. Ad orientem distinguebatur ab inferiore Mœsia, quæ Bulgaria est, Hierasso, quem Prutum nominant, & Istro fluuiis. Ad meridiem a superiore Mœsia, quæ nunc Bosna est Seruia, disiungebatur eodem Istro.

De origine ergo gentis mihi videtur non absimile esse vero, quod imperatores orientis post summotos inde partim, partim excisos Gottos, agros illos veteri more distribuerint veteranis militibus, & vt stipẽdia his exoluerunt, & vt per eos a finibus imperij ex ea parte arcerent tumultuantes Sarmatas. Inter illos plurimos fuisse Romanos, lingua argumento est, quæ ex latina est deprauata. Ab his Romanis profectum esse VValachorum nomen, vicinis in Transsiluania Gottis authoribus, qui Italos Germanica consuetudine VVallios nominarunt, consentaneum est. Nam quod a Flacco quodam eorum præfecto nomen tractum esse nonnulli fingunt, fabulosum prorsus est.

Latuerunt autem VValachi, quam diu quieti Constantinopolitanis imperatoribus paruerunt, & vicissim inclaruerunt, cum admixtione Sarmatarum aucti & ab iisdem incitati recusare imperium cœperũt. Eosdẽ Sarmatis ductoribus Lituaniam indeq; Liuoniã & vicinam Borussiam nouis colonis mixtim compleuisse, testantur veteris linguæ vestigia, quæ latinitatem referunt.

Posteriori tempore VValachorum vna gens in duas

est partes

eſt partes diuulſa, dominatu diſtincto, ſuntque qui ad orientem & ſeptentrionem habitant, Podoliæ finitimi VValachi antiquo nomine, cæteri ad meridiem & Tráſſiluaniam Muldaui nouo nomine appellati, etſi aliqui nomina permutantes, VValachos hos, Muldauos illos vocare malunt.

In Alexium Comnenum Cypri tyrannum nauiganti, claſſem tempeſtas diſiecit, & ad ſcopulos alliſam confregit. Hunc Alexium anno proxime ſequente Richardus Angliæ rex oppugnata inſula cepit & abduxit, de quo ſupra dictum eſt. Fridericum Barbaroſſam ad Helleſpontum aditu Aſiæ, & traiectu prohibiturus, aliquot aduerſus præliis caſtigatus, a bello deſiit, initaque cum eo amicitia & obſidibus confirmata progredientem commeatu iuuit.

Domi occultis aliquorum cóſpirationibus, & apertis etiam ſeditionibus quorundam imperio inſidiantium irritatus, metu inſidiarum & inopia ad crudelitatem ſe conuertit & rapacitatem, quibus cum odia ſuorum conflaſſet, a fratre, quem a Turcis captum multo auro redemerat, imperio & oculis priuatus, atque in ſordidum carcerem detruſus, de illa ſpe decidit, qua ex falſo oraculi promiſſo imperium in annos triginta duos ſibi deſpõderat, cum imperaſſet annos nouem, mẽſes octo. Poſtea e carcere per filium extractus, cum inſueti aëris nouitatẽ & aſperitatẽ ferre nõ poſſet, morbo cõtracto interiit.

ALEXIVS ANGELVS.

NOn diu fraude & parricidio raptum imperium tenuit Alexius, cum natura meticuloſus eſſet & ignauus, totumq; ſe in voluptates effudiſſet, neglectis vicinis VValachis & Scythis. Nã Iſaacij filius Alexius, cui mortem machinatus erat concitatis in exilio Francis & Venetis, quorum in vicinia tunc erãt vires validiſſimæ, & horum ope, vrbe ferro flammaque expugnata, fugatoque patruo, imperiũ recuperauit occaſione tali: Moturi in Aſiã aduerſus Turcos & Saracenos Bonifacius marchio Mõtisferrati, Balduinus Flãdriæ & Hẽricus S. Pauli

comites,& cum his Allobrogum dux,conuenerant Venetiis:cumque interueniente mora belli ſumtus exhauſiſſent,petiuerũt a Senatu Veneto pecuniã mutuo, quæ data eſt eis cum promiſſo maioris pecuniæ certis condi tionibus,ſi rempub.occupatam bello Iſtriano, & oppugnatione Iaderæ vrbis iuuare vellent.Quas illi conditiones cum accepiſſent, obſidio Iaderæ tentata, ſed opinione omnium longius protracta eſt.Circumſidentibus vrbem ſuperuenit Alexius Iſaacij filius,qui patrui ſceleratas manus effugerat,& multa queſtus de huius crudelitate, cæcitatem patris, ſordes & ſqualorem carceris, ſuum exilium,multa etiam,ſi reduceretur,pollicitus,auxilia impetrauit. Claſſis ergo ex Dalmatia ad Boſphorum Thracium adducta:ſinus qui Peram a Byzãtio quinquaginta ſtadiorum interuallo dirimit,rupta, quæ obtenſa fuit, catena ferrea, occupatus:vrbs deditione capta, & Alexio Iuniori reddita eſt,iis quibus inter eos conuenerat conditionibus. Alter Alexius Debelatum profugit auectis ſecum theſauris imperij, cum imperaſſet annos octo,menſes tres,dies decem,& irrito conatu imperium deinceps repetiuit.

ALEXIVS IVNIOR.

SEd nec Alexij Iunioris diuturnũ fuit imperium, quẽ inuiſum ſuis reddidit ſeu timiditas, ſeu ignauia, ſeu potius ſuſpicio de colluſione cum Francis & Venetis, quos cenſuerat non laceſſendos bello, ſed auro placandos eſſe,Byzantiis vociferantibus ignauia& perfidia imperatoris fieri, quod per Græcorum prouincias, inque ipſo vrbis conſpectu impune graſſarentur,nemine vindicante.Quare illi per ſeditionem repulſo datus eſt ſucceſſor Nicolaus Canabus aliquanto minus ad imperiũ idoneus Alexio. Hac occaſione Alexius Ducas,cognomento Murzuphilus,ob cõiuncta ac velut oculis immi nẽtia ſupercilia,homo ſubdolus & ſceleratus, Alexium amicitiæ ſpecie ad ſe fraude traductum, tanquam eum contra iniurias defenſurus eſſet,inſanienti plebi vinciẽdum obiecit:alterum Nicolaum paucorum ſubnixum ſtudiis per ſuos ſatellites:pręſidio diffugiente cepit,atq;

ita

ita amoto vtroq; imperium inuasit. Alexio bis potu veneni frustra tentato, laqueo guttur sua manu elisit mense imperij sexto, die octauo. Ipse cum exercitu Balduinum Flandriæ comitem adortus, qui cum exercitu non procul aberat, sed repulsus, ac Venetis duce Dandalo persequētibus intra vrbem compulsus & obsidione cinctus, cum de vrbis defensione desperaret, clā sese ex vrbe subduxit, fuga vitam cōseruaturus. Obsidio terra marique in diem octauum & sexagesimum continuata est, cui finem imposuit insana intra vrbem de imperio contentio inter Theodorum Ducum & Lascarem. His enim inter se digladiantibus, vrbs capta, direpta incensaque, maiore sui parte conflagrauit. Tyrannus Murzuphilus deinceps in Peloponneso cōprehensus perductusq; Cōstantinopolin, & post exculptos oculos de turri præcipitatus, promiscua plebe in cadauer desæuiente, frustillatim est concisus.

Vrbe recepta conuenit inter proceres, vt quindecim viri crearentur, quibus eligendi imperatoris potestas foret, atque illud expressum est, vt si Veneti nominis imperator declaratus non esset, quem ipsi vellent e sua gēte patriarcham vrbi darent. Ita Flandrensis & Sancti Pauli comites quinos: Monferratensis & Allobrogum duces totidem designauerunt. Reliquos adiecerūt Veneti. Horum suffragiis ad Balduinum Flandriæ comitem imperium delatum est. Eidem dimidium vrbis, prouinciarum, vectigalium, rerumque omnium, quas ex fœdere communi bello acquisiuerant, attributum est. Pacato ciuitatis statu castra in Thraciam promota, quæque intra Byzantium & Hadrianopolin comprehenduntur, in deditionem accepta sunt. Balduinus vt sociis, quę ex fœdere decreta erant exoluerentur, Bonifacium marchionē Thessaliæ regem declarauit. Venetis Cretam insulam, quam dono Alexij Angeli Bonifacius consequutus erat, attribuit, Bonifacio cedente, quæ res primam æmulationi inter Venetos & Genuenses caussam dedit.

Ita a Græcis ad Francos imperium orientis est translatum, in quo, vt supra dixi, præter exempla iudicij diuini aduersus idololatriam, libidines, perfidiā, tyrānidem,

parricidia, præterque tragicos exitus tyrannorum penē cōsideratu dignum nihil est. Sed illustria proponuntur testimonia prouidentiæ, bonitatis ac misericordiæ diuinæ, quod, cum voluerit Deus aliquid esse reliquum propter ecclesiam, tulit clementer illa contaminatissima & flagitiosissima portenta generis humani, ac pœnas publicas mitigauit & prorogauit, & ne ante præfinitam diuinitus metam interiret imperium, excitauit interdum aliquos mediocres principes, qui prudentia & virtute velut lacinias corrosæ ac diffluentis tunicæ rursus aliquantulum consueuerunt ac sarciuerunt.

IMPERATORES OCCIDENTIS EX VETERVM GIBELLINORVM STIRpe in Sueuia.

NIl magis inimicum esse atque infestum, nec perniciosum magis ecclesiæ & reipubli. superba tyrannide sacerdotum, cum discedentes a verbo Dei, & suæ vocationis metis transformant ministerium euāgelij in monarchiam politicam, & falso ministerij prætextu abusuque rapiunt exercentque potestatem in quoscunq; suo libitu, didicit orbis Christianus hisce annis quingentis post Henricorum bella, quibus vicit & regnauit tyrānnis pontificum. Sed grauiorem hanc tyrannidem monarchæ senserunt, quam cæteri, quo maior illorum potentia fuit & pontificibus formidabilior, si vires reciperet. Hanc quibus artibus oppugnare semel inclinatam perrexerint, exempla Sueuorum ostendunt, quibus imperium capessentibus Germania fracta fessaq; bellis ciuilibus atq; exarmata, vix ægre consistebat. Non destiterunt tamē pōtifices impellere eā turbareq; nouis seditionibus, quas cū domi singulari prudentia, moderatione, dexteritate ac fœlicitate sedarēt noui imperatores, quorū fuit affectio erga miseram & misere perditā patriam vere paterna, sanarentq; antiqua vulnera, & firmarent ac solidarent pacem, furor pontificum Italiam cōmouere,

incitare & attrahere exteros reges, diris & execrationibus alienare ab imperatoribus ſtudia orbis Chriſtiani, & hos externis ac domeſticis bellis implicare cœpit, ne vnquam orbi Chriſtiano quies contingeret & trãquillitas. Hi ſcilicet nouæ tyrannidis, nouęque religionis fuerunt fructus. Nam quę ſolam antea Germaniam exercuerant bella ciuilia, inde in vniuerſa orbis Chriſtiani exundarũt regna, pontificũ conſiliis, & artibus ceu diſſeminata.

Eleuata eſt & in cõtemtum adducta apud vicinos reges authoritas imperatorũ, & incitati ſunt hi, vt illis cũ rabie pontificum conflictantibus, paulatim ſeſe ab obedientiæ & veterum pactorum legibus ſubducerent, & ab imperio auellerent, cui certis conditionibus ita paruerant hactenus, vt annua tributa ſubiectionis teſtificandæ cauſſa pẽdere ſint coacti. Hæc tributa imperatoribus detracta, & controuerſias omnes inter vicinos reges pontifices ad ſe tanquam ſupremum orbis Chriſtiani iudicẽ tranſtulerunt, quod nõ ſolum opum, ſed multo magis authoritatis cauſſa Romanis profuit, & regibus libertatis nomine fuit gratiſſimum. Imperare enim regibus monarchæ, & conſenſum atque coniunctas vires orbis Chriſtiani augeſcenti potentiæ pontificũ opponere amplius non potuerunt.

Sed & regibus ipſis noui compedes & noua ſunt vincula cõmentitiæ ſuperſtitionis terriculamentis & epiſcoporum monachorumque ſatellitio circumdata, quibus ſi metu imperatorũ ſoluti, diſcedere ab obedientia Romanæ ſedis vellent, reduci intra carceres & coherceri poſſent. Denique cogitatũ tentatumque id omne eſt, quod imperatores frangeret, pontifices augeret.

Tandem & commiſſi ſunt cum imperatoribus reges inter ſeſe, ita vt nullus pene fuerit in orbe Chriſtiano angulus, qui non ex religioſa tyrannide põtificum ſuo ſit cruore reſperſus. Deniq; impediti ſunt honeſtiſſimi conatus optimorũ principum aduerſus Turcos & Saracenos potẽtiſſimos ac ſæuiſſimos Chriſtiani nominis hoſtes, quos ſi tunc, vt fœliciter cœperant, procul a finibus Chriſtianorum in Aſia compreſſiſſent, nõ inſultantes nobis ſucceſſu victoriarum & graſſantes cædibus

in viscera nostra,ceruicibusque nostris tristissimę seruitutis iugum intentātes in ipsa Germania spectassemus.

Sed sola pontificū perfidia elisit conatus optimos,qui imperatores ex medio & prosperrimo bellorum cursu perniciosissimis seditionibus retraxerūt, vnde creuit animus hostibus,& potētia, magno perpetuoq; cū dedecore,& cum detrimēto multo maiore Christiani orbis.

Sed cur cesserunt, inquies, pontificibus monarchæ? Cur non immoderatam tyrannidem mature priusquam vires acquireret ac roboraretur contuderunt? Cur iniustam & impiam seruitutem ecclesiæ & reipubl. imponi sunt passi? Cesserunt victi nō metu,non imbecillitate animorum,nō magnitudine periculorum, etsi ruinā patriæ,tot ciuium lanienas,tot præstātum heroum interitus spectare graue fuit,sed honesta de religione,quæ ex cōfirmatis erroribus illorum tēporum in animis fascinatis superstitione pene obstinata dominabatur, cuius omni tempore apud bene institutos magna vis fuit,vndecunque oriatur,& quibuscūque nitatur fundamentis, modo specie religiosa sese vēditet,oculosque &animos aliquo numinis diuini sensu imbuat, quæ etiam ethnicorū animos pupugit & flexit. Religionis ergo opinio expugnauit optimos principes,quod aliter illis persuasum nō esset,quā vt ostendebatur & iactabatur,pie recteque fieri, & ex sentētia diuinæ volūtatis in doctrina sacra expressæ,quæcunque a pontificibus proponerentur & susciperentur. Hoc titulo enim fiebant omnia, cui non cedere piaculum esse ducebatur.

Hæc persuasio postea magis auxit pontificum audaciam & impudentiam, & ad ea molienda statuendaque impulit, quæ ruinā ecclesiæ & imperio attulerūt, quod superstitione falsa & impia vinctis vulgi animis,principes iniurias pōtificum dissimulare cogerētur: inter priuatos reperirentur pauci, qui aut hiscere contra auderent,aut impietatem decretorum pōtificiorum cum sui capitis periculo vellent perstringere.

Cum autem supra dixerim in hac tertia periodo post Christum, erectam & stabilitam esse tyrannidem pōtificum fatali quadam religionum & imperij mutatione,

ideo

ideo in tota sequente historia obseruanda sunt hæc duo præcipue: primum quando illi & quas nouas leges tulerint, aut quæ procuderint dogmata noua, quibus occasionibus veteres vel idololatrias, vel errores cumularint, & disciplinã in superstitionem cõuerterint ritibus veteribus laudatissimis abusu deprauatis, quomodo turbarint imperiũ & regna orbis Christiani, vt suã tyrãnidem & opes Romanę sedis amplificarent, quæ excitarint bella ciuilia. Item, quæ imperatorum & regum cæterorum in hac seruitute fuerit conditio, quæ regnorum & imperii forma & gubernatio extiterit sub hac noua tyrannide, quæ acciderint regnorum mutationes, quarum peregrinarum gentium ex nostris dissidiis in nostram perniciem creuerit potentia.

Deinde consideretur, quę fuerit his temporibus ecclesia, quos habuerit doctores, quid intersit inter doctrinã veræ ecclesiæ & recentia commenta monachorum & scholasticorum. Multi imaginantur ex opinione confirmata diuturnitate inueteratæ tyrãnidis pontificũ, ecclesiam nihil esse aliud, nisi multitudinem vni Romano põtifici subiectam, distinctam a cęteris gentibus per ceremonias, quas instituerunt pontifices, alligatam ad successionem ordinariam episcoporum, & ad interpretationẽ scripturæ, quam pontifices, aut synodi tradunt.

Discrimen inter Veram Eccle[...] et recenti[...] commenta

Contra hanc imaginationem sciant pii non fuisse ecclesiam pontifices, episcopos & cæteros, qui horum probarunt opiniones, qui sunt & fuerunt hostes veræ ecclesiæ partim epicurei, partim idololatrę manifesti, & deprauarũt dogmata ac sacramẽta impio & idololatrico abusu, eaque contulerũt ad turpẽ quęstum. Sed hos tantum, qui in hoc cœtu sanctificati Spiritu sancto vere crediderunt in Deum per filium Dei; iuxta euãgelii doctrinam, etsi alii plus, alii minus lucis habuerũt. Nec dubiũ est præter multitudinem, quæ dominata est in ecclesia Romana & errauit, sicut errabant pontifices & sacerdotes Hieremię aut Christi tempore, fuisse innumeros qui etsi habuerunt aliquid imbecillitatis vel errorum, fuerunt seruitute pontificia oppressi, tamen recte inuocarunt Deum in agnitione & fiducia veri Mediatoris Iesu

Chriſti,& ſacramentorum pio vſu ſeſe erexerunt atque conſolati ſunt,ſicut ad Heliam Deus inquit,quod ſeruarit ſibi ſeptem millia,qui nõ curuarint genua corã Baal.

Nec moueantur pii authoritate multitudinis,contra verbum Dei,ſed redeant ad regulam:Si quis aliud euangelium docuerit,anathema ſit.Prima ſit authoritas verbi diuinitus traditi. Deinde illa eſt eccleſia exiſtimanda, quæ cum verbo illo conſentit, ſicut inquit Chriſtus:Oues meæ vocem meam audiunt. Et Auguſtinus: Quęſtio eſt,Vbi ſit eccleſia? Quid ergo facturi ſumus? In verbis noſtris eam quæſituri ſumus,an in verbis capitis ſui,Domini noſtri Ieſu Chriſti?Puto quod in illius verbis quærere debemus, qui veritas eſt: & optime nouit corpus ſuum.

Nec titulo etiam eccleſiæ moueantur,quem pontifices tanquam Gorgonis caput obiiciunt.In infinitum enim diſcernenda eſt a membris veræ eccleſiæ ingẽs multitudo impiorum,qui fere in illo cœtu,qui eſt eccleſia, antecedunt cæteros authoritate, ſpecie religionis, opinione doctrinæ.Quales fuerunt in populo Iuda tempore Hieremiæ põtifices & ſacerdotes impii,qui & ipſi allegabant cõtra Hieremiam authoritatem ſedis & legis, & promiſsiones:Non peribit lex a ſacerdotibus.Negabant ſuum cœtum errare poſſe, cum tamẽ prorſus errarent & diſſentirent ab Hieremia.Sæpe autem accidit in eccleſia,vt impii excellentes ingeniis vel authoritate ſumant impetus conſtituendi religionem humana ſapientia,qui cum non moueantur verbo Dei,ſed ducãtur opinione rationis,& quærant cõcinnas interpretationes,gignũt impia dogmata,ſicut Samoſatenus,Arius,Pelagius. Alii quærunt merita & ſpecioſum regimen & εὐταξίαν populi,& his cauſsis mouentur ad inſtituendos & cumulandos cultus,vt fecerunt pontifices & monachi,qui diſceſſerunt a verbo Dei,inſtituerunt cultus ſine mandato Dei,mutarunt vera dogmata,& cõtaminarunt,imo obruerunt puritatem doctrinæ.In talibus ergo non moueãtur pii titulo eccleſię.Nam cum impia multitudo dominatur in eccleſia,cõſtituit nomine eccleſię multa impia & falſa,& a norma atque analogia fidei alieniſsima:ſed

ſequantur

sequantur regulam traditā diuinitus: Frustra me colunt mandatis hominum.

Colligant pii & exempla illorum, qui errores & abusus pontificios reprehenderunt & refutarunt, sicut prophetæ fecerunt in populo Dei, quales fuerunt Taulerus, VVessellus Groningensis, Iohannes Huss, Hieronymus Pragensis, Hiltenius Isennacensis & alii. Sed meminerint semper, quod quanquam præter multitudinem impiam, sint in ecclesia aliqui pii, qui retinent articulos fidei, tamen hi quoque moti exemplis, assentiūtur quibusdam erroribus, quo fit, vt articulos fidei minus puros retineant. Sicut videtur Bernhardus commodius sensisse, quam cæteri, etsi multis erroribus assensit, vt abusui missarum potestati pontificiæ, votis, cultui sanctorum. Etsi enim vera ecclesia, quæ exigua est, retinet fundamentum fidei, tamen illa ipsa vera ecclesia potest habere errata, obscurātia articulos fidei, & multi ita labuntur, vt approbent prorsus impios errores contra fundamentū, etsi fortassis aliqui resipiscunt.

Intueantur autem pii ecclesiam omnium temporū, cum has confusiones ecclesię Romanę cōsiderarint. Etsi enim necesse est veram ecclesiam semper durare, quia regnum Christi est perpetuum, & scriptum est: Manebo vobiscum vsque ad consummationem sæculi: tamen hęc vera ecclesia non semper pari frequentia & celebritate floret, sed sæpe admodum exigua est, ac subinde restituitur diuinitus, missis veris doctoribus, sicut tēporibus Nohe, Abrahæ, Esaiæ, Hieremiæ, Christi angusta admodum fuit ecclesia, & paucorum cœtus, & Christo nascente regimen ecclesiasticum erat penes Pharisæos & Saducæos, qui erant palam impii. Saducæi vero etiam Epicuræi erant, & tamē arrogabant sibi pręcipue titulum populi Dei.

Sic Esaias suis pontificibus & principibus derogat augustum ecclesiæ titulum, cum inquit: Nisi Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma & Gomorra facti essemus. Prædicunt similia sacrę literę de cladibus post apostolos in ecclesiam peruasuris. Vt Matth. 24. Multi pseudoprophetæ surgent & decipient multos. Item:

Cum videbitis abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto.

Ita & teſtimoniis prophetarū atque apoſtolorum & eccleſiæ exemplis admoniti non cogitemus de eccleſia tanquam de mundana politia, nec eam ſucceſsione epiſcoporum aut gradu & loco pontificum, aut opibus, luxu, & ſplendore Romanæ aulæ, aut Romanæ eccleſiæ monarchia, quę poſt Henricum quartum conſtituta eſt, metiamur, ſed apud eos eſſe ſtatuamus, qui retinent fundamentum, id eſt, ſcripta prophetica & apoſtolica recte intellecta, etſi ſunt diſperſi, deſpecti, egentes, oppreſsi, obnoxii calamitatibus infinitis. In hoc cœtu eſſe aliquos vere credentes neceſſe eſt, nam ad hunc cœtum pertinent promiſsiones.

Talem cœtum ſub pontificum tyrannide fuiſſe etiā firmiter ſtatuamus multis in locis orbis Chriſtiani, qualis fuit tempore Chriſti, Simeonis, Zachariæ, Ioſeph, Mariæ & aliorum, etſi non floruit opibus, potentia, authoritate, ſicut pontifices & epiſcopi, qui fuerūt in ordinaria ſucceſsione. Cum autem hæc tractatio alio pertineat, hoc loco ſatis ſit monuiſſe, conferenda eſſe huius tertii ſeculi noua dogmata ex ſuperſtitionum fundamēto detexta ad veterem doctrinam traditam in ſcriptis propheticis & apoſtolicis, & aliis quæ cum his congruunt.

Exigantur & leges pontificiæ, quæ poſt labefactatā, imo abolitam veteris eccleſiæ diſciplinam, cum a bellorum motibus nonnihil quieuiſſet orbis terrarum, paulatim introductæ, & coaceruatæ moribus ſeculi & pontificum impudētiam, nouam & intolerabilē tyrānidem in eccleſiam, & conſcientiarum crudelem carnificinā abuſu ſuperſtioſo diſciplinæ inuexerunt. Hæ ergo exigantur ad veteres canones, quibus præcipiūtur vtilia, & pietati accommodata exercitia ſine ſuperſtitione. Sed ſēper in cōſpectu ſit diſcrimē inter dogmata & ceremonias diuinitus traditas, & inter ritus humanos. Dogmata & ſacramenta voluit prima eccleſia firma eſſe & perpetua, vt pote accepta ab apoſtolis, qui non errabant in doctrina. Ritus humanos non voluit eſſe perpetuos aut

immutabiles. Neque alligata est ecclesia ad rituum humanorum similitudinem & conformitatem. De his cũ ab aliis sit alibi copiose tractatum, in hac commemoratione illa breuitatis caussa omittã. Nunc ad res imperatorum accedo.

CONRADVS TERTIVS, FRANciæ & Sueuiæ dux.

LOthario mortuo imperium certo sibi desponderat Henricus Superbus gener, confisus studiis & fauore Saxonum propter socerum Lotharium & magnitudine potentiæ. Saxoniam enim Bauariæ connubio copularat. Ea opinione insignia imperij, quæ a socero acceperat, apud se vi retinuerat, & ostenderat se non passurum, vt his præter ipsum alius ornaretur. Quod ergo & fastum atque insolentiam eius odissent cæteri, & formidarent potentiam, & iudicarent superbiam potentia instructam non esse publica authoritate armandam, comitiis, quæ indicta erunt electionis caussa Moguntiæ, Confluentiam translatis, ibi crearunt imperatorem Conradum Friderici Sueuiæ ducis filium, sorore Henrici quinti natum, eum qui cum Lothario de imperio antea decertarat.

Hæc res nouum peperit bellum. Henricus enim dolore repulsæ subito coactis in Bauaria copiis, imperatorem circumsedit ad Augustam, vbi cum frustra tentatæ essent pacificationes, imperator non satis ad dimicãdum paratus, decurrit ad consilium proscriptionis. Cum ergo euasisset ad Vviceburgum, de sententia procerum publicata proscriptionis formula, cito copias Henrici dissipauit, deserentibus eum sociis. Saxoniam vero Alberto Vrso marchioni Brandeburgensi: Bauariam Leopoldo Austriaco vterino fratri tradidit.

Ita in diuersa distractus Henricus, cum vtrobique periclitaretur, ne vtroque ducatu excideret, cõfirmante sese imperatore, in Saxoniã profugit, inde Albertum, qui sorore matris suæ filiæ Magni ducis genitus erat, & iam magnam Saxoniæ partem suam fecerat, reiecturus. Eo

pulſo cũ amiſſa recepiſſet, mœſtitia extinctus eſt, anno milleſimo centeſimo, triceſimo nono, relicto filio Henrico Leone.

A morte eius bellum in Bauaria atrocius inſtaurauit, & vrſit pertinacius Vvelphus frater, oppugnato Lupoldo, auxiliis Vngaricis & Siculis. Vtrique enim regi, præſertim Siculo Rogerio, qui poſt Reginaldi mortem, quẽ Apuliæ Lotharius impoſuerat, Roberto Capuano ſucceſſore illius pulſo Apuliam repetebat Cõradum bellis domeſticis diſtineri.

Longum hoc fuit, & cruentum bellum, varioque geſtum eſt euentu ab vtroque, quod tandem Vvelpho ad Flochburgũ profligato Fridericus imperatoris patruelis Vvelphi ſorore natus, qui poſt eum imperauit, his cõditionibus compoſuit, vt tota inferior Saxonia cederet Henrici Superbi filio cognomento Leoni: Albertus Vrſus contentus poſſeſſione marchiæ Brandeburgenſis, & ſuperiore Saxonia, abſtineret ab inferiore: Bauariam retineret Henricus Auſtriacus Leopoldi frater, ducta vidua Henrici Superbi Gertrude. Vvelphus certæ partis dominus eſſet. Quibus conditionibus cum non ſtaret Henricus Leo, poſtquam adoleuiſſet, ſed iniuriam ſibi fieri quereretur, & peteret ſe nulla ſua culpa paterno ducatu exutum reſtitui in integrum, Fridericus imperator rem deduxit eo, vt Henricus parte Bauariæ, quæ veteris Auſtriæ limites attingebat, contentus, & ducis inſignitus titulo ac dignitate, Bauariã reliquam nouis & anguſtioribus limitibus ab Auſtrię diremptam relinqueret Leoni. Ita Auſtriacis amplioris ditionis & nouæ dignitatis acceſſione auctis, rediit Bauaria ad Leonem, quam tamen non ita multo poſt rurſus amiſit.

In hoc bello pręter cętera illud maxime eſt memorabile, quod ad oppidum Vveinsberg accidit. Cum enim per annos aliquot vario fortunę euẽtu in Sueuia Bauariaque belligeratum eſſet, & ancipiti ſæpe Marte pugnatũ, accidit vt bellum conſiſteret ad oppidum Vveinsberg, cui amœna vineta nomen dederunt, in quem locum vires ſuas Vvelphus contulerat, vallo ac mœnibus, ſi acie vinceretur, ſeſe tutaturus. Fuſus ergo fugatuſque & intra

vrbem

vrbem compulsus, ac post multas difficiles oppugnationes tandem armis & fame expugnatus, coactus est & sese & suos victori quibuscunque conditionibus dedere. Ibi imperator præcepit, vt VVelphus cęterique equestris ordinis viri vincti in custodiam traderentur, oppidum a militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem retinerent. Tunc mulieres, quæ fuerunt in vrbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt, vt sibi saluis abire liceret, portantibus de suis rebus, quātum vnaquæque posset. Quod cum a clementi victore & Germano facile impetrarent, capiunt mulieres consilium pium & memorabile. Nam cum hostes aurum eas, & gemmas mundumque muliebrem, aut pecuniæ aliquid secum elaturas putarent, illæ omnibus his rebus militum prædæ relictis, maritos solos in humeros sublatos, & paruos liberos in sinu atque amplexu tenētes vrbe asportabāt. Imperator ingeniosa philostorgia mulierum mirifice delectatus, omnibus conuiuio exceptis clementer ignouit. Itaque

--sæpe vtile vinci,
Victoris placidi fecit clementia multis.

Insigne hoc est & memorabile exemplum vere generosi & Germani animi, qui contentus laude victoriæ alienissimus est a sæuitia in deuictos. Sunt qui VVelphum euasisse ex prælio, & in obsidione non fuisse tradunt. Pace reconciliata VVelphus Conradum in Palæstinam cōsectatus est.

Receptus est in gratiā & Rogerius Siciliæ rex, qui in Asiam proficiscentem Conradum fideliter omnibus rebus iuuit & instruxit.

Nutare iam & labi cœperant res Christianæ in Asia, præsidiario milite destitutæ, quas reliquiæ adhuc, vtcunque sustentabāt Armeniorum auxiliis, qui religionis societate nostris coniuncti, Turcis agros Christianorum infestantibus a tergo assidue inhęrebant. Nec solos Turcos iam, sed & Saracenos Ægyptios nostri habebant hostes. His vt subueniretur mature priusquam penitus conciderent, Conradus imperator & Ludouicus Franciæ rex impulsu diui Bernhardi maximos traiecerunt in Asiam exercitus, rebus omnibus ornatos atque instructos.

anno Christi millesimo, cẽtesimo, quadragesimo sexto. Hi ad Byzantium vbi conuenissent, atque explorata prius Manuelis Comneni, qui orienti præerat, voluntate, de tota inter se belli ratione consultassent, partitis agminibus hostes in diuersis sunt locis aggressi. Sed expeditionis sapienter deliberatæ & optima ratione institutæ, exitus fuit infœlix, Manuelis Byzantini scelerata perfidia exercitu Conradi in Asia acciso attenuatoque ferro, fame, veneno & fraude. Ita non vt caussæ & consilia, sic bellorum euentus semper sunt in potestate nostra, sed reguntur ac præstantur diuinitus.

Conradus imperator quanquam & ob Græcorum perfidiam magnas accepisset clades, & irrita oppugnatione Iconii in Lycaonia defatigatus esset; tamen ad Meandrum fluuium aperto Marte cum ingẽtibus Turcorum copiis congressus tantã edidit eorum stragem, vt cruor flumen tinxerit, & ripas lõge lateque cadauera cæsorum compleuerint. Ea victoria consternatis & procul fugatis hostibus, per itinera a latrociniis & incursionibus hostilibus liberata, tutum ad vrbem Hierosolymam accessum aperuit, sed quod exercitus laboribus itineris cœlique iniuria partim cõsumtus defecisset, partim affectus langueret, nulla re memorabili effecta, post exactum annum quartum in Germaniam redire coactus est. Domi cum nouos exercitus collegisset ad pacandam Italiã domesticis dissidiis liberarum ciuitatum turbatam, quæ inter se armis de libertate & imperio decernebant, morte præreptus expeditionem non absoluit.

Obiit Bambergæ decimo quinto Calend. Martii, cum imperasset annos quindecim, anno Christi millesimo, centesimo, quinquagesimo secundo, anno a mundo condito quinquies millesimo, centesimo, decimo quarto.

Intestina eius condita sunt Bambergæ prope Henricum Sanctum. Cadauer Laureacum delatum est, quod Eboracum aliqui nominant.

Vxorem habuit Gertrudim, filiam comitis Sultzbachici, ex qua nati sunt ei filii duo, Henricus & Fridericus, Henricum ante expeditionem Hierosolymitanam pene puerum consortem imperii fecit. Hic ante reditum

patris

patris e vita emigrauit. Fridericũ moriturus patrueli Friderico Barbarossæ cõmendauit. Is cũ militaret in Italia, peste periit vna cũ multis aliis in obsidione vrbis Romę.

Sub id tempus Henricus Leo, & Albertus Vrsus Sclauorum familias, quod religionis Christianę professione post Ottonem Magnũ repudiata, latrociniis crudelibus vicinos Christianos infestare non desinerẽt longis continuisque bellis magna ex parte extirparunt. Henrico cum Henetis, quos tunc rexit Nicolothus, & post eum filij VVertislaus & Bribislaus Obotritorum principes ad mare Balticum: Alberto cum Sorabis ad Albim in marchia Brandeburgensi, & Saxonia superiore res fuit, vt supra monui.

Vterque in desolatas terras nouas duxit colonias, Hẽricus trãslatis in Henetorum regionem, vbi ducatus est Megalburgensis & Pomeraniæ pars, Frisiis atque Saxonibus: Albertus ad Albim Salamq; in Soraborum & Lusatiorum loca prope Mysos & Hercynios ad Albim & Hauelam, collocatis Hollandis & Flandris, a quibus totus ad VVitebergam tractus, seu Flandrorum, seu Pleumosiorum nomen sortitus est, quod huc vsque cõseruauit, & de colonis illis testantur appellationes oppidorum, quæ restant, vt sunt Cameracum, Neomagum, Brugę, & aliæ plures oppidorum quæ sunt circa VVitebergam, quorum pleraque habent nomina aut Sorabica vetera, aut Germanica recentia, quæ originem colonorum nouorum & veterem patriam indicant.

Hoc Alberto patre natos Ottonem & Bernhardum virtus bellica, fides erga imperatorem, merita in patriam, ad magnam euexerunt potentiam. Otto marchiam Brandeburgensem possedit, quam posteri bellis ampliarunt, finibus Pomeraniam versus extensis. Bernhardo cessit Saxonia superior ad Albim. Huic deinceps beneficio Friderici Barbarossæ bonam partem inferioris Saxoniæ coniunxit, euectus ad dignitatem ducis Saxoniæ Henrico Leone deiecto. Est autem antiquissima stirps comitum Ascaniæ, quæ sola fere vetustissimum gentis suæ nomen ortum a veteribus Ascaniis, qui ad Hercyniam incoluerunt, conseruauit inter

tot rerum viciſsitudines,& familiarum mutationes tam crebras & varias. Nam aliæ vetuſtæ gentis Germanicæ appellationes,quas hiſtoriæ Romanæ celebrant,fere omnes interierunt,obtritæ vetuſtate, aut cum familiis ipſis ſimul abolitæ. Prodierunt ex hac ſtirpe Vrſini nobiles Romani, iis procreati parentibus, quibus imperatores noſtri Italiæ gubernationem commiſerunt.

FRIDERICVS PRIMVS GOGNOMENTO BARBAROSSA.

EA fuit de Friderico Barbaroſſa opinio & Conradi imperatoris, & procerum reliquorum, vt Conradus moriturus ſuo eum ſuffragio imperio deſtinarit, præterito filio,cuius tamen ætas iam fuit matura, & προβεβλημένα cæteri amplexi, vno omnes conſenſu citra controuerſiam imperium ad eundem detulerint. Hanc de ſe opinionem Fridericus, non tantum ſuſtinuit maxima cum laude,ſed omnibus ſummis virtutibus ſuperauit.Cum accepiſſet imperium, vt fuit patriæ amantiſſimus,nihil prius habuit,quam vt domi pacem ſine publico motu,& conſilio potius quam armis conſtitueret.Pace enim & quiete opus eſſe intelligebat concuſſæ Germaniæ ad ſananda & ſolidanda vulnera, quæ priora bella Henricorum inflixerant, recentia ſucceſſorum refricarant.Nec odia ceſſatura eſſe proſpiciebat, niſi controuerſiis moderata quadam damnorum exæquatione diremtis,& ſancita ἀμνηστία perficeretur, vt principum animi vera inter ſe mutuaq; beneuolentia coaleſcerent.

Contendebant inter ſe Bauariæ principatu vitricus Henricus Auſtriacus, & priuignus Henricus Leo Saxo, hoc queritante iniuſte ſibi Bauariam ereptam eſſe. Hãc litem ne in bellum exiret ita diremit,vt Auſtriaco apud quem plus valebat,perſuaſerit de ſuo vt iure concedere potius,ac regredi, quam progredi vellet pacis publicæ cauſſa. Et vt iacturam hanc facilius ferret,tranſtulit familiam Auſtriacam in ordinem ſuperiorem, decreto ei tributoq; titulo ducis,& amplificauit fines ditionis parte Bauariæ ad Auſtriam adiecta. VVelphum vt quieſceret in

ret in poſterum, Thuſcia & Spoletano agro Sardiniæq; principatu donauit. Conradum ex alia matre fratrem Palatinum Rheni conſtituit. In hac pacificatione nec prudentiam ei defuiſſe in cõciliãdis principum animis, nec grauitatem, nec ſucceſſum, qui confertur diuinitus, declarauit euentus. Suſtulit enim maximorum bellorum cauſſas & occaſiones, Germaniæque tranquillitatem peperit.

Compoſuit & controuerſias inter Suenonem Canutum & VVoldemarum reges Danicos Mersburgum euocatos, qui de regno inter ſe dimicarant aliquot annos magno cum detrimento vicinarum terrarum, quæ erãt imperij. Sunt qui tradunt Danos occupata Lubeca exercitus toto illo littore habuiſſe firmiſſimos, Fridericum vero, quod verſaret animo expeditionem Italicam, ne implicaretur domi longo bello, & vt auerteret omnes motuum domeſticorum occaſiones, Lubeca recepta, cũ Danis certis conditionibus tranſegiſſe in caſtris ad Lubecam in eam ſententiam, vt gentem fortiſſimam, quæ diuturnis & difficilibus bellis imperatores exercuerat, ſocietate atque amicitia Germaniæ deuinxerit.

Rebus domi conſtitutis ingreſſus eſt Italiam,
quoque motibus compoſitis, Romæ de[...]
tur. Exules enim Apuli, quos Ro[...]
rat, reduci cupiebant, & lib[...]
quibus ſeruitute[...]
te dominati[...]
ron[...]
[...]e exclu-
[...]ſtice factam ob-
[...]quiſito exemplo ita
[...] vrbes cupidiſsime eum re-
c[...] [...]ules non tam armis, quam authori-
ta[...] [...]uit.

[...]nſcenſo Apennino cum Romam appuliſſet, & à pontifice Hadriano quarto coronatus eſſet, quarto regni anno, quarto Calend. Iulij, ſeditioſę multitudinis tumultu laceſſitus, dimicauit cum ciuibus in ipſa vrbe, multis captis, pluribus in Tyberim demerſis.

Dehinc tota Italia peragrata rediit in Germaniam, vbi

cum Arnoldus Moguntinus episcopus,& Hermānus Palatinus priuatis inter se dissidiis totam ad Rhenum commouissent Germaniam, motibus sedatis, Moguntino propter ætatem & ordinem pepercit, alterum coegit viuum canem posterioribus pedibus ad humeros religatum, vel vt alij tradunt, manibus ea parte præhensum, in spectaculis publicis circumferre. Tali enim censura notabantur, qui ex summis ordinibus petulanter pacem publicam turbassent. Vt olim in militia Persica pœna leuitatis & inconstantiæ in desertore, redeunte ad partes priores erat gestare nudam meretricem.

Coegit armis & Poloniæ regem ob non soluta annua tributa, mulcta bellum redimere,& exercitui, quem instruebat in Mediolanenses, præsidiarios equites adiungere. Sed diu non durauit hæc imperatorum authoritas, apud exteros reges post Fridericum, pontificum artibus profligata & conculcata. Statim enim eo res redierunt, vt vicinis regibus despectui essent, a suis, præsertim Italis etiam oppugnarentur. Auxerunt contemtum perpetuæ excommunicationes imperatorum & tyrannica edicta, quibus reges & principes ad excommunicatos bel ...rsequendos, vrbes ad seditiosas defectiones impel ...textu authoritatis diuinæ, vt quos a fide & ...nperatores dimouere honesti ratio vel ... non poterat, hos terror falsæ ...isdem auelleret. Hæc po...ea abierunt in ...erpetuis bellis caussam dederunt.

Imperatore ergo districtc... dio lanenses confisi pontificū instin... rio rem lenitatem imperatoris metum a... ui tiem interpretati, quod imperium Longobar... erto sibi despondercnt, denuo proxima oppida alia iniuste vexare, alia ad seruitutem adigere, pellectis in societatem potentissimis ciuitatibus, cœperant. Qua re etsi grauiter fuit offensus imperator, vehementius tamen incanduit ad superbam Hadriani pōtificis orationem, qui per legatos denūciarat, sui iuris esse imperium tribuere cui liberet, etsi postea hæc retractauit. Multum exhibuit negotij

gotij optimo imperatori Mediolanẽsium & pontificum perfidiosa conspiratio, quæ septi[illegible] eum cum exercitu in Italiam pertraxit.

Quod ergo Mediolanenses Derthonam recens ab imperatore dirutam instaurassent, & Papiam ac Nouariam diripuissent, & paulatim procederent, totaque Italia in armis esset, initiis mature occurrendum ratus, quanta potuit celeritate Alpibus superatis traduxit exercitum in Italiam, Mediolanum vi expugnatum solo æquaturus repressit indignationem, cum sese ciues ad genua ipsius supplices proiecissent, gestantes signa reatus, suspensos de ceruicibus strictos gladios & affixas pectoribus cruces. Censuerant militiæ duces seruandam esse tam pulchram vrbem, & dignam esse maiestate & magnanimitate imperatoris parcere promiscuæ multitudini, & animaduertere in authores.

Sed vix inde digresso in Burgundiam imperatore, redierunt ad ingenium, seq; munierunt nouis fœderibus, ascitis in societatem non tantum liberis ciuitatibus, sed & VVilhelmo Siculo, & cardinalium magno numero, qui promissa grandi pecunia, pontificem instigarunt, vt imperatorem excommunicaret. quo comperto cum præmisisset exercitum, ipse e vestigio secutus, cito hoc incendium restinxit, Mediolanensibus ad vrb[illegible] cæsis, sed vrbem non cepit.

Hadrianum meditant[illegible] dericum, haustu aq[illegible] [illegible]omersa fuit, enecatum tradunt. [illegible] duo pontifices creati sunt, quorum [illegible] imperatorem anathemate est [illegible]eret. Deinde [illegible] Victori faueret, & incendit vniu[illegible] Italiam ac præcipue Venetos aduersus Fridericum. Nõ leuiter perturbatus fama anathematis Fridericus, scripsit ad collegium cardinalium, vt res diiudicetur. Sed cognitionem prohibuit Alexander, propterea quod haberet in partibus suis pręcipuum Italię robur & Gallos. Et ne quid periculi esset, recepit se in Galliam.

Mouit hæc contumelia animum imperatoris, vt in bellum acrius incumberet, & quia Mediolanensiũ præcipuę fuerant in ea coniuratione partes, vrbem vi captam

diripuit,diruit & funditus exciſam ſale cõſperſit, authoribus defectionis ſecuri percuſſis. Inde reuerſus in Germaniam Saxonicos motus compoſuit,ſublata inter Hẽricum Leonem & Albertum Vrſum contentione de principatu Saxoniæ, quem ex Conradi promiſſo Albertus ſuum aſſerebat.Sed deſtitit Albertus in gratiam imperatoris,qui poſt tranſactionem firmandæ pacis cauſſa Friderico Conradi filio deſpondit Leonis ex prima coniuge filiam,Leo viciſſim imperatori promiſit auxilia contra Mediolanenſes.

Interea belli author Alexander, poſtquam percurſa Gallia,Hiſpania,Anglia reuerſus eſſet in Italiam,Venetos denuo inflãmauit, vt bellum renouarent, ad quos cum acceſſiſſent præter alias ciuitates Mediolanenſes exules & vrbem reparaſſent,imperator redire in Italiã cum exercitu coactus eſt. In hac expeditione turpiter proditus & deſertus ab Henrico Leone, in tantum venit diſcrimen,vt ex equo ſit deturbatus,& diu deſideratus.Hanc perfidiam Henrici vt puniret, ſumma rerum in Italia ducibus Ottoni VVitelbachio& Bernhardo Anhaltino commendata, clam profectus in Germaniam, Bambergæ frequenti principum ſenatu accuſatum eum & horum ſententiis condemnatũ proſcripſit, & vicinis cum præcepiſſet, vt tota eum ditione, imo tota Germania pellerent,mox ad exercitum reuerſus eſt. Genua expugnata Romam contendit, quam Alexãdrum munire didicerat,Romani cognito eius aduentu, audacter, ſed infœliciter occurrerunt ad Thuſculum.Nam prelio commiſſo imperator trucidatis Romanorum ciuium duodecim millibus,vrbẽ primo impetu [illegible] lixtum pontificem conſtituit.Alexander habitu nautico deceptis cuſtodibus, Venetias euaſit.poſt eam victoriam exercitum peſtis corripuit, quæ abſumſit multos præſtantes viros, atque inter alios Fridericum Conradi filium & VVelphum Iuniorem. Fugientem pontificem proſequutus eſt Otto imperatoris filius ſeptuaginta quinq; longis nauibus,quo cum ad Salborium promontoriũ in Peranẽſi tractu ad orã Iſtriȩ cõflixit Venetȩ claſſis ductor Cianus, & quadraginta octo nauibus captis

inter

inter quas fuit prætoria, duabus media pugna in mare demerſis, parta victoria, Ottonē interceptum Venetias adduxit. Vrbem cum triumpho ingreſſo pōtifex annulum aureum porrexit, quo ſe authore in mare proiecto, id ſibi deſponderet ritu prorſus ethnico, & inſtituit, vt ſucceſſores quotannis idem ſtato die facerent, quod ſeruatum deinceps huc vſque die aſcenſionis Dominicæ.

Quod ergo nec pertinacem ambitionem pontificum flecti aut infringi, nec immanem ſæuitiam reſtingui aut expleri vllis cladibus publicis vllove tot miſerorum & innocentum hominum ſanguine poſſe animaduerteret, perſuaſus ab amicis, de communi pace agi paſſus eſt. Quod vt faceret, mouerunt eum præcipue cauſſę publicæ. Tanti enim tunc erāt in Aſia Saladini, ſultani Ægyptij ſucceſſus, vt niſi imperator afflictis opem ferret, viderentur breui non in Syria tantum, ſed in tota Aſia regnaturi eſſe Mahometiſtæ. Et Italia cædibus feſſa pacē petebat. Credibile eſt etiam præter has publicas cauſſas multum valuiſſe paternum dolorem. Nam cum domeſtica eius vita plena fuerit humanitatis ac pietatis, haud dubie etiā valde fuit φιλόστοργος, vt nunc quoque in Germanis vehementiorem videmus eſſe liberorum amorem, quam in cæterarum nationum hominibus. Mouit igitur Fridericum extincto altero filio, capto altero, patrius dolor, vt animum ad pacem conſtituendam adiiceret, præſertim cum ipſe ſemper a bello abhorruiſſet, & coactis ſcelere pontificum ſumſiſſet arma.

Itaque tandem conuenit, vt Fridericus Venetias veniret, & ibi ad pedes pōtificis procumbens, abſolutionem peteret. Deinde conſtituta pace in Italia duceret exercitum in Aſiam. Has cōditiones Fridericus, etſi erat armis ſuperior, accepit tamen, cumque ſe Venetiis ad pōtificis pedes abieciſſet, tyrannus, non contentus imperatoris modeſtia, quod factus eſſet ſupplex, inſignes inſuper cōtumelias addidit: Pedem collo imperatoris impoſuit, & acclamari iuſſit; SVPER aſpidem & baſiliſcum ambulabis. O execrandam ſuperbiam & tyrannidem. In hoc ipſo tamen ſpectaculo generoſus animus oſtendit indignitate rei ſe moueri, palam interpellato pontifice,

cum inquit, Non tibi, ſed Petro. Significabat enim ſe factum eſſe ſupplicem non huic tyranno, ſed apoſtolicæ authoritati. Reclamauit pontifex tyrannice, Et mihi, & Petro. Sic abſolutionem tãdem impetrauit. Demonſtrat hoc exemplum, quanta ſit peſtis rerumpublicarum ambitio eccleſiaſticorum.

Sed hoc miretur aliquis, potuiſſe Fridericum iniurias tam atroces obliuiſci, & cõdonare reipub. & ita ſeſe demittere, vt ſupplex fieret in cauſſa meliore, & inſuper ſupplicem ſe affici tanta contumelia ſinere. Vicit optimum principem opinio religionis, qua tyrannidẽ ſuam pontifices ſcelerate & impie extollebant & exaggerabant, cuius in omnium hominũ animis magna vis eſt, præſertim ſi ſuperſtitio accedat, quæ tunc regnabat. Ceſſit autem vtilitati publicæ, vt conſtituta firma concordia in Europa, latrocinia Mahometica in Aſia felicius reprimi poſſent.

Narrant inter cæteros militiæ duces, qui imperatori ad genua põtificis prouoluto aſtiterunt, affuiſſe Theodorum marchionem Myſnię fratrem Ottonis illius, cuius ſeculo aperuerunt ſeſe venæ metallicæ ad Fribergam Myſniæ, qui cum ad conſpectum tyrannicæ inſolentiæ ingẽti generoſaque percitus ira, minaci geſtu & flammantibus præ iracundia oculis accurriſſet, imperatorem poſtratum erecturus, tyrannum pauore conſternatum in complexus & oſcula imperatoris ſeſe effudiſſe, nec prius auelli ſe paſſum eſſe, quã de ſalute ſibi certo caueretur. Tranſegit & cum Vvilhelmo Siciliæ rege, & filio Henrico deſpondit Conſtantiam Rogerij filiam. Longobardos certis pactionibus rurſus imperio ſubdidit, quæ diu ſeruatæ ſunt. Acta hæc ſunt Venetiis anno Chriſti milleſimo, centeſimo, ſeptuageſimo ſeptimo, nono Calend. Sextilis. Talibus exemplis immoderatam potentiam ac tyrannidem pontifices confirmare conati ſunt, de quibus, cum manifeſtum ſit, eos contra religionem, contra leges diuinas, & contra communia iura omnium gentium egiſſe, vt de conſtitutionibus imperatorum taceam, nunc nihil diſputo.

Pacata hoc modo Italia, rediit in Germaniam Fridericus,

ricus,

ricus,tum vt neceſſaria ad bellum Aſiaticum compararet,tum vt ante migrationem ex Germania cōſtitueret rempublicam & tolleret ac ſopiret certamina, quę commouerat proſcriptio Henrici Leonis,qui a vicinis principibus imperatoris edicto oppugnabatur ac diripiebatur.Nam Saxonici ducatus ditionem ac dignitatem trāſtulerat in Bernhardum Anhaltinum: Bauarici in Ottonem VVittelsbachium, vt compenſaret vtrique nauatā in bellis Italicis fidelem operam.Leone in perfidiæ pœnam Saxonia Bauariaque excluſo. Hoc beneficium vtrique confirmauit coram. Leo imperatoris metu exulatum abierat in Angliam ad ſocerum, cuius interceſsione res eo deducta eſt, vt Henricus quanquam partem ditionis amiſſæ recuperarit, ad dignitatem tamen priſtinam non redierit. Epiſcopus Colonienſis ex ea deſcriptione ad ſe vi traxit ducatum Angriuariorum in VVeſtualia, qui in tranſactione adiudicatus erat Bernhardo. Ita Leo mulctatus maxima potentiæ & dignitatis ſuæ parte, Clementis victoris beneficio ea, quæ nunc ſunt ducum Brunſuicenſium & Luneburgenſium, retinuit.

Otto VVittelsbachius cognomento Maior e veteri Palatinorum Scirenſium gente oriundus, de qua ſupra diximus,condidit ſtirpem ducum Bauariæ & Palatinorum ad Rhenum.Nam filius Ludouicus poſtea Friderici ſecundi conceſsione,Palatinum Rheni,Bauariæ adiecit. Ita rediit Bauaria longo poſtliminio ad veteres dominos,viciſsitudines perpeſſa multiplices.

Bernhardum Anhaltinum Alberto Vrſo patre natum eſſe diximus. Hoc editi ſunt Albertus & Henricus filii, quorum ille duces Saxoniæ, qui VVitebergam tenuerunt ante Myſniæ marchiones, progenuit, de quibus reliquum eſt ſtemma ducum Lauenburgenſium. Hic principibus Anhaltinis ortum dedit, qui antiquam patriam Aſcaniæ gentis ad Hercyniæ iuga incolunt.

Tradunt etiam ſcriptores magno conſenſu ducem Boëmiæ primum apud hunc Fridericum regiam dignitatem,rebus pręclare ad Mediolanum geſtis promeruiſ-

ſe, quod de renunciatione & confirmatione publico ac ſolennni ritu facta intelligo. Et cōſentaneum eſt,voluiſſe Fridericum illorum principum, quos recentibus beneficiis,ſibi ſuiſque deuinxerat,augere dignitatē ac potentiam, qua muniti eſſent contra tyrannicas & ſeditioſas pontificum machinationes, ne poſſent illi vt cœperant, quando vellent, aut reſcindere decreta, aut turbare deliberationes inſtitutas de electione,aut quos vellent reiicere. Certe ex hac imperii conſtitutione & ordinum deſcriptione ac diſtinctione primo prodiiſſe ac cœpiſſe ſenatum ſeptem electorum,vero valde eſt conſonum,quocunque ſit authore inſtitutus.Nam poſt hūc Fridericum celebrantur in hiſtoriis ſuffragia regis Boëmici, ducis Saxoniæ, Palatini ad Rhenum, marchionis Brandeburgenſis.Ante Fridericum regia dignitate Boëmus caruit. Nomen Palatini ad Rhenum fuit obſcurū. Marchiones Brandeburgenſes in autho itate aut nulla fuerunt,aut exigua:ſolus Saxoniæ dux excelluit, & tūc quidem maxime,cum principatus a Lothario ad VVelphos deuolutus eſt. At horum principum conſilio & au thoritate poſtea a Sueuicis temporibus,quantum huma nitus fieri potuit,præcipue effectum eſſe ac præſtitutū, vt minus quam antea de imperio certaminum extiterit, minus etiam pontificibus cōceſſum ſit atque tributum, hiſtoriæ docent. Nec Fridericum,qui plurima ſapienter & vtiliter ordinauit, nihil de pontificum rab e,quā expertus ipſe erat, frenanda ac reſtringenda, nihil de poſſeſsione imperii, cui pontifices non diſsimulanter inhiabant, Germanis confirmanda cogitaſſe, etſi nihil ea de re extat,niſi quod de imperatoris poteſtate legitur in pace Conſtantiæ, veriſimile non eſt. Sed cum non habeam, quod certo affirmem, præcido hanc diſputationem,& ad Fridericum redeo.

Hic poſtquam ea,quæ ad pacem ſe abſente retinendam in Germania & Italia neceſſaria erant, prouidit atque conſtituit, legibus etiam optimis latis, quæ titulo pacis Conſtantiæ celebrantur, copias quas contraxit non magnas numero, ſed veterano milite præſtantiſsimas, magna celeritate Byzantium duxit, vt inde traiiceret

ceret in Asiam. Hanc expeditionem non ambitione aliqua aut superstitione suscepit; sed intellexit sui officii esse tam crudele latrocinium hostium tam immanium vbicunque posset a Christianis depellere; & turpe esse existimauit deserere & prodere hostibus pugnātes pro salute publica Christianos,quæque maiorū sanguine parta essent,per ignauiam sinere perire.Saladinus enim Ægypti sultanus recepta Hierosolyma,& fere tota Syria in deditionem accepta, iam Armeniam inuaserat,& multos Christianorū exercitus incredibili successu diuersis in locis conciderat, videbaturque,nisi reprimeretur,tota Asia potiturus.Idcirco iustum & pium bellum ingenti animo mouit,& perfecit, vt rex Angliæ Richardus eosdem hostes mari adoriretur: Frāciæ rex Philippus suppeditaret pecunias.Sunt qui & hūc mari accessisse narrant.

Nec defuit Deus honestis consilis. Fridericus enim suis copiis in mediam Asiam ingressus, primo Turcas ad Iconium Lycaoniæ tribus magnis pręliis vicit fuditque. Hi successus tam subitam pepererunt inclinationem rerum in Asia, tantumque incusserunt Saladino terrorem, vt rebus desperatis munitarum vrbium deiiceret propugnacula, & demoliretur arces,deque Asia relinquenda consilium caperet. Fridericus enim victricibus armis progressus mox Ciliciam ei eripuit, Saracenicis exercitibus deletis. Alibi ad littus rex Angliæ multas ei vrbes ademit. Ita cum in ipso victoriarum cursu Saladinus repressus esset, Asia seruitutis metu liberata est.

Potuissent tunc penitus extingui,aut certe ex Syria & Ægypto expelli Saraceni & Turci,si Fridericus diutius superstes fuisset.Sed fata vrgebant Asiam,& tantum imperatorem Europæ inuidebant. Cum igitur recuperata Cilicia Saladini exercitus ex Armenia minore reiecisset,forte defatigatus labore atque ęstu,descēdit in flumen lauandi studio,quod Serram incolæ vocarāt.ibi alii ferunt eum abreptū vorticibus in flumine periisse:alii ferunt redeūti ex aqua epar male affectū fuisse, vt fit, quod eo minus mirum est;quod in Cilicia Alexandrum

Magnum,lauantem in Cydno flumine frigidiſſimo, lethali morbo correptum eſſe literis proditū eſt. Dicitur itaque Fridericus epatis morbo intra paucos dies in Seleucia Syriæ extinctus eſſe,quarto Idus Iunij.

Anno Chriſti milleſimo, centeſimo, octogeſimo nono.

Anno mundi quinquies milleſimo,centeſimo, quinquageſimo primo,imperij triceſimo ſeptimo.

Hic fuit interitus optimi principis,in quo magnitudo animi atque conſilij,fides,conſtantia,moderatio, pietas adeo excelluerunt,vt nulla ei virtus magno viro & optimo principe digna defuiſſe videatur. Eſt igitur exemplum boni principis,& domi militięque & tota vita priuata,quæ caſtiſſima fuit,publicaque, in qua luxerunt omnium virtutum effigies.Idem exemplum eſt humanę fragilitatis,quod admoneat nos de humanis miſeriis.Tātus vir tantis rebus geſtis in ipſo curſu victoriæ indigniſſima morte periit, ſicut alii multi heroici ac fortiſſimi principes leuibus momentis oppreſſi,miſere interierūt, quorum exitus indigni tanta virtute fuerunt, vt Achilles,Aiax,Pyrrhus,Alexander,Samſon. Sed fœlicitati illius tribuatur,quod & domi profligatis bellis diuturnæ pacis & optimi ſtatus author fuerit, & non extinctus ſit antea,quam Saladinus fractus, & Aſia periculo liberata eſſet.

Fuiſſe in eo præcipuum ſtudium religionis oſtendūt plurima monumēta.Multa enim collegia regularium, vt vocant,inſtituit,vt in illis colerentur ſtudia doctrinæ Chriſtianæ, quæ videbat negligi in collegiis & monaſteriis opulentioribus,propter opes & luxū. In Aldeburgenſi collegio adhuc conſpicitur ſtatua eius & filij Henrici. Curam legum & diſciplinæ in eo ſummam fuiſſe teſtantur leges eius & quædam exempla. Celebratur verſibus a Gūtero Ligure poeta,qui ei in obſidione Mediolanenſi affuit, vt Scipioni ſeniori Ennius: Iuniori ad Carthaginem Polybius. Extat & præclarum eius encomium apud ſcriptorem Græcum,Nicetam Coniatē, qui illo tempore vixit.

Fuiſſe eum ῥιψοκίνδυνον teſtantur exempla plurima. In

ſecunda

fecunda ad Mediolanum expeditione, Itali habebant exercitum in vlteriore ripa Abduæ, Germani in citeriore, cumque Itali arbitrarentur se tutos esse propter flumen, ferociter prouocant Germanos: in ipsum etiam imperatorem conuicia dicunt superbissime. Etsi flumen intumuerat, vt tuto transiri vado non posset, tamen Fridericus impatiens contumeliæ, impulso ad traiiciendum exercitu, primus se flumini committit, & subito impetu inuectus in Italos, qui quod se profundi & verticosi fluminis obiectu tutos esse crederent, nec castra munierant, nec aciem instruxerant, ita imparatos obruit, disiecit ac cecidit.

Cadauer patris filius Fridericus honorifice sepeliuit in Tyro, quæ arx belli Christianorum fuit post amissam Hierosolymam. Hic belli mole in se translata post obitum patris Antiochiam præsidio firmauit, inde in Cœlesyriam profectus, Laodiceam seditione laborantem & ad Saracenos inclinantem pacauit. Berythum recepit, & plurimas alias Syriæ vrbes, quæ ab inclinata & pene iacente fortuna Christianorum, ad efflorescentem Saracenorum desciuerant. Sed cum exercitum ad Ptolemaidem oppugnandam adduxisset, peste extinctus est. Exercitus duce orbatus magna ex parte fame periit.

Vxores habuit duas. Primam Adelam filiam Theobaldi marchionis Bauarici in Voburg, quam dimisit ob propinquitatem de sententia collegij Constantiensis. Alteram Beatricem filiam Reginaldi comitis Vesontionis in Burgundia. Ex hac nati ei filij quinque, Henricus in imperio successor, Fridericus, de quo iam dixi Otto, comes Burgundiæ, hæres maternæ dotis, Conradus Sueuiæ dux, Philippus Thusciæ & Sueuiæ dux, qui post Hẽricum fratrem imperauit. Ex eadem nata est ei & filia Sophia, quam Ludgardin alij vocant, alij Iuttam, coniunx marchionis Saxoniæ. Sed cũ marchionum Saxoniæ nomen multo ante interierit, intelligo Marchionem Mysniæ Conradum, cuius vxor Sueua fuit, & in Misorũ chronicis nominatur Luidgardis.

HENRICVS SEXTVS IMPERATOR.

FRidericus ante discessum ex Europa, ne vel se absente Europa sine rectore esset, vel mortuo se, disputatio de successore nouas contentiones pareret, consensu procerum imperio præfecit filium Henricum primogenitum, anno Christi millesimo, centesimo octogesimo sexto, & despondit ei Constantiā filiam Rogerij Siculi, e monasterio eductam, quę ad eum Siciliæ regnum attulit, vt sæpe admonui. Constantia etsi putaretur nunquam paritura esse, quod quinquagesimũ annum attigisset, tamen grauida facta, & anno Christi millesimo, centesimo, nonagesimo tertio, septimo Calend. Ianuarij, Panormi enixa est filium Fridericum secundum, in sacello publico, quod vt spectari partus posset, extrui Henricus curarat, ne existimaretur esse suppositius.

Imperium adiit anno Christi millesimo, centesimo, nonagesimo, quod impedituri Coloniēsis & Leodiensis episcopi, seditionem mouerunt adiuti Burgundicis auxiliis quam cito compressit Henricus, Leodiense interfecto.

Deinde Italiam ingressus coronatusque a Cœlestino pontifice, Apulos Siculosque defectionem molientes multis præliis compescuit, & in authores exquisitis suppliciis animaduertit, quibusdam excoriatis, aliis excæcatis & in palos actis, nonnullis qui regnum affectarant, ignita corona redimitis. Propter hanc suppliciorum atrocitatem, Asper est cognominatus. Italiæ, ne excusso iugo facile rebellaret, pręsides nouos imposuit. Marchiæ Anconitanæ Marquardum dapiferum: Apuliæ Theobaldum quendam Hetruriæ fratrem Philippum, cui in vxorem dedit Irenem Alexij imperatoris Græci sororem, quæ promissa fuerat Tancredo notho filio Rogerii.

Quod autem Saladino mortuo magnas de recuperatione Asiæ spes concepisset hortatu pontificis instituit expeditionem patris exemplo in Asiam, delectis ad eam rem sociis, quos cum instructissimo exercitu præmisit, Conrado episcopo Moguntino, Conrado Vvirceburgico,

gico, quo Cancellario vsus est, Henrico Leone, Ludolpho Austriaco, Hermanno Turingiæ Landgrauio & aliis quibusdam. Hi peragrata Europa atque Asia, ad Ptolemaidem delati, Berytum dirutam ac desertam a Turcis reædificarunt, Saracenis Ioppen ademerunt, & cætera oppida Christianorum firmiore præsidio instruxerunt: fuissentque perrecturi, nisi præmatura mors Henrici inchoatum opus interrupisset, qua comperta dilapsi redierunt in Europam. Henricus enim ex Germania in Siciliã reuersus, dum classem cogit, & armat secuturos socios, Messanæ in febrem ardentẽ ex veneni potu incidit, quod propter adulteria coniugem propinasse ferunt: ea extinctus & Panormi sepulchro perphyretico in templo maximo conditus est, cum imperasset annos septem.

Anno Christi millesimo, cẽtesimo, nonagesimo octauo. Anno mũdi quinquies millesimo, cẽtesimo sexagesimo.

Reliquit filium Fridericum impuberem quinquennẽ, cuius curam Philippo fratri commendauit, cum a principibus Germaniæ ante mortem obtinuisset, vt filio imperium promitterent & literis confirmarent. Peperit ei Constantia & filiam Mariam, quæ Conrado Boemiæ duci & marchioni Morauiæ nupsit. Multum dissimilis fuit patri ingenio & moribus, magis suis addictus voluptatibus quam reipublicæ, priuatim in libidinem procliuior, & publice in vindicandis iniuriis asperior.

Hisce annis Liuonia cœpit cognoscere & amplecti fidem Christianam ex doctrina & prædicatione Menardi monachi Segeburgii. Condidit is primum ecclesiam extructa munitione cõtra barbaros in ripa Rubonis, quam Dunam hodie vocant, permissu VVoldemari regis Poloscouiensis, cui tunc Liuonienses tributarii erant. Deinde quod gentem feram ac barbarã cerneret citius promptiusque accessuram ad religionem, si armis domita, & legibus ac disciplina mansuefacta doceri exercerique posset, author fuit in Germania & hortator nouo ordini sacrorum militum, qui recens ad Ptolemaidem, cœperat, vt se ducem sequerentur in Liuoniam, ascito in societatem laborum ac periculorum alio quodam Theodoro: hi duo partem Liuoniæ, quam Esthoniam

vocant, ſubegerunt. Succeſſores exemplum imitati comparata maiore manu ſacrorum militum totam perdomuerunt. Tertius a Menardo Albertus e collegio Bremenſi ſacerdos, vrbis Rigenſis fundamenta iecit, & colonias ex vicinia Bremæ eo deduxit, cumque eccleſias conſtitutas in certos epiſcopatus eſſet partitus, ſibi archiepiſcopi poteſtatem retinuit, & equitibus ſacris tertiam terræ partem conceſſit in præmiū militiæ, qua illi non contenti paulatim ita acciderunt potentiam archiepiſcopi, vt ad extremum longe illo ſuperiores euaſerint.

Riga.

Porro Liuonia terra eſt ampla ad ſinum Venedicum ſita. Longitudo eius a finibus Boruſſiæ verſus ortum ſolſtitialem Rigam vſque, & inde ad Borealem terminum, eſt milliarum ferme centum, latitudo, vbi maxima, circiter quadraginta, exceptis inſulis ad eam pertinentibus. Siluoſa eſt, & paſcuis, frumento, melle, feris, pecudibus, piſcibus, & aliis rebus ad victum neceſſariis abundat. Incolarum plura eſſe & diuerſa genera diſſimilitudo linguarum indicat, quorum aliquos de veteribus colonis reliquos eſſe conſentaneum eſt, aliquos recens ex vicina Germania & Sarmatia immigraſſe certū eſt. Præter Germanicā enim & Henetam linguam tres aliæ obſeruantur, & ab his diuerſæ & inter ſe diſcrepantes, quarum ea, quam Eſthonicam vocant, vocabulis quibuſdam, ſed valde deprauatis Latinum idioma refert, vt vero non ſit abſimile, quod aliqui annotarunt, a VValachis, qui Latinorum coloni ſunt, argumento nominis & linguæ Lituanos, ab his Liuonios ad Reualiam ortos eſſe, ſicut & nomen Reualienſium ad VVallios ſeu VVallachos alludit. Sed recentes Reualiæ incolæ a Danis eo ſunt tranſlati, quos contra Sarmatas Henetoſque perpetua in illo littore maris Venedici bella geſſiſſe hiſtoriæ teſtantur & monumenta, quæ ſuperſunt. Reualiam enim incolæ adhuc hodie Danopil ſua lingua vocant. Et Gedanum, cui eruditorum coniectura Codani appellatio vicina eſt, arcem Danis oppoſitam Henetorum lingua ſignificat. Primum ordinis magiſtrum Vinnonem nominant, qui multas contra barbaros arces conſtruxit, circa annum Chriſti milleſimum, ducenteſimum, triceſimum

quintum

quintum. De his plura ſuo loco.

PHILIPPVS IMPERATOR.

REſpirarat aliquantulum Germania, moderatione & ſapientia Friderici domeſticis malis explicata & in tranquillum locata. Reſederat & pontificum rabies non tam cruore ſaturata interemtorum, quam effuſa atque exhauſta in imperatorem, genibus pontificis aduolutum & ab eodem proculcatum, cum ſubiectionem iniuriis extorſiſſet. Sed mox ab Henrici morte pari ſeſe vehemẽtia rurſus incitauit in ſucceſſores, & Germaniam nouis motibus implicauit. Quam primum enim de morte Henrici fama percrebuiſſet, Philippus, vt exequeretur fratris teſtamentum, celerrime ex Hetruria ſeſe in Germaniam proripuit, imperiiq; proceres promiſſi, quod filio Hẽrici fecerãt, admonuit. Poſtulauit autem, vt, cum ætas pueri procul abeſſet ab ea maturitate, quæ in gubernatore requiritur, vel relinqueretur ipſi adminiſtratio tutorio nomine ſicut inſtituiſſet pater teſtamento, exemplo Henrici III, vel, ſi id videretur incommodum aut periculoſum, traderetur ipſi interea imperium, eo ſe ceſſurum Friderico, vbi adoleuiſſet, ſpondebat, vt ſatisfieret voluntati parentis & promiſſo principum. Europa vero certo rectore ne careret. Deliberata hæc & tractata ſunt Haganoæ, conſilia gubernante epiſcopo Argentinenſe.

Multos Philippus in ſuam pellexit & traduxit ſentẽtiam Germaniæ principes, & ſuffragia, aut omnium aut plurimorum citra vllos motus collecturus fuiſſet, niſi deliberationes turbaſſet & interrupiſſet Innocentius põtifex, qui re cognita mox per legatos reſcidit promiſſa Henrico facta, & vetuit principibus, ne Philippo imperium traderent.

Oderat pontifex totam Friderici poſteritatem, & quibus poterat artibus premebat, ſcilicet, vt certaret ſæuitia cũ anteceſſoribus, & nihilo illis fuiſſe mitior videretur erga Friderici poſteros. Sed oderat præ cæteris Philippum, quod velut metis ipſi circũdatis in Italia, reſtrinxerat immoderatã eius potẽtiam, & vſurpata guberna-

toris authoritate molitiones iniustas ac tyrannicas represserat. Ideo cum repetiuisset obsides Apulos Hērico deditos, & Philippus reddere initio recusasset, protinus in eum fulmen anathematis emiserat, a quo cum post dimissos obsides absolutus esset per episcopum Sutriensem, pontifex hunc ecclesiasticæ censuræ ignominia notatum, albo episcoporum expunxit.

Prægrauarat autem Philippum apud imperij ordines falsis criminationibus inique & calumniose, seque pōtificiam potius dignitatem, vel cum clade & ruina Italiæ in discrimen positurum, quam huic imperium concessurum, superbe fuerat interminatus.

Moti tyrannica pontificis voce principes aliqui, quod prospicerent, quo euasura res esset, si tyrānico illius postulato aduersarentur, sententias a Philippo inflexerunt ad Bertholdum Zaringiæ ducem principem prædiuitē, sed sordide auarum & flagitiosum. Contra hunc adhærebant Philippo Saxoniæ dux Bernhardus, Albertus marchio Misniæ, Boemiæ rex, & Ludouicus Bauarus, qui ad eum communi cōsensu comitiis Mulhusij celebratis imperium detulerant. Quod ergo Bertholdus se imparem fore Philippo, si ad arma deuentum esse intelligeret, repudiato imperio Philippo data fide sese subiecit.

Pontifex cum se delusum esse percepisset, impulit Coloniensem & Palatinum, vt trāsferrent imperium in Ottonem Henrici Leonis filium, atque vt hoc facilius perficerent Ottoni coronam promisit, & Philippum anathemate percussit, vt ab eo abstraheret cæteros. Moti anathemate Boemus, Turingus & Argentinensis, qui primo Philippi partes fouerāt, discesserunt ab eo ad Ottonem. Inde noua bella exarserunt, quæ in eum finem exierunt, vt imperium Philippus obtinuerit, alter sit a suis etiam desertus. Adeo nullius vnquam vel imperatoris, vel regis in orbe Christiano fuit diuturna fœlicitas, qui vel impulsu, aut fiducia, aut ope atque auxilio pōtificum mouerunt aliquid, vel cum his sese confœderarunt, quod in alieni muneris officia irruerunt pōtifices, & legitimos imperatores scelerate oppugnarūt, intrusis alienis & nothis vi & fraude, obliti suæ vocationis, & ab-

usi præ-

ūſi prętextu nominis atq; authoritatis diuinæ. Teſtātur id lōgo ordine repetita ex hiſtoriis exempla, & ante ōculos ſunt recentia exempla confœderationum pontificarum cum Hiſpaniis, Galliis, Mediolanenſibus.

Quod ergo pontifex Ottonem principem audacem & temerarium depoſceret contra Philippum, & eidem ſuffragaretur coniunctio regis Anglici Richaldi, a Colonienſe Aquiſgranum deductus & coronatus eſt. Philippus nihil territus aduerſatione pōtificis & defectione ſociorum, conuertit arma in Argentinenſem, qui proximus erat, eoque duriter caſtigato & Argentina capta, mox obuiam proceſsit Ottoni, qui cum exercitu ad Spiram vſque acceſſerat. Hunc conſerto ad Moſellam prȩlio repulit. Fugientem conſectatus, Hermannum Landgrauium Turingię Odoacri Boemi auxiliis ferociētem, magna terræ parte vaſtata, ita contudit, vt ſupplex veniam peteret.

Inde mouit in Coloniēſem, occupatiſq; partim ſpontanea deditione, partim perſuaſione Rheni oppidis, Coloniam tandem fame ad deditionem compulit.

Rebus deſperatis epiſcopus Adolphus, cum gratiam Philippi emeruiſſet, viciſsim ei imperij inſignia Aquiſgrani cōmunicauit. Quare incenſus pontifex Colonienſi ordine moto ſucceſſorē decreuit Brunonem, & Ottonem impulit, vt Adolpho eiecto alterū epiſcopatui imponeret. Id conante Ottone, Philippo prohibente, denuo ad Coloniam dimicatum eſt, ſed caſtris exutus & profligatus Otto confugit in Angliam.

Redierat ex Palæſtina recens Conradus Moguntinus, huic, quod Philippo ſtuderet, ademit epiſcopatū pōtifex itēq; ſucceſſori Ludolpho, tertio, demū Sigefrido, quod hoſtiliter ſe gereret erga Philippū, admiſſo ac recepto. Reſcripti formula extat lib. I. Decret. C. Bonę memorię. Mogūtinenſi archiepiſcopo de elect. & electi poteſtate.

Ad hunc nimirum finem tot ſeditionibus quæſita & tam multo ſanguine parta fuit poteſtas creādorum epiſcoporum. Hi fuerunt fructus hypocriticę ſanctimonię pontificum, ſcilicet ſeditiones, periuria, parricidia, iniuſtæ cædes & graſſationes, euerſiones legum atq; cōſtitu-

tionum, humani diuinique iuris perturbationes, ordinis omnis confusiones & similia.

Quod ergo seditionibus fessi principes, qui Ottonem defenderant, desinerant Philippum exagitare, iniit ipse tale consilium ad pontificem placandum. Promisit nuptias filiæ nepoti pontificis ex fratre Richardo, Tussiæ & marchiæ Anconianæ comiti, quibus nuptiis cũ speraret pontifex Tusciam, Spoletum & marchiam Anconitanam venturas in potestatem nepotis, cupidissime oblatas conditiones amplexus, missis duobus cardinalibus Philippum solenniter expiatum diris exemit, & Ottoni placauit, cōciliata inter eos per alterius filiæ nuptias amicitia. Hoc dolo cum pontificis ambitio esset exatiata, cessauit & rabies eius, qua sedata, Germania a seditionum fluctibus rursus conquieuit.

Rebus ita compositis imperator Bambergam curādi corporis caussa secessit. Ibi quum die quodam phlebotomia medicationis caussa vsus, semotis cæteris, cum vno Henrico Druchesio VValpurgensi hilarioribus colloquiis se inuitaret, Otto VVittelbachius cognomēto minor frater illius, qui a Friderico Bauariam consequutus erat, in conclaue dolo dissimulato ingressus, occasione captata, ex improuiso pugionem, quem sub veste occuluerat, in iugulum imperatoris adegit, ex quo vulnere mortuus est. Parricida auxilio Ecberti episcopi Bābergensis & fratris eius Henrici Andechsiani Histriæ marchionis filiorum Beltholdi ducis Meraniæ, elapsus tandem ab Henrico Calatino Marescallo trucidatus est.

Caussa cædis hæc fuit. Imperator Ottoni spem fecerat de nuptiis filiæ Cunegundæ, hanc postea mutata voluntate dedit in vxorem VVenceslao Ottocari Boëmici regis filio, quod Otto propter iniustā cædem in magnā incurrisset infamiam, & imperator duceret indignum filiæ nuptiis eũ, qui iniusta cæde pollutus & humano sanguine consperfus esset. Dissimulauit dolorem Otto donec vlciscendæ cōtumeliæ occasiones opportunas consilio & ope episcopi Bambergēsis arripuit. Ita Philippus insidiose obtruncatus interiit, decimo Calend. Iulij.

Anno Christi millesimo, ducentesimo, octauo.

Anno mundi,quinquies millesimo,centesimo septuagesimo,cum imperasset annos decē, & iam pacata Germania imperium domi exornaturus legibus,ac iustitia, foris amplificaturus bellis externis fuisset,si vita suppeditasset.Fuit enim natura bonus,sapiens , moderatus,acer & magnanimus princeps, non indignus tanto patre, quod ostendit in Italiæ gubernatione, quam in metu & officio continuit,& in ciuilibus bellis,quorum asperitatem bonitate & lenitate sua moderatus est ac mitigauit, & accessit ad naturæ dotes rerum multiplex vsus atque exercitatio lōga in militaribus negotiis & politicis.Sed quid foris conarentur optimi principes,quos domi tot inuoluit seditionibus furor pontificum, vt in eas cogerentur vitam fortunasque suas & imperij neruos viresq; impendere , nisi vna cum imperio euerti vellent? Nec quod de occultis caussis pontificiæ tyrannidis pronunciem habeo aliud,nisi permissu diuino in pœnam Europæ perniciemque publicam hanc in ecclesiam & imperium pestem peruasisse.

Vxorem habuit,vt dixi,Irenem Alexij Constantinopolitani sororem,ex qua natæ sunt ei filiæ quatuor.Harum Cunegundem VVenceslao Boemo Ottocari filio, alteram Etissam duci Brabantiæ, & deinceps regi Hispaniarum,tertiam filio Richardi comitis Thusciæ , quartam Beatricem Ottoni Saxonum principi, qui post Philippum imperauit,elocauit.Coniunx Irene dolore contabuit.Cadauer Philippi,quod Bambergæ sepultum erat,iuxta Henricum Sanctum,Fridericus secundus inde Spiram transtulit,sepulcro notato hac inscriptione:Philippus Bambergensis.

OTTO QVARTVS IMPERATOR HENRICI LEONIS FILIVS.

POst cædem Philippi rediit imperium ad Ottonē, qui tamen non diu id possedit,deiectus scilicet pontificis sentētia,per quem fuerat euectus. Italiam magno cum exercitu ingressus,munerum magnificentia magis quam armorum terrore aditū sibi ad vrbē Romā pate-

fecit,auro Italorũ voluntatibus expugnatis.Morſus tamen & machinationes perfidiæ & tyrannidis pontificũ euitare is atque effugere nequiuit. Romæ enim cum initio Innocentium tertium , & facilem expertus eſſet in impetranda coronatione &officioſum,mox eundem poſt coronationem habuit infenſiſsimum,quod odium eo vſque proceſsit,vt pontifex tandem perculſum anathemate priuari imperio prçceperit.Is mox acoronatione tumultu ſubito invrbe excitato,imperatorem in prçſens vitæ periculum cõiecit,quo multa ciuium cæde depulſo,imperator diffiſus põtificum molitionibus,ſe ex vrbe in Longobardiam recepit,ibique contractis copiis vniuerſis protinus Romandiolam , Thuſciam ac marchiam Anconitanam occupauit.Deinceps promouit caſtra in Apuliam,vt quç Fridericus Henrici ſexti filius tenebat alienata ab imperio artibus pontificum , repeteret & redderet imperio.

Id agentem pontifex anathematis ictu profligauit. Nam , vt Romandiola Romanæ ſedi eriperetur , ferre non poterat.Et metuebat Apuliæ,quam poſt Conſtãtiæ interitum repetebat ex veterib.pactis. Anathematis formulam Sigfridus Moguntinus in Germania publicauit, & principes,vt imperium excommunicato abrogarent impulit.cui cum aduerſarẽtur Hẽricus Palatinus adRhenum,& dux Brabantinus cum aliis quibuſdam, nouum bellum conflatum eſt,in quo pulſus Moguntinus confugit ad Hermannum Turingiæ Landgrauium.

His motibus Otto ex Italia retractus conuentum egit principum Noribergæ,vbi cum multa queſtus de infinita & ſcelerata tyrannide pontificum & de principum vecordia,qui iniuſtis illorum cupiditatibus cedendo atque obſequẽdo labefactaret authoritatẽ imperatorum, quoſdam in ſuas partes pertraxiſſet,bellum renouauit. Etſi autem ſociorum auxiliis perſequutus illos , qui ad mandata pontificis ab ipſius fide diſceſſerant , Turingiam euaſtauit , tamen conſeruare imperium non potuit. Præcipui enim & potentiſsimi Germaniæ principes rex Boëmiæ,Bauarus,Saxoniæ dux & alij,ex Sicilia Fridericũ ſecundũ euocarunt,non tam ſtudio peculiari

erga

erga pontificem, quam odio Ottonis, quod insolẽtis ac prætumidi ingenij inepto fastu ex alto despiceret cæteros principes, & recordatione promissi veteris, amorecq; & admiratione maiorũ Friderici. Hic iam ad Brisacum Alsaciæ accesserat, & Haganoën hosti addictã oppugnabat. Otto illi occursurus, cũ a sociis desereretur, & hosti se animaduerteret imparem fore, Saxoniam repetiit. Fridericus progressus totam ad Rhenum Germaniã occupauit: susceptaque Aquisgrani corona & inito cum Philippo Franciæ rege fœdere, inde in Sueuiam se contulit.

Confederationem imperatoris & Frãci cum Angliæ rex suspectam haberet & odisset Francum, promissione auxiliorum Ottonem attraxit in Belgicum. Ita ibi bellũ recruduit, quod tamen diuturnum non fuit. Otto enim a Francis profligatus, a suis derelictus, & belli sumtibus exhaustus, destitit ab imperio sponte, quarto postquam id suscepisset anno. Inde quinque postquam imperium deposuisset annis exactis, rebus humanis exemtus est fluxu alui dyssenterico, sepultus Brunsuuigæ.

Anno Christi millesimo, ducẽtesimo, decimooctauo.

Anno mundi quinquies millesimo, centesimo, octogesimo.

Hoc exitu pœnas persoluit de affectato per ambitionem & iniustis armis quæsito imperio extra vocationẽ & ordinem, pontificum impulsu. Fuit enim non dissimilis aui patrisque, ingenio & fortuna, illo elatus & insolens, hac infœlix.

Vxores habuit duas. Primam Mariã filiam ducis Brabantiæ, quam repudiauit ob cõsanguinitatem. Alteram Beatricem filiam Philippi imperatoris. Ex neutra sobolem sustulit. Decessit & sine sobole mascula frater Ottonis Henricus Palatinus ad Rhenum, cuius filiam Agnetem Ludouicus Bauarus cum despondisset Ottoni filio, circiter annum Christi millesimum, ducẽtesimum, decimum quintum, perfecit apud Fridericũ imperatorem, vt Palatinus ad Rhenum ipsius beneficio Bauariæ coniungeretur.

Natæ sunt hoc seculo in ecclesia plures ac diuersæ monachorum familiæ, veræ pietatis, doctrinæ Christia-

næ,& diſciplinarum ac liberalium artium peſtes publicæ. Fuere duæ, quæ vnum authorem Benhardum profeſſæ, legibus, moribus, cultuque inter ſe plurimum diſcreparũt. Vnius ſe familiæ ſocij pauperes Lugdunẽſes: alterius Humiles Italos nominarũt. Hi in oculis hominum viuebant, concionabantur, interpretabantur ſcripturas : Illi contemnebant opes, emendicato hoſtiatim cibo victitabant, exempla apoſtolorum iactitabant. His repudiatis a pontificibus, ſucceſſerunt aliæ, quæ, vt ſuperſtitio fœcunda eſt, & errorem ex errore parit, ita vana hypocriſeos ſpecie in admirationem adductæ partu fœcundiſſimo ita ſeſe effuderunt, vt non multorum annorum ſpatio prouentu pene incredibili, ſed varietate monſtroſa in omnes occidentis angulos ſeſe diſſeminarint, & in aulis, gynecęis atque vrbibus pene ſoli domi nati ſint, interque ſeſe crudelibus odiis & machinationibus de principatu ſint digladiati linguis, non armis. Conditores celebrant Franciſcum & Dominicum, quorum hunc Hiſpania, illum Aſſiſium Vmbrorum oppidũ in Italia produxit.

Carmelitas in Europam ex Aſia euomuit Carmelus mons, colonias ducente Alberto quodam patriarcha Hieroſolymitano. Eremitas genuit Gallia, familiam cõdente VVilhelmo Aquitaniæ duce & Pictauienſium comite, vt ſectarentur Auguſtini dogmata & veſtigia, quẽ profiterentur nomine, ſicut Græci monachi, quos Calogeros vocant deprauata dictione, quaſi καλὸς καὶ ἱερεύς, Baſilium iactitant

Conſilium primorum authorum fortaſſe malum nõ fuit. Quod enim in collegiis opulẽtioribus ſacerdotum & monachorum iam regnarent luxus & helluationes, ſtudia vero doctrinæ & pietatis exoleuiſſent, ſacerdotibus occupatis ambitioſo regum & principum ſplẽdore & politica gubernatione, labãtem eccleſiæ diſciplinam fulcire atque ad ſeueriorem viuendi rationem reuocare hos voluiſſe coniicio, quę res cum ſapiẽtibus viris probaretur, cito creuerũt familiæ concurſu magnæ multitudinis, hypocriſi admiratione augente.

Sed cum animos iam teneret profunda ſuperſtitio, & pontificum

pontificum tyrannis inualuiſſet, mox hæ familię cōuerſæ ad ſtudium defendendi ac ſtabiliendi præſentem ſtatum, adeo cumulauerunt priora nouis errorum ac ſuperſtitionum commentis, vt quod adhuc reliquum fuit luſcis in dogmatibus prorſus obruerint atque extinxerint. Aliud enim prorſus & nouum fabricarunt doctrinę genus. Aliud inſtituerunt operum genus, vtrumque philoſophiæ potius quam fidei analogon, & præſenti monarchiæ pontificum quam regno Chriſti accommodatius. Sed hypochriſi fucatum vtrumque. Corruperunt doctrinam de peccato, de caligine in mente, & de vitiis in volūtate nihil dixerunt, & morbum, qui & reliquus eſt in renatis, finxerunt nō eſſe malum pugnās cum lege Dei, deinde concupiſcentiam de ſenſibus & appetitione naturali intellexerunt, quam debebant intelligere ἀταξίαν appetitionum, & ſimul complecti caliginē mentis & vitia voluntatis. Legem Dei prorſus tranſformarūt in philoſophiam, quæ tātum de ciuili diſciplina loquitur & dixerunt legi Dei ſatisfieri per hanc diſciplinam ciuilem ſeu philoſophicam, id eſt, per externa opera & qualemcunque conatum voluntatis, etiamſi in mente dubitationes, in volūtate & corde multę prauæ inclinationes maneant. Has ipſas etiam dubitationes & prauas inclinationes docuerunt non eſſe peccata. Inde detexuerunt alia commenta, quibus deleuerunt euangelii promiſsionem & totum beneficium Filii Dei, quod finxerunt homines iuſtos eſſe coram Deo, id eſt Deo acceptos propter opera, non fide gratis propter mediatorem Chriſtum, quæ eſt perpetua doctrina prophetarum & apoſtolorum.

Diſcrimen legis & euangelii prorſus ſuſtulerūt. Tradiderunt enim legem eſſe triplicem, naturæ, Moſaicam & euangelicam, & quod ſtatuerunt hominem legi Dei ſatisfacere, excogitarūt priuata audacia alia opera & alios cultus, quos & prætulerunt longe operibus præceptis in lege, & mercede ac precio applicarūt aliis. Quā abſurda commenti ſunt de perfectione? Mendicitatem ſuam, quam vocarunt diſceſsionem ſpontaneam a facultatibus, & impurum cœlibatum, ac ſimilia monaſtica quantis extulerunt laudibus? Denique impudenter vitæ

monaſticę genus inſtitutum eſſe prædicarũt ad promerendam remiſsionem peccatorum,& iuſtificationem,& finxerunt eſſe ſtatum perfectionis, ac longe euexerunt ſupra alia vitæ genera a Deo ordinata.

Introduxerũt & ſtultas imitationes politiæ Moſaicę, volueruntque in Chriſtianiſmo ſimile ſacerdotium, ſimiles ceremonias,talia ſacrificia inſtitui oportere,cuiuſmodi Moſaica fuerunt, quæ omnia nata ſunt ex inſcitia diſcriminis inter legem & euangelium.

Doctrinæ de pœnitentia quantas offuderũt tenebras diſputationibus inextricabilibus?quæ fuerũt horribiles carnificinę conſcientiarum? Onerarunt conſcientias mãdato confeſsionis & laqueis implicarunt numerationis peccatorum: abſolutioni detraxerunt efficaciã omnem, cum negarunt prodeſſe ſine meritis præcedentibus, & præceperunt manendum eſſe in perpetua dubitatione. Præterea impoſuerunt certorum operum neceſsitatem confeſsis, & indixerũt humana authoritate expiationes peccatorũ, quas ſatiſfactiones vocarunt pro peccatis ad promerendam liberationem a pœnis æternis, quæ pepererũt & auxerũt alias nouas opiniones, pleniſsimas mendaciis, impietate & blaſphemiis in Deum, de votis monachorum, de applicatione miſſæ pro viuis & mortuis,de peregrinationibus ad loca ſanctorum, de indulgẽtiis, de purgatorio & ſimiles alias ſuperſtitioſas obſeruationes commentitiorũ & inanium operum,diſcriminis ciborum,dierum,veſtium,imaginum,votorum, ſupplicationum,ieiuniorum,& aliarum traditionum humanarum,quæ quanto pondere trepidas conſcientias preſſerint,quanto pauore compleuerint,quibus conſtrinxerint laqueis, monachis & carnificum munia obeũtibus, & noua tormentorum genera ſubinde cudentibus, non eſt ignotum.

Omitto hic commemorationem idololatrię,quæ fuit in cultu ſanctorum,adoratione conſecrati panis,miſſarum venditione & applicatione pro aliis ex opere operato, in ethnicis pompis ſupplicationũ & proceſsionũ: alibi enim copioſius recitantur & refutantur manifeſtis doctrinæ ſacræ teſtimoniis in ſcriptis noſtrorum.

Hæc

Hæc monere in hoc loco volui, vt consideretur qualem hi noui doctores, qui fuerunt non ministri ecclesiæ Christi, sed pontificum satellites, conscientiarum carnifices, superstitionis barbaricę architecti & antistites, omnis doctrinæ liberalioris iurati hostes, qualem ergo hi pepererint doctrinam, & quando tyrannis horum, quæ intolerabilis fuit orbi Christiano, esse cœperit, & sit cōfirmata. Etsi autem authoribus primis nec sincerum pietatis studium nec eruditionem derogo, & fuisse in illis collegiis plurimos omni tempore cōsentaneum est, qui excitati diuinitus, dogmata quæ recensui & flagitia atque improbitatem vitæ in collegiis taxarunt, sicut multorum exempla meminerunt maiores nostri ante Lutherum: tamen hac proxima ætate monasteria in genere quid fuerūt aliud, quā officinæ superstitionis ethnicę, & latebræ hominum ineruditorum, refertæ mendaciis & idololatria in vita horum molli atque affluente & tacite flagitiosa, plena hypocrisi? Horum imposturas & præstigias reiectas, & incisa esse vincula, quibus conscientias excruciarunt luce veræ doctrinæ, Deo gratias agamus, & precemur vero intimorum pectorum gemitu, vt in hac extrema & delyra ecclesiæ ceu senio fatiscentis ætate, doctrinæ lucem cōseruet, & tollat dissidia docentiū in ecclesia, ac sanet vulnera, vt sint, qui ipsum recte inuocent ac celebrent in agnitione & fiducia Filii Mediatoris Iesu Christi, vsque ad gloriosam resuscitationem mortuorum, Amen.

Τέλος, Θεῷ δόξα.

LIBER QVINTVS CHRONICI CARIONIS A FRIDERICO SECVNDO VSQVE AD CAROLVM Quintum.

EXPOSITVS ET AVCTVS A CASPARO PEVCERO.

PERTINET HIC LIBER ad partem tertiam Chronici.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO AVgusto Duci Saxoniæ, Sacri Romani imperij, electori & archimarſchallo, Landgrauio Turingiæ, marchioni Miſniæ, & Burggrauio Magdeburgenſi, domino ſuo clementiſsimo S. D.

Magna ſemper fuit diſsimilitudo illorum, qui vel hiſtorias ſcripſerunt, vel ex diuerſis hiſtoriarum monumentis excerpſerunt epitomas chronicorum. Sæpe enim, vt de eloquentia & aliis naturæ ſtudiique adiumentis non dicam, defuit vtriſque iudicii & rectitudo & firmitas, quo factum, vt vel errore iudicii in cauſſarum & aliarum circunſtantiarum explicatione a ſcopo diſceſſerint, cuius rei exempla ex iis hiſtoriographis recitat Polybius, qui ipſum anteceſserunt, vel imbecillitate quadam ingeniorum alienas magis quam ſuas ſequuti ſententias, vera falſis inuoluerint, & hiſtoriæ lumen veritatem obſcurarint.

Eſt vero magna vis etiam in vtramque partem omni tempore, cum affectuum, a quibuſcunque exiſtant cauſsis, ſeu a præconcepto aliquo iudicio, ſeu ab inſita aut conſuetudine contracta propenſione naturæ, ſeu a corruptionibus, tum vero & peruulgatæ, inueteratæque in animis hominum & rumoribus publicis tritæ atque confirmatæ opinionis, de quo & dicitur, ὅτι δόξα βιάζεται τὴν ἀλήθειαν, *& extant ſapientum*

sapientum querelæ atque commonefactiones, quibus præcipitur, ne qui sapientiæ laudem quærunt, veritatem ex imperitæ ac cæcæ multitudinis affectibus, & opinionibus æstiment ac iudicent, neve strepitu, applausuque vulgi capi sese sinant, quale est comicum illud, concinnum admodum, & breue:

Αἰσχρὸν κρίνειν τὰ καλὰ τῷ πολλῶν ψόφῳ.

Turpe est susurro vulgi, honesta metiri. Et Cleãthis philosophi elegantes versus in eandem sententiam celebrat Clemens Alexandrinus:

Μὴ πρὸς δόξαν ὅρα, ἐθέλω σοφὸς αἶψα γενέσθαι,
Μηδὲ φοβοῦ πολλῶν ἄκριτον καὶ ἀναιδέα δόξαν·
οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, οὔτε δικαίαν,
οὔτε καλήν, ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τοῦτο κεν εὕροις.

Si quæ sit vera, est studium sapientia nosse,
Fluctuet incertis mens non erroribus intus:
Nec clamor ratione carens, expersque pudoris,
Te moueat vulgi, quod non respectus honesti,
Nec iusti rective regit mens conscia: namque
Iudicij paucis contingunt munera firma.

Nec rarum fuit omnibus seculis, vt ex historiographis aliquid fidei ac veritatis historicæ obliti, adularentur cupiditatibus vel potentum, metu periculi aut spe præmiorum, vel multitudinis & suas commentationes instituerent & contexerent, aut ad vnius nutum, aut ex iis, quæ promiscuæ plebis sermonibus ac censuris iactarentur ac probarentur.

Ex his caussis natam dissimilitudinem scriptorum fateor vicissim afferre difficultatem non paruam lectoribus, quærentibus in historiis veras rerum gestarum occasiones, caussas & euentus, & remorari atque detinere iudicia eorundem.

Verum ex hac difficultate facile sese explicabit is, qui gradus hominum in societate generis humani & singulorum officia distinxerit, qui ingenia & mores principum penitius aspexerit & considerarit, quos nullius eloquentia vnquam ita pinxit aut occultauit, vt agniti non sint. Qui consilia etiam actionesque eorum, tam bellicas quam togatas, quo spectarint illæ ac tetenderint, & ex quibus natæ sint atque profectæ caussis ac fontibus, non oscitanter inquisiuerit ac pensitarit. Qui sophismatū præstigias fucosque a iustis ac rectis

consiliis, & a veris caussis prudenter discreuerit prætextus ac προφάσεις *seu* προχήματα, *quæ non animaduersa sapientibus etiam imponunt, sicut dicitur:*

Πολλάκι τὴν γνώμην ἐξαπατῶσ᾽ ἰδέαι. *qui quales fuerint scriptores quibus fauerint & adhæserint, vel potius quibus ex obligatione aliqua sunt assentati, attenderint, denique qui ad iustarum legum, & ad immotam nec vnquam fallentem normam iudicij diuini, in ijs expressam monumentis, quæ sua voce ecclesiæ Deus tradidit & commendauit, cuncta retulerit atque explorarit.*

Henricum quartum, Fridericum secundum, Ludouicum Bauarum, rabiose exagitant scriptores pontificij, collatis in eos, atque coaceruatis criminibus tot & tantis, vt vehendis illis non sufficiat nauis vna ἑκατόνζυγος. *Veras caussas & sceleratas molitiones pontificum prorsus dissimulant. Alij & inter hos nonnulli ex Italis ipsis longe aliter ac verius easdem historias exponunt. In hac discrepantia quid vero maxime sit consentaneum, ostendit & declarat collatio reuocata ad fontes. Ex vna falsa hypothesi detexuntur pontificia omnia, scilicet, pontificem iure diuino armatum esse vtroque gladio, & caput esse ac Dominum ecclesiæ & regnorum mundi. Hæc hypothesis vt sunt* δεινὰ τὰ τῶν τυράννων λήμματα, *caussa extitit maximorum malorum in Europa. Sed impudenter confictam esse ostendit vox filij Dei Domini nostri Iesu Christi, qui apostolis, quorum sese sectatores falso pontifices iactant, vestigiis eorum nulla in re insistentes, apostolis ergo dicit: reges gentium dominentur vobis, vos autem non sic.*

Nihil habet iuris in regna politica, nullum in ecclesia principatum politico similem pontifex Romanus, nisi falsa concessionis diuinæ specie monarchis per seditionem & fraudes extortum, sed minime tolerandum. Expresse enim dicit Christus: Sicut misit me Pater, ita mitto ego vos, non ad constituenda, gubernanda, transferenda, aut distribuenda regna mundi, sed ad ministerium euangelij & sacramentorum. Nec obscurum est, quando & quibus occasionibus atque initiis hic principatus primum cœperit, creuerit deinceps paulatim ex dissidijs & bellis ciuilibus, quæ inter imperatores accenderunt pontifices, confirmatus sit tandem deiectis atque

que

que oppreßis Henricis e Francorum orientalium & Fridericis e Sueuorum gente, cum episcopos Germaniæ auulsos ab imperatorum fide & obedientia, sibi subiecerunt, & Rodolphum Habsburgensem ad Flaminiæ Æmiliæque, & eorum, quæ in Hetruria ac Piceno tenent, conceßionem adegerunt.

Imperij sunt, non ecclesiæ Romanæ, regna quæ episcopi tenent. Et ius gladij vsurpant hi atque exercent non pontificis Romani authoritate, multoque minus diuina, sed beneficio & conceßione imperatorum. Principum nomen & dignitatem cum opibus, quæ sunt imperij, constitutione & consuetudine antiqua accipiunt ab imperatore tanquam iusto & vero domino: episcoporum nomen a pontifice Romano, non vt a iusto domino, nec aliquo ipsius peculiari iure. Prærogatiuam enim in ecclesia Christi nullam habet præ alijs vllo iure, sed sola consuetudine introductæ tyrannidis. Nam ne hunc quidem titulum episcopi ante Henricos a Romana sede petiuerunt. Nec propterea facultates eripio ecclesiæ, cui debetur sustentatio a principibus mandato diuino, iuxta dictum: Reges erunt nutritores tui, & ex ijs quidem debetur, quæ sunt ecclesiæ. Regna eripio, quæ Christus non contulit aut commendauit ecclesiæ. Eadem in cæteris ratio est. Neque vero hic disputationem instituo: exempli caussa hæc commemoro, quæ intellectu & iudicatu facilia sunt, recte doctis expurgatæ doctrinæ luce, de imposturis & fraudibus pontificum.

Sed minus aliquanto obscuritatis est in sequentibus historijs imperij Romani, habuit enim posterior ætas quandoque mediocres scriptores, quos excitauit & impulit pontificum audacia & impudentia, cum ad vindicandum imperij decus & neruos, tum ad elidendam clypeis chartaceis & calamorum telis vim fulminum pontificiorum, quæ a ferreis & æneis armis inuicta, violentiam belli omnem respuebant. Et aliquanto plus scripta subnixa vi & authoritate scripturæ sacræ quam arma effecisse, res docet.

Externarum gentium historiæ obscuriores sunt. Commouerunt enim sese orientem versus denuo duæ efferæ & barbaricæ gentes, in Asia Turci Tartarorum soboles: in Europa Roßi gens Heneta, & acceßit tertia eousque nomine vtrique

parti terræ Asiæ Europæque incognita, Tartarica scilicet, Scytharum veteri cognomine recentibus Græcis nobilitata. Hæc dispersa per vastas & immensas solitudines orientis, ea parte, qua regnum Cathaynæ late extenditur vsque ad Sinarum regionem & sinum Persicum, vagatur & viuit ferarum ritu sine legibus, sine vrbibus magna ex parte, sine religione certa, supellectile vniuersa carris composita, quos subinde transfert sedibus mutatis, vnde ἁμαξοβίους hos veteres Græci vocarunt.

Ante Tartarorum irruptionem dominabantur fere in Asia anteriore Turci domitis Saracenis, quorum leges ex instituto Mahometis in religione sectari cœperant: in Europa Rossi, a quibus Russiorum propago defluxit. Sed vtrosque Tartari exundantis fluminis aut tempestuosæ procellæ impetu e septentrione effusi oppresserunt. Hic impetus cum remisisset, vtrique sese repulsis Tartaris paulatim rursus erexerunt, eo successu, vt amplissimum imperium armis acquisiuerint Turci, conflictati cum imbecillibus Asiæ gentibus, & longius a feritate Tartarica dissiti, potentiam minime contemnendam coegerunt Rossi, quanquam assidue a tergo incumbentium Tartarorum armis sæpe retenti atque impediti. Moschos se Rossi nominant, quæ vox originem gentis descendisse ostendit a Mesech filio Iaphet, & significat Hebræis extendentem, scilicet, arcum, hoc est sagittarium seu iaculatorem. Moschis cognatam esse gentem Mossinœcorum vicinia habitationis testatur, & nomen & historia Argonautica, quæ Mossinœcos collocans ad Colchidem, vbi Moschos Stephanus reponit, sæuitiam, feritatem, turpitudinem eorum describit.

De his duabus gentibus Turcica & Rossica cogitans, sæpe recordor illius versus Psalmi, qui est graduum primus: Hei mihi quod exul sum in Mesech, & habito in tabernaculis Kedar. Nam pingi imaginem ecclesiæ horum temporum existimo, quæ obiecta acerrimis & acerbissimis hostibus Turcis & Moscouitis summe periclitatur. Kedar haud dubie Arabes significat ortos a filio Ismaelis, quos in religione sequuntur Turci. Vere nunc ecclesia exulat inter Mesech & Kedar. Rabiem Moscouiticam Liuonij experiuntur & Lituani. Turcicam Græci & nostri vicini Vngari. Vtinam

neutra procedat longius: utinam principes orbis Christiani magnitudinem periculorum, quæ ab his gentibus impendent, considerantes, anteuertere atque amoliri ea mature coniunctis armis conarentur. Sed fit in his periculis quod dicitur, τὸ οἰκεῖον πιέζει, τὸ δ' ἀλλότριον οὐ μέλει. Vereor ergo ne sequantur pœnæ, quæ exprimant nobis etiam has ipsas Psalmi querelas.

Sed ad institutum reuertor. De his ergo gentibus obscuriores extant narrationes, ex quibus elicere studui, quæ iudicaui vero maxime congrua esse atque conformia. Perduxi autem epitomen ad Maximiliani imperatoris exitum ex hac vita, & initia certaminum in ecclesia, quibus caussam præbuit impudentia plus quam Tersitica sycophantarum, qui venales circumtulerunt indulgentias, venditatas populo tanta mendaciorum improbitate & scurrilitate, ut præcones pontificij e suggestibus aßidue vociferando, affirmare non sint veriti, ad tinnitum proiecti in arcam æris, confestim damnatorum animas exolutas compedibus, recta e purgatorij flammis euolare in cælum. Talium mendaciorum impudentiam & vanitatem cum taxaret Lutherus, certamina exarserunt, quæ inclinationem primo, mox ruinam regno pontificio attulerunt.

Cætera, quæ post hæc initia sequuta sunt in ecclesia, & reliquam omnem imperij historiam percurram deinceps ea breuitate, quæ chronico conuenit, sed historica & religiosa fide, iis caußis commemoratis, quas & didici esse verißimas ex viris optimis & fide dignißimis, qui rebus ipsis interfuerunt tanquam pars eaque non minima, & nonnullas ipse cognoui coram, & prudentibus satisfacturas esse confido.

Adiecit nuper ad Naucleri chronologiam paralipomena monachus quidam Coloniensis, qui Surrianum se nominat, scurram se vocauerit rectius. Nam utrum rem seriam agat, an scurretur, non satis appparet: tam impudenter res manifeste veras calumniatur ac deprauat. Sed a monacho quid expectemus aliud? Nam istius deplorati profligatique generis hominum plus quam caninam impudentiam & audaciam plus quam diabolicam, iam multis seculis orbis Christianus ita detestatur, ut & pontifices ipsos florente adhuc Romanæ hierarchiæ statu de ea cohercenda consilia quærere oportuerit, & papa Pius, qui ante pontificatum fuit Æneas Siluius, rabiem diabolicam

monastica mitiorem esse non dubitarit pronunciare hoc disticho:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.

Quare lætetur & pinguescat ille maledicentia sua, cuius quem habuerit magistrum in suo latibulo, res ipsa indicat, & lætetur eo usque, donec in eas redigatur angustias, quas immutabilis iustitiæ diuinæ ordo blasphemis hostibus Filij Dei decernit.

Vtque repertori nocuit pugnacis iambi,
Sic sit in exitium lingua proterua tuum.

Qui versus poetæ veteris Archilochum maledicum poetam notant, de quo Pindarus ait: εἶδον ἑκὰς ἐὼν τὰ πολλ᾽ ἐν ἀμηχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσι πιαινόμενον. *Sed in longe maiorem* ἀμηχανίαν *coniicientur ij, qui blasphema conuicia iacere in Filium Dei non desinunt, toties commonefacti, confutati, reuicti.*

Doctrina nostrarum ecclesiarum irrefragabili authoritate, perspicuitate quanta nullius est doctrinæ, certitudine immota verbi cœlestis, ipsa sese & instauratores suos ac propagatores tuetur atque defendit, & viri boni restringunt calumnias meritis & innocentia sua, vt qui aquam in ignem spargunt, vt apud Pindarum dicitur. Sed si qui sunt ex aduersariis, quos scurrilis leuitas & impudens vanitas istius monstri delectat, ij si pertinaciter odisse & hostiliter persequi doctrinam nostrarum ecclesiarum perrexerint, quam esse vocem Filij Dei in tam clara luce declaratæ veritatis dubitare amplius non possunt, ij ergo intuentes in excidium gentis Iudaicæ, Deum in hac vita etiam gloriam filij sui publicis cladibus vindicaturum esse cogitent, & si pœnas distulerit, æterna tamen supplicia pertinacibus hostibus Filij Dei constituta, ipsis atrociora fore & grauiora sciant.

Ad tuam vero celsitudinem illustrissime princeps, sacri Romani imperij elector & archimarschalle, Saxoniæ dux, domine clementissime hanc partem chronicorum mitto, sub Augusto nomine tuo publicatam, vt cum ocii aliquid contigerit a publicarum rerum cura, & administratione, quam & propter dignitatem atque eminentiam muneris publici in imperio

perio & propter existimationem ac celebritatem nominis, virtutum fama excitatam, & propter singularem erga ecclesiam ac rempublicam affectionem tot monumentis illustrem atque conspicuam, celsit. tua experitur & sustinet difficiliorem, vt per ocium ergo in hac epitome, velut in succincta ac breui tabella, vno quasi intuitu complectatur formam imperii veteris, quæ inde vsque à Friderico secundo fuit eadem. Et vt commonefacta celsit. tua breuibus his indicationibus, reuocet in memoriam exempla gubernationis publicæ, consiliorum, rerum pace belloque gestarum, cum ab aliis, tum vero a maioribus celsit. tuæ qui ita cum imperatoribus sese coniunxerunt, vt onerum & periculorum molem interdum multo maximam translatam in sese, pene soli fortissime & sumtuosissime pro incolumi reipubli. statu & imperii dignitate sustinuerint. Denique vt occasio sit celsit. tuæ de caussis consiliorum, mutationum & euentuum, qui acciderunt, & prolixiores historias consulendi, & cum viris sapientibus in senatu tuo disserendi, hoc tempore periculosissimo, quo fatalem ruinam minitari videntur passim regna Europæa, præsertim cum nulla re perinde delectari celsit. tuam intelligam, quam repetitione veterum historiarum, & patriæ præsertim, qua in re sapientissime iudicat celsit. tua. Nam cum homines omnia iudicent, aut regulis, quas scholæ tradunt, & doctrina philosophorum, aut exemplis, quæ suppeditant historiæ, regulæ sine exemplis minus subeunt animos hominum minusque afficiunt aut permouent, & prodest quocunque tempore exempla similium casuum & consiliorum in gubernatione considerando, ex aliis discere nobis quod ex vsu fiet. Nam secundum poetam, Fœlix quem faciũt aliena pericula cautũ. Vt ergo celsit. tua clemẽtissimo animo & hoc munus accipiat, & me complectatur, ea qua par est ac decet, animi subiectione rogo. Cumq; ante oculos & in cõspectu sit, quantũ intersit ecclesiæ apud exteras gentes, quæ fontes repurgatæ doctrinæ in academiis celsit. tuæ discunt, indeq; late propagant ac disseminant: quantũ reip. intersit, celsit. tuã incolumi valetudine & statu diutissime florere: Deum æternũ Patrẽ Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi toto pectore oro, vt celsit. tuam protegat, seruet ac tueatur, vt sui pietatis tuæ fructu, protectionis ope, beneficentiæ subsidio, diu fœliciter possint

hæ regiones & ecclesiæ exteræ, quæ vna voce nobiscum & profitentur doctrinam Filij Dei, & Deum in agnitione & fiducia huius vnici Mediatoris Iesu Christi recte agnoscunt & inuocant. Bene & fœliciter valeat celsit. tua. Datæ VVitebergæ pridie Calend. Nouemb. anno M.D.LXV. Hoc die ante annos octo & quadraginta Lutherus VVitebergæ propositis thematibus ad valuas templi, quod arci contiguum est, cœpit oppugnare indulgentias pontificum Romanorum, & restituere doctrinam puriorem, quam vt conseruet Deus & semper sibi inter nos colligat ecclesiam celebraturam ipsum in tota æternitate, ardentibus votis precor.

Celsitud. tuæ

subiectissimus

CASPAR PEVCERVS D.

A D

AD LECTOREM.

ETsi *historiæ, quarum epitomen in hac editione complexus sum, minus videntur esse intricatæ, præsertim quo propius ad tempora nostra accedunt: idque fit beneficio nonnullorum scriptorum, quibus plurimum ob fidem & diligentiam debet posteritas: tamen hæc mihi scribenti sæpe vsu venit, vt cum gemitu & dolore requirerem promptam expeditamque memoriam, & exquisitissimum atque exactissimum iudicium soceri mei Philippi Melanchthonis, sæpe colloquia desiderarem ac censuras aliorum etiam, quibus historia orbis terrarum exploratior est, atque perspectior. Sunt tamen ex his aliqui, quorum, quanquam absentium, fidelis opera & liberalis multarum rerum communicatio plurimum me adiuuit. Inter hos a Philippo proxime colloco Georgium Sigismundum Seldium Augustanum I. V. doctorem, duorum imperatorum Caroli V. & Ferdinandi fratrum procancellarium, & Hubertum Languetum Burgundum. Nam Philippo Melăchthoni, cuius diuino ingenio & insuperabili industria ac dexteritate excitatum in his regionibus & in amorem atque admirationem præcipue adductum est historiarum studium, qui vsum lectionis historicæ in communi vita, in ecclesia & republic. in maximarum controuersiarum diiudicatione vnus ante alios & monstrauit & illustrauit, si primas tribuam, nemo me reprehenderit.*

Georgio Sigismundo Seldio meo præconio opus non est. Eum iuuenem adhuc excellentia ingenij, prudentia pro ætate maior, doctrinæ variæ & solidæ admirabilis copia ornamenta virtutum, eloquentiæ eximia facultas, peritia linguarum plurimarum & omnis antiquitatis & historiarum primum commendarunt Carolo quinto imperatori, vt in honore apud eum ac precio esset, & ad gubernationis amplissimæ atque occupatissimæ summa ac difficillima negotia adhiberetur. Ad hæc cum accessissent ætas grandior, vsus rerum atque exercitatio maturitas exculti perpolitique iudicij, documenta industriæ, solertiæ sapientiæ, iustitiæ, moderationis, integritatis, constantiæ, fidei, candoris, humanitatis, in eam venit apud imperatorem Ferdinandum opinionem & admirationem, vt de Seldij consilio atque sententia

ille in imperio susceperit atque administrarit pleraque ex ijs, quibus Germaniæ post difficillima & longa bella ex perturbatissimo rerum statu, reddita est atque restituta salutaris tranquillitas.

Hæc me reticere aut dissimulanter præterire non sinit memoria virtutum illius viri, cui quantum debeo, tantum persoluere nullis gratitudinis officiis possum. Sed tamen qualicunque testificatione affectionis erga illum meæ parentare virtuti, fidei & meritis erga remp. mortui gratitudo me coegit. Plura conantem addere prohibet acerbitas doloris renouati recordatione tristissimi casus, quo nuper ille miserrime periit. Reipub. si quid mea vota valent, opto precorque, ita vt floreat, huius viri ne operam & consilia desideret.

A Philippo itaque, & Seldio & Langueto me præcipue ac plurimum adiutum esse in hac parte chronici profiteor & glorior. Vestigia mei magistri & soceri Philippi ita vt licuit, consectari studui, vt non sententias tantum, sed & verba eius retinuerim. Nam si idem coner aliter exponere, quam ab ipso recitatum reperiam, nimis arroganter fecero. A Seldio accepi diligẽtissime conquisitas, & concinne admodũ descriptas, ac liberalissime mecum cõmunicatas plurimarũ familiarum origines, seriem, mutationes, adiunctaq; iudicia de singularũ mutationum caussis & occasionibus grauissima, quibus translationes prouinciarum & dignitatũ factæ sunt. Has cũ vna mecũ amici intuentur, admirantur & diligentiam pene superstitiosam hominis occupatissimi, & impensam insuper curam atque operam in descriptionem ac distributionem, tanto studio elaboratam ab ipso authore, vt ad elegantiam etiam nihil addi posse videatur.

De rebus externis me prolixe docuit Languetus. & quantum recentioribus scriptoribus singulis tribuendum sit, accurate monuit. Iudicium huius viri maximi facio propter dexteritatem, rectitudinem, & plurimum rerum vsum. Non enim cognoui hactenus quenquam, cui cum historiis veteribus omnibus ac recẽtibus, ipsa regna Europæ seculo nostro notiora sint. Horum iudicia & sententias cum iis authoribus coniunxi, quos habere potui. Candidum lectorem confido has meas operas in partem optimam accepturum esse, idque vt faciat reuerenter oro. Bene ac fœliciter vale lector candide.

VLTIMA

VLTIMA PARS CHRONICI CARIONIS.

IMPERIVM OCCIDENTIS.

IMPERIVM occidentis pontificum Romanorum artibus & ambitione potiſſimū conuulſum eſſe atque dilaceratum, nemini dubium eſſe poteſt, niſi aut hiſtorias ignoranti, aut affectioni, quam iudicio, plus tribuenti. His bella ciuilia accenſa ſunt, quibus fracta maieſtas & potentia imperij, eo redacta eſt, vt & regibus exteris cœperit deſpectui eſſe, & contra contumaces domi fuerit inualida. Regibus gratum fuit eripi alieno imperio, atque in libertatem collocari. Idcirco libenter aſſenſerunt edictis pontificum falſa authoritatis diuinæ & religionis ſpecie exaſperatis. Sed accidit eis quod ait Plato, vt fumum ſeruitutis fugientes, in ignem ſeruū inciderint. Duriorem enim multo ſub iugo pontificio ſeruitutem perpeſſi ſunt, quam pertulerāt antea, cum imperatoribus amicitia potius atque fœderibus deuincti eſſent, quam obligati ad aliquas ſeruilis obedientiæ leges ac conditiones. Nam poſtquam imperatoribus euerſis ſeſe pontifices conſtituiſſent iudices ἀνυπευθύνους omnium orbis Chriſtiani controuerſiarum, & poteſtatem ſibi arrogaſſent, de monarchis quiduis ſtatuendi pronunciandique, ſuo arbitrio & libitu; factum eſt, vt nulli regum authoritatem pontificiam detrectare vlla in parte licuerit, niſi anathematis pontificij fulminibus ſeſe obiicere vellet. Neque eſt vllum inter orbis Chriſtiani regna, quod tyrannidem hanc non ſit expertum. Imo non ſatis fuit pontificibus, vt imperarent monarchis, ſed regna fecerunt eccleſiæ feuda, quæ, quibus vellēt, authoritate apoſtolica diſtribuerent atque conferrent, ſicut de imperio Romano, de regnis, Siculo & Anglico, notum eſt. Gallicum enim acrius paulo dignitatem ſuam atque libertatem tutatum eſt.

Domi quid effectum ſit, offendunt ἐρείπια & rudera

imperij, in Germania & Italia, defectionibus ac direptionibus mutilati, de quibus tātum adhuc relictū eſſe, mirum videri poterat, ſi cogitetur, quibus artibus atque inſidiis pontifices & epiſcopi, quæ fuerunt publici iuris atque imperij, quę ſingulorū attentarint & occuparint, quibus occaſionibus & modis ex ruinis imperij & familiarū veterum creuerint recētes aliquæ: denique quanto ſtudio nōnulli ex imperatoribus poſt Fridericum ſecūdum, poſthabitis rebus publicis, extulerint atque amplificarint ſuos, opibus, dignitatibus, immunitatibus.

Electores 7 quando inclaruerunt.

Sed hæc ipſa rudera diuina bonitate conſeruata ſunt atque defenſa mirabiliter, ſapientia, virtute & induſtria grauiſſimi ſenatus ſeptemuirum in imperio, qui quibus vel initiis, vel authoribus, & quando cœperit, etſi certo non conſtat, nomen tamen inclaruiſſe, & inualuiſſe authoritatem atque potentiam a Friderico ſecundo ex hiſtoriarum annotatis non eſt obſcurum, vt videatur hic ſenatus poſt longos inteſtinorum bellorum conflictus conſtitutus, & hac poteſtate armatus eſſe ac circumſeptus, ſingulari Dei impulſu, ad mutantes tunc, & prope collapſas reliquias occidentis inſtaurandas ac fulciendas, cum quidem profligata ac proiecta imperatorū authoritate & Germania tota in infinitum diſtracta furioſis pontificum molitionibus, nunquam videretur firma aliqua concordia coalitura eſſe.

Non exiſtimemus temere aut caſu extitiſſe hūc tam concinne geometrica proportione diſtributū, & ad imperij ſtabilitatem accōmodatum ſummi ſenatus in orbe Chriſtiano & totius imperij ordinē, cuius nixu huc uſque Romana potentia conſtitit, ſed authorem Deum grati agnoſcamus ac celebremus, ordinem ipſum tanquā Dei opus veneremur ac tueamur. Eſt enim veriſſime ordo in imperiis opus Dei, & a Deo ſuſtētatur inter colliſiones & cōfuſiones varias, quæ incidunt, & non oriuntur a Deo, ſed a furoribus diabolorum & hominū. Et adeſt Deus generi humano ordinē tuenti, ceu beneficus ac vigilās paſtor, nec ſinit deleri totum genus humanum, ſed reprimit graſſantes diabolos, & turbulētos homines, vt ſi videres paſtorē in florido prato gregem

ouiū cuſtodire,ne dilabatur aut euagetur temere,& canibus incitatis arcere atque abigere lupos,ne irrumpentes rapiāt ac dilanient oues aliquas,vt maior pars gregis maneat incolumis, & tuto paſtu pingueſcat.

Cum autem in picturis apud Danielem, quæ diſtinguunt etiam virtutem & fortunam ſingulorum imperiorum,ſignificatum ſit vtrumque,& in hac ſenecta mūdi plus fore confuſionum,quam fuit antea,& tamen,donec genus humanum eſt,regna aliqua Deum ſeruaturū eſſe,quæ quo propior erit finis mundi, eo lāguidiora erunt: interea vero maximam fore potentiam barbaricæ cuiuſdam gentis, quæ nominatur in vaticiniis cœleſtibus Gog & Magog:non moueamur aut potentia gentis Turcicæ,quæ manifeſtis teſtimoniis ante multa ſecula a Deo reiecta & damnata eſt,aut ſucceſsibus Scythicarum gentium,quæ & olim, & nunc recens ſe commouerunt,ac Germaniæ minitantur, vt dubitemus de promiſsionibus ac prædictionibus traditis voce Filii Dei, ſed certo ſtatuamus,dignitatē imperii nō eſſe in illa Barbarica tyrannide, quæ blaſphemias euomit in Filium Dei,ac honeſtas politias delet,ſed ibi eſſe,vbi veræ religionis doctrina ſonat,& colitur,vbi leges diuinæ,& ex his extructæ aliæ leges honeſtæ regnant,vbi exercentur & vigent legitima iudicia,& recte facientibus præmia, ſceleratis pœnæ ſunt propoſitæ:denique vbi honeſti cœtus hominum iuſtis armis proteguntur,etſi potentia minor eſſe videtur,quam Turcica eſt, ſi modo potētia cenſenda eſt barbarica vaſtitas, ac ſolitudo ſine luce doctrinę,ſine legibus,ſine iudiciis,ſine ordine vitę in iis orbis terræ partibus,in quibus floruerunt artes,eccleſię & alia ornamenta, qualem in Aſia cernimus effectam eſſe armis Turcicis.

Etſi igitur poſt Sueuos monarchia in occidēte minus virium habuit & roboris:tamen dignitatem imperii retinuit cum laude virtutis ac ſapientiæ, quarum rerum memoria ac celebritate, non vicinos tantum, ſed potētiores etiam Chriſtiani nominis hoſtes procul terruit ac repreſsit, & quidem hoc poſteriore ſeculo, & decus atque ornamentum, & præſidium,vinculum ac neruus,

eius fuit præcipuus, senatus septem electorum, cuius ea est potestas & authoritas, vt eligat ac creet Romanum imperatorem, & si is fiat tyrannus, aut hostis ecclesię vel legum & libertatis in republica, eripiat ei imperiū. Res vero ad imperii maiestatem & incolumitatem pertinentes, ita cū imperatore administrat ac moderatur, vt non fiant decreta a solo imperatore sine approbatione plurium ex hoc senatu, qui & προβουλεύματα condit, de quibus deinde cæteri principes deliberāt, cum quibus re ab vtrisque pensitata, fit communis suffragatio; sicut Athenis senatus faciebat προβούλευμα, de quo postea in concione deliberabatur. Ita monarchia occidentis temperata est & fuit honestissima aristocratia, in qua vnus rerū potitur, qui statuit & sancit pleraque, de consilio & sententia septemuirum, quorum inter se est æqualitas arithmetica. Tantum hoc munus habet proprium Moguntinus, vt cæteros conuocet, & sententias roget. Ipse vero inter rogatur a Saxone. Huic senatui, si vel absit, vel periclitetur, vel interierit imperator, summa rerum, & vniuersi consilii publici cura incumbit, cuius vigilantia, sagacitate & industria, quoties a Germania pericula maxima sint depulsa domi forisque, repetitæ docent historiæ, vt quando ad vrbem Vratislauiam tres reges, Vngaricus, Boëmicus & Polonicus, cum validis exercitibus consederant, dimicaturi inter sese de Silesiæ principatu, cum periculo vicinorum.

Eorundem cum imperatore electo arctissima coniunctio & consensus inter semetipsos ęnei muri instar muniuit pacem publicam. Tantū enim profuit imperio, vt inde vsque a cōfirmata eorum potestate & authoritate, tranquillior fuerit Germania, & minus habuerit bellorum externorum & ciuilium. Etenim gentis potentissimæ & bellicosissimę robur, si cōiuncta esset & concors, quantum posset, meminerant exteri. Domesticos in officio cōtinuit metus cōiunctionis supremi ordinis, & partis potioris ac melioris cum imperatore, quæ tantū valuit, vt si qui etiam ex hoc supremo senatu temere, vel imperatori, vel collegis aduersati, arma ceperūt, cito a cæteris oppressi sint. Nec pontificibus ea fuit relicta oc

casio

caſio ad turbandam diſtractione principum Germaniā, quæ ſola didicerant, gentē alioquin bello inuictā frangi poſſe,ſicut apes fumo facto diſsipantur,quæ alioquin exturbari alueolis nequeunt.

Ita ſeptem electorum ſenatus nō tantum Germaniā aſsiduis ciuilibus bellis grauiter quaſſatam ac fluctuantem,reſtituit in tranquillum,ſed,quod vna cum imperatore eſt,& fuit,religionis Chriſtianæ,legum,iudiciorū, diſciplinæ,cuſtos vigilantiſsimus,& defēſor acerrimus: inter ſeſe ordines omnes ſic copulauit,atque coagmentauit, vt interrumpi, aut diſſolui hæc tam concinna imperii harmonia hactenus, nullis domi ſeditioſis motibus,nullo foris violentiæ impetu potuerit. Nā & imperatores intra metas legibus cicūdatas coërcuit, & cęteros principes copulatos inter ſe,redegit in ordinem talem, vt legibus & authoritati imperatoris ac ſuperiorū parere ſingulos oportuerit,niſi armis compeſci,& ad officiū cogi,aut vna cum dignitate,poſſeſsionibus vniuerſis exui vellent. Propterea floruit viguitque Germania per annos pene quadringentos,opibus, viribus,admiratione ſapientiæ & virtutis,iudiciis,legibus,& aliis veris ac ſolidis ornamentis,& florebit his porro,Deo adiuuāte,quam diu valuerit authoritas ſeptemuirum, quorum quidem conſilia & voluntates ita rexit & flexit Deus,vt multos orbi Chriſtiano ſalutares principes dederint,inter quos ſunt,Rodolphus Habſpurgēſis,poſt interregni turbas,Henricus ſeptimus,Ludouicus Bauarus,Sigiſmūdus,Maximilianus,Carolus V. etiamſi viribus & potentia fuerint diſsimiles.

Etſi autem fatendum eſt, non ſemper ſimilem fuiſſe fœlicitatem aut electionis aut ipſorum imperatorum, quorum aliquos ignauos,aliquos etiā pernicioſos fuiſſe patriæ & Italiæ, vtrique euentu comperimus, qua in re deplorāda eſt communis humanarum rerum infirmitas,tamen ſubinde tribuit Deus aliquos ſalutares principes,& quanquā euentus interdum in electione non fuit fœlix, conſilia tamen electorum ſpectarunt ſalutē publicam,de quibus non ex euētu,qui a pluribus aliis cauſſis gubernatur,ſed ex iis rationibus, quæ deliberationē

antecesserunt ac rexerunt, iudicandum est, quę si fuerūt graues atque constantes, interque sese consentientes, nō labefactet honestatem consiliorum, dissimilitudo euentuum. Neque illa vetera imperia aurea & argentea expertia fuerunt magnarum calamitatum. Vagantur pœnæ per genus humanum, & ostendit Deus exempla iudicii sui & iræ aduersus peccata in summis & infimis. Sed vt peccata ac scelera, sic pœnæ regum conspectiores sunt, & de vtrisque vetus est dictum: τὰ τῶν ἀρχόντων ἀδικήματα καὶ παθήματα ἴσασι πάντες. Interea tamen Deus, sicut inquit: Non faciam furorem iræ meæ, non prorsus sinit deleri mediocres politias, sed propter ecclesiam seruat aliquas reliquias.

Interdum & furiæ pontificum accenderunt dissidia inter septemuiros. Nec ita multi prętererierunt anni, quādo pontifex Romanus conatus est hunc neruum imperii, videlicet ius electionis, insigni astutia abolere. Nam episcopum Moguntinum, comitem Isebergium cogere voluit Æneas Siluius ad sese iuramēto obstringendum sedi Romanæ & successoribus, ne vnquā nisi assentiēte Romano pontifice Moguntinus electores conuocaret. Qua in re cum Moguntinus libertatē & authoritatē senatus publici septemuirum defenderet, etsi sensit fulmē pontificium, tamen a Friderico Palatino, vt dicetur, defensus est.

Historias ergo occidentis, quæ sequuntur Fridericum secundum, a quo ordiemur & interregnum, referamus ad hanc ex monarchia & Aristocratia sapiētissime temperatam politiæ formam, in qua sūma rerum est penes imperatorem, collocatum in supremo ad gubernacula, & armatum authoritate summa diuinitus, sed per electorum sententias, ac suffragia, cui ceu παραστάται proximi adsunt septemuiri, non vt otiosi spectatores eorum, quæ ab illo geruntur & fiunt, sed vt cōsiliorum, laborū & periculorum socii, quibus cum primo de rebus imperii consultat. His proximus est ordo cæterorum principum, qui suum etiam habent senatum, a supremo illo distinctum, in quo suo loco singuli atque ordine, de ante

deli-

deliberatis ſententias dicunt, & ad imperii dignitatem ac ſtabilitatem, atque ad imperatoris autoritatem ita reſpiciunt, ac conſilia dirigunt, & accommodant voluntates ſuas vniuerſi, vt quæ ex dignitate & vtilitate publica conſtituuntur, cum imperatore præſide, ipſi velut πρὸς δορυφορικὸν οἴκημα comparati, gnauiter exequantur.

Conſtituunt autem ſupremum ſenatum, delectis ex ordine ſacro tres epiſcopi, totidemque principes politici, ad quos acceſſit ſeptimus Boëmiæ rex, ceu honorarius arbiter. Epiſcopi ſunt, Moguntinus, Treuirenſis, & Colonienſis. Horum ſucceſſio conſiſtit in electione, ſuccedente in locum defuncti illo, qui collegii ſuffragiis, vel ex ipſorum numero deſignatur, vel ex aliis familiis depoſcitur. Principes ſunt, comes Palatinus ad Rhenũ, dux Saxoniæ, marchio Brandeburgẽſis. His familiis dignitas ſeptemuiralis ea lege eſt alligata, vt patre mortuo aut agnato, illa cum hæreditate tranſeat in filium natu maximum, aut agnatum proximum, ætate cęteros antecellentem, & ſi hæredes deſint, ſtirpe deficiente, authoritate imperatoris & ſummi collegii, transferatur in aliam familiam, ſicut accidit, cũ ſublatis e viuis ſine prole, Alberto Saxonum duce, & Vvoldemaro marchione Brandeburgenſe, vtroque ex Alberti Vrſi poſteris. Sigiſmundus imperator Saxoniã Friderico Miſniæ marchioni, marchiã Friderico burggrauio Noribergenſi tradidit, adiũcta dignitate ſeptemuirali.

Eſt vero totus principum ordo conueniente graduum atque officiorum diſtinctione diſtributus ceu in claſſes duas, quarum vna eccleſiaſticos, politicos altera complectitur. Conſilium huius diſtinctionis fuiſſe exiſtimo, vt eccleſiaſtici præcipue res ſacras tractando adminiſtrandoque, & Chriſtianæ religionis puritatem tuendo, ſimulque conſulendo: politici & conſiliis & armis rempublicam adiuuarent & amplificarent. Etſi autem epiſcopi in Germania ſeu inſtituto ſeu conſuetudine veteri gerunt dignitatem vtramque, imo exercent ſimul poteſtatem politicam, vſurpando ius gladij, ſecus quam fit in Italia aut Gallia, tamen, ſi metas ſui officii nonnulli ex illis

conſideraſſent,non omiſſa prorſus cura religionis, vnde doctrinæ ſincerioris interitus extitit,totos ſeſe pontificum Romanorum exemplo,tum inſatiabili auaritia, ad turpem rapacitatē luxui & ſplēdori ipſorum ſuffectura, tū inſana ambitione ad omnia imperij negocia, imo ad armorum etiam vſum,& bellandi conſuetudinem conuertiſſent.Quare,cum horū negligentia doctrina Christi collapſa eſſet,ac pene interiiſſet,amor gloriæ Dei, & æternæ ſalutis deſiderium,ad quam conditi ſumus, coegit pios principes,poſtquam edocti eſſent atque conuicti euidentibus teſtimoniis de veritate doctrinæ cœleſtis,non refragari agnitæ veritati, ſed ſuſcipere ex præſcripto purioris doctrinæ emendationem eccleſiarum, etiam reſiſtentibus epiſcopis,cum iubeātur id facere authoritate diuina.

Fuerunt tamen inter epiſcopos olim multi præſtantes viri,qui cum propter ſapientiæ opinionem, authoritatem,eloquentiam,doctrinam & vſum rerum, duces eſſent publici conſilij, cæteris obtemperantibus reuerentia ordinis & donorum, quibus eminebant imperio ſæpe in dubiis rebus,& grauiſſimis negotiis plurimum profuerunt.

Sed ad imperii ordinem redeo,in qua tota comitum, vt vocantur,claſſis,principibus,tota abbatum, epiſcopis, ita ſeu annexa eſt,ſeu inſerta,vt nō ſingulorum ſinguli, ſed duorum ſuffragiorum comites,vnius tantum ſuffragii abbates vniuerſi ius habeant atque poteſtatē in deliberationibus publicis.

Tertius eſt in imperio ſenatus ciuitatum imperialiū, quarum aliæ ariſtocraticæ ſunt,aliæ democraticæ, nonnullæ oligarchicæ,aliquæ mixtum quiddam habent ex ariſtocratia,&democratia,ſed αὐτονομία fruuntur omnes, quæ tamē certis legibus circumſcripta pendet ex authoritate imperatoris. Etſi autem & inter ſeſe diſſimiles ſūt immunitatibus,quod veteri Romano more,alię municipiorum,aliæ ſociarum ciuitatum gaudent iure: tamen nec ſuffragia ferunt,nec dicunt ſententias in comitiis,ſed fere,vbi quæ monenda aut corrigenda eſſe cenſent,expoſuerunt(Nam quod ab his viri excellentes ſapientia,

pientia, & edocti rerum vſu adducuntur ad deliberationes & in conſilia adhibentur, magni fiunt earum ſententiæ) deinceps a decretis communi conſenſu ſeſe non ſeiungunt. Hunc ordinem, quo nihil poteſt cogitari concinnius, ſi quis a Deo profectum eſſe neget, quouis Cyclope ferior cenſendus eſt.

Siue igitur ab Ottone III. hæc forma imperii inſtituta eſt tunc, cum αὐτοκράτωρ authoritate ac poteſtate imperatoria Germanis ἀξίωμα imperii attribuit atque adiexit, ſiue poſterius ab aliquo ex ſucceſſoribus, vel etiam ab ipſis principibus inter ſeſe: cũ ſit & fuerit ſalutaris orbi Chriſtiano, referatur ad regulas: Deus transfert & ſtabilit regna. Item: Vt oculus videat, & auris audiat, Deus facit vtrumque. Item: Qui dat ſalutẽ regibus. Item: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilant qui cuſtodiunt eam. Non enim ſola ſapientia humana vel conduntur vel reguntur politiæ: ſed Dei auxilio opus eſt, qui adeſt inuocantibus, ſuggerit conſilia, flectit voluntates, vt ſalutaribus monitis cedant & obediant, ac præſtat euentus, qui prorſus non ſunt poſiti in ſola poteſtate noſtra.

Nec parum profuit hæc conſtitutio ad retinendã coniunctionem Italiæ cum Germania. Etſi enim alii imperatores aliis potentius Italiam tenuerunt, vt Ludouicus Bauarus, Carolus quartus, Carolus quintus: ſemper tamẽ præcipua nobilitas in maioribus & inſignioribus vrbibus inteſtinorum diſſidiorum conſpectu, externæque & nouæ tyrannidis metu, & iuſti ac moderati imperii memoria, atque admiratione perantiquæ nobilitatis ac præcellentis virtutis principum Germaniæ, denique ſpe honorum, opum ac præmiorum, & memoria iam perceptorum, partes & authoritatem imperatorum conſtanter ſectata eſt ac tutata, vel cum iactura vitæ ac fortunarum.

Ardebat tum Italia diſſenſionibus domeſticis, deteſtabili põtificum ambitione diſtracta in duas factiones, Guelphi ſingulari officio ac pietate colebãt põtifices, & horum efficta iura propugnabant, quibus populares fa-

miliæ & plebs adhærebant. Et defendebantur vtrique a Gallis, quos non tam religionis quantumuis specioso nomine, quam imperii spe in suas partes, contra imperatores, pontifices pertraxerãt, eorumque fiducia non solum veterum dissidiorum fouebant flammas, sed noua subinde bella incendebant, in quibus toties deuastata est Italia, non lõgis interuallis, vt vix vnquam vere sese recollegerit: & eo maiore studio has dissensiones põtifices domi aluerunt, vt his inuolueretur Germania, quam norant decus & possessionem imperii minime esse neglecturã, cum domi nouis legibus arctissime inter sese deinctæ potentiam aliter se languefacere non posse cernerent.

Germanis contra studebant & adhærebant Gibellini in nobilioribus familiis, vel veterib. Longobardicis, vel recentibus Germanicis, pro emeritis stipendiis benignitate imperatorum ad præcipua dignitatum fastigia euecti, præfectique prouinciis, non nudis speciosisque dignitatũ nominibus, sed certę potestatis legibus, & donati insuper prædiis, oppidis, portoriis, aquarumque iuribus. Inde vicecomitum, qui Mediolanum, tyrannis expulsis: Scaligerorum, qui Veronam: Carrariorum, qui Patauium: Bentiuolorum, qui Bononiam rexerunt, origo est, & plurium aliorũ, quos prætereo. Scaligeris ortum dedisse comites in Bauaria nominis eiusdem, magno consensu traditum est. Habet enim Bauaria multas antiquissimæ originis familias nobiles, inter quas primas facile obtinet stemma comitum Orteburgensium.

Ex his factionibus feralia præcipuarum in florentissimis Italię vrbibus dissidia emerserunt, vt odiis implacabilibus simultates exercerẽt Vrsini & Sabellii in vrbe Roma cum Columniensibus, Frangepanibus & Cesarinis. Florentiæ Bondelmontii, Amidei, Cherchii, Riccii, Medicei, cum Vbertis, Donatis, Albiciis, Strozis, Saluiatis, Paziis. Genuæ Flisci, Grimaldi, Fregosij, cum Spinolis, Adurnis, Doriis. Bononiæ Caneduli, Pepuli, Marescotti, cum Bentiuolis & Maluecciis. Mediolani vicecomites cum Turregianis. Ferrariæ Estenses cum Saliguerris. Mantuæ Gonzagæ cum Bonacursiis. Lucæ Interminelli cum Obiciis, & vniuer-

uerſim Albi cum Nigris,qui vtroſque colores diſtinxerunt.

Gibellini itaque Cęſari Italiam intranti pręſto erant, nouoſque honores,&ampliores opes perpetuis belli togæque officiis promerebantur. Hos pontifices, quibus poterant modis & artibus oppugnabāt.Mox enim poſt Fridericum ſecundum extinctum, attraxerunt e Gallia Carolum Andegauenſem. Quæ res Neapolitanum regnum perpetuis bellis implicuit, poſt crudeliter & malitioſe interfectos optimos principes Germanicos;Gallis,Vngaris,Hiſpanis inter ſeſe dimicātibus,donec cęteris excluſis regnum vario bellorum & fortunæ euentu ſoli Hiſpani obtinuerunt.

Etſi igitur Italia ſæpe externis armis tentata eſt,præſertim Gallicis,nunquam tamen diu tulit alienos dominos,ſed,aut defenſa manſit in fide,aut ſuperata tandem, illis viciſſim excuſſis, rediit ad ordinariam poteſtatem, quæ imperatorum eſt, vincente fortuna cauſſæ & partis melioris,ſcilicet nobilitatis;contra deteriorem,quæ pōtifices ſectabatur,exceptis iis quę aut Venetorum nō tam armis quam aſtu intercepta & alienata,aut pontificum artibus auulſa,αὐτονομίαν amiſerunt,ac deſierūt eſſe ſui & publici iuris,ſub iugum redacta & in ſeruitutem.

Cætera regna iam olim a ſocietate & fœderibus imperij diſceſſerant,cui fuerāt antea certis legibus aut ſub iecta aut addicta.Francis præerat Ludouicus cognomento Diuus,a religioſa pietate celebris,is,qui ſuſceptis duabus contra Saracenos Ægyptios & Aphricanos,expeditionibus,religioſo quidē incœpto,ſed exitu aduerſo, in priore Damiatam vrbem, quæ eſt Peluſium, expugnauit,ſed fratres,Carolum Andegauēſem atq; Alphōſum, cum progreſsi eſſent in Ægyptum longius, ab hoſtibus interceptos,reſtitutione Damiatæ vrbis redemit: in altera,Carthagine capta,Tunetūm obſedit, ſed ad eam vrbem peſte graſſante,ipſe interiit circiter octauū Cal.Septē.anno Chriſti milleſimo, ducēteſimo ſeptuageſimo.

In Hiſpania cæteros Chriſtianorum regulos,claritate nominis,opum ac potentiæ anteibat Ferdinandus pater Alphonſi X.illius,qui ex reſtitutis magno ſumptu diſci

plinis mathematicis,atque arte medica, tantam eſt ſapientiæ opinionem aclaudem conſequutus, vt ad imperium ſit expetitus.

Vngariȩ regnum adminiſtrabat Andreas,Belæ filius, cuius nomen ex ductis in Syriam & Ægyptum exercitibus,& ex triſti coniugis interitu poſteritati innotuit. Fuit coniunx Gertrudis nomine, nata patre Bertholdo, ex veteri familia Andeſsianorum comitum in Bauaria, tunc Dalmatiæ,Hiſtriæ,& Meraniæ duce (pro quo hiſtorici nõ recte ſcripſerunt, Morauiæ duce) Matre Agnete,non Auſtriaca, ſed Miſnica, nata Dedone marchione Miſniæ,comite Rochlicenſe: ſoror ſanctæ Heduuigis, coniugis Henrici Barbati, Sileſiæ ducis, & Agnetis,quæ Philippo auo diui Ludouici regi Frãciæ nupta fuit.Huius Gertrudis viſendȩ gratia cum frater poſt mariti diſceſſum veniſſet in Vngariam, & ex conſuetudine familiari adamatam coniugem Bancbacani præcipui gubernatoris,cui regni & cõiugis,ac liberorum curam rex demandarat,vel conſenſu, vel ope reginæ ſtupraſſet,Bancbacanus contumelioſam iniuriam vlturus, reginam obtruncauit. Ab hac cæde eum rex ex Syria reuerſus publico iudicio abſoluit.Hoc exemplum memorabile eſt,congruens ad illa in Areopago celebratiſſima veteribus iudicia,quibus propter ſimiles cædes iuſto dolore patratas,authores,ſcilicet,Mars,propter Halyrrothoi cædem: Cephalus,propter interfectam Procrin vxorem:Dædalus ob cædẽ Tantali: Oreſtes, quod truncaſſet matrem Clytemneſtram,nõ quidem a culpa omni & pœna abſoluti,ſed pulcherrimo grauitatis ac ſapientiæ antiquæ exemplo, ſententia ſuſpenſa ad quoddam tempus, fuere reiecti atque excluſi ab hominum congreſſũ & conſuetudine.

Nomen quod fuerit fratri Gertrudis,non reperio,ſed Ottonem fuiſſe credo,cuius filioOttoni poſtea propter ſtuprum in arce Nidena trucidato,hæreditatẽ, quæ fuit ampliſſima,diripuerunt diuerſi. Acceſſione enim Voitlandiæ,epiſcopi noſtræ Franciæ, & Burggrauius Noribergenſis aucti ſunt. Quæ Bauariam attigerunt, huius dux ſibi vendicauit. Atheſinum & Tyrolenſem comi-

tatum

tâtum Menardus Carinthiæ dux: Hiſtriam Meraniam, & Croatiam Veneti inuaſerũt, de quibus bellum eis mouit Andreæ filius Bela, rex Vngariæ. Nata eſt his parentibus, Andrea & Gertrude, diua Eliſabeth, coniunx Ludouici Lãdgrauij Haſſię, a pietate celeberrima fœmina, cui ad pietatis tam acre ſtudium acerbum matris caſum & materteræ Heduuigis exemplum plurimum profuiſſe non dubito.

Res Polonicas moderabatur Leſcus, cognomento Albus, ſed eæ iam tum partim principum agnatorum fatalibus diſcordiis dilaceratæ, partim vicinorũ Ruſſorum aſſiduis incurſionibus, & Boruſſorum defectionibus afflictæ, ita lãguebãt, vt Pomerania vlterior Suantopolco duce, hoc ipſo rege obtruncato, ſeſe in libertatem aſſeruerit, & ſui iuris eſſe cœperit: nec multo poſt Teutonici equites a Cõrado Maſouiæ duce ad Boruſſos ſubiugandos cõducti, Hẽrico nobili a Salza magiſtro, Boruſſiam ſuam fecerint, atque imperio coniunxerint, Friderico ſecundo aſſentiente: Sileſiam abripuerunt Boemi: reliqua Polonia, cum vicina Ruſsia, & Sileſiæ parte, ſit facta præda nouæ & feræ gẽti Tartaricæ. Denique vt nobiliſſimum & antiquiſſimum priſtinorum regum ſtemma, quod in eam gentem, & nomen regium & Chriſtianæ religionis profeſſionem primum adduxerat, tãdem & regno prorſus exciderit, & magnam reliquæ potentiæ partem amiſerit.

In Anglia, quæ dominos ſæpe ſuos, interciſa ſtemmatis linea, mutauit, rerum potiebatur Henricus tertius, ſecundi nepos. Ex huius abnepote Eduardo tertio, qui de Iohanne Gallorum rege, & Caleto capto triumphauit, & ordinem equitum Garteriorum inſtituit florentiſsimis bellica virtute nataliumque vetuſtate viris, ſolenni ſacramẽto ad mutuæ perpetuæque amicitiæ fœdus adactis, & ſymboli loco periſcelide addita, vt ſiniſtri cruris ſuram fibulata faſciola vinctam geſtarent: Ex hoc ergo nati filij & nepotes diuulſione regiæ ſtirpis in familias Eboracenſem, & Lancaſtriam, funeſtis albæ rubræque roſæ nominibus & inſignibus diſtinctas, regnũ in cõtraria diſciderunt ſtudia. Nec ceſſatum eſt ab odiis

mutuis ac cædibus, donec Lancaſtria matre Henricus ſeptimus natus ducta Eliſabetha Eduardi quarti Eboracenſis filia, vtramque familiam commixtione ſanguinis copulauit, cum originem paternam non ad regiam ſtirpem Henrici tertij, ſed ad Callouvaladrum vltimum Britannorum regem referret. Ne ſupereſſet autem, a quo metueret, id dedit operam, vt penitus omnem regiam ſtirpem extirparet, ac poſteris ſuis regnum optima pace nouiſque legibus atque externorum regum amicitia confirmatum traderet.

Cenſentur autem veterum Britannorum poſteri eſſe, qui VVallij Germanico nomine vocantur, & in continente Galliæ Brittonantes, quod hi ſe inter ſeſe intelligunt patrio ſermone loquentes, cum neutros vel Angli, vel Scotti, vel Galli percipiant. Neq; enim dubium eſt, Anglos Saxones, ad quos inſulæ imperiũ peruenit, vt ſupra diximus, linguam, habitum, moreſque Germanicos inuexiſſe, & ex incolarum viciſſim ſermone aliqua aſſumſiſſe, atque ita ex vtraque lingua corrupta, nouam, quæ etiam a veteri Saxonica diſcrepat, confeciſſe.

Scotia crebra ex cædibus inteſtinis interregna habuit, donec poſt atroces & tragicos multorum tyrannorum interitus, regnum mutans ad Stuardam domum Danicę originis deuenit. Cum enim per annos mille ſeptingentos & amplius reges numerent ex veris annalibus centũ & quinq;, ex his quinquaginta aut in bellis cecidiſſe, aut inſidiis procerum crudeliter interemtos eſſe reperimus.

Regna arctoa ſuos ſingula tunc habebant reges, quæ interdum vni paruerunt, ſicut nunc Danico cõiunctum eſt Noruegicum. Danicũ adminiſtrabat VVoldemarus ſecundus, cuius poſteritas id tenuit vſque ad Ericum Pomeraniæ ducem, & Chriſtophorum Bauarum, a quo peruenit ad duces Holſatię, ortos ex veteri ſtirpe comitum Oldenburgenſium.

Suetiæ regnum Suecos comprehendit & Gottos, gentes ampliſſimas & antiquiſſimas, præterque hos multos alios populos longo latoque tractu verſus Boream, & ſolem orientem, vſque ad Ruſſorum fines, aduerſus quos continenter bella geſſerunt.

E Noruegia prodisse censentur Normanni, qui Franciæ partem obtinuerunt, & sępe Britannos hostilibus incursionibus mari infestarunt.

Boemia nuper regia dignitate amplificata parebat VVenceslao regi, a quo frater Ottocarus, non multo post regnum accepit. Talis fere fuit status rerum in occidente, cum imperij Romani administratio tradita est adolescenti Friderico secundo, quem exceperũt magna certamina, sed consequuta sunt grauiora, adeo, vt ne imperatorem quidẽ vllum admiserit discordia principum, quæ vnde extiterit, historiæ docent. Nunc & de ecclesia paucula addam.

DE ECCLESIA.

POntifices Romani, vt dictum est, iam olim sua authoritate, non diuino mandato, & suis, non cœlestibus legibus, condiderant, non ecclesiam catholicam & orthodoxam Christo, sed hierarchiam sibimetipsis, similem politiis, descripto ex diaconis vrbis Romæ & vicinis episcopis collegio purpuratorum, in quod Nicolaus secundus a populo Romano ius omne atque potestatem eligendi pontificem transtulerat, distributis ordine in singula regna orbis Christiani episcopis, ceu ducibus in prouincias, qui authoritate simili armati, & potẽtia politicis pari aut maiore etiam instructi essent, denique comparato satellitio innumerabilium monachorum, velut exercitu. Hanc hierarchiam finxerunt esse ecclesiam, cuius authoritatem cum falso & violenter huc detortis sacrarũ literarum, & probatorum scriptorum testimoniis, quæ dignitatem ecclesiæ Filij Dei amplificant, exaggerarent, tantum incusserunt terrorem orbi Christiano, vt ad mentionem nominis ecclesiæ, velut ad caput Gorgonis, etiam summi monarchæ obstupuerint, attonitis similes. Neque ecclesiam tantum, sed & catholicam prædicarunt, hoc nomine indicantes non cœtum dispersum in totum orbem terrarum, & de doctrina atque inuocatione Dei consentientem, qualis est cœtus catholica ecclesia Christi, sed hanc ad sedem Romanam alligatam hierarchiam, quę complexa esset omnia regna orbis Christiani.

Vna tamen appellatione, quanquam obſcure, monuerunt, quid intereſſet inter Romanam eccleſiam, & cœtum ſeruientem Chriſto, quod eccleſiam Romanam nō eccleſiam Filij Dei appellarunt, quo ſolo attentis ſatis demonſtrarunt, ſui regni fundamenta, a fundamentis, quæ iecit Chriſtus, quibus ipſe Spiritu ſancto per vocem euangelij, & miniſterium ſacramentorum ſuperſtruit eccleſiam, diuerſa eſſe.

Extant fundamenta eccleſiæ Chriſti, certis, explicatis, indubitatis & immotis patefactionibus declarata diuinitus, per ipſum Filium Dei λόγον, in ſcriptis propheticis & apoſtolicis, quę nituntur vera agnitione eſſentię ac voluntatis diuinæ, vera Dei inuocatione, & vera erga Deum obedientia, in agnitione & fiducia Mediatoris Ieſu Chriſti, qui éſt verus Deus, & verus homo. Et oſtendunt regnum Chriſti ſpirituale eſſe atque æternum non politicum: nec conſtitui aut regi vi aut ſapientia humana, ſed inchoari prædicatione euangelij, in credentibus & obedientibus voci doctrinæ.

Extant & Romanæ hierarchiæ fundamenta, ſancita decretis pōtificum, & colorata intricatiſsimis ac perplexiſſimis diſputationibus ſcholaſticorum, interque ſeſe diſſidentibus vbique. Hæc ſi conferantur ad fundamenta eccleſiæ Chriſti, vel ad ipſam ſpeciem eccleſiæ, quæ ſæpe deſcribitur, ſatis apparet, niti Romanam eccleſiam opinionibus nouis & erroneis, abuſibus, idololatriis, ritibus humana authoritate confictis & cum opinione cultus ac neceſsitatis receptis.

Fateri ſcholaſticos oportet, vbi multum ſeſe cruciarūt, alia eſſe analoga fidei & ſcripturis, etiāſi metu ſuppliciorum verius, quam reuerentia ſedis Romanæ, probant contraria, eaque cum refragrari veritati diuinæ nequeāt, ſolo titulo eccleſiæ excuſant, quaſi aut poſſit eſſe eccleſia, qui ſunt ex profeſſo hoſtes veræ doctrinæ, aut etiam veræ eccleſiæ permiſſum ſit, vel condere articulos fidei, vel ſtatuere aliquid præceptis diuinis aduerſum. Expreſſe Paulus teſtatur: Fundamētum aliud ponere neminem poſſe, niſi quod eſt poſitum. Item: Si quis aliud euangelium prædicauerit, anathema ſit,

Sed

Sed quæ fuit ecclesia, si Romana non fuit? Cum quærimus ecclesiam sequentium temporum, vbi & qualis fuerit, non intueamur, vt sæpe iam monui, in hunc cœtum pontificum, cardinalium, episcoporum, collocatum in regno ordinariæ successionis, fascinatum erroribus atque idololatriis, & contaminatum libidinibus ac parricidiis, quibus & defensa sunt, & nunc stabiliuntur idola, etsi sacrosancto ecclesiæ nomine turpiter hi sunt abusi: sed in hoc cœtu vera & viua mēbra ecclesiæ Christi fuisse credamus illos, qui Deum recte agnouerunt & inuocarūt, cumque dolore ac gemitu ad Deum pro maiore ac clariore luce suspirarunt, & toto pectore detestati sunt idola: quorum multos fuisse, non est dubium, etiam inter episcopos ipsos & monachos, etsi habuerūt errores aliquos, sicut ecclesia alias plus, alias minus lucis habet.

Tota Germania opposuit sese impiæ prohibitioni cōiugij, quæ decreta a Gregorio VII. promulgata a Moguntino, tātas, cum proponeretur in cōcessu, turbas dedit, vt pene fuerit Moguntinus rogator pontificiæ legis interfectus. Grauiter cōtradixit episcoporum accusationibus & postulatis Otto Bauariæ dux in synodo Milfordiana, quæ fuit congregata contra Fridericum II. & vehementius multo aliquanto post inuectus est in scelera pontificum episcopus Tullēsis, qui fuit præpositus Tubingensis in synodo Vvirceburgensi, imperāte Rodolpho, cum Honorius IV. misisset in Germaniam episcopum Tusculanum, ad ferendas imperatori leges iniquissimas. Sed hi ad tyrannidem tantum & scelera pontificum ac flagitia respexerunt. Plures ex priuatis refutarūt idolomanias & errores, de quibus supra dixi.

Sunt in manibus scripta scholasticorum, qui in vno Magistro sentētiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, ne terram amittant, cœlo bellum inferunt, præferentes sententiis diuinis Romana decreta, & testimonia sacra, sicubi possunt, ad decreta pontificum, non e diuerso hæc ad illa inflectentes. Ex vna enim hac hypothesi detexunt vniuersa: Nullum dogma recipiendū esse inter articulos fidei, nisi sit aut expresse

fundatũ in ſcriptis propheticis & apoſtolicis,aut approbatum ab ecclesia , quo nomine Romanam intelligunt. Altera pars diſiũctiuæ manifeſte falſa eſt,addita eo fine, vt confirmet errores & idola Romanæ eccleſiæ , ipſorũ etiam confeſſione.Etſi enim eccleſiæ commendata ſunt iudicia de dogmatibus & delictis externis:tamẽ alligata eſt ad normam certam, ſcilicet, ad euangelium patefactũ,vt hoc ſonet, & pronunciet incidentibus controuerſiis,quod vox euãgelij proponit. Nec propterea cõceſſum eſt eccleſiæ, aut fingere interpretationes falſas, quæ valeant propter authoritatem ordinis , aut addere dogmata & numina,ſicut omni tempore tyranni pontifices κακοζηλία iudiciorum politicorum fecerunt.

Hoc cum animaduertiſſent recẽtiores aliqui,Occam, Gerſon & alij,offenſi Thomæ & Scoti paradoxis, vehementer ſeſe torſerunt, vt mediam quandam viam inter veritatem cœleſtem & Romana commenta ingrediẽtes, neutrobi impingerent. Sed non inſtituo hic diſputationem:tantum moneo,vt a cõſpectu monarchiæ pontificiæ,& ordinarię ſucceſſionis,oculi animique abducãtur ad inquiſitionem & cõſiderationem veræ eccleſiæ, quæ non his,ſed ſuis ac propriis notis cognoſcitur,vt profeſſione veræ doctrinæ , vero vſu ſacramentorum, & obedientia erga miniſterium,vbicunque locorum ſit.Deinde,vt conſideretur, quantam exercuerint pontifices tyrannidẽ prætextu authoritatis eccleſiaſticę,quam ſcelerate hac & turpiter ſint abuſi promiſcue aduerſus quoſcunque, & maxime quidem aduerſus ſummos ordines.

Pontificum enim in eccleſia Romana ſtudium omne occupatum fuit hoc ſequenti ſeculo pertexẽdis iis bellis,quibus de ſua tyrannide decertarũt cum imperatoribus,inde vſque ab imperio Henrici quarti in annũ ducenteſimum. Deinde exigendis pecuniis ad potentiam, luxum,ſplendorẽ aulæ Romanæ, & condendis atq; extollendis legibus,quibus hæc vniuerſa velut vincta fundarentur ac ſolidarentur.Quare Gregorius nonus,quod nomẽ fatale orbi Chriſtiano fuit in Romana hierarchia inde vſque a Gregorio Magno ſuperſtitionũ architecto: Nonus ergo vt Fridericum ſecundum,cuius reformidabat

bat potentiam ac præſentiam, aſtute ex Italia pelleret, procul extruſum in Aſiam ad bellum difficile ac periculoſum, renouare & exequi decretum conſilii Lateranenſis de bello ſacro, atque ad id gerendum cum anathematis comminatione imperatorē impellere cœpit, quo vix in Cyprum delato, ipſe in appetitā dudum mox Apuliam inuolauit;a qua deinceps cum ex Aſia reuerſum armis nō poſſet,fulmine anathematis noua ſynodi in Laterano ſententia fabrefacto atque eliſo, arcere conatus eſt,vt dicetur.Idem decretalium conſtitutionibus, quas opera cuiuſdam Raimundi Barchinonenſis cōgeſsit,hierarchiam Romanam ceu Adamātinis vinculis, ne,vt exiſtimabat,vnquam cōuelli aut labefactari poſſet,circumdedit atque adſtrixit circiter annum milleſimum ducenteſimum triceſimum tertium.

Sequutus Innocentius quartus contra eundem Fridericum Lugduni ſynodum coëgit,in qua reuocatū ſub incudem anathematis fulmē quod in Laterano rudius formatum erat,tricipite cuſpide exacuit, concitatis Hiſpanis,Gallis & Anglis. Germanos enim multo ante odio ſui imperatoris compleuerat.Formula extat in ſexto decret. De ſententia & re iudicata. Idem vt inſignia certa ſenatum cardinalium a reliquo ordine eccleſiaſtico diſtinguerent,hos purpureis galeris ornatos in albis equis eminere ac conſpici,& quia Mariæ virginis cultus quæſtuoſiſsimus eſſet,natalitia quoque illius ſolenni feſtiuitate celebrari voluit.

Non longo interuallo poſt Gregorius X. inſtituta ibidem ſynodo,vt acceſſione Græciæ Romanam potentiam augeret, acciuit Micaëlem Palæologum Byzantinum,qui facile paruit,non tam adductus religione, quā ſpe auxiliorum,quibus fore ſibi opus ad retinendum imperium parricidio partum intelligebat.In ea ſynodo,vt diſſidiis inter Latinas & Græcas eccleſias diremptis,Grę cæ ſubiicerētur pontifici,de proceſſione Spiritus ſancti diſputatum eſt. Sed decretum repudiarunt epiſcopi in Græcia cæteri,tanta vehementia,vt iis,qui conſenſiſſent a ſocietate eccleſiarum ſuarum excluſis,denegarint officia & honorem ſepulturæ. Actum vero præcipue eſt de

bello ſacro,cuius perſequendi prætextu pontifex ab ordine ſacro decimas vniuerſorum redituũ in annos quinque exegit: imperatori Rodolpho exarchatum Rauennatenſem,qui Romandiola eſt, & pene quicquid imperatoribus reliquum fuit,extorſit.

Hæc Rodolphi conceſſio etſi tunc aliquantulum placauit pontifices,bella tamen nondum ita ſopiuit,ne recrudeſcerent. Nam quam primum in Italiam ingreſſi eſſent Henricus Lucelburgenſis & Ludouicus Bauarus,furor pontificum in hos nihilo mitius ſeſe,quam in priores,commouit & effudit.Nec contenti fuerunt Italię imperio,ſed occaſiones etiã quæſiuerunt,quibus & Francico regno compedes ac vincula iniicerent, & ſummi ſenatus ſeptemuirorum authoritatem & poteſtatẽ in Germania infringerent.

Franciæ regnum tentauit Bonifacius octauus,imperata pecunia ad bellum ſacrum;quam cum pendere recuſaret Philippus rex,põtifex furore percitus regnum illi abrogatum, ſedi Romanæ aſſerere, tonare, fulminareque,& ſubditis ne excommunicato parerent præcipere, atque Albertum Auſtriæ ducem, qui recens imperium obtinuerat, in eundem incitare cœpit, vt cum Francis Germani nouo bello committerentur. Et ſperabat ſe alienatis a Philippo ſubditorum animis,interque ſeſe diſtractis effecturum in Gallia,quod maiores perfecerant in Germania.Sed fraudulentas machinationes rex,præoccupatis atque obfirmatis ſuorum animis, anteuertit ac peſſundedit, ipſumque authorem opera Sarræ Columnij exulis & Longarrecii equitis Franci Anagniæ comprehenſum in carcere necauit, exemplo vindictæ in põtificem maximum nouo,ſed iuſtiſſimo.Hoc enim cupiditas pontificum ſic fuit reſtincta, vt Galliam appetere deſierint.

Parentatum Bonifacio ferunt hoc epitaphio: INTRAVIT VT VVLPES. REGNAVIT VT LVPVS. MORTVVS EST VT CANIS. Deiecto enim per fraudem Cœleſtino quinto,irrepſit in pontificatum,in quo exercuit quicquid cogitari poteſt ſceleratæ crudelitatis.Idem ſextum decretalium librum corra

ſit,&

ſit,& ſynodi Lugdunenſis ſententia ratum fecit.

Qui anteceſsit eum Honorius quartus, non cōtētus decimis, quas Gregorius imperarat, quartas annuorum redituum flagitauit.

Sequutus eundem Clemens quintus ſeſe pinxit in ſuis Clementinis, etſi reuocaſſe eas & combuſſiſſe ſcribitur. Idem, cum iam antea plena eſſent templa miſſis theatricis, quæ impio & profano ritu contra inſtitutionem cœnæ Dominicæ mercede celebrabantur, & applicabantur pro viuis & mortuis, & dominaretur vbique ἀρτολατρεία, ita vt fierent cōcurſus, & dirigeretur adoratio ad panem poſt conſecrationem eleuatum, repoſitum atque cōclusum, quem a cōmmētitia oblatione hoſtiam nominant, & aleretur ad ædiculam ignis perennis, vt olim in templo Delphico, tanquam ad peculiare numen, Ne quid ergo deeſſet ad perfecti idoli rationem, inſuper indictas anno milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quarto ab Vrbano quarto, inſtinctu Tomæ Aquinatis, πανηγύρεις, & deſtinatas feſtiuitates, pōpas, circumgeſtationes, ſynodi Viennenſis authoritate ſanciuit. De eodem enim iā pridem aliquid ſtatutum erat ab Innocentia tertio in ſynodo Lugdunenſi, in qua & pro Magiſtro ſententiarum cōtra rectiorem ſententiam abbatis Ioachimi, de eſſentia diuina generante Filium, falſo pronūciatum eſt, Decreti formula extat, in principio decretal. titulo, De ſumma Trinitate & fide catholica.

Sæpe mihi cogitanti de Turcica tyrannide, deque tantis ſucceſſibus blaſphemiæ & obſcœnæ gentis, venit in mentem horum temporū, atque huius idoli, cuius vt totius regni pontificii neruus eſt commentum de pane abiiciente naturam, ad pronunciationem verborum κατὰ μεθουσίαν. Sic enim nouo nomine rem nouam & veteri eccleſiæ inauditam architectis illis appellare libuit.

Decretum hoc factum eſt in magna Europæ perturbatione, anno milleſimo trecenteſimo decimo quinto. Eo ipſo tempore vires rurſus acquirere & cōfirmari in Aſia cœpit gens Turcica, Ottomānicæ familię ducibus, quæ armis Tartaricis repreſſa aliquandiu ſeſe continuerat. Ac propemodum initia monent, hanc Turcicam

rabiem & crudelitatem pœnam esse multiplicium delictorum, quę decretum illud peperit, quod neruus est impii questus, quem attulerunt missæ theatricæ & opulentiæ ac luxus sacerdotum.

Præcedebat reges Persicos equus gerens paruam aram, in qua inter modicos cineres refulgebat flammula sacri ignis, quem Orismada nominabant. Hunc ceu numen colebant & adorabant Persæ. Vt igitur rex videretur angustior, & vna cum præsenti numine adoraretur, quod illi genti vsitatum erat, cum hac pompa prodibat in publicum. Ita nunc pontifices Romanos antecedit equus gerens panem consecratum. Hoc symbolo agnosci, conspici ac coli volunt in pompis publicorum spectaculorum, tanquam terrena numina. Neque exemplo regum Persicorum admittunt vllos, nisi qui geniculatione supplici ad genua deuoluti pedes deosculantur. Introductam a pontificibus idolomaniam superstitiosa amentia, amplexæ gentes cæteræ orbis Christiani, cultum consecrati panis eo vsque adauxerunt, vt in ecclesia pene solus regnarit, & in templis sese idolum hoc operose ac sumtuose extructis pyramidibus inclusum supra reliqua idola superbissime extulerit atque ostentarit.

Hic ipse Clemens quintus discessu suo ex vrbe & translatione sedis in Galliam, vbi per annos septuaginta quinque hæsit, caussam præbuit dissidiis de electione pontificum, qua cum vno tempore quandoque duo, interdum tres, diuersis in locis, & discrepantibus suffragiis electi, de pontificatu vi & fraude contenderint prorsus furiali ambitione, & plusquam Cyclopica feritate: tantas dederũt in orbe Christiano turbas, vt non modo Italia his dissidiorum impulsibus velut terræ motu assiduo agitata in terque sese collisa tremuerit, quasi iamiam ruitura, sed & imperatoribus ac regibus cæteris occupatis cura cõponendorum dissidiorum, vires occidentis consumtæ sint, Turcicæ inualuerint.

Pisana synodus duobus pontificibus solio deiectis, designauit tertium, Constantiensis, quæ Boemos martyres exussit, & laicis calicis vsum in cœna Dominica ademit, tribus deturbatis quartum dedit.

Sequuta Basiliensis, cum pontificem sententiæ synodi subiecisset, fecit inclinationem aliquam tyrannidis pontificiæ, quo animaduerso, Eugenius Ferrariam, inde Florentiam synodum reuocauit, neglectis iis, qui Basileæ conuenerant.

Florentina itaque magna contentione id egit, vt Græcis persuaderet inter cætera aniles fabellas de purgatorio, & vt Romanū pontificē agnoscerent esse οἰκουμενικόν. Assenserunt, qui adfuerunt, Iohannes Palæologus imperator, Constantinop. patriarcha, & aliquot Græci episcopi, atque inter cæteros Bessarion: dogma tamen de abiectione naturæ panis, cuius tunc etiam fuit flagitata approbatio, prorsus repudiarunt. Ab his domum reuersus Marcus Ephesi episcopus cū multis aliis aduersatus, rem deduxit eo, vt concessa & approbata cogerentur retractare, & irrita declarare. Fuit enim ante hæc tempora in Græcis ecclesiis plus eruditæ & stolidæ doctrinæ, quam in Romanis. Et in posterius etiā ipsa Græca ecclesia, etsi suis, iisque multiplicibus est erroribus cōtaminata, plus tamē puritatis retinuit, quam Romana, quanquā in tristem seruitutem & tetram barbariem Turcicā cōiecta, quod quidem factum est mox post reditum imperatoris, Byzantio a Mahomete expugnato. Nec paucos ex illis ipsis erroribus, quibus obnoxia est, contraxit contagio quodam vicinitatis per monachos a Romano.

Denique deuentū erat eo, vt pontifex proclamaretur dominus regnorum mundi, & pronunciaretur necessarium esse ad salutē credere, quod oporteat omnes homines pontifici Romano subiici. Si quis vero id negaret, is declararetur hæreticus, quod accidit Petro de vineis, Friderico imperante & propemodū eodem modo Marsilio Ficino, Vvilhelmo Occam, & aliis, Ludouico Bauaro imperante. Deinde vt disputaretur etiam de authoritate synodi & pontificis, vtrius maior sit, & an pontificis inferior esse debeat authoritas quam synodorum, quem conueniat esse ἀνυπεύθυνον καὶ ἀνεξέταστον, quod propter locum & munus quod gereret, errare non posset.

Extant hæc in decretalibus, epiſtolis Gregorij, in ſexto Bonifacij, in Clementinis, & extrauagantibus. De harum quæſtionum poſteriore tulit ſententiam ſynodus Baſilienſis, & pontificem cenſuræ ſynodi ſubiecit, quod decretum cum ratũ fecerit Nicolaus quintus, ſecuti alij rurſus id labefactarunt. De altera miror pontifices encomium τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου affectaſſe, quod nouerunt tribui diabolo hoſti filij Dei & eccleſiæ ab ipſo Filio Dei. Si conſulto id factum eſt, ingenuitatem laudo, quod vſurpare titulum nõ erubuerint, illius, cuius geſſerunt vices. Si incogitantia, ſtoliditatem accuſo, quod cũ religioſo prętextu & ſimulatę humilitatis affectione pleraque valere ſtuduerint, hac in parte ambitionem ſuam, quod non texerint, aut pinxerint callidius.

Eadem Baſilienſis ſynodus deſignato contra Eugeniũ quartum nouo pontifice, Fœlice quinto, ex Allobrogum ſtirpe, nouum ſchiſma commouit, quod tandem ſopiuit Fridericus tertius. Sed de his ſuo loco.

Hæc, etſi natura ab hoc genere ſcriptorum abhorreo, commemorare me tamen ſicut geſta ſunt, fides hiſtorica cogit, quæ fierẽt illuſtriora, ſi ex doctrina ſacra & põtificia adderetur integra antitheſis regni Chriſti, & hierarchiæ Romanæ, quæ quidem oſtenderet, iuſtas nos habuiſſe cauſſas diſcedendi a pontificibus. Non enim, vt nonnulli putant, tantum corruptos mores ſacerdotum & pontificum flagitia reprehendimus, quorum emendationem ſcimus intelligentes omnes, etiam inter ipſos, ſerio deſiderare & flagitare, ſed titulum eis eccleſiæ Chriſti detrahimus, eo quod diſceſſerunt a fundamento Chriſti & Apoſtolorum, & vere iudicamus religionem Romanam eſſe abominationem deſolationis, de qua vaticinatus eſt Filius Dei, id eſt, idolum, quod effecit vaſtationem vniuerſalem in eccleſia.

Conſiſtit autem in quatuor maximis erroribus, quorũ primus eſt, quia delet doctrinam de lege & iuſtitia fidei, & præcipit dubitationem, de quo fonte ſcaturiit totum chaos errorum pontificiorum, & idololatriæ. Secundus eſt, quia merita, & cultus filij Dei proprios, transfert in adorationem, oblationem, & applicationem panis conſecrati,

ſecrati, pro viuis & mortuis ex opere operato in miſſa theatrica,& extra miſſam,cum beneficia Filii Dei applicet ſibi vnuſquiſque non niſi fide propria. Tertio quia inuocationem ſoli Deo præſtandam,ethnico more,dirigit ad homines mortuos.Quarto, quia ritus humana authoritate inſtitutos, vt vota monaſtica, & ſimiles innumeros,cum opinione meriti,cultus ac neceſſitatis, antèponit præceptis ac requiſitis lege diuina operibus, voce diuina expreſſe docente: Fruſtra Deum coli mandatis hominum.

Hos errores ne nunc quidem pingere,ac defendere,imo & parricidiis ſtabilire deſinunt, quãquam clariſſima luce veritatis reuicti atque condemnati. Non enim propter ordinariam ſucceſſionem, aut propter conſeruatos libros propheticos & apoſtolicos pontifices & epiſcopi cauſſas ſacerdotes impii in populo Iſraelitico,prophetarum, Chriſti & apoſtolorum ſeculo, cum doctrinam his comprehenſam aboleuiſſent.Nõ poteſt enim eſſe eccleſia in illo cœtu,qui retinet & pertinaciter defendit idola & errores contrarios fundamento. Vtinam vero ad huius partis tractationem Deus ſeruaſſet ſanctiſſimæ memoriæ,Philippum Melanchthonem, ſocerum & patrem meum, quem poſteritas in hac hiſtoriarum parte ſæpe eſt deſideratura. Etſi enim erudite de his multa diſputauit & ſcripſit alibi,quę grata poſteritas celebrabit, tamẽ in hoc argumento hiſtorico, temporum & rerum occaſione ſingula fuiſſet demonſtraturus euidentius, & illuſtraturus,quæ fortaſſis multis bonis viris, eam quam adhuc de Romana hierarchia circumferunt perſuaſionem, moti pulchritudine ordinis ac diſciplinæ,exemiſſent.

Fatemur nihil pulchrius,nihil dulcius eſſe harmonia ordinis & εὐταξία, nihil contra deformius ac pernicioſius confuſionibus & ἀταξίᾳ. Et,quod Plato de œconomia ait: τάξεως καὶ κόσμου τυχοῦσα οἰκία χρηστὴ ἂν εἴη, ἀταξίας δὲ μοχθηρά. Id multo magis de eccleſia & republica verum eſſe agnoſcimus & experimur. Et vt tyrannidem in eccleſia, ſic ἀναρχίαν & diſciplinæ laxationem execramur,

cum vtraque aboleat iudicia, ne refutari errores possint. Sed quare caussa horum malorum in doctrinam confertur, aut in eos qui impias & tyrannicas leges pontificum excusserunt, cum ab ipsis pontificibus & episcopis extiterit, qui conseruare & tueri hunc ordinem potuissent, si recte monentibus obsequuti, pro erroribus & idolomania, puritatem doctrinæ & cultuum restituissent. Solent mutationes omnibus rebus humanis accidere, quæ caueri humanis consiliis non possunt: In talibus bene agi nobiscum putemus, si sapientia & moderatione mitigari possunt, cumque non contingit ὁ ἐξ οὐρίας πλοῦς, vt dicitur, decebat sapientes non iracundia, odiis, pertinacia, augere reipublicæ difficultates: sed tentare δεύτερον πλοῦν, & sua æquitate lenire incommoda & sanare rempub. Vidimus quantam ruinam etiam bonarum rerum traxerit hæc mutatio: sed cum fuerit ecclesiæ opus emēdatione, cumque aliqua ex parte mutatio incidisset, cur non dederunt operam, vt saluti omnium gentium consuleretur, cum id fuerit officii ipsorum. Hærent igitur hæc mala, quæ ex mutatione nata sunt, non nostra culpa, sed scelere illorum, qui lucem veritatis ferre nequeunt. in his prolixior esse hoc in loco desino, & accedo ad Friderici secundi historiam.

FRIDERICVS SECVNDVS.

Pontificibus ad eam tyrannidem, quā multiplicibus sceleribus: multo sanguine, & quod tetrius est, horribili & nullis vnquam cruciatibus expiando abusu nominis diuini prætextuque in orbem Christianum obtinuerant, nihil deerat, præter integrum & confirmatum imperium Italiæ, de quo cum imperatoribus fraude simul & armis, non suis, sed alienis contendebant iam longo tempore. In hanc vnā itaq. curam totis viribus incumbebant, vt omnem Italiam veterem, quam ad Calabros, Apulos & Brutios mari circumfusam, ad Picenum, vbi Romandiola est, amnis Rubico claudebat ac disterminabat a Gallia Cisalpina, versus Alpes, quo iure quave iniu-

ria

ria adiicerent imperio vrbis Romæ, de quo iam imperatores excluserant, atque ita veterum Romanorum exẽplo Italiam omnem complexi, cæteris gentibus iam ante præceptis obseruatisque commentitiæ religionis redacti sub iugum atque obstrictis, deinceps quas vellent leges ferrent, & has qui vel recusarent vel violarent, iis infligerent pœnas. De Gallia Cisalpina vero, id est, de Longobardia committerent inter se Germanos Gallos, & Venetos, donec continuitate bellorum fatigatis & fractis vniuersis, hac quoque sine armis potirentur.

Hæc pontificum cupiditas vna fuit & verissima ac proxima caussa eorum omnium malorum, quibus cum Italia huc vsque conflictata dedit pœnas partim idololatriæ, partim Epicureæ securitatis καὶ ἀθεότητος ac libidinum, etsi alij alias προφάσεις καὶ σχήματα ad grauandos imperatores & decipiendos imperitos, quorum animos ecclesiæ nomen tenuit fascinatos, prætenderunt. Hæc enim & feralibus compleuit discordiis Italiam diuulsam in exitiales factiones & bella accendit funestissima, impulsis ad defectiones vrbibus Italiæ, & armatis, attractis atque exasperatis gentibus externis. Nam quod moliebantur nunquam sese perfecturos, nec diu quam adepti erant authoritatem, se cõseruaturos esse norant, nisi prohiberẽt quãtis possent conatibus, ne imperatores in Italia crescerẽt ac confirmarẽtur. Porro conceptã ex inani cupiditate aduersus hos rabiẽ, nullus vnquam calamitatum, quę bella adferunt, sensus conspectusq;, nulla effusi sanguinis copia restinguere potuit ac lenire. Nõ enim deduci res ad pacificationes & cõponi bella permiserunt prius, quam concupita vel omnia vel aliqua extorsissent. Neque vt nunc faciunt pontifices, id operam dederunt, vt proferrent & efferrent suos ditatos opibus publicis, sed vt hoc regnum stabilirent & amplificarent.

Horum consiliorum & conatuum testes sunt historiæ hactenus recitatæ & quæ sequentur. Otto Brunsuicensis ingressus in Italiam cum exercitu, hanc asserebat imperio, occupato ex vna parte agro Piceno, Vmbris & Samnitibus, vbi exarchatus seu Romandiola, marchia

Anconitana & aliquot aliæ ditiones sunt ad Apeninum: ex altera parte Hetruria, quæ iam olim appetiuerant atque inuaserant pontifices. Hinc progressus Apuliam etiam & Calabriam imperij prouincias, quas sæpe auellere ab imperio, & ecclesiæ, vt vocant, subiicere tentarant, repetebat, vt iura imperij defenderet, non vt Fridericum excuteret, quem prætextum callide pontifices, sed falso ad suas molitiones pingendas excogitarunt. Cum ergo pene tota Italia deditione spontanea in fidem accepta, videretur pontificum potentiam in angustum esse coacturus, Innocentius tertius id metuens, quod repellere victorem tam subito armis non posset, telum anathematis, in quo vno dum tenuit animos superstitio, salus ipsis omnis reposita fuit, more maiorũ arrripuit. Huius impetu, cum esset ob insitam animis superstitionẽ formidabile, cito eum non tantum tota profligauit Italia, sed prorsus euertit ac prostrauit. Principibus Germanicis incitatis per Moguntinum, qui præcipuus in Germania administer tyrannidis pontificiæ & decretorum iniustorum exequutor fuit, vt reiecto Ottone accerserent ad imperium Fridericum Barbarossam ex Hẽrico filio nepotem, cui puero ante Philippum & Ottonem imperium desponderant & confirmarant.

Fridericus ergo euocatus ad imperium ex Sicilia, quã quã repugnãtibus vxore & Siculi regni proceribus, assensit tamen, & legatos qui missi erant, vt adducerẽt ipsum, secutus per Tridentinam vallem & Rheticas alpes peruenit in Germaniam, anno Christi millesimo ducentesimo decimotertio. Ibi a suis exceptus & iustis copiis instructus, mox recepto Brisaco, Haganoa expugnata, & Ottone procul in Saxoniam pulso, omnem ad Rhenum Germaniam magna celeritate occupauit, cumque ad Aquisgranum coronatus esset, quo minus metueret, muniuit sese fœdere & societate vicini regis Franciæ Philippi.

Etsi autem Otto paulo post reparatis viribus Belgicũ aggressus est, & Aquisgranum obsidione cinxit, tamẽ Francicis armis depulsus & ad extremas redactus angustias, abiecta spe imperij reliquũ vitę trãsegit priuatus.

Fridericus

Fridericus reliquias belli non magno negocio confecit & extinxit, Henrico Brabantiæ duce ad faciendam deditionem adacto, quibus poſtularet victor conditionibus, Belgicoque & Lotharingia ad imperium reductis, & receptis Colonia & Aquiſgrano, vbi denuo eum coronari pōtifex voluit & obligari iuramento, vt quam primum pacaſſet Germaniam, viribus, quantas comparare poſſet, traiiceret in Aſiam ad recuperandam terram ſanctam, in quibus omnibus aliud nihil ſpectatum fuiſſe cōſilia docent & exitus, niſi vt imperatori procul extra Italiam relegato, & ex vno bello ac diſcrimine in aliud cōiecto, diſtrictoq; ac detento externis armis, pontifex domi hæreditatem protinus eriperet, & facultatem adimeret, quandocunque rediret, in ſolo Italico conſiſtendi. Quam ob cauſſam mox initio ad capeſſendum imperium in Germaniam profecturo, denegarat renūciationem iam ante factæ electionis atque approbatæ, blāda atque inſidioſa eluſione, ne ad cōfirmatas in Italia vires accederet publicæ & ordinarię authoritatis ſuffragium. Sed tamen vt videretur bellum ſacrum ſerio expetere & vrgere cōgregata ſynodo Laterana, de hoc bello præcipue & tractauit & decretum fecit, quod cum promulgatum eſſet, concitata & coacta eſt magna ſed imbellis multitudo, quæ ſymbolo crucis religioſam militiam profeſſa, ad iter in Aſiam ſeſe accinxit.

Interea Innocentius pōtifex, etſi donatione comitatus Fundani in regno Neapolitano delenitus, ſe declaraturum Fridericum imperatorem annuerat: tamen poteſtatem imperatoris omnem paulatim in ſe transferre & exercere cœperat per omnem Italiam, vt non obſcure præ ſe ferret, quid haberet in animo, ſed dum proficiſcitur ad componēda bella inter Piſanos & Genuenſes, quibus inuoluta erat tota Longobardia, Peruſij morbo victus expirauit. Promiſſum Innocentij tandem ſucceſſor Honorius, anno milleſimo ducenteſimo viceſimo, die viceſima ſecunda Nouēbris exequutus eſt. Ad hāc declarationē rediit Fridericꝰ in Italiā rebus patrię pacatis. Ibi cū incitatione & perſuaſu pōtificis proceres aliquot Thuſci & Apuli, ſociis epiſcopis, deſerta ac prodita fide

erga imperatorem,inuaderent, quæ & imperij erant & hæreditaria Friderici, atque ex his quędam occuparent, alia deprædarentur & exurerent,irritatus perfidioſa iniuria ſuorum,ad arma venit,proſpereque debellatis hoſtibus,epiſcopos ſacro ordine motos,deiecit epiſcopatibus,aliis in locum ſurrogatis ſuo conſilio. Repetebant enim imperatores antiqua iura, de quibus certauerat Hēricus quartus.Cęteros qui elapſi cōfugerant ad pōtificem ſeditionis authorem , exutos dignitate & bonis, cōdemnauit ad perpetua exilia.Hos cum reſtitui in integrum pontifex poſtulaſſet :imperator vero generoſa & graui oratione recuſaſſet,magno & irato animo inuectus in ambitionem,ſuperbiam,furta,rapinas, fraudes & machinationes pōtificum,cuius orationis capita extant, exarſit contentio in horribilia odia mutua, quæ tandem in exitialia ſeſe bella effuderunt.

Ab his motibus extitit ἀφορμὴ & πρόφασις prima earū molitionum,quibus Fridericum& poſteritatem eius,vt auum & Henricum quartum, pōtifices oppugnarunt & exagitarunt immanem in modum , initio concitata ad ſeditioſas defectiones & commota tota Italia : deinde cū vinceret fortuna imperatoris,allectis ſpe regni Neapolitani Gallis Andegauenſibus, a quibus poſteritas Friderici deleta eſt.Sed verum αἴτιον,vt dixi,fuit,inſana cupiditas imperij,& odium ac metus potentis vicini.

Quod ergo imperator iuſte puniuiſſet ſeditioſos, quos ad eas res mouēdas incitarat Honorius, aſtute imitatus eos qui anguillas piſcaturi aquas cœno turbāt , id ergo meruit imperator , vt hoſtis eccleſiæ declararetur & anathemate feriretur , quo exciti in Sicilia Saraceni cōcurrerunt ad arma, imperium regis excommunicati abiecturi.Relicta ergo Italia traiecit in Siciliam, ac ſeditione repreſſa,cum coniugi Conſtātiæ ex Arragonia ſtirpe,quæ tertio Calend.Iunij,anno milleſimo ducenteſimo viceſimo ſecundo,in viuis eſſe deſierat,iuſta perſoluiſſet,inde mox in Germaniam ſeſe recepit,vbi conuocatis VVurceburgum principibus,molitionum pontificiarum metu,de horum conſenſu Henricum filium natu maximum conſortem imperij fecit : ſed hunc poſtea

ob affe-

ob affectatum se absente imperium, pontificum impulsu, & sollicitatas vrbes Longobardicas ad defectionem, de sententia procerum Germanicorum perpetuis carceribus addixit, cum liberis geminis apud Marturanum Calabriæ oppidum.

Dissidia hæc inter imperatorem & pontificem, Iohannes de Bregna rex Hierosolymitanus leniuit aliquantulum, non sustulit, exaggerata pontifici periculorum in Asia magnitudine, post expugnatam magna difficultate Damiatam, & res ambitione legati pōtificij adductas in summum discrimen, in quo nisi Suldano restituta Damiata fuisset, periisset exercitus, obrutus aquis Nili arte tumefactis. His periculis emolliuit ac flexit nonnihil pōtificem, vt de ambitiosa pertinacia cederet aliquid reipublicæ caussa. Despondit vero & Friderico Iolem filiam, addito dotis loco regno Hierosolymitano, obligatoque hac sponsione genero, vt mox a nuptiis dux belli sacri proficisceretur ad vrbem recuperandam, ac vindicandum contra Saracenos regnum. Quod se facturum imperator cum recepisset, filium Henricum in Germaniam ablegauit, vt indicto conuentu, de consilio patris, ad principes frequenti senatu referret, & horum opera atque auxilio, necessaria ad expeditionem compararet, conscriptis atque armatis copiis, ducibusque delectis, quorum præcipuus fuit Ludouicus Turingiæ Landgrauius, maritus S. Elisabethæ. Id factum est anno Christi millesimo ducentesimo vicesimo quinto.

Ipse etiam ne quid negligeret eorum, quæ ad publici status firmitatem & incolumitatem facerēt se absente, principes Germaniæ Cremonam euocauit ad deliberationem de imperio, cum relinquere tuto Italiam non posset. Quod cum suspectum haberet pontifex, commota Longobardia, congressum impediuit. Ea res institutæ expeditioni moram: pontifici nouam, sed hoc consilio quæsitam πρόφασιν attulit ad imperatorem exagitādum, quam Honorio extincto non neglexit successor Gregorius IX. Hic nullo odij erga imperatorem, nullo machinationis genere inferior maioribus, præter adiumenta vesanæ ambitionis & nefandæ malitiæ, nomen

etiam ad pontificatum attulit fatale ecclesiæ & imperio Romano, a Gregoriis enim, quinto excepto, illata sunt præcipua & ecclesiæ Christi & imperio detrimenta, inde vsq; a Gregorio Magno. Grauiter ferebat Gregorius imperatorem perpetuo hærere in Italia, intentum in omnes ipsius technas & artificia, cumque sciret eum per Hēricum filium magna cura promouere in Germania apparatus bellicos, tamen de industria moras nectere quærereque dilationes & effugia criminabatur.

Postquam autem conuenisset Brundusij magna multitudo sacrorum militum ex diuersis gentibus, sed ex Germania maxime, duce Ludouico Lādgrauio Turingiæ, & imperator primo detentus inualetudine affecti corporis ex aëris inclementia, quæ & Lādgrauium cum multis aliis absumsit: deinde inter Peloponnesi & Cretæ angustias contraria vi ventorum repulsus, aliquandiu Brundusij substitisset, ibi demum in imperatorem detonare minis dirisque pontifex, & crimina periurij, adulterij, sæuitiæ in vxorem cōfingere, proditæque ac perditæ Damiatæ culpam conferre, proq; his anathema denunciare, pœnas exigere, ad arma conclamare cœpit, accito in Romādiolam exarchi titulo socero imperatoris Iohanne Bregna, & comitibus Thusciæ ac Longobardiæ vrbibus iussis arma expedire.

Imperator crimina obiecta coram diluturus, principes Rauennam euocauit, sed conuentu impedito tumultibus Longobardicis, cum scripto mendacia refutasset & classem refecisset, satisfacturus promisso, soluit Brundusio tertio Idus Augusti, anno millesimo ducentesimo vicesimo octauo, præmisso cum maxima copiarū parte Reinoldo Bauaro equitum magistro, & Italiæ gubernatione commissa Reinoldo duci Spoletano. Quod vero nec salutato pontifice, nec expiata offensa abiisset, ibi demum pontifex dolore contemti anathematis in eum exarsit furorem, vt in Syria exercitibus Christianis præceperit, ne imperatorem sequerentur, & protinus illo vix digresso, fœdarum harpyarum more, in appetitas dudum regni Neapolitani terras inuolarit, & reliquam Italiam tumultibus compleuerit.

Imperator

Imperator ſecunda nauigatione per inſidias templariorum delatus Ptolemaidẽ,& ab exercitu nihil immutato pontificis calumniis exceptus cupidiſſime,inducias pepigit cum Suldano in annos decem optimis & honeſtiſſimis conditionibus,recepta ex tranſactione ſine cæde Hieroſolyma,captiuis omnibus ſine precio impetratis,& regni poſſeſſione occupata. Cũque refectis oppidis Nazareth & Ioppe, militeque & commeatu inſtructis,cætera regni conſtituiſſet, & probe contra hoſtes obfirmaſſet,rediit in Italiam,diſſimulatis iniuriis, quas pertuliſſet abſens. Ab hoc tempore qui Siciliæ regnum poſſederunt, Hieroſolymitani regni nomen & inſignia ſimul vſurparunt.

Sed ne ſic quidem placato vti põtifice potuit,nec qui ſeſe interpoſuerunt, Germaniæ epiſcopi & principes, Leopoldus Auſtriæ, Otto Meraniæ, Bernhardus Carinthiæ duces,integri anni ſollicita tractatiõe ac pene ſupplici deprecatione in iuſtiſſima cauſſa, vincere pertinacem ſuperbiam potuerunt.Ceſſit tamẽ ille tandem centum viginti millibus vnciarũ auri,quibus diras imperator redemit, ſeq; anathemate exoluit, rẽ conficientibus Hermãno ordinis teutonici magiſtro, & archiepiſcopo Meſſanenſi,anno milleſimo ducenteſimo triceſimo.

Hæc cum recitent ſcriptores Italici,non verentur tamen tantis ſceleribus impudenter patrocinari.Sed in fatis fuit,vt qui ceu ἀλάστορες regnum Filij Dei commentita & impia religione perturbarant in genere humano, cultuſque ac honores illi debitos protriuerant atq; conſpurcarant,blaſphema mendacia parricidiis cumularẽt, & domeſticis cædibus deuaſtarent orbem Chriſtianum, atque immanibus ſeditionibus domi implicitos principes optimos, ac fœliciſſimos, nec vlla re veteribus heroibus inferiores,auerterent a bellis neceſſariis. Deniq; vt in calamitatibus publicis & triſtiſſima ruina regnorum acerba & diabolica ἐπιχαιρεκακίᾳ inſultarent iacentibus,vt ad has occaſiones augeretur potentia hoſtium Filij Dei,diabolorum & blaſphemarum gẽtium,in perniciem orbis Chriſtiani, quem oportuit luere pœnas tã inueteratæ idololatriæ.

Sed non fuit diuturna hæc imperatoris cum pontifice reconciliatio, quæ vix annum octauum attigit, quando imperatore poſt repreſſas in Sicilia ſeditiones profecto in Germaniam, ad vindicandam cõtumaciam Friderici Auſtriaci Lepoldi filij, qui propter ſtupra & alia flagitia accitus ad cauſſam dicẽdam, authoritatem imperatoris petulanter aliquoties detrectarat, põtifex rediit ad ſuas artes & odia. Petiuerat imperator per Manfredũ ex cõcubina natum a principibus, vt poſt Henrici filij mortẽ, qui in carcere obierat, relictis ex Margareta Auſtriaca filiis Friderico & Henrico, regem Romanum crearent alterum filium Conradum. Id cũ a principibus promiſſum, animaduertiſſet duci & conuelli fraude pontificũ, coram idem poſt res Auſtriacas cõfectas efflagitauit & obtinuit, rarioribus principũ ſuffragiis Ratisbonæ, frequentioribus Spiræ. Circiter annũ Chriſti milleſimum ducenteſimum triceſimum ſextum.

Pontifex ſe deluſum intelligẽs ad alia decurrit conſilia. Repetebant Fridericus & Conradus a pontifice, quæ in vtroque regno Siculo & Neapolitano per vim iniuſte rapta eo vſque contra pacta & cõuenta poſſederat, pontifex vt ſeſe muniret factionibus cõtrariis, rurſus edicebat imperatori, vt a confœderatis ciuitatibus Lõgobardiæ, quæ inter ſe & cum pontifice defectionis authore, improbo pernicioſæ libertatis ſtudio in imperatorem conſpirarant, abſtineret. Id cum imperator ſe non poſſe facere oſtenderet, niſi a conſpiratione facta in ſuam & imperij perniciem deſiſterent ac redirent ad fidem, põtifex quid euenturum eſſet proſpiciens, tertio totis viribus in commune bellum incubuit.

Cœpit id anno Chriſti milleſimo ducenteſimo triceſimo octauo, & in eũ deſiit finem, vt præcipuis ac plurimis vrbibus Italię horribiliter afflictis, deuaſtatis & eneruatis, pene πανολεθρίαν attulerit. Diuiſę ſunt vrbes ſtudiis, vt dixi, aliis Gibellinorũ nomine a ſtirpis Sueuicæ origine, imperatorem dominum iactantibus, aliis contrariam põtificum factionem Guelphorum titulo profitentibus, & vtriſque inter ſe armis odiiſque tãto feruorę decertãtibus, vt virtutis gloriæque loco ducerent,

ſi ad

si ad ostendendum insigne factionis studium, maxime se uirēt in alteros. Hæc funestarum factionum noua nomina in hoc bello primum audiit Italia, incendio ex Hetruria in reliquam Italiam omnem celeriter disperso, studioque acerrimo partium aucto atque cõfirmato in tantum, vt non prius deflagrarit, quam Lutheri scriptis pontificia maiestas labefactata sit & inclinata.

Tot atrocibus ergo iniuriis lacessitus imperator, cũ aut pereundum sibi, aut seditiosam conspirationem Italię, cuius erat caput pontifex, reprimēdam esse videret, ex dolore iusto diuque dissimulato ac presso in iram ingentem tandē excanduit, vt sunt in heroicis naturis iracundiæ tardæ initio ac lentæ, sed acres & vehementes, si nimium prouocatę vero sese impetu commouerint. Magna autem & inopinata celeritate contractis vniuersis copiis terrestribus, atq; imperio maris commendato Encio filio, quem Sardiniæ regem & nauarchũ declarauerat; Italiam ingressus infesta aduersaque omnia oppressit, euertit, disiecit, obtriuit pene citius quã aduolare sit animaduersus. Vrbes Longobardiæ, Æmiliæ, Hetruriæ, Vmbrię plerasque partim deditione spõtanea cepit, eni xe rem adiuuantibus proceribus nobilitatis Italicę, peculiari erga imperatorem affectione & studio, odioque superbæ tyrannidis pontificum, partim vi expugnauit, ac direptionibus & incendiis deformauit.

Hæc tragicis insectationibus optimi principis impudenter vituperant assentatores põtificum. At cur iidem non suorum perfidiosas defectiones, seditiosas conspirationes, iniuste rapta & illata arma: cur non impietatis & sceleratorum cõsiliorum architectum, discordiarum facem, funesti ac miseri interitus florentissimarum rerum pub. verissimum authorem pontificem accusant? Cui voluptati fuit spectare conflagrationes & ruinas tot vrbium; tot hominum lanienas. Ignauia esset & vecordia in principe detestanda, si ad tam atroces iniurias & nefãdas cõspirationes conniuendo, pateretur cõuelli euertique imperium, cum defensio & conseruatio sit ei demandata & imposita diuinitus.

Successibus imperatoris territus põtifex desperatione

ſupplicationes paſſim indixit:& exercitum de cruce ſignatis comparauit;cumque ne his quidem ſe defenſoribus tutum fore cerneret, inſtituta ſynodo in Laterano, rediit ad viitatum ex anathemate præſidium, idq; in eū tertio excuſsit, accitis ad approbationem decreti cardinalibus, pellectiſque in belli ſocietatem Venetis, quos memoria victoriarum de Friderico Barbaroſſa ingentibus ſpebus incēdebat. Edidit & ſcripta referta atque coaceruata tanta impudenter effictorum criminum congerie, vt multos ex cardinalibus ipſis virulentam malignitatem pontificis oportuerit execrari,prȩſertim cum Petrus de Vineis vir doctiſſimus & ingenioſiſſimus grauiſſimis argumentis vanitatem obiectorum criminum demonſtraſſet ac redarguiſſet,& fulmen anathematis tanquam fatuū eliſiſſet,atque inſuper poſt acceptas tot iniurias,ſupplex reconciliationem petiuiſſet.

Imperator terra marique intercluſis itineribus,ne ex cardinalibus, qui procul aberant, accedere vllus poſſet, prohibuit,& per Encium nothum in mari plurimos,qui ex vrbe Veneta & Gallia aduenerant,claſſe circumuentos intercepit,quorū aliquos ſuo merito ſuppliciis affecit,aliquos carceribus incluſit,pleroſque mulctauit priuatione beneficiorum. Quin & ad vrbem ipſam acceſſit,atque exercitum cruce ſignatorum pene concidit,ſed vrbi tamen pepercit.Exhauſtus pecunia militibus ſtipendia numiſmate coriaceo diſſoluit,quod paulo poſt argēteo redemit.

Interea Gregorio mortuo , & ſucceſſore Cœleſtino itidem paucis diebus poſt electionem extincto, decretus eſt pontifex Innocentius quartus.Hic ante pōtificatum non alienus a cauſſa imperatoris, mox naturam & ingenium cum dignitate mutauit.

Κίνησις γὰρ καὶ μεταβολὴ τῆς φύσεως ἡ τύχη.

Inſtitutam enim a Gregorio aduerſus imperatorem telam ſeditioſarū molitionū tam prȩclare pertexuit & abſoluit,vt quȩri opus nō ſit,quo illū impietatis,crudelitatis,fraudis,perfidiȩ genere,ſed quo ſemetipſū ſuperarit.

Imperator recens Fauentiam,quȩ pontifici fauerat,fame expugnatam diripuerat,& Bononia grauiter afflicta exercitum

exercitum Parmæ admouerat. Tota ergo propemodum Italia exclusus pontifex traiecit in Galliam, & per bella vsus σκιογραφίᾳ iustitiæ, Lugduni concilio coacto diem dixit imperatori, anno millesimo ducentesimo tricesimo quinto, vt non nisi auditus, synodi sententia, sed se iudice tamen condemnaretur. Quod ergo ad diem dictum non e vestigio comparuisset imperator, sed missis legatis tempus definiri commodius petiuisset, pontifex iterum falsis criminibus summe aggrauato, non solum sacris interdixit, sed vt imperium etiam abrogaretur perfecit, frustra illo suam innocētiam contra fraudes & mendacia pontificum demonstrante, opera Petri de Vineis & aliorum plurium. Tradiderunt enim principes imperium Henrico Landgrauio Turingiæ, qui ad Vlmam telo confossus occubuit, & post eum Vvilhelmo Hollandiæ comiti. Inde secuta sunt diffidia principum tam atrocia, vt contra leges & iura vetera acciti sint principes exteri, & cum hos etiam vel accipere imperium metus prohiberet, vel pars aduersa non admitteret, occidens bellorum ac diffidiorum fluctibus sine gubernatore certo aliquandiu, ceu nauis procellis ventorum sine nauclero, sit iactatus.

Constituerat imperator venire Lugdunum, & iam ad Taurinates vsque accesserat, sed cum de furiosi Innocentij atque implacabilibus molitionibus, deq; clandestina ac perfidiosa Sanseuerinatum principum ac nonnullorum aliorum ex pontificis instinctu in necem suam conspiratione, & de crudeli cæde ab exulibus Parmensibus Guelphis in Gibellinos ipsi addictos patrata atque vrbe recepta cognouisset, mutato consilio, rediit in Italiam, atque accersitis ex Apulia & Calabria recentibus copiis sexaginta millium, Parmam obsidione cinxit, noua vrbe foris circumuallatam, quam Victoriam vocauit, nouoque numismate celebrauit in honorem Victoris martyris, cui si vrbe potiretur, templum vouerat. Habuit tunc secum imperatores filios tres, Hēricum iuniorem, quem ad synodum accessurus proregem Italiæ crearat: Fridericum nothum filium, Antiochiæ principem, cui Thusciam gubernandam dederat, & Encium Sardiniæ

regem,quem fecerat legatum generalem. Sed obſidio pene in alterius anni producta finem,eum habuit exitũ, vt incuria & ſecuritate nimia obſidentium Victoria ciuitas ab obſeſſis incenſa,exercitus fœde diſſipatus,theſauri imperatoris direpti ſint.

Hæc clades etſi grauis fuit,tamen non ita languefecit imperatorem,vt ſe pontifici ſubiiceret, ſed reparatis copiis ipſe ex vna parte obſeſſos ad deditionem compulit, ex altera parte duce Encio filio oppugnauit Bononiam. Vmbria enim & tota fere Hetruria imperatoris ſequebantur partes,Florentinis exceptis,apud quos tamẽ tantum valuit authoritas imperatoris, vt ſponte Guelphos eiecerint,ſed imperatorem intra vrbem non admiſerũt. Encius filius a Bononienſibus prælio ſuperatus,venit viuus in hoſtiũ manus,apud quos in vinculis mortuus eſt, poſt captiuitatem annorum viginti duorũ, vt monumẽtum,quod adhuc Bononiæ extat,teſtatur,poſitum anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſecundo,ſecunda Iduum Martii.

Tandem cum ſe non ab amicis tantũ,quorum fere voluntates cum fortuna mutantur,ſed ab ipſa etiã fortuna deſtitui videret,quæ hactenus ei fauerat, & intelligeret vitę inſidias ſtrui per veneficia multis modis,reuerti ſtatuit in Siciliam.In eo itinere ardentiſſima febre ex propinato veneno correptus vitam finiit in arce quadam Apuliæ Florentina. Sunt qui affirmant Manfredum nothum ex Lombarda pellice filium,cum medicorum diligentia vis veneni retuſa aliquãtulum ac debilitata,ſpem de conualeſcentia præbuiſſet, iniecto in os puluino eũ ſuffocaſſe.

Deceſſit autem die decimatertia Decembris, anno a nato Chriſto ex Maria virgine milleſimo, ducenteſimo,quinquageſimo. a mundi initio quinquies milleſimo, ducenteſimo, duodecimo. ætatis anno quinquageſimo quarto. imperii triceſimo tertio, id eſt, poſt abrogatum ei impulſu Innocentij pontificis imperium anno quinto. Cadauer Panormum tranſtulit archiepiſcopus Panormitanus, & ſepulchro ibidem porphyretico condidit, etſi id aliqui Manfredum ſuſpicionis a ſe

amouendæ

amouendæ cauſſa feciſſe referunt. Sepulchro verſus inſcripti ſunt hi:

Si probitas, ſenſus, virtutum gratia, cenſus
Nobilitate orti, poſſent obſiſtere morti,
Non foret extinctus Fridericus qui iacet intus.

Hic fuit exitus Friderici ſecũdi, principis, ſummis illis omnium temporũ heroibus annumerandi, qui cum virtute & gloria bellica excellentem in omni doctrinarũ genere eruditionem coniuxerunt. Vere

Ἀμφότερον, θεράπων μὲν ἐνυαλίοιο θεοῖο,
Καὶ μουσῶν ἐρατῶν δῶρον ἐπιστάμενος: Inter Germanicos vero pene poſtremi, qui quod de maieſtate imperij Romani reliquum fuit, armis contra pontifices fortiter defenderunt, ita vt cum eo maieſtatis antiquæ reliquias, quantæ illæ fuerunt, etſi fuerunt exiguæ, ſimul cõcidiſſe ac ſepultas eſſe exiſtimem. Manſit enim poſt eum diſtracta in factiones Italia, aliis imperatori, aliis pontifici adhærentibus, donec Venetorum & Mediolanenſium potentia creuit. Et attracti Hiſpani ac Galli oppreſſis Italis contenderunt inter ſeſe de regno Neapolitano & Longobardiæ principatu.

Ingenio tanto fuit, vt præter patrias linguas Germanicam, & Italicam didicerit exactiſſime plurimas alias, Latinam Græcam, Saracenicam, Francicam, & in ſingulis philoſophiæ partibus non tantum rudimenta prima deguſtauerit, ſed fontes ipſos introſpexerit atque exhauſerit. Condidit academiam Neapoli, & ante conſtitutas alibi exornauit atque amplificauit. Auxit etiam ornamẽta, iura, immunitates & dignitates ordinis ſcholaſtici latis de his ac ſancitis legibus publicis, quæ beneficia docti grata mente agnoſcant.

Multa vero ex Græco & Saracenico traduci in Latinam linguam curauit, quæ reſtitutionem veræ ac purioris philoſophiæ adiuuarent, ex Ariſtotele, Ptolemæo, Galeno, Auicenna & aliis, ita vt vel vnius Friderici ſecundi beneficio, phyſica, medica & mathematica ſtudia in occidente reuixerint, quę inde vſque ab irruptionibus Gotticis & Vandalicis neglecta, iacuerant.

Multa sapienter in imperio constituit, cum de vsibus feudorum, tum alia quæ vndecim capitibus distincta ac codici Iustiniani sunt inserta.

Viros doctos in honore ac precio habuit, deque eorũ consiliis atque sententiis instituit, administrauit & in cõtrouersiis pronunciauit in tempore pacis pleraque.

Animo fuit magno atque excelso, inque periculis intrepido, in vtraque fortuna cõstans & moderatus, acer in præliis ac prouidus, manu pariter & consilio promptus, munificus, a crudelitate alienissimus. Cũ enim nõ desinerent pontificij & vi manifesta & fraude atque insidiis vitam eius ac iugulum petere, repressit tamen indignationem & vindictæ cupiditatem, quantum potuit victor, & pœnas deuictis mitigauit.

Pertinacia tamen aduersationum, atque insidiarũ plena interioris ac domesticæ vitæ consuetudo, tandẽ fractum eum vehementer exacerbauit, cum imperio exutus, ne inter suos quidem reperiret, quibus fideret, & in animo sæpe irritato, grauiterq. sauciato metus defectionis suorum ac nouarum conspirationum redderet suspecta omnia, ætate etiam propensionem ad suspiciones augente, quæ quidem est vt ὑπόνοια δεινὸν κακὸν, eo vsque inualuerunt, vt ne quidem coniunctissimis atque fidissimis pepercerit. Nam Petrum de Vineis, patria Capuanum, iuris peritissimum, qui imperatoris caussam vnus omnium fidelissime ac diligẽtissime summo suo cum discrimine egerat, quod epistolæ ostendunt, quæ extant, hũc ergo calumniose adductum in suspiciõnem de structis ipsi insidiis, coniecit in carcerem oculis captum, in quo ille tandem seu desperatione, seu impatiẽtia iniuriæ, seu supplicij atrocioris metu, capite parieti illiso sibimetipsi mortẽ consciuit: Adeo stabile nihil est & firmum in rebus humanis, in quibus vere παλαιὰ εὕδει χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοί.

Etsi autem vt nulla virtus humana quantumuis sit magna & heroica, perpetua est: nec labe caret, quæ & conspectior & reipsa sæpe maior est in illustribus viris, quã in priuatis, sic non inficior suis Fridericũ fuisse obnoxiũ viciis

viciis, a quibus non remoueo cauſſam aliquam calamitatum, in quas incidit, tamen qui morienti adfuerunt, talibus eum veræ feriæque pœnitentiæ & inuocationis argumentis vitã finiiſſe prodiderunt, vt non dubitent affirmare, quod ſit electum vas miſericordiæ: his enim vtuntur verbis.

Vxores habuit plures, etſi de numero inter ſe ſcriptores diſſentiunt. Alii enim tres ei vxores, ſex alii tribuũt. Prima fuit Conſtantia Arragoniæ regina, ex qua natus eſt Henricus ſenior, dux Sueuiæ, rex Romanorum. Altera fuit Iole filia regis Hieroſolymitani Iohannis de Bregna, quæ dotis loco titulũ regis Hieroſolymitani Siculis & Neapolitanis regibus attulit. Ex hac natus eſt Cõradus Sueuiæ dux, rex Romanorum, poſt Henricum, cui pater teſtamento deſtinauit regna Siculum & Neapolitanum. Tertia, ſecundum aliquos, fuit Agnes filia Ottonis ducis Meraniæ & Iſtriæ marchionis, quam repudiatam ab imperatore duxit Vlricus Carinthiæ dux. Quarta, Rutina filia Ottonis comitis Bauarici in VVolffershauſſen. Quinta, Iſabella filia Ludouici Bauarici cæſi in Kelheim. Harum trium multi non meminerunt. Sed prioribus duabus addunt vltimam Mechtilden, quam nonnulli Iſabellam nominant, filiam Iohannis Angliæ regis. Ex hac natum ferunt Henricum Iuniorem, cui pater teſtamento Siciliam decreuerat, ſi perueniſſet ad iuſtam ætatem. Genuit & filias cõplures, & inter has Margaretam, quæ Alberto Landgrauio Turingiæ peperit filios duos, Fridericum auó ὁμώνυμον, cuius fuit a matre admorſa gena, & Ticmannum Lipſiæ ſepultum: Item Conſtantiam coniugẽ Ludouici Landgrauii Haſſiæ. Habuit præter legitimos liberos, & alios nothos filios. Ex Blanca marchioniſſa Montisferrati Manfredum Tarẽti principem, qui patrem puluino ſtrãgulaſſe traditur, quod teſtamento eum a regno Neapolitano excluſerat, Encium Sardiniæ regem, quem Bononienſes ferreæ & cancellatæ caueæ incluſum necarunt, & Fridericum Antiochiæ principem.

Tanta autem fuit odii in põtificibus erga Friderici poſteritatẽ rabies, vt non prius placari potuerit, quã vniuer-

sam radicitus immani crudelitate excidissent. quod cum per se suosque nequirent efficere, attraxerunt Hispanos & Gallos, quorum opera cum Sueuos extirpassent, odia mox conuerterunt & effuderunt rursus in hos suæ sæuitiæ ministros, adeo vt permissu diuino potentiam hanc nacti videantur, qua vterentur ad perturbandas res imperii domi forisque, & gentes Europeas latrociniis ac bellis assiduis affligendas. Nam vt præcedens, ita tota sequẽs historia euidenter testatur vere fuisse pontifices ἀλάστορας ecclesiæ & imperii, & flagellum Dei, vt de Attila vetustas prodidit. Nunc ad rerum omnium perturbationes, quæ post abrogatum Friderico imperium euenerũt, quæque mortem eius consequuta sunt, & ad interregnũ venio.

DE STATV IMPERII POST FRIDERICVM SECVNDVM, DE INTERregno *& de Friderici posteritate.*

OBtinuerat Fridericus a senatu imperii in Germania vt primogenitus filius Henricus cunctis suffragiis decerneretur rex Romanorum, quanquã per ætatẽ nondum esset idoneus ad imperium, quod vix annum excesserat decimum. Iudicabat enim ex re fore & dignitate imperii, si successorem habet certum, se externis procul a patria bellis implicito ac distento. Huic Henrico despondit Austriæ ducis Leopoldi Gloriosi filiam Margaretam, quæ ei post nuptias, quas adolescens admodum Noribergæ celebrauit, peperit gemellos Fridericum & Henricum. Sed cum incitatione pontificum & promissis Lõgobardorum in spem imperii pellectus, paternos amicos & socios hostiliter oppugnare cœpisset, pater eum ad se in Apuliã inuitatum comprehendit atque in carcerem condidit. In eo miserabiliter octauo ab electione anno mortuus est, superstitibus gemellis, quorum alterum Conradus, alterum Manfredus nothus veneno sustulit, tanquam æmulos regnorum Siculi & Neapolitani. Pater hunc Henricum postea sæpe cum multis lachrymis requisiuisse dicitur. Vidua eius nupsit

Otto-

Ottocaro regis Boemiæ filio, propter eas nuptias, cum paulo post esset extincta stirps antiqua ducum Austriæ, Ottocarus coniugis hæreditatem iuris quodam titulo sibi vendicans, armata manu Austriam inuasit, vt suo loco dicetur.

Post Henrici mortem Fridericus principum animos conciliauit filio Conrado, & vt in fratris locum sufficeretur perfecit, quod nisi se in Italia bello pōtificio occupato, domi haberet ceu custodem fidum & attentum publicæ trāquillitatis, & fidei atque officij principum erga imperatorem, euenturum videbat, vt artibus pōtificum scinderentur in diuersum animi Germanorum & auerterentur a studio & obedientia erga ipsum. Etsi autem sapiēter cogitatum hoc erat & institutum prouide, vicit tamen astutia pōtificum religionis authoritate fulta, atque armata, quæ rem Innocentio actore deduxit eo, vt patri & filio pariter de imperio deiectis, oppositus sit Henricus Turingiæ Landgrauius Ludouici frater, cui S. Elisabetha nupta fuit. Id factum est, anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto.

Conradus electionem vt impediret, cum exercitu accessit ad vrbem Frācofurtum, Bauaricis auxiliis adiutus. Nam vt se muniret affinitate potentis principis, Bauari filiam in vxorem duxerat, sed repulsus ac profligatus ab Henrico, quem maxima pars principum sequebatur, fugit Ratisbonam, vbi aliquanto post noctu a coniuratis quibusdam, quos episcopus Ratisbonensis subornarat, oppressus, cum cæteri comprehensi & trucidati essent, ipse sub scamno delitescens diuina protectione hostes fefellit & euasit. Sed quod Sueuos offendisset, collata in eos culpa infœlicis ad Francofurtum prælij nec reuerti domum fuit ausus, nec in Germania tentare quidquam potuit, nullis nisi Bauaricis auxiliis subnixus. Quod ergo patrem decessisse cōperisset, in Italiam protinus abiit, occupaturus regna Siculum & Neapolitanum. Interea Henricus æmulo pulso progressus, dum Vlmam Conrado adhuc adhærentem obsidione cingit, sagitta lethaliter ictus occubuit, eodem anno quo imperium accepit.

Conradus reuersus in Italiã, anno millesimo, ducentesimo, quinquagesimo primo, vrbes, quæ a morte patris ad pontificem Innocentium desciuerant, recepit auxilio Tãcredi, a quo persuasus imperium vi quod fit, stabilius esse eo quod beneuolentia adiungitur, Neapolin octauo mense vi expugnatam solo æquauit, pulsa inde tota nobilitate, Capuam direptam nudauit muris & propugnaculis, Aquinum incendiis deuastauit. His sæuitiæ exemplis se imperium confirmasse ratus, quod nomen Augusti cuperet in familia retinere, rediit in Germaniam. Ibi cùm aduersa sibi atq; infesta offendisset omnia commẽdata Bauariæ principi spe successionis Cũradino filio, repetiit Italiam, vt regna istinc recuperata hæredi conseruaret. Id agentem Manfredus veneno peremit, qui cum iisdem regnis multo ante inhiasset, patre sublato, absentem impuberem Cunradinum facile a successione excludi ac prohiberi posse confidebat.

Decessit Conradus consumtus vi veneni & fluxione dysenterica, quam erosis intestinis pharmacum irritarat, anno millesimo, ducẽtesimo, quinquagesimo tertio, decimo sexto ab electione, anno quarto a patris morte cum ipse mense quinto ante, adductus Siculi regni cupiditate, opera cuiusdam transfugæ Saraceni clam iugulasset Henricum iuniorem seu fratrem seu ex Henrico fratre nepotem, generosi & excelsi animi atque ad omnia summa natum iuuenem, & paulo post quidam Bertholdus marchio, alterum etiam Henrici filium Fridericum cõuiuio exceptum, infecto pisce amouisset in Mãfredi gratiam, ne cogeretur soluere pecuniam, quam auus illi testamento ad occupandam Austriam legarat.

Reliqui erãt de posteris Friderici Cunradinus hæres legitimus, natus patre Cõrado, ex Elisabetha Bauarica, quæ marito mortuo Menhardo comiti Goriciæ nupsit, Conradus cognomento Caputus princeps Antiochiæ, nepos Friderici ex notho filio Friderico, & Manfredus nothus. Cunradinus aberat in Germania, huic se Mãfredus hæreditatem paternam tutorio nomine administraturum simulans, donec adoleuisset, Neapolin occupat, & Innocentio quarto eadem regna armis ac bello

ponti-

pontificatui asserturo, subiectionis promisso persuadet, vt positis armis assentiatur, non diu latuit dolus. Subornatis enim, qui Cunradinum in Germania veneno tolleret, cum cæde nōdum patrata mortem illius diuulgasset, & literis commentitiis demonstrasset, regna iure successionis sibi vendicās, coactis ingentibus copiis, suis & Saracenicis, præsidia pontificia ad Foggiam Apuliæ vrbem ex improuiso opprimit, quæque in Italia regno Neapolitano cōiuncta pontifices auulserant, recipit, regio nomine ex acclamationibus populi vsurpato, circiter annum millesimum, ducentesimum, quinquagesimum quintū. Mox etiam Siciliam adiūgit, rebus, quæ ad defectionem spectabant, compositis, & vt se contra pontificum potētiam muniret amicorum præsidio, affinitatem iunxit cum Iacobo Arragonum rege, filia Constantia desponsa filio eius Petro maximo natu. Inde bellum exarsit funestum & exitiale stirpi Sueuicæ. Nam Vrbanus IV. qui Alexandro successerat, edito in Manfredum anathemate, attraxit Carolum Andegauensem Ludouici Galliarum regis fratrem, qui cum Māfredo acie cōgressus, victoriam, illo cæso, cum regno vtroque obtinuit. Profuit Carolo ad victoriam plurimum cōsilium & opera Iohannis Ratæ, comitis Casertæ, qui oblatum coniugi a Māfredo adulterium vlturus, ex castris Neapolitanis ad Gallos trāsfugerat. Ita scelerate sed astute acquisita parricidiis regna Manfredus cū vita amisit.

Dimicatum est sexta die Februarij, anno millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, in agro Beneuentano.

Interea adoleuerat Cunradinus. Huic adducenti exercitum insignem ex Germanis, ad repetenda a Carolo auita regna, socio expeditionis Friderico Austriæ duce, coniungunt sese in itinere Pisani, Senenses & Genuenses. Accedentem ad vrbem honorificentissime cum Romana nobilitate excepit Henricus Castellæ regis filius, senator vrbis Romæ. Accedunt ad eum & Cōradus Antiochiæ princeps frater, & Alfonsi Arragonum regis fratres. Cōradus communicato consilio cum Cunradino Siciliā adiit, & Saracenicis auxiliis recepit vniuersa, Panormo, Messana & Syracusis exceptis. Cunradinus Nuceria

deditione potitus, mouet in Carolum, cui occurrens in Marſis & confligens acie, die viceſima ſecunda Auguſti, anno milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octauo, vincitur & capitur cum Friderico Auſtriaco.

His ad ſe adductis Carolus victor non contentus gloria victoriæ, quod magni & generoſi fuiſſet animi, ſuperbe inſuper atque contumelioſe illudit. Mox etiam immani & flagitioſæ ſæuitiæ põtificis Clemẽtis quarti, qui de captiuis interrogatus reſpondit: Vita Cunradini, mors Caroli; Mors Cũradini vita Caroli: Huic ergo morem gerens & miniſtrum ſe præbens, vtrique nouo, ac regio nomine indigno crudelitatis in orbe Chriſtiano exemplo, ſecuri vitam eripit, fruſtra Flãdriæ comite monente, generoſum victorem decere moderationem & clementiam. Sed vicit vox cruenta pontificis, nec animus incenſus & ardens regnandi libidine, poſt deguſtatas ſemel proſpero ſucceſſu humanas carnes, rabie lupina efferatus, continere ſeſe & ferre æmulum poterat, οὕτως ἄμικτός ἐστι καὶ θηριώδης ἡ τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις. Imo ne vitam infami ſupplicio eripuiſſe ſat eſſet, mortuo etiam inſultatum eſt epitaphio acerbo, quod tumulo inſcriptum legitur:

Aſturis vngue Leo pullum rapiens Aquilinum,
Hic deplumauit, acephalumque dedit.

Sic tandem ſupplicio Cunradini generoſiſſimi adoleſcentis & innocẽtis, vetuſtiſſima & nobiliſſima ſtirps ducum Sueuiæ, imperioque & rebus domi foriſq;, pace & bello ſapienter & fortiter geſtis clariſsima, artibus pontificum deleta eſt, cum imperaſſet annos centum quindecim, regna Siculum & Neapolitanum tenuiſſet annos ſeptuaginta ſex.

Defecerat paulo ante familia veterum Auſtriæ ducũ, quorum a comitibus Bambergenſibus originem deduximus, in Friderico Bellicoſo, fratre Margarethæ, quæ Henrico filio Friderici imperatoris gemellos ediderat. Nam qui cum Cunradino capite truncatus eſt Auſtriæ ducis nomine, matre quidem Gertrude Auſtriaca, propter quam ſi vixiſſet, adiiſſet hæreditatem illarum

terrarum

terrarum,sed patre Hermãno marchione Badensi,natus fuit.Supererat ex sanguine Sueuico solus Cõradus Antiochenus:sed & hunc Carolus classe persequutus in Siciliam per Guidonem comitem Mõtisfortis, cum viuũ cepisset,defectione Siculorum proditum atque desertum,suspendio,oculis tamen prius erutis,affecit.

Vicerunt fata Italiæ,quam cum bellis lacerari ac vastari assiduis oporteret,vt dixi,vna periere etiam necesse erat eos,qui inuoluebantur,quibuscunque implicarẽtur artibus vel occasionibus,vt cum in magno incendio aut naufragio multi vna pereunt innocentes. Ideo nec Caroli diuturna fuit fœlicitas. Nam quod Siculis natura inquietis & seditiosis,Gallorum superbia,crudelitas, libido grauis esset, proceres regni, duce Iohãne Prochytã insulæ Prochytæ domino, viro calidissimo, quem cura contaminatæ a Gallis pudicitiæ vxoris & ereptarum facultatum exercebat, cõsiliis communicatis cum Nicolao quarto põtifice,qui Carolo infensus erat,Iohãne Palæologo Byzantino imperatore, qui Francos nuper rursus Byzantio eiecerat, & Petro Arragonensium rege Manfredi genero. Cum his ergo re communicata conueniunt inter se de excutiendo imperio Gallorum, cædeque delẽdis præsidiis,& regno in Arragonios transferendo.Classem rex vterque, pecuniam etiam Byzantinus suppeditat. Res agitata totum biennium, sed instructa calidissime,atque occulta fuit mirifice,vsque ad eum diem, quo Galli vniuersi per totam Siciliam passim vno quasi momento oppressi & obtruncati,sæuitiæ iniustæ & procacis libidinis pœnas dederũt,paucis exceptis,quos Spirlinga arx munitissima protexit ac seruauit

Fuit is dies tertius Calend. Aprilis, anno millesimo, ducentesimo,octogesimo secundo, Gallis ater & funestus admodum, quorum intra duarum horarum spaciũ supra octo millia ceciderunt,sæuitia gentis Siculæ, nec grauidis sui generis ac sanguinis, neque exectis ex vtero materno infantibus parcente,quos extractos saxis allidere voluptas fuit, ne quid Gallici sanguinis superesset. Cæde confecta Petrus Arragonius, qui ad Hipponem Aphricæ armata classe euectum Siculæ cõspiratio-

nis præstolabatur, accersitus, insulam deditione procerum occupat.

Ad hunc modum excidit Sicilia Carolus, de qua etsi deinceps & litem nouo regi pontifice disceptatore, & bellum mouit, & quarto anno ab occupatione Petrus decessit, defensam tamẽ Arragonij retinuerunt, donec infœlici & calamitosa Caroli posteritate extincta, iidẽ inuitati a Iohanna vidua post longa bella regnum Neapolitanum etiam obtinuerũt, Gallis a successione exclusis. Possessionem illorum regnorum Ferdinandus Arragonius decedens sine hærede masculo reliquit Carolo quinto imperatori, nepoti ex filia.

Sed ad Germaniam reuertor, in qua cum ad Vlmam occubuisset Henricus Turingiæ Lãdgrauius, principes electores nihil remittentibus põtificum odiis erga Fridericum, detulerunt summam rerum VVihelmum Hollandiæ comitem, anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo septimo. Traditum huic est imperium solenni ritu & inauguratione anno sequente Aquisgrani, Calend. Nouembris, postquam eam vrbem adegisset ad deditionem, quæ huc vsque in fide & obedientia erga Fridericum perstiterat, adiutus ab Ottone Brunsuuicense præpotente, illo tempore, principe & opulento, quem sibi ducta illius filia adiunxerat.

Eundem quarto ab electione anno, non prius tamen quam de morte Friderici fama percrebuisset, tradunt ab Innocentio pontifice renunciatum esse imperatorem Lugduni, sed vix vsque ad annũ quinquagesimum quintum rerum potitus, dum in Frisios res nouas molientes cum exercitu proficiscitur, a dispositis insidiis circumuentus & hastis confossus est, circiter Calendas Februarias, nullis insignibus rebus publice gestis. Nam cum de finibus bello contendit cum vicinis Flandris, & Frisios petiit, rem egit priuatam. Patrem Florentem quartum habuit e stirpe comitum Hollandiæ, quibus ex Aquitania productis Corolus Caluus etiã Belgici partem attribuerat. Ex cõiuge Elisabetha Florẽtem filium reliquit, in cuius filiis stirps antiqua defecit, succedentibus Hannoniæ comitibus vsque ad Ludouicum Bauarum.

Nulla

Nulla admodum fuit eius authoritas, vt dubitẽ, an sit imperatoribus annumerãdus, neque eam suscepit imperij curã, quam debuit. Ideo cum aucta dissidiis domesticis ordinum inter se, & bellis intestinis licẽtia scelerum omnium ac flagitiorũ, videretur allatura esse exitium patriæ, nisi compesceretur, principes ad Rhenum coacti quærere remedia his malis, priuatis odiis positis initoq; fœdere inter sese & cum potentioribus vrbibus, atque cõparato præsidio, publicæ paci, pluribus in locis accurate cauerunt, quæ principum prouidentia & vigilantia concussam ac languefactam assiduitate bellorum Germaniam & motibus nouis obiectam ex nonnullarũ familiarum interitu, quarum regiones possessore carebãt ac rectore, vtcunque tunc erexit ac fulciuit, ne penitus euerteretur; etsi hæc coniunctio non fuit diuturna.

Profuit vero exemplum posteritati. Similibus enim cõsiliis deinceps etiam sæpe malis publicis obuiã itum, & multorum audaciam ac molitiones repressas esse cõstat. Neque aliter seruari res cõmunes possunt publicis periculis augescẽtibus. Nec magno principe dignius est quicquam, quam priuatarũ iniuriarum obliuisci, vt publicę propulsentur, quibus dignitas & authoritas imperij & ordinum a domesticis, vel externis cõuellitur. Audacia enim impunitate confirmata velut contagio serpit, & quouis veneno citius prehẽdit & occupat hominum animos, vbi si radices egerit, excindi nisi ferro non potest; id vero perfici, nisi cum periculo & difficultate magna nequit.

Vvilhelmo cæso rursus in partes discessit Germania, principibus dissidentibus de successore, & aliis alios deposcentibus aut recusantibus odio vel fauore. Nonnulli enim veteribus innixi legibus, alicui ex Germanis imperium commendandum; alij exteros censuerunt accersendos esse contra leges, nouo quidem exemplo, sed argumento necessariæ potentiæ, ad turbatas orbe Christiano res sedandas, & fluctuantẽ odiis ac bellis Italiam pacandam.

Longi fuerunt hi deliberationum conflictus; sed vicit sententia illorum, qui peregrinos expetebant; cumque

& de his discordarent suffragia, alij enim ad Richardum Cornubiæ comitem, Iohannis Anglorum regis filium, alij ad Alphonsum Castellæ regem Hispanum suffragia inflectebant, & visus est vterque nō tantum magna contētione ambitione ambire imperium, sed multo id auro velut licitare tanquam empturus: propterea diuersis sentētiis adeptus est nomen Augusti vterque eodem anno, qui fuit annus Christi, millesimus, ducētesimus, quinquagesimus septimus, sed conditione dispari. Richardus enim presens mox imperium a Moguntio, Coloniense, & Palatino, quorum suffragia emerat, accepit. In eo sese confirmaturus, vi potius quam beneuolentia, dissoluto fœdere principum, ac perturbata pace publica, hostiliter atque crudeliter persequutus eos, qui a cæteris in electione dissenserant, direptionibus atque incēdiis magna damna dedit. Sed vt violentum nullum est diuturnum, ita cito exhaustus pecunia, quā largitionibus immoderatis in emptionem suffragiorum profuderat, ac tandem a suis etiam spretus ac derelictus, desperatione rediit in Angliam ad Hēricum fratrem bella cum subditis gerentem, vbi in obsidione oppidi cuiusdam telo traiectus oppetiit.

Alphonsus aberat. Ad hunc Galliæ regis cōsensu Biturigibus euentum cōsultationum Germanicarum expectantē, legatos misit factio aduersa, qui in Germaniā illum adducerent: sed dum cūctatur philosophica quadam seu moderatione seu potius timiditate, reformidās discordias quibus flagrabant Germania, & Italia, imperium foris, regnum domi amittit, deiectus de spe consequendi imperium nouis principum consiliis, paterno regno domi exutus a filio Sancio.

Hæc illustria exēpla, vt multa alia euentu ostendunt, nec fœlicia esse imperia quæ appetuntur aut rapiuntur sine mandato Dei & sine vocatione legitima, nec vllas ad imperia vocationes, ortas ab odiis & ambitione pontificum, legitimas esse. Non fuit enim aut gubernatio illorū salutaris, aut stabile imperium, aut florens & diuturna posteritas, quos artes pontificum euexerunt, siue corruptis aut impeditis deliberationibus legitimis, siue

depulsis

depulsis veris hæredibus.

Reuersus Hispalim Alphonsus mœrore contabuit, beatus, si & regno splendido, & amplissima laude illustratarū disciplinarum mathematicarū, ac doctrinę medicæ, de qua cum Friderico imperatore certauit magna pecuniæ vi in instaurationem earum artium insumta; si ergo illa laude contentus, non affectasset imperium alienum, irrita & perniciosa sibi cupiditate. Debet huic tamen grata posteritas, quantum ante restitutos Græcos codices in hac postrema mundi senecta habuit occidens de mathesi, ac præcipue de anni ratione & syderum motibus. Has artes enim fere extinctas reuocauit in lucem, conductis & instructis magno sumtu artificibus, cum videret rem tantam perfici non posse, nisi & multi coniungerent operas, & a Republica sumtibus iuuarentur. Scribunt eum in barbaricas interpretationes, quæ tūc editæ sunt, & in constructionem canonum, qui Alphōsi nomine celebrantur, & vsurpantur, quadraginta millia aureorum contulisse.

Etsi itaque neuter externorum principum prętер inane nomen imperij obtinuit quidquam; tamē quod odia ex recenti dissensione recruduissent, alter illorum etiam violēto conatu vix restitutę aliquantulum paci publicę graue vulnus inflixisset, multum vbique turbarum extitit & confusionum, quas ex familiarum quarūdam interitu nata inter principes certamina de iure succesSionis in desertas regiones vehementer auxerunt. Consuetudine antiqua feuda masculina, hæredibus masculis deficiētibus redibant ad imperatorem, qui re deliberata tribuebat ea, quibus videbatur, sed fere aut præclare meritis, aut iis qui necesSitudine aliqua defūctos attingerēt. Interdum his suos præferebant, vt ostendunt exempla ducatuum, Sueuiæ, Bauariæ, Saxonię. Interdum a subditis defunctorum generi accersebātur vel affines, si tamen cōsēsus accessisset & approbatio authoritatis publicæ. Hęc res cum sæpe certamina peperisset periculosa, vt præciderentur, Fridericus imperator paulò ante iura feudorum describi legibus & referri inter decreta imperatorum codici inserta, curauit. Interciderāt autem hoc ipso

tempore tres potentiſſimę ac peruetuſtæ familię ducum Sueuiæ & Auſtrię,& Landgrauiorum Turingię.Has terras & hæc inter ordines imperii loca atque axiomata appetebant multi, & alii alio iuris prætextu aſſerebant, & occupare tentabant vi & armis, ſed authoritate priuata, cum imperatorem nullum Germania agnoſceret.

Auſtriæ hæreditatem mortuo Friderico bellicoſo,qui decima quinta die Iunii,anno milleſimo, ducenteſimo, quadrageſimo ſexto deceſſit,aditurus fuiſſet Fridericorum alter vel Friderici imperatoris nepos,vel Hermanni Badẽſis filius Cũradini ſocius,ſi vixiſſent.Pręmatura his morte ſublatis, inferiorem Auſtriam Vngari, ſuperiorem Bauari inuaſerũt.Subditi cædium & rapinarum tædio capti, decreuerunt accerſere ad ducatum Auſtriæ vel Henricum marchionem Miſniæ maritum Conſtantiæ,quæ ſoror erat vltimi Friderici, vel ſi principatum recuſaret ille, alterutrum ex filiis duobus Theodoricũ vel Albertum.Miſſi ſunt legati adductum nouum principẽ.Id cum animaduertiſſet VVenceſlaus Boëmiæ rex, Ottocari filio deſpondit Margaretam viduam,quę Henrico imperatoris Friderici filio gemellos pepererat. Ex hoc coniugio Ottocarus nactus iuris prætextum, mox tertius in Auſtriam irrupit contra Vngaros & Bauaros, intercluſo Miſnenſibus omni ad eam acceſſu.

Etſi autem Ottocarus poſt longa bella vix tãdem Vngaris magno prępelio deuictis,quę illi occuparant eripuit, non retinuit tamẽ acquiſita,paulo poſt a Rodolpho imperatore inde rurſus eiectus, decreto ſenatus imperii propter inſolentem contumaciam & inita contra imperium fœdera cum Vngaris.In quo bello cum ille tãdem occubuiſſet, Rodolphus Auſtriam bello captam tradidit filio Alberto, anno Chriſti milleſimo,ducenteſimo, octogeſimo ſecundo. Hanc poſteritas eius poſſedit huc vſque,euecta ad ſumma maximarum opum ac dignitatum faſtigia,excellentia ſapientiæ, fortitudine & ſplendore rerum geſtarum, auctaque acceſſionibus regnorum & ditionibus ampliſſimarum gentium, ac perenni cumulata gloria.

Comitatus prouincialis Turingiæ quando & quibus

cœperit

cœperit occaſionibus,& a quo ſit conſtitutus,quive ſtirpi originem dederit,quæ in viuis eſſe deſiit cum Henrico Landgrauio, qui ad Vlmã ex ictu teli cõcidit,& cum Conrado fratre illius, atque horum ex Ludouico Sãcto & matre Eliſabethe nepote Hermanno, quem annum ingreſſum decimum octauum magno cum planctu ſubditorum improba anus veneno ſuſtulit. Vnde cauſſa funeſtorum bellorum extitit, vt de hac etiam anu verus ſit verſus:

Γραῦς ἀνασκιρτήσασα πολλὼ κονίορτον ἐγείρει.

De his ergo ſupra dictum eſt.

Turingos non dubito eandem eſſe cum Thyrigetis gentem, qui Romanis temporibus ad Iſtrum & Tyram fluuium ſederunt, vnde nomen eſt. Partem illorum ſociis Herulis, qui Rugiani ſunt, Odoacro duce in Italiam deſcendiſſe, ac ſedes ibi fixiſſe poſt Attilam; partem vero in occidentem & ſeptentrionem profectos eſſe conſtat iiſdem Herulis ſociis, vt de Gottis accepimus, regnoque excitato in his ad Salam fluuium, vallibus Herciniæ cum Francis bella geſſiſſe, donec Ermenfrido rege illorum deuicto a Theodorico Franco circiter annum quingenteſimum, viceſimum quartum, venerunt in poteſtatem Francorum.

Sed cum Franci ab his bellum in Saxones tranſtuliſſent, qui proximi erant, ſæpe deinceps cum fortuna mutarunt animos, in bellis nunc hos, nunc illos ſequuti, donec conſtituto imperio occidentis imperatores prouincias inter principes diuiſerũt, initio vt præfecturas, deinde attributa etiam proprietate, ſub cõditione & iure feudorum, in præmia & compenſationẽ laborum, quos pro ſalute publica ſubiiſſent. Tunc ergo partem Turingiæ conſecutus eſt a Conrado primo agnatus illius Ludouicus. Nepotem eius Lotharius Saxo, dignitate & opibus amplificatum creauit comitem prouincialem. Huius poſteritas deſiit in his, quos dixi, circiter annũ milleſimũ, ducenteſimum, quadrageſimum ſeptimum.

Ab horum morte de iure ſucceſsionis contendebant Henricus marchio Miſniæ, & Henricus Iohannis Brabantiæ ducis filius. Vterque matrem allegabat; ille

Iuttam ſororem trium principum, quos recenſui; hic Sophiam filiã tertii fratris Ludouici ſancti, & Eliſabethæ. Vterque nitebatur ſtudiis, fauore & auxiliis ſubditorũ, ſed diuerſorum. Coniunctæ tunc adhuc erant Turingia & Haſsia. Henrico marchioni ergo adhærebant vicini Turingi Iſennacum vſque, Brabantinum fouebãt Heſſi. A diſceptatione ad arma deuentũ, & varia fortuna dimicatum eſt aliquoties. Alberto Brunſuicenſium duce Brabantinum adiuuãte. Hunc cum anno belli nono Rodolphus Varila Turingiæ Pincerna, vir acer & ſtrenuus, cuius in eo bello fides & virtus fuit præcipua, ſubito oppreſſum cepiſſet, bellũ ſolutũ eſt, Alberto ſeſe ceſſione octo arcium ad VVerram redimente, quæ Brabantino adiectæ fuerunt, vt contentus Haſsia vſque ad definitos limites abſtineret ab Iſennaco & Thuringia vniuerſa.

Tranſactionem hanc cum ratam haberet deinceps imperator Rodolphus, principes amicitia inita a fœderibus, viciniæ iura arctioribus etiam maioris neceſsitudinis vinculis ſanxerunt, vt qui priores deceſſiſſent, alteros hæredes ſuarum ditionum relinquerent. De nobilitate antiqui ſtemmatis marchionũ Miſniæ, e quibus Hẽricus prodiit, ſupra monui. In Henrico ipſo tanta fuit excellentia virtutis ac ſapientiæ, tanta animi magnitudo, vt cognomentum Illuſtris ob res geſtas, κατ' ἐξοχὴν, & Munifici, ob liberalitatem meruerit, & apud Fridericum imperatorem plurimum valuerit gratia & authoritate.

Brabantiæ ducum origo eſt a comitibus Louaniæ, qui antiquitus ſimul Lotharingiam tenuerunt. Sed ab his deuoluta eſt Lotharingia in comites Bilioneos, inter quos claruit Godefridus Hieroſolymitanus. Ex his orta eſt ſtirps ducum Lotharingiæ & regum Portugaliæ. Lãdgrauios Haſsiæ propagarunt duces Brabantiæ ex Louanienſi origine. Auus Henrici primus ducis nomen vſurpauit. Ab hoc Henrico Sophiæ filio tanquam ſtemmatis authore recenſetur reliqua ſeries.

Iuliaci principibus noſtro tempore, quorum potẽtia ducatus tres inſignes complexa eſt, originem dedit antiquum ſtemma comitum de Altena ſeu Marca, cõditore

Adolpho

Adolpho temporibus Henrici Aucupis. His deinceps potiti comitatu Cliuensi prosapia veterum comitum extincta, promotique in ducum ordinem, cõiugiis reliqua acquisiuerunt, Iuliaci ducibus morte absumptis.

Ampli & opulenti ducatus Sueuiæ partem magnam cum dignitatis ac tituli iure post miserabile Cunradini supplicium Rudolphus vendicauit suis, vsitata potentum cupiditate: ἡ πλεονεξία γὰρ σύμφυτόν ἐστι νόσημα πάσαις ταῖς δυναστείαις, secundum Plutarchum. Reliqua cesserunt vicinis consensu imperatoris, vt ducibus Deccensibus ex stemmate ducum Zaringiæ, comitibus Vvirtebergẽsibus, ac nonnullis aliis, quorũ aliqui iura sanguinis, aliqui alias caussas prætexuerunt. Insignia tamen cũ parte non contemnenda obtigerunt Henrico Dapifero Vvalpurgensi, cuius fidei Cunradinus iam securi feriendus annulum commiserat. Facilior in his cõcedendis & benignior eo fuit Rodolphus, vt offensuram multorum animos immodicæ cupiditatis suspicionẽ specie aliqua munificentiæ dilueret, quæ si traxisset ad se suosque vniuersa, vehementer grauatura illum, ab humili sorte ad summa celeriter sublatum, prosperrimo afflatu blande prouidentia diuina arridentis atque indulgẽtis fortunę, vel oppressura etiam fuisset.

Quod ergo beneuolẽtia principum sibi præcipue opus fore intelligeret, cum viribus destitueretur, multos beneficiis, beneficentia vsus non inopportuna ex alieno, nonnullos affinitatibus sibi adiunxit.

Finem circiter hæc tempora suum habuit gens Andechsia, deriuata a Ratholdo Arnolphi imperatoris filio. Hæc tenuit in Germania planiciem in Vindelicis subditam Alpibus, & agri Norici magnam partẽ, porrectam in Nariscos veteres per montes Sudetes, qua hi Boemiã a Turingia disterminant, Voitlandiæ ea nomen habet. quo a præfectis imperatorum, vt opinor, quemadmodum olim Romanorum præfecturæ sit administrata, nõ ex propriis, αὐτονομίαν enim præfecturæ non habuerunt, sed communibus legibus. Pręter hæc & Bauariæ eam oram possedit, quæ Noricos limites attingit: intra Alpes

vero vallem Oeni ſuperiorem,& huic finitimos Atheſinos & Tyrolenſes. Et ad Dalmatiã atque Croatiam ducatum Meraniæ cum vicina Iſtria. Vnde dignitatem ducum Meraniæ & marchionum Iſtriæ, quæ limes fuit imperij vtriuſque orientalis & occidentalis poſtremis ſeculis, acquiſiuit.

Antiqua & præpotens gens ſanguine quidem Francica, patria vero Bauarica, vt quæ a morte Arnolphi primas in Bauaria ſedes habuit. Vltimum ex ea gente Ottonem nomine, tradunt interfectum eſſe in arce Plaſſenburgenſi, propter violatam pudicitiam coniugis cuiuſdam viri nobilis, cuius nomen fuit Hagerus, anno Chriſti milleſimo, ducenteſimo, duodequinquageſimo. Eo ſublato opes vniuerſas diripuerunt vicini. Iſtriam inuaſerunt Veneti. De ducatu Meraniæ bello decertarunt iidem cum Bela Pannoniæ rege. Bauari ſubdita Alpibus & Bauariæ limitibus incluſa. Menardus Goriciæ comes, quæ ad Atheſin & Oenum adiacent, occuparunt.

Quæ in agro Norico ad Nariſcos veteres pertinuerunt, ea inter ſe ſunt partiti epiſcopi Bambergenſis & VVirceburgenſis, comes Turingiæ ad oſtium Orilæ, cui filia Ottonis nupta fuit, & Fridericus comes in Zollern, cuius filius Albertus deinceps ea etiam, quæ comiti ad oſtium Orilæ obuenerant ex diuiſione, ducta eius vidua in vxorem, prioribus adiecit.

Fridericus comes in Zollern obtinuit a Rodolpho munus & dignitatem Burggrauiorum Norибergẽſium, & vt hæc deinceps iure hæreditario tranſiret in poſteros, impetrauit. Ante Fridericum enim deſignabantur Burggrauij iudicio & arbitrio imperatorum.

Munus eorum erat, vt eſſent ceu cuſtodes pacis publicæ, conſtituerent & gubernarent iudicia publica, & omnem vniuerſim exercerent poteſtatem politicam, loco imperatorũ & eorũdem authoritate, in certis ac deſtinatis terris & regionibus, quę attributa erant eccleſię & epiſcopis conceſſione & beneficio imperatorum. Epiſcopis enim, quibus ſola rerum ſacrarũ adminiſtratio & eccleſiaſticæ diſciplinę procuratio incumbebat, quę verbo

pera-

peragitur,& his commendata eſt diuinitus,aut occupari ſollicitudine curandarum & conficiendarum opum, aut verſari & conſpici in foro, aut ius gladii vſurpare nefas erat.

Hinc diuerſorum & plurium Burggrauiorum extitit origo,quibus hoc nomen inditum eſt, quod ceu ex ordinaria ſede,quæ imperatoris arx erat,ius dicerent.Miſnenſem huic oræ Germaniæ, ſeu Henricus Auceps, ſeu Otto primus,impoſuit,cū conditus eſt epiſcopatus,& a Sorabis hæ terræ receptæ,paruerunt imperio.

Magdeburgenſem conſtituit Otto primus, vt præeſſet iudiciis publicis& gubernationi publicæ,loco imperatoris, in his terris & in hoc epiſcopatu ac cæteris huic coniunctis. Primus hoc munus geſſiſſe traditur ordinatione Ottonis Geto marchio Luſaciæ,cuius memoriam conſeruat monumentum cœnobii Gerenrodenſis.Hunc ſequuti memorantur hoc ordine aliqui,Hermannus dux Saxoniæ, Lotharius comes de VValdek , Fridericus Lotharii filius,Conradus eiuſdem nepos, Manfredus Conradi vterinus frater.Hoc in prælio Hērici quinti ad Vvelphonis ſiluulam cæſo, dignitatem conſecutus eſt Dittericus comes Phocenſis, cuius filiam cum duxiſſet Vdo marchio Brandeburgenſis occupato Burggrauiatu, ſucceſſorem reliquit Henricum filium. Eo fato functo Lotharius Saxo,idem munus commēdauit Burchardo e familia dominorum de Querfort,a quibus eſt origo comitum Mansfeldenſium. Poſt hunc reperiuntur in ea dignitate fuiſſe conſtituti domini de Schrapela, a quibus, authoritate Rodolphi imperatoris, tranſlata eſt in duces Saxoniæ electores.

Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatim fregerunt epiſcopi, cum impatientia alieni imperii poteſtatem politicæ gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mentes omnium ordinum.

Poſtea epiſcoporum exemplo idem fecerunt alii,donec attenuatis publicis imperii viribus,opibus & poſſeſſionibus, parem comitibus Palatinis & Burggrauiis in ſuis ditionibus ſinguli principes & epiſcopi conſenſu

imperatorum poteſtatem vſurpare cœperũt, quæ tamen ἀνυπεύθυνος non eſt, ſed vni ſubiecta eſt iudicio publico, quod ſimili Amphictyonum conſeſſui in Græcia, nunc celebratur & exercetur deſtinato in loco omni tempore, cum ante annos non ita multos ſequeretur curiam imperatorum, & certis tantum pateret anni temporibus.

Etſi enim conſtitutione Caroli quarti principum electorum iudicia ſunt ἀνυπεύθυνα, a quibus prouocatio non conceditur, eo quod æquales cenſentur authoritate & poteſtate præfectis prætorii, cæteris tamen hanc eripuit conſuetudine longi temporis introductus contrarius vſus, vno excepto electore Saxoniæ, qui quod in veſtigia ſucceſſit præfecti prætorii, antiquum muneris huius ius & lege Carolina renouatum, conſeruauit & præſcriptione confirmauit, ne ſcilicet liceret a iudicio & ſententia ipſius ſubditis diſcedere.

Ne vero cuiquam deeſſet copia iuris, data opera eſt ab electoribus Saxoniæ, vt forma iudiciorũ publicorum in his terris congrueret cum veteribus legibus, & a ſententia horum concederetur prouocatio, cum ad neceſſarias atque iteratas etiam, ſi ſit opus, recognitiones, declarationeſque negociorum, tũ ad principis ipſius iudiciũ ac definitionem, quæ tertia & vltima eſt, vltra quam ne leges imperatorum quidem aliam permittunt. Quod ergo iuſtiſſima eſſet & legibus maxime conſentanea hæc iudiciorũ forma, non approbata tantum ab imperatore Ferdinãdo nuper, ſed & ſtabilita fuit atque munita authoritate publica, ne tentare ſubditis prouocationẽ ad aliena iudicia liceat. Burggrauiis antiquiores ſunt Pfaltzgrauii, quos Latine Palatii ſeu Palatinos comites, & Marggrauii, quos limitũ præſides & marchiones nominamus. Hos officia ita diſtinxiſſe ratiocinor.

Marchiones ceu præſides limitanei aſſidue ad imperii limites excubabant in armis, cumque finium curam agerent, quos & munire præſidio perpetuo & proferre, non contrahere maioribus curæ erat, ſimul populis, quos armis defendebant aduerſus vicinos hoſtes, iura dabant.

Comites Palatini ius dicebant bello partis, pacatiſque pro-

prouinciis, vel Romano veteri more, vel Francorum conſtitutione: Burggrauij iis terris fere, quæ donatione imperatorum acceſſerant eccleſiæ. Quos enim Grauios veteri Germanico nomine vocamus, olim iudices fuiſſe armatos publica authoritate & poteſtate ab imperatoribus non eſt dubium. Nec, vt conijcio, fuerãt burggrauij ante Saxonum imperiũ. Antiquata ſunt autem hæc iudicia, cum epiſcoporum & principum potentia creuit, imperatorum decreuit, labefactata ſcilicet pontificum & epiſcoporum conſpiratione & imperij direptione, ac redacta ſunt ad vnum ſummum iudicium, de quo dixi.

Nunc ad burggrauios Noribergenſes reuertor. Legebãtur hi ex iis ſeu comitibus, ſeu nobilibus, qui in agro Norico circum vrbem, vel in ipſa habitabant vrbe, quæ poſt deuaſtationem in bello Henricorum factam vtcũque ſeſe recollegerat. Multæ enim illuſtres & nobiles familiæ poſt inſtaurationem in ea vrbe, perpeſſarum cladiũ memoria & impẽdentium metu, cum perpetuis bellis ciuilibus arderet Germania, conſederant. Multæ cum imperatoribus immigrarant, qui crebro ibi & multum eſſe conſueuerant.

Sed burggrauiorum non ita frequenter meminerunt hiſtoriæ ante Fridericum Barbaroſſam. Sub Rodolpho celebratur Henricus burggrauius, ſine mentione tamen ſtemmatis. Huius filia nupta fuit Adolpho comiti Naſſaënſi, cuius maiores ſua in vrbe Norica domicilia habuerunt, & extra vrbem tenuerũt Suabachium, Cãdelsburgum & nonnulla alia oppida. Huic ergo nupta peperit Adolphum Naſſaënſem imperatorem.

Poſt Henricum Rodolphus munus burggrauij commendauit Friderico comiti in Zollern, qui Henrico in præfectura & poſſeſſione ditionis ſucceſſit, auctus recenti hæreditate ex ducum Meraniæ facultatibus ac ditionibus. Antiquiſſimis hic & clariſſimis in Sueuia maioribus ortus, Guelphis ſcilicet, poſteritatem condidit, quæ familiam ditionibus ampliſſimis locupletatam, claritate nominis etiam, & virtutis ac rerum geſtarum magnitudine extulit ad faſtigium ſeptemuiratus, Sigiſmundo imperante.

Originem familiæ alij aliam faciunt. Aliqui Romanam eſſe ſtatuũt,&authorem celebrant Petrum Columnam præpotẽtem,ſed incertæ originis in vrbe Roma ciuem, qui imperante Henrico quinto, impulſu Ricardi comitis Campani aduerſatus electioni Paſcalis ſecũdi, occupauit Cauas agri Præneſtini oppidum, quod pontificiæ ditionis erat,cum belli ſocij, Ptolemæus Sublaquenſis,Albam; Stephanus Corſus,Baſilicam S.Pauli inuaſiſſet.Huic, vt referunt,cum Paſcalis receptis Cauis, viciſſim Columnam & Zagarollam paternæ hæreditatis caſtella abſtuliſſet,etſi deprecanti culpam ignouit,erepta tamen non reſtituit, quorum recuperãdorum gratia,quod noua ſubinde bella moliretur,põtifex tota illum Italia expulit,vna cum aliis familiis. Ex ea fuga Petrum perhibẽt ad Hẽricum quintum in Germaniam ſeſe recepiſſe,atque impetratis oppidis aliquot & portoriis in Sueuia arcem extruxiſſe, quam a caſtello patrio nominarit Zagarollam,quæ ſit deinceps exigua deprauatione vocata Zollerñ.Columnios vero, qui nũc inter Romanos clari habentur,nomẽ quidẽ a Columna caſtello,quod obtinuerunt,ſimiliter adeptos, ſed ex alia recẽtiore,nõ hac vetere familia prouenisse: qui ſi authorem generis iactitant Ottonem quendam magnum militem ante annos quingentos,vt Volaterranus annotauit,anteceſſit hæc poſterior ſtirps priorem annis centum. Hæc inter ſe non congruunt.

Etſi autem coniectura de Zagarolla caſtello concinna eſt,tamen cum nullis nitatur aliis certioribus hiſtoriarum argumentis minime illam amplector.

Me gentis inſignia & aliæ veritati hiſtoricæ propiores coniecturæ mouent,vt pene indubitato credam,deſcendere familiam vera propagatione ex antiquiſſimorum Guelphorum ſtirpe,quos origine quidem Bauaros, Ludouico tamen Lotharij filio imperãte obtinuiſſe primas in Sueuia ſedes,diximus, propterea quod is Ethiconis Guelphi filiam vxorẽ habuit.Et ſolos hos ex vetuſtiſſima ac nobiliſſima Guelphorũ maſcula ſtirpe reliquos eſſe ſentio.Facile autem aſſentior illis,qui e cõuerſo ex his Columnios Romanos deducũt,cum certiſſimum ſit

plurimas

plurimas nobiles familias in Italiam bellorū occasione & gubernationis caussa ab imperatoribus traductas atq; collocatas esse. Et fortasse ex hac ipsa veteri stirpe Guelphorum fuit Petrus Columna, & simili occasione donatus possessionibus in Italia, & iure ciuitatis ab imperatore nomē cum fortuna & euentu mutauit, ac quod adhæreret Hērico contra pōtificem, pulsus rediit ad auitas sedes, condita arce, illi quam in Italia tenuerat ὁμωνύμῳ.

Desierat tunc etiam in viuis esse stemma ducum Zaringiæ, Bertholdo vltimo vita functo, qui exemptus est rebus humanis eo anno, quo Rodolphum, imperatorem in lucem editum esse memorant, scilicet anno millesimo, ducētesimo, decimo octauo. Huius in Brisgoia possessiones Friburgi & Neuburgi comites ceu hæreditatem matrimonij iure debitam ipsis inter se diuiserunt, cum patre Bertholdo apud Burgūdos exulāte, eo enim pulsus a Friderico profugerat, hi filios eius Burchardum & Adrianum veneno sustulissent. Vetustatis familiæ supra meminimus.

Origo fuit a comitibus Brisgoiæ, inter quos Bertholdus, quem tertium numerāt, obtinuit ab Hērico tertio & nuptias filiæ, & dotis loco ducatum Sueuiæ, post obitū Ottonis cognominati de Schweinfurt. Sed patre mortuo filius Henricus quartus sororem Rodolpho comiti Reinfeldensi tradidit cum ducatu, facta Bertholdo spe de Carenthanorum seu Carinthiæ ducatu, de quo cum etiam excidisset pene toto, quod eum imperator cuidam suo agnato attribuit, dignitatem tamen & nomen ducis retinuit atque vsurpauit, atque ab arce Zaringen, quam in Brisgoia exædificauit, dux Zaringiæ vocatus est, quod nomen a Charitinis veteribus factum dicerem, nisi veriorem originem propinqua vallis Zeringen ostenderet.

Tot confusiones & mutationes tam insignes ac multæ, vt prætereā obscuriores, inciderunt simul in interregni tempus, cum alioquin ob funestas dissidiorū furias pene nullus esset vspiam angulus tranquillus. Caussæ in conspectu sunt consideranti historias, quas, vt nihil dicam de fatalibus caussis, & de peccatis singulorū, refero

in contẽtum necessariæ authoritatis imperatorũ, a principibus in gratiam pontificum petulanter proiectæ atq; conculcatæ. Hinc licẽtia creuit, quæ grata est impatientibus legum ac disciplinę. Certũ est autem, Deum adesse iustis imperiis & legitimo magistratui, & seditiosos tãdem deleri iusto Dei iudicio, vel laniena mutua, vel bellis legitimis, sicut accidit hostibus Henrici quarti.

Interregni tempus, qui Guilielmum Holandum excludunt imperatorum numero, nouendecim: qui admittunt, septemdecim annis definiunt.

DE REGIBVS HISPANICIS.

DE Arragonia seu Tarraconense stirpe, cuius supra memini in historia Sicula, quam origine Gotticam esse tradunt, res sic se habet. Mauri attracti a Iuliano Cantabriæ comite, cuius filiæ Rodericus Gottorum rex stuprũ obtulerat, Muza Miramolini regis duce omnem Hispaniam, Cantabris & Austribus exceptis, subegerũt: anno Christi septingentesimo, septimo decimo. Duces Maurorum regionem inter se partiti, plurimos procrearunt regulos. Sed Gottorum reliquiæ (Nam circiter septingẽta millia hominum in eo bello cæsa scribũtur) reliquiæ ergo horum intra Asturum Cãtabriæ & Galliciæ scopulos compulsi, ægre sese conseruarunt, donec Alphonsus Petri Cantabrici ducis filius, quem primum nominant e gente Gottica nonnullas regni Nauarræ & Lusitaniæ vrbes eiecto Maurorum præsidio recepit, seque paulatim confirmauit. Quod Arriana & Saracenica deliria extirpauit, cognomentum meruit Catholici. Condidit his primum a receptis aliquot terris stirpem regum Cantabriæ, Castellæ & Legionis, quibus ad recuperandas Hispanias aditum deinceps patefecerunt arma Francica, quæ continentibus aliquot annorum bellis magnos exercitus Maurorum deleuerunt. Hac stirpe cum Varamundo tertio extincta, circiter annum millesimum, vicesimum quintum, regna occuparunt Arragonij.

Arragonij suæ stirpis conditorem iactitant Ennicum

Gottum

Gottum, qui circiter annum Chriſti noningenteſimum duodecimum ex Pyrenæis montibus Mauros in Tarraconenſem Hiſpaniã & Celtiberiam reuerſos multis prę liis profligauit ac depulit. At nepos Ennici Sancius maior cum filio Ferdinando potitus regno Legionis, & Caſtellæ Mauros inde vniuerſos expulit, ac regna filiis & nepotibus partitus, Ferdinãdo Legionis & Caſtellę regna, quæ propter coniugem ei debebantur, Garciæ Nauarræ, Sancio nepoti Arragoniæ regnum attribuit.

Ab his tres diſtinctæ prodierunt familiæ, regum Caſtellæ, Arragoniæ & Nauarræ, quarum illum nulla maſcula ſobole relicta clauſit Alphonſus ſextus, qui Vrracam filiam deſpondit Reimundo Berengario Toloſæ comiti. Tyreſiam alteram Henrico Lõtharingiæ comiti, addita dotis loco Galliciæ parte quæ hodie Portugallia eſt. A Reimundo Toloſano poſtremam ſtirpem regum Caſtellæ per Alphõſum filium, ab Henrico regum Luſitaniæ propagatam eſſe accepimus. Henricus is nepos fuit ex Guilielmo fratre Godefridi Bilionei regis Hieroſolymitani.

Arragoniam ſtirpem finiit Reimiris frater Alphonſi ſeptimi, e monaſterio ad regnum euocatus. Filiæ Petronellæ nuptiis potitus Reimundus Berẽgarius Brachinonæ comes filium Alphõſum ex ea ſuſtulit, qui regnum Arragoniæ adeptus, in ea quoq; nouam regum ſtirpem condidit. At nepos Alphonſi Petrus Siciliæ regnum Arragonico coniunxit, illo armis propter Conſtantiam coniugem Manfredi filiam vendicato. Garciæ non longa fuit poſteritas in Regno Nauarrę, quare illud crebro mutatis fortunæ vicibus, nunc Hiſpanos, nunc Gallos dominos accepit.

Barchinonenſium poſteritas Arragonias opes poſſedit. & rexit ad Martinum vltimum vſque, quo e viuis ſublato anno Chriſti milleſimo, quadringenteſimo nono, ius regni vendicauit Ferdinandus, Iohannis primi Caſtellæ regis filius, propter matrem Leonoram Petri Arragonij filiam. Ita regno vtroque ſub Caſtellæ reges redacto, hæc rurſus familia ſciſſa eſt in Arragonios & Caſtellanos, Ferdinandi poſteritate Arragonij: Henrici

fratris ſobole alterius Caſtellæ regni ius titulumque vſurpante.

Ex Arragoniis tādem Ferdinādus quintus potitus nuptiis Eliſabethæ filiæ Iohānis ſecundi, quæ poſt mortem Henrici fratris hæres erat regni Caſtellani, rurſus opes Caſtellanas cum Arragoniis coniunxit. Idem patre adhuc viuo, e ſolo Arragonio in vxoris ſuæ dotale regnū tranſgreſſus, & Luſitanos, regnum inuadentes, aliquot præliis ſuperatos expulit, & tandem Maurorum in Bethica imperium opulentum ac florēs, quod Granatenſe vocant continuis decem annis oppugnatum euertit, pulſis Saracenis, qui id annos ſeptingentes octoginta tenuerunt. Ita vniuerſæ Hiſpaniarum vires, Luſitanicis exceptis, ſub Ferdinandum Arragonium, ſed e ſtirpe Caſtellana redactę, cum filiæ Iohannæ nuptiis tandem trāſierunt ad Philippum Auſtriacum Maximiliani filiū, Caroli quinti & Ferdinādi imperatorum patrem, a quo cum regnum Carolus excepiſſet, Siculum & Neapolitanum regna, quæ maiores e ſtirpe vtraque Hiſpaniæ ſępę coniugiis copulata, etiam vi & armis aduerſus Andegauenſes defenderant, nobili victoria contra Gallos conſeruauit vt ſuo loco indicabitur.

Stirps Lotharingica Luſitanię regnum adhuc tenet.

Fuerunt in vtraque familia Caſtellana & Arragonia aliquot reges & diſciplinæ militaris ac victoriarum gloria, & ſapiētiæ, iuſtitiæ, ac doctrinæ laudes celebres. Sed cæteris notiores ſunt Alphonſus Caſtellæ & Legionis rex, & Ferdinandus quintus: illum reſtitutæ atque ornatæ diſciplinæ mathematicæ, atque oblatum imperiū: hunc exciſa Maurorum regna & recuperatæ Hiſpaniæ nobilitarunt.

DE IMPERIO ORIENTIS.

Captam a Francis vrbem Cōſtantinopolin ſequuta reliquiarum in imperio oriētali triſtis dilaceratio, hæc diſſidia accēdit, quæ pepererunt poſtremā & ſummam ad fatalem ruinam inclinationem, patefacto multiplici aditu Turcis ad Europam, velut per rimas fiſſæ diuulſæque in partes Græciæ, & iiſdem, ſi aditus ignorarent, precio conductis atque adductis.

Pro

Pro imperatore se gerebat Balduinus Flandriæ comes, qui tenebat vrbem. Hinc promotis castris versus occasum, & Thraciæ vrbibus partim vi expugnatis, partim in deditionem acceptis, Adrianopolin obsidione cinxit.

Ex parte altera Bonifacius marchio Mõtisferrati potitus Thessalonica in sinu Thermaico , Phtiotidem & Achaiam celeriter percurrit atque subegit,tẽtata etiam improuisa irruptione Pelopõneso; obtinuitq; vt Thessalonicæ & vicinarum regionum rex declararetur.

Theodorus Lascaris Alexij imperatoris gener inAsiã euaserat , coacta mediocri manu militum Niceã occupauit.Vbi salutatus imperator cõtra Balduinum,fuisset e vestigio in Europam traiecturus aduersus Constantinopolin, nisi id conantẽ remorati fuissent Turci , quos deinceps magis impulit & confirmauit socer eius Alexius,genero inuidẽs imperium,quod defendere ipse nequiuerat. Hic dum ad Achaiam & Pelopõnesum oberrat temere,bis a Bonifacio marchione captus ac spoliatus, vbi generum salutatũ esse imperatorem cognouisset,se contulit ad Turcos; sed scelerata cõsilia euentum sortita sunt infœlicem.Turcis enim a Lascare superatis, gener captum eum vita donauit.

Alexius Comnenus cõtractis opibus quantas potuit, relictaque Europa nouum imperium Trapezunti cõdidit,complexus Cappadociam & Colchidẽ. Ab hoc origo est imperatorum Trapezuntinorum,quibus vt dicetur,ademit regnum Mahometes secundus stirpe excisa.

Thessaliam inuasit Micaël Angelus,a quo cum principatum accepisset frater Theodorus , vir acer & ad res nouas moliendas exercitatus atque instructus,ac magni imperij percupidus,Macedoniam etiam cumMetropoli ipsa Thessalonica,& quæcunque regio nomine marchio Montisferrati tenuerat, qui tunc aberat , subegit. Succedens marchioni in nomen regium , petiuit inaugurationem a Bulgarorum episcopo.Nec cõtentus Macedonia,in Thraciã etiam & Bulgariam populabundus erupit;vbi, vt fere omnis nimia cupiditas , non nisi vel insigni aliqua clade , vel tragico exitu abrumpitur ; ita

Bulgarorũ princeps Scythicis auxiliis Theodoro debellato captoque & ludibriis affecto, immoderatam cupiditatem definiuit & cohercuit cæcitate. Reliquit Theodorus ſucceſſorem Micaëlem Angelum nothum fratris filium, qui Theſſaliam & Ætoliam retinuit, imperatoris beneficio, Deſpotæ, non regis nomine.

Sed aliquanto poſt dilacerationes ſecutæ ſunt maiores. Nam & Theſſalia abiecto imperio Angelorum, Palæologis ceſſit; Micaële Palæologo dominatum occupante, & Achaia, Attica, Peloponneſus, Ætolia, Arcanania atque Epirus peculiares acquiſiuerũt deſpotas, quos vario bellorum & ſeditionum euentu ſæpe mutarunt, præſertim in Attica, Achaia & Peloponneſo, quibus regionibus nunc Græci, mox Siculi aut Itali, & ex Italis alias Neapolitani, alias Veneti, alias Genuenſes, aut Piſani, aut Florentini imperarunt, prout cuique belli fortuna fauit. Sed nullorum diuturnum fuit imperium.

Suis vero paruerũt deſpotis vel regibus, Bulgari, Raſcij & Seruij, qu nunc amici aut confœderati, mox hoſtes imperatoribus Conſtantinopolitanis, aſſiduis incurſionibus Thraciam & Macedoniam deuaſtarunt. Nec ſcio, an imperij nomen confuſiones hę mereantur, vel an digladiationes ipſas inter ſe diuerſarum gentium latrocinia potius vocem quam bella. Certe belli nec cauſſa iuſta fuit, nec ſcelere caruerũt artes fraudulentæ, quibus certatum eſt. Non enim reſtitutio imperij & defenſio, ſed dilaceratio quæſita eſt: ſpecies ipſa vero latrociniis & ſeditionibus ſimilior, quam bello fuit.

Pinxi vtcunque laceram Byzantinæ monarchiæ formam, quæ his initiis a Francorũ dominatu ex diſtractionibus pene infinitis nata, paulatim magis magiſq; degenerauit, donec ſub armis Turcicis prorſus concidit.

IMPERATORES CONSTANTI-
nopolitani ex Francis.

NVnc ad Francos reuertor, a quibus Conſtantinopolis capta eſt, anno milleſimo, ducenteſimo primo. Eodem anno hærenti ad Hadrianopolin Belduino

Flandriæ comiti bellum intulerunt Bulgari, comparato ingenti exercitu ex suis hominibus & vicinis Scythis, quos nũc Tartaros vocamus. Cũ his nouus imperator ad planitiẽ Orestiadis infœliciter cõgressus cęsusque vitam & victoriam amisit. Imperium suscepit Hẽricus frater, quem Bulgari reuersi a direptione Macedoniæ & a Græcis obsessis in auxilium acciti adegerunt ad obsidionem pace facta soluendam. Imperator itaque ducta Bulgari principis filia, reduxit exercitum Cõstantinopolin, & vrbem muniuit, relictoque ibi præsidio, Thessaliam, quam Bonifacius marchio tenebat, adiit. Inde cum illũ regem creasset, reuersus Constantinopolin, decessit anno imperii vndecimo, desponsata Iolanta filia Petro Antisidorensi, propter quam ille imperium quasi iure hęreditario adiit. Coronari a pontifice Romano cum vellet, Romam profectus est.

Interea Theodorus Lascares, qui Niceæ se imperatorem fecerat, Epirum occuparat, & Dyrrachium, inde reditum ad vrbem imperatori interclusurus. Imperator tẽtata frustra vrbis oppugnatione, cum se obsidionem soluturum promisisset, si sub fide publica discessum impetrasset tutum, Theodoro annuẽte, in nemorosa Thessaliæ loca delat⁹, incidit in insidias, & interceptus est. Theodorus ad se adductum per calumniam cõdemnauit, & toto biennio in tetro squalidoque carcere fatigatum ac pene enectum tandem obtruncauit.

Pro eo vidua imperium administrauit, vsque ad reditum ex Gallia filii Roberti, seu, vt alii putãt, nepotis ex fratre. Hic cum mari accessus non pateret ad vrbem, iter per Pannoniam & Mysiam intendit longo circuitu. Imperium adeptus, Venetorum amicitiam tam impense coluit, vt prætorem eorum Martinum Micaëlem in partem administrationis & imperii societatem admiserit. Sed non diu fuit superstes, morbo extinctus in Achaia, cum Roma, qui inaugurationis caussa profectus erat, domum reuerteretur.

Filio Balduino per ætatem minime idoneo ad imperium, & Lascarinis ac Comnenis ex vtroque imperio Byzantino ac Trapezuntino, instructis intentisq; ad omnes

occaſiones vrbis recuperandę, Veneti intelligentes periculum, vt alteros opprimerẽt, cum alteris ſocietatem & amicitiam iungendam eſſe cenſuerunt. Suaſerunt ergo, vt impuberi imperatori daretur vxor Alexii Comneni filia, & has ſeſe nuptias confecturos receperunt. Sed proceres Frãcici metuentes mutationem gubernationis ab affinitate Græca, repudiato hoc conſilio, ſuggeſtu pontificis Gregorij, adiunxerunt ei Iohannem Brennium regem Hieroſolymitanum, conciliatis inter imperatorem & Martham eius filiam nuptiis, cuius ſororem Iolen idem rex imperatori occidentis Friderico ſecundo deſponderat. Etſi itaque Brennio viuo Balduinus ſuſtinuit hoſtes, tamen mox illo ſublato, tanti ex omni parte hoſtium exercitus ingruerunt, vt cum exhauſtis theſauris omnibus, nulla amplius ſuppeteret alendæ claſsi Venetæ pecunia, coactus ſit in Italiam traiicere auxilia quæſitum. Vbi primum omnium Fridericum Parmam obſidione vrgentem deinde pontificem conuenit. Quanquam autem nihil impetrauit ſubſidij, tamen comperta morte Theodori Laſcaris, recepit animum, ac Conſtantinopolin rediit, ſperans ſe hoſtes Ponto, ex Colchide aduectos, quibus ad Helleſpontum anguſtias obſtruxerat, repreſſurum, vel eo vſque detenturum, donec defatigatis pacem extorqueret. Sed a Micaële Palæologo vehementis animi viro reiectus atque intra vrbem concluſus eſt, vbi capta proditione vrbe periiſſet, niſi ſeſe inde noctu rara cum ſupellectile clã proripuiſſet ad Eurypum; inde in Eubœam delatus, quam Veneti tenebãt, profugit in Italiam.

Ad hunc modum Cõſtantinopolis amiſſa à Balduino ſecũdo, ſexageſimo, ex quo a primo Balduino fuit occupata, anno, rediit ad Græcos, imperium capeſſente Micaële Palæologo hac occaſione.

IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI *ex Laſcarinis.*

THeodorus Laſcares, quem Niceæ diximus eſſe renunciatum imperatorem contra Francos, ex Irene filia

filia Alexij Comneni procrearat filiam Irenen, quã nuptam dedit Iohanni Ducæ.Hic ſocero poſt decimum octauum annum mortuo,pro illo imperium gerens,filium ſuſcepit cognomento Theodorum Laſcarem iuniorem.Defuncta vero Irene appetens nouarum affinitatum, ſpe auxiliorum ambiuit nuptias Annæ ſororis Manfredi regis Siciliæ,quibus etiam potitus eſt.Pacauit Theſſaliam pace facta cum Micaële Angelo notho, & nepte Maria Theodori iunioris filia data in vxorem Nicephoro Micaëli filio.

Defuncto ei anno ætatis ſexageſimo, imperii triceſimo tertio,ſucceſsit Theodorus Laſcares iunior,cui Helena Aſanis Bulgari peperit Iohãnem filium,& quatuor filias.Harum duæ patre viuo elocatę ſunt:vna Maria Nicephoro Theſſalo: altera Theodora Conſtantino tertio Bulgaro.Cura filii Iohannis & imperii adminiſtratio patris voluntate & conſenſu procerum commendata eſt Micaëli Palæologo, nato ex Andronico Palæologo patre & Irene Alexii Angeli filia, viro vehementi ac pugnaci,ſed fidei incertæ ac dubiæ,vt qui ad Turcos antea tranſierat, cum in ſuſpicionem affectati imperij veniſſet,nec deinceps etiam, cum receptus eſſet in gratiam, diſsimularat,quod aliquid moliretur.Ideo vt placato eo Theodorus vteretur,dignitate deſpotæ eum ornauit,& tutelæ filii præfecit.

Hic Micaël aditum ad imperium ſibi patefecit victoria deſpotæ Ætoliæ & Epiri,cui ſuppetias ferebant generi duo rex Siciliæ Manfredus, & VVilhelmus Achaiæ ac Peloponneſi princeps. Poſt hanc victoriam imperator appellatus eſt,prodere perfidiam & æmulos imperij tollere cœpit.Iohanni legitimo ſucceſſori annum egreſſo decimum,oculos eruit.De duobus reliquis Theodori filiabus, Theodoram Belicurto,Irenen Vigintimilio Genuenſi,mercatori vtrique,nubere coëgit. Achaiæ & Peloponneſi principem bello captum in vinculis annũ integrum habuit,donec ſe redemit tribus Peloponneſi vrbibus, Monembaſia, quæ Epidaurus eſt veterum, Maine,ſita ad Leuctra quę fuit olim Tenarium Promontorium,& Sparta. His vrbibus Conſtantinum vterinum

fratrem præfecit,quem e Cęſare ſebaſtocratorē crearat.

Vrbem cepit illo abſente Alexius Cæſar Strategoplutus,qui noctu per cuniculos antiquos cum quinquaginta ſtipatoribus in vrbem ab incolis intromiſſus,&clamore horribili edito,& iniecto multis in locis igne, terrorem ſubito excitauit tantum,vt vrbs hoſtibus plena putaretur.Ciuibus metu ſe intra domos cōtinentibus,mox portis effractis aditum aperuit reliquis,qui ad vrbem excubabant.Abfuit tunc maxima pars copiarum Balduini,ad Daphniſium Ponti Euxini oppidum,quæ vbi comperiſſent ſui imperatoris fugam,nauibus conſcenſis illum ſequutæ.obſidionem reliquerunt.

Hic imperij Francorum in oriente finis fuit,quod cū eſſet tot modis laceratum,& tot obiectum ex omni parte hoſtibus externis,Turcis in Aſia,Bulgaris , Seruiis & Raſciis in Europa,retinere eis in tam imbecilli potentia difficile fuit.Nam & in ſolo peregrino,vt aduenæ, Græcis inuiſi erant,& a ſuis nō ſubleuabantur neceſſariis vel pecuniæ vel copiarum ſubſidiis,quod fieri in tanta perturbatione Græciæ non potuit,etiamſi locorum diſiunctio non obſtitiſſet.Etſi autem de conſilio occupati imperij non diſputo,tamen ex perturbatione,quæ inde extitit,viribus Turcicis plurimum acceſſiſſe,& nouā quaſi formam imperii emerſiſſe,quę genti exitialis fuit certum eſt.

Amiſſum eſt imperiū orientis circiter annum Chriſti milleſimum,ducenteſimum,quinquageſimum nonum. ſexageſimo propemodum,ex quo occupatū fuit , anno.

Priuſquam autem his reliquam vtrorumque imperatorum ſeriem attexam, de Tartaris pauca inſeram, qui Turcos,vt ſupra dixi,in Aſia oppreſſerunt, & circa hæc tempora in Europa etiā agminibus pene innumeris Lituaniam,Poloniam,Sileſiam citeriorem,& Vngariā horribiliter peruaſtarunt.

DE SCYTHIS, TARTARIS.

INnotuit his annis Aſiæ anteriori atque Europę feritas & potentia Tartarorum, quos ex oriente & ſepten-

trione, agminibus densissimis locustarum instar effusos esse constat. Fuit ante hæc tempora nomen ignotum. Antiquitus Moglos vocatos fuisse tradunt, cui affine est nomen Mogolenorum apud Ptolemæum ad Tapuros montes, quibus affine est Tartarorum nomen. Sic enim a vicinis potius quam Tartari nominantur, etsi alij a flumine, alij a multitudine vocem profectam esse autumant. Sunt apud Plinium & Tochari, Bactrianis vicini, a quibus etiam non ita alienum est nomen Tartarorum.

Græci gentes illas vniuersas, quæ supra Caucasum intra & extra Imaum montem habitant vsque ad oceanū Indicum, Scythas promiscue vocarunt, & ἁμαξοβίους, inde quod pro domibus eis sunt carri, cētonibus coriisque cō tecti: pro vrbibus vero & oppidis immensa castra, non fossis aut aggeribus, sed infinita sagittariorum equitum multitudine vallata.

De his proditum legimus, quod Indorum dominatu excusso, ac gentibus vicinis omnibus edomitis & subiugatis, Cathayoæ amplissimum regnum magnæ Tartariæ nomine celebre condiderint. Hoc regnum per vastissimas & latissimas orientis solitudines ad oceanum vtrumque orientalem & meridionalem ex parte vna, ex altera ad Tanaim & Persidis ac Turcorum regnum extensum, vtramque Scythiam & multas alias terras, vt Sericam, Ariam, Sinarum regionem, ad quam Lusitani accedunt, complectitur. Ad Boream enim, qua assurgit, nullis circumscriptum est limitibus.

Principem totius gentis Magnum Canem nominant, quæ vox illis patria lingua imperatorem significat. Regia sedes Gambaleschia ciuitas est, cuius ambitus duodetriginta millia passuum habere perhibetur.

Primum ex ea gēte imperatorem, qui regnum acquisiuit & legibus constituit atque iudiciis, nominant Chāgium Canem. Eius ætas incidit in annum Christi millesimum, ducentesimum secundum. A. Chr. 1202. Ferus ante hunc genti cultus, sine moribus, sine lege, sine ciuili cōsuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigalis de re pecuaria, quam exercebat. Ab hoc Changio cæterorum

principum origo est. Propagauit enim imperium incredibili celeritate, a Synarum regione & oceano vsque ad Caspium mare.

Successit Changio Hocotius Can, inter duodecim filios natu maximus. Hic aspernatus solitudines orientis concepit ingenti animo imperium Asiæ & Europæ. Aggressurus igitur Asiam, cuius superiores regiones intra Taurum montẽ tenebant Turci, iis exceptis, quę ad Taurum Armeniis suberant. ad Colchidem vero & Caucasũ Iberis Albanisque veteribus, id est, Gregorianis & Mengrelliis liberis populis comprehendebantur. Asiam ergo aggressurus mille lectos equites præmisit ad explorandos gentium ritus moresque & aditus pertentandos, qui vbi per Albanorum Iberorumque numerosas conualles ad Derbenti oppidi angustias venissent, quæ ferreis portis & lapideis antiqui operis propugnaculis pręcludũtur, Dyriodoro amne subterfluente, mox propugnacula mõtibus imposita ad arcendas transitu feras gentes septentrionis, primo impetu capiunt, perque effractas portas egressi velut in alterum orbem, primo ad Arsengam in Cappadocia Turcorum oppidum delati sunt, vbi cum instrui magnam vim hominum ad bellum cognouissent, reuersi suo imperatori, quæ explorassent, renunciant.

Hocotius in spes elatus ingentes, prouincias tribus filiis animo destinatas armis etiam subigendas distribuit. Iachinum recta ad occidẽtem, Battum ad septentrionẽ, Cagadanum ad meridiem, cũ exercitibus dimittit, ipse quæ ad orientem supererant adoritur. Cagadanus in desertas Æthiopum terras delatus amisso exercitu rediit ad Iachinum fratrem re infecta. Nam Hocotius interea decesserat. Iachinus Ariæ Drãgianæque & Arachosiæ terras ad regnum Turquestan, ac Persidis oram occupauit. Ex iis locis velut arce belli continentibus præliis Turcos lacessiuit, donec tandem Batto duce Gouiatæ Turcorum regi regnum ademit, illo ingenti pręlio prorsus cõciso, anno millesimo, ducentesimo, quadragesimo quarto, totaque ad Pontum gente redacta sub iugum.

Battus frater Iachini se in Comaniam conuertit, quæ gentes

gentes supra Cappadoces ad Pontum & Mæotidem paludem, vltra citraque Rha seu Bulgam cursus rapiditate & multitudine aquarum post Nilum & Istrum fluuiorum amplissimum, & ad Tanain vsque comprehendebat. Ibi incolis Hunnis, Circassis, Poluciis seu Gottis, hos enim Polucios Sarmatæ nominant, qui a veteribus Gottis reliqui, totam illam planitiem supra Mæotidem vsque ad Tauricam Chersonesum, & Dromon Achillis tenuerunt sub peculiaribus regibus, quos in Taurica tandē oppressit Mahometes. His ergo domitis, circa annum millesimum, ducentesimum, vicesimum octauum, bipartito agmine progressus in vicinos Rossos & Iazygas, atque iisdem assiduis maximeque infestis irruptionibus contusis & attritis, partem vnam copiarum ipse duxit ad Istrū, alteram misit in Poloniam ardentem tunc bellis intestinis, ex contentionibus de regno, post Lesci albi mortem, duce Peta circiter annum millesimum, ducētesimū, quadragesimum primum.

Battus vltra Istrum ex parte vna Cadano duce, Bulgariam, Rasciam, Seruiā, ex altera propriis auspiciis Vngariam toto triennio depopulatus cæsis aliquot Vngarorum exercitibus, vsque ad Austriæ limites penetrauit. Sed magnitudine & robore obiecti ab Austriacis exercitus detentus, dum per interpositum flumen perrumpere ad hostes annititur, vorticosi gurgitis rapiditate absorptus interiisse traditur a nonnullis. negant id alii.

Peta post repulsos ac dissipatos aliquot secundis præliis Polonorum exercitus, libere regnum illud cædibus atque incendiis peruagatus, Cracouia flammis deleta, ad limites Silesiæ excurrit, ac superato ratibus ad Ratiboriā Viadro, quanta potuit celeritate contendit ad gentis metropolin Vratislaum, quam cum incolæ, Tartarorum aduentu animaduerso & defensione desperata, rebusque omnibus in arcem comportatis, exussissent, hostis arcem obsidione cinxit, sed frustra.

Quod ergo interea duces Silesiæ agnati, sanguinis & originis Polonicæ, quorū caput erat Henricus pius, Barbati & S. Heduigis filius, iustas armare copias ad Legnesium vrbem intellexisset, deductus eo præpropere

copiis,prælium commiſit, in quo quãquam diu ancipiti Marte depugnatum eſſet,tandem tamen Sileſii multitudine hoſtiũ ſuperati ac fatiſcentes cõtinuitate ac pertinacia prælii,ceſſerunt.Cecidit in eo prælio Hẽricus dux, cuius deinde cadauer inter cæſorum corpora repertum, & ex ſexto pedis digito agnitum eſt,cum caput a Tartaris eſſet abſciſſum.

Dimicatum eſt quinto Idus Aprilis, anno milleſimo, ducenteſimo,quadrageſimo ſecundo,ad locum vno milliari diſſitum a Legneſio,qui prælii memoriam nomine huc vſque conſeruauit VValſtat. Tartari vt de numero cæſorum gloriari poſſent,cadaueribus auriculas abſciderunt,traduntque nouem modios his impletos fuiſſe.Fracti tamen atque attenuati cruenta victoria,quod viribus diffiderent,non procedere fuerunt auſi, ſed reditu Morauiã verſus inſtituto , cum ſeſe VVenceſlaus Boemorum rex metu in caſtris contineret , hanc quoque paulo amplius quam menſtruo ſpacio totam deprædati , ſeptimis ab Olmunto caſtris ad Batti exercitum, commorantem adhuc in Vngaria ſeſe receperũt.Inde onuſti ampliſſimis ſpoliis , regiones ad Tanaim & paludes Mæotidis patriæ primæ propiores repetiuerunt.

Ita & fortitudine & clade Sileſiorum reliqua Germania defenſa , vt olim Græcia a trecentis Lacedæmoniis in bello Xerxis,immanitatem gentis Tartaricæ non eſt experta.

Fuit omnino hæc Tartarorũ in Europam irruptio tẽpeſtati ſimilis, quæ vi procellarum obuia quæque perrupit ac proſtrauit. Anteceſſit anno milleſimo,ducenteſimo,vndecimo,cometes,qui Maio mẽſe totos dies octodecim arſit & flammam terribilem ſparſit. Ideo prorſus fatalem fuiſſe iudico. Puniri enim Deus ab externa gente ὕβριν & inſolentiam earum gentium voluit, quas domi nec legum authoritas,nec pietas erga patriam,nec cognati ſanguinis vinculum cohercere poterat aut continere,vt ſibiipſis & patriæ parcerent.

Tertium Tartarorum imperatorem in regno Cathaynę nominant Magium Canem,hic perſuaſu regis Armeniorum , ab idolis patriis ad fidem ſe contulit Chriſtianam,

nam, coniunctum ſe fore ille cœtui, qui vocatur eccleſia Chriſti, profeſſus ac teſtatus baptiſmo, circiter annum, vt refert Hatto Armenius, milleſimum, ducenteſimum, quinquageſimum tertium. Addixiſſe ſe illum religioni Chriſtianæ tradunt his legibus atq; cõditionibus, quod repudiatis omnibus religionibus aliis, huic vni adhærere, nec tolerare alias ſuo ſub imperio: quod pacem & amicitiam inter vtramque gentem firmam ac perpetuã: quod bello ſubactos a Tartaris Chriſtianos retinere αὐτονομίαν & immunitatem ab oneribus exactionem: quod deſtruere Saracenorum potentiam & Hieroſolymam vindicare in libertatem: quod, quæ erepta ſint Armeniis priore bello, reſtituere velit.

Idem & recepit & præſtitit defenſionem Chriſtianis in Aſia aduerſus Saracenos, miſſo in Aſiam cum ingenti exercitu fratre Hyelono, qui coniugem adeptus Chriſtianam, huius impulſu, cum in Perſia Saracenos oppreſſiſſet Babylone, quæ nũc Baldacum eſt, capta templa Saracenorum deſtruxit. Chriſtianorum contra diruta ante inſtaurauit vel polluta repurgauit. Ex Perſia bellum in Meſopotamiam tranſtulit, vbi capta vrbe Edeſſa, quę Rhages olim vocata, nunc Orpha dicitur, mox tranſiit in Syriam, expugnatoque Alepo, ſultano illius loci Melechmaſer regnum ademit. Mox eidem circiter annum Chriſti milleſimum, ducenteſimum, ſexageſimum, Antiochiam eripuit. Inter hũc Alepi ſultanum & Ægyptium aſſidua de imperio Syriæ contentio fuit, & flammis odiorum ceu pabulum ſubdiderunt diſsidia diſcrepantis ſectæ. Iam tum vero ſultanus vterque Hieroſolymitano regno euerſo, & reliquiis noſtrorum Argonautarum deletis, vniuerſa propemodum, quæ illi poſſederant, recuperarat.

Hyelonem ad vrbem Hieroſolymam viribus omnibus cõtendentem ex medio victoriarum curſu retraxit fama de Magij fratris interitu. Ad ſummum enim inter Tartaros imperium aſpirabat. Sed Cobelus frater abſẽtem anteuerterat, ſtudio atque fauore ſubditorum euectus, ſeq; iam in ſolio regio cõfirmarat. Acceſſit & aliud impedimentum, quod Batti filius Barchinus a tergo vr-

gebat nouo bello partas ab Hyelone prouincias, cui niſi mature occurriſſet, ea patte regni excidiſſet.

Ad hunc modum diſtractus bellis diuerſis Syriacarũ rerum curam & adminiſtrationem commẽdauit vni ex præfectis Virboco homini crudeli & a Chriſtiana fide alieno: qui cũ Sydone vi capta multa hoſtiliter in Chriſtianos ſtatuiſſet nactus occaſionem Ægypti ſultanus Melechmaes, qui Turquemenio ſucceſſerat, primo ex ſeruili cõditione ad regnũ euecto, illi celeriter occurrit iam molienti obſidionem Hieroſolymæ, trucidatoque duce & reliquiis fęda fuga deiectis, Tartaros tota Syria expulit.

Cœptum his initiis bellum ſucceſſor Bendocader pertexuit, Antiochia recepta, tentatiſque ſubita impreſsione Armeniis & Turcis, qui Tartaris ſeruiebant. Sed Abſaga dux fœliciter arma Ægyptia ab vtriſq; depulit, oppidis Turcicis, quæ ad Saracenos defecerãt, exciſis. Idem reuerſus ad bellum Syriacum præmiſit in Syriam Mandogamorem fratrem Armeniacis ſubſidiis auctum, qui congreſſum ſecum Melechſaitem ſultanum difficili pręlio repreſſit. Sed nondum confecto bello, cum animo eſſet imbecilliore, imperfecta contentus victoria reduxit exercitum. Inſtitit cedenti ſultanus, quanquam victus, redintegratis viribus. In hunc moturus Abſaga, ſultani conſilio veneno tollitur, circiter annum milleſimum ducenteſimum, octogeſimum ſecundum.

Principatum illo ſublato obtinuit Tanogadorus, infenſus & inuiſus Chriſtianis. Eo ob impietatem iugulato, Argonus ſumma rerum potitus annos quatuor, in fratrem Regatum regnum tranſtulit. cui ſubditi cum ob ignauiam chorda arcus guttur eliſiſſent, accerſiuerunt Battum Chriſtianis carum ob curam & amorem religionis, exoſum Saracenis, qui numero & potentia propter duorum ſuperiorum regum ſtudia plurimum creuerant, circiter milleſimum, ducenteſimum, nonageſimum annum.

Contra Battum ergo accitus a Saracenis Caſanus Argoni filius, quod adhærere putaretur Mahometico dogmati, illo vel deſerto vel interempto a Saracenis, regnũ

obtinuit,

obtinuit. Hic mox abiecta quam ſimularat Mahometis lege, Chriſti nomen & doctrinam amplexus & profeſſus, bellum Syriacum inſtaurauit, deuictoque pugna memorabili ſultano Melechnaſer, anno milleſimo, trecenteſimo, decimo, & Damaſcum initio deditione adeptus, mox Syriam recepit vniuerſam. Fugientem inde ſultanum Molaines dux cum Armenio rege perſequutus eſt, vſque ad deſerta Ægypti: hinc reuertentem ad obſidionem Hieroſolymæ reuocauit in Syriam defectio Capeci, cui Caſanus in Perſiam regreſſus gubernationem Syriæ commendarat. Etſi autem Caſanus non multo poſt bis redintegrauit bellum totis viribus, ſemel duce Cota Iuſſa, iterum ſe duce: tamen vtraque expeditio ceſsit infœliciter: priorem enim ſubita de ipſius morbo fama irritam reddidit: poſteriore exercitum inopia aquarum grauiter afflixit.

Nec ita multo poſt deceſſit, deſignato ſucceſſore Carbagado filio, qui, cum inſtinctu Mahometanorum, repudiata Chriſtianorum religione totum ſe ad Mahometiſmum conuertiſſet, pertraxit ſuo exemplo ad defectionem complures. Cæteros ita preſſit & fregit, vt non multo poſt Chriſtiani nominis profeſsio apud Tartaros prorſus conciderit & exoleuerit. Cum ea ſimul cōcidit regnum Tartarorum in Aſia. Syriam enim Ægyptij retinuerunt. In reliqua Aſia ad Pontum vſque Turcorum potentia paulatim in veterem fortunam reſtitui cœpta, Ottomannorum auſpiciis ac virtute, Tartaricam eliſit. A tergo in Perſiam inuolarunt Parthi, qui aliquanto ante, authore Gempſa, magno Parthorum ſultano iugum Saracenorū a ceruicibus ſuis depulerat, nouo & libero regno inchoato. In Europa vero, qui ſuas receperāt vires Roſſi, reiectis Tartaris vltra Boryſthenē a parte vna, ex altera vltra Tanaim etiā & Rha fluuium, hæc flumina limites inter vtramq; gentem conſtituerunt, de quibus cum iiſdem, continentibus prœliis, huc vſque decertant.

Ex horum Tartarorum reliquiis diuerſę, ſed amplæ ac præpotentes prodierunt Tartarorum gentes, quæ ſedibus vagæ, ſed bello illuſtres, Aſiæ Europæq; non raro inde vſque a prima irruptione terrorem intulerunt.

Diuiduntur in Hordas, quæ vox ipſorum lingua ſignificat conſentientis in vnum populi multitudinem, ſeu congregationem ad effigiem ciuitatis. Hæ a Iaxarte amne ad Belgam vltraque id flumen ad Tanaim & Mæotidem hinc inde diſperſæ, ſedibus incertis per immenſas ſolitudines vſque ad Imaum montem euagantur.

Hordis ſingulis ſui præſunt principes, quibus aut cõſenſus populi, aut genus, aut fortuna belli imperium tradit. Harum conſtat numerum eſſe infinitum. Omnem enim ab his limitibus regionem complent vſque ad Cathaynam celeberrimam in extremo ad orientem Oceano ciuitatem, quæ regno Cathayno nomen dedit, cui præeſt Magnus Can, quem ſupremum regem cæteri agnoſcunt ac venerantur. In eo regno ſucceſſit Cobilla Can, quem quinto loco ſupra recenſuimus. Circa hæc tempora imperauit Sextus Tangorius Can: hunc ſequuti ſunt longo ordine alij, de quibus, cum abſint longius, minus explorata ſciuntur.

Qui Roſsis proximi ſunt ad Europæ limites, Perſis vero & Turcis in Aſia mercaturæ cõmercio & frequentibus irruptionibus magis nobis innotuerũt. In Europa enim Tauricam Cherſoneſum, quæ barbaris Gazaria dicitur, tenent Præcopitæ, quorum principis filiam Selimus Turca duxit in vxorem, qua natus eſt Solimannus. Occuparunt hanc, duce Mingareſio, qui octinginta millibus equitum victor oram Mæotidis vſque ad Boryſthenem depopulatus, ibi tãdem conſedit, & quo tutius in Europa conſiſteret, aduerſus Sarmatarum Roxolanorumque impetum in Iſthmo a Mæotide in Pontum foſſam perduxit, atque perpetuo aggere communiuit. Id anguſtum terræ ſpacium antiqui Dromon Achillis vocarunt.

Poloni his infenſi maxime. Vicinam Roſſiam enim illis ſubiectam, ac cognomento ruſſæ diſtinctam a Moſcis cuius caput eſt Ciouia ſupra Boryſthenen, finitimamq; Podoliam, depopulationibus crebris infeſtant.

Cum Turcis vt religione, ita cæteris rebus mirifice conſentiunt, qui in eadem Taurica Capham Ligurum coloniam, quæ Theodoſia antiquitus appellata eſt, &

plura alia in vicino Mæotidis paludis & Ponti littore, Gottis adempta tenent.

Qui vero intra Tanaim & Bolgam latos poſſident in Aſia campos, qua ſeſe radices Iberorum & Albanorum montium in vaſtam planitiem verſus Boream exporrigunt, hi Baſilio Moſcorum regi, vel certis legibus ſubiecti, vel deuincti fœderibus, nonnunquam de illius iudicio principem ſibi perficiunt. Inter hos Cremij inteſtinis ſeditionibus fracti amiſerunt opes cum belli gloria, qua antecelluerant.

Trans Bolgam Moſcis proximi ſunt Caſanij, Caſani principis ſui nomine ſuperbientes, qui apud Tartaros talem de ſe opinionem reliquit, vt memoria ipſius hoc nomen multi deinceps etiam inter Perſas ambitioſe vſurparint. Hi Moſcis familiares commerciis, amicitiam eorum religioſe colunt.

Vltra Caſanios ad Boream ſunt Sciabani, armentorum pariter & hominum multitudine potentes.

Poſt hos ſunt Nogai celebriores reliquis opum & bellicæ laudis gloria. Reguntur non vnius imperio, ſed rei pub. more a ſenatu delecto ex ſenioribus, qui prudentia & virtute eminent.

Ab his ad meridiem verſus Hyrcanum mare deflectit Horda Zagataiorum, ſeu Zauollienſium, quæ nobiliſſima eſt ac potentiſsima: cæteris enim originem dedit ſeque in Sogdianos, Aracoſios, Bactrianos, & Hyrcanos extendit. Metropolin horum Samarcandam vrbem amplam & populoſam interlabitur mediā Iaxartes maximus Sogdianæ amnis, qui ad cētum milliaria inde in mare Caſpium deuoluitur. Edidit hæc vrbs Tamberlanem Scytham, qui Baiazeten Turcum ad Stellam mōtem, memorabili Pompeij Magni victoria & Mithridatis calamitate celebrem, ingēti prælio ſuperatum cepit, & per omnem Aſiam a ſe deuictam, terribili maximi exercitus impetu ferrea incluſum cauea in triumphi pompa circumduxit.

Reliquæ remotiores Tartarorum Hordæ a Magno Cano imperia accipiunt.

Hæc de Scythis Tartaris hoc in loco vt cōmemora-

rem, series rerum & occasio mutationum, quæ in Asiā Turcis imperium reddiderūt, exegit. Etsi autem dubitari scio, socij ne an hostes fuerint, qui Christianis decertātibus cum Ægyptiis de regno Hierosolymitano, in Syriam penetrarunt, Armeniorum persuasu & ductu, Hyelone & Absaga præcipuis ducibus: assentior tamen Hattoni Armenio, affirmanti, explorata sese compertaq; & visa etiam scribere. Is primos Tartarorum ab idololatris ad Christianismum transiisse, posteriores religionem cum fortuna mutasse, sacrisq; Christianis reiectis ad Mahometis furores desciuisse tradit.

Sunt autem ab anno millesimo, ducentesimo, vicesimo secundo, quo Asiam anteriorē & Europam primum Tartaricæ gentis nomen audiisse & immanitatem sensisse perhibent, vsq; ad annū millesimum, trecentesimum, quinquagesimum, quo a Turcis & Parthis eadem exclusa, Asiæ imperare desiit annis centum viginti octo.

Fato euenire mutationes, quæ efficiunt vastationes in imperiis, seditionibus aut bellis, ciuilibus vel externis, præsertim si plures simul in eundē quasi articulum temporis locis diuersis incidant, nō est dubium. Antecedūt has mutationes fere in animis principum amentiæ & cupiditatum immodicarum implacabiles furiæ quibus impelluntur authores, vt moueant vel irritent nō necessaria bella. Suntq; errores cōsiliorum, & furores stolidarū cupiditatum simul primæ & proximæ peccatorū in magnis principibus pœnæ, & caussæ ruinæ atque interitus:

Iratus enim ad pœnam Deus si quos trahit,
Auferre mentem talibus primum solet,
Caliginemque offundit, vt ruant suas
Furenter in clades, sibi quas noxiis
Accersierunt vltro consiliis malis. Et in Lucani versibus dicitur:

Hoc placet o superi cum vobis vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poscimus arma.

Cæcitas enim aberrantia parit consilia turbata ratiocinatione. Cupiditates feruntur extra metas, nec parcūt coniunctissimis etiam. Hinc odia & distractiones: ex

his

his bella, vel domestica, vel post præcõsumtas domi vires, externa, quibus implicitos opprimũt aut clades insignes, aut ruinæ perpetuæ. Tales cũ videret mutationes pars maxima orbis terrarum diuersissimis in locis hoc ipso tempore, quo interregni fluctibus quassata est Germania, fatales omnino & occultas præcessisse caussas necesse est. Sed tamen pene vbique initia extiterunt a dissidiis domesticis, quorũ occasiones cum in Germanicis, Italicis, & Asiaticis mutationibus præcipue ostenderim, pauca interseram etiam de Polonicis.

Polonia, vt supra dictũ est, regnum esse cœpit, imperante Ottone tertio, qui primus circiter annum Christi millesimum, axioma regiũ tribuit Boleslao duci, quem a Piasto stirpis conditore sextũ & hoc nomine primum numerant. Huius abnepos Boleslaus cognomento Criuoustus cum soboli numerosæ regnum in plures discerptum partes diuisisset, caussam præbuit feralibus dissidiis, quæ in bella intestina eruperunt, quibus inter sese posteritas conflictata supra ducentos annos, nõ tantum ad exhaustam atque attritam cædibus assiduis ac direptionibus patriam, aditũ patefecit externis hostibus, vt Tartaris & Lituanis, sed & semetipsum tandem e regni fastigio deiectam euertit, & auulsione Silesiæ ac Pomeraniæ vlterioris, quæ Poloniæ cohærebat, mutilatas regni vires plurimum accidit. Natu maximus filiorũ Ladislaus non concessurus fratribus, quæ pater singulis testamento destinarat, bellum cõflauit, in quo victus ipse & pulsus regnum amisit. Huic reducto, Fridericus Barbarossa Silesiam impetrauit, cum regnum obtinere non posset, in quo cæteri iam ita consederant, vt excuti facile nequirent. Regnarunt autem illi ordine omnes Casimirum natu minimum vsque, cuius liberis mox ab obitu patris, cæterorum fratrum posteritas bellum de regno mouit: id eo euentu gestum est, vt creberrime regnum reges: prouinciæ regni dominos, summo suo cũ dispendio mutarint. Casimiro vltimo ex natu minimi posteritate sine mascula sobole extincto, proceres regni aduocarunt peregrinum regem Ladislaum ex Pannonia, agnatis exclusis.

Hæc res cauſſam dedit, vt principes Sileſiæ orti a Ladiſlao, vt dixi, dolore repulſæ & contemtus ſui a Polonis diſcederēt, ſed & hi cum numero plures, opibus vero diſpares, nec libertatem ferre, nec iura neceſſitudinis colere ſcirent, & inuidentia eo vſque proueherentur, vt ne ab inſidiis quidem mutuis ac cædibus abſtinerent, vt fit, vbi multi dominantur, mox ſeſe ex certa & tuta libertate in ſeruitutem coniecerūt priore duriorem, conditione infœliciter mutata. Inuitati enim & conuerſi his diſſidiorum domeſticorum occaſionibus, ad concupitam iam dudum & tentatam ſæpe Sileſiam Boëmici reges, Iohannes patre Henrico ſeptimo imperatore natus, vir aſtutus, & Carolus filius, auctis inter diſſidentes principes odiis non magno negocio perfecerunt, vt aliqui ſponte, aliqui expugnati minis vel precio, plurimi blandis capti pollicitationibus, libera colla obuio iugo ſubdiderint.

Hoc inteſtinarum diſcordiarum fructu redacta ſub iugum Sileſia, paruit deinceps regibus Boëmiæ. Ex ruina principum creuit authoritate, opibus, & potentia, metropolis gentis VVratiſlauia, conſenſu Caroli quarti & auxilio, qui recte iudicabat exemplo regni Gallici, gubernationis neruos belli & pacis tempore apud ciuitates eſſe, ſi floreant legibus, iudiciis, libertate, authoritate & opibus. Quare augendas eas, non opprimendas cenſebat.

Nomen gentis vel veterem appellationem Quadorum interpretatur, vel collectitiam multitudinē ſignificat, nomine a conuenis facto, quos Sbigneus nothus Caſimiri primi filius, accitus contra fratres a Polonis exulibus, adduxit in Sileſiam ex diuerſis gētibus Germaniæ contractos.

Polonia vero ceſſit externo regi Pannoniæ, cuius filiam Heduigam, quod maſculam rex ſobolem non ſuſcepiſſet, cum Poloni hæredem regni decreuiſſent, bellis domeſticis finis eſt impoſitus, ſed noua inter æmulos procos accēſa ſunt certamina. Nuptias enim reginę propter regnum ambierūt magno ſtudio Sigiſmundus Caroli quarti filius tunc marchio Brandenburgenſis,

& VVil-

& VVilhelmus Austriacus, sed Poloni neutro admisso, accersiuerũt e Lituania Iagellonem, Gedimini illius nepotem, qui nuper magnum ducatum Lituaniæ occuparat, atque huic postquam sacro baptismo ablutus idololatriæ ethnicæ renunciasset, die decima quarta Februarii, anno millesimo, trecentesimo, octogesimo sexto, reginam desponderunt. Hoc nuptiarum fœdus diuturna inter vtramque gentem Polonicam & Lituanicam bella diremit, & Poloniæ adauctæ accesione Lituaniæ ac finitimæ Russiæ, iacturam auulsæ Silesiæ compensauit, denique vt introductus Christianæ religionis cultus atque professio, inueteratæ superstitionis deliria ex ea gente exterminaret, perfecit. Hoc Iagellone nata posteritas regnum Polonię tenuit ad Sigismundum Augustum vsque.

Pomeraniæ nomen late patet in eo tractu, qui a limitibus marchiæ Brandeburgicæ secũdum litus maris Sueuici in septentrionem ad sinum Codanum vsque porrigitur, vbi Vistula in mare Henetũ illabitur. Notissimus memoria antiquissimæ & amplissimæ gentis Sueuicę, & fluminum insignium aliquot, quæ huc vsque vetusta nomina conseruarunt, vt Viadri, Sueui, VVarræ, a quo Pharadena gens.

Eam a suis gubernatam fuisse ducibus, qui e gente Heneta prodierunt, inde vsque ab eo tempore, quo in illis terris Heneti, seu pulsis seu sponte progresis versus occasum, colonis veteribus, consederunt, quod circiter annum Christi sexcentesimum accidit, non dubiis historiarum testimoniis constat. Sed vetustiorum ducum res gestæ & nomina obscuriora sunt. Gryphones tamen vocitatos esse ab insignibus, quæ vsurparunt, magno consensu traditur.

Ex hac gente Gryphonum natus Suantiborus princeps magnitudine rerum præclare gestarum aduersus Danos & Polonos, memoriam maiorum plurimum illustrauit ac posteritatem hanc, quæ nunc rerum potitur, nusquam intercisa stemmatis linea propagauit, claram bellis maximis ac difficillimis & pene cõtinentibus, quibus illa cum præpotentibus ac circumfusis vndique vici

nis Polonis, Danis, ac deinceps equitibus Marianis in Borufsia & marchionibus Brandeburgicis conflictata, sese tamen conseruauit.

Gedanum quod & nomen ostendit, hi principes arcẽ belli fecerunt contra Danos, opportuno & ad defensionem regionis, & ad nauigationes, situm loco.

Suantibori liberi paternas posse∫siones partiti, distinctionem citerioris & vlterioris Pomeraniæ primi fecerunt, & sciderunt gentem in familias duas. Bertislaus enim & Ratborius citeriorem sortiti Pomeraniam Germaniæ finitimam, cui Sedinorum ditio fuit coniuncta, vbi Stetinum est caput gentis & antiquisima familię sedes, hi ergo procrearunt stirpem, quæ nostra tempora attigit. Vlterior deuenit ad Suantopolcum & Bugislaum.

Bertislao nati sunt Bugislaus & Casimirus. Hi amplexi libertatem, leges, immunitates, iura, mores, ritus, & linguam vicinæ gentis Germanicæ, se conuerterunt a Polonis ad imperium Romanum, ab imperatore Friderico Barbarossa asciti in ordinem & senatum principũ imperij, & summa aucti dignitate, quæ ducum est, in castris ad Lubecam, ob præstitam fidelem contra Danos operam.

Reliqui vlteriores ob viciniã, consuetudinem, & commercia Polonorum, nunquam prorsus discesserunt ab eorum societate, etsi bella nonnunquam vtrisque intercesserunt, orta ex contentionibus de finibus, vsque ad eas mutationes, de quibus dixi, in quibus Suantopolcus princeps acer ac præpotens auctus opibus, & aliquot de Danis victoriis elatus, cum recuperasset, quę maiores amiserant, vniuersa, repudiata societate Polonorum sese in libertatem vindicauit. Huius stirpe in Mestouino filio extincta, qui Gedani decesit octauo Calẽd. Ianuarii, anno millesimo, ducentesimo, nonagesimo quinto, Primislaus Polonię dux hæres institutus a Mestouino, odio agnatorum, inter quos cum sese ad imperia diuersa maiores contulissent, hæc deinceps disiũctio linguæ, morum ac studiorum adaucta, nunquam passa fuit veram beneuolentiam coalescere. Primislaus ergo pretextu iuris,

agnatis

agnatis excluſis ditionem occupauit. Ita auulſa a Pomerania vlterior pars, quæ Viſtulæ adiacet, Polonos dominos accepit: ſed aliquanto poſt Mariani in Boruſſia equites inde tractum, qui circa Gedanum eſt, cum vrbe ipſa decerpſerunt.

IMPERATORES OCCIDENTIS.

Rodolphus Habsburgenſis.

ANni ſunt ducenti a pōtificatu Gregorij ſeptimi, ſcilicet, ab anno Chriſti milleſimo, ſeptuageſimo tertio, vſque ad imperium Rodolphi Habsburgēſis, quibus cum pōtifices bello aſſiduo oppugnarint & exagitarint imperatores occidentis, Italia bellis vel ſeditionibus ac mutua ciuium inter ſe laniena quieta nūquam fuit: Germania per interualla admodum exigua vix tantum reſpirauit interdum, vt iacturam præcipuorum ordinū & familiarum, quæ bellis abſumptæ interierant, vtcunque refecerit & expleuerit, delectis atque ſurrogatis ſucceſſoribus aliis, ne forma imperii tota cum interitu familiarum, penes quas potentia fuerat & dignitas præcipua, ſimul collaberetur.

Sed difficultatem maximam habuit poſtremus huius temporis actus, propter anarchiā, in qua cū imperatore certo careret Germania, licentiam vſurpare omniū quæ vellent, & rapere quæ cuperent, atq. in deſolatas interitu principum terras inuolare graſſariq. qui vellent, iam impune audebant. Auxit hæc res difficultatem deliberationum de idoneo imperatore, qui rebus publicis hoc lacero & perturbato ſtatu præficeretur, quem non tantum ſapientiam, ſed vires, potētiam & authoritatem adferre ad imperium oportebat, ſi ſanare vulnera diſſidiorū atque odiorum reſtitutione firmæ ac ſtabilis pacis deberet.

In his ergo calamitatibus & mutationibus imperij occidentalis, cum de multis maximis rebus commonefactiones proponantur, præcipue tamen conſiderandum hoc eſt, imperia non ſolis conſiliis aut viribus humanis firmari aut reſtitui, ſed Dei opera eſſe, & excitari diuinitus, cum opus eſt, ſapientes, magnanimos, concordes &

fœlices principes,atque adiuuari & inſtrui,cum per ſeſe viribus imbecilles,& mole negociorum ac periculorum iudicio humano videntur eſſe impares.Regi etiam diuinitus conſilia publicarum deliberationum,cum quęruntur idonei gubernatores, & flecti animos deliberantiũ, ad ea,quæ ſunt ſalutaria ϗ συμβιβαστικά.

Quod ergo in maxima & cõfuſiſſima anarchia interregni,Italia flagrante inteſtinis diſsidiis ac ſeditionibus, Germãnia ex veteribus odiis & motibus nouis dubio flatu fluctuante,cunctis rebus vbique ad triſtem ruinã ſpectãtibus,quod tunc ergo pene cũctis cęterorũ ſuffragiis gubernacula imperii cõmiſſa ſunt vni Rodolpho,multis aliis præteritis, id gubernatum eſſe a Deo nõ dubitemus,qui & principum animos impulit,ac flexit, vt hũc præferrent,& ipſum Rodolphum,quanquam pleriſque aliis inferiorem opibus, viribus,authoritate,tamen quadam animi magnitudine incitatum cõfirmauit,ne onus difficillimę & periculoſiſsimę gubernationis recuſaret. Geſsit enim res ſalutares orbi Chriſtiano ac præcipue patriæ,etſi,vt nulla humana ſapientia non errat aut impingit alicubi,ſua quoque habuit errata.

Affectauit tunc imperium ambitioſo pariter ac minaci conatu Ottocarus Boemus , empto Ottonii Brandeburgici ſuffragio, & nonnullis inter reliquos etiam ordines pecunia expugnatis. Et diſputatum etiam fuit in ſenatu ſeptemuirum de nonnullis aliis,quocum aliquos opum ſplendor,aliquos fama rerum pręclare geſtarum, aliquos ſapientiæ opinio & reſpectus authoritatis commendauit.

Sed Rodolphi fatum vicit.Hunc Calendis Octobris, anno milleſimo,ducenteſimo,ſeptuageſimo tertio,Frãcoforti ſolenniter electum,euocarunt ad imperium,ex caſtris ad Baſilæam,vbi aduerſus epiſcopum eius loci & Pſitacos principes factionis epiſcopo addictæ inter ciues,bellum gerebat,reducturus Stelliferos,vrbe pulſos, propterea quod ipſi fauiſſent. Annum tunc egit ætatis quinquageſimum quintum. Natum enim tradunt, anno milleſimo , ducenteſimo, decimo octauo Calendis Maij.

Credo

Credo ad imperium adipiſcendum non parum illi profuiſſe & iudicium de eo Frideri imperatoris, & ſpectatam aliquot externis Friderici & ſuis domeſticis bellis, interregni tempore, ſapientiam, magnanimitatem, fortitudinem, fœlicitatem ac moderationem. Nam accedēti ad Fridericū, conceſſum omnem ordinum militariū, quanquam adoleſcenti honoris cauſſa aſſurrexiſſe prodiderunt, & vicinos comites Sueuiæ atque Alſatiæ in interregni licentia, ſpe immunitatis ferociētes, ac nihil nō in aliena bona audentes ac molientes, cum tumultuariis irruptionibus, tum apparatibus iuſtis fœliciter repreſſerat atque compeſcuerat auxiliis Tigurinorum, Baſilienſium & Argētinēſium, a quibus ſingulis propter opinionem exercitatæ in re bellica virtutis, quam in ſacra militia & bellis Italicis Friderici de ſe concitarat, mercede ad defenſionem armis præſtandam conductus erat.

Collocatus in imperium inauguratione ſolenni, totus in hāc curā incubuit, vt latrociniis, ſeditionibus tumultibus; bellis quibus ardebat Germania vbique locorum ſublatis, patriæ pacem redderet ac tranquillitatem. Huic conatui cum aliæ obſtabant difficultates, tum vero hæc in primis, quod de hæreditatibus earum regionum, quarum domini interciderant, bello inter ſe contenderent vicini, alio alias ſibi vendicante & armis deſerente arbitrio priuato, ſine authoritate & conſenſu ſenatuſconſulti publici.

Ottocarus Boemus Auſtriam occuparat, & partē finitimam Bauariæ huius principi Henrico conceſſerat ex pacto ac fœdere.

Sueuia diſcerpebatur a diuerſis, Ducatum Zaringiæ in Briſgoia, quem imperāte Henrico IV. cœpiſſe diximus, inuaſerunt comites Friburgenſes in Briſgoia & Neuburgenſes. A reliqua Sueuia, quæ ad Vindelicos, Alſatos & Charitinos vergit, cęteros fere iam excluſerant marchio Badenſis ex vna, comes VVirtebergenſis tanquam potētior ex altera parte.

De Turingia & Haſſia dimicarunt Henricus marchio Miſniæ & Brabantiæ dux. vt dixi. Ille vero Turingiam, hic Haſſiam iam tenebat. Et potentiorum exempla imi

tabantur tenuiores,ac simili audacia, quæ iuris publici erant,quæque transferri in alios nisi senatusconsulti sententia non poterant,inuadebant ac sua faciebant.

Etsi itaque,si de priuatorum bonis tantum certatum fuisset,sopire dissidia veterũ exemplorũ decretis licuisset,vt pacem præstarent ac colerent ἔχοντες ἃ ἔχουσι,tamen cum ad imperium pertinerent,cuius & potestatem & vires restitui,postquam essent labefactatæ, non attenuari magis atque diminui oportebat,si conseruatũ id, non prorsus eneruatũ vellent,recte censuit Rodolphus, oportere ante omnia possessores de occupatis priuata potestate & cedere, & cognitionem atque sententiam permittere imperatori ac senatui principum, vt quicquid hi constituissent, id ratum haberetur, qua in re etsi sua fortasse etiam spectauit,atque considerauit commoda, tamen e dignitate ac maiestate imperij, & ad restitutionem concordiæ publicæ pernecessarium id fuit.

Anno itaque ab electione proximo comitia indixit, conuocatis principibus Noribergam.Eo cum cæteri frequentes conuenissent,non accesserunt Boemus & Bauarus,vterque contemtu imperatoris infirmi ac pauperis, quo Boemus nõ ita multo ante magistro Curiæ in aula sua mercede fuerat vsus.Detrectarunt authoritatem noui imperatoris Badensis etiam & VVirtebergensis, cum pluribus aliis simili de caussa,fœdere inito,vt contra imperatorem occupata tuerentur.

Rodolphus ne vim prius,quam omnia moderata & tuto consilio experiretur,quanquam contumeliis affectus, tamen per legatos insuper repetiuit ab Ottocaro Austriam,ab aliis alia.Hæc iusta postulata,cum illi superbe & contumaciter recusarent,arma arripuit.Sed quod suæ sibi tenuitatis conscius esset,iã ante ex amicitiis & affinitatibus tantum præsidij ac virium comparauerat,quãtum ad retinendum imperium & elidendos conatus hostiles reliquorũ satis esse putaret. Affinitatibus enim sibi deuinxerat tres imperij septemuiros,Ludouicum Palatinum Rheni, Albertum Saxoniæ ducem,& Ottonem Brandeburgicum marchionem,elocatis filiabus,& dotis

loco

loco aliqua terrarum vicinarum parte attributa. Beneficiis vero cum alios, tum vero imprimis Henricum Misniæ marchionem, qui opibus antecellebat ex vbertate venarum metallicarum, & Fridericum comitem a Zollern sorore natum, quorum illi concessit Turingiam, & cõfirmauit donationem Friderici imperatoris, qui dotis loco filiæ elocatæ Alberto Henrici filio adiecerat veterem imperii comitatum Alteburgum. Huic promissum Cõradi de burggrauiatu Noribergẽsi nominauit, quem paulo post Hẽrico burggrauio mortuo, circiter annum millesimum, ducentesimum, octogesimum nonum, possedit.

Horum ergo coniunctione & auxiliis fretus, quod se sciret legitime ad imperium vocatum esse, cum lenitate nihil proficeret, ad tertia enim comitia contumaces frustra citarat, arma sumpsit, primum in marchionem Badensem & huic cõfœderatos in Sueuia, Alsatia & vicinis aliquot terris. Hos non magno negocio dissipatos & cõtusos coegit supplices pacem petere, relictis quæ occuparant.

Inde in Austriam bellum transtulit aduersus Ottocarum, qui in annum iam secũdum & vicesimum Austria potiebatur, nec tantum imperium Rodolphi detrectabat, sed & legatos violarat, nonnullis ad portas suspensis. Hoc bellum eo exitu finitum est, vt cum primo anno Henrico Bauaro deuicto, Austriam omnem Rodolphus in deditionem accepisset, Vienna excepta, quam obsedit, & amicitiam cum vicino rege Vngarico iunxisset Ottocarus, intercessione amicorum in gratiam repositus impetrarit feuda regni Boemici & Morauiæ, si ab Austria abstineret, & filio VVuenceslao nuptias filiæ Rodolpho.

His pactis atque conuentis cum non staret Ottocarus sed aliquanto post instinctu, vt fertur, coniugis, de Austria bellum redintegraret, Rodolphus acie victum interfecit septimo Calendas Septembris, anno millesimo, ducentesimo, septuagesimo octauo, filio tamen VVenceslao regnum Boemiæ reliquit, data ei in vxorem filia Iutta, quam antea ex pacto ei desponderat. Hoc

bello confecto principibus assentientibus ducatum Austriæ Alberto filio, Sueuiam Rodolpho, tradidit, circiter annum millesimum, ducentesimum, octogesimū secundum, Augustæ, castigatis prius nonnullis comitibus Sueuiæ, inter quos fuit VVirtebergensis, qui de suo iure disceptantes armis, ciuitates nonnullas in belli societatem pellexerant, vt vexarant reliquas. Burgundiam ad defectionem inclinatam ac nutantē confirmauit, Heluetios Allobrogum duci subditos compescuit, & a latrociniis passim Germaniā repurgauit, supplicio affectis ducibus latronū atque authoribus & latebris eorum ac receptaculis excisis, in vtraque Germania, citeriore & vlteriore.

Ad VVetzflariam in Cattis cepit & cremauit quendā, qui se mentitus Fridericum ducem Sueuiæ, illum, quem cum Cunradino capite truncatum diximus, Rhenanas aliquot vrbes concitauerat in imperatorem, sollicitatas ad defectionem, seque horum auxilio ad repetendā Sueuiam accinxerat.

Hinc vltra Herciniam progressus instituto conuentu Erphordiæ in Turingia supra septuaginta munitas arces latrociniis infames diruit ac deleuit, supplicio sumto de nouem & viginti latronibus, quos in Ilmena ceperat.

Alberto Hērici filio Landgrauio Turingiæ, marchioni Misniæ, & filius Friderico & Ticemanno natis ex filia Friderici imperatoris, pacem mandauit, inter quos offensio extiterat, quæ in bellum exarserat, quod pater a filiis legitimis alienare Turingiam conaretur, de cuius belli caussis & occasionibus plura post.

Italiam ingressus non est, etsi sunt qui affirmant, quod Losannæ Gregorium decimum Romam repetentē conuenerit, nixi testimonio veterum versuum:

Bis sexcenti septuaginta tresque steterе
Anni, Losannæ dum rex & papa fuere.

Sed vicaria opera legati vtcunque in officio retinuit ciuitates, quę erant in fide imperatoris, quarū opera cum elusisset & discussisset molitiones Nicolai pontificis, qui a Gregorio decimo quarto, agnatos suos Italiæ reges creare conabatur, multa illis iura quæ imperii erant, & immuni-

immunitates multas vendidit, cum vt præstitam ab illis fidē remuneraretur, tum vt arctius easdem sibi deuinciret, & subleuaret etiam ea pecunia inopiam, qua laborabat. Pontifici crescens illius potentia cœpit esse suspecta, idcirco quo mature eam retunderet, renouauit decretum de recuperanda armis terra sancta, quæ tunc in eo erat discrimine, vt triennio post vniuersa in potestatem Ægyptiorum venerit.

Addidit edictum de Italiæ defensione, quæ maritimis destituta præsidiis, victoribus hostibus pateret. Item de pellendis ex Sicilia & regno Neapolitano Gallis & Hispanis. & nisi bellum maturaret, se minitatus est confirmādi sui ac tuendi Italiæ caussa occupaturum Hetruriam & exarchatum seu Romandiolam in Piceno Flaminia & Æmilia. Simul etiam nouas indixit ordini sacro pensiones, impetrata quarta annuorum redituum parte, de quibus pontificis Honorij quarti, qui Gregorio successerat, postulatis, Tulensis episcopus legato pontificio, episcopo Tusculano præsente imperatore, in synodo VVurceburgensi, anno Christi millesimo, ducentesimo, octogesimo septimo, in eam sententiam respondit, vt cum scelera, fraudes, insidias, tyrannidem, auaritiam, superbiā & sæuitiam aulæ Romanæ tragica, sed verissima oratione exaggerasset, & simul ostēdisset, Germaniam deinceps pontifices in sui perniciem non esse armaturam, Rodolphus tamen vt se Italiæ committeret, persuaderi non potuit. Solitum illum ferunt ad mentionem itineris Italici recitare illos Horatij ex apologo Æsopico desumtos versus:

--sed me vestigia terrent,
Omnia te vorsum spectantia, nulla retrorsum.

Vt placaret autem pontificem, & publicæ priuatæque consuleret tranquillitati exarchatu cessit, quod in eo iure reprehenditur, etsi interdum oportet καιρῷ δουλεύειν τοὺς δοκοῦντας ἄρχειν. Nam ex eo tempore plus pontifices & potentiores vrbes, & qui tyrannidem in vrbibus liberis inuaserunt principes, quam imperatores in Italia potuerūt, præsertim cum intempestiuæ libertatis

abusu in liberis ciuitatibus Gibellinę & Gueluicę factiones immanibus odiis & conatibus se mutuo exagitarēt atque cōficerent ad eum modum, vt ciuitates Hetruscæ pene ad vastitatem & solitudinem sint redactæ, præter Florentiam & Lucam, quarum illa ex ruinis cæterarum sese ditauit, hæc se ægre conseruauit. Longobardicæ tædio seditionum ac cędium, & libidinosæ atque impotentis dominationis eorum, qui aduersariis eiectis principatum consecuti erant, quales fuerunt Scaligeri Veronæ, Malatestæ Arimini, Carrarij Paduæ: vt ergo hæ tandem Venetis sese sponte subiicerent, aut a Mediolanensibus opprimerentur. Dimicabant enim de principatu eo tempore Mediolani, vicecomites & Turriani, cum eam vrbem, quam a Friderico Barbarossa deletam esse diximus, instaurasset, vt ferunt, Galuianus Ottonis illius nepos, qui Godefrido Bilioneo comes expeditionis Asiaticæ præliis ad Nicęam & Orontem interfuit. Vbi cum confosso hosti detraxisset galeam ornatam aurita vipera, quæ sese complicatis spiris minaciter a cono cassidis erigebat, & puerum vsque ad passas manus absorptum deuorabat, hoc virtutis monumentum posteris insigne gentilitium esse voluit. Ab hoc authore series vicecomitum recensetur.

Ferrariam Atestini seu Estenses tenebant, vetustissimæ stirpis marchiones; sic ab Ateste antiquissimo Venetiæ oppido nominati, qui ex Longobardorum veterum nati sanguine, illustri & numerosa serie, tandem Azone patre, ex Clementia VVelphi Bauarici filia, condiderunt duas clarissimas: In Germania ducum Brunsuicensium ac Luneburgensium ex VVelpho Azonis filio, qui Bauariam, vt supra dixi, obtinuit: in Italia ducum Ferrariæ ex Azone, quem Albertum etiam nominant.

Gonzagarum nomen tum nondum inclaruerat. Hi enim ab interfecto Passarino Mantuano, qui in Ludouici Bauari imperium incidit, vix ducentos annos suę gubernationis numerant.

Alpibus Italiæ & Galliæ interiectis dominabātur versus Italiam marchiones Montisferrati, orti ab Alramo

Saxone,

Saxone, qui VVitechindi comitis in Ringelheim filius, Theodorici nepos, VValberti pronepos fuit. VValbertum autem nepotem fuisse constat VVitechindi, quo cum bella gessit Carolus Magnus. Versus Galliam in antiqua Allobrogum sede duces Sabaudiæ, procreati ex Bertholdo prædicti VValberti ex filio Amadeo nepote. Nomen Sabaudiæ nouum est, tractum vel a Sauona oppido inter Genuam & Niceam, vel a Sabatiis Alpinis populis.

Hæc cum de Longobardiæ Romandiolæ ac Hetruriæ statu interiecerim obiter (Reliqua enim Italia tenebatur a pontificibus, & horum beneficio a Gallis) nunc ad Rodolphum reuertor, in quo præter neglectionem Italiæ culpatur etiam πλεονεξία, cum propter vendita ciuitatibus Italicis imperij iura, tum quod exemplo Leonis Æsopici, cum prædam, id est, prouincias Germaniæ hæredibus orbatas partiretur, opimiores & potiores sibi vendicarit, sed est secundum Plutarchum πλεονεξία κοινὸν καὶ σύμφυτον κακὸν pene omnibus magnis ac potentibus dominis, quam difficulter aut vastum mare, aut celsa iuga montium, aut immensæ solitudines, aut qui Europam & Asiam disterminant, limites cohercent atque definiunt. Imo ne quidem vlla fœderum religio aut sanguinis iura. Hanc qui in magna potentia ita frenant ac moderantur, vt nec pietatem erga Deum aut patriam, nec cognati sanguinis iura, nec iustitiæ leges violent, ij si sua comparent commoda ex commodis reipublicæ & aliorum, non incommodis ac detrimentis, venia dari potest, præsertim si ita de patria mereantur, vt magnitudo beneficiorum nullis compensari humanis officiis possit. Qualia fuerunt Rodolphi merita, cuius sapientia, virtus & fœlicitas prope restinctis bellis ciuilibus ac sublatis odiis, effecit, vt rediret Germania ad sese, in statum ex lõga perturbatione tranquilliorẽ ac firmiorẽ reposita, in quo huc vsq; cõstitit ac floruit, paucis admodũ sui partibus immutata. Nam ea imperij forma, quam deinceps Carolus quartus comprehendit ac muniuit legibus publicis in bulla aurea, vt vocatur, non a Carolo

ſed magna ex parte a Friderico ſecundo, & ab hoc Rodolpho prius fuit introducta.

Exitus eius talis fuit: Cum ętas ingraueſceret, peractis Erphordiæ comitiis, cœpit agere cum principibus, vt filium Albertum crearent ſucceſſorem. Ea de cauſſa Francofortum profectus, cum ſe fruſtra anniti animaduerteret, ægritudine correptus Spirā deferri voluit: ſed priuſquam vrbem attigiſſet, ſuperatus magnitudine morbi, deceſſit in oppido Germersheim, ſito ad ripam Rheni, decimo octauo Calend. Auguſti,

Anno Chriſti milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo primo.

Anno mundi quinquies milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo tertio.

Anno imperij decimo nono, ſepultus Spiræ prope Philippum Sueuum.

Vetuſtatem ſtirpis Habsburgicæ, qui ambitioſe a Romanis Perleonibus repetere contēdunt, originem prorſus fabulis inuoluunt. Relinquo ſuas etiam coniecturas excuſandas iis, qui ſtemma altius ordiuntur a veterum Auſtriæ regum ſanguine, nuſquam interrupta ſobolis ſerie, etſi hæ vero magis videntur conſentaneæ, eo quod certum ſit ea loca, e quibus comites Habsburgēſes prodierunt, Francici ſanguinis principes poſſediſſe, proſapia Burgundiæ regum extincta.

Ergo recentioribus & illuſtrioribus, vti quæ ab omnibus recepta ſunt atq; probata, contentus, a Guntrano ordior Adelburgenſi comite, circiter annum nonningenteſimum, quinquageſimum, cuius nepos Rapoto arcem Habsburgenſem in agro Tigurino primus extruxit, vnde nomine mutato pro Aldenburgenſibus Habsburgenſes dici poſterius cœperunt.

Sextus ab hoc Rapotone Albertus pater Rodolphi imperatoris comitatui Habsburgenſi comitatum prouincialem Alſatiæ cōiunxit, vel potius Rodolphus ipſe ante imperium. Cum autem Henrico comite prouinciali vltimo, anno Chriſti milleſimo, ducenteſimo, triceſimo ſecundo, vita functo abſque hęrede, exorta eſſet contentio de ſucceſſione inter Albertum comitem Hoheberſ-

genſem

genſem ad Nicrum, Ludouicum comitem Ottingenſem in Rhetia Sueuorum, & Albertū Habsburgenſem. Hohebergenſis de ſuo iure cedens filiam Rodolpho Alberti filio addita dotis loco ſua parte deſpondit. Ottingenſis ſuam vendidit epiſcopo Argentinenſi. Ita ſuperiore Alſatia Habsburgenſes, inferiore epiſcopi Argentinenſes potiti, nomen comitum prouincialium Alſatiæ vſurparunt vtrique. Sed Rodolphus deinceps longe maioribus acceſſionibus & ornamētis familiæ decus extulit, in quā primus ſummū orbis Chriſtiani axioma adduxit, ampliſſimo imperio ducatuū Auſtriæ, Sueuiæ, & Stiriæ, locupletatā, vt ſuſtinere onus ac molem tantæ dignitatis poſſet.

Coniugem habuit Annam, comitem, vt dixi, Hohebergenſem, ex qua nati filij Albertus Auſtriæ dux, Rodolphus Sueuiæ dux, cui ex filia Ottocari Boemi natus Iohannes Sueuiæ dux, parricida Alberti patrui. Hermannus comes prouincialis Alſatiæ, qui ante confectas cum filia regis Angliæ nuptias fracta glacie in Rheno periit prope Schaffhuſium, anno ætatis decimo octauo, XIII. Calend. Ianuarij, anno milleſimo, duceenteſimo, octogeſimo octauo. Fridericus, Hartmannus, vel vt alij, Rodolphus, Carolus, deceſſerunt impuberes.

Filiæ Rodolpho natæ ſunt ſeptem: harū Iutta VVenceſlao Boemo Ottocari filio: Clementia Carolo Neapolitano & Pannoniæ regi: Mechtildis Ludouico Palatino Rheni: Agnes Alberto Saxoniæ duci, quæ VVitebergæ ſepulta eſt in cœnobio Franciſcanorum: Heduigis Ottoni Brandeburgico marchioni: Catharina Ottoni Bauariæ duci, qui aliquādiu regnum Vngariæ tenuit, collocatæ fuerunt. Septima Euphemia vitam cœlibem egit in monaſterio. Duxit Rodolphus ſenex vxorem alteram Agnetem Burgundiacam, ſed ſobolem ex ea nullam ſuſtulit.

Hoc imperatore Chriſtiani amiſerunt reliquias regni Hieroſolymitani, in Palæſtina, Phœnicia & Syria. Suldanus enim Ægypti paulo ante expugnarat Tripolin, Sidonem, Berytum, Tyrum, & aliquot alia oppida. Reſtabat Chriſtianis ſola arx belli Ptolemais. De huius imperio dum inter ſe intempeſtiue patriarcha Hieroſolymi-

tanus,reges Cyprius & Siculus, milites familiæ templi, hospitales, Teutonici certant,opprimuntur obsidione in ipsa vrbe,quam cum duos menses sustinuissent,quod defendi vrbem vix posse censerent,ad Dromonem portum clam nauibus conscensis aufugerunt.Desertam vrbem sultanus Melech Sapheraies, quæ vox regem illustrem significat funditus deleuit, anno a victoria Godefridi Bilionei centesimo,nonagesimo sexto.Ita ignauia, perfidia,&dissidiis posterorum perditũ est, quod virtute,cõcordia,fide ac difficillimis laboribus maiorum acquisitum fuit ac cõstitutum.Sola autem in Asia, Armenia minor,quæ olim Cilicia dicta fuit,retinuit professionem Christianæ religionis. Reliqua ad Mahometicas blasphemias rediit,ceu canis ad vomitum.

Videtur omnino in hoc seculum incidisse articulus fatalium mutationum.Nulla enim fere regna orbis terrarum fuerunt sine ingentibus motibus,etsi in euentus hi alibi mitiores, ac placidiores, alibi tristiores desierunt. Sunt mutationes insignes perpessa & hæc duo regna: Vngaricum & Bohemicũ, Vngaria vix ab exagitationibus Tartarorum respirarat,cum agnata posteritate beati Stephani, quæ regno præfuerat continuos annos trecentos,triginta duos,Cum ergo hæc extincta in Andrea tertio,qui nepos fuit Andreæ patris S.Elisabetis, Vngari diuisi in factiones,exteros reges & plures simul accersiuerunt. Alij ad Carolum Neapolitanum regem,qui sanguine materno veteres reges attingebat: alij ad VVenceslaum Boëmum; alij ad Ottonem Bauariæ ducem se contulerunt.Inter hos vario euentu certatum est,admiscentibus etiam sese Austriacis.Sed Neapolitanus regnũ possedit,quod post filium deuenit ad alienos. Nec deinceps e gente Vngarica quisquam ad regnum peruenit, præter Matthiam Hunniadem.

Boëmis vltimus ex ea gente VVenceslaus septimus, Ottocari nepos,imperabat:quo obtruncato,Austriaci& Carinthij de regni possessione cõtendebant. Sed exclusis vtrisque regnum Henricus Lucelburgensis filio Iohanni acquisiuit,cuius posteritatę cũ Sigismundo imperatore consumpta, Boëmia ex diuersis gentibus reges accepit

accepit crebris mutationibus, nullo ex suis ad fastigium admisso præter Georgium Boiebracium, donec rediit ad Austriacos.

Nec ita multo post circiter annum millesimum, trecentesimum, octogesimum septimũ, similem mutationem subiit Dania, cum Margareta Vvoldemari regis vidua, orbata Olao filio ducatum Schlesuicensem in Cimbrica Chersoneso attribuit Gerhardo Holsatiæ principi, cuius maiores ex nobili stirpe ad dignitatem comitum Lotharij imperatoris beneficio ascenderant. Colonias vero Danorum in Liuonia, quarũ metropolis est Reualia, concessit militibus sacris familiæ Teutonicæ, ea tamen conditione, vt his beneficiis obligati essent regno Danico. Denique cum in filij locum adoptauit Ericum Pomeraniæ ducem. Sed ducatum Schlesuicensem, cum Holsatia attulit filia Gerhardi prædicti paulo post ad Theodoricum comitem Oldeburgensem, cuius filius Christianus ducta vidua Christophori regis Daniæ, orti e ducibus Bauariæ & comitibus Palatinis ad Rhenum, qui Erico successit, regnum consequutus est. Ita deuolutum est regnum Daniæ ad comites Oldeburgenses, circiter annum Christi millesimum, quadringentesimum octauum, Christiano cum Dania reliqua duo regna septentrionis coniungente. Ex huius posteritate natus est Christianus secundus, in quo dubito

Iustitiæ ne prius mirer, bellive laborum.

Reddidit enim pacem Daniç, sopitis atq; sepultis bellis, reddidit lucẽ veræ doctrinæ, restituit ecclesias, & iustissime in summa tranquillitate regnũ administrauit. Hæc de mutationibus horũ regnorum obiter, vt hoc in loco insererem, mutationũ exempla & periodi me mouerũt.

ADOLPHVS NASSAVIENSIS.

Post mortem Rodolphi deliberatio de successore instituta fuit Frãcofurti Cal. Maij, anno millesimo, ducentesimo, nonagesimo secũdo. In ea Moguntinus Gerhardus ab Eppenstein, vir, vt de Tyribazo & Sphodria Plutarchus scribit, οὐδ' ἄλλως στάσιμος ὢν τὸ ἦθος, ἀλλ'

εὐόμιλος καὶ περίφοβος, κοῦφος δὲ τὴν γνώμην καὶ κενῶν ἐλπίδων καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτου καὶ πλεονεξίας μεστός. Hic ergo cum collegis fraude ademptum ius ſuffragandi in ſeſe omne tranſtuliſſet, vno Ludouico Palatino aduerſante, qui inclinabat ad Albertum Auſtriacum præter omnium ſpē & opinionem imperatorem renunciauit cognatū ſuum Adolphum, genere comitem Naſſauienſem, ob nobilitatem quidem generis, & editum bellicæ virtutis ſub Rodolpho ſpecimen non indignum imperio, ſed ad cætera imparem prorſus, quod alio nullo conſilio factum eſſe docuit euentus, niſi vt Moguntini & cæterorum e ſacro ordine collegarum conſiliis res imperij adminiſtrarentur. Totus enim ex epiſcopis Adolphus pependit, ita vt ne hiſceret quidem, niſi ad illorum oſcitationes. Odium ex incitatione horum in Palatinum tā hoſtile concepit, vt hic dum in viuis eſſet, vti placato illo nūquam potuerit. Mortuo patre liberos in gratiam recepit, & vni ex illis Rodolpho filiam in vxorem firmandæ amicitiæ cauſſa dedit, cumque Auſtriacum propter potentiam metueret, vt affinitatis neceſſitudine ſe hoc liberaret metu, filiam illius filio in vxorem petiuit: ſed excidit vxore filius, paſſus repulſam. Hac aucta odia, quæ prius æmulatio regni accenderat, & contrariis ſtudiis atque conatibus deinceps magis magiſque exaſperata, tandem in apertum ſeſe bellum effuderunt, in quo Adolphus, vt dicitur, concidit.

Præter hoc bellum, etſi Eduardo Anglico regi locauit operam mercenariam contra Franciæ regem ſtipendio centum aureorum millium, quæ ex egeſtate profecta abiectio de exiſtimatione illius detraxit plurimū, ſecuta eſt enim manifeſta ab eo principū alienatio: promiſſa tamen præſtare nō potuit aduerſationibus impeditus multiplicibus. Quare pecunia illa vſus ad emptionem Turingiæ, bellum quod in Frācia gerendum erat, conuertit in Turingiā, vt ſpoliaret legitima hæreditate filios aſtorgi patris fraude iniuſte excuſſos, cum nihil reſtaret alibi, quo fortunas ſuas per ſe tenues augeret. Cauſſas & illius belli & occaſiones cum a pleriſque non recte referantur, paucis repetam.

Albertus

Albertus comes prouincialis Turingiæ Henrici optimi patris degener filius, cum ex Margareta Friderici secundi filia suscepisset filios duos, Fridericum ac Ticemannum generosissimæ indolis adolescente, spreta cõiuge nobilissima exarsit amore pellicis, tanto, vt etiam vitæ cõiugis insidias struxerit, de quibus illa certissimis indicibus edocta, vt cederet furoribus & sceleri mariti, & vitæ cõsuleret, hortãtibus amicis prudentibus ac fidelibus, consilium cepit de fuga. Ostẽditur adhuc locus in arce Isennaci, vbi non est magna altitudo a scopulo extra arcem ad fenestram, ex qua domina cum quinque comitibus, demissa fuit.

Nocte cum migratura esset, priusquam a filiis discederet, assidens ad lectulos, & calamitatem suam deplorans, cum consiliarius senex & matronæ eam comitaturæ hortarentur vt properaret, tãdem valedictura filiis, a quibus auellebatur inuita, quod eorum pericula sciret non fore leuiora suis, Fridericum natu maiorem, lachrymis & eiulatu materni doloris magnitudinem ostendẽs osculis crebris complexa, postremo mirabili animi motu genam eius mordicus præhendit ac læsit. Vulneris cicatricem princeps quoad vixit, retinuit, & cognomentum inde admorsi consecutus est. Mater Francofortum euasit, vbi commorata in monasterio virginum, ne procul a filiis abesset, cum vitam egisset in luctu & precatione, post paucos annos mortua est. Mariti licentiam fuga coniugis auxit.

Sed exaudiuit Deus preces afflictissimæ matris, & filios vere orphanos protexit, quod aliquãto post matris fugam Alberti frater Ditericus marchio Mysorũ iustus & sapiens princeps, ad aulam suam vocauit, cum ne spectatores essent flagitiorũ patris, tum vt periculo, in quo versabantur, eximerentur. Cumque eos paterno animo ad agnitionem & inuocationem Dei & ad virtutem instituerett, Fridericum etiam Tyronem secum in castra & in aciem eduxit, vbi præclara in re bellica fecit tyrocinia, commissis præliis cum Anhaltino.

Filium autem hic marchio habebat vnicum, quẽ adolescentem amisit, Eo mortuo, quia nolebat fratrem suc-

cedere, metuēs ne pelleret filios, cum iam videret eum his anteferre nothum ex pellice natū, & quia mores eius oderat, teſtamentū condidit, in quo fratris filios adoptauit, & hęredes regionis Myſorum inſtituit, cumq; delectis præcipuis viris ex tota regione teſtamentū & honeſtas conſilij ſui cauſſas expoſuiſſet, ac petiuiſſet horū hæredum defenſionem, hi laudata principis pietate promittunt ſe non alium dominum recepturos eſſe.

Mortuo Diterico cum in poſſeſsionem Myſiæ hæredes ſucceſsiſſent, ac iuſtitia, moderatione, grauitate beneuolentiam erga ſe ſubditorum augerent, pater ſe præteritum grauiter ferens, poſtulat tradi ſibi regionem, & iuris prætextu pugnat, quia ipſe ſit fratri proximus hæres, nec cauſſam eſſe iuſtam, cur hęreditas ſibi ſit erepta. Reſpondent ordines omnes regionis communi conſenſu, ſe probaſſe antea pietatem Diterici, ac teſtamēti cauſſas, nec recepturos eſſe aliū dominum his deſertis, quos ſuæ fidei commendatos ſuſceperint defendendos.

Albertum fata trahebant ad pœnam. Ideo iratus mouet bellum, anno a natali Chriſti milleſimo, ducenteſimo octogeſimo primo. Gens Myſorum petit ab imperatore Rodolpho, ne ſinat opprimi adoleſcentes principes & ſimul armis reprimit Albertum. Sed initia nō fuerunt læta adoleſcenti Friderico, quanquam iuſtam cauſſam tuenti. Et docere eum in hoc tyrocinio Deus voluit, ne humanis viribus confideret, ſed diſceret victorias Dei beneficia eſſe, & ab eo petendas eſſe. Captum pater carceri incluſit, & vinctum retinuit toto anno, vnde poſtea diuinitus liberatus eſt, cum odio tyranni cuſtodes aliqui affecti miſericordia adoleſcentis conſilia fugæ adiuuiſſent.

Etſi autem Rodolphus Erphordiæ pacem imperauit vtriſque, tamen hoc mortuo pater ad arma rediit, quem conſentaneum eſt cupiditate vberrimæ regionis Myſorum & venarum metallicarum hanc occaſionem occupandæ regionis non voluiſſe negligere. Adolphum itaq; Rodolphi ſucceſſorē cum aliis artibus pertraxit in belli ſocietatem, tum ditionis Turingiæ venditione, ne vnquam recipere eam filij poſſent.

Attracto

Attracto itaque in Turingiam & Mysorum regionẽ Adolpho, bellum atrocius motum est. Cõiunxit se enim cum Adolpho imperatore & Albertus marchio Brandeburgensis, spe obtinendę Lusatię inferioris. Belli huius moles quanta fuerit, inde æstimari potest, quod eodem tempore cum diuersis exercitibus præliari fratres oportuit, quod iis in locis, vbi summa est vbertas, vastationes magnæ factæ sunt, cum hostiles exercitus amplius annis duodecim in Mysia sint vagati, fuerintque variæ vices victoriæ. Adolphus enim sexennio, deinde Albertus Austriacus etiã sexennio imperio pręfuit. Nec multo ante Alberti Austriaci mortẽ exercitus imperatoris prorsus ex Mysia & Turingia pulsi sunt, cum Deus tandem restituit his terris tranquillitatem, & ostendit se defensorem esse iustæ caussæ.

Marchio Brandeburgensis obsidione cinxit vrbem Lusatiæ inferioris Luccam. Inde depulit eum Ticemannus cæsis hostiũ tribus millibus. Interea alibi Fridericus nouas copias collegit aduersus imperatorem Adolphum. Sed marchio Brandeburgensis accepta clade acciuit in auxilium Eberhardum Anhaldinum, qui arcem Iuliam obsedit, vnde reiecit eum Fridericus tempestiue monitus a vicino electore Saxoniæ Alberto, qui etsi abstinebat a bello, tamen caussæ Friderici erat æquior.

Postea sæpe dimicatum est varia fortuna cum Adolphi exercitu, qui Bornam occuparat, & tenebat oppida Aldeburgum, Cygneam & Chemnicium, quę tunc erant imperij. Reliquerat enim Adolphus in Mysia exercitum Sueuicum, cui fratris filium Philippũ Nassaënsem pręfecerat; huic inchoatam Fribergæ obsidionem commẽdauit, ad quam rediit ipse continuatam integro anno & mẽsibus quatuor. Etsi autem vrbs nec vi expugnari, nec fame cogi potuit ad deditionem faciendam, tamen proditione tandem capta est. Comprehensos in arce quadraginta præcipuæ nobilitatis viros securi percussit sperãs cæteros supplicij atrocitate territos, sponte deditionem facturos esse, præsertim cum teneret vrbem, quæ velut arx regionis, opibus affluebat ex vbertatę venarum metallicarum.

Sed sæuitiam in caussa iniusta, & fiducia successuum stolide ferocientem insolentiam prope comitatur Adrastia. Quod enim odio esset Adolphus, & contemneretur ab omnibus, Moguntinus impulso ad capessendũ imperium Alberto Austriaco, eadem illum leuitate oppressit exutũ imperio, qua antea euexerat. πρόφασις erat proxima, quod moto domi iniusto bello sui emolumẽti caussa, negligeret laborãtes ab externo hoste Flandros, quos incitatos in vicinos Francos ad repetẽdum armis regnũ Arelatense, & nonnulla alia in iusto & necessario bello destitueret.

Alberto igitur vt occurrat, redit ad Rhenum, atque ex Alsatia descendenti, instructus Rodolphi Palatini generi & Ottonis Bauarię ducis auxiliis, fit obuius ad Spiram vbi ad sextum Nonas Iulii, anno millesimo, ducentesimo nonagesimo octauo, in acie dimicans interficitur. Manu Alberti confossum esse aiunt, cum deiectus equo a terra sese erexisset. Sepulchrũ eius Spiræ cernitur prope Alberti monumentum.

Interea in Mysorum regione dux belli relictus Philippus Nassaensis capitur Bornę, ac demissus ea cõditione, vt cedat oppidis, quæ occupauerat, non facit promissa, sed cum audiuisset imperio potitum esse Albertum Austriacum bello & principũ suffragiis, huic promittit se oppida omnia traditurum esse, quæ tenebat.

Austriacus etsi Friderico spẽ fecerat pacis, tamẽ quia videbat Mysorum regionem opportunam esse gerenti bellum cum Boemis, fefellit Fridericum, & venit in has regiones cũ exercitu collecto ex Sueuis, Bauaris & Boemis, vt satis appareret, afferre eum cupiditatem & spem occupandæ Mysiæ, & Turingiæ. Narrant etiam Fridericum Aldeburgum vocatũ esse simulatione colloquii; vbi cum in conuiuium ab imperatore accersitus esset, irrupit miles, qui stricto gladio petebat Fridericũ. Sed inter satellites ciuis Fribergẽsis obiectu sui corporis ictũ excepit, vt Fridericus subducere sese & fugere posset. Quanquam autem Austriacus sese purgabat, tamẽ suspicio erat Sicarium ab eo subornatum esse.

Quod ergo spes pacis nulla esset, & ingens exercitus impe-

Imperatoris Austriaci oppidum Luccam situm non procul ab vrge Citta oppugnaret, fratres cōiunctis copiis accedunt ad eandem vrbem, & trucidata magna hostium multitudine, victores oppidum ingrediūtur. Inde hodie in Mysorum regione prouerbium fertur de clade alicuius superbi. Accidit eis quod Sueuis ad Luccam.

Post eam victoriam magna inclinatio facta est. Oppida Mysię pulsis inde præsidiis recepta sunt. Sed mox alia secuta est calamitas. Ticemannus etiam fraude vulneratus Lipsiæ in templo, cum nocturnis sacris feriarum Natalitiarū interesset, biduo post expirauit. Ac fuit opinio Sicarium summissum esse a Philippo Nassaensi. Ita existimasse Fridericum non multo post intellectum est, qui cum in acie conspexisset Philippum ingenti percitus ira milites incitauit, ac dixit, se Deo iuuante pœnas sumturum de perfido ductore Nassaensi, a quo frater ipsius interfectus esset. Et adiuuit Deus iustos conatus. Nā in eo pręlio manu Friderici, Nassaensis trucidatus est, suntque deletæ hostium reliquiæ.

Non ita multo post Albertus Austriacus imperator non procul a Rheno in vicinia oppidi Reinfeld a fratris filio Iohanne occisus est, vt postea dicetur.

Extinctis itaque duobus imperatoribus & deletis exercitibus atque eorum ducibus, liberata iam Mysorum regione, Fridericus exercitum ducit in Turingiā, vbi multorum animis belli diuturnitate & fortunæ aduersitate fractis, cum manifeste viderent diuinitus protectum, adiutum & seruatum esse Fridericum, Albertus pater, qui se caussam facemque tam funesti & exitialis belli esse cognoscebat, & perficere quæ in filios vesano impetu conceperat non posse cernebat, intra vrbem Erphordiam sese abscondidit, reliquum vitæ ibi transacturus.

Sed ne nunc quidem furiæ quiescere eū sinebāt. Quāquam enim pleræque vrbes & familiæ nobiles libēter iusti ac fœlicis principis imperium acciperent, Erphordiensibus tamen, quibus coactus egestate multas possessiones partim vēdidit, partim oppignorauit, atque comiti Vinariensi, atque aliis quibusdam factiosis hominibus

incitator fuit, vt Friderico aduersarentur. Sed & hos breui tempore compescuit, patre intra Erphordiam cõcluso, & recuperata Turingia vniuersa, ita vt toto illo bello nihil amiserit præter Lusatiam inferiorem, quã Boemi exciti ab Alberto Austriaco occuparant. De hac Boemos in tam dubio & perturbato rerum suarũ statu non irritandos esse censuit, cum Cygneam, Chemnicium & Isennacũ, imperij oppida in compẽsationem belli sumtum retineret.

Extant adhuc in Lusatia inferiore monumenta marchionum Mysiæ cœnobia duo, quorum alterum Dobrilucha ad Elistrum nigrum conditum est a Dieterico marchione, illo qui, vt supra commemorauimus, militauit Friderico Barbarossæ circiter annum Christi millesimum, centesimum, nonagesimum. Alterum Cella noua, non procul a ripa Viadri, ab Henrico Friderici huius auo.

Vix debellatum erat cum exercitibus imperatorum, quando in nouas Fridericus calamitates incidit. Iã florentem enim & nihil hostile metuentem cepit marchio VVoldemarus. Nec satis constat, qua de caussa, quibusve factum id sit occasionibus. Sed λύτρα poposcit marchio oppida aliquot, de quibus cum literas adferret ad nobilitatem Misnicam, negant nobiles se literis credituros esse, ac iubent certo die ipsum principem adduci in locum certum, vbi coram eius voluntatem cognoscant. Interea ita se parant, vt cum adduceretur dominus, eum hostibus eriperent. Hoc consilio Misnica nobilitas & principem fœliciter liberauit, & vicissim VVoldemarum comprehensum abduxit in arcem Aldenburgensem, cui accidit quod dicitur: ταῖς αὐταῖς τέχναις τὶς ἁλίσκεται αἷσπερ ἔπραξεν. Acciderunt hęc anno millesimo, trecentesimo, tertio decimo.

Vixit autem ad annum millesimum, trecentesimum, vicesimum sextum vsque post mortem sepultus Isennaci, princeps iustus, verax, beneficus, castus, fortis, fœlix, cuius monumento, quod ex loco sepulturæ in arcem Gotanam translatum est, versus hi inscripti sunt:

Ecce

Ecce Fridericus cultor virtutis, amicus
Pacis, conditur hic. stirps imperialis, & illic
Fulgeat iste pius marchio Landgrauius.

Ticemanno versus epitaphios scripsit Dantes Florentinus illius seculi non infœlix poeta, qui in Academiæ Lipsicæ templo parieti affixi leguntur.

De Friderico, adolescenre adhuc, quæ fuerit spes & opinio, etiam exterarum gentium, propter memoriam aui Friderici imperatoris, ostendit hoc, quod Hetruscæ & Longobardicæ ciuitates Sueuica stirpe deleta hunc expetiuerunt gubernatorem ac dominum, turbatissimo Italiæ statu, missa ad imperatorem Rodolphum & patrē Friderici Albertum legatione solenni, anno millesimo, ducentesimo, octogesimo primo.

Albertus pater violator coniugii, crudelis in vxorem & filios, qui sibi & patriæ exitium furenter attraxit, iudicii diuini pœnas sustinuit acerbas, in egestate extrema & contemtu summo tandem mortuus Erphordiæ, anno millesimo, trecentesimo, decimo quinto, ibidemque sepultus in æde beatæ virginis.

Habuerunt exitus tragicos & duo imperatores, quos auaritia impulit, vt iniusta arma adiuuarent & induerent. Non enim, vt initio Rodolphus, consultum voluerunt hæredibus & publicæ paci, sed vt occasione auxiliorum sublatis e medio hæredibus veris, ipsi regionibus his potirentur. Ita iuris vmbrā & vt Plato nominât σκιογραφίαν iustitiæ prætendentes, Archilochi tamen vulpeculam secum traxerunt. Contra Friderici defensio & conseruatio in caussa iusta, aduersus tantam potentiam & tam multiplices insidias tam longo tempore, argumento est eum Deo curæ fuisse.

De Adolpho hoc adiiciūt, quod similiter pœnas exitu tragico dederint belli in imperatorē legitime electū moti, quotquot vel socii fuerūt fœderis, vel cōfœderatis auxilia tulerūt, memorabili exēplo vindictę diuinæ, expetētis pœnas pro magistratu ab iis, qui magistratum violāt.

Gentem Nassaensem in bellis Italicis Henricorum seculo rebus pro imperio fortiter gestis inclaruisse, & vt ea donaretur ditione, in qua nunc late imperitat in

plures disseminata familias, vt pleræque ad Rhenū familiæ comitum, certum est. Sed ab exiguis initiis eo potentiæ progressa est, vt nō tantū inter vicinos comites vltra citraque Abnobios montes, qui Cattos ab Angriuariis & VVestualis diuidunt, principem sit consecuta locum, sed etiam ad fastigium ducum conscenderit, & ditioni augustæ multas alias ampliores adiecerit.

Ex hac gente natus est Otto comes, qui ducta in vxorem Adelheide filia vltimi comitis Geldriæ, ex stirpe comitum de Ponte, quibus præfecturam Geldriæ cōcesserat Carolus Caluus, consensu Henrici quarti, comitatū Geldriæ obtinuit circiter annum Christi millesimum, septuagesimum nonum. Ottonis posteritas Geldriam possedit annos ducentos quadraginta duos, finita Eduardi vltimi morte, cuius patrem Reinaldū Ludouicus Bauarus amplificatum dignitate, ducem Geldriæ fecit, hoc enim extincto sine sobole mascula, anno millesimo, trecentesimo, vicesimo primo, de Geldria contenderunt VVilhelmus Iuliacensis, & Ioannes Cliuensis, sed vicit Iuliacensis, quam cum neuter fratrum, duo enim erant, hæredem reliquisset, inuasit & obtinuit Arnoldus comes Egmondanus, natus ex filia sororis, allegato iure successionis propter auiam Iohannam. Huius posteritas Geldriam tenuit vsque ad Carolum Geldrensem. Auxerunt opes familiæ accessionibus nouis. Henricus Viennæ comes, atque huius filius Renatus Aurengiorum princeps Philiberto Chalonio Aurengiæ principe e viuis absque prole sublato.

Adolphi maiores in agro Norico possessiones, in vrbe ipsa sedes habuisse suas, monumenta familiæ, quæ supersunt, & annotata historiarum testantur. Ipse sub Rodolpho, vt dixi, ordines duxit. Pater Adolphus apud eūdem egit præfectum prætorii, qui nunc est iudex cameræ. Et quanquam, cum esset imperator, Noricis quasdam ad Rhedum adiecit, vbi eum consentaneum est aliquas ante etiam retinuisse, ex iis quæ genti communes erant: Noricas tamen posteritas retinuit, eo vsque donec burggrauii vniuersas partim emtionibus, partim dotalitiis pactis traduxerunt ad se. Extat in cœnobio S. Catharinæ

Noribergæ

Noribergæ tumulus Emichonis comitis Naſſaẽſis, qui deceſſit anno milleſimo,trecenteſimo,quadrageſimo ſecundo. Annum cædis Adolphi oſtendit hoc rude diſtichon:

Anno milleno,trecentis bis minus annis,
In Iulio menſe rex Adolphus cadit enſe.

Fuit autem annus a condito mundo,quinquies milleſimus,ducenteſimus,ſexageſimus.

ALBERTVS AVSTRIACVS.

ALbertum nimia regni opumque alienarum cupiditas,quam a natura incitatam acuebat memoria ſucceſſuum patris,in cauſſis tamen & occaſionib.diſſimilibus,& pręter hanc potẽtię fiducia contemtiq; Adolphi enerue atq; imbecillum imperium, hæc ergo ad iniuſta eum arma impulerunt,quam mox a victoria ſecuta eſt mutatio fortunæ, vt quanquam nec prudentiæ, neque excelſi animi,neque induſtriæ careret præſidio, & eſſet alioquin etiam princeps iuſtus,alienus a ſæuitia, non tenax offenſionum,nec in vindictã præceps,caſtus,verax, oſor ſimulationum, tamen infelix eſſet in gubernatione,nec adipiſceretur iniuſte concupita, nec diu lætaretur rapto principatu.

Imperium,quod ſolẽni feſtiuitate tradi ſibi a ſeptemuiris vniuerſis vno conſenſu voluit, adiit, eodem, quo Adolphus cecidit,menſe,ſcilicet octauo Calend. Auguſti,in tanto hominum concurſu,vt ab infuſa multitudine Saxoniæ dux ſit oppreſſus.

Prima comitia antiquo more celebrauit Noribergæ, vbi cõiugis interceſſione rediit in gratiam cum Ottone Bauarorum duce,qui auunculum illius comitem de Hairla interfecerat:ſed necſtabilis nec diuturna fuit hęc recõciliatio.Nam Otto non ita multo poſt euocatus ad regnum Vngariæ,impetum fecit in Styriam,armata manu in Vngariam deſcenſurus.Id prohibere Albertus conabatur, ſed Otto præter regium nomen conſequutus eſt nihil.Captus enim ab Vngaris,& relegatus eſt adRoſſos, vbi a vicinis Boruſſis Germanis agnitus, ſeruatuſq;

admirabili prouidentiæ ac protectionis diuinæ exemplo, ope horum tandem rediit ad ſuos. At ne ſic caſtigatum quidem calamitatibus quieſcere ſiuit turbulentæ φιλαρχίας veſanus impetus: ἄμικτον γὰρ τι καὶ θηριῶδες ἡ τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις. Recruduerunt itaque inter Auſtriacos & Bauaros bella.

Albertus etſi Italiam ingreſſus non eſt, gubernandam tamen patris & Adolphi exemplo vicariis ducibus commendauit. Sed a Bonifacio octauo ſolennem renunciationem petiuit, quam ille furens ambitione, inſano ſtolidoq; faſtu, gladio femur accinctus & corona redimitus caput, ac ſe imperatorem ſimul ac pontificem barbarica iactantia profeſſus, initio denegauit, mox cõuerſa volũtate ſponte obtulit, odio Philippi Pulchri regis Frãciæ.

Cauſſa odij fuit, quod cum Bonifacius iugum tyrannidis põtificiæ regno Francico imponere conaretur, vt ſeruitutem ſeruiret luxui, ambitioni cupiditatibus, tyrãnidi aulæ Romanæ obſequuturam, vt ad imperata reges quoties liberet pontificibus præſto eſſent armis & pecuniis, vt res regni moderarentur & conſtituerent de pontificum ſententia, vt reges Franci acciperent, quos illi darent aut deſignarent, repellerent contra quos illi reiicerent ac repudiarent. Rex ne id poſſet perficere, maturo conſilio prohibuit. Propterea regem execratus, imperatorem Albertum contra, quem antea diris deuouerat amplexus, hunc ea poteſtate, quam illi apoſtolicam falſo iactitãt, donatum inſignibus & titulo regum Franciæ, ad regnum bello adſerendum incitauit, confidens fore vt inter ſe hac occaſione Franci & Germani colliderentur, & vires Franciçę iam antea longo bello Anglico & Flandrico, cuius in Adolpho etiam mentio facta eſt, præconſumtæ, prorſus euerterentur, præſertim cum recens Franci ad Tornacum magna ſtrage victi florem militiæ ſuæ amiſiſſent. Interiiſſe enim ſcribũtur in eo bello, vt hoc obiter moneam, ſupra trecenta millia lectiſſimorum in Gallia virorum: durauit, vt annotatum reperio, annos vndecim, finitum eſt clade Flãdrorum, quorũ ad fanum Odomari quindecim millia,

ad

ad Ariam octingenti, ad Tornacum quingenti cæsi fuerunt anno millesimo, trecentesimo, quarto.

Sed rex Philippus contemsit irritos stolidæ & ambitiosæ leuitatis conatus, iunctaque cum Alberto affinitate, cuius filio Rodolpho Blancam filiam collocauit, nō tātum elisit molitiones Bonifacij, sed & ipsum mox, vt supra dixi, prçclare est vltus per Longaretium & Sarram Columnium.

Bella Albertus foris nulla, domi plura gessit, ac duodecies acie conflixisse traditur, nō pari tamen fortuna, nec caussas bellorum semper iustas habuit. Quandoque enim non tam pacem publicam, quam alienas opes ad ditandos suos quæsiuit. Theobaldum Phyretarum comitem inter initia, & Moguntinum insidiose res nouas molientem compescuit. Tentauit Vngariæ & Boemię regna. Illo excidit, hoc filio Rodolpho obtinuit, cum Vvencessaus septimus per seditionem in Morauia esset trucidatus. Rodolpho mox rursus in primo quasi limine regni fraude in cubili obtruncato, cum regnum arripuisset Henricus Carinthiæ dux, gener Vvencessai sexti, excluso Friderico Alberti filio, cui pater corrogatis procerum suffragiis regnum destinarat, nouum bellum extitit, quod cœptum tamen, non confectum est.

Quæ vero illi fuerunt bella cum Ottone Bauaro, quē Cōradus Salisburgensis episcopus adiuuit, de accessu ad regnum Vngariæ, ea interrupta quandoque induciis, sed sopita nunquam, vtrique magna damna dederunt. Pugnatum tradunt inter hos non armis tantum, sed & venenis, nouo & inaudito ac Germanico nomine indigno ausu & exemplo. Alberto enim venenum propinatum esse cōstat, artibus, vt ferunt, episcopi Salisburgensis, cuius etsi partem aliquam medicorum industria expulit vomitu, quanquam difficili conatu, reliquiæ tamen ita eum afflixerunt, vt & vires languefecerint, & alterum oculum corruperint, & fœda macie palloreque corpus deformarint.

In Turingia amisit exercitus cæsos ad Luccam oppidum prope Pegas, vincēte iusta caussa marchionū Misniæ, quibus Albertus factus ex amico ac defensore

hoſtis,contra ius & fidem datam bellum fecerat, victus cupiditate opulentæ ac cultæ regionis Myſorum, & ad Boemiæ regnum cum acquirendum, tum retinendum opportunæ. Ad hanc cladem vindicandam, & repetendam a Carinthio Boemiam,dum bellum vtroque in loco reparat,interficitur nō procul a Rheno,inter Riſum Arulamque amnes,conſilio & opera Baronum quorundam,a fratris filio Iohanne, cui tanquam prodigo administrationem Sueuiæ ademerat. Initium cædis fecit Iohannes dux,ſica in iugulum imperatoris adacta,ſequuti cæteri caput diſſecuerunt medium, & confoderunt pectus. Hunc exitum habuit Albertus Calendis Maij,

anno Chriſti milleſimo,trecenteſimo octauo.
anno mundi quinquies milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo,imperij decimo.

Referatur exemplum ad regulam iuſtitiæ diuinæ de pœna talionis: εἴγε πάθοι ἅ ἔρεξε δίκη ἰθεῖα γένοιτο. Qui gladium acceperit,gladio peribit. Item, non eſſe mouenda ciuilia bella rapiendæ dominationis cauſſa, ſine ordine legum:& Deum velle, vt legitimos magiſtratus veneremur, ſimus cuſtodes pacis, non inflati appetamus gradus ſublimiores ſine vocatione,ſed amemus humilia. Nec impellamur ad iniuſtos conatus cupiditate dominationis aut rei alienæ: μέγα γὰρ ἐφόδιον εἰς πολιτείαν ἡ αὐτάρκεια.

Sed & parricidæ profugi ſua tulerunt præmia, diuinitus retracti ad pœnas. Iohānem ducem poſt exilium difficile atq; ærumnoſum parricidij culpā vſitato illius ſeculi errore vita monaſtica expiaturum,Henricus imperator habitu Heremitarum ceu quodam reatus ſigno, quod geſtaret, circundatum, ad perpetuos carceres in Piſano heremitarum cœnobio condemnauit. Reliquos patratæ cædis conſcientia aut in ſolitudines extruſit,in quibus vitam exegerunt pene ferarum ritu inter magnas calamitates,aut ad ſupplicia exquiſita adegit.

Sobolem Albertus reliquit numeroſam,ex cōiuge vnica Eliſabetha filia Menhardi comitis Tyrolēſis & Goriciæ,ac ducis Carinthiæ,ſorore vterina Cunradini,quę

patrem

patrem eum fecit liberorum viginti & vnius, quorum vndecim ad ætatem iustam peruenerunt.

Rodolphus πρωτογενὴς, cognomento Mitis, ex neutra coniuge nec Gallica Blanca, nec Boemica Callisia liberos sustulit, interfectus, vt dixi, in cubili, cum in regnum Boemiæ vix esset ingressus.

Fridericus cognomento Pulcher, qui cum Ludouico Bauaro de imperio certauit.

Leopoldus cognomento Gloria militum, cui natæ sunt filię duæ ex coniuge Sabauda.

Henricus cognomento Placidus.

Albertus cognomēto Sapiens, qui diu post patris obitum præfuit gubernationi, & ducta in vxorem filia Vdalrici vltimi comitis Phyretarum, comitatum Austriæ coniunxit. Reliquit hic filios tres, quartus enim ante patrem decessit. Horum natu maximus Rodolphus primus omnium exarchum Austriæ se nominauit, & condidit gymnasium Viennense. Ad hunc coniunx dotis loco attulit comitatum Tyrolensem. Albertus tertius amans & cupidus doctrinæ Astronomicæ auxit studia & reditus Academiæ. Quartus Leopoldus cognomento Militiæ decus, occubuit in prælio, trucidatus ab Heluetiis ad oppidum Sempach, relictis ex Mediolanensi coniuge quatuor liberis. De his & Alberti filiabus consulantur historiæ quæ extant.

Maritum coniunx extructo monasterio in loco parricidij, quod Konigsfeld, id est, campus regius nominatur splendido cohonestauit monumento, sed inde anno sequente exuuiæ Spiram traductæ & prope patrem conditæ sunt, IV, Calend. Septembr. vt ostendit inscriptio tumuli. Eadem fontes salis prope Gmundum reperisse, & coquendi rationem ostendisse scribitur mulier magni & perspicacis ingenij.

Imperante Alberto familia sacrorum militum templi Hierosolymitani, quos tēplarios nominãt, callidissime structa & mirifico astu occultata cōspiratione Clemētis quinti pontificis, & Philippi Pulchri Franciæ regis, tota passim Gallia vno quasi momēto deleta est, cuius simile Pythagoręis in magna Gręcia accidisse legimus, Caussas

ex suis coiecturis alij alias referunt:prophanitatem religionis aliqui,ethnicæ æmulam, simulachra humana pelle induta & victimis humanis culta:alij libidines, alij proditiones & fœdera cum hostibus Christiani nominis inita.De his suum cuique iudicium permitto.

Sed de religionibus quæ eis tribuuntur, conficta esse puto,vt sæuitiæ exemplum specie honestiore ad vulgus excusaretur, coniecturis de libidinibus & proditionibus facile assentior. Præcipuam tamē ratiocinor fuisse caussam deletionis, magnitudinem potentiæ & opum, quæ monarchis orbis Christiani & formidabilis & intolerabilis erat.Germania in suos mitior fuit.Nō enim illos statim ad pontificum iussa trucidauit, sed cum cæde Gallicorum comperta prouocarent ad demonstrationem suæ innocentiæ,quod factum scribitur Moguntiæ Calend.Iulij,anno millesimo trecentesimo, vndecimo, auditis illis nomen tātum & leges familiæ mutauit,personis & reditibus distributis in alias sacrorum ordinum familias.

De templariorum memoria extirpanda in perpetuum,simulque de recuperatione terræ sanctæ actum est in cōcilio Viennensi,quod indixit Clemēs quintus,ante pontificatum episcopus Burdegalensis,is qui post lōgam contentionem cardinalium,intercedente rege Frācorum electus in pontificem transtulit sedem pontificiam in Galliā,relicta Italia & vrbe Roma,quę priorum pōtificum scelerata fraude in factiones & cōtraria studia hostilib.animis distracta iis cōcutiebatur seditionibus, contra quas ne quidem ipsos pontifices amplius multis antea formidabile telum anathematis tueri poterat, exitu perniciosorum consiliorum iustissime redundante in authores:sicut dicitur veteri versu:

Τεύχων ὡς ἑτέρῳ τι, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει. Item:

Οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων.

Quare cū mederi excitatis a sese malis,&quos extinctos cupiebāt,opprimere nō possēt, periculis sese astute subtraxerūt.Nec dubito migrationis in Galliā fuisse pręcipuā caussam,quod huic tēpestati seditionū pene immedicabili

dicabili cedendum eſſe videret, niſi vellent impetu fluctuum cum rebus ſuis vniuerſis obrui atque demergi.

Clemens ergo excitis ad ſeſe purpuratis pōtificatum Lugduni iniit, feſtiuitatē publicam cohoneſtātibus tribus regibus, Franco, Anglo & Tarraconēſi, in tanta celebritate & frequentia nobilitatis ac promiſcuæ plebis, rei nouitate allectæ, vt dum ſe pontifex ſublimem in equo ambitioſo purpuratorum comitatu tota vrbe inter tres reges cōſpiciendum circunfert ipſe interfuſæ multitudinis impetu equo deturbatus, excuſſa capite tyara gēmam maximi precij amiſerit, ſimulque cū regibus ad ruinam muri vetuſtate & pondere ſuperſtantium procumbentis de vita ſit periclitatus: Iohannes Britanniæ dux oppreſſus interierit: proceres nōnulli ſpectantis vrgentiſque turbæ trepidatione euerſi ſint atque obtriti.

Præbuit hoſpitium Gallia curiæ Romanæ annos circiter ſeptuaginta Auenioni, quam pontificibus ſedem mercatus eſt Clemens Sextus. Pontifices abſentes procul vrbe extra periculi ſortem per cardinales tres legatos res Italicæ ita procurarunt & adminiſtrarunt, vt non modo nō ſtuduerint efficere & firmare inter factioſos ordines concordiam, quam ſe tamen maximopere expetere, & cuius ſe gratis accire imperatores inſidioſe præ ſe ferebant, ſed exacerbatis odiis mutuis inter Gibellinos & Guelphos, intentatū reliquerunt nihil, quod vel grauaret ac deprimeret imperatores, hiſq; addictos Gibellinos, qui cum aberant imperatores, ſpoliati honoribus, dignitatibus, fortunis, & talis ſacris profligati extorres agebantur, vel quod impediret, ne conciliaretur & ſolidaretur cōcordia aliqua, de ſententia & voluntate imperatorum, ſalua eorum, & integra maieſtate, quam quod officeret ambitioni, & obſtaret cupiditati ipſorum, ferre non poterant.

Sed vicit tandem cauſſa & fortuna iuſti ac legitimi magiſtratus. Inſani conatus adulterinæ & per ambitionem ſcelera, ac fraudes raptæ potentiæ pontificis eruperunt in neruum. Itali enim pertæſi cædium, pertæſi molitionum pōtificiarum, vt reduceretur curia pontificia ad ſedem priſtinā, Italum pontificem crearūt. Galli

contra hunc aliũ e ſua gente. Hinc diſſidia nata, ac deinceps aliis cauſſis & occaſionibus adaucta, orbem Chriſtianum inuolutum pernicioſiſſimis motibus auerterũt a neceſſariis bellis contra Turcos. Hi enim interea imperium propagarunt & confirmarunt. Sed & ipſorum pontificum authoritas atque potentia his paulatim languefacta ac fracta, ſicut omnis magna potentia ſeſe ſuis conatibus & viribus eo redegit, vt tandem pene conciderit, qua de re infra dicam.

HENRICVS SEPTIMVS.

GAllos ex tranſlatione ſedis non exiguam ſpem de imperio cõcepiſſe Philippi Pulchri & fratris Caroli Valeſij conſilia oſtendunt. Quod enim in ſua poteſtate haberent eum, qui ius ſibi arrogaret tradẽdi imperiũ cui vellet, quin per eundem id recuperarent nihil impediturum ſibi perſuadebant. Quare cum a cæde Alberti eſſet dilata electio ſucceſſionibus, Carolus Valeſius de ſententia fratris exercitum comparat, vt vel inuito põtifici imperium extorqueret. Põtifex etſi a ſuo rege nõ eſſet alienus, tamen quia mutationẽ hanc proſpiciebat fore exitioſam Italiæ & hierarchiæ Romanæ fieri eam nolebat. Et vt Gallorum conatus anteuerteret, clam de his monuit principes Germaniæ, cohortatus eoſdem ad electionem ſolennem maturandam.

Ita cum ſeptemuiri conueniſſent Francofurti, cõiunctis ſuffragiis elegerunt Henricum comitem Lucelburgenſem Calẽd. Nouembris, ſeptimo ab interitu Alberti menſe, de commendatione Balduini archiepiſcopi Treuirorum, qui in fratre Henrico non opes, quæ exiguæ erant, ſed alia ad iuſtã & ſalutarem gubernationẽ magis neceſſaria præſidia atque ornamenta veriora prædicabat, generoſitatem naturæ, ingenij præſtãtiam, excelſi animi magnitudinem, moderationem in omni vita, iuſtitiã, peritiam rei bellicę, vigorem ætatis & corporis, robur ac firmitatem ad tolerandos militiæ labores.

Tali vero gubernatore opus erat non tam Germaniæ quanquam recentibus bellis ciuilibus miſere laceratæ,

qum

quam Italiæ, quę pene totos annos ſexaginta imperatorem nullum viderat, ſuoque aſsidue reſpergebatur ſanguine, & cædibus ac direptionibus exhauſta redactaque ſub tyrannos, iam ſeruitutem pro libertate, quam intēpeſtiue affectarat, ſeruiebat duram ac triſtem. Pleræque enim Hetruſcæ & Longobardicæ vrbes, quæ pertæſæ moderati ac iuſti imperii Germanorum, vt ranæ Æſopicæ redemerãt iura imperii a Rodolpho multa pecunia, vt prorſus liberæ eſſent, aut laborabant ſeditionibus immaniſsimis, ac crebro mutatis dominis, nunc hos, nũc illos ſequebantur victores, aut iam oppreſſæ parebãt certis tyrãnis Mediolani, Haſtę, Vercellis, Nouariæ, Ticini, Laudi Pompeiæ, Brixiæ, Cremonæ, Placentiæ, tyrannidem exercebant Guelphi Gibellini nominis hoſtes. Veronam, Paduam, Mantuam, tenebãt Gibellini. Guelphis coniunctus erat Robertus Apuliæ rex, qui pro pontifice turbabat ciuitates Hetruſcas.

Quod ergo fidem & auxilium imperatoris Italia ſupplex imploraret, pontifex Henrico renunciationem ſolennem requirenti per legatos eatenus eam condixit, quatenus ſe promitteret intra biẽnium Italiam pacaturum, quæ deſideraret præſentiam ipſius. Aſſenſit imperator, & ne qua ſemina bellorum aut diſsidiorum domi relinqueret in Italiam diſcedens, totum ſe ad res Germanicas componendas conuertit.

Comitem VVittebergenſem opum fiducia inſolentius noua bella conflantem armis proſequutus, ita attriuit, vt pereundum illi fuerit, niſi clementia victoris fuiſſet ſeruatus.

Friderico Auſtrico Alberti filio, pro quo ſubditi expetebant dominum ipſum imperatorem, huic ergo non ademit, ſed reliquit & cõfirmauit poſſeſsionem Auſtrię, ea tamen conditione, vt cederet iure regni Boëmici.

Quod ille cum annuiſſet, imperator cõſenſu procerũ eiecto Henrico Carinthio regnum cum Eliſabetha filia VVenceſlai ſenioris, nepte Rodolphi imperatoris, deſpondit Iohanni filio. Hoc modo Boëmia ſub Lucelburgenſes redacta eſt.

Fridericus in Auſtriã reuerſus de ſeditioſis ſuppliciũ

sumsit,& imperatori profecturo in Italiam,fratrem Leōpoldum adiūxit.Sustulit imperator & Misnica bella his legibus,vt Fridericus Turingię & Misnię possessione integra contentus,relinqueret Lusatiam inferiorem Boëmis,qui in belli societatem acciti iam ante eam abripuerant.Ita vtriusque Lusatiæ accessione eodem tempore creuit regnum Boemiæ, & Misnia difficili ac diuturno bello liberata,sese ad quietem & pacis opera recepit.

Pacata Germania imperator ad Italicas seditiones sedādas sese conuertit,ad quam rem cum exercitu instructo sibi fore opus intelligeret,dum cogit copias, iusta persoluit imperatoribus Alberto & Adolpho, cadauere vtriusque Spiram translato & honorifice condito prope Rodolphum,Alberto quidem in monumento coniugis Friderici imperatoris,Adolpho in vicino filiæ eiusdem. Dehinc per Allobrogos exercitum duxit in Italiam. In eo itinere primum delatus ad Taurinates & Astenses,vtrisque in deditionem acceptis veteri more pręsides vicarios imposuit.Exemplum imitatæ vrbes Langobardicæ cæteræ,quarum aliæ a Guelphis,a Gibellinis alię tenebantur,similiter missis oratoribus se in fidem & clientelam imperatoris contulerunt.

Mediolani dominabantur Turiani principes Guelphorum,summotis vicecomitibus,qui factionis contrariæ caput erant. Tunc vero principatum tenebat Guido Turrianus gētis princeps, sed ciuibus propter superbiā exosus.Ad imperatorem supplex confugerat Matthæus vicecomes exul.Inter vtrosque imperator priusquam ad Mediolanum accederet, transegit,his legibus,vt vtrique & reducti suo beneficio vicecomites & Turriani deinceps in patria antiquæ libertati restituta æquo iure viuerent,paternis bonis contenti.Sed cum ingredienti Mediolanū imperatori Matthæus dextrum latus cingeret, Guido quod ad sinistrum hærere iuberetur, offensus, ac desperans de principatu , metuensque deiectiones suorum,ad turbulenta se consilia conuertit, concitatoque, postquā Hēricus coronatus esset,acri tumultu,sed in discrimen non mediocre imperatorem adduxit , sed recidit periculum in authorem. Cum enim Germani duce

Leopoldo

Leopoldo Austriaco fora & compita cohortibus & turmis impleuissent,& Matthęus vicecomes cum equitum globo discurrẽs,veteres clientes ad arma vocasset,plebs arma in Turrianos nihil tale timentes versa, momento temporis eorum domos expugnatas diripuit.Ita tumultu populi Turrianis vrbe pulsis, imperator summæ rerum pręfecit Matthęum vicecomitem,& ex his insidiis Guelphos suspectos habere, ac Gibellinos aperte complecti & fouere cœpit.

Adhæserunt Turrianis Cremonenses,Placentini,Parmenses, Papienses & Brixienses, hi re cognita protinus cum ipsos vicarios præsides,quos paulo ante receperãt, tum Gibellini nominis studiosos multa cęde expulerũt. Sed imperator obsidionibus fatigatos ac fractos coegit deditione facta pœnas luere,quas ille statuisset.Cremonenses ergo alligatis collo laqueis supplices facti,culpã & pœnam grandi mulcta redemerunt. Brixianos ad defectionem impulerat Theobaldus Brussatus,quem Cæsar magnis beneficiis affecerat, hunc inter cadauera pro semimortuo repertum equis discerpit, & quãquam cæde fratris grauiter irritatus esset, tamen victus intercesſione legatorum pontificis, Brixianos, cum veniam suppliciter rogarent,recepit in gratiam, sed mulctatos magna pecunia & demolitione murorum ac portarum vrbis.

Cum autem frequentibus literis eorum,qui Cæsariani nominis studiosi erant,in Hetruriam euocaretur, vt hac occasione facilius Romam perueniret, Genuã profectus,classe Genuẽsium deduci Pisas voluit.Exercitum terra præmisit. Longobardiæ curam & administrationẽ commisit Vverno comiti de Hohenberg, qui reuersos ad arma Guelphos multis victoriis contudit.

Crescebant in Hetruria vires Florentinorum, quibus cum cõspirarat Robertus Apulię dux,Gibellino nomini infensisſimus. Idẽ Romę Vrsinos instruebat & adiuuabat,contra Columnios,qui pro Cæsare stabant.

Quod ergo,quantũ Guelphis fidendum foret,nosset, Ludouicum Allobrogum ducem præmisit, qui tumultus sedaret. Totos enim menses tres quotidianis pręliis

in vrbe inter has familias decertatũ erat, vt sanguine cæsorum plateæ fluxerint, tũc etiam cum Cæsar inueheretur. Vrsinis arcere aditu imperatorem: Columniis eundem in vrbem introducere curæ erat. Columniis Sabelli: Vrsinis Grapelli adhærebant. Sed succubuerunt Vrsini, cumque Cæsare introducto protraheretur solennis renunciatio, cardinalium astutia. Stephanus Columnius ne differretur amplius terrore iniecto perfecit.

Ita Henricus, Calend. Augusti declaratus est imperator, anno millesimo, trecentesimo, duodecimo. Vrbem tunc gubernabant vicario imperatoris nomine duo præsides, velut olim consules, qui a Romano senatu creabantur, & annuum magistratum gerebant. Sed non multum poterat hic magistratus in seditiosa vrbe, quæ præpotentum ciuium factionibus diuisa erat in partes. Quare nõ diu ibi cõmmoratus imperator, cum Tyburi cum Friderico Siculo fœdus fecisset, per Sabinorum, Vmbrorum & Perusinorum fines Aretium se contulit. Inde occupatis Arni castellis Florentinos obsidere cœpit, quos Lucenses, Senenses, Bononienses, & Ferrarienses, & Robertus rex instruxerant. Oppugnationem vrbis non tentauit. Nam deuastatis ipsorum & sociorũ agris, penuria commeatuum ad spõtaneam deditionem venturos sperabat. Nec fefellisset eum opinio, si vixisset. Nullam enim Florẽtini, nisi in Roberto Apulo spem defensionis habebant, qui tamen detentus bello Siculo, nec subsidio venire obsessis, nec auxiliares copias mittere poterat.

Hac tamen de caussa Robertum etiam citauit ad dicendam caussam, cumque comparere recusasset, tanquã contumacem per sententiam Apulo & Campano regnis priuauit. Sed hanc sententiam postea rescidit Clemens V. vt habetur in Clementinis, De sententia & re iudicata. C. Pastoralis. Qua vero leuitate id fecerit pontifex, & qua impudentia alia regna Christiani orbis similiter hierarchiæ Romanæ subiiciat, formula decreti ostendit. Henricus, etsi terra Florentinos & eorum socios: mari classe Ligustica & Sicula Robertum grauiter afflixit, tamen morte præreptus, nec finem obsidionis

nis Florētiæ vidit, nec exequi in Robertum, quod sancitum erat potuit. Interiit dum properat aduersus Robertum, inuitantibus eum Neapolitanis, certo deditionis promisso, nefarie necatus veneno per infectum panem sacrum Beneconuenti, a Bernhardino monacho e familia fratrum prædicatorum, qui hoc a Florentinis erat conductus.

Anno millesimo: trecentesimo, tertio decimo: nono Calend. Septembris, id est, die Bartholomæi apostoli.

Anno mūdi quinquies millesimo, ducētesimo, septuagesimo quinto, imperij sexto.

Cadaueris inde Pisas delati monumentū ex hac inscriptione agnoscitur: Hoc in sarcophago Henrici, olim Lucelburgensis comitis, & post septimi huius nominis Romanorum imperatoris, ossa continentur, quæ secundo post eius fatum anno, videlicet M. C C C. X V. Die vero Calendarum Sextilis, Pisas translata, summo cum honore ac funere hoc in fano ad hunc vsque diem collocata permansere.

Mors eius Florentinis, Guelphis & Roberto lætitiā, Gibellinis luctū attulit: sed hos Deo iusto iudice ac vindice, fortuna sui imperatoris: adeo ne quidem post illius fata deseruit, vt sese vires Gibellinæ victoriis assiduis vbique plurimum confirmarint. Tribus enim præliis Florentini a Pisanis victi sunt, quanquam auxiliis Neapolitanis instructi essent. Ad Campum Aldinum semel, iterum ad Arbiam flumen, nouissime ad montem Catinum, in quo prælio cecidit frater Roberti regis Iohannes.

Hoc successu Gibellinorum offensi cardinales legati & rex Robertus in eam curam animos intenderunt, vt comminuta rursus imperatorum authoritate, quam Hēricus restituerat quidem, sed nōdum confirmarat, Guelphos tot aduersis præliis profligatos contra Gibellinos erigerēt. Itaque in Hetruria veteris belli reliquias persequi decreuerunt, & nouum mouerunt Matthæo vicecomiti, qui Guelphos & ipsum Robertum multis affecerat cladibus, & recens Pisanos constanti erga imperato-

res fide atque officio iuuerat.

Matthęum Bertrandus Vaſco, cardinalis, legatus pontificis, cum vim hoſtilem nil effecturam experiretur, fulminis pontificio aggreſſus, tāquam impietatis reum æternis cruciatibus deuouit: quas execrationes etſi ſequuta eſt aliqua inclinatio animorum, perrupit tamen virtus & fœlicitas filiorum Matthæi, qui pleraſque Longobardiæ vrbes repurgatas a Guelphis ſuæ ditionis fecerant, vt ad imperiū Longobardiæ viderentur aſpirare. Quare & nouas coniurationes pontificis, Roberti Neapolitani, qui Guelphorum patrocinium ſuſceperat, & Florentinorum, facile contemſit ac ſuſtinuit, & Germanicas copias quas illi Henrico Auſtriaco duce conduxerant pecunia: Gallicas, quas Philippus Valeſius attrahebat, terrore auertit: Filiis etiam patre mortuo multis vario euētu præliis commiſſis, ſed ad extremum victores, egregie ſeſe tutati ſunt.

Henrici ſeptimi ſtirpē ab Hugone naturali filio Lotharij, qui patre Lothario imperatore natus eſt, multi deriuant, vt ſupra monui. Alii aliā originem faciunt. Tam cita & tam indigna morte peremptum eſſe tam præſtantem imperatorem, & tanta ſucceſſuum, ac victoriarum proſperitate ad ſumma contendentem, dolendum eſt. Prudentiæ enim, virtutis bellicæ & fœlicitatis etiā tantum attulit, quantum ad rem tantam perficiendam, & ad explicādam ſeditionibus Italiam, atque in tranquillum reſtituendam ſatis fuiſſet, ſi vita ſuppeditaſſet & ſi ambitio factioſæ gentis quæ non veram libertatem, ſed licentiā barbaricam captabat, iuſta, moderata, tuta, & ſalutaria imperia non reſpuiſſet: ſed quietem Italiæ fata inuiderūt, & Deo viſum fuit hoc modo & his cladibus aſſiduis punire ſcelera pōtificum, & multiplicia peccata nobilitatis, ac plebis, Epicuream prophanitatem, libidines, parricidia mutua, vt fatali quadam cæcitate conſiliorum & peruicaci obſtinacia odiorum in ſuas ipſi furenter clades irruentes, nec cæde mutua ſatiarentur, nec vaſtitate mouerentur, quæ efficiebatur, velut a ſtirpe exciſis præcipuæ nobilitatis familiis: vt hoc interitu poſteritatis ſuę his immanium cædium & deuaſtationum ſpectaculis nō affice-

afficerentur.

Ex Margareta Henrici ducis Brabantini filia Iohãnẽ Bohemiæ regem & filias tres reliquit. Cõiunx maritum ſecuta Romam,cũ inde Genuam reuerſa eſſet, diem ſuũ obiit,ſepulta ibidem apud minores.Filiarum natu maximam Beatricem Carolo Vngariæ regi : alterã Mariam Carolo Pulchro Franciæ regi : tertiam Rodolpho Palatino ad Rhenum collocauit.

Iohãnes a morte patris cõtractis copiis nouis quibus Italicas ſuppleret,ciuitates,quæ in fide perſtiterãt, in ſuã quoque fidem receptas defendit.Bohemiæ regnum adiecta magna parte Sileſiæ, & Luſatia vtraque valde dilatauit.Sileſia enim a pluribus gubernabatur principibus,originis quidem & gentis eiuſdem, ſed inter ſe diſſidentibus,qui repudiatis fœderibus ac legibus Polonorum, in eum ſeſe ſtatum nuper collocarant,vt Boemis & Polonis interiecti medii,neutris eſſent addicti,& cum neutris amicitiam colerent firmam, ſed ſua gauderent libertate, qua cum neſcirent vti,Boemi ante diſtractos,domeſticis diſſidiis,mirabili aſtutia amplius diuulſerunt, vt ſingulos non magno negocio ſubiugarint,Carolo filio,quod reliquum fecerat pater,conficiente.

Ἀφορμὴν & πρόφασιν ad eos conatus præbuerunt quædam pacta vetera inter Boemicos reges & Sileſiæ duces, & tributa, quæ veteri obligatione a Polonis imperio ſoluta, Fridericus imperator nuper attribuerat Boemis.

Inferior Luſatia bello Miſnico acceſſerat. Superior paruerat eo vſque marchionibus Brandeburgenſibus, e veteri ſtirpe Aſcania,quorum vltimus VVoldemarus in bello Danico contra ὁμώνυμον regem,vt Saxonum annales referunt,fato functus,ſobolem maſculam nullam, ſed longi ac difficilis belli ſemina reliquit.Cuius belli periculis implicata Luſatia etiam, quanquam remotior, quod a nemine defenderetur,& marchia alternante belli fortuna nunc Bauaros,mox alios,ceu ſortiretur ex victoria præſides, repetentibus eam veteribus dominis, Boemis ſeſe tradidit: Henricus quartus enim olim marchionibus Miſniæ ademptam, quod Saxones iuuiſſent,

Boemis conceſſerat. Ottocarus Boemus confiſus ſe opera marchionis Brãdeburgici imperium conſequuturum ante electionem Rodolphi, hac ſuffragium ſibi illius velut mercede compararat. Iohannes Luceburgenſis orbatam antiqui ſtemmatis principibus ceu poſtliminio ad regnum reduxit. Occubuit autem hic rex in bello Francico, cæſus ad Creſſiacũ ab Eduardo Anglo decimo Calend. Septembris, anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo ſexto: in quo prælio ceciderunt circiter triginta Gallorum millia, & iuxta Iohãnem regem Carolus Valeſius Philippi frater cum multis aliis regni proceribus.

Vrſinos conſenſu plurimorum e gente Aſcania, quæ late in Germania imperauit, & diſtinctas duas ſeptemuirorum in Saxonia ac marchia Brandeburgenſi familias genuit, Columnios ex comitibus Zolerenſibus prodiiſſe & agnatione attingere eos, qui nunc tenent marchiam Brandeburgenſem, antea annotaui. Nunc addam imperatores orientis.

IMPERATORES ORIENTIS.

MICHAEL PALÆOLOGVS.

RVdera imperii orientis percurram paucis, propter res Turcicas. Fuit hoc diuulsũ, vt dixi, in duo regna Europæum & Aſiaticum ad Colchidem & Põtum, inter Scythas, Tartaros & Turcas. Hoc condiderunt Comneni, occupato Trapezunto, poſt captã a Francis Conſtantinopolin. Series regum hæc fuit: Alexius Cõnenus diſſipatis viribus orientis irruptione Francica, cũ alii alias imperii prouincias bello adſererent, inuaſit Colchidem & vicinos aliquot tractus. Huius ex filio Alexio nepos Iohannes cognomento Lazus, duxit in vxorẽ Eudociam filiam Michaelis Palæologi, vt Aſiaticum rurſus Europæo affinitatibus copularetur. Ex hoc nati filii duo, quorum natu maximus Alexius patre ſublato regnum obtinuit.

nauit. Cum iuniore Eudocia mater rediit Constantinopolin spe regni Europæi. Alexio Basilius, qui in Andronici iunioris Palæologi tempus incidit: huic rursus Alexius successit, cui filius Iohannes regni caussa bellum intulit.

Hic Iohannes filiam Despinam Assimbeio Vsumcassani regi Persico in vxorem dedit, & consentaneum est has nuptias illum filiæ quæsiuisse, hunc expetiuisse, vt ex ea cognatione mutua præsidia compararẽt aduersus impendentem vim Mahometis, qui deleto Græcorum imperio in orientem vires extenderat; sed nihil profuit Trapezuntinis hæc affinitas. Cum enim Mahometes Vsumcassanem ad Tabẽdam, quę Toccota hodie dicitur, in Anserinis campis profligasset, facile postea Dauidẽ, qui Iohanne extincto regnum rapuerat, excluso quadrimo illius filio oppressit, Trapezuntique & totius Ponti atque Colchidis imperio in prouinciam redacto Dauidem cum filiis, inter quos natu minor erat Georgius, cõiugem item & ex fratre nepotem Alexium Comnenum Constantinopolin perductos in carcere necauit, filiam Dauidis inter concubinas apprime dilexit.

Europæum regnum in plures discerptum partes tenebatur a diuersis. Suos enim e gente Heneta Seruij habebant despotas in veterum Triballorum sede: suos Bulgari in terra Mysorum: Thessaliam, Epirum & Ætoliã possidebant Angeli. Peloponnesum, Eubœam, Atticam, Bœotiam, Achaiam infestabant incursationibus assiduis Siculi & Itali. Summa rerum tamen erat penes Micaëlem Palęologum, qui quibus artibus Lascarinæ stirpi regnum ademerit, supra monui. Recepit is Constantinopolin eiectis Francis. Bellum gesit cum Micaëlo Angelo Epiri & Ætoliæ despota, sed infœliciter. Quare cum in imperio parricidiis acquisito, nec satis cõfirmato, nemini tuto fideret, pacem cum Micaëlo, quanquam ignominiosam, fecit, data consobrina sua filio eius Nicephoro in vxorem. Sed non diuturna fuit hæc pax.

Genuensibus, quorũ auxilio imperium consequutus erat, & Venetos depulerat, tradidit Peram vrbem vltra sinum e regione Byzantij in eodem littore Europęo

ſitam, quam Galatam hodie vocant. Recepit Eubœam & aliquot Ægęi maris inſulas, Lemnum, Chium & alias, ſed non retinuit.

Hoc tempore tradunt in Græcia cometem cõſpectum eſſe, qui cum exarſiſſet circa ſolſtitium æſtiuum ſole cãcrum peragrante, fulſit ad æquinoctium autumnale vſque, & tandem ſub tauri ſidere euanuit. Nec multo poſt ſol obſcuratus tantas terris tenebras offudit, vt ſtellæ interdiu effulſerint. Hæc præuia nouarum calamitatum ſigna, cum mox ſequutæ ſint Turcicæ eruptiones ac progreſſiones, non contemnamus prodigia aut oſtenta, quæ diuinitus proponuntur. Etenim hoc imperatore Turci in Aſia, qui a Scythis Tartaris circumuenti ac domiti aliquandiu quieuerant, receptis animis ac viribus, reuerſi ad latrocinandi cõſuetudinem, reliquias imperij Græci in Aſia vehementer comminuerunt, ſed ſparſim tamen ac particulatim, latrociniis verius quam iuſtis præliis, ſumentibus ſibi audaciam graſſandi etiam priuatis, donec potentiores terras ſubactas in ſatrapias partiti, omnem Aſiam a mari Pontico & Galatia, vſque ad mare Lycium & Carium, & flumen Eurymedontem, ſuæ ditionis fecerunt.

Erat Micaeli Epirotæ potentia inſignis. Theſſaliæ enim omni, Epiro & Ætoliæ cum regionibus vicinis imperabat. Huius nothum filium Iohãnem effreni & vafro ingenio iuuenem, cui pater moriturus Pelaſgos, Phtiotas, Theſſalos, Ionios & Ozolas intra Olympum & Parnaſſum montes attribuerat (reliquam enim Epirum inter legitimos filios diſtribuerat) hunc ergo laceſſentem Byzantios, & rapinis infeſtantem Macedoniam ac Thraciam, bello perſecutus, tollere tamẽ nõ potuit, quod Iohannes niteretur ſubſidiis Italorum, qui Eubœam, Atticam & Bœotiam ſubegerant.

Carolum Neapolitanum pro genero Balduino bellũ totis viribus parantem inhibuit, cõcitatis in eum Friderico Siculo rege, & pontifice Romano, cui ſpem fecerat de componendis controuerſiis, quæ Græcas eccleſias a Romana diuulſerant, deque illis Romanæ ſubiiciendis. Huius rei cauſſa vocatus a pontifice Lugdunum, ne ſe abſente

abſente Græcia eſſet ſine imperatore, filium Andronicum deſignauit ſucceſſorem, data ei in vxorem Annā Pannonia. Sed quod latas a pontifice Romano leges cōcordiæ in detrimentum eccleſiarum Græcarum accepiſſet ſine ſuorum aſſenſu, tantam & imperio perturbationem & ſibi conflauit inuidiam apud ſuos, vt honor ſepulturæ mortuo ſit denegatus.

Extat de hac re ſententia Gregorij decimi, promulgata in concilio Lugdunenſi, ſexto decretalium, cap. vnico: Fideli ac deuota profeſſione fatemur, &c.

Deceſſit annos natus quinquaginta octo, vir ambitionis inexhauſtæ, & quæ ambitionis comes eſt, fidei incertæ, ſed cōſilij expediti & circunſpecti, quo ſeſe ſuoſque in turbato & lacero imperio magis quam virtute cōſeruauit. Filios reliquit Andronicum ſucceſſorem & Conſtātinum Porphyrogenitum, quem ignauus & ſtolidus frater ob falſam ſuſpicionem quæſiti regni in carcerem incluſit, bellatorem acrem & induſtrium, vt qui in Lydia Turcos aliquot ſecūdis prœliis fortiter repreſſos detinuerat, ne proferre limites imperij poſſent.

ANDRONICVS PALÆOLOGVS.

PEriodis regnorum circumactis, cum ad finem illa tēdunt, ruinam proxime antecedūt, vt Appiani verbis vtar, ὕβρεις ἄκοσμος, καὶ νόμων καὶ δίκης ἀρχαὶ καταφρόνησις, & diſcordiæ, quæ ſi quid reliquum eſt, id labefactant. Nec fere niſi fatalibus diſcordiis magna imperia euertūtur, cumque momenta mutationum inſtāt, inſigni petulantia accelerātur pœnæ, vt ſignificatum eſt tribus vocibus apud Danielem, quibus Baldaſeri regis denunciatur interitus & regni dilaceratio.

Sic cum domeſticis bellis & ſeditionibus eneruatę atque in contemtum adductæ eſſent vires Conſtantinopolitanæ, initio commoti ſua ſponte, deinceps etiam inuitati & acciti ex Aſia Turci, ex Europa Hiſpani & Itali, iique diuerſi & inter ſe diſſidētes, Veneti, Piſani, Genuēſes, Florētini, vno quaſi impetu in reliquias miſere dilacerādas incubuerunt, donec Turci, oppreſſis per partes

Palæologis,Seruis,Bulgaris: Hiſpanis vero & Italis excluſis,Græciam omnem edomuerunt.

Accelerarunt interitum Græcis Italorum conatus & irruptiones,qui quod ſtulta ęmulatione veterum ciuitatum Græciæ, quæ ex deuictis ac profligatis Perſis acquiſita imperia in Aſiam vſque propagarant,quod ergo harum exemplo & imperium Græciæ, & victorias contra Turcos Perſicis ſimiles ingentibus animis & auſis ſomniarent ac quærerent,quãquam multum diſſimiles illis veteribus Gręcis,ſapiẽtia,virtute,opibus,tãdem rebus deſperatis,fractam incurſionibus ac direptionibus, nudatamque præſidiis Græciam Turcis obiecerunt.

Incidit autem huius Andronici imperium in ea tempora, quibus reſtituta Turcorum potentia progreſſu continuo in omnem ſeſe Aſiam anteriorem incredibilibus ſucceſſibus extẽdit, cum partas armis prouincias ſe ptẽ principes,vt dicetur,inter ſe diuiſerũt, quos vniuerſos paulo poſt Ottomãnidę oppreſſerunt: horum enim ſeſe potẽtia ſupra reliquos mirificis incremẽtis extulit.

Andronicus aduerſus Turcos primo conduxit Alanos, quos ſeu Maſſagetas ſeu potius Getarum veterum reliquias eſſe & fuiſſe in Taurica Cherſoneſo,& toto illo littore Ponti Euxini Boreo,ad Iberos vſq; patrius ſermo,qui Gotticus eſt,oſtendit. His oppreſſis Scythę Tartari triſtem ſeruitutem impoſuerant,cuius illi impatiẽtes magno numero ſe contulerunt ad Andronicum, vt permiſſu illius obtinerẽt nouas ſedes.Andronicus ergo ſumptu armiſque inſtructos duxit in Aſiã aduerſusTurcos:quibus cum inMagneſia infœliciter acie cõgreſſi ac repulſi ſunt,quotquot ex his fortuna belli ſeruauit,ij inuito imperatore receperunt ſeſe in Europam, atque in oram Græciæ littoralis e regione Lesbi conſederunt.

Vigebat tunc etiam bellum Siculum, quod de regno Siciliæ geſſerunt inter ſe Tarraconenſes reges ex Hiſpania,& Andegauenſes Franci, qui Neapolin tenebant. Durauit id bellum annos pene viginti,a milleſimo, ducenteſimo,octogeſimo ſecundo, vſque ad milleſimum, trecẽteſimum ſecũdum, quo demum pax inter vtrumque regem facta ac ſancita eſt. Tarraconenſi claſſi præfuit

fuit

fuit Rogerius Lauria, fortis & fœlix imperator, quem Græcæ historiæ Ronzerium nominant, atque e Catalanis, qui e Cattorum & Alanorum gentibus orti, in veterum Iberorum sede ad fluuium Iberum, hodie pars sunt regni Tarraconẽsis seu Arragonici, vt vulgo nominant, inde ergo auxilia classe Siculo regi adduxisse tradunt. Hunc cum classe Hispanica contra Turcos attraxit Andronicus, cumque Rogerius collegam Piringerium Tẽzam ad societatem belli inuitasset, Andronicus, vt arctiore fide vtrumque sibi deuinciret, Rogeriũ Cæsarem, tradita ei nepte sua in vxorem, alterum Peringerium Magnum ducem creauit.

Profecti hi in Asiam aliquot secundis præliis contriuerunt Turcos, & Philadelphum obsidione liberarunt. Sed cum stipendia eis non soluerentur iusto tempore, mutata fide pro hostibus sese gerere ac prouincias Græcorum depopulari cœperunt. In eo tumultu Rogerius a Gregorio Alano, cuius filiam interfecerat, per insidias trucidatus est. Paulo post collega a Genuensibus captus, imperium maris cum vita amisit.

Reliquias Catalanorum Andronicus vt deleret, coacto ex Thracibus & Macedonibus exercitu, victus est fugatusque. Catalani adiunctis sibi fœdere & societate Turcis, cum Macedoniam peruastassent, in aditũ Thessaliæ, Turcis rursus dimissis, soli Thessaliam omnem populabũdi percurrerũt, & in Bœotiam atque Atticam delati, Athenis & Thebis expugnatis, atque Athenarum principe cæso, ibi conquieuerunt.

Thessalorum tunc res & opes infirmæ erant, ob immaturam principis Iohãnis ætatem & diuturno morbo pene confectam valetudinem. Nec diu his motibus superstes fuit. Hæredem quod Irene notha Andronici imperatoris filia, cum qua tres annos vixerat, nullum reliquit, principatus Angelorum in Thessalia, Epiro & Ætolia finem suũ habuit. Pars eius principatus rediit ad imperatorem, partem Catalani e Bœotia abripuerunt, partem proceres, inter quos præcipui nominis extitit Thomas e Ducarum familia, qui Epiri & Ætoliæ se principem appellauit.

Turcorum aliqui Meleco duce abierunt ad Seruiæ principem, quem ſua lingua Cralem, id eſt, regem nominant, amplexi Chriſtiana ſacra. Reliqui Halelo duce pacẽ certis cõditionibus adepti ab Andronico, vt Chriſtopolitanas anguſtias traiicere tuto atque ad Helleſpõtum reuerti liceret, & vt Romana claſſe perducerentur in Aſiam ad ſuos cum omnibus manubiis, iter verſus Cherſoneſum intenderũt. Sed imperatore fidem nõ ſeruãte dimicare coacti, a Bulgaricis & Genuenſibus auxiliis in Cherſoneſo trucidati ſunt. Quæ perfidia & ſæuitia Turcos in Aſia vehementer irritauit.

Andronicus ad magnam ætatem peruenit. Annum enim attigit ſeptuageſimum. Extremam ſenectutem difficilem habuit, exagitatus diſſidiis filiorum & nonnullis in ipſum cõſpirationibus ac molitionibus. Filios genuit ex prima coniuge Pannonia Micaëlum imperatorem & Conſtantinum deſpotam: ex altera Irene filia marchionis Montisferrati filiam Simonidem, quæ miſſa eſt nuptum Seruiæ regi.

Filios genuit Iohannem, Theodorum, & Demetrium quos cum ambitioſa & factioſa mater Micaëlo anxie anteferre conaretur vt αὐτοκράτορες καὶ αὐτονόμοι, & ſui iuris eſſent, nec agnoſcerent ſuperiorem, & poteſtate pari imperarent: vel ſi deiici imperio Micaël primogenitus nequiret, vt ſaltem ad cõſortium & ſocietatem imperij admitterẽtur: hac pertinacia aſſiduarum flagitationum & expoſtulationum alienauit a ſe mariti animum, a quo cum acciperetur durius, metu ſæuitiæ ſeceſſit Theſſalonicam, ſed ne ibi quidem experiri quas potuit vias & rationes deſtitit, quibus filios extolleret, conatu tamẽ irrito. Exceſſit e viuis marito adhuc ſuperſtite. Theodoro filio petiuit in vxorẽ filiã ducis Athenarum, qui tũc adhuc imperio coniunctus gerebat munus & dignitatem magni ducis, & hortatrix illi fuit, vt pulſo Theſſalorũ principe, genero principatum illum armis adſereret, ſed repulſam tulit. Quare cõiugem aliam ei delegit Genuæ e Spinularum familia, & vt marchio Montisferrati diceretur, impetrauit. Iohanni deſpondit filiam Nicephori præfecti Camiclij, magni nominis apud Andronicum

viri. Is

viri. Is quarto a coniugio anno orbus liberis decessit. Primogenitus Andronici Micael, consors imperij cum patre, procreauit ex Maria Armeniaca filios duos Andronicum iuniorem, & Manuelem despotam, qui Byzantij a custodibus vrbis noctu, dum fratrem Andronicum dissolutius & luxuriosius viuentem inquirit, lethaliter sauciatus interiit, magno cum dolore aui. Filias reliquit Annam & Theodoram, quarum illa primum Thomæ Epiri & Ætoliæ principi, post Thomæ comiti Cephaleniæ prioris consobrino & interfectori nupsit. Theodoram duxit Suendoslaus Bulgarorum princeps. Constantinus alter Andronici filius libidinibus sese fœde contaminauit. Micael morte matrem præcessit. In Andronicum nepotem auus indulgētissimus fuit. Quapropter ille licentia efferatus, auxiliis Genuensium per seditionem imperium inuasit, occupata Thracia & vrbe Constantinopoli. Cum Michaelo Bulgaro illo, qui post obitum Suendoslai Bulgaris imperauit, cum eo ergo contra Seruiæ regem fœdus fecit. Eiusdem auxiliis auum, qui in regno Constantinum despotam anteferre Venetorum ope conabatur, coegit ab incepto desistere, & repudiata Venetorum societate Ligurum amicitiam amplecti. Multos annos bellum varium & anceps cum auo gessit: sæpe enim inter eos reconciliata pax intercessione amicorum, & dissoluta rursus fuit, donec iunior seniorem, ætatis vicio cæcutientem in monasterium compulit, in quo vitam exegit, imperator ignauus & infœlix.

Propter hæc dissidia domestica cum negligerentur res Asiaticæ, Turci plerasque vrbes Bithyniæ ceperunt. Prusiam expugnatam Ottomānus pater & princeps familiæ, caput ac metropolin suæ gentis bellique contra Europæos arcem constituit. Frequentissima autem & terribilia maxime deliquia solis & lunæ in hoc tempus incurrerunt: crebris etiam terra quassata est motibus, quæ prodigia non futuras aut procul imminentes calamitates præsagierūt, sed iam præsentes præ foribus ipsis oculis demonstrarunt.

ANDRONICVS IVNIOR.

ANdronicus iunior proditionum ope ac parricidij ſcelere in imperium irrepſit auo inſidioſe circũuento & oppreſſo. Annum egit triceſimum ſextũ, quando auus fato functus ſoli gubernationẽ reliquit. Eo viuo Micaëlem Bulgarorum deſpotam ſibi contra auum adiunxerat, collocata ei in matrimonium ſorore: quam cum ille in thorum adduxiſſet, priore coniuge Seruiæ regis ſorore adhuc ſuperſtite, rex ira percitus, bello vindicandam polluti thori cõtumeliam ratus, acie victum & multis ſauciatũ vulneribus principatu exuit, Alexãdro conſobrino illi ſurrogato. Ita leuitas & petulantia femina diſſidiorũ auxit. Sed cum Alexander póſt victoriam auxiliis Seruianis lõgius progreſſus, limites Conſtantinopolitanos etiã peruaſtaſſet, Micaël vlturus iniurias, Bulgariam cum exercitu intrauit, vbi ab Alexandro cõcluſus in eas deuenit anguſtias, vt fame ille cum exercitu vniuerſo pereũdum fuerit, niſi Alexander miſertus illius, rẽ ad pacificationes deduci fuiſſet paſſus. In hoc bello Cantacuzeni virtus enituit.

Imperator adiunctis ſibi Turcis Mitylenęos & Phocẽſes oppugnauit, cumque Iohannes comes Ætolorum & Acarnanum, qui fratre Thoma obtruncato principatum inuaſerat, violẽta morte interiiſſet, relicta vidua & impuberibus liberis, imperator recuperandæ Theſſaliæ magis quam arcendis aditu Europæ Turcis intẽtus, hos in derelicta Aſia confirmare ſeſe & proferre imperium permiſit ad Helleſpontum vſque. Orchanes enim interea Niceam & Nicomediam pertinaci obſidione fatigatas fame tandem domuit.

Sed & imperator prima expeditione nihil profecit in Theſſalia, anteuertente eum Thoma comitis Cephaleniæ filio, qui annum dum agebat quartum decimum: altera totam ſubegit, accepto in deditionem principe. Deceſſit annos natus quadraginta quinque, imperauit viginti, relictis ex Anna coniuge Alemanna Iohanne & Manuele filiis, quorum curam, cum impuberes eſſent, commendauit Iohanni Cantacuzeno.

IOAN-

IOANNES PALÆOLOGVS ET IOANNES CANtacuzenus.

ANdronicus moriens filios ac regnum cõmiſit fidei Cantacuzeni, quorum Iohannes natu maior tunc annum egit duodecimum. Cantacuzenum Apaucus quidam propter vafriciem & aſtum imperatori carus, eiecit in exilium, obſequutus ambitioni patriarchæ: huius iniuriæ & contumeliæ vlciſcendæ cauſſa quinquennali bello viduam matrem & Iohãnem filium exercuit.

Byzantio proditione potitus, crudeliter nihil in quenquam ſtatuit, ſed imperatoriam poteſtatem ac dignitatem vſurpauit, non excluſo tamen conſorte Iohanne, cui vt inter vtrumque firmior coaleſceret beneuolentia, filiam matrimonio coniunxit. Sed vt regna ſocium ferre nequeunt: ita cito diſsiliit male facta inter vtrumq; concordia. Gener exoſus potentiam ſoceri profugit in Tenedon, adducturus noua auxilia ad ſocerum exturbãdũ. Impetrauit tandem, vt a Franciſco Cataluſio Genuenſe viro in re nauali exercitatiſsimo, in regnũ reſtitueretur, pro quo officio Lesbum inſulã ei tradidit poſſidendam, quam poſteri, ad Mahometen ſecundum vſque rexerũt. Socer abſente genero cum Venetis, Catalanis & Siculo rege fœdus iniit contra Genuenſes. Bellum acre motum eſt, in quo primùm nauali prælio inter Conſtantinopolin & Chalcedonem, quæ Scutaria hodie eſt, commiſſo, Genuenſes vicerunt, conſilio Pagani Auriæ claſsis præfecti. Altero anno Genuenſes ad Corſicam a Nicolao Piſano Veneto victi, vnam & quadraginta triremes amiſerunt, quæ cum epibatis ſubmerſæ perierunt.

Poſt hanc cladem cum Genuenſes ſe ſuaque archiepiſcopo Mediolanenſi permiſiſſent, Auria reparata claſſe Piſanum Venetum ad Peloponneſum ſuperatum captumque cum millibus quinque Genuam in carcerem perduxit.

Cantacuzenus Palæologo reduci ceſsit, & imperio abdicato ſeſe in monaſterium abdidit. Andronicum filium

natu maiorem imperatorem creauit:Manuelem minorem despotæ insignibus ac dignitate ornatum,præfecit Spartæ in Laconica,quam hodie Mizothram vocant. Filiam multo ante tradiderat in vxorem Orchani Turco, vt amicis Turcis vteretur, cum se Græcis infensum esse sciret,& quod in imperium sese ingesisset.

Andronicus a Palæologo tanquam æmulus regno pulsus confugit in Rhodum,vbi cum frustra implorasset fidem & opem magni magistri Rhodiorum, reuersus ad fratrem in Peloponnesum, cum eo reliquum vitæ consumpsit priuatus.Iohannes regno potitus Italiam adiit, comparaturus auxilia,sed contumeliose acceptus ac tractatus,cum rediisset Byzãtium,& vrgeretur insuper bellis Bulgaricis & Seruianis,ita amicitiam iniit, ac fœdus cum Amurathe,vt & se & regnum in fidem illius traderet,promisso tributo, quod constituerat, & Theodorum natu minimum filium obsidem dederit, qui castra sequeretur.

Hæc initia fuerunt seruitutis tristißimæ,quæ Constãtinopolitanis imperatoribus præter inane nomen aliud reliquit nihil.Deinceps ita in Turcorum fuerunt potestate,vt militare cogerentur per se & filios,contra quos illi vellẽt & ad imperata pręsto esse,quotiescumque vocarentur,nec capessere aut vsurpare imperium auderẽt, nisi potestatem precario a Turcis obtinuissent,nisi vim hostilem experiri vellent.

Iohannes imperium dum abfuit Andronico primogenito commendauit.Thessalonicæ Emanuelem pręfecit. Andronico,accusato de crimine læsæ maiestatis, quod cum Amurathis filio in cædem illius conspiraret, visum ademit,feruido aceto in oculos infuso.Theodorum Baiazetes extinctis Cantacuzenis imposuit Peloponneso. Sed ne quidem in hac calamitate a factiosis & perfidis consiliis ac molitionibus abstinuerũt.Andronicus enim quanquam cæcutiens ad Baiazetem profectus, per hunc patri regnum eripuit, & illũ insuper cum Emanuele fratre in tetrum carcerem inclusit, vnde tertio anno Emanuel elapsus,fratrem rursus Baiazetis consensu exturbauit,ac cum Iohanne filio vinctum in curiam misit.

EMA-

EMANVEL PALÆOLOGVS.

EManuel fratre iisdẽ artibus excusso, quibus patrem ille summouerat, regnum obtinuit a Baiazete his cõditionibus, vt tres myriades aureorum nummorum annuatim penderet, Philadelphiam, cuius obsidio & oppugnatio aliquoties frustra tentata erat, traderet: iureiurando fidem Baiazeti suam obstringeret, obsides daret, & auxiliares copias Turcicis: vbicunque bellum gerendũ esset, adiungeret. Sed non fuit infidi tyranni diuturna erga Emanuelem beneuolentia, & animum, vt in tyrannis omnibus, calumniis patentem atque ad suspiciones pronum, & iam ante rumusculis quibusdam nonnihil alienatum, magis incendebat Iohannes Andronici filius odio patrui. Itaque Byzantium obsedit Baiazetes, cumque vi capere non posset, fame exhaurire constituit, quod perfecisset, nisi improuisa irruptione Tamberlanis Scythæ fuisset abstractus.

Emanuel suscepturus nauigationẽ in Italiam, ad corrogandam in belli sumptus pecuniã, & impellendos reges occidentis, vt coniunctis viribus in Turcos mouerent, Iohannem Andronici filium, qui Baiazetis gratia exciderat, quod colludere cum Emanuele putaretur, recõciliatis voluntatibus regno se absente præfecit. Theodorus frater in ea trepidatione, quam obtulit Græcis Byzantina obsidio, Argos vrbẽ & Nauplium Venetis: Spartam Rhodiis vendidit: sed hæc ad Palæologos rediit: Argos deleuerunt Turci.

Filios Emanuel ex coniuge Turcica vidua regis Trapezuntini suscepit septem: Iohanni regnum destinauit, conciliatis ei nuptiis filiæ Marchionis Montisferrati: Andronico Thessalonicam attribuit, quam ille seu odio fratris Iohannis, seu ex desperatione vendidit Venetis, & in Peloponnesum profectus, fratrum beneficio Mãtinæam possedit. Incidit in elephantiasin, & Theodorum filium commendauit Theodoro Porphyrogenito fratri, spe successionis in Peloponneso, cum liberis Theodorus careret, Tertium Emanuelis filium, alij Emanuelem, alij Micaelum nominant, de hoc certi nihil traditur.

Quartus Theodorus Porphyrogenitus ex principatu

Peloponnesi innotuit,quo non contentus,Amurathe arbitro fratri Iohāni conatu plane furiali de imperio iam deplorato litem intendit. Duxit in vxorem filiam Reinerii principis Corinthi,Thebarum & Athenarum.

Hic Reinerius Florentiæ e familia Acciaiolorum oriundus,Atticam,Bœotiam & Corinthum Catalanis, id est,Hispanis ademit, tunc cum pōtificis Romani impulsu Itali ad Græciæ direptionem ceu ad prædam egressi, alij alias partes adorti essent ac depopulati. Genuenses enim Achaiam & partem maximam Elydis, Pylum itē & Messanam:Veneti insulas & reliquam littoralem Peloponnesū abripuerunt,in qua sunt Methone,Naupliū, Naupactus,Pylum,Corone,Crysseum:Genuensibus vero Eubœam extorserunt,Hispani Phocidem & alicuius partis Atticæ,Bœotiæ, Thessaliæ & Peloponnesi dominium conseruarunt. Mediterranea Peloponnesi Palæologi retinuerunt.Neapolitani duce Carolo e familia Beneuentana Tochiorum,Acarnanię & Ætoliæ partem & Cephaleniam,Zacinthū atque Echinades insulas inuaserūt,quas postea interceperūt Veneti. Nec in his occasionibus sibi defuerunt Bulgarorum & Seruiorum proceres in Epiro, Macedonia, Ætolia & Thessalia, ne quid ad fatalem ruinam & interitum Græciæ vlla in parte deesset. Sed nulli diu his imperiis gauisi sunt, vt dicetur.

Reinerius iūcta cum Liguribus affinitate,qui Eubœā tenebant,Philippi Aurię filiam duxit in vxorem.Ex hac filias suscepit,quarum vnam Theodoro Palæologo, alteram Carolo Acarnano despōdit. Habuit & filium nothum Antonium,qui Bœotiam tradidit cum vrbe Thebana.Corinthum Theodoro genero dotis loco concessit.Athenarum vrbem Venetis reliquit, quā paulo post Antonius filius bello ab illis recepit:hic duxit in vxorē priuati ciuis Thebani viduam,& filiam adoptiuam elocauit Galeoto Malatestæ Ariminensi Æginæ domino. Antonio mortuo vidua ab Arumathe impetrauit pecunia,vt principatum relinqueret Nerio Acciaiolo,quē ob cognationem cum Antonio fratre maritus euocarat e Florentia,in spem successionis.

Nerio

Nerio mortuo Mahometes rurſus viduæ cum paruulo filio ſupplici poſſeſſionem principatus pecunia vẽdidit. Hęc poſtea exarſit amore Veneti mercatoris, qui filius erat Petri Palinerij præſidis Nauplij, & domi vxorem habebat, cum hoc pacta eſt, ſi diuortium faciat cum vxore, ſe ipſi nupturam eſſe, & collocaturam eum in principatu: Venetus incenſus cupiditate, coniugem domi veneno ſuſtulit, & viduam duxit. Sed cum ſæuitiam exerceret in viros nobiles, Athenienſes pertæſi tyrãnidis accuſarunt eum apud Mahometem. Cumque ad hunc profectus eſſet, vt pecunia & culpam & pœnam redimeret, Mahometes eum interfici iuſſit. Ita primum ipſe ſcelerum pœnas dedit.

Poſtea cum Mahometes parui hæredis cognato Antonio principatum attribuiſſet, is mulierẽ, quæ propter libidinem ſpecie coniugij vrbem in Venetum mercatorem tranſtulerat, carceri incluſam Megaris necauit. Ita & mulier diuinitus punita eſt. Hæres matre orbatus, cũ ſibi quoque a cognato eripi principatum videret, accuſat eum apud Mahometum de nece matris.

Mahometus igitur videns non eſſe finem parricidiorum in ea familia, mandat præſidi Theſſaliæ, vt Athenas occupet. Ita in Mahometi poteſtatem Athenæ redactæ ſunt, vbi poſtea propter ciuium ſeditiones arcem & magnam partem vrbis victor deleuit. Nunc tantum ἐρείπια reliqua ſunt, caſæ piſcatorum & colluuies peregrinorũ hominum, qui ex barbaris gentibus caſu eo confluunt. Hic eſt vrbis finis, quæ & exempla virtutum egregia habuit, & domiciliũ fuit doctrinarum, & res honeſtas ac magnas ſapienter & fortiter geſſit contra Perſas, & in imperio moderatior fuit Spartanis ac Thebanis. Suntque duo millia annorum a Solone vſque ad hunc Mahometum euerſorem Athenarum.

Theodorus inſtaurato ex quadratis lapidibus hexamili muro in Iſthmo, duo maria Ionium & Ægeum ad ſinus duos Corinthiacum ac Megaricum coniunxit, atque ex ea parte Turcis aditum terra ad Peloponneſum incluſit.

Demetrius quintus Emanuelis filius aduerſus Albanos

vindicauit Peloponnesum auxiliis Turcicis, pro quo beneficio quindecim millia aureorū nummorum tributi loco Turcis annuatim soluit. Tandem dedidit sese & Spartam Mahometi.

Thomas sextus filius Emanueli capta Constantinopoli & Peloponneso amissa Romam venit, adductis secum duobus filiis & totidem filiabus: filiorum alter Andreas ibi ducta vulgari meretrice in vxorem, vitam turpem & infamem egit, alter Emanuel ad victorem Mahometen reuersus in carcere vitam finiit. Filiarum Helena nupsit Lazaro Sueuiæ regi: Zoe Iohanni Rossorum principi, quæ peperit Helenam coniugem Alexandri regis Polonorum.

Constantinus septimus post Iohannem fratrem regnauit.

IOANNES PALÆOLOGVS.

HVius nullæ commemorantur res gestæ, nec conari quicquam potuit, circunseptus vndique atque conclusus ab hostibus, & omni exutus potentia. Inuitatus ab Eugenio pontifice venit in Italiam cum celebraret concilium Florentinum. Inde reuersus domum non diu superuixit.

CONSTANTINVS PALÆOLOGVS *Vltimus.*

COnstantinus ante imperium sæpe fortiter cū Turcis conflixit in Peloponneso & Thessalia. Sed cum Amurathes Heracleam expugnasset, animo fractus & pene in desperationem actus, ad conditiones pacis, quas victor tulisset, supplex sese obtulit: hexameli murū, qui erat Peloponnesi propugnaculum illius iussu deiecit, hunc tumultuario opere restituerunt Veneti, sed Mahometes rursus destruxit.

Hoc imperatore expugnata & capta est a Mahome-
A. 1453. te Constantinopolis post obsidionem dierum quatuor & quinquaginta, quarto Calend. Iunij, id est, die Maij vicesimo nono, anno Christi millesimo, quadringentesimo,

mo, quinquagesimo tertio.

Obsidionem tradunt inchoatam esse Nonis Aprilis, & intra mœnia præter vrbanam multitudinem tantum fuisse sex millia Græcorum militum & auxiliariorũ Venetorum & Genuensium tria millia. Contra Mahometes adduxerat quadringenta millia hominum, quæ multitudo maxime collecta fuit ex vicinis gentibus, quæ adhuc nominabãtur Christianæ, ex Græcia, Illyrico, Vvallachia, Dardanis seu Rascis, Triballis seu Seruiis, Bulgaris seu Mysis. Turci pauci fuerũt, Europæis fuere admixti Asiatici ex Bithynia, Galatia, Lydia, & Cilicia. Sic nobiscum bella gerũt Turcici tyranni, vt gentes cognatas nobis, nobiscum dimicare cogant.

Oppugnationem Mahometes terra marique est aggressus. Terra copias ita distribuit, vt tribus in locis muros concusserit ac disiecerit, & per ruinas tentarit irruptiones. Virtus in defensoribus egregia fuit, quorũ dux Iohannes Iustinianus Genuensis, multum vsus cõsilio & opera viri fortis atque industria, qui nominatur in historiis Iohannes Grandis Alemannus, fortiter impetus irrumpentium hostium sustinuit atque elisit. Sed quod copiæ exiguæ essent, & tribus in locis ad ruinas deiecti muri, atque insuper ad portũ assidua prælia multos milites quotidie absumerent, diu contra tantam multitudinem sufficere non potuerunt, præsertim cum vtrinque cuniculi acti essent, etsi in his conatus fossorum Turcicorum fuerunt irriti.

Adduxerat tyrannus Turcicus ex diuersis littoribus maris Ægæi & Euxini ducenta & quinquaginta nauigia, vt portum Byzantinum obsideret, & littora nauibus tanquam ponte iungeret. His in portu oppositæ fuerunt septem Genuensium, tres Cretensium, & aliquot ex Chio naues. Fuit & portus ipse catena ferrea clausus, ne perrumpere & penetrare in eum classis Turcica posset. Eruperunt & propugnatores per occasionem, ac cum Turcis fortiter præliati, classem eorum iniecto igne ad eum modum corruperunt, vt aliquot diebus sine vsu fuerit. Tandem tamen Turci effracto, qui obseratus erat catenis ceu repagulis, aditu, intra portũ peruase-

runt.ibi cum terra marique quassatis ac prostratis muris tyrannus spem expugnandæ vrbis concepisset, irruptiones ex portu & aliis locis totis viribus tentatæ sunt.

Stetit spectator tyrannus in vicino colle, cohortatus suos, vt fortiter muros cōscenderent, & vociferatus horribili vlulatu, sicubi repelli eos aut interfici vidit, minitatus etiam cedentibus. Nā & cohortes, quas velut triarias apud se retinuerat, summisit, quæ cedentes iugularent.

In hoc prælii feruore, etsi spes victoriæ animum & robur defensoribus addidit, præsertim vbi cæsorum multitudine exercitus Turcicos animaduerterent nonnihil turbari, tamen rursus conuersa est prælii fortuna Iustiniano Genuensi vulnerato, qui etsi obtestaretur eum imperator Palæologus, ne fugeret ex sua turri, cum vulnus non esset lethale, tamen deseruit stationem, nullo alio in eam speculam collocato, fractus animo potius, quam vulnere. Fugam ducis sequuti milites speculam nudarūt. Hoc animaduerso Turci magno agmine in ea loca infusi, vrbem occuparunt.

Iustinianus in vicinam Peram euasit, vnde postea in vicinum Chium nauigans, seu vulnere seu mœrore animi extinctus est. Imperator Palæologus cum multis aliis, quibus spes vitæ in fuga erat, si ex vrbe effugissent, in ipsa porta vel trucidatus, vel collisione multitudinis conculcatus est. Nam in porta octingenta cadauera reperta sunt.

Victores Turci grassati per vrbē, & obuios quosque & abditos in ædibus senes, matronas, virgines, puberes & impuberes crudelissime trucidarunt. Raptæ sunt matronæ nobiles & virgines ad stupra: quæsita est præda in omnium ædibus & templis, quam Mahometes si vrbs caperetur, militibus tribuerat. In templis picturæ Christi contumeliis affectæ, & omnia vrbe toto triduo scelera commissa sunt, quæ gens barbarica, impia, libidinosa, obscœna, auara & crudelis in capta vrbe regia opulenta & ornatissima audere potuit.

Post triduum Mahometes vrbem ingressus tumultus sedauit, & inquisitos proceres aliquot, qui adhuc reliqui erant, dissecari iussit. Narrant & in conuiuiis Turcicis

cicis honeſtas matronas & virgines, etiã ex regia familia, poſt alias cõtumelias per ludũ in fruſta cõciſas eſſe.

Talem cum vrbium omnium regina in toto genere humano experta ſit ſæuitiam obſcœniſſimorum & crudeliſſimorum latronum, exemplo moueamur, vt cogitemus de pœnis, quæ aliis gẽtibus & vrbibus impendẽt, ac metuentes iudicium Dei, exuſcitemus nos ad veram Dei inuocationem, ac petamus aſſiduis gemitibus, vt Deus propter Filium & ſeruet inter nos eccleſiam, & mitiget pœnas. Nec tantum pœnæ exemplum intueamur: ſed & de antegreſſis principum ac gentis Græcæ peccatis cogitemus, & petulantiam vſurpatam in lacerando regno diſcordiis ac bellis ciuilibus cõſideremus: & moti exitu triſtiſſimo, viuamus modeſtius, foueamus ac tueamur cõcordiam, nec diffidentia, ambitione, cupiditate vindictę aut pleonexia turbemus trãquillitatem communem, ne diuulſis nobis & laniena mutua vel præconſumtis vel attritis, accidat quod euenit genti Græcæ.

Sunt autem a Xerxis fuga vſque ad L. Septiminium Seuerum, qui Byzãtium triennio obſeſſum, tãdem fame expugnauit atq; euertit, anni ſexcenti, ſeptuaginta quatuor, quibus annis floruit vrbs.

Conſtantinus Magnus circiter annum, poſtquam deuaſtata fuit a Seuero, centeſimum ſextum, eam reſtituit & ornauit: inde vſque ad hoc excidium ſunt anni mille, centum viginti vnus. Interea etſi domeſticis & externis bellis interdum quaſſata eſt, & principes habuit diſſimiles: manſit tamen & arx imperij orientis, & præcipua doctrinarum ſedes, & hoſpitium eccleſiæ, ſed alias magis, alias minus puræ. Nũc deletis eccleſiis, bibliothecis & ſtudiis doctrinarum, ſublatis ordinum gradibus, ſenatu & magiſtratibus, & extinctis vel oppreſſis nobilibus familiis, arx eſt blaſphemiæ Mahometicæ, & ſtabulum Turcicorum latronum, qui doctrinas, honeſtam diſciplinam, leges, coniugiorum fœdus, caſtitatis decus furenter contemnunt, & nulla ciuilia ornamenta magnifaciunt. Tantum ardent infinita cupiditate dominationis, quam tamen nihil aliud intelligunt, niſi facere vaſtitatem in genere humano.

Accidit vrbi idem,quod oraculi versū Macedonibus significatum fuit,vt Constantini nomen vrbi fatale, & Constātinus imperans ἀγαθὸν καὶ πῆμα esset: Ambitum vrbis esse tradunt centum & vndecim stadiorum,id est, milliarium Germanicorum trium & dimidij.

DE REBVS TVRCICIS.

QVibus initiis,occasionibus & successibus, & quo tempore Turci primum in Asia vires acquisiuerint, ac regnum cōstituerint,& quomodo cum vni subiecti essent vniuersi tanquam regi,cæteri proceres tamē huic principatu per cædem abrogato, & copiis quasi per turmas diuisis, amplissimas regiones inter se diuiserint,& quod Tartari rursus hos oppressos inque angustū coactos grauiter afflixerint:supra ostēdi. Quāquam autē hæc procella irruptiones Tartaricæ remorata fuit nōnihil,ac retardauit progressus Turcicos a tergo,apud eos,qui ab Europa lōgius ad Persidem & Caucaseos mōtes habitarūt,anteriores tamē & Hellespōto viciniores nullis vnquam occasionibus imbelles Asiæ populos infestare,& Constantinopolitanas vires iam languidas antea,magis magisque carpere ac defatigare destiterunt.

Tandem Tartarici turbinis impetu sua sponte exoluto,qui opes suas illo conferre in vnum atque consentire coēgerat, cum fuissent antea ex potētiæ æmulatione discordes: tūc ergo ita vires pristinas animosque pristinos receperunt,vt non tantum prouincias priores fœlicissimo ac celerrimo progressu recuperarint, sed plures Byzantinis imperatoribus ademptas acquisiuerint, & vniuersas ceu in tetrarchias diuiserint, quibus singuli potestate regia imperarent.

Caramanno Alismeio obuenerūt pleraque mediterranea Phrygiæ,ad Philadelphiam vsque & Antiochiam, quæ Meandro adiacet.Hinc quicquid ad Smyrnam vsq; & interiorem Ioniæ oram pertinet,cessit Sarchani: Magnesiam, Prienen,& Ephesum Sason occupauit. Quidquid vero a Lydia & Ætolia ad Mysiam vsque & Hellespōtum porrigitur,id Calames sibi & filio Ceraso vēdicauit,

dicauit. Quæ circa Olympum sunt & Bithyniam omnẽ Ottomãnus obtinuit. Reliquam a Sangorio flumine regionem ad Paphlagoniam vsque Amuriadæ inter se sunt partiti.

Hæc partitio incidit in tempus interregni, & paucis annis antecessit imperium Rodolphi in occidẽte circiter annum Christi millesimum, ducentesimum, octogesimum. Sed cum inter sese dissiderent proceres, deque regnorum ac prouinciarum finibus impune bello contenderẽt: (negligebatur enim Asia, Europa occupata bellis domesticis: vtrobiq;. in italia & Græcia) cæteris oppressis extulerunt & confirmarunt sese quatuor præcipuę familiæ, Assimbei, Candelori, Caramanni, Ottomanni.

Candelori Sinopem regionem circa Pontum, Caramanni Ciliciam cum obtinuissent, diu Ottomãnicis armis restiterũt. Vtraque tamen familia Mahometis Ottomanni victrici dextra regnis pulsa, confugit ad opes Assimbei, qui Cappadocum terras & minorem Armeniam possidebat. Ex Assimbeis natus est Vsumcassanes, qui interfecto Malaonchre oriundo apud Parthos ex stirpe Gempsæ magni Parthorum sultani, cuius in oriẽte latum imperium ad Bactrianos & Aracosios vsque sese extendebat, hoc ergo interfecto regnum Persicum vi fraudeque adeptus Ottomannis hostis formidabilis & grauis extitit.

Caussa dissidiorum inter gentes cognatas, originis morum & linguæ eiusdem, fuit non tantum ęmulatio potentiæ, sed etiam diuersitas impiæ ac blasphemę religionis. Etsi enim Mahometem colerẽt vniuersi, opiniones tamẽ ac ritus Ottomãni sequebãtur, quos Halis Mahometis interpres ac socius scribendo docẽdoque posteris tradiderat. Reliqui Homaris placita atque decreta præferebant a quibus illa magna ex parte diuersa erant.

Eousque autem processit hęc odiorum acerbitas inter ipsos, iusto in blasphemos hostes Dei iudicio, vt bellorum & cædium mutuarum finem non fecerint, nisi postquã veterum Turcorũ reliquiæ radicitus extirpatę essent. Paucos enim origine & sanguine Turcos superesse dubiũ non est, nec fortuna tanti imperii, nisi ascitię

Chriſtianis hominibus traductique adMahometiſmum militis robore & viribus cōſtat. Quapropter etiam vſus patrij ſermonis pene exoleuit,& regnat Heneta lingua. Patrius ſermo non niſi proceribus, qui e Turcorum familiis ſuperſunt,in vſu eſt.

Etſi autem diu inter ſe hæ familiæ certarint odiis & armis, tyrannidem tamen vna tandem Ottomannidarum familia obtinuit, cæteris vel deletis vel oppreſſis. Hæc ab exiguis orſa initiis incredibili ſucceſſuum celeritate creuit in immēſum, & ſuo quodam fato, & quia Deus ad puniēda omnium gētium peccata tam late graſſari ſæuam gentem voluit, ſicut in prophetis multis ſeculis ante prædictū fuit,tale futurum eſſe regnum Gog & Magog.Sed occaſiones inuaſionum, & victoriarum tantarum cauſſæ extiterunt a diſcordiis,ſceleribus,perfidia,ignauia,auaritia, leuitate,diffidentia omnium ordinum orbis Chriſtiani, ſummorum & inferiorum. Nā ex defectionibus etiam Chriſtianorum ſpontaneis,plurimum potentiæ Turcicę acceſſit,quod ſubinde aliquid licentiæ militaris cupidi & moti ſucceſſibus, ab eccleſia ad ſectæ Mahometicæ ſocietatem deſciuerunt. & quia licentia per ſeſe hominibus grata eſt,& quia quo ſe fortuna inclinat,eo fit & voluntatum inclinatio, & omnibus ętatibus prophani aut ſecuri,quorum ingēs eſt multitudo in eccleſia,iudicant de religionibus ex imperiorum ſucceſſibus. Etenim non ſolum propter opinionum,ſed euentuum etiam & fortunæ diſſimilitudinem: in genere humano quæſiuerunt & quærunt multi,ſit ne aliqua Dei eccleſia diſtincta a cæteris gētibus,& quæ & vbi ſit,præſertim cum & olim maxima pars generis humani,quādo floruerūt ordine quatuor monarchiæ,ignara fuerit eius doctrinæ,quæ eccleſiæ propria eſt, & nūc Mahometica barbaries complectatur præcipuam potentiam orbis terrarum. Quomodo autem conſentaneum eſt, pauculos & miſeros & crebris præliis fractos Deo curæ eſſe?Illos vero florentes fortuna,victoriis,imperiis, a Deo abiectos eſſe, cum quidem fateri neceſſe ſit,imperia diuinitus conſtitui?

Quanquam igitur potētia Turcorum eſt & fuit annis

amplius

amplius ducentis maior,quam vllius monarchæ orbis terrarum,non tamen existimemus dignitatem Turcici tyranni maiorem esse, quia dignitas imperij non est in illa Barbarica tyrannide,sed apud eas gentes, in quibus sonat vox doctrinæ cœlestis, & colũtur aliæ disciplinæ necessariæ ecclesiæ & communi vitæ: vbi leges diuinæ, & ex his extructæ aliæ honestæ leges vigent & regnãt, vbi iudicia legitima exercentur, & virtuti habetur honos, ac tribuuntur præmia:scelera voce diuina prohibita, & pœnis publicis iudicij diuini vindicata puniũtur, vbi locus est honestis congressibus hominum, & honestæ familiæ conseruantur,ac iustis armis proteguntur.

Hæc apud Turcos hostes Ecclesiæ Filij Dei & iustorum imperiorum nõ fiunt,quia doctrinas, cœtus docẽtium ac discentium, honestam disciplinam,leges,societatis humanæ vincula,politias ad pietatis & humanitatis cultum accommodatas,iudicia legitima,fœdera cõiugiorum,nobiles familias dissipant ac delent. Quid enim fuit aliud Turcicum imperium hactenus,quam aspera,crudelis & perpetua militia,occupata in efficiẽda passim vastitate delẽdis legibus,vrbibus, regnis ac politiis bene cõstitutis,durissimo seruitutis iugo ceruicibus captiuorũ imponẽdo, proferendis in infinitum limitibus dominationis, cuius adamãtia vincula sunt & fuerũt, οὐκ εὔνοια καὶ προθυμία καὶ χάρις ἐγγινομένη ὑπ' ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης, vt in iustis & moderatis imperiis, ἀλλὰ φόβος καὶ βία καὶ νεῶν πλῆθος, καὶ βαρβάρων μυρίανδρος φυλακή. Quare etiamsi potentia est magna, tamen cum nihil habeat simile illis antiquis monarchiis, quæ deletis tyrannis leges & iustitiam restituerunt, & iniusta onera sunt moderatæ, vix meretur imperij nomen, præsertim cum & voce diuina ante multa secula tyrannis illa sit damnata, quæ testimonia Deus extare voluit,ne pij moti potentia & successibus deficerent a Filio Dei.

Non ergo quęramus imperium in illa barbarie, sed grati agnoscamus ingens Dei beneficium, quod imperij Romani rudera nobis conseruauit, & assiduis gemi-

tibus ac votis petamus, ne sinat Deus ecclesias deleri, & fieri talem barbariem ac vastitatem, qualis est in magna parte generis humani, ac præsertim quam late Mahometica tyrannis dominatur.

Hæc de gente Turcica postquam præfatus sum, nunc de singulis tyrānis pauca adiiciam, ex prolixis & confusis historiis decerpta, quæ tamen legentibus historias ipsas laborē lectionis aliquātulum leuatura esse cōfido, certe vt multi cognoscant, reipublicæ interesse iudico.

Optarim & principes ipsos, cum in inquirendis historiis Turcicis diligētiores, tum in defensione patriæ coniunctiores & acriores esse, ac si magis nossent eam gentem & formam imperij ipsorum, & exempla sæuitiæ, & militiæ genus, & præliandi consuetudinem, magnitudo rerum excitaret generosos animos ad maiorem curam defendendi patriam, ecclesiam, leges, familias nobiles, honestas politias, disciplinam, doctrinas. Quanquam enim per se bella etiam iustissima ac mitissima, quid sunt aliud, quam tragicæ & tristes pœnæ, quæ non in singulos, sed vniuersos, in familias totas magnas & paruas, respublicas, leges, iudicia, horribiliter grassātur? Ἄρης γὰρ τύραννος, Νόμος δὲ βασιλεύς. tamen Turcica lōge sunt tristiora; quibus infinita & perpetua efficitur vastitas in omnibus rebus. Et qualis sit gubernatio Turcica, nomen & euentus ostēdunt. Turca enim vastatorem significat, & res ostendit partem terræ, quę vrbes habuit plenas artium, ecclesiarum, & aliorum ornamentorum, ita vastatam esse a Turcis, vt nunc barbarica solitudo sit, sine luce doctrinę, sine legibus, sine iudiciis, sine ordine vitæ.

OTTOMANNVS.

INter nobiliores Scythici sanguinis familias & vetustatis dignitate pares, quæ religionis similitudine & fœderibus sese aduersus finitimos suæ gentis & alienos cō iunxerunt, celebrantur Eurenesij seu Ebrenes, Thuracambi seu Turacani, Michalogli, Malcocij & Ogucij. Ex Oguciis Orthogules pater & Ottomannus huius filius, audacibus conatibus, & armis pene inuictis tātum glo-

riæ

riæ,authoritatis & potentiæ præ omnibus aliis conſequuti ſunt, vt cæteris citra inuidiam & contentionem principatu cedentibus,ſoli deinceps imperarint.

Traditur adhuc harum familiarum poſteritas apud Turcos reliqua eſſe,& in honore haberi,ſed non admitti neque ad purpuratorũ dignitatem, neque ad poteſtatem magiſtri equitum, ne ſcilicet immodica viriũ freti potentia ad imperium aſpirent.Opulentiores tamẽ eſſe exiſtimãtur cæteris,& prærogatiuis peculiaribus ornantur.Reditus magnos ex re pecuaria, fundis & perpetuis ſtipendiis percipiunt. Nam his agros poſſidere conceditur,cum reliquis ex Chriſtiano ſanguine oriundis, ſiue militiæ adſcripti ſerui ſint,ſiue incolæ,liberi,non liceat alios habere fundos, quam quos a principe agrorũ domino ad annuum vectigal impetrarunt.

Peculiariter autem Michalogli in militia voluntariis equitibus præficiuntur,quos Acanzes ſua lingua vocãt, id eſt,antecurſores,& plerunque centum millium equitum numerum implent. Reliquis cõmendantur præfecturæ: cumque ex Aſiaticis digniores imperatorũ filiis deſtinentur,ſicut Amaſię in Cappadocia,Iconij in Lycaonia, Magneſiæ in Ionia, ex Europæis Peloponneſiaca, quæ Morea dicitur Turacanis,Boſnenſis in Illyrico Malcociis,Ebrenibus Samandrica in Triballis attribuitur.

Primus autem Ottomannus & regiam dignitatem & Ottomannorum cognomentum in familiã Oguciorum adduxit,quod ipſe nomen ſortitus eſſe creditur a tenui Galatiæ oppido,quod Ottomãnzicum hodie vocatur,& a Pruſia Bithyniæ metropoli,verſus Trapezũtum diſtat ſex dierum itinere.

Sedẽ hic habuiſſe traditur iuxta Myſiam in vico Iteæ diſtante octo milliaribus a Ponto,quem vicum Soguta patrio nomine vocant. Inde profectus cum imperium Aſiæ ingenti ſpiritu ſibi deſpondiſſet, plurima munita loca Ponti in deditionem accepit.

Sed cæteras victorias illuſtrarunt edomitæ clariſſimę vrbes Aſiæ, Natolia & Ancyra in Phrygia: Sinope in Galatia, celebris ortu ac ſepultura Mithridatis, & Sebaſtia Cappadociæ, quæ hodie Siua eſt. His ſucceſſibus

terrorem ingentem & cognatæ gentis principibus & Græcis intulit, Prusiam ab hoc etiam Bithyniæ metropolin & Asiatici imperij caput ad Olympum montem, fame expugnatam esse aliqui referunt, quod Orchani filio alij tribuunt.

Græci tunc Natoliam vocabant voce corrupta ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, quicquid in Asia Græco imperio subiectũ vergebat in ortum:in Europa circumiectam Constantinopoli Thraciam appellabant Romaniã, inde quod Constantinopolis Νέα ῥώμη instituto fundatoris seu potius instauratoris diceretur.

Natoliam ante Ottomannum versus Pontũ & Cappadociam a prouinciis Turcicis dirimebat Sãgarius fluuius: versus inferiorem Asiam,Phrygia,Lycia,& Meander fluuius.Sed limites hos cito superauit Ottomannus, Natoliæ tamẽ & Romaniæ appellationes Turci etiam retinuerunt debellata iam Asia & Thracia.

Initia tyrannidis Ottomannicæ collocantur in annũ Christi millesimum,trecentesimũ.Ottomannum ipsum cum bellis assiduis per annos octo & viginti potentiam auxisset ac stabiliuisset,anno Christi millesimo,trecentesimo,vicesimo septimo,fato functũ tradunt cum non ita multo ante octo millia Turcorum in Europã,transmisso ad Chersonesum Hellesponto, hostilibus animis irrupissẽt,ducibus Meleco &Hali,qui,vt dixi,initio Catalanis coniuncti, deinceps cũ sese præda optima ditassent,ab iisdem rursus discesserunt,& diuisi inter se quoque,alij ad Triballos sese cõtulerunt, alij impetrata facultate redeundi in Asiã,Chersonesum occuparunt : sed a Græcis inde rursus expulsi sunt.

Filios reliquit tres, quorum minimus natu Orchanes occupatis militum animis regnum obtinuit, cæsis reliquis duobus,qui inter se quoque discordes erant.

ORCHANES.

DE tyrannide impatientis consortis Plutarchus, inquit, quod sicut geometræ αἰτήματα postulant : sic tyrannis sit concessum αἴτημα, ἀναιρεῖν τοὺς ἀδελφοὺς ὑπέρ.

ὑπὲρ ἀσφαλείας. De ingeniis & natura tyrannorum idem inquit, quod animam habeant conflatam ἐξ ἀσελγείας καὶ ὠμότητος. De affectione eorundem erga rempublicā Demosthenes ait: ὅτι τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐναντίος. Harum regularum exempla in ſequentibus hiſtoriis Turcicis conſideremus, cumque bonorum & ſalutarium principum omnis vita priuata & publica congruere debeat ad decalogum, quia νόμος ἔμψυχος ὁ ἄρχων, in his tyrannis Turcicis cum non congruat, quomodo a decalogo in infinitum diſcrepet expendamus.

Nec propterea boni, prudentes, iuſti, moderati, magnanimi, fortes prædicentur, ſi quid pręſtiterunt, his virtutibus aliqua ſpecie ſimile. Bonus enim, ſapiēs & iuſtus princeps is eſt, qui ſtudium habet recte & iuſte faciendi, & vt plurimum recte & iuſte facit, etiamſi quādoque labitur & impingit humana imbecillitate. Tales illi non fuerunt, ſed e conuerſo aſtuti, ſubdoli, iniuſti, ad immanitatem vſque ſæui, audaces, ῥιψοκίνδυνοι, parricidæ, hoſtes legum ac diſciplinæ honeſtæ. Diſcernantur itaque hæc in tyrānis illis hyperbolica vitia a veris virtutibus. Nunc ad Orchanem accedo.

Filiorum Ottomanni natu minimus tyrannidem cæſis fratribus adeptus eſt. Hic acumine & ferocia expediti ingenii, elati animi faſtu, calliditate & promptitudine conſiliorum, & victoriarum curſu, patri nulla in re inferior, liberalitate illū & comitate ſuperauit, qua & militum animos ſibi mirifice deuinxit, & ingentem multitudinem hominū cupidorum licentię militaris ad ſe pellexit, Myſia enim, Lydia, Licaonia, Phrygia & Caria ſubactis limites noui regni ad Helleſpontū vſque & Euxini littora propagauit. Pruſiam vetuſtam ſedem regū Bithyniæ, Niceam item & Nicodemiā expugnauit, Andronicis auo & nepote primum, deinde & Cantacuzeno & Palæologo in Europa ciuili inter ſe bello implicitis: ſed Cātacuzeno plus fauit. Huius eum filiam pro vxore habuiſſe, & auxilia ei contra Palæologum & Triballos

duce Solimanno filio miſiſſe Græcæ hiſtoriȩ memorãt. Alii filiam Caramanni Turci, qui Ciliciȩ imperabat, nuptam illi fuiſſe tradunt, cui ob potentiæ ȩmulationem bellum mouẽti, bonam regni partem ademit, filio inſuper in acie iugulato.

De interitu Orchanis diſsimiles narrantur opiniones. Alii in oppugnatione Pruſiȩ ſagitta ictum, cum ſpiculũ humeri oſsibus infixum ſine vitæ diſcrimine reuelli nequiuiſſet, ex febre inde oborta & ſanie mortifera interiiſſe perhibent: alii in conflictu cum Tartaris occubuiſſe amiſſa exercitus bona parte tradũt, cum rebus Turcicis præfuiſſet annos duos & viginti, anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo nono.

AMVRATHES PRIMVS.

Grȩci ſcriptores Orchani duos tribuunt filios Solimannum & Amurathen: quæque noſtri ab Amurathe geſta memorant, horum pleraque illi Solimanno aſcribunt, qui Amurathen in imperio anteceſsit, & cũ in Europa vitã finiiſſet, ſepeliri in Cherſoneſo Iſthmo voluit, prope filium, quem in hac expeditione amiſerat, & ibidem terræ mandauerat.

In Amurathen referunt domeſtica bella cum ſuæ gẽtis principibus, & prȩcipue cum Caramãno Cilice, poſt oppreſſas molitiones filii Sauis, qui in patrem conſpirarat cum Palæologi filio. Sed quomodocũque ſeſe res habeat, id quod referam accidiſſe, & Amurathẽ in Europa bellum gerentem obtruncatum eſſe conſtat.

Natæ inter imperatorem Palæologum & proceres Grȩciȩ diſcordiæ, quȩ in bellum ciuile exarſerunt, coëgerũt Palȩologum, cum viribus eſſet impar iis, qui ſubnixi opibus & auxiliis Bulgaricis rebellarant, fœdere & amicitia iuncta cũ Turcico tyranno, ſiue is Solimannus fuerit, ſiue Amurathes, auxilia iure fœderis poſtulare. Huius belli ſocietas occaſionẽ prȩbuit Turcis traiiciẽdi in Europam, ipſi Græciæ & multis vicinis terris exitialem. Inde enim initium extitit & ruinæ imperii Cõſtantinopolitani, & noſtrorum vulnerum.

Factioſos

Factioſos Græciæ principes inſtruebat Marcus Craiouicius diſpota Myſiæ inferioris, quę Bulgarią eſt. Amurathes duodecim millia delectorum Turcorum in Græciam ſumma voluntate traiecit, vt qui iam dudum occaſiones captarat experiundi vires Græcas, & rationē belli explorandi: his Palæologus mature repreſsit audaces & ſeditioſos conatus Marci ac cæterorum. Bello confecto remiſsis ſeptē millibus in Aſiam, facile impetrauit, vt reliquos apud ſe pręſidii cauſſa retineret. Nec ita multo poſt, ſeu Solimannus, ſeu Amurathes captus ex ſuorum commendatione, vbertate atque amœnitate ſoli & ſummis inuitatus occaſionibus obtinendę regionis opulentæ, cum ſexaginta millibus Turcorum, trāſiit in Europam, tanquam ſocius vel inuiti Cæſaris, ad reliquias belli perſequendas, & pœnas expetendas ab iis, qui a Palæologo defeciſſent. Is traiiciendi prætextus fuit.

Traduxerunt copias duę Ligurum onerariæ naues, accepto in ſingula militū capita aureo nummo, anno Chriſti milleſimo trecenteſimo ſexageſimo tertio.

Hæ copiæ mox Callipolin in Cherſoneſo, & aliquot vicina Helleſponti oppida vi expugnarunt, moxque viribus confirmatis, & aditu ad Helleſpontum præmunito, naues etiam conſtruxerunt, quibus & ſupplementa exercitui, & res neceſſarias alias ex Aſia in Græciam tranſportarent, quoties opus eſſet. Arce belli cōſtituta mox aſsiduis excurſionibus Thraciā peruagatæ Philippopolin occuparūt, & quæ ſupra Hebrum eſt Adrianopolin, ex ruinis Oreſtiadis inſtauratā, fruſtra Palæologo initū cum infido hoſte fœdus & res perditas deplorante. Inde conuerſæ in Marcum Bulgariæ, & Lazarum Seruiæ, in Myſia ſuperiore & Triballorum regione deſpotas, & aliquot Albaniæ in Dalmatia & Epiro proceres, qui vires coniunxerant: hos quanquam victoris ac ſucceſſu hoſtium conſternatos, aperto tamen marte congredi auſos fuderunt ac deleuerunt. Lazarus eo pręlio captus, vitam in carcere finiit, cuius indignam necem ſeruus natione Triballus, eius olim cliens, vindicare ingenti animo auſus, quanquam ſe ſciret certam mortem adire, Amurathen tamen pugione transfodit.

Præfuit Amurathes rebus Turcicis annis viginti tribus. Periit anno Christi millesimo, trecentesimo, septuagesimo secũdo. Vir nequaquam maiorum exemplo vel animo ferox, vel manu prõptus, sed bello & pace simulator egregius, qui εἰς μερίδα ἀρετῆς καὶ δεινότητος τὸ ψεύσασθαι τιθέμενος, vt de Mario dicitur, religionem iurisiurandi & fœderum circumscribebat & metiebatur ex occasionibus proferendi imperij, nusquam si qua sese obtulisset augendæ potentiæ opportunitas, firma fide aut incolumi iuramento. Filios reliquit Iacuppũ, quem Solimannum nostri nominant, & Baiazeten. Tertium Saucen propter structas regni caussa insidias excęcauit. Nũc ad imperatores occidentis redeo.

IMPERATORES OCCIDENTIS.

LVDOVICVS BAVARVS, CVI FVIT OPPOSITVS ALIQVORVM SVFFRAgiis *Fridericus Austriacus, Alberti filius.*

POst Henrici septimi mortem occidens in mensem decimum quartum vsque interregnum habuit. Prorogata enim fuit cõsultatio de successore in annũ quartum decimum, supra millesimum, trecẽtesimum. Moræ caussam attulit duorum principum, Ludouici Bauari & Friderici Austriaci æmula de imperio concertatio inter sese, vtroq; magno conatu in id incumbẽte, vt priusquã ad solennem deliberationem vẽtum esset, traduceret in suas partes principes electores, & alterum suffragiorum multitudine superatum repelleret. Ex hoc ambitu cum electores & præoccupatos attulissẽt animos, & sese dis iunxissent sententiis, bellum ciuile ortum est.

Anno itaque millesimo, trecẽtesimo, quarto decimo, ardente cometa & minitante venturas clades, mense Octobri, Moguntinus, Treuir frater Hẽrici septimi, Iohãnes Bohemiæ rex, & VVoldemarus marchio Brandeburgensis,

burgensis, elegerunt Ludouicum Bauariæ ducem. Cæteri, Coloniensis Henricus de Virnburg, Rodolphus Palatinus ad Rhenum Ludouici frater, & Rodolphus dux Saxoniæ opposuerunt Fridericum Austriacum. Vicisse Bauarũ suffragio Boemici regis, qui Friderico infensus erat, suspicio est. Nam Rodolphus Palatinus consobrinũ fratri prætulit. Erant enim Ludouicus & Rodolphus Palatinus nati ex amita Friderici Austriaci. Huius suffragationis etsi quas habuerit caussas ignoro, tamen quam ægre eam tulerit Ludouicus pœna ostendit, quia intra biẽnium post electionem patria eum expulit. Rodolphus pulsus fugit in Angliã, vbi exul post aliquot annos mortuus est. Coniunx eius Mechtilda filia Adolphi imperatoris cum filiis in Austria commorata est, vbi cum in exilio mortua esset, Ludouicus aliquanto post fratris filios reuocauit ad se, eiusque Heidelbergam, & in agro Norico Ambergam cũ aliquot vicinis oppidulis reddidit. Ita quod vsitatum est in ciuilibus discordiis, initium belli fuit expulsio fratris.

Rodolphum Saxoniæ ducem propter cognationem & præstãtissimi aui Rodolphi imperatoris memoriam, Fridericum prętulisse consentaneum est, cum esset consobrinus illius, natus ex Hagne amita.

VVoldemari marchionis suffragium, quod absens ille per literas tribuerat Friderico, legatum Nicolaum Boonium dolo corrupisse referunt.

Sed, vtut sese res habeat, vicisse suffragiorum numero Ludouicum constat, qui mox post electionem coronatus est vsitato in loco Aquisgrani. Fridericus comitatu minore Bonnę coronam accepit a Coloniense. Neutro itaque cedente, statim in partes duas discessit Germania. Vrbes Belgicę & cęterę vsque ad Argentoratum adiunxerunt sese Ludouico, & vicini principes, inter quos virtute & authoritate antecelluit Fridericus burggrauius Noribergẽsis. Helueticę, quę tunc imperio parebant, & Rheticę diuisę erant. Nõnullę Ludouico adhæserunt odio Austriacorũ principũ, quos & vicinos & amicos expertę erãt graues nimis. Cõtra has duxit exercitũ Leopoldus frater Friderici. Cæterę Fridericũ receperunt &

inter Sueuicas Vlma. Vterque etiam externis auxiliis sese confirmauit. Fridericus acciuit Vngaros: Ludouicus Iohannem regem Boemorũ, virum industrium & bellicosum, qui hũc odio Austriaci magis adiuuit, quam aduersarium Vngari.

Durauit discordia in annos octo, quibus variæ vices inciderunt. Dimicatum est quinquies iustis præliis, sed ex interuallis, & induciæ factæ ac tentatæ sunt pacificationes, cum honesti omnes dolerent & principes cognatos sitire sanguinem cognatum, & cæteros pollui innumerabilibus parricidiis. Pacificatio his cõditionibus instituta fuit, vt veteri more collegæ essent pari authoritate, & vterque nomen haberet imperatoris, & omnia edicta, omnes literæ ederentur cum approbatione & inscriptione vtriusque sicut M. Antoninus & L. Verus collegę fuerũt, & deinde Valentinianus & Valẽs, & mox Gratianus & Theodosius, & multi alij. Hoc æquissimum consilium apparet a bonis, sapientibus & doctis viris ortũ esse, qui auertere dilacerationes patriæ & mutuas ciuium lanienas studuerunt.

Sed furiæ pontificiæ omnia pia consilia impedierunt. Pontifex Iohannes vicesimus secundus contendit se iudicem esse huius controuersiæ: vt luna a sole lumen accipit, ita ordinatam esse hominum gubernationem, vt a summo sacerdote imperator authoritatem accipiat. Velle Deum caput esse summum in terris Petri successorẽ, cui dictum est: Tibi dabo claues regni cœlorum. Item: Pasce oues meas. Hæc cum pontificij oratores in regum & principum consiliis Periclea eloquentia impudenter detonarent, vtrique tamen assentando, & honorem atque dignitatem a pontifice parẽ vtrique deferendo, alebant dissidia, & acuebant odia.

Abiit biennium post electionem sine dimicatione. Cessit enim Ludouicus Leopoldo Austriaco ad Spiram occurrenti cum instructo exercitu, quod ad pugnam imparatior esset. Cedentem vero persequutus hostis Bauariæ incendiis & direptionibus magnas clades intulit.

Sed anno millesimo, trecentesimo, sexto decimo, Fridericus magnum exercitum ad oppidum Sueuiæ Esslingam

gam adducit, quæ vt aliæ vrbes infra Vlmam, Ludouico studebat. Accedit eo & Ludouicus instructus copiis vicinorum principum & auxiliis Boemicis. Ibi cum vtrique ad Neccarum accedunt aquatum, prælium subita occasione committitur, in quo multis nobilibus viris vtrinque partim captis, partim interfectis, æquo marte discessum est. Hic conflictus dolorem sapientibus auxit, qui Cadmeam victoriam metuebant, si sæpius dimicaretur, & duces constantiores ad præliandum fecit. Itaque Eslinga obsidione liberata, nullum magnum prælium quadriennio factum est.

Sed anno millesimo, trecentesimo, & vicesimo, Fridericus Austriacus maiorem exercitum ad Argentorati vicinam adducit, vbi dissensio erat inter episcopum & ciues. Episcopus Austriaco se adiunxerat: ciues Ludouico fauebant, qui ne suis deesset, ducit & ipse exercitum ad loca vicina castris hostiū, vbi quia duces vtrinque nolebant haurire cognatū sanguinem, neutra pars ad dimicandum properabat. In his quasi induciis colloquuntur etiam multi inter se ex parte vtraque de pace, & de coniugiis deliberant. Sed Ludouicus alienus a cruenta victoria, & mutua ciuium laniena, nec tutum existimans, temere summam rei vnius diei prælio committere, etsi prouocaretur, confirmatis suorum animis, Argentorato exercitum abducit, per saltum Haganoēsem, & ciuitates ad Rhenum munit præsidiis. Ita rursus biennium abiit sine maiore prælio.

Tandem anno millesimo, trecentesimo, vicesimo tertio, Austriacus decē millibus Vngarorum: viginti millibus Austriacorum Bauariam inuadit, vbi cum castris locatis ad oppida Muldorff & Ottingam, peregrinæ gentes agros deuastarent, oppida & pagos diriperent & exurerent, turbam imbellem & inermem trucidarent, honestas mulieres ac virgines raperent: & bellum non iam cum ciuibus, nec procul a patria, sed cum Vngaris esset, vastationem facientibus in media patria: Bauarus non cunctatur vt antea, sed quantum potest properat, contrahit auxilia vicina, armat suos. Accedunt ad eum Iohannes rex Boemiæ, Fridericus burggrauius Nori-

bergenſis,& Henricus comes Hennebergenſis,cum magnis equitum copiis ex vicina Francia & ora Rhenana collectis.

Auſtriacus expectabat fratrem Leopoldum adducentem Rhetos & Sueuos. Qua re animaduerſa Ludouicus magis feſtinabat, non eo tantum, quia maius periculum futurum erat, ſi cum Vngaris Rhetos & Sueuos Leopoldus rei militaris peritus coniunxiſſet, ſed etiam, quia adhuc ſecuri & populationibus in terra vbere occupati, ac hoſtem contemnentes facilius opprimi poterant. πολλαχοῦ γὰρ τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βίας διαπράττεται τὰ δέοντα.

Cum ergo veniſſet in conſpectum hoſtium Ludouicus,nec cederet Auſtriacus, confiſus Vngarico robore, opponit Ludouicus Hungaricis legionibus Boemicas, & equitibus Vngaricis Fridericum burggrauiū & Hēnebergium,cū Frācicis & Rhenanis equitibus. Magna cædes vtrinq. facta eſt,donec Vngari pulſi & diſſipati ſunt. Poſtea equites Auſtriaci aliquantiſper defenderunt Fridericum,ſed eo capto reliqua multitudo equitum & peditum dilapſa eſt. Fratres duo principes Auſtriaci Fridericus imperator & Henricus capti ſunt. Fridericus ſeſe dediſſe dicitur burggrauio Noribergenſi, adductus ad eum per virum nobilem e comitatu burggrauii,cum & labore prælii defatigatus, & ex equo deiectus, fuga diſperſis turmis ſuorum equitum,fruſtra prælium inſtauraret.Leopoldus audita fama cladis, magno cum dolore & ſuas copias,& reliquias,quæ ad eum confluxerunt, in loca tuta reduxit.Prælium factum eſt anno milleſimo,trecenteſimo,viceſimo tertio,anno octauo poſt electionem vtriuſque die penultima Septembris, quæ caſtis Angelis ſacra eſt. Quo die annis quinquaginta ante Rodolphus auus imperium iniit.Henricus dux Auſtriæ Iohanni regi Boemiæ traditur.

Fridericus triennio in cuſtodia retentus eſt,in arce vicina oppido celebri ad Nabum fluuium Naburg.Dimiſſum tandem ferunt his conditionibus, vt liceret ei nomen imperatoris,quoad viueret,ſed nō ius & poteſtatem vſurpare.

vsurpare. Decessit philtro extinctus anno millesimo, trecentesimo, tricesimo, decima tertia Ianuarij. Henricus frater captiuitate sese exemit, restitutione aliquot oppidorum & arcium in Morauia, quæ hoc bello Austriaci Boemis ademerant.

Leopoldus etsi nec hostilem animũ deposuit, nec quieuit: cõpesci tamẽ facile potuit, eo quod maior pars Germaniç post victoriam ad Ludouicũ sese inflexit, qui bello cõfecto id egit, vt moderate vteretur victoria, & pacata Germania confirmaret erga se beneuolẽtiam eorum, qui eum adiuuerant, cæteros qui aduersati fuerant, vt venia donatos reciperet in gratiam. Sanciuit ἀμνηστίαν omnium iniuriarum, & edicta de pace proposuit.

Sed furiæ pontificiæ, mox a capto Friderico ecclesias horribiliter distraxerunt. Ea calamitas maiorem dolorem & Ludouico & omnibus viris honestis attulit, quã antea principum bellum. Cõscientiæ enim põtificiç authoritatis specie, in dubitationem coniiciebantur. Facit decretum Iohãnes vicesimus secundus, qui antea vtrumque imperatorem simulato studio coluerat, in quo Ludouico præcipit, vt deponat dignitatem. Nam victoris potẽtiam augeri minime illi cõducebat. Id vero nisi faceret, & ipsum & omnes ei obtemperantes eiicit ex ecclesia. Incitat Fridericum Austriacum, vt rupta pace cum exercitu veniat in Italiam.

Initio obiecit pontifex Ludouico hæc duo crimina: Primum, qui Galeacio Mediolanensi opem tulerit contra pontificios, misso in subsidium equitatu forti & splẽdido, cuius virtute ille Guelphos tota pene Longobardia eiecit: Secundum, quod nondum confirmatus a põtifice, ausus sit facere officia imperatoris. Respondit initio moderate Ludouicus, se in electione iurasse, defensorem se fore iustitiæ. Ideo Galeacium in caussa iusta a se defensum esse. Deinde eodem iuramento se obligari, vt electus faciat officia imperatoris. Ideo enim fieri electionem, vt certus sit defensor iustitiæ & custos pacis in omnibus regionibus, quarum defensio imperatori commendata est, & cogi mandato diuino quamlibet potestatẽ, suo loco facere ea, quç sunt sui officij. Nec po

testatem gerēdi gladij dari a pontifice, sed a Deo iuxta dictum: Reges gentium dominentur, vos non sic. Ideo affirmat se nec posse, nec velle imperium a Deo datum deponere, donec Deus eum in hac militia seruire velit. Hæc responsio si pontifici non satisfaceret, prouocare se ad legitimam synodum.

Hac responsione edita creuit contentio, his tantis disputationibus motis: Vnde sint imperia: & quæ sit authoritas episcoporum: quæ sit vis confirmationis pōtificiæ. Pontifex impudenter scribebat, Petro datam esse summam authoritatem, non solum in ministerio Euangelij, sed etiam in politica gubernatione. Quare nemo possit esse imperator, nisi cōfirmatus a Romano pōtifice

De hac quæstione multa scripta vtrinque non solum priuatorum hominum, qui aut illustrare veritatem bono cōsilio studebant, aut pōtifici assentiebātur, sed etiā imperatoris & pontificis edebantur. Tontifex Ludouicum atrocissime damnat, ac nominat hæreticum, sententia condemnationis publicata Auenioni octauo Idus Octobris, anno millesimo, trecentesimo, vicesimo tertio.

Refutat sententiam pontificis, & conuellit authoritatem Ludouicus grauissimis argumentis & rationibus.

Extant scripta pro imperatore Marsilij Patauini, Dātis Alligerij Florentini poetæ, VVilhelmi Occam Angli, ç familia Franciscanorum, cuius fuit ea diligentia, vt quanquam Græcæ linguæ ignarus fuerit, tamen sumpserit a doctis Græca testimonia. Recitat enim ad verbum sententiam Chrysostomi, quę recte discernit regiā potestatem & ministerium euangelij, quod ait, ministerium esse munus docendi doctrinam a Deo traditam, sine armis, nec esse potestatem cuiquam dandi aut eripiendi imperia, aut cōdendi leges de politica gubernatione. Recte dicit ad pontificem, vt dixit e conuerso ad Cōstantium imperatorem in synodo Leontius Lydorum episcopus ἕτερα διέπειν ταχθεὶς, ἑτέροις ἐπιχειρεῖς.

Hoc dissidium durauit annos quatuor & viginti post Austriacum captum. Tam longo tempore acciderunt & crebræ voluntatum mutationes, & cum alibi pontificia authori-

authoritas anteferretur imperatori, alibi defenderetur imperator, dubitatio moderatos homines duriter cruciauit,& accedebant ſeditiones & latrocinia,quę minus compeſci poterant, cum authoritas imperatoris labefactata eſſet.Inter hos tumultus tamen vtcunque,& imperij faſtigium Ludouicus retinuit,& pacem in Germania defendit.

Leopoldus Auſtriacus cum paſſim excitaret tumultus, nec tamen Ludouico par eſſet, tandem mota mente Argentorati extinctus eſt.Ita Deus acerrimos hoſtes Ludouici ſingularibus exemplis repreſſit.

Quarto igitur anno poſt victoriam Ludouicus in Italiam proficiſcitur.Creuerat in Italia ab Hērici imperio potentia Gibellinæ factionis,cuius caput erant vicecomites Mediolanenſes fratres quinque,Galeacius,Iohannes,Marchus,Luchinus & Stephanus, Matthæi Magni filij, e quibus Galeacius recens & Placentiam, Alberto Scoto vetere patris proditore armis eiecto captoq;, ſuæ ditionis fecerat,& Iacobo Caualcaboue Cremonēſium tyrāno ad Bardum vicum acie profligato trucidatoque, Cremonam ferro fameque ſubegerat. Marcus aduerſus Robertum regem Neapolitanum,rem gerebat. Luchinus magiſtrum equitum Roberti regis ad Tenari pontem commiſſo prælio interfecerat.

His de cauſſis pōtifex,Robertus,rex,& Florentini qui a Caſtrutio Galeaciorum amico exagitabantur, renouatis inter ſe fœderibus,vt acciſas in Hetruria Guelphorum vires,& nūc in Ciſalpina Gallia late profligatas inſtaurarent, noua compararunt præſidia e Narbonenſi prouincia, Burgundis, Allobrogibus, atque Heluetiis. Quin & ipſum Fridericum Auſtriacum,vt dixi,permouerunt ad belli ſocietatem,a quo prę miſſus frater Henricus iam Brixiam vſque peruenerat.Sed Fridericus proceribus Auſtriæ monentibus, ne violaret fidem datam Ludouico,mox eum reuocauit. Ex Gallia vero Philippum Valeſium, qui poſtea rex fuit,euocarunt. Coegerunt & ſuas quantas potuerunt copias.Contra tantos coniurātium hoſtium exercitus,cum ſibi opus fore prę ſidio maiore vicecomites cernerent, Ludouico perſua-

ferant multis precibus,vt accelerarct iter in Italiam.

Summa rerum Mediolani erat penes Galeaciū,vt natu maximum.Hunc cum ferre dominum nō poſſet frater Marcus, obuiam progreſſus imperatori, Veronam vſq;,Galeacium atrociter apud eum calumniatur, quaſi Mediolani ſublata libertate & propinquis amiciſque veteribus plane contemtis, impotēter ac ſuperbe ſolus regnaret. Imperator dilata cognitione cauſſæ ac diſceptatione inter fratres,Marcū ceu ducem Comum ſequutus,inde per ModoeciamMediolanum peruenit.Vbi Galeacij conſilio,qui ab eo Comi diſceſſerat,ſplendore regio exceptus,& Calendis demum Iuniis in templo diui Ambroſij ferreo diademate coronatus eſt,tradente inſignia Guidone Tarlato Aretinorum antiſtite,qui in Italia Gibellinarum partium principem agebat.

Intererat & Canis Scaliger, qui mille equites Galeatos,& delectorum peditum aliquot cohortes ad ornandum Cæſaris comitatum adduxerat. Huius & Marci,de quo dixi,fratris Galeacij accuſationibus, & quod pollicerentur Mediolanenſes, ſe quantam oporteret pecuniā ad perſoluēda ſtipendia militibus præbituros, ſi rempu. in libertatem reſtitueret, denique quod captis Galeacij tabellariis,literæ repertæ eſſent, concepti cum pōtifice fœderis indices. His cauſsis ergo imperator incenſus, Galeacium cum Luchino Iohāneque fratribus,& Actio filio,ac Guidone Tarlato Modoeciæ duræ cuſtodiæ tradidit, creatiſq; viris viginti quatuor,e ſingulis tribubus regendæ reipub. & Guilielmo Monfortio cum delecta Germanorum manu rerum ſummæ publicoque cōſilio ac tutelę vrbis præpoſito, diſceſſit in Hetruriam : vbi cum pacem paſſim in vrbibus reſtituiſſet,&Caſtrutium ob ſtrenue propugnatas partes Gibellinas,Piſtorēſium, Lucenſium & Lunenſium ducem creaſſet,Romam profectus primo cardinalium & epiſcoporum cœtui, dehinc ſenatui,in quo cōſeſſus fuit virorum præſtantium ex familiis Columnienſi & Sabella, expoſuit iniurias, quibus affectus erat a Iohanne viceſimo ſecundo.

Nec prius coronari voluit, quam intellexiſſet eos probare & cauſſam ſuam & voluntatem erga rempub.ſeq;

osten-

oſtendebat iudicium illis permittere,quos iudicaret tã-quam ſynodum eſſe,quia eruditione, virtute & ſapientia excellerent, & ipſorum ſententias ſe pie ſecuturum eſſe. Affirmabat ſe conſtanter amplecti doctrinam catholicæ eccleſiæ Dei,& ſe maxime ſemper optaſſe & optare communem concordiam.

Ad hæc & eccleſiaſticum collegium & ſenatus reſpõderunt,ſe quoque iudicare,Iohannem viceſimum ſecundum non recte feciſſe,quod ſine ſynodo& ſine legitima cognitione in re tãta & decreta fecerit,& ea ſit exequutus fulmine anathematis,cumque ſcirent eum alienum eſſe a falſis opinionibus,velle ſecũ ipſo cõiunctos eſſe.

Docti etiam addiderunt,manifeſte falſum eſſe,Petro traditam eſſe ſummam poteſtatem politicam. Nec Carolum propter authoritatem pontificiam dici imperatorem voluiſſe, ſed quia iam Italiam, Germaniam, & Galliam tenebat, reipſa occidentis imperium eum tenuiſſe.Et titulum tamen nõ voluiſſe admittere,niſi trãſactione facta cum iis, qui eo vſque titulum geſſerant. Deus imperia ſtabilit & transfert, vt ſcriptum eſt. Nec tranſlatio illa mandata eſt Petro.Denique etiamſi pontificiam confirmationem accedere velint pontifices, tamen debeant habere iuſtas cauſſas,ſi hanc denegent.

Hac tota controuerſia ſapienter diſputata, fiunt ſenatuſcõſulta & ab eccleſiaſtico collegio & a ſenatu,vt coronentur Ludouicus & Margareta eius coniunx, quæ Phryſiæ & Hollandiæ domina fuit. Ita die ſeptimo decimo Ianuarij,anni milleſimi,trecenteſimi ,viceſimi octaui facta eſt coronatio ritu ſolenni in Vaticano, tradente diadema Stephano Columnio,qui & princeps & cardinalis erat excellens virtute.

Poſtea Romæ creauit pontificem Petrum Coruariũ natum in agro Rheatino.Hunc e cœnobio Franciſcanæ familiæ eductum,pontificiaque tiara exornatum,Nicolaum quartum appellauit,contra deſertorem ſedis Romanæ & turpiter profugum Iohannem viceſimum ſecũdum, qui conſcius ſibi iniuſtæ ac ſceleratæ tyrannidis, relicta vrbe Auinionem ſeceſſerat.

Hic rurſus diſputatum eſt: An ad imperatorem ius

pertineat adimendi dignitatem pontifici, & alium cõſtituẽdi, & quo ordine hoc fieri debeat. Sicut Otto primus pontifici cognita cauſſa in ſynodo dignitatem ademit. Nec dubium eſt eccleſiam debere adimere munus docendi falſa defendenti, idque ordine faciendum eſt cauſſa cognita.

Sed Ludouicum præſtiterat fuiſſe contentum iudiciis ſapientum de iis, quæ ante egerat, præſertim cum nouũ põtificem nõ eſſet defenſurus. Miſer ille Nicolaus mox a diſceſſu Ludouici, Auenionem miſſus in carcere vitam finiit. Sed animi irritati contumeliis difficulter frenare iram & vindictæ cupiditatem poſſunt, præſertim donec fortuna eſt indulgentior.

Nec deinceps Ludouicus vel in Italia vel in Germania aliquid memoria dignum geſſit, vtrobique impeditus aduerſis & inſidioſis molitionibus pontificum, quorũ inſtinctu plurimi ab eo deficiebãt. In Italia vt ſe muniret firmiore fide & ſtudio Gibellinorum, quem in carcerem detruſis vicecomitibus offenderat Caſtrutium, accumulatis honoribus, ſenatorem vrbis, comitem Lateranum, & Cæſareæ aquilæ vexilliferum creauit. Vicecomitibus carcere eductis, & ad ſe accerſitis Piſas Caſtrutio intercedente conceſſit, vt patriæ præſides vicarij eſſent & appellarentur, pro quo beneficio pecuniam illi promiſerunt ad ſummam quindecim myriadum.

Sed cum Italorum ſtudiis mutatis, ſui exercitus viribus Saxonum Cattorumq; defectione acciſis, belli ſumptibus exhauſtis, & Roma recepta a copiis Roberti Neapolitani, quẽ ſi curſum indulgentis fortunæ ſecutus proceſſiſſet, facile inter initia oppreſſiſſet. Cum ergo fidum nihil tutumve vlla in parte experiretur, magiſque inſidias fraudulentas & venena, quam virtutem inimicorũ aut vim manifeſtã metuere cogeretur, rediit in Germaniam, & conuocatis Francofortum principibus, cum repetiuiſſet eadem quæ apud purpuratorum collegium & ſenatum Romanum teſtatus erat, contra pontificum tyrannidem, de ſua in Christiana religione ſinceritate, & fide erga rempub. cõfirmauit eos, ne propter iniuſtas calumnias pontificum diſcederent a fide & obedientia.

Ibidem

Ibidem Reinoldum Geldriæ, Vvilhelmum Iuliaci comites, illum ducem, hunc marchionem imperij creauit, anno milleſimo, trecenteſimo, viceſimo nono.

Etſi autem ſumme conatus eſt placare rabiem pontificum, & qui Iohãni ſucceſſit Benedictus vndecimus voluit videri æquior eſſe Ludouico, propter noua quædã & tumultus attroces paritura poſtulata regis Francici, qui ſe vicariũ Italiæ volebat conſtitui pontificia authoritate: tamen cur non poſſet eum eximere vinculis anathematis, prohiberi ſe ſimulauit regum Galliæ & Neapolitani aduerſationibus.

Fuit itaque poſtremis annis infœlix multis modis & nominibus. Turbabatur enim & diſtrahebatur animo exagitationibus pontificũ. Animi ægritudo ad conſilia eum ducebat aberrantiã. Errores in cõſiliis, vt fit, mutabant fortunã. Infœliciter implicuit ſe diſcordiæ duorũ regum, Philippi Valeſij, & Eduardi Angli, quorum ille, tribus regibus fratribus, Ludouico, Philippo & Carolo extinctis ſine maſculo hęrede, quorum patruelis erat, regum Franciæ inuaſerat lege Salica: Hic contra ad ſe pertinere contendebat propter matrem Iſabellam.

Ex hac diſcordia longũ, difficile & atrox bellum natum eſt, in quo rex vterque imperatorem ſtuduit in ſuas partes pertrahere. Sed Anglus prior occuparat animum imperatoris, & vt imperij vicarius declararetur, ineturque fœdus inter vtrumque, ad bellum communibus ſumtibus contra Francum gerendum, confecit; qui & opera Ludouici marchionis Brãdeburgici vſus, longe lateque igne ferroque omnia mox ſub initium belli depopulatus magnum terrorem Franco incuſſit. Quare Francus cum ſe vi nihil profecturum eſſe animaduerteret, rem dolo aggreſſus, vt erat vafro vir ingenio, & ad fallendum egregie compoſito, nec vſquam fide certa aut firmo iuramẽto, per expugnatam ampliſſimis promiſſis coniugem imperatoris immutauit eum, & ab Anglo alienatũ traduxit ad ſe, quæ mutatio Ludouico exitioſa fuit. Deſertus enim ab Anglo, quem nulla iuſta de cauſſa prior ipſe deſeruerat: a Frãco fraudulenter deceptus, in difficultates incidit maximas. Francus enim

etsi iureiurando confirmarat, se perfecturum vt reconciliaretur pontifici, tamen id deinceps ita egit, vt quanquam valde vrgeret, non dissimularet tamen se nihil minus velle. Accidit tamen vtrique regi, aliquanto post, hoc quod dici solet: γηραιὰ ἀλώπηξ μόγις ἁλίσκεται, ἀλλ᾽ ὅμως ἁλίσκεται. Et dedit imprimis pœnas perfidiæ Francus, qui decimo anno belli, septimo Calendas Septembris, anni millesimi, trecentesimi, quadragesimi sexti, magno prælio ad Cressiacum ab Anglo victus, florem nobilitatis Gallicæ amisit. Desiderati perhibentur ex omni numero circiter triginta millia. Cecidit & Iohānes Bohemiæ rex Franci in hoc bello socius, qui quanquam cæcutiret, pugnare tamen in hostem voluit, frustra prohibentibus cæteris.

Eduardus ad expugnandum Caletum cum exercitu victore profectus, vndecimo obsidionis mense, tertio nonas Augusti, in deditione cepit. Post hanc cladem, etsi Gallia vnius anni inducias ab Anglis impetrauit, quæ Philippo Valesio prorogatæ sunt, tamen renouatum est bellū paulo post a Iohāne illius filio. Hunc vero Eduardus Vualliæ princeps, dux belli in Aquitaniam a patre missus, in Pictonibus, prælio superatum cepit, cum filio Philippo, decimo tertio Calendas Octobris, anni millesimi, trecentesimi, quinquagesimi sexti, cæsis circiter sex millibus Gallorum.

Ita Deus illustribus exemplis pœnarum, non in patre solo, sed & filio nepote ostendit, nunquam manere inulta periuria: Ἀνδρὸς δ᾽ εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων. Quarto demū a captiuitate anno, cum Eduardus denuo populabundus per Remorum fines ad ipsam Parisiorum vrbem vsque peruasisset, videreturque tota Gallia potiturus esse, pax inter reges prope Carnutum oppidum facta est his conditionibus, vt Aquitaniam Angli tenerent, & rex Iohannes tricies centenis coronatorum millibus redimeretur. Hæc datis obsidibus sancita, rex dimissus rediit in Franciam.

Sed ad Ludouicum reuertor, cui Valesius eo etiam multum nocuit, quod ab eo Iohannem regem Bohemię

abstraxit,

abstraxit, qui fuerat ante παραστάτης ipsius in omnibus bellis. Nam ante bellum Anglicum sua & Gallica pecunia instructus, cum exercitu valido descēdit in Italiam, nondum quidem Ludouico plane hostis, sed non tam fidus tamen vt antea.

Expeditionis prætextus fuit, vt compesceret tumultus, quos excedens Italia Ludouicus reliquerat maiores, quam inuenerat, ruētibus in sese mutuo, & de principatu summo contendentibus Longobardiæ tyrannis, quibus in potentioribus ciuitatibus suas vices imperator demandauerat. Magna autem celeritate Brixiā, Cremonā, Papiam, Parmam, Regium, & Mutinam, superatoq; Apēnino Lucam occupauit, copiis Florentinis, quæ Beltramone Baucio duce Lucam obsidebant, longe summotis.

Hoc successu Iohānis territi Gibellini pariter & Guelphi, cum insuper fama accessisset, Philippum Valesium cum pontifice occulte conspirasse, vt Boëmo duce cunctas Italię vrbes subigerent & partirentur inter se, quanquam inimici essent, tamen fœdus fecerunt, vt Actius vicecomes, Mastinus Scaliger, Passarinus Mantuanus, Obitius Ferrariensis cum populo Florentino cōiunctis viribus bellum gererent. Hac conspiratione Boëmus cum infœliciter ad Ferrariam prę liatus esset, ex magna parte Italiæ reiectus, Parmam, Regiam & Mutinam retinuit, earumque custodiam Carolo filio commendauit.

Reuersus in Germaniam pro hoste Ludouici se manifeste gessit, eo quod Ludouicus in ducatu Carinthiæ prætulerat Austriacos filio ipsius Iohanni, cui eundem adserebat, propter coniugem Henrici Carinthii filiam. Hac re grauiter offensus, quibus potuit occasionibus oppugnauit & impediuit Ludouicum. Sed nec ipse inultam hanc tulit fidei, & voluntatis mutationem. In acie enim, vt diximus, non ita multo post interfectus est ab Anglis.

Pingit hæc historia affectus regum, & pœnas quæ sequuntur. Ludunt hi fœderibus, vt pueri astragalis, & pacis ac belli, induciarum ac fœderum leges & iura metiūtur suis commodis, hoc iustū, hoc sanctum eis, quod ad augendam potentiam vtile. Sequuntur ergo pœnæ, quæ

in totis gentibus vastitatem efficiunt.

Benedicto pontifice mortuo Clemēs sextus non multo clementior erga Ludouicum Iohanne, renouauit decreta Iohannis vicesimi secundi, quæ Ludouicus confisus fœdere Francico, & in spem optimam erectus, grauissimis argumentis refutata, Francoforti in concessu principum declararat irrita, anno millesimo, trecentesimo, tricesimo octauo. Orationis formula extat. Sed Clemens impellere & vrgere non destitit principes imperii, vt de alio imperatore deligēdo consilium caperent, donec id perfecit. Idem sacris interdixit Moguntino Henrico de Virnbergo, quod adhæreret Ludouico. Cumque non permissurus esse videretur, vt eo viuo de alio deliberationes instituerentur, episcopatu eum deiecit, surrogato in eius locum Gerlaco comite Nassaënse. Sed Henricus nec fulmini pontificio, nec designato successori cessit. Edixit & cæteris ordinibus pōtifex, vt qui fauissent Ludouico, eo relicto expiatoque delicto se cōferrent ad successorem. Multa & alia passim in Italia & Gallia tyrannice imperauit, atque cōstituit, imperatoriis decretis contraria.

Disiunxit se ergo a Ludouico & Treuirensis elector, qui antea velut pectus eius fuerat, & omnium consiliorum gubernator. Idē deinde incitator est & adiutor Carolo Boëmico in petitione imperii. Tales amicorum inconstantiæ: etsi in quotidiana vita vsitatæ sunt, vt Plato inquit, ζῶον φύσει εὐμετάβολον ὁ φίλος, tamen in dissensionibus ciuilibus multo crebriores & grauiores accidunt voluntatum mutationes & alienationes. Non tantum deseruntur amici, sed etiam ex cōiunctissimis fiunt hostes crudelissimi, vt dicitur, τὸ λίαν φιλεῖν τοῦ λίαν μισεῖν αἴτιον γίνεται πολλάκις.

Talibus temporibus sit nobis in cōspectu Epicharmi dictum: --Νῆφε καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. nec fiducia amicorum aut fœderum res non necessarias moueamus, nec deserti ab amicis frangamur animis in caussis iustis & necessariis, sed a Deo petamus & expectemus auxilium, ac necessaria & iusta ordine

& legitime

& legitime faciamus, iuxta dictum: Quod iuſtum eſt, iuſte perſequaris.

Nec Ludouico in hac mutatione grauius quidquam accidit defectione a ſe Treuirenſis epiſcopi & Saxoniæ ducis, de quibus vt crederet eos hoſtili erga ſe animo eſſe, perſuaderi diu non potuit.

Etſi autem viuo Ludouico & elegerunt & coronarũt electores quidam Carolum marchionem tũc Morauiç, Iohannis Bohemici regis filium, tamen authoritas eius adhuc tanta fuit, & ciuitatum beneuolẽtia erga eum tãta, vt Carolus nihil nec auderet nec poſſet. Aquenſes ad ſolẽnem inaugurationem cum electorum comitatu adueniẽtem Carolum in vrbem non intromiſerunt: quare Bonnæ coronatus eſt a Coloniẽſe, quem multa pecunia corruptum fuiſſe fama fuit.

Manſerunt in fide erga veterem imperatorem & Sueuicæ, Helueticæ ac Rhenanæ ciuitates. cumque ex principibus Spiram conuocatis quæſiuiſſet, an probarẽt Caroli electionem, nemo repertus eſt, qui a Ludouico vellet ſeſe ſeiungere.

Mortuus eſt anno proximo poſt electionem Caroli, quinto Idus Octobris,

Anno Chriſti milleſimo, trecẽteſimo, quadrageſimo ſeptimo;

Anno mũdi quinquies milleſimo, trecẽteſimo nono; equi ſaltu excuſſus in terram inter venandum, ſeu deiectus potius corporis cõuulſione ex propinati veneni vehementia, quod eum fruſtra vomitu reiicere tẽtaſſet, agitatione vel expellere vel diſcutere voluit. Propinatum id illi a vidua Alberti Auſtriaci ferunt, qua cum familiarius conſueuerat.

Imperio annos triginta tres inter maximas aduerſationes, & crudeliſsimas exagitationes pontificum, ita præfuit in gubernatione iuſtus, & ſuorum defenſor nequaquam lẽtus fuerit. &, quod mirum eſt in viro magnanimo, cum tantis contumeliis irritaretur, nemini tamẽ vnquam bellum intulit, ſed inferentes armis depulit.

De nobilitate & vetuſtate ſtirpis Bauariçe ſupra dixi, quæ a Saxonibus in Bauaria oppreſſa atque in anguſtũ

redacta,tandem Sueuis imperantibus vires recepit. A primo Friderico enim Bauariam,ab altero Palatinatum ad Rhenum consecuti sunt,cum Otto Ludouici imperatoris auus duxisset in vxorem Agnetem filiam Hērici Palatini,qui frater erat Ottonis quarti Saxonis.

Pater Ludouicus plures habuit coniuges,sed ex tertia Mechtilde Rodolphi imperatoris filia nati sunt Rodolphus Palatinus ad Rhenum & Ludouicus imperator,qui fratrem ditione expulit,ob negatum in electione suffragium,vt dixi:sed filios restituit. Rodolphus Palatinam, Ludouicus Bauaricam familiam propagauit. Nati sunt enim Ludouico ex Beatrice Polonica filij, Ludouicus, Stephanus cognomento Fibulatus:ex Margareta VVilhelmi tertij comitis Hollandiæ filia,VVilhelmus,Albertus,Ludouicus cognomento Romanus,quod Romæ in lucem editus est matre coronata,& Otto.

Inter hos auctam accessionibus nouarum ditionum hæreditatem ex interitu familiarum aliquot, in hunc modum distribuit. Ludouico natu maximo marchiam Brandeburgensem attribuit, cui deinceps a coniuge & comitatus Tyrolensis accessit, quem ille cum adeptus esset, marchiam Ludouico Romano cessit, a quo tandem in Ottonem deuoluta est. Stephanum Bauariæ, VVilhelmum Hollandiæ,Albertum parti Bauariæ imposuit.

De marchia Brandeburgensi sic res habet: Vltimus marchionum e stirpe Alberti Vrsi fuit VVoldemarus, cuius in Adolpho mentio facta est. Hic cum sine sobole esset subditis certos dominos constituit agnatos suos e veteri stirpe Ascania principes Anhaltinos,in quorum illi verba iurarunt,ea conditione,vt se mortuo hos agnoscerent ac reciperent dominos. Redierat autem fatali quadam lege familia tota ad vnum hunc VVoldemarū, in qua non multo ante decem & nouem eiusdem nominis & stirpis marchiones simul vixerant.Sed cum approbatio & consensus authoritatis publicæ non accessisset quam primū fama de VVoldemari interitu percrebuit, Ludouicus marchiam imperio vendicauit, & in ea filiū natu maximum Ludouicum collocauit.

In-

Intercidit eodem tempore proſapia ducū Carinthiæ, cui fuit coniunctus comitatus Tyrolenſis, Ludouicus ergo Carinthiam Auſtriacis adiecit, excluſo Iohanne Henrico Morauię marchione, Boemici regis filio. Hæc, vt oſtendi non minima offenſionis cauſſa extitit, quę illis intercesſit. Etſi autem controuerſia compoſita fuit nonnullorum principum authoritate, vt Tyrolenſem comitatum retineret Bohemus dotis loco: duxerat enim Henrici Carinthij filiam Margaretam: non ita multo poſt tamen recruduit, cum Margareta pertæſa mariti, eo repudiato tanquam minime ad coniugium idoneo in thalamum & comitatum adduxit Ludouicum marchionē imperatoris filium. Ex hoc Ludouico cum genuiſſet Menhardum, vtroque præmatura morte ſublato mulier procax & libidinoſa tertio nupſit Rodolpho Auſtriaco Alberti ſecundi filio, ſimulque Bauaris ereptum comitatum tranſtulit ad Auſtriacos.

Sed ad marchiam reuertor, in qua Ludouico implicito bellis Pomeranicis & Megapolenſibus, tertium ſeſe hoſtem intulit quidam VVoldemari defuncti nomen, perſonam, habitumque & mores mentitus, quem finxiſſe ferunt, minime VVoldemarum fato functum eſſe, ſed religioſa peregrinatione confecta rediiſſe incolumem. Hic quanquā nomine VVoldemari ſit falſo VVoldemarus creditus, vt opinio habet vſitata magno tamen populi applauſu exceptus adiutuſque opibus & auxiliis vicinorum ducum Saxonię & Anhaltinorum bellis difficilibus Bauaros exercuit totos annos nouem.

Ludouicus pertæſus bellorum, marchiam fratri Ludouico Romano reliquit, contentus agro Tyrolenſi. Romanus renouauit bella Pomeranica, de principatu Stetinēſi, quæ cum prior Ludouicus aliquoties infœliciter pugnaſſet, pater diremerat, limitibus inter Pomeraniam & marchiam conſtitutis, ea conditione, vt Pomerani veteri loco & dignitate inter imperii principes feuda ab imperatore ſolo acciperēt, & ſuis terris libere imperarēt: ſed ſi ſtirps defeciſſet, hæreditatem illarum terrarum adirent marchiones Brandeburgenſes. Cito autem deſtitit, ſuperatus acie a Pomeranis auxilio VVoldemari regis

Daniæ, cuius filium supra diximus clausisse vetus & indigenum regum stemma. Idem falso creditū VVoldemarum exutum armis & ditione vniuersa, pepulit in exiliū.

Incitabatur autem & adiuuabatur hic VVoldemarus à Carolo quarto, odio Ludouici Bauari, quod is frater ipsius Iohanni Henrico coniugem cum dote, id est comitatu Tyrolensi ademisset. Etsi autem præ se ferebat Carolus, successionem deberi Anhaltinæ familiæ, quam iniuste Bauari exclusissent: ita tamen oppugnabat Bauaros, & fouebat Anhaltinos, vt si illos eiecisset, hos non esset admissurus. Quare, etsi publicis literis & VVoldemarum armabat, & Anhaltinis ius successionis confirmabat, & opem contra Bauaros ferebat: id tamen agebat, vt summotis vtrisque, marchiam coniungeret Silesię, quā similibus artibus Boemiæ copularat: Idque partim astu, partim vi perfecit paulo post, cum Ottonem Bauarum generum, qui in Romani fratris imperium illo defuncto successerat, coegit accepta ditione exigua in confinia Boemiæ ac Bauariæ, & pecunia non magna, cedere Marchia, & omni iuri renunciare. Ita exciderūt Marchia Brādeburgensi vtrique Bauari extrusi iisdem technis, quibus hæredes proximos Anhaltinos ipsi depulerant. Anhaltini quorum erat imbecillis potentia simulatis promissis decepti.

Carolus marchiam testamento destinauit Sigismūdo filio, qui eā oppignorauit Iodoco & Procopio marchionibus Morauiæ patruelibus, hi vicissim VVilhelmo Lādgrauio Turingiæ, a quo iterum redemit eam Sigismundus. Ab hoc quibus conditionibus & occasionibus peruenerit ad Burggrauios Noribergēses, suo loco dicetur.

E cæteris Ludouici filiis VVilhelmus auo materno & auunculis e vita sublatis, cum masculus hæres nullus esset superstes, præter vnum Iohannem, quem pater sacris initiatum episcopatui Leodiensi præfecit, VVilhelmus ergo Hollandiam obtinuit, patre feudum tradente, circiter annum millesimum, trecētesimum, quadragesimum tertium. Sed neque hac hæreditate posteritas diu gauisa est. Nam & VVilhelmus erga matrem impius bellum ciuile accendit, ex quo Hollandia in factiones distracta,

longo

longo tempore seditionibus est cõflictata, & cum ex impio filio Deus sobolem nullam superstitem esse voluisset, Albertus frater ius successionis testamento patris excepit, sed cum filiis huius posteritate extincta, Hollandiæ, Seelandiæ, Hannoniæ & Phrysiæ terras occuparunt Iohannes ex stirpe Gallica Burgundiæ, & VVenceslaus ex patre Iohanne rege Boemiæ, Lucelburgi & Brabãtiæ duces, qui Alberti filias duxerunt in vxores. In his mutationum vicibus considerentur exempla regularum πλεονεκτὴς ἅπας ἄδικος, & : de bonis male acquisitis nõ gaudet tertius hæres.

Sextus inter Ludouici filios Stephanus, cæteris superstes auitas terras possedit, & stirpem propagauit. Ex hoc enim longa posterorum serie procreati sunt, qui nunc sunt in viuis Bauariæ duces. Transegit a morte patris cũ Rodolphi Palatini patrui filiis, soluta certa pecunia, in compensationem detrimentorum, quæ bello ciuili a fratre pater Rodolphus acceperat, quæ cũ minime precium iacturæ adæquaret, deinceps etiam Palatini a Bauaris satisfactionem vberiorem exegerunt, cuius denegatio nõ fuit nulla causa belli Bauarici, quod aliquot seculis post inter agnatos familiæ vtriusque extitit. Ad nepotes Stephani, cum Henrici patrui ipsius magni soboles intercidisset, in Bauaria inferiore tandem dominium Bauariæ vniuersæ rediit.

Cœpit hoc tẽpore nemesis diuina vlcisci parricidia Cũradini Sueui in Caroli Andegauensis posteritate, parricidiis mutuis, & totius stirpis excidio, iuxta regulã talionis: Qui gladiũ acceperit, gladio peribit. Carolo enim secundo primi filio, qui regnũ Cunradino eripuit, ex Maria Pãnonia Stephani regis filia nati erãt filii plures, & inter cæteros Carolus cognomẽto Martellus, Robertus rex, qui pro põtifice cõtra imperatores Hẽricũ septimũ & Ludouicũ propugnauit, Ludouicus Dyrrachii, & Philippus Tarẽti principes. Carolũ Martellũ Vngari accersiuerũt adregnũ, veterũ regum mascula stirpe morte deleta. Huic ex Carolo Roberto nepotes nati Andreas & Ludouicus Vngarorũ rex: Philippo Tarẽtino natus est Ludouicus Tarẽtinus: Ludouico Dyrrachiano, Carolus Dyrrachij prĩceps.

Robertus rex cum filium Carolum in ipso ætatis flore amisisset, ne regnum ad externos perueniret, Iohannā neptem ex Carolo filio, iungit Andreæ nepoti fratris ex Vngaria euocato, atque huic ius successionis impetrat. Hic cum vxori procaci & libidinosæ parum gratus esset, impulsu eius a coniuratis oppressus ac strangulatus est, anno millesimo, trecentesimo, quadragesimoquarto. Iohanna parricidium incestis nuptiis cumulās, matrimonio sibi copulat Ludouicum Tarentinum Philippi filiū, quo cum antea consueuerat. Andreæ frater igitur Ludouicus Vngariæ rex, magni atque excelsi animi vir, & bellicosus ac fortunatus, quibus de caussis ad regnum Poloniæ etiam fuit expetitus: hic ergo vlturus iniustā cædem fratris & perfidiam flagitiosæ mulieris, magno cum exercitu in Apuliam ingressus, regno Neapolitano non magno negocio Ludouicum cum incesta coniuge & parricida expulit. Sed paulo post eo domum reuerso, Ludouicus concessa pontifici Auinione, impetrat reditum in Apuliam, & auxilio contra præsidia quæ Vngarus reliquerat, vbi, cum recepisset amissa, moritur.

Iohanna Ludouico mortuo, nupserat Iacobo Arragonio Calabriæ duci, & mox hoc repudiato Ottoni Brūsuicensi. Sed cum ne hoc quidem defensore se tutam fore cerneret, vt expleret odium, quod in agnatos cōceperat, & manibus primi mariti parentaret multa cæde, adoptat Ludouicum Andegauensem fratrem Caroli quinti regis Frāciæ, filium regis Iohannis. Inde noui belli materia extitit. Nam Vrbanus sextus pontifex, offensus importuna leuitate flagitiosæ mulieris, reuocat Ludouicum e Pannonia ad regnum. Hic ætatem prætexens armat Carolum Ludouici Dyrrachiani filium, maritum Margarethæ, sororis Iohannæ, qui cum exercitu Italiam celeriter ingressus Andegauensem anteuertit, & Ottonem Brunsuicensem acie victum capit atque in carcerem coniicit. Iohannam sponte sese dedentem iniecto super os puluino suffocat. Etsi autem triennio post Otto e carcere elapsus Neapolin recepit, tamen cito mortuus est. Ludouicus Andegauensis minime negligendum ratus tam opulentū regnum, incitante Clemente septimo, qui patronū

quærebat

quærebat cõtra Vrbanum sextum adductis triginta millibus hominum, Carolum assiduo totius biẽnij bello fatigat, Tarentum & Barensem ciuitatem occupat, & fuisset regno potiturus, inclinantibus sese ad ipsum subditorum animis, si vixisset. Sed duce ex potu fontis medicati improuisa morte intercepto, exercitus dilapsus Carolo regnum concessit sine cæde.

Carolus hoc modo Neapolitano regno potitus, non multo post reuocatur in Vngariam cõtra Sigismũdum, vbi dolo reginæ viduæ obtruncatur, relictis ex Margareta coniuge liberis Ladislao & Iohanna. Ladislaus Romana ecclesia pontificum schismate lacerata vrbem Romam secundo, vel, vt alij referunt, tertio capit, & populatur ditionem ecclesiæ lõge lateque. Contra hunc euocant Ludouicum Andegauẽsem prioris filium Alexãder quintus & Florentini. Etsi autem vincitur Ladislaus vno prælio ab Andegauensi, tamen mox resumtis viribus bellum redintegrat, tanto cum terrore hostium, vt Andegauensis bellum desereret. Florentini de pace faciẽda vel iniquissimis conditionibus deliberarent. In eo belli apparatu Ladislaus, cum iterum Romam teneret, moritur veneno necatus, anno tertio decimo, supra millesimum quadringentesimum: Iohanna sorore damnatæ libidinis fœmina regni habenas excipiente. Nupserat hęc primo Geldriæ duci, deinde Iacobo comiti de Marca. Ex neutro marito grauida facta, metuit ne regno spolietur a pontifice & Andegauensibus. Idcirco adoptat Alphonsum Ferdinãdi regis Arragoniæ filium laudatissimum principem, qui cum licentius pleraque in regno administraret, procax & imperiosa mulier pertæsa adoptionis, eo ceu ob ingratitudinem exhæredato, regnum promittit Ludouico Andegauẽsi primi Ludouici nepoti, qui alioquin vetera iura aui & patris repetebat ac prętẽdebat. Inde bellum exortum est, in quo fortuna varia certatum est inter Alphonsum & Iohãnam cõiunctam cum Andegauẽsi, vsque ad annum tricesimum quartum supra millesimum, quadringẽtesimum. Etsi autem pene toto Neapolitano regno Alphonsus inter initia excidit, tamen ad extremum victor possessionẽ regni trãsmisit

ad Ferdinandum filium nothum. Ludouicus Andegauēsis enim consensu Iohānæ hæredem instituit fratrē Renatum Lotharingi ducem, qui nuper ducta in vxorem Isabella Lotharingici ducis filiā, ditione ea familiam Andegauensem locupletarat. Sed hic mortua Iohanna regnū retinere nō potuit. Sequutus est Iohannes filius, qui patre viuo cū exercitu iusto regnū inuasit, sed ad Troiā magno prelio victus, recessit. Pater Renatus ius suum in fratris Caroli filium transtulit, qui solus ex Andegauēsi stirpe reliquus cū esset, id vicissim Ludouico vndecimo Franciæ regi testamento confirmauit. Ludouici filio Carolo octauo hoc ius persequente recruduerunt bella inter Arragonios & Gallos, vt suo loco dicetur.

Ad hunc modum pœnæ publicæ iusto Dei iudicio grassantur in familiis propter scelera, vbi illa creuerūt, donec totas deleant & extirpent. In has tragœdias, quæ sunt exempla pœnarum congruentium ad comminationes annexas Decalogo, intuentes, petamus nos regi a Filio Dei, & defendi aduersus diabolorum furores, a quibus hæc scelera oriuntur.

Nec impune tulit parricidium agnatę Carolus, etsi iustas eius caussas habuit. Vix enim quadriennio post euocatus ad regnum Vngariæ, dolo viduæ Ludouici patrui, interemptus est, relictis liberis Ladislao & Iohanna, quorum fata nō multo fuerunt aut meliora aut lætiora, quā maiorum. Sed & fatorum illis, vt sceleratorum consiliorum & perfidiosarum molitionū fabri atque architecti fuerunt pontifices Romani, quorum alij hos, illos alij inflammarunt & fouerunt, vt consumtis vtrisque ius regni Neapolitani & possessionem ipsi retinerent.

Suis vero ipsa quoque vrbs Roma concussa est motibus, assidue dimicantibus inter sese Columniis & Vrsinis. Sed & aliud quiddam accidit risu magis quam admiratione dignum. Cum enim abessent pontifices, & horum artificio imperatores excluderētur, extitit quidam Nicolaus inter ciues Romanos publicus scriba senatus, vir magnæ apud populum authoritatis, qui fauore & applausu stultæ plebis dementatus, & in stolidissimas spes instaurādæ veteris monarchiæ elatus, cū se commutato

nomine

nomine Augustum,& glorioso titulo Seuerum & Clementem,libertatis,pacis,iustitiæque tribunum,ac sacrę Romanę reipub.vindicem illustrem professus,armis occupasset Capitolium,perfecit vt non tantum ciues Romani,sed fere pręcipui tunc Italię principes successibus eius capti,caussas cognoscentem & ius dicentem cognoscerent,seque illi vel subiicerent vel adiungerēt. Huius amens & vesana audacia eo vsque processit, vt & pontificem reuocaret in vrbem intra præfinitum tempus,intra quod si non reuertisset,futurum vt pōtificatu priuaretur,& Ludouico atque Carolo, cæterisque Germaniæ principibus ac pręcipue electoribus diem diceret,quo si non comparerent,se aduersus eos tanquam contumaces acturum esse.Magnas omnino turbas dedit. Sed stolido vesanæ temeritatis impetu suscepta cōsilia in eum desierunt finem,vt altero ille anno a factione pontificia, vrbe,totaque Italia pulsus sit,quod factum est anno Christi millesimo,trecentesimo,quadragesimo octauo.Contulit se ex fuga ad Carolum,Ludouico iam mortuo,qui vinctum misit ad pontificem Auenionem.

Incidit in hæc etiam tempora memorabilis illa & multorum celebrata monumentis pestilentia, cuius tāta vis fuit ac sæuitia , vt quinquennij spacio in Europa tertiā hominum partem absumserit.præcesserunt eam crebra tetraque ac terris maxime infesta luminum deliquia.In ipsum pestilētiæ tempus incurrit congressus trium planetarum superiorum,Saturni,Martis & Iouis, sub dodecatemorio Aquarij,vt consentaneum sit, fuisse antegressis eclipsibus orbem elementarem ceu præparatum malignitati pestilēti,quam deinceps infausta cōtrarij luminis cōmixtio effudit atq; impressit.Caussa in Iudæos collata est,quos veneno fōtes passim infecisse suspicio fuit.

Sed vtut sese res habeat,minime aspernor has in natura obuias caussas,quę sunt velut indices ac nunciæ irę diuinæ,& velut ministræ atq; executrices iudicij ac sententiæ diuinæ aduersus peccata generis humani.Similis cœli constitutio,circiter annum millesimum,cētesimū, vicesimum, Hērico quarto imperāte,illā peperit luem, quæ tertiam hominum partem extinxisse perhibetur,

Coierunt enim ſub Virginis dodecatemorio iidem planetæ, cum anteceſſiſſent defectus crebri luminum.

DE HELVETICIS MOTIBVS.

A Ciuilibus diſcordiis, quas commemorauimus, extitit ἀφορμὴ & occaſio nouorum motuum, & hos ſequutæ mutationis apud Heluetios, quos Suitenſes & Suiceros vno nomine vocamus, ab vrbe Suitēſi, quę primæ cōfœderationis caput fuit. Sed cauſſæ anteceſſerūt & coinciderunt aliæ, inclemētiora ſcilicet & iniuſtiora imperia illorum, qui pro imperatoribus ea loca adminiſtrarunt, & ὕβρεις nobilitatis, ἃ ὑφ' καὶ Μάγνητας ἀπώλεσε καὶ Κολοφῶνα. Exitus vero is fuit, qui olim in veteri Græcia cum ciuitates regulis qui ſuperbe & tyrannice imperarent vel eiectis, vel oppreſſis, vel in ordinem redactis, paſſim in Attica, Achaia & Peloponneſo, ſeſe in libertatem vendicarunt. Regia enim poteſtate vel abrogata prorſus, vt Athenis, Thebis & alibi, vel ad eum modum acciſa ac circumſcripta, vt ſolo nomine agnoſceretur, vt Spartæ ſummam poteſtatem vel in populum, vel in optimates, vel in vtroſque tranſtulerunt.

Fuit autem diſſimilis conditio ciuitatum Helueticarum ante confœderationem. Suitenſes, Vri reliquię Tauriſcorum, Siluani ſeu Vnterualdenſes, etſi monaſticarum familiarum abbatibus certis pactionibus ſubditi erant, tamen ſua quadam libertate gaudentes, præfectos accipiebant ab imperio, quos Voitos appellamus, fortaſſe Græco nomine, quaſi βοηθοὺς, prorſus vt olim præfecturę Romanorū. Horum idem munus erat, quod in his terris Burggrauiorum. Penes illos enim ſumma iudiciorum publicorum, & vitæ neciſque poteſtas erat. Formam gubernationis reliquam manſiſſe ex antiqua Romanorum monarchia cōiicio, in qua præfecturę ſuis non viuebant legibus, neque ex ſuorum numero creabant magiſtratus, ſed hos a ſenatu aut monarchis accipiebant, & annuatim mutabant.

Tigurum, Solodurū, Baſilea, Schaffhuſium inter municipia

nicipiā imperij & liberas ciuitates numerabantur, etsi Schaffhusium paulo ante cesserat Austriacis, concessione Ludouici, cui eam vrbem cum aliis tribus Reinfeldo, Neoburgo & Brisaco bello ciuili Leopoldus Austriacus extorserat.

Berna & Friburgum in Nuichtonibus coloniæ erant, conditæ & deductę a Bertholdo vltimo Zaringię duce. Sed illo mortuo Berna imperatorem: Friburgum comites Kiburgios dominos sortita erat, a quibus deinceps vendita vrbs Rodolpho imperatori, paruit Austriacis. Cæteras vrbes vel Austriaci iam suis terris adiecerant, vt Tugium, Lucernam, Glarissam, vbi illi iam dudum magnum principatum animis cōceperāt, auita vt regna extollerent rursus, atque amplificarent, vel potentes familiæ monachorum, vel comites vicini tenebant.

Nobilitas vel sui iuris erat, vel suberat Austriacis, aut comitibus, quorum non contemnendus numerus in ea vicinia dominabatur.

Initium cōfœderationis fecerunt, Vri, Siluani, Suitēses, in horum oppido, quo factum, vt consuetudine, nomē Suitensium confœderatis omnibus sit tributum. Occasio, vt dixi, a bellis ciuilibus extitit Ludouici Bauari & Friderici Austriaci. In his enim cum cæteræ adhærerent Austriaco, quem tota sequebatur nobilitas, hæ tres solæ adfuerunt Bauaro, odio magis vicinę nobilitatis, & metu potētiæ principum Austriæ, quæ genti natura horridiori & ad libertatem aspiranti videbatur fore intolerabilis, quam fide & studio erga imperatorem.

Cum autem tētatæ multipliciter & exagitatæ grauiter non vellent relinquere Bauarum, & Leopoldo Austriaco prospere deuicto, Bauaricis rebus ea in parte plurimum commodassent, Bauarus remunerationis loco αὐτονομίαν eis concessit, cumulatam immunitatibus plurimis, & potestatē fecit sese perpetuo fœdere πρὸς συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν defensionis causa coniungendi. Exemplo inuitatæ paulo post vrbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter sese societa-

te, eaque arctissimis fœderum legibus deuincta, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quæ victoriis & sociorum accessione adaucta, tandem etiam formidabilis iisdem euasit.

Commemoratur duo insignia exempla ὕβρεως, vnum de præfecto Suitensi, alterum de Vnteruualdensi. Suitensis collocato ad scopum honesti eo in loco ciuis filio, & supra caput pueri imposito pomo, coegit patrem ad pomum ceu metam iaculari, vt si pomum nō collimasset, transfigeret filium. Sed & patrem, cum insigni ausu rem tātam fœliciter peregisset illæso filio, insuper vinctum secum abduxit, in quo itinere excussis compedibus tyrānum trucidauit. Vnteruualdēsis adulterio per vim & cōtumeliā oblato cōiugi cuiusdam eius oppidi ciuis, caussam coniurationi præbuit. Ita ἀφορμὴ mutationis proxima prouenit a pœna tyrannidis & libidinum.

Etsi autem & excessit medicina modum & defensionis metas egressa est, vt fere fit, cum nixu conatuque in contrarium ferociore atque insolentiore fatales pœnas acceleramus atq; exasperamus, acrius irritatis animis. Et vix vnquam victoriæ in bellis ciuilibus, præsertim inferiorū de superioribus, si belli caussa sit ab iniustitia superiorum, modum seruāt: tamen & caussæ & exempla mutationum considerentur, & iustitia, honestate, clemētia, moderatione fulciri ac retineri imperia cogitetur. Odit enim Deus nimis vehementes impetus: odere ciues, gratior est moderatio, secundum Euripidem. Hæc de initiis monuisse satis sit. Cætera sese dabunt in singulorum imperatorum mentione.

CAROLVS QVARTVS, CONTRA QVEM FVERVNT ELECTI

Eduardus rex Angliæ:
Fridericus marchio Misniæ:
Gunterus comes Suuarceburgensis.

CArolo quarto Iohannis regis Boemię filio, nepoti Hērici septimi, supra diximus traditum esse imperium

rium suffragiis Mogũtini, Treuiri, Coloniensis, Boëmi, & Saxonis anno Christi millesimo, trecẽtesimo, quadragesimo sexto, cum id ademissent iidem Ludouico Bauaro, pontificij anathematis execratione oppresso, incitãte Clemente sexto. Sed nec cessit imperio Bauarus dum vixit, nec capessere id illo viuo Carolus fuit ausus, etsi vt Bonnæ coronaretur, perfecit.

Ludouico mortuo maiores ortæ sunt dissensiones. Maior enim electorũ numerus repudiato Carolo, vt qui per fraudem esset intrusus, iniusto Ludouici odio, priorem electionẽ declarauit irritã, in qua multa alia etiam desiderabant. Quare vbi cõuenissent Francofurti, anno Christi millesimo, trecentesimo, quadragesimo octauo, Moguntinus, Palatinus, Saxo, & Brãdeburgensis, qui Bauari filius erat, decretum fecerunt de aduocãdo Eduardo Anglo. His recens victoriarum de Francis partarum fama, orbem terrarum compleuerat, & in sui admirationem commouerat. Sed Anglus cum sapienter iudicaret, non fere consultũ rebus suis, si distractas regni vires pariter in periculosissimum bellum cum Frãcis, & difficillimam imperij gubernationem impenderet, quod ea distractione debilitato, euenturum prospiciebat, vt istinc a Francis superatus regno, hic a principibus Germaniæ desertus imperio excuteretur, contentus honorifica de se principum opinione, dignitatem non accepit.

Renouata itaque deliberatione consenserunt iidem principes in Fridericum marchionem Misniæ, virum acrẽ & bello strenuũ, qui vnus tunc inter omnes excellebat, prudentiæ, grauitatis, belli & opum gloria, & videbatur allaturus esse ad imperium omnia necessaria belli ac pacis tẽpore præsidia a sese, & a rebus atque fortunis suis. Sed & hic præter omnium spem atque opinionem spreuit imperium magno animo, quod priorẽ Caroli electionẽ cum noua perturbatione Germaniæ plus satis his proximis bellis afflictæ, nõ irritam faciendam, nec patriæ saluti ac trãquillitati ambitionem priuatam anteferendam esse censeret, etsi videretur facile contra Carolum summam rerum obtinere potuisse.

Carolus qui ardẽs ambitione, corruptionib' & fraudi

bus magis quam virtute pugnabat, idcirco honorario eum munere affecit, decem millium marcarum argēti.

Sed tamen ne ita quidem admiſſus eſt. Etſi enim cum exercitu aliquam Germaniæ partem peruagatus, paucas aliquot ad Rhenum & Danubium atq; in Sueuia & Heluetia ciuitates in deditionem accepit, ſub pactionibus certis, & Bauaris Ludouici filiis damna dedit incendiis ac direptionibus, receptus eſt etiam a Noribergenſibus & Ratisbonenſibus: tamen nuſquam certo tutoque cōſiſtere, nec confirmare ſeſe potuit, prohibitus conſenſu atque cōiunctione potiſſimæ partis electorum, principum ac ciuitatum.

Interea electores ſuſtulerunt ad imperiū Gunterum, natum e familia comitū Suuarceburgenſium in Turingia. Factū eſt id anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo nono, ſecunda die Februarij. Suffragatas huic ferunt ad imperium adipiſcēdum res ſub Ludouico fortiter geſtas & amicitiam Moguntini, etſi prius aſſentiri electioni noluit, quam publico decreto teſtatum feciſſent principes collocari ſe in ſedem imperatore vacuam. Acceſſit autem ad vrbem Francofortum inſtructus exercitu, & caſtris ad vrbem poſitis, æmulum præſtolatus eſt, vt litem bello decerneret. Carolus etſi eodem ſuas copias adduxit, vim belli tamē experiri, & fortunā viri ſtrenui ac bellicoſi, qui nitebatur ſtudiis & auxiliis ſummorū ordinum, irritare, denique vires vniuerſas in vnius diei prælium impendere non fuit auſus.

Quod ergo vi & armis ſe nihil effecturum eſſe cerneret, ad alias ſeſe conuertit artes. Trāſegit cum Ludouici Bauari filiis quibuſcunq; cōditionibus, etſi his pactis nō ſtetit. ductaq; in vxorem Rodolphi Palatini filia, diſiūxit electores, & Bauaricæ domus auxilia æmulo ſubtraxit. Sed cum ne ſic quidem eum exarmaſſet, ſubornauit medicum pecunia corruptum, qui leuiter ægrotanti venenum propinauit, cuius etſi partem magnā vomitu reiecit, cum medicum authorē ex prægustato pharmaco, quod eū facere coegerat, paulo poſt collabi atq; exanimari cōſpexiſſet, reliquiis tamē ita eneruatus fuit ac debilitatus, vt ad res gerendas euaſerit prorſus inhabilis.

Deſperata

Desperata itaque vita Güheri interposuerūt sese Rodolphus Palatinus & marchio Brandeburgensis, quos arte a Gunthero Carolus auulserat, remq; eo deduxerūt, vt Carolus pro imperio Gunteri hæredibus numeraret viginti duo millia marcarū argenti, in compēsationem impensarum, additis duobus in Turingia oppidis, & Frācofordiēsibus redderet emporij ac publici mercatus ius, quod transtulerat Moguntiam. Ita sexto ab electione mense Gūthero indigne perempto, ac regio apparatu regioque monumēto sepulto Frācoforti in æde diui Bartholomæi, Carolus imperio multis largitionibus & pecunia multa solutus tādem est potitus, anno millesimo, trecentesimo, quinquagesimo: hic nonnulli altius ordiētes imperium eius, a prima contra Bauarum designatione, addunt quadriennium præcedens.

Adolescens in Gallia educatus est, apud Carolum regem Frācorum, vbi moribus Gallicis imbutus deinceps multis in rebus leges institutaque & consuetudines regni Gallici, præsertim in extollendis & augendis ciuitatibus, quarū opes & robur didicerat esse opes & robur regni, inde in Germaniam transtulit. Et quod addictior esset Gallico nomini ex prima consuetudine, deinceps regibus iura regni Aretalensis alienata ab imperio concessit, in maximum detrimētum imperii. Qua de re grauiter & iure culpatur. Prima etiam militiæ tyrocinia in Gallia fecit, sed quamprimum ætas cœpisset esse militaris, missus est a patre Iohanne in Italiam, ad præsidia quæ occupatis vrbibus imposuerat, vbi fortiter plerasque tutatus est.

A morte patris cum esset πλεονεκτικώτατος adeptus occasiones ex dissidiis principum Silesię, patris exemplo totus in eam curam incubuit, vt principibus illis vel precio, vel bello, vel persuasu domitis, accessione Silesiæ omnis, & huic cohærentis Lusatiæ, Boëmiam amplificaret, & vt acquisita confirmaret. Ciuitates donatas immunitatibus plurimis armauit contra principes, ne hi vires vnquam recipere, & moliri defectiones mutatis voluntatibus possent.

Erectus deinde in spem imperii animum etiam ad vi-

cinas imperii prouincias, marchiam Brandeburgensem Bauariam & Voitlandiam appulit. marchiã, vt supra ostendi, Bauaris tandem extorsit. In cęteris hoc effecit, vel emtionibus vel pactis dotalitiis, vt quanquam non obtinuerit totas, de singulis tamen decerpserit quę Boëmiã attingũt, vt vel subdita essent, vel feudorum legibus regno Boëmiæ obstricta.

Multa multis & ante confirmatum imperium, & deinceps gratificatus est, vt obsequentioribus & facilioribus vteretur in rem suam. Iohanni & Alberto Henetorum principibus ad littus Balticũ, ornatis noua dignitate tribuit locum inter duces imperii, anno millesimo, trecentesimo, quadragesimo nono. In vrbe Norica seditionibus exagitata, reducto senatu, qui furoribus insanę plebis cesserat, tribuũ iura sustulit & aboleuit atque potestatẽ omnẽ in senatũ trãstulit. Auxit & ornauit eam vrbem plurimum, vel propter viciniã regni Boëmici, vel propter fidem ipsi præstitam initio gubernationis.

Italiam inuitatus crebris multorum literis, inter quas extant Francisci Petrarchæ, ad vindicandam vrbis Romanæ libertatem, & sopienda bella, quibus tota passim flagrabat; adiit anno Christi millesimo, trecentesimo, quinquagesimo quarto: vbi similiter pleraque indulgendo & largiendo principibus, multa ab imperio venditionibus alienauit:

Rebus Longobardicis constitutis, cum Mediolani ferrea corona insignitus esset, Romam venit. Ibi postquam esset consequutus, vt solenni coronatione declararetur imperator, hac peracta nõ diu moratus in vrbe, rediit in Hetruriam. Præproperi reditus caussas fuisse aiunt, & promissum factum ante coronationem cardinalibus, Innocentii sexti mandato, quo se recipit mox vrbe cessurum, non turbata aut impedita possessione tyrannidis, quam illi tenebãt: & metum inquietæ plebis, longis seditionibus efferatæ. Florentiæ exulantes Gibellinos restituit. Mediolani vicecomites Galeaciũ & Barnabã in Cisalpina, Gallia & Liguria imperij vicarios instituit, sed absq; dignitate ducali. Galeacius cũ & delectaretur liberalioribus literis, & coleret ac præmiis cumularet viros discipli-

diſciplinarum omnium & nobiliorum artium ſtudiis inſignes, ex hiſque præcipue Franciſcum Petrarcham, hortatu huius bibliothecam cõdidit, cum paulo ante munere beneficioque Caroli Ticini celebre gymnaſium inſtituiſſet, vbi deinceps a filio Iohanne Galeacio cõducti liberalibus ſtipendiis docuerũt aliquot pręſtantes viri, qui monumenta ingenij poſteris reliquerunt in iure, Baldus & Raphaëles duo: in medicina, Marſilius a ſancta Sophia in literis Græcis, Emanuel Chryſoloras Byzantinus.

Reuerſus in Germaniam Carolus conuentũ egit principum celeberrimum & frequentiſſimum, in vrbe Metenſi, in quo re ſapienter & multum deliberata ac diſputata, cum præcipuis ordinibus imperij, de cõtractis in vnum atque digeſtis in ordinẽ inſtitutis ac moribus antiquis & recentibus, ad imperij decus ac maieſtatem, & ſingulorum pertinentibus, condidit legem Carolinam, Aureæ bullæ nomine notam ac celebrem, comprehendentem leges rituſque ſeruandos in electione imperatoris, ac conſulentem atque cauẽtem poteſtati, authoritati ac dignitati ordinum omnium, ſuo ſingulis loco pro ratione circumſtantiarum. Quod operum eius præcipuũ eſt ac laudatiſſimum. Fuit enim hactenus pacis publicæ neruus firmiſſimus. Hac lege nixa erexit ſeſe viciſſim vtcũque atque cõmuniuit maieſtas imperij: hæc amputauit contẽtionum ac diſſenſionum occaſiones in electione, quarum fructum cum ipſe expertus eſſet, conſentaneum eſt voluiſſe eum hac conſtitutione illas amoliri & auertere: hæc ſingulis ceu metas ſuas circumdedit, & inter ſe ſe imperatorem & principes ad eum modum deuinxit, vt in reipublicæ, patriæ, imperatoris, vicinorũ detrimentum aut perniciem nemini mouere molirive quicquã impune liceret. Promulgatam hanc & ſancitã eſſe deinceps ferunt Noribergę. De tempore conſentiunt omnes, qui fuit annus milleſimus, trecenteſimus, quinquageſimux ſextus, alter a reditu ex Italia.

In eodem principum cõgreſſu VVilhelmũ marchionem Iuliaci prouexit in ordinem ducum, & VVenceſlaum fratrem Lucelburgi comitem pro duce ſe gerere iuſſit. Hic VVenceſlaus deinceps cum Iohanna Alberti

Bauari filia adeptus est Brabantiam. Dimisso conuentu Vrbanum V. pontificem Auinioni conuenit.

Reliquum tempus iis rebus gerẽdis tribuit, quas in Silesia, Lusatia & Marchia cõfecisse eum memorauimus, & regno Boemico dilatando foris, domi exornando collegiis canonicorum & monachorum, institutione Academiæ Pragensis, ædificationibus, munitionibus.

Ottoni Bauaro, cui filiam despõderat, Marchiam ademit, circiter annum Christi millesimum, trecẽtesimum, septuagesimum tertiũ, quod sine mascula esset sobole. Anno ab occupatione tertio cõdidit in Marchia arcem & templum, ad hostiũ Angræ seu Tanagrę fluminis, qua scilicet in Albim effunditur. Praga ordinatione ipsius docere cœpit, circiter annum Christi millesimum, trecẽtesimum, sexagesimum primum.

Italici scriptores secundo reuersum esse in Italiam cũ liberis & coniuge, ac sedasse motus Hetruscos perhibẽt, partim armis, partim iure, opera Bartoli Saxoferrati celebris iuriscõsulti, quem in honore & precio habuit, anno Christi millesimo, trecentesimo, sexagesimo sexto. Nostri profectionis illius nõ meminerunt: sed id egisse eum postremis annis omni conatu referunt, vt ad imperium VVenceslaum filium extolleret: cumque multum annixus esset, laborantibus etiam pro eo põtifice Romano & cardinalibus; vix ægre tamen tandem suffragia elicuisse, sed non nisi principum animis multo expugnatis auro, quod de vectigalibus publicis diuẽditis, atque ita reditibus imperii vniuersis exhaustis, atque profusis in largitiones ambitiosissimas, confecit. Accidit hoc anno millesimo, trecentesimo, septuagesimo sexto.

Eodem anno VVenceslao coronato desponsata est Iohanna filia Alberti ducis Bauariæ, comitis Hollandiæ, Hannoniæ, & Seelandiæ &c. & a nouo rege nouam consequutus est dignitatem comes Bergensis, dux imperii salutatus, quãquam a Carolo beneficium profectum iudico.

Carolus voti compos factus, lætus de posteritate, quã in amplissimum regnũ & summum Christiani orbis fastigium collocarat, anno sequẽte Pragæ vitam finiit, sexto Ca-

to Calend. Aprilis.

Anno Chriſti milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo octauo.

Anno mundi quinquies milleſimo, trecenteſimo quadrageſimo.

Imperij viceſimo octauo, numeratis annis ab obitu Gunteri.

Dignus fuerat laude, ni regnorum Boemiæ & Frãciæ, quam imperij amantior: ni rei priuatæ, quam publicæ, ſuæque poſteritatis, quam maieſtatis imperij amplificãdæ conſeruandæque ſtudioſior: ni pecuniæ quam recti iuſtiq. fuiſſet auidior: & niſi maluiſſet ex diminutis potius paſſim in Germania & Italia dignitatibus & opibus imperij, alienatione regnorum & publicorum vectigalium, venditione immunitatum, conceſſione libertatũ: niſi ergo ex his diminutis & labefactatis potius, quã adauctis ac ſtabilitis maluiſſet pernicioſa magis reipub. quam ſuis vtilia & tuta comparare præſidia, ad diuturnitatem ac firmitatem: ſi denique florente repub. ſuis etiã bene futurum cogitaſſet. Quare ſequutum & hoc eſt, vt non tantum in imperio plurimis ornamẽtis ac pręſidiis ſpoliato ſui non diu dominarentur, ſed poſteritas infortunata eſſet, & tandem intercideret.

Gratia tamen debetur conſtitutioni Carolinę, cui accepta ferantur plurima emolumenta, quæ inde ad rempub. redierunt, neceſſe eſt. Excelluit ingenio & doctrina, & multarum linguarum peritia, conſuetudine doctorũ delectatus eſt plurimum. In ſcholam Pragenſem, quam recens fundarat, aliquando ingreſſus, cum doctos audiuiſſet diſputantes in horas quatuor, idque purpurati moleſte ferrent, ac cœnę tempus adeſſe dicerent: Mihi, inquit, tempus eſt minime. Nam cœna hæc mea eſt.

Vxores habuit plures: Primam Blancam, Valeſiæ comitem, filiam Caroli Valeſij, ſororem Philippi Valeſij, qui poſt in Francia regnauit. Hanc Carolus rex Francorum vix ſeptennem ei deſpondit, verſanti in aula. Ea mortua nuptias contraxit cum filia Rodolphi iunioris Palatini ad Rhenum, quam Annam alij, alij Agneten vocant. Sed coniugium fuit infœcundũ ac ſterile. Hæc ma

ritum secuta est Romam,& ibidẽ coronata. Post huius mortem transiit ad tertias nuptias,copulata sibi spe occupandæ Silesiæ,Anna filia Bulconis ducis Suidnicensis, quæ ad eum dotis loco Silesię partem conterminam mõtibus Boemicis attulit. Ex hac natus est VVenceslaus. Postremã tertiam defuncta coniugem sibi despondit Elisabethen filiam Bugislai ducis Stetinensium,consobrinam Ludouici regis Vngariæ , neptem Casimiri regis Poloniæ,qua cum celebrauit splendidissimas & magnificentissimas nuptias Cracouiæ,cohonestantibus publicos ac solennes ritus regibus Poloniæ Casimiro , Vngariæ Ludouico,Daniæ VVoldemaro,Cypri Petro. Anno millesimo trecentesimo,sexagesimo tertio. Hæc peperit ei Sigismundum.

Inter filios hæreditatem in hunc modum est partitus. VVenceslao regnum Boemiæ,Sigismundo quinquenni puero marchiam Brandeburgensem,Iohanni natu minimo Gorlicium Lusatiæ attribuit,adiũctis aliquot vicinis oppidis.Sigismundo mater confecit nuptias Elisabethæ filię Ludouici regis Vngariæ,impetrato in dotẽ regno,consensu vtriusque regis patris Caroli & Ludouici, ne inferior esset opibus & potentia VVenceslao.

Filiæ Caroli recensentur plures,sed sine discrimine,vt non certo constet,quæ quibus sint natę matribus,Catharina collocata fuit Rodolpho quarto Austriaco : Elisabeth Alberto tertio Austriaco, fratri Rodolphi: Margareta Ludouico Vngariæ & Poloniæ regi: Elisabetha altera Iohanni Galeacio Mediolanensi:Margareta altera Iohanni burggrauio Noribergensi: Anna Ottoni Bauaro marchioni Brandeburgensi:Helena regi Angliæ.

In Geldria nominabatur hoc seculo Reinaldus comes e prosapia Nassaensi,vt dixi,cui Ludouici Bauari beneficio contigit gradus dignitatis superior inter principes, vt pro comite ducibus assideret & æquaretur honoribus,Sed posteritas mascula ex eo non diu fuit superstes. Defecit enim in filio Eduardo,cuius sororem Reinaldi filiam Mariam,cum duxisset in vxorem VVilhelmus Iuliaci comes,& dotalium nomine traxisset Geldriam ad sese,litem ei mouit Cliuensis.Sed præcessit Iuliacensis

posses-

possessione & iure, & quia cum ipso & fratre Reinaldo stirps interiit, noua mox contentio de Geldria & Iuliaco exorta est, inter Arnoldum Egmondanum & VVilhelmum ducem Bergensem atque huius filium Gerardum. Bergensis agnationis vinculo attingebat fratres Iuliacenses VVilhelmum & Reinaldum. Aui enim Gerardus & Adolphus copulatos a maioribus Iuliaci & Mõtis comitatus primi rursus diuiserãt, vt ille Iuliaci, hic Montis comes esset & diceretur. Egmondani auia eorundem soror erat. In hac contentione vicit VVilhelmus Montensis, seu Bergẽsis, potitus vtraque terra. Sed Gerardo filio deinceps Geldriam rursus eripuit Egmondanus, cui cum esset Gerardus impar, cessit ius suum Carolo duci Burgũdiæ. Hæc concessio attulit Burgundo aditũ ad Geldriam cum quodam iuris prætextu, quo vsus est Carolus V. imperator, Egmondana stirpe in Carolo duce Geldriæ extincta, qui fuit Arnoldi nepos.

Cliuia paulo post hæc tempora peruenit ad comites de Marca, ex perantiquo sanguine comitum de Altena & de Monte, quos in ea dignitate & regione primus collocauit Henricus Auceps. Conditorem stirpis celebrant Adolphum, qui filios habuit Eberhardum Montis, Adolphum Marcæ comitem. Sed Eberhardo in monasterium ingresso Adolphus comitatus iterum cõiunxit. Eosdem diuulsit rursus diuisio nepotũ, Eberhardo Marcæ, Engelberto Mõtis comitatum sortito. Engelberti stirps in abnepote desiit, cuius soror nupta comiti Iuliacensi, dotis loco in eam familiam adduxit comitatum Montis seu Bergensem. Eberhardus alter frater propagauit familiã, de qua qui hodie supersunt, terras Iuliacensem, Cliuensem, Bergensem ducum titulo & dignitate, coniunctim possident & gubernant, quod ita accidit.

Coniũctos Iuliaci & Montis comitatus diuiserunt rursus abnepotes illius, qui primis coniugio eos copularat, scilicet Gerardus & Adolphus fratres, vt ille Iuliaci, hic Montis comes esset. Gerardi nepotes VVilhelmus & Reinaldus, quos Geldria etiam potitos diximus, mutato statu in superiorum traducti ordinem Ludouici Bauari authoritate, pro comitibus marchiones, & mox

deinceps Caroli quarti sententia, pro marchionibus duces imperii esse cœperũt. Contigit idem beneficium VVilhelmo & Adolpho fratribus Bergensibus Adolphi nepotibus a Carolo, vel, vt alii volunt, a VVenceslao, vt fierent duces imperii. Fratre Adolpho & patruelibus extinctis rediit hæreditas omnis ad vnum Gerardũ, de quo dixi, cui litẽ intendit Egmondanus. Huius Gerardi ex filio VVilhelmo neptis Maria, deinceps cum stirps mascula nulla superesset, hæreditatem eandem attulit dotis loco ad Iohannem Cliuiæ ducem e comitibus Marcæ patrem VVilhelmi, qui adhuc est in viuis.

Nunc ad Cliuiæ ducatum reuertor. Is numerat longa serie vetustissimos eiusdem familiæ maiores, inde vsque a Francicis temporibus. Postremi ex ea stirpe Theodoricus, Iohannes, & Otto inciderunt in hæc Caroli quarti tempora. Extinctis illis absque hæredibus masculis, contenderunt inter se de comitatu Cliuẽsi tres familiæ, propter matres & coniuges: inter quas fuit & familia comitum Marcæ. In ea comitatum ambierunt fratres duo Adolphi filii, ex Eberhardo stirpis conditore Engelbertus & Adolphus, qui erat euocatus ad episcopatũ Coloniensem: sed prouinciales & fratri Engelberto, & cæterarum familiarum cognatis proceribus prætulerũt Adolphum imperatore consentiente. Ita comitatus Cliuiæ primo sub comites de Marca redactus, mox annitente imperatore Sigismundo, conditionem etiam mutauit, comite nouo in locum exaltato eminentiorem inter principes.

Burgundia, Brabantia, Lucelburgum & Hollandia in hunc deuenerunt statum.

Burgundiam tenebat Philippus audax, frater Caroli V. regis Franciæ, donatus ea a fratre, cum antea esset dux Turonum, vt ea occasione conciliaret ei nuptias Margaretæ Flandricæ: peruenerat autem ad Iohannem Philippi patrem morte Ottonis ducis Burgundiæ: Flandriam Ludouicus comes vltimus: Brabantiam & Lucelburgum VVenceslaus Caroli quarti imperatoris frater: Hollandiam ac vicina loca Albertus Ludouici Bauari filius.

De Brabantia contendebant VVenceslaus Lucelburgen-

gensis & Ludouicus comes Flandriæ, quod vterque esset gener Iohannis tertij Brabantini. Etsi autem adiuuabatur a fratre Carolo VVenceslaus, vicit tamen Ludouicus, & retinuit Brabantiam. VVenceslaus cum vita ducatum amisit. Huius Ludouici filia Margareta deinceps ad Philippum audacem attulit Flandriam, Artesiam, comitatum Burgundiæ, Niuerniam, Rethelinum, Salinas, Mechliniam.

Philippo audaci, nati filij Iohannes, Antonius, Philippus. Iohanni ex partitione obuenerunt Burgundia, Flandria & Attrebates: Antonio Brabantia & Lucelburgum: Philippo Niuernia & Rethelinum. Antonio prima vxor erat Iohanna, filia vnica & hæres Valeriani Lucelburgensis. Ex hac nati ei filij duo, Iohannes dux Brabantiæ & Lucelburgi, fundator Academiæ Louaniensis, & Philippus comes S. Pauli & Ligniaci. Altera eidem vxor erat Elisabeth, filia Iohannis ducis Gorlicēsis, fratris imperatorum VVenceslai & Sigismundi, propter quam fœminam iidem imperatores reliquerunt & confirmarunt ei possessionem ducatus Lucelburgensis, ea conditione, vt Antonius & eius liberi eum possiderent. Ita sub Burgundos redactæ sunt Brabantia & Lucelburgum, vbi olim tempore Francorum fuit ducatus ad Mosellam.

Inter filias Philippi audacis Margareta nupta VVilhelmo Hollandiæ Hānoniæque comiti Alberti filio, peperit ei vnicam filiam Iacobam, quę nuptui data Iohāni Aquitanię principi, Caroli sexti Frāci filio, & post huius fata Iohāni Brabantino, Antonij filio, cum nullo partu mater fieret, aditū patefecit propinquis suis Iohāni Burgūdo, marito Margaretæ filiæ Alberti Bauari, quæ VVilhelmi patris soror erat, atque huius filio Philippo bono ad Hollandiam, Seelandiam, Hannoniam & Frisiam. Hæc monuisse hoc loco sufficiat.

VVENCESLAVS CAROLI *quarti Filius.*

BOemorum annales VVenceslaum natum esse memorant quarto Calend. Octobris, anno millesimo,

trecentesimo, sexagesimo primo. Noribergæ. Ea enim vrbe delectatum ferunt Carolum patrem, quod monumenta ostendunt, inter quæ præcipuum est vrbs ipsa a Carolo restituta in tranquillum, ex seditionibus lōgis, quibus pene funditus fuit perdita. Mater doloribus partus extincta est. Ipsum & cum baptizaretur, aquam baptismi, & cum bimus iam cingeretur diademate regio, aram cœno suo conspurcasse, & dum aqua adhibenda baptismo calefit, Pastoralem domum ad D. Sebaldum exarsisse fama est, quod sapientes ita sunt interpretati, futurum eum stolidum, ignauum, voluptuarium, sordidum, luxuriosum, imperio dedecori & exitio. Norici annales tempus natalitium ad diem decimam septimam Martij referunt.

Anno millesimo, trecentesimo, septuagesimo sexto, biēnio scilicet ante obitum patris, annos natus quíndecim, successionem in imperio obtinuit, cūctis, sed coemptis multo precio, imo pene extortis, non liberis suffragiis. Adfuerūt electioni Ludouicus præsul Moguntinus e stirpe marchionū Misniæ, Fridericus Coloniensis, Cuno Treuerensis, Rupertus Palatinus ad Rhenum, VVenceslaus dux Saxoniæ, & Sigismundi fratris marchionis Brādeburgici legati. Sexto ab electione die coronato ei Aquisgrani desponsata est Iohanna filia Alberti ducis Bauariæ, comitis Hollādiæ, Hannoniæ, Seelandię, quæ sexto anno post nuptias interiit, consumta dolore propter mariti flagitiosos ac perditos mores.

Nihil fuit in eo hominis simile, præter speciem, quanquam & ea fuerit distorta atque deformis, Thersiti quā principi similior. Ingenio fuit hebeti ac sordido, nullarum rerum, nisi voluptatum, intelligēte: animo non a repub. tantum, sed pene ab omni honestate alieno, at timido & ad immanitatem vsque sæuo ac truculento: πᾶν γὰρ δειλὸν φονικὸν καὶ ψοφοδεές. Corpore ignauo, neque ad vllam aliam rem, quam ad obscœnas ac turpes crapularum, heluationum & libidinum voluptates, si modo his voluptas inest, idoneo.

Administrationem & curam regni paterni & imperij, tanquam ad se non pertineret, ita neglexit, vt cum latro

ciniis

ciniis infesta redderētur itinera,& grassatoribus impleretur Boëmia,passim vero in ciuitatibus seditiones exorirentur,insurgēte aduersus magistratum insana plebe, ipse tamen aliud ageret nihil, nisi volutaret se porcorum ritu in cœno vitæ flagitiosissimæ, qua cum necesse esset incurrere in odia ac reprehensionem, & afferre cōtemtum,addebat turpitudini crudelitatem,vt metum iniiceret iis,quos ipse metuebat, & amoliretur insidias, quas strui sibi initio suspicabatur,deinde reipsa experiebatur.Nec satis illi erat supplicio affecisse quos metuebat,sed sua manu vel ad mensam iugulabat multos,quasi per ludum & iocum,præsidium ratusprincipi firmius barbarorum stipatorum agmen, quam beneuolentiam ciuium.Cumq; numeroso se muniret satellitio ex Germanis Boëmisque, hos ipsos tamē sæpe mutabat,quod nemini satis fideret,insidiarum metu, quas effugere tamen non potuit. Captus enim a suis,& in tetro carcere totos menses quatuor custoditus, vix multis regum ac principum intercessionibus impetrauit, vt semel ei ad squallorem & sordes corporis abluēdas balneum ingredi concederetur,ex quo Ambubaiæ opera, ceu refrigerandi corporis caussa ad vicinam ripam fluminis, quod Pragam interlabitur,traductus ex composito,conscensa cymba,Ambubaia remigante euasit.

Sed rediit ad ingenium,& memoria carceris ac vindictæ cupiditate magis exasperatus, sæuiit in subditos atrocius quam antea,nactus etiam idoneos sęuitiæ ministros. Hac tandem irritati subditi accersiuerunt Sigismūdum fratrem,qui recens extruso ęmulo Carolo Neapolitano,sese in regno Vngariæ,armis & suppliciis aliquot infidorum procerum confirmarat, ad quam rem cum sumtus defuissent,oppignorarat marchiam Brandeburgensem, patruelibus Iodoco & Procopio Morauiæ marchionibus. Sigismundus ergo præpropere ingressus Boëmiam,regno occupato, fratrem abduxit & custodiendum dedit Alberto Austriaco : quod cum indigne ferrent Iohannes frater & Procopius patruelis, comparatis copiis ad illum liberandum, irruperunt in Boëmiam,sed illo frustra quæsito, cum traductum esse

Viennam cognouissent, retrocesserunt.

Euasit tamē VVenceslaus, adiutus opera & cōsilio piscatoris cuiusdam, & reuersus Pragam mendici habitu, arceque recepta mox regnum etiam recuperauit. Arcē tali stratagemate obtinuit. Mendici specie in arcem præsidio firmatam irrepsit, moxque custodibus consilio patefacto, ope eorum præfectum oppressit, & eundem coëgit literis annulo suo obsignatis præcipuos vrbis ac regni proceres euocare in arcem, tanquam ad communem deliberationem, hos deprehensos crudelibus suppliciis interemit.

Recepto regno, vt dilueret conflatam inuidiam affinitate noua, & res dubias stabiliret, duxit in vxorem Sophiam filiam Iohannis ducis Bauariæ. Sed nihilo factus aut melior, aut mitior, aut excitatior, quod vsus eius in gubernatione nullus esset, electores communi cōsensu imperium ei abrogarūt, anno vicesimo secundo post Caroli patris obitum. Reliquum ętatis exegit in regno suo iis moribus, quibus consueuerat.

Peruenit ad annum ætatis quinquagesimū septimum. Interiit correptus apoplexia ex consternatione & excādescentia, cum prādenti nunciatum esset, populum Pragensem obtruncato per seditionem senatu ad arcem etiam accurrere & prægustator se illius rei non ignarum esse ostendisset.

Iohannem Galeacium vicecomitem Mediolanensem nouo honoris titulo cohonestauit, & primum Mediolani ducem sceptro pileoque eius dignitatis insignibus per legatos transmissis, appellauit, vrbe ditioneque grandi pecunia vendita, in imperij fraudem ac detrimētum, additaque potestate, vt in hæredes transferre posset, cum ante Iohannem vicarios præsides tantum egissent maiores eius, beneficio imperatorum, quibus eam dignitatem & administrationem tribuere, quibus vellent, liberum erat.

Incommoda neglecti imperij sensit Germania multis in locis turbata & quassata bellis ciuilibus. Vrbes Helueticas enim duces Austriaci: Sueuicas VVirtebergenses & vicini comites hostiliter exagitabāt: conatus hi princip um

cip um

cipum & comitum neceſſitatem, attulerunt vrbibus, ad faciendum, defenſionis ſuæ cauſſa, inter ſeſe fœdus. Hel ueticæ octo: Sueuicæ plures ſeſe coniunxerunt.

Contra Helueticas Leopoldo tertio Auſtriaco opem ferebant multi comites illorum locorum, vrbibus infenſi, multi ex ordine equeſtri, quibus non expediebat ciuitates nimis eſſe potentes aut opulentas, aut libertate nimia frui. Allegabat vero Leopoldus quædam vetera iura domus Aſtriacæ. quæ integra & inuiolata reſtitui atq; ſeruari ſibi in illis ciuitatibus poſtulabat, & paulo ante Carolus quartus componere controuerſias tentarat, ſed laborarat fruſtra.

Proxima belli ἀφορμὴ inde extitit, quod Leopoldus comitem Kiburgi armarat & adiuuerat contra ciuitates, Leopoldus contemtu hoſtium audacius & incautius in prælium irruens, magna ſtrage victus ad Sempachium cecidit, anno milleſimo, trecenteſimo, octogeſimo ſexto, nona die Iulij. Hæc victoria Heluetiis & animos & opes auxit: hoſtes fregit, qui & fortunæ & ferociæ ciuitatum cedentes, paulatim demittere ſeſe ad æqualia iura, ac coire cum eis cœperunt.

Sueuicæ ciuitates cum VVirtenbergenſi conflixerant ad Reutlingam vrbem anno milleſimo, trecenteſimo, ſeptuageſimo ſeptimo, proximo ſcilicet ante Caroli quarti mortem, eo euentu, vt victoria ceſſerit ciuitatibus, & ceciderint in exercitu hoſtili comites tres: ex ordine equeſtri ſeptuaginta duo, inter quos fuerunt aliquot barones. Etſi autem altero a conflictu anno bellū tranſactione ſopitum fuit, tamen neque concordia eſſe diuturna potuit: οὐ γὰρ δυνατὸν λέοντα καὶ πρόβατα ὁμοῦ ποιεῖσθαι τὴν ἔπαυλιν: cum vtriuſque vtrobiq; omnia quæ fierent & acciderent, ſuſpecta eſſent, & ex odio proficiſci opprimendi alterius cauſſa cenſerentur.

Recruduit itaque bellum VVenceſlao imperij curam negligente. Sueuicæ ciuitates in ſocietatem belli traduxerant Rhenanas: VVirtenbergenſes Bauaros. Multum vtrinque datum acceptumque damni eſt, donec tandem congreſſis vtriſque, ad Villam oppidum, victoria

rediit ad VVirtembergenses, sed cruenta admodum. Desiderati sunt enim in exercitu eius quatuor comites, & ex ordine equestri sexaginta, præter gregarios milites, quorum magnus numerus interiit.

Inuentum hoc seculo tradunt in generis humani perniciem illud ferale bellicorũ tormẽtorum genus, quod bombardas a sonitu vocamus, monacho ministro & fabro, diabolo architecto, vt cum labasceret paulatim authoritas insanæ superstitionis, quæ his authoribus fascinatas hominum mẽtes præcipitarat in exitium æternũ: succederet iisdem authoribus aliud mali genus, quod in corpora sæuiret, sed in mutuam perniciem horribili furore hominum instructum atque depositum.

DE ECCLESIA.

INcidit in VVenceslai imperium annus millesimus quadringentesimus, quo instituto Romanorum pontificum, vt quouis cẽtesimo, pro ludis secularibus ethnicis, qui Romæ erant monumentum annorum ab vrbe condita, celebratus est annus Iubilæus, κακοζηλίᾳ Iubilæi Iudaici, cuius finis erat politicus. Non enim hoc fine institutus erat, vt obseruatio existimaretur esse cultus Dei sed proderat ad docẽdos homines de mundi tẽporibus. Singulari enim consilio distinxit Deus tempora, ordinauit dies, menses, annos, & multa mensium & annorum discrimina, quia vult intelligi discrimẽ inter æternitatẽ & huius mundi tempora. Vult sciri hunc mũdum liberrimo consilio conditum esse, nec semper fuisse. Vult in ecclesia notam esse seriem annorum, vt sciamus, quo ordine, quibus modis se patefecerit, & promissiones ac legem ediderit, & quãdo venturus fuerit Messias, vt fieret victima, & quæ sit vltima ætas generationis humanæ, postquam Filius Dei in ecclesia resuscitata triumphabit.

At obseruatio anni quinquagesimi, quem Iubilæum vocabãt, valde illustris fuit, quia ad colligendos annos & centenarios, commodior numeratio est per quinquagesimum, & ad memoriam firmior, quam aliæ partes centenarij,

Doctrinæ

Doctrinæ caussa itaque instituta erat, & addita erant beneficia politica, vtilia ad conseruationem illius honestæ politiæ, quibus cauebatur, ne ex nidulis suis prorsus eiicerentur homines honesti, quod in qualibet politia ad familiarum conseruationem vtile est. Nec solum pauperibus consuluit Deus restitutione fundorũ, sed etiam restrinxit mutationes & vẽditiones. Non poterant fundos prorsus transferre homines prodigi. Erant igitur pauciores emtores. Nec multi dabant mutuo, cum fœnus accipere a ciuibus non liceret.

Hanc Iudaici Iubilæi obseruationem imitati pontifices, similem introduxerunt in ecclesiam, non alicui politico vsui seruientem, sed accomodatum superstitioni & auaritiæ sedis Romanæ. Finxerũt enim indulgentias, vt vocant, quæ sunt relaxationes pœnarum canonicarũ: Has se professi sunt vberrimas largiri ac distribuere in Iubilæo. In hoc cõmento cum multa essent tetra mẽdacia & imposturę manifestæ, præbita caussa est, vt alio tempore aliis viris bonis & sinceræ pietatis amantibus: ita ea ætate eruditioribus in Academia Pragẽsi, quæ Caroli quarti consilio & authoritate velut colonia ex Parisiensi deducta, florebat omni doctrinarũ genere & eruditorum frequentia: his ergo caussa præbita est, de manifesta indulgentiarum vanitate disputandi.

Sed antecessit cæteros doctrinæ ac pietatis fama, & nominis claritate Iohannes Hus Boëmus. Hic a doctrinæ, ingenij, & eloquẽtiæ adiumentis cæteris instructior, acerrime oppugnare eas atque conuellere cœpit, ostendens vnicam esse remissionem peccatorũ, quæ accipiatur ministerio vocis euangelij & fide quocunque tempore: & assidue Iubilæum esse in conscientiis piorũ, luctantium cum pauoribus, qui si fiducia Filij Dei vincunt pauores, & læti inuocant Deum, sperãt & expectant auxilium, & integram liberationẽ ac restitutionem naturæ humanæ in statum pristinum innocentiæ perfectæ, quæ erit in vita æterna, in illa cœlesti patria, a qua in hac vita exulamus: Inchoari tantum Iubilæum nostrum in hac vita, & futurum integrum in æterna consuetudine cum Filio Dei, vbi prorsus liberi erimus a peccato.

a morte,& omnibus miseriis.

Pœnas canonicas vero nec remissionem culpę mereri,nec pœnarum ęternarum,nec purgatorij,nec aliarum calamitatū,quibus Deus homines in hac vita punit.Fuisse initio in ecclesia spectacula quædam, quibus recipiebantur polluti manifestis sceleribus:sed hæc spectacula nil pertinuisse ad remissionem peccatorū coram Deo, sed fuisse instituta exempli caussa,ac deinceps superstitione creuisse statim in veteri ecclesia, ita vt deinceps cum onus fieret immodicum,oportuerit excogitari relaxationes quas vocarunt indulgentias.At indulgentias præsentes prorsus esse imposturas, siquidem relaxationes sunt rituum alioquin extinctorum. Nam & satisfactiones fuisse superstitiosas atque improbandas,& paulatim per sese tempore consenuisse.

Ab his initiis Hussus paulatim progressus,in tyrānidem pōtificiam velut caput caussæ inuehi cœpit,detracto sedi Romanæ titulo ecclesiæ. Reprehēdit auariciā, luxum, superbiam sacerdotum : reiecit vota,impurum cœlibatū,superstitiones,commenta,omnemque rationem vitæ monachorū,& quidquid fuit in ritibus ecclesiasticis impium,atque a norma & analogia fidei dissonum ac discrepans, vt mutilationem cœnæ Dominicæ, cultum & inuocationem sanctorum,adorationem imaginum & statuarum,consecrationes magicas olei,salis, aquæ & rerum similium, enumerationē omnium delictorum in cōfessione priuata,satisfactiones, extremam vnctionem, missarū celebrationē, & missas ac psalmodias pro animabus defunctorum &c.ac plura alia.

His concionibus Hussi commotus populus,flagitare cœpit emendationē ecclesiarum , quam cum rex ignauus nec vellet,nec posset pręstare,suscepta illa fuit à priuatis,sed, vt fit, non eo quo conueniebat modo & ordine. Ad arma enim tandem deuentum est. Etsi autem euentum Hussus præstare non potuit, tamen pie & recte fecit,quod demōstrata impudentia &vanitate imposturarum pontificiarum, studuit populum liberatum a tyrannide superstitionū reuocare ad fontes sacros,&normam fidei veriorem ac saniorem , traditam in scriptis

prophe-

propheticis & apoſtolicis. Nec quod motus maiores ſe quuti ſunt, culpa Huſsi factum eſt, ſed illorũ ſcelere & malitia, qui curſum renaſcentis doctrinæ purioris vi & armis impedire ſunt conati.

Initium diſputationum harum fecerat paulo ante VVicleffus in Anglia circiter annum milleſimũ, trecenteſimum, ſeptuageſimum ſecundum, cuius exẽplo Huſſus inuitatus, fõtibus accuratius inquiſitis, & cõſulta antiquitate ſinceriore, ita ſe confirmauit aduerſus tyrannidem ſuperſtitioſam põtificum, & ſuperſtitionem rabioſam monachorum, vt quidquid ab his produceretur, id omne authoritate teſtimoniorum cœleſtium protinus configeret.

Diſsipata eſt his certaminibus Academia Pragenſis, quanquam & aliæ acceſſerunt contentiones, natæ ex æmulatione inter Germanos & Boëmos. Carolus enim Germanos honoribus, dignitatibus, immunitatibus, iure & numero ſuffragiorum prætulerat Boëmis. Ea res odia peperit & diſsidia, vt hoſpites exagitarentur ab æmulis indigenis. Sed in certationibus de religione Huſſo cauſſa pariter & patrocinio cauſſæ, ſtudio item fauoreque & applauſu populi, Germani, qui pro pontifice propugnabat, longe erant inferiores. Idcirco ceſſerunt, ſeque magnis agminibus contulerunt aliqui Erphordiam, aliqui Lipſiam. Nam hæ duæ Academiæ ex ruina Pragenſis prodierunt. De Huſſo infra plura.

Pontifices Romani vero vſurpatam multis ſeculis in imperatores rabiem, tandem in ſemetipſos & viſcera ſua conuerterunt, cum diſsidentes conſiliis & voluntatibus purpurati plures pontifices deſignarẽt, qui quod armis nequirent, execrationum telis ſeſe inter ſe mutuo ſunt perſequuti, concitatis ſimul regibus orbis Chriſtiani, & mutuo odio inflammatis. Cardinales Italici, vt reductis in vrbem põtificibus amiſſum imperium recuperarent, & incendia ſeditionum aſsiduarum reſtinguerẽt ad gubernacula collocarunt Vrbanum ſextum, ſed ea cõditione, vt manerent in vrbe, Gallici ne de poſſeſſa annos ſeptuaginta dignitate, peneque in poteſtatem ſuam redacta, in diſcrimen venirent, huic Clemẽtem ſeptimũ

opposuerunt. Vrbano adhæserunt Italia, Germania & Pannonia: Clementi Gallia, Hispania & Britannia.

Certatum inter hos est varie, sed diris præcipue & execrationibus, redituum interceptione, sęuitia in eos, qui aduersis partibus studuissent. Clemens eo vsque truculentiæ processit, vt ne legatis quidem imperatorum & principum pepercerit, qui missi erant, vt hortarentur eũ ad concordiam. Quosdam enim carceribus, quosdam equuleo excruciatos necauit. Non cessit Clemẽti ęmulus Vrbanus, natura immitis, asper & turbulẽtus, qui periculo maximo Romæ ereptus, cum saluus Genuã euasisset quinque cardinales Nucerię captos insui in culeos, & demergi in mare iussit.

Vrbano extincto datus successor Bonifacius nonus: Clementi Benedictus tertius decimus. Hi & qui vtrumq; sequuti sunt suo loco, nihilo mitiores exercuerũt inter se inimicitias, donec & cardinales congregato concilio Pisano, duobus, Gregorio duodecimo Italo, & Benedicto Gallo, pontificatum ademerunt, creato tertio Alexandro quinto, cui cito mortuo suffectus est Iohannes vicesimus tertius, vt pro vno tres essent, & magnitudo malorum, quæ ex his contentionibus redundarũt in orbem Christianum, cogeret Sigismundum imperatorem quærere & adhibere remedia, vt dicetur.

Hæc scilicet cura exercuit pontifices his postremis temporibus. Sed & Bonifacius nonus, primus onus annatarum, vt vocant, ordinibus ecclesiasticis imposuit, scilicet, vt qui beneficium ecclesiasticum consequeretur, dimidium annui prouentus penderet fisco Romano. Sunt tamen, qui institutum hoc Iohanni vicesimo secundo tribuunt. Onus ipsum etsi præter Anglos recepere omnes: Germania tamen non nisi in ea beneficia admisit, quæ immediate pendent & conferunt a pontificibus.

Sed aucupium fuit astute cogitatum, ad emungendas & exugendas orbis Christiani prouincias, & opes comparandas, quę luxui & splendori aulæ Romanæ, quę bellis ciuilibus accendendis ac trahendis sufficerẽt. In eam enim curam solam intenta fuit ac defixa omnis pontificum solertia atque industria. Etsi autem synodi crebræ

coactæ sunt, nunc cardinalium, mox pontificum factionibus: nullæ tamen in his de doctrinæ repurgatione, de emendatione iniustarum legum & viciosorum morum, de instauratione disciplinæ collapsæ, fuerunt institutæ deliberationes, quas homines pii vbiq; locorũ gemitibus & votis assiduis desiderarũt, sed tantũ de ambitione, opibus & certaminibus inter se pontificum.

IODOCVS BARBATVS MARCHIO BRANDEBVRGI ET MORAVIÆ.

IOdoco nulla res commendationem attulit ad imperium, quam familia. Natus enim fuit patre Iohãne Henrico, Caroli quarti fratre. Electum hunc ferunt fuisse VVenceslao abdicato, non cunctis suffragiis: Palatinus enim & Saxo accedere recusarunt: sed a solis episcopis & Sigismundo patruele, qui per legatum burggrauium, Noribergensem suffragium tulit. Coronatus non est, neque edidit aliquid memorabile toto vitæ tempore nisi quod Procopio fratri minori hæreditatem eripuit, ad quam armis repetendam cum auxilio Sigismundi & Alberti Austriaci Procopius rediisset, frater illis veneno in discrimen vitæ coniectis, sese hoc modo ex difficili bello explicuit. Albertũ enim vis veneni sustulit: Sigismundum ita afflixit, vt abscedere re infecta sit coactus.

Eundem cum mox ab electione VVenceslaum Boëmię regem patruelem visitatum venisset, abduxit rex in penitiorem ædium partem, atque in hunc modum allocutus est: Etsi scio non esse e dignitate mea, quod electores imperij me regno abdicarunt: solatio tamen est, quod familia nostra hoc decus non excidit. Ego te libẽs volensq; successorem mihi datum accipio. Cumq; Iodocus his verbis territus ad regis genua procubuisset, ac sibi nihil imputãdum diceret, quod earum rerum omnium ignarus esset: Pone metum inquit. Nam neque imperium inuitus depono, neque si retinere illud cupiã, iura sanguinis violare ausim. Bono itaq; animo esto, imperiumq; tibi demandatum suscipe: mihi mea satis est Bohemia. Viribus, armis, opibus regni mei tanquam tuis, vt

libet, vtere: lętumque & donatum nepotem a ſe dimiſit. At ille ſex tantum mēſes ſuperuixit, Brūnæ in Morauia regio titulo ſub inſignibus imperij conditus.

RVPERTVS BAVARIÆ DVX,

COMES PALATINVS AD RHEnum imperij elector.

IGnauia VVenceſlai cauſſa extitit magnorum malorū domi foriſque. Auxit enim licentiam in vtriſque Germanis & Italis. Sed motibus fuit obnoxia maioribus, & pericula pertulit grauiora Italia, iam longo tēpore diris ſeditionibus & cruentis ciuilibus bellis exagitata.

Iohannem Galeacium vicecomitem Mediolanenſem VVēceſlaus imperator, vt dixi, nouo honoris titulo honeſtatū, ornatūque ſceptro & pileo, eius dignitatis inſignibus, appellarat ducem Mediolani. Erat is vir ambitionis inexpletæ & ſæuus, vt qui Barnabam patruelem cum filiis in carcere faſcelis veneno oblitis necarat: & cum opes poſsideret formidandas ſubnixus fiducia aſpirantis fortunæ, non obſcure regnum totius Italiæ affectabat, Scaligeris enim Veronam atque Vincentiam ademerat, Carrarienſibus Patauium, Franciſco ſeniore in Modoetianum carcerem coniecto. Præterea Taruiſium, Feltrium, Bellunum montanaque oppida, cum Tridento in poteſtatem redegerat. Cæteris formidinem iniecerat tantam, vt Peruſini & Aſsiates ad eum a pontifice deficerent. Senenſes tædio incertæ libertatis ad eius authoritatē, ſequuti finitimos Piſanos, ſe contulerant, odio tamen magis & metu Florentinorum, quam ſtudio erga ipſum. Nec Lucenſes imperium eius abnuerant. Quare Florentini, qui antea confiſi auxiliis pontificum & Iohannæ reginę Neapolitanæ, Barnabam patruum vario belli euentu oppugnarant: hi ergo perculſi metu, non obſcure contra potentem hoſtem bellum quacūque poterant concitabant. Romę & ſeditiones ingraueſcebant, & nata inter cardinales ſchiſmata, ex diſsidiis de pōtificum electione gliſcebant.

Quod ergo imperatorem non bello tantum acrē, ſed

&

& consilio promptum & circumspectum ac prouidũ vtraque prouincia requireret, & de VVenceslao desidia, luxu & voluptatibus obtorpescente, spes reliqua nulla esset: principes electores rebus laborantibus succurrẽdum rati, quod necessitas id exigeret, Frãcoforti mẽse Maio, anni millesimi, quadringentesimi, deliberato cõsilio rebus communibus præfecerunt Fridericum ducem Brunsuuicensem, natum Magno Iuniore & Catharina filia VVoldemari marchionis Brandeburgensis, postremi ex stirpe Ascania, principem bellicosum & prudentem. Sed Moguntinus præsul ex cõcepto quodam erga illum odio cæteris aduersatus ne arma occupandi imperij caussa expedire posset, in reditu a comitiis eum ad Frislariam insidiose ac perfidiose circumuentum & oppressum, per comitem VValdecensem interemit, die quinta Iunij.

Fuerunt in Friderici comitatu Rodolphus dux Saxoniæ & Sigismundus princeps Anhaltinus, qui pro se ipsis & imperatore acriter pugnarunt. Sed Rodolphus captus est. Sigismundus aliquot inuasoribus sua manu iugulatis euasit.

Hoc atrox & parricidiale scelus Moguntini & in præsentia magnas concitauit turbas, quæ necessarios principum electorum congressus atque consultationes aliquã diu remoratæ sũt: & renouauit in irritatis animis memoriam veterũ molitionũ, quę ex hoc loco authoribus episcopis structę in detrimentũ atque perniciem patrię sub inde aliquid pepererũt mali, perfecitque vt multa in prę sulem Moguntinum dira, sed iusta iacerentur conuitia, multa inferrentur subditis illius damna ab Henrico Friderici fratre, & retexerentur serie quadam pene sopita vetustate crimina maiorum. Natũ tunc ferunt ac diuulgatum παροιμιακὸν illud: Moguntia ab antiquo nequam, his occasionibus. Repertum enim tradunt ad limen Basilicæ cathedralis lapidem, cum hac inscriptione: Verte, & inuenies. Hunc lapidem noctu a quibusdã inuersum, mane spectantibus altera parte illud Moguntiæ encomiõ exhibuisse. Sed antiquius multo esse, docent repetita monumenta historiarum.

Feruentibus his motibus principes electores rurſus congreſſi Bopardiæ, ſummam rerum detulerunt ad collegam ipſorum Rupertum Bauariæ ducem & electorem Palatinum ad Rhenum, virum ingenio acrem, corpore paruum, ſed ingentem animo, maieſtatis imperij ac rerum publicarum perquam amantem ac ſtudioſum, opinione iuſtitiæ & integritatis celebrem, bello exercitatum: hunc Aquiſgranum deductum inaugurationis cauſſa, cum Aquenſes prætextu iuramenti, quo adhuc VVenceſlao obſtricti videri volebant, non intromiſiſſent in vrbem, Colonienſis reductum Coloniam, ibi diademate regio cinxit. Sed de Aquenſibus imperator pœnas ſumpſit, & Germaniam pacauit.

Moguntini inſidias & molitiones effugere nõ potuit. Cum enim ad expeditionem Italicam, permiſſu Bonifacij noni, exigeret a ſacerdotibus decimas, Moguntinus ne quid impetraret effecit, & ſocios expeditionis Leopoldum Auſtriacum atque Colonienſem ab eo auulſit. Non deſtitit tamẽ ab inſtituta expeditione, quod Florentinorum & pontificis literis aſſidue ſollicitaretur & vrgeretur, quibus augeſcentem indies Iohannis Galeacij Mediolanenſis potentiam mature retũdi expediebat, ſed cum huius copiis, quibus præfuit Facinius Canis, infœliciter congreſſus in agro Brixiano ad lacum Benacum, clade accepta non leui retroceſſit.

Galeacius, cuius aliæ copiæ paulo ante excitos a Florentinis in auxilium Gallos ad Alexandriam ſuperarant, interfecto eorum duce: Is ergo cum ex his victoriis euaſiſſet formidabilis toti Italiæ, vehementer ſucceſſibus tantis conterritæ, nemine obſiſtente celeri progreſſu in hoſtibus omnes iniurias ab illis perpeſſis vindicauit, Franciſcum Gonzagam Mantuæ obſeſſum, deriuatis Pado atque Atheſi fluminibus, vrbeque pene ſummerſa, pacis conditiones accipere coegit Idem decertantibus inter ſe Antonio Scaligero & Franciſco Carrarienſe, adiuuit Carrarienſem, & Scaligero acie ſuperato Veronã ac Vincentiam eripuit, pauloque poſt & Carrarium capto Patauio in poteſtatẽ ſuam redactũ detruſit in carcerem Modoëtianum. Iuxta Bononiam ad Caſaletiũ, pontificis, Florenti-

Florentinorum & Bononiensium magno exercitu profligato, mox ab ea victoria Bononia, pro qua per annos quinquaginta fere fuerat dimicatum, potitus est, obtruncato Iohanne Bentiuolo, qui in ea vrbe tyrannidem exercuerat, etsi alii hunc ab exulibus in frusta concisum esse perhibent. Inde victricibus copiis Apenninum transgressus, terrorem magnum Florentinis intulit. In eo itinere febre correptus interiit, tertia die Septembris, anno millesimo, quadringentesimo secundo, relictis filiis Iohanne Maria & Philippo, qui vltimi ex stirpe vicecomitum duces Mediolani fuerunt, & Valentina filia, quam nuptui dederat Ludouico Aurelianorum principi, Caroli quinti regis Franciæ filio: quo cõiugio Asta colonia dotis nomine Valentinam sequuta est: Ad liberos vero hæreditatis titulo Mediolanensis iura transierunt, quam, vbi fratres Valentinæ sine legitima prole decessissent, cũ armis Franci repeterent, diuturnum & atrox bellum exortum est, de quo suo loco dicetur.

Sed filii & ingeniis & fato atque fortuna fuerunt patri dissimiles, & luerunt pœnas parricidiorum, quæ immitis, sæuus & ἄστοργος pater patrarat. Mox enim ab obitu patris recruduerunt funestissimo ac summe lugubri tumultu latrocinia inter Gibellinos & Guelphos Mediolani, vt cædibus incendiisque ingens efficeretur vastitas, cognatis atque affinibus feritate beluina vis afferretur vltima, & pro virtute haberetur rabies atque immanitas summa.

Hæc dum Mediolani fiunt, interea reliqua etiam potentia omnis alibi multipliciter dilacerata, eadem prope celeritate dissiliit, qua conflata fuit atque coacta. Præfecti atque duces Galéacii subnixi validis præsidiis passim earum vrbium dominatus arripuerunt, quibus præerant. Pandolphus Malatesta Brixiam & Bergomum: Gabrinius Fundulius Cremam: Facinius Canis Papiã atque Alexandriam: Iohannes Vineatus Laudem Pompeiam: Benzones Cremonam: Arcelli Placentiam: Ottobonus tertius Parmam: Franchinus Rusca Comum: Brusatus & Tormelli Vercellas & Nouariam occuparunt.

Bononiã põtifex Romanus ex ea direptione obtinuit,

itemque Assisium & Perusiam Vmbriæ vrbes. Pisas Florentini magna pecunia emerunt a Gabriele notho filio Iohannis Galeacii, ac vi domitas in sua potestate retinuerunt. Senenses obtruncato Corregio præfecto, in libertatem sese vendicarunt, cruentis admodũ seditionibus obnoxiam. Nec defuerunt suis rebus Veneti in his occasionibus, qui tũc imperium ad forum Iulii & Istriam vsque extenderunt.

Erat Nouellus Carrarius Francisci filius, qui patre capto effugerat in Bauariam: hic recuperato ope Venetorum Patauio, mox immemor accepti beneficii, horum etiam solicitare imperium cœpit, & incensus cupiditate potentiæ maioris, cum VVilhelmum Scaligerum ad repetendam Veronam impulisset, ea recepta, hominem familiarissimum, quem consilio & armis hactenus adiuuerat, veneno sustulit, & vt concupito Veronæ imperio secure potiretur, filios eius etiam Antonium ac Brunonem proditione in suam potestatem redactos necari curauit.

Nec Verona contentus, Vincentiam etiam appetiuit ac tentauit. Hæc exosa Carrariorum tyrannidem in fidem se ac patrocinium Venetorum contulit. Ita Veneti adepti quæsitam diu occasionem aduersus Carrarium, suscepta Vincentinorum defensione, hostem aperto bello fatigatum, tandemque intra mœnia Patauii conclusum, obsidione ad deditionem adegerunt. Nouellus pater cum filiis duobus Francisco, cui tertio cognomen fuit, & VVilhelmo, venit in potestatem Venetorum, a quibus strangulati sunt. Reliqui duo Vbertinus & Marsilius ante vrbem deditam fuga dilapsi in Hetruriam abierant, vbi interierunt. Ex ea victoria cessere Venetis, Verona, Vincentia, Colonia, Feltrium, Bellunum, Patauium.

Ad hunc modum potentia Mediolanensis, quæ pene omnem cis Latium Italiam erat complexa, discepta est, Iohanne Maria inusitatæ immanitatis tyranno, & paternæ & suæ sæuitiæ pœnas luente, quæ tamen in ipsius caput etiam redundarunt. Quod enim non vsitatis suppliciis contentus esset, sed nouo tyrannicæ rabiei exemplo dam-

damnatos aut ſibi inuiſos voraciſſimis canibus laniandos obiiceret, eoq; tam atroci ſpectaculo delectaretur, & in deliciis haberet huius ſuæ ſæuitię miniſtros, qui ad eam carnificinam & prægrandes moloſſos humanis carnibus alerent, & in iiſdem, cum aduenifſet ſupplicij tempus, rabiem longa fame acuerent, a cõiuratis in templo diui Gothardi duobus vulneribus confectus, diſſecta vſque ad oculos fronte, & dextro crure ad ſuram detruncato, non ingratum ciuibus, quibus ſumme exoſus erat, ſpectaculum præbuit.

Etſi vero deinceps ſucceſſor Philippus & fraternam cædem & tyrannos probe vltus, recepit Borgonium & Brixiam, Malateſta pulſo. Laudem Pompeiam, Iohanne Vineato capto, & in furcam ſuſpenſo: Placentiam Arcellis necatis, aut in exilium actis: Comum Franchino Ruſca eiecto certa præmij conditione: Cremonam Gabrino Fundulio capto: Facinio Cane in gratiam recepto, vt cõmunibus viribus in amiſſa recuperanda incumberet: remotiora tamen deſperatione neglexit. Ita Hetruria, Vmbria, Æmylia & Piceno excidit.

De Fundulio referunt, quod cum Mediolani in medio foro iam ſecuri feriendum cucullati hortarentur ad pœnitendum, contortis in eos minacibus oculis reſponderit, vt deſinãt ſibi moleſti eſſe. Nam tantum abeſſe, vt ſe horum, quorum cauſſa nũc plectatur, pœniteat, vt maxime etiam doleat, quod Papam ſimul & imperatorem ad immortalis atrociſſimi facinoris famam e media turri non præcipitarit: intelligens Iohãnem viceſimum tertium, & Sigiſmũdum imperatorem, quibus hoſpitio exceptis in ſumma celeberrimæ turris corona, peramœni proſpectus cauſſa, conuiuium inſtruxerat.

Nunc ad Rupertum redeo, qui reiectus ex agro Brixiano, moxque a Venetis reuocatus Patauium, quod ſe exploratis diligenter atque conſideratis rebus Italicis his in tanta perfidia eorũ, quos defendere contra Galeacium debebat, parum opis allaturum eſſe cerneret, rediit in Germaniam ac reliquum ætatis in hac conſtituenda atq; exornanda conſumſit, ſinens Italos inter ſe digladiari, quibus mox ſeſe denuo admiſcuerũt alię gẽtes, quę

discordes inter se ciues deuorarunt. Nam certantibus inter sese pōtificibus factionibus diuersis, Italicis & Gallicis, Ladislaus rex Neapolitanus, qui videri volebat fauere Gregorio duodecimo, Romam incertis studiis & dubiis voluntatibus fluctuantem oppressit & plura alia pontificis oppida, minitatus & Florentinus. Hunc contra pro sede Romana cum Florentinis & Senensibus se coniunxit Ludouicus Andegauensis, excitus literis pontificis, sed ea conditione, si de regno Neapolitano ei spes certa fieret, quam consequutus, vrbem Alexandro quinto recepit, & Ladislaum depulit. Sed rediit ad arma Ladislaus, & pontificiis atq; auxiliaribus Gallorum copiis repressis ac dissipatis, Romam iterum cepit, multam ciuium stragem edidit, muros diruit, molem Adriani, quæ est Castellum S. Angeli, vi expugnauit, plurima ditionis pontificiæ oppida subegit, quæ retinuit ad mortem vsque.

Moriens sorori Iohannæ regnum, subditis perniciosa bella reliquit. Iohāna enim, quæ maritum Iacobum Borbonium Marchiæ comitem repudiarat, vt contra pontificem & Andegauenses amicos compararet potentes, adoptauit Alphonsum, Arragonium regem, a quo cum sibi videretur contumelia affici, mutauit volūtatem, illoque similiter repudiato, accersiuit natu maximum Ludouici Andegauensis filium patri ὁμώνυμον, cui mortuo surrogauit Rhenatum fratrem. Inde inter Arragonios & Andegauenses funestissima bella enata sunt, pontificibus aliis Arragonios, aliis Andegauenses fouentibus & adiuuantibus. Euenit ergo quod dicitur Græco versu, γραῦς ἀνασκιρτήσασα πολλὴν κονιορτὸν ἐγείρει. His iusto Dei iudicio bellis exagitata est Italia, pene ad Carolum quintum vsque, etsi interuenerūt alia plura, quæ a ducibus Mediolanensibus & Venetis extiterunt.

Rupertus imperator imperio præclare & laudabiliter gesto domi tranquillam mortem obiit.

Anno imperij decimo.

Anno Christi millesimo, quadringentesimo, decimo.

Anno

Anno mundi quinquies millesimo, trecentesimo, septuagesimo secundo:

Conditus Heidelbergæ cum hoc vero elogio:

Rupertus dux Bauariæ, comes Rheni Palatinus, Romanorũ rex, iustus, pacis & religionis amator, dignus Deo visus, qui pro iustitia pateretur, huius sacræ ædis & collegij institutor, hic cum castissima coniuge Elisabetha Norici montis burggrauia quiescit, vita functus anno Christi M.CCCCX. Calend. Iunij XV.

Natus fuit Rupertus patre Ruperto, auo Abolpho, qui nepos erat Rodolphi fratris Ludouici Bauari: matre Beatrice, filia Friderici regis Siciliæ. Vxores habuisse traditur duas. Ex priore, cuius nomen & familiam nõ annotant, natum perhibent Rupertum cognomento Pipan, qui sub Sigismundi signis cum Iohanne Burgũdię duce a Turcis captus, post liberationem vitam exegit Ambergæ, ducta in vxorem Elisabetha filia comitis Spanheimensis. Altera vxor Elisabetha filia fuit Friderici burggrauij Norbergensis, e qua sobolem sustulit numerosam. Filiorum enim qui ipsi superstites manserunt, fuere quatuor. Ex his Ludouicus cognomento Canis propagauit prosapiam Palatinorum ad Rhenum electorum, vsque ad Ottonem Henricum, Iohannes alter filius genuit Christophorum, accersitum ad regna Daniæ, Sueciæ & Noruegiæ, cum quo stirps desiit. Tertius Stephanus ex vxore Anna filia comitis Veldentiæ duas distinctas stirpes produxit: ex filio Friderico Simmerensem seu Spanheimensem: ex Ludouico Nigro Bipontinam. Illa protulit Fridericum Palatinum, qui ante paucos annos, posteritate Ludouici Cæci in Ottone Henrico post annos centum quadraginta octo a Ruperti morte extincta, dignitatem & ornamenta electoris Palatini ad Rhenum hæreditaria successione adeptus est. Quartus Otto Mosbacenses principes genuit, sed posteritas in ipsius filiis defecit. Suscepit & filias, quarũ vna Margareta Carolo Lotharingico, altera Elisabetha Friderico Austriaco, tertia Agnes Adolpho Cliuensi nupsit.

Anno millesimo, quadringentesimo secundo, per

dies aliquot arſit cometa ingens,lurida & funebri oblõgaque cauda, verſus eam cœli plagam, quæ in Corum ventum vergit. Hoc minacis flammæ vibratu denunciatas eſſe cõſentaneum eſt orbi terrarum clades nouas, quę paulo poſt ex ingẽtibus motibus paſſim extiterũt. Nam & Boëmia irritata iniuſto ſupplicio Huſſi, vicinos grauibus cladibus affecit,& contentionibus inter ſe põtificum non leuiter quaſſata eſt Italia, & infœliciter cum Turcis dimicarunt exercitus Chriſtianorum.

SIGISMVNDVS IMPERATOR.

Sigiſmundum Carolo quarto natum adoptauit in filium Ludouicus Vngariæ rex adhuc puerum admodum, propter generoſæ indolis conſpicua ſigna, quæ ſpem de illo eximiam concitabant, promiſſis ei filiæ nuptiis, & regno in dotem. Sed deceſſit Ludouicus priuſquam annos pubertatis Sigiſmundus attigiſſet. Quod autem vidua Ludouici a mariti morte durius imperaret ſubditis proceres inita conſpiratione, euocarunt ex Apulia ad regnum Carolum Dyrrachianum. Hunc magno applauſu ac ſtudio ab Vngaris exceptum, vidua Ludouici veneno interimi curauit, genero futuro regnum vt traderet ſine certamine. Sed necem Caroli vltus Iohannes Horuatius Banus, reginam in aquam demerſam ſuffocauit. Huius facinoris fama cum percrebuiſſet,Sigiſmũdus qui annum iam agebat viceſimum, Vngariam, ne regnum amitteret, cum exercitu ingreſſus,ſuſceptiſque inſignibus & ornamentis regiis,ac nuptiis celebratis, de Horuatio parricida & aliis triginta duobus, qui cum illo de abrogando ſponſæ ſuæ regno conſenſerant,ſupplicium ſumſit.

Hac ſeueritate irritati Vngari captum Sigiſmundum tradiderunt cuſtodiendum ad exquiſitam corporis pœnam fœminæ viduæ,cuius maritum e nobili familia Garenorum inter factioſos ſupplicio affecerat.Ex ea cuſtodia liberatus diuinitus,cum promiſsis ampliſſimis iratũ viduæ animũ placaſſet, mox regno recepto præſidiiſq; firmato authorẽ captiuitatis Stephanũ Veiuodam ſecuri feriit.

ri feriit. Exemplo territi reliqui quieuerunt.

Tanta cum difficultate regno potitus, quarto demum a primo ingressu anno, postea conatu omni incubuit in bellum Turcicum, multis obtestationibus accitus a Palæologo aduersus Baiazeten obsidione vrgentem Byzantium. Contrahit ergo validas copias ex suis regnis finitimisq; Germanis, quibus cum Iohannes Philippi audacis Burgūdi filius Caroli sexti patruelis impulsu, iunxisset lectissimas equitum cataphractorum turmas, quas multi præstantes viri ex proceribus Sueuicis. Bauaricis & Austriacis auxerunt & ornarūt, directo in hostem itinere penetrarunt ad Nicopolin vsque Mysiæ vrbem, quæ monumentum est victoriæ, quam de Dacis deuictis retulit Traianus. Ad eam vrbem improspere tentatam hærentibus exercitibus, superuenit Baiazetes, attrahens sexaginta equitum millia, seque ad tertium Calēd. Octobris nostris in conspectum dedit.

Pugnatum est anno millesimo, trecentesimo, nonagesimo quinto, summa nostrorum temeritate, Gallorumq; præsertim, qui primi agminis decus deposcētes, cum retineri non possent, quin vel inuitis & frustra retentantibus ducibus in primos hostium antecursores impetum facerent, antequam Germanorum phalanges, & Hungari Boëmique equites appropinquarent, a Baiazete lunata acie circumuenti, partim cæsi, partim capti sunt.

Hoc infœlici Gallorum casu territi cæteri diffugerūt, trepidatione tanta, vt Sigismundus exutus castris, & omnibus spoliatus ornamentis, vix euaserit ex hostium manibus, Iohānes cum paucis ducibus viuus in potestatem hostium deuenerit, cui proiecto ad pedes & salutē suppliciter deprecanti respondit Baiazetes: se vitam ei libenter concessurum, ob id, quod iuuenis & regio sanguine editus esset: sed reliquos captiuos ad vnum omnes, præter quinque proceres carceris comites, in conspectu ipsius trucidauit.

Sigismundus parua nauicula Byzantium delatus, incidit in classem Venetam, qua reductus in Italiam, cum inde sese in regnum recepisset, reperit animos suorum clade Nicopolitana non consternatos tantum vehemē-

ter,sed & alienatos a se, quæ res nouas illi difficultates obiecit,quas tamen explicauit celeriter.

Hæc infœlicia belli iusti ac necessarij auspicia osten derũt,qualis reliqua eius militia esset futura. Non fuerunt enim iterati conatus prosperiores prioribus. Etsi enim deuictus captusq; a Tamberlane Scytha Baiazetes, summas attulit occasiones ad res bene fœliciterq; gerẽdas,aduersus attritas ac laceratas Turcarum in Europa vires,& ad gẽtem barbaram nominique Christiano infestissimam radicitus excindendam, & Sigismundus ne occasionibus prope cœlo demissis defuisse sua aliqua ignauia videretur,permonuit Vngaros ac Boëmos,ne studio tuendæ religionis ac libertatis, pia ac necessaria arma induere recusarent:tamen quod Celebino Baiazetis filio,qui e prælio elapsus,transmisso ad Sestum & Abydum Hellesponto,opera nautarum pecunia corruptorũ in Europam cum aliquibus fractarum copiarũ reliquiis euaserat,iisq; vtcunq; refectis iam diu Triballos, Bulgaros & Macedonas afflixerat: huic ergo cum serius occurrisset,non clementiore fortuna cum eo, quam antea cum patre dimicauit ad Columbacium, Seruianorum oppidum, Triballis vicinum, iuxta Samandriam non procul a Danubij ripis.

Non mouerunt tamẽ hi aduersi casus principes electores, quo minus,cum Ruperto imperatori successorẽ quærerent Sigismundum præ cæteris omnibus expeterent.Imperium quamprimum iniisset, curam omnem cogitationemque intẽdit in eos tumultus sedandos, qui bus orbẽ Christianum perturbarat,& iam aliquot annos magno cum discrimine reipub. concusserat schisma ecclesiæ Romanę, scilicet vt his sopitis paceque restituta coniungeret aduersus communes hostes Turcas totius orbis Christiani vires.

Tres enim eo tempore pontifices inter se digladiabantur mutuis condemnationibus & execrationibus, & diuersarum gentium studiis. Petrus de Luna Benedicti decimi tertij:Angelus Carrarius Venetus Gregorij duo decimi:Baldasar Cossa Iohãnis vicesimi tertij cognomẽ tis infames. Dimicabant autem non de gloria Filij Dei

aut

aut emendatione corruptæ doctrinæ ac deprauatorum morum : ſed de principatu, magnoque nouorum, vt inquit Lucanus, prouentu ſcelerum quærunt vter imperet vrbi. Iohannes Bononiæ, Gregorius Arimini, Benedictus Auenioni agebat.

Hæc mala cum ſynodo rectius quã armis tolli poſſe cerneret, percurſis Italia, Hiſpania, Gallia, & Anglia inexpectata celeritate & admirabili laborũ difficillimorum tolerantia, perfecit, vt regũ cõſenſu cogeretur ſynodus Conſtantienſis, quæ omniũ orbis Chriſtiani principum vel præſentia vel legatis, e Byzantino etiam ipſo ac Trapezunte frequentata, non tam illo diuerſiſſimarum gentium concurſu quam martyrio cõſtantiſſimo duorum martyrum Boëmorum, vt dicetur, celebris euaſit.

In ea ſynodo Adolphum ſecundum Cliuiæ & Amadæum Sabaudiæ comites, inſignitos ornamentis nouis ac donatos iuribus amplioribus traduxit in ordinẽ ſublimiorem ducum imperij.

Marchiam Brandeburgenſem, quam nuper redemorat a Vvilhelmo Turingiæ landgrauio, cui eam patruelis Iodocus Morauię marchio oppignorarat, cum ad imperium aſpiraret, illam ergo cum dignitate ſeptemuirali vendidit Friderico burggrauio Noribergenſi, ſpectatæ prudẽtiæ, magnanimitatis, fidei & authoritatis principi, deque imperatore & repub. præclare merito, quadringentis millibus aureorum, tali conditione, vt ſi naſceretur ipſi filius, huic liceret eam ſoluto precio repetere, quanquã in hac venditione non tam precium ſpectatum eſt, quàm remuneratio virtutis ac meritorum Friderici, qui pro Sigiſmundo contra Vngaros & Boemos & ſapienter plurima cõſuluerat, & magna pericula fortiter adierat.

Fridericus ex ſynodo Cõſtantienſi profectus ad marchiam in fidem ſuam accipiendam iuramentoque obſtringendã, cum interea deceſſiſſet Albertus ſeptemuir Saxoniæ, poſtremus ex Bernhardi poſteritate, qui ducis Saxoniæ munus ac dignitatẽ primus apud Fridericum Barbaroſſam virtute promeruit. Quod ergo ille deceſſiſſet, ſimul dctionem ducum Saxoniæ electorum,

cuius eſt caput Vviteberga, occupauit, impoſitoque præſidio muniuit, vt eſſet & maneret in fide ac patrocinio imperatoris, qui negabat ſucceſſionem Alberti patrueli Erico Lauenburgenſi propter quædam in ipſum contumaciter admiſſa delicta.

Eam ditionem cum dignitate ſeptemuirali Sigiſmundus tranſtulit in Fridericū cognomento ſtrenuum marchionem Miſniæ, excellentem inter cæteros prudentia, virtute & potentia principem, pro nauata hactenus ac deinceps etiam præſtāda opera in bellis Boemicis, proque ſumtibus quos impenderat, ſed ea conditione, vt de iis quæ in occupandam imperatoris nomine regionem inſumſiſſet Fridericus marchio, huic ſatisfaceret. Æſtimatū id tradunt viginti octo millibus marcarū argenti.

Hic eſt Fridericus, qui anno milleſimo, quadringenteſimo nono, in profecto Martini, ex ruina ſcholæ Pragenſis condidit Academiam Lipſenſem.

His rebus cōfectis ſynodoq; diſſoluta, Sigiſmundus rediturus erat ſpōte ad bellū Turcicum, vt duplici clade inuſtam Chriſtiano nomini labē elueret, & a limitibus Vngaricis hoſtem longius ſummoueret. Nulla enim de hoc bello in ſynodo mentio facta erat, pōtificiis vſitata rabie intētis magis in reſtinguenda vi & armis initia incendij Boemici, quam arcendum aut reprimendum tantū hoſtē. Sed & ingraueſcentibus in dies magis magisq; motibus Boemicis, & furiis pōtificiis retractus ex itinere atq; ab inſtituto depulſus, ex Auſtria defluxit in Morauiā, atque hac in fide cōfirmata, perrexit in Sileſiam. Ibi cū in ipſa regionis Metropoli Vratiſlauia ſuppliciū ſumpſiſſet de ſeditioſis ciuibus, qui ſenatu e turri præcipitato rapuerant dominatū totum, ſeſe cōpoſuit & contulit ad bellum Boemicū, accitis ſubſidiis Saxonicis ac Marchicis. Vrgebatur enim a pontificiis, quorum partes laborabant, inualeſcēte potentia illorum, qui Huſſo addicti & huius iniuſto ſupplicio inflammati omnes ſacrificulorum ac monachorū ordines horumque patronos ac defenſores hoſtiliter perſequebantur, comprehenſos raptabant ad ſupplicia, fugientes pellebāt in exilia, monaſteria exurebant, e templis & ſtatuas eiiciebant & ido-

lolatrias

lolatrias exturbabant,quas reprehenderat Hussus.

Etsi autem aliquoties inter se iusta acie vtrique conflixerunt, vicerūt tamen Hussitæ Cisca duce. Imperator ergo ad reprimēdos eos ingressus in Boemiam, Pragam caput gētis inuasit & obtinuit, anno millesimo, quadringentesimo, vicesimo, solitoque more regio redimitus diademate atque inūctus in Boemię regem, copias quas attraxerat, immisit in Boemicas, a quibus cum illæ fortiter repulsæ essent ac dissipatæ, Sigismundus aduersitate fortunæ territus, secessit in Morauiam ad bellum redintegrandum.

Interea Martinus quintus Pontifex per cardinalem Vintoniensem Anglum, totam in Bohemos incenderat & concitarat Germaniam, confectumque fuit, vt tripartito exercitu peteretur Bohemia, quorum vnum ex Saxonibus cōflatum ducebat Saxoniæ elector; alterum ex Franconibus marchio Brandeburgensis; tertium ex Rhenanis, Bauaris & Sueuis Archiepiscopus Treuirensis Otto.

Ab his etsi intra saltum Boemicum sese coniunxerunt, tamen nihilo prosperius res gesta est quam antea. Copiæ enim inopinato quodam seu Panico terrore perculsæ diffugerunt, nondum viso hoste. Non remisit tamen quidquam de cruentis consiliis pontifex, etsi his reluctari fata experiretur, sed misso Iuliano Cæsarino cardinale, rursus coegit ingentem exercitum priore ornatiorem & instructiorem, qui simili pauore ex improuiso ante congressum cum hoste, dissipatus est.

Quinquies tentatam tunc esse Boemiam, & toties eos, qui contra Hussitas arma tulerunt, exutos esse castris atque omnibus impedimentis citra prælium tradunt, vt dubium non sit, pro pio grege amplexo sinceram doctrinam Filii Dei pugnasse sanctos Angelos, qui hostes conterritos palantesque ac trepidantes sola consternatione animorum tota exegerunt Boemia. Etsi autem in aliquot annos hoc bellum pertractū est, quibus pontifices Romani nihil moliri mouereque destiterant, quod faceret ad extinguendam hanc ecclesiæ Romanæ fatalem facem repurgatæ doctrinæ sacræ, tamen cona-

tus hi eruperunt in neruum.

Secuta est synodus Basiliensis. Ea durante imperator Italiam adiit, attractus magnificis pollicitationibus Philippi Mariæ vicecomitis Mediolanensis, quem terra marique Veneti & Florentini coniunctim oppugnabãt, & recens conspiratione earum ciuitatũ, Bergomo etiam ac Brixia dominatuque Genuæ exciderat.

Venit Mediolanum, anno Christi millesimo, quadringentesimo, tricesimo primo, deductus a Nicolao Piccinio, qui copiarum Philipppi ductor erat, acceptaque sexta Calend. Ianuarii corona ferrea, Parmam profectus, reliquum hyemis ibi transegit. Inde primo vere per Hetruriam Romam delatus, vndecimo Calend. Iunij ipso die Pentecostes ab Eugenio quarto pontifice est coronatus. Nec diu inter infidos amicos in vrbe insidiarum plena moratus, reditum per agrum Picenũ instituit, vbi ex itinere Ferrariam & Mantuam diuertit, ac Iohannem Franciscum Gonzagum Mantuæ dominum, marchionem creauit. His confectis Basileam, inde in Vngariam rediit, vbi vtrique principis Saxoniæ & Brandeburgensi insignia, ornamẽta ac iura septemuiratus solenni & publico ritu tradidit.

Ex Vngaria Boëmiam repetiuit, quæ aliquanto quietior erat, Boëmis sententia synodi Basiliensis nonnihil placatis, ac dominum suum desiderãtibus. Ibi cum sanatis vtcunque vulneribus publicis impetrasset a proceribus, vt Alberto Austriaco genero, egregio principi & plerosque sui temporis præclarissimis generosę indolis dotibus antecellẽti, successionẽ in regno se mortuo promitterent, Znoimam Morauiæ vrbem ad filiam deferri voluit, seu vt in sinu & osculis atque complexibus filię, quam impense dilexit, moreretur, quæ ibi hærebat, seu quod diffideret genti Bohemicæ.

In ea vrbe tandem extremo virium defectu ceu exolutus vitam finiit: cætera magnus & illustris, sed iniusta in viros innocẽtes & sanctos sæuitia quam adiuuit, belloque & coniugio infœlix. Decessit autem quinta Iduum Decembris.

Anno Christi millesimo, quadringentesimo, tricesimo se-

mo ſeptimo.

Anno mundi quinquies milleſimmo,trecẽteſimo,nonageſimo nono.

Imperii viceſimo.

Regni Vngarici quinquageſimo primo.

Regni Bohemici decimo ſeptimo. Ætatis ſeptuageſimo ſeptimo.

Cadauer regio apparatu Varadinum tranſportatum & ibi honorifice ſepultum eſt.

Conferri ipſe cũ veteribus Carolis & Ottonibus poſſet indolis præſtantia,pietate,ſapiẽtia,magnitudine animi,induſtria,dexteritate in conſiliis, patiẽtia laborum, ſi optime cogitatis conſiliis prouideque ſuſceptis & laudatiſsimis conatibus reſpondiſſet fortuna, nec iuſtis ac neceſſariis armis cõtra Turcas ſucceſſus fata negaſſent. Nec rediit ad bellum Turcicum, cum impeditus domeſticis bellis,accẽſis rabie pontificum,tum abſterritus,vt opinor,memoria geminę cladis,vt quanquam truces & barbaros hoſtes perſequi atque vlciſci maxime cuperet, non auderet tamen fortunam periclitari tertio, bis graui cum detrimento rerum ſuarum & publicarum eluſus.Nam vt fere ſucceſſus proſperi inter initia augẽt animum,ſic contra aduerſi caſus eundem ſauciãt ac conterrent, vt rem eãdem timidius deinceps aggrediatur & vrgeat ſegnius.

Præterea in corpore ætate & morbis eneruato per ſe ſe languefiebat vigor animi, & a ſynodo Conſtantienſi multo magis fortunam belli aduerſari ſibi experiebatur,vt ne ſuos quidem tot tantiſque amicorum auxiliis compeſcere poſſet,cogereturque pro iniuſte & nefarie, permiſſu ſuo,exuſtis martyribus ſanctis, Deo innocentiæ vindicę perpeti acerbas cõtumelias & vim atrocem ſuorum.

Futurum itaque proſpiciebat,vt quẽ ſpreuiſſent ac repuliſſẽt ſui,is multo magis deſpectui eſſet tam feroci & ſuperbo ac præpotẽti victori,& vt multo magis,ſi quid in hunc moliretur,fortuna cum infeſta perſequeretur.

Ingenio fuit excellẽti & animo magno ac heroico,delectatus eſt lectione hiſtoriarum,iuſsit ſibi ex Græco in

Latinum conuerti Arriani hiſtoriam per Petrum Paulũ Vergeriũ, antequam Bartholomæi Facij tranſlatio haberetur. Sēper in ore habuit hæc dicta: Neſcit imperare qui neſcit diſſimulare, nō oportere ſe omnia pro ſuo iure agere ſignificans. Item aſſentatorem ſe odiſſe tanquā peſtem, quod cum quidam ex aſtantibus aliquando redarguiſſet, & imperatorem aſſentatorum nutu regi oſtendiſſet, ſubiecit imperator, ita fit in aulis, vt quos oderimus maxime & vitare cupimus, iis maxime parere cogamur, πράττει γὰρ τὰ πρῶτα ὁ κόλαξ, ὁ συκοφάντης τὰ δεύτερα. ſed cum a quodam ſupra modum laudaretur in faciem, & Diis prædicaretur ſimilis, illi colaphum impegit, dicentique, Cur me cædis? reſpondit, Cur me mordes?

De gubernatione ſolitus eſt dicere, Mirum eſſe, cum omnes recuſent exercere artes, quas non didicerint, imperare nemo recuſet, quæ ſit ars omnium difficillima, Beatos vero in terris fore reges, ſi excluſis a gubernatione faſtuoſis, manſuetudinis grauitatiſque cultores, in curiam aſciſcerent, denique regno aptiſſimos tales eſſe, qui nec ſecundis rebus extollerētur, neque aduerſis deiicerentur. Cum accuſarent apud eum purpurati maledicentiam Germanicæ multitudinis, quæ ſuo principi paſſim obloqueretur, ſubridens reſpondit: An vobis graue videtur illos male loqui, cum nos male agamus? Percontanti cuidam cur apud liberas ciuitates peculatus crimē adeo ſit frequens, reſpondit, quod nudi honores ciuibus commendantur, populus autem ad lucrum inhiat.

Prima ætate vehemētior fuit & in vindicādo aſperior, Sed hanc aſperitatem paulatim ętas leniit & vſus rerum. Ideo cuidam expoſtulanti cum eo, quod victis hoſtibus non ſolum vitam & opes relinqueret, ſed eos etiā inter amicos reciperet atque extolleret: Tibi inquit, videtur vtile inimicū occidere, quia a mortuo periculi nihil. At ego inimicū occido, dum parco, & amicum facio, dum extollo.

Conſtat & munificum fuiſſe pene ad profuſionem vſque. Exempla enim munificentiæ eius commemorātur aliquot illuſtria feſtiuis condita iocis, in quibus lucet ingenij

genij acumen pariter & festiuitas. Cum quodam tempore illo flumen transeunte, equus quo vehebatur, vrinam mitteret, prope equitans vnus ex aulicis ministris, probatæ fidei homo & qui diu seruierat. Equus, inquit, domini similis est. Imperator has voces audiens, caussam quærit. Respondit minister, Equum proiicere vrinam in locum antea abundantem aquis. Sic imperatorem effundere beneficentiam in eos, qui affluant opibus, negligere cæteros qui egeant. Intelligens imperator, se festiue accusari, quod ministri bene meriti rationem habuerit nullam, respondet: Voluntatem benefaciendi ipsi nunquam sibi defuisse, sed ita fieri plerunque, vt fructus beneficentiæ publicæ regum ac principum redeat non tam ad eos, quibus ex merito, quam quibus ex destinato fato quodam debeatur, idque se illi declaraturũ reipsa. Non ita multo post ociũ nactus, duas pixides magnitudine pares implet, vnã auro, alteram plumbo, vt & pondere fierent æquales, has ministro proponit, & vt eligat, vtram vellet, iubet. Minister plumbeam arripit. Viso plumbo inquit imperator: Agnoscis ergo mihi non voluntatem, sed tibi fortunam defuisse, sapienter monens, bona non sola vel dexteritate iudicij vel diligentia humana acquiri, sed & distribui atque conferri diuinitus, & ad ea consequenda & percipienda homines flecti etiã ducique diuinitus, & a Deo tanquam authore præcipuo peti atque expectari debere. Neque id tantum in his fugacibus atque caducis fortunæ bonis, sed multo magis in aliis maioribus locũ habere & vsu venire. Sapientiam humanam enim nihilo certius eligere quod sit optimum, quam si forte aliquid ducatur, vt præclare apud Xenophontem dicitur: ἥγε ἀνθρωπίνη σοφία οὐδὲν μᾶλλον οἶδε τὸ ἄριστον αἱρεῖσθαι, ἢ εἰ κληρούμενος, ὅτι λάχοι, τοῦτό τις πράττοι.

Coniuges Sigismundus habuit duas, prima fuit Maria Ludouici Vngarici filia, quam amisit primo a nuptiis anno: altera Barbara Hermanni comitis Ciliæ filia, profligatissimæ pudicitiæ & lasciuiæ procacissimæ mulier. Ex ea vnicam genuit filiam Elisabethen, hæredẽ regni.

quam despondit Alberto Austriaco. Coniugem propter conspirationes cũ proceribus Boemicis de regno inuadendo, deque secundis nuptiis factas, cõdemnauit ad perpetuos carceres, sed a mariti morte dimissa, Gretij in Boemia in vita turpi & fœdis libidinibus infami consenuit, extincta tandem lue pestilenti.

De familiis marchionum Misniæ & burggrauiorum Noribergẽsium, quas ad septemuiralem dignitatẽ, quæ post imperatorem summa est, Sigismundus extulit, supra dixi.

Ex Friderici marchionis Brandeburgensis vita cum alia referũtur memoratu digna, tũ hoc in primis, quod cum testamentum cõditurus, aduocasset ad se filios quatuor, Iohannem, Fridericum, Albertum & Fridericum alterum, natu maximum Iohannem in hunc ferme modum allocutus sit: Primus ego dignitatem septemuiralem acquisiui, cum essem Sigismundo imperatori admodum familiaris. nunc cum ex hac vita euocer, curæ mihi est, ne decus tantum in familia nostra vilescat. tibi, vt video, quietis & tranquillitatis vnicum studium est, in munere septemuirali præter sollicitudines & labores assiduos nihil inuenies. Eam ob caussam, si tua voluntate possum, munus hoc testamento concedam Friderico, qui tibi ætate proximus est: & te excitatior: atque ad labores firmior esse videtur. Cui Iohannes: Existimaui ante hoc tempus cariorem tibi multo Fridericum quã me esse, cum illi sæpius blandirere, neque id non ægre ferre potui. Nunc sentẽtiã muto, & te pater amo coloque, qui mihi ocium, illi negocium suprema voluntate dimittis. Exemplum illustre in patre Friderico non affectus paterni, sed sapientiæ cõsulentis rebus publicis ac priuatis: in filio Iohanne modestiæ & obedientiæ cedẽtis iudicio patris de successione citra morositatẽ aut recusationẽ. Huius simile est in historia Dauidis & Darij Histaspis.

DE SYNODIS CONSTANtiensi & Basiliensi.

SYnodum Constantiensem multo labore coegit Sigismundus, præcipue propter certamina inter se trium pon-

pontificum, quibus inuoluebatur orbis Christianus. Sed perfecit tamen, vt ibidem sub fide publica sisterent sese Iohannes Hus & Hieronymus Pragensis, qui vocati erãt ad reddendam rationem fidei & suæ doctrinæ, quam profiteri cœperant Romanæ ecclesiæ contrariam. Sed quæ sit in illos instituta susceptaque inquisitio, quomodo refutata sint eorum dogmata, quo ordine accusati ipsi & condemnati sint, historia actorum, quæ extat, ostendit, & quæ hi dogmata, quos errores & abusus ecclesiæ Romanæ præcipue taxarint ac reiecerint firmis atque euidentibus doctrinæ sacræ testimoniis, supra commemorauimus.

Recte fecit Sigismundus, quod dissidiũ inter põtifices nõ armis nec violentis modis, sed disceptatione legitima tollere studuit, & quod cõtrouersias motas ad synodi iudicium deduci voluit, vt consuleretur toti orbi terrarũ.

Sed rursus non recte fecit, quod non id dedit operam, vt prius accisa vel potius sublata prorsus pontificum tyrannide, iudicia ecclesiæ ad exemplum cæterarum synodorum, quas sua authoritate moderati sunt imperatores, emendarentur, vt moderatione ecclesiæ conueniente cognitio & diiudicatio institueretur cõtrouersiarum ex ea norma, quam tradunt literæ sacræ, & fieret emẽdatio viciosorum morum ac rituum, qui in ecclesia hærebant, nec alligaretur quisquam ad decreta canonum, authoritatem ecclesiæ Romanæ, commenta monachorum, viciosæ consuetudinis antiquitatem, vt concederetur piis & doctis libertas dicendi sententias, nec hi protinus opprimerentur, caussa nõdũ legitime cognita atq. explicata.

Addidi, ad hunc errorem alia atrociora, cum homines innocentes velut in manus tradidit hostibus immanissimis, idololatria, & parricidiis pollutis ad certum supplicium, cum se ministrum sæuitiæ pontificum & sacerdotum præbuit, cum ciuile bellum accendit, cũ delere ecclesias pias, trucidare Christi membra & pios euangelii ministros, extinguere literarum studia, barbariem & vastitatem in patria efficere conatus est.

Etsi autem magnis excelluit Sigismundus virtutibus, tamẽ in hoc genere ingentia eius peccata dissimulari nõ

debent. Deteſtabatur ipſe veſanam pontificum ambitionem & ſacerdotum luxum, ſed cur non id agebat, vt harum rerum nerui inciderentur, qui patefacti iam ac demonſtrati erant doctrina Huſſi?

Occaſio ſynodi inde extitit, quod cardinales in Piſana ſynodo anno milleſimo, quadringenteſimo nono, abrogatum Gregorio & Benedicto pontificatum commendarãt Iohãni viceſimo tertio. Sed cum authoritas cardinalium contemneretur, Sigiſmundus alia via ſchiſma tollendum, quod iam annos triginta octo flagrarat, & factioſos pontifices ad abdicandum ſeſe hoc magiſtratu maiore authoritate cogendos eſſe cenſuit. Ita ſententia ſynodi põtificatus adẽtus eſt omnibus. Cauſſas, id eſt, ſcelera & flagitia, quæ ſpurciſſimis iſtis ac ſæuiſſimis beluis obiecta & exprobrata fuerũt, non libet commemorare.

Succeſſor decretus eſt Otto Columnius ex Columniorum familia, qui ſe Martinum quintum nominauit.

Quãtum ad errorum in doctrina, abuſuum, & diſciplinæ emendationem attinet, conſtitutum in hac ſynodo nihil eſt, etſi non defuerunt monitores & inſtigatores boni viri & pii, qui ſæuitiam iniuſtam in innocentes, & pertinaciam obſtinatam in errorũ defenſione vehementer improbarunt & emendationem ſerio flagitarunt.

Petrum de Aliaco cardinalem conſtat multa grauiter monuiſſe de corruptiſſimis moribus pontificum, curiæ Romanæ, omniũ ordinum in eccleſia Romana, de abuſuum magnitudine in feſtis & cultu ſanctorum, in precationibus, ieiuniis, diſcrimine ciborum & ſimilium traditionum humanarum, de tyrãnide, ſuperſtitione, & multitudine monachorum.

Conſtat & Gerſonem cancellariũ Pariſienſem ſynodo articulos ſeptuaginta quinque obtuliſſe, quibus emendatione ſit opus. Sed nec auditi tales ſunt, nec quæſita ſunt remedia quibus ſanarentur vulnera eccleſiæ, & conſuleretur conſcientiis faſcinatis ſuperſtitione & laqueo traditionum humanarum nimium irretitis.

Condemnauit hæc ſynodus dogmata Iohannis VVicleffi Angli, digeſta in capita quadraginta quinque: condemnauit ad rogum & duos martyres Boemos, viros ſan-

ctimonia

ſtimonia vitę & doctrina fidei Chriſtianæ analoga ante cellentes, violata fide publica qua ab imperatore præmuniti acceſſerant.

Cauſſæ condēnationis his fere capitibus duobus continentur, vt articuli oſtendunt, quod pontifici, cardinalibus, epiſcopis & toti colluuiei ſacrificulorum ac monachorum detraxerint eccleſiæ titulum & authoritatem. quod derogarint iiſdem poteſtatem omnem, quam ſibi in eccleſia Chriſti arrogant, prætextu authoritatis diuinæ, in abolendis, mutandis, cōdendis articulis fidei, ritibus, ceremoniis, legib. eccleſiaſticis, quod ademerint iiſdem omnem politicam poteſtatem, opes, ſplendorem, potentiam monarchis parem. Deinde quod reddendum populo cenſuerint ſacramentum integrum ex inſtituto Chriſti, quod commentum transſubſtantiationis repudiarint, quod nonnulla alia requiſiuerint congrua propheticis & apoſtolicis ſcriptis, & teſtimoniis catholicæ eccleſiæ Chriſti purioris, ac ſalutaria piis conſciētiis, ſed diſſona decretis & legibus Romanę curiæ, & huic aduerſa ac pernicioſa.

Vtrunque & Iohānem Huſſum & Hieronymum Pragenſem poſtquam ſynodus pronunciaſſet hæreticum, Huſſum vſitato ipſis ritu exutum dignitate ſacerdotali, tradidit exurēdum magiſtratui ciuili. Huſſus eductus ad locum ſupplicij, geſtans mitram chartaceam epiſcopali ſimilem, in qua tres fuerūt depicti cacodęmones cū hac inſcriptione: Iſte eſt hæreſiarcha, ſubinde inter eundum has voces repetiuit: Ieſu Chriſte Fili Dei viui, qui paſſus es pro nobis, miſerere mei. Tandem rogo impoſitus, euincente flamma, cum hac ipſa inuocatione ſpiritum emiſit. Factum id eſt octauo Idus Iulij, Anno milleſimo, quadringenteſimo, quinto decimo.

Fertur ante mortem ceu præſagiens vatidico Spiritu ſequuturam inclinationem regni pontificij, dixiſſe, naſciturum eſſe ex ſuis cineribus olorem, quem nō ita exuſturi ſint, ſicut anſerem torrerent. Significat autem Boemica lingua Huſſus anſerem.

Sunt & hæ ex eo auditæ voces: Poſt annos cētum vos Deo & mihi reſpōdebitis, quę verba Boemi in ambitu

monetæ cuiuſdam ſignatæ imagine Huſſi expreſſerunt. Vaticinij fidem comprobauit euentus. intercеſſerunt enim inter finem ſynodi Conſtantienſis & initia diſputationum Martini Lutheri anni centum. Crematus eſt deinceps ſimiliter Hieronymus Pragenſis quinta Iduum Septembris.

Renouatum eſt in hac ſynodo & decretum de altera tantum parte cœnæ Dominicæ laicis communicanda horribili furore & audacia, & conſtitutū inter alia eſt, vt anno ab huius exitu quinto alia, & ſeptimo deinceps iterum, in poſterum vero decimo quouis anno poſtprioris exitum, ſynodus indiceretur, quę conſtitutio præcipua & vtiliſſima fuiſſet, ſi ſynodi quæſiuiſſent repurgationem doctrinæ. Ex hac conſtitutione Papienſis ſynodus conuocata, & inde propter peſtem Senas fuit tranſlata. Hanc cum diſſoluiſſet Martinus quintus metu Alphonſi regis Arragonum, qui odio Martini Petrum Lunenſem pōtificatu Cōſtantiæ abdicatum reſtituere conabatur, Baſileam futuræ poſt ſeptennium ſynodo deſignauit, & Iulianum cardinalem miſit in Germaniam, vt bellum Boemicum promoueret, & ſynodum cogeret atque gubernaret.

Sequuta eſt itaq; Baſilienſis ſynodus, anno milleſimo, quadringenteſimo, triceſimo primo. Iniit die ſeptima Septembris. Fuerunt eo inuitati etiam & admiſſi Boemi adhibiti ad deliberationes de controuerſis dogmatibus viri eruditi. Certatū eſt acerrime de authoritate ac poteſtate pōtificia, tādemq; decretū, ſynodi authoritatē maiorem eſſe quam pontificum: poſſe ſynodorum iudiciis pontifices a gubernaculis remoueri: tribuenda eſſe ſuffragia nō ſolis epiſcopis, ſed etiam cæteris doctis & piis, de quo articulo cum eſſet magna contentione diſputatum, vicit tamen hæc ſententia propter locum in actis apoſtolicis, vbi memorantur adhibiti in diiudicanda cōtrouerſia de circuncisione non ſoli apoſtoli, ſed etiam cæteri ſeniores.

Hos articulos etſi leuiores erant, tamen quod Eugenius quartus Martini ſucceſſor videret labefacturos eſſe pontificum potentiam, & memor præcepti veteris,

Μὴ παρέχειν τὸ παρὰ μικρὸν, exiſtimaret nulla in re quãuis leui exemplum violandę authoritatis pontificiæ concedendum eſſe, ſynodos enim paulatim plus libertatis ſibi ſumturas eſſe, præcepit ſynodum transferri Bononiam. Quod cum grauiter ferrent Sigiſmundus imperator & cæteri qui conuenerant, citarentque Eugenium Baſileam, & ſi non compareret, minitarentur ei diras atque execrationes, abdicationemq; a pontificatu, territus Eugenius confirmauit acta ſynodi. Sed mox adeptus occaſionem nouam ex aduentu in Italiam Iohannis Palæologi Byzantini imperatoris, qui venerat petitum auxilia contra Turcas, rediit ad prius conſilium, promulgato edicto de ſynodo Ferrariam traducenda; vnde mox Florentiam tranſiit.

Etſi autem dum in viuis eſſet Sigiſmundus, acriter restiterũt patres ſynodi Baſilienſis his conatibus Eugenij, & Græcos, ſi de conſenſu eccleſiarum deliberari quid atque conſtitui vellent, Baſileam vt accederent hortati ſunt, vicerunt tamẽ artificia Eugenij Sigiſmundo mortuo, qui cum authoritate nõ poſſet, armis ſynodum diſſipauit. Nam cum eſſet ſitientiſſimus humani ſanguinis, incitauit Delphinum Gallię, qui poſtea fuit rex Ludouicus vndecimus, vt ingentibus in Germaniam copiis adductis, Baſilea eos, qui conuenerant pelleret. Hæc cum inauditam crudelitatem in Alſatia exercuiſſent, Baſileã petiuerunt, ibi exiguæ Heluetiorum copiæ fortiter totum exercitũ Gallicũ repreſſerũt, etſi ipſæ occubuerũt, propemodũ, vt trecẽti Lacedæmonij ad Thermopylas.

Etſi fuit autem virtute Heluetiorum liberata terrore Gallico Baſilea, tamẽ in his tumultibus paulatim dilapſi ſunt regum legati qui conuenerant. Interea in Florentino congreſſu Eugenius perſuaſit Græcis, vt ſententiam Romanæ eccleſiæ de proceſſione Spiritus ſancti amplecterentur, vt recepturos ſe in ſuas eccleſias vſum panis azymi promitterent, vt fabellis de purgatorio, vt commento de pontificia poteſtate aſſentirentur, quod factũ eſt anno Chriſti milleſimo, quadringenteſimo, triceſimo nono.

Sed quę imperator & patriarcha coram approbarant,

& amplexi erant, ea cæteræ ecclesiæ Græcæ domi repudiarunt ac refutarunt tanta vehementia, vt quotquot cõsensissent, iis negarũt officia Christianæ sepulturæ, figmentum tamen de transsubstãtiatione reiecerũt. Nec multo post, vt dictum supra est, & repetetur deinceps, vi expugnata Cõstãtinopolis venit in potestatẽ Turcarũ.

Synodus vero Basiliensis se disturbari & loco moueri passa non est, sed authoritate sua vsa, contra Eugenium sententiam tulit, qua illum pontificatu deiecit, surrogato in eius locum Amadeo Sabaudiæ duce, qui se Fœlicem quintum nominauit. Inde nouum extitit schisma, quod morte Eugenij diremtum ac sopitum est, cedente pontificatu sponte sua Fœlice quinto. Etsi autem, vt hic neruus tyrannidis pontificiæ synodi authoritate confirmaretur, Eugenius furenter contendit, scilicet vt quemadmodum Stratocles Athenis decretum fecerat de Demetrio: πᾶν ὅτι ἂν ὁ βασιλεὺς Δημήτριος κελεύσῃ, τοῦτο καὶ πρὸς θεοὺς ὅσιον καὶ πρὸς ἀνθρώπους εἶναι δίκαιον: Sic quicquid statuissent pontifices, id similiter pium erga Deum & iustum esset erga homines: tamen synodus Basiliensis non assensit.

Quod ergo vtraque synodo Constantiensi & Basiliensi pontifices de authoritate sua plurimum decerptum esse atque diminutum sentirẽt, postea arte cauerũt ne vlla amplius ita coiret, vt libertas esset piis dicẽdę sentẽtiæ. Sed reprimi veritas tyrãnis, imo Diabolicis artibus & consiliis diutius non potuit, quibus cum colluctata illa sequentibus annis ad Lutherum vsque, tandem tamen, Christo duce, Luthero ministro perrupit, & pontificum tyrannidem telo anathematis exarmatam ac vehementer eneruatam prostrauit, asserta ac restituta Filio Dei Domino nostro Iesu Christo sua gloria, doctrinæ partibus omnibus repurgatis & illustratis, iugo traditionum humanarum detracto de ceruicibus hominum atque proiecto. Quod vero synodos in Germania, vt sibi maxime infestas pontifices amplius celebrari noluerint, præsagium fuisse sentio euentuum qui sequuti sunt, vt tandem a Germanis tyrannis hæc conuelleretur

leretur atque euerteretur.

ALBERTVS AVSTRIACVS.

POst fata Sigiſmundi Albertus Auſtriacus gener cum imperio Romano ſimul duo potentiſſima regna, Vngaricum & Boemicum anno vno obtinuit, qui fuit annus Chriſti milleſimus, quadringēteſimus, triceſimus octauus. Boemicum non ſine armis poſſedit. Nonnulli enim ex procerib. addicti Thaboritis, quod oppidum extruxerat & munierat Ciſca vltor & vindex necis Huſſi, attraxerāt in ſpem regni Polonos, quibus imperator oppoſuit Albertum marchionem Brandeburgenſem. Hic Polonos aliquot leuibus ac tumultuariis prælijs fatigatos, coegit pace facta regni limitibus excedere.

Sed altero mox anno imperator dyſenteria correptus ex peponum eſu nimis aſſiduo, interiit in Vngaria non procul a Strigonio, cui vrbi confluens Iſtri & Grani coactis in vocem vnam dictionibus geminis nomen dedit.

Deceſſit ſexto Calend. Nouembris, anno milleſimo, quadringenteſimo, triceſimo nono, relicta ex Eliſabetha, quæ Sigiſmundi filia erat, coniuge grauida, & ex ea duabus filiabus, Anna quæ deinceps VVilhelmo duci Saxoniæ copulata eſt, Eliſabetha, quæ data eſt in matrimonium Caſimiro Poloniæ regi.

Ex hoc præmaturo regis obitu nouarum diſtractionum ſemina & ceu belli noui materia exarſit. Nō quieſcebant enim Turcę priores bello laceſſiti a Sigiſmūdo, & infœlici irritoque huius conatu animati, atque in ſpē potiundæ Vngariæ erecti. Albertus vt clades priores vlciſceretur, & depelleret hoſtes Vngariæ imminentes, arma parauit. Sed in ipſo apparatu e viuis exceſſit.

Quod ergo Vngaria eſſet ſine rege, Amurathes, qui nuper Georgio Seruiæ deſpotę principatum & liberos eripuerat, protinus ex vicina Seruia in Vngariam incurſiones crebras atque incolis maxime funeſtas fecit. Pannones diffidentes rebus ſuis, vt vires augerent ſocietate Polonorum, conſilium inierunt de nuptiis Ladiſlai Po

loni reginæ grauidæ conciliandis, quanquam de partu quid futurum erat, esset incertum.

Regina etsi initio a nuptiis non abhorruit, argumentis uecessitatis persuasa, tamen vbi filium enixa esset Ladislaum, nuptias prorsus recusauit, cupiēs filio regnum auitum conseruare. Ea res in bellum erupit graue admodum ac perniciosum, cum ex proceribus nonnulli, qui res ad Ladislaum inflexerant, hunc deposcerent, & ad vindicandam repulsæ contumeliam incitārent: nonnulli reginę & regis posthumi partes tuerētur. Ingressus in VngariamLadislaus, studio fauoreque procerum cito ob vrgentem belli Turcici necessitatem, bonam regni partem occupauit. Nec rebus suis defuit regina vidua amissa recuperando, & astu atque insidiis Ladislaum oppugnando.

His inter se conflictātibus Amurathes celerrime copias vniuersas per Mysos Triballosque Belgrado admouit, quæ Taururi nomine veteribus celebrata & ad Saui Danubiique confluentem opportunissimo loco & natura atque arte munitissimo posita, regni propugnaculum erat. Præcipua apud Ladislaum valebāt authoritate Iohannes Hunniades & Georgius Seruiæ despota exul. Horum alterum Hunniadem Ladislaus Transsiluania, quæ veterum Dacorum sedes fuit, præfecit, vt se intestino bello distento, arceret ex ea parte Turcos: alterum Georgium ad limites cōtra Belgradum collocauit cum præsidiis ad prohibendas ibidem Turcarum excursiones ac populationes.

Magnitudinem periculi cum intellexisset cæteri Europæ principes, id dederūt operam, vt dissidia inter reginam viduam & Ladislaum cōponerētur. Res ita trāsacta est, vt regina ambas filias certis conditionibus desponderet fratribus duobus Casimiro & Ladislao.

Interea Hunniades multos Turcorum exercitus deleuerat, & Seruiæ partem ac Muldauiam totam receperat. Aduersus hūc Amurathes ingētes copias coegerat. Sed Hunniadi subsidio venit Ladislaus, qui sui Achatis cōsilio progressus, superatis profligatisque Turcicis copiis aliquoties, cito maximam partē Seruiæ & Bulgarię

victricibus

victricibus armis percurrit.

Hunniades eo bello vno die quinquies cum Turcis aperto Marte cõgreſſus,quinque victoriis partis, vt colophonem prioribus adderet ſplendidiſſimum, ſub noctem Anatoliç Baſſam,Amurathis affinem,ingenti auſu temere & improuide Hunniadis fortunæ ſeſe obiicientem,ita contriuit,vt triginta Turcorũ millia ad internecionem ceciderint. Ad huius cladis famã etſi trepidare Amurathes cœpit,tamen ne timiditate & ſeſe & maiorum audacia acquiſitũ imperium deſtituiſſe diceretur, nouis ex Aſia copiis accitis factoque ſupplemento, Carambeium Baſſam Phrygiæ virum impigrum & manu conſilioque promtum , in quo ſpem omnem poſitã habebat,denuo inſtruxit. Hunc in Hæmi montis vallibus nimio vindictæ deſiderio, incautius irruentẽ,Ladiſlaus Hunniadis prouidentia ita excepit,vt inexpectata celeritate obrutũ ac circumdatum ceperit,copiis illius vniuerſis partim iugulatis,partim diiectis.

Ea res tantum fertur Amurathi incuſſiſſe terrorem,vt de morte ſibiipſi ex deſperatione cõſciſcenda cõſilium habuerit.Sed præſentia ac magnitudine animi expeditiſque cõſiliis Hælibei Baſſæ hominis aſtuti & vafri,quem Carambeio ſucceſſorem deſtinarat,rurſus confirmatus, eodem monitore,aliam iniuit belli gerẽdi rationem, vt præcluſis, obſeptiſque ad Rodopen montem anguſtiis, eluderet cũctando circumducendoq; Fabij Maximi cõtra Hannibalem ſtratagemate,artes & conatus Hunniadis. Ladiſlaus ea re animaduerſa, cum bellum videretur futurum longius ac difficilius propter anguſtias inſidarum vallium, cõtentus aliquot victoriarũ gloria, exercitum quãquam aduerſante & reclamãte Hunniade reduxit triumphabundus Belgradum, oſtẽtans inter prædas hoſtibus ereptas captiuum Carambeium.

Harum cladium fama exciuit Caramannum Ciliciæ principem,vt Pontum & Bithyniam Turcorum in Aſia prouincias inuaderet.Amurathes igitur cum acciſas tot præliis copias vtrique bello non ſuffecturas eſſe cerneret, ſed Europæum hoſtem atque exercitũ magis quam Aſiaticum reformidaret , legatos miſit ad Ladiſlaum

petitum pacem,iis cōditionibus, quibus vellet victor, Ladislaus non difficulter assensit,tulitque cōditiones,vt Amurathes tota cederet Seruia, deductis præsidiis ex iis arcibus &oppidis,quę adhuc tenebat,redderet Georgio despotę liberos,redderet fortunas,&abstineret ab iniuriis in posterū,non repeteret Moldauiam, nec amissam Bulgarię partem. Ibi cum Amurathes solam sibi Bulgariam relinqui peteret integram,annuente Ladislao,pax conclusa est in annos decem,& iureiurando sancita.

Sed pacis leges,cum vix Amurathes ex Europa in Asiā traiecisset,violauit Ladislaus,iuuenis alacer &ferox, incertæque belli glorię quam securæ pacis auidior &ex Amurathis absentia blanditiisque arridentis atq; ad genium ipsius alludentis fortunæ prioris, in nō dubias recuperandi imperij Byzantini spes illectus. Rupit autem fœdera persuasus ex Eugenij instinctu,Iuliani cardinalis insanis & exitialibus cōsiliis, qui pontifici licere iuramēta,præsertim hostibus Christiani nominis pręstita, religiosa authoritate rescindere, contendebat, & spem regi faciebat futurum,vt pontificis,Philippi Burgundię ducis & Venetorum classis ad Hellespontum Amurathi suppetias sui laturo, reditū ex Asia in Europā intercluderet.Segedino egressus Ladislaus cum vniuersis copiis, & VValachiam Bulgariamq; omnem magna celeritate emensus ad Varnam Bulgariæ oppidum,quæ antiquitus Dionysiopolis vocata est,substitit,morbo detentus.

Amurathes vbi rem cōperit, mox omisso Caramanno,quātis potuit itineribus ad Hellespontum reuersus, Asiaticas copias transmisit in Europā, qua fretū arctissimum est ad Calliopolin,classe Italica seu flagitiosa timiditate seu scelerata perfidia ociose spectante. Corruptos enim fuisse speculatores tradunt nōnulli,qui timiditati gentis patrocinantur. Transportarunt autem copias Genuensiū naues, quibus de singulis capitibus singulos aureos nummos solutos esse perhibēt, scilicet, vt quadā quasi euentuum conspiratione in hoc etiam tam acerbo ac funesto casu palam fieret,quæ sit & fuerit satellitij pontificij in periculis Christianæ reipubl.& quidem pontificum arte cōmotis atque accersitis,constan-

tia,ma-

tia, magnanimitas ac fortitudo, & quæ Ligurum fides.

Amurathes cum Asiaticas copias inter Europeas non procul ab Isthmo Chersonesi Thracici distribuisset, promotis inde castris versus Adrianopolin, incredibili celeritate die septimo contra Ladislaum adhuc ad Varnam hærentem, & nihil tale opinantem, castra posuit. Deuentum est ad pugnam, ad quam eductæ sunt acies vtrinque quarto Iduum Nouembris. Christianam struxit Hunniades maturo deliberatoque consilio, vt latus vnum ad Paludem quãdam, alterum ad currus valli instar aut muri cõcatenatos, tergum exercitus ad montes conuerteret.

Certatum est totos dies noctesq; tres, diu fortuna ancipiti, sed tãto animorum ardore vtrinque, tãtoque impetu, vt cæsorum sanguine campi stagnarint. Victoria tandem ad Christianos inclinare visa est, ob primos Turcorum ordines disturbatos atque in fugam dilapsos, cõfuseque palantes, & imperatorem ipsum trepidantem ac desperabundo similem. Cum antistites, quos in templis & in scholis quam in acie conspici satius fuerat, ac decẽtius, ex statione sua hostem fugientem incósulto prosequuti, aditu ad nudatos ordines patefacto, victoriam & vitam regis, totiusque exercitus ac regni Pãnonici, imo Europæ salutem hostibus prodiderunt. Mox enim ab ea parte in legiones Christianas immissi Turcorum sagittarij ordines ruptos dissiparunt, & vrgente occasionem Amurathe reliquum exercitum magna ex parte circumfusis legionibus suis vndique concluserunt.

Rex iuuenis cum pugnando ad prætorianos vsqué penetrasset: ex equo lethaliter sauciato prolapsus, multis vulneribus confossus est. Antistites in turpi fuga turpi interitu pœnas dederũt perfidiæ stolidæque audaciæ, nimirum cœno in paludibus suffocati. Hunniades vix euasit. Pars copiarum cui belli fortuna pepercerat, fuga quidem ex hostium manibus erepta est, sed partim paludibus ac lacubus absorpta, partim fame, frigore, vigiliis enecta in siluis miserabiliter interiit. Iulianus rumpendi fœderis author nudus repertus in via, sed multis vulneribus saucius, iudicatus est a suis fuisse iugulatus.

Ita rex iuuenis põtificum hortatu ad fidem fallendam

impulſus, & ab iiſdem rebus motis deſertus ac proditus inq; ipſa acie ſatellitii pōtificii imperita audacia & turpi fuga in diſcrimē extremum adductus, cum exercitus ſæpe victoris parte maxima miſerabiliter trucidatus, rebus Chriſtianis detrimentum ſummum, hoſtibus ad acquirendum ac ſtabiliēdum orientis imperium opportunitatem ſummam attulit. Adeo conſenſu experientiæ perpetuæ certū eſt, nulla fuiſſe vnquam fœlicia & ſalutaria vel fœdera cum pontificibus facta, vel bella de horum cōſilio ſuſcepta & adminiſtrata, prçſertim vbi cauſſæ fuerunt aliqua religionis ſpecie veſtitæ, aut cum fuit ſpectata & quæſita dignitatis aut potentiæ pōtificiæ amplificatio. Dimicatum autem eſt anno milleſimo, quadringēteſimo, quadrageſimo quarto, in profeſto Martini, ſcilicet, die decima Nouembris.

Erat Iohānes Hunniades natione Semidacus ſeu Vualachus, comes Biſtricienſis. Ducum omnium qui cum Turcis arma contulerunt illo tempore clariſsimus, ſolers ac ſagax in proſpiciēdis, patiens in expectandis, celer in arripiendis, acer in perſequendis rerum occaſionibus, atque in ipſis rebus vrgendis pertinax, conficiendis fœlix ac fortunatus. Aduerſus duos enim audaciſsimos ac fœliciſsimos Turcicos tyrannos Amurathen & Mahometen diuina ope Pannoniam defendit: Sitque propterea appellatus fulmineus terror Turcorum. Fuit enim non modo, vt de Achille Homerus inquit, Achiuorum, ſed totius reliquæ Europæ murus, cuius vnius virtus & fœlicitas tyrannorum impetus repreſsit velut obiecta moles exūdans flumen. Nec quiſquam regum aut ducum res maiores & Europæ vtiliores aduerſus Turcos geſsit.

In hoc Varnenſi bello, quod non ipſius ſed Iuliani & epiſcoporum conſiliis regebatur, non fuit ἀμυνόμενος, rege Ladiſlao nō iuſta arma capiente. Ideo infœlix fuit dimicatio, ſed Deus texit eum vt ſupereſſet Vngariæ, ac hoſtē poſt victoriam progreſſurum reprimeret, turbatasque regni res atque rationes conſtitueret, quod egregie præſtitit. Mahometen enim Amurathis ſucceſſorem a Belgradi obſidione fortiſsime depulit, fuſis circiter

quadra-

quadraginta millibus Turcorum, vbi victori continuis prœliis duorum dierum vehementer defatigato, coniectoque ex laboribus & ardore animi in lethalem corporis ægritudinem, & cõmendanti sese ac patriam piis votis Domino nostro Iesũ Christo, atque adhortanti filios qui aderant, ad virtutem, Deus concessit exitum placidũ & gloriosum: anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo sexto, quarto Idus Septembris.

Ladislaum Alberti posthumum educauit Fridericus imperator, nec reposcentibus Vngaris eum reddidit, nisi postquam eousque adoleuisset, vt ætas capessendo regno esset idonea. Regni curam cum suscepisset adolescens, totum se dedidit Vlrico Ciliæ comiti suo propinquo, ita vt nisi de ipsius consilio & voluntate decerneret & faceret nihil, quæ res ipsi regi inuidiam apud Vngaros conflauit, odia erga Vlricum vetera in proceribus vehemẽter auxit. Nam Vlricus cum Hunniade capitales exercuerat inimicitias, offensus sola magnitudine virtutis eius & glorię. His odij caussis impulsus dignitati & vitæ eius fuit insidiatus. Nec odij crudelitas in eo placata est vel meritis tantis vel interitu Hunniadis, sed erupit aliquanto post in filios. Vt enim patri Hunniadæ insidias struxerat, ita filios Ladislaum & Matthiam calumniis oppressos conatus est tollere: de quibus cum Ladislaus venisset expostulaturus cum Ciliano, orta rixa est, quæ in pugnam exarsit, in qua Cilianus prior feriẽs, a Ladislao repulsus & confossus est. Etsi autem Ladislaus postquam regi exposuisset facti causas, impetrauit fidem publicam, & rex matri supplici affirmauit se filio ignoscere, & obliuionem facti atque ἀμνηστίαν sanciuit, donauit etiam Ladislaum purpurea veste, cui aurum erat intertextum: tamen paulo post rex nouis inflammatus calumniis fratrem vtrunque cepit, & de Ladislao supplicium sumsit, in quo innocentiæ testimoniũ Deus mirando exemplo tribuit. Productus enim Ladislaus in ea veste, qua erat donatus a rege, manibus vinctis, dum inter vota ad Deum, procumbens in genua, forti animo ceruice erecta ictum expectat, ter a lictore percussus, atque ex ictu prolapsus in terram, suopte annixu

quanquam ligatus esset, sese rursus a terra attollit, & clara voce Deum innocentiæ suæ testem inuocat. Quarto demum ictu capite præsecto vitam profundit.

Rex cum ex supplicio Hunniadis crescere odia procerum Vngaricorũ didicisset seque sine periculo diutius ibi non versari posse perspiceret, secessit in Boemiam abducto secum Matthia altero Hũniadis filio, vel ne Pãnonii eius liberãdi caussa, si apud ipsos relinqueretur tumultus mouerent, vel vt extra Vngarorum oculos de eius supplicio, quem metuere oportebat, consideratius ac liberius statueret. Sed regem ante latam de capite Matthiæ sententiam nuptias Pragæ parantem cum sponsa Gallica Margareta Caroli septimi Frãcorum regis filia, veneno intra paucas horas sublatum esse tradunt, regnũ arripiente Boiebracio, procerum potentissimo vigore animi, clientelis atque opibus.

Hic Boiebracius Vngaris reposcẽtibus Matthiam ad regnum memoria virtutis ac fœlicitatis paternæ, instinctu auunculi Micaeli Zilagi, mox eum reddidit nõ solũ catenis detractis, sed insuper ad certissimum amicitię pignus filia despõsata ac tradita, additisq; regii cultus muneribus, vt eo beneficio Vngaros & sibi obstringeret, qua re nihil erat opportunius ipsi ad regnum nouũ confirmandum, & Boemis consociaret.

Ita ex carcere ad regnum Matthias eductus est nõ per seditionem & ciuilem cruorem, sed singulari consilio Dei & magno cõsensu omnium procerum & ordinum, grata mente recolentium memoriam beneficiorum patris Hunniadis, quam Ladislaus rex ceu minister odii & sæuitię alienæ intẽpestiua crudelitate in altero filio obruerat. Etsi autem singulari clemẽtia & protectionis diuinæ exẽplo ac Boiebracii iustitia ac prudentia, quæ laude digna est, ad regnum Matthias est seruatus, tamẽ hic nõ vicissim quam debuit gratiam benefactori reddidit, cum se ad arma Boiebracio inferenda põtificum furiis impelli passus est, etsi vt non necessaria nec iusta, sic infœlicia illa fuerunt & reipub. Christianæ noxia. De Matthia vero & imperio occidentis infra plura. Nunc de rebus Turcicis pauca subiiciemus.

DE

DE TVRCICIS REBVS, QVIBVS MISCENTVR SCYTHICAE SEV TARTARICAE, PERsicæ & Aegyptiæ.

BAIAZETES PRIMVS ET TAMERLANES SCYTHA.

QVibus occaſionibus, initiis & progreſſib. extulerit ſeſe rurſus potentia Turcorum in Aſia, cũ eſſet oppreſſa a Scythis Tartaris, atque inde quomodo ſeſe in Europam effuderit, ſupra oſtenſum eſt. Erat autem iam tum valida potentia in Europa Turcorum, quando poſt Amurathis cędem Baiazetes filius ſummam rerum occupauit, regnum auſpicatus a cæde fratris, vt ſolutus metu æmuli, animo liberiore vrgeret propagationẽ imperij aduerſus Chriſtianos.

Relicta Pruſia Bithyniæ vrbe ſedem imperij fixit Adrianopoli, quæ loco opportuniore eſt ad magnũ imperium & ad coniungendas cum Aſia vires Europæ. Inde mox cũ infeſto exercitu profectus in Myſos Triballoſque ſecundum Iſtrum ad mare Ponticum extenſos, quo Bulgaros Seruioſque a nouis colonis nominamus, occurrentem Marcum deſpotã cum vniuerſa Bulgarorum & Seruiorũ nobilitate, deleuit, totaque ea ditione ſubacta hinc in extremam Illyrici regionem, quæ pars eſt regni Boſnæ, & interiorem Macedoniæ atque Epiri partem, quæ Albania eſt, adeoque ad ipſam Vngariam vſque terribilibus excurſionibus populabundus, nemine reſiſtente penetrauit, & impune receſſit, onuſtus ingentibus ſpoliis. Abegit enim ex his regionibus innumerabilẽ captiuorũ multitudinem in Thraciã, pręter auri argentique vim & res precioſas, circiter annum Chriſti milleſimũ trecẽteſimum, ſeptuageſimum ſextum. Anno ante mortem Caroli quarti, penultimo.

Nec multo poſt peruaſtata Theſſalia Thraciaque ad Boſphorum vſque, & deletis Byzantinorum ſuburbanis, vrbi caſtra admouit, cum tanto Græcorum metu, vt Io-

hannes Palæologus imperator diffiſus rebus ſuis ad implorandã Europæa auxilia in Galliam vſque nauigare cogeretur.

Galliæ regnum, vt dixi, administrabat tum temporis Carolus ſextus. Is cum periculi magnitudinem intelligeret, Iohannem comitem Niuernenſem patruelem, qui poſtea Burgundiæ principatum conſequutus eſt, cum equitatu exquiſito in Pannoniam miſit, vt Sigiſmũdo regi in communes hoſtes arma paranti iũgeretur. Comitati ſunt Iohannem præcipui Germaniæ & Galliæ principes, atque ad Sigiſmundum delati, arrepto itinere per Seruiã, cõiunctiſque copiis poſt leuiculas aliquot in itinere victorias adeptas, Nicopolin peruenerunt. Eius vrbis oppugnatio infœliciter tẽtata, ſpacium dedit Baiazeti ad cogendas copias, qui ſua celeritate vſus cum ſexaginta equitum millibus ad tertium Calẽd. Octobris noſtris ſeſe obiecit. Ibi quo euentu pugnatũ ſit, ſupra in Sigiſmundo expoſitum eſt.

Victor Iohannem cum captiuis quinque(reliquos enim in horum conſpectu omnes in fruſta concidi iuſſit) Pruſiam deduci, ibique cuſtodiri præcepit. Sed redemtis ducentorum millium aureorum precio, reditum cõceſſit, pecuniam Iacobo Mitylenarum principe ſoluente. Reuerſus domum Iohannes in memoriam captiuitatis familiam militarẽ inſtituit, certis inter ſe legibus & officiis deuinctam, cuius qui ſocij ſunt, pro ſymbolo geſtant torquem aureum concatenatum, non annulis rotundis, ſed anguloſis nexibus formatis ad eam ſpeciem, quæ ferramenti eſt, quo ignis ex ſilicibus excutitur. Sed trãſuerſo poſitu inter ſe coaptatis, vt figuram crucis S. Andreæ exprimant, ſiliceque annexa & ſubtus aurei velleris effigie depẽdente, ſcilicet, quod iis in locis exulaſſet, in quibus fama doceat aureũ vellus ab Iaſone quæſitum, & S. Andream Petri fratrem concionatum eſſe, & quod ante id bellum ab aſtrologo alludente ad inſignia ferri excuſſorij cum ſilice, prædictum meminerat Turcarum fore victorem principem, qui ignem in pectore geſtaret. Incidit autem hic cõflictus in profeſtum diui Michaëli, anni milleſimi, trecenteſimi, nonageſimi quinti. Gallici

ſcripto-

scriptores tradunt ordinem aurei velleris institutum esse a Philippo Bono, Iohannis filio, symbolū vero aurei velleris ideo ab eo assumtum esse, quod præcipua vectigalia haberet ex lanificio.

Baiazetes a victoria ad obsidionem Constantinopolitanam reuersus, pene non dubia spe expugnandæ vrbis, suburbia omnia dirutis ædificiis euastauit. Nec resistere diutius tam feroci & valido hosti attritæ Græcorum vires potuissent, nisi interpellata obsidione, in Asiam eum procul abstraxisset Tamerlanes Scytha, cū centum myriadibus equitum & peditum torrentis instar e Scythia effusus, eodem itinere, quo Hielon & Absaga, Christianis de Hierosolymitano regno cum Ægyptiis certantibus, centum ferme annis ante aduentum Tamerlanis in Syriam penetrarunt. Hunc Tamerlanem, quem Græci scriptores Temyren nominant, tradunt Samarcandæ vrbis, quæ metropolis est Zagataiorum Tartarorum ad Iaxartem amnem, Sogdianæ regioni finitimum, infimæ sortis ciuem fuisse, & ex humili loco belli successibus ad summum imperiū ascendisse, finitimis Sogdianis, Aracosiis, Bactrianis & Hircanis, quos vno nomine omnes hodie Tartaros Zagataios nominant, edomitis ac subactis ad Persiam vsque. Nec de origine plura addam.

Bellum cum Baiazetes quo euentu gesserit, paucis referam. In aditu Asiæ anterioris aliquot Armeniæ vrbibus captis & Sultania Persarum olim regia, quæ veteribus est Tigranocerta, direpta atque incensa, dextrorsum iter flexit. Eufrateque ad Arsengam superato, in Cappadociam transiit. Ibi expugnata Sebastia, quæ hodie Suias appellatur, Orthobulen Baiazetis filium cepit, & paulo post interemit. In captiuos sæuitiam exercuit tantam, vt omnem promiscue multitudinem, quam affirmant pene numerum duodecim myriadum æquasse, equis conculcandam obiecerit. Ididem moranti obuiam factus Baiazetes cum ingentibus copiis castrametatus est ad Stellam montem, Pompeii Magni de Mithridate victoria celebrem, cui ab Antitauri radicibus exporrecta planicies ampla subiacet, campis ad acies

commode ſtruendas ac diſponendas vndique late patentibus, qui Turcarum lingua Caſſouaſi, id eſt, anſerũ campi nominantur, inde quod id genus volucrum ſtatis anni temporibus eo conueniat, vt totis agminibus in Europã commigret.

Dimicatum eſt inter hos anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, nonageſimo ſeptimo, ſecundo poſt Nicopolitanam cladem anno, eo exitu, vt circiter centum quadraginta millia hominum ceciderint, & Baiazetes equo plurimis ſagittis cõfixo captus, atque ad Tamerlanem perductus miſerabile fortunæ ludentis ſpectaculum toti Aſiæ præbuerit. Nam catenis vinctus aureis, inque cauea ferrea cãcellata per Aſiam circum ductus, & paſſim oſtẽtatus, victori equum aſcendenti dorſo ſubdito ſcabelli vſum præſtitit, exemplo fortaſſis Saporis Perſarũ regis, qui Valerianum Romanũ imperatorem ſimilibus iniuriis inſolenter exagitatum ad mortem adegit. Sed & inter conuiuandũ acerbiſſime inſultantẽ exprobrantemque venationis ſtudium barbarico truculentoque faſtu, aſſidue audiuit, & cõiugem Lazari deſpotæ filiam, quam vnice dilexerat, pocillatricis loco ad menſam famulantem ſpectauit. Aiunt Tamerlanem cuidam pro Baiazete deprecãti, & claritatem nominis ex tot præclaris victoriis commemoranti, reſpondiſſe, ſe non regem rebus geſtis aut nobilitate clarum, ſed hominem improbũ & nefarium, fratris natu maioris parricidam punire.

Poſt victoriam Tamerlanes Taurum montem tranſgreſſus in Meſopotamiam peruaſit, tanto illato incolis terrore, vt ad maris Syriaci oram vſque ſigna protulerit, & Sultani Mẽphitici copias non procul a Peluſio per duces ſuos profligarit, nulla nec in Meſopotamia, nec in Comagena, nec in Syria ciuitate impetum eius ſuſtinẽte Damaſco excepto, quam tamen vt tandem cepit. Prætoriis vſum ferunt in conſpectu vrbium, primo die candidis, altero rubentibus, tertio atris. Horũ colorum candidus mox dedentibus ſeſe clementiam, ruber cunctabundis gladium, ater repugnantibus flammam & cineres denunciauit. Ad Ægyptum arenoſis ſolitudinibus detentus victoriis ſuis finem impoſuit, cuique exercitũ ſæua

pesti-

Peſtilentia depopularetur, diues ſpoliis rediit Sarmacãdam, vbi fato functus eſt, anno milleſimo, quadringẽteſimo ſecundo. Arſit ante mortem eius ingens & liuidus cometa ille ipſe, cuius paulo ante facta eſt mentio.

Baiazeti finem miſeriarum mors attulit altero a captiuitate anno, cũ bella Turcica adminiſtraſſet annos viginti ſex. Præter ingentem & expeditam vim conſilij & animi ad res gerendas commendatur in eo incredibilis in negociis omnibus celeritas, propter quam Turcica lingua Hildrin, Græci λαίλαπα, id eſt, Cœli fulgur eũ cognominarunt, vt Tamerlanem Temir Cuthlum, quæ vox Tartaris fortunatum ferrum ſignificat.

Ex conflictu cum Baiazete ad Angorium, quod oppidum ex veteris Ancyræ ruderibus ſupereſt, filij eius aliquot euaſerunt, de quibus alij alia ſcripſerũt. Plures recenſentur in Græcis hiſtoriis. Ieſus, qui & Ioſua natu maximus, Mulſumanes, Moſes, Mahometes, quem Cyriſcelebem & Cyrum & Celebinum noſtri vocant, Ieſus iunior, Muſtaphus, Hali.

Ioſua procerum & copiarum quæ ſuperfuerunt cõſenſu principatum adeptus, a Mulſumane fratre, quem adiuuerunt Græci, acie victus, quarto a clade patris anno, regnum & vitam perdidit.

Idem Mulſumanes dimicauit cum altero fratre Moſe, quem Tamerlanes cum patre captum dimiſerat, & vicit eum auxiliis Iſmaelis principis Sinopæ ex vetuſtis Turcorum familiis. Sed tãdem propter ignauiam & voluptuariam vitam imperio excidit, traditus ab exercitu fratri Moyſi, qui eum necauit circiter annum Chriſti milleſimum quadringenteſimum, duodecimum.

Contra Moyſen duxit exercitum Mahometes adiutus opibus Caramãni e Cilicia. Hic exercitum infenſum Moyſi propter tyrãnidem & truculẽtiam cum ad ſe pellexiſſet, deſerto illi a ſuis captoque guttur chorda arcus eliſit, vſitato genti barbaricæ ſupplicio. Idem & Muſtapham ambientem imperium ac Turcos ſollicitãtem ad defectionem, tandemque deſperatione concedentem ad Græcos, his eum dedentibus non ſupplicio quidem affecit, ſed ad perpetuos condemnauit carceres.

Ieſum minorem baptiſmo Chriſtianis ſacris initiatū Byzantij paulo poſt e vita exceſſiſſe tradunt. Hæc hoc modo referuntur a Grçcis, a quibus cæterorum narrationes paululum diſcrepant. Solus ergo ſuperfuit ſeu Mahometes ſeu Celebinus.

Caſus Baiazetis,& diſcordiæ præliantium inter ſe ab illius interitu filiorum, cum attuliſſent Chriſtianis ad excindendam gentem Turcicam occaſiones ſummas& optatiſſimas, quid fecerint, proh dolor,euentus oſtendit.Sed fatales pœnæ vrſerunt orbem Chriſtianum.

CELEBINVS BAIAZETIS FILIVS.

NArrationes Græcorum de filiis Baiazetis diuerſæ ſunt a noſtrorum hominum ſcriptis.Hi enimduos ei tribuunt,Celebinum &Muſtapham,hoſque ex prçlio Tamerlanis præcipiti fuga ad Helleſpontum delatos, a Byzantinorum myoparonibus,interceptos eſſe memorant,ſed ea ſorte, vt Muſtapha a Palæologo imperatore ſit in carcere aſſeruatus ad mortem vſque: Celebinus vel aſtu ſuo,vel quod veriſimilius eſt, Græcorum nautarum auaritia adiutus,quod fato vocaretur ad imperiū, fœliciter euaſerit Hadrianopolin, vbi veteranis, qui in Europa ſupererant,vndique ex præſidiis deductis, receptiſq;,qui e Scytharum manibus elapſi in Europā traiecerant ad Seſtum & Abydum, quæ loca caſtellis vtrique littori impoſitis præſidio firmiſſimo a Turcis tenebantur,cito copias cōtraxerit tātas,vt tumultuario progreſſu inualidas vicinorum Bulgarorum,Seruiorum & Macedonum vires facile repreſſerit.

De nomine etiam hoc noſtri monent, Celebinum hunc Mahometen Luſtrico die appellatum, in quo cum Græcis cōſentiunt alterum nomē inde tuliſſe, quod impuberes regum procerumq; filios Turci Celebinos ſua lingua vocitent,ſed & nomina apud noſtros variant. Cyrum enim & Celebinum & Cyricelibem eum appellāt.

Grçcis Celebini nomē ignotum eſt. Mahometen illi memorāt,qui poſt mortem patris Pruſiæ apud priuatū quendam

quendam hominem latuerit, & datis occasionibus ad Alurium Caramannum Ciliciæ principem confugerit, atque huius & aliorum Asiæ atque Europæ principum ope fratribus regnum eripuerit.

De rebus ab hoc in Asia gestis nostri nihil commemorant, vt de Europęis nihil Græci, excepto bello Veneto, quod de ea regione motũm fuit, quę spectat mare Ionium. Hi enim tradunt Mahometē amicitia iuncta cum Emanuele Byzantio bellum in Asiam transtulisse aduersus Ismaëlem Synopæ principem, qui Moysen fratrē instruxerat, & huic bello fracto ademisse prouentus annuos, quos ex venis metallicis illorum locorum habuit vberrimos. De Veneto bello narrãt Mahometē deuictũ esse a Petro Lauretano Veneto apud Callipolin, & classe munitissima spoliatũ esse cum multa Turcorum clade, Emanuelem Palæologum vero interea Isthmum, vt olim Peloponnesij Xerxis tempore fecerant, ne pateret ea parte irruptionibus Turcorũ, muro cinxisse, quē hexamilum nominarunt, eo quod in iis angustiis, quæ Ægæum mare Ioniumq; disterminant, inter sinus duos Corinthiacum & Megaricum in sex milliarium spaciũ fuerit porrectus, ac Peloponnesum totam (hodie Moream vocant) ita incluserit, vt eam velut insulam effecerit. Perfossionē enim Isthmi antea a Demetrio rege, Iulio Cæsare, Nerone & Herode Attico aliquoties frustra cœptam, tentare denuo irrito conatu noluit.

Nostri eum perhibent ignauia & cunctatione principum Europæ, dissidiisque inter se Gręcorum ac vicinorum confirmatum, Bulgaros, Seruios ac Macedones diu vexasse, vsque ad Sigismundi regis Vngariæ aduentum. Nondum enim ad imperium peruenerat. Hunc enim, quod arripiendam censeret occasionem quam Scytharum victoria ad nomen Ottomannicum nõ ex Europa solum, sed & Asia vniuersa pellendũ delēdumq; aperuerat, & vt cladem Nicopolitanam vlcisceretur, excitis studio tuendæ propagãdæq; religionis Vngaris & Boemis, valida magis quam fœlicia arma in Celebinum suscepisse certo constat. Concurrisse eos infestis armis ad Columbacium Seruianorum oppidum iuxta Samãdriam,

non procul a ripis Istri, supra dixi. In ea pugna quam anno Christi millesimo, quadringētesimo nono, proximo scilicet ante Sigismūdi imperium anno, commissam esse retuli. Christianis acies equitatu impar, sed peditatu, qui in medio cōstitutus erat superior, iniquissima ratione cum barbaris cōgressa cecidit, peditatu omni post equites Hungaros & Boemos loco depulsos, circumfusi equitatus Turcici sagittis confixo.

Græci huic Mahometi tribuūt annos duodecim, quibus si iungātur reliqui a captiuitate Baiazetis, quibus inter sese filij decertarunt, efficientur anni septendecim, quos vsitate nostræ historiæ Celebino ascribunt, sed de numero annorum valde dissentiunt pleriq; scriptores.

MAHOMETES PRIMVS.

QVÆ post captum Baiazeten de rebus Turcicis memoriæ prodita sunt, confusissime narrantur. Græci enim, vt nullius Celebini meminerunt, sic plures, vt monui, recēsent Baiazetis filios, qui inter se euētu belli vario de successione in imperio, certarunt eousque, donec ad vnum Mahometen summa rerum fuit redacta.

Nostri & de Baiazetis filiis & de successione inter se eorundem dissident: alij tribuūt Baiazeti filios duos, Orchanem cognomento Calepinum seu Celebinum, & Mahometen, qui fratre intra biēnium obtrūcato regnū occupauit, & huius Mahometis filium faciūt Amurathē secundum. Alij plures Baiazeti ascribūt filios, sed etiam ratione & commemoratione diuersa. Alij rursus duos tā tum, vt dixi, Celebinum & Mustapham, & vicissim Celebino filios tribuūt Orchanem & Mahometē primum, de quibus hoc commendarunt posteritati, Orchanem adhuc paruulum auxilio ducum quorundam imperium assumere annitentem a Mose patruo interfectum esse. Sed Mosen rapto principatu nō diu potitum, rursus pœnas dedisse parricidij Mahometi Orchanis fratri. Apud Græcos Orchanis mentio nulla est.

In hac tanta varietate & discrepātia opinionum mihi rectius videtur sequi Græcos, & Mahometē hunc, quem primum

primum aliqui ſtatuunt, facere filium Baiazetis, ſiue idē ſit qui Celebinus, ſiue alius, qui cęteris fratribus ſublatis ad vnum Muſtapham vſque ſolus dominatu potitus eſt.

VValachos aſperrimo bello attriuit, & profectus in Aſiam cum recepit loca a Tamerlane occupata, tum vero plurimos Turcicæ nationis principes in Galacia, Pōto, Cappadocia, Cilicia, partim pulſos funditus extirpauit, partim compeſcuit. Sedem imperij habuit Adrianopoli, quæ Thraciæ caput eſt, & conflixit cum Sigiſmundo in campis Columbacenis. Nam ad Mahometē quam Celebinum hæc verius congruere non Græcæ hiſtoriæ tantum, ſed ipſa tempora oſtendunt.

Mortuum tradunt anno Chriſti milleſimo, quadringenteſimo, decimo nono, cum rebus Turcicis præfuiſſet annos quatuordecim, qui numerus ab annotatis tātum differt biennio. Cæteri, qui annos decem & ſeptem tribuunt Mahometi, eam ſequūtur rationem, quam proxime in Celebino explicaui. Quæ vero anteceſſerunt huius Mahometis imperium dimicationes inter ſe inteſtinæ filiorū Baiazetis, quas ſupra recitaui, de his rectius perſpicuis Græcorum, quam confuſis ac diſſonis noſtrorum narrationibus credimus. Etſi autem vtilius fuerat & commodius ſeriem a Græcis traditam ponere, in qua minus eſt obſcuritatis, aut perplexitatis, tamē vſitatum noſtris ſcriptoribus ordinem ſeruare, & rationem diuerſitatis oſtendere volui.

AMVRATHES SECVNDVS.

FRanciſcus Philelphus Amurathen ſecundum Celebino, Laonicus Chalcondyles Mahomete patre natum refert. Hic cum primum adiiſſet imperium in eam ſe curam totum cōtulit, vt clade aui belloq; inteſtino filiorum inclinati, ſed audaci conatu ſucceſſuq; patris erecti iterum ac nōnihil confirmati imperij fines longe lateque proferret, & Chriſtianos regulos aſſiduis bellis vrgendo inde ſummoueret, penituſque deleret.

Id eius cōſilium cum animaduertiſſent Byzantini, quibus cum Mahometes pacem coluerat, Muſtapham pa-

truũ eius e custodia dimissum (Asseruabatur enim is tũ in Lemno non admodũ arcta a Græcis custodia, in quo rũ manus inciderat elapsus e carcere fratris) dimissum illum ergo quantis potuerunt auxiliis instruxerunt cõtra Amurathen, cum quo parum prospere congressus deserentibus Turcis, qui ad eum ab Amurathe transierũt, deuenit viuus in potestatẽ hostis, cui moti belli pœnas exoluit, supplicio gutturis chorda ex arcu elisa fracti, tertio a moto bello anno.

Aduersitate fortunæ territi Græci supplices pacem petiuerunt, qua nõ impetrata, accersiuerunt Mustapham Amurathis fratrem annum agentem tertium decimum & tunc apud Caramannum Cilicem exulãtem sub cura Alibæi Bassæ, cui filium impuberem Mahometes moriens commendarat. Hic armatus a Græcis Niceam Bithyniæ vrbem cepit. Sed in ea oppressus ab Amurathe, proditione sui curatoris, simili quo alter Mustapha supplicio vitam perdidit.

Sublatis ad hunc modum imperij æmulis, Amurathes vim belli omnem conuertit in Græcos, a quibus incitatos & aditos esse æmulos suos norat, & peragrata Thracia, acceptisque in deditionem vrbibus, quæ Byzantino imperatori reliquæ erãt, mox Thessalonicam, quæ nũc in fide & potestate Venetorum erat, vrbem antiquitate, amplitudine, pulchritudine, amœnitate loci, religione, artibus & studiis, opibus, situs opportunitate terra mariq; ad sinũ Thermaciũ in extrema Macedoniæ ora, frequẽtia populi, ciuium dignitate insignẽ maxime, vi expugnatam & captam penitus diripuit, moxq; inde Tomaro & Pindo montibus transcensis, continuo victoriæ cursu, Phocidem cum Attica, Bœotiam, Ætoliã, Acarnaniam & omnem citra Peloponnesum regionẽ vsque ad sinum Corinthiacum incredibili celeritate perdomuit.

In Epiro & ea parte Macedoniæ, quæ ad Adriaticum vergit Albaniæ nomine hodie celebris, eo tempore regnabat Iohannes Castriotus. Hic vt vim belli Turcici, quam se non posse sustinere prospiciebat, eluderet, his legibus ab Amurathe pacẽ impetrauit, vt cederet Croia oppido non ignobili, & obsides daret filios tres, Constã-

tinum

tinum, Reposium & Georgium, inter quos Georgius cum indole regia animi, & forma corporis emineret, neque obscura summi futuri ducis indicia vultu gestuque corporis præberet, tantum apud Amurathen iniit gratiam, vt eum in aula regia liberaliter educari, instruique literis & moribus Turcicis ad Mahometanæ legis disciplinā curauerit, & propter ingenij præstantis atque expediti cōsilij vigorem, qui in certaminibus ludicris conspiciebatur, mirāque vim corporis proceri atque robusti, quo superabat cunctos æquales, Scāderbeium, id est, Alexandrum Magnum cognominārit, & propemodum ante ætatem militarem in Asiam aduersus Caramānum Cilicē miserit, quo bello cum aliis rebus fortiter gestis, tum deuictis atque prostratis duobus ex hostili exercitu prouocatoribus singulari certamine, vno Scytha pedestri, altero Persa equestri, eam cōsequutus est celebritatem, vt deinceps bellica laude & singulari Amurathis gratia facile cæteros vicerit.

Hac fretus deinceps mortuo patre petiuit sibi ditionem paterni imperij concedi. Petitioni etsi annueret Amurathes, tamen cum rem astute duceret, Georgius se ludificari sentiens, dedit operam, vt perfidū hostem falleret vicissim, cumque insigni calliditate solertiaque in Epirū euasisset, & per adulterinas literas Croiam: spontanea deditione reliquos Epiri & Macedoniæ populos recepisset, coactis copiis non magnis, sed summa voluntate militantibus, fines sui imperij ita tutatus est, vt per multos annos Amurathis & Mahometis pene inuictos exercitus profligarit. Sed ad Amurathen redeo. Hic Epiro his conditionibus, quibus dixi, in suam potestatem redacta, Illyride deinceps, Albania & Bosna peruastatis partim, partim subactis, in Bulgaros mouit, Vvalachos & Seruios, spe occupandæ Pannoniæ.

Georgium despotam Seruiæ in superiorum Mysorū & Triballorum veterum sede pacem suppliciter rogantē & filiæ nuptias vltro promittētem, cū his potitus esset, mox rupta pace bello adortus, regno expulit. ademptis eis vrbibus Scopia, Nouomōte, Sophia, captisq; duobus eius filijs, quos barbara crudelitate admota pupillæ

candenti ænea pelui, oculorum vſu priuauit. Georgius in Vngariam profugit ad Albertum Auſtriacum, qui exercitũ oppoſiturus, in ipſo belli apparatu, vt dixi, dyſenteria extinctus eſt.

Seruia potitus, cũ Vngaria euocato Ladiſlao Polono poſt Alberti mortem arderet inteſtinis diſcordiis, tẽtauit oppugnationem Belgradi, ſed infœliciter. Multis enim ſuorum amiſſis, cũ inſuper exercitus laboraret fame, & minitaretur defectionem, recipere ſeſe coactus eſt, re infecta.

Interea Iohannes Hunniades duos Baſſas Amurathis, quorũ alter vicina Belgrado loca depopulabatur ac deuaſtabat, alter aſſiduas maximeq; incolis funeſtas incurſiones faciebat in ipſam Tranſiluaniã, multis pręliis deuictos fudit, fugauit, cecidit. Seruiæ bonã partem recepit, Moldauiam totã. Hoc Hunniadis ſucceſſu irritatus Amurathes bellum Pannonicũ totis viribus vrgere cœpit ac perſequi. Id quo euentu geſtũ ſit, ſupra in Alberti Auſtriaci & cladis Varnenſis hiſtoria commemoraui. Hoc bello primum iniquiore fortuna vſus, pacis leges a Ladiſlao accepit, Georgio Seruiæ deſpota reſtituto, & in Caramannum arma mouit. Inde reuocatus in Europam noua Ladiſlai regis expeditione, qui violatis decennalibus induciis, impulſu Iuliani Cardinalis, abſente Amurathe prouincias Europęas inuaſerat, caſtra ad Varnam poſuit, commiſſoque prælio & rege trucidato, exercitu fuſo, detrimentum rebus Chriſtianis ſummum attulit. Tempus pugnæ ſupra annotaui. Dimicatũ eſt enim anno milleſimo, quadringẽteſimo quarto, pridie eius diei, qui Diui Martini memoria celebris eſt.

Tãtę victoriæ proſperitate elatus, vt Gręcos vlciſceretur, a quibus accitum animatumque eſſe Ladiſlaũ cognorat, recta Pelopõneſum petiit, effractoque ad ſinum Corinthiacum hexamili muro, Conſtãtinopolitani imperatoris fratrẽ, qui ea loca tutabatur, cum omni Græcorum exercitu repentina clade obruit. Murum refecit Conſtantinus Palæologus imperator, ſed mox iterum mandato Amurathis diruit. Secundo dirutum inſtaurarunt Veneti, vt dicetur.

Muro

Muro expugnato Amurathes ingreſſus in Peloponneſum agmine bipartito,(vnum enim ipſe,alterum Turachanes Theſſaliæ præfectus duxit)captis direptiſq; aliquot oppidis,vt Sicyone,quæ Baſilica hodie dicitur,& Patris in Achaia,reliquam bellum deprecantem tributariam fecit,& exercitum reduxit in hyberna.

Anno ſequenti bellum Epiroticum cœpiſſe Græci referunt, quod a Georgio Caſtrioto Scanderbeio Amurathis alumno geſtũ eſt,qui cum inſigni aſtu regnum paternum Amurathi abſtuliſſet,in hoc defendendo occupatus, ſeptem Ottomanici nominis experiẽtiſsimos rei bellicæ duces e purpuratorum Baſſarum ordine,miſſos cum inſtructiſsimis & exercitatiſsimis veteranorũ militum copiis ad ſe opprimẽdum,acie deuicit, caſtris exuit & tota Epiro depulit; tandemq; Amurathen ipſum cum ingentibus copiis & mirifico tormentorum bellicorũ apparatu tentantem oppugnationem Croiæ vrbis,detrimentis maximis affectum coëgit obſidionem ſoluere.

Poſt hunc infœlicem conatum aiunt Amurathen ex voto,quod in prælio Varnenſi fecerat,ſi vinceret, faſtidita imperij proferendi cura,ac religione ſimulata,ita ſe regno abdicaſſe,vt gubernaculis rerum Hali purpurato Mahometis filii nutritio commendatis, ipſe ſeſe in nemoroſum Bithynię ſpecum cum paucis ſacerdotibus ad rerum cœleſtium contemplationem abdiderit.

Sed cito eum e vita ſolitaria ad arma & certamina noua retraxerunt Hunniades & Scanderbeius,quorum ille vt damna clade Varnenſi Chriſtiano orbi & regno Vngariæ illata vindicaret,maiores quam antea armarat copias ex Vngaris,Boëmis & Germanis:Hic digreſſum ab obſidione proſequutus, Macedoniã omnem ſubegerat, & ſuos Boſnenſibus,Raſciis, Illyricis deſpotas reddiderat.eiectis prę ſidiis Turcicis,quę Illyricum & Iſtriam ad Euganeos vſque depopulata erant magna cum trepidatione Venetorum.

Etſi autem Hunniadis conſilia perfidus vicinus Georgius deſpota Seruiæ beneficiorum perceptorum,prę ſtitæque ab Vngaris defenſionis immemor hoſti prodidit, quo factum,vt bis ille infœliciter pugnarit cum Amura

the,ſeruatus eſt tamē diuinitus,vt ex duorum Turcorū manibus,cum non agnoſceretur,ſeſe eriperet,altero iugulato,altero in fugam cōiecto,& cum ab eodem Georgio interceptus eſſet,repoſcentibus Vngaris redderetur. Quæ res cauſam nouo bello aduerſus Georgium præbuit,in quo Hunniades gratitudinis oſtendēdę cauſſa pene oppreſſū iam acriter tutatus,Turcicos exercitus fortiter profligauit & procul a Seruia depulit.

Hanc Græci poſtremā Amurathis expeditionem fuiſſe memorant. Incidit autem in annum Chriſti circiter millesimum,quadringenteſimum octauum. Alii reuerſum affirmant ad bellum Epiroticum,opem flagitantibus purpuratis pro recuperata Macedonia , quam pene totam Scāderbeius ſubiugarat.In ea expeditione etſi Epirum omnem ſæua populatione ad Adriam vſque grauiter afflixit,nullum tamen inſigne oppidum cepit, ſed cū itineribus ab Epirotis intercluſis, in reditu dimicare coactus iactūram virium ſuarum inſignem feciſſet,iam ſenex ab hoc infœlici & irrito incepto vſque adeo acerbum ex metu & animi dolore morbum cōcepit, vt e caſtris Hadrianopolin relatus,pauciſſimis diebus deliranti veſanoque ſimilis,vitam reliquerit, cum quartum & triceſimum regnaſſet annum , vitæ vero ſeptuageſimum quintum compleuiſſet,ac Mahometen filium regni hęredem cōſtituiſſet ea lege,ſi perpetuus καὶ ἄσπονδος Chriſtiani nominis hoſtis foret. Græci apoplexia extinctum ſcribunt. Interitus eius refertur in annum Chriſti milleſimum,quadringenteſimum,quadrageſimum nonum.

Primus is autem ex Ottomannis ordinem militū Prętorianorum exemplo phalangis Macedonicæ inſtituit, quorum opera incumbentem hoſtium equitatum reprimeret & audentius oppidorum oppugnationes aggrederetur. Hoc militum genus,vt in Ægypto Mamalucorum,Chriſtianis parentibus ereptum delectumque cum iudicio & accurate exploratum iiſdem ſacrorum legibus imbuitur,& in iiſdē exercetur belli artibus, quibus Turcos a prima ſtatim pueritia erudiri mos eſt.Ianizaros Amurathes,id eſt,vt vocabulū interpretātur nonnulli,nouæ gētis milites appellabat educatoſque in aula,&

ascitos

ascitos in cohortem prætoriam perpetuos corporis sui custodes stipatoresque efficiebat. His pro galea erat peculiare capitis tegumentum, quod Exarcolam vocãt, colore album, ex coacta crassiore lana densatum adeo, vt gladiis sit impenetrabile. A tergo latior cauda demissa ceruices muniebat, a fronte ornabatur aureo vel argenteo cono, qui cristas sustineret. Sagittis hastisq; & paruis securibus rem gerebant. Sed ætate nostra hastis arcubusque abiectis, imitatione nostrorum sclopetis vtũtur. Fuerunt ab initio in ea phalãge non plus quam octo millia, sed eam post successores animaduersa vi atque industria peditum, duplicato fere adauxerunt.

Hęc tristissima omnium seruitutum seruitus est, quã sub Turcis Christiani perferunt. Quid enim potest piis mẽtibus accidere acerbius, quam spectare, vt liberi iam per baptismum Christo inserti, & ad æternam cum Deo cõsuetudinem sanguine filii Dei redempti, rursus ab eo auellantur, & imbuti blasphemo Mahometis dogmate fiant ex professo truces & immanes hostes Christi & ecclesiæ, & cum cœlo bellum gerant atque in æternum pereant? Denique vt nostrorum & ex nobis natorum manibus hostes nostri nos iugulẽt, nostra euertant ac deleãt? Hæc animorum seruitus lõge maius malum est morte ipsa, quod si multi intelligerent, maiore impetu ferrentur & incumberent in bella Turcica.

Filios reliquit Amurathes tres, Mahometen ex despotæ Seruiæ filia annum agentem vicesimum; alterum Tursinem; tertium Calepinum natum ex filia Sponderbei nobilis in Penderatia satrapæ. Tursinem agentem mensem decimum octauum, Moses Bassa, iubẽte & immotis oculis atrocitatem facinoris inspectante Mahomete, multa vi aquæ obrutum suffocauit. Hanc immanitatem cum pueri mater horribili vlulatu, planctuque detestata, tyrannum præsentem diris deuouisset extremis, tyrannus placaturus nouercam mox in vltionem parricidii ei authorem deposcenti ad supplicium, in manus vinctum tradidit, hunc ipsa tyranno astante cor cultro transfixit, & rimata in dissecto cadauere epar, id inde extractum canibus laniãdum obiecit. Talibus auspiciis &

ſpectaculis Turcici tyranni imperia iniuerunt.

Tertium filium Calepinum, ſextum menſem agentẽ commendarat Amurathes Halibaſſæ magni apud eum nominis purpurato, e cuius conſiliis totus pependit. Ab hoc proditum puerum Mahometes ſtrangulauit. Sunt qui affirmant pro Amurathis filio ſuppoſititium aliũ tyranno oblatum, Genuinum vero Calepinum Byzãtium tranſlatum, poſtque vrbem captam ſubtractum, & Venetias primum, deinde Romam Calixti pontificis mandato fuiſſe deductũ, inde cum percepto dogmate Chriſtiano nomen Chriſtianum baptiſmo eſſet profeſſus, in Germaniam ad Fridericum imperatorem veniſſe, & apud eũ honorifice habitum, reliquum ætatis in Auſtria tranſegiſſe.

Reddidit & Halibaſſæ gratiam Mahometes; nam non multo poſt confectis criminibus atrociter accuſatũ, tanquam cum Chriſtianis colluſiſſet, poſt exquiſitos cruciatus corporis ſtrãgulauit. Inhiaſſe theſauris creditur, quos Halibaſſa immẽſos cumularat. Fuit enim in Mahomete auaritia inexplebilis.

MAHOMETES SECVNDVS.

MAhometes ſecundus maiorum exemplo adminiſtrationem rerũ a parricidiis auſpicatus, cum imperium orbis terrarum ingenti animo & auſu ſibi deſpõdiſſet ac deſtinaſſet, adeo intentatum vlla ex parte reliquit nihil, vt inſignibus barbaricę feritatis ac ſęuitię exẽplis, & prodigioſis immanis audaciæ ſucceſſibus cũctos ante ſe Ottomannici ſanguinis principes longe vicerit. A matre deſporæ Seruiæ filia ad Chriſtiana præcepta & mores cum eſſet a teneris aſſuefactus, mox horum oblitus, ita ſe ad Mahometis ſacra contulit, vt neutri religioni addictus prorſus ἄθεον ageret, nec niſi vnum bonę fortunæ numen agnoſceret ac coleret, irrideret ſollicitas cogitationes hominum de prouidentia credẽtium Deo curæ eſſe res humanas. Diſciplinã militarem & rem bellicam omnem ita veteri Græcorum lege ad præmia & pœnas reuocauit, vt plurima emendarit in bellica ratione

ne maiorum, addiderit multa, excogitarit artificia noua conficiendæ vbi opus esset pecuniæ, & locupletandi ærarij, nouosque omnis generis armorum apparatus.

Primus Ottomãnorum naualibus institutis cũ Venetis de imperio decertauit.

Primum bellicorum operum eius & terribile maxime fuit Constantinopolis terra marique expugnata, & cæso Constantino Palæologo, vt supra in huius mentione exposui, antiquissimum oriẽtis imperium euersum. Capta est autem vrbs quarto Calendas Iulij, anno quinquagesimo tertio supra millesimum, quadringẽtesimũ, die obsidionis quinquagesima quarta.

Exinde oppugnationem Belgradi tentauit tertio post captam Constantinopolin anno, sed infœliciter. In ea enim cum Hunniadem neutiquam viribus parem, sed incredibili ardore & alacritate suorum vrbem propugnantem, continuis & maxime cruentis duorum dierum prœliis exercuisset, successu tamen & fortuna quã ad Byzantium dispari, accepto in pectore sub leua pupilla vulnere exanimis concidit, ac pro exanimi ex acie a suis elatus castrisque ab hostibus exutus, amissis circiter quadraginta millibus hominum & machinis bellicis fuga vitã conseruauit. Ad huius insperatæ stragis & fugæ tam turpis atque ignominiosæ recordationem, vbi rediisset ad se, tanta cũ indignatione infremuisse dicitur, vt de morte sibi consciscenda cogitarit.

Obsidionem Belgradi Idibus Iunij anno millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo sexto inchoatam, & in diem quadragesimum sextum productam, octauo Idus Augusti, exercitu fuga dissipato, ipse quoque fugiẽs, perinuitus soluit. Nec diu post hanc victoriam superstes fuit Hunniades, vt dixi.

Post hanc cladem omissis terrestribus bellis classe inuasurus erat maris Ægei insulas. Sed ab hoc eum consilio & conatu auertit Vsumcassanes ex Assimbeia Turcica stirpe, Cappadociæ, Armeniæ & vicinarũ aliquot regionum dominus, qui nuper interempto, seu Malaonchre, seu vt alij volunt, Demiro Persarum regi ex vetusta stirpe Gemsæ magni apud Parthos sultani regnum abstu-

lerat. Eo enim ſucceſſu ferox, legatos miſit ad Mahometen afferentes dona ampliſſima deprõta e theſauris Perſicis, ad oſtentanda victoriæ pręmia, qui flagitarent vt abſtineret Trapezũte & Cappadocia, quas ſibi regiones dotalitio nomine vendicarat propter coniugem deſpinam Dauidis Comneni filiã. Nuper enim Amaſiæ pręfectus facta in Cappadociã irruptione Trapezuntem terruerat.

Barbarus impatienter ferens & leges ſibi ferri & quaſi inſultari in calamitate recenti ab inferiore domino, & offenſus noui regis fœlicitate & gloria, belli apparatum omnem terra marique in Aſiam nulla mora interpoſita tranſtulit, præmiſſaque parte claſſis in Pontum & Synopen verſus Trapezuntem, ipſe cum exercitu terra ſequutus, incredibili celeritate Aſia ceu peruolitata, opinione omnium citius contra Vſumcaſſanem caſtra fixit. Vbi Vſumcaſſanes bino & vtroque acerrimo cõflictu ſemel ad Euphraten pugnante Amurathe Baſſa Græco homine, olim imperatoris Conſtantinopolitani cõſanguineo qui in eo prælio occubuit, iterum Mahomete ipſo præliante pro caſtris Turcicas vires vehementer attriuit, ſed dum tertio ſummi certaminis fortunam periclitatur ad Arſengam, multitudine tormentorum obrutus, infœlici exitu ſuperiores victorias corrupit. Nam cum exercitus Perſicus inſolito fragore diſploſarum bombardarum atque violentia impetus turbatus, non conſiſteret, recipere ſeſe Vſumcaſſanes coactus eſt, amiſſo filio Zemalde, qui globo traiectus occidit.

Hanc ceſſionem Mahometes pro victoriæ confeſſione interpretatus, mox Synopen prouinciæ caput omnẽque Paphlagoniam ſubegit. Inde Trapezuntem regiã ſedem terra marique infeſtiſſime oppugnatã cepit, potitus & theſauris regiis & ipſo rege Dauide filiiſque duobus & Calo Iohanne patruele, quos pręmiſſos Byzantiũ ad triumphum deinceps crudeliſſime interemit, exciſa cum his tota Comnenorum ſtirpe, circiter annum Chriſti milleſimum, quadringẽteſimum, quinquageſimũ nonum. Regna illa cum redegiſſet in formam prouinciæ, Pyrameto Caramanno eodem victoriæ curſu debellato Ciliciam ademit. Inde reuerſus Byzantiũ, claſſe Lemnũ

& Lesbum

& Lesbum insulas cepit. Mytilene vrbe prope deleta,& tota insulanorum multitudine abducta velut in aliam coloniam. Nicolaum Catalusium Lesbi principem Genuẽsem immaniter trucidauit.

Terra adortus Draculam VValachorum principem,& ab hoc improuiso nõ magna manu militũ & pari propemodum equitum numero circumuentus in castris atque cõclusus, in tantum venit discrimen, vt pereundum fuerit exercitui,nisi maturo consilio & ingenti ausu, exitu patefacto,perrupisset Mahometes Bassa, quem Christianis parentibus natum, Triballo patre & Constantinopolitana matre, sed secum a pueritia educatum summæ rei propter industriam præfecerat post interemtum Halibassam. Magnam tamen partem exercitus amisit. Eo refecto adauctoque supplementis, superiorem Mysiam & Illyricum aggressus, Stephanũ Bosnæ regem Iaiza vrbe totoque regno expulit & occidit, circiter annum Christi millesimum,quadringentesimũ, sexagesimum tertium. Sed Bosnense regnum cum vrbe paulo post Matthias Coruinus Vngariæ regnum adeptus, fuso fugatoque ingenti exercitu,qui venerat populatum Sirmienses agros & multa alia in vicina Croatia ac Dalmatia prius a Turcis occupata recepit,Mahometenque reuersum ad alterã Iaizæ obsidionem castris atque impedimentis omnibus exutum expulit.

Ante expeditionem Asiaticam Peloponnesum ingressus sustulerat principatum Palæologorum diffidentibus inter se fratribus Thoma & Demetrio Palæologis, quorum alter Demetrius trãsierat ad hostem collocata ei filia in vxorem, alter Thomas rebus perditis fugerat Romam.

Interea Veneti,qui possessa ante in Peloponneso hactenus retinuerant, magno sumtu & labore restituerant hexamili murum ad Isthmum Corinthiacum, præbentibus materiã ad accelerandum opus veteris structuræ saxis. Mahometes ea re cognita, facta improuisa irruptione in Peloponnesum cum octoginta millibus hominum,deuastatis initio agris Coroneis ac Methoneis,Venetos magna strage concidit,deinde reliqua Peloponne-

ſo in deditionem accepta,murum ex vſu victorię totum demolitus eſt.

Nec multo poſt Venetos e Lesbo inſula expulit, cæſis quinque millibus armatorum. Recuperarant enim illi Lesbum cum Lemno, ademit iiſdem & Eubœam inſulã, quam Nigropontem vocant, ponte admirabili apparatu ſupra Eurypum conſtructo, expugnataque Chalcide triceſimo obſidionis die, fœda Chriſtianorum ſtrage ob præfecti claſſis Venetæ inertiam & timiditatem, qui quã quam proſpere flantibus ventis,non tamen fuit auſus pōtem triremibus inuadere. Horribiliter in ea vrbe ſæuitũ eſt,edicente tyranno ne vllus, qui annum viceſimum attigiſſet,ſeruaretur. Irritatum enim clade ſuorum fuiſſe conſtat, cum ſupra quadraginta millia hominum diuerſis circa muros prælijs amiſiſſet.

Nondũ tamen tot tantæque res confectæ inſanæ eius cupiditati atque audaciæ ſatisfecerunt. Maiora concepit animo.Immiſſos enim in Dalmatiã Homarẽ & Malcociũ duces, quorum ille patre Genuenſe natus ardebat Veneti nominis ingenti odio,ad Euganeos vſque infeſta populatione penetrare iuſſit, quæ irruptio Venetis graue vulnus inflixit cæſo ad Sonciũ amnem Hieronymo Nouello comite & primo exercitus duce.Immaniũ illarum cædium ac deuaſtationum clades ſenſere tunc & Stiriæ atque Carinthiæ gentes barbaris finitimæ.

Ipſe vero Mahometes finitis induciis, quas cum Scanderbeio pepegerat, ad oppugnationem Croiæ & Scodræ vrbium in Albania rediit, ac vtranque tandem longa fatigatam obſidione & multis exhauſtam cladibus perdomuit, Scodram dedentibus Venetis,quo tempore,Solymannus Baſſa Capham Boſphorani regni caput in ipſa Taurica Cherſoneſo Genuẽſium coloniam, quæ antiquitus Theodoſia fuit, occupauit, & Tartaros Præcopitas, qui eam regionem oppreſſis Gothis obſederant, Mahometi tributarios fecit.

Gotticę gentis vero & originis poſtremos principes fratres, qui ſoli reliqui eouſque in arce Mancupio ſeſe conſeruarant, redactos in ſuam poteſtatem, ſecuri percuſſit. Gentis reliquias hinc inde per Tauricam vſque ad

Gir-

Circaſſos diſperſas tandem Baiazetes ſubiugauit circiter annum octogeſimum quartum ſupra milleſimum quadringenteſimum.

Scanderbeius patria eiectus, & in Italiam, vbi paulo ante Ferdinandum Neapolitanum regem contra Andegauenſes fortiter defenderat, pontificum literis accitus, cum immodicæ cupiditati & audaciæ gentis barbaricæ niſi cõſentientis totius Europæ viribus reſiſti nõ poſſe oſtendiſſet, deinceps nihil priſtina ſua virtute & laude dignum geſſit. Sed cum Lyſſi eſſet ad Dryllum amnem, ac de bellicis rebus cum præfecto Veneto conſultaret, febre correptus nõ ita multo poſt e viuis exceſſit, anno ætatis ſuæ ſexageſimo tertio, anno Chriſti ſexageſimo ſeptimo ſupra milleſimum quadringenteſimum. Moriens Iohãnem impuberem filium commendauit ſenatui Veneto. Hoc fine vitam exegit Scẽderbeius ingentis animi ac roboris vir, cui pugnam ingrediẽti e labris æſtuantis animi vehementia fiſſis ſanguinem erupuiſſe aiũt. Narrant etiam nunquam eum pugnam detrectaſſe, nunquam terga vertiſſe, nunquam vulneratum eſſe, niſi leui ſagitta in pede, nec hoſtibus plus quã ſena equitum, terna peditũ millia oppoſuiſſe, & ſua manu ſupra duo hominum millia barbarorum præſertim iugulaſſe, tanto ictuum impetu, vt multos per medium diſſecuerit tranſuerſim ad vmbilicum vſque.

Mahometes liberatus metu Hũniadis & Scanderbeii, & poſt ſublatos vicinos Peloponneſi, Myſiæ & Illyrici regulos, totius orbis imperio inhians, pacem fecit cum Venetis, his legibus, ſi Scodram, Tenarũ Laconicæ promõtorium & Lemnum dederent illi, & annua penſione octo aureorum millium mercatoribus Venetis nauigationem Ponticam aperirent.

Ab hac pace mox vno eodemq; tempore tres expeditiones ſuſcepit. Meſithen purpuratum e gente Palæologa miſit ad oppugnandam Rhodum cum valida claſſe. Acomathẽ Baſſam, cui ab exciſo anteriore dente Gendico cognomen fuit, iuſſit traiicere in Italiam, ad occupãdum cum vrbe Roma imperium occidentis: ipſe trãſiit in Aſiam. Harum expeditionũ is fuit euentus, vt Meſithes

poſt multas & cruẽtas ſed irritas Rhodi oppugnationes claſſem reduxerit cum dedecore ſummo & detrimẽto: Acomathes ab Aulone in Sabentinos tranſuectus Hydruntum expugnarit, terroremque Italiæ tantum inuexerit, vt pontifex rerum aliarum omnium oblitus, ſed ſui memor fugam ex vrbe adornarit. Mahometes in Aſiatica profectione apud Nicomediam repentino coli dolore correptus, extremum vitæ diem tridui cruciatu feſtinata morte clauſerit: anno ætatis quinquageſimo tertio, regni triceſimo ſecundo, anno Chriſti octogeſimo primo, ſupra milleſimum, quadringẽteſimum, magno Reipub. Chriſtianæ commodo. Nam præſidia Turcica, quæ tenebant Hydruntum, ab Italis ope Matthiæ Coruini obſeſſa, vbi mortem ſui principis cognouiſsẽt, nõ expectato reditu Achomathis, qui viginti quinque millia Turcorum adducebat, inchoatum victoriæ curſum perſequutus: illa ergo pacta cum obſidentibus de vrbis deditione & ſua incolumitate Hydruntum reliquerunt. Ita tunc Italia liberata eſt hoc diſcrimine.

His barbarorum immanibus graſſationibus Muſæ e Gręcia pulſæ abierunt in exilium quæſitum nouas ſedes in Italia & Gallia, deducentibus eas multis præſtãtibus viris, quorũ opera, cura, labore, ſtudio, reſtitutæ ex Græcis fontibus diſciplinæ reuixerunt, quæ inde vſque a prima Italiæ ſub Gottis facta deuaſtatione eo vſq; iacuerant ſepultæ profunda barbarie.

Primus Gręcarũ literarum ſtudia in Italia excitauit Emanuel Chryſoloras, ſocer Franciſci Philelphi Tolẽtinatis, qui a IohãnePalęologo ſub Baiazete primo miſſus in Europam, vt reges adeundo perennti Græciæ maturã opem imploraret, perfunctus munere mandato in Italia ſubſtitit, ac Venetiis primum deinde Florẽtiæ Romæq; ac demum Ticini docuit. Extant Grammatica præcepta ab eo ſcripta. Interiit in Germania Conſtantienſis ſynodi tempore.

Succeſſere huic proxime Georgius Trapezuntius auitã patriam cognomine potius quam ſuã profeſſus, originem enim paternã e Pontica celebri vrbe duxit, ipſe in Creta genitus, & Theodorus Gaza Theſſalonicę honeſto

natus

natus loco, impetuq; Amurathis patria eiectus. Inter hos æmulatio fuit, ſed Trapezuntium Gaza acumine ingenij, dexteritate iudicij, & linguæ vtriuſq; peritia ſuperauit. Ariſtotelis enim de animalibus & Theophraſti de plantis libros ita latinos fecit, vt dum ad Grçcarũ compoſitionum exemplũ horridioris linguæ vocabula ceu emollita prius inter ſe apte concinneq; iungit, & vim Græcarũ vocum nouis latinis accõmodate effingit atq; exprimit, audaci quidem ſed fœlici admodũ tranſlatione facultatẽ latinæ linguę nõ mediocriter locupletarit.

Gazæ amicus & ſodalis fuit Iohannes Argyropilus Byzantius, qui a Coſmo Medice Petro filio & Laurentio nepoti præceptor datus, primum Florentiæ, deinde Romæ, Græcos authores enarrauit.

Iohannes Capnio hunc Romę Thucydiden interpretantem audiuit, de quo ſuo cum Argyropilo congreſſu Capnio ſolitus eſt hanc recitare hiſtoriam: Cum in auditorium veniſſet ante lectionem more legati cum mediocri comitatu, & aſſiderẽt ibi multi nobiles homines ſenes, cardinales etiam aliqui, ſalutat Argyropilum reuerenter, deplorat exilium Græcorum & narrat ſe cupidum eſſe doctrinæ ipſius. Argyropilus interrogat cuias ſit, & an Græcam linguam intelligat. Hic narrat ſe Germanum eſſe, & Græcæ linguæ nõ omnino rudem. Iubet igitur Argyropilus eum legere partem Thucydideę cõcionis, & reddere ſententiam. Legit Capnio clara voce, & addit interpretationem, cumque & ſonus pronunciationis non eſſet agreſtis, & ſententia recte & bonis verbis reddita eſſet, animaduertit Argyropilus non admodum tyronem eſſe in lingua Grçca, & gemẽs exclamat: Græcia noſtro exilio tranſuolauit Alpes. Didicerat autẽ Capnio Græcæ linguæ rudimenta primũ in Gallia præceptore Hermonymo Spartiata Græco, qui ſecundus a Gregorio Typhernate in ea regione literas Græcas velut a morte reſuſcitauit. Venerat enim non multo ante Lutetiam Gregorius Typhernas e ſchola Emanuelis Chryſoloræ & ſuo conſilio ad rectorem accedens operam Academiæ obtulit in docenda Græca lingua, ac δίδακτρον decerni ſibi poſtulauit iuxta decretũ, quod extat

in iure pontificio. Rector, etsi miratus est hominis peregrini audaciam, tamen ad consilium retulit. Ibi laudata est voluntas Typhernatis, & decretum stipendium, vt Græce doceret. Ita tunc Græca lingua post multa secula Lutetiam reducta est.

Post Argyropilum studia Græcæ linguę in Florentina schola gubernauit Demetrius Chalcondyles, Atticus homo, sed inde pugnaci & sæua ambitione Politiani eiectus, Mediolanum se contulit. Fuere præter hos & alij exules Græci in Italia homines docti, vt Marcus Musurus Cretensis, & qui nobilitate natalium ac generis splēdore cunctos superauit Iohannes Lascares, e Lascarina imperatoria stirpe ortus, quo Laurentius Medices Florentinus legato vsus ad Baiazeten secundum impetrauit, vt liceret ei tuto abditas Græciæ bibliothecas perscrutari, & cōquirere in omnibus artibus atque disciplinis, de ecclesiæ doctrina & historiis scripta volumina, inque Italiam trāsferre, de quibus collecta præcipue atq; instructa est Bibliotheca Mediceorum Florentiæ. His initiis renatæ sunt literæ Græcæ in Italia, quę mox cum auidissime expeterentur, & certatim acerrimo studio colerentur, prosperrimo successu late sparsæ, & magnā lucem artibus omnibus & ad repurgationē doctrinæ ecclesiasticæ sordibus monastici cœni obrutæ momenti plurimum attulerunt, de quo beneficio gratiæ debētur sempiternæ æterno, misericordi & propitio Deo, Patri Domini nostri Iesu Christi, & Iesu Christo Filio, qui est lumen de lumine, veram lucem rebus tribuēs, & Spiritui sancto dispensatori donorum, inter quæ est & donum linguarum atque interpretationum.

BAIAZETES SECVNDVS.

MAhometi scribūtur fuisse filij tres, quorum maximus natu Mustapha, qui cōtra Vsumcassanem sub paternis signis egregiū militiæ specimē ediderat, pulso Iosepho Persico duce, regis Caramanniæ fautore: hic ergo Iconij decessit ante patrem, cōfectus libidinibus & voluptatibus. Reliqui ergo erant duo, Baiazetes & Ge-

mes,

mes, & qui Zizimus nominatur,& ex Baiazete nepotes ſex, Sciaenſciacus,Mahometes,Alemſciacus, Achomates,Corchutus & Selymus.Ex Geme vnus,cuius nomen non reperio.Aberāt Byzantio filij cum Mahometes interiit,in iis prouinciis, quibus conceſſione patris præerant.Baiazetes in Cappadocia,cuius regia ſedes eſt Amaſia : Gemes in Lycaonia, cuius caput eſt Iconium. Cum autem diſſentirēt inter ſe purpurati & prętoriani de ſucceſſore,& diſſenſio exarſiſſet in cōflictum ac cædes mutuas, prætoriani milites Baiazeten abſentem proclamarunt imperatorem,rem procurantibus ac cōficientibus Cherſeogle Græciæ Bellerbeio & Aga præfecto prætorianorum,qui Baiazetis generi erant.

Nonnulli equeſtris militiæ principes, qui in vrbe erant,vt tumultus præſentes ſedarentur,Corchutum adoleſcentem Baiazetis filium imperatorem ſalutarunt,attollentibus eum Iſaaco & Meſithe purpuratis,arcibuſq; traditis atque theſauris auito in ſolio cōſtituerunt, vt ipſi tutelæ nomine cuncta imperij negocia ex arbitrio adminiſtrarent.His ſe adiunxit Achomates Baſſa,qui nuper Hydruntū expugnarat.NecBaiazetes pater e Cappadocia feſtinatiſſimis itineribus reuerſus, quanquam ſe iniuſte fraudatum imperij iure quereretur,quicquā precibus vel lachrymis impetraſſet, niſi & adoleſcens filius ſpōte ceſſiſſet,& ipſe purpuratorum malignitate alienatas a ſe rurſus atque concitatas prætorianorum voluntates multa largitione placaſſet.

Etſi autem Gemes ex Lycaonia propiore prouincia non minore celeritate aduolarat in Bithyniam, tamen Baiazete eum anteuertente Byzātio excluſus eſt.Quare de ſpe imperii deiectus,incitantibus eū amicis fratri de imperio bellū mouit,in quo ab Ægypti ſultano Caithbeio & Caramāno adiutus, ſed tribus præliis ſuperatus ductu Achomatis Baſſæ deſperatione confugit ad Magnum Rhodi magiſtrum, relicta apud Carras matre & geminis tenellę ętatis liberis maſculo & fœmella,quos Baiazetes necauit.

Gemē multis depoſcentibus,Romano pontifice Innocētio quarto,Ludouico vndecimo Galliarū rege,& prę-

cipue Matthia Vngariæ rege in certam ſpem victoriæ contra Baiazeten, milites Rhodij Romano pontifici cuſtodiendum miſerunt, vbi in Vaticano aſſeruatus & Carolo octauo Franco per vrbem ad obſidionem Neapolitanam cum exercitu proficiſcẽti, ab Alexandro ſexto cum Valentino Borgia filio obſes datus, Terracinæ in itinere interiit, veneno per Alexandrũ põtificem necatus, ne quam Carolus apud Baiazeten gratiam iniret, fratre dedito. Sed Baiazetes mox etiam Achomathi Baſſæ ex Albania oriundo, per quem imperium aduerſus fratrem defenſum conſeruarat, gratiam laqueo reddidit, cum quod fiducia magnarum opum inſolẽter ferocientem cognouiſſet mutata volũtate ſummam rerum rurſus inflectere ad Gemem fratrem, tum vt theſauris eius potiretur, quod factum eſt magno cum emolumento Chriſtiani nominis, cui Achomathes erat infenſiſſimus.

Inteſtino bello hoc modo Baiazetes liberatus, etſi natura ab armorum ſtrepitu abhorruit, tranquillitatis amans ſtudiorũ cauſa, quibus apprime fertur fuiſſe deditus, quã belli amãtior, tamẽ vt tueretur maieſtatem acquiſitę potẽtiæ & more maiorum proxima in Chriſtianos arma direxit, & tertio anno ſui principatus VValachiam ſubegit arcibus duabus Lithoſtomo ad Iſtri oſtiũ ſito, & Moncaſtro ad Boryſthenem flumen expugnatis.

Exinde bellum in Aſiam infœlici auſpicio tranſtulit, pœnas ſumpturus de Caithbeio ſultano Ægypti, qui Gemem fratrem hoſpitio exceptum ſumptu commeatuque & milite adiuuerat. Pyrametum enim Caramannum Ciliciæ tyrannum nuper præſides Turcici penitus ſuſtulerant, omni ea regione, quam ille reliquerat, in prouinciæ formam redacta. Huic bello præfecit purpuratos duos Calibeum & Cherſeoglen generum.

Caithbeius natione Circaſſius, cõditione ſeruus, a prima pueritia inſtitutus his moribus atq; artibus, quibus mamaluci equites certatim incumbebant, & beneficio Mahometanæ legis liber factus, ſuffragiis & commẽdatione rerum proſpere geſtarum ad Sultani dignitatem cõſcenderat. Legebãtur enim mamaluci e venalitio ſeruorum ordine, maxime vero Circaſſiorum, qui Pontum

Euxinum

Euxinum ea parte incolunt, qua a Colchis & Iberis ad Bosphorum contra Tauricam Chersonesum extẽditur. & Christianæ religionis professione ritibusq; cum Moschis & Roxolanis ac vicinis Græcis consentiunt. Ex his creabantur sultani procerum suffragiis, quod cœptum est fieri deleta Saladini posteritate, vt supra ostendimus. Oportuit autem mamalucos omnes Christianis parentibus editos & baptizatos ac religione Christiana imbutos esse, & hanc, si in ordinem mamalucorum cooptari vellent, execrari prius atque abiicere.

Caithbeius ergo hoc tempore summæ rerũ præerat in Ægypto, cũctis suffragiis declaratus sultanus propter opinionem virtutis, quod Arabum latrocinia validis armis vindicanda, & Persæ qui irruptiones crebras faciebant in Comagenem & Syriam trãsitu Euphratis deterrendi, & Ottomãnorum arma, qui ex Cilicia ad Issicum sinum veteres transgredi fines & aliena attentare auderent, reprimenda esse viderentur.

Tria hic magna bella ingenti animo suscepit, & pari fortuna cõfecit. Arabes enim suo more fuga in vastas & horridas solitudines sese abripientes, iustis tamen cladibus ad eum modum accidit, vt omnes eorum reguli hisque permixti Mauri & Ægyptij, qui regiones inter Nilũ & dextrum latus maris rubri incolunt, accipere imperium sultani Memphitici & tributa pẽdere cogerentur.

Persas duobus tumultuariis præliis fusos vltra Euphraten in Mesopotamiam reiecit. Turcos in Cilicia semel ad Adenam, iterum ad Tarsum consilio duorũ Italorum mamalucorũ fortiter profligauit, captis ac Memphin perductis ducibus Mesithe Palęologo & Cherseogle, qui Cherseclıij reguli in Illyrico ad Nigrum montem filius transierat ad Turcos, propter iniuriam a patre acceptam. Nam adamatam ei sponsam e stirpe despotæ Seruiæ, & iam in thalamum ducẽdam impotenti animo eripuerat. Hac iniuria commotus contulerat se ad Baiazetẽ, & abiurata fide Christiana proque Stephani Achomatis & Cherseoglis nomine suscepto, nuptias filiæ Baiazetis obtinuerat.

Tharsensi clade vix vllã maiorẽ Turci pertulisse pu-

tantur. Nam cum centum millia in aciem educta sint, vix tertiam partem a prælio superfuisse memorant.

Abstinuit ab Asia deinceps Baiazetes ad motus Persicos vsque, & ad Europæa bella reuersus Dyrrachio prope Velonam expugnato, Illyriorum, Pannoniorum & Croatorum coniunctas copias, atque in apertis campis Liburniæ, quæ Croatia est, cõgredi ausas magno prælio per Cadum Bassam non procul a Sauo cecidit, circiter annum nonagesimum tertium supra millesimum, quadringentesimum.

Vnde Venetis bellum intulit, quod Iohãnem Castriotum Scanderbeij filium & Iohannem Ceruouichinũ suscepissent defendendos, quorum ille prælio in Croatia prospere cõmisso cum præsidiario Baiezetis milite, arma Turcica finibus suis expulerat, his repetitis quæ eripuerat Mahometes, Baiazeten iis, quibus voluerat, cõditionibus pacem facere coegerat. Et quod Baiazeti hospitium suæ classi in littore Cyprio petẽti, tempore expeditionis Syriacæ, id denegassent. Causas bello has prætexuit. Sed incitatum fuisse contra Venetos a Ludouico Sfortia parricidialibus consiliis certũ est. Initium huius belli collocatur in annum nonagesimũ octauum supra millesimum, quadringentesimũ. Principio belli Schendero Bassa duce factæ excursiones funestę & improuisę vltra Tiliauentũ & Lisontium flumina in Euganeos & agrũ Taruisinũ vsq;, & Venetos pene ad desperationem adegerunt. Mox etiam Deuches classis præfectus ad Iadran vsque Dalmatiæ vrbẽ accessit, cumq; abducta inde magna captiuorũ multitudine, Venetæ classi imparibus viribus & conditione iniquiore occurrisset ad Protum inter Sporadas insulas, circa Peloponnesum, Grimannus Venetus tamen cum semel in fugam actus exiisset, tunc cum seu timiditate seu imperitia aliquoties labi passus, summas occasiones pene exploratę victorię amisit. Euitato periculo ille ad sinum Corinthiacũ profectus Naupactum oppidum, nũc Lepantum, in Ætolio sinu cepit, cum paulo antę & Dyrrachium in Epiro eis ademisset.

Biennio post, qui fuit annus Christi quingentesimus supra millesimum Baiazetes cum cẽtum quinquaginta

arma-

armatorum millibus ab Isthmo Peloponnesum ingressus, trinis castris circa Methonem positis post varia certamina vtrinque depugnata, tādem intra vrbem irrupit, cum forte infœlici & miserabili casu Methonæi conspectis quinque triremibus Venetis, quæ arma, milites & commeatum obsessis adferebant, vt appulsos exciperēt ad mare desertis stationibus descendissent, captiui ad vnum omnes supra mille numero longis nexi restibus, productique ad prætorium, & in conspectu tyranni barbarica immanitate contra vsitatum omnibus gentibus ius supplicū, trucidati sunt, iis exceptis e patricia gente, quos Cherseogles gener Baiazetis exorato socero supplicio eripuit, inter quos fuit Andreas Gritti. Coronei exemplo Methoneorum territi, itemque Pilus olim Nestoris sedes, hodie Nauarrinū huic Iunco portui impositum, sese in potestatem hostis dediderunt. Crisseum vltra Acritem hodie caput Galli appellatum, Cherseogles tormentis expugnauit, Nauplium in Argolico sinu Hali bassa frustra ex itinere tentauit.

His rebus gestis, etsi Baiazetes Byzantiū victor rediit, tamen, cum Hispaniæ Galliæque reges Venetis opem ferrent, Benedictus Pisaurius præfectus classis Venetæ Consalui magni Hispani consilio & virtute Cephaleniam inter Zacyntum & Ambracium sinum in Ionio mari situm gemino portu & agri vbertate Venetis opportunam recepit. Leucadem Nericumque vi expugnauit, cæso in statione vniuerso præsidio Turcico. Sed classis Gallica ad Lesbum insulam tentata Mitylenarum oppugnatione nō pari fortuna ita accessit, vt disiecta tempestate post pericula multa & naufragia vix tandem ad Tarentum euaserit.

Hoc casu & nouorum apparatuum fama, assiduaque suorum de interruptis commerciis querela Venetis cōsternatis, Andrea Gritto, qui apud Baiazeten captiuus erat, intercedente, pax impetrata est, ea conditione, vt recepta Cephalenia Venetæ ditionis esset, vt ante Turcicum imperium fuerat. Leucas Nericusque Turcis redderentur. Eo facilius autem pax impetrata est, quod in Perside Hismael Sophus, paterna origine e stirpe Malaon-

chore,materna e progenie Vſumcaſſanis, regem ſeſe Iacuppo Vſumcaſſanis filio perfidia libidinoſę cōiugis obtruncato,effecerat,occaſione innouatæ in Mahometana ſecta religionis,quæ tāto cum applauſu & ſtudio credulæ multitudinis ſuſcepta eſt,vt clientes eius ſectatoreſq; concurſu gentium ardoreque propagādæ religionis incredibili in Cappadociam ipſamque Lycaoniam fœlicibus armis penetrarint,nepoteſq; duos Baiazetis Orchanen ac Mahometen, & binos Baſſas, Caragium Bellerbeium Aſiæ & Halim,geminoſque exercitus duobus ducibus oppreſſis occiſione deleuerint, pene citius, quam magnitudo periculi Baiazetis innotuerit.

Hiſmaël Sophus genitus fertur Haidare,cui Harduelli cognomen fuit regulo Perſico & Martha filia Vſumcaſſanis regis, qui primus ex Aſſimbeis Turcis Malaōchre rege Perſico obtruncato regnum illarum regionum acquiſiuit. Pater Harduelles Mahometanæ ſectæ legibus reuocatis ad præſcripta & placita Halis interpretis ac ſocij Mahometis,a quibus qui Gomarem ſectantur diſſentiunt,ſimulataque peculiari vitæ ſupra communium hominum conditionum ſanctimonia, tantam ſui concitauit admirationem in animis hominum,vt quotidie ingens auditorum numerus agminatim ad eum viſēdi audiendique ſtudio conflueret,& dogmata quæ proponebat auidiſſime arriperet,obſeruaretque rigidiſsime,veteribus ritibus repudiatis.Quæ res cum Vſumcaſſani in nondum ſatis confirmato imperio non poſſet non ſuſpecta eſſe,præſertim cū qui ſub ſpecie religionis & ſacrorum coirent,excitatis factionibus non obſcure molirentur nouos motus,& appareret vi Harduellem opprimi non poſſe,vir aſtutus & ſubdolus ad aliud decurrit cōſilium,vt ſibi in generum eum adſciſceret.

Ex hoc coniugio Hiſmaël natus eſt;ſed Iacuppus Vſumcaſſanis filius patre mortuo,affinitatis vinculo parū fidēs,ſicariis ſubmiſsis Harduellem interfecit, ſectatoribuſque aut cæſis aut pulſis,ſe vt falſo exiſtimauit,& metu & periculo liberauit. In eo tumultu Hiſmael adhuc puer,euitata fato quodam auunculi ſæuitia,confugit in Hircaniam a Pyrchalim amicum paternum, qui ſupra

Caſpium

Caſpium mare paucis oppidis imperabat.

Vnus ex diſcipulis Harduellis cæteris præſtantior nomine Techeles, qui poſtea a peculiari diſtinctoque ab Homaris aſſeclis capitis tegumento Cuſelbas, id eſt, rubrum caput cognominatus eſt, ſimiliter declinato periculo ſuperatoque Euphrate in minorẽ Armeniã euaſit.

Hi duo & Vſumcaſſanis poſteritatem euerterunt, & Turcos magnis cladibus affectos, ne in Europa progredi, & inchoatum victoriarum curſum perſequi poſſent, remorati ſunt. Hiſmael enim in veſtigia patris non minore quam ille cum admiratione ingreſſus, atque ex applauſu hominum magnam ſpem ingentis imperii adeptus auunculo Iacuppo veneficæ vxoris dolo e viuis ſublato, ad paternos agros & modicum illud imperiũ quod matris dotale erat, repetẽdum, animum adiecit, armatiſque ſectatoribus ſuis, & a Pyrchale regulo auxiliis aſſũtis, breui fama magis ac beneuolentia hominum, apud quos memoria patris nõ erat extincta, quam viribus paternam ditionem recepit, adauctiſque ex cõcurſu hominum copiis, Sumachiam vrbem in finibus Mediæ adortus, vi captam diripuit.

Ex hoc ſucceſſu incenſus cupiditate & ſpe regni Perſici, mox cum exercitu perrexit ad Tauriſiũ, olim Teruam, Perſarum in maiore Armenia, numeroque hominum & opibus totius orientis celeberrimam, tunc vero flagrãtem odio Aluãtis Iacuppi filii, qui paulo ante Moratchamũ fratrem prælio victum ArmeniaPerſiaque pepulerat, & primores ciuiũ, qui Moratchamo adhæſerãt, infeſtis armis perſecutus, vrbẽ funeribus & luctu publico impleuerat. Ea vrbe Aluante inde aufugiente, ſine vi, ciuium deditione, & vniuerſis theſauris regiis potitus, deinde magna celeritate Alueanti iuſtas copias inſtruẽti ad Niphates montes, qui Armeniam ab Aſſyria diſterminant, occurrit. Vbi Aluanes acie victus cecidit.

Ad huius victoriæ famam pleriſque finitimis populis per legatos offerentibus ſeſe ad deditionem, duxit exercitum ad vrbes potentiores; ſed Scyra, quæ antiquis Cyropolis eſt: Sapha, quæ exiſtimatur fuiſſe Suſa: Sultania, quam arbitrantur fuiſſe Tigranocertam, in fidẽ ſine

mora & recuſatione; acceptis, cõſtitutiſque per ſingulas vrbes ſuæ ſectæ magiſtratibus, in Meſopotamiam profectus eſt, vt Moratchamum alterum Iacuppi filium arma adhuc exercitumque tenentem poſſeſſione Babyloniҿ depelleret. Moratchamus fama aduentus eius & victoriarum perculſus, nec copiis ſuis ſatis fidens, nec vllius ſe vrbis mœnibus ſatis munitum fore credens, collecta ſupellectile cum vxore & liberis in Arabiam profugit.

At Hiſmael bonam magnamque orientis partem victricibus armis peruagatus, ab Aſſyria in mediā tranſiit. vrbes caſtellaque aliquot in Zagro monte, quæ Aluātis præſidiis tenebantur expugnauit, regreſſusque in Armeniam Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorē Caſpij maris oram accolunt, bellum intulit, quod eæ gentes tributariæ Perſarum, iam in annum quartum tributa non perſoluiſſent, nec ſolitas legationes in tāta præſertim victoria miſiſſent. Hæc geſta ſunt circiter annum Chriſti nonageſimum nonum ſupra milleſimum quadringētesimum.

Interea Techelles concionando vatidiceque reſpondendo pellectis Cappadocibus in ſectæ bellique ſocietatem, exercituque Perſarum auxiliis firmato, e Taſica vrbe, quæ ad Antitauri radices ſita eſt, protinus e finibus Cappadociæ in Lycaoniam irruit. Regionem agri vbertate, hominum frequentia celebrem & agrũ populatus cum eſſet, exercitum Iconio admouit. Inde eũ depulſuri Orchanes & Mahometes nepotes Baiazetis ex Alemſciaco & Sciaēſciaco filij, qui illis regionibus imperabāt, ab hoſte fuſi fugatique ſunt.

Techelles non tentata oppugnatione, atque itinere per mediam Aſiæ minoris latitudinem directo, acceſſit ad Ancyram, quam hodie Angorium vocant, præteruectus trepidantem metu ac congreſſum tergiuerſantem Corcuthum Baiazetis filium. Inde per Galatiam effuſus in Bithyniam, non longe a Sangario flumine obuiā habuit Caragium Baſſam, Aſiatici equitatus magiſtrũ, quē Bellerbeium nominant, hunc magno prælio ſuperatum atque in fugam coniectum, feſtinatoque aduolatu obrutum ac circumſeſſum concluſit intra Cutheiam vrbē ad

Or-

Orminiũ mõtem in veteri Caucorum ſede, quæ vrbs totius Aſiæ minoris vmbilicus ac magiſtri equitũ Anatoliæ ſedes eſt, vt in Europa Sophia vrbs Miſiæ magiſtri equitum Europæorum.

Vrbe expugnata prætorioque Caragium cum vxore viuum cepit, atque ad Pruſiam Bithyniæ caput animũ adiecit. Sed ab eo conatu auertit eum Baiazetes nouis copiis obiectis per Halibaſſam natione Macedonem, cõditione eunuchum, cui ſe Techelles Sangario flumine ſuperato tranſuerſis itineribus recta inter Cotheiam & Ancyram quintis caſtris Galatiæ planiciem emenſus obuiũ ex inſperato tulit, & vt vel demoraretur vel a perſequendo eum deterreret, Caragium Bellerbeiũ, quem vinctũ ſecum trahebat, media via ſequentibus ſpectandũ palo infixit.

Hoc ſpectaculo incẽſus Halibaſſa, cũ magnis itineribus antecedẽtem toto exercitu conſequi nõ poſſet, cum octo millibus equitũ citatiſſimo curſu aſſequutus ad Oligam montẽ non procul ab Ancyra, perturbatis primis ordinibus Techellis prælij initium fecit in quo ipſo ad extremum cæſo, copiæ pene iam victrices, mutata fortuna belli cum interitu ducis diſſipatæ ſunt. Techelles ductis trans Halim copiis ad Taſciam vrbem in rubra demum ſaxa ſeſe recepit, non procul a Calenæo monte e quo Marſias amnis poetarum carminibus inſignis profluens, mediam vrbem Maras, Aladoli regis, quem Selymus ſuſtulit, regiam, & a corrupta fluminis voce ſic denominatam interfluit.

In locum Halibaſſæ ſummiſſus Inusbaſſa Epirota acceptis ab Achomate Baiazetis filio copiis, Techellem tãdẽ tota minore Aſia expulit. Ita admirabili iuſtitiæ prouidentiæque diuinæ exemplo ac teſtimonio gentes blaſphemæ in Filium Dei, horribili rabie impietatis ac blaſphemiæ ſuæ pœnas a ſeſe inuicẽ mutuis cædibus ac deuaſtationibus ſumſerunt.

Huius belli periculis Baiazetes conſternatus, cum ſe alioquin & ob pedum dolorem & ſenectam ad tãtæ militiæ munia obeunda inualidum eſſe ſentiret, & prodigia horribilium terræmotuũ repentinæque & atrocis peſti-

lentiæ maiores calamitates portenderent, de successore deligendo cum purpuratis deliberare cœpit, quę res materiam & occasionē bellis intestinis præbuit. Supererāt Baiazeti filij tres Scianſciaco, Mahomete, & Alemſciaco iam ante morbū absumtis, ſcilicet Achomates, Corchutus & Selymus. Nepotes plures Mahometes ex Scianſciaco, Orchanes ex Alemſciaco, Zilebus ex Mahomete, & præter hos alij adhuc duo tenelli. Ex Achomate Amurathes & Aladinus, pater Baiazetes propenſiore animo ferebatur ad Achomaten, qui in Amasiæ & Cappadociæ prę fecturis voluptatibus potius, quā bellis operā dabat, & a patre vocatus, venerat Chalcedonē vſque cōtra Byzantiū in altero littore Hellespōti Asiatico sitā, hodie Scutariū vocatā. Ab hoc & altero Corcutho, qui in Magnesia littore Rhodio vicinus studiis vacabat, alienos animos habebāt prętoriani & purpurati omnes prętcr Cherſeoglē.

Purpuratorum præcipui erāt Mustaphas in oppido Seres apud Amphipolin ſacerdote Græco genitus. Bostanges hortorum pręfectus ex Ducagina familia apud Ætolos, & Aiax Bassa prętorij pręfectus, hi Selymo magis fauebant, qui & eorum perfidiosa incitatione patrē bello adortus, auxilio Tartari Præcopitæ, cuius filiam iam antea inuito Baiazete vxorem duxerat, ſed prætorianis fortiter prælìantibus ad Chiurlum oppidum medio inter Byzantium ac Adrianopolin itinere acie victus, rurſus tamen purpuratorum intercessione reconciliatus & demū vel inuito patre imperator proclamatus, cum in verba eius milites iurassent, parricidiorum initium fecit in patre. Nam regno eiectum mox etiam per Hammonē Iudæum medicum veneno e viuis sustulit, cum ętatis annum ſexagesimum ſextum cōpleuisset, pręfuisset rebus Turcicis annos triginta duos. Mortuus est in itinere, dū ex vrbe ſecedit, petiturus Dimotocum Thraciæ vicum hortorum amœnitate & cœli temperie, exilio ac pręſenti fortunæ opportunum.

Fuit Baiazetes & corpore & animo languidior, neutiquā par maioribus, aut fortunatæ audaciæ ſuccessibus, aut laborum bellicorum tolerantia, siue a natura id habuit, siue a studiis philosophicis. Nam ſophisticis Auerrois

rois in philoſophia argutiis admodum deditũ fuiſſe perhibent. Nec vicit toties ſua aliqua peculiari fœlicitate, ſed vt in omni magno imperio, mole potentiæ, obuia ad uerſaque omnia proterentis, profligantis atque obruẽtis, roboreque, numero, vigore & impetu militis exercitati nec vnquam quieſcentis, vt ociari & quieſcere tanti exercitus non poſſunt.

SELYMVS BAIAZETIS FILIVS.

SElymus immanitate, ſæuitia & præferocis effreniſque audaciæ impetu Mahometẽ auum ſuperaſſe videtur. Inſitam ingenio diram rabiem, & cæde paterna exaſperatam (nam ex humana carne guſtata homines lupinam naturam induere inquit Plato, & res oſtendit, multoque magis, ſi hauriatur cognatus ſanguis, e quo in corde naſcuntur Erinnyes vltrices parricidiorum) rabiẽ ergo ingenii conſuetudine Ottomannica mox etiam in fratres horumque filios expromſit, negatis quinque egregiæ indolis adoleſcentibus, fratrum, qui iam deceſſerant, filiis, fratribus ipſis Achomate & Corchuto ſtrangulatis, quorum illum acie victum in poteſtatẽ ſuam redegit ad Elatam flumen ex Orminio monte recta decurrentem in Pontum: hunc nihil metuentem, ſed ſtudiis in Magneſia ſeſe oblectantem, & cum per indices de inſidiis edoctus eſſet, ad littus fugientem, vt in Rhodũ traiiceret, ſex improuiſo ſubornatis ſatellitibus comprehendi curauerat. Muſtapham Baſſam, cuius ſubnixu ad imperium cõſcenderat, quod videretur ad Achomaten inclinare, metu immanitatis Selymi, hunc ergo ſtrangulatum prius, deinceps canibus dilaniandum obiecit.

Reſtabant Achomatis filii Amurathes & Aladinus, hi de fortuna patris & prælii euentu edocti, conſilium de fuga inierunt tale, vt Amurathes cum equitibus Perſicis tranſmiſſo Euphrate confugeret ad Hiſmaelum Sophum: Aladinus ſuperato in Cilicia Amano monte conferret ſe ad Camſonem Gaurium Ægypti ſultanum. Inde nouorum bellorum cauſa Selymo conflata, liberauit orbem Chriſtianum ſummo, quod a Selymo im-

pendebat, discrimine. Nam meditantem in Christianos expeditionem totis viribus, sed dubium adhuc atque incertum animo, Rhodumne Pannoniamve, aut ipsam protinus Italiam discordiis intestinis labantem, affectamque multis bellorum incommodis & ægre sese sustinentem, terra marique aggrederetur, hæc causa ab Europa auertit.

Amurathes instructus Persicis auxiliis in Cappadociã irrupit Hismaelo paulatim insequẽte, fuissetque tota potiturus deficientibus passim populis, nisi eum Chendemus Bassa, quem Asiæ præsidio Selymus reliquerat, ad Sebastiam Cappadociæ, quæ hodie Siuas est, magnis copiis obiectis, repressisset ac detinuisset. Id cum Selymus comperisset, transiit in Asiam, & maxima celeritate vsus tricesimis castris peruenit ad Arsengam, quam aliqui Comanam Ponticam fuisse coniiciunt. Inde regressum Cappadocia Hismaelum cum insequi statuisset, inuitatis frustra ad belli societatem spe magnorum præmiorum regulis Aladulorum & Armeniorum, quos a tergo metuebat, & itineribus exploratis intra Armeniam minorẽ & Aladuli fines iuxtaque decurrentem Euphraten continuis itineribus progressus ad Periarden, montem vsque duorum fluminum Euphratis & Araxis fontibus inclytũ, tandemque ad irriguos aquis Araxis Calderanos campos maioris Armeniæ Periardi subiectos penetrauit. Vbi in coniunctas Amurathis Turci & Vstaogli ducis Persici copias incidit, ad quas cognito aduẽtu Selymi cum Hismael accessisset, prælium exortum inter Turcos & Persas cruentum admodum, incertaque victoria diremtum est, Hismaeli (propter vulnus sclopeti ictu in sublimẽ humerum inflictum) secessu ex acie, quem reliquus exercitus Persicus, qui fuerat initio non maior quam triginta millia equitum sequutus, victoriam hac cessione Selymo reliquit, sed ea cruenta admodum fuit. Nam de centum & quinquaginta armatorũ millibus, quos in aciem eduxerat Selymus supra triginta millia hominum, inter que hos Cassembassam Europæi equitatus præfectum cum flore & robore exercitus amisit. Pugnatum est septimo Calend. Septembris eius anni, qui fuit a nato Chri-

sto

sto Saluatore millesimus, quingentesimus, quartus decimus, in campis Calderanis ad Choim, quam Artaxata vrbem fuisse autumant, a Domitio Corbulone sub imperio Neronis deletam.

Selymus post victoriam, Taurisiam regiam Persarum, quæ Ptolemæo Terua est, profectus, cũ eam deditione ciuiũ occupasset ac diripuisset, decimo die ab vrbe, moxque ex tota maiore Armenia exercitum in Cappadociã reduxit, territus fama reuertentis Hismaëli Sophi cũ validis equitum turmis collectis ex Iberis Albanisq;, qui Gregoriani & Mengrellij hodie vocantur, atq; in Cappadocia copias ad Trapezuntem & Amasiam in hyberna distribuit.

Anno qui proxime insequutus est, nimirũ quinto decimo supra millesimum, quingentesimũ, Selymus, quod Hismaëlum Sophum domesticis seditionibus implicitum aduersus Hyrcanos Bactrianosq; & vlteriores Caspij maris accolas profectum esse didicerat, etsi vires Persicas vehementer cupiebat deprimere, tamen nihil prius in Armenia maiore tentandum sibi existimauit, quã Aladolũ regem, a quo multiplicibus erat iniuriis lacessitus priore in Hismaelum expeditione, tota ditione pelleret. Is montanis gentibus imperabat, quæ in Tauro & Antitauro sedes habent, montibus a Scordiscis iugis & Cappadociæ finibus perpetuo velut catenæ cuiusdã nexu cohæsuq; ad Amanum vsque & vltimos Ciliciȩ colles extensis. Ortæ dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armeniis, veteribusque minoris Asiæ colonis, qui propter assiduas bellorum iniurias & Scytharum irruptiones vrbibus relictis, in ea loca vtpote natura munitiora aduersus subitas incursiones refugerant.

Fines regni Aladoli terminabant cum sultano Ægyptio Alepum: cum Hismaelo Sopho Armenia minor: cum Turcis Orpha, olim Edessa, mirabili fonte oris lepram sanante & tumulo Balduini fratris Godefridi Bilionei celebris.

Aladolum ergo cum Selymus tollere decreuisset, prius Ciamassum in vlteriore Euphratis ripa positum, supra eum locum, quo Melas amnis Grȩcorum carminibus

celebris in Euphraten euoluitur,oppidum accessuris ad Armeniā opportunum,expugnauit.Dehinc reclusis angustiis faucium præsidiisque deiectis per Sinambassam, intra ipsos montes cum Aladolo conflixit,eo euentu,vt Aladolitæ sclopetarum procella conterriti profligatique notis tramitibus in proximas siluas diffugerint. Aladolus transfugio Saxouanoglis cōsanguinei sui exarmatus,indicioq; indigenarū e nemoroso antro,in quod sese desperatione abdiderat,extractus,atq; ad Selymum viuus sit perductus, cui Selymus caput præcidit, idque prius per Asiam ad ostentationem victoriæ circumgestatum,deinceps senatui Veneto transmitti iussit. Filius Aladoli natu maior ex insequentium manibus elapsus Ægyptum petiuit.

Hoc bello confecto Selymus, cum regnum Aladoli in tres præfecturas diuisisset contulit se Iconium in Lycaoniam,inde in Europā rediit,limites sui regni ea parte defensurus aduersus Pānonios, quos cognouerat imminere Samandriæ, quæ ad Istri ripas propugnaculū erat Misiæ Thraciæque.Sed cito repressis Vngaris incursione duplici,in Croatia Iunobassa ad Cetinum vsq; per Illyricum excurrēte,& in propinquis Seruiæ limitibus, totos in nouos multoq; prioribꝰ maiores belli apparatꝰ incubuit,quorum fama ita vicinos reges perculit,vt Maximilianus Cæsar,Ladislaus Pannonum,& Sigismundus Polonorū reges celeberrimo conuētu habito in defensionem Christiani nominis cōmunibus armis suscipiendam coniurarint.Sed ab his postquā deinceps nihil moueri intellexisset, rediit in Lycaoniam ad veteres exercitus & reliquias belli Persici, cui sese ita deuouerat, vt cessaturus prius non esset,nisi Hismaelo euerso.

Præmisit tamen legatos ad sultanū Ægyptiū,qui rogarent vt hoc bello quiesceret. Nam hūc magnis copiis tota Ægypto & Iudęa eductis in Syriam ad Orontē amnem vsq; accessisse, & palā profiteri se rebus Persicis nō defuturū didicerat, & impellebatur sultanus assiduis lachrymis precibusq; exulum ac supplicum regum , Aladini filij Achomatis, & natu maximi filij Aladoli , qui reduci se in auita & paterna regna petebant.

Præerat

Præerat in Ægypto summæ rerũ Campson Gaurius euectus ad hoc fastigium consensu mamalucorum, post varios tumultus ac cædes, quas Caithbei & Dulcibæ vxoris Arabicæ intempestiua consilia de transferendo in filium regno, contra leges excitarãt. Sultanos enim post extinctam Saladini posteritatem, mamalucorum instituto, vt supra dixi, nõ obseruata successione liberorum, sed communibus suffragiis equitum creare mos erat. Hac lege vt abrogata, nouum conderetur decretum, quod regnum filiis tradebat, ad nutũ ambitiosæ & imperiosę mulieris Caithbeius perfecit. Sed mortuo Caithbeio etsi Mahometes filius, funestissime inter se de principatu contendentibus Achbardino & Campsonia, qui summos magistratus gerebant, imperium ea occasione vsurpauit, tamen biẽnio post, mamalucis grauiter ferẽtibus iniuriam interruptæ ereptæq; prærogatiuæ, inter epulas a Circasso obtrũcatus est, Circassum Grapalatus Damasci Syriæq; pręses, hũc Tomũbeius, Tomũbeium amici Grapalati vicissim contrucidarunt. Nec cruentæ controuersiæ videbatur exitus alius futurus, nisi interitus ordinis, cadentibus in conflictibus pene cotidianis exercitatissimis in re bellica viris. Quare cædium pertæsi mamaluci summam rerum detulerunt ad Campsonem Gaurium moti fama & opinione innoxiæ probitatis atque a superbia omni & crudelitate alienæ.

Hic Campson cũ memoria partæ de Turcis ad Tarsum victoriæ & repressi Vsumcassanis ferocior atq; audacior, belli inter Hismaelum & Selymum se disceptatorem arbitrumq; deligi cuperet, & ad petita postulataque Selymi minacius responderet, nõ se positurũ arma, nisi a prouinciis Hismaeli abstineat, & filio Aladoli regnũ restituat, Selymus insolentiã hanc retũdendam esse ratus, omisso Persa, vim belli omnẽ præter spem & opinionẽ Campsonis magna celeritate superatis Tauri iugis trãstulit in Comagenã, castris positis ad Singam amnem non procul ab Alepo, vbi Campson ignarus perfidiæ Caicrbei præfecti Alepi & Comagenæ prouinciæ, a quo ad cõflictum incitabatur, promotis a Damasco castris Solymo occurrit, & extẽplo acie cõgressus eo euẽtu

pugnauit,vt Caierbeio insigni perfidia Campsonem non modo deserēte,sed infestis persequēte armis,mamaluci fusi sint,& Campson ipse armis multoq; abdomine &ingentis ramicis pondere grauis, cadente equo in puluerem excussus conculcatusque interierit.

Pugnatum est septimo Calend. Septembris biennio post cōflictum cum Hismaelo in Calderanis campis,id est,anno sexto decimo supra millesimum, quingentesimum. In partibus Selymi tria millia equitum cæsa feruntur,mamaluci periere nō amplius mille, interq; hos pręfecti duo Damascenus &Tripolitanus,sed plures ex seruis eorum , maiorque aliquanto cædes in fuga quam in prælio facta est impetu turbulentissimo, proceribus post patefactam Caierbeij proditionem in fugam Hieropolin versus effusis. Hos insequutus die sequente Selymus,cum citato itinere Damascum peruenisse cognouisset,Hierapolin in fidem recepit,ac Iunū Bassam cum equitatu expedito Damascum præmisit.Vnde cum hostes decessisse intellexisset, copias omnes eodem adduxit. Damasceni apertis portis hostem receperunt.Idem fecerunt Tripolis, Berytus,Sydon, Ptolemais Damascenorum exemplo.

Tam insperato successu Syria potitus, ne quid belli superesset,persequi reliquias mamalucorum cōstituit, qui Memphim ex fuga delati iam Tomumbeium Circassum in Campsonis locum delegerant. Cum autem propter latrunculos Arabes impeditus ad Ægyptum aditus fore putaretur, Selymus Sinambassæ negotiū dedit,vt his pulsis iter ad Gazam vrbem aperiret.Quo fœliciter perfecto, ab aduersa parte celeriter accurrit Gazelles magni Caithbeij alumnus,missus in subsidium Gazensibus a Tomumbeio,vir acer ac pugnax.Exarsit nouum præliū,in quo Gazelles victus,omnibus signis militaribus amissis, vix per solitudines euasit. Cecidere in hoc prælio præfectus Alexandrinus & Orcomas Memphiticus prætor,ac præter hos magnus Arabum numerus & equites mille.Sinambassa supra duo millia lectorum equitum & claros aliquot virtute bellica præfectos desiderauit.

Sed

Sed Arabes conflatis nouis copiis, Turcis ad Gazam hærentibus, cæterisque qui his subsidio veniebant, magnas intulerunt clades, donec Selymus vniuersis copiis in Iudæā adductis sese cum exercitu Sinābassæ coniunxit. Inde post acceptam in deditionē Gazam cū octauis castris ad vrbem Memphin accessisset, & ad sextum ab vrbe lapidē prope pagum Matharæam balsami fœcunditate memorabilem, egressum ex vrbe Tomumbeium cum exercitu excepisset, edoctus prius de consiliis Tomumbei a trāsfugis, ita cum eo dimicauit, vt Tomumbeius, amissis illustribus præfectis, & flore equitum vi tormentorum perturbato, intra vrbem se receperit, tanquam ibi per obseptas magnis trabibus regiones vrbis publicas, de imperio, de liberis, de vita decertaturus. Sed Selymus magno ausu vrbem aggressus cuncta perrupit, & cū tridui prælio magnam partem mamalucorū deleuisset, vt gens tota radicitus excinderetur, reliquos etiā, qui in templa cōfugerant, seque sub fide dederant, interfici iussit, ipsumque Tomumbeium, qui vltra Nilum reparatis copiis extremo conatu ad Nili ripam & pontē prælium instaurarat, inde reiectū atque in paludibus, in quas desperatione desilierat, repertū, diuque in quæstione de thesauris acerbissime tortum, ac tandem vili iumento impositum perq; vrbem circumductum, gula laqueo fracta, ad Basuelā Syrię portā vnco ferro supra fornicem suspendit, vt transeuntibus spectaculo ludibrioq; foret, & Ægypti se victorem esse faterentur.

Id factum est Idibus Aprilis, anno a nato Christo septimo decimo supra millesimum, quingentesimum, postri die Paschæ, cum ad Rhodaniam pugnatum esset eodem anno vndecimo Calend. Februarii, die Diui Vicētij memoriæ dicato. Ad hunc modū Selymus duobus sultanis sublatis mamalucorum in Ægypto impotenti ac superbo regno postremus finem attulit, quod illi ab extincta in Melechsala posteritate Saladini, annos tenuerant circiter ducentos quadraginta tres.

Rebus in Ægypto & Syria constitutis atque administratione Ægypti commendata Caierbeio in præmium proditionis ad Alepū: Gazelli qui in victoriis Selymi fi-

dem regno mamalucorum euerso se contulerat, Syriæ præposito prȩter omnium opinionem, abductisque ex omni Ægypto, sed præcique ex vrbe Memphi, quȩ Alcairum est, pluribus quam quingētis familiis, quæ opibus & claritate generis præstabant, magnaq; fœminarū & puerorum multitudine ex progenie mamalucorum, quorum quotquot superfuerant ex præliis eos ad vnum omnes Alexandriæ in foribus carceris concidi iusserat, rediit Byzantium triumphabundus, bellum deinceps in Christianos atrox moturus.

In eo conatu vlcere canceroso renum correptus, toto corpore ex longe lateq; serpentis vlceris corrosione fœde putrescente, morte sæuicia tam beluina digna meritas immanis parricidij pœnas persoluit, anno Christi vicesimo supra millesimum quingentesimum, Septembri mense, apud Chiurlum Thraciȩ pagum, eo ipso in loco, quo Baiazeten patrē acie circumfusum antea opprimere fuerat conatus.

Vixit annos quadraginta sex, regnauit octo. Regnum eius quid fuit aliud, quam tetra & abominabilis carnificina? tāta quidem, vt immanitate sæuissimas feras anteisse videri possit, beluæ quam homini similior. Nulli enim ex suis pepercit. Patre sublato, tota agnati sanguinis stirpe excisa a radice, præcipuis belli ducibus ob leuissimas suspiciones interētis, Mustapha Calogero, Chēdemo, Bostange genero, Iunobassa, filium etiam veste veneno intus atrocissimo delibuta extinguere cogitasse ferunt, ob quædā eius de patris immanitate dicta liberiora; sed astutia matris repudiatum donum proq; Solymāno cubiculario cuidā datum, ocissime illi perniciem attulisse. Filiū Solymannum crudelem animam exhalās cōmendauit Pyrrho Bassæ Cilici, seuere præcipiens, vt se mortuo in Christianos bella verterētur, omissis Persis.

In hac laniena Turcica prȩcipua exempla spectemus & ingentis iræ Dei aduersus peccata totius generis humani, & misericordiæ reprimentis pœnarum atrocitatem ac parcētis illi multitudini, in qua est ecclesia Dei. Ruunt in sese mutuo cȩca diraque libidine imperādi, & vindictæ rabiosa cupiditate ex leuissimis occasionibus

nata

nata,gentes prophanæ ac blaſphemæ horribilibus cędibus,ſingulari permiſſu diuino incitãtibus eas diabolis, cum vt ipſæ ſeſe puniant rabie indomita vique inſuperabili in ſemetipſis conflictu mutuo conſumta , tum vt hac bellorum barbaricorum tempeſtate inter ipſos deſæuiente,interea halcyonia ſint iis in regionibus,in quibus ſonat vox doctrinæ de filio Dei.

Erat autem maxime opus quiete ac trãquillitate hoc tempore renaſcenti in Germania eccleſiæ, cum emẽdatio doctrinæ ſacræ multipliciter corruptæ ac vicioſorũ rituum ex verbo Dei voce Lutheri inchoata eſt. Si tunc enim tenera eccleſia impetu externorũ armorum quaſſata fuiſſet aut diſiecta,conſiſtere confirmarique aut recipere ſeſe vix vnquã potuiſſet. Cumq; deinceps etiam in Pannoniam ſeſe hoſtilis impetus effudit, pœnarum exempla propoſita fuiſſe Germaniæ nõ dubitemus propter odium & contemtum illuceſcẽtis doctrinæ, quam multo maxima pars procerũ ita auerſata eſt & abominata, vt cupiuerit extinctam,oblita & præceptorum & comminationũ,quas collocatis ad gubernacula denunciat concio Pſalmi ſecũdi:Et nunc reges intelligite.Erudimini qui iudicatis terrã,Oſculamini Filium,ne quando iraſcatur Dominus,& pereatis de via iuſta,cum exarſerit in breui ira eius. Beati qui confidunt in eo.

Reſpicientes ergo ad triſtiſſima tyrannidis Turcicæ exẽpla vtriuſque recordemur, iræ & miſericordiæ Dei, & flectamus animos ad agnitionem &inuocationem filij Dei,cuius contentum grauiſſimis & publicis ſuppliciis ſe vlturum comminatur & vindicare oſtẽdit cœleſtis & æternus Pater. Cogitemus etiam de cõmuni miſeria generis humani & de diaboli furore, qui odio Dei & cõtemtu generis humani tantis flagitiis ac ſceleribus deformat imagines Dei,& quidem ſummo loco,in imperiis,vbi excellere virtus debebat. Vt illa horrẽda diaboli ſpectacula vniuerſa rerũ natura abominetur. Quare filium Dei oremus , vt opera diaboli graſſantis cum in toto genere humano , tum vero præcipue in ſummis ordinibus deſtruat, ſicut ſcriptum eſt:Filium Dei apparuiſſe,vt deſtruat opera diaboli.

Cætera in Turcorum hiſtoriis talia ſunt, vt ſi quem delectant, illum Hircanica tigride feriorem: ſi nō dolore afficiant, Caucaſeis rupibus duriorem eſſe oporteat. Nec alia fuit cauſa, vt in hanc epitomen hęc quę recenſui insererem, niſi vt conſiderata aliquo modo tyrannidis & latrociniorum ſpecies, principibus orbis Chriſtiani & militibus, pia tandem & iuſta arma induat. Nunc redeo ad imperatores occidentis.

IMPERATORES OCCIDENTIS.

FRIDERICVS TERTIVS.

ETſi Hunniades aliquādiu excepit & auertit impreſſiones violentiæ Turcicæ, velut oppoſita moles irruentis fluminis impetum, tamen non caſu nec viribus humanis vim tantam, & cum adacta fuit in Chriſtianos, retuſam atque diſcuſſam, & cū ab Europa in Aſiam ſeſe incitauit, hinc eo depulſam fuiſſe, ſed prouidētiæ atque potentiæ diuinæ nutu ductuque gubernatū perfectumque id fuiſſe conſideremus, ac grati agnoſcamus, cū in hiſtoriis Friderici & Maximiliani, ſed Friderici pręcipue intuemur laceram ſpeciē Europæ miſerabiliter diſtractæ, & ciuilium bellorum, quæ pręcipue accenderūt pontifices, colliſione pene oppreſſæ ac perditæ.

Italia multo auro redemta ab imperatoribus licentia, qua vti illa neſciebat, iamdudū in ſeditiones ſeſe diduxerat exitioſas, ambitioſa gente æqualitatem nuſquam admittente, hę in tyrannidem exierant, paucis dominatum occupantibus, quorum potentia offenſi pontifices, hos rurſus inter ſe commiſerant. Inde nata ciuilia bella cum iidem ſopire non poſſent, attracti ſunt tandem imperatores & reges peregrini, qui ciuibus oppreſſis de Italię imperio inter ſe certarunt multo ſanguine. Illorū certaminum is fuit exitus, vt imperium Italiæ quāquam Germanicis ſimul & Hiſpanicis armis adſertū eſſet atque defenſum aduerſus Gallos, titulotenus tamē relictū impera-

imperatoribus Germanicis reipſa ceſſerit Hiſpanis.

In Germania cum maieſtatem & robur imperii eneruaſſet nimium ſtudium amplificandæ potentiæ priuatę in pleriſque, nec inualida imperatorum potẽtia magnopere formidaretur ſimiliter domi nuſquam non exarſerant bella inteſtina.

Neque extra has prouincias pene vllus fuit in orbe Chriſtiano angulus immunis ab ingentibus armorũ apparatibus ac colliſionibus, vt difficile nõ fuerit Turcis, ſi occaſiones oblatas tuuc aprehendiſſent, in Europam vndique flagrãtem bellis domeſticis, nec ſatis in res ſuas intentam, ſedem imperij orientalis lõgius promouere, ni Deus prohibuiſſet. Quare has hiſtorias ita legamus, vt pro ſeruata Europa Deo gratias agamus.

Imperium poſt Alberti obitum, tertio Calen. Aprilis anno quadrageſimo ſupra milleſimum, quadringenteſimum, traditum accepimus Friderico tertio Auſtriaco, principi ſuo quodam peculiari genio fatoque inclyto atque admirabili, vt pote qui etſi præclara quadã generoſi ingenii indole, prudentiaque matura ac circumſpecta ſeſe nunquam deſtitueret, abhorreret tamen a bellis cum natura tum ob iniquitatem fortunæ, quam aduerſam experiebatur, & eam ob cauſſam animo eſſe fractiore, opportunaque & aſtuta calliditate fulciret, ac quaſi ſupplerent debilitatem potentiæ, atque alienis armis, ſũtibus & periculis potius quã ſuis vel res magnas gereret, vel conſtitutus in diſcrimine defẽderetur aut eriperetur, & quos cõpeſcere authoritate ſua nequiret, ſibi aduerſantes, eos incitatis aliis inuolueret ac diſtraheret bellis domeſticis.

Collocatum in imperio ſtatim inter exordia gubernationis exagitarunt mota ab agnatis bella de poſſeſſione & adminiſtratione Auſtriæ. Traduxerat enim ad ſe a morte Alberti Ladiſlaum filium eius, hæredem duorum regnorum Pannoniæ & Boëmiæ, & ducatus Auſtriæ, cui ipſe tutorio nomine præerat. Hunc repetebat Vlricus Ciliæ comes auunculus Ladiſlai magnus. Cum Ciliano ſe Albertus Friderici frater coniunxerat, flagitans paternæ hæreditatis diuiſionem.

Sed hoc bellum cito interponentium ſeſe principum

Germaniæ prouidentia & induſtria diremtum eſt,fratribus reconciliatis,Ciliano vt arma poneret iuſſo.

Moribus Auſtriacis ſedatis, tollendo ex eccleſia Romana ſchiſmati incubuit,quod extiterat de indicta coactaque ab Eugenio pontifice Florentina ſynodo contra Baſilienſem , & deſignato Baſileæ in pontificem contra Eugenium Amadeo Allobrogum primo duce,qui ſe Fœlicem quintum appellauit.Sed tragœdię ab Eugenio,per Ludouicum Galliæ Delphinum Caroli ſeptimi regis filium excitatæ ad turbandos vel opprimendos eos , qui Baſileæ celebrandæ ſynodi cauſſa coierant, ocioſum ſe ſpectatorem prębuit,vel quia viribus impar eſſet,vel,vt potius reor,quod Heluetiorum,qui defenſionem Allobrogi & ſynodo ipſiſque Baſilienſibus tanquam ſociis promiſerant,audaciam coherceri,atq; in dies magis magiſque inualeſcentes vires retundi optabat.

Adduxerat Delphinus ornatas & inſtructas e Gallia copias ad Baſileam Eugenii impulſu,Armeniacas nominarunt non ab Armoricis ciuitatibus, ſed a comite Armeniacenſe eorum ductore.Eſt autem comitatus Armeniacenſis in Aquitania.Cum his quarto a Baſilea lapide quatuor Heluetiorũ millia acie congreſſa incredibili auſu tam fortiter pugnarunt,vt cum ex his mille ſexcenti,in confertum agmen Gallorum ſeſe intuliſſent, etſi ad vnũ cæſi ſint omnes,victores Gallos tamen interitu ſuo tota mox Germania pepulerint,perſequentibus ſcilicet reliquis ope vicinorum multa cæde hoſtes & clade ſuorũ & animoſitate ac ferocia eorum,qui ceciderant, perculſos atq; cõſternatos.Memorabile hoc eſt fortitudinis exemplum,ſimile illius Lacedæmoniorum ad Thermopylas. Pugnatum eſt ſeptimo Cal. Septembris,anno quadrageſimo quarto ſupra milleſimum,quadringenteſimũ. Cecidiſſe in eo conflictu traduntur ſex millia Gallorum.

Nec aliud egit deinceps Fridericus in eo bello,quod Albertus marchio auxiliis magnę partis principũ Germaniæ geſsit cum Norica vrbe ſociarũ ciuitatum auxiliis nitẽte,circiter annum quadrageſimum octauum,in quo bello Albertus octo pręliis victor,nono victus poſt illata acceptaq;damna plurima, pacẽ cum ciuitatibus fecit.

Depulſo

Depulſo Delphino, cum Fridericus perfeciſſet vt Fœlix abdicato pōtificatu cederet Nicolao quinto Eugenii ſucceſſori, & Nicolaus viciſſim vt decreta ſynodi Baſilienſis rata haberet ac faceret, Romam profectus eſt ad ſolennem renunciationem, comitantibus eum inter cæteros Alberto fratre & Ladiſlao iuuene rege. In eo itinere vt quod inualidæ potentiæ, & propter hanc neglectæ authoritati deerat, cōpēſaret aliis, ex inſito ingenio præſidiis Italorum animos affectatione clementiæ, comitatis, manſuetudinis, munificentiæ in conferendo cumulādoque dignitates ac titulos, mirifice ſibi deuinxit. Sponſam Leonoram Eduardi Portugalię regis filiam nauibus aduectam in Italiam Senis excepit, eaque ſecum Romā deducta, Idibus Martiis ibidem in regem Longobardorum, (Mediolanum enim Philippo Maria vicecomite extincto recens in Francici Sfortię poteſtatem venerat, cui ius ſucceſſionis concedere recuſabat) biduo poſt cū noua nupta in Romanorum imperatorē eſt coronatus, anno milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo ſecundo. Inde poſt cuncta, quæ in pręſens imperio & ſibi conducerent expedita, regredienti, Veneti & Ferrarienſis hoſpitalia officia apparatu regio magnifice præſtiterūt, pro quibus marchionem Ferrarienſem nomine Borſium, honoribus & inſignibus ducalibus Venetos amicitia ac fœdere remuneratus eſt.

Interea domi tumultus atroces conſpiratione Ciliani & Auſtriacorum depoſcentium ad gubernationē Ladiſlaum iuuenem renouati, reuerſo multum negotii exhibuerunt, vt quanquam ſeditioſe tumultuantibus auxilio aliquot principum Germaniæ & Boemorum facile par eſſet, tamen Ladiſlaum dimittere ſit coactus, iniquitate aduerſantis fortunæ intra Neapolin Auſtriæ compulſus obſeſſuſque. Fruſtra tentarunt pacificationes legati Saxoniæ principum & Alberti marchionis Brandeburgenſis & acerrime repugnante Ciliano, qui tyrannidē prætextu tutelæ regiæ affectabat. Magnas tunc clades & detrimenta magna perpeſſa eſt Auſtria, quæ ipſa ſibi peperit, vt ſeditionis nulla iuſta de cauſſa motę. & exagitati crudelem in modum imperatoris ſui pœnas lueret. Sed

& suas mox pertulerũt pœnas Cilianus & Ladislaus rex: ille Ladislai Hũniadis manu obtrũcatus: hic quinto anno post dimissionẽ, scilicet anno quinquagesimo septimo pharmaco perẽptus Pragæ, cuius interitus materiã nouorum bellorum principibus, causam cladium nouarum Austriacæ genti attulit.

Erãt patrueles, nimirum fratribus duobus nati, Fridericus imperator cum Alberto fratre, & Sigismũdus exarchus Austriæ. Ille natus patre Ernesto, hic Friderico seniore.

Hos cum pari agnationis gradu attingeret Ladislaus iuuenis Austriæ hæres, relinquebat eam diuidendam patruelibus pari iure. Sed totam soli sibi vindicabat imperator. Inde exorta dissensio conflauit bellum, in quo Alberto coniunctus Sigismũdus imperatori restitit vsque ad Alberti mortem, qui anno sexagesimo tertio vita functus est, cum paulo ante mortem fratre concluso a ciuibus in arce Viennensi, ipse ciuibus opitulaturus inde armis & expeditis consiliis Georgii Boiebracii Boemi reiectus esset. Eo amoto Sigismundus bello finem imposuit, Austria imperatori citra disceptationem concessa.

Sed ne tunc quidem imperatori contigit diuturna pace frui. Nam cum ex proceribus Pannoniæ aliqui post Ladislaum expeterent imperatorem Fridericũ: sed pars maior annitente Micaelo Zilagio præferret suæ gentis hominem, quanquam nouũ & humili stirpe natũ atque eo tempore captiuum, Matthiam Hunniadem, hoc postquam regnum esset adeptus repetẽte coronam regiam, Friderico constitutionem detrectante, qui eam cum Ladislao acceptam de manibus Elisabethæ matris eo vsque apud se retinuerat, rursus ad arma deuentum est, quę arrepta potius quam vsurpata cito posuerũt, intercessione principum Germaniæ lite composita, vt coronam a Friderico Matthias redimeret octoginta millibus aureorũ nummum.

Interea noui belli semina in Germania sparserat Pius secundus pontifex Æneas Siluius, cognomento Picolomineus, quondam apud Fridericum imperatorem magister epistolarum, confisus imperatoris priuata erga se beneuo-

neuolentia & eximio erga ſedem Romanam ſtudio. De iecto enim Moguntino epiſcopo Diterico Iſebergio, in locum eius cooptarat Adolphum Naſſaenſem.

Cauſæ depoſitionis Iſeburgij præcipuæ fuerūt, quod acriter aduerſaretur iniuſtis pontificum exactionibus, quibus expilabantur prouinciæ prætextu belli Turcici, & quod Pio, flagitanti iuramēto ſe vt obſtringeret, quo ſucceſſores etiam tenerentur, non ſe conuocaturum imperij ſeptemuiros ad communem aliquam de nouo imperatore eligendo, aut de alijs in imperio rebus conſtituēdis deliberationem vel ipſorum imperatorum aut ſeptemuirum mandato, niſi conſiliis prius communicatis cum pontifice, & huius voluntate explorata, quod ergo aſſentiri & parere recuſaret.

Iſeburgium in cauſſa iuſta atque ad ſtabilitatē imperij & publicam concordiam, amoliendaſque pontificiarum machinationum occaſiones ſpectante, defendendū ſuſcepit Fridericus cognomento Victorioſus comes Palatinus ad Rhenum, eo tempore ſeptemuir imperij pro impubere pupillo Philippo Ludouici fratris filio, nil veritus anathematis pontificij terriculamēta. Huic ſeſe ad communem defenſionem cōiunxit Ludouicus Bauarus cognomento Diues. Oderat autem vtrūque imperator, & vtrumque caſtigatum cupiebat, etſi, vt exiſtimo, cauſam, cui patrocinabantur tacite non improbaret. Cumq. robur animi in Friderico, in Bauaro opes pertimeſceret, quem a pecunia ſciebat eſſe inſtructum impellente pontifice aliquot potentes Germaniæ principes per ſe Friderico infenſos, ipſe quoque iiſdem calcaria occulte ſubdidit, vt non tam Iſeburgium quam huius defenſores peterent.

Conſociarunt ſeſe ergo pro Naſſaenſi Albertus marchio Brandeburgenſis, Ludouicus Bauarus cognomento Niger, Carolus marchio Badenſis, & frater huius Iohannes epiſcopus Metēſis, Vlricus comes VVirtebergenſis, quem anno proxime præcedente dotem coniugis Margaretæ Sabaudæ, viduæ quondam Ludouici Palatini, a priuigno impubere Philippo armis nullo iure repetentem, ſtrenue compeſcuerat.

Alberto vero Brandeburgico & Friderico antiqua ex æmulatione virtutis ac fœlicitatis intercesserāt odia,quę tamen ita moderabatur & premebat vterque, vt neuter alterius fortunam temere irritaret,aut periclitaretur.

Sed adiuuit Deus honestos & iustos Friderici conatus in causa meliore,vt quāquam longe inferior esset numero militum & apparatu bellico, tamen hostes contemtu quodam audacius irruentes fortiter exciperet ac funderet,captis vna die,quæ fuit prima mensis Iulij anni sexagesimi primi supra millesimum, quadringentesimum, principibus tribus,Badensi,Metensi & VVirtebergensi, quos redimentes sese,aliquanto post sub conditione dimisit,contentus laude victoriæ. Ferunt Fridericum in prima cœna alioquin exquisite apparata captiuis panem denegasse,& reprehensum propterea,quod victoria immoderatius vtiatque a fortuna pressis acerbius insultare videatur,atque interrogatum cur id faceret,respondisse: Non seruasse hostes iura belli,nec pepercisse iis,quæ leges bellorum violare prohiberent,vt qui segetes vel temere conculcatas corrupissent,vel incensas exussissent, & molas passim igne deleuissent. Iure igitur panem iis subtrahi,qui nec materiam panū nec his præparandis at que conficiendis extructa organa superesse voluissent. Hic Fridericus pater est stirpis comitum in Lauenstein.

Hoc bello minime ex sententia gesto,mox inter imperatorem & Matthiam Coruinum aliud exarsit funestius ex refricatis noua iniuria veteribus odiis. Nā Matthiæ pontificio diplomate designato in Boemorum regem aduersus Georgium Boiebraciū ob Hussitici dogmatis patrocinium aulæ Romanæ inuisum, imperator collationem regni seu feudi,vt vocant,denegabat, eam rem Matthias grauiter ferebat. Sed furiosius incāduit,cū Georgio fato functo,Boemici proceres & imperator ipso iterū præterito amplecterentur Ladislaū, Casimiro Poloniæ rege & Elisabetha filia Alberti Austriaci natū, cum quidem imperator prior ad idem regnū inuitatus accipere id recusasset,vel diffidiis gentis Boemicæ territus,vel quod labores fugeret & pericula,in quæ sese cū regno contra tam potentem & bello acrem æmulum

con-

coniici intelligebat.

In hoc bello & imperatori Austriam conseruatam, & maiestatē imperii, quę infœlicitate Friderici in discrimē adducta peneque profligata nutabat, vindicatam esse cōstat virtute Alberti ducis Saxoniæ, Friderici secundi electoris Saxonię filii, patris Georgii atque Henrici ducū, aui Mauricii atque Augusti electorum, qui imperatore pene tota Austria excluso & iam a patria in alieni domini potestatem redicta exulante, comparatis suo sumtu egregiis copiis, Matthiam tāta animi magnitudine & fœlicitate aliquot secundis prælus contudit, atque e maxima Austriæ parte depulit, vt fatiscentem belli pondere coegerit iis conditionibus, quas proposuit, pacem facere. Albertum ex huius belli euentu Matthias ita deinceps coluit, vt quanquam odisset, ei soli tamen inter Christianos principes encomium magni ducis & militaris virtutis ac fœlicitatis gloriam tribuere sit solitus. Viēnam in ea transactione Matthias retinuit, cuius oppugnationem Albertus, diffisus amplitudini vrbis munitionique & suis viribus, aggredi non fuit ausus.

In hac perturbatione patriæ bello laborantis imperator discedens e Germania Romam ex voto adiit, cum iam Pio pontifici successisset Paulus secundus ob spurcissimam libidinem masculam & artes dæmoniacas publice infamis atque execrabilis, vt pote quem tandē in concubitu a dæmone strangulatum, obtorti colli terribili specie mortis genus ostendisse fama est.

Interea nouum in Belgio incendium erupit, excitatum temeritate & audacia ambitiosi nimis, feruidique ac præcipitis, & immodica bellorum proferendique imperii cupiditate nimium deflagrantis iuuenis Caroli Burgundi, cuius immensum animum angustia eius regionis, quam tamen possidebat amplissimam, minime capiebat. Erat is natus Philippo bono patre, Iohanne Burgundo auo, illo scilicet, qui ad Neapolin temere in confertorū Turcorum agmen prouolans cum equitatu suo a Turcis circumuentus & captus est, cuius pater Philippus Audax concessione patris Iohannis primus e regia, Capeti stirpe Burgundiæ hæreditatem adiit. Ante Philippum enim

post veteres reges exactos Burgundia fere suos habuit principes imperio subditos, sed ex prosapiis diuersis. Postremi orti a comitibus Chabilonensibus & Salinarum, principatum a Meraniæ ducibus coniugio adepti erant imperatorum assensu. Eorũ stirps extinctis Ottone Ruperti filio, atque huius filio & nepote Philippis, in viuis esse desiit. Nepos enim ex Margareta Flandrica sobolem non procrearat. Habebat autem sorores duas Otto, Margaretam & Iohannam. Margareta nupsit Huttino tunc regi Nauarræ propter matrem, & deinceps Franciæ regi. Ex hoc coniugio nata Iohanna regina Nauarræ, & collocata Philippo, Eburouicum comiti peperit Carolũ regem Nauarræ. Altera Iohanna Philippo Valesio regi in vxorem data, genuit ei Iohannem Franciæ regem & Philippum Aurelianensem. Sublato igitur e viuis Philippo Ottonis nepote Burgundiam sibi deberi contendit Carolus Eburouix rex Nauarræ, quia descenderet a sorore Ottonis natu maiore Iohanna, sed excidit successione propter suspicionem incertæ & ambiguæ originis Iohannæ matris, cuius matrem Margaretam in adulterio correptam maritus Ludouicus Huttinus fame necarat. Excluso itaque Carolo inuasit Burgundiam desolatam interitu principum Iohannes rex, atque eam Galliæ regno coniunxit non iure aliquo peculiari regni, sed hæreditario.

Hæc copulatio lites peperit & bella longa ac difficilia, quibus certatum est vsque ad Carolum V. Burgũdiæ, ducibus conantibus sese asserere in libertatem immunẽ ab omni clientela atque imperio regis: Austriacis deinceps repetentibus Burgundiam tanquã hæreditatem Caroli Burgundi: Franci prætendentibus iura feudorum, & quantum ad cætera, pacta quædam a morte Caroli Burgundi cum Flandris inita. Vi tamen Burgundiam Franci hactenus retinuerunt.

Sed ad Carolum Burgundum reuertor, qui tũ aliquandiu infidi regis Ludouici vndecimi, cui nihil tam familiare erat, quam ex vsu & commodis suis sine discrimine fidem fallere quibuscunque, sed præcipue agnatis principibus, quos vt potẽtes nimis & factiosos, resque regni & publi-

publicarum deliberationum cõſilia turbantes, diminutos numero viribuſque aũt extirpatos cupiebat, huius ergo inſidioſas molitiones cum aliquandiu & ſuſtinuiſſet fortiter,& armis fœliciter vindicaſſet, edito ingenti prælio ad Allerium montem, regiq; propemodum debellato pace extorta ac fœdere bellũ in Eburones trãſtulit,Leodioq; ipſorũ vrbe pro epiſcopo, cuius cauſam tutabatur, ſociis agnati regis armis expugnata ac diruta, rege a fœdere diſcedẽte,cui placato Carolo a reliquis Galliæ principibus minus periculi erat,ipſe ſeſe cõuertit in Germaniã, inuitatus a Ruperto Bauaro, vt huic in Colonienſem epiſcopum electo ſuppetias ferret contra Hermannum Haſſiæ Landgrauium eandem dignitatem armis quærentem,quod Lotharingo alij tribuunt.

Hæc belli trãſlatio etſi Gallo grata erat,vt cui nil tam expediebat,quam vt Carolus, ad cuius nomen expaueſcebat,committeretur cum hoſtibus potentioribus, tamen euentu nocuit ipſi & poſteris,quod occaſionẽ prębuit,vt mirificis artibus diu captatum & vix tãdem acquiſitum Belgium a regno Galliæ rurſus auelleretur.

Non deſinebat autem Ludouicus in Carolum petentem Germaniã,quos poſſet incitare, fœdere inito cum Friderico imperatore, & Renato Lotharingiæ duce extimulato ad bellum eidem indicendum. Huic Renato mater erat Iolanta filia Renati Andegauenſis, qui ducta in vxorem Iſabella filia vltimi Lotharingiæ ducis e directa linea ſtirpis Bilioneæ, excluſis ſucceſſoribus maſculis, comitibus Vallemontanis e collaterali linea eiuſdem familię propagatis,ducatum intulerat in familiam Andegauenſem. Sed Iolanta nupta Friderico Vallemontano reduxit eum ad veterem ſtirpem, procreato hoc Renato ex Vallemontano patre. Et offenderat Carolum Fridericus imperator,qui petenti diadema & nomen regium dignitatemq; & munus vicarij præſidis in imperio,vtrumque denegarat.

Quod ſe ergo hoc bello cum terrore Germaniæ fœliciter expedito plane cõfideret, vel extorturum imperatori priora poſtulata,vel etiam imperij faſtigium Friderico deiecto conſequuturũ,facilior in Bauaro defen-

dendo fuit.Hesso adhærebant Colonienses & confœderatæ his aliquot atque etiam subditæ ciuitates.Inter cōfœderatas præcipua erat Nouesium quatuor infra Coloniam milliaribus,præfecturæ seu aduocatiæ nomine,vt vocant,imperio obnoxia.Ad hanc obsidendam cum Carolus exercitum adduxisset,Fridericus imperator mature ei occurrendū ratus,imperatis vndiq; auxiliis exercitum coegit circiter octoginta milliū hominum,sequētibus imperatorē ducem principibus plerisq; quos antecibant Albertus dux Saxoniæ & Albertus marchio Brādeburgensis.Nam vexillum imperij Saxoni erat commendatum.Ad eius vrbis obsidionem explicatis quodam die aciebus vtrisque ac depositis ad statariam pugnam,cum conflictus certus expectaretur,& Saxo,qui Friderici aciem instruxerat,moræ impatiens esset, subito conuersis rebus in vtraq; acie pax proclamata est,quam cōciliarant nonnulli ex Belgico proceres clam perductis ad colloquium mutuum imperatore & Carolo.

Pax pridie Calend.Iunias,anno septuagesimo quinto supra millesimum, quadringentesimum,in eam fuit sententiam sancita,Vt Caroli vnica filia desponderetur Maximiliano imperatoris filio cū omnibus Caroli prouinciis , si absque hærede masculo ipse decederet. Ita tunc quidem ab armis discessum est.

A conditionibus pacis exclusi erant Ludouicus Franciæ rex.Sigismundus exarchus Austriæ patruelis imperatoris.Renatus Lotharingiæ dux& Heluetij,qui in Burgundiam impulsu Ludouici vndecimi irruperant prædabundi,duoque oppida ceperant,Sigismūdus vero Carolum irritarat cum aliis rebus , tū redemtione aliquot prouinciarum vrbium, quæ illi aliquanto ante Heluetico bello distentus oppignorarat.

Carolus itaq; Nouesio promotis castris Lotharingum adortus,magna parte ditionis eum pepulit. Dehinc in Heluetios Lotharingi socios progressus, primo castris ad Gransonē positis arceq; expugnata,mox fortuna sese vertēte,quarto Nonas Aprilis ab Heluetiis festinato accessu obrutus fœdeq; fusus ac stratus, & castris exutus, amissis impedimētis,totiusq; exercitus opibus & sua pretiosa.

cioſa ſupellectile, vix ex inſequẽtiũ manib. ſeſe eripuit.

Paulo poſt iterum ad Moratum oppidum in confinio Allobrogũ, decimo Calend. Iulias, acie ab iiſdem victus, anno ſeptuageſimo ſexto ſupra milleſimũ, quadringenteſimum, cũ tertio Renato amiſſa recuperante, reduxiſſet exercitum ad Nanſeum, in ipſa obſidione pridie Epiphanias Domini ab Heluetiis circumuẽtus ac trucidatus interiit, cum vixiſſet annos quadraginta tres, menſem vnum, dies viginti quinque, anno Chriſti ſeptuageſimo ſeptimo, ſupra milleſimum, quadringenteſimum.

Hunc habuit exitum nimis ferox & effrenis inexpletæ ſuperbiæ impetus in Carolo, qui hoc ſuo caſu cõfirmat regulas: Quod infœlicia ſint nõ neceſſaria bella, ſuperbia & fiducia potentiæ motæ. Item: Qui amat periculum, peribit in eo. Item: Depoſuit potẽtes de ſede. Deſertum fuiſſe ferunt a ſuis inſigni perfidia Campobaſſi Neapolitani, qui aliquando a Carolo colapho cæſus vindictæ occaſionem in id tempus diſtulerat.

In hos Caroli Burgundi motus inciderunt duo cometæ. Horum alter anno milleſimo quadringenteſimo, ſeptuageſimo ſecundo, Idibus Ianuarij ſub Libra effulſit, & initio lente proceſſit, donec peruenit ad Arcturum. Inde totum propemodum hemiſphærium intra zodiaci & æquinoctialis polos percurrit, celeritate tãta, vt vno die quadraginta gradus magni circuli, & cum velociſſimus eſſet, pene quatuor ſigna cõfecerit. Tandem vltimis diebus Februarij iuxta decimum quartum gradum Arietis ſolis radiis ceu abſumtus euanuit.

Ab huius cometæ cõſpectu profectum dicterium eſt, quo tempus notatur, quibus ſeſe in Miſnia venæ metallicæ Schnebergenſes aperuerunt, vbertate tanta, vt cunctas Germaniæ ſuperarint. Nuſquam enim vna vena tantum fudit argenti, quantum D. Georgij Schnebergæ. Complectitur autem dictum anni tempus: Ecce cui cometa luxit. Annus tunc agebatur triceſimus ſecundus imperij Friderici, quem qui ſint cõſecuti motus docent hiſtoriæ.

Alter cometa anno quinto poſt cõſpectus eſt, cæruleo pallore ſubniger, quo anno Carolus Burgũdus cęſus

eſt. Ex cuius occubitu nouum mox bellum enatum eſt, Maximiliano & vrgente nuptias Mariæ Caroli filiæ, & deſtinatas doti ex pacto prouincias occupāte, Gallis cōtra Burgundiam Flandriamque euaſtantibus & quibuſdam Belgij proceribus, quorum dux & caput erat Philippus Raneſtenius, res ad Gallos trahentibus, qui vehementer his nuptiis aduerſabantur, & id agebant, vt irritas redderent. Sed vicit fortuna Maximiliani, qui quanquam a ſeditioſis ſubditis grauiter exagitatus ſemel etiam Brugis obſeſſus, pericula non leuia pertulit, tādem tamē octennij totius bello præcipuas prouincias ſoceri Caroli omnes induſtria, victoriis & ſumtibus vnius præcipue Alberti ducis Saxoniæ recepit, Philippo Raneſtenio cliētelis & ſociorum auxiliis exuto, qui Belgio relicto, cum ad Gallos ſe contuliſſet, creatus claſſis Gallicæ præfectus aliquanto poſt ad Lesbum inſulam infœliciter cum Turcis conflixit.

Imperator Matthia rege extincto rediit in Auſtriam tertio ante obitum anno: ſed nihil admodum geſſit, niſi quod reliquias vagorum latronū ex eo exercitu, quem vocitarūt nigrum, deleuit multis acie trucidatis, nōnullis ex fuga præcipitatis in obuia flumina, aut necatis laqueo. Partem enim illorum multo maximam Albertus frater eius antea ſuſtulerat. Cum autem incommodius valeret ex phagedena pedis, Lincij commoratus eſt vt plurimum, vbi tandem melonum intemperatiore vſu proſtratis lāguidi & imbecillis ſtomachi viribus in diarrhœam incidit, qua abſumtus expirauit, decimo quarto Calend. Septembris.

Anno Chriſti milleſimo, quadringenteſimo nonageſimo tertio.

Anno mūdi quinquies milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo quinto. Ætatis ſeptuageſimo octauo.

Cum imperaſſet annos quinquaginta tres, mēſes quatuor, dies quatuor, ſuperatus triennij imperio ab Auguſto, quem triennij ætate anteceſſit. Reliquit Maximilianum filium & Cunegundam filiam, quam Sigiſmundus patruelis exulāte imperatore & eodem inſcio atque inuito collocauit in vxorem Alberto Bauaro. Idem poſtea abdica-

abdicata gubernatione ditionē suam Maximiliano cōcessit imperatore excluso.

Vere bellatrix fuit hęc ætas. Acerrimos enim & pręstantissimos in re bellica duces produxit non vno in loco aut regno, sed pluribus ac diuersis toto orbe terrarū, etsi in ipsis monarchis orbis Christiani imperatore pręsertim & Ludouico vndecimo, adeoq; in ipso Baiazete tyrāno Turcico, plus calliditatis fuit ac versutiæ, quam fortitudinis bellicæ.

Germania tres habuit origine nobilissimos, & industria militari ac bellica laude clarissimos principes, Albertum Saxoniæ ducem, Albertum marchionem Brandeburgēsem, & Fridericum Victoriosum comitem Palatinum ad Rhenum.

Albertum Saxonem nomine & aspectu Vngaris Gallisque & Belgis ac Frisiis terribilem, sagacitate atque in consiliis promtitudine ac celeritate admirabilem, fortitudine atq; vehemētia in ipso præliorum feruore intolerabilem, moderatione post victoriam & clementia salutarem fuisse, ipsorū hostium confessio ostendit. Contra hos enim populos pro imperatore, vt maiestas imperij maneret incōcussa atq; illabefacta, fortissime pugnauit. Gallos Belgio exturbauit, idemq; cōtinuo octennij bello eoq; aspero admodū ac difficili vix tandē pacauit a factionibus & seditionibus intestinis. Matthiā regem in Austria ad paciscendum de pace & amplectendas cōditiones quas tulit, adegit. Quibus rebus pro imperio gestis meruit, vt decreto publico vocaretur. Dextera manus imperij & designaretur dux copiarum publicarum. Mortuus est anno quingentesimo supra millesimum, quo anno mense Aprili visus est cometes.

Alberto Brādeburgico tributum est cognomentum Achillis Germanici a papa Pio secundo, authoritas ac celebritas tanta fuit, vt deliberatum sit de committenda ei summa belli Turcici præ cæteris. Cum aduersus eum omnes superioris Germanię ciuitates, vt dixi, iuuare statuissent Noricos, quibus ille bellū indixerat, & cōpararetur numerosus exercitus, interroganti cuipiam, cur tanto apparatu adornaretur bellū aduersus vnum prin-

cipem,& eum quidem non ditissimum, respondit vnus ex primoribus ciuitatum:Desipis,inquit,in Alberti astutia & fortitudine omnium Germaniæ principum vires opesq; continentur.Nec vanum fuit hoc illius auguriū. Nam septem & decem principes in partes suas traxit,ciuitatesq; multis attritas incommodis pacem petere coëgit.Multa fortiter & manu fecit,cum in medios confertosq; hostes perruptis ordinibus editaq;innumera strage penetrauit,& muros ipse inter primos in oppugnationibus oppidorum conscendit,quarum rerum exempla de eo commemorat Æneas Siluius,cui fuit familiaris.

Dignum laude est Friderici Victoriosi Palatini trophæum,defensa scilicet aduersus insidiosas machinationes pontificum libertas & maiestas imperij.

Vngaricam gentem hoc seculo nobilitarunt res gestę duorum Hunniadū Iohannis patris& Matthiæ filij.Matthias initio gubernationis suæ seditiosorum agmen,qui duce Telepho Boemo in iugis Carpathi latrocinia exercebat,partim regno expulit,partim interfecit, Polonos repressit.Draculam VVallachorum tyrannum cepit.Halibeium Bassam a Mahometo Turcico tyranno immissum in Syrmiū & limites Illyrici, duobus præliis ita attriuit,vt &Mahometes &Baiazetes filius Mahometis pacem petiuerint.Exercitu ducto in Bosnā , Iaizam caput regni Turcis ademit.Longius tū versus Thraciam progredi nō voluit,intelligens se vnū tanti belli molem sustinere nō posse,& in fœderatis nihil spei esse.Postea cū Mahomete mortuo filiis de regno dissidentibus,discordia domestica occasiones rei præclare gerendæ opportunas obiecisset , tristi eum Europæ fata a bello Turcico abduxerunt artes pontificis Romani,qui regni Boemici titulo a Georgio Boiebracio in ipsum trāslato,noua bella accendit inter Matthiam & Boiebracium atque Boiębracij successorem Ladislaum Polonum,quibus bellis Matthias infœliciter implicitus aliquoties a Boiebracij copiis,Henrico eius filio duce cæsus & profligatus: Morauia tamen & Silesiam spōtanea illarū gētium deditione magis quam vi & armis Vngariæ regno cōiunxit.Oderant enim hæ gētes excommunicatum a sede Roma-

na

ria Boiebracium tanquam hæreseos reum, Lusatia tamen neutra a Boëmo desciuit, nec vnquam Matthiā dominum agnouit, etsi id minis & armis quæsitum fuit.

Ladislao in regnum Boëmiæ traducto, recruduit bellum, hoc auulsas prouincias repetente. Adduxerūt tunc exercitus ad vrbē Vratislauiam tres potentes reges, Casimirus Polonus, Ladislaus Boëmus, Matthias Vngarus, qui celeritate reliquos duos anteuertit vrbe præoccupata, vt totis viribus de Silesiæ Morauiæq; imperio decertaret. Ibi cum in Boëmia & vicinis regionibus exercitus vastitatem passim efficerent, & a rege victore, in alterutram partē sese fortuna inclinasset, his terris graue periculum impenderent, contraxerunt exercitum circiter sex millium equitum ex ea Germaniȩ parte, quæ & numero & robore equitum antecellit, Ernestus dux Saxoniæ elector, & Iohannes marchio Brandeburgensis, Albertis ambobus Saxone & Brandeburgico tunc contra Carolum Burgundum imperatori opem ferentibus. Et cum Vngaricas copias, quæ a Matthia rege Alberto Saxoni infesto in Lusatiā immisſȩ, ad limites Misnicos vsque populabundæ excurrerāt, repulissent, profecti Vratislauiam perfecerunt, vt reges omisso infœlici bello, finerent rem componi iis conditionibus, quas proposuerunt, quæ ne cōtemnerentur, affirmarūt se adiuncturos esse suas copias illi qui assentiretur, ostēdentes vt olim dicebatur ἅμα τῷ κηρυκείῳ δόρυ. Causæ orator in consessu regum & principum fuit marchio Iohannes, quā tanta cum grauitate & vehemētia egit, vt præ admiratione astantes obstupuerint, & iudicatum sit, quanquam multi adessent ingeniis, vsu & eloquentia excellentes: neminē tamen in eo cœtu tam splendide peroraturum fuisse. Ita tunc virtute Ernesti Saxonis & eloquentia Iohānis marchionis hæc ora Germaniæ magno discrimine liberata rediit ad tranquillitatem.

Pax die duodecima Februarij, anni millesimi, quadringentesimi septuagesimi quinti, his conditionibus firmata est, vt Ladislao ad Boemiam pars Silesiæ, quæ montibus Sudetis adiacet, & vtraque Lusatia accederent. Reliquam Silesiā & Morauiam possideret Matthias, sed ea

lege, vt si absque masculo hærede decederet, rediret ad Ladislaum: Si gigneret hæredem, liberum esset Ladislao vel illi relinquere prouincias, vel redimere eas ducentis millibus aureorum.

Sed præcipuam Matthiæ laudem apud posteritatem peperit cognitio admiratioque doctrinarum omnis generis, singulareque in his propagandis studiũ, & munificentia ac reuerentia erga viros eruditione excellẽtes, de quorum monumentis & commendatione magis inclaruit apud posteritatem, quam suo seculo virtute sua aut rebus gestis. Cũ enim & hostes vincere & virtutem liberaliter exornare regiæ fortunæ munus præcipuum duceret, inuitatis ad se viris doctis, & inuectis in Panno-niam nobilioribus studiis, ita gentis ad arma natę ingenia ferociora emolliuit, vt regnum ex plumbeo aureũ reddidisse diceretur.

Bibliothecam comparauit ingenti sumtu, quanta extra Italiam nulla est. Ex hac prolata sunt Polybij & Diodori Siculi fragmenta, quæ primum prodierunt. Delectatus est maxime historiarũ cognitione, quas ex Græca lingua multas in Latinã transfundi sui vsus causa curauit. Didicit etiam studiose multa de stellarum motibus & effectionibus. Multos viros doctos, pręcipue vero mathematũ peritos, & poetas ad fastigia honorum amplissimorum euexit, ac præ cæteris fauore veneratione que singulari complexus est Iohannem Regiomontanum, quem tanti fecit, vt crebro eum eruditorũ colloquiorum causa & mensæ contubernio adhiberet. Extinctũ tradunt Viennæ apoplexia, anno ætatis quinquagesimo sexto, anno Christi nonagesimo supra millesimũ, quadringẽtesimum, eo festo die, qui Palmarum memoriæ dicatus est.

Minime vero contemnenda constantia est & fortitudo Georgij Boiebrachij ac filiorũ, qui quãquam expositi essent odiis & periculis immensis, quæ conflarat eis pontificij anathematis execratio, & armis assidue lacesserentur: non abiecerunt tamen agnitę veritatis professionem. Ideo protexit & adiuuit eos Deus, vt pulsis hostibus seque & regnum tutarentur atque conseruarent.

Victori-

Victorinus filius obsessum Viennæ imperatorem a ciuibus liberauit. Idem cum fratre Henrico fœliciter aliquoties Matthiam vicit,& reliquias copiarum ab vrbe Glogouia profligatas ad internecionem cecidit. Imperator vt virtutem tantam egregio remuneraretur & cōdecoraret præmio,duces eos creauit.Pater Silesiæ partē eis attribuit.Ab Hērico enim defluxit stirps ducū Munsterbergensium. Boiebrachii maiores e stirpe comitum Niddanorum sanguinis Germanici transierunt in Boemiam Friderico secundo imperante.

Epirus Scanderbeium habuit.

In Italia dissidia eorum, qui de Mediolanensi principatu iuris prętextu & armis contendebant,aditū ad eundem patefecerunt Francisco Sfortiæ mercenario militi, nato Cotignolæ antiquo Togatæ Galliæ oppido,iuxta viam Æmyliā agri Fauentini, ex Attēdula familia ignobili,sed honesta.Nam vita functo Philippo,in quo vicecomitū vetusta progenies a Matthæo magno ducta defecit,nemo ex ea stirpe supererat, pręter Valentinā Philippi sororem,& Blācam Philippi ex Agnate Maina nobili concubina natam. Valentinam Iohannes Galeacius pater Ludouico Aurelianēsi Caroli V. Galliæ regis filio nuptui dederat.Asta vrbe in dotem concessa,& superaddita cōditione, vt si fratribus nouę nuptę nulla soboles legitima superstes esset, Valētinę filii,vt legitimi successores,Insubrum principatu potirentur. Sed talibus dotalibus in hanc sententiā cōfectis deerat imperatoris Romani authoritas,quam deinceps pontifex Romanus vsitata impudentia rapiens alieni muneris officia suppleuit. Blancam Philippus pater Francisco Sfortiæ collocarat,addita in dotem Cremona.

De iure successionis itaque cum hæres masculus deesset,multi contendebant. Ad Fridericum imperatorem reuoluebatur ducatus legibus Feudorum, quibus insistebat. Huic Carolus Aurelianensis,qui Ludouico patre insidiis Iohannis Burgundi Parisiis interempto,Valentinæ matris mox subsecutæ ius hæreditate exceperat,opponebat sanguinis necessitudinem , propter quam ipsi deberetur ducatus ex intestato, simulque pacta & con-

uenta pontificia authoritate roborata.

Alphonſus Arragonius, is qui Neapolin occupauit, teſtamento ducatum ſibi vendicabat, quoniam Philippus, vt Venetorum conatus, qui tum Mediolano imminebant, eius virtute eliderentur, primis ac verioris teſtamenti tabulis ipſum hæredem reliquiſſet. Franciſcus Sfortia hæreditario iure cõiugis nothæ Philippi filiæ & teſtamenti recentioribus tabulis nitebatur. Mediolanenſes vero ad libertatem aſpirabant. Hæc contentio in eũ deſiit euentum, vt Fridericus ius ſuum neglexerit, multitudine hæreditatem contentioſe petentium abſterritus, & detẽtus domeſticis bellis. Carolus Aurelianẽſis tranſmiſſo in Italiam cum iuſtis copiis Reinaldo duce, eoque a Mediolanenſibus ſuperato captoque, principatu exciderit. Alphonſus cum incerto belli euentu hæreditatem procul diſsitam & circumceſſam vndique a competitoribus, minime vendicandam cenſeret, etiam quieuerit, Veneti qui in omnem opimam prædam ingluuie rabieque inſatiabili inuolare conſueſſent, & Sfortia ſoli arma expediuerint, ex occaſione diſſidiorũ, eo quod Mediolanenſibus reliquæ ciuitates ſubeſſe atque parere recuſarent, & alii alios dominos quærerent.

Hoc dubio incertoq; ſtatu Placẽtini & Landenſes vltro Venetis ſeſe dediderunt. Papienſes & Derthonenſes receperunt Franciſcum Sfortiam. Nauarrẽſes Vercellis proximi reſpectarũt ad Allobrogem. Venetis ex primo ſucceſſu pene certa ſpe ſibi principatum deſpondentibus, conductus eſt a Mediolanenſibus Sfortia, qui expugnata Placẽtia Landeque recepta Venetas vires memorabili prælio ad Carrauaggium fregit, cumque hi pacti pacem, inſidioſe eum promiſsis auxiliis incitarẽt ad Mediolanenſe imperium inuadendũ, etſi poſtea rurſus conuerſa fide ab ipſo ad Mediolanenſes defecerunt, Sfortia tamen armis & fame vrbem perdomuit, & receptis oppidis reliquis principatum ſibi ſubiecit ac ſtabiliuit.

Deerat ſola authoritas imperatoris, quam cum multo ære mercanda eſſet, ſemel imploratam fruſtra, expoſcere deinceps & vrgere deſtitit, nõ magnopere veritus vim aliquã ab imperatore multis bellis diſtento. Idem exẽ-

plo

plo patris fecit Galeacius, qui præmatura morte abreptus cum tutelam impuberis filii Iohannis Galeacii fratri Ludouico cognomento Moro commendasset, in homine ambitione cæco & furente, ac iam ante insana imperii cupiditate æstuante, id desideriū occasione præbita adauxit. Nam cum Morus moræ esset impatiens, mox a fratris morte Iohannem Galeacium iam ex Isabella Arragonia patrem Francisci & Bonæ liberorum, nulla habita ratione sanguinis, tabifico veneno infecit, quo ille paulatim consumptus est, & cum Arragonii pro Iohanne arma pararent, euocauit in auxilium Carolum octauum Galliæ regem, iam ante totis viribus meditantem bellum in Arragonios, ad persequenda domus Andegauensis iura. Denique vt consensu authoritatis publicæ etiam sese confirmaret, a Maximiliano Cæsare quater centum millibus aureorum nummum impetrauit per diploma ornamenta ac titulos principatus.

Hoc Mori ex insana cæcaque ambitione profectum parricidiale consilium & facinus cum ipsi liberisque exitiale, tum Italiæ toti funestum euasit. Nā postquam Carolus octauus celeri & incruenta victoria Arragonios Neapolitano regno exegisset, & profligatis ad Tarrum Venetis incolumis in Galliam remeasset, Ludouicus Caroli Aurelianensis filius, qui postea duodecimus hoc nomine in Gallia regnauit, vsurus occasione occupādæ hęreditatis, quā victoria Caroli attulerat, castris regiis ex Asta vrbe sua promotis Nouariam occupauit. Sed progressurum inde confœderatorum hostium exercitus repulit, & obsessum Nouaria abire coegit.

Rediit ad arma triennio post, cū Carolo octauo filiū non relinquente, regnum obtinuit, initoque cū Venetis fœdere, Ludouicum Morum ducatu expulit. Concitauit Sfortia in Venetas Baiazeten Turcicum tyrannum, & in Italiam vsq; pellexit, sed caruit euētu consiliū, quanquā Venetos Baiazetes grauiter afflixit. Gallus tandem Sfortiam e Germania Heluetica Rheticaq; auxilia attrahentem ad Nouariam cepit, deductumque in Galliā in carcerē inclusit, in quo anno quinto post miserrimo interitu pœnas expēdit cōmissi parricidii & rapti principatus.

Perductus eſt in Galliam & Franciſcus Iohannis Galeacii filius,adoleſcens admodum,ibique legibus cucullatorum initiatus,monaſticis in clauſtris extra ſpem imperii paterni conſenuit.

Ita Ludouicus duodecimus Inſubrum principatum adeptus,cum poſſeſsionem authoritatis publicæ cõſenſu corroborandũ eſſe exiſtimaret.Maximiliano conceſſionis tabulas interceſſione quorumdam auro corruptorũ arte elicuit.Vt Ludouicus eiuſque gener ex Claudia filia Franciſcus Angoliſmorum princeps, qui poſt eum regnauit,liberique demum eius poſteri ac ſucceſſores beneficiario iure Mediolani duces eſſent.

Sed tabulis inſerta erat particula,quæ oſtenderet conceſſionem ſine alieni iuris præiudicio factam eſſe. Hac nixus particula Iulius pontifex,vt Gallos, qui iam Ligures Venetoſque terreſtri imperio penitus exuerant,& ad Italiæ imperium contendebant,Ciſalpina Gallia penitus eiiceret, perfecit, vt Helueticis & Venetis armis Maximilianus in paternũ principatum reſtitueretur, quem tenuit vſque ad Franciſci regis aduentum, qui capto ad radices alpium Cocciarũ Proſpero Columnio,deuictiſque iuxta Mediolanum Heluetiis inſigni prælio, victor inde Mediolano potitus,Maximilianum intra arcẽ acri obſidione coarctatum ad deditionem compulit.

Ex veneficis potionibus mẽte motum fuiſſe conſtat, in quam perturbationem animi deinceps in Galliã traductus,cũ ſępe ex recordatione priſtinę fœlicitatis & aſpectu ſenſuq;orbitatis præſentis recidiſſet,poſt aliquot annos vaga febre correptus interiit.

Reſtabat Franciſcus frater.Hũc Carolus quintus imperator,Proſpero Columnio,Ferdinando Piſcario, Nicolao Salma & Georgio Fronſpergio ducibus reduxit, Gallis ſuperatis gemino prælio:vno ad Bicocam,cui Lothregius:altero,cui apud Gallos Amirantes præerat,Heluetiiſque vno itidem ad Seſithem amnem,Franciſco vero rege tandem ad Ticinum capto. Sed mox accuſatum proditionis Piſcarius & Antonius Leua, qui Mediolanũ non Sfortiæ,ſed Cæſari partum volebant,grauique obſidione circumuentum in arce Mediolanenſi,fere tota ditione

tione

tione spoliarunt. Etsi vero Clemens pontifex, Veneti, ipsique Galli ex hostibus socij facti ac defensores, quorũ omnium intererat non augeri in Italia imperiũ Caroli plus nimio, tuendum Sfortiam coniunctis armis suscepe runt, hanc conspirationem tamen contemsit fortuna Ca roli, ita vt qui frustra conati essent Sfortiam reponere in principatum, mutato consilio cogerētur precibus impe trare, quod armis nequiuerant. Cæsar enim permotus in tercessione eorũ quos diximus, Sfortiæ reuocato Bononiam sub fide publica, ducatum reddidit, desponsata ei si mul Christierni regis Daniæ filia, sorore sua genitá, vt du plici beneficio Sfortiam obstrictum haberet atque obnoxium contra Gallos. Sed hæ nuptiæ licentius delitiis nouæ nuptæ indulgenti mortem accelerarunt. Decessit tum forte, cum Cæsar Tuneto capto Neapolin rediens, inde Romam triumphabundus adiit.

In hoc Francisco Sfortiana stirpe extincta, rex Frãciscus a Cæsare postulauit Mediolanẽsem principatum sibi & liberis hæreditario iure & Maximiliani imperato ris cõcessione debitum reddi. Sed Cæsar, cui opportunã & opulentam ditionem è manibus dimittere, & Gallos in Italia pati regnare cõsultum minime videbatur, id se facturum negabat, nisi Carolus Allobrogum dux nuper Gallicis armis ditione sua excussus restitueretur. Fecerat id Franciscus quodam iuris prætextu, allegans pacta, quæ natis ex Ludouica Sabauda Philippi filia (ea erat ma ter Francisci) successionem a morte Philippi promittebant. Sed verior causa erat, vt eo principe, qui Cæsari fauebat, velut obstaculo intermedio remoto, certiorẽ sibi expeditioremque aditum ad Insubrum principatum aperiret. Fuisse quæsitas causas a Cæsare, quibus postula ta Francisci eluderentur, & confirmato Hispanorũ impe rio arcerentur in posterum Galli ab Italia, multi nõ temere iudicant. Certe vt tunc a proposito inuadendæ Lon gobardiæ Gallos duplici bello distractos auerteret, terra marique Narbonẽsem prouinciam & vno simul tempo re e Belgio Morinos Ambianosque eũ inuasisse, nõ est obscurum.

Retinuit itaq. Mediolanũ Carolus, quoad vixit, cũque

id possideret titulo iuris publici, quod imperatoris est, certis pactis deinceps in Philippum filium trãstulit. His affecta mutationibus Longobardia ab interitu stirpis vicecomitũ, calamitatibus suis, nõ leuiter simul Venetos perculit & cæteros vicinos, implicatos tamen his malis sua magis quã aliena culpa. Nam dum ampli imperij auidi nimis impotenter aliena concupiscunt, & dum formidine quadam ac diffidentia, nimis curiose soliciteque fatis occurrere nituntur, in fata sese resque suas præcipitarunt, vsitato errore sapientiæ humanæ, quæ ad occasiones leuissimas, cupiditates & spes immensas suaque opinione infallibiles cõcipit, & se fœderibus accurate prouideque muniit, ac horũ fiducia de opprimẽdis iis, quos crescere non expedit, consilia cudit, & quibus artibus efflorescenti aliorum fortunæ mature obuiam eũdum sit, mirifico contextu consiliorum struit, quę deinde leuissimo momẽto elisa vel labefactata in neruum erumpunt.

Et suis etiam exagitata motibus Apulia ex conflictu inter se Arragoniorũ ex Hispania, & Andegauensium e Gallia regulorũ, quod bellum intermissum quãdoque & ex interuallis redintegratum, in annum sese extendit vicesimum. Occasiones inde extiterunt. Iohanna regina, de qua dictum supra est, Ladislao rege fratre extincto, cum non contẽta tertiis nuptiis, impudentissimis amoribus palam indulgeret, a Martino põtifice & Ludouico Andegauẽse armis petita est: Sed verior causa fuit, quod Ludouicus ex spe a pontifice facta in præmiũ nauatæ contra Ladislaum egregie in bello operæ, regnũ Neapolitanum sibi destinarat ac desponderat. Propter hoc bellum Iohanna in metu constituta, Alphõsum Arragonium, qui tum in Corsica magno apparatu Bonifacium vrbem oppugnabat, cum valida atque expedita viginti rostratarum nauium classe Neapolin accersiuit, cuius virtute cum Gallorum & Sfortię vim repressisset, Alphonsum in filium adoptauit.

Erat autem Alphonsus natus patre Ferdinando, filio Iohannis regis Castellæ, qui diffidentibus inter se Arragoniis de rege, cum plures regnum appeterent, delectorum ordinum suffragiis cæteris prælatus, Tarraconense

regnum

regnum & paulo post Siculum rege Martino ex Arragonii, vltimo defuncto, obtinuit. Sed Alphonsus vt antecelluit sapientia cunctos suæ ætatis reges, sic paulo post impatiens muliebris imperii, & perosus spurcitiem intemperantis atque inuerecũdæ libidinis, Iohannã Caraiciolo eius amatore in vincula coniecto palam armis oppugnauit ac Neapoli expulit. Idcirco Iohanna eum tanquã ingratum & impium apud pontificem facile promisso subiectionis ac deditionis placatum accusauit, & priore adoptione rescissa Ludouicũ Andegauensem in Alphonsi locum asciuit.

Inde grauissima bella secuta sunt, in quibus alternãte fortuna, nunc Arragonii, nũc Andegauenses Neapoli potiti sunt. Mortuo enim Ludouico, ad Renatum eius fratrem bellum eodem iure translatum est, quod patres Britannico bello occupato, excepit Iohãnes filius, qui cum Ferdinando Alphonsi notho filio, sed ex testamento patris Neapolitani regni hærede, magnis viribus per aliquot annos rerum successu parum prospero decertauit, donec ad Troiam extremo prælio profligatus, regnoque & Ænaria insula, quæ hodie est Iscla, pulsus, cum in Galliam sese naui recepisset, ex febre oppetit superstite adhuc patre Renato, qui mox & ipse sine liberis e vita excedens Carolum Mainum ex fratre nepotem testamento hæredem fecit. Sed cũ & hic sobole careret, instituit hæredem Ludouicũ vndecimũ Galliæ regem, Caroli octaui patrem. Hunc etsi regni proceres sæpe hortati essent ad repetendam Neapolin, persuadere tamen non potuerunt, vt arma efferret extra regnum prius, quam sublatis infensioribus regulis & agnata stirpe, qui in caput eius conspirarant, Carolo filio regnum Galliæ omni metu insidiisque omnibus vacuum traderet.

Alphonsus anno ætatis suæ sexagesimo quinto, mense Iulio, anni millesimi, quingẽtesimi, quinquagesimi octaui decessit Neapoli. Moriens reliquit Aragonicum & Siculum regna fratri Iohanni tunc regi Nauarræ pro Blanca vxore: Neapolitanum Ferdinando notho filio, cui Carolus octauus bellum mouit. Sed dum bellum parat Carolus, moritur Ferdinandus octauo Calend. Fe-

bruarias,anno millesimo, quadringentesimo, nonagesimo secundo,relictis filiis Alphonso successore & Friderico,atque ex Alphonso nepote Ferdinando.

Iohannes Arragonius Alphonsi frater Siculum regnũ Ferdinando filio ex secunda coniuge genito tradidit, & eidem sororẽ Henrici regis Castellæ matrimonio iunxit. Tandem vero Henrico quarto vlterioris Hispaniæ rege, cum vxore ab Eduardo rege interfecto, filioque Alphonso prematura morte surrepto,quod Henrici filia diceretur esse ex adulterio nata.Ferdinandus propter vxorem regnum Castellæ occupauit Henrici filia exclusa.Ita Ferdinandus cũ Siculo regna vtriusque Hispaniæ vlterioris & citerioris copulauit, & his mox victricibus armis fortuna fauente,duo alia,Granatense & Neapolitanum etiam adiecit,atque vniuersa illa in Carolum quintum ex filia nepotem transtulit.

Granatense regnum Mauris pulsis edomuit Ferdinandus consilio & opera Consalui Magni,cuius ex Aquilaria Cordubensi familia origo,maiorum illustrata rebus gestis,de ipsius virtute hoc bello magis enituit. Regnarũt Granatæ eo tempore duo inter se dissentientes reges. Vrbs ipsa in Betica ex antiquis Illiberis ruinis consurrexit, & quod mali punici ex maturitate rupto cortice dehiscentis formam referat,nomen inuenisse putatur. Bulahaze mortuo Baudeles frater eius cognomento Alzagal,quæ vox punica lingua virum audacem & expeditũ sonat,traducta in partes suas dimidia regni parte,sese regem constituerat,& Alambra se arce tenuit. Duas enim vrbes habuit in oppositis collibus inter se aduersa, mediaque valle diremptas,quam explent ædificia vrbis. Alter eodem nomine Bulabazis filius, patre viuo a possessæ vrbis ditione Gaudix appellatus Albiezinam arcem incoluit. Vtrique lõgo bello fatigato fractoque cum ex omnibus circũ circa oppidis vrbibusque deiectis ac trucidatis Maurorum præsidiis spem defensionis vlteriorẽ ademisset,altero Baudele in fidem sese Ferdinandi cõferente hortatu ductuque Consalui, altero in Mauritaniã traiecto mari profugiente, Ferdinandus regno potitus est, exclusis tota Hispania vel subiugum redactis

& ad

& ad fidei Christianę professionem adactis regulis Maurorum & subditis, vnde cognomentum Catholici tulit, post annos ferme septingentos, ex quo Miramolinus rex Maurorum, qui ad montem Atlantem habitant, attractus contra Rodericum Gottorum regem, vt supra indicaui, Muza duce Hispaniæ magna parte perdomita, regnum illud condiderat.

Vrbem triumphans intrauit quarto Nonas Ianuarias, anno a nato Christo Saluatore nonagesimo secundo, supra mille quadringentos. Consaluus iste merito inter viros bellicossimos non tantum huius seculi, sed multorum aliorum collocatur. Nam huius virtute Ferdinandus non tantum Maurorum regnis euersis Hispaniam omnem vno imperio complexus est, sed mox etiam Neapolin Gallis eripuit.

Hisce annis duo fulserunt cometæ. Alter eorum Iunio mense, anni millesimi, quadringentesimi, quinquagesimi sexti, in decimo quinto gradu Cancri orientem versus exarsit, toto conspectus mense, tanta comæ longitudine, vt huius tractu amplius quam duo cœli signa occuparit. Alter anno sequente eodem mense in vicesimo Piscium gradu effulsit, ex eo cometarum genere, quos Nigros vocant. His significatos esse motus & domesticos & externos, quibus Europa miserabiliter quassata est & afflicta, valde consentaneum est. Nam & Mahometes capta ante triennium Constantinopoli, plurimas Græciæ & Asiæ vrbes subegit. Belgradum quanquam irrito conatu oppugnauit, Lemnum, Mytilenē & totam Eubœam edomuit. Reliquæ Europæ prouinciæ intestinis flagrarunt bellis. In annum sequentem cadit mors Alphonsi, cuius posteritas mox cum Andegauensibus Gallis grauissimis & diuturnis bellis decertauit pro regno Neapolitano.

Anno decimo quinto post id est, anno Christi millesimo, quadringentesimo, septuagesimo secundo, cometa sub Libra eluxit, qui initio tardius processit, donec peruenit ad Arcturum: Inde incitato cursu, per crura Bootæ medio inter duos zodiaci & æquinoctialis polos itinere tanta celeritate ceu euolauit, vt vno die ad quadra-

ginta gradus magni circuli confecerit.

Incidit in hæc tempora, in annum ſcilicet quinquageſimum quartum, ſupra milleſimum, quadringenteſimũ, defectio Boruſſorum a Marianæ familię militibus ſacris ad Polonos, quibus tũ imperabat Caſimirus Iagellonis filius, qui aliquot annos ante vires Marianorũ vehemẽter debilitarat, crebris victoriis partis. Cauſſam defectioni dediſſe memorant impotentem, crudelem & contumelioſum dominatum Marianorum: & conſentaneum eſt fuiſſe conditionem ſubditorũ difficiliorem ac duriorem propter aſſidua bella. Accepti ſunt autem Boruſſi in fidem Polonorum his cõditionibus, vt in ſocietatem ordinũ regni adſciſcerentur, ad honores ac magiſtratus admitterentur, in comitiis ſuo loco ſententias dicerent, nec excluderentur a cõſultatione & ſuffragiis, cum rex creãdus eſſet. Cætera ſuis legibus viuerẽt, iure quo vellẽt vterentur, quæ bona quiſq; ante mutationẽ ſiue priuatim ſiue publice poſſediſſet, ea deinceps quoq; abtineret, telonia cuncta & portoria a Marianis inſtituta abolerentur, magiſtratus publici in vrbibus & præfecturæ arcium externis ne mandarentur, mercatoribus liceret tuto paſſim in Polonia negociari.

At Boruſſi, ne relinqueretur vlla occaſio aut Marianis repetendæ, aut Polonis nouis dominis conſtituendæ tyrannidis, vafro ſed opportuno conſilio mox arces vrbibus impoſitas præſidioq; firmatas, hoc eiecto, diruerunt vniuerſas, priuſquam deditione in Polonorum venirent poteſtatem.

Ex hac Boruſſorum defectione renatum inter Marianos & Polonos bellũ, incolas grauiter afflixit totos annos duodecim, ad annum ſcilicet ſexageſimum ſextum vſque ſupra milleſimum, quadrin gẽteſimum, quo anno ad decimum quartum Calendas Nouẽbris pax inter Caſimirum Poloniæ regem, & familiæ magiſtrum Ludouicum Erlingshuſium his legibus facta eſt, vt Culmẽſis & Michalouiẽſis ditiones; ad hæc Marieburgum, Stuma & Chriſteb urgum arces atque oppida, Elbinga itidem Turonia & Tochemita, & quę ad Pomeraniam vergũt, vulgari Pomerellæ nomine cederent Polonis. Reli-

quā

qua retinerent Mariani,ſed ita,ſi in fide & clientela manerent Polonorum.

Fuit is annus ducenteſimus quinquageſimus, ex quo Mariani primũ ſub magiſtro Hermanno Salcenſe a Cũrado Maſouio aduerſus rebelles Boruſſos acciti ſub cõditione,vt quæ armis perdomuiſſent,tenerẽt,ex quo ergo regionem illam cœperunt ſubiugare, debellatis partim,atq; ab idolorum cultu abductis, partim deletis incolis,nouiſque e Germania coloniis paulatim cæterorum principũ ope introductis,& regione paſſim culta atque exornata ædificiis frequentibus Germanico ritu, Friderico imperatore quicquid de prouincia illa occupaſſent,tanquam armis Germanicis partum imperio aſſerente,& vt Germaniæ coniunctum eſſet ſanciente.

Quod autem edomitis Boruſſis Mariani progrederẽtur,vicinoſque Lituanos & Samogetas infeſtarent,& Poloni ægre ferentes hanc ipſis prouinciam eripi,laceſſere eoſdem non deſinerent,mox inter ipſos & Polonos noua bella exarſerũt,quæ Poloni cum euocatis ad regnũ ex Lituania Iagellonibus acceſſione trium prouinciarum ſuas vires auxiſſent,validius vrſerunt.Certatum eſt inter eos euentu vario vſq; ad eas,quas dixi,pacificationes,ſed Marianas res defectio ſubditorum euertit.Cum vero & pacificationes in fraudem imperij factæ iudicarentur,ſucceſſores minime ſeruandas eſſe arbitrati,bella renouarunt,vt dicetur ſuo loco.

Circa hæc eadem tempora Veneti Cyprũ inſulam adepti ſunt hac occaſione:Suſceperat rex Cypri Iohannes ex pellice Iacobum nothum filium. Ex legitima coniuge filiam Carolotam , cui maritum quæſiuit Ludouicum Sabaudienſem, promiſſo regno dotis loco. Poſt mortem ergo ſoceri Ludouico in Cyprum euocato a ſubditis,dum cunctatur,regnum præripit Iacobus. Etſi hic autem aduentanti Ludouico ceſſit ,Cypro relicta, tamen paulo poſt rediit inſtructus Ægyptiis auxiliis,& fruſtra defenſum Ludouicum a Rhodiis cum coniuge regno exegit.In eo ad hunc modum acquiſito ſeſe vt ſocietate Venetorum muniret,petiit in vxorem Æcatarinam Marci Cornelij Veneti filiam,quã ſenatus adopta-

tam in filiam, vt aditum ad Cyprum ſibi patefaceret, ei collocauit. Sed non diu poſt nuptias ſuperſtes cōiugem grauidam ſenatui Veneto commendauit, quæ enixa filium, hoc etiā in ipſis annis nutritionis extincto, regnū ſenatui patria repetita conceſſit.

Anno quadrageſimo ſupra mille quadringentos, eo ipſo ſcilicet, quo imperium iniit Fridericus, inuētum eſt ſagacitate & ſolertia Germanorum artificium Typographicum excudēdi libros characteribus ex metallo nigri cinereique plumbi, æris & ſtibij conflatis, Moguntia primos codices excudēte. Hoc artificium agnoſcamus eſſe donum diuinitus generi humano cōmunicatum hoc ſeneſcentis mundi vel potius ætate iam effœti ac fatiſcentis ſeculo, vt renaſcentis in eccleſia ſincerioris doctrinæ & aliarum neceſſariarum artium ſtudia, prolatis in lucem e tenebris omnis generis codicibus vetuſtis, inſtruerētur copioſa ſuppellectile optimorū ſcriptorum, quorū fuit authoritas ἀξιόπιστος, & ſubleuaretur imbecillitas & ignauia hominum fatali languore torpeſcentium. Vtinam tanto Dei munere grati vteremur, non ad obſcurandam, ſed illuſtrandam Dei gloriam, non ad diſiungendas, ſed copulandas eccleſias.

Anno ſeptuageſimo ſeptimo, ſupra mille quadringētos, Eberhardus comes VVirtebergenſis, quem aliquanto poſt ad dignitatem ducalem euexit Maximilianus, inſtituit academiam Tubingenſem, cōquiſitis vndiq; viris doctis in doctrina eccleſiæ, iure & aliis artibus. Fuerunt ibi iuriſconſulti Vranius, qui ex Italia conſultus eſt, Georgius Lamparter Maximiliano admodum familiaris, theologi, Gabriel Biel & VVendelinus, qui cum aſſidue legeret libros ſacros, & Auguſtinum, agnouit multa eſſe abſurda in doctrina Thomę, Scoti, & ſimilium, & ſatis libere doctrinam de gratia ſinceriorem ſcholæ propoſuit.

MAXIMILIANVS IMPERATOR.

MAximilianum natum die Martij duodecima, anni quinquageſimi noni ſupra milleſimum, quadringenteſimum

gentesimum, Fridericus pater cunctis septemuirum suffragiis consorte imperij fecit, anno millesimo, quadringentesimo, octogesimo sexto, die sexta Februarij. Adfuerunt praesentes electores omnes, sed duorum summa fuit authoritas, Ernesti Saxonis, & Alberti Brandeburgici, qui in eo conuentu vitam finiit.

Ferunt eo tempore Francoforti Iudaeum fuisse, qui dixerit tunc vltimum imperatorem Germanicum eligi, ac ita late sparsam esse hanc fabulam, & authoris opinionem fuisse tantam, vt ad principes electores sit accersitus. Apud hos eadem dixit, sed addidit, successorem Maximiliani ex eius progenie late in Europa dominaturum esse, & secuturas esse multarũ rerum mutationes.

Patrem Fridericum senem, cum fieret renunciatio electionis, largiter lachrymas profudisse tradunt, qua de re varia fuerunt sapientum iudicia. Eundem electoribus collaudantibus in filio cum alias generosissimae indolis dotes, tum vero & promptam facultatem atque expeditum vsum latini sermonis respondisse: Quam sit facundus nescio, sed me, cum annum attigisset duodecimum, vereri nemini, ne aut hebetioris ingenij, aut imperitioris linguae vicio redderetur ineptus ad negocia publicae gubernationis. Serius enim loquutum esse constat.

Sed tardiorem vsum vtriusque, excellentia sapientiae & facundiae cum adoleuisset, abunde compensauit. Tantas in eum natura, tantas diuina benignitas ex vsu reipu. dotes effudit atque congessit, & tam cumulate, vt cunctos suae aetatis in orbe Christiano reges, heroici ingenij vigore, solertia & alacritate, virtutibus priuatis seu domesticis ac publicis, togatis item & bellicis, ardenti pietatis studio, tantoque principe digna magnificentia, generosi spiritus inuictiq; animi magnitudine secundis pariter & aduersis casibus omnium iudicio antecelluerit.

Coronatus Aquisgrani die decima Aprilis incidit in maximas rerum perturbationes, commissis inter se pontificiis facibus orbis Christiani regibus cum tristissima Italiae clade & ruina.

Vita eius priuata plena fuit exemplorum, non simulatae sanctimoniae, honestatis, grauitatis, temperantiae, so-

brietatis,caſtitatis, vt apparuerit haud dubie fulgere in mente eius veram agnitionis diuinæ lucem accenſam a Filio Dei,& pectus ardere motibus Spiritus ſancti,ac totum vitæ curſum regi diuinitus.Cōſuetudo familiarior vitę domeſticę cōſumta illi eſt cum viris doctis, quibus cum de doctrina eccleſiæ,de omnibus philoſophiæ partibus,ſed de arte medica præcipue,& matheſi, de hiſtoriis omnium temporum ſuauiſſime collocutus, & in ipſis curam lectionis ac meditationis aſſidue acuit,&ſuo exemplo hortatuque ac ſpe præmiorum ampliſſimorum,cum omnium liberalium artium, tum vero in primis hiſtoriarum ſtudia in Germania tunc adhuc profunda barbarie obruta & veræ ſolidæque eruditionis fontes ignoratę,vnus excitauit,ita vt ante eum patriam vix quiſquam verioribus ornamētis priuatim aut publice illuſtrauit ac condecorarit.In doctrina medica maximi fecit Georgium Collimitium Danſtetterum. In matheſi hunc & Vogelinum, quorum vterque audiuerat Regiomontanum , alter Vogelinus etiam Purbachium. Indagatione vero antiquitatis accurata peneque curioſa cauſſam præbuit Cuſpiniano , Nauclero, Cunrado Peutingero, Iacobo Manlio, vt integram hiſtoriarum ſeriem cōtexerent.Alios vt Ladiſlaum Sunthemium, & Stabium impulit,vt vetuſtatem familiarum Germaniæ, quarum norat fuiſſe antiquitus incorruptam nobilitatem,nullius illegitimæ commixtionis vicio adulteratam,explorarent ac deſcriberent,in quam rem magnos impendit ſumtus.

Exemplo imperatoris inuitati & confirmati principes reliqui, non minore deſiderio & cura cognitionem hiſtoriarum expetiuerunt. Nam & Capnio Philippo Palatino epitomen hiſtoriarum compoſuit, recitata ſerie monarchiarū ex Herodoto & Xenophonte, & aliis probatis ſcriptoribus,qui poſtea res Macedonicas & Romanas expoſuerunt.Et refloreſcentium in academia Vienneñſi literarum celebritate moti electores duo Fridericus Saxo cognomento Sapiens, & Ioachimus Brandeburgicus,cum recte iudicarēt veriora & maiora cōmunis vitæ ornamenta eſſe literarum & artiū propagatio-

nem,

nem, leges, disciplinam, in suis ipsi quoque ditionibus scholas instituerunt. Fridericus Vvitebergæ ad Albim anno secundo supra millesimum, quingentesimum, doctoribus omnium honestarum artium accersitis ex academia Tubingensi præcipue, nõnullis etiam ex Lipsensi, sed legibus ad formã Tubingẽsis scholæ, quæ ceu colonia Bononiensium est, compositis. Ioachimus Franco forti ad Viadrum, colonia deducta ex Lipsensi, quam ex Pragensi natam esse supra dixi. Pragẽsis ad ideam scholę Parisiorum accommodata fuit. Talis priuata vita fuit Maximiliani.

Bella gessit plurima & difficillima domi forisque, sed magna ex parte necessaria, exceptis iis, in quæ fœderũ occasione fuit pertractus, in quibus quoties a pontificibus stetit, toties fortunam sensit aduersam. Tyrocinia prima fecit in Belgicis & Sicambricis bellis Sicambro duce Adolpho, qui ad Tornacum occubuit, cum Gallis conspirante. In his bellis fusis viginti millibus Gallorum ad Tarbenam, Geldriaque in deditionem accepta, sequutus authoritatem, consilia & fortunam exercitatissimi in re bellica & acerrimi ducis Alberti Saxonis, Belgas factiose tumultuantes & insolenter ac cõtumaciter imperium noui principis, Philippo Rauesteno factionum duce, detrectantes, ita præliis aliquot & obsidionibus toto octennio attriuit contuditque, vt aliquot vrbibus vi fameque expugnatis, cæteræ territæ vicinarum cladibus vltro acciperent iugum imperij, & pacem suppliciter poscerent.

Albertus Saxo inde arma in Frisiam conuertit, quam in præmium confecti belli & sumtuum compensationem Maximilianus procerum imperij cõsensu ei attribuerat propriam. Huius etsi magnam partem subegit, tamen interceptus morte, filiis imperfectam victoriam reliquit. Sed eum oppugnatio Frisiorum euentum habuit, vt quanquam a Georgio & Henrico fratribus ducibus Saxoniæ graui bello domiti, magna ex parte in potestatẽ illorum concesserint, aliquãto post tamẽ conspiratione comitum ac ciuitatũ, quæ alieni imperij iugum nõdum subierant, ad defectionem inuitati, deserta

fide rurſus ſeſe in libertatẽ vendicarint, Saxonibus belli pertæſis in prouincia procul ab ipſorum ditione diſſita, cuius & incerta poſſeſſio, & adminiſtratio ſumtuoſior, quam fructuoſior futura eſſet.

Initia tamen in motibus Belgicis Maximiliano parũ læta affulſerunt. Brugenſes enim biennio poſt electionem captum arcteque cuſtoditum & tractatũ contumelioſe, vt terrore eum aſſiduo inſuper ceu excruciarent, atrocia ſuorum in vrbe indignaque ſupplicia ſpectare aſſidue coëgerunt barbarico quodam furore, donec totius imperij auxiliis a patre liberatur.

A morte Matthiæ Pannonis totum ſe contulit ad bellum Vngaricum, in quo non ſolum occupatas ab illo vrbes Auſtriacas recepit, ſed multas alias in ipſo regno expugnauit. Fuerunt in eius exercitu duces Saxoniæ fratres, Fridericus & Iohannes, qui poſtea in bello Veneto etiam egregiam ei operam nauarũt, itemque Georgius Bauariæ dux, Rodolphus Anhaltinus princeps ex Aſcania veteri ſtirpe & nonnulli alij. Iohannes Saxoniæ dux in oppugnatione Albæ regalis inter primos mœnia cõſcendit, & coronã muralem promeruit. Nec magno negocio Maximilianus tũc totum perdomuiſſet regnum, præcipuis vrbibus iam ad ſpontaneam deditionẽ paratis, niſi ex pacto Vladiſlao Boëmiæ regi procerum ſuffragiis expetito id concedere viſum fuiſſet ſatius, retento ſolo iure ſucceſſionis, vt deficiente maſcula ſobole Vladiſlai, in ſuos id poſteros deuolueretur.

Sequuta ſunt deinceps bella Italica funeſta admodũ & grauia, in quibus inimicam crebrius quam propitiam fortunam expertus, tandẽ iis excidit omnibus quæ occuparat. Primum in Hetruria bellum geſſit, a pontifice, Ludouico Sfortia, & Venetis accitus contra Gallos & Florentinos ad defenſionem Piſanæ vrbis. Ad eam expeditionem Genuenſium claſſe in Hetruriam tranſuectus, cum Liburni portus oppugnationem aduerſa tempeſtate fruſtra cumque ſuorum clade tentaſſet, fatis aduerſis non reluctandum ratus, copiis diuerſo itinere in Longobardiam remiſſis, ipſe ſubſequutus rediit in Germaniam. Creditur in hac expeditione morem geſſiſſe

pontifici

pontifici non tam propter Piſanos, quam vt ſi bellũ fœliciter confeciſſet, vteretur opportunitate accedendi ex propinquo ad vrbem Romam petendæ coronationis cauſſa.

Sed maiora fuerunt bella, quæ extiterunt a Carolo octauo alacri & feruido iuuene, atque ex aſſentatorũ applauſu ſpebus ampliſsimis eximiæq; gloriæ inexplebili cupiditate inflammato. Hic ſub Andegauenſium in regno Neapolitano iure totius Italię imperiũ animo complexus, & opportune cõtra Arragonios a Ludouico Sfortia in auxilium euocatus, ne quid tantum opus moliẽti domi obſtaret, quod victoriæ curſũ remoraretur, duos ſibi infenſos vicinos, extorto fœdere, non ad belli ſocietatem, ſed vt quieſcerent, prius placauit. Maximiliano quidem, quem repudio Margarethæ filiæ, & raptu ſponſæ Annæ Britannicæ graui iniuria affecerat, per Ludouicum Sfortiam, qui Britannicis nuptiis defraudato Blancam Mariam Iohannis Galeacii ſororem deſponderat, & per Heluetiorum legatos ſatisfecit. Ferdinandus Hiſpanum ſibi deuinxit reſtitutione Perpenniani ditiſſimæ vrbis in ipſo Hiſpaniæ aditu & agri Ruſcinonenſis, quæ Iohannes pater Celtiberico bello in ſumma rei pecuniariæ difficultate cõſtitutus Ludouico vndecimo oppignorarat.

Carolus itaque incuſſo ingenti terrore toti Italiæ cũ Piſanos eiectis Florentinis: hoc rurſus eiectis Mediceis: & Senẽſes pulſo Pãdulpho Petrutio in libertatem vendicaſſe videri vellet, & pontificem introducto in vrbem exercitu ad fœdus ineundum & dedendum ſibi Gemem Baiazetis fratrem compuliſſet, hinc improuiſa celeritate Neapolin delatus, regibus fama ſui aduentus perculſis ac profugientibus Alphõſo patre Ferdinandoque filio, & Friderico patruo, regnum totum omnium opinione citius obtinuit. Neapolin cum triũpho ingreſſus eſt Calend. Ianuarii, anno nonageſimo quarto, ſupra milleſimum, quadringenteſimum.

Quo tam inopinato ſucceſſu conſternati principes orbis Chriſtiani, pontifex, Maximilianus Cæſar, ſenatus Venetus, Ludouicus Sfortia, Ferdinandus Hiſpanus, icto

fœdere arma cõtra Gallos vndique coëgerunt. Hac conſpiratione principum retractus Carolus, cum per interclüſa obſeptaque a Venetis & Sfortia, (quem Ludouicus Aurelianēſis interea bello inuaſerat occupata Nouaria) reuerti ſe niſi via ferro aperta non poſſe cerneret, ſuperatis illis ad Tarrum amnem cruēto prælio, ipſe in Galliam incolumis euaſit.

Etſi autem Campanos, Brutios, Apulos ac Samnites impoſitis præſidiis confirmauit, poſſeſsio tamen regni nec firma Gallis nec diuturna fuit. Rediit enim ad arma Ferdinandus Alphonſi filius, adiutus a Conſaluo, quem Ferdinandus Hiſpanus ad Siciliæ defenſionem cum valida claſſe ablegarat. Sed in ipſo victoriarũ curſu biennio poſt Caroli victoriam, pridie Nonas Octobris, febre cõcidit, iure regni in Fridericum patruum tranſlato. Contra hũc & Ludouicum Sfortiam fœdus percuſſerunt Alexander pontifex, Ludouicus duodecimus Galliarum rex, Caroli Aurelianenſis filius, qui Carolo nuper præpropera morte e vita euocato, ſucceſſerat Ferdinandus Hiſpanus, Veneti & Florentini, ea conditione, vt Ludouico regi principatus Mediolanenſis, quem hæreditario iure ſibi arrogabat, Venetis Cremona cederet. Cæſar Borgia Alexandri pontificis filius, nulli hominum, quotquot vixerunt, ſcelerum īmmanitate ſecundus, in Flaminia Æmyliaque & Vmbria occupanda, trucidandaque aut exterminanda omnĩ antiqua nobilitate adiuuaretur, quibus ſibi cædibus aditum ad imperium Ciſalpinæ Galliæ parare cogitabat. Ferdinandus & Ludouicus regnum Neapolitanum inter ſe partirentur, plus valente in Ferdinando regni cupidine quam ſanguinis neceſſitudine, cuius ratione Friderico auxilia debebat & defenſionem.

Initium fœderis a Venetis extitit Sfortiæ odio. Nam paulo ante pontifex, Sfortia & Veneti coniuncti contra Gallos & Florentinos pro Piſanis ad horum libertatem defendendam attraxerãt Maximilianum imperatorem, vt dixi: Sed cum res non ſucceſsiſſet, & Veneti imperio Piſanæ vrbis inhiare viderentur, Sfortia ab eorum amicitia diſcedens, id egit, vt quibus poſſet modis conatus

Vene-

Venetorum impediret. Inde implacabile aduersus Sfortiam odium conceperunt, quod in eum concitatis ad fœdus principibus, quos dixi, effuderunt.

Ex hoc fœdere Sfortia coniectus in summas difficultates, cũ frustra a Maximiliano Helueticis Rheticisque armis lacessito auxilia expectaret, Baiazeten in Venetos scelerato consilio concitauit, cuius ille consilii mox pœnas dedit, cum rediit in Longobardiam Helueticis copiis & Burgũdico equitatu instructus. Vix recepto enim Mediolano & Nouaria etiam expugnata, Tramulio Gallorum duci proditus, & ab hoc in Galliam ad perpetuos carceres relegatus est, anno Christi quingentesimo primo supra millesimum. Ascanium quoque fratrem, cardinalem, cuius opera pleraque fœliciter peregerat, in agrum Placentinum fugientem, Veneti exceperunt, & deposcentibus Gallis tradiderunt. Mediolanum vero non toto vertente anno tertio dominos mutauit.

Restabat Fridericus Arragonius in regno Neapolitano. Hic ignarus fœderis inter duos reges Hispanum & Gallum, conditionisq; de regno inter ipsos ex æquo partiẽdo, dum frustra opem Cõsalui implorat, a Gallicis ducibus, qui e Cisalpina Gallia in Campaniã descenderant, per inducias ex improuiso oppressus, rebus desperatis cũ vxore & liberis in arcẽ Ænariæ insulæ traiecit, & cũ Mamurcio atque Obegnio ducibus dedita Neapoli pactus, vt liceret sibi in Galliã nauigare, & Ludouici regis clementiam suppliciter coram experiri, id non difficulter impetrauit, quod illi ad certos & perpetuos carceres eum proficisci non ignorarent. Excedens Italia Ferdinandum filiũ adolescẽtem Tarenti reliquit, vt eam vrbem natura loci munitissimam præsidio tueretur. Hunc Consaluus deditione vrbis in fidem susceptum, Ferdinãdo flagitanti in Hispaniam misit ad eãdem, in quam pater inciderat, fortunam.

Post hæc reges, vt conuenerat, pari æstimatione regnum inter se diuiserunt. Constabat id veteri partitione quatuor prouinciis. Harum prima erat Campania, quæ magna ex parte terra Laboria dicitur, extenditque

sese a Fundano saltu vltra Sarnum & Sylarim Picentinorum extremos amnes, vsque ad Laum Lucaniam a Brutiis diuidentem, cuius caput est ipsa regia Neapolis.

Campaniã proxime attingebat Aprutina regio, olim Præcutina. Hæc ab Apennino ad oram maris Adriatici per Samnium porrigitur, cuius caput est noua vrbs Aquila ex Amiterni Forconæque ruinis extructa.

Reliquarum duarum e leua alteram Apuli olim Salẽtinique tenuerũt a Gargano monte ad Iapygium extremum Italiæ promontorium protensum. Alteram Brutij, quæ non recte hodie Calabria dicitur, cum Calabri ij sunt, qui Apuliam incolunt circa Brũdusium ad mare superum. Brutij quorum caput est Consentia, sub Calabriç nomine a Sylari vsque ad fretum Siculum incolũt, inclusi ad Ionium mare ora magnæ Græciæ, ea Lucaniæ parte simul intercepta, quæ inter Laum, hodie Lainum, & Sylarim flumina Tyrrheni maris littus attingit.

Ex partitione igitur Brutij & Apuli Hispanis: Campania cum Aprutina regione Gallis obuenerant. Intererãt duæ exiguæ regiones appellationibus nouæ, Capitanata & Basilicata, ab Apulia & Lucania abscissæ. Capitanatã duo amnes, Fronto, qui hodie Fortoris est, & Aufidus: Basilicatam Hirpinorum & Lucaniæ fines includunt. De his, cum neutris in diuisione attributæ essent, iure primum inter vtrosque, mox & armis disceptatum est, eo euentu, vt Galli bello victi, Caieta, quæ illis postrema reliqua mansit, dedita, Neapolitani regni finibus excesserint.

Cæsar Borgia cum immanibus cædibus florem nobilitatis Italicæ passim excidisset, Alexandro patre peremto vi veneni, quod cardinalibus paratum, pocillatoris errore, ipse & filius hauserant, mandato Ferdinandi Hispani comprehensus atque in Hispaniam nauibus deuectus est, vt in carcere adseruaretur. Vbi cum post tertium annũ deceptis custodibus e Medinæ arce funibus se demisisset, & ad Iohannem Cantabriæ regem euasisset, hoc bello cum Alarino regulo contendente, in prælio ad Mẽdauiam glande traiectus occubuit, mortis genere nimis placido, vtpote cuius inaudita scelera & parricidia atrociora

ciora ſupplicia promeruerant.

Talē cū habuerint euentum inſidioſa & πλεονεκτικὰ conſilia &infidæ conſpirationes,diſcant pij principes nō poſſe retineri imperia ſine auxilio Dei. Quare Deo obtemperent, faciant officia neceſſaria & a Deo expectent defenſionem , ſicut ſcriptū eſt:Qui dat ſalutem regibus. Nec faciant ſocietates & fœdera cum impiis,nec quærāt infida præſidia,nec incertiſſimis & fallaciſſimis hominū voluntatibus nitantur,nec moliantur πλεονεκτήματα,nec implicent ſeſe non neceſſariis rebus.

Propter Caroli octaui irruptionem in Italiam , & vt de bello Turcis inferendo mature deliberaretur , Maximilianus indicto cōuentu,VVormaciam imperij principes congregauit , anno nonageſimo octauo , ſed irrito conatu. In eo conuentu Eberhardum comitem VVitebergenſem inſignibus & honoribus auctum ſolenni & publica feſtiuitate prouexit in ordinem ducum.

Interea eum exercuit & bellum Helueticum , quod motum anno ſupra milleſimum,proximo ante quingenteſimum , varioque euētu geſtū ſupra viginti millia hominū abſumpſit , Heluetiis partæ libertatis conditiones & detractas domui Auſtriacæ prouincias pertinaciſſime tuentibus, iugumque quod ceruicibus ipſorū intentabatur, acerrime propulſantibus. De his enim certamen erat præcipuum: Maximiliano contra elatæ gentis ferociam cōpeſcere ſatagēte,quæ proſperitate victoriarū indies magis magiſque tumeſcēs imperare monarchis legibus præſcriptis,& belli paciſque conditiones ferre,decerpere hinc inde,quæ opportuna,ipſis eſſent,atque imperium quibus vellent limitibus circumſcribere,pellere reducereque principes quos liberet , auellere ſeſe ab imperio,& onera cōmunia recuſare nō erubeſcerent. Belli πρόφασις erat iuſta & æqua,quod ex conuentu Lindaenſi flagitabat imperator,vt ad ęqualia iura & onera imperij redirent,ſeque cum Sueuico fœdere cōiungerent, quod tunc renouabatur.Octies cum dimicatum eſſet,maiore Maximiliani quam hoſtium clade, tandem tranſactione bellum compoſitum eſt Baſileæ,decimo Calend.Octo-

bris anno eodem.

Inde ad Bauaricum bellum deuentum eſt, quod vno anno cœptum & confectum eſt, quarto ſcilicet ſupra milleſimum, quingẽteſimum, Ruperto Palatino patreque eius Philippo ſeptemuiro ex proſcriptionis ſententia, quam Maximilianus promulgarat, a totius imperij ordinibus oppugnatis.

Cauſſa inde extitit: Ruperto filio Philippus conciliarat nuptias filiæ Georgij Diuitis Bauariæ ducis, qui ex pacto dotis loco Ruperto genero legauit præter auri argẽtique vim omnem & ſupellectilem plane regiam, eã etiã Bauariæ partem, quam ex hæreditate tenebat. Hoc teſtamentum, quod in imperij leges & iura feudorum peccaret, & factum eſſet in fraudem Alberti Bauariæ ducis Maximilianus deprecante Alberto non voluit ratum eſſe. Quæſita eſt ergo & impetrata approbatio pontificia. Poſt Georgii mortem, genero ex teſtamento hæreditatem adeunte, Alberto eandem ex legibus aſſerente, Maximilianus ſeſe interpoſuit & conditiones tulit, vt de Georgii ditione triens vnus relinqueretur Ruperto dotis ratione. Alter cederet Palatinæ domui in compenſam eorum, quibus illa ſeſe & defraudatam a Ludouico Bauaro, & ſpoliatam eſſe ſæpe fuerat queſta. Tertia rediret ad Albertum. Philippo has conditiones recuſante, & pro tota ditione arma expediente, Maximilianus edita proſcriptionis formula, bellum cõcitauit, in quo Palatina ditione multis detrimentis affecta, multis præſtãtibus viris aut veneno necatis, inter quos fuerẽ Rupertus princeps & coniunx, vel in acie trucidatis vel ſupplicio plexis, Palatina familia rerum ſuarum iacturam fecit grauiſſimam.

Semel totis viribus certatũ eſt, per aliquot horas Marte dubio, Ruperto Boemicis auxiliis cõfiſo & pertinaciſſime pugnam vrgente, aciemque ſicubi ſolueretur aut fatiſceret reficiente. Nec ceſſit donec ad eã redactus eſſet paucitatem, vt conſiſtere non poſſet. Boemi ceciderunt circiter bis mille.

Res tandem ad pacificationes deducta eſt interceſſione Friderici Saxoniæ electoris, qui etſi Maximiliano nõ

defuit,

defuit, plus tamen curæ & laborum sustinuit in lenienda Maximiliani ira, ita vt eo vtcunque placato, vnicus in cōuentu Coloniensi ausus fuerit Palatinum ad Maximilianum adducere, vt supplex fieret, qua in re existimatū est eum nōnihil offendisse animum imperatoris, quod hosti ipsius non vehementius irasci visus esset, causa tamen consilii fuit honestissima. Nam quæ sit electorum necessitudo, cōsiderauit, nec penitus dilacerari voluit vetustissimam cognati & multis fœderibus ipsi deuincti electoris ditionem ac nobilissimam familiam. Hoc ipsum tamen officium tegendi amici ita moderatus est, ne de authoritate summi imperatoris aliquid derogaretur. Supplicem esse voluit.

Laudanda vero est & moderatio in victoria atque clementia Maximiliani, qui supplici pepercit, & nepotibus Philippi Ruperti filiis partem controuersæ regionis attribuit, eam quæ intra Danubium & Nabum supra Ratisbonam limites veteres Palatinæ ditionis attingit.

Anno octauo supra millesimum, quingentesimū Venetum bellum cœpit, mirabili voluntatum conuersione motum a regibus totius Europæ ad deprimendū fastum insolentiæ, ac frenandam audaciam potentię Venetæ, instinctu Iulii pontificiis, qui nuper Iohannem Bentiuolum senem septuagenarium Bononia expulerat. Id bellum in hunc finem desiit, vt Venetis quantum satis videbatur mulctatis & compilatis, Iulius voluntate velut vēti flatu subito inuersa, aliud inde pro Venetis detexuerit, regib. sua semper consilia ad exemplum leuitatis ac perfidiæ pontificiæ instituentibus ac temperantibus ex vsu suo & commodo, & sanctitatem, veritatem, pietatem, iustitiam, fidem ac religionem fœderum, pactorum constantiam in his seruandis, postponentibus suæ vtilitati, qua metiūtur & æstimant dignitatem, non curata mutatæ fidei labe, quantumuis indigno tanto ordine ausu.

Maximiliani quidem in hoc fœdere conditio eo fuit deterior & iniquior, quā reliquorum, quo æqui iustique ipse & fidei pactorumque fuit obseruantior. Nihil enim in eo fucatum, insidiosum, nihil aut suspicax, nihil captiosum aut πλεονεκτικὸν aut auarum fuit. Natura enim

ad veritatem, candorem, iustitiam & æqualitatem ferebatur, ac fraudulētas simulationes oderat, alienus erat ab iniusta sæuitia, & moderationem amabat in omnibus reb., consilia dirigebat exquisito grauique iudicio, non ad distractiones voluntatum, non ad inuoluendas res, non ad alendas simultates & odia, non ad oppressionē & euersionem aliorum, sed ad concordiam cum salute & dignitate imperii coniunctam.

Biennio ante Philippus Maximiliani filius Belgarum princeps in Hispaniam nauigarat, crebris procerum literis euocatus, vt Isabellæ socrus dotale regnū capesseret. In eum cum Ferdinandus propensiora suorum studia esse perspexisset quam erga se detestatus leuitatem perfidiæ traiecerat Neapolin. Sed Philippus ex indulgētiore victu sub noui cæli insueta temperie sæua febre correptus, cito decessit, anno ætatis vicesimo octauo, relictis ex coniuge filiis duobus Carolo & Ferdinando, & filiabus quatuor.

Arserat paulo ante cometes circiter Idus Septembris, in septentrione prope plaustrum, tetra luridaque specie, cauda splendida ac densa, a qua cauda pauonis vocabatur in Corum ventum proiecta. Hunc & Philippo fatalem fuisse, & nouas clades Italiæ portendisse ex euentu coniectari licet.

Ferdinandus vbi de generi interitu cognouisset, rebus Neapoli compositis rediit in Hispaniā. In eo itinere Ludouicum regem Franciæ Sauonæ conuenit belli Veneti caussa, quod tunc agitabatur.

Communis belli proxima caussa fuit quod Veneti, qui vt ex aliorum ruina & interitu tantum imperium initio condiderant, ita deinceps ex euentu alienæ fortunę occasiones amplificandi res suas captare atque arripere consueuerant, tunc etiam immodicam affectantes potentiā, vel potius iā tantā adepti, vt nisi retunderetur, videretur in totam sese Italiam extensura esse regibus exterminatis. Quod illi ergo de singulorum regum ditionibus aliquid decerpserant, id Iulio pontifici videbatur armis cōmunibus repetendum esse, ea lege, ne ab armis prius decederetur, quam sua singuli recepissent.

Conspi-

Conſpirarunt ergo Cæſar Maximilianus, Iulius pontifex, Ludouicus Gallus, Ferdinandus Hiſpanus, Alphonſus Ferrarienſis. Fœdus Cameraci ictum eſt. Ad hoc Maximilianus eo facilius acceſſit, quia occaſionem quærebat vlciſcendi illatam ſibi priore bello a Venetis Hiſpanorum & Gallorum ope cladem ad Petram caſtellum & ad Cadurium, cum a Carnicis Alpibus & ad Tridentinas fauces copiis præmiſſis, ipſe ſequi & Romam ſolẽnis renunciationis cauſſa proficiſci conſtituiſſet. Qua de re priore anno ſeptimo in conuentu Conſtantienſi cum principibus imperij deliberarat. Sed Veneti conſilio intellecto, quod profectionis euentũ metuerent talem fore, qualis fuerat expeditionis Gallicæ paulo ante, iter auxilio confœderatorum totis viribus intercluſerunt ac prohibuerunt.

In hoc communi bello præcipue apud exercitum Maximiliani partes fuerunt Rodolphi principis Anhaltini ex nobiliſſima ſtirpe Aſcania, ante hoc bellum victoriis præclaris in Vngaria & Geldria partis inclyti, vt qui Vincentiam, Veronam & Patauium recepit, & non procul a Vincentia a Bartholemæo Liuiano Venetorũ duce circumuentus ſit, vt elabi non poſſe videretur, hoc præmatura & nimis puerili ferocia Venetos ad lanienam Germanorum ſpectandã tanquam ad certam paratamq; victoriam euocante, ita pugnauit, vt Veneto exercitu prouida irruptione, ſed impetu vehementi diſſipato protrito, conciſo, in Bachilionem amnem præceps acto, cum magna ſpectatorum parte victoriam reportarit glorioſiſſimam, Nonis Octobris, anni decimi tertij, ſupra milleſimum, quingenteſimum. Deſiderata ſunt in exercitu Veneto ad nouem millia.

Sed hoc fidiſſimo cuſtode Veronæ veneno peremto ciuitates perfidia gentis rurſus amiſſæ, redierunt ad Venetos.

Ludouicus Galliæ rex pridie Idus Maias, anno nono poſt milleſimum, quingenteſimum, deuictis ad Pandinũ vicũ Venetis, captoque Liuiano, Cremonenſes, Bergomates & Brixianos in deditionem accepit.

Alphonſus Ferrarienſis peninſulam Rodignam & A-

teste natale solum maiorum suorum, Montagnanam & Montem Silicem: Iulius Ariminum, Fauentiam, Ceruiā & Rauennam, Ferdinandus Venetis pignori datas ab Aragoniis Apuliæ vrbes recepit.

His cladibus Veneti affecti, neque difficultates rei nũmariæ ærario exhausto terrestrique imperio omni perdito coniecti maximas, pacem a Iulio pontifice supplices petiuerunt, qui cum sibi abunde satisfactum esset, vt Gallos Germanosque nihil de sua in Venetos acerbitate remittentes Italia exturbaret, concessa Venetis pace, Alphonso Ferrariensi etiam, vt arma poneret, imperauit. Hoc persistente in fide & amicitia Gallorum, & Gallis vicissim defensionem ei præstantibus, nouum bellũ consertum est, cuius ea fuerunt initia, vt TriuultiusGallorũ dux Bononiam reductis Bentiuolis pontifici adimeret. Ad huius facti famam pontifex in furorem actus mox rursus totam pene ad arma conciuit Europam, euibraro in Ludouicum Gallũ anathemate, & assumpto prętextu Maximilianum Sfortiam in paternum imperium, vnde non iuste sit pulsus, reduci oportere.

Gallus contra contemtis diris pontificiis, vt vicissim omnem pontificis authoritatem retorto in eum anathemate infringeret, concilium Pisis indixit, in quo in Iulii sceleratas molitiones recentibus Constantiensis & Basiliensis synodi exemplis inquireretur & statueretur, annuentibus primo Florentinis, sed mox sententia mutata refragantibus, quo factum, vt pulsi ex vrbe cardinales cum præsidio Gallico tumultu plebis, Mediolanum concesserint.

Pontifici in præsentia opem tulerũt, Veneti, Heluetii, & per Aphricanas cohortes Ferdinandus Hispanus absens, qui & Iohannem Nauarræ regem Gallicis addictum partibus interea tota Cantabria expulit. A tergo vero Galliam inuasit Henricus Angliæ rex, vt Ludouicum domi detineret.

Gallicum exercitum Germanicis Maximiliani copiis firmum ac validum duxit Gasto Fosseius sorore Ludouici in Vasconibus genitus, qui cum Venetas copias Balæono duce ad Athesin fudisset, & eodem victoriæ cursu

su super arcem in vrbem Brixiam ingressus,præsidio Veneto cęso,vrbem recepisset, Rauennam delatus, tota acie cum pontificiis copiis conflixit,tanto pugnantium ardore,vt Galli victores pontificij exercitus partem maximam trucidarint,reliquam, cum res deplorata esset, proiectis armis sese dedentem ceperint. Certatum est anno duodecimo post millesimum,quingẽtesimum,tertio Idus Aprilis,die festo Paschæ. Cecidisse in conflictu de pontificis exercitu,ad sedecim hominum millia referuntur. Occubuit & ipse Fosseius a globo hostium circumuentus,dum Hispanos incautius persequitur.

Ab huius prælij fama imperator reductis suis auxiliis a Gallo,initoq; fœdere cum Hispano & Anglo,Gallum domi nouo bello implicauit,in quo cũ retractæ ex Italia Gallorũ copiæ regrederẽtur,excitæ a pontifice in auxiliũ nouæ Heluetiorũ cohortes, illas ab Athesi repulsas intra Ticinum vrbem compulerũt,& Venetis copiis auctæ,instructæque tormentis,mox etiam Ticino & tota cisalpina Gallia excedere coëgerunt.

Pontifex Bononiam Bentiuolis denuo eiectis recepit. Genua se in libertatem vendicauit.Maximilianus Sfortia in Mediolanensem principatum repositus est.Medicei,quos Galli Florentia pepulerant,eiecto Soderino in patriam paternumque principatum reducti sunt.

Hoc exitu finitum est confœderatione regum susceptum contra Venetos bellum memorabile exemplis cupiditatũ & affectuum in regibus,inconstantiæ ac mutabilitatis voluntatum humanarum,incertæ dubiæque fidei fœderum & tristissimi exitus nõ necessariorũ bellorum.Confectum id est cum multa clade gentis Italicæ, quam in hoc bellum inuoluit ambitio &rabies Iulij põtificis iusto Dei iudicio,scilicet,vt hoc ceu irretita hæreret in tristissimis & tragicis pœnis.

Inuidebant omnino Italiæ ocium & quietem fatales furores pontificum & regum infinitæ cupiditates.Nam & Leo decimus, vt proferret imperium pontificium ad Padum vsque, Sfortiæ Placentiam & Parmam, olim Atestinæ ditionis oppida extorsit,& rursus mutatis voluntatibus Ludouicus atque Ferdinandus reges occulte

pacem pepegerũt mutuis commodis ſeruituram vt neutro alterum impediente Hiſpanus Cantabriæ regnum confirmaret, Gallus Mediolanum repeteret. Et ab Hérico Britanno Gallus poſt amiſſas duas vrbes Belgii, & Iacobum Stuardum Scotorum regem belli ſocium ab Anglis interfectum, certis conditionibus pacē impetrauit, Maria Henrici ſorore in vxorem ducta.

Sed fuere Gallo ſecundæ nuptiæ exitiales. Nam paulo poſt deceſsit Calendis Ianuariis, anno decimo quinto ſupra milleſimum, quingenteſimum. Nec lōgo interuallo eum ſequutus eſt Ferdinandus, in Hiſpania, ſc licet decimo ſeptimo Calend. Februarii, anno milleſimo, quingenteſimo, decimo ſexto, clauſa Arragoniorum regum ſtirpe, quæ a Berengariis Barchinonę comitibus progna ta, in Hiſpania annos trecentos ſeptuaginta: in Sicilia ducentos triginta regnaret. Contra multorum dierum incendio mortem ei portendit.

Succeſſere Ferdinando Carolus quintus ex filia nepos: Ludouico Frãciſcus dux Angoliſmorum gener, qui gubernationem ab Italico bello auſpicatus, perfracto, vt dixi, captiuitate Proſperi Columnii per alpes aditu, Heluetios Maximilianum Sfortiam acerrime propugnantes, ingenti ſed cruento & periculoſo bidui prælio debellauit ad Mediolanum adiuuantibus Venetis, ita vt de viginti quinque millibus vix pars dimidia euaſerit, Parmamque ac Placentiam pontifici ablatas ad vetus Inſubrum imperiũ reduxit, captoq; a deditione arcis Mediolanenſis, & tranſmiſſo in Galliam Maximiliano, poſſeſſionem principatus ſtabiliuit. Pugnatũ eſt anno milleſimo, quingenteſimo, quinto decimo, Idibus Septembris & poſtridie.

Ex hoc ſucceſſu Franciſcum maiora animo agitantē inceſsit libido inuadendi regni Neapolitani, qua de cauſſa euocatum Roma Leonem pontificem Bononiæ conueniſſe exiſtimatur. Sed id molientem retraxit ex Italia Cæſar Maximilianus, impulſis Heluetiis iam ante vindictæ cupidis, & Henrico Anglo ſollicitato.

Veneto bello, quod vario euētu in annum nonum geſtum eſt a Maximiliano, nulliſque interruptũ induciis,

huic

huic ergo finem attulit pax inter Carolum hæredem regnorum Ferdinandi Hispani ex testamento & Franciscum Gallorum regem. Carolo necessaria magis quam honesta,consiliis Caroli Ceurij Belgæ nutricij apud Nouiodunum vrbem in finibus Veromandorum confecta in has conditiones, vt Carolus regnum Nauarrę Iohanni filio,qui inde expulsus erat,restitueret,si id iudicibus qui constituendi essent,videretur ex æquo & iure.Item centum millia aureorum nummum quotannis Gallo vt penderet ex regno Neapolitano, ad confirmandum ius, quod in illo regno sibi arrogabat. Cumque ad Venetos etiam Franciscus & res Mediolanenses respiceret, Venetis etiam Veronam reddi,Brixiã enim paulo ante receperant, postulauit ea lege, vt redemptionis nomine ducenta millia aureorum nummum Cæsari duabus pensionibus persoluerentur.Non refragatus est his cõditionibus Maximilianus auus iam senex,qui bellorum pertæsus & auxiliis Helueticis diffisus,quibus dimissis paulo ante ex Italia sese nulla re memorabili gesta receperat,nepotis sui cõmodis in præsentia obstare non volebat,etsi his conditionibus vehementer eum prægrauari non ignoraret. Sed non fore aut ratam,aut diuturnam compositionem facile intelligebat,quod Carolo impubere a nutricio facta esset.

Nec ita multo post Carolo quinto ad imperiũ suffragiis electorum expetito,cũ Franciscus per coëmtos suffragatores idem frustra ambiens de spe sua decidisset,renouatis ex repulsæ dolore veteribus erga æmulum cõpetitorem odiis,nouis excitatis,bellum inter vtrumque primum apud Belgicas Eburonũ vrbes exarsit,quod inde in Italiã,Gallias & Hispanias sese diduxit,vario euentu,sed ita,vt fortuna Caroli vincente.Neapolitani regni Mediolanique possessio,de qua præcipue certatum est, apud Carolum manserit,vt dicetur suo loco.

Anno ante Venetum bellum proximo Carolus Geldriæ dux incitatione & sumtibus Gallorũ,apud quos ab interitu patris a teneris ad odium domus Burgundicę educatus erat,violata iurisiurandi fide, qua se Maximiliano obligarat,Brabantinos magnis detrimentis & cla-

dibus affecit.Erat Carolus feroci & ſuperbo ingenio iu-uenis,cuius auus Arnoldus natus Maria filia Iohānis domini de Arkell, mortuo Reinaldo vltimo Menapiorum & Sicābrorum,hoc eſt,Iuliæ & Geldrię duce,e gente Naſſouia matris auūculo, Geldriæ ducatum in Egmōdanam familiam adduxerat.Nec deſtitit deinceps etiam ſub fide Gallica Burgundos laceſſere,atque inſectari.Et moriens hęreditatem reliquit vicinis ferro aſſerendam, vt dicetur.

His ipſis annis commouerūt ſeſe paulatim ſemina motuum popularium ex Heluetics libertatis conſpectu deducta.Initia in Spirenſi diœceſi circiter annum ſecūdum ſupra milleſimum,quingenteſimum nata,paulatim ſerpendo Sueuiam multis in locis & nōnullas imperij ciuitates corripuerunt.Sed velut ſcintillas adhuc obſcure inter profundos atque confertos cineres incēdium latuit vſque ad annum viceſimum quintum, quo magno ſeſe impetu paſſim per Germaniam effudit.

Vngariam tamen minus ſeditioſæ multitudinis impetus anno Chriſti decimo quarto,ſupra milleſimū,quingēteſimum cōcuſſit.Selymo enim Turcarum tyrāno implicito bello Perſico , Thomas cardinalis Strigonienſis ſuadet vtendum eſſe facultate rei bene gerendæ contra Turcos,ex tyranni abſentia.Sed quia regi negligenti & regni adminiſtrationem & curam rei bellicę deerāt nerui ad tantum apparatum,conſulit vt congregetur ſub ſigno crucis vſitato olim pōtificibus more exercitus,qui ſpe veniæ pro delictis perpetratis gratis militet. Cōſilio diuulgato immenſa ſubito eaq; promiſcua ex variis gētibus multitudo cōfluit,quę nil ſollicita de Turcico bello,protinus latrocinari,vicos populari , expugnare villas,vaſtare agros,nobiles & ſacerdotes capere,atq; omni cruciatu interficere incipit.Illius ſe multitudinis ducē facit quidā Georgius Sechelus adiūcto ſibi fratre Lucatio.Hic maximū terrorem exquiſitiſſimis ſuppliciis nobilitati , regno ingentia damna infert,donec Lucatij fratris copiis,ad Peſtū a nobili Pānone Bornemiſſa fuſis, ipſe etiam deinceps ab eodē difficillimis & periculoſiſſimis prœliis ad Nagelacum & Agriam attritus,tandē ſuper-

peruentu Iohannis Transiluaniæ Vaiuode copiis ad occisionem deletis, prope Temesum flumen in conspectu oppidi Temesuari, viuus cum fratre capitur.

Pœnas seditiosi conatus supplicij genere nouo barbaricoq; & auditu horrendo luit. Nudus enim & catenis vinctus coronaq; ferrea cādenti redimitus equuleo imponitur. Venis incisis sanguis potādus præbetur fratri Lucatio, his clausis rursus mittūtur in eum viginti ex sociis tridui inedia macerati, qui dentibus eum lacerāt, & carnes arrosas deuorāt. Tandem extractis visceribus exenteratur, corpus in frusta concisum ahenisque & verubus coctum comedendum militibus apponitur, qui hoc pastu satiati ad vnū omnes cum Lusatio fratre immanibus suppliciis necantur.

Anno millesimo, quingētesimo, decimo quinto, mēse Iulio, conuenerunt Viennæ tres vicini reges, imperator Maximilianus, Ladislaus Vngariæ Boemięque, Sigismūdus Poloniæ, reges. Inter hos sublatis e medio simultatibus omnibus, vetera pacta renouata, & nouis additionibus aucta, nouaque comprobatione & nuptiis inter liberos nepotesque cōtractis sancita sunt, vt Maria Maximiliani neptis Ludouico Vladislai filio, Anna filia Vladislai alterutri ex nepotibus nuberet, certa cum spe successionis in regno Vngariæ, si absque hærede masculo Ludouicus decederet. Cōstitutum & hoc est, vt Ladislao rebus humanis exempto, regni liberorumque curā agerent Maximilianus & Sigismundus. Sed proceres regni, dum pactione hac & testamēto regis seu ambitione seu auaritia neglecto, post Vladislai fata, qui paulo post e vita excessit, Ludouico filio annum vix agente decimū: dum ergo neutrum tutorem admittunt, neutrum consulunt, neutri fidunt, & inter se suo arbitrio ex suis cōmodis & prouincias & reditus regni partiuntur, dū impuberis regis curam & educationem priuatis commodis postponunt, diuiso in factiones regno, & fisci regij opibus in priuatos vsus conuersis, regnum exarmant, & optatam diuque quæsitā adoriundæ Vngariæ occasionē Turcis sponte obiiciunt. Qui a Maximiliani morte de statu regni Pannonici, de conditione regis adolescētis,

de difficultatibus tutoris Sigiſmundi Polonici diſtracti triplici bello, Tartarico, Roſſico, & Boruſſiaco edocti, nihil cunctãtes, productis ad limites Vngariæ caſtris, Belgradũ regni propugnaculum vi expugnarant, moxque in regnum ipſum populabundi penetrant, vt dicetur.

Anno decimo octauo Maximilianus cõuentum egit poſtremum, & eum quidem frequẽtia principum celeberrimum Auguſtæ, in quo bello Turcico actum eſt. Selymus enim ſultanorum regno deſtructo magnũ regibus orbis Chriſtiani terrorem incuſſerat. Commendauit & nepotem Carolum principibus, vt ſe mortuo eius in electione rationem haberẽt. Inde profectus OEnipontem febre correptus eſt: cumque trãſferri ſe Velſam curaſſet, accedẽte ex virium reſolutione alui profluuio, expirauit, pridie Idus Ianuarias, anno decimonono ſupra milleſimum, quingenteſimum.

Anno mundi quinquies milleſimo, quadringenteſimo, octogeſimo primo.

Anno ætatis quinquageſimo nono, menſe nono, die viceſima prima.

Anno imperij triceſimo ſecundo, menſe vndecimo.

Vxores habuit duas, primam Mariam Burgũdicam, ex qua ſuſcepit filios tres, Philippum, qui dotalia regna Hiſpaniæ, Siculumque & Neapolitanũ domui Auſtriacæ acquiſiuit, Frãciſcum & Georgium in annis pubertatis mortuos, & Margaretam filiam cõnubiis infœlicem: Carolo octauo enim Galliarum regi deſpõſatam, & in aula Frãcica educatam ſponſum, vbi adoleuiſſet, repudiauit, rapta propter ius ſucceſſionis Anna Frãciſci vltimi citerioris Britanniæ ducis vnica filia hærede, quę Maximiliano promiſſa erat. Poſt Carolum Arragoniæ principi, & hoc ante nuptias mortuo, Philiberto Sabaudio non meliore fortuna nupſit.

Altera cõiunx Maximiliani fuit Blãca Maria Galeacij Mediolanẽſis filia, Iohãnis Galeacij ſoror, ex qua ſoboles ei nulla eſt nata. Anno decimoquarto ſupra milleſimum, quingenteſimum, Poloni ſub rege Sigiſmundo, Conſtantino Roſſo duce, Moſcos memorabili prælio deuicerunt cæſis circiter quadraginta millibus hoſtium

ad

ad Boryſthenem prope oppidum Smolenſco, quod Baſilius veteri quodam iure ad Moſcouiticũ imperium pertinere ratus, ſuperiore anno aliquot menſibus magna pertinacia oppugnatũ ceperat. Cõtempſerat Moſcus Polonorum paucitatem, & ideo permiſerat, vt Boryſthene ponte ſtrato in vlteriorem ripam tranſirent; ſed comitata eſt, vt ſit, ſuperbiam Adraſtia vindex.

DE ECCLESIA.

DE moribus, conſiliis & conatibus põtificum in Romana eccleſia ſupra dictum eſt, Baſilienſis ſynodus Eugenio pontificatu moto & cõdemnato ſuffecit Amadeum Sabaudię ducem indito ei nomine Fœlicis quinti, Eugenius enim ſynodum Baſilea Bononiam, inde Ferrariam, tandem Florentiã reuocarat, prætexens veris cauſſis, quia libertatem cõſilii metuebat, Græcorum aduentum, qui vt auxilia impetrarẽt aduerſus Turcos, prolixe ad ſynodi decreta acceptanda ſeſe obtulerant. Etſi autem tunc Græci ſentẽtiam eccleſiæ Romanæ de proceſſione Spiritus ſancti, de vſu panis nõ fermentati in cœnæ Dominicę adminiſtratione, de purgatorio, de primatu pontificis Romani approbarunt: tamen cum Ioſepho patriarcha Conſtãtinopolitano mortuo Romanus pontifex creaturus eſſet alium, Græci id non admiſerũt nec vt dixi, commentum περὶ μελχσίας approbarunt, & aliquanto poſt vix reuerſo domum imperatore, Conſtãtinopolis a Turcis expugnata eſt.

Eugenius ſubiectus anathemati decreto Baſiliẽſis ſynodi, vt ſeſe muniret nouo præſidio, creatis cardinalibus octodecim, & incitato Carolo quinto atque huius filio Delphino Frãco aduerſus Baſiliẽſes patres, ſpem de ſynodo in Laterano celebranda fecit, non ſerio, ſed vt conceptas a regibus inanes ſpes & molitiones eorũdem cogendi concilii cauſſa ſuſceptas eluderet. Eo vita fũcto Fridericus perfecit, vt cedente Felice quinto ſucceſſor Nicolaus quintus, retineret pontificatum ea cõditione, ſi acta ſynodi Baſiliẽſis rata faceret, in quo conſtitutum erat, vt pontifex authoritati ſynodorum ſubiectus eſſet,

& eiſdem pareret, & decimo quouis anno nouæ ſynodi celebrarentur, in quibus facultas daretur liberas dicēdi ſententias etiam viris intelligentibus & doctis. Huius decreti ſentētia tamen, quę promulgata eſt anno quadrageſimo nono ſupra milleſimum, quadringenteſimum, apud ſucceſſores pōderis & authoritatis nihil habuit. Fuerunt & alia conſtituta, quæ in ſynodorum libro referuntur, & poteſtatem pontificum in ſacris beneficiis conferendis, cauſsiſque eorum cognoſcendis ac controuerſiis diiudicandis moderantur ac reſtringunt. Vniuerſa ea Pragmaticam ſanctionem vocarunt Galli a Carolo ſeptimo cōſenſu procerum receptam probatamque & Lutetiæ Nonis Iulii, anno triceſimo nono ſupra milleſimū quadringenteſimum publicatam, cōſtanter retinuerunt magno cum regni & ſalutis ac tranquillitatis publicæ commodo.

Qui ſecuti ſunt Nicolaum, Alexander Sextus & Iulius ſecundus, grauiſsimis bellis Italiam obruerunt, ſicut dictum eſt, attractis & commiſsis inter ſeſe regibus Europæ. Idcirco cum Maximiliani conſenſu Ludouicus duodecimus indiceret Piſanam ſynodum ad Calendas Septembris, anni vndecimi ſupra milleſimum, quingēteſimum cōtra Iulium, & Piſis exturbatam transferret Mediolanum, Iulius, ne quid pateretur de pōtificia authoritate decedere, proſcriptis cardinalibus qui aſſenſerāt, & eiecto per cæteros reges Gallo ex Italia, conſilium coegit in ædem Lateranenſem Romæ, quod Leo deinceps abſoluit.

Sed, vt toties monui, non doctrinæ, non morum & diſciplinæ emendatio, non legum pontificiarum laxatio quæſita eſt, quæ nerui fuerūnt abominandæ impietatis, ſed idololatrię, errorum, abuſuum, ſuperſtitionis & tyrānidis pontificiæ confirmatio.

Feruebat tunc inter monachos duarum familiarum Franciſcanæ & Dominicanę certamen de ortu beatę virginis Mariæ, culinæ ditandæ vtile admodū. Illis ſine peccato conceptam eſſe, his contrarium adſerentibus: magno partium ſtudio res acta eſt. Franciſcanorum plauſibilis erat ſententia & vulgo grata, cuius animos ex perſuaſione

suasione superstitionis inueteratæ cultus beatæ virginis penitus obsederat, idcirco facile vincebat. Ex Dominicanis qui astipulatores reperiebant rariores, nõnulli vt fidem suo dogmati facerent, cum non valeret authoritas testimoniorum, ad subsidia præstigiarum decurrerũt, cuius rei exemplum cõmemoratur de Bernatibus, vbi in statuam beatæ virginis ad hunc vsum artificiose instructam monachi abdentes sese & statuæ gestus mirificos affingẽtes, gemere illam, lamentari, quiritari, profundere lachrymas, responsa sciscitantibus dare, populo persuaserũt. Fraude patefacta authores cremati fuerunt pridie Calend. Iulii anno nono supra millesimum, quingẽtesimum. Huius similia multa a monastico genere diabolo impulsore exeogitata fuisse & vsurpata ad mẽtes hominũ captas antea vanæ superstitionis laqueis & terriculamentis arctius irretiendas, minime dubium est.

Quare dum ac hunc modum pontifices & horum satellites circumductum atque delusum orbem Christianum exagitant, Deus tandem misertus generis humani tam densis oppressi tenebris, titulo ecclesiæ ceu fascino tam misere dementati, inque tam profundis superstitionis inuolucris detẽti, ineffabili bonitate excitauit, & magnitudine ac firmitate animi diuina prorsus atque admirabili roborauit Martinũ Lutherum e monastico genere familiæ Augustinianæ, magno & acri ingenio præditum, ac multa instructum eruditione virum, sed humili, honestissimo tamen natum loco, & nulla suffultum authoritate publica, in nulla constitutũ regni pontificij dignitate, nullis denique munitũ præsidiis, qui insolubilẽ hactenus, imo formidabilem omnibus Christiani orbis regibus nondum Gordiũ põtificiæ hierarchiæ vno verbi diuini ictu validissime incidit & sustulit, frustra fremẽtibus, & bella, vastationes, exilia, supplicia, incendia frustra minitantibus cũ pontifice regibus orbis Christiani, qui religionem tot seculorum cõuelli cum perturbatione ac distractione totius Europæ nolebant.

Circumacta erat periodus tertia, completis inde vsque a tyrannidis in ecclesia pontificum initio annis quingentis. Vertebatur centesimus annus inde vsque ab exitu

ſynodi Conſtantienſis, quem fatalem mutationem allaturam eſſe Romanæ hierarchiæ prędixerat Huſſus, quã nulla ſæuitia, incendiis nullis eſſent prohibituri. ἀφορμὴ extitit cum a rapacitate & auaritia põtificiorum, qui cũ nouo ſubinde impoſturarũ genere facultates miſerorũ hominum deprędarentur, præda potiti fœtorem poſt ſe relinquebant in eccleſia conſcientiis pernicioſum, harpyarum inſtar, tum vero ab impudentiſsimo indulgẽtiarum commento, quod ad extorquẽdas pecunias iam olim excogitatum erat.

Eo igitur anno, qui fuit ſeptimus decimus ſuprá milleſimum, quingenteſimum, Lutherus primum oppugnare cœpit forum indulgentiarum, & ex eccleſia Filii Dei, huius ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti exemplo eiicere ementes & vendentes, euerſis menſis ſcabelliſque, id eſt, idolorum altaribus deſtructís, & ſubſelliis hypocritarũ ornatu magnifico in templis ſeſe oſtentantium diſturbatis. Tẽplaque & manu facta, & condita diuinitus, id eſt, corda hominum repurgata a ſuperſtitione & erroribus Deo vẽdicare cœpit vt fierent domicilia precum, id eſt, ſancta templa Deum recte agnoſcentia & inuocantia in agnitione & fiducia Filij Ieſu Chriſti Saluatoris ac Mediatoris noſtri, vt in his habitaret & regnaret, non idolum vaſtans põtificium, ſed tota Trinitas, pater, Filius & Spiritus ſanctus ſecundum promiſsionem.

Diſputatio propoſita eſt in foribus templi, quod arci VVittebergẽſi contiguum eſt, pridie Calend. Nouẽbris tali occaſione & initio.

Circumferebantur titulo Alberti archiepiſcopi Magdeburgenſis venales indulgentiæ in his regionibus a Tecelio dominicano ſycophanta impudentiſsimo. Huius impiis & nefariis concionibus irritatus Lutherus, ſtudio pietatis ardens, edidit propoſitiones de indulgẽtiis, quę in primo Tomo monumentorum ipſius extant. Hic Tecelius nihil ſui diſſimilis, ac ſperans etiam ſe gratiam apud Romanum pontificem initurum eſſe, ſuum ſenatum conuocat, monachos aliquot & theologos ſophiſtica ſua vtcunque leuiter tinctos. Hos componere aliquid iubet aduerſus Lutherum. Ipſe interea ne eſſet

κῶφον

κῶφον πρόσωπον, non iã conciones,ſed fulmina in Lutherum torquet, vociferatur vbiq. hunc hęreticũ igne perdendum eſſe. Propoſitiones etiam & concionem de indulgentiis Lutheri cõiicit in flammas.Hi furores Tecelij & eius ſatellitum neceſſitatem impoſuerunt Luthero de rebus iiſdem copioſius diſſerendi & veritatem tuẽdi.

Hæc initia fuerunt huius controuerſiæ, quæ inclinationem fecit regni pontificij. Sed Lutherus tunc nihil adhuc ſuſpicans aut ſomniãs de futura mutatione rituum, ne quidem ipſas indulgentias prorſus abiecit,moderationem tantum flagitauit. Quare falſo eum calumniãtur. qui a plauſibili cauſſa exorſum dicũt,vt poſtea mutaret remp. & vel ſibi vel aliis potentiam quæreret. Ac tantũ abeſt,vt ab aulicis ſubornatus aut incitatus ſit,ſicut ſcripſit dux Brunſuicenſis, vt doluerit etiam illuſtriſſimus princeps dux Saxoniæ Fridericus elector imperij moueri certamina,longe proſpiciens, quanquam exordium eſſet de re plauſibili, tamen paulatim latius vagaturam eſſe hanc flammam. Nec ipſi,cum & ſapientia excelleret, & iam ſenex vſu cognouiſſet omnia gubernationũ pericula,pręcepta de vitandis mutationibus ignota erãt.

Sed vir ſapiens,& vera pietate Deum colens, nec tantum prophana iudicia ſequens, quæ tenera initia omnia mutationum celerrime opprimunt,ſed etiam normam vocis diuinæ in conſilium adhibens,quę iubet audire Euangelium,intelligebat omnibus priuatis & publicis periculis anteferendam eſſe gloriam Dei.Sciebat horrendam & inſanabilẽ blaſphemiam eſſe agnitę veritati aduerſari.Idcirco cum ſtudioſe legeret Lutheri ſcripta, & accurate penſitaret teſtimonia,quibus niterentur,deleri non voluit,quæ iudicauit vera eſſe.Et confirmabatur diuinitus.Quare nullis minis ac terroribus frangi potuit, etſi & Maximilianus & Carolus imperatores & Romani pontifices minaciter edicerent ei,ne locum docendi Luthero concederet.

Nec tamen ſibi ipſi tantum ſumebat, vt ſolus de doctrina iudicaret,ſed multorum ſenum & eruditorum,& quidem principum iudicia ſciſcitatus eſt,interque alios doctos Eraſmum Roterodamum,in eo conuentu, quem

in vrbe Agrippina Colonia egit Carolus quintus poſt coronationem. Eraſmum ergo adſe accerſitum amanter allocutus eſt,poſtquam controuerſiæ motæ ſint,malle ſe vt ſibi terra dehiſcat potius, quam velit falſis opinionibus aſſentiri ac fauere.Sed ſi Lutherus recte taxet errores,& veros monſtret doctrinæ fontes , ſe etiamſi videat quantum ſibi & ſuis ſit periculi , non tamen aduerſaturū veritati.Nec ſe ſuum de re tanta iudicium ſequi,ſed eruditorum ac peritorum ſentētias inquirere.Et cum his ſimul Eraſmum obteſtatus eſt,ſuum liberrime iudiciū vt de tota re diceret Eraſmus ab ironia exorſus duo magna eſſe Lutheri peccata dixit , quod ventres monachorum & coronam papæ attigiſſet.Poſtea pertexuit ſuam ſententiam,& dixit Lutherum iuſte taxare errores & eorū emendationem eccleſiæ neceſſariam eſſe.Addidit etiam ſummam doctrinæ Lutheri veram eſſe,ſed lenitatem ſe in eo deſiderare.In eandem ſententiam ſcripſit ad Fridericum electorem & Laurentius epiſcopus VVurceburgenſis,qui ſe multorum eruditorum iudicia exploraſſe affirmauit.

Conſtat & hoc Lutherum literis apud Leonem pontificem & Albertum archiepiſcopum Magdeburgenſem Germaniæ primatem de impudentia & rabie impoſtorum venditantium indulgentias queſtum, ſua themata cēſuræ ac iudicio eccleſiæ Romanæ ac ſemetipſum ſubieciſſe,& in conuentu Maximiliani poſtremo Auguſtano,Thomæ Caietano cardinali promiſſurum fuiſſe ſilentium ſi aduerſariis ſimiliter ſilētium imponeretur. Qua ex re perſpicuum eſt Lutherum tunc quidem nō decreuiſſe ad alia progredi certamina,ſed fuiſſe cupidum trāquillitatis.Sed rebus ſemel motis paulatim ad alias materias pertractum eſſe,vndique laceſſentibus eum ſcriptoribus indoctis.

Secutæ ſunt igitur diſputationes de diſcrimine legum diuinarum & humanarum,de tetra prophanatione cœnæ Domini in venditione & applicatione eius pro aliis. Hic explicanda tota ſacrificij ratio fuit & oſtendendus vſus ſacramentorum.Cumque iam audirēt homines pij in monaſteriis fugiēda eſſe idola,diſcedere ex impia ſeruitute

uitute cœperunt. Ita monasteria deserta sunt.

Addidit igitur Lutherus ad explicationē doctrinæ de pœnitentia, de remissione peccatorum, de fide, de indulgentiis, deinde & has materias, discrimen legum diuinarum & humanarum, & doctrinam de vsu cœnæ Dominicæ & aliorum sacramentorum, de votis. In his certaminibus Deus Luthero adiunxit παραστάτην καὶ συνεργόν, ac laborum tantorum socium Philippum Melanthonē, qui controuersias omnes mira vi ingenii & dexteritate plane diuina ex intricatissimis scholasticæ doctrinæ labyrinthis ad planissimam & explicatissimā methodum reuocatis, disputationibus & scriptis illustrauit atque defendit. Accesserunt ad hos duos deinceps plures alii in his regionibus Iohannes Bugenhagius Pomeranus, Caspar Cruciger, Iustus Ionas, Iustus Menius, Iohannes Æpinus, & alibi alii, qui cum Luthero communis caussæ defensionem, ac propagationem repurgatæ doctrinæ, ecclesiæ renascentis magno conatu susceperunt.

Disputationem de Romani pontificis potestate mouit Eccius, magis vt accenderet pontificis & regum odia aduersus Lutherum, quam quod caussæ vehementer confideret.

His initiis cœpta emendatio doctrinæ ecclesiasticæ & rituum, & paulatim magis magisque illustrata, ingentem regni pontificii ruinam primum in Germania, deinde apud vicinas gentes traxit, de qua ordine dicemus in sequentibus.

In hac mutatione præcipue consilium Dei omnipotentis consideremus, qui ecclesiam non authoritate, potentia, aut sapientia humana, sed ex ore infantium ac lactentiū ministerio verbi sui, quod est potētia Dei ad salutem omni credenti, colligit, condit ac regit. Nec armis aut præsidiis regum, sed vmbraculo alarum suarum protegit, seruat ac tuetur, vt plantet cœlos.

Beneficium restitutæ lucis diuinæ reuerēter agnoscamus, & gratias agamus, quod eiici monasticæ doctrinæ venena ex euangelicis fontibus voluit. Nec cogitemus minus miraculum fuisse, aut ecclesiæ a pontificia tyrannide assertionē protectionemque aduersus immania

odia, minas & vim regum totius Europæ, quam fuit populi Israelitici liberatio ex seruitute Ægyptia: Aut restitutionem doctrinæ purioris ex tanta caligine humanarum opinionum & superstitione tam inueterata, quam fuit traductio populi per mare rubrum, & per vastas solitudines deserti in terram patribus sanctis promissam, etsi illa magis incurrunt in oculos.

Semper etiã coniunctis atque ardentibus votis & gemitibus petamus, vt confirmet Deus hoc quod operatus est in nobis propter templum sanctum suum. Te ergo viue vere Deus, æterne pater domini nostri Iesu Christi, oro toto pectore, vt propter gloriã tuam & filii tui domini nostri Iesu Christi semper tibi inter nos quoq. ecclesiam æternam colligas voce euangelii, & nostra pectora Spiritu sancto tuo regas, vt te vere inuocemus, & officia tibi placentia præstemus: concedas & hospitia tranquilla ecclesiæ tuæ, & pios principes qui fouent ecclesias, & studia doctrinæ atque artium honestarum ecclesiæ necessaria propagari curãt, serues ac defendas per & propter æternum Filium tuum dominum nostrum Iesum Christum μεσίτην ἡμῶν καὶ ἱκέτην, qui tecum viuit & regnat in infinita secula, Amen.

Τέλος θεῷ δόξα.

Si cum labore honesti quippiam egeris
labor abit, honestum manet. Si cum vo-
luptate turpe quippiam feceris, quod
suave est abit, quod turpe est manet.
Wan man ein redlich that mit müehe
und arbait verbringt und ausrichtet
so vergeht die müehe und arbait und
hört auf, aber die redlich That blei-
bet für und für.